

Ι. Ν. ΚΟΥΔΗ
ΚΑΘΗΓΗΤΟΥ ΤΗΣ ΔΗΜΟΣΙΑΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ
ΚΑΙ ΔΗΜΟΣΙΟΝΟΜΙΚΗΣ ΝΟΜΟΘΕΣΙΑΣ
ΕΝ ΤΩ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΩ, ΑΘΗΝΩΝ

ΔΗΜΟΣΙΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ

ΕΚΔΟΣΙΣ ΔΕΥΤΕΡΑ
ΜΕΤΑ ΠΡΟΣΘΗΚΩΝ ΚΑΙ ΒΕΛΤΙΩΣΕΩΝ
ΔΕΥΤΕΡΑ ΕΚΤΥΠΩΣΙΣ

ΤΟΜΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΣ

ΑΘΗΝΑΙ
1970

ΔΗΜΟΣΙΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ

Ι. Ν. ΚΟΥΔΗ
ΚΑΘΗΓΗΤΟΥ ΤΗΣ ΔΗΜΟΣΙΑΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ
ΚΑΙ ΔΗΜΟΣΙΟΝΟΜΙΚΗΣ ΝΟΜΟΘΕΣΙΑΣ
ΕΝ ΤΩ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΩ, ΑΘΗΝΩΝ

ΔΗΜΟΣΙΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ

ΕΚΔΟΣΙΣ ΔΕΥΤΕΡΑ
ΜΕΤΑ ΠΡΟΣΘΗΚΩΝ ΚΑΙ ΒΕΛΤΙΩΣΕΩΝ
ΔΕΥΤΕΡΑ ΕΚΤΥΠΩΣΙΣ

ΤΟΜΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΣ

ΑΘΗΝΑΙ
1970

Πᾶν γνήσιον ἀντίτυπον φέρει τὴν ὑπογραφήν
ἢ τὴν σφραγίδα τοῦ συγγραφέως.

A handwritten signature in black ink, consisting of several overlapping, stylized strokes that form a cursive name or set of initials.

Ἀπαγορεύεται ἡ ἀναδημοσίευσις, ἐν ὅλῳ ἢ ἐν μέρει ἢ καὶ ἐν περιλήψει, τοῦ πα-
ρόντος ἔργου, συμφώνως τῷ νόμῳ 2387)1920 περὶ προστασίας τῆς πνευματικῆς ἰδιοκτη-
σίας, καὶ τῷ Ν.Δ. 4264)1962 περὶ ἐπεκτάσεως εἰς τὸ ἐσωτερικὸν δίκαιον τῆς ἰσχύος
τῶν διατάξεων τῆς Διεθνoῦς Συμβάσεως Βέρνης-Βρυξελλῶν περὶ πνευματικῆς ἰδιοκτησίας.

ΠΙΝΑΞ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

Οί έντός παρενθέσεως άριθμοί δεικνύουν τάς σελίδας τών παραγράφων
καί έδαφίων

ΜΕΡΟΣ ΤΡΙΤΟΝ

ΕΙΔΙΚΗ ΘΕΩΡΙΑ ΠΕΡΙ ΦΟΡΩΝ

Κε φ. 1. Οί φόροι έπί τών προσόδων..... Σελίς 19

§ 1. Εισαγωγικά παρατηρήσεις (19). § 2. Βασικά χαρακτηριστικά τών φόρων έπί τών προσόδων (19). § 3. Τά πλεονεκτήματα τών φόρων έπί τών προσόδων (21). § 4. Τά μειονεκτήματα τών φόρων έπί τών προσόδων (24).

Κε φ. 2. 'Ο φόρος εισοδήματος φυσικών προσώπων..... Σελίς 26

§ 1. Βασικά χαρακτηριστικά του άνωτέρω φόρου (26). § 2. 'Ο ποσοτικός και ποιοτικός διαφορισμός τής έπιβαρύνσεως διά του φόρου εισοδήματος φυσικών προσώπων (27). § 3. Αί έννοιαι του φορολογητέου εισοδήματος και του διαθέσιμου προσωπικού εισοδήματος (31). § 4. Τό ύποκείμενον του φόρου εισοδήματος φυσικών προσώπων (32). § 5. Τό άντικείμενον του φόρου εισοδήματος φυσικών προσώπων (34).

α) Εισαγωγική παρατήρησις (34). β) 'Η φορολογική έννοια του «εισοδήματος» (34). γ) 'Η έννοια του «καθαρού εισοδήματος» (39). δ) 'Η έννοια του καθαρού «πραγματικού» εισοδήματος (40). ε) 'Η έννοια του «συνολικού καθαρού εισοδήματος» εκ πάσης πηγής (41). στ) 'Η σκοπιμότης τής άθροιστικής φορολόγησεως του οικογενειακού εισοδήματος (43). ζ) 'Η ανάγκη έπιβολής του φόρου εισοδήματος έπί του μέσου όρου εισοδημάτων πλειόνων έτών, όταν είναι μεγάλα αι διαχρονικά κυμάνσεις τών εισοδημάτων (44).

§ 6. 'Η έφαρμοζομένη εις τον φόρον εισοδήματος φυσικών προσώπων φοροτεχνική (45). § 7. Μορφολογία του φόρου εισοδήματος φυσικών προσώπων (49). § 8. Κριτικά παρατηρήσεις έπί του φόρου εισοδήματος φυσικών προσώπων (50).

α) 'Η ταμειυτική σημασία του φόρου εισοδήματος (50). β) 'Η έξυπνότητις του σκοπού τής φορολογικής δικαιοσύνης και τής καταπολεμήσεως τής εισοδηματικής άνισότητος ύπό του φόρου εισοδήματος (51). γ) Οικονομικά μειονεκτήματα του φόρου εισοδήματος (52).

Κε φ. 3. 'Ο φόρος εισοδήματος νομικών προσώπων..... Σελίς 55

§ 1. 'Η αίτιολογία του φόρου εισοδήματος νομικών προσώπων (55). § 2. 'Υποκείμενον του φόρου εισοδήματος νομικών

προσώπων (56). § 3. Ἀντικείμενον τοῦ φόρου εἰσοδήματος νομικῶν προσώπων (57). § 4. Ὁ συντελεστὴς τοῦ φόρου εἰσοδήματος νομικῶν προσώπων (60). § 5. Αἱ ἀπαλλαγαὶ ἐκ τοῦ φόρου εἰσοδήματος νομικῶν προσώπων (60).

Κε φ. 4. Οἱ ἄμεσοι φόροι ἐπὶ τῆς περιουσίας. . . . . Σελίς 63

§ 1. Εἰσαγωγικαὶ παρατηρήσεις (63). § 2. Οἱ φόροι ἐπὶ τῆς κατοχῆς περιουσίας (63). § 3. Οἱ φόροι ἐπὶ τῆς κτήσεως ἢ προσαυξήσεως τῆς περιουσίας (66).

Κε φ. 5. Ὁ φόρος κληρονομιῶν . . . . . Σελίς 68

§ 1. Ἡ ἐφαρμοζομένη εἰς τὸν φόρον κληρονομιῶν φοροτεχνικὴ (68). § 2. Ἀντικείμενον τοῦ φόρου κληρονομιῶν (69). § 3. Ὑποκείμενον τοῦ φόρου κληρονομιῶν (71). § 4. Κριτήρια διαβαθμίσεως τοῦ φορολογικοῦ συντελεστοῦ εἰς τὸν φόρον κληρονομιῶν (71). § 5. Ἡ αἰτιολογία τοῦ διττοῦ διαφορισμοῦ τῆς φορολογικῆς ἐπιβαρύνσεως τῶν κληρονομικῶν μεριδῶν ἢ κληροδοτημάτων (75). § 6. Ἡ κοινωνικοπολιτικὴ λειτουργία τοῦ φόρου κληρονομιῶν (76). § 7. Ἡ κοινωνικοοικονομικὴ σημασία τοῦ φόρου κληρονομιῶν (76).

Κε φ. 6. Οἱ φόροι καταναλώσεως. Εἰσαγωγὴ. Σελίς 79

Κε φ. 7. Ὁ φόρος κύκλου ἐργασιῶν. . . . . Σελίς 82

§ 1. Ἐννοια καὶ φύσις τοῦ φόρου κύκλου ἐργασιῶν (82). § 2. Αἱ εἰς τὴν πράξιν ὑφιστάμεναι ἀπαλλαγαὶ ἐκ τοῦ φόρου κύκλου ἐργασιῶν (83).

α) Εἰσαγωγικαὶ παρατηρήσεις (83). β) Αἱ φαινομενικαὶ ἀπαλλαγαὶ ἐκ τοῦ φόρου κύκλου ἐργασιῶν (84). γ) Αἱ πραγματικαὶ ἀπαλλαγαὶ ἐκ τοῦ φόρου κύκλου ἐργασιῶν (86).

§ 3. Ὑποκείμενον τοῦ φόρου κύκλου ἐργασιῶν (87). § 4. Ἀντικείμενον τοῦ φόρου κύκλου ἐργασιῶν, φορολογικὴ βᾶσις καὶ φορολογικὸς συντελεστὴς (88). § 5. Ἡ ἐφαρμοζομένη εἰς τὸν φόρον κύκλου ἐργασιῶν φοροτεχνικὴ (92).

α) Εἰσαγωγικαὶ παρατηρήσεις (92). β) Φορολογία ὄλων τῶν φάσεων τῆς παραγωγῆς (93). γ) Φορολογία μιᾶς φάσεως (94). δ) Φορολογία τῆς προστιθεμένης ἀξίας (98).

§ 6. Ἡ ταμειυτικὴ σημασία τοῦ φόρου κύκλου ἐργασιῶν καὶ οἱ προσδιορίζοντες ταύτην παράγοντες (101). § 7. Ὁ φόρος κύκλου ἐργασιῶν ἐν Ἑλλάδι (102).

* Κε φ. 8. Τὰ φορολογικὰ μονοπώλια. . . . . Σελίς 103

§ 1. Ἡ φύσις τῶν φορολογικῶν μονοπωλίων (103). § 2. Κυ-

ριώτεροι διακρίσεις τῶν φορολογικῶν μονοπωλίων (104).
 § 3. Πλεονεκτήματα τῶν φορολογικῶν μονοπωλίων ἔναντι
 τῶν κυρίως φόρων καταναλώσεως (105).

Κε φ. 9. Οἱ φόροι ἐπὶ τῶν συναλλαγῶν . . . . . Σελὶς 107

§ 1. Εἰσαγωγικαὶ παρατηρήσεις (107). § 2. Ὁ φόρος συναλλαγῶν ἐπὶ περιουσιακῶν στοιχείων (108).

α) Ἀντικείμενον τοῦ ἀνωτέρω φόρου (108). β) Ὑποκείμενον τοῦ φόρου (109). γ) Ἡ αἰτιολογία τῆς φορολογίας τῶν συναλλαγῶν ἐπὶ περιουσιακῶν στοιχείων (110). δ) Ὁ φόρος συναλλαγῶν ἐπὶ περιουσιακῶν στοιχείων ὡς ὑποκατάστατον τοῦ φόρου ὑπερτιμῆσεως ἀκινήτων καὶ τοῦ φόρου ἐπὶ τῆς κατοχῆς περιουσίας (111). ε) Ἡ ἐφαρμοζομένη εἰς τὸν φόρον συναλλαγῶν ἐπὶ περιουσιακῶν στοιχείων φοροτεχνικὴ (111).

§ 3. Ὁ φόρος ἐπὶ τῶν χρηματικῶν συναλλαγῶν αἱ ὁποῖαι πραγματοποιοῦνται κατὰ τὴν παραγωγικὴν διαδικασίαν (111)

α) Ἀντικείμενον τοῦ ἀνωτέρω φόρου (111). β) Ἡ αἰτιολογία τοῦ φόρου ἐπὶ τῶν χρηματικῶν συναλλαγῶν, αἱ ὁποῖαι πραγματοποιοῦνται κατὰ τὴν παραγωγικὴν διαδικασίαν (112). γ) Ἡ κοινωνικοοικονομικὴ σημασία τῆς φορολογικῆς ἐπιβαρύνσεως τῆς παραγωγικῆς διαδικασίας (114).

§ 4. Ὁ φόρος ἐπὶ τῶν μὴ χρηματικῶν συναλλαγῶν μετὰ τῶν Δημοσίων Οἰκονομιῶν (114).

Π α ρ ἄ ρ τ η μ α : Ἐπισκόπησις τοῦ φορολογικοῦ συστήματος καὶ τῆς φορολογικῆς πολιτικῆς τῆς Ἑλλάδος . . . . . Σελὶς 116

ΜΕΡΟΣ ΤΕΤΑΡΤΟΝ

ΘΕΩΡΙΑ ΚΑΙ ΤΕΧΝΙΚΗ ΤΗΣ ΔΗΜΟΣΙΑΣ ΠΙΣΤΕΩΣ

Κε φ. 1. Αἱ λειτουργίαι τῆς Δημοσίας Πίστεως καὶ ἡ σκοπιμότης τοῦ δημοσίου δανεισμοῦ . . . . . Σελὶς 133

§ 1. Ἡ ταμειυτικὴ λειτουργία τῆς Δημοσίας Πίστεως (133)
 § 2. Ἡ κοινωνικοοικονομικὴ λειτουργία τῆς Δημοσίας Πίστεως (135). § 3. Παθητικὴ καὶ ἐνεργητικὴ Δημοσία Πίστις (137). § 4. Τὸ δάνειον ὡς μέσον καλύψεως τῶν δημοσίων δαπανῶν (137). § 5. Δανεισμός εἰς Τραπεζὰς καὶ δανεισμός εἰς μὴ Τραπεζικὸν Κοινὸν (139)

Κε φ. 2. Τὰ ὑπὲρ καὶ κατὰ τοῦ δημοσίου δανεισμοῦ ἐπιχειρήματα . . . . . Σελὶς 141

§ 1. Εἰσαγωγικαὶ παρατηρήσεις (141). § 2. Τὰ πλεονεκτήματα τῶν δημοσίων δανείων (141). § 3. Τὰ μειονεκτήματα τῶν δημοσίων δανείων (146).

- *Κεφ. 3. Αί πηγαι τῶν δημοσίων δανείων . . . . Σελίς 154
- § 1. Ἡ κοινωνικοοικονομική πηγή τῶν εἰς μὴ τραπεζικὸν κοινὸν συναπτομένων δανείων (154). § 2. Ἡ κοινωνικοοικονομική πηγή τῶν εἰς τραπεζικὸν κοινὸν συναπτομένων δανείων (155). § 3. Τὰ ἀναγκαστικὰ δημόσια δάνεια (157) .
- *Κεφ. 4. Ἡ δανειακὴ κάλυψις τῶν δημοσίων δαπανῶν καὶ ἡ ἐξ αὐτῶν ἐπιβάρυνσις τῆς Ἑθνικῆς Οἰκονομίας . . . . . Σελίς 160
- Κεφ. 5. Διακρίσεις τῶν δημοσίων δανείων καὶ τοῦ Δημοσίου Χρέους . . . . . Σελίς 163
- § 1. Πάγιον, χρεωλυτικὸν καὶ κυμαίνόμενον δημόσιον χρέος (163). § 2. Ἐσωτερικὸν καὶ ἐξωτερικὸν δημόσιον χρέος (164). § 3. Παραγωγικὸν καὶ καταναλωτικὸν δημόσιον χρέος (167). § 4. Διακρίσεις τοῦ δημοσίου χρέους βάσει τοῦ τρόπου πιστοποιήσεως αὐτοῦ (174).
- *Κεφ. 6. Ἡ βραχυπρόθεσμος δημοσία πίστις. Σελίς 179
- § 1. Μορφολογία τῆς βραχυπροθέσμου δημοσίας πίστεως (179). § 2. Αἱ λειτουργίαι τῆς βραχυπροθέσμου δημοσίας πίστεως (180).
- α) Ὁ ἑτεροχρονισμὸς δημοσίων πληρωμῶν καὶ δημοσίων εἰσπράξεων αἰτία καὶ προϋπόθεσις προσφυγῆς εἰς τὴν βραχυπρόθεσμον πίστιν (180). β) Ἡ χρησιμότης τῆς βραχυπροθέσμου πίστεως εἰς τὴν πολεμικὴν οἰκονομίαν (181). γ) Ἡ βραχυπρόθεσμος πίστις ὡς ὑποκατάστατον τοῦ μεσο- ἢ μακροπροθέσμου δανεισμοῦ εἰς χώρας μὲ ἀσταθῆς νόμισμα (182).
- § 3. Νομισματικοὶ καὶ δημοσιονομικοὶ κίνδυνοι ἐκ τοῦ κυμαινόμενου χρέους (182).
- α) Γενικά (182). β) Οἱ κίνδυνοι ἐκ τῆς συνάψεως βραχυπροθέσμων χρεῶν (183). γ) Οἱ κίνδυνοι ἐκ τῆς υπάρξεως κυμαινόμενου χρέους (183).
- § 4. Βραχυπρόθεσμος Δημοσία Πίστις καὶ Κρατικὸν Χαρτονόμισμα (186).
- Κεφ. 7. Ἡ δημιουργία τοῦ Δημοσίου Χρέους. Α'. Ἡ τεχνικὴ τῆς ἐκδόσεως τῶν ὁμολογιακῶν δανείων . . . . . Σελίς 188
- § 1. Εἰσαγωγικαὶ παρατηρήσεις (188). § 2. Ἡ ἄμεσος ἐκδοσις (188). § 3. Ἡ ἔμμεσος ἐκδοσις (190). § 4. Ἡ ἐκδοσις εἰς δημοσίαν ἐγγραφὴν ὑπὸ τοῦ ἐκδότου τοῦ δανείου (192). § 5. Ἡ σημασία τοῦ Χρηματιστηρίου Ἀξιῶν διὰ τοὺς ἐκδότας καὶ κατόχους ὁμολογιακῶν δανείων (195).

Κεφ. 8. Ἡ δημιουργία τοῦ Δημοσίου Χρέους.
Β'. Οἱ ὅροι ἐκδόσεως τῶν ὁμολογιακῶν
δανείων .....

Σελίς 198

§ 1. Εἰσαγωγικαὶ παρατηρήσεις (198). § 2. Τὸ ὕψος τοῦ τόκου (199).

α) Ὁ συμβατικός τόκος (199). β) Πραγματικός καὶ ὀνομαστικός τόκος (201). γ) Πραγματικός τόκος καὶ «τρέχων» (ἀγοραῖος) τόκος (204). δ) Αἱ προϋποθέσεις ὑπὸ τὰς ὁποίας ὁ πραγματικός τόκος τῶν ὁμολογιακῶν δανείων προσεγγίζει τὸν ἀγοραῖον τόκον (206). ε) Ἡ σκοπιμότης προσεγγίσεως τοῦ συμβατικοῦ τόκου τῶν νεοεικιδιδομένων δημοσίων δανείων εἰς τὸν ἀγοραῖον τόκον (207).

§ 3. Ὁ χρόνος ἀποσβέσεως (209).

α) Εἰσαγωγικαὶ παρατηρήσεις (209). β) Αἱ ἐν τῇ πράξει ἐφαρμοζόμεναι μέθοδοι ἀποσβέσεως τῶν ὁμολογιακῶν δανείων (210). γ) Τὰ πλεονεκτήματα καὶ μειονεκτήματα τοῦ καθορισμοῦ μακροῦ χρόνου ἀποσβέσεως τῶν δημοσίων ὁμολογιακῶν δανείων (214). δ) Ἡ δι' ἐξαγορᾶς εἰς τὸ Χρηματιστήριον Ἀξιών τῶν ὁμολογιῶν ἐνὸς δανείου ἀποσβέσεως αὐτοῦ (216).

§ 4. Ἀσφαλιστικαὶ ρῆτραι (217).

α) Εἰσαγωγικαὶ παρατηρήσεις (217). β) Ἡ ρῆτρα χρυσοῦ (218). γ) Ἡ ρῆτρα συναλλάγματος (221). δ) Ἡ τιμαριθμικὴ ρῆτρα. (223). ε) Ἡ ρῆτρα ἐπιλογῆς νομίσματος (229). στ) Ἡ ρῆτρα μεταφορᾶς (231). ζ) Ἡ συνομολόγησις ἐσωτερικῶν δανείων εἰς ξένον νόμισμα ὡς ὑποκκτάστατον τῶν ἀσφαλιστικῶν ρητρῶν (231).

§ 5. Λοιπαὶ ἀσφάλεια (232).

α) Εἰσαγωγικαὶ παρατηρήσεις (232). β) Αἱ πραγματικαὶ ἀσφάλεια (233). γ) Αἱ προσωπικαὶ ἀσφάλεια (238).

§ 6. Λαχεῖα, φορολογικαὶ ἀπαλλαγαὶ κ.λπ. (239).

α) Λαχεῖα (239). β) Φορολογικαὶ ἀπαλλαγαὶ (240). γ) Ἄλλα πλεονεκτήματα (244).

*Κεφ. 9. Ἡ ἐπιγενομένη μεταβολὴ τῶν ὄρων
ἐκδόσεως (Μετατροπὴ) .....

Σελίς 245

§ 1. Εἰσαγωγικαὶ παρατηρήσεις (245). § 2. Ἐνοποιήσεις καὶ παγιοποιήσεις τοῦ δημοσίου χρέους (245). § 3. Ἡ ὑπὸ στενὴν ἔννοιαν μετατροπὴ (246).

α) Τὸ ἀντικείμενον τῆς ὑπὸ στενὴν ἔννοιαν μετατροπῆς (246). β) Εἶδη μετατροπῆς (247).

§ 4. Μέτρα προπαρασκευαστικὰ τῆς μετατροπῆς (248).

α) Παθητικὴ καὶ ἐνεργητικὴ πολιτικὴ μετατροπῆς (248). β) Προπαρασκευαστικὰ μέτρα ἀποβλέποντα εἰς τὸν ἐπηρεασμὸν τῆς ἀγορᾶς χρήματος (249). γ) Προπαρασκευαστικὰ μέτρα ἀποβλέποντα εἰς τὸν ἐπηρεασμὸν τῆς ἀγορᾶς κεφαλαίων (250). δ) Ἡ ἀβεβαιότης ὡς πρὸς τὴν ἐκβασιν τῆς ἐπιχειρήσεως τῆς μετατροπῆς (252).

- § 5. Ἡ τεχνικὴ τῆς ὑπὸ στενὴν ἔννοιαν μετατροπῆς (254).
 α) Μετατροπὴ εἰς τὸ ἄρτιον (254). β) Μετατροπὴ ὑπὸ τὸ ἄρτιον (256). γ) Μετατροπὴ ὑπὲρ τὸ ἄρτιον (258).
- § 6. Δημοσιονομικαὶ καὶ οἰκονομικαὶ συνέπειαι τῆς μετατροπῆς (259).
- *Κε φ. 10. Ἀπόσβεσις τοῦ δημοσίου χρέους, χρεωκοπία καὶ πτώχευσις ..... Σελὶς 261
- § 1. Εἰσαγωγικαὶ παρατηρήσεις (261). § 2. Ἡ σκοπιμότης τῆς ἀποσβέσεως (261). § 3. Ἡ ἐνδεικνυομένη πολιτικὴ ἀποσβέσεως (262). § 4. Ὁ ἐνδεικνυόμενος ἀπὸ κοινωνικοοικονομικῆς ἀπόψεως ρυθμὸς ἀποσβέσεως (264). § 5. Ἡ δημοσιονομικὴ σημασία τῆς ἀποσβέσεως (266). § 6. Χρεωκοπία - Πτώχευσις (266).
 α) Νομισματικὴ ἀπόσβεσις (266). β) Ἐμφανὴς καὶ συγκεκαλυμμένη χρεωκοπία (267). γ) Ἄνευ δόλου πτώχευσις (268).
- *Κε φ. 11. Τὰ ὄρια τῆς Δημοσίας Πίστεως .... Σελὶς 269
- § 1. Τὰ κριτήρια δανειακῆς δυναμικότητος (269). § 2. Ἡ σχέσις τῶν τοκοχρεωλυσιῶν πρὸς τὸ Ἐθνικὸν Εἰσόδημα (269). § 3. Ἡ σχέσις τῶν λοιπῶν δημοσίων δαπανῶν πρὸς τὸ Ἐθνικὸν Εἰσόδημα (271). § 4. Τὸ ἐπίπεδον ἀπασχολήσεως τοῦ παραγωγικοῦ δυναμικοῦ (271). § 5. Τὸ κριτήριον τοῦ πληθωρισμοῦ (272). § 6. Τὸ δημοσιονομικὸν κριτήριον (273). § 7. Ἡ ἐπίδρασις τῆς ἐξυπηρετήσεως τοῦ Δημοσίου Χρέους ἐπὶ τοῦ Ἴσοζυγίου Ἐξωτερικῶν Πληρωμῶν (275).
- Π α ρ ά ρ τ η μ α : Τὸ Δημοσίον Χρέος τῆς Ἑλλάδος ..... Σελὶς 276

ΜΕΡΟΣ ΠΕΜΠΤΟΝ

ΘΕΩΡΙΑ ΤΗΣ ΔΗΜΟΣΙΑΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΣ

- Κε φ. 1. Λόγοι ἀναπτύξεως ἐπιχειρηματικῆς δραστηριότητος ὑπὸ τοῦ Κράτους καὶ ἄλλων Δημοσίων Οἰκονομιῶν. .... Σελὶς 293
- Κε φ. 2. Ἀρχαὶ διέπουσαι τὴν τιμολογιακὴν πολιτικὴν τῶν μὴ κερδοσκοπικῶν δημοσίων ἐπιχειρήσεων ..... Σελὶς 296
- § 1. Εἰσαγωγικαὶ παρατηρήσεις (296). § 2. Ἡ ἀρχὴ τῆς «καθαρᾶς δαπάνης» (296). § 3. Ἡ ἀρχὴ τῆς εἰσπράξεως «τέλους» (297). § 4. Ἡ ἐφαρμογὴ τιμολογιακοῦ διαφορισμοῦ (301). § 5. Παθολογικαὶ περιπτώσεις δημοσίων ἐπιχειρήσεων κοινῆς ὠφελείας (303).

- Κεφ. 3. Ἀρχαὶ διέπουναι τὴν τιμολογιακὴν πολιτικὴν τῶν καθαρῶς κερδοσκοπικῶν δημοσίων ἐπιχειρήσεων ..... Σελὶς 305
- § 1. Εἰσαγωγικαὶ παρατηρήσεις (305). § 2. Ἡ ἰδιωτικο-οικονομικὴ ἀρχὴ (305). § 3. Ἡ φορολογικὴ ἀρχὴ (306).
- Κεφ. 4. Κοινωνικὰ καὶ οἰκονομικὰ ὀφέλη ἐκ τῶν δημοσίων ἐπιχειρήσεων ..... Σελὶς 307
- Κεφ. 5. Διακρίσεις τῶν δημοσίων ἐπιχειρήσεων ..... Σελὶς 310
- § 1. Κατάταξις τῶν δημοσίων ἐπιχειρήσεων ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ ἀντικειμένου τῆς δημοσίας ἐπιχειρηματικῆς δραστηριότητος (310). § 2. Μονοπωλιακῶς ἀσκούμεναι καὶ μὴ μονοπωλιακαὶ δημοσὶαι ἐπιχειρήσεις (311).
- Κεφ. 6. Αἱ κυριώτεραι μορφαὶ ὀργανώσεως τῶν δημοσίων ἐπιχειρήσεων ..... Σελὶς 313
- § 1. Εἰσαγωγικαὶ παρατηρήσεις (313). § 2. Αἱ ἐκ τῆς Πολιτικῆς Διοικήσεως πλήρως ἐξαρτώμεναι δημόσiai ἐπιχειρήσεις (314). § 3. Αἱ ἡμιαυτόνομοι δημόσiai ἐπιχειρήσεις (317). § 4. Αἱ πλήρως αὐτονομημένα δημόσiai ἐπιχειρήσεις (318). § 5. Αἱ ἐπιχειρήσεις μικτῆς οἰκονομίας (319).
- Κεφ. 7. Συμπερασματικαὶ κρίσεις περὶ τῆς δημοσίας ἐπιχειρήσεως ..... Σελὶς 322

ΜΕΡΟΣ ΕΚΤΟΝ

ΘΕΩΡΙΑ ΤΩΝ ΔΗΜΟΣΙΩΝ ΔΑΠΑΝΩΝ

- Κεφ. 1. Ἡ αὐξουσα τάσις τῶν δημοσίων δαπανῶν καὶ τὰ αἴτια αὐτῆς ..... Σελὶς 327
- § 1. Ἡ αὐξουσα τάσις τῶν δημοσίων δαπανῶν (327). § 2. Τὰ αἴτια τῆς αὐξήσεως τῶν δημοσίων δαπανῶν (328). § 3. Ἡ φαινομενικὴ αὐξήσις τῶν δημοσίων δαπανῶν (329). § 4. Ἡ πραγματικὴ αὐξήσις τῶν δημοσίων δαπανῶν καὶ τὰ αἴτια αὐτῆς (330). § 5. Ἐφ' ἅπαξ δρώντα αἴτια παροδικῆς αὐξήσεως τῶν δημοσίων δαπανῶν (331). § 6. Ἐφ' ἅπαξ δρώντα αἴτια μονίμου αὐξήσεως τῶν δημοσίων δαπανῶν (333). § 7. Μονίμως δρώντα αἴτια μονίμου καὶ προϊούσης αὐξήσεως τῶν δημοσίων δαπανῶν (337).

α) Εισαγωγικά παρατηρήσεις (337). β) Αί τεχνολογικοί πρόοδοι (337). γ) Αύξουσα παρέμβασις τοῦ Κράτους εἰς τὴν οἰκονομικὴν ζωὴν καὶ εἰς τὴν κατανομήν τοῦ πραγματικοῦ Ἐθνικοῦ Εἰσοδήματος (340). δ) Ἡ αὐξήσις τοῦ πραγματικοῦ Ἐθνικοῦ Εἰσοδήματος καὶ ἡ ἀνύψωσις τοῦ μέσου βιοτικοῦ ἐπιπέδου (343).

Κ ε φ. 2. Ταξινομήσεις τῶν δημοσίων δαπανῶν Σελὶς 346

§ 1. Ἡ ἀναγκαιότης τῆς ταξινομήσεως τῶν δημοσίων δαπανῶν (346). § 2. Ἡ οἰκονομικὴ ταξινομήσις τῶν δημοσίων δαπανῶν (348). § 3. Ἀνάλυσις τοῦ περιεχομένου καὶ τῆς κοινωνικοοικονομικῆς σημασίας τῶν δαπανῶν ἐκάστης κατηγορίας (349).

α) Δαπάναι διὰ τὴν ἀγορὰν ὑπὸ τοῦ Δημοσίου ἀγαθῶν καὶ ὑπηρεσιῶν ἐκ τῆς τρεχούσης παραγωγῆς (349). β) Δαπάναι διὰ μεταβιβαστικὰς πληρωμὰς εἰς τὸ Ἐσωτερικόν (352). γ) Δαπάναι δι' ἐπιχορήγησιν ἐπιχειρήσεων (355). δ) Δαπάναι διὰ μονομερεῖς πληρωμὰς εἰς τὸ Ἐξωτερικόν (358). ε) Δαπάναι δημοσίων χρηματικῶν ἐπενδύσεων (359).

§ 4. Οἰκονομικὴ ταξινομήσις τῶν δαπανῶν τοῦ Ἑλληνικοῦ Κράτους (363). § 5. Ἡ λειτουργικὴ ταξινομήσις τῶν δημοσίων δαπανῶν (365).

α) Τὰ κριτήρια καὶ ἡ σκοπιμότης τῆς λειτουργικῆς ταξινομήσεως (365). β) Αἱ κατ' ἴδιαν κατηγορίαι εἰς τὰς ὁποίας ταξινομοῦνται λειτουργικῶς αἱ δημόσιαι δαπάναι (369).

§ 6. Ἑτεραι διακρίσεις τῶν δημοσίων δαπανῶν (371).

*Κ ε φ. 3. Ἡ κοινωνικοοικονομικὴ σημασία τῶν δημοσίων δαπανῶν. Α'. Ὁ πολλαπλασιαστικὸς τῶν δημοσίων δαπανῶν . . . . . Σελὶς 373

§ 1. Τὸ ἐπίπεδον ἰσορροπίας τοῦ Ἐθνικοῦ Εἰσοδήματος καὶ ὁ Δημόσιος Προϋπολογισμὸς (373).

α) Ἡ ex post ἰσότης ἀποταμιεύσεως πρὸς ἐπενδύσεις (373). β) Ἡ ex ante ἰσότης ἀποταμιεύσεως πρὸς ἐπενδύσεις (375). γ) Τὸ ἐπίπεδον ἰσορροπίας τοῦ Ἐθνικοῦ Εἰσοδήματος μετὰ τὴν λήψιν ὑπ' ὄψιν τῶν Δημοσίων Οἰκονομῶν καὶ τῶν οἰκονομικῶν συναλλαγῶν μετὰ ξένων χωρῶν (377).

§ 2. Ἐπίδρασις τῆς μεταβολῆς τῶν δημοσίων δαπανῶν δι' ἀγορὰν ἀγαθῶν καὶ ὑπηρεσιῶν ἐπὶ τοῦ ἐπιπέδου ἰσορροπίας τοῦ Ἐθνικοῦ Εἰσοδήματος. Ὁ πολλαπλασιαστὴς τῶν δημοσίων δαπανῶν (383).

α) Ὁ πολλαπλασιαστὴς τῶν δημοσίων δαπανῶν δι' ἀγορὰν ἀγαθῶν καὶ ὑπηρεσιῶν (383). β) Παράγοντες προσδιορίζοντες τὴν τιμὴν τοῦ πολλαπλασιαστοῦ τῶν δημοσίων δαπανῶν δι' ἀγορὰν ἀγαθῶν καὶ ὑπηρεσιῶν (386). γ) Ὁ πολλαπλασιαστὴς τῶν δημοσίων δαπανῶν διὰ μεταβιβαστικὰς πληρωμὰς (394).

*Κε φ. 4. Ἡ κοινωνικοοικονομικὴ σημασία τῶν δημοσίων δαπανῶν. Β'. Ὁ πολλαπλασιαστὴς τῶν δημοσίων δαπανῶν ἐν σχέσει πρὸς τὸν πολλαπλασιαστὴν τῶν φόρων

Σελὶς 397

§ 1. Τὸ θεώρημα τοῦ ἰσοσκελοῦς προϋπολογισμοῦ (397). § 2. Ὁ πολλαπλασιαστὴς τῶν δημοσίων δαπανῶν δι' ἀγορὰν ἀγαθῶν ἐν σχέσει πρὸς τὸν πολλαπλασιαστὴν τῶν φόρων (405). § 3. Παράγοντες προσδιορίζοντες τὸ μέγεθος τοῦ ἐπεκτατικοῦ ἀποτελέσματος ἐκ δεδομένης αὐξήσεως τῶν δημοσίων δαπανῶν δι' ἀγορὰν ἀγαθῶν καὶ ὑπηρεσιῶν καὶ ἰσοπόσου αὐξήσεως τῶν ἀμέσων φόρων (409). § 4. Ἴσόποσος αὐξήσις τῶν δημοσίων δαπανῶν διὰ μεταβιβαστικὰς πληρωμὰς καὶ τῶν ἀμέσων φόρων (417). § 5. Ἴσόποσος αὐξήσις τῶν δημοσίων δαπανῶν δι' ἀγορὰν ἀγαθῶν καὶ ὑπηρεσιῶν καὶ τῶν ἐμμέσων φόρων (419).

Κε φ. 5. Οἱ ποσοτικοὶ καὶ ποιοτικοὶ περιορισμοὶ τῶν δημοσίων δαπανῶν. Ἡ ἀρχὴ τῆς Μεγίστης Κοινωνικῆς Ὀφελείας

Σελὶς 426

*§ 1. Ἡ διὰ τῆς ἐπεμβάσεως τοῦ Κράτους εἰς τὴν κατανομὴν τῶν παραγωγικῶν πόρων πραγματοποιουμένη ἐπαύξεισις τοῦ κοινωνικοῦ ὀφέλους ἐκ τῆς χρησιμοποίησεως αὐτῶν (426). § 2. Αἱ προϋποθέσεις ὑπὸ τὰς ὁποίας ἐπαύξάνει τὸ κοινωνικὸν ὄφελος διὰ τῆς μέσῳ τοῦ Δημοσίου Προϋπολογισμοῦ ἀνακατανομῆς τῶν παραγωγικῶν πόρων (433).

α) Τὸ κοινωνικὸν κόστος τῶν δημοσίων δραστηριοτήτων (433). β) Ἡ ἐκ τοῦ κοινωνικοῦ κόστους τῶν δημοσίων δραστηριοτήτων προκύπτουσα ἀνάγκη ποσοτικῶν καὶ ποιοτικῶν περιορισμῶν κατὰ τὴν διενέργειαν δημοσίων δαπανῶν (436).

§ 3. Ἡ ἀρχὴ τῆς Μεγίστης Κοινωνικῆς Ὀφελείας ὡς ποιοτικὴ ἀρχὴ (438). § 4. Οἱ ποιοτικοὶ περιορισμοὶ τῶν δημοσίων δαπανῶν καὶ ἡ ἀνάγκη συμμέτρου γεωγραφικῆς κατανομῆς αὐτῶν (440). § 5. Ἡ ἀρχὴ τῆς Μεγίστης Κοινωνικῆς Ὀφελείας ὡς ποσοτικὴ ἀρχὴ καὶ τὰ ὅρια τῶν δημοσίων δαπανῶν (445). § 6. Αἱ δυσχέρειαι διὰ τὴν ἐπίτευξιν τῆς Μεγίστης Κοινωνικῆς Ὀφελείας ἐκ τῶν δημοσίων δαπανῶν (447).

α) Δυσχέρειαι ὀφειλόμεναι εἰς τὰς ἀτελείας τοῦ Πολιτικοῦ Μηχανισμοῦ (447). β) Δυσχέρειαι ὀφειλόμεναι εἰς κακὴν λειτουργίαν τοῦ Πολιτικοῦ Μηχανισμοῦ (450).

§ 7. Τὰ μέσα διὰ τὴν ἐνίσχυσιν τῆς ἀποτελεσματικότητος τοῦ Πολιτικοῦ Μηχανισμοῦ καὶ τὴν ἐπαύξεισιν τοῦ κοινωνικοῦ ὀφέλους ἐκ τῶν δημοσίων δαπανῶν (454).

ΜΕΡΟΣ ΕΒΔΟΜΟΝ
ΘΕΩΡΙΑ ΤΟΥ ΔΗΜΟΣΙΟΥ ΠΡΟΥΠΟΛΟΓΙΣΜΟΥ

- Κε φ. 1.** Ἐννοια καὶ λειτουργία τοῦ Δημοσίου Προϋπολογισμοῦ ..... Σελὶς 461
- § 1. Ἡ ἔννοια τοῦ Δημοσίου Προϋπολογισμοῦ (461). § 2. Ὁ Δημόσιος Προϋπολογισμὸς ὡς μέσον βραχυχρονίου προγραμματισμοῦ (461). § 3. Δημόσιος Προϋπολογισμὸς καὶ Δημοσιονομικὸν Πρόγραμμα (464). § 4. Ὁ Δημόσιος Προϋπολογισμὸς ὡς οἰκονομικὴ τροχοπέδη τῆς Δημοσίας Διοικήσεως (466). § 5. Ὁ Δημόσιος Προϋπολογισμὸς ὡς ὑποκατάστατον τοῦ Μηχανισμοῦ τῶν Τιμῶν (470). § 6. Ὁ Δημόσιος Προϋπολογισμὸς ὡς μέσον ἀσκήσεως κοινωνικῆς καὶ οἰκονομικῆς πολιτικῆς (472).
- Κε φ. 2.** Ἐσωτερικαὶ διαιρέσεις καὶ μορφολογικαὶ διακρίσεις τοῦ Δημοσίου Προϋπολογισμοῦ ..... Σελὶς 474
- § 1. Ἐσωτερικαὶ διαιρέσεις τοῦ Δημοσίου Προϋπολογισμοῦ (474). § 2. Μορφαὶ τοῦ Δημοσίου Προϋπολογισμοῦ (476).
- α) Ἐνιαῖος καὶ πολλαπλῶς προϋπολογισμὸς (476). β) Καθαρὸς καὶ ἀκαθάριστος προϋπολογισμὸς (481). γ) Ἐτήσιος καὶ πολυετῆς ἢ κυκλικὸς προϋπολογισμὸς (483). δ) Διοικητικὸς καὶ ταμειακὸς προϋπολογισμὸς (484).
- Κε φ. 3.** Ἐννοια τοῦ ἰσοζυγίου τοῦ Δημοσίου Προϋπολογισμοῦ ..... Σελὶς 487
- § 1. Γενικὰ (487). § 2. Φυσιολογικὸν καὶ τεχνητὸν ἰσοζύγιον (488). § 3. Περὶσσευμα τοῦ Δημοσίου Προϋπολογισμοῦ καὶ δημοσία ἀποταμίευσις (491). § 4. Ἐτήσιον, μακροχρόνιον καὶ βραχυχρόνιον ἰσοζύγιον ἢ ἀνισοζύγιον (492). § 5. Ἴσοζύγιον ἢ ἀνισοζύγιον ex post καὶ ex ante (493). § 6. Εἰκονικὸν καὶ πραγματικὸν ἰσοζύγιον (494).
- Κε φ. 4.** Ἡ σκοπιμότης τοῦ ἰσοζυγίου τοῦ Δημοσίου Προϋπολογισμοῦ ..... Σελὶς 496
- § 1. Λόγοι δημοσιονομικῆς καὶ κοινωνικοοικονομικῆς σκοπιμότητος συνηγοροῦντες ὑπὲρ τοῦ φυσιολογικοῦ ἰσοζυγίου τοῦ Δημοσίου Προϋπολογισμοῦ (496). § 2. Τὰ γενεσιουργὰ αἷτια τοῦ ἐλλείμματος τοῦ Δημοσίου Προϋπολογισμοῦ (498). *§ 3. Αἱ πληθωρικαὶ συνέπειαι τοῦ ἐλλείμματος τοῦ Δημοσίου Προϋπολογισμοῦ καὶ αἱ προϋποθέσεις ὑπὸ τὰς ὁποίας ἐμφανίζονται αὗται (502).
- α) Τὸ ἔλλειμμα τοῦ Δημοσίου Προϋπολογισμοῦ δὲν ὀδηγεῖ πάντοτε

εις αύξησιν τῆς Ἐθνικῆς Δαπάνης (502). β) Ἡ αύξησις τῆς Ἐθνικῆς Δαπάνης λόγω διενεργείας δημοσίων ἐλλειμματικῶν δαπανῶν δὲν ὀδηγεῖ πάντοτε εἰς πληθωρισμὸν ζητήσεως (504).

§ 4. Αἱ συνέπειαι τοῦ περισσεύματος τοῦ Δημοσίου Προϋπολογισμοῦ (508).

*Κε φ. 5. Αἱ ἀναγκαῖαι διὰ τὴν ἐπίτευξιν ἢ διατήρησιν τοῦ ἐπιπέδου ἰσορροπίας τοῦ Ἐθνικοῦ Εἰσοδήματος παρεκκλίσεις ἐκ τῆς ἰσορροπίας τοῦ Δημοσίου Προϋπολογισμοῦ καὶ αἱ προϋποθέσεις οὐδετερότητος τούτου ἔναντι τοῦ εἰσοδηματικοῦ ρεύματος Σελὶς 511

§ 1. Ἔννοια καὶ οὐσία τοῦ εἰσοδηματικοῦ ρεύματος (511).
 § 2. Πότε ὁ φυσιολογικῶς ἰσοσκελῆς προϋπολογισμὸς εἶναι οὐδέτερος ἔναντι τοῦ εἰσοδηματικοῦ ρεύματος καὶ δὲν διαταράσσει τὴν οικονομικὴν ἰσορροπίαν (513). § 3. Πότε ὁ ἀνισοσκελῆς προϋπολογισμὸς ἀποτελεῖ προϋπόθεσιν ἀπαραίτητον διὰ τὴν διατήρησιν τοῦ ἐπιπέδου ἰσορροπίας τοῦ Ἐθνικοῦ Εἰσοδήματος (515).

α) Κίνδυνοι διαταράξεως τῆς οικονομικῆς ἰσορροπίας προερχόμενοι ἐκ τοῦ Ἰδιωτικοῦ Τομέως τῆς Οἰκονομίας (515). β) Κίνδυνοι διαταράξεως τῆς οικονομικῆς ἰσορροπίας προερχόμενοι ἐκ τοῦ Δημοσίου Προϋπολογισμοῦ (518).

*Κε φ. 6. Ἡ αὐτόματος σταθεροποιητικὴ ἐπίδρασις τοῦ Δημοσίου Προϋπολογισμοῦ ἐπὶ τοῦ ἐπιπέδου ἀπασχολήσεως καὶ οικονομικῆς δραστηριότητος ..... Σελὶς 524

Κε φ. 7. Ἡ κατάρτισις τοῦ Δημοσίου Προϋπολογισμοῦ ..... Σελὶς 531

§ 1. Ἡ διαδικασία τῆς κατάρτισεως τοῦ προϋπολογισμοῦ δαπανῶν καὶ ἐσόδων (531). § 2. Ἡ σημασία τῆς ἀκριβοῦς ἐκτιμήσεως καὶ ὁ ἐνδεικνύμενος τρόπος ἐκτιμήσεως τῶν φορολογικῶν ἐσόδων καὶ τῶν δημοσίων δαπανῶν κατὰ τὴν κατάρτισιν τοῦ Δημοσίου Προϋπολογισμοῦ (532).

α) Ἡ σημασία τῆς ἀκριβοῦς ἐκτιμήσεως τῶν φορολογικῶν ἐσόδων καὶ τῶν δημοσίων δαπανῶν (532). β) Μέθοδοι ἐκτιμήσεως τῶν φορολογικῶν ἐσόδων (535). γ) Ἡ ἐκτίμησις τῶν δημοσίων δαπανῶν (543).

§ 3. Ἡ δημιουργία ἀποθεματικῶν (547). § 4. Ἡ κατάθεσις τοῦ σχεδίου τοῦ κρατικοῦ προϋπολογισμοῦ εἰς τὴν Βουλὴν (548).

Κε φ. 8. Αἱ ἀρχαὶ βάσει τῶν ὁποίων δέον νὰ καταρτίζηται ὁ Δημόσιος Προϋπολογισμὸς ..... Σελὶς 549

§ 1. Εἰσαγωγικαὶ παρατηρήσεις (549). § 2. Ἡ ἀρχὴ τῆς ἐ-

νότητος τοῦ προϋπολογισμοῦ (549). § 3. Ἡ ἀρχὴ τῆς πληρότητος τοῦ προϋπολογισμοῦ (552). § 4. Ἡ ἀρχὴ τῆς εἰδικεύσεως τοῦ προϋπολογισμοῦ (554).

α) Περιεχόμενον καὶ σκοπιμότης τῆς ἀρχῆς τῆς εἰδικεύσεως (554).
β) Ἡ ἀρχὴ τῆς εἰδικότητος (556).

§ 5. Ἡ ἀρχὴ τῆς ἀκριβείας τοῦ προϋπολογισμοῦ (559).

§ 6. Ἡ ἀρχὴ τῆς σαφηνείας τοῦ προϋπολογισμοῦ (561).

Κ ε φ . 9. Ἡ ἐκτέλεσις τοῦ Κρατικοῦ Προϋπολογισμοῦ ..... Σελὶς 564

§ 1. Εἰσαγωγικὴ παρατήρησις (564). § 2. Ἡ ἐκτέλεσις τοῦ προϋπολογισμοῦ ἐσόδων (564).

α) Ἡ «βεβαίωσις» τῶν δημοσίων ἐσόδων. Γενικά (564). β) Ἡ μονομερῶς ὑπὸ τῆς Φορολογούσης Ἀρχῆς βεβαίωσις τῶν φορολογικῶν ἐσόδων (565). γ) Ἡ βεβαίωσις διὰ συμπράξεως τῆς Φορολογούσης Ἀρχῆς μετὰ τοῦ φορολογουμένου (565). δ) Ἡ αὐτοβεβαίωσις (566). ε) Ἡ εἰσπραξις τῶν δημοσίων ἐσόδων (567).

§ 3. Ἡ ἐκτέλεσις τοῦ προϋπολογισμοῦ δαπανῶν (567).

α) Γενικά (567). β) Ἡ «ἀνάληψις» τῆς δαπάνης (567). γ) Ἡ «ἐκκαθάρισις» τῆς δαπάνης (569). δ) Ἡ ἐντολὴ πρὸς πληρωμὴν τῆς δαπάνης (570). ε) Ἡ πληρωμὴ τῆς δαπάνης (570).

§ 4. Ὁ ρόλος τῆς Ἐκδοτικῆς Τραπεζῆς κατὰ τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ κρατικοῦ προϋπολογισμοῦ (572).

α) Ἡ συγκεντρώσις τῶν δημοσίων χρημάτων εἰς τὴν Ἐκδοτικὴν Τράπεζαν (572). β) Ἡ σκοπιμότης τῆς συγκεντρώσεως τῶν δημοσίων χρημάτων εἰς τὴν Ἐκδοτικὴν Τράπεζαν (572).

Βιβλιογραφία ..... Σελὶς 577

ΜΕΡΟΣ 3

ΕΙΔΙΚΗ ΘΕΩΡΙΑ
ΠΕΡΙ ΦΟΡΩΝ

ΟΙ ΦΟΡΟΙ ΕΠΙ ΤΩΝ ΠΡΟΣΟΔΩΝ

§ 1. Εισαγωγικά παρατηρήσεις.

Εἶδομεν εἰς τὴν Γενικὴν Θεωρίαν περὶ Φόρων ὅτι τὸ φορολογικὸν σύστημα ἐκάστης χώρας ἀποτελεῖται ἀπ' ἑνὸς ἐκ τῶν φόρων οἱ ὅποιοι ἐπιβαρύνουν τὸ εἰσόδημα τῶν διαφορῶν φυσικῶν καὶ νομικῶν προσώπων, καὶ ἀπ' ἑτέρου ἐκ τῶν φόρων οἱ ὅποιοι ἐπιβαρύνουν τὴν περιουσίαν αὐτῶν. Εἶδομεν ἐπίσης ὅτι τὸ εἰσόδημα φορολογεῖται τόσον ἀμέσως ὅσον καὶ ἑμμέσως, τὸ ἴδιον δὲ συμβαίνει καὶ μὲ τὰς περιουσίας, αἱ ὅποιαι ὡσαύτως ὑφίστανται ἢ εἶναι δυνατὸν νὰ ὑποστοῦν πολλαπλὴν φορολόγησιν, ἥτοι νὰ φορολογηθοῦν ἀμέσως καὶ ἑμμέσως.

Εἰς τὸ παρὸν τμήμα θὰ ἀσχοληθῶμεν ἐκτενῶς μὲ ἓνα ἕκαστον ἐκ τῶν ἀνωτέρω φόρων ἐξετάζοντες διαδοχικῶς :

α) τοὺς φόρους οἱ ὅποιοι φορολογοῦν ἀμέσως τὰ κατ' ἴδιαν εἰσοδήματα, δηλ. τοὺς φόρους ἐπὶ τοῦ κτωμένου εἰσοδήματος,

β) τοὺς φόρους οἱ ὅποιοι πλήττουν ἀμέσως τὰς περιουσίας τῶν διαφορῶν φυσικῶν ἢ νομικῶν προσώπων,

γ) τοὺς φόρους οἱ ὅποιοι ἐπιβαρύνουν ἑμμέσως τὰ κατ' ἴδιαν εἰσοδήματα, ἥτοι τοὺς φόρους ἐπὶ τοῦ δαπανωμένου εἰσοδήματος, καὶ

δ) τοὺς φόρους ἐπὶ τῶν συναλλαγῶν.

Καθ' ὅσον ἀφορᾷ τὴν πρώτην κατηγορίαν φόρων οὗτοι εἶναι οἱ φόροι ἐπὶ τῶν προσόδων, ὁ φόρος εἰσοδήματος φυσικῶν προσώπων καὶ ὁ φόρος εἰσοδήματος νομικῶν προσώπων.

§ 2. Βασικὰ χαρακτηριστικὰ τῶν φόρων ἐπὶ τῶν προσόδων.

Οἱ φόροι ἐπὶ τῶν προσόδων ἀποτελοῦν τὸν πυρῆνα τοῦ ἀρχαιότερου, δηλ. χρονολογικῶς παλαιότερου, ἱστορικοῦ φορολογικοῦ συστήματος Ἐπο-τελοῦν δὲ ταυτοχρόνως τὸν πρόδρομον τοῦ σήμερον ὑφισταμένου εἰς ὅλας τὰς πολιτισμένας χώρας φόρου εἰσοδήματος, περὶ τοῦ ὁποίου θὰ γίνῃ λόγος εἰς τὸ ἐπόμενον κεφάλαιον καὶ ἐνεφανίσθησαν εἰς ἐποχὴν κατὰ τὴν ὁποίαν δὲν ὑφίσταντο ἀκόμη αἱ οἰκονομικαὶ καὶ κοινωνιολογικαὶ προϋποθέσεις αἱ ὅποιαι εἶναι ἀπαραίτητοι διὰ τὴν εὐδοκίμησιν τοῦ φόρου τούτου. Ἀκόμη δὲ καὶ σήμερον συναντῶνται οἱ ἐν λόγῳ φόροι εἰς πολλὰς ὑποαναπτύκτους χώρας, εἰς τὰς ὁποίας ἑλλείπουν αἱ ἀνωτέρω προϋποθέσεις, εἰς χώρας δηλ.

εἰς τὰς ὁποίας ὁ φορολογικὸς μηχανισμὸς τοῦ Κράτους λειτουργεῖ κατὰ τρόπον πλημμελῆ (ἀνεπαρκῆς ὀργάνωσις τῶν φορολογικῶν ὑπηρεσιῶν, χαμηλὴ στάθμη μορφώσεως καὶ ἠθικῆς τῶν φορολογικῶν ὀργάνων, ἔλλειψις τοῦ ὕλικου τοῦ ὁποῖον ἀπαιτεῖται διὰ τὴν διενέργειαν ἀποτελεσματικοῦ φορολογικοῦ ἐλέγχου κ.λ.π.) καὶ εἰς τὰς ὁποίας ἡ στάθμη πολιτικῆς ἀγωγῆς καὶ φορολογικῆς ἠθικῆς τῶν φορολογουμένων πολιτῶν εἶναι χαμηλὴ, ἡ λογιστικὴ ὀργάνωσις τῶν ἰδιωτικῶν ἐπιχειρήσεων, αἱ ὁποῖαι ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον εἶναι μικραὶ ἐπιχειρήσεις, εἶναι ἀνύπαρκτος ἢ πρωτόγονος, καὶ ἡ ὀργάνωσις τῆς ὅλης Οἰκονομίας τῆς χώρας εἶναι ἐλλιπής.

Τὰ βασικὰ χαρακτηριστικὰ τῶν φόρων ἐπὶ τῶν προσόδων εἶναι πρῶτον ὅτι **φορολογεῖται κεχωρισμένως ἐκάστη πρόσοδος**, ἦτοι τὸ εἰσόδημα ἐκ μιᾶς ἐκάστης πηγῆς, δι' ὃ καὶ ὑφίστανται τόσοι φόροι ἐπὶ τῶν προσόδων ὅσαι καὶ αἱ πηγαὶ εἰσοδήματος. Π. χ. φορολογοῦνται κεχωρισμένως τὸ εἰσόδημα ἐξ οἰκοδομῶν, τὰ κέρδη ἐκ τῆς ἀσκήσεως ἐμπορικῆς—ὑπὸ τὴν νομικὴν ἔννοιαν τοῦ ὄρου—ἐπιχειρηματικῆς δραστηριότητος, τὸ εἰσόδημα ἐκ τῆς ἐκμισθώσεως προσωπικῶν ὑπηρεσιῶν κ.λ.π. Κατὰ τὴν φορολόγησιν δὲ τοῦ ἐκ μιᾶς ἐκάστης πηγῆς εἰσοδήματος **δὲν λαμβάνεται ὑπ' ὄψιν ἡ συνολικὴ εἰσοδηματικὴ κατάστασις τοῦ προσώπου τὸ ὁποῖον ἐπιβαρύνεται** δι' ἐκάστου ἐκ τῶν φόρων τούτων. Τὸ γεγονός αὐτὸ ἔχει ὡς συνέπειαν ὅτι καθίσταται κατ' οὐσίαν ἀδύνατος ἡ ἐφαρμογὴ προοδευτικῆς φορολογίας εἰς τοὺς φόρους ἐπὶ τῶν προσόδων. Διότι ἀκόμη καὶ ἂν ἔχη προοδευτικὸν φορολογικὸν συντελεστὴν εἰς ἕκαστος τῶν περὶ ὧν ὁ λόγος φόρων, ἡ προοδευτικὴ φορολογία μεταβάλλεται εἰς ἀναλογικὴν ἢ καὶ ἀντιστρόφως προοδευτικὴν ἐὰν ἀποβλέψωμεν εἰς τὸ συνολικὸν ἐκ πάσης πηγῆς εἰσόδημα ἐκάστου εἰσοδηματίου (βλ. κεφάλαιον περὶ προοδευτικῆς φορολογίας εἰς Γενικὸν Μέρος περὶ Φόρων).

Δεύτερον, οἱ φόροι ἐπὶ τῶν προσόδων **δὲν λαμβάνουν ὑπ' ὄψιν οὔτε τὰς προσωπικὰς συνθήκας τῶν δι' αὐτῶν πληττομένων προσώπων**, διότι ἡ φορολογοῦσα Ἀρχή, ἡ ὁποία ἐπιβάλλει τοὺς φόρους αὐτοὺς ἐνδιαφέρεται ἀποκλειστικῶς περὶ τοῦ πόσης εἶναι ἡ πρόσοδος ἐξ ὠρισμένης πηγῆς καὶ οὐχὶ περὶ τοῦ ποῖος εἶναι ἐκεῖνος εἰς τὸν ὁποῖον εἰσρέει ἡ πρόσοδος αὕτη, δι' αὐτὸν δὲ ἀκριβῶς τὸν λόγον δὲν ἐξετάζεται, ὡς ἐσημειώθη προηγουμένως, οὔτε ἡ συνολικὴ εἰσοδηματικὴ αὐτοῦ κατάστασις. Ὑπὸ τὴν ἔννοιαν αὐτὴν **οἱ φόροι ἐπὶ τῶν προσόδων εἶναι ἀντικειμενικοὶ φόροι**, κατ' ἀντιδιαστολὴν πρὸς τὸν νεώτερον φόρον εἰσοδήματος, ὁ ὁποῖος, ὡς θὰ ἴδωμεν εἰς τὸ ἐπόμενον κεφάλαιον, εἶναι ὑποκειμενικός, δηλ. προσωπικός φόρος. Ὁ φόρος εἰσοδήματος φορολογεῖ οὕτως εἰπεῖν πρόσωπα, ἐνῶ οἱ φόροι ἐπὶ τῶν προσόδων φορολογοῦν προσόδους—ὑπὸ τὴν ἔννοιαν ὅτι δὲν ἐνδιαφέρονται ὡς ἐλέχθη διὰ τὸ πρόσωπον ἐκείνου ὁ ὁποῖος πραγματοποιεῖ τὰς φορολογουμένας προσόδους. Τελευταῖον, ἀλλ' οὐχὶ ὀλιγώτερον σημαντικόν, **χαρακτηριστικόν τῶν φόρων ἐπὶ τῶν προσό-**

δων είναι ὅτι οὗτοι *ἐπιβαρύνουν*—διότι είναι τοῦτο φοροτεχνικῶς εὐχερέστερον—*εἴτε τὴν ἀκαθάριστον πραγματικὴν πρόσδοον ἐκ μιᾶς ἐκάστης πηγῆς, εἴτε τὴν καθαρὰν ἀλλὰ τεκμαρτὴν πρόσδοον*. Ἐνίοτε, μάλιστα, ὡς βάσις φορολογίας δὲν λαμβάνεται ὑπ' ὄψιν οὔτε τὸ ἐν οὔτε τὸ ἄλλο, ἀλλ' ὁ φόρος ἐπιβάλλεται ἐπὶ τῆς *τεκμαρτῆς ἀκαθάριστου* πρόσδοου, ὡς τοῦτο συνέβαινε ἐν Ἑλλάδι μὲ τὸν «φόρον ἐπὶ τῶν ἀροτριῶντων κτηνῶν» (βλ. κατωτέρω).

Ὡς παράδειγμα τοιούτων πρωτογόνων φόρων ἐπὶ τῶν προσόδων ἀναφέρομεν τὸν «φόρον θυρῶν καὶ παραθύρων». Ὁ φόρος οὗτος ἐπληττε τὴν ἀκαθάριστον πρόσδοον ἐξ οἰκοδομῶν, ἡ ὁποία ὅμως ὑπελογίζετο κατὰ τρόπον τεκμαρτόν. Δηλ. ἐπληττε τὴν τεκμαιρομένην ἀκαθάριστον πρόσδοον, διὰ τὴν ἐξεύρεσιν τῆς ὁποίας ὡς τεκμήριον ἐχρησιμοποιοεῖτο ὁ ἀριθμὸς τῶν θυρῶν καὶ παραθύρων ἐκάστης οἰκίας. Συνεπῶς ὅσον μεγαλύτερος ἦτο ὁ ἀριθμὸς τῶν παραθύρων, τόσον εὐρύτερα ἦτο ἡ φορολογικὴ βάσις (διότι τόσον μεγαλύτερα ἦτο ἡ τεκμαιρομένη ἀκαθάριστος πρόσδοος) καὶ συνεπῶς τόσον βαρύτερος ὁ ἐπιβαλλόμενος φόρος. Ἐτερον παράδειγμα φόρου ἐπὶ τῶν προσόδων εἶναι ὁ προμνησθεὶς «φόρος ἐπὶ τῶν ἀροτριῶντων κτηνῶν» ὁ ὁποῖος ἐπληττε κατὰ τὸ παρελθὸν ἐν Ἑλλάδι τὴν πρόσδοον ἐκ τῆς καλλιεργείας δημητριακῶν καὶ ὑπελογίζετο ἐπὶ τῇ βάσει τῆς συνολικῆς παραγωγῆς δημητριακῶν ἐκάστης περιοχῆς καὶ τοῦ συνολικοῦ ἀριθμοῦ τῶν εἰς τὴν περιοχὴν ταύτην χρησιμοποιουμένων εἰς τὴν ἄρωσιν κτηνῶν. Εἰδικώτερον ὑπελογίζετο ὁ μέσος ἐτήσιος ὄρος παραγωγῆς ἐκάστου Δήμου ἐπὶ τῇ βάσει τῆς παραγωγῆς κατὰ τὴν τελευταίαν, πρὸ τοῦ 1880— ὅτε εἰσήχθη ὁ φόρος οὗτος—πενταετίαν. Ὁ μέσος δὲ οὗτος ὄρος παραγωγῆς διηρεῖτο διὰ τοῦ εὐρεθέντος ἀριθμοῦ ἀροτριῶντων κτηνῶν ἐκάστου Δήμου. Τὸ πηλίκον τῆς διαιρέσεως ταύτης ἀπετέλει τὴν ποσότητα δημητριακῶν ἡ ὁποία ἀνελόγει εἰς ἕκαστον καλλιεργητικὸν ζῶον. Ἐπὶ τῇ βάσει δὲ τῆς εἰς ἕκαστον κτήνος ἀναλογούσης παραγωγῆς, ὡς καὶ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ἀροτριῶντων κτηνῶν τὰ ὁποῖα ἐχρησιμοποῖε ἕκαστος γεωργός, καθωρίζετο τὸ ποσὸν τοῦ φόρου τὸν ὁποῖον θὰ ἔπρεπε νὰ καταβάλλῃ οὗτος διὰ τὸ εἰσόδημά του ἐκ τῆς καλλιεργείας δημητριακῶν, τοῦ φορολογικοῦ συντελεστοῦ κυμαινομένου ἀπὸ 2,40 δραχμῶν μέχρι 30 δραχμῶν κατὰ κτήνος—ἀναλόγως τῆς κατὰ κτήνος ἀναλογούσης ποσότητος δημητριακῶν—.

§ 3. Τὰ πλεονεκτήματα τῶν φόρων ἐπὶ τῶν προσόδων.

Συνέπεια τῶν ἀναλυθέντων ἀνωτέρω χαρακτηριστικῶν τῶν φόρων ἐπὶ τῶν προσόδων εἶναι ὠρισμένα ἀναμφισβήτητα πλεονεκτήματα αὐτῶν, ἀλλὰ καὶ βασικὰ μειονεκτήματα τὰ ὁποῖα οἱ φόροι οὗτοι παρουσιάζουν.

Καθ' ὅσον ἀφορᾷ τὰ πλεονεκτήματα, ταῦτα ἀφοροῦν τόσον τοὺς φορολογουμένους, ὅσον καὶ τὴν φορολογοῦσαν Ἀρχήν.

Ἐξεταζόμενοι ἀπὸ τῆς σκοπιᾶς τῶν φορολογουμένων

φυσικῶν καὶ νομικῶν προσώπων οἱ φόροι ἐπὶ τῶν προσόδων παρουσιάζουν τὸ πλεονέκτημα ὅτι δὲν προκαλοῦν τὰς ἐνοχλήσεις καὶ ἐπομένως τὴν δυσφορίαν, τὰς ὁποίας δημιουργεῖ εἰς αὐτούς, ὡς θὰ ἴδωμεν κατωτέρω, ὁ φόρος εἰσοδήματος, διὰ τὴν «βεβαίωσιν» τοῦ ὁποίου τὰ φορολογικὰ ὄργανα εἶναι ἠναγκασμένα νὰ εἰσδύσουν εἰς τὰς προσωπικὰς καὶ ἐπαγγελματικὰς ὑποθέσεις ἐκάστου φορολογουμένου. Τοῦτο δὲν καθίσταται ἀναγκαῖον προκειμένου περὶ τῶν φόρων ἐπὶ τῶν προσόδων, ἀκριβῶς διότι οἱ φόροι οὗτοι δὲν ἐνδιαφέρονται ὡς εἶδομεν διὰ τὰς προσωπικὰς συνθήκας τῶν δι' αὐτῶν ἐπιβαρυνομένων προσώπων, οὔτε ἐπιβάλλονται ἐπὶ τοῦ συνολικοῦ καθαροῦ πραγματικοῦ εἰσοδήματος ἐκάστου φορολογουμένου. Ἀλλὰ φορολογοῦν, ὡς ἐλέχθη τὴν πρόσσοδον αὐτοῦ ἐξ ὠρισμένης πηγῆς, ἐνίοτε δὲ οὐχὶ τὴν καθαρὰν, ἀλλὰ τὴν ἀκαθάριστον πρόσσοδον, ἢ οὐχὶ τὴν πραγματικὴν ἀλλὰ τὴν τεκμαρτὴν καθαρὰν πρόσσοδον ἐξ ὠρισμένης πηγῆς, γεγονός δὲ τὸ ὁποῖον καθιστᾷ βεβαίως ἄνευ ἐνδιαφέροντος διὰ τὰς φορολογικὰς ὑπηρεσίας τὴν ἔρευναν τῶν ἐπιχειρηματικῶν ἢ προσωπικῶν ὑποθέσεων ἐκάστου φορολογουμένου. Οὕτω ἐφ' ὅσον δὲν λαμβάνονται ὑπ' ὄψιν αἱ προσωπικαὶ συνθήκαι τοῦ φορολογουμένου, δὲν ἐνδιαφέρονται τὰ φορολογικὰ ὄργανα οὔτε διὰ τὴν οἰκογενειακὴν αὐτοῦ κατάστασιν, οὔτε διὰ τὴν ἡλικίαν του, οὔτε διὰ τὰς εἰδικὰς ἢ ἐκτάκτους δαπάνας εἰς τὰς ὁποίας ὑπεβλήθη κατὰ τὴν διάρκειαν ὠρισμένου οἰκονομικοῦ ἔτους. Ἐπίσης, ἐφ' ὅσον δὲν φορολογεῖται τὸ καθαρὸν πραγματικὸν εἰσόδημα, δὲν ἐνδιαφέρονται τὰ φορολογικὰ ὄργανα νὰ πληροφορηθοῦν π.χ. τὸ μέγεθος καὶ τὴν σύνθεσιν τῶν δαπανῶν εἰς τὰς ὁποίας ὑπεβλήθη ὁ φορολογούμενος διὰ νὰ πραγματοποιήσῃ τὸ εἰσόδημά του ἢ τὴν ἀξίαν καὶ τὴν διάρκειαν ζωῆς τῶν παγίων αὐτοῦ ἐγκαταστάσεων — ἐὰν εἶναι ἐπιχειρηματίας — κ.λ.π.

Ἀκόμη μεγαλύτερα εἶναι τὰ πλεονεκτήματα τὰ ὁποῖα παρουσιάζουν οἱ περὶ ὧν ὁ λόγος φόροι ἐξεταζόμενοι ἀπὸ τῆς σκοπιᾶς τῆς Φορολογούσης Ἀρχῆς. Τὰ πλεονεκτήματα ταῦτα εἶναι πρῶτον ἡ *εὐχέρεια βεβαίωσης τοῦ φόρου*, ἡ ὁποία εἶναι εὐνόητος, ἀφοῦ δὲν πρόκειται νὰ ἐξακριβωθῇ τὸ πραγματικὸν καθαρὸν εἰσόδημα ἐξ ὠρισμένης πηγῆς — πρᾶγμα τὸ ὁποῖον θὰ προσέκρουε εἰς μεγάλας δυσχερείας — ἀλλὰ φορολογεῖται ὡς ἐλέχθη ἡ τεκμαρτὴ πρόσσοδος, καὶ μάλιστα ἐνίοτε ἡ ἀκαθάριστος τεκμαρτὴ πρόσσοδος.

Δεύτερον πλεονέκτημα τῶν φόρων ἐπὶ τῶν προσόδων εἶναι ὅτι ἡ *φοροδιαφυγὴ εἶναι ἀδύνατος ἢ λίαν περιορισμένη* εἰς τοὺς φόρους αὐτούς. Τοῦτο εἶναι φυσικόν, ἐφ' ὅσον ὁ φόρος ἐπιβάλλεται ὡς εἶδομεν βάσει τεκμηρίων. Τὰ τεκμήρια δὲ ταῦτα εἶναι ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ὁρατὰ ἢ ἀνεπίδεκτα ἀμφισβητήσεως. Π.χ. ὅλο τὸ χωριὸν γνωρίζει ὅτι ὁ γάδος γεωργὸς ἔχει δύο ζῶα τὰ ὁποῖα χρησιμοποιεῖ εἰς τὰς γεωργικὰς του ἐργασίας (φόρος ἀροτριῶντων κτηνῶν). Ἐπίσης εἶναι εὐχερὲς νὰ ἐξακριβωθῇ ὑπὸ τῶν φορολογικῶν ὀργάνων πόσα παράθυρα καὶ θύρας ἔχει ἡ οἰκία τοῦ α' ἢ τοῦ

β' φορολογουμένου. 'Επίσης εις τὴν περίπτωσιν τοῦ λεγομένου «φόρου ἐπιτηδεύματος» δηλ. τοῦ φόρου ὁ ὁποῖος ἐπεβάρυνε παλαιότερον ἐν Ἑλλάδι τὴν πρόσδοον ἐκ τῆς ἀσκήσεως βιοτεχνικῶν, βιομηχανικῶν καὶ ἐμπορικῶν ἐπιχειρήσεων, ὡς κριτήριον διὰ τὸν καθορισμὸν τοῦ ὕψους τῆς τεκμαρτῆς ἐκ τῶν ἀνωτέρω πηγῶν προσόδου ἐλαμβάνετο ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ὁ πληθυσμὸς τοῦ τόπου, εἰς τὸν ὁποῖον ἦτο ἐγκατεστημένος ἕκαστος ἐπιτηδευματίας, ὡς καὶ ὠρισμένα τεκμήρια, ὡς ἡ θέσις τοῦ καταστήματος, ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐν αὐτῷ ὑπηρετούντων ὑπαλλήλων, τὸ καταβαλλόμενον ἐνοίκιον κ.λ.π. Μὲ ἄλλας λέξεις ἐλαμβάνοντο ὑπ' ὄψιν ὡσαύτως ἐμφανῆ τεκμήρια ἢ στοιχεῖα τὰ ὁποῖα ἦτο εὐχερὲς νὰ ἐξακριβωθοῦν ὑπὸ τῆς Φορολογικῆς Ὑπηρεσίας.

Τρίτον, τέλος, πλεονέκτημα τῶν φόρων ἐπὶ τῶν προσόδων εἶναι ἡ *σταθερότης τῶν ἐξ αὐτῶν πραγματοποιουμένων φορολογικῶν ἐσόδων*. Ἡ σταθερότης αὕτη εἶναι εὐνόητος, ἐφ' ὅσον οἱ ἐν λόγῳ φόροι δὲν πλήττουν τὴν πραγματικὴν καθαρὰν πρόσδοον, ἢ ὁποῖα ὑπόκειται εἰς μικρὰς ἢ μεγάλας διακυμάνσεις κατὰ χρόνον, ἀλλὰ μίαν τεκμαρτὴν πολλάκις πρόσδοον, ἢ ὁποῖα ἀκριβῶς διότι εἶναι τεκμαρτή, δηλ. πλασματικὴ, εἶναι ἀμετάβλητος. Τοῦτο γίνεται περισσότερον ἀντιληπτόν, ἐὰν λάβωμεν ὡς παράδειγμα τὸν φόρον ἐπὶ τῶν προσόδων ἐκ τῆς γεωργίας, δηλαδὴ τὸν φόρον ἐπὶ τοῦ γεωργικοῦ εἰσοδήματος. Πολλάκις διὰ τὴν ἐπιβολὴν τοῦ φόρου αὐτοῦ χρησιμοποιεῖται τὸ λεγόμενον «Κτηματολόγιον», ἧτοι Δημόσιον Βιβλίον, εἰς τὸ ὁποῖον μεταξὺ ἄλλων ἀναγράφεται ἡ τοποθεσία καὶ ἡ ἔκτασις ἐκάστου κτήματος, ἢ σύστασις τοῦ ἐδάφους, καὶ ἡ ἐτησίαι ἐκ τοῦ κτήματος καθαρὰ, ἀλλὰ τεκμαρτὴ καθαρὰ πρόσδοος. Ἡ ἐτησία αὕτη πρόσδοος ὑπολογίζεται κατ' ἐκτίμησιν κατὰ τὸν χρόνον καταρτίσεως τοῦ Κτηματολογίου, ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ μέσου κόστους παραγωγῆς τῶν εἰς ἐκάστην περιοχὴν καλλιεργουμένων γεωργικῶν προϊόντων καὶ τῶν τιμῶν τὰς ὁποίας πραγματοποιοῦν εἰς τὴν ἀγορὰν τὰ κατ' ἴδιαν προϊόντα ὡσαύτως κατὰ τὸν χρόνον καταρτίσεως τοῦ Κτηματολογίου. Τοῦτου δοθέντος, ἡ ἀναγκαφομένη εἰς τὸ Κτηματολόγιον τεκμαρτὴ πρόσδοος ἐνὸς ἐκάστου κτήματος παραμένει ἀμετάβλητος ἐφ' ὅσον δὲν μεταβάλλεται τὸ Κτηματολόγιον, δηλ. μέχρι τῆς ἀναθεωρήσεως αὐτοῦ ἢ ὁποῖα βεβαίως γίνεται κατ' ἀραιὰ χρονικὰ διαστήματα. Ἐνῶ ἡ πραγματικὴ πρόσδοος ἐκάστου κτήματος μεταβάλλεται, σὺν τῷ χρόνῳ λόγῳ μεταβολῆς κατὰ περιοχὰς ἢ κατὰ κτῆμα τοῦ κόστους παραγωγῆς ἢ λόγῳ μεταβολῆς τῶν τιμῶν διαθέσεως τῶν γεωργικῶν προϊόντων ἢ ἀκόμη λόγῳ διακυμάνσεως τοῦ φυσικοῦ ὄγκου γεωργικῆς παραγωγῆς κατὰ περιοχὰς ἢ τέλος λόγῳ μεταβολῶν εἰς τὴν διάρθρωσιν τῶν καλλιεργειῶν. Συνεπῶς, μέχρις οὗ γίνῃ ἀναθεώρησις τοῦ Κτηματολογίου παραμένουν κατ' ἀνάγκην ἀμετάβλητα καὶ τὰ ἔσοδα τοῦ Δημοσίου ἐκ τῆς φορολογίας τοῦ γεωργικοῦ εἰσοδήματος, ὑπὸ τὴν προϋπόθεσιν βεβαίως ὅτι παραμένουν ἀμετάβλητοι καὶ οἱ φορολογικοὶ συντελεσταί.

§ 4. Τὰ μειονεκτήματα τῶν φόρων ἐπὶ τῶν προσόδων.

Τ' ἀνωτέρω πλεονεκτήματα ὑπερακοντίζονται ὅμως ἀπὸ τὰ μειονεκτήματα τὰ ὁποῖα παρουσιάζουν οἱ ἀντικειμενικοὶ φόροι ἐπὶ τῶν προσόδων, τόσον ἀπὸ τῆς ἀπόψεως τῶν φορολογουμένων, ὅσον καὶ ἀπὸ τῆς ἀπόψεως τῆς Φορολογούσης Ἀρχῆς.

Ἀπὸ τῆς ἀπόψεως τῶν φορολογουμένων μειονεκτοῦν οἱ ἐν λόγῳ φόροι ἀκριβῶς διότι *δὲν λαμβάνουν ὑπ' ὄψιν τὴν πραγματικὴν φοροδοτικὴν ἱκανότητα ἐνὸς ἐκάστου*, ἀλλὰ πλήττουν οὕτως εἰπεῖν «εἰς τὰ τυφλά» ἕκαστον φορολογούμενον. Ἡ πραγματικὴ φοροδοτικὴ ἱκανότης ὠρισμένον φορολογούμενον προσδιορίζεται, ὡς διεπιστώσαμεν εἰς τὸ Γενικὸν Μέρος περὶ Φόρων, ἀπὸ τὸ μέγεθος τοῦ συνολικοῦ ἐκ πάσης πηγῆς καθαροῦ πραγματικοῦ αὐτοῦ εἰσοδήματος καὶ ἀπὸ τὰς βασικὰς αὐτοῦ ἀνάγκας, τὸ μέγεθος τῶν ὁποίων προσδιορίζουν ἡ οἰκογενειακὴ αὐτοῦ κατάστασις καὶ αἱ ἐν γένει προσωπικαὶ αὐτοῦ συνθῆκαι. Εἰς τοὺς φόρους ὅμως ἐπὶ τῶν προσόδων δὲν λαμβάνεται ὑπ' ὄψιν, ὡς ἐσημειώθη, οὔτε τὸ συνολικὸν ἐκ πάσης πηγῆς εἰσόδημα ἐκάστου, οὔτε κ' ἂν τὸ πραγματικὸν ἐξ ὠρισμένης πηγῆς καθαρὸν αὐτοῦ εἰσόδημα. Ἐπίσης δὲν λαμβάνονται ὑπ' ὄψιν αἱ προσωπικαὶ συνθῆκαι τῶν διὰ τῶν φόρων αὐτῶν πληττομένων εἰσοδηματιῶν, ἀλλ' ἐξετάζεται μόνον, ὡς ἐλέχθη, πόση εἶναι ἡ πρόσοδος ἐξ ὠρισμένης πηγῆς καὶ οὐχὶ ποῖος εἶναι ἐκεῖνος εἰς τὸν ὁποῖον εἰσρέει ὡς ἔσοδον ἡ πρόσοδος αὕτη. Ταῦτα ἔχουν ὡς συνέπειαν ὅτι εἰς ἄλλους μὲν φορολογουμένων ἐπιβάλλονται διὰ τῶν φόρων ἐπὶ τῶν προσόδων, ἐν συνόλῳ λαμβανόμενων, φορολογικὰ βάρη μεγαλύτερα ἐκείνων τὰ ὁποῖα ἀντιστοιχοῦν εἰς τὴν πραγματικὴν φοροδοτικὴν αὐτῶν ἱκανότητα, εἰς ἄλλους δὲ φορολογικὰ βάρη δυσαναλόγως μικρὰ ἐν σχέσει πρὸς τὴν φοροδοτικὴν τῶν ἱκανότητα. Μὲ ἄλλας λέξεις δὲν πραγματοποιεῖται δικαία κατανομή τῶν φορολογικῶν βαρῶν καὶ ἰσότης φορολογικῶν θυσιῶν, ἐπὶ πλέον δὲ δημιουργοῦνται καὶ ζημίαι διὰ τὴν Ἑθνικὴν Οἰκονομίαν λόγῳ τῆς φορολογικῆς ὑπερβαρύνσεως ὠρισμένων φορολογουμένων ἐκ τῶν φόρων αὐτῶν, τῆς ὀφειλομένης εἰς τὴν πλημμελῆ αὐτῶν κατασκευήν. Ἐπὶ πλέον ἔχουν πολλάκις οἱ ἐν λόγῳ φόροι σημαντικὰς ἀνεπιθυμήτους κοινωνικὰς συνέπειας.

Ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τῆς ἀπόψεως τῆς Φορολογούσης Ἀρχῆς οἱ φόροι ἐπὶ τῶν προσόδων παρουσιάζουν μειονεκτήματα. Παρουσιάζουν συγκεκριμένως οὗτοι τὸ μειονέκτημα, ὅτι ἐνῶ ἐξασφαλίζουν, ὅπως προηγουμένως ἐλέχθη, σταθερότητα, *δὲν ἐξασφαλίζουν ἐπάρκειαν φορολογικῶν ἐσόδων*. Δὲν ἐξασφαλίζουν ἐπάρκειαν διὰ τὸν λόγον ὅτι στεροῦνται εὐκνησίας, ὑπὸ τὴν ἔννοιαν ὅτι δὲν εἶναι οἰκονομικῶς καὶ κοινωνικῶς δυνατὴ (μεγάλῃ) ὕψωσις τῶν φορολογικῶν συντελεστῶν μὲ τοὺς ὁποίους εἶναι ἐξωπλισμένοι οἱ ἐν λόγῳ φόροι πρὸς ἱκανοποίησιν ἀξιοπονημένων χρηματικῶν ἀναγκῶν τοῦ Δημοσίου. Δὲν εἶναι δὲ τοῦτο δυνατόν, διότι εἰς περιπτώσειν ὑψώσεως τῶν φορολογικῶν συντελεστῶν θὰ ἐπιταθοῦν, ὡς εἶναι εὐ-

νόητον, αἱ διὰ τῶν φόρων αὐτῶν δημιουργούμεναι ὡς ἀνωτέρω φορολογικαὶ ἀδικίαι καὶ αἱ ὑπ' αὐτῶν προκαλούμεναι οἰκονομικαὶ καὶ κοινωνικαὶ ζημίαι.

Λόγω τῶν ἀνωτέρω πολλαπλῶν μειονεκτημάτων τῶν φόρων ἐπὶ τῶν προσόδων, ἐγκατελείφθησαν βαθμιαίως οἱ φόροι οὗτοι ὑπὸ τῶν διαφόρων χωρῶν, εὐθύς ὡς διεμορφώθησαν εἰς ἐκάστην χώραν αἱ ἀναγκαῖαι οἰκονομικαὶ καὶ κοινωνιολογικαὶ προϋποθέσεις διὰ τὴν μετάστασιν εἰς τὸν φόρον εἰσοδήματος, περὶ τοῦ ὁποίου γίνεται λόγος εἰς τὸ ἐπόμενον κεφάλαιον. Διατηροῦνται δὲ ἀκόμη, ὡς ἀνωτέρω ἐλέχθη, οὗτοι μόνον εἰς τὰς χώρας εἰς τὰς ὁποίας δὲν ὑφίσταται τὸ κατάλληλον κλίμα διὰ τὴν εὐδοκίμησιν τοῦ φόρου εἰσοδήματος δηλ. εἰς τὰς εἰς μέγαλον βαθμὸν οἰκονομικῶς καὶ ἐκπολιτιστικῶς καθυστερημένας χώρας.

Ο ΦΟΡΟΣ ΕΙΣΟΔΗΜΑΤΟΣ ΦΥΣΙΚΩΝ ΠΡΟΣΩΠΩΝ

§ 1. Βασικά χαρακτηριστικά τοῦ φόρου εισοδήματος.

Ὁ φόρος εισοδήματος φυσικῶν προσώπων ἐπιβάλλεται ἐπὶ τοῦ συνολικοῦ ἐκ πάσης πηγῆς καθαροῦ πραγματικοῦ εισοδήματος ἐκάστου φυσικοῦ προσώπου, λαμβάνει δὲ ὑπ' ὄψιν καὶ τὰς προσωπικὰ συνθήκας ὑπὸ τὰς ὁποίας διατελεῖ τὸ δι' αὐτοῦ ἐπιβαρυνόμενον φυσικὸν πρόσωπον. Ἀποτελεῖ συνεπῶς ὁ φόρος εισοδήματος τὸν ἀντίποδα τῶν φόρων ἐπὶ τῶν προσόδων, οἱ ὁποῖοι, ὡς εἶδομεν εἰς τὸ προηγούμενον κεφάλαιον ἐπιβαρύνουν τὸ τεκμαρτόν, ἢ τὸ ἀκαθάριστον εισόδημα τοῦ φορολογουμένου ἐκ μιᾶς ἐκάστης πηγῆς κερχωρισμένως, χωρὶς νὰ ἐξετάζουσι οὔτε τὴν συνολικὴν εισοδηματικὴν αὐτοῦ κατάστασιν οὔτε τὰς προσωπικὰς αὐτοῦ συνθήκας. Βεβαίως καὶ εἰς τὸν φόρον εισοδήματος καθορίζεται ἐνίοτε, ὡς θὰ ἴδωμεν, τὸ δι' αὐτοῦ ἐπιβαλλόμενον φορολογικὸν βᾶρος ἐπὶ τῇ βάσει τεκμηρίων φοροδοτικῆς ἱκανότητος· ἀλλ' ἡ φορολογία βάσει τεκμηρίων μόνον ὡς ἐξαίρεσις εἶναι ἀνεκτὴ, ἐνῶ εἰς τοὺς φόρους ἐπὶ τῶν προσόδων ἀποτελεῖ αὕτη, ὡς διεπιστώσαμεν ἀνωτέρω, τὸν κανόνα.

Ὁ φόρος εισοδήματος φυσικῶν προσώπων ἀποτελεῖ συνεπῶς προσωπικὸν φόρον, κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τοὺς φόρους ἐπὶ τῶν προσόδων, οἱ ὁποῖοι ὡς εἶδομεν ἀποτελοῦν ἀντικειμενικοὺς φόρους. Σκοπεῖται δὲ ὑπ' αὐτοῦ ἡ ἰσότης φορολογικῶν ὑψισίων τῶν εἰς αὐτὸν ὑποβαλλομένων προσώπων. Ὁ σκοπὸς οὗτος ἐπιτυγχάνεται—ἐφ' ὅσον βεβαίως λειτουργῇ καλῶς ὁ φόρος εισοδήματος—διὰ τῆς προσαρμογῆς τοῦ δι' αὐτοῦ ἐπιβαλλομένου φορολογικοῦ βάρους πρὸς τὴν φοροδοτικὴν ἱκανότητα ἐκάστου φορολογουμένου. Προσαρμόζεται δὲ τὸ διὰ τοῦ φόρου εισοδήματος ἐπιβαλλόμενον φορολογικὸν βᾶρος πρὸς τὴν φοροδοτικὴν ἱκανότητα ἐκάστου ἀκριβῶς διότι ὁ φόρος οὗτος φορολογεῖ ὡς ἐλέγχθη ἕκαστον ἐπὶ τῇ βάσει ἀφ' ἐνὸς τῆς συνολικῆς πραγματικῆς εισοδηματικῆς αὐτοῦ καταστάσεως καὶ ἀφ' ἑτέρου τῶν προσωπικῶν αὐτοῦ συνθηκῶν. Διότι δηλ. λαμβάνει οὗτος ὑπ' ὄψιν τόσον τοὺς ἀντικειμενικοὺς, ὅσον καὶ τοὺς ὑποκειμενικοὺς παράγοντας φοροδοτικῆς ἱκανότητος.

§ 2. Ὁ ποσοτικός καὶ ποιοτικός διαφορισμός τῆς φορολογικῆς ἐπιβαρύνσεως εἰς τὸν φόρον εἰσοδήματος.

Οἱ ἀντικειμενικοὶ παράγοντες φοροδοτικῆς ἱκανότητος εἶναι, ὡς εἶδομεν εἰς τὴν Γενικὴν Θεωρίαν περὶ Φόρων, τὸ συνολικὸν εἰσόδημα καὶ ἡ περιουσία ἐκάστου φορολογουμένου. Ἐκ τῶν παραγόντων τούτων, ὁ περὶ οὗ ὁ λόγος φόρος λαμβάνει βεβαίως ὑπ' ὄψιν μόνον τὸν πρῶτον, διὰ τὸν λόγον ὅτι εἶναι φόρος ἐπὶ τοῦ εἰσοδήματος καὶ οὐχὶ φόρος ἐπὶ τῆς περιουσίας. Λαμβάνει δὲ ὑπ' ὄψιν τὸν παράγοντα αὐτὸν ὁ φόρος εἰσοδήματος ὑπὸ τὴν ἔννοιαν ὅτι διαφοροποιεῖ τὴν φορολογικὴν ἐπιβάρυνσιν ἐκάστου φορολογούμενου κατ' ἀντιστοιχίαν πρὸς τὸ μέγεθος τοῦ συνολικοῦ ἐκπάσης πηγῆς πραγματικοῦ καθαροῦ αὐτοῦ εἰσοδήματος. Εἶναι τοῦτο ὁ λεγόμενος *ποσοτικός διαφορισμός τῆς φορολογικῆς ἐπιβαρύνσεως*, περὶ τοῦ ὁποίου θὰ γίνῃ εἰδικώτερον λόγος κατωτέρω.

Οἱ ὑποκειμενικοὶ παράγοντες φοροδοτικῆς ἱκανότητος, οἱ ὁποῖοι ὡς ἐλέχθη ὡσαύτως λαμβάνονται ὑπ' ὄψιν ὑπὸ τοῦ φόρου εἰσοδήματος φυσικῶν προσώπων, εἶναι ὡς εἶδομεν αἱ προσωπικαὶ συνθήκαι ἑνὸς ἐκάστου φορολογουμένου, αἱ ὁποῖαι προσδιορίζουν τὸ μέγεθος τῶν βασικῶν αὐτοῦ ἀναγκῶν τῶν ἱκανοποιουμένων δι' ἀντλήσεως εἰς τὸ «ἀπῆθμα ἀγαθῶν» τὸ ὁποῖον ὁ φορολογούμενος διαθέτει. Οἱ παράγοντες οὗτοι λαμβάνονται ὑπ' ὄψιν ὑπὸ τοῦ φόρου εἰσοδήματος διὰ τοῦ διαφορισμοῦ τῆς φορολογικῆς ἐπιβαρύνσεως ἐκάστου κατ' ἀντιστοιχίαν πρὸς τὰς προσωπικὰς αὐτοῦ συνθήκας. Εἶναι τοῦτο ὁ λεγόμενος *ποιοτικός διαφορισμός τῆς φορολογικῆς ἐπιβαρύνσεως*. Εἰς τὸ πλάσιον τοῦ ποιοτικοῦ διαφορισμοῦ γίνεται προσέτι διαφοροποιήσις τῆς ἐκ τοῦ φόρου εἰσοδήματος ἐπιβαρύνσεως μὲ κριτήριον τὴν προέλευσιν τοῦ εἰσοδήματος ἑνὸς ἐκάστου. Ὁ ὑπὸ τὴν ἀνωτέρω διττὴν ἔννοιαν ποιοτικός διαφορισμός γίνε-
ται παραλλήλως πρὸς τὸν ποσοτικὸν διαφορισμὸν.

Ὁ *ποσοτικός διαφορισμός τῆς φορολογικῆς ἐπιβαρύνσεως* διὰ τοῦ φόρου εἰσοδήματος *συντελεῖται διὰ τῆς ἐφαρμογῆς τῆς προοδευτικῆς φορολογίας*, μὲ χαμηλὸν φορολογικὸν συντελεστὴν διὰ τὰ μικρὰ εἰσοδήματα, καὶ συνεχῶς αὐξανόμενον συντελεστὴν ἐφ' ὅσον ἀνερχόμεθα τὰς βαθμίδας τῆς εἰσοδηματικῆς πυραμίδος. Ὅπως διεπιστώσαμεν εἰς τὸ εἰδικὸν κεφάλαιον περὶ τῆς ἔννοιᾶς καὶ τῆς οὐσίας τῆς προοδευτικῆς φορολογίας, διὰ ταύτης ἐπιτυγχάνεται ἰσότης φορολογικῶν θυσιῶν ἐκ τοῦ φόρου εἰσοδήματος. Τοῦτο ὁμοῦ συμβαίνει ὡς εἶδομεν ὑπὸ τὴν προϋπόθεσιν ὅτι ἡ προοδευτικὴ φορολογία ἐφαρμόζεται ἐπὶ τοῦ συνολικοῦ ἐκπάσης πηγῆς καθαρῶν εἰσοδήματος ἐκάστου φορολογουμένου καὶ ἐπὶ πλέον συνδυάζεται αὕτη μὲ κλιμάκω-

σιν τοῦ συνολικοῦ «φορολογητέου» εἰσοδήματος. Τοῦτο συμβαίνει πράγματι εἰς ὅλας τὰς χώρας, εἰς τὰς ὁποίας λειτουργεῖ ὁ φόρος εἰσοδήματος, ἰδίως δὲ εἰς τὰς χώρας εἰς τὰς ὁποίας ὁ φόρος οὗτος ἐμφανίζεται ὑπὸ τὴν μορφήν εἴτε τοῦ μονομελοῦς (ἐνιαίου), ὡς εἰς τὴν Ἑλλάδα, εἴτε τοῦ διμελοῦς φόρου εἰσοδήματος.

Ὁ ποιοτικὸς διαφορισμὸς τῆς φορολογικῆς ἐπιβαρύνσεως ἐκ τοῦ φόρου εἰσοδήματος *συντελεῖται*, ὡς εἶδομεν εἰς τὸ Κεφ. 19 τῆς Γενικῆς Θεωρίας περὶ Φόρων, *διὰ τῆς διενεργείας ὠρισμένων ἐκπτώσεων* ἐκ τοῦ συνολικοῦ ἐκπάσης πηγῆς εἰσοδήματος ἐκείνων τῶν φορολογουμένων οἱ ὁποῖοι ἔχουν μεγαλύτερας, ἐν συγκρίσει πρὸς τοὺς λοιποὺς φορολογουμένους, βασικὰς ἀνάγκας νὰ ἱκανοποιήσουν δι' ἀντλήσεως εἰς τὸ εἰσοδήματά των, εἴτε διότι ἔχουν οὗτοι οἰκογενειακὰ βάρη, εἴτε διότι ἔχουν ν' ἀντιμετωπίσουν εἰδικὰς ἀπαραιτήτους δαπάνας. Τοιαῦται εἰδικαὶ δαπάναι εἶναι π.χ. ἡ δαπάνη νοσηλείας, ἡ δαπάνη διὰ τὴν καταβολὴν τόκων διὰ χρῆσιν τοῦ φορολογουμένου κλτ. Τὸ ποσὸν τῶν ἐκπτώσεων καθορίζεται, εἰς τὴν περίπτωσιν τῶν οἰκογενειακῶν βαρῶν, ἐνιαῖον δι' ὅλους τοὺς φορολογουμένους πρὸς ἀποφυγὴν ἀντιδικιῶν μεταξὺ αὐτῶν καὶ τῆς Φορολογούσης Ἀρχῆς, τὸ ὕψος δὲ τούτου ποικίλλει κατὰ χώρας, ἀναλόγως ἰδίως τοῦ κόστους ζωῆς καὶ τοῦ μέσου βιοτικοῦ ἐπιπέδου τοῦ πληθυσμοῦ ἐκάστης χώρας, ὡς καὶ ἀναλόγως τῶν δυνατοτήτων τοῦ Δημοσίου Προϋπολογισμοῦ. Καθ' ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὰς λοιπὰς ἐκπτώσεις, δηλ. ἐκείνας αἱ ὁποῖαι χορηγοῦνται λόγῳ τῆς διενεργείας ὑπὸ τοῦ φορολογουμένου εἰδικῶν δαπανῶν, ὡς αἱ πρὸ ὀλίγον μνημονευθεῖσαι, τὸ ποσὸν τούτων καθορίζεται ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ ὕψους τῶν τοιούτων δαπανῶν. Δηλ. παρέχεται εἰς τὸν φορολογούμενον τὸ δικαίωμα ὅπως ἐκπέσῃ ἐξ ὀλοκλήρου ἐκ τοῦ εἰσοδήματός του τὰς ὑπ' αὐτοῦ γενόμενας εἰδικὰς δαπάνας, ἐφ' ὅσον ὁμως ἀποδείξῃ τὴν διενέργειαν αὐτῶν. Τοῦτο εἶναι εὐλογον, διότι δὲν ἔχει τὴν δυνατότητα ὁ φορολογούμενος νὰ περικόψῃ τὰς ἐν λόγῳ ἀναγκαίας (εἰδικὰς) δαπάνας, αἱ ὁποῖαι καλύπτονται δι' ἀντλήσεως εἰς τὸ εἰσοδήματά του καὶ συνεπῶς περιορίζουν τὴν φοροδοτικὴν του ἱκανότητα.

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω δύο διαφορισμῶν *τὴν μεγαλύτεραν πρακτικὴν σημασίαν ἔχει εἰς ὅλας τὰς χώρας ὁ διαφορισμὸς ὁ ὁποῖος γίνεται ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ μεγέθους τοῦ συνολικοῦ ἐκπάσης πηγῆς εἰσοδήματος ἐκάστου φορολογουμένου*. Ἐνῶ ὁ διαφορισμὸς βάσει τῶν προσωπικῶν συνθηκῶν ἐκάστου εἶναι συνήθως ἀσθενής (!). Τοῦτο εἶναι συνέπεια τοῦ γεγονότος ὅτι *ἡ διαφορὰ φοροδοτικῆς ἱκανότητος μεταξὺ τῶν κατ' ἰδίαν*

1. Ὡς θὰ ἴδωμεν ὁμως εἰς τὴν παράγραφον 3 κατωτέρω ἡ λήψις ὑπ' ὄψιν τῶν προσωπικῶν συνθηκῶν ἐνὸς ἐκάστου φορολογουμένου καὶ ἡ διενέργεια ἀντιστοίχων ἐκπτώσεων ἐκ τοῦ εἰσοδήματός του δημιουργοῦν—ἐὰν ἀποβλέψωμεν εἰς τὸ σύνολον τῶν φορολογουμένων εἰσοδηματιῶν—σημαντικὴν διαφορὰν μεταξὺ τοῦ συνολικοῦ προσωπικοῦ εἰσοδήματος καὶ τοῦ συνολικοῦ «φορολογητέου εἰσοδήματος».

φορολογουμένων δφείλεται κυρίως εις τήν διαφοράν μεγέθους εισοδήματος, εις μικρόν δὲ βαθμὸν εις διαφοράν προσωπικῶν συνθηκῶν, δηλ. εις διαφοράν μεγέθους βασικῶν ἀναγκῶν (ἀπαραιτήτων δαπανῶν).

Πλὴν τῶν ἀνωτέρω ἐκπτώσεων χορηγεῖται —εις τὸ πλάσιον τοῦ ποιοικοῦ διαφορισμοῦ — καὶ ἐκπτώσεις ὠρισμένου ποσοστοῦ τοῦ εισοδήματος ἐξ ἐργασίας, αὐτοτελοῦς ἢ ἐξηρημένης, ἐνῶ τὸ ἐκ περιουσίας εισόδημα ὑποβάλλεται, εις πολλὰς χώρας, εις πρόσθετον φόρον εισοδήματος, ἐξωπλισμένον συνήθως μὲ ἀναλογικὸν φορολογικὸν συντελεστήν. Ἡ αἰτιολογία τῆς διαφορικῆς ταύτης φορολογικῆς μεταχειρίσεως τῶν ἐξ ἐργασίας εισοδημάτων ἐν συγκρίσει πρὸς τὰς λοιπὰς κατηγορίας εισοδημάτων καὶ ἰδίως ἐν συγκρίσει πρὸς τὰ ἐκ περιουσίας εισοδήματα, εἶναι, ὡς διεπιστώσαμεν εις τὸ οἰκεῖον κεφάλαιον τῆς Γενικῆς Θεωρίας περὶ Φόρων, ἢ μεγαλυτέρα ὑποκειμενικὴ ἐκτίμησις τῆς νομισματικῆς μονάδος ἐκ μέρους τῶν πραγματοποιούντων τὸ εισόδημά των διὰ τῆς προσωπικῆς των ἐργασίας—ἐν συγκρίσει πρὸς τὴν ὑποκειμενικὴν ἐκτίμησιν τῆς νομισματικῆς μονάδος, ἰδίᾳ ἐκ μέρους τῶν πραγματοποιούντων τὸ εισόδημά των ἀκόπως, δηλ. τῶν κατόχων προσοδοφόρου περιουσίας. Ἡ διαφορὰ αὕτη ὑποκειμενικῆς ἐκτιμήσεως τῆς νομισματικῆς μονάδος μεταξὺ τῶν μὲν καὶ τῶν δὲ καθιστᾷ ἀναγκαίαν τὴν διὰ χαμηλοτέρου συντελεστοῦ ἐπιβάρυνσιν τῶν πραγματοποιούντων ὠρισμένης τάξεως εισόδημα ἐκ τῆς προσωπικῆς των ἐργασίας ἐν συγκρίσει πρὸς τὸν συντελεστὴν φορολογικῆς ἐπιβαρύνσεως ἰσοῦψοῦς εισοδήματος ἐκ κατοχῆς περιουσίας. Διότι μόνον οὕτως ἐπιτυγχάνεται, ὡς εἶδομεν ἴση «ἀπόλεια ἀξίας» καὶ συνεπῶς πραγματοποιεῖται ἰσότης φορολογικῶν θυσιῶν.

Ἐκτὸς τοῦ ἀνωτέρω ἀποχωρῶντος λόγου, ἢ ἡπιωτέρα φορολογικὴ μεταχειρίσις τῶν εισοδημάτων ἐξ ἐργασίας ἐν συγκρίσει πρὸς τὰ λοιπὰ εισοδήματα καὶ ἰδίως τὰ ἐκ περιουσίας εισοδήματα καθίσταται ἀναγκαία καὶ διὰ τὸν πρόσθετον λόγον ὅτι τὰ εισοδήματα ἐξ ἐργασίας στεροῦνται σταθερότητος. Μὲ ἄλλας λέξεις ἡ πηγὴ τῶν εισοδημάτων τούτων οὔτε ἀστείρευτος εἶναι, οὔτε ρέει μὲ τὴν ἴδιαν πάντοτε ἔντασιν. Οἱ ἐργαζόμενοι ἀντιμετωπίζουν πάντοτε τὸν κίνδυνον ν' ἀπωλέσουν διὰ βραχὺν ἢ μακρὸν χρόνον τὸ εισόδημά των ἐξ ἐργασίας, λόγῳ ἀσθενείας, ἀναπηρείας, ἢ ἀπολύσεως ἐκ τῆς θέσεως τὴν ὁποίαν κατέχουν. Ἰδίως ὁμοῦς ἀντιμετωπίζουν οὗτοι τὸν κίνδυνον νὰ ἀπωλέσουν τὸ εισόδημά των λόγῳ γήρατος. Διότι αἱ δυνατότητες ἐργασίας, καὶ ἰδίως αἱ δυνατότητες πνευματικῆς ἐργασίας δὲν εἶναι δυστυχῶς ἀπεριόριστοι χρονικῶς. Ὁ ἀνθρώπινος ἐγκέφαλος ὑφίσταται βαθμιαίαν φθοράν, καὶ μάλιστα ἐπιταχυνομένην μετὰ τὴν πάροδον ὠρισμένου χρόνου φθοράν, μὲ συνέπειαν τὴν βαθμιαίαν μείωσιν τῶν διανοητικῶν ἱκανοτήτων ἐνὸς ἐκάστου. Ὅπως λοιπὸν ἐπιτρέπεται ὑπὸ τῆς φορολογικῆς νομοθεσίας ἢ ἀπόσβεσις τῶν παγίων ἐγκαταστάσεων μιᾶς ἐπιχειρήσεως, καὶ ἡ ἐκπτώσις ἐκ τῶν ἀκαθαρστῶν ἐσόδων ταύτης ἐνδὸς

ὄρισμένου ποσοῦ κατ' ἔτος δι' ἀπόσβεσιν τοῦ παγίου κεφαλαίου, οὕτω θὰ πρέπει νὰ ἐπιτρέπηται καὶ ἡ ἔκπτωσις ἐκ τοῦ καθαροῦ εισοδήματος ἐξ ἐργασίας ἑνὸς ὄρισμένου ποσοστοῦ πρὸς ἀντιμετώπισιν μελλοντικῆς, προσωρινῆς ἢ διαρκoῦς, ἀπωλείας τοῦ εισοδήματος τούτου, λόγῳ ἀσθενείας ἢ ἀνεργίας καὶ ἰδίως λόγῳ γήρατος. Εἰς ὄρισμένας χώρας, ὡς π.χ. εἰς Ἀγγλίαν, παρέχεται πρόσθετος ἔκπτωσις ἐκ τοῦ συνολικοῦ εισοδήματος εἰς τοὺς ὑπερήλικας φορολογουμένους, εἰς ἀναγνώρισιν τοῦ πραγματικοῦ γεγονότος ὅτι ἔχουν οὕτοι, λόγῳ τῆς ἡλικίας των, μεγαλύτερας βασικᾶς ἀνάγκας ἐν συγκρίσει πρὸς τοὺς λοιπούς, ὑπὸ τὰς ἰδίας προσωπικᾶς συνθήκας τελούντας, φορολογουμένους.

Πλὴν τῶν ἀνωτέρω εἰδικῶν ἐκπτώσεων, τῶν ὁποίων ἀπολαύουν, ὡς ἔσημειώθη, ὄρισμένοι μόνον φορολογούμενοι—ἐκεῖνοι δηλ. τῶν ὁποίων αἱ βασικαὶ ἀνάγκαι εἶναι μεγαλύτεραι ἐν συγκρίσει πρὸς τὰς ἀνάγκας τῶν λοιπῶν φορολογουμένων—*χορηγείται εἰς ὅλους τοὺς φορολογουμένους ἔκπτωσις τοῦ λεγομένου ἐλαχίστου συντηρήσεως* (ἀφορολόγητον ὄριον). Ἡ αἰτιολογία τῆς ἐκπτώσεως ταύτης εἶναι, ὡς διεπιστώσαμεν εἰς τὸ κεφάλαιον περὶ φοροδοτικῆς ἰκανότητος, ὅτι ἀφοῦ ἡ φοροδοτικὴ ἰκανότης ἐκάστου προσδιορίζεται ἀπὸ τὸ διαθέσιμον ἀπόθεμα ἀγαθῶν (ἐν προκειμένῳ ἀπὸ τὸ συνολικὸν καθαρὸν εισόδημα) ἐν σχέσει πρὸς τὰς βασικᾶς αὐτοῦ ἀνάγκας αἱ ὁποῖαι ἱκανοποιοῦνται δι' ἀντλήσεως εἰς τὸ ἀπόθεμα τοῦτο, ἐκεῖνοι τῶν ὁποίων τὸ εισόδημα μόλις ἐπαρκεῖ διὰ τὴν ἱκανοποίησιν τῶν βασικῶν ἀναγκῶν των δὲν ἔχουν φοροδοτικὴν ἰκανότητα καὶ συνεπῶς δὲν πρέπει νὰ ὑπέχουν ὑποχρέωσιν καταβολῆς φόρου εισοδήματος. Οἱ δὲ ἄλλοι, τῶν ὁποίων τὸ εισόδημα ὑπερβαίνει τὸ ποσὸν τὸ ἀνταποκρινόμενον εἰς τὸ ἐλάχιστον συντηρήσεως, θὰ πρέπει νὰ φορολογοῦνται μόνον διὰ τὸ ὑπερβάλλον εισόδημά των, μετὰ προηγουμένην βεβίως διενέργειαν τῶν εἰδικῶν ἐκπτώσεων, ἐὰν συντρέχη πρὸς τοῦτο λόγος. Βεβαίως, τὸ ἐλάχιστον συντηρήσεως θὰ πρέπει νὰ ἐκπίπτει κατὰ τὴν ἐπιβολὴν καὶ τῶν ἄλλων, παραλλήλων, φόρων εισοδήματος, δηλ. τῶν ἐμμέσων φόρων—τῶν φόρων ἐπὶ τῶν δαπανῶν—περὶ τῶν ὁποίων γίνεται λόγος εἰς ἄλλο κεφάλαιον. Δυστυχῶς ὅμως εἰς τοὺς φόρους ἐπὶ τῶν δαπανῶν δὲν καθίσταται τεχνικῶς δυνατὴ, ὡς διεπιστώσαμεν εἰς τὴν Γενικὴν Θεωρίαν περὶ Φόρων, ἡ ἔκπτωσις τοῦ ἐλαχίστου συντηρήσεως, γεγονόςς τὸ ὅποιον ἔχει ὡς συνέπειαν διαφόρους φορολογικὰς καὶ κοινωνικὰς ἀδικίας τῶν φόρων τούτων. Πάντως θὰ πρέπει νὰ σημειωθῇ ὅτι αἱ συνέπειαι αὗται τῶν φόρων ἐπὶ τῶν δαπανῶν, καθ' ὃ μέρος ὀφείλονται εἰς τὴν μὴ ἔκπτωσιν τοῦ ἐλαχίστου συντηρήσεως, ἀμβλύνονται κατ' ἀκολουθίαν τοῦ γεγονότος ὅτι κατὰ τὸν ὑπολογισμὸν τοῦ χρηματικοῦ ποσοῦ τοῦ ἐλαχίστου συντηρήσεως, τὸ ὅποιον ἐκπίπτει ἐκ τοῦ συνολικοῦ εισοδήματος ἐκάστου πρὸ τῆς ὑποβολῆς αὐτοῦ εἰς τὸν φόρον εισοδήματος φυσικῶν προσώπων, λαμβάνεται ὑπ' ὄψιν ἡ αὐξητικὴ ἐπίδρασις τὴν ὁποίαν ἀσκοῦν οἱ ἔμμεσοι φόροι ἐπὶ τῶν ἀπαρα-

τήτων δαπανῶν διαβιώσεως, δηλ. ἐπὶ τοῦ ἐλαχίστου συντηρήσεως.

Τέλος θὰ πρέπει νὰ σημειωθῇ ὅτι ὅπως εἰς τὴν περίπτωσιν τῆς ἐκπτώσεως λόγῳ οἰκογενειακῶν βαρῶν, οὕτω καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν τῆς ἐκπτώσεως τοῦ ἐλαχίστου συντηρήσεως, τὸ ποσὸν ταύτης καθορίζεται ἐν ἰαίον δι' ὄλους τοὺς φορολογουμένους καὶ δὴ καθορίζεται τοῦτο—ἴδια εἰς τὰς πτωχὰς χώρας—εἰς ἐπίπεδον μόλις ἀνταποκρινόμενον εἰς τὸ φυσιολογικὸν ἐλάχιστον συντηρήσεως.

§ 3. Αἱ ἔννοιαι τοῦ φορολογητέου εισοδήματος καὶ τοῦ διαθεσίμου προσωπικοῦ εισοδήματος.

Τὸ εισόδημα τὸ ὁποῖον ἀπομένει ἐκ τοῦ συνολικοῦ προσωπικοῦ ἐκ πάσης πηγῆς καθαροῦ εισοδήματος μετὰ τὴν διενέργειαν τῶν ἀνωτέρω ἀναλυθεισῶν ἐκπτώσεων, ὡς καὶ τῆς ἐκπτώσεως τοῦ ποσοῦ τῆς ζημίας, τὴν ὁποῖαν ἐνδεχομένως ὑπέστη ὁ φορολογούμενος (βλ. κατωτέρω § 5, ἐδάφιον ε), ἀποτελεῖ τὸ λεγόμενον «φορολογητέον εισόδημα», ἐπὶ τοῦ ὁποῖου καὶ μόνον ὑπολογίζεται ὁ προοδευτικὸς φορολογικὸς συντελεστής. Συνεπῶς τὸ «φορολογητέον εισόδημα» ἴσούται πρὸς τὴν διαφορὰν μεταξὺ τοῦ συνολικοῦ προσωπικοῦ ἐκ πάσης πηγῆς καθαροῦ εισοδήματος ἐκάστου καὶ τοῦ συνολικοῦ ποσοῦ τῶν ἐκ τοῦ εισοδήματος αὐτοῦ διενεργουμένων ἐκπτώσεων. Ἡ διαφορὰ δὲ αὕτη εἶνε, καθ' ὅσον ἀφορᾷ τὸ σύνολον τῶν φορολογουμένων εισοδηματιῶν, σημαντικὴ (1).

Ἡ διαφορὰ μεταξὺ τοῦ συνολικοῦ ἐκ πάσης πηγῆς καθαροῦ προσωπικοῦ εισοδήματος ἐκάστου καὶ τοῦ ποσοῦ τοῦ ὑπ' αὐτοῦ καταβλητέου φόρου εισοδήματος ἀποτελεῖ τὸ λεγόμενον «διαθέσιμον προσωπικὸν εισόδημα». Εἶναι τοῦτο τὸ εισόδημα τὸ ὁποῖον εὐρίσκεται εἰς τὴν διάθεσιν τοῦ φορολογουμένου εισοδηματίου, ὁποῖος δύναται νὰ δαπανήσῃ ἐξ αὐτοῦ τὸ ποσὸν τὸ ὁποῖον ἐπιθυμεῖ καὶ νὰ ἀποταμιεύσῃ τὸ ὑπόλοιπον. Ὡς προκύπτει ἐκ τῶν ἐκτεθέντων εἰς τὸ οἰκτεῖον κεφάλαιον τῆς Γενικῆς Θεωρίας περὶ Φόρων, τὸ διαθέσιμον προσωπικὸν εισόδημα ὑφίσταται, διὰ τῶν φόρων ἐπὶ τῶν δαπανῶν καὶ τῶν φόρων ἐπὶ τῶν συναλλαγῶν, περαιτέρω φορολογικὴν ἐπιβάρυνσιν, τὸ ὕψος τῆς ὁποίας εἶναι ἀντίστοιχον πρὸς τὸ μέγεθος καὶ τὴν φύσιν τῶν δαπανῶν ἐνὸς ἐκάστου.

Πρὸς εἰκονογράφησιν τῶν ἐννοιῶν τοῦ φορολογητέου καὶ τοῦ διαθεσίμου προσωπικοῦ εισοδήματος, παραθέτομεν τὸ κατωτέρω παράδειγμα :

1. Οὕτως ἐν Ἑλλάδι τὸ συνολικῶς ὑποβληθὲν εἰς τὸν φόρον εισοδήματος φυσικῶν προσώπων εισόδημα ἀνῆρχετο τὸ 1968 εἰς 47 δισεκατομμύρια δραχμῶν περίπου, ἐνῶ τὸ συνολικὸν φορολογητέον εισόδημα ἦτο μόνον 26 δισεκατομμύρια δραχμῶν. (Βλ. σχετικῶς καὶ «Παράρτημα περὶ τοῦ Φορολογικοῦ Συστήματος καὶ τῆς Φορολογικῆς Πολιτικῆς τῆς Ἑλλάδος»).

Εισόδημα ἐξ οἰκοδομῶν	δρχ. 160.000
Εισόδημα ἐκ μερισμάτων	» 155.000
Εισόδημα ἐξ ἐμπορικῆς ἐπιχειρήσεως	»— 50.000
<hr/>	
1. Συνολικὸν καθαρὸν προσωπικὸν εἰσόδημα	» 265.000
Ἐκπτώσεις ἐλαχίστου συντηρήσεως	» 15.000
Ἐκπτώσεις 18.000 δρχ. ἐκ τοῦ εἰσοδήματος	
ἐξ ἐργασίας	» 18.000
Ἐκπτώσεις εἰδικῶν δαπανῶν	» 60.000
(π. χ. διατροφή καταβαλλομένη εἰς τὴν τέως σύζυγον	
τοῦ φορολογουμένου)	
<hr/>	
2. Σύνολον ἐκπτώσεων	» 93.000
3. Φορολογητέον Εἰσόδημα 1—2	» 172.000
4. Καταβλητέος φόρος ἐπὶ ἀνωτέρω εἰσοδήματος	» 27.000
5. Διαθέσιμον προσωπικὸν εἰσόδημα 1—4	» 238.000

§ 4. Τὸ ὑποκείμενον τοῦ φόρου εἰσοδήματος.

Ἐποκείμενον τοῦ φόρου εἰσοδήματος φυσικῶν προσώπων εἶναι, βεβαίως, τὰ φυσικὰ πρόσωπα, τῶν ὁποίων τὸ συνολικὸν ἐκ πάσης πηγῆς εἰσόδημα, μετὰ τὴν διενέργειαν τῶν προαναφερθεισῶν ἐκπτώσεων, ἀποτελεῖ *θ ε τ ι κ ὸ ν* μέγεθος. Τὸ ἐὰν ὅμως τὰ πρόσωπα ταῦτα θὰ φορολογηθῶν διὰ τοῦ ἐν λόγῳ φόρου διὰ τὸ *σ υ ν ο λ ι κ ὸ ν* ἐκ πάσης πηγῆς εἰσόδημα αὐτῶν, μετὰ τὴν ἐξ αὐτοῦ διενέργειαν τῶν κατὰ τ' ἀνωτέρω ἐκπτώσεων, ἢ μόνον διὰ τὸ εἰσόδημα αὐτῶν ἐξ ὠ ρ ι σ μ ῆ ν η ς ἢ ὠ ρ ι σ μ ῆ ν ω ν π η γ ῶ ν, τοῦτο ἐξαρτᾶται ἐκ τοῦ ἐὰν εἰς τὴν χώραν περὶ τῆς ὁποίας πρόκειται ἰσχύη ἡ ἀρχὴ τῆς «φορολογίας τοῦ εἰσοδήματος εἰς τὴν κατοικίαν» ἢ ἀντιθέτως ἡ ἀρχὴ τῆς «φορολογίας τοῦ εἰσοδήματος εἰς τὴν πηγὴν». Κατὰ τὴν *ἀρχὴν τῆς φορολογίας εἰς τὴν κατοικίαν* ὁ φορολογούμενος φορολογεῖται ὑπὸ τῆς Φορολογικῆς Ἀρχῆς τῆς χώρας εἰς τὴν ὁποίαν κεῖται ἡ κατοικία αὐτοῦ καὶ συνεπῶς φορολογεῖται ὑπὸ τῆς Φορολογικῆς Ἀρχῆς τῆς χώρας ταύτης διὰ τὸ συνολικὸν ἐκ πάσης πηγῆς εἰσόδημά του, ὅπουδήποτε καὶ ἂν εὑρίσκωνται αἱ πηγαὶ ἐκ τῶν ὁποίων προκύπτει τὸ συνολικὸν εἰσόδημά του. Μὲ ἄλλας λέξεις, ὑπέχει οὗτος *ἀπεριόριστον φορολογικὴν ὑποχρέωσιν* ἔναντι τῆς Φορολογικῆς Ἀρχῆς

τῆς χώρας τῆς κατοικίας του. Ἡ ἀρχὴ τῆς φορολογίας εἰς τὴν κατοικίαν ἰσχύει καὶ ἐν Ἑλλάδι, καὶ διὰ τοῦτο ὅλοι οἱ Ἕλληνες πολῖται, ἀλλὰ καὶ οἱ ἄλλοδαποὶ οἱ ἔχοντες τὴν κατοικίαν των εἰς τὴν Ἑλλάδα, ὑπέχουν ἀπεριόριστον φορολογικὴν ὑποχρέωσιν ἔναντι τοῦ Ἑλληνικοῦ Κράτους καθ' ὅσον ἀφορᾷ τὸν φόρον εἰσοδήματος. Ἡ ἀπεριόριστος αὕτη ὑποχρέωσις ἐπεκτείνεται μάλιστα παρ' ἡμῖν—μὲ ὠρισμένας ἐξαιρέσεις—καὶ εἰς ἐκείνους οἱ ὁποῖοι διέμειναν ἐν Ἑλλάδι κατὰ συναπτὰ ἢ διακεκομμένα χρονικὰ διαστήματα πλέον τῶν δύο ἐτῶν «ἐντὸς τῆς πενταετίας ἢ ὁποῖα προηγείται τοῦ ἔτους τῆς φορολογίας».

Κατὰ τὴν δευτέραν ἀρχὴν τῆς φορολογίας εἰς τὴν πηγὴν οἱ πραγματοποιῶντες εἰσόδημα ἐκ μιᾶς ἢ πλείονων πηγῶν ὑπέχουν φορολογικὴν ὑποχρέωσιν ὡς πρὸς τὸν φόρον εἰσοδήματος μόνον ἔναντι τῆς Φορολογικῆς Ἀρχῆς τῆς χώρας εἰς τὴν ὁποῖαν προκύπτει τὸ εἰσόδημά των. Τὴν ἀρχὴν τῆς φορολογίας εἰς τὴν πηγὴν ἐφαρμόζει ἡ Ἑλλάς — ἀλλὰ καὶ ὠρισμένοι ἄλλαι χῶραι — παραλλήλως πρὸς τὴν προαναφερθεῖσαν ἀρχὴν τῆς φορολογίας εἰς τὴν κατοικίαν διὰ τὰ ἐπιβαρύνη διὰ τοῦ φόρου εἰσοδήματος καὶ ἐκείνους τοὺς Ἀλλοδαπούς, οἱ ὁποῖοι δὲν ἔχουν μὲν τὴν κατοικίαν των, ἢ τὴν διαμονὴν των ἐν Ἑλλάδι, ἐπραγματοποίησαν ὅμως ἐν μέρος τοῦ συνολικοῦ των εἰσοδήματος ἐν Ἑλλάδι, ἐκ τοῦ λόγου ὅτι μία ἢ πλείονες ἐκ τῶν πηγῶν τοῦ συνολικοῦ αὐτῶν εἰσοδήματος κεῖνται ἐν Ἑλλάδι. Συνεπῶς οἱ ἄλλοδαποὶ τῆς κατηγορίας ταύτης ὑπέχουν, κατὰ τὴν ἑλληνικὴν νομοθεσίαν περὶ φόρου εἰσοδήματος, *περιωρισμένην φορολογικὴν ὑποχρέωσιν*, ἥτοι ὑποβάλλονται εἰς τὸν φόρον εἰσοδήματος ὑπὸ τοῦ Ἑλληνικοῦ Κράτους οὐχὶ διὰ τὸ συνολικὸν ἐκ πάσης πηγῆς εἰσόδημα αὐτῶν — ὡς τοῦτο συμβαίνει κατὰ τὰ λεχθέντα διὰ τοὺς Ἕλληνας πολῖτας ἢ καὶ τοὺς Ἀλλοδαπούς τοὺς ἔχοντας τὴν κατοικίαν των ἢ τὴν διαμονὴν των ἐν Ἑλλάδι — ἀλλὰ μόνον διὰ τὸ τμήμα τοῦ συνολικοῦ ἐκ πάσης πηγῆς εἰσοδήματός των, τὸ ὁποῖον προέκυψεν ἐν Ἑλλάδι. Διότι διὰ τὸ συνολικὸν ἐκ πάσης πηγῆς εἰσόδημά των οἱ Ἀλλοδαποὶ τῆς ἀνωτέρω κατηγορίας θὰ φορολογηθῶν ὑπὸ τῆς Φορολογικῆς Ἀρχῆς τῆς ἰδίας χώρας, ἐὰν ἡ χώρα αὕτη ἐφαρμόζη τὴν ἀρχὴν τῆς Φορολογίας εἰς τὴν κατοικίαν — ἐνῶ ὑπὸ τῆς Φορολογούσης Ἀρχῆς τῆς Ἡμεδαπῆς θὰ φορολογηθῶν ὡς ἐλέχθη μόνον διὰ τὸ τμήμα τοῦ συνολικοῦ αὐτῶν εἰσοδήματος τὸ ὁποῖον προέκυψεν εἰς τὴν Ἡμεδαπὴν.

Εἰς τὸν φόρον εἰσοδήματος φυσικῶν προσώπων ὑπάγονται παρ' ἡμῖν καὶ αἱ προσωπικαὶ εἰταιρίαι, ἥτοι αἱ ὁμόρρυθμοὶ καὶ ἐτερόρρυθμοὶ εἰταιρίαι, ὡς καὶ αἱ εἰταιρίαι περιωρισμένης εὐθύνης, κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὰς λεγομένας κεφαλαιουχικὰς εἰταιρίας, δηλ. τὰς ἀνωνύμους εἰταιρίας, αἱ ὁποῖαι ὑπάγονται ὡς θὰ ἴδωμεν κατωτέρω μετὰ τῶν λοιπῶν νομικῶν προσώπων εἰς τὸν φόρον εἰσοδήματος νομικῶν προσώπων. Τὰ κέρδη ὅμως τῶν προσωπικῶν εἰταιριῶν δὲν ὑποβάλλονται ὡς σύνολον εἰς τὸν φόρον εἰσοδήματος φυσικῶν προσώπων, ἀλλ' ἕκαστος ἐταῖρος ὑπέχει ὑποχρέω-

σιν καταβολῆς φόρου εισοδήματος φυσικῶν προσώπων μόνον διὰ τὸ ἀναλογεῖν εἰς αὐτὸν μερίδιον ἐπὶ τῶν κερδῶν τῆς ὁμορρυθμοῦ ἢ ἑτερορρυθμοῦ ἔταιρίας ἢ τῆς ἔταιρίας περιορισμένης εὐθύνης εἰς τὴν ὁποίαν συμμετέχει.

Τέλος, εἰς τὸν φόρον εισοδήματος φυσικῶν προσώπων ὑπόκειται παρ' ἡμῶν καὶ ἡ «σχολάζουσα κληρονομία», ἥτοι ἡ καταλειπομένη κληρονομία κατὰ τὸ χρονικὸν διάστημα τὸ ὁποῖον εἶναι δυνατὸν νὰ μεσολαβήσῃ ἀπὸ τοῦ θανάτου τοῦ κληρονομουμένου μέχρι τῆς ὑπεισελεύσεως εἰς τὴν καταλειφθεῖσαν κληρονομίαν τοῦ κληρονόμου ἢ τῶν κληρονόμων. Ὡς γνωστὸν ἡ καταλειπομένη κληρονομία εἶναι δυνατὸν νὰ σχολάζῃ ἐκ τοῦ λόγου ὅτι τὸ πρόσωπον τοῦ κληρονόμου εἶναι ἄγνωστον κατὰ τὸν χρόνον τοῦ θανάτου τοῦ κληρονομουμένου ἢ ὑφίσταται ἀβεβαιότητος ὡς πρὸς τὸ πρόσωπον τοῦ κληρονόμου ἢ τῶν κληρονόμων. Κατὰ τὸ χρονικὸν αὐτὸ διάστημα ἢ πρόσδοδος ἐκ τῆς σχολαζούσης κληρονομίας, π. χ. ἡ πρόσδοδος ἐκ τῆς οἰκίας ἢ τὰ κέρδη ἐκ τῆς ἐπιχειρήσεως ἢ ὁποῖα ἀποτελεῖ ἀντικείμενον τῆς κληρονομίας — δὲν παραμένουν ἀφορολόγητα, οὔτε ἀναβάλλεται ἡ φορολόγησις αὐτῶν μέχρι τῆς ἐξευρέσεως τοῦ κληρονόμου, ἀλλὰ φορολογοῦνται διὰ τοῦ φόρου εισοδήματος φυσικῶν προσώπων.

§ 5. Ἀντικείμενον τοῦ φόρου εισοδήματος φυσικῶν προσώπων.

α) Εἰσαγωγικὴ παρατήρησις.

Ὡς καὶ ἄνωτέρω ἐσημειώθη, ἀντικείμενον τοῦ φόρου εισοδήματος φυσικῶν προσώπων εἶναι τὸ συνολικὸν ἐκ πάσης πηγῆς καθαρὸν πραγματικὸν εἰσόδημα ἐκάστου φυσικοῦ προσώπου. Ὁ κατὰ τὸν τρόπον ὁμοῦ αὐτὸν προσδιορισμὸς τοῦ ἀντικειμένου τοῦ φόρου εἶναι ἀόριστος καὶ καθίσταται ὡς ἐκ τούτου ἀναγκαῖον ὅπως γίνῃ ἀνάλυσις τοῦ ἄνωτέρω χαρακτηρισμοῦ. Εἰδικώτερον θὰ πρέπει νὰ ἐξετασθῇ :

- α) Τί εἶναι εἰσόδημα ἀπὸ φορολογικῆς ἀπόψεως,
- β) τί εἶναι καθαρὸν εἰσόδημα,
- γ) τί εἶναι πραγματικὸν καθαρὸν εἰσόδημα, καὶ
- δ) τί εἶναι συνολικὸν καθαρὸν πραγματικὸν εἰσόδημα.

β) Ἡ φορολογικὴ ἔννοια τοῦ «εἰσοδήματος».

Ἐνῶ ἡ μακροοικονομικὴ ἐξέτασις τῆς ἔννοιαις τοῦ εἰσοδήματος, ὁ καθορισμὸς δηλ. τῆς ἔννοιαις τοῦ Ἐθνικοῦ Εἰσοδήματος εἶναι εὐχερής, ἡ μικροοικονομικὴ ἐξέτασις, ἥτοι ὁ προσδιορισμὸς τῆς ἔννοιαις τοῦ ἀτομικοῦ εἰσοδήματος, ἰδίᾳ δὲ ὁ καθορισμὸς τῆς φορολογικῆς ἔννοιαις τούτου, προσκρούει ἐν τῇ φορολογικῇ πράξει εἰς σημαντικὰς δυσχερείας. Τὸ Ἐθνικὸν Εἰσόδημα ὁρίζεται, ὡς γνωστὸν, ὡς τὸ συνολικὸν ποσὸν τῶν ἀμοιβῶν τῶν συντελεστῶν τῆς παραγωγῆς. Τὸ τί εἶναι ὁμοῦ ἀτο-

μικὸν εἰσόδημα δὲν εἶναι πάντοτε εὐχερὲς νὰ καθορίσωμεν εἰς τὴν φορολογικὴν πράξιν. Δὲν δυνάμεθα δηλ. νὰ προσδιορίσωμεν τοῦτο ὡς τὸ ποσὸν τῶν ἀμοιβῶν αἱ ὁποῖαι καταβάλλονται εἰς τὰ κατ' ἴδιαν ἄτομα διὰ τὰς ὑπηρεσίας αὐτῶν ὡς συντελεστῶν τῆς παραγωγῆς. Διότι οὔτε αἱ ἀμοιβαὶ τῶν συντελεστῶν τῆς παραγωγῆς εἶναι πάντοτε εἰσόδημα ἀπὸ φορολογικῆς ἀπόψεως, οὔτε τὸ εἰσόδημα τὸ ὁποῖον εἰσρέει εἰς τὴν οἰκονομίαν ἐνὸς προσώπου εἶναι πάντοτε ἀμοιβὴ συντελεστοῦ παραγωγῆς. Διὰ νὰ γίνουσι συνειδητὰ αἱ δυσχερεῖαι τὰς ὁποίας ἐπιφυλάσσει εἰς τὸν ἐπιστημονικὸν ἐρευνητὴν ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν φορολογικὴν πράξιν, ὁ καθορισμὸς τῆς φορολογικῆς ἐννοίας τοῦ εἰσοδήματος, ἀναφέρομεν τὸ κάτωθι παράδειγμα: Ὡς εἶναι γνωστὸν ἐκ τῆς οἰκονομικῆς θεωρίας εἰσόδημα, δηλ. ἀμοιβὴ συντελεστοῦ παραγωγῆς, εἶναι ἡ πρόσοδος ἐνὸς ἀτόμου ἐκ τῆς ὑπ' αὐτοῦ παροχῆς παραγωγικῶν ὑπηρεσιῶν οἰασθήποτε μορφῆς. Τούτου δοθέντος θὰ πρέπει νὰ θεωρηθῆ ὡς εἰσόδημα καὶ ἐπομένως νὰ υποβληθῆ εἰς τὸν φόρον εἰσοδήματος καὶ τὸ μερίδιον τὸ ὁποῖον ἔλαβεν π. χ. εἰς ἀγρότης ὡς κληρονομίαν ἐκ τῆς πατρικῆς περιουσίας, εἰς τὴν δημιουργίαν τῆς ὁποίας συνέβαλεν οὗτος διὰ σκληρᾶς ἐργασίας ἐπὶ πολλὰ ἔτη (ἐνῶ δὲν θὰ πρέπει νὰ θεωρηθῆ ὡς εἰσόδημα τὸ μερίδιον, τὸ ὁποῖον ἐκληρονόμησεν ἐκ τῆς ἴδιας περιουσίας ὁ ἀδελφὸς του, ἐκ τοῦ λόγου ὅτι οὗτος ἦτο ὀκνηρὸς καὶ δὲν συνετέλεσεν ὡς ἐκ τούτου καὶ αὐτὸς διὰ τῆς οἰκονομικῆς του δραστηριότητος εἰς τὴν δημιουργίαν τῆς συνολικῆς πατρικῆς περιουσίας καὶ ἐπομένως τῆς εἰς αὐτὸν περιελθούσης περιουσίας!) Ἐφ' ἑτέρου ἡ σύνταξις γήρατος τὴν ὁποίαν λαμβάνει τις μετὰ τὴν ἀποχώρησίν του ἐκ τῆς ἐνεργοῦ ὑπηρεσίας, ἐνῶ εἶνε εἰσόδημα ἀπὸ φορολογικῆς ἀπόψεως καὶ υποβάλλεται ὡς θὰ ἴδωμεν εἰς τὸν φόρον εἰσοδήματος, δὲν ἀποτελεῖ ἀμοιβὴν συντελεστοῦ τῆς παραγωγῆς, ὡς δὲν ἀποτελεῖ ἀμοιβὴν συντελεστοῦ καὶ ἡ ἀμοιβὴ ἢ εἰσπραττομένη π. χ. διὰ τὴν ἐκχώρησιν ἐμπορικῆς ἐπωνυμίας, ἢ ὁποῖα ὁμως ἐπίσης φορολογεῖται διὰ τοῦ φόρου εἰσοδήματος.

Πρὸς τὸν σκοπὸν ὑπερνεκλήσεως τῶν δυσχερειῶν αἱ ὁποῖαι ἐμφανίζονται εἰς τὴν φορολογικὴν πράξιν διὰ τὸν προσδιορισμὸν τῆς φορολογικῆς ἐννοίας τοῦ εἰσοδήματος διετυπώθησαν κατὰ καιροὺς διάφοροι σχετικαὶ μὲ τὸ θέμα τοῦτο θεωρίαι. Οὐδεμία ὁμως ἐξ αὐτῶν προσέφερε ὅλα τὰ θεωρητικὰ στοιχεῖα τὰ ὁποῖα εἶναι ἀναγκαῖα εἰς τὴν φορολογικὴν πράξιν διὰ νὰ δύναται νὰ προσδιορίζῃ αὕτη εἰς πᾶσαν ἐμφανιζομένην περίπτωσιν τὴν φορολογητέαν ὕλην τὴν υποβλητέαν εἰς τὸν φόρον εἰσοδήματος.

Αἱ κυριώτεραι ἐκ τῶν θεωριῶν, αἱ ὁποῖαι ἔχουν διατυπωθῆ ὅσον ἀφορᾷ τὴν φορολογικὴν ἐννοίαν τοῦ εἰσοδήματος, εἶναι αἱ ἑξῆς:

αα) Ἡ θεωρία τῆς εὐρείας ἐννοίας τοῦ εἰσοδήματος.

Κατὰ τὴν θεωρίαν ταύτην, διατυπώθησαν ὑπὸ τοῦ Schanz, εἰσόδημα εἶναι τὸ σύνολον τῶν οἰκονομικῶν ἀγαθῶν, τὰ ὁποῖα ἐντὸς ὀρισμένης οἰκονομικῆς περιόδου ὑπήχθησαν εἰς τὴν ἐξουσίαν διαθέσεως ὀρισμένου ἀτόμου. Μὲ ἄλλους λό-

γους αποτελεί εισόδημα ή καθαρά προσαύξεις της περιουσίας ενός ώρισμένου ατόμου, ή άλλως ό εντός δεδομένης περιόδου λαβών χώραν πλουτισμός του ατόμου τούτου. Συναφώς πρέπει να διευκρινισθή ότι εισόδημα, κατά την εύρεϊαν ταύτην έννοιαν, αποτελεί ή γενομένη προσαύξεις περιουσίας άνεξαρτήτως του εάν έλαβε χώραν άνάλωσις μέρους ή του όλου της έπελθούσης προσαυξήσεως. Κατά συνέπειαν δέν έκλίπτονται διά τόν προσδιορισμόν του εισοδήματος κατά την θεωρίαν Sohanz αί καταναλωτικαί δαπάναι αί καλυφθεΐσαι έκ της προσαυξήσεως της περιουσίας. 'Αφ' έτέρου όμως ύπολογίζεται ως εισόδημα ή καθαρά και ούχι ή άκαθάριστος προσαύξεις περιουσίας. Τοϋτο σημαίνει ότι διά την έξεύρεσιν του ποσού της προσαυξήσεως έκλίπτονται οί τόκοι διά χρέη ως και αί τυχόν έπελθούσαι ζημιαί εις άλλα περιουσιακά στοιχεία του φορολογουμένου. Συμφώνως προς την εύρεϊαν έννοιαν του εισοδήματος, θεωροϋνται ως εισόδημα — μεταξύ άλλων — αί δωρεαί, κληρονομιαί, κληροδοτήματα, κέρδη έκ λαχείων, έκτακτα κέρδη έξ οικονομικών συγκυριών κλπ. 'Η θεωρία αύτη διευρύνει εις ύπερβολικόν βαθμόν την φορολογικην έννοιαν του εισοδήματος, έφ' όσον ως εσημειώθη περιλαμβάνει εις τό εισόδημα πάσαν προσαύξισιν περιουσίας. 'Η προσαύξεις περιουσίας πλήττεται όμως, ως είδομεν άνωτέρω, εις τās περισσοτέρας περιπτώσεις δι' ειδικών φόρων, μη καθισταμένης ως έκ τούτου άναγκαίας και σκοπίμου της φορολογήσεως ταύτης διά του φόρου εισοδήματος.

ββ) 'Η θεωρία της περιοδικότητος.

Κατά την θεωρίαν ταύτην εισόδημα αποτελοϋν τά έσοδα τά όποια εισρέουν εις μίαν ιδιωτικην οικονομίαν κατ' έτος και εις ώρισμένον ύψος.

'Η θεωρία αύτη παρουσιάζει τό μειονέκτημα ότι καθορίζει κατά τρόπον ύπερβολικά στενόν την φορολογικην έννοιαν του εισοδήματος. 'Εφαρμοζομένης εις την φορολογικην πράξιν της θεωρίας της περιοδικότητος θά διέφευγον του φόρου εισοδήματος τά περισσότερα καθαρά έσοδα τών διαφόρων ιδιωτικών οικονομιών. Διότι εις τās περισσοτέρας περιπτώσεις τά έσοδα δέν εισρέουν κατ' έτος και εις τό αύτό ύψος, άλλα ύφίστανται μεγαλυτέρας ή μικροτέρας διακυμάνσεις του ύψους αυτών. Μόνον τά εισοδήματα τών κρατικών ύπαλλήλων και τών συνταξιούχων θά ύπεβάλλοντο εις τόν φόρον εισοδήματος, εις περιπτώσεων εφαρμογής της έν λόγω θεωρίας, διότι μόνον τά εισοδήματα ταϋτα είναι σταθερά! 'Αντιθέτως, θά διέφευγον άσφαλώς του φόρου τούτου Ιδίως τά άγροτικά εισοδήματα, έκ του λόγου ότι τά εισοδήματα ταϋτα παρουσιάζουν τās μεγαλυτέρας διακυμάνσεις έξ όλων τών κατηγοριών εισοδημάτων.

γγ) 'Η θεωρία της σταθεράς πηγής.

Κατά την θεωρίαν ταύτην άποφασιστικην σημασίαν διά την ύπαρξιν εισοδήματος από φορολογικής άπόψεως έχει ούχι τό Ισοϋπές τών καθαρών έσόδων, άλλα ή διάρκεια, ήτοι ή σταθερότης της πηγής έκ της όποίας ταϋτα ρέουν.

'Η έν λόγω θεωρία έχει δύο κυρίως άσθενή σημεία, τά όποια καθιστοϋν ταύτην άπρόσφορον όπως αποτελέση οδηγόν της φορολογικής πράξεως. Πρώτον, θά έδημιουργοϋντο, εις περίπτωσιν υιοθετήσεως υπό της φορολογικής πράξεως της θεωρίας της σταθεράς πηγής, δυσχέρειαι όσον άφορα τόν καθορισμόν της έννοιας της πηγής τών έσόδων. Και δεύτερον θά διέφευγον τά έκ μη διακοϋς πηγής ρέοντα εις την οικονομίαν ενός ατόμου έσοδα, τά όποια πολλάκις είναι σημαντικά και θεμελιώνουν μεγάλην φοροδοτικην Ικανότητα, ή όποια όμως δέν θά έπλήσσετο φορολογικώς. 'Επίσης, υπό τό κράτος της άνωτέρω θεωρίας θά ύπε-

βάλλοννο μὲν εἰς τὸν φόρον εἰσοδήματος τὰ ἐκ διαρκoῦς πηγῆς ρέοντα καθαρὰ ἔσοδα ἐνὸς ἀτόμου, θὰ παρήμενον ὁμοῦς τελείως ἀφορολόγητα τὰ ἰδίου μεγέθους ἔσοδα ἐνὸς ἄλλου ἀτόμου, ἐκ τοῦ λόγου ὅτι ταῦτα δὲν προέρχονται ἐκ διαρκoῦς πηγῆς.

δδ) Ἡ θεωρία τῆς οικονομικῆς δραστηριότητος.

Κριτήριον διὰ τὴν ὑπαρξιν εἰσοδήματος κατὰ τὴν θεωρίαν ταύτην εἶναι ἡ εἰσροὴ καθαρῶν ἐσόδων εἰς ἓν ἄτομον ἢ ὀφειλομένη εἰς τὴν ὑπ' αὐτοῦ ἀνάπτυξιν οικονομικῆς δραστηριότητος.

Καὶ ἡ θεωρία αὕτη παρουσιάζει ὠρισμένα ἀσθενῆ σημεῖα. Πρῶτον ἀνακύπτουν ἐνίοτε δυσχέρειαι ὡς πρὸς τὸν προσδιορισμὸν τῆς ἐννοίας τῆς «οικονομικῆς δραστηριότητος»: Οὕτως ἐρωτᾶται ἡ μὴ θεμιτὴ δραστηριότης, (π. χ. λειτουργία οἰκῶν ἀνοχῆς!) θὰ θεωρηθῆ ὡς οικονομικὴ δραστηριότης, ἢ θὰ παραμείνῃ ἀφορολόγητον τὸ ἐκ ταύτης εἰσόδημα; Περαιτέρω, παραμένουν εἰς περίπτωσιν ἐφαρμογῆς τῆς ἐν λόγῳ θεωρίας ἐκτὸς φορολογίας ὠρισμένα ἔκτακτα κέρδη, ὡς τὰ προκύπτοντα ἐκ τῆς ἐκχωρήσεως τοῦ τίτλου μιᾶς ἐπιχειρήσεως. Καὶ ἀκόμη, δημιουργοῦνται ὠρισμένα ἄτοπα, ὑπὸ τὸ κράτος τῆς θεωρίας ταύτης, ὡς τὸ τοῦ χαρακτηρισμοῦ τῆς κληρονομίας ὡς εἰσοδήματος (βλ. ἄνωτ.).

Λόγῳ τῆς μονομερείας καὶ τῶν ἀτελειῶν τὰς ὁποίας παρουσιάζουν αἱ ἀνωτέρω θεωρίαι, ἐχρησιμοποιήθησαν εἰς τὴν φορολογικὴν πρᾶξιν τῶν διαφόρων χωρῶν πρὸς ἀντιμέτωπισιν ὑπ' αὐτῶν τοῦ προβλήματος τῆς φορολογικῆς ἐννοίας τοῦ εἰσοδήματος στοιχεῖα ἀπὸ πλείονας θεωρητικὰς λύσεις τοῦ προβλήματος τούτου, ἧτοι ἐγένετο συγκερασμὸς πλειόνων θεωριῶν. Συνέπεια τοῦ συγκερασμοῦ τούτου εἶναι ὅτι ἡ φορολογικὴ-νομοθεσία πολλῶν χωρῶν καθορίζει περιοριστικῶς τὰς πηγὰς, τὰ ἐκ τῶν ὁποίων καθαρὰ ἔσοδα θεωροῦνται ὡς εἰσόδημα ὑποβαλλόμενον εἰς τὸν φόρον εἰσοδήματος (φυσικῶν ἀλλὰ καὶ νομικῶν προσώπων). Τοιαῦται πηγαὶ κατονομαζόμεναι ὑπὸ τῆς ἑλληνικῆς νομοθεσίας περὶ τοῦ φόρου εἰσοδήματος εἶναι: α) αἱ οἰκοδομαί, β) αἱ ἐκμισθούμεναι γαῖαι, γ) αἱ κινηταὶ ἀξίαι (δηλ. ὁμολογίαι, μετοχαί, αἱ ἔντοκοι καταθέσεις ἐνὸς φορολογουμένου εἰς Τραπεζὰς Ταμιευτήρια, κ.λ.π.), δ) ἡ ἄσκησις ἐμπορικῶν ἐν γένει ἐπιχειρήσεων (εἰς τὰς ὁποίας συνεπῶς περιλαμβάνονται καὶ αἱ βιομηχανικαί, βιοτεχνικαί, τραπεζιτικαί, ἀσφαλιστικαὶ μεταφορικαὶ καὶ λοιπαὶ ἐπιχειρήσεις), ε) ἡ ἄσκησις γεωργικῶν ἐπιχειρήσεων, στ) ἡ ἐκμίσθωσις προσώπων ὑπηρεσιῶν, καὶ ζ) ἡ ἄσκησις ἐλευθερίων ἐπαγγελμάτων (ὡς εἶναι τὸ ἐπάγγελμα τοῦ ἱατροῦ, δικηγόρου, μηχανικοῦ κ.λ.π.). Εἰς τὰ εἰσοδήματα ἐξ ὠρισμένων ἐκ τῶν ἀνωτέρω πηγῶν ἐντάσσονται ὑπὸ τοῦ φορολογικοῦ νόμου παρ' ἡμῶν καὶ ἀλλαχοῦ καὶ διάφορα ἄλλα καθαρὰ ἔσοδα, ἐξομοιούμενα πρὸς τὰ ἔσοδα ἐκ τῆς μιᾶς ἢ τῆς ἄλλης πη-

γῆς. (Οὕτω παρ' ἡμῖν πρὸς τὸ εἰσόδημα ἐκ κινητῶν ἀξιῶν ἕξομοιοῦται τὸ εἰσόδημα ἐκ τῆς καταβολῆς ἀμοιβῶν καὶ ποσοστῶν εἰς τὰ μέλη τοῦ Διοικητικοῦ Συμβουλίου Ἀνωνύμων Ἑταιριῶν. Ἐπίσης πρὸς τὸ εἰσόδημα ἐκ μισθωτῶν ὑπηρεσιῶν ἕξομοιοῦται τὸ εἰσόδημα ἐκ τῆς ἀπολήψεως συντάξεως κλπ.).

Περαιτέρω εἰς ὠρισμένας χώρας ὑποβάλλεται εἰς τὸν φόρον εἰσοδήματος καὶ ἡ ἐξ ὠρισμένων λόγων ἐπελθοῦσα προσαύξησις τῆς περιουσίας τοῦ φορολογουμένου, (ὡς εἶναι παρ' ἡμῖν ἡ φορολόγησις διὰ τοῦ ἐν λόγῳ φόρου τῆς ὑπεραξίας τῶν περιουσιακῶν στοιχείων τῶν διαφόρων ἐπιχειρήσεων), ἕξομοιούμενου τοῦ ποσοῦ τῆς προσαυξήσεως πρὸς τὰ κέρδη ἐξ ἐμπορικῶν ἐπιχειρήσεων. Ἡ φορολογοῦνται διὰ τοῦ φόρου εἰσοδήματος (ὁμοίως ἕξομοιούμενα πρὸς τὰ κέρδη ἐξ ἐμπορικῶν ἐπιχειρήσεων) καὶ ἐκεῖνα τὰ καθαρὰ ἔσοδα τὰ ὁποῖα κατ' οὐσίαν συνίστανται ἀπλῶς εἰς τὴν μεταβολὴν τῶν περιουσιακῶν στοιχείων ἐκείνου εἰς τὴν οἰκονομίαν τοῦ ὁποίου εισρέουν ταῦτα (ὡς εἶναι π. χ. τὸ ἔσοδον ἐκ τῆς ἐκχωρήσεως τοῦ λεγομένου Goodwill, δηλ. τῆς φήμης μιᾶς ἐπιχειρήσεως, τὸ προκύπτον ἐκ τῆς ἐκχωρήσεως εἰς τρίτους τῆς ἐμπορικῆς ἐπωνυμίας ταύτης).

Ἡ περισσότερον ἱκανοποιητικὴ λύσις τοῦ προβλήματος τοῦ προσδιορισμοῦ τῆς φορολογικῆς ἐννοίας τοῦ εἰσοδήματος, προβλήματος τὸ ὁποῖον ἀνακύπτει ὡς εἶδομεν εἰς τὴν φορολογικὴν πράξιν ὄλων τῶν χωρῶν, θὰ ἦτο ἡ παραλλήλως πρὸς τὴν κατὰ τ' ἀνωτέρω κατονομασίαν διαφόρων πηγῶν, τὰ ἐκ τῶν ὁποίων ἔσοδα θεωροῦνται ὑπὸ τοῦ φορολογικοῦ νόμου ὡς εἰσόδημα, ἡ ἀνέγερσις οὕτως εἰπεῖν καὶ ἐνὸς «βωμοῦ εἰς τὸν ἄγνωστον Θεόν». Ἡτοι ὁ χαρακτηρισμὸς ἀκόμη ὡς εἰσοδήματος ὑποβαλλομένου εἰς τὸν φόρον εἰσοδήματος καὶ παντὸς ἄλλου (καθαροῦ) ἔσοδου, τὸ ὁποῖον δὲν πηγάζει ἐκ μιᾶς ἐκ τῶν ἐν τῷ νόμῳ κατονομαζομένων πηγῶν, ἀλλὰ καὶ δὲν προσέρχεται ἐκ τῆς ἐκποιήσεως περιουσιακῶν στοιχείων τοῦ φορολογουμένου, οὔτε φορολογεῖται δι' εἰδικοῦ φόρου. Δι' ἐφαρμογῆς τῆς ἀνωτέρω λύσεως, ἐνῶ θὰ παρημποδίζετο ἡ διπλῆ φορολογία τῆς ἀποκτίσεως περιουσίας ἢ τῆς προσαυξήσεως τῆς περιουσίας (διότι εἰς τὸν φόρον εἰσοδήματος θὰ ὑπεβάλλετο μὲν καὶ τὸ καθαρὸν ἔσοδον τὸ ὁποῖον ἐνδεχομένης θ' ἀπέτελει αὔξησιν τῆς περιουσίας τοῦ φορολογουμένου, θὰ ὑπεβάλλετο ὁμως μόνον ἐφ' ὅσον ἡ αὔξησις αὕτη δὲν φορολογεῖται δι' εἰδικοῦ φόρου) θὰ ἀπεκλείετο ταυτοχρόνως τὸ ἐνδεχόμενον τῆς φορολογήσεως τοῦ ἐνὸς ἢ τοῦ ἄλλου φορολογουμένου διὰ τῆς λήψεως ὑπ' ὄψιν ὠρισμένων μόνον ἐκ τῶν στοιχείων τὰ ὁποῖα συνθέτουν τὴν πραγματικὴν φοροδοτικὴν αὐτοῦ ἱκανότητα. Τὸ ἐνδεχόμενον δὲ τοῦτο ὑφίσταται πάντοτε, ἐφ' ὅσον ὁ προσδιορισμὸς τῆς φορολογικῆς ἐννοίας τοῦ εἰσοδήματος γίνεται ἀποκλειστικῶς διὰ τῆς περιοριστικῆς κατονομασίας τῶν πηγῶν εἰσοδήματος, διότι εἶναι πρα-

κτικῶς ἀνέφικτον γὰ προβλεφθοῦν ὑπὸ τοῦ φορολογικοῦ νομοθέτου ὅλαι αἱ δυναταὶ πηγαὶ εἰσοδήματος. Βεβαίως ἡ λύσις αὕτη παρουσιάζει τὸ μειονέκτημα ὅτι ὁ φόρος εἰσοδήματος εἶναι δυνατόν νὰ μεταβληθῇ εἰς ὦρ σμένας περιπτώσεις εἰς φόρον περιουσίας. Τὸ μειονέκτημα ὁμῶς τοῦτο δὲν ἔχει μεγάλην σημασίαν, δοθέντος ὅτι καὶ ἡ περιουσία δημιουργεῖ ὡς εἶδομεν φοροδοτικὴν ἰκανότητα, ἡ ὁποία θὰ πρέπει νὰ ἐπιβληθῇ ἔστω καὶ διὰ τοῦ φόρου εἰσοδήματος, ἔφ' ὅσον δὲν φορολογεῖται δι' ἄλλου εἰδικοῦ φόρου (βλ. ἄνωτ.).

Εἰς ὠρισμένας περιπτώσεις ὁ φόρος εἰσοδήματος φυσικῶν προσώπων ὑπολογίζεται ἐπὶ χρηματικοῦ ποσοῦ μεγαλύτερου τοῦ χρηματικοῦ εἰσοδήματος τοῦ φορολογουμένου. Τοῦτο συμβαίνει διότι εἰς τὸ χρηματικὸν εἰσόδημα τὸ ὁποῖον ὁ φορολογούμενος πραγματοποιεῖ (καὶ διὰ τῆς δαπάνης τοῦ ὁποίου λαμβάνει οὗτος μερίδιον ἐπὶ τῆς συνολικῆς παραγωγῆς τῆς χώρας, δηλ. ἀποκτᾷ πραγματικὸν εἰσόδημα), προστίθεται καὶ τὸ πραγματικὸν εἰσόδημα τὸ ὁποῖον ἀπολαμβάνει, π.χ. διὰ τῆς καταναλώσεως ἑνὸς μέρους τῆς συνολικῆς ποσότητος τῶν προϊόντων τὰ ὁποῖα ὁ ἴδιος παρήγαγε (αὐτοφοδιασμός) ἢ διὰ τῆς καταναλώσεως τῶν ὑπηρεσιῶν χρήσεως τῆς ἰδίας αὐτοῦ οἰκίας ἢ δι' ἀπολήψεως καὶ μὴ χρηματικοῦ μισθοῦ διὰ τὰς ὑπ' αὐτοῦ παρεχομένας προσωπικὰς ὑπηρεσίας (παροχὴ δωρεὰν εἰς ἐργάτας, συμπληρωματικῶς πρὸς τὸν εἰς αὐτοὺς καταβαλλόμενον χρηματικὸν μισθόν, καὶ κατοικίας ἢ ὠρισμένης ποσότητος ἐκ τῶν προϊόντων τὰ ὁποῖα παράγονται εἰς τὴν ἐπιχείρησιν εἰς τὴν ὁποίαν ἀπασχολοῦνται) κλπ.

Ὁ λόγος διὰ τὸν ὁποῖον διὰ τὸν ὑπολογισμόν τοῦ φόρου εἰσοδήματος προστίθεται εἰς τὸ χρηματικὸν εἰσόδημα καὶ τὸ ὑπὸ τὰς ἀνωτέρω μορφὰς πραγματικὸν εἰσόδημα τοῦ φορολογουμένου εἶναι ὅτι ὁ φόρος ἀποτελεῖ, ὡς διεπιστώσαμεν εἰς τὸ περὶ τῆς ἐννοίας αὐτοῦ κεφάλαιον, τὸ μέσον διὰ τοῦ ὁποῖου ἡ φορολογουσα Δημοσία Οἰκονομία συμμετέχει εἰς τὴν διανομὴν τοῦ Καθαροῦ Ἐθνικοῦ Προϊόντος, μέρος τοῦ ὁποῖου ἀποτελεῖ τὸ ὑπὸ τὰς ἀνωτέρω μορφὰς πραγματικὸν εἰσόδημα τὸ ὁποῖον καρποῦται εἰς φορολογούμενος πέραν τοῦ πραγματικοῦ εἰσοδήματος τὸ ὁποῖον ἀποκτᾷ ἢ δύναται ν' ἀποκτήσῃ οὗτος διὰ τῆς δαπάνης τοῦ χρηματικοῦ του εἰσοδήματος (').

1. Εἰς τὰς ἀνωτέρω δηλ. περιπτώσεις ὁ φορολογούμενος συμμετέχει εἰς τὴν παραγωγὴν χωρὶς ν' ἀποκτᾷ χρηματικὸν εἰσόδημα, διότι ἀναλίσκεῖ ὁ ἴδιος τὰ ὑπ' αὐτοῦ παραχθέντα προϊόντα ἢ τὰς παραχθείσας ὑπηρεσίας (π.χ. τὰς ὑπηρεσίας χρήσεως τῆς οἰκίας τῆς ὁποίας εἶναι ἰδιοκτῆτης) καὶ διὰ τοῦτο φορολογεῖται διὰ τὸ ὑπὸ τὴν μορφήν ταύτην μερίδιόν του ἐπὶ τῆς συνολικῆς παραγωγῆς. Διὰ τὸν ἴδιον—κατ' οὐσίαν—ὡς ἄνω λόγον, εἰς φορολογούμενος ὑποχρεοῦται νὰ καταβάλλῃ φόρον εἰσοδήματος διὰ τὴν συμβολὴν του εἰς τὴν συνολικὴν παραγωγὴν, διὰ τὴν ὁποίαν (συμβολὴν) ἐδημιουργήθη δικαίωμα αὐτοῦ ὅπως ἀποκτήσῃ ἀντίστοιχον πρὸς τὴν χρηματικὴν ἀξίαν τῆς παραγωγικῆς συμβολῆς του (δηλ. ἀντίστοιχον πρὸς τὴν ἀξίαν τῆς ὑπ' αὐτοῦ παραγωγῆς προϊόντων

γ) *Ἡ ἔννοια τοῦ «καθαροῦ» εισοδήματος.*

Καθαρὸν εισόδημα ἔξ ὠρισμένης πηγῆς εἶναι τὸ ποσὸν τὸ ὁποῖον ἀπομένει ἐκ τῶν συνολικῶν ἐσόδων τὰ ὁποῖα εισρέουν ἐκ τῆς πηγῆς ταύτης, δηλ. ἐκ τοῦ ἀκαθαρίστου εισοδήματος μετὰ τὴν ἔκπτωσιν τῶν δαπανῶν πραγματοποιήσεως τοῦ ἀκαθαρίστου εισοδήματος.

Ὁ λόγος διὰ τὸν ὁποῖον ὁ φόρος εισοδήματος ἐπιβάλλεται ἐπὶ τοῦ καθαροῦ καὶ οὐχὶ ἐπὶ τοῦ ἀκαθαρίστου εισοδήματος ἔξ ἐκάστης πηγῆς εἶναι ὅτι *μόνον τὸ καθαρὸν εισόδημα προσδιορίζει*, ὁμοῦ μετὰ τῶν προσωπικῶν συνθηκῶν ἐνὸς ἐκάστου φορολογουμένου, *τὴν φοροδοτικὴν* αὐτοῦ *ικανότητα*, ἡ ὁποία, ὡς εἶδομεν, λαμβάνεται ὑπ' ὄψιν εἰς τὸν φόρον εισοδήματος. Ἐνῶ τὸ ποσὸν τοῦ ἀκαθαρίστου εισοδήματος εἶτε δὲν ἀποτελεῖ ἀπόδειξιν φοροδοτικῆς ἰκανότητος, διότι εἶναι δυνατὸν αἱ δαπάναι διὰ τὴν πραγματοποίησιν τοῦ ἀκαθαρίστου εισοδήματος νὰ εἶναι ἴσαι πρὸς τὸ εισόδημα αὐτὸ ἢ καὶ νὰ τὸ ὑπερβαίνουν (ζημία). Εἶτε δεικνύει φοροδοτικὴν ἰκανότητα μεγαλύτεραν τῆς πραγματικῆς.

δ) *Ἡ ἔννοια τοῦ καθαροῦ «πραγματικοῦ» εισοδήματος.*

Καθαρὸν πραγματικὸν εισόδημα ἔξ ὠρισμένης πηγῆς, συνεπῶς καὶ συνολικὸν πραγματικὸν ἐκ πάσης πηγῆς εισόδημα, εἶναι ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον *πράγματι* προκύπτει ἐξ ἐκάστης πηγῆς. Μὲ ἄλλας λέξεις *τὸ πραγματικὸν εισόδημα ἀνειδίαστὲλλεται πρὸς τὸ τεκμαρτόν*. Τὸ πραγματικὸν δὲ καὶ οὐχὶ τὸ τεκμαρτόν εισόδημα ἐκ διαφόρων πηγῶν ἐπιβαρύνεται διὰ τοῦ φόρου εισοδήματος καὶ ἀποτελεῖ τὸ ἀντικείμενον αὐτοῦ, κατ' ἀντίθεσιν πρὸς ὅ,τι συμβαίνει εἰς τοὺς «φόρους ἐπὶ τῶν προσόδων» (βλ. ἀνωτ. κεφάλαιον 1 ὅπου τὸν κανόνα ἀποτελεῖ, ὡς εἶδομεν, ἡ φορολόγησις τῆς τεκμαιρομένης προσόδου ἐκ μιᾶς ἐκάστης πηγῆς. *Εἰς τὸν φόρον εισοδήματος ἡ φορολογία ἐπὶ τῇ βάσει τεκμηρίων μόνον ὡς ἐξαιρέσεις εἶναι ἀνεκτὴ*, διότι βασικὸν χαρακτηριστικὸν τοῦ φόρου αὐτοῦ εἶναι ἀκριβῶς ἡ φορολογία τοῦ πράγματι κτωμένου εισοδήματος.

ἡ ὑπηρεσιῶν) χρηματικὸν εισόδημα, ἔστω καὶ ἂν παρητήθη τοῦ δικαιώματός του τούτου. Π.χ. εἰς ἀρχιτέκτων ἐκπονεῖ μίαν ἀρχιτεκτονικὴν μελέτην, ἡ ἀξία τῆς ὁποίας εἶναι ἐν τμημα τῆς ἀξίας τῆς συνολικῆς παραγωγῆς τῆς περὶ ἧς πρόκειται χώρας, παρέχει ὅμως δωρεὰν τὴν μελέτην του, δηλ. παραιτεῖται τῆς ἧς δικαιούται ἀμοιβῆς. Καὶ ἐνταῦθα ὑφίσταται πραγματικὸν εισόδημα, ἐκ τοῦ ὁποῦ οὐ περὶ οὐ λόγους ἀρχιτέκτων παρητήθη ἐπ' ὠφελείᾳ τρίτου προσώπου, ἐκείνου διὰ τὸν ὁποῖον ἐγένετο ἡ μελέτη. Ὑποχρεοῦται ὅμως οὗτος νὰ καταβάλλῃ φόρον εισοδήματος ἐπὶ τοῦ πραγματικοῦ εισοδήματος τὸ ὁποῖον ἐδημιουργήθη διὰ τῆς δραστηριότητός του (ἐκπόνησις τῆς μελέτης) ἀδιαφόρως τοῦ ἂν διὰ τῆς μὴ εἰσπράξεως—διὰ λόγους ἐλευθεριότητος—ἀμοιβῆς διὰ τὴν μελέτην του δὲν ἐπραγματοποίησεν τὸ χρηματικὸν εισόδημα εἰς τὸ ὁποῖον ἀντεστοίχει ἡ ἀγοραία ἀξία τῆς μελέτης. Διότι τὸ γεγονός ὅτι παρητήθη οὗτος τῆς νομίμου ἀμοιβῆς του καὶ δὲν ἐπραγματοποίησεν τὸ εἰς ταύτην ἀντιστοιχοῦν εισόδημα, δὲν δημιουργεῖ βεβαίως ὑποχρέωσιν καὶ διὰ τὸ Κράτος ὅπως παραιτηθῇ τοῦ μεριδίου του ἐπὶ τοῦ ἐν λόγῳ εισοδήματος. δηλ. ὅπως παραιτηθῇ τοῦ εἰς τὸ εισόδημα αὐτὸ ἀναλογούντος φόρου.

Αἱ ἔξαιρετικά περιπτώσεις, κατὰ τὰς ὁποίας ὁ φόρος εἰσοδήματος ἐπιβάλλεται ἐπὶ τοῦ τεκμαρτοῦ, ἀντὶ ἐπὶ τοῦ πραγματικοῦ εἰσοδήματος, εἶναι, *π ρ ῶ τ ο ν*, ἡ περίπτωση τῶν μικροῦ μεγέθους ἐπιχειρήσεων, διὰ τὰς ὁποίας δὲν εἶναι εὐχερὲς ἢ δὲν εἶναι δυνατόν νὰ γίνῃ λογιστικός, δηλ. ἐπὶ τῇ βάσει τῶν λογιστικῶν αὐτῶν βιβλίων, προσδιορισμὸς τοῦ πραγματικοῦ καθαροῦ ἐπιχειρηματικοῦ κέρδους, διότι ἔλλείπουν τὰ πρὸς τοῦτο ἀπαιτούμενα στοιχεῖα (π. χ. τὰ τηρούμενα λογιστικὰ βιβλία εἶναι ἀνεπαρκῆ ἢ ἀνακριβῆ) καὶ λαμβάνει χώραν ἀντὶ τούτου προσδιορισμὸς τοῦ τεκμαρτοῦ ἐπιχειρηματικοῦ κέρδους διὰ τῆς χρησιμοποίησεως τῶν λεγομένων «συντελεστῶν κέρδους». Ἦτοι λαμβάνει χώραν «*ἔξ ω λ ο γ ι σ τ ι κ ὸ ς π ρ ο σ δ ι ο ρ ι σ μ ὸ ς*» τοῦ κέρδους, ὁ ὁποῖος συνίσταται εἰς τὴν ἐξεύρεσιν τοῦ κέρδους διὰ πολλαπλασιασμοῦ τῶν ἀκαθαρστῶν ἐσόδων τῆς ἐπιχειρήσεως ἐπὶ ὠρισμένον συντελεστὴν (τὸν «συντελεστὴν κέρδους»), τοῦ προκύπτοντος γινομένου θεωρουμένου ὡς *τ ε κ μ α ρ τ οῦ κ ἔ ρ δ ο υ ς*.

Ἡ δευτέρω ἔξαιρετικὴ περίπτωση ἐπιβολῆς τοῦ φόρου εἰσοδήματος ἐπὶ τοῦ τεκμαρτοῦ εἰσοδήματος τοῦ φορολογουμένου εἶναι ἡ περίπτωση κατὰ τὴν ὁποίαν αἱ συνολικά, πράγματι γινόμενα ἢ τεκμηριούμενα, ἐτήσια καταναλωτικά αὐτοῦ δαπάναι εὐρίσκονται εἰς προφανῆ δυσαναλογίαν πρὸς τὸ ἐπισήμως δηλωθὲν ὑπ' αὐτοῦ συνολικὸν ἐκ πάσης πηγῆς ἐτήσιον εἰσόδημά του, ἢτοι ὑπερβαίνουν σημαντικῶς τοῦτο. Εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν καὶ ἐφ' ὅσον ὁ φορολογούμενος δὲν δυνήθῃ ν' ἀποδείξῃ ὅτι ἐκάλυψε τὰς δαπάνας του ἐκ τῶν εἰσοδημάτων αὐτοῦ παρελθόντων ἐτῶν (δηλ. διὰ μειώσεως τῆς περιουσίας του) ἢ ἐκ τῆς ἐπελθούσης ἀξίσεως τῆς περιουσίας του (π. χ. ἐκ μιᾶς κληρονομίας) ἢ κατ' ἄλλον τρόπον, θὰ φορολογηθῇ διὰ τοῦ φόρου εἰσοδήματος βάσει τοῦ εἰσοδήματος τὸ ὁποῖον προκύπτει ἐξ ὠρισμένων καταναλωτικῶν αὐτοῦ δαπανῶν διὰ πολλαπλασιασμοῦ ἐκάστης τούτων ἐπὶ ὠρισμένον πολλαπλασιαστὴν (βλ. ἐκτενέστερον ἐπὶ τοῦ θέματος τούτου Γενικὴν Θεωρίαν περὶ Φόρων, κεφάλαιον 18).

ε) Ἡ ἔννοια τοῦ «συνολικοῦ καθαροῦ» εἰσοδήματος ἐκ πάσης πηγῆς.

Εἶδομεν ἀνωτέρω ὅτι ὁ φόρος εἰσοδήματος ἐπιβάλλεται ἐπὶ τοῦ συνολικοῦ ἐκ πάσης πηγῆς καθαροῦ εἰσοδήματος ἐκάστου. Ἀφοῦ ὁμως τὸ καθαρόν εἰσόδημα ἐκ μιᾶς ἐκάστης πηγῆς εἶναι τὸ μετὰ τὴν ἔκπτωσιν τῶν δαπανῶν δημιουργίας τοῦ εἰσοδήματος ἐκ τῆς περὶ ἧς πρόκειται πηγῆς ἀπομένον ποσόν, φυσικὸν εἶναι νὰ παρασυρθῇ τις εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι καὶ τὸ συνολικὸν ἐκ πάσης πηγῆς εἰσόδημα ἐκάστου φορολογουμένου εἶναι τὸ συνολικὸν ποσόν τοῦ καθαροῦ εἰσοδήματος αὐτοῦ ἐκ διαφόρων πηγῶν. Τοῦτο ὁμως δὲν συμβαίνει κατ' ἀνάγκην: Εἶναι δυνατόν τὸ συνολικὸν ἐκ πάσης πηγῆς καθαρόν εἰσόδημα ὠρισμένου φορολογουμένου νὰ εἶναι μικρότερον τοῦ ἀθροίσματος τῶν καθαρῶν αὐτοῦ εἰσοδημάτων ἐκ πηγῶν τὰς ὁποίας κατέχει καὶ αἱ ὁποῖαι ἀπέφερον εἰσόδημα. Ἡ ἀκόμη εἶναι δυ-

νατὸν τὸ συνολικὸν ἐκ πάσης πηγῆς καθαρὸν εἰσόδημα νὰ ἰσοῦται πρὸς τὸ μηδὲν ἢ καὶ ν' ἀποτελῇ τοῦτο ἀρνητικὸν μέγεθος, παρὰ τὸ γεγονός ὅτι ὁ φορολογούμενος ἐπραγματοποίησε θετικὸν εἰσόδημα ἐκ μιᾶς ἢ καὶ ἐκ περισσοτέρων πηγῶν. Τοῦτο συμβαίνει ὁσάκις ὁ περὶ οὗ πρόκειται φορολογούμενος ὑπέστη ζημίαν ἐκ τῆς ἐκμεταλλεύσεως τῆς Α ἢ τῆς Β πηγῆς εἰσοδήματος, ἢ ζημία δὲ αὕτη ἰσοῦται πρὸς τὸ συνολικὸν εἰσόδημα τὸ ὁποῖον οὗτος ἐπραγματοποίησεν ἐξ ἄλλων πηγῶν, ὁπότε τὸ συνολικὸν ἐκ πάσης πηγῆς καθαρὸν αὐτοῦ εἰσόδημα ἰσοῦται πρὸς τὸ μηδὲν ἢ καὶ ὑπερβαίνει ἢ ζημία τὸ ποσὸν τῶν θετικῶν εἰσοδημάτων ἐξ ἄλλων πηγῶν, ὁπότε τὸ συνολικὸν ἐκ πάσης πηγῆς καθαρὸν εἰσόδημα ἀποτελεῖ ἀρνητικὸν μέγεθος.

Ὁ λόγος διὰ τὸν ὁποῖον πρέπει νὰ λαμβάνηται ὑπ' ὄψιν ἡ ἐνδεχομένης προκύψασα ζημία διὰ τὴν ἐξέυρεσιν τοῦ συνολικοῦ ἐκ πάσης πηγῆς καθαροῦ εἰσοδήματος εἶναι ὅτι *διὰ τῆς ἐπιβολῆς φόρου εἰσοδήματος σκοπεῖται ἡ ἐπιβάρυνσις τῆς καθαρᾶς προσαυξήσεως τῆς φοροδοτικῆς ἱκανότητος* ἐνὸς ἐκάστου φορολογουμένου, *ἢ ὁποῖα ἐπέρχεται διὰ τῆς πραγματοποιήσεως ὑπ' αὐτοῦ εἰσοδήματος*: Ἐὰν ὁ φορολογούμενος Α εἶχε καθ' ὑπόθεσιν κατὰ τὴν ἀρχὴν τοῦ οἰκονομικοῦ ἔτους 1966 περιουσίαν ἀνερχομένην εἰς 1 ἑκατομμύριον δραχμῶν, ἐπραγματοποίησεν δὲ κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ ἔτους αὐτοῦ ἐκ τῶν πηγῶν α καὶ β θετικὸν εἰσόδημα 200.000 δραχμῶν συνολικῶς, ταῦτοχρόνως ὅμως ὑπέστη οὗτος ἐκ τῆς πηγῆς γ ζημίαν 100 χιλιάδων δραχμῶν, διαθέτει μέχρι τέλους τοῦ ἔτους ἐν συνολικὸν ἀπόθεμα ἀγαθῶν, ἢ ἀξία τοῦ ὁποίου εἶναι $1.000.000 + 200.000 - 100.000 = 1.100.000$ δραχ. Ἦτοι εἰς τὸ ἀπόθεμα τοῦ 1.000.000 δραχ. τὸ ὁποῖον εἶχεν οὗτος κατὰ τὴν ἀρχὴν τοῦ ἔτους, προσετέθησαν 100.000 δραχ. μόνον, καὶ οὐχὶ 200.000, κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ ἔτους. Τὸ ποσὸν αὐτὸ τῶν 100.000 δραχ. ἀντιπροσωπεύει τὴν φοροδοτικὴν αὐτοῦ ἱκανότητα ἢ ὁποῖα ἐδημιουργήθη κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ ἔτους, παραλλήλως πρὸς τὴν (παραμείνασαν ἀμετάβλητον) φοροδοτικὴν ἱκανότητα ἐκ τῆς κατοχῆς περιουσίας ἀξίας 1.000.000 δραχμῶν.

Σημειωτέον ἀκόμη ὅτι ὄχι μόνον πρέπει νὰ συμψηφίζεται ἡ προκύπτουσα ἐξ ὀρισμένης πηγῆς ζημία πρὸς τὰ θετικὰ εἰσοδήματα ἐξ ἄλλων πηγῶν, ἀλλὰ πρέπει ἀκόμη, ὁσάκις τὰ εἰσοδήματα ταῦτα δὲν ἐπαῤκοῦν διὰ τὴν κάλυψιν τῆς ἐπελθούσης ζημίας, νὰ συνεχίζεται ὁ συμψηφισμὸς καὶ κατὰ τὸ ἐπόμενον ἢ κατὰ τὰ ἐπόμενα ἔτη, μέχρις οὗ καλυφθῇ πλήρως ἡ ζημία. Πρέπει δὲ νὰ συμβαίη τοῦτο διὰ τὸν λόγον, ὅτι ὅπως τὰ εἰσοδήματα ἐκ πλειόνων πηγῶν ἀποτελοῦν μίαν πραγματικὴν ἐνότητα, ἀποτελοῦν δηλ. ἐν σύνολον ἐπὶ τοῦ ὁποίου ὡς εἶδομεν ἐπιβάλλεται ὁ φόρος εἰσοδήματος, οὕτω καὶ τὰ *οἰκονομικὰ ἀποτελέσματα* δηλ. τὰ εἰσοδήματα *πλειόνων ἐτῶν ἀποτελοῦν μίαν χρονικὴν ἐνότητα*.

στ) *Ἡ σκοπιμότης ἀθροιστικῆς φορολογήσεως τοῦ οἰκογενειακοῦ εισοδήματος.*

Εἰς τὴν φορολογικὴν νομοθεσίαν πολλῶν χωρῶν ὁ φόρος εισοδήματος φυσικῶν προσώπων δὲν ἐπιβάλλεται ἀπλῶς ἐπὶ τοῦ συνολικοῦ ἐκ πάσης πηγῆς καθαροῦ εισοδήματος ἐκάστου φορολογουμένου, ἀλλ' ἐπὶ τοῦ συνολικοῦ καθαροῦ οἰκογενειακοῦ εισοδήματος, ὑπὸ τὴν ἔννοιαν ὅτι εἰς περίπτωσιν ἐγγάμων φορολογουμένων προστίθενται εἰς τὸ εισόδημα τοῦ συζύγου τὰ (ἐνδεχομένως ὑφιστάμενα) προσωπικά εισοδήματα τῆς συζύγου καὶ τῶν ἀνηλίκων τέκνων.

Ἡ αἰτιολογία τῆς φορολογήσεως τοῦ οἰκογενειακοῦ, ὑπὸ τὴν ἀνωτέρω ἔννοιαν, εισοδήματος εἶναι πρῶτον ὅτι εἰς τὴν περίπτωσιν ἐγγάμων, μετὰ ἢ ἄνευ τέκνων, φορολογουμένων *ὑφίσταται μία καταναλωτικὴ οἰκονομία*, φορεὺς τῆς ὁποίας εἶναι ὁ ἀρχηγὸς τῆς οἰκογενείας. Συνεπῶς τὰ εισοδήματα τὰ ὁποία εισρέουν εἰς τὴν ἐνιαίαν αὐτὴν οἰκονομίαν, δηλ. τὰ εισοδήματα τοῦ συζύγου, τῆς συζύγου καὶ τῶν ἀνηλίκων τέκνων, θὰ πρέπει νὰ ὑποβάλλωνται ὡς *σύνολον* εἰς τὸν φόρον εισοδήματος, δηλ. νὰ φορολογοῦνται ἀθροιστικῶς διὰ τοῦ φόρου τούτου.

Δεύτερον, τὸ γεγονός ἀκριβῶς ὅτι οἱ σύζυγοι καὶ τὰ ἐνδεχομένως ὑφιστάμενα εἰς τὴν οἰκογένειαν τέκνα ἀποτελοῦν ἐνιαίαν καταναλωτικὴν οἰκονομίαν ἔχει ὡς συνέπειαν ὅτι πολλαὶ βασικαὶ καὶ μὴ βασικαὶ ἀνάγκαι (ὡς εἶναι π.χ. ἡ ἀνάγκη διατροφῆς, στεγασεως, θερμάνσεως, φωτισμοῦ, τηλεφώνου, κ.λ.π.) καλύπτονται διὰ τῆς δαπάνης σημαντικῶς μικροτέρου χρηματικοῦ ποσοῦ ἐν συγκρίσει πρὸς τὸ χρηματικὸν ποσὸν τὸ ὁποῖον θὰ ἐδαπανᾶτο ἐὰν τὰ μέλη τῆς οἰκογενείας δὲν ἀπετέλουν ἐνιαίαν οἰκονομίαν. Τοῦτο σημαίνει ὅτι τὸ χρηματικὸν εισόδημα τῶν συζύγων καὶ τῶν ἀνηλίκων τέκνων, ὡς σύνολον λαμβανόμενον, ἔχει ἀγοραστικὴν δύναμιν μεγαλύτεραν τῆς συνολικῆς ἀγοραστικῆς δυνάμεως τῶν εισοδημάτων τῶν δύο συζύγων μεμονωμένως λαμβανομένων καὶ κεχωρισμένως δαπανωμένων. Μὲ ἄλλας λέξεις *αὐξάνει* ἐκ τοῦ ἀνωτέρου λόγου *τὸ συνολικὸν πραγματικὸν εισόδημα τῶν συζύγων καὶ ἀνηλίκων τέκνων* ἐπὶ ἀμεταβλήτου τοῦ συνολικοῦ χρηματικοῦ αὐτῶν εισοδήματος, καὶ συνεπῶς *αὐξάνει* καὶ ἡ φοροδοτικὴ ἱκανότης ἢ προκύπτουσα ἐκ τοῦ ἠϋξημένου αὐτοῦ πραγματικοῦ εισοδήματος. Καὶ ναὶ μὲν ἡ φοροδοτικὴ ἱκανότης δὲν προσδιορίζεται, ὡς εἶδομεν, μόνον ἀπὸ τὸ μέγεθος τοῦ κτωμένου πραγματικοῦ εισοδήματος ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὸ μέγεθος τῶν βασικῶν ἀναγκῶν τοῦ φορολογουμένου, αἱ ὁποῖαι εἶναι μεγαλύτεραι ὅταν οὗτος εἶναι ἕγγαμος καὶ ἀκόμη μεγαλύτεραι ὅταν ἔχη τέκνα. Ἡ ἐπίδρασις ὅμως τὴν ὁποίαν ἀσκοῦν ἐπὶ τοῦ μεγέθους τῆς φοροδοτικῆς αὐτοῦ ἱκανότητος τὰ οἰκογενειακὰ αὐτοῦ βάρη λαμβάνεται ὡς εἶδομεν ὑπ' ὄψιν κατὰ τὸν προσδιορισμὸν τοῦ ἐπιβλητέου διὰ τοῦ φόρου εισοδήματος φορολογικοῦ βάρους.

Τρίτον, ἡ συμφορολογία τοῦ εισοδήματος τῶν συζύγων καὶ ἀνηλίκων τέκνων ἐνδείκνυται ἀκόμη καὶ ἰδίως ὡς *μέτρον ἀμύνης τοῦ φορολογουμένου*

Κράτους κατά τῶν προσπαθειῶν τῶν φορολογουμένων πρὸς καταστρατήγησιν τῶν περι φορολογικῆς κλίμακος διατάξεων τοῦ νόμου, δηλ. πρὸς καταστρατήγησιν τῆς προοδευτικῆς φορολογίας. Τοιαύτη καταστρατήγησις θὰ ἠδύνατο εὐχερῶς νὰ λάβῃ χώραν διὰ τῆς μεταβιβάσεως ἑνὸς μέρους τῶν περιουσιακῶν στοιχείων τοῦ φορολογουμένου εἰς τὴν σύζυγον ἢ (καί) εἰς τὰ τέκνα αὐτοῦ, πρὸς τὸν σκοπὸν κατατμήσεως τοῦ συνολικοῦ εἰσοδήματος τῆς οἰκογενείας εἰς πλείονα αὐτοτελῶς φορολογούμενα μικρὰ εἰσοδήματα, ὥστε νὰ ὑφίσταται τοῦτο (λόγῳ τῆς προοδευτικότητος τοῦ φορολογικοῦ συντελεστοῦ) μικροτέραν φορολογικὴν ἐπιβάρυνσιν ἐκείνης τὴν ὁποίαν θὰ ἔπρεπε νὰ ὑποστῇ χωρὶς τὴν κατάτμησιν ταύτην.

ζ) Ἡ ἀνάγκη ἐπιβολῆς τοῦ φόρου εἰσοδήματος ἐπὶ τοῦ μέσου ὄρου εἰσοδημάτων πλειόνων ἐτῶν, ὅταν εἶναι μεγάλαί αἱ διαχρονικαὶ κυμάνσεις τῶν εἰσοδημάτων.

Ὅταν τὸ συνολικὸν ἐκ πάσης πηγῆς εἰσόδημα ἑνὸς φορολογουμένου ὑφίσταται μεγάλου πλάτους κυμάνσεις ἀπὸ ἔτους εἰς ἔτος (τοῦτο δὲ συμβαίνει συνήθως εἰς ὠρισμένας κατηγορίας εἰσοδημάτων ἕξ ἐργασίας, ὡς εἶναι π. χ. τὰ εἰσοδήματα τῶν συγγραφέων, τῶν ζωγράφων, γλυπτῶν κλπ.) τότε, πρὸς ἐπίτευξιν τοῦ σκοποῦ τῆς δικαίας κατανομῆς τῶν φορολογικῶν βαρῶν καὶ τῆς ἴσης φορολογικῆς μεταχειρίσεως ἀτόμων τῆς ἰδίας εἰσοδηματικῆς καταστάσεως καὶ ἀκόμη πρὸς λήψιν ὑπ' ὄψιν τῆς ἀνωτέρω τονισθείσης χρονικῆς ἐνότητος τῶν εἰσοδημάτων θὰ πρέπει οἱ πραγματοποιοῦντες εἰσοδήματα κυμαινόμενα εἰς μ ε γ ά λ ο ν βαθμὸν νὰ μὴ φορολογοῦνται αὐτοτελῶς βάσει τοῦ εἰσοδήματος ἑνὸς ἐκάστου ἔτους, ἀλλὰ βάσει τοῦ μέσου ἔτησιου εἰσοδήματός των. Θὰ πρέπει δὲ εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν διὰ τὴν ἐξαγωγήν τοῦ μέσου ἔτησιου ὄρου νὰ ἀθροίζωνται τὰ ἐτήσια εἰσοδήματα π.χ. πέντε ἐτῶν, καὶ νὰ διαιρῆται τὸ ἐξευρισκόμενον ἄθροισμα διὰ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ἐτῶν. Ὅταν συμβαίῃ τοῦτο ἐπιτυγχάνεται ἴση φορολογικὴ ἐπιβάρυνσις φορολογουμένων οἱ ὅποιοι, ἐὰν ἀποβλέψωμεν εἰς ἑν πενταετὲς χρονικὸν διάστημα, εὐρίσκονται εἰς τὴν αὐτὴν εἰσοδηματικὴν κατάστασιν, ἐκ τῶν ὁποίων ὅμως οἱ μὲν πραγματοποιοῦν σταθερὰ κατ' ἔτος ἢ ὑφιστάμενα μικρὰς μόνον διακυμάνσεις εἰσοδήματα, οἱ δὲ πραγματοποιοῦν εἰσοδήματα τὰ ὁποῖα ὡς ἐκ τῆς φύσεώς των ὑπόκεινται εἰς μεγάλας κατὰ χρόνον διακυμάνσεις. Ἐνῶ ὅταν τὰ εἰσοδήματα τῆς δευτέρας αὐτῆς κατηγορίας φορολογοῦνται αὐτοτελῶς, ἦτοι ὁ φόρος ἐπιβάλλεται ἐπὶ τοῦ καθ' ἕκαστον ἔτος πραγματοποιουμένου χαμηλοῦ ἢ ὑψηλοῦ εἰσοδήματος, τότε λόγῳ τῆς προοδευτικότητος τοῦ συντελεστοῦ τοῦ φόρου εἰσοδήματος, λαμβάνει χώραν ἄνισος φορολογικὴ μεταχείρισις φορολογουμένων τῆς ἰδίας — in the long run — εἰσοδηματικῆς καταστάσεως, ὡς ὁ ἐπόμενος πίναξ δεικνύει :

Εισοδ. περίοδος	<i>Εισοδήματα Α</i>		<i>Εισοδήματα Β</i>	
	Μικραὶ χρονικαὶ κυμάνσεις		Μεγάλαι χρονικαὶ κυμάνσεις	
	Ποσὸν ἐτησίου εισοδ.	Ποσὸν ἐτησίου φόρου	Ποσὸν ἐτησίου εισοδ.	Ποσὸν ἐτησίου φόρου
α	120.000 δρχ.	14.200 δρχ.	μηδὲν	—
β	140.000 »	18.200 »	μηδὲν	—
γ	150.000 »	20.000 »	500.000 δρχ.	144.000 δρχ.
δ	130.000 »	16.200 »	μηδὲν	—
ε	170.000 »	14.800 »	200.000 δρχ.	32.000 δρχ.
Σύνολον πενταε- τίας	710.000 »	93.400 δρχ. ἤτοι 13,0% Εἰσοδήματος	700.000 δρχ.	176.000 δρχ. ἤτοι 25,0% Εἰσοδήματος

§ 6. Ἡ ἐφαρμοζομένη εἰς τὸν φόρον εἰσοδήματος φοροτεχνική.

Ἡ λεγομένη «φοροτεχνική» συνίσταται, εἰς τὴν περίπτωσιν τοῦ φόρου εἰσοδήματος, εἰς τὰς ἐφαρμοζομένας μεθόδους «βεβαιώσεως» αὐτοῦ, δηλ. καθορισμοῦ τῆς ἐκ τοῦ φόρου εἰσοδήματος ἀπαιτήσεως τοῦ Δημοσίου ἐναντι τῶν κατ' ἴδιαν φορολογουμένων. Αἱ δύο βασικαὶ μέθοδοι βεβαιώσεως τοῦ φόρου εἰσοδήματος εἶναι ἡ *βεβαίωσις τοῦ φόρου βάσει τῆς δηλώσεως τοῦ φορολογουμένου*, καὶ ἡ *βεβαίωσις καὶ ἐξπραξις τοῦ φόρου εἰς τὴν πηγὴν*. Ἡ πρώτη μέθοδος προσιδιάζει εἰς τὸν λεγόμενον ἡπειρωτικὸν ἢ συνθετικὸν τύπον τοῦ φόρου εἰσοδήματος, ὁ ὁποῖος ὡς ὀὰ ἴδωμεν κατωτέρω ἀνταποκρίνεται περισσότερο εἰς τὴν φύσιν τοῦ φόρου αὐτοῦ, διότι φορολογεῖ ἀθροιστικῶς τὰ ἐκ τῆς πάσης πηγῆς εἰσοδήματα ἐκάστου. Ἡ μέθοδος ὁμοῦς αὕτη δύναται νὰ ἐφαρμοσθῇ μόνον εἰς τοὺς κεντρικοὺς τομεῖς τῆς Ἑθνικῆς Οἰκονομίας, δηλ. εἰς τὰς βιομηχανικὰς ἐπιχειρήσεις, τὰς μεσαίας καὶ μεγάλας γεωργικὰς ἐπιχειρήσεις, τὰς μεσαίας καὶ μεγάλας ἐμπορικὰς ἐπιχειρήσεις, τὰς μεγάλας μεταφορικὰς ἐπιχειρήσεις, τὰς τραπεζικὰς καὶ ἀσφαλιστικὰς ἐπιχειρήσεις κ.λ.π. Ἐπίσης προϋποθέτει αὕτη διὰ τὴν ἐπιτυχῆ ἐφαρμογὴν τῆς εὐνοϊκῆς κοινωνιολογικῆς συνθήκας, ἰδίως ὑψηλὸν ἐπίπεδον πολιτικῆς ἀγωγῆς καὶ φορολογικῆς ἠθικῆς, ὑψηλὸν σχετικῶς ἐπίπεδον μορφώσεως τοῦ πληθυσμοῦ καὶ ὀργανώσιν εἰς ἱκανοποιητικὸν βαθμὸν τῶν φορολογικῶν ὑπηρεσιῶν. Ἀντιθέτως ἀντενδείκνυται ἡ ἐν λόγῳ μέθοδος προκειμένου περὶ

μη κεφαλαιοκρατικῶν τομέων, ὡς εἶναι τὸ μικρεμπόριον, αἱ βιοτεχνίαι, αἱ μικραὶ γεωργικαὶ ἐκμεταλλεύσεις κ.λ.π. Διότι εἰς τοὺς τομεῖς αὐτοὺς ἐλλείπει μία οὐσιώδης προϋπόθεσις διὰ τὴν φορολογίαν βάσει δηλώσεων, ἥτοι ὁ ἀκριβῆς ἐπὶ τῇ βάσει λογιστικῶν βιβλίων καὶ κανονικῶς λαμβάνων χώραν ὑπολογισμὸς τοῦ ἐπιχειρηματικοῦ κέρδους.

Κατὰ τὴν *μέθοδον τῆς βεβαιώσεως βάσει τῆς δηλώσεως*, ἡ διαδικασία τῆς ἐπιβολῆς τοῦ φόρου ἀρχίζει ἀπὸ τὴν λεγομένην «δήλωσιν» τοῦ φορολογουμένου (ἡ ὁποία εἶναι ἔγγραφος καὶ ἐνυπόγραφος) περὶ τοῦ συνολικοῦ ἐκ διαφόρων πηγῶν, ἀναλυτικῶς ἀναφερομένου, καθαροῦ εἰσοδήματος αὐτοῦ κατὰ τὸ οἰκονομικὸν ἔτος εἰς τὸ ὁποῖον ἀναφέρεται ἡ ὑποβαλλομένη δήλωσις. Ἡ δήλωσις ὑποβάλλεται εἰς τὴν καθ' ἕλην ἀρμοδίαν Οἰκονομικὴν Ἐφορίαν ἐντὸς τοῦ πρώτου μηνὸς ἢ τοῦ πρώτου διμήνου τοῦ ἐπομένου οἰκονομικοῦ ἔτους, τὰ ἐν αὐτῇ δὲ περιεχόμενα στοιχεῖα ὑποβάλλονται εἰς ἔλεγχον ὑπὸ τῆς Φορολογούσης Ἀρχῆς, τὸν καλούμενον «φορολογικὸν ἔλεγχον». Ὁ ἔλεγχος οὗτος ἀποβλέπει εἰς τὴν ἐξακρίβωσιν τῆς ἀληθείας, ἀκριβείας καὶ πληρότητος τῶν ἐν τῇ φορολογικῇ δηλώσει περιεχομένων στοιχείων. Διενεργεῖται δέ, εἰς τὴν περίπτωσιν τῶν ἐπιχειρήσεων, δηλ. καθ' ὅσον ἀφορᾷ τὸ ἐκ τῆς ἀσκήσεως ἐμπορικῶν, βιομηχανικῶν, γεωργικῶν κ.λ.π. ἐπιχειρήσεων προκύπτον εἰσόδημα, διὰ τῆς ἐξετάσεως τῶν λογιστικῶν βιβλίων τῆς ἐλεγχομένης ἐπιχειρήσεως ὡς καὶ δι' ἐξετάσεως τῆς ἀκριβείας καὶ πληρότητος τῶν εἰς τὰ λογιστικὰ βιβλία τῆς περιεχομένων ἔγγραφῶν. Πρὸς τοῦτο τὰ φορολογικὰ ὄργανα συμβουλευόνται τὰ τιμολόγια, φορτωτικὰ ἔγγραφα καὶ ἄλλα στοιχεῖα διὰ τῶν ὁποίων εἶναι δυνατὸν νὰ ἐλεγχθῇ ἡ ἀκρίβεια καὶ ἡ πληρότης τῶν ὑπὸ τῶν ἐπιχειρήσεων τηρουμένων λογιστικῶν βιβλίων. Εἰς περίπτωσιν δὲ ἀνακριβείας τῶν λογιστικῶν βιβλίων, ὡς καὶ εἰς περίπτωσιν ἀνεπαρκείας τούτων, λαμβάνει χώραν ἐξωλογιστικὸς προσδιορισμὸς τοῦ φορολογητέου ἐπιχειρηματικοῦ κέρδους, δι' ἐφαρμογῆς τῶν συντελεστῶν κέρδους, περὶ τῶν ὁποίων ἐγένετο λόγος ἀνωτέρω.

Ἡ μέθοδος τῆς βεβαιώσεως καὶ εἰσπράξεως τοῦ φόρου εἰς τὴν πηγὴν ἢ ἄλλως καλουμένη μέθοδος παρακρατήσεως τοῦ φόρου εἰς τὴν πηγὴν (*Retenue á la source, Withholding*) συνίσταται εἰς τὴν σύλληψιν καὶ φορολόγησιν εἰς τὴν πηγὴν παντὸς δημιουργουμένου εἰσοδήματος, διὰ τῆς χρησιμοποίησεως πρὸς τοῦτο τῶν ὑπηρεσιῶν «τρίτων», οἱ ὁποῖοι ἐπιφορτίζονται ὑπὸ τοῦ Νόμου μὲ τὴν παρακράτησιν τοῦ φόρου.

Οὕτω ὁ μισθωτῆς κτήματος παρακρατεῖ κατὰ τὴν καταβολὴν τοῦ μισθώματος τὸν φόρον ὁ ὁποῖος πρέπει νὰ καταβληθῇ ὑπὸ τοῦ γαιοκτήμονος διὰ τὸ εἰσόδημά του ἐκ τῆς ἐκμισθώσεως γαιῶν, καὶ «ἀποδίδει» τὸν παρακρατηθέντα φόρον εἰς τὸ Δημόσιον. Ὁ ἐργοδότης παρακρατεῖ τὸν φόρον εἰσοδήματος ἐκ μισθωτῶν ὑπηρεσιῶν κατὰ τὴν καταβολὴν μισθοῦ εἰς τοὺς ὑπ' αὐτοῦ ἀσχολουμένους μισθωτοὺς, καὶ ἀποδίδει τὸν φόρον εἰς τὸ Δημόσιον. Ἡ Ἀνώνυμος Ἐταιρεία παρακρατεῖ τὸν φόρον εἰσοδήματος ἐκ μερισμάτων κατὰ τὴν πληρωμὴν μερίσματος εἰς τοὺς μετόχους, ὁ ἐκδότης πα-

ρακρατεί κατά την καταβολήν τῶν συγγραφικῶν δικαιωμάτων εἰς τοὺς συγγραφεῖς τὸν ἐπ' αὐτῶν ἀναλογοῦντα φόρον εἰσοδήματος, αἱ Τράπεζαι παρακρατοῦν τὸν φόρον εἰσοδήματος ἐκ τόκων κατὰ τὴν πληρωμὴν τόκων εἰς τοὺς καταθέτας των κ.ο.κ. Σημειωτέον ὅτι καὶ ὅταν δὲν γίνεται, διότι δὲν εἶναι τεχνικῶς δυνατὸν νὰ γίνῃ παρακράτησις τοῦ φόρου εἰς τὴν πηγὴν (ὡς τοῦτο συμβαίνει π.χ. εἰς τὴν περίπτωσιν τῶν ἐπιχειρηματικῶν κερδῶν) ἡ Φορολογουσα Ἀρχὴ προσπαθεῖ ν' ἀντλήσῃ «εἰς τὴν πηγὴν» πληροφορίας περὶ τοῦ ὕψους τῆς πραγματοποιηθείσης ἐξ ὠρισμένης πηγῆς προσόδου, καὶ φορολογεῖ κεχωρισμένως τὴν πρὸσοδον ταύτην δι' ἐφαρμογῆς τοῦ λεγομένου ἀναλυτικοῦ τύπου φόρου εἰσοδήματος περὶ τοῦ ὁποίου γίνεται λόγος κατωτέρω.

Ἡ μέθοδος βεβαιώσεως καὶ εἰσπράξεως κατὰ τὸν προεκτεθέντα τρόπον τοῦ φόρου εἰς τὴν πηγὴν ἐφαρμόζεται εἰς ὠρισμένας μόνον κατηγορίας εἰσοδημάτων, ὡς εἶναι κυρίως τὰ προαναφερθέντα εἰσοδήματα ὡς καὶ εἰς τοὺς μὴ κεφαλαιοκρατικούς τομείς τῆς Οἰκονομίας (βλ. ἄνωτέρω), συνδυάζεται δὲ πάντοτε μὲ τὸν ἀναλυτικὸν τύπον τοῦ φόρου εἰσοδήματος, ὁ ὁποῖος δὲν βασιζέται εἰς τὴν δῆλωσιν τοῦ φορολογουμένου περὶ τοῦ συνολικοῦ ἐκ πάσης πηγῆς εἰσοδήματός του, ἀλλὰ φορολογεῖ κεχωρισμένως, ὡς θὰ ἴδωμεν, τὰ ἐξ ἐκάστης πηγῆς εἰσοδήματα διὰ παρακράτησεως τοῦ φόρου εἰς τὴν πηγὴν τῆς δημιουργίας ἐκάστου εἰσοδήματος ἢ δι' ἀντλήσεως πληροφοριῶν εἰς τὴν πηγὴν ἢ τέλος διὰ τῆς χρησιμοποίησεως ἐξωτερικῶν ἐνδείξεων (τεκμηριῶν) περὶ τοῦ ὕψους τοῦ εἰσοδήματος τὸ ὁποῖον ἐπραγματοποιήθη ἐκ τῶν πηγῶν εἰς τὰς ὁποίας δὲν εἶναι δυνατὴ ἡ παρακράτησις ἢ ἡ ἀντλήσις πληροφοριῶν.

Βεβαίως καὶ εἰς τὸν συνθετικὸν τύπον τοῦ φόρου εἰσοδήματος χρησιμοποιεῖται ἢ περὶ ἧς ὁ λόγος μέθοδος, χρησιμοποιεῖται ὁμως δι' ὠρισμένης μόνον κατηγορίας εἰσοδημάτων καὶ ἰδίως χρησιμοποιεῖται ἐν συνδυασμῷ μὲ τὴν μέθοδον τῆς βεβαιώσεως βάσει δηλώσεως. Π.χ. τὸ εἰσόδημα ἐνὸς φορολογουμένου ἐκ τῆς εἰσπράξεως συγγραφικῶν δικαιωμάτων φορολογεῖται, ὑπὸ τὸ καθεστῶς τοῦ συνθετικοῦ φόρου¹⁾ εἰσοδήματος, διὰ τῆς παρακράτησεως τοῦ φόρου εἰς τὴν πηγὴν. Ὁ παρακρατούμενος ὁμως φόρος δὲν εἶναι αὐτοτελής (ὡς εἶναι εἰς τὴν περίπτωσιν τοῦ ἀναλυτικοῦ τύπου τοῦ φόρου εἰσοδήματος), ἀλλὰ τὸ παρακρατηθὲν ποσὸν φόρου φέρεται εἰς πίστωσιν τοῦ φορολογουμένου. Μετὰ δὲ τὸν καθορισμὸν τῆς φορολογικῆς αὐτοῦ ὀφειλῆς διὰ τὸ συνολικὸν ἐκ πάσης πηγῆς καθαρὸν αὐτοῦ εἰσόδημα βάσει τῆς δηλώσεως αὐτοῦ καὶ τοῦ ἐλέγχου τῆς ὑποβληθείσης δηλώσεως, συμψηφίζεται ἡ φορολογικὴ αὐτοῦ ὀφειλὴ πρὸς τὸ ποσὸν τοῦ παρακρατηθέντος φόρου, τὸ δὲ ἀπομένον μετὰ τὸν συμψηφισμὸν αὐτὸν πρὸς καταβολὴν ποσὸν ἀποτελεῖ τὴν ἀπαίτησιν τοῦ Δημοσίου ἐναντι τοῦ

1. Βλ. περὶ τοῦ φόρου τούτου κατωτέρω § 7.

ἐν λόγῳ φορολογουμένου, καθ' ὅσον ἀφορᾷ τὸν φόρον εἰσοδήματος κατὰ τὸ οἰκονομικὸν ἔτος διὰ τὸ ὁποῖον ἐπιβάλλεται ὁ φόρος οὗτος.

Ἡ μέθοδος τῆς παρακρατήσεως τοῦ φόρου εἰς τὴν πηγὴν παρουσιάζει ὠρισμένα πλεονεκτήματα, τὰ ὁποῖα ἔχουν μεγάλην πρακτικὴν σημασίαν, ἰδίᾳ προκειμένου περὶ τῶν εἰσοδημάτων ἐκ τῆς παροχῆς ἐξηρημένης ἐργασίας (εἰσοδήματα ἐκ μισθωτῶν ὑπηρεσιῶν), τὰ ὁποῖα συνολικῶς λαμβανόμενα ἀποτελοῦν τὸ μεγαλύτερον ἢ — κατὰ τὰς περιπτώσεις — τὸ μέγιστον μέρος τοῦ Ἐθνικοῦ Εἰσοδήματος μιᾶς χώρας. Τὰ πλεονεκτήματα τῆς μεθόδου ταύτης συνίστανται εἰς τὸ ὅτι ἡ φοροδιαφυγὴ εἶναι σχεδὸν ἀδύνατος, δοθέντος ὅτι οἱ παρακρατοῦντες τὸν φόρον «τρίτοι» οὐδὲν προσωπικὸν συμφέρον ἔχουν πρὸς ἀπόκρυψιν τῆς φορολογητέας ὕλης ἢ ὁποῖα ἀποτελεῖ τὴν βᾶσιν ἐπὶ τῆς ὁποίας ὑπολογίζεται ὁ παρακρατούμενος φόρος. Ἀντιθέτως ἔχουν οὗτοι συμφέρον νὰ ἐμφανίσουν εἰς τὴν Φορολογικὴν Ὑπηρεσίαν τὴν δαπάνην διὰ τῆς ὁποίας ἐδημιουργήθη τὸ εἰσόδημα διὰ τὸ ὁποῖον παρακρατεῖται ὁ φόρος, διότι ἐὰν δὲν ἐμφανισθῆ καὶ δὲν ἐκπεσθῆ ὑπὸ τῆς Οἰκονομικῆς Ἐφορίας ἢ δαπάνη αὕτη, τὸ προσωπικὸν αὐτῶν εἰσόδημα (δηλ. τὸ προσωπικὸν εἰσόδημα τοῦ παρακρατοῦντος τὸν φόρον ἢ τὸ εἰσόδημα μιᾶς Ἀνωνύμου Ἐταιρείας ἢ ἄλλου Νομικοῦ Προσώπου τὸ ὁποῖον διενεργεῖ τὴν παρακράτησιν τοῦ φόρου) θὰ ἐμφανισθῆ μεγαλύτερον τοῦ πραγματικοῦ καὶ δὴ μεγαλύτερον κατὰ τὸ ποσὸν τῆς μὴ ἐμφανισθείσης ὡς ἀνωτέρω δαπάνης.

Τὸ δεύτερον πλεονέκτημα τῆς μεθόδου τῆς παρακρατήσεως εἶναι ὅτι διὰ τῆς ἐφαρμογῆς ταύτης μειώνονται σημαντικῶς — ἢ κατὰ τὰς περιπτώσεις ἐκμηδενίζονται — τὰ ἔξοδα φορολογίας τῶν εἰσοδημάτων διὰ τὰ ὁποῖα γίνεται παρακράτησις τοῦ φόρου εἰς τὴν πηγὴν, διότι ἡ Φορολογικὴ Ὑπηρεσία δὲν ἀσχολεῖται καὶ δὲν ὑποβάλλεται εἰς δαπάνας διὰ τὴν ἐξακρίβωσιν τῶν εἰσοδημάτων αὐτῶν. Εἰς τὰς περιπτώσεις μάλιστα εἰς τὰς ὁποίας τὰ εἰσοδήματα εἰς τὰ ὁποῖα γίνεται παρακράτησις τοῦ φόρου εἶναι τὰ μοναδικὰ εἰσοδήματα τῶν φορολογουμένων οἱ ὁποῖοι καταβάλλουν παρακρατούμενον φόρον, ἢ Φορολογικὴ Ὑπηρεσία ἀκόμη καὶ ὑπὸ τὸ καθιερωτὸς τοῦ συνθετικοῦ φόρου εἰσοδήματος (εἰς τὸ ὁποῖον ὡς ἐλέχθη ἐφαρμόζεται ἡ μέθοδος τῆς παρακρατήσεως ἐν συνδυασμῷ μὲ τὴν μέθοδον τῆς βεβαιώσεως βάσει δηλώσεως) δὲν ἐλέγχει τὰς ὑπὸ τῶν φορολογουμένων τῆς κατηγορίας ταύτης ὑποβαλλομένας δηλώσεις. Ἀλλὰ ἐλέγχει τὸ πολὺ ἕνα περιορισμένον ποσοστὸν τοιούτων δηλώσεων καὶ μάλιστα περιοδικῶς. Τὸ γεγονός δὲ ὅτι εἰς τοὺς ὑποβάλλοντας ψευδεῖς δηλώσεις (1) φορολογουμένους ἐπιβάλλονται βαρεῖαι κυρώσεις, ἐξασφαλίζει τὸ Δημόσιον κατὰ τοῦ

1. Δηλώσεις δηλ. διὰ τῶν ὁποίων δηλοῦται ὑπὸ τῶν ὑποβαλλόντων τὰς δηλώσεις ὅτι πραγματοποιοῦν μόνον τὸ εἰσόδημα διὰ τὸ ὁποῖον παρακρατεῖται ὁ φόρος, ἐνῶ πρᾶγματι ἔχουν οὗτοι καὶ ἄλλην ἢ καὶ ἄλλας πηγὰς εἰσοδήματος.

κινδύνου καταδολιεύσεως αὐτοῦ ἐκ μέρους φορολογουμένων οἱ ὅποιοι πραγματοποιοῦν εἰσοδήματα ὑποβαλλόμενα εἰς παρακράτησιν καὶ καθιστᾷ δυνατότητα τὴν ἀδάπανον φορολόγησιν τῶν τοιούτων εἰσοδημάτων.

§ 7. Μορφολογία τοῦ φόρου εἰσοδήματος φυσικῶν προσώπων.

Αἱ μορφαὶ ὑπὸ τὰς ὁποίας ἐμφανίζεται εἰς τὰς διαφόρους χώρας ὁ φόρος εἰσοδήματος φυσικῶν προσώπων εἶναι κατὰ βᾶσιν δύο: ὁ *ἀναλυτικὸς ἢ ρωμανικὸς τύπος* τοῦ φόρου εἰσοδήματος, καὶ ὁ *συνθετικὸς ἢ ἡπειρωτικὸς τύπος*. Ἐκ τούτων ὁ πρῶτος στηρίζεται, ὡς καὶ ἀνωτέρω ἐσημειώθη, εἰς τὴν μέθοδον τῆς φορολογίας τοῦ εἰσοδήματος εἰς τὴν πηγὴν, συνίσταται δὲ εἰς τὴν φορολόγησιν *κεχωρισμένως* τοῦ καθαροῦ εἰσοδήματος ἕκαστης πηγῆς δι' ἰδιαιτέρου αὐτοτελοῦς φόρου. Ἐνῶ ὁ συνθετικὸς τύπος στηρίζεται εἰς τὴν μέθοδον τῆς δηλώσεως, συνίσταται δὲ εἰς τὴν φορολόγησιν *ἀθροιστικῶς* τοῦ ἐκ διαφόρων πηγῶν καθαροῦ εἰσοδήματος ἕκαστου. Βεβαίως εἰς ὠρισμένας χώρας (ὡς εἰς Ἀγγλίαν, Γαλλίαν καὶ Η.Π.Α.) ἰσχύει ὁ λεγόμενος *ἀγγλοσαξωνικὸς* τύπος, ἀλλ' ὁ τύπος αὐτὸς ἀποτελεῖ κατ' οὐσίαν, ὡς θὰ ἴδωμεν κατωτέρω, παραλλαγὴν καὶ τελειοποιημένην μορφήν τοῦ συνθετικοῦ τύπου.

Παραλλήλως πρὸς τὴν ἀνωτέρω μορφολογικὴν διάκρισιν ἔχομεν καὶ τὴν διάκρισιν τοῦ φόρου εἰσοδήματος: εἰς μονομελῆ, διμελῆ καὶ πολυμελῆ φόρον εἰσοδήματος.

Μονομελῆς φόρος εἰσοδήματος εἶναι ὁ φόρος ὁ ὅποιος ἐπιβάλλεται ἐπὶ τοῦ *συνολικοῦ* ἐκ πάσης πηγῆς εἰσοδήματος ἕκαστου, ὁπότε τὸ εἰσόδημα τοῦτο ἐπιβαρύνεται δι' ἐνὸς μόνον φόρου. Ὁ μονομελῆς τύπος καλεῖται συνήθως καὶ *ἐνιαῖος* φόρος εἰσοδήματος. (Π. χ. μονομελῆς φόρος εἰσοδήματος εἶναι ὁ «ἐνιαῖος φόρος» ὁ ὅποιος ἰσχύει ἐν Ἑλλάδι).

Διμελῆς φόρος εἰσοδήματος εἶναι ὁ ἀγγλοσαξωνικοῦ τύπου συνθετικὸς φόρος, ὁ ὅποιος φορολογεῖ μὲν καὶ αὐτὸς ἀθροιστικῶς τὸ συνολικὸν ἐκ πάσης πηγῆς εἰσόδημα ἕκαστου. Ἀποτελεῖται ὁμῶς ἀπὸ δύο παραλλήλως λειτουργοῦντας φόρους εἰσοδήματος. Ἐκ τούτων ὁ πρῶτος ἔχει *ἀναλογικὸν* φορολογικὸν συντελεστὴν καὶ ἐπιβιβρύνει τὸ συνολικὸν ἐκ πάσης πηγῆς εἰσόδημα ἕκαστου, ὅταν ὑπερβαίῃ τοῦτο τὸ ποσὸν τῶν βασικῶν δαπανῶν (ἐλάχιστον συντηρήσεως, οἶκος, βάρη κλπ.) ἐπιβαλλόμενος ἐπὶ τοῦ ἀθροίσματος τῶν ἐκ διαφόρων πηγῶν εἰσοδημάτων. Ἐνῶ ὁ δεύτερος ἔχει *προοδευτικὸν* συντελεστὴν καὶ ἐπιβάλλεται *προσθέτως* ἐπὶ τοῦ συνολικοῦ ἐκ πάσης πηγῆς εἰσοδήματος, ὅταν τὸ συνολικὸν αὐτὸ εἰσόδημα ὑπερβαίῃ ὠρισμένον ὄριον¹.

Τέλος, **πολυμελῆς** φόρος εἰσοδήματος εἶναι ὁ ἀναλυτικὸς τύπος, ὁ

1. Περὶ τῆς ἀνάγκης παραλλήλου λειτουργίας τῶν δύο αὐτῶν φόρων καὶ περὶ τοῦ τρόπου καθ' ὃν ἐπιτυγχάνεται διὰ μόνου τοῦ ἀναλογικοῦ φόρου προσαρμογὴ τοῦ φοροβάρους πρὸς τὴν φοροδ. ἱκανότητα, ὅταν τὰ φορολογούμενα εἰσοδήματα δὲν ὑπερβαίνουν ὠρισμένον ὄριον, βλ. 1ον Τόμον, Γεν. Θεωρίαν Φόρων, Κεφ. 19, § 4 σελ. 293, 4.

ὁποῖος ὡς ἐκ τῆς φύσεώς του ἀποτελεῖται ἀπὸ πολλὰ μέλη, δηλ. ἀπὸ πλείονας, παραλλήλως λειτουργοῦντας, αὐτοτελεῖς φόρους, τοὺς καλουμένους **ἀναλυτικούς φόρους**, ἕκαστος τῶν ὁποίων ἐπιβαρύνει ὡς εἶδομεν κεχωρισμένως τὸ εἰσόδημα ἐξ ἐκάστης πηγῆς. Ἐπὶ πλέον ἀποτελεῖται οὗτος ἀπὸ τὸν λεγόμενον **συνθετικὸν ἢ συμπληρωματικὸν φόρον**, ὁ ὁποῖος, ὡς καὶ τὸ ὄνομά του δεικνύει, ἐπιβάλλεται συμπληρωματικῶς ἐπὶ τοῦ συνολικοῦ ἐκ πάσης πηγῆς εἰσοδήματος τοῦ φορολογουμένου, ἐφ' ὅσον τὸ εἰσόδημα αὐτὸ ὑπερβαίνει ὠρισμένον νομοθετικῶς καθοριζόμενον ὄριον. Συνεπῶς, τὸ ἐξ ἐκάστης πηγῆς εἰσόδημα ἐπιβαρύνεται ὑπὸ τὸ καθεστῶς τοῦ ἀναλυτικοῦ ἢ πολυμελοῦς φόρου εἰσοδήματος ἀφ' ἑνὸς διὰ τοῦ ἀντιστοίχου ἀναλυτικοῦ φόρου καὶ ἀφ' ἑτέρου διὰ τοῦ συνθετικοῦ φόρου (ἐφ' ὅσον ὁμως τὸ εἰσόδημα τοῦτο μετὰ τῶν λοιπῶν ἐξ ἄλλων πηγῶν εἰσοδημάτων τοῦ φορολογουμένου ὑπερβαίνουν τὸ νομοθετικῶς ὀριζόμενον ὄριον).

Πρὸς συμπλήρωσιν τῆς μορφολογίας τοῦ φόρου εἰσοδήματος θὰ πρέπει ἀκόμη νὰ προστεθῇ ὅτι ἐνίοτε, ἰδίως εἰς ἀνωμάλους περιόδους, λειτουργεῖ παραλλήλως πρὸς τὸν φόρον εἰσοδήματος, τὸν ἐπιβαλλόμενον ἐπὶ τοῦ εἰσοδήματος ἐνὸς ἐκάστου καὶ ἐμφανιζόμενον ὑπὸ μίαν ἐκ τῶν ἀνωτέρω ἀναλυθεισῶν μορφῶν, καὶ **φόρος ἐπὶ τοῦ ὑπερεισοδήματος**, ἦτοι φόρος ὁ ὁποῖος **ἐπιβάλλεται ἀποκλειστικῶς ἐπὶ τοῦ ἐξαιρετικοῦ εἰσοδήματος** (Excess profits tax, prélèvement sur les excédents de bénéfices, Kriegsgewinnsteuer). Συγκεκριμένως ὁ φόρος οὗτος ἐπιβαρύνει τὸ εἰσόδημα ἐνὸς ἐκάστου, καθ' ὃ μέρος ὑπερβαίνει τοῦτο τὸ κανονικὸν ἐπίπεδον, δηλ. ἐπιβαρύνει τὸ ὑπερβάλλον ἢ ἄλλως τὸ ἐξαιρετικὸν εἰσόδημα, τὸ ὁποῖον οὕτως φορολογεῖται ταῦτοχρόνως ἀφ' ἑνὸς διὰ τοῦ ἀνωτέρω μονομελοῦς, διμελοῦς ἢ πολυμελοῦς φόρου εἰσοδήματος, καὶ ἀφ' ἑτέρου διὰ τοῦ φόρου ἐπὶ τοῦ ἐξαιρετικοῦ εἰσοδήματος. Ὁ φόρος ἐπὶ τοῦ ἐξαιρετικοῦ εἰσοδήματος ἐπιβάλλεται ὡς ἐλέχθη εἰς ἐκτάκτους περιστάσεις καὶ ἀποβλέπει εἰς τὴν ἐπιβάρυνσιν κυρίως τῶν ἐκτάκτων, δηλ. ἐξαιρετικῶν, κερδῶν τὰ ὁποῖα ὀφείλονται εἰς τὸν πόλεμον ἢ εἰς ἄλλας ἀνωμάλους περιστάσεις (ὡς ἦσαν π. χ. παρ' ἡμῖν τὰ ὑπερβάλλοντα κέρδη τὰ ὁποῖα ἐπραγματοποιοῦν οἱ εἰσαγωγεῖς διαφόρων ἐμπορευμάτων ἐκ τοῦ Ἑξωτερικοῦ κατὰ τὰ πρῶτα μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν ἔτη, καὶ τὰ ὁποῖα ἀνήρχοντο πολλάκις εἰς 100 %, 150 % ἀκόμη καὶ εἰς 200 % τῆς τιμῆς κτήσεως τῶν εἰσαγομένων καταναλωτικῶν ἢ κεφαλαιουχικῶν ἀγαθῶν).

§ 8. Κριτικαὶ παρατηρήσεις ἐπὶ τοῦ φόρου εἰσοδήματος φυσικῶν προσώπων.

α) Ἡ ταμειυτικὴ σημασία τοῦ φόρου εἰσοδήματος.

Ἐξεταζόμενος ἀπὸ ταμειυτικῆς ἀπόψεως ὁ φόρος εἰσοδήματος **εἶναι φόρος εἰς μεγάλον βαθμὸν προσοδοφόρος**, ἀλλὰ μόνον εἰς χώρας μὲ

ὕψηλὸν ἐπίπεδον φορολογικῆς ἠθικῆς καὶ ἰδίως μὲ ὕψηλὸν κατὰ κεφαλὴν εἰσόδημα. Εἰς τοιαύτας χώρας ὁ φόρος εἰσοδήματος ἀποτελεῖ τὸν στυλοβάτην τοῦ φορολογικοῦ συστήματος, τῶν ἐξ αὐτοῦ εἰσόδων ἀποτελούντων τὰ 45% - 55% τοῦ συνόλου τῶν φορολογικῶν εἰσόδων (παράδειγμα Ἡνωμένα Πολιτεῖαι Ἀμερικῆς, Ἑλβετία, Μ. Βρετανία, Σκανδιναυικαὶ χῶραι). Ἡ ὕψηλὴ αὐτὴ ἀναλογία τῶν εἰσόδων ἐκ τοῦ φόρου εἰσοδήματος ὀφείλεται καὶ εἰς τὴν βαθμιαίαν αὔξησιν τῶν φορολογικῶν αὐτοῦ συντελεστῶν, οἱ ὅποιοι εὐρίσκονται σήμερον εἰς ὅλας τὰς χώρας εἰς ἐπίπεδα σημαντικῶς ὑψηλότερα ἐκείνων περὶ τὰ ὅποια ἐκυμαίνοντο οὗτοι κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ Αἰῶνος. Ἀκόμη ὅμως ὀφείλεται αὕτη εἰς τὴν ὀλονὲν εὐρύτεραν ἐφαρμογὴν τῆς μεθόδου τῆς παρακρατήσεως τοῦ φόρου εἰς τὴν πηγὴν, ἥτις περιώρισε σημαντικῶς τὴν ἐξ αὐτοῦ διαρροὴν φορολογητέας ὕλης.

Ἐκτὸς τούτου παρουσιάζει ὁ φόρος εἰσοδήματος τὴν *ἱκανότητα ταχείας καὶ ἀνέτου προσαρμογῆς τῶν ἐξ αὐτοῦ εἰσόδων πρὸς τὰς ἀνάγκας τοῦ Δημοσίου*. Δι' ἀπλῆς μεταβολῆς τῶν φορολογικῶν συντελεστῶν, διὰ μετατοπίσεως τοῦ ἀφορολογήτου ὄριου καὶ διὰ μεταβολῆς τοῦ ποσοῦ τῶν ἐκπτώσεων, εἶναι δυνατὸν νὰ μεταβληθῇ ἀντιστοίχως καὶ κατὰ σημαντικὸν ποσοστὸν ἢ ἐξ αὐτοῦ πρόσοδος.

β) Ἡ ἐξυπηρέτησις τοῦ σκοποῦ τῆς φορολογικῆς δικαιοσύνης καὶ τῆς καταπολεμήσεως τῆς εἰσοδηματικῆς ἀνισότητος ὑπὸ τοῦ φόρου εἰσοδήματος.

Τὸ δεῦτερον ὡς ἄνω πλεονέκτημα ἀπὸ ταμειευτικῆς ἀπόψεως τοῦ φόρου εἰσοδήματος πρέπει νὰ ἐκτιμηθῇ ἐν ὄψει τοῦ γεγονότος, ὅτι ὁ ἐν λόγῳ φόρος *εἶναι περισσότερον παντὸς ἄλλου προσηρμοσμένος πρὸς τὴν φοροδοτικὴν ἱκανότητα* τῶν ὑπ' αὐτοῦ πληττομένων προσώπων. Ὡς ἐκ τούτου αὐξήσεις τῶν φορολογικῶν συντελεστῶν προκαλοῦν πολὺ μικρότερας ζημίας εἰς τὴν Οἰκονομίαν ἐν συγκρίσει πρὸς ἐκείνας αἱ ὅποια δημιουργοῦνται ἐκ τῆς ὑψώσεως τῶν συντελεστῶν ἄλλων φόρων, οἱ ὅποιοι δὲν εἶναι προσηρμοσμένοι πρὸς τὴν φοροδοτικὴν ἱκανότητα. Πρέπει ὅμως αὐτοχρόνως νὰ σημειωθῇ ὅτι *εἰς χώρας μὲ χαμηλὸν ἐπίπεδον φορολογικῆς ἠθικῆς καὶ ἀτελεῆ φορολογικὸν - διοικητικὸν μηχανισμόν ὁ φόρος εἰσοδήματος, ἀντὶ νὰ ἐξασφαλίσῃ φορολογικὴν δικαιοσύνην, δημιουργεῖ φορολογικὰς ἀδικίας*. Φορολογικαὶ ἀδικίαι δημιουργοῦνται εἰς τὸν φόρον εἰσοδήματος διὰ μέσου τῆς φοροδιαφυγῆς, ἥτις ἔχει ὡς συνέπειαν, ὅτι ἐκεῖνοι οἱ ὅποιοι ἀποκρύπτουν ἐν μέρος τῶν εἰσοδημάτων των ἀπὸ τὴν Φορολογικὴν Ὑπηρεσίαν, φορολογοῦνται εἰς τὴν πραγματικότητα ἐλαφρότερον ἐκείνων οἱ ὅποιοι ὑποβάλλονται εἰς φορολογίαν διὰ τὸ σύνολον τοῦ εἰσοδήματός των.

Περαιτέρω, *ὁ φόρος εἰσοδήματος ἀποτελεῖ*, ὡς καὶ ὁ φόρος κληρονομιῶν, *μέσον καταπολεμήσεως τῆς εἰσοδηματικῆς ἀνισότητος*, καὶ δὴ κατασταλτικὸν μέσον, κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὸν φόρον κληρονομιῶν ὁ

ὁποῖος ἀποτελεῖ προληπτικὸν μέσον. Τοῦ μέσου δὲ τούτου γίνεται, ὄλονεν εὐρυτέρᾳ χρῆσις κατὰ τὴν σύγχρονον ἐποχὴν, διὰ τοῦ καθορισμοῦ τῶν συντελεστῶν τοῦ φόρου ὡς πρὸς τὰ μεγάλα εἰσοδήματα εἰς ἐπίπεδα ὑψηλότερα ἐκείνων τὰ ὅποια θὰ ἦσαν ἀναγκαῖα διὰ τὴν ἐπίτευξιν ἰσότητος φορολογικῶν θυσιῶν.

γ) Οἰκονομικὰ μειονεκτήματα τοῦ φόρου εἰσοδήματος.

* Ἀπὸ οἰκονομικῆς ὄψεως κρινόμενος ὁ φόρος εἰσοδήματος παρῶν ἀναλύει ὠρισμένα σοβαρὰ μειονεκτήματα, τὰ ὅποια δφείλονται, ἐν τελευταίᾳ ἀναλύσει, εἰς τὸ ὅτι ὁ φόρος οὗτος εἶναι κατεσκευασμένος κατὰ τρόπον ὥστε νὰ ἐπιτυγχάνεται δι' αὐτοῦ κατὰ τὸ δυνατόν καλλιτέρα προσαρμογὴ τοῦ φορολογικοῦ βάρους πρὸς τὴν φορολογικὴν ἱκανότητα ἐκάστου, παραλλήλως δὲ νὰ ἐξυπηρετῆται ὁ σκοπὸς τῆς οἰκονομικῆς ἰσότητος.

Τὰ κυριώτερα τῶν οἰκονομικῶν μειονεκτημάτων εἶναι πρῶτον ὅτι **ὁ φόρος εἰσοδήματος εὐνοεῖ τὴν ἀντιοικονομικότητα διαχειρίσεως** εἰς τὰς ἰδιωτικὰς παραγωγικὰς οἰκονομίας. Ἡ ἐπίδρασις αὕτη δημιουργεῖται ὑπὸ τῶν ἐξῆς δύο αἰτίων :

* Ἐν πρώτοις δημιουργεῖται αὕτη ἐκ τοῦ γεγονότος ὅτι, ὑπὸ τὸν ἀμιγῆ συνθετικὸν τύπον τοῦ φόρου εἰσοδήματος, ζημία, ἢ ὅποια ἐπῆλθεν εἰς ἓνα φορολογούμενον ἐκ τῆς ἐκμεταλλεύσεως ὑπ' αὐτοῦ ὠρισμένης πλουτοπαραγωγικῆς πηγῆς, π. χ. ἐκ τῆς ἀσκήσεως μιᾶς γεωργικῆς ἐπιχειρήσεως, συμψηφίζεται πρὸς τὰς καθαρὰς προσόδους αἱ ὅποιαι προέκυψαν ἐκ τῆς οἰκονομικῆς αὐτοῦ δραστηριότητος εἰς ἄλλους τομεῖς. Λόγῳ τοῦ συμψηφισμοῦ τούτου ἡ φορολογικὴ δφειλὴ τοῦ ἐν λόγῳ φορολογουμένου διὰ τὸ συνολικὸν ἐκ διαφόρων πηγῶν εἰσόδημα αὐτοῦ ὑφίσταται ἀντίστοιχον μείωσιν. Τοῦτο σημαίνει ὅτι **τὸ Δημόσιον συμμετέχει κατ' οὐσίαν εἰς τὴν ζημίαν τὴν ἐπελθούσαν εἰς τὸν φορολογούμενον** καὶ ὅτι ἐπομένως δὲν φέρει οὗτος ὀλόκληρον τὸ βᾶρος ταύτης. Εἶναι ὁμως φυσικόν, ὅταν εἰς φορολογούμενος γνωρίζῃ ὅτι εἰς περίπτωσιν ζημίας ἐν μέρος αὐτῆς θὰ φέρῃ τὸ Δημόσιον, νὰ καταβάλλῃ μικροτέραν προσπάθειαν πρὸς ἀποφυγὴν ἐσφαλμένων οἰκονομικῶν ἀποφάσεων καὶ τῶν ἐντεῦθεν ἐπερχομένων ζημιῶν, παρ' ὅσον θὰ κατέβαλλεν ἐὰν ἐπρόκειτο νὰ ἐπωμισθῆ οὗτος ὀλόκληρον τὸ βᾶρος τῆς ζημίας ἐκ τῆς ἐφαρμογῆς ἀστόχου ἐπιχειρησιακῆς πολιτικῆς.

Κατὰ δευτέρον λόγον ἐπηρεάζει δυσμενῶς ὁ φόρος εἰσοδήματος τὴν οἰκονομικότητα ἐκμεταλλεύσεως τῶν ἰδιωτικῶν παραγωγικῶν οἰκονομιῶν ἐκ τοῦ γεγονότος ὅτι **πρὸς ἐξέυρεσιν τοῦ φορολογητέου εἰσοδήματος ἐνὸς ἐπιχειρηματίου γίνεται ἐκπτώσις τῶν διὰ τὴν δημιουργίαν τούτου διενεργηθεισῶν δαπανῶν, ὅσονδήποτε μεγάλαι καὶ ἐν εἶναι αὐταί, ἦτοι ἀκόμη καὶ ἐν ὑπερβαίνουσι τὸ κανονικὸν ἐπίπεδον.** Τοῦτο εἶναι βεβαίως ἀναγκαῖον ἐφ' ὅσον ἀποβλέπομεν εἰς τὴν προσαρμογὴν τοῦ φορολο-

γικοῦ βάρους πρὸς τὴν πραγματικὴν φοροδοτικὴν ἱκανότητα ἐκάστου, ἀπὸ οἰκονομικῆς ὄψεως ἀπόψεως ὑποθάλλει τὴν ἀντιοικονομικότητα. Ἔχει δηλ., ὡς εἶδομεν εἰς τὸ κεφάλαιον 30 τῆς Γενικῆς Θεωρίας περὶ Φόρων, ὡς συνέπειαν, ὅτι ὑπὸ τοῦ φόρου εἰσοδήματος βραβεύεται ἡ ἑλλιπὴς ὀρθολογικότης καὶ ἡ ἐπιχειρηματικὴ νωθρότης, ἐνῶ ἀντιθέτως ὁ φόρος οὗτος καταλήγει εἰς τὴν ἐπιβόλην ποινῆς ἐπὶ τῆς ὑψηλῆς παραγωγικότητος, τῆς μειώσεως τῶν παραγωγικῶν ἐξόδων καὶ τῆς ἐπιχειρηματικῆς ἐπιτυχίας. Διότι ὅσον ὑψηλότεραι εἶναι αἱ κατὰ μονάδα προϊόντος συνολικαὶ δαπάναι μιᾶς ἐπιχειρήσεως, ἤτοι ὅσον μικρότερα εἶναι ἡ οἰκονομικότης ἐκμεταλλεύσεως ταύτης, τόσο στενωτέρα εἶναι ἡ φορολογικὴ βάση (τὸ ποσὸν τῆς φορολογητέας καθαρᾶς προσόδου), τόσο χαμηλότερος — ἐκ τοῦ λόγου τούτου — ὁ φορολογικὸς συντελεστῆς, καὶ τόσο μικρότερον — ἐκ τῶν δύο αὐτῶν λόγων — τὸ ὑπὸ τῆς ἐπιχειρήσεως καταβλητέον ποσὸν φόρου. Ἀντιθέτως, ὅσον ὑψηλότερα εἶναι ἡ οἰκονομικότης ἐκμεταλλεύσεως, τόσο μεγαλύτερος εἶναι ὁ ὑπὸ τῆς ἐπιχειρήσεως καταβλητέος φόρος, ὡσαύτως λόγῳ διευρύνσεως τῆς φορολογικῆς βάσεως καὶ αὐξήσεως τοῦ φορολογικοῦ συντελεστοῦ. Ἰδίᾳ ὅταν ἡ προοδευτικότης τοῦ φορολογικοῦ συντελεστοῦ εἶναι ὀξεῖα, πρὸς τὸν σκοπὸν παραλλήλου ἀπαμβλύνσεως ὑπὸ τοῦ φόρου εἰσοδήματος τῆς εἰσοδηματικῆς ἀνισότητος, ἡ ἀνωτέρω ἐπίδρασις ἀποκτᾷ ἰδιαιτέραν βαρύτητα.

Δεύτερον, *ἡ προοδευτικότης τοῦ συντελεστοῦ τοῦ φόρου εἰσοδήματος, καὶ μάλιστα ἡ ὀξεῖα προοδευτικότης, ἐπιδρᾷ δυσμενῶς ἐπὶ τῆς ἰδιωτικῆς ἀποταμιεύσεως.* Ὡς καὶ ἀνωτέρω ἐσημειώθη, ὁ φόρος εἰσοδήματος ἐπιβάλλει, λόγῳ τῆς προοδευτικότητος τοῦ συντελεστοῦ αὐτοῦ, τόσο μεγαλύτερον βάρος ἐπὶ τῶν ἰδιωτικῶν εἰσοδημάτων ὅσον ὑψηλότερα εἶναι ταῦτα. Δοθέντος ὅτι τὰ μεγάλα εἰσοδήματα ἀποτελοῦν τοὺς κατ' ἐξοχὴν κυρίους φορεῖς τῆς προσωπικῆς ἀποταμιεύσεως, ὁ φόρος οὗτος μειώνει τὰς δυνατότητας ἀποταμιεύσεως καὶ διὲν εἰς τόσο μεγαλύτερον βαθμὸν, ὅσον ταχύτερα εἶναι ἡ πρὸδος τοῦ φορολογικοῦ αὐτοῦ συντελεστοῦ.

Περαιτέρω, ὁ προσωπικὸς χαρακτὴρ τοῦ φόρου εἰσοδήματος ἔχει ὡς συνέπειαν, ὅτι *τὸ ὕψος τῆς ἐπιβαρύνσεως ἐκάστης ἐπιχειρήσεως ὑπὸ τοῦ φόρου τούτου ἐπηρεάζεται οὐσιωδῶς, πρὸ πάντων εἰς χώρας εἰς τὰς ὁποίας ὁ διαφορισμὸς λόγῳ οἰκογενειακῶν βαρῶν εἶναι ἐντονος, ὑπὸ τῶν προσωπικῶν συνθηκῶν τοῦ ἰδιοκτήτου τῆς ἐπιχειρήσεως* (ἐκ τοῦ ἐὰν οὗτος εἶναι ἔγγαμος ἢ ἄγαμος, ἄτεκνος ἢ πολύτεκνος κ.λ.π.). Δεδομένου ὅτι τὰ ἐξεπιχειρηματικὰ ταῦτα δεδομένα ποικίλλουν εἰς τὰς καθ' ἐκάστην ἐπιχειρήσεις, λαμβάνει χώραν ἐντεῦθεν διάφορος ἐπιβάρυνσις τούτων μὴ δικαιολογημένη ἔξ οἰκονομικῶν λόγων σκοπιμότητος. Μὲ ἄλλους λόγους δημιουργεῖται διάφορος ὑπολογιστικὴ βάση ἀφετηρίας δι' ὁμοειδεῖς ἐπιχειρήσεις, καὶ ἐπομένως ὁ ἀνταγωνισμὸς ἐπὶ τοῦ οἰκονομικοῦ πεδίου γίνεται ὑπὸ ἀνίσους ὄρους. Ἐπὶ πλέον, αἱ δυνατότητες αὐτοχρηματοδοτήσεως ἐκάστης ἐπιχειρήσεως καθορίζονται οὐχὶ ὑπὸ τῆς δυναμικότητος καὶ τῶν ἀναγ-

κῶν ταύτης, ἀλλά... ὑπὸ τοῦ ἀριθμοῦ τέκνων τοῦ ἰδιοκτῆτου τῆς ἐπιχειρήσεως!

Τέλος, ὁ *προσωπικὸς χαρακτήρ τοῦ φόρου εἰσοδήματος περιορίζει οὐσιωδῶς τὰς δυνατότητας χρησιμοποίησεως αὐτοῦ ὡς ὄργανου οἰκονομικῆς πολιτικῆς*. Τοῦτο συμβαίνει διὰ τὸν λόγον ὅτι δὲν καθίσταται δυνατὴ ἡ ὁμοιόμορφος φορολογικὴ μεταχείρισις τῶν ἐπιχειρήσεων ὠρισμένου οἰκονομικοῦ κλάδου συμφώνως πρὸς τὰς κατευθύνσεις τῆς οἰκονομικῆς πολιτικῆς, ἀκριβῶς διότι τὸ ὕψος τῆς ἐπιβαρύνσεως μιᾶς ἐκάστης ἐπιχειρήσεως προσδιορίζεται ὑπὸ τῶν προσωπικῶν συνθηκῶν τοῦ ἰδιοκτῆτου ταύτης. Ἐπὶ πλεόν μεταβολαὶ τῶν συνθηκῶν τούτων, λαμβάνουσαι χώραν σὺν τῇ παρῳδῳ τοῦ χρόνου, προκαλοῦν ἀντιστοίχους μεταβολὰς τοῦ ὕψους φορολογικῆς ἐπιβαρύνσεως τῶν ἐπιχειρήσεων, μεταβολὰς αἱ ὁποῖαι πιθανῶς δὲν ἀνταποκρίνονται πρὸς τὰς κατευθύνσεις τῆς οἰκονομικῆς πολιτικῆς, ἀλλ' εἶναι μάλιστα δυνατόν καὶ νὰ συγκρούωνται πρὸς ταύτας.

Ο ΦΟΡΟΣ ΕΙΣΟΔΗΜΑΤΟΣ ΝΟΜΙΚΩΝ ΠΡΟΣΩΠΩΝ

§ 1. Ἡ αἰτιολογία τοῦ φόρου εἰσοδήματος νομικῶν προσώπων.

Εἶδομεν εἰς τὴν Εἰσιγωγὴν ὅτι πλὴν τοῦ φόρου εἰσοδήματος φυσικῶν προσώπων ἢ — τῶν ἀντι τοῦ φόρου τούτου ὑφισταμένων — φόρων ἐπὶ τῶν προσόδων, λειτουργεῖ εἰς ὅλας τὰς χώρας καὶ φόρος ἐπιβαλλόμενος ἐπὶ τοῦ εἰσοδήματος τοῦ κτωμένου ὑπὸ τῶν λεγομένων νομικῶν προσώπων. Δοθέντος ὅτι τὰ νομικὰ πρόσωπα ἀποτελοῦν πλάσματα Δικαίου, ἡ δὲ παρουσία αὐτῶν ἀνήκει *de facto* εἰς τὰ φυσικὰ πρόσωπα τὰ ὁποῖα συγκροτοῦν ἕκαστον νομικὸν πρόσωπον — π.χ. ἰδρύουν ἓνα συνεταρισμὸν ἢ εἶναι μέτοχοι μιᾶς Ἀωνύμου Ἐταιρίας — συνεπῶς τὸ εἰσόδημα τὸ ὁποῖον πραγματοποιεῖ ἕκαστον νομικὸν πρόσωπον εἶναι εἰσόδημα τῶν φυσικῶν προσώπων ἐκ τῶν ὁποίων τοῦτο ἀποτελεῖται, ἀνακύπτει τὸ ἐρώτημα διὰ ποῖον λόγον πρέπει νὰ ἐπιβάλληται ἰδιαιτέρος φόρος ἐπὶ τοῦ εἰσοδήματος τοῦ κτωμένου ὑπὸ τῶν νομικῶν προσώπων καὶ νὰ μὴν φορολογηται τὸ εἰσόδημα αὐτὸ διὰ τοῦ φόρου εἰσοδήματος φυσικῶν προσώπων. Ἡ ἀπάντησις εἰς τὸ εὐλογον αὐτὸ ἐρώτημα εἶναι πρῶτον ὅτι τὸ εἰσόδημα τῶν νομικῶν προσώπων ἀποτελεῖ μὲν *de facto* εἰσόδημα διαφόρων φυσικῶν προσώπων, *de jure* δὲ μὴ εἶναι τοῦτο εἰσόδημα τοῦ περὶ οὗ πρόκειται νομικοῦ προσώπου. Καὶ δεύτερον ὅτι δὲν περιέχεται εἰς φυσικὰ πρόσωπα ὀλόκληρον τὸ ὑπότινος νομικοῦ προσώπου κτηθὲν εἰσόδημα, δηλ. δὲν διανέμεται τοῦτο ἐξ ὀλοκλήρου π.χ. εἰς τοὺς μετόχους μιᾶς Ἀωνύμου Ἐταιρίας. Ἄλλ' ἐν μέρος τοῦ συνολικοῦ εἰσοδήματος τοῦ νομικοῦ προσώπου ἀποθεματοποιεῖται, δηλ. ἀποταμιεύεται, διατιθέμενον διὰ τὴν δημιουργίαν ἢ αὔξησιν τοῦ ἀποθεματικοῦ του κεφαλαίου (ἐπιχειρηματικὴ ἀποταμίευσις). Ἐνίοτε μάλιστα ἀποθεματοποιεῖται καὶ ὀλόκληρον τὸ ὑπὸ τοῦ νομικοῦ προσώπου πραγματοποιούμενον εἰσόδημα. Τούτου δοθέντος, ἐὰν δὲν ὑφίστατο ἰδιαιτέρος φόρος εἰσοδήματος διὰ τὰ νομικὰ πρόσωπα, τὰ ἀδιανέμητα κέρδη αὐτῶν δὲν θὰ ἐφορολογοῦντο κατὰ τὸν χρόνον κτήσεως αὐτῶν, ἀλλ' ἡ φορολόγησις τῶν ἀδιανεμήτων κερδῶν θὰ ἀνεβάλλετο μέχρι τῆς διαλύσεως τῆς Ἀωνύμου Ἐταιρίας, τοῦ Συνεταιρισμοῦ κ.λ.π., πράγμα τὸ ὁποῖον ὁμοῦς ἀντίκειται πρὸς τὴν ἀρχὴν τῆς φορολόγησεως τοῦ εἰσοδήματος κατὰ τὸν χρόνον κατὰ τὸν ὁποῖον τοῦτο παράγεται.

Ἐκτὸς τῶν ἀνωτέρω λόγων ἡ ἐπιβολὴ ἰδιαιτέρου φόρου ἐπὶ τοῦ εἰσοδήματος τῶν νομικῶν προσώπων εἶναι σκόπιμος καὶ διὰ τὸν πρόσθε-

τον λόγον ὅτι μόνον διὰ τῆς λειτουργίας τοιούτου εἰδικοῦ φόρου καθίσταται τεχνικῶς δυνατὴ ἡ φορολογικὴ ἐπιβάρυνσις τοῦ εἰσοδήματος τῶν νομικῶν προσώπων Δημοσίου Δικαίου (ἐφ' ὅσον τὸ Κράτος ἐπιθυμῆ νὰ φορολογήσῃ καὶ τὰ νομικὰ ταῦτα πρόσωπα), τὰ ὅποια ὡς πρόσωπα Δημοσίου Δικαίου ἀποθεματοποιοῦν πάντοτε τὸ σύνολον τοῦ καθαροῦ εἰσοδήματος τὸ ὁποῖον πραγματοποιοῦν, χωρὶς νὰ προβαίνουν εἰς οὐδεμίαν διανομὴν τούτου εἰς φυσικὰ πρόσωπα.

§ 2. Ὑποκείμενον τοῦ φόρου εἰσοδήματος νομικῶν προσώπων.

Εἰς τὸν φόρον εἰσοδήματος νομικῶν προσώπων ὑπάγονται τὰ παντὸς εἶδους νομικὰ πρόσωπα, τόσον τοῦ Ἰδιωτικοῦ Δικαίου, ὅσον καὶ τοῦ Δημοσίου Δικαίου, εἴτε κερδοσκοπικοῦ εἴτε μὴ κερδοσκοπικοῦ χαρακτήρος, ἐξαιρουμένων ἐκείνων μόνον τῶν νομικῶν προσώπων εἰς τὰ ὅποια ἔχει ἐνδεχομένως χορηγηθῆ ἀπαλλαγὴ ἐκ τοῦ φόρου εἰσοδήματος (βλ. κατωτέρω). Οὕτως εἰς τὸν φόρον εἰσοδήματος νομικῶν προσώπων ὑπόκεινται αἱ Ἀνώνυμοι Ἐταιρίαι, οἱ διάφοροι Συνεταιρισμοὶ καὶ αἱ Ἐνώσεις αὐτῶν, αἱ δημοτικαὶ καὶ κοινοτικαὶ καὶ γενικώτερον αἱ δημόσιαι ἐπιχειρήσεις, τὰ διάφορα ἰδρύματα κ.λ.π.

Ἐν σχέσει μὲ τὸ θέμα τοῦ ὑποκειμένου τοῦ φόρου εἰσοδήματος νομικῶν προσώπων θὰ πρέπει ἀκόμη νὰ σημειωθῆ ὅτι συνήθως γίνεται καὶ εἰς τὸν φόρον αὐτόν, ὅπως καὶ εἰς τὸν φόρον εἰσοδήματος φυσικῶν προσώπων, διακρίσις μεταξὺ νομικῶν προσώπων τὰ ὅποια ὑπέχουν ἀπεριόριστον καὶ νομικῶν προσώπων τὰ ὅποια ὑπέχουν περιορισμένην φορολογικὴν ὑποχρέωσιν καθ' ὅσον ἀφορᾷ τὸν ἐν λόγῳ φόρον. **Ἀπεριόριστον φορολογικὴν ὑποχρέωσιν ὑπέχουν τὰ ἡμεδαπὰ νομικὰ πρόσωπα**, τὰ ὅποια ὑπόκεινται εἰς τὸν φόρον εἰσοδήματος διὰ τὸ συνολικὸν εἰσόδημα αὐτῶν, ἀνεξαρτήτως τοῦ τύπου εἰς τὸν ὁποῖον προέκυψεν ἐν μέρος ἢ καὶ τὸ σύνολον τοῦ εἰσοδήματός των, ἤτοι ἀκόμη καὶ ἐὰν τὸ εἰσόδημα αὐτῶν ἢ ἐν μέρος τοῦ εἰσοδήματός των ἐδημιουργήθῃ εἰς τὴν Ἀλλοδαπήν. Ἀντιθέτως **τὰ ἀλλοδαπὰ νομικὰ πρόσωπα ὑπέχουν περιορισμένην φορολογικὴν ὑποχρέωσιν** ἀπέναντι τῆς Φορολογικῆς Ἀρχῆς τῆς Ἡμεδαπῆς, ὑποχρεούμενα εἰς καταβολὴν φόρου εἰσοδήματος μόνον διὰ τὸ τμήμα τοῦ συνολικοῦ αὐτῶν εἰσοδήματος, τὸ ὁποῖον προέκυψεν εἰς τὴν Ἡμεδαπήν. (Τοῦ κανόνος τούτου γίνεται πολλάκις ἐξαίρεσις προκειμένου περὶ ἀλλοδαπῶν προσώπων τὰ ὅποια διευθύνονται ἐκ τῆς Ἡμεδαπῆς, καὶ τὰ ὅποια ὑπέχουν ἀπεριόριστον φορολογικὴν ὑποχρέωσιν ἐναντι τῆς Φορολογικῆς Ἀρχῆς τῆς Ἡμεδαπῆς).

§ 3. Ἀντικείμενον τοῦ φόρου εισοδήματος νομικῶν προσώπων.

Ἀντικείμενον τοῦ φόρου τούτου εἶναι τὸ συνολικὸν ἐκ πάσης πηγῆς καθαρὸν εἰσόδημα ἐκάστου νομικοῦ προσώπου. Τοῦτο σημαίνει ὅτι ὅταν πρόκειται π. χ. περὶ μιᾶς Ἀωνύμου Ἐμπορικῆς Ἐταιρίας εἰς τὸν φόρον εισοδήματος νομικῶν προσώπων δὲν ὑποβάλλονται μόνον τὰ καθαρὰ κέρδη τῆς ἐν λόγῳ Ἐταιρίας ἐκ τῆς ἐμπορικῆς ἐπιχειρηματικῆς αὐτῆς δραστηριότητος, ἀλλὰ τὸ συνολικὸν ἐκ πάσης πηγῆς εἰσόδημα αὐτῆς, ἥτοι συμφρολογεῖται μετὰ τῶν κερδῶν καὶ τὸ ἐνδεχομένωςπραγματοποιούμενον ὑπὸ τῆς Ἀωνύμου Ἐταιρίας εἰσόδημα, π. χ. ἐξ ἀκινήτων, τῶν ὁποίων εἶναι ἰδιοκτήτρια, ἢ (καὶ) ἐκ κινητῶν ἀξιῶν τὰς ὁποίας αὕτη κατέχει. Διὰ τὴν ἐξεύρεσιν τοῦ συνολικοῦ ἐκ πάσης πηγῆς εἰσοδήματος ἐκάστου νομικοῦ προσώπου ἐκπίπτει ἐκ τῶν θετικῶν στοιχείων τοῦ εἰσοδήματός του ἡ *ζημία* τὴν ὁποία ἐνδεχομένως ὑπέστη τὸ περὶ οὗ πρόκειται νομικὸν πρόσωπον κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ οικονομικοῦ ἔτους εἰς τὸ ὁποῖον ἀφορᾷ ἡ φορολογία αὐτοῦ ἢ ἡ ζημία τοῦ παρελθόντος ἢ τῶν παρελθόντων ἔτων καθ' ὃ μέρος αὕτη δὲν ἐκαλύφθη διὰ τῶν εἰσοδημάτων τῶν ἔτων αὐτῶν. Ἐπίσης ἐκπίπτει τὸ ποσὸν τῶν *τόκων* μὲ τοὺς ὁποίους ἐνδεχομένως βαρύνεται τὸ περὶ οὗ πρόκειται νομικὸν πρόσωπον διὰ χρέη αὐτοῦ πρὸς τρίτους. Καὶ τέλος ἐκπίπτει εἰς πολλὰς χώρας τὸ ποσὸν τῶν *δωρεῶν* τὰς ὁποίας ἔκαμνε τὸ φορολογούμενον νομικὸν πρόσωπον κατὰ τὸ οἰκονομικὸν ἔτος κατὰ τὸ ὁποῖον ἐπραγματοποιήθη τὸ φορολογούμενον εἰσόδημά του.

Τὸ ὑπὸ τὴν ἀνωτέρω ἔννοιαν συνολικὸν ἐκ πάσης πηγῆς καθαρὸν εἰσόδημα ἐνὸς ἐκάστου νομικοῦ προσώπου δὲν ἀποτελεῖ ὅμως ἐξ ὀλοκλήρου ἀντικείμενον τοῦ φόρου εισοδήματος νομικῶν προσώπων. Εἰς τὴν σκοπιμότητα τῆς ὑπάρξεως τοῦ ἐν λόγῳ φόρου ἀνταποκρίνεται ἡ ἐπιβάρυνσις δι' αὐτοῦ μόνον τοῦ ποσοῦ τὸ ὁποῖον ἀπομένει μετὰ τὴν ἔκπτωσιν τοῦ συνολικοῦ καθαρῶν εἰσοδήματος τῶν εἰς τοὺς μετόχους μιᾶς Ἀωνύμου Ἐταιρίας, ἢ τὰ μέλη ἐνὸς Συνεταιρισμοῦ κλπ., διανεμηθέντων κερδῶν. Μὲ ἄλλας λέξεις *εἰς τὸν λόγον ὑπάρξεως τοῦ φόρου εἰσοδήματος νομικῶν προσώπων, ἀνταποκρίνεται ἡ ἐπιβολὴ αὐτοῦ ἐπὶ τῶν ἀδιανεμήτων κερδῶν* ἐκάστου νομικοῦ προσώπου.

Ἐκτὸς τούτου, ἡ φορολόγησις τῶν νομικῶν προσώπων ὄχι μόνον διὰ τὰ ἀδιανεμήτα αὐτῶν κέρδη, ἀλλὰ διὰ τὸ συνολικὸν ἐκ πάσης πηγῆς εἰσόδημα αὐτῶν ἔχει ὡς συνέπειαν ὅτι τὰ (εἰς τοὺς μετόχους κλπ.) διανεμόμενα κέρδη ὑφίστανται διπλὴν φορολογίαν, καθ' ὅσον φορολογοῦνται ταῦτα τόσον διὰ τοῦ φόρου εἰσοδήματος νομικῶν προσώπων ὅσον καὶ διὰ τοῦ φόρου εἰσοδήματος φυσικῶν προσώπων.

Τέλος, ἡ ἐπιβάρυνσις τῶν νομικῶν προσώπων διὰ τὸ σύνολον τοῦ ἐκ πάσης πηγῆς εἰσοδήματος αὐτῶν, χωρὶς τὴν δυνατότητα ἐκπτώσεως ἐκ τοῦ συνολικοῦ αὐτοῦ ποσοῦ τοῦ ποσοῦ τῶν καταβληθέντων μερισμάτων, ἔχει ὀρισμένης ἀνεπιθυμήτους οικονομικὰς συνεπειάς, αἱ ὁποῖαι δὲν ἐμφανί-

ζονται δσάκις γίνεται ἔκπτωσης πρὸ τῆς φορολογίας ἑκάστου νομικοῦ προσώπου τῶν ὑπ' αὐτοῦ διανεμηθέντων κερδῶν. Πράγματι τὸ σύστημα φορολογίας Ἀνωνύμων Ἐταιριῶν διὰ τὸ συνολικὸν καθαρὸν εἰσόδημα αὐτῶν χωρὶς ἔκπτωσιν τῶν διανεμομένων κερδῶν, δηλ. **τὸ σύστημα τῆς διπλοφορολογίας τῶν διανεμομένων κερδῶν ἐξωθεῖ τὰς ἐπιχειρήσεις εἰς τὴν ἐξεύρεσιν μέσων χρηματοδοτήσεως δι' ἐκδόσεως ὁμολογιῶν ἀντὶ δι' ἐκδόσεως νέων μετοχῶν.** Τοῦτο διότι ἐπὶ τοῦ ποσοῦ τῶν ἀκαθαρῶν κερδῶν τῆς Α. Ε. τοῦ διατιθεμένου διὰ τὴν πληρωμὴν τόκων εἰς τοὺς ὁμολογιούχους αὐτῆς οὐδεὶς φόρος καταβίλλεται ὑπὸ τῆς Α. Ε., ἐνῶ καταβάλλεται τοιοῦτος ἐπὶ τοῦ ποσοῦ τῶν κερδῶν τοῦ διατιθεμένου διὰ καταβολὰς μερισμάτων. Οὕτω, ἐὰν ὑποτεθῆ ὅτι ὁ συντελεστὴς τοῦ φόρου εἶναι 50%, διὰ νὰ δυνηθῆ μία Α. Ε. νὰ καταβάλῃ ἑτησίως τόκους 1 ἑκατομμυρίου δραχμῶν, δι' ὠρισμένον κεφάλαιον χρηματοδοτήσεως αὐτῆς, τὸ ὁποῖον ἐξεῦρε διὰ τῆς ἐκδόσεως ὁμολογιῶν, θὰ πρέπει νὰ πραγματοποιήσῃ πρόσδοτον 1 ἑκατομμυρίου δραχμῶν. Ἐὰν ὅμως ἡ ἐν λόγῳ Ἐταιρία ἐξεῦρε τὸ αὐτὸ κεφάλαιον διὰ συμπληρωματικῆς ἐκδόσεως μετοχῶν, διὰ νὰ δυνηθῆ αὕτη νὰ καταβάλῃ ἑτησίως ποσὸν 1.000.000 δραχμῶν δι' ἀμοιβὴν τοῦ κεφαλαίου τούτου (ἤτοι διὰ καταβολὰς μερισμάτων), θὰ πρέπει νὰ πραγματοποιήσῃ ἀκριβῶς διπλασίαν πρόσδοτον. Διότι μόνον ἐὰν ἡ πρόσδοδος αὐτῆς ἀνέρχεται εἰς 2.000.000 δραχμῶν θ' ἀπομείνῃ μετὰ τὴν καταβολὴν φόρου 50% ἐπὶ τῆς προσόδου ταύτης τὸ ἀπαιτούμενον ὡς ἄνω ποσὸν τοῦ 1.000.000 δραχμῶν διὰ πληρωμὴν μερισμάτων.

Ἡ ἐκ τοῦ ἀνωτέρω φορολογικοῦ λόγου προκαλουμένη προτίμησις τῶν ἐπιχειρήσεων πρὸς χρηματοδότησιν δι' ἐκδόσεως ὁμολογιῶν **δημιουργεῖ ὅμως ἓνα σημαντικὸν παράγοντα ἀκαμψίας εἰς τὸ οἰκονομικὸν σύστημα.** Ἡ ἀκαμψία αὕτη γεννᾶται λόγῳ τῆς ὑποχρεώσεως αὐτῶν ὅπως καταβάλουν σταθερὰν ἀμοιβὴν διὰ τὸ κεφάλαιον χρηματοδοτήσεώς των ἐφ' ὅσον τοῦτο προέρχεται ἐκ τῆς ἐκδόσεως ὁμολογιῶν. Εἰς περιόδους οἰκονομικῆς ὑφέσεως, ἡ χρέωσις αὕτη τῶν ἐπιχειρήσεων ἐπιδεινώνει τὴν οἰκονομικὴν κατάστασιν, ἐνῶ ὑπὸ ἀντιστρόφους οἰκονομικὰς συνθήκας ἡ σύναψις ὁμολογιακῶν δανείων μὲ σταθερὰν ἀμοιβήν, μὴ ἐξαρτωμένην ἐκ τῶν ὑπὸ τῆς ἐπιχειρήσεως δυναμένων νὰ πραγματοποιηθῶν κερδῶν, τροφοδοτεῖ τὸ boom. Πλὴν τοῦ μειονεκτήματος αὐτοῦ, **τὸ ἀνωτέρω σύστημα φορολογίας παροουσιάζει τὸ μειονέκτημα ὅτι περιορίζει τὰς δυνατότητας χρηματοδοτήσεως νέων ἐπενδύσεων ὑπὸ τῶν Α. Ε.** Πράγματι, ἐφ' ὅσον δὲν ἔχουν αὐταὶ τὴν δυνατότητα ὅπως ἐκπέσουν ἐκ τῆς φορολογητέας αὐτῶν προσόδου τὰ ποσὰ τὰ διατιθέμενα διὰ πληρωμὰς μερισμάτων, ὑφίστανται μεγαλύτεραν περικοπὴν τῶν κερδῶν των, ἐν συγκρίσει πρὸς ἐκείνην τὴν ὁποίαν θὰ ὑφίσταντο ἐὰν ἐπετρέπετο ἡ διενέργεια τῆς ἐν λόγῳ ἐκπτώσεως. Τοῦτο δέ, διότι ὁ καταβλητέος φόρος ὑπολογίζεται ἐπὶ εὐρυτέρας φορολογικῆς βάσεως, περιλαμβανούσης καὶ τὰ μερίσματα τῶν μετόχων, ἐπὶ τῆς μεγαλύτερας δὲ ταύτης βάσεως ὑπολογίζεται ὑψηλότερος φορολογικὸς συντε-

λεστής, όταν ὁ φόρος εισοδήματος νομικῶν προσώπων ἔχη — ὅπως πράγματι ἔχει εἰς ὠρισμένας χώρας — προσοδευτικὴν φορολογικὴν κλίμακα. Κατὰ τὰ ἄλλα πρέπει νὰ ληφθῇ ὑπ' ὄψιν, ὅτι ναὶ μὲν γίνεται περικοπὴ καὶ τῶν ὑπὸ τῶν Α. Ε. καταβαλλομένων μερισμάτων, συνεπεία τῆς ὑπ' αὐτῶν πληρωμῆς τοῦ φόρου, ἣτις προκαλεῖ μείωσιν τῶν συνολικῶν κερδῶν των, ἐν τούτοις πρὸς ἀποφυγὴν καταβολῆς πολὺ χαμηλῶν μερισμάτων, ἀφοῦ μάλιστα ταῦτα θὰ φορολογηθοῦν ὡς ἐλέγχθη ἐκ νέου εἰς τοὺς καθ' ἕκαστον μετόχους, ἀναγκάζονται αὐταὶ νὰ περιορίσουν τὸ μέτρον ἀποθεματοποιήσεως κερδῶν (διὰ τῆς μικροτέρας ἀποθεματοποιήσεως καθίσταται δυνατὴ μικροτέρα περικοπὴ τῶν καταβαλλομένων μερισμάτων).

Τέλος, τὸ ἀνωτέρω σύστημα φορολογίας ἐπηρεάζει δυσμενῶς τὴν ἔφεσιν τῶν Α. Ε. πρὸς ἐκτέλεσιν ἐπενδύσεων ἐκ τοῦ λόγου ὅτι περιορίζει σημαντικῶς τὸ ὕψος τῆς ἐξ αὐτῶν προσδοκωμένης προσόδου. Περιορίζεται δὲ ἡ καθαρὰ πρόσοδος τῶν ἐπενδύσεων τῶν Α. Ε. ἀκριβῶς διότι δὲν ἐπιτρέπεται εἰς ταύτας ἡ ἔκπτωσις ἐκ τοῦ φορολογητέου αὐτῶν εισοδήματος τῶν εἰς τοὺς μετόχους καταβαλλομένων μερισμάτων.

Παρὰ τ' ἀνωτέρω μειονεκτήματα τῆς φορολογήσεως τῶν νομικῶν προσώπων διὰ τὸ συνολικὸν καθαρὸν αὐτῶν εισόδημα ἄνευ προηγουμένης ἐκπτώσεως τῶν διανεμομένων ὑπ' αὐτῶν κερδῶν, εἰς ὠρισμένας χώρας ὡς εἶναι ἡ Μεγάλῃ Βρετανία, ἡ Δυτικὴ Γερμανία, ἡ Γαλλία, ἡ Ἰταλία, ἡ Σουηδία καὶ αἱ Ἑνωμένοι Πολιτεῖται Ἀμερικῆς, ὁ φόρος εισοδήματος νομικῶν προσώπων ἐπιβάλλεται ἐπὶ τοῦ συνολικοῦ, πρὸ τῆς διανομῆς, καθαρῶν εισοδήματος ἐκάστου νομικοῦ προσώπου. Συμβαίνει δὲ τοῦτο κυρίως πρὸς ἱκανοποίησιν τοῦ δημοσίου αἰσθήματος τὸ ὁποῖον θεωρεῖ τὰς Ἀωνύμους Ἐταιρίας ὡς τοὺς καθ' ἑξοχὴν κεφαλαιοκρατικούς Ὄργανισμούς.

Τέλος εἰς ὠρισμένας χώρας καὶ εἰς ἐποχὴν κάμψεως τῆς οἰκονομικῆς δραστηριότητος ἢ οἰκονομικῆς ὑφέσεως ἐπιβάλλεται ἐπὶ τῶν Ἀωνύμων Ἐταιριῶν πρόσθετον ποσοστὸν φόρου ἐπὶ τοῦ τμήματος τῶν συνολικῶν κερδῶν, τὸ ὁποῖον ἀποθεματοποιεῖται, ἐνῶ τὰ διανεμόμενα εἰς τοὺς μετόχους κέρδη φορολογοῦνται μὲν καὶ αὐτὰ διὰ τοῦ φόρου εισοδήματος νομικῶν προσώπων ὡς ἀποτελοῦντα τμῆμα τοῦ συνολικοῦ καθαρῶν εισοδήματος τῆς Ἀωνύμου Ἐταιρίας, ὑφίστανται ὅμως ἡπιωτέραν ἐν συγκρίσει πρὸς τὰ ἀδιανέμητα κέρδη μεταχειρίσιν διὰ τοῦ ἀνωτέρω φόρου. Διὰ τοῦ τοιούτου διαφορισμοῦ ἐπιδιώκεται ὅπως ὑποκινηθοῦν αἱ Ἀωνύμοι Ἐταιρίαι εἰς μεγαλυτέραν διανομὴν καὶ μικροτέραν ἀποθεματοποίησιν κερδῶν, πρὸς τὸν σκοπὸν ὅπως μειωθῇ κατὰ τὸ δυνατόν τὸ πλεόνασμα ἀποταμιεύσεως ἐν σχέσει μὲ τὰς ἐπενδύσεις εἰς τὸ ὁποῖον ὡς γνωστὸν ὀφείλεται ἡ πτώσις τοῦ ἐπιπέδου οἰκονομικῆς δραστηριότητος.

§ 4. Ὁ συντελεστής τοῦ φόρου εισοδήματος νομικῶν προσώπων.

Ὁ φόρος εισοδήματος νομικῶν προσώπων εἶναι συνήθως ἐξωπλισμένος με ἀναλογικὸν φορολογικὸν συντελεστήν, δηλ. δὲν ὑφίσταται προοδευτικὴ φορολογία ὡς συμβαίνει εἰς τὴν περίπτωσιν τοῦ φόρου εισοδήματος φυσικῶν προσώπων. Τοῦτο ὀφείλεται εἰς δύο λόγους: Πρῶτον δὲν ὑφίσταται ἐδῶ ἡ ἀνάγκη ἐπιτεύξεως ἰσότητος φορολογικῶν θυσιῶν, ἡ ὁποία ἀποτελεῖ ὡς εἶδομεν τὸν κύριον ἀντικειμενικὸν σκοπὸν τῆς προοδευτικῆς φορολογίας εἰς τὸν φόρον εισοδήματος φυσικῶν προσώπων. Διότι δὲν φορολογοῦνται ἐδῶ φυσικὰ πρόσωπα διὰ νὰ ἐπιβάλωμεν εἰς αὐτὰ ἴσας φορολογικὰς θυσίας, ἀλλὰ νομικὰ πρόσωπα, ἥτοι πρόσωπα τὰ ὁποῖα δὲν ἔχουν φυσικὴν ὑπόστασιν, ἀλλ' ἀποτελοῦν ἀπλῶς νομικὰς κατασκευάς, δηλ. πλάσματα Δικαίου. Δεύτερον ἡ προοδευτικὴ φορολογία ἐπιδραῖ δυσμενῶς ἐπὶ τῆς παραγωγικότητος ἰσοδυναμοῦσα πρὸς τὴν ἐπιβολὴν χρηματικῆς φορολογικῆς ποινῆς ἐπὶ τῶν μεγαλυτέρων καὶ συνεπῶς τῶν ὑψηλῆς παραγωγικότητος ἐπιχειρήσεων, καὶ τὴν φορολογικὴν βράβεισιν τῶν μικροτέρων δηλ. χαμηλῆς παραγωγικότητος ἐπιχειρήσεων (Βλ. Γενικὴν Θεωρίαν περὶ Φόρων, κεφάλ. 30).

Εἰς τὸν φόρον εισοδήματος φυσικῶν προσώπων ἡ προοδευτικὴ φορολογία δὲν ἀσκεῖ σημαντικὴν ἐπιβλαβῆ ἐπίδρασιν ἐπὶ τῆς παραγωγικότητος διὰ τοὺς ἐξῆς δύο λόγους: α) Εἰς τὸν φόρον αὐτὸν δὲν ὑπάγονται μόνον τὰ ἐκ τῆς ἀσκήσεως ἐπιχειρηματικῆς δραστηριότητος εισοδήματα, ἀλλὰ πᾶσα κατηγορία εισοδήματος. β) Τὰ εἰς τὸν φόρον εισοδήματος φυσικῶν προσώπων ὑπαγόμενα εισοδήματα ἐξ ἐμπορικῶν ἐπιχειρήσεων εἶναι, τοῦλάχιστον εἰς τὰς οἰκονομικῶς προηγμένας χώρας, μικρᾶς συνολικῆς σημασίας. Διότι εἰς τὰς χώρας αὐτὰς αἱ περισσότεραι τῶν ἐπιχειρήσεων ἐκάστου Κλάδου ἔχουν τὴν νομικὴν μορφήν τῆς Α. Ε. καὶ συνεπῶς δὲν ὑπάγονται εἰς τὸν φόρον εισοδήματος φυσικῶν προσώπων. Ἀλλὰ καὶ ἡ μικρὰ ζημία ἐπὶ τῆς παραγωγικότητος ἡ ὁποία προσγίνεται εἰς τὰς ἐπιχειρήσεις διὰ τοῦ φόρου εισοδήματος φυσικῶν προσώπων εἶναι ἀναπόφευκτος, διότι ἡ προοδευτικὴ φορολογία εἶναι ἀναπόφευκτος εἰς τὸν φόρον αὐτὸν πρὸς ἐπίτευξιν ἰσότητος φορολογικῶν θυσιῶν, ἐνῶ δὲν εἶναι ἀναπόφευκτος εἰς τὸν φόρον εισοδήματος νομικῶν προσώπων. Παρὰ τὸ ἀνωτέρω μειονέκτημα τῆς προοδευτικῆς φορολογίας, εἰς ὠρισμένας χώρας ὁ φόρος εισοδήματος νομικῶν προσώπων εἶναι ἐξωπλισμένος με προοδευτικὴν φορολογίαν πρὸς ἱκανοποίησιν τοῦ δημοσίου αἰσθήματος, ἥτοι διὰ τὸν ἴδιον λόγον διὰ τὸν ὁποῖον ὁ φόρος οὗτος ἐπιβαρύνει καὶ τὰ διανεμόμενα ἀντὶ μόνον τῶν ἀδιανεμήτων κέρδη (βλ. ἀνωτ.).

§ 5. Αἱ ἀπαλλαγαὶ ἐκ τοῦ φόρου εισοδήματος νομικῶν προσώπων.

Εἰς πολλὰς χώρας ἀπαλλάσσονται πλήρως τοῦ φόρου εισοδήματος νομικῶν προσώπων: α) τὸ Δημόσιον διὰ τὰς ἀπ' εὐθείας ὑπ' αὐτοῦ ἀσκουμένας

ἐπιχειρήσεις, δηλ., ἐπιχειρήσεις τῶν ὁποίων ὁ προϋπολογισμὸς εἶναι ἐνσωματωμένος εἰς τὸν κρατικὸν Προϋπολογισμὸν (ὡς εἶναι παρ' ἡμῖν τὰ Κρατικά Ταχυδρομεῖα καὶ τὸ Ἐθνικὸν Τυπογραφεῖον), ὡς καὶ διὰ τὰς προσόδους αὐτοῦ ἐκ κατοχῆς περιουσίας, β) αἱ ἀποκεντρωμένα Δημοσία Ὑπηρεσίαι (βλ. σχετικῶς Τμῆμα περὶ Προϋπολογισμοῦ), γ) οἱ Ὄργανισμοὶ Τοπικῆς Αὐτοδιοικήσεως καὶ δ) αἱ μὴ κερδοσκοπικαὶ δημόσιαι ἢ ἰδιωτικαὶ ἐπιχειρήσεις, αἱ ὀργανωμέναι ὑπὸ τὴν μορφήν τῆς Α. Ε.

Ἡ αἰτιολογία τῆς ἀπαλλαγῆς ταύτης εἶναι καθ' ὅσον ἀφορᾷ τὸ Δημοσίον, ὅτι ἐν περιπτώσει φορολογήσεως αὐτοῦ θὰ ἐλάμβανε χώραν ἀποφορολογία, δηλ. θὰ συνέπιπτε τὸ πρόσωπον τοῦ φορολογικοῦ ὀφειλέτου μὲ τὸ πρόσωπον τοῦ φορολογικοῦ πιστωτοῦ.

Καθ' ὅσον ἀφορᾷ τὰς μὴ κερδοσκοπικὰς δημοσίας ἢ ἰδιωτικὰς ἐπιχειρήσεις, δηλ. τὰ δημοσία Ἰδρύματα καὶ Εὐαγῆ ἰδρύματα, ἡ αἰτιολογία τῆς ἀπαλλαγῆς αὐτῶν ἐκ τοῦ φόρου εἰσοδήματος νομικῶν προσώπων εἶναι ὅτι αἱ πρόσοδοι τὰς ὁποίας ταῦτα πραγματοποιοῦν, χρησιμεύουν διὰ τὴν ἐκπλήρωσιν διαφόρων κοινωφελῶν σκοπῶν τοὺς ὁποίους ἐπιδιώκουν. Ἐὰν τὸ Κράτος ἀφήρει παρ' αὐτῶν διὰ τῆς φορολογίας ἐν μέρος τῶν προσόδων τῶν θὰ περιήρχοντο ταῦτα εἰς ἀδυναμίαν ὅπως ἐκπληρώσουν εἰς ἱκανοποιητικὸν βαθμὸν τὴν ἀποστολὴν των καὶ θὰ ἠναγκάζετο ὡς ἐκ τούτου τὸ Κράτος νὰ τὰ ἐπιδοτῇ, ὁπότε θὰ ἐπέστρεφε εἰς αὐτὰ διὰ τῆς μιᾶς χειρὸς ἐκεῖνο τὸ ὅποιον θὰ τοὺς ἀφήρει διὰ τῆς ἄλλης, καὶ συνεπῶς οὐδένα σκοπὸν θὰ ἐξυπηρετεῖ ἢ ὑπαγωγή των εἰς φορολογίαν.

Τὸ αὐτὸ ἰσχύει διὰ τὴν φορολογικὴν ἀπαλλαγὴν τῶν Ὄργανισμῶν Τοπικῆς Αὐτοδιοικήσεως. Αἱ πρόσοδοι τῶν Ὄργανισμῶν αὐτῶν, δηλ. τῶν Δήμων καὶ Κοινοτήτων, ἐκ τῆς ἐκμεταλλεύσεως τῆς περιουσίας αὐτῶν ἢ ἐκ τῆς ἀσκήσεως ὑπ' αὐτῶν ἐπιχειρηματικῆς δραστηριότητος, ἀποτελοῦν συμπλήρωμα τοῦ εἰσοδήματός των ἐκ φόρων, ἤτοι συμπληρωματικὸν μέσον χρηματοδοτήσεως τῶν ὑποδεεστέρων αὐτῶν Δημοσίων Οἰκονομιῶν. Ἐὰν συνεπῶς μειωθοῦν αἱ πρόσοδοι αὗται διὰ τῆς ὑπαγωγῆς των εἰς φορολογίαν θὰ δυσχερανθῇ ἢ ἐκπλήρωσις τῆς ἀποστολῆς των καὶ θὰ εὐρεθῇ καὶ πάλιν τὸ Κράτος εἰς τὴν ἀνάγκην ὅπως ἐπιχορηγήσῃ τοὺς Ὄργανισμοὺς Τοπικῆς Αὐτοδιοικήσεως ἢ ὅπως ἀυξήσῃ τὸ ποσὸν τῆς καταβαλλομένης εἰς αὐτοὺς ἐπιχορηγήσεως. Τὸ αὐτὸ ἰσχύει, *mutatis mutandis*, διὰ τὴν φορολογικὴν ἀπαλλαγὴν τῶν ἀποκεντρωμένων Δημοσίων Ὑπηρεσιῶν.

Τέλος, ἡ ἀπαλλαγὴ εἰς ὠρισμένας χώρας ἀκόμη καὶ τῶν προϋπολογιστικῶς αὐτονόμων δημοσίων ἐπιχειρήσεων γίνεται πρὸς τὸν σκοπὸν ὅπως παρασχεθῇ εἰς ταύτας ἡ δυνατότης τῆς κατὰ τὸ δυνατόν μεγαλυτέρας δι' ἰδίων μέσων χρηματοδοτήσεως τῶν ὑπ' αὐτῶν ἐκτελουμένων ἐπενδύσεων, εἰς τρόπον ὥστε νὰ μὴν ἐπιβαρύνωνται αὗται εἰς μεγάλον βαθμὸν διὰ τῶν οἱ ὁποῖοι αὐξάνουν τὸ κόστος παραγωγῆς καὶ τὰς ἐξαναγκάζουν νὰ καθορίζουν εἰς ἀντιστοίχως ὑψηλοτέραν τιμὴν τὰς ὑπηρεσίας τὰς ὁποίας παράγουν. Ἐνίοτε ὁμως ἡ φορολογικὴ ἀπαλλαγὴ τῶν δημ. ἐπιχειρήσεων

ἐκ τοῦ φόρου εισοδήματος καὶ ἡ οἰκονομικὴ ἄνεσις τὴν ὁποίαν δημιουργεῖ ἡ ἀπαλλαγὴ αὕτη ἐξωθεῖ ταύτας εἰς παρέκκλισιν ἐκ τῆς ὀρθολογικῆς ἀρχῆς κατὰ τὴν διενέργειαν τῶν δαπανῶν των, ἤτοι ἔχει ὡς συνέπειαν ὅτι τὸ κόστος παραγωγῆς τῶν ὑπηρεσιῶν των ἢ τῶν προϊόντων των εἶναι ἀνώτερον τοῦ κανονικοῦ.

Ἐνίοτε πρὸς ὑποκίνησιν τῶν ἰδιωτικῶν ἐπιχειρήσεων αἱ ὁποῖαι ἔχουν τὴν νομικὴν μορφήν τῆς Ἄωννύμου Ἑταιρίας εἰς τὴν ἐκτέλεισιν παραγωγικῶν ἐπενδύσεων, παρέχεται εἰς αὐτάς (ὅπως ἄλλως τε παρέχεται καὶ εἰς τὰς ἀτομικὰς ἐπιχειρήσεις ἢ τὰς προσωπικὰς ἐταιρίας) ἀπαλλαγὴ ἐκ τοῦ φόρου εισοδήματος νομικῶν προσώπων διὰ τὸ τμήμα τῶν καθαρῶν αὐτῶν κερδῶν τὸ ὁποῖον αὐταὶ διαθέτουν πρὸς χρηματοδότησιν παραγωγικῶν ἐπενδύσεων. Συνεπῶς ἢ εἰς τὰ κερδοσκοπικοῦ χαρακτῆρος νομικὰ πρόσωπα ἰδιωτικοῦ δικαίου παρεχομένη φορολογικὴ ἀπαλλαγὴ εἶναι πρῶτον μερικὴ ἀπαλλαγὴ καὶ οὐχὶ καθολικὴ — ὡς εἰς τὴν περίπτωσιν τῶν νομικῶν προσώπων Δημοσίου Δικαίου καὶ δημοσίων ἐπιχειρήσεων — καὶ δεύτερον εἶναι αὕτη ἀπαλλαγὴ ὑπὸ ὅρους.

ΟΙ ΑΜΕΣΟΙ ΦΟΡΟΙ ΕΠΙ ΤΗΣ ΠΕΡΙΟΥΣΙΑΣ

§ 1. Εισαγωγικαὶ παρατηρήσεις.

Εἶδομεν εἰς τὴν Γενικὴν Θεωρίαν περὶ Φόρων, ὅτι ἡ περιουσία τῶν κατ' ἰδίαν φυσικῶν ἢ νομικῶν προσώπων φορολογεῖται τόσον ἀμέσως ὅσον καὶ ἑμμέσως. Ἡ ἄμεσος φορολόγησις τῆς περιουσίας λαμβάνει χώραν διὰ τῶν φόρων οἱ ὅποιοι ἐπιβάλλονται ἐπὶ τῆς κατοχῆς περιουσίας ἢ φορολογουῶν τὴν κτῆσιν ἢ προσαύξησιν αὐτῆς. Ἐνῶ ἡ ἑμμεσος φορολόγησις γίνεται διὰ τῆς ἐπιβολῆς φόρου ἐπὶ τῆς μεταβιβάσεως (ὑπὸ νομικῆν ἔννοιαν) περιουσιακῶν στοιχείων, δηλ. διὰ τοῦ φόρου ἐπὶ τῶν συναλλαγῶν ἐπὶ περιουσιακῶν στοιχείων ἢ φόρου ἐπὶ τῆς ἀναλώσεως τῆς περιουσίας (φόροι καταναλώσεως), ὁσάκις αἱ καταναλωτικαὶ δαπάναι καλύπτονται διὰ τοῦ ἀντιτίμου ἐκποιήσεως περιουσιακῶν στοιχείων τοῦ διενεργοῦντος ταύτας (ὁπότε οἱ φόροι οὗτοι ἔχουν ὡς πηγὴν τὴν περιουσίαν).

Ὁ δικαιολογητικὸς λόγος τῆς ἀμέσου ἢ ἑμμέσου φορολογήσεως τῆς περιουσίας εἶναι ὅτι *καὶ ἡ περιουσία* —καὶ οὐχὶ μόνον τὸ εἰσόδημα— *ἀποτελεῖ ἀντικειμενικὸν παράγοντα φοροδοτικῆς ἰκανότητος*. Συνεπῶς, ὅπως λαμβάνεται ὑπ' ὄψιν ἡ φοροδοτικὴ ἰκανότης τὴν ὁποίαν δημιουργεῖ ἡ πραγματοποίησις εἰσοδήματος διὰ τῆς ἐπιβολῆς τοῦ φόρου εἰσοδήματος, καὶ τῶν φόρων καταναλώσεως κ.λ.π., οὕτως θὰ πρέπει νὰ λαμβάνηται καὶ πράγματι λαμβάνεται ὑπ' ὄψιν καὶ ἡ φοροδοτικὴ ἰκανότης τὴν ὁποίαν δημιουργεῖ ἡ περιουσία διὰ τῆς ἐπιβολῆς φόρων περιουσίας.

§ 2. Οἱ φόροι ἐπὶ τῆς κατοχῆς περιουσίας.

Οἱ φόροι ἐπὶ τῆς κατοχῆς περιουσίας ἔχουν ὡς ἀντικείμενον τὴν ὑπὸ τινος κατεχομένην περιουσίαν καὶ ὡς δικαιολογητικὴν βάσιν τὴν φοροδοτικὴν ἰκανότητα, τὴν ὁποίαν κατὰ τ' ἀνωτέρω δημιουργεῖ ἡ κατοχὴ περιουσίας. Συνεπῶς οἱ φόροι οὗτοι ἐπιβάλλονται —εἰς τὰς χώρας εἰς τὰς ὁποίας λειτουργοῦν— ἔστω καὶ ἂν παρέμεινεν ἀμετάβλητος ἡ ἀξία τῆς ὑπὸ τινος κατεχομένης περιουσίας, ἀκόμη δὲ καὶ ἂν ἔλαβε χώραν μείωσις τῆς ἀξίας τῆς περιουσίας τοῦ φορολογουμένου. Δηλ. ὁ φορολογικὸς νομοθέτης δὲν ἐνδιαφέρεται, εἰς τὴν περίπτωσιν τῶν φόρων αὐτῶν, ἐὰν διατηρῆται ἢ μὴ ἀμετάβλητος ἡ ὑπὸ τοῦ φορολογουμένου κατεχομένη περιουσία, ἀλλ' ἐνδια-

φέρεται αποκλειστικῶς διὰ τὸ γεγονός τῆς ὑπὸ τινος κατοχῆς περιουσίας, επιβαρύνων αὐτὸν ὁσάκις εἶναι κάτοχος περιουσίας.

Οἱ φόροι ἐπὶ τῆς κατοχῆς περιουσίας, περὶ τῶν ὁποίων ὁ λόγος ἐνταῦθα, εἶναι δύο εἰδῶν: ὁ λεγόμενος ὀνομαστικὸς φόρος ἐπὶ τῆς περιουσίας, καὶ ὁ λεγόμενος πραγματικὸς φόρος ἐπὶ τῆς περιουσίας. Ἀμφότεροι οἱ φόροι οὗτοι ἔχουν, ὡς προηγουμένως ἐσημειώθη, ὡς ἀντικείμενον τὴν κατοχὴν περιουσίας. Ἐπίσης εἰς ἀμφοτέρους τοὺς φόρους αὐτοὺς ἡ φορολογικὴ βάση εἶναι ἡ συνολικὴ ἀξία τῶν περιουσιακῶν στοιχείων τοῦ φορολογουμένου ὑφ' οἵανδήποτε μορφήν καὶ ἂν ἐμφανίζωνται ταῦτα. Τέλος, εἰς ἀμφοτέρους τοὺς ἀνωτέρω φόρους ὑποκείμενον τοῦ φόρου εἶναι ὁ κάτοχος περιουσίας. Ὑφίστανται ἕως μεταξὺ τῶν δύο αὐτῶν φόρων οὐσιώδεις διαφοραὶ ἀπὸ τῆς ἀπόψεως τοῦ ὕψους τοῦ φορολογικοῦ συντελεστοῦ μὲ τὸν ὅποιον εἶναι ἐξωπλισμένος ἕκαστος τῶν φόρων, τῆς χρονικῆς ἰσχύος ἑκάτερου φόρου, τῆς πηγῆς ἐκ τῆς ὁποίας καταβάλλεται ἕκαστος φόρος καὶ τῆς λειτουργίας τὴν ὁποίαν ἕκαστος φόρος ἐπιτελεῖ.

Εἰς τὴν περίπτωσιν τοῦ *πραγματικοῦ φόρου περιουσίας* ὄχι μόνον εἶναι προσοδοτικὸς ὁ φορολογικὸς συντελεστῆς ἀλλὰ καὶ οἱ κατ' ἰδίαν συντελεσταὶ οἱ ὅποιοι συνθέτουν τὴν φορολογικὴν προσοδοτικὴν κλίμακα εὐρίσκονται ὅλοι εἰς τοιοῦτον ἐπίπεδον, ὥστε ὁ φορολογούμενος νὰ εἶναι ὑποχρεωμένος ὅπως καταβάλλῃ τὸν φόρον ἐκ τῆς περιουσίας του, ἢ ὁποία οὕτως ὑφίσταται μείωσιν. Συνεπῶς *πηγὴ τοῦ φόρου εἶναι ἐνταῦθα ἡ περιουσία τοῦ φορολογουμένου*. Τὸ γεγονός αὐτὸ ἔχει ὡς ἀναπόφευκτον συνέπειαν ὅτι ὁ ἐν λόγῳ φόρος εἰς ἐκτάκτους μόνον περιστάσεις ἐπιβάλλεται, δηλ. δὲν εἶναι οὗτος περιοδικὸς φόρος. Διότι ἐὰν ἦτο περιοδικός, ἐὰν δηλ. ἐπεβάλλετο ἕκαστον ἔτος, τότε, λόγῳ τοῦ ὑψηλοῦ φορολογικοῦ συντελεστοῦ μὲ τὸν ὅποιον εἶναι ἐξωπλισμένος, ὀλόκληρος ἡ περιουσία τοῦ φορολογουμένου θὰ περιήρχετο ἐντὸς ὀλίγων ἐτῶν εἰς τὸ Κράτος. Τέλος, καθ' ὅσον ἀφορᾷ τὴν σκοπιμότητα τὴν ὁποίαν ἐξυπηρετεῖ ὁ πραγματικὸς φόρος περιουσίας, αὕτη συνίσταται ἀφ' ἑνὸς εἰς τὴν προσαρμογὴν τῆς φορολογικῆς ἐπιβαρύνσεως ἑκάστου πρὸς τὴν φοροδοτικὴν αὐτοῦ ἱκανότητα, ἢ ὁποία ὅπως ἐλέγχθη προσδιορίζεται καὶ ἀπὸ τὸ μέγεθος τῆς ὑπ' αὐτοῦ κατεχομένης περιουσίας. Καὶ ἀφ' ἑτέρου εἰς τὴν ἀπάμβλυσιν τῶν περιουσιακῶν καὶ εισοδηματικῶν ἀνισοτήτων (κοινωνικοπολιτικὴ λειτουργία).

Εἰς τὴν περίπτωσιν τοῦ *ὀνομαστικοῦ φόρου περιουσίας*, ὁ φορολογικὸς συντελεστῆς εἶναι συνήθως ἀναλογικός, καὶ ἀκόμη καθορίζεται οὗτος εἰς τόσον χαμηλὸν ἐπίπεδον (π.χ. εἰς 5⁰/₁₀₀ τῆς ἀξίας τῆς περιουσίας), ὥστε ὁ φορολογούμενος ἔχει εὐχερῶς τὴν δυνατότητα νὰ καταβάλλῃ τὸν φόρον ἐκ τοῦ εισοδήματός του (εἴτε ἐκ τοῦ εισοδήματός του ἐκ περιουσίας εἴτε ἐκ τοῦ εισοδήματός του ἐξ ἄλλων πηγῶν, ἐὰν τυχὸν ἡ φορολογουμένη περιουσία δὲν εἶναι προσοδοφόρος). Συνεπῶς *πηγὴ τοῦ ὀνομαστικοῦ φόρου δὲν εἶναι ἡ περιουσία τοῦ φορολογουμένου, ἀλλὰ τὸ εἰ-*

σόδημα αὐτοῦ. Περαιτέρω ὁ ὀνομαστικός φόρος εἶναι περιοδικός, δηλ. ἐτήσιος, διότι ἐνταῦθα δὲν συντρέχει ὁ προηγουμένως ἀναφερθεὶς λόγος ὁ ὁποῖος συνηγορεῖ διὰ τὴν εἰς ἐκτάκτους μόνον περιστάσεις ἐπιβολὴν τοῦ πραγματικοῦ φόρου περιουσίας⁽¹⁾. Καθ' ὅσον ἀφορᾷ τέλος τὴν σκοπιμότητα τοῦ ὀνομαστικοῦ φόρου περιουσίας, αὕτη συνίσταται κυρίως εἰς τὴν βαρύτεραν φορολόγησιν τοῦ ἐκ περιουσίας εἰσοδήματος ἐν συγκρίσει πρὸς τὰ ἐξ ἄλλων πηγῶν εἰσοδήματα: Πράγματι, δοθέντος ὅτι ὁ ὀνομαστικός φόρος περιουσίας εἶναι κατ' οὐσίαν πραγματικός φόρος εἰσοδήματος, εἶναι δηλ. φόρος πλήττων τὸ εἰσόδημα τοῦ φορολογουμένου ἐκ περιουσίας, τὸ εἰσόδημα τοῦτο ὑφίσταται κατ' οὐσίαν διπλὴν καὶ συνεπῶς βαρύτεραν φορολογίαν ἐν συγκρίσει πρὸς τὰ ἐξ ἄλλων πηγῶν εἰσοδήματα. Διότι φορολογεῖται τοῦτο ὅπως καὶ τὰ ἐξ ἄλλων πηγῶν εἰσοδήματα διὰ τοῦ φόρου εἰσοδήματος, ἀλλὰ φορολογεῖται προσθέτως διὰ τοῦ ὀνομαστικοῦ φόρου περιουσίας, ὁ ὁποῖος ἀποτελεῖ οὕτως συμπληρωματικὸν φόρον εἰσοδήματος. Εἰς χώρας εἰς τὰς ὁποίας δὲν ὑφίσταται ὀνομαστικός φόρος περιουσίας, ἡ τοιαύτη διπλοφορολογία, καὶ ἐπομένως ἡ μεγαλύτερα φορολόγησις, τοῦ ἐκ περιουσίας εἰσοδήματος ἐπιτυγχάνεται διὰ τῆς ὑποβολῆς τοῦ ἐκ τῆς πηγῆς ταύτης εἰσοδήματος εἰς πρόσθετον φόρον εἰσοδήματος (π.χ. ἐν Ἑλλάδι τὸ ἐκ περιουσίας εἰσόδημα ἐπιβαρύνεται προσθετικῶς διὰ τοῦ φόρου εἰσοδήματος, ὁ ὁποῖος ἐφαρμόζεται ἐπὶ τοῦ συνολικοῦ ἐκ πάσης πηγῆς καθαροῦ εἰσοδήματος τοῦ φορολογουμένου. Ὑποβάλλεται ὁμοῦς ἀκόμη εἰς πρόσθετον ἀναλογικὴν φορολογίαν 3%, ἡ ὁποία ἰσχύει μόνον διὰ τὰ ἐκ περιουσίας εἰσοδήματα — πλὴν ἐκείνων διὰ τὰ ὁποῖα ἔχουν χορηγηθῆ φορολογικαὶ ἀπαλλαγαί). Ἐκτὸς τῆς ἀνωτέρω κοινωνικῆς αὐτοῦ λειτουργίας, ὁ ἐτήσιος φόρος περιουσίας ἐκπληροῖ καὶ μίαν ἐλεγκτικὴν λειτουργίαν, πρὸς τῆς ὁποίας ἐγένετο λόγος εἰς τὴν Γενικὴν Θεωρίαν περὶ Φόρων ἥτοι ἀποτελεῖ μέσον διὰ τὸν ἔλεγχον τῆς καλῆς ἢ μὴ λειτουργίας τοῦ φόρου εἰσοδήματος.

Ὁ ἐτήσιος φόρος ἐπὶ τῆς κατοχῆς περιουσίας ἰσχύει σήμερον εἰς τὰς Ἠνωμένας Πολιτείας τῆς Ἀμερικῆς ὡς κοινοτικός φόρος, καὶ ἐκ τῶν Εὐρωπαϊκῶν Χωρῶν εἰς Γερμανίαν, Σουηδίαν, Νορβηγίαν, Δανίαν, Ἑλβετίαν καὶ Ὀλλανδίαν. Ὁ πραγματικός φόρος ἐπὶ τῆς κατοχῆς περιουσίας ἐπιβάλλεται ὡς ἐλέχθη εἰς ἐκτάκτους μόνον περιστάσεις. Οὕτω ἐπεβλήθη ὁ φόρος οὗτος περὶ τὸ τέλος ἢ μετὰ τὸ τέλος τοῦ Α' Παγκοσμίου Πολέμου εἰς Γερμανίαν («Vermögensabgabe»), εἰς Ἑλλάδα («Imposta Straordinaria sul Patrimonio»), εἰς Γαλλίαν («Prélèvement sur la Fortune»), εἰς Ἑλλάδα (Φορολογία τῆς Κινητῆς καὶ Ἀκινήτου Περιουσίας, ἐπιβληθεῖσα ὑπὸ

1. Ἀφοῦ δηλ. ὁ ὀνομαστικός φόρος περιουσίας δὲν ἔχει ὡς πηγὴν τὴν περιουσίαν τοῦ φορολογουμένου καὶ συνεπῶς δὲν προκαλεῖ μείωσιν ταύτης εἶναι δυνατὸν νὰ λειτουργῇ οὗτος μόνιμως.

τῆς Ἐπαναστατικῆς Κυβερνήσεως κατὰ τὸ 1923) καὶ εἰς ὠρισμένας ἄλλας χώρας: Αὐστρίαν, Οὐγγαρίαν, Τσεχοσλοβακίαν καὶ Πολωνίαν κ.λ.π. Ἐπίσης καὶ εἰς Μ. Βρετανίαν ἐπεβλήθη κατὰ τὸ τέλος τοῦ Α' Παγκοσμίου Πολέμου ἑκτακτός φόρος ἐπὶ τοῦ κεφαλαίου, ὑπὸ τὴν ὀνομασίαν «Capital Levy». Ὁ φόρος ὅμως οὗτος δὲν ἐλειτούργησεν εἰς τὴν πραγματικότητα.

§ 3. Οἱ φόροι ἐπὶ τῆς κτήσεως ἢ προσαυξήσεως τῆς περιουσίας.

Δικαιολογητικὴ βάσις τῶν φόρων αὐτῶν εἶναι ἡ αὔξεις τῆς φοροδοτικῆς ἱκανότητος ἢ ὁποία ἐπέρχεται εἰς περίπτωσιν ἀποκτήσεως περιουσίας ὑπὸ τινος φορολογουμένου, ὃ ὁποῖος μέχρι τοῦδε ἔστρεψεν τοιαύτης (π.χ. κτήσις περιουσίας λόγω πραγματοποιήσεως κέρδους ἐκ λαχείου) ἢ εἰς περίπτωσιν προσαυξήσεως τῆς περιουσίας αὐτοῦ (π.χ. λόγω κληρονομίας), φορολογεῖται δὲ ἡ ἀπόκτησις περιουσίας ἢ ἡ προσαύξισις τῆς περιουσίας εἰς οἵανδήποτε αἰτίαν καὶ ἂν ὀφείλεται αὕτη, **πλὴν τῆς περιπτώσεως κατὰ τὴν ὁποίαν ἡ κτήσις ἢ ἡ προσαύξισις τῆς περιουσίας εἶναι ἀποτέλεσμα ἀποκλειστικῶς τῆς οἰκονομικῆς καὶ ἀποταμιευτικῆς δραστηριότητος** ἐκείνου ὃ ὁποῖος ἀπέκτησε περιουσίαν ἢ ἐκείνου τοῦ ὁποίου ηὔξηθη ἢ περιουσία. Διότι ἡ ἐπιβολὴ φόρου καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν θὰ ἰσοδυναμῆι κυριολεκτικῶς πρὸς τὴν ἐπιβολὴν χρηματικῆς ποινῆς ἐπὶ τῆς ἀποταμιεύσεως. Θὰ ἦτο δὲ καὶ ἄδικος ἢ τοιαύτη φορολογία, διότι ἐκείνος ὃ ὁποῖος ἀπεταμίευσεν ἓν μέρος τοῦ ἐτησίου εἰσοδήματός του ὃποῖον ἐπραγματοποίησεν, ἐφορολογεῖται ἤδη διὰ τοῦ φόρου εἰσοδήματος δι' ὀλόκληρον τὸ πραγματοποιηθὲν ἐτήσιον εἰσόδημά του, συνεπῶς δὲ καὶ διὰ τὸ μέρος τοῦ ἐτησίου εἰσοδήματός του τὸ ὁποῖον ἀπεταμίευσεν πρὸς τὸν σκοπὸν σχηματισμοῦ περιουσίας ἢ προσαυξήσεως τῆς περιουσίας του. Ἐὰν λοιπὸν ἐφορολογεῖτο οὗτος καὶ διὰ τὸ ποσὸν τῆς ἐκ τοῦ ἀνωτέρω λόγου ἐπελθούσης προσαυξήσεως τῆς περιουσίας του θὰ ὑφίστατο διπλὴν φορολογίαν ὡς πρὸς τὸ ποσὸν αὐτό.

Πλὴν τῆς ἀνωτέρω περιπτώσεως μὴ φορολογήσεως τῆς προσαυξήσεως τῆς περιουσίας, δὲν φορολογεῖται εἰς πολλὰς χώρας καὶ ἡ προσαύξισις τῆς ἀξίας τῆς περιουσίας τοῦ φορολογουμένου ἢ ὁποία ὀφείλεται εἰς ὑπερτίμησιν ἀκινήτων τὰ ὁποῖα οὗτος κατέχει. Ὁ λόγος τῆς μὴ ἐπιβολῆς φόρου ἐπὶ τῆς προσαυξήσεως τῆς περιουσίας εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν εἶναι κυρίως τὸ γεγονός ὅτι ἀποβαίνει λίαν δυσχερὲς εἰς τὴν φορολογικὴν πράξιν ἢ ἐξεύρεσις τοῦ ποσοῦ τῆς πραγματοποιηθείσης ὑπεραξίας τῶν ἀκινήτων, ἢ ἐξεύρεσις δηλ. τοῦ ποσοῦ κατὰ τὸ ὁποῖον ηὔξηθη ἢ ἀξία τῆς περιουσίας ἐκείνων οἱ ὁποῖοι κατέχουν ἀκίνητα λόγω τῆς ἐπελθούσης βαθμιαίας ἀνόδου τῆς τιμῆς τούτων. Συνεπεία τῆς φοροτεχνικῆς αὐτῆς δυσχερείας, ἢ ὁποία πολλάκις εἶναι ἀνυπερέβλητος, τὸ Κράτος παραιτεῖται τῆς φορολογήσεως τῆς ὑπεραξίας τῶν ἀκινήτων, δοθέντος μάλιστα ὅτι ἡ ὑπεραξία αὕτη θὰ φορολογηθῆ ὁπωσδήποτε κατὰ τὴν ἐκποίησιν αὐτῶν διὰ τοῦ φό-

ρου συναλλαγῶν ἐπὶ περιουσιακῶν στοιχείων, καὶ εἰδικώτερον διὰ τοῦ φόρου ἐπὶ τῆς μεταβιβάσεως ἀκινήτων. Ἐπίσης εἰς ὠρισμένας χώρας δὲν ἐπιβαρύνεται διὰ φόρου περιουσίας ἢ προσαύξεσις τῆς περιουσίας μιᾶς ἐμπορικῆς ἢ γεωργικῆς ἐπιχειρήσεως ἢ ὀφειλομένη εἰς ὑπερτίμησιν τῶν μὴ ἐμπορευσίμων περιουσιακῶν στοιχείων ταύτης (πλὴν τῶν ἀκινήτων καὶ πλοίων) διότι ἡ τοιαύτη προσαύξεσις ἕξομοιοῦται, ὡς εἶδομεν εἰς τὸ κεφάλαιον 2, πρὸς τὸ εἰσόδημα τῆς ἐπιχειρήσεως καὶ φορολογεῖται διὰ τοῦ φόρου εἰσοδήματος.

Αἱ λοιπαὶ περιπτώσεις κτήσεως ἢ προσαυξήσεως περιουσίας, αἱ ὁποῖαι ὑποβάλλονται εἰς τὴν φορολογίαν τῆς περιουσίας εἶναι αἱ περιπτώσεις μεταβιβάσεως περιουσίας κατὰ κληρονομίαν, ἢ κληροδοσίαν, ἢ δωρεάν, ἢ λόγῳ προικός, καὶ ἡ περίπτωσις κτήσεως ἢ προσαυξήσεως περιουσίας λόγῳ κερδῶν ἐκ λαχείων.

Ἐκ τῶν φόρων οἱ ὁποῖοι πλήττον τὴν κτῆσιν ἢ προσαύξεσιν περιουσίας ἐκ τῶν ἀνωτέρω πολλαπλῶν αἰτίων, μεγαλύτερον θεωρητικὸν ἐνδιαφέρον καὶ μεγαλύτεραν πρακτικὴν σπουδαιότητα ἔχει ἡ Φορολογία Κληρονομιῶν μὲ τὴν ὁποίαν καὶ θ' ἀσχοληθῶμεν ἔκτενῶς εἰς τὸ ἐπόμενον κεφάλαιον.

Ο ΦΟΡΟΣ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΩΝ

§ 1. Ἡ ἐφαρμοζομένη εἰς τὸν φόρον κληρονομιῶν φοροτεχνική.

Κατὰ τὴν ἐπιβολὴν τοῦ φόρου κληρονομιῶν εἶναι δυνατὸν νὰ ἐφαρμοσθῶν διαζευκτικῶς δύο φοροτεχνικαὶ μέθοδοι : Ἡ πρώτη μέθοδος συνίσταται εἰς τὴν ἐπιβολὴν τοῦ φόρου ἐπὶ τῆς *κληρονομικῆς μάξης*, δηλ. ἐπὶ τοῦ συνόλου τῆς ὑπὸ τοῦ ἀποθανόντος καταλειφθείσης περιουσίας. Ἐνῶ ἡ δευτέρα μέθοδος συνίσταται εἰς τὴν φορολόγησιν τῶν *κατ' ἰδίαν κληρονομικῶν μερίδων* καὶ κληροδοτημάτων. Ἡ πρώτη μέθοδος ἡ ὁποία ἐφηρομόσθη τὸ πρῶτον εἰς Ἀγγλίαν κατὰ τὸ τέλος τοῦ παρελθόντος αἰῶνος, ἔκτοτε δὲ ἐπεξετάθη εἰς τὰς Βρεταννικὰς κτήσεις, εἰς τὰς Ἑνωμένας Πολιτείας Ἀμερικῆς καὶ εἰς ὠρισμένας χώρας τῆς Ἑπειρωτικῆς Εὐρώπης, παρουσιάζει τὸ μειονέκτημα ὅτι δὲν λαμβάνει ὑπ' ὄψιν τὸν βαθμὸν συγγενείας τῶν κατ' ἰδίαν κληρονόμων πρὸς τὸν κληρονομούμενον οὔτε τὸ μέγεθος τῆς κληρονομικῆς μερίδος ἐκάστου, ἀλλὰ φορολογεῖ ὁμοιομόρφως, δηλ. ἰσομερῶς, ὅλους τοὺς κληρονόμους (*). Ἀποτελεῖ δὲ ἡ κατὰ τὸν τρόπον αὐτὸν φορολόγησις τῆς κληρονομίας ἓν εἶδος φόρου ἐπὶ τῆς κατοχῆς περιουσίας, ὃ ὁποῖος ἐπιβάλλεται οὕτως εἰπεῖν ἀναδρομικῶς μετὰ τὸν θάνατον τοῦ κατόχου τῆς περιουσίας.

Ἡ δευτέρα φοροτεχνικὴ μέθοδος εἶναι βεβαίως ἀπηλλαγμένη τοῦ ἀνωτέρω μειονεκτήματος τῆς πρώτης μεθόδου, τὸ γεγονός ὅμως ὅτι διὰ τῆς ἐφαρμογῆς τῆς μεθόδου ταύτης ἐπέρχεται κατὰ μτησις τῆς κληρονομίας — διότι φορολογοῦνται, ὡς ἐλέχθη, κερωρισμένως αἱ κατ' ἰδίαν κληρονομικαὶ μερίδες — εἶναι δυνατὸν νὰ ἔχη κατὰ περιπτώσεις ὡς συνέπειαν τὴν πραγματοποίησιν ἐσόδων μικροτέρων ἐκείνων τὰ ὁποῖα θὰ ἐπραγματοποιοῦντο ἐὰν ὑπεβάλλετο εἰς φορολογίαν ἡ κληρονομικὴ μᾶζα. Οὕτως ἐκ τῶν ἀνωτέρω δύο φοροτεχνικῶν μεθόδων, ἡ πρώτη ἐξυπηρετεῖ καλλίτερον ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον τὸν ταμιευτικὸν σκοπὸν τοῦ φόρου, ἐνῶ ἡ δευτέρα εἶναι περισσότερον προσηρμοσμένη πρὸς τὴν ἀναλυθεῖσαν εἰς τὴν Γενικὴν Θεωρίαν περὶ Φόρων ἀρχὴν τῆς μετρήσεως τοῦ ἐπὶ ἑνὸς ἐκάστου φορολογουμένου ἐπιβλη-

1. Ἐὰν π.χ. ἡ ἀξία τῆς συνολικῶς καταλειφθείσης κληρονομίας εἶναι 1.000.000 δραχμῶν, ὃ δὲ φορολογικὸς συντελεστὴς διὰ τὸ ποσὸν αὐτὸ εἶναι καθ' ὑπόθεσιν 30%, μὲ 30% θὰ ἐπιβαρυνθῇ καὶ ἡ κληρονομικὴ μερὶς τῶν 500.000 δραχμῶν καὶ ἡ κληρονομικὴ μερὶς τῶν 50.000 δραχμῶν.

τέου φορολογικοῦ βάρους, ἀκριβῶς διότι λαμβάνεται ὑπ' ὄψιν, ὅπως ἐλέχθη, διὰ τῆς ἐφαρμογῆς τῆς μεθόδου ταύτης τὸ μέγεθος τῆς κατὰ κληρονομίαν ἢ κληροδοσίαν μεταβιβαζομένης εἰς ἕνα ἕκαστον περιουσίας καὶ ὁ βαθμὸς συγγενείας αὐτοῦ πρὸς τὸν κληρονομούμενον καὶ συνεπῶς τὸ μέτρον αὐξήσεως τῆς φοροδοτικῆς ἰκανότητος ἑνὸς ἐκάστου κληρονόμου ἢ κληροδόχου. Κατωτέρω θὰ ἐξετάσωμεν διὰ τοῦτο τὸ δεύτερον αὐτὸ σύστημα φόρου κληρονομιῶν, τὸ ὁποῖον ἄλλωστε τυγχάνει ἐφαρμογῆς καὶ ἐν Ἑλλάδι.

§ 2. Ἀντικείμενον τοῦ φόρου κληρονομιῶν.

Ἐπὶ τὸ σύστημα ἐπιβολῆς τοῦ φόρου κληρονομιῶν ἐπὶ τῶν κατ' ἰδίαν κληρονομικῶν μερίδων καὶ κληροδοτημάτων, ἀντικείμενον αὐτοῦ εἶναι ἡ κατὰ κληρονομίαν ἢ κληροδοσίαν μεταβίβασις περιουσίας. Ἐκπίπτουνται ὅμως διὰ τὴν ἐπιβολὴν τοῦ φόρου ἐκ τῆς κατὰ τοὺς ἀνωτέρω τρόπους μεταβιβαθείσης περιουσίας, πρὸς τὸν σκοπὸν ἐξευρέσεως τῆς καθαρᾶς ἀξίας ταύτης, τὰ χρέη καὶ τὰ βάρη τῆς κληρονομίας (π.χ. ἔξοδα νοσηλείας καὶ κηδείας τοῦ κληρονομούμενου), ὡς καὶ τὰ ἐνδεχομένως ὑφιστάμενα κληροδοτήματα. Ὡς ἀξία δὲ τῆς κληρονομίας (μετὰ τὴν διενέργειαν τῶν ἀνωτέρω ἐκπτώσεων) λογίζεται ἡ ἀγοραία ἀξία ταύτης, καὶ δὴ ἡ ἀγοραία ἀξία κατὰ τὸν χρόνον τῆς φορολογίας.

Πρὸς τὸν σκοπὸν ὅπως παρεμποδισθῇ μερικῇ νόμιμος ἀποφυγὴ τοῦ φόρου συνυπολογίζονται εἰς τὴν κληρονομικὴν μερίδα ἢ κληροδοσίαν, δηλαδὴ εἰς τὴν ἀξίαν τῆς κατὰ κληρονομίαν ἢ κληροδοσίαν μεταβιβαζομένης περιουσίας, αἱ δωρεαὶ τοῦ διαθέτου πρὸς τὸν κληρονόμον ἢ κληροδόχον ὡς καὶ ἡ ὑπὲρ τοῦ κληρονόμου (ἢ ἐνδεχομένως τοῦ κληροδόχου) συσταθεῖσα προίξ, ταυτοχρόνως ὅμως ἐκπίπτει ἐκ τοῦ ποσοῦ τοῦ ἀναλογοῦντος φόρου κληρονομιῶν ὁ συνολικῶς καταβληθεὶς φόρος δωρεῶν ἢ προικῶν.

Διὰ τὴν ἐκτιμηθῆ καλῦτερον ἢ σκοπιμότης τοῦ ἀνωτέρω συνυπολογισμοῦ παραθέτομεν ἐν ἄλλοις ἀριθμητικὸν παράδειγμα:

Ἐπιθέσωμεν ὅτι ἡ καταλειφθεῖσα ὑπὸ τινος περιουσία ἀνέρχεται εἰς 1.000.000 δραχμ. καὶ ὅτι ἡ περιουσία αὕτη εἰς περίπτωσιν μεταβιβάσεως αὐτῆς κατὰ κληρονομίαν (ἢ κληροδοσίαν) π.χ. εἰς ἕνα μόνον κληρονόμον ἢ κληροδόχον ἐπιβαρύνεται διὰ τοῦ φόρου κληρονομιῶν μὲ φορολογικὸν συντελεστὴν 30 % καὶ ἐπομένως μειοῦται αὕτη κατὰ τὸ ποσὸν τῶν 300.000 δραχμ. Διὰ τὴν ἀποφυγὴν τὴν καταβολὴν τοῦ ποσοῦ τούτου ὑπὸ τοῦ μοναδικοῦ κληρονόμου του ὁ κάτοχος τῆς ἀνωτέρω περιουσίας προβαίνει εἰς διαδοχικὰς ἐν ζωῇ δωρεὰς ἑνὸς μέρους τῆς περιουσίας του καὶ συγκεκριμένως κάμνει οὕτως τέσσαρας διαδοχικὰς δωρεὰς ἐκ 200.000 δραχμῶν ἑκάστην πρὸς ἕνα καὶ τὸ αὐτὸ πρόσωπον. Τὸ ὑπόλοιπον δὲ τῆς περιουσίας του, ἦτοι 200.000 δραχμ., περιέρχεται εἰς τὸν δωρεοδόχον κατὰ κληρονομίαν. Ἐὰν ὁ φορολογικὸς συντελεστὴς εἰς τὸν φόρον κληρονομιῶν καὶ τὸν φόρον δω-

ρεῶν εἶναι, καθ' ὑπόθεσιν, 10% διὰ τὸ ποσὸν τῶν 200.000 δραχ., ἢ ἀνωτέρω περιουσία τοῦ 1.000.000 θὰ ἐπιβαρυνθῆ συνολικῶς διὰ τοῦ φόρου δωρεῶν καὶ τοῦ φόρου κληρονομιῶν μὲ τὸ ποσὸν τῶν 100.000 δραχμῶν, δηλαδὴ θὰ φορολογηθῆ συνολικῶς μὲ συντελεστὴν 10%. Τοῦτο σημαίνει ὅτι διὰ τῶν διαδοχικῶν ἐν ζωῇ δωρεῶν ἐνὸς μέρους τῆς περιουσίας ἐγένετο νομίμως ἀποφυγὴ τοῦ φόρου κληρονομιῶν κατὰ ποσὸν 200.000 δραχμῶν. Ἡ τοιαύτη ἀποφυγὴ παρεμποδίζεται ὅμως εἰς περίπτωσιν κατὰ τὴν ὁποίαν εἰς τὸ ποσὸν τῆς κληρονομικῆς μερίδος ἢ τῆς κληροδοσίας συνυπολογίζονται αἱ δωρεαὶ τοῦ κληρονομουμένου πρὸς τὸν κληρονόμον ἢ κληροδόχον. Διότι ἐὰν γίνῃ ὁ συνυπολογισμὸς οὗτος, ἡ φορολογητέα ὕλη ἐπὶ τῆς ὁποίας θὰ ὑπολογισθῆ ὁ φόρος κληρονομιῶν δὲν θὰ εἶναι εἰς τὸ ἀνωτέρω παράδειγμα 200.000 δραχμῶν, ἀλλὰ 200.000 σὺν 800.000, δηλαδὴ σὺν τὸ συνολικὸν ποσὸν τῶν πρὸς τὸν κληρονόμον γενομένων ὑπὸ τοῦ κληρονομουμένου δωρεῶν. Ὅποτε τὸ μετὰ τὴν ἔκπτωσιν τοῦ συνολικῶς καταβληθέντος φόρου δωρεῶν ἀπομένον πρὸς καταβολὴν ποσὸν φόρου κληρονομιῶν θὰ εἶναι: $300.000 - 80.000 = 220.000$. Συνεπῶς τὸ Δημόσιον θὰ εἰσπράξῃ διὰ τῶν φόρων δωρεῶν καὶ κληρονομιῶν $80.000 + 220.000 = 300.000$ δραχ., ὅσον δηλαδὴ θὰ εἰσέπραττε καὶ ἐὰν δὲν εἶχον γίνεαι διαδοχικαὶ δωρεαὶ πρὸς τὸν κληρονόμον ἐκ τῆς περιουσίας τοῦ κληρονομουμένου (καθ' ὃν χρόνον οὗτος εὗρίσκετο ἐν ζωῇ) συνολικοῦ ποσοῦ δραχμῶν 800.000.

Εἰς περίπτωσιν κατὰ τὴν ὁποίαν εἶναι διηρημένη ἡ ἐπικαρπία ἀπὸ τῆς κυριότητος, ὑπόκειται εἰς φόρον κληρονομιῶν, κατὰ τὸ ἑλληνικὸν φορολογικὸν δίκαιον καὶ κατὰ τὸ δίκαιον πολλῶν ἄλλων χωρῶν, τόσον ὁ ἐπικαρπωτής, διὰ τὴν ἀξίαν τῆς ἐπικαρπίας, ὅσον καὶ ὁ ψιλὸς κύριος, διὰ τὴν ἀξίαν τῆς κατὰ κληρονομίαν ἢ κληροδοσίαν περιελθούσης εἰς αὐτὸν περιουσίας, τῆς ὁποίας κατὰ τὸν χρόνον τοῦ θανάτου τοῦ κληρονομουμένου ἀποκτᾷ οὗτος (ὁ κληρονόμος) μόνον τὴν ψιλὴν κυριότητα. Μὲ τὴν διαφορὰν ὅτι ὁ μὲν ἐπικαρπωτής ὑπόκειται ἀμέσως εἰς τὸν φόρον, ἐνῶ διὰ τὸν ψιλὸν κύριον ἀναβάλλεται ἡ φορολογία ἐπὶ τῶν κατὰ ψιλὴν κυριότητα μεταβιβαζομένων εἰς αὐτὸν κατὰ κληρονομίαν περιουσιακῶν στοιχείων, μέχρι τοῦ χρόνου ἀποσβέσεως τῆς ἐπικαρπίας, δηλ. μέχρι τῆς ἐπανόδου τῆς ἐπικαρπίας εἰς τὴν κυριότητα. Ὅποτε ὅμως ὁ φόρος ὑπολογίζεται βεβαίως ἐπὶ τῆς ἀξίας τῆς πλήρους καὶ ὄχι τῆς ψιλῆς κυριότητος.

Τέλος θὰ πρέπει νὰ σημειωθῆ ὅτι ὁ φόρος κληρονομιῶν ἐπιβάλλεται καὶ εἰς τὰς περιπτώσεις εἰς τὰς ὁποίας ἡ κληρονομικὴ μερὶς ἢ τὸ κληροδότημα συνίστανται εἰς προσωρινὰς ἢ διηνεκεῖς χρηματικὰς παροχὰς πρὸς ὄρισμένον κληρονόμον ἢ κληροδόχον. Ἡ φορολογητέα ὕλη εἰς τὰς περιπτώσεις αὐτὰς καθορίζεται εἰς τὸ πολλαπλάσιον τῆς ἐτήσιας παροχῆς, τοῦ μεγέθους τοῦ πολλαπλασιαστοῦ ὀριζομένου εἰς ὑψηλότερον ἢ χαμηλότερον ἐπίπεδον ἀναλόγως τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ἐτῶν κατὰ τὰ ὁποία διαρκεῖ ἡ παροχὴ.

§ 3. Ὑποκείμενον τοῦ φόρου κληρονομιῶν.

Εἰς τὴν καταβολὴν φόρου κληρονομιῶν πρὸς τὴν φορολογικὴν Ἀρχὴν τῆς Ἡμεδαπῆς ὑπόκειται τόσον οἱ ἡμεδαποὶ ὅσον καὶ οἱ ἄλλοδαποὶ κληρονόμοι ἢ κληροδόχοι, ἀνεξαρετήτως τοῦ τόπου κατοικίας ἢ τόπου διανομῆς αὐτῶν, διὰ τὴν περιουσίαν τὴν περιελθοῦσαν εἰς αὐτοὺς κατὰ κληρονομίαν ἢ κληροδοσίαν, ἐφ' ὅσον ἡ περιουσία αὐτῆ κεῖται εἰς τὴν Ἡμεδαπὴν—καὶ ἐφ' ὅσον βεβαίως ὁ κληρονόμος ἢ κληροδόχος δὲν ἀπαλλάσσονται διὰ ρητῆς διατάξεως τοῦ φορολογικοῦ νόμου τῆς ὑποχρεώσεως πρὸς καταβολὴν τοῦ ἀνωτέρω φόρου. Ἐπίσης εἰς τὸν φόρον κληρονομιῶν ὑπόκειται καὶ τὰ νομικὰ πρόσωπα διὰ τὴν εἰς αὐτὰ κατὰ κληρονομίαν ἢ κληροδοσίαν μεταβιβασθεῖσαν περιουσίαν, ἐκτὸς ἐὰν ρητῶς ἀπολλάσσονται τοῦ ἀνωτέρω φόρου (ὡς τοῦτο συμβαίνει συνήθως διὰ τὰ Κοινωφελῆ Ἰδρύματα).

Ἐξαιρετικῶς ὑποβάλλεται εἰς φόρον κληρονομιῶν (κατὰ τὸ ἐλληνικὸν φορολογικὸν δίκαιον, ὡς καὶ κατὰ τὸ δίκαιον ὠρισμένων ἄλλων χωρῶν) ὑπὸ τῆς Φορολογικῆς Ἀρχῆς τῆς Ἡμεδαπῆς καὶ ἡ ἐν τῇ Ἀλλοδαπῇ εὐρισκομένη κίνητῆ περιουσία, ἐφ' ὅσον οἱ καταλιπόντες ταύτην εἶχον κατὰ τὸν χρόνον τοῦ θανάτου τὴν κατοικίαν τῶν εἰς τὴν Ἡμεδαπὴν (ἀνεξαρετήτως τοῦ ἐὰν ἦσαν οὔτοι ἡμεδαποὶ ἢ ἄλλοδαποί).

§ 4. Κριτήρια διαβαθμίσεως τοῦ φορολογικοῦ συντελεστοῦ εἰς τὸν φόρον κληρονομιῶν.

Ὁ φόρος κληρονομιῶν εἶνε ἐξωπλισμένος μὲ προοδευτικὸν φορολογικὸν συντελεστὴν καὶ δὴ παρουσιάζει οὗτος ἐμφανῆ προοδευτικότητα, ἡ ὁποία—ὡς καὶ εἰς τὸν φόρον εἰσοδήματος—συνδυάζεται μὲ κλιμάκωσιν τῆς εἰς τὸν φόρον ὑποβαλλομένης κληρονομίας. Τὰ κριτήρια βάσει τῶν ὁποίων εἶνε δυνατόν νὰ γίνῃ διαβάθμισις τοῦ συντελεστοῦ φορολογικῆς ἐπιβαρύνσεως εἰς τὸν φόρον κληρονομιῶν ὅταν οὗτος ἐπιβάλληται ἐπὶ τῶν κατ' ἰδίῳ κληρονομικῶν μερίδων, εἶναι τὰ ἑξῆς τρία: α) *μέγεθος κληρονομικῆς μερίδος* ἢ κληροδοτήματος· β) ὑπαρξίς ἢ μὴ συγγενείας καὶ *βαθμὸς συγγενείας* τῶν κατ' ἰδίῳ κληρονόμων πρὸς τὸν κληρονομούμενον, καὶ γ) *περιουσιακὴ κατάστασις τῶν κατ' ἰδίῳ κληρονόμων* ἢ κληροδόχων. Ἐκ τῶν ὡς ἄνω κριτηρίων, εἰς τὴν φορολογικὴν πράξιν χρησιμοποιοῦνται συνήθως μόνον τὰ ὑπὸ στοιχεῖα α καὶ β, ἐνῶ ἡ χρησιμοποίησις τοῦ ὑπὸ στοιχείου γ) ἀποτελεῖ σπανίαν ἐξάφαισιν (ἐχρησιμοποιεῖτο τὸ κριτήριον τοῦτο συμπληρωματικῶς π.χ. εἰς τὴν Ἰταλίαν καὶ Γερμανίαν κατὰ τὴν προπολεμικὴν περίοδον)· τὸ ἕτερον ὁμοῦς δύο κριτήρια χρησιμοποιοῦνται παρὰ ἁλλήλων, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον σημαίνει ὅτι *ὑπάρχουν πλείονες προοδευτικαὶ φορολογικαὶ κλίμακες εἰς τὸν φόρον κληρονομιῶν*, ἀναλόγως τοῦ βαθμοῦ συγγενείας (βλ. πρὸς εἰκονογράφησιν τοὺς πίνακας τῶν σελίδων 73 καὶ 74.)

Ἡ αἰτιολογία τῆς χρησιμοποίησεως τοῦ *πρώτου κριτηρίου* εἶνε προφανής. Εἶνε πρῶτα ἐς ὅτι ὅσον μεγαλύτερα εἶνε ἡ κληρονομικὴ μερίς, τόσο μεγαλύτερα εἶναι *set. par.* ἢ ἐκ τῆς κληρονομίας ἢ τοῦ κληροδοτήματος προσαύξεσις τῆς φοροδοτικῆς ἰκανότητος τοῦ κληρονόμου ἢ κληροδόχου, καὶ τόσο ὑψηλότερος πρέπει διὰ τοῦτο νὰ καθορισθῇ ὁ φορολογικὸς συντελεστής.

Κατὰ τὸ *δεύτερον κριτήριον*, ὁ συντελεστής φορολ. ἐπιβαρύνσεως ὠρισμένης (δηλ. δεδομένου μεγέθους) κληρονομικῆς μερίδος πρέπει νὰ εἶνε χαμηλότερος διὰ τοὺς κληρονόμους οἱ ὁποῖοι εἶνε στενοὶ συγγενεῖς τοῦ κληρονομούμενου (κατιόντες α'. βαθμοῦ κλπ) καὶ ὑψηλότερος διὰ τοὺς μεμακρυσμένους συγγενεῖς ἢ τοὺς μὴ συγγενεῖς. Ἡ αἰτιολογία τῆς βάσει τοῦ κριτηρίου τούτου διαφοροποίησεως τῆς φορολ. ἐπιβαρύνσεως εἶνε διττή :

α) Ὅταν πρόκειται περὶ κατιόντων α' βαθμοῦ ἢ συζύγου, ἢ καθαρὰ προσαύξεσις τῆς φοροδοτικῆς ἰκανότητος, λόγῳ ἐπαγωγῆς κληρονομίας, δὲν εἶνε ἀντιστοιχιστὸς πρὸς τὴν ἀξίαν τῆς κατὰ κληρονομίαν μεταβιβασθείσης περιουσίας, ἀλλὰ μικροτέρα. Διότι διὰ τοῦ θανάτου π.χ. τοῦ συζύγου, ἢ σύζυγος καὶ τὰ τέκνα τοῦ θανόντος ἐστερήθησαν τοῦ εἰσοδήματος ἐκ τῆς οἰκονομικῆς δραστηριότητος τοῦ ἀποβιώσαντος (εἰσόδημα τὸ ὁποῖον εἰσέρρει μέχρι τοῦ θανάτου του εἰς τὴν οἰκογένειάν του ὡς καταναλωτικὴν οἰκονομίαν) ἢ τὸ εἰσόδημα τοῦ ἀντεκατεστάθῃ μετὰ τὸν θάνατον δ.ἀ. συντάξεως χρηματικὸ ποσοῦ μικροτέρου τοῦ ποσοῦ τοῦ χρηματικῦ εἰσοδήματος τὸ ὁποῖον πρὸ τοῦ θανάτου τοῦ συζύγου εἰσέρρει εἰς τὴν οἰκογένειάν του. Τὸ ὅτι ἡ καθαρὰ προσαύξεσις τῆς φοροδ. ἰκανότητος εἶναι μικροτέρα ἐκείνης ἢ ὁποία ἀντιστοιχεῖ εἰς τὴν ἀξίαν τῆς κληρονομίας λαμβάνεται ὑπὸ ὄψιν δ.ἀ. τῆς ὑποβολῆς τῆς κληρονομίας εἰς ἀντιστοιχῶς χαμηλότερον φορολ. συντελεστήν.

β) Εἰς τὴν περίπτωσιν στενῶν συγγενῶν ἢ προσαύξεσις περιουσίας λόγῳ κληρονομίας δὲν εἶναι πολλακίς ἀκέρβητος προσαύξεσις περιουσίας. ὡς εἶναι ἀκέρβητος ἢ λόγῳ κληρονομίας προσαύξεσις τῆς περιουσίας π.χ. ἐξωτικῶν. Διότι ἡ σύζυγος κατὰ τέκνα, (ἠνδεχομένως καὶ οἱ ἀδελφοί) τοῦ ἀποβιώσαντος συνέβαλον διὰ τῆς προσωπικῆς οἰκονομικῆς τῶν δραστηριότητος εἰς τὴν δημιουργίαν τῆς εἰς αὐτοὺς κληρονομηθείσης περιουσίας. Ὅπως λοιπὸν εἰς τὸν φόρον εἰσοδήματος τυγχάνει εὐνοϊκωτέρας μεταχειρίσεως τὸ μετὰ κόπου πῶμενον, καὶ δυσμενεστέρας μεταχειρίσεως τὸ ἀκόπως κῶμενον εἰσόδημα, οὕτω καὶ ἐνταῦθα θέον νὰ τύχη καλλιτέρας φορολογικῆς μεταχειρίσεως ἢ λόγῳ κληρονομίας προσαύξεσις περιουσίας, ὅταν δὲν πρόκειται περὶ ἀκέρβητου προσαύξεσεως, ὡς δὲν πρόκειται συνήθως εἰς τὴν περίπτωσιν συζύγου καὶ κατιόντων πρώτου βαθμοῦ.

γ) Ἡ αἰτιολογία τοῦ *τρίτου κριτηρίου* εἶναι ὅτι ἔχουν μεγαλύτεραν φοροδοτικὴν ἰκανότητα, ἔπειτα ἀπὸ δεδομένην προσαύξεσιν περιουσίας λόγῳ κληρονομίας, ἐκεῖνοι οἱ κληρονόμοι οἱ ὁποῖοι εἶχον ἤδη περιουσίαν κατὰ τὸν χρόνον ἐπαγωγῆς τῆς κληρονομίας, ἐνῶ ἔχουν μικροτέραν φοροδοτικὴν ἰκανότητα οἱ κληρονόμοι οἱ ὁποῖοι ἐστεροῦντο περιουσίας ἢ ἦσαν κάτοχοι μικρῶς μόνον περιουσίας κατὰ τὸν χρόνον κατὰ τὸν ὁποῖον περιήλθεν εἰς αὐτοὺς κατὰ κληρονομίαν ἢ δεδομένην περιουσία. Ἐάν λοιπὸν, ὡς βάσις καθορισμοῦ τοῦ φορολ. συντελεστοῦ ληφθῇ τὸ μέγεθος τῆς συνολικῆς περιουσίας ἑκάστου μετὰ τὴν προσαύξεσιν ταύτης λόγῳ κληρονομίας—ὁπότε ὁ φόρος κληρονομιῶν θὰ λειτουργήσῃ καὶ ὡς φόρος ἐπὶ τῆς κατοχῆς περιουσίας—θὰ πρέπει ὁ συντελεστής τοῦ φόρου νὰ καθορισθῇ διάφορος διὰ τοὺς κατ' ἰδίαν κληρονόμους, ἀναλόγως τοῦ μεγέθους τῆς συνολικῆς περιουσίας ἑκάστου μετὰ τὴν προσαύξεσιν ταύτης λόγῳ κληρονομίας.

Α'. ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ

Κλιμάκιον	Φορολογικοί Συντελεστές κατά κλιμάκια	Ποσόν φό- ρου κατά κλιμάκια	Σύνολον κλη- ρονομικῆς με- ρίδος ἢ κλη- ροδοσίας	Ποσόν φόρον ἐπὶ τοῦ συνό- λου τῆς κλη- ρονομικῆς με- ρίδος ἢ κλη- ροδοσίας
(Δραχμαὶ)	%	(Δραχμαὶ)	(Δραχμαὶ)	(Δραχμαὶ)
30.000	—	—	30.000	—
20.000	4	800	50.000	800
20.000	5	1.000	70.000	1.800
30.000	6	1.800	100.000	3.600
30.000	7	2.100	130.000	5.700
40.000	8	3.200	170.000	8.900
40.000	9	3.600	210.000	12.500
40.000	10	4.000	250.000	16.500
50.000	11	5.500	300.000	22.000
50.000	12	6.000	350.000	28.000
50.000	13	6.500	400.000	34.500
100.000	14	14.000	500.000	48.500
100.000	15	15.000	600.000	63.500
100.000	16	16.000	700.000	79.500
200.000	17	34.000	900.000	113.500
200.000	18	36.000	1.100.000	119.500
200.000	19	38.000	1.300.000	187.500
300.000	20	60.000	1.600.000	247.500
400.000	21	84.000	2.000.000	331.500
ὑπερβάλλον	25			

Ε'. ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ

Κλιμάκιον	Φορολογικοί Συντελεστές κατά κλιμάκια	Ποσὸν φό- ρου κατὰ κλιμάκια	Σύνολον κλη- ρονομικῆς με- ρίδος ἢ κλη- ροδοσίας	Ποσὸν φόρου ἐπὶ τοῦ συνό- λου τῆς κλη- ρονομικῆς με- ρίδος ἢ κλη- ροδοσίας
(Δραχμαὶ)	%	(Δραχμαὶ)	(Δραχμαὶ)	(Δραχμαὶ)
10.000	—	—	10.000	—
10.000	16	1.600	20.000	1.600
10.000	19	1.900	30.000	3.500
20.000	22	4.400	50.000	7.900
20.000	25	5.000	70.000	12.900
20.000	28	5.600	90.000	18.500
30.000	31	9.300	120.000	27.800
30.000	34	10.200	150.000	38.000
50.000	37	18.500	200.000	56.500
50.000	40	20.000	250.000	76.500
50.000	43	21.500	300.000	98.000
100.000	46	46.000	400.000	144.000
100.000	49	49.000	500.000	193.000
100.000	52	52.000	600.000	245.000
200.000	55	110.000	800.000	355.000
200.000	58	116.000	1.000.000	471.000
200.000	61	122.000	1.200.000	593.000
400.000	64	256.000	1.600.000	849.000
400.000	67	268.000	2.000.000	1.117.000
ὑπερβάλλον	70			

§ 5. Ἡ αἰτιολογία τοῦ διττοῦ διαφορισμοῦ τῆς φορολογικῆς ἐπιβαρύνσεως τῶν κληρονομικῶν μερίδων ἢ κληροδοσιῶν.

Ἡ ἐπιβολὴ τοῦ φόρου κληρονομιῶν ὡς καὶ παντὸς φόρου περιουσίας ἔχει, ὡς εἶδομεν, ὡς αἰτιολογίαν τὴν αὔξησιν τῆς φοροδοτικῆς ἱκανότητος τοῦ φορολογουμένου, ἢ ὅποια προκειμένου εἰδικώτερον περὶ μεταβιβάσεως περιουσίας κατὰ κληρονομίαν ἢ κληροδοσίαν προῆλθεν ἐκ τῆς ἐκ τοῦ λόγου τούτου ἐπελθούσης ἐπαυξήσεως τῆς περιουσίας αὐτοῦ. Ἡ αὔξεις δὲ τῆς φοροδοτικῆς ἱκανότητος εἶναι βεβαίως ἴσων μεγαλυτέρα ὅσον μεγαλυτέρα εἶναι ἢ ἐπελθούσα προσαύξεις τῆς περιουσίας, δηλ. ὅσον μεγαλυτέρα εἶναι ἢ κληρονομικὴ μερίς ἢ ἢ κληροδοσία.

Εἰς τὰς περιπτώσεις ὅμως κατὰ τὰς ὁποίας ὑφίσταται στενὸς συγγενικὸς δεσμὸς μεταξὺ τῶν κληρονόμων καὶ τοῦ κληρονομουμένου, (ὡς εἶναι ἢ περιπτώσεις κατὰ τὴν ὅποιαν κληρονόμοι εἶναι κατιόντες πρώτου βαθμοῦ τοῦ κληρονομουμένου ἢ ἢ περιπτώσεις κατὰ τὴν ὅποιαν ἢ κληρονομικὴ μερίς ἢ ἢ κληροδοσία περιέρχεται εἰς τὴν σύζυγον αὐτοῦ) ἢ κατὰ κληρονομίαν ἢ κληροδοσίαν περιερχομένη περιουσία ἀποτελεῖ ὑποκατάστατον τοῦ εἰσοδήματος, τὸ ὅποιον οἱ κληρονόμοι ἢ κληροδοχοὶ τῶν ἀνωτέρω περιπτώσεων ἀπώλεσαν διὰ τοῦ θανάτου τοῦ πατρὸς ἢ τοῦ συζύγου. Συνεπῶς διὰ τῆς κληρονομίας ἢ κληροδοσίας δὲν ἐπέρχεται εἰς τὰς περιπτώσεις αὐτὰς καθαρὰ αὔξεις τῆς φοροδοτικῆς ἱκανότητος εἰς τὴν ἔκτασιν εἰς τὴν ὅποιαν ἐπέρχεται τοιαύτη αὔξεις λόγῳ κληρονομίας εἰς τὰς περιπτώσεις μεμακρυσμένων συγγενῶν.

Ἐκτὸς τούτου οἱ κληρονόμοι ἢ κληροδοχοὶ τῶν ἀνωτέρω περιπτώσεων εἶναι δυνατὸν νὰ συνετέλεσαν διὰ τῆς προσωπικῆς οἰκονομικῆς αὐτῶν δραστηριότητος εἰς τὸν βαθμιαῖον σχηματισμὸν τῆς εἰς αὐτοὺς κατὰ κληρονομίαν ἢ κληροδοσίαν περιελθούσης περιουσίας. Συνεπῶς, ἢ μεταβιβασθεῖσα εἰς αὐτοὺς κατὰ κληρονομίαν ἢ κληροδοσίαν περιουσία κατ' οὐσίαν ἀποτελεῖ—ἐν μέρει—προσαύξεις τῆς περιουσίας αὐτῶν λόγῳ προσωπικῆς οἰκονομικῆς καὶ ἀποταμιευτικῆς δραστηριότητος, ἢ τοιαύτη δὲ προσαύξεις δὲν ὑποβάλλεται ὡς εἶδομεν ἀνωτέρω εἰς φορολογίαν περιουσίας.

Εἰς τὰς περιπτώσεις αὐτὰς ὁ συντελεστὴς τοῦ φόρου κληρονομιῶν, ὁ ὑπολογιζόμενος ἐπὶ τοῦ συνόλου τῆς κατὰ κληρονομίαν ἢ κληροδοσίαν μεταβιβασθείσης περιουσίας, καθορίζεται διὰ τοῦτο—ἦτοι λόγῳ λήψεως ὑπ' ὄψιν ὑπὸ τοῦ φορολογικοῦ νομοθέτου τῶν ἀνωτέρω πραγματικῶν δεδομένων—εἰς ἐπίπεδον χαμηλότερον ἐκείνου τὸ ὅποιον ἰσχύει δι' ἰσοῦφεις κληρονομικὰς μερίδας ἢ κληροδοσίας περιερχομένας π. χ. εἰς συγγενεῖς τοῦ κληρονομουμένου ἐξ αἵματος τετάρτου βαθμοῦ. Οὕτω ἐν Ἑλλάδι κληρονομικὴ μερίς 500.000 δραχμῶν ἐπιβαρύνεται ὡς ἐμφαίνεται εἰς τοὺς ἀνωτέρω παρατεθέντας πίνακας μὲ φόρον κληρονομίας 48.500 δραχμῶν, ὅταν περιέρχεται αὕτη εἰς τὴν σύζυγον τοῦ κληρονομουμένου ἢ εἰς κατιόντας αὐτοῦ πρώτου

βαθμοῦ. Ἐνῶ ἡ ἴδια κληρονομικὴ μερὶς 500.000 δραχμῶν ἐπιβαρύνεται μὲ φόρον κληρονομιῶν 193.000 δραχμῶν, ὅταν περιέρχεται εἰς συγγενῆ τοῦ κληρονομουμένου ἐξ αἵματος τετάρτου βαθμοῦ ἐκ πλαγίου. Δηλαδή εἰς τὴν πρώτην περίπτωσιν ὁ φορολογικὸς συντελεστὴς, ὑπολογιζόμενος ἐπὶ τοῦ συνολικοῦ ποσοῦ τῆς κληρονομικῆς μερίδος εἶναι 9,7%, ἐνῶ εἰς τὴν δευτέραν εἶναι οὗτος 38,6%.

§ 6. Ἡ κοινωνικοπολιτικὴ λειτουργία τοῦ φόρου κληρονομιῶν.

Ὁ φόρος κληρονομιῶν δὲν συμβάλλει μόνον εἰς τὴν κατανομὴν τῶν φορολογικῶν βαρῶν κατὰ τὸν τρόπον τὸν ὁποῖον καθορίζει ἡ ἀρχὴ τῆς καθολικότητος τῆς φορολογίας καὶ τῆς φορολογήσεως ἐκάστου βάσει τῆς φοροδοτικῆς αὐτοῦ ἱκανότητος. Ἄλλ' ἐξυπηρετεῖ ἀκόμη τὴν κοινωνικοπολιτικὴν φορολογικὴν ἀρχήν. Δηλαδή ὁ φόρος κληρονομιῶν συμβάλλει εἰς τὴν δικαιοτέραν κατανομὴν τοῦ Ἐθνικοῦ Εἰσοδήματος καὶ τὸν μετριασμόν τῆς εἰσοδηματικῆς ἀνισότητος, ἡ ὁποία παρατηρεῖται εἰς μέγαν βαθμὸν εἰς τὰς κεφαλαιοκρατικὰς χώρας καὶ ὀφείλεται εἰς τὰς χώρας ταύτας κατὰ ἓν μεγάλο μέρος εἰς τὴν ὑφισταμένην εἰς αὐτὰς ἀνισότητα εἰς τὴν κατανομὴν τοῦ Ἐθνικοῦ Πλούτου. Διότι διὰ τοῦ φόρου κληρονομιῶν μειοῦνται αἱ μεγάλαι περιουσίαι, καὶ δὴ μειοῦνται αὐταί—λόγῳ τῆς προοδευτικότητος τοῦ φορολογικοῦ συντελεστοῦ—εἰς τόσον μεγαλύτερον βαθμὸν ὅσον μεγαλύτεραι εἶναι. Συνεπῶς διὰ τοῦ φόρου κληρονομιῶν καταπολεμεῖται ἓν βασικόν, προκειμένου περὶ τῶν μὴ σοσιαλιστικῶν χωρῶν, αἷτιον εἰσοδηματικῆς ἀνισότητος. Ὡς εἶδομεν εἰς τὴν Εἰσαγωγὴν καταπολεμεῖται τὸ αἷτιον τοῦτο, ἢ τοῦλάχιστον εἶναι τεχνικῶς δυνατὸν νὰ καταπολεμηθῇ, κατὰ τρόπον λίαν ἀποτελεσματικόν: Οὕτω κατὰ τὸ ἐν Ἑλλάδι ἰσχυρὸν κληρονομικὸν φορολογικὸν δίκαιον περιουσία δραχμῶν 2.000.000 περιερχομένη εἰς συγγενῆ τοῦ κληρονομουμένου ἐξ αἵματος πέμπτου βαθμοῦ ἢ εἰς ἔξωτικὸν περικόπτεται κατὰ ποσοῦν 1.169.000 δραχμῶν. Ἐὰν ὑποτεθῇ ὅτι ὁ συντελεστὴς ἀποδοτικότητος τοῦ κεφαλαίου εἶναι 8%, τότε ὁ κληρονόμος τῆς ἀνωτέρω περιπτώσεως θὰ καρποῦται ὡς πρόσοδον ἐκ τῆς κατὰ κληρονομίαν μεταβιβασθείσης εἰς αὐτὸν περιουσίας μετὰ τὴν καταβολὴν φόρου κληρονομιῶν 66.500 δραχμ. περίπου ἑτησίως, ἐνῶ χωρὶς τὴν ἐπιβάρυνσιν τῆς κληρονομίας διὰ τοῦ ἀνωτέρω φόρου θὰ ἐπραγματοποιεῖ οὗτος ἐτήσιον εἰσόδημα 160.000 δραχμῶν, δηλ. εἰσόδημα ὑπερδιπλάσιον.

§ 7. Ἡ κοινωνικοοικονομικὴ σημασία τοῦ φόρου κληρονομιῶν.

Ὅπως ἡ καταπολέμησις διὰ τοῦ φόρου εἰσοδήματος τῆς εἰσοδηματικῆς ἀνισότητος συνοδεύεται ἀπὸ τὰς ἐπιβλαβεῖς οἰκονομικὰς ἐπιδράσεις τῆς προοδευτικῆς φορολογίας διὰ τῆς ὁποίας καταπολεμεῖται εὐθέως ἢ εἰσοδηματικὴ ἀνισότης εἰς τὸν φόρον αὐτόν, οὕτω καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν τοῦ

φόρου κληρονομιῶν ἢ προοδευτικῆ φορολογία παρακολουθεῖται ἀπὸ ὠριμένες ἀνεπιθυμήτους οἰκονομικὰς συνεπειάς.

Συγκεκριμένως, ὁ φόρος κληρονομιῶν ἐπηρεάζει δυσμενῶς, ἰδίᾳ ὅταν οἱ φορολογικοὶ συντελεσταὶ οἱ ἐφαρμοζόμενοι εἰς αὐτὸν εὐρίσκονται εἰς ὑψηλὸν ἐπίπεδον, *τὴν οἰκονομικὴν καὶ ἀποταμιευτικὴν δραστηριότητα* τῶν καθ' ἕκαστον ἀτόμων. Δηλαδή τὰ οἰκονομοῦντα ἄτομα ἀποφεύγουν ὅπως ἐντείνουν τὴν οἰκονομικὴν καὶ ἀποταμιευτικὴν αὐτῶν δραστηριότητα διὰ τὰ νὰ σχηματίσουν κατὰ τὸ δυνατόν μεγαλύτεραν περιουσίαν, ἀφοῦ ἡ περιουσία αὕτη θὰ περιέλθῃ μετὰ τὸν θάνατόν των, κατὰ ἓν μεγάλο μέρος διὰ τοῦ φόρου κληρονομιῶν εἰς τὸ Κράτος. Ἄλλὰ καὶ ὅταν ὁ φόρος κληρονομιῶν δὲν ἀσκῆ, ἢ τοῦλάχιστον δὲν ἀσκῆ εἰς μέγαν βαθμόν, ἀνασταλτικὴν ἐπίδρασιν ἐπὶ τῆς οἰκονομικῆς δραστηριότητος τῶν καθ' ἰδίαν ἀτόμων, πάντως ἐπιδρᾷ οὕτως ἀνασχετικῶς ἐπὶ τῆς ἀποταμιευτικῆς αὐτῶν δραστηριότητος. Δηλαδή τὰ οἰκονομοῦντα ἄτομα ἀποφεύγουν νὰ σχηματίσουν περιουσίαν ἢ ἀποφεύγουν νὰ σχηματίσουν μεγάλην περιουσίαν, τὴν ὁποίαν ἄλλως θὰ ἠδύναντο νὰ σχηματίσουν, καὶ δαπανοῦν ὀλόκληρον τὸ εἰσόδημά των ἢ ἀποταμιεύουν μικρότερον τμήμα τοῦ εἰσοδήματος τὸ ὅποιον πραγματοποιοῦν παρ' ὅσον θὰ ἀπεταμίευσαν ἐὰν δὲν ὑφίσταντο τὴν ἐπίδρασιν τοῦ φόρου τούτου.

Ἡ κατὰ τ' ἀνωτέρω ἐπίδρασις τοῦ φόρου κληρονομιῶν ἐξουδετεροῦται ὅμως ἐν μέρει διὰ τῆς ἀντιστρόφου ἐπιδράσεως, τὴν ὁποίαν ὁ φόρος οὗτος ἀσκεῖ—ἀκριβῶς ὅταν οἱ συντελεσταὶ αὐτοῦ εἶναι ὑψηλοὶ—ἐπὶ τῆς ἐφέσεως πρὸς ἐργασίαν καὶ ἐπὶ τῆς ἀποταμιευτικῆς βουλήσεως τῶν ὑποψηφίων κληρονόμων. Διότι «ὅταν ὁ φόρος κληρονομιῶν περιορίξῃ τὴν προσδοκίαν τῆς ἀποκτήσεως μεγάλης περιουσίας ἐκ κληρονομίας, δύναται νὰ κάμνῃ ὠρισμένους κληρονόμους νὰ ὑπολογίζον περισσότερον εἰς τὴν ἰδίαν αὐτῶν ἐργασίαν καὶ ἀποταμίευσιν» (Rörke). Ἐκτὸς τούτου, τὸ γεγονός τῆς περιοριστικῆς διὰ τοῦ ἀνωτέρω φόρου τῆς κληρονομίας ἔχει ὡς συνέπειαν ὅτι οἱ κληρονόμοι ἀναπτύσσουν μεγαλύτεραν οἰκονομικὴν δραστηριότητα παρ' ὅσον θὰ ἀνέπτυσσον, ἐὰν ἡ καθαρὰ προσαύξησις λόγῳ κληρονομίας ἢ κληροδοσίας τῆς περιουσίας αὐτῶν ἦτο μεγαλύτερα, μετ' ἄλλους λόγους ἐὰν τὸ Κράτος δὲν ἀφήρῃ διὰ τοῦ φόρου κληρονομιῶν ἐν μέρος τῆς εἰς αὐτοὺς περιελθούσης περιουσίας.

Ἀνεξαρτήτως τῆς ἀνωτέρω μακροχρονίου ἐπιδράσεως τοῦ περὶ οὗ ὁ λόγος φόρου ἐπὶ τῆς ἰδιωτικῆς ἀποταμιευτικῆς δραστηριότητος, ὁ φόρος κληρονομιῶν ἐπιδρᾷ καὶ βραχυχρονίως ἐπὶ τῆς ἰδιωτικῆς ἀποταμιεύσεως. Ἡ βραχυχρονίως αὕτη ἐπίδρασις ὀφείλεται εἰς τὸ γεγονός ὅτι ἡ συνολικὴ (προσωπικὴ καὶ ἐπιχειρηματικὴ) ἰδιωτικὴ ἀποταμίευσις ἐκ τοῦ Ἑθνικοῦ Εἰσοδήματος ὠρισμένης εἰσοδ. περιόδου προσδιορίζεται, ὡς γνωστόν, ἀπὸ τὸ μέγεθος τοῦ Ἑθνικοῦ Εἰσοδήματος κατὰ τὴν περίοδον ταύτην, ἀπὸ τὸ μέγεθος τῶν συνολικῶν ἰδιωτικῶν καταναλωτικῶν δαπανῶν, ἀπὸ τὸ συνο-

λικόν ποσόν τῶν ἀμέσων φόρων—εἰς τοὺς ὁποίους ὡς εἶδομεν περιλαμβάνεται καὶ ὁ φόρος κληρονομιῶν, ὁ ὅποιος ὅπως ὅλοι οἱ φόροι περιουσίας ἔχει ὡς πηγὴν τὸ Ἐθνικὸν Εἰσόδημα—καὶ ἀπὸ τὸ ποσὸν τῶν μεταβιαστικῶν πληρωμῶν κατὰ τὴν ἐξίσωσιν :

$$Y = C + S + Td - Tr$$

$$\text{καὶ συνεπῶς } S = Y - (C + Td) + Tr$$

(ἐνθα S συμβολίζει τὴν συνολικὴν ἰδιωτικὴν ἀποταμίευσιν, Y τὸ Ἐθνικὸν Εἰσόδημα εἰς ἀμοιβὰς συντελεστῶν παραγωγῆς, C τὴν Ἰδιωτικὴν Κατανάλωσιν, Td τὸ συνολικὸν ποσὸν τῶν ἀμέσων φόρων καὶ Tr τὰς μεταβιαστικὰς πληρωμὰς).

Τούτου δοθέντος, τὸ συνολικὸν ποσὸν τοῦ καταβαλλομένου κατ' ἔτος φόρου κληρονομιῶν αὐξάνει τὸ Td καὶ συνεπῶς μειώνει τὸ S . Δηλαδή ἔχει ὡς συνέπειαν ὅτι ἡ συνολικὴ ἰδιωτικὴ ἀποταμίευσις εἶναι μικρότερα παρ' ὅσον θὰ ἦτο, ἐὰν δὲν κατεβάλλετο εἰς τὸ Κράτος ὑπὸ διαφόρων φυσικῶν καὶ νομικῶν προσώπων φόρος κληρονομιῶν. Σχετικῶς πρέπει νὰ σημειωθῇ ὅτι τὰ ποσὰ τὰ ὁποῖα καταβάλλονται εἰς τὸ Κράτος ὡς φόρος κληρονομιῶν, μὴ ὑπάρχοντος τοῦ φόρου τούτου δὲν θὰ διετίθεντο δι' αὔξησιν τῆς ἰδιωτικῆς καταναλώσεως (δηλ. δι' αὔξησιν τοῦ C εἰς τὴν ἀνωτέρω ἐξίσωσιν), ἀλλὰ θὰ ἀπεταμιεύοντο καθ' ὅλοκληρίαν ἢ κατὰ τὸ μέγιστον μέρος εἰς τὰς πλείστας τῶν περιπτώσεων, διότι ἀποτελοῦν ταῦτα μέρος τῶν ἰδιωτικῶν περιουσιῶν.

Σημειωτέον, τέλος, ὅτι εἰς τὴν ἀνωτέρω παρατεθεῖσαν ἐξίσωσιν ἀποτυπῶνται καὶ ἡ μακροχρόνιος καθαρὰ ἐπίδρασις τοῦ φόρου κληρονομιῶν ἐπὶ τῆς ἰδιωτικῆς ἀποταμιεύσεως, καὶ δὴ τόσον ἡ ἄμεσος ὅσον καὶ ἡ ἕμμεσος ἐπίδρασις αὐτοῦ, δηλ. ἡ ἐπίδρασις ἡ δημιουργουμένη διὰ μέσου τοῦ ὑπὸ τοῦ φόρου τούτου ἐπηρεασμοῦ τῆς οἰκονομικῆς δραστηριότητος. Πράγματι, ἐὰν ἡ καθαρὰ ἐπίδρασις τοῦ φόρου κληρονομιῶν ἐπὶ τῆς συνολικῆς ἰδιωτικῆς οἰκονομικῆς δραστηριότητος εἶναι μειωτικὴ, τὸ γεγονὸς αὐτὸ ἀποτυπῶνται εἰς τὴν ἀνωτέρω ἐξίσωσιν, διότι ἔχει ὡς συνέπειαν ὅτι τὸ Ἐθνικὸν Εἰσόδημα, τὸ Y τῆς ἐξισώσεως, ἀπὸ τὸ ὁποῖον γίνονται ἡ προσωπικὴ καὶ ἡ ἐπιχειρηματικὴ ἀποταμίευσις, θὰ εἶναι μικρότερον (παρ' ὅσον θὰ ἦτο ἐὰν ὁ φόρος κληρονομιῶν δὲν ἦσκει μακροχρονίως καθαρὰν μειωτικὴν ἐπίδρασιν ἐπὶ τῆς ἰδιωτικῆς οἰκονομικῆς δραστηριότητος) καὶ συνεπῶς ἡ ἰδιωτικὴ ἀποταμίευσις θὰ εἶναι ὡσαύτως μικρότερα. Ἐπίσης εἰς περιπτώσιν κατὰ τὴν ὁποίαν ἡ καθαρὰ ἐπίδρασις τοῦ φόρου κληρονομιῶν ἐπὶ τῆς ἰδιωτικῆς ἀποταμιεύσεως, λόγφ δυσμενοῦς ὑπ' αὐτοῦ ἐπηρεασμοῦ τῆς ἀποταμιευτικῆς βουλήσεως, εἶναι καθ' ὑπόθεσιν μειωτικὴ, τοῦτο θὰ ἀσκήση καὶ μακροχρονίως ἀντίστοιχον ἐπίδρασιν ἐπὶ τοῦ μεγέθους τῆς ἰδιωτικῆς ἀποταμιεύσεως. Διότι τὸ γεγονὸς αὐτὸ θὰ ἔχη ὡς συνέπειαν ὅτι ἡ ἰδιωτικὴ κατανάλωσις (τὸ C εἰς τὴν ἀνωτέρω ἐξίσωσιν) θὰ εἶναι μακροχρονίως μεγαλυτέρα, καὶ ἐπομένως ἡ ἰδιωτικὴ ἀποταμίευσις μικρότερα παρ' ὅσον θὰ ἦσαν ἐὰν ὁ φόρος κληρονομιῶν δὲν ἦσκει τελικῶς καθαρὰν μειωτικὴν ἐπίδρασιν ἐπὶ τῆς ἀποταμιευτικῆς βουλήσεως.

ΟΙ ΦΟΡΟΙ ΚΑΤΑΝΑΛΩΣΕΩΣ - ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Εἶδομεν εἰς τὸ Γενικὸν Μέρος περὶ Φόρων ὅτι βασικὸν χαρακτηριστικὸν τῶν φόρων ἐπὶ τῶν δαπανῶν, δηλ. τῶν φόρων ἐπὶ δαπανωμένου εισοδήματος, εἶναι ὅτι φορολογοῦν οὗτοι ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον κατὰ τρόπον ἔμμεσον τὰς διαφόρους καταναλωτικὰς δαπάνας διὰ παρεμβολῆς τρίτων προσώπων μεταξὺ τῆς φορολογούσης Δημοσίας Οἰκονομίας καὶ τῶν φορολογουμένων καταναλωτῶν. Οἱ φόροι οἱ ἐπιβαρύνοντες ἔμμέσως τὸ καταναλωτικῶς δαπανώμενον εἰσόδημα καλοῦνται φόροι καταναλώσεως. Σημειώτεον ὅτι ἀκόμη καὶ ὅταν οἱ περὶ ὧν ὁ λόγος φόροι πλήττουν παραγωγικὰς δαπάνας, ὡς εἶναι ἡ δαπάνη ἐνὸς ἐπιχειρηματίου πρὸς ἀγορὰν μηχανημάτων ἢ ἀγορὰν πρώτων ὑλῶν, ἀποβλέπουν εἰς τὴν τελικὴν φορολόγησιν τῶν καταναλωτικῶν δαπανῶν πρὸς ἀγορὰν τῶν προϊόντων διὰ τὴν παραγωγὴν τῶν ὁποίων χρησιμοποιοῦνται τὰ φορολογούμενα μηχανήματα ἢ αἱ φορολογούμεναι πρώται ὑλαί.

Βάσει τοῦ ἀντικειμένου αὐτῶν οἱ φόροι καταναλώσεως διαιροῦνται ἐν πρώτοις εἰς ἐσωτερικοὺς καὶ εἰς ἐξωτερικοὺς φόρους καταναλώσεως. **Ἐσωτερικοὶ φόροι καταναλώσεως** εἶναι οἱ φόροι οἱ πλήττοντες τὰ ἐγχώρια προϊόντα καὶ ὑπηρεσίας, οἱ ἐπιβαρύνοντες δηλ. τὰς δαπάνας διὰ τὴν ἀπόκτησιν προϊόντων ἢ ὑπηρεσιῶν παραγομένων ἐν τῇ χώρᾳ. **Ἐξωτερικοὶ φόροι καταναλώσεως** ἢ ἄλλως τελωνειακοὶ δασμοὶ (ἢ τέλη εισαγωγῆς κατὰ τὴν ἐπίσημον ὄρολογίαν ἐν Ἑλλάδι) ⁽¹⁾ εἶναι οἱ ἐπιβαρύνοντες τὰς καταναλωτικὰς δαπάνας διὰ τὴν ἀπόκτησιν ἀλλοδαπῆς προελεύσεως προϊόντων.

Οἱ ἐσωτερικοὶ φόροι καταναλώσεως ὑποδιαιροῦνται εἰς τὸν **γενικὸν φόρον καταναλώσεως** τὸν ἄλλως καλούμενον φόρον κύκλου ἐργασιῶν (turnover tax, impôt sur le chiffre d' affaires), ὅστις ἔχει ὡς ἀντικείμενον πλείονα προϊόντα καὶ ὑπηρεσίας καὶ τοὺς **εἰδικούς φόρους καταναλώσεως** (special excise taxes, droits d' accises, Verbrauchssteuern) οἱ ὁποῖοι ἔχουν ὡς ἀντικείμενον ὠρισμένον ἕκαστος προϊόν ἢ

1. Πλὴν τῶν τελῶν εισαγωγῆς ἐπιβάλλονται εἰς ὅλας τὰς χώρας καὶ τέλη ἐπιβαρύνοντα ὠρισμένα ἐξαγόμενα προϊόντα, ἰδίως πρώτας ὑλας, καὶ λειτουργοῦντα πολλάκις ὡς ὑποκατάστατα τοῦ φόρου εισοδήματος πρὸς ἐπιβαρύνσιν τῶν παραγωγῶν ἢ καὶ ἐμπόρων τῶν ἐξαγομένων προϊόντων.

ώρισμένην ὑπηρεσίαν (π.χ. φόρος καταναλώσεως καπνοῦ, φόρος ἐπὶ τῆς βύνης, τέλη ἐπὶ τῶν εἰσιτηρίων δημοσίων θεαμάτων κ.λ.π.).

Οἱ φόροι καταναλώσεως διακρίνονται ἀκόμη, βάσει τοῦ ἀντικειμένου αὐτῶν, *εἰς φόρους ἐπὶ εἰδῶν πρώτης ἀνάγκης*, ὡς εἶναι τὰ εἶδη διατροφῆς⁽¹⁾ καὶ τὰ φάρμακα, *εἰς φόρους ἐπὶ μὴ βασικῶν εἰδῶν*, ὡς εἶναι π.χ. τὰ ραδιόφωνα, αἱ οἰκιακαὶ ἠλεκτρικαὶ συσκευαί, τὰ μὴ πολυτελῆ ἐπιπλα κλπ., καὶ *εἰς φόρους ἐπὶ εἰδῶν πολυτελείας*, ὡς εἶναι τὰ βαρύτερα γουναρικά, τὰ κοσμήματα ἀξίας, οἱ πολυτελεῖς ἀμφιέσεις κυριῶν, τὰ τρόφιμα πολυτελείας κλπ.

Τέλος διαιροῦνται οἱ φόροι καταναλώσεως, ὡσαύτως βάσει τοῦ ἀντικειμένου αὐτῶν, *εἰς φόρους ἐπὶ εἰδῶν διατροφῆς*, *εἰς φόρους ἐπὶ εἰδῶν ἀπολαύσεως*, ὡς εἶναι ὁ καφές, τὰ σιγάρα, τὸ τέιον, τὰ οἰνοπνευματώδη ποτὰ (π.χ. τὸ οὐῖσκυ), τὰ καρυκεύματα - μπαχαρικά (π.χ. πιπέρι κλπ.), καὶ *εἰς φόρους ἐπὶ εἰδῶν χρήσεως*, ὡς εἶναι τὰ ἐνδύματα, τὰ ὑποδήματα, τὰ διαρκῆ καταναλωτικὰ ἀγαθὰ κλπ.

Βάσει τῆς ἐφαρμοζομένης κατὰ τὴν ἐπιβολὴν τῶν φόρων καταναλώσεως φοροτεχνικῆς οἱ φόροι οὗτοι διαιροῦνται :

α) Εἰς φόρους ἐπιβαλλομένους ἐπὶ τοῦ **τελικοῦ προϊόντος** πρὶν ἢ τοῦτο ἐγκαταλείψῃ τὸ ἐργοστάσιον (ὡς εἶναι ὁ φόρος καταναλώσεως καπνοῦ ἢ ὁ φόρος ἐπὶ τοῦ ἐμφιαλωμένου οἴνου). β) Εἰς φόρους ἐπιβαλλομένους ἐπὶ τοῦ τελικοῦ προϊόντος εἰς τὸ **χονδρικὸν ἢ λιανικὸν ἐμπόριον**. γ) Εἰς φόρους ἐπιβαλλομένους **ἐπὶ τῆς πρώτης ὕλης**, συνήθως δὲ ἐπὶ τῆς βασικῆς πρώτης ὕλης ἢ ὁποία ὑποβάλλεται εἰς κατεργασίαν διὰ τὰ παραχθῆ τὸ τελικὸν προϊόν (π.χ. φορολογία τῆς βύνης διὰ τῆς ὁποίας σκοπεῖται ὅπως ἐπιβαρυνθῆ ἢ κατανάλωσις ζύθου). δ) Εἰς φόρους ἐπιβαλλομένους **ἐπὶ τῆς ἀξίας τοῦ πηγίου κεφαλαίου** τῶν ἐπιχειρήσεων αἱ ὁποῖαι παράγουν τὰ διὰ τῶν φόρων καταναλώσεως ἐπιβαρυνόμενα προϊόντα, καὶ τέλος. ε) Εἰς φόρους ἐπιβαλλομένους **ἐπὶ τῶν μηχανημάτων τὰ ὁποῖα χρησιμοποιοῦνται κατὰ τὴν παραγωγὴν** τῶν φορολογουμένων προϊόντων. Εἰδικώτερον κατὰ τὴν τελευταίαν ταύτην μέθοδον, ἢ ὁποία ὅμως δὲν εἶναι εὐρείας ἐφαρμογῆς⁽²⁾, ὡς βάσις φορολογίας λαμβάνεται τὸ μέγεθος τῶν εἰς τὴν παραγωγὴν χρησιμοποιουμένων μηχανημάτων. Ἡ μέθοδος αὕτη ἐφαρμόζεται παρ' ἡμῖν κατὰ τὴν φορολογίαν τοῦ σταφυλοπνεύματος, εἰς τὴν ὁποίαν ὡς φορολογικὴ βάσις λαμβάνεται ἡ χωρητικότης τῶν διὰ τὴν παραγωγὴν σταφυλοπνεύματος χρησιμοποιουμένων «ἀμβύκων» δηλ. λεβήτων.

Τέλος, οἱ φόροι καταναλώσεως, καὶ δὴ ἐκεῖνοι ἔξ αὐτῶν οἱ ὁποῖοι ἐπι-

1. Ἐξαιρουμένων τῶν πολυτελῶν εἰδῶν διατροφῆς, ὡς εἶναι οἱ ἀφρώδεις οἶνοι (champagne), τὸ μαῦρο χαβιάρι κλπ., τὰ ὁποῖα ἀνήκουν εἰς τὴν κατηγορίαν τῶν εἰδῶν πολυτελείας.

2. Ἀναφέρεται ἐνταῦθα μόνον διότι εἶναι ἐν χρήσει ἐν Ἑλλάδι.

βάλλονται ἐπὶ τῆς καταναλώσεως ὠρισμένου προϊόντος ἢ ὠρισμένης ὑπηρεσίας (εἰδικοί φόροι καταναλώσεως) διακρίνονται εἰς τοὺς *κυρίως φόρους καταναλώσεως* καὶ εἰς τὰ *φορολογικὰ μονοπώλια*, εἰς τὰ ὁποῖα τὸ Κράτος ἀναλαμβάνει καὶ τὴν μονοπωλιακὴν παραγωγὴν ἢ (καὶ) ἐμπορίαν τῶν ὑπ' αὐτοῦ φορολογουμένων προϊόντων.

Καθ' ὅσον ἀφορᾷ τὸν *φορολογικὸν συντελεστὴν* ὁ ὁποῖος ἐφαρμόζεται εἰς τὸν γενικὸν καὶ τοὺς εἰδικούς φόρους καταναλώσεως, οὗτος εἴτε καθορίζεται εἰς ὠρισμένον *ποσοστὸν ἐπὶ τῆς τιμῆς πωλήσεως* τοῦ ἐτοιμοῦ προϊόντος ἢ τῆς πρώτης ὕλης ἢ τῆς ἀξίας τοῦ παγίου κεφαλαίου (ὅταν ὁ φόρος ἐπιβάλλεται ἐπὶ τῆς ἀξίας τοῦ παγίου κεφαλαίου) εἴτε καθορίζεται εἰς *ὠρισμένον χρηματ. ποσὸν κατὰ μονάδα φορολογουμένου προϊόντος*. Ὅταν ὁ φορολογικὸς συντελεστὴς καθορίζεται εἰς ποσοστὸν τῆς κυρίως τιμῆς, ὁ φόρος προκαλεῖ μεταβαλλομένην, ἀναλόγως τοῦ συνολικοῦ ἀριθμοῦ τῶν πωλήσεων, αὐξήσιν τῶν μεταβλητῶν ἐξόδων καὶ τοῦ ὀριακοῦ κόστους παραγωγῆς (1). Ἐνῶ ὅταν ὁ φορολογικὸς συντελεστὴς καθορίζεται εἰς ὠρισμένον ποσὸν κατὰ μονάδα προϊόντος, ὁ φόρος προκαλεῖ σταθερὰν αὐξήσιν τῶν μεταβλητῶν ἐξόδων καὶ τοῦ ὀριακοῦ κόστους. Ὡς εἶναι εὐνόητον, ὁσάκις ὁ φόρος καταναλώσεως ἐπιβάλλεται ἐπὶ τῆς ἀξίας τοῦ παγίου κεφαλαίου ἢ ἐπὶ τοῦ μεγέθους τῶν εἰς τὴν παραγωγὴν χρησιμοποιουμένων μηχανημάτων προκαλεῖ οὗτος αὐξήσιν τῶν σταθερῶν ἐξόδων παραγωγῆς.

Ἐκ τῶν διαφορῶν φόρων καταναλώσεως θὰ ξετασθῇ εἰς τὸ ἐπόμενον κεφάλαιον μόνον ὁ φόρος κύκλου ἐργασιῶν, ὡς ἐκ τῆς μεγάλης θεωρητικῆς καὶ πρακτικῆς, ἰδίᾳ εἰς τὰς ἀνεπτυγμένας χώρας, σπουδαιότητος αὐτοῦ. Καθ' ὅσον ἀφορᾷ εἰς τοὺς ἐξωτερικούς φόρους καταναλώσεως, δηλ. εἰς τὰ εἰσαγωγικὰ τέλη, ἡ ἐξέτασις αὐτῶν ἐκφεύγει τοῦ πλαισίου τῆς Δημοσίας Οἰκονομικῆς καὶ ἀνήκει εἰς τὴν περιοχὴν τῆς ἐφηρμοσμένης Κοινωνικῆς Οἰκονομικῆς καὶ εἰς τὸ τμήμα αὐτῆς περὶ Διεθνοῦς Ἐμπορίου καὶ Ἐξωτερικῆς Ἐμπορικῆς Πολιτικῆς.

1. Τοῦτο βεβαίως ὑπὸ τὴν προϋπόθεσιν μονοπωλιακοῦ ἀνταγωνισμοῦ, ὀλιγοπωλίου ἢ μονοπωλίου, ὅποτε ἡ τιμὴ μεταβάλλεται, μεταβαλλομένης τῆς προσφορᾶς, συνεπῶς μεταβάλλεται καὶ ἡ βᾶσις ἐπὶ τῆς ὁποίας ὑπολογίζεται τὸ ποσοστὸν τοῦ φόρου, δηλαδή ὁ φορολογικὸς συντελεστὴς.

Ο ΦΟΡΟΣ ΚΥΚΛΟΥ ΕΡΓΑΣΙΩΝ

§. 1. Έννοια και φύσις τοῦ φόρου κύκλου ἐργασιῶν.

Ὁ λεγόμενος «φόρος κύκλου ἐργασιῶν» (Impôt sur le Chiffre d' Affaires, Umsatzsteuer, Turnover Tax, Sales Tax, Imposta sulla Cifra d' Affari Purchase Tax) εἶναι φόρος ὁ ὁποῖος, κατ' ἀντιδιαστολήν πρὸς τοὺς εἰδικοὺς φόρους καταναλώσεως, ἔχει ὡς ἀντικείμενον πλείονα καταναλωτικὰ ἀγαθὰ (συγκεκριμένως ἔχει ὡς ἀντικείμενον ὅλα τὰ καταναλωτικὰ ἀγαθὰ, πλὴν ἐκείνων τὰ ὁποῖα ἐπιβαρύνονται δι' εἰδικῶν φόρων καταναλώσεως καὶ ἐκείνων τὰ ὁποῖα ἐξαιροῦνται τῆς φορολογίας τῆς καταναλώσεως—βλ. κατωτέρω), εἶναι δηλ. — ὡς καὶ εἰς τὸ προηγούμενον κεφάλαιον ἐσημειώθη—**γενικὸς φόρος καταναλώσεως**. Ἐπιβαρύνει δὲ ὁ φόρος κύκλου ἐργασιῶν τὴν κατανάλωσιν διὰ τῆς ἐπιβαρύνσεως τῶν ὑπὸ τῶν ἐπιχειρήσεων γενομένων πωλήσεων διαφόρων ἀγαθῶν καὶ ὑπηρεσιῶν, εἶναι δηλ. οὗτος **γενικὸς φόρος ἐπὶ τῶν πωλήσεων**. Ἐνίοτε μάλιστα ὁ φ.κ.ε. ἐπιβάλλεται ὄχι μόνον ἐπὶ τῶν ἐπιχειρήσεων αἱ ὁποῖαι παράγουν καὶ πωλοῦν τὰ ὄριμα πρὸς κατανάλωσιν ἀγαθὰ, καὶ γενικώτερον τὰ τελικὰ προϊόντα, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ ἐκείνων αἱ ὁποῖαι παράγουν πρώτας ὕλας ἢ ἡμιτέτοια προϊόντα.

Εἰς τὴν φύσιν τοῦ φόρου κύκλου ἐργασιῶν ὡς γενικοῦ φόρου ἐπὶ τῶν πωλήσεων ἀνταποκρίνεται ἡ ὑπ' αὐτοῦ ἐπιβαρύνσις τοῦ μεγαλυτέρου μέρους τῆς Ἐθνικῆς Δαπάνης, ἡ ὁποία περιλαμβάνει ὄχι μόνον καταναλωτικὰς δαπάνας, ἀλλὰ καὶ δαπάνας δι' ἐπενδύσεις παγίου κεφαλαίου. Συνεπῶς εἰς τὸν φόρον αὐτὸν **ὑποβάλλεται καὶ ἐν σημαντικὸν μέρος τῶν παραγωγικῶν δαπανῶν** τῶν διαφόρων ἐπιχειρήσεων, δηλ. ὑποβάλλονται αἱ δαπάναι αὐτῶν δι' ἀγορὰν μηχανημάτων, ἐξαρτημάτων, ἀνταλλακτικῶν κλπ. (1).

1. Διὰ τῆς ἐπιβαρύνσεως ὁμοῦ τῶν ἀνωτέρω παραγωγικῶν δαπανῶν ἐπιδιώκεται ἡ ἐπιβαρύνσις ἢ ἡ συμπληρωματικὴ ἐπιβαρύνσις τῶν καταναλωτικῶν ἀγαθῶν τὰ ὁποῖα παράγονται διὰ τῆς χρησιμοποίησεως τῶν φορολογουμένων μηχανημάτων.

Βεβαίως ἔξαιροῦνται τοῦ ἐν λόγῳ φόρου, ὡς εἶναι εὐνόητον. αἱ δημόσιαι δαπάναι δι' ἀγορὰν ὑπηρεσιῶν, δηλ. πληρωμαὶ μισθῶν δημ. ὑπαλλήλων κλπ. (διότι οἱ δημόσιοι ὑπάλληλοι εἶναι φορεῖς καταναλωτικῶν οἰκονομικῶν καὶ οὐχὶ ἐπιχειρήσεις πωλοῦσαι προσωπικὰς ὑπηρεσίας), καὶ ἐν μεγάλῳ μέρῳ τῶν δημοσίων δαπανῶν δι' ἀγορὰν ἀγαθῶν (ἀγαθὰ εἰσαγόμενα ἐκ τοῦ Ἐξωτερικοῦ). Ἐπίσης ἔξαιροῦνται εἰς πολλὰς χώρας αἱ ἰδιωτικαὶ δαπάναι δι' ἀγορὰν προσωπικῶν ὑπηρεσιῶν (ὡς αἱ ὑπηρεσίαι τῶν ἰατρῶν, δικηγόρων κλπ.—βλ. κατωτ.) καὶ ἐν πολλοῖς αἱ ἰδιωτικαὶ δαπάναι δι' ἐπενδύσεις ὑπὸ μορφὴν κατασκευῶν, τέλος δὲ αἱ ἰδιωτικαὶ καὶ δημόσιαι δαπάναι δι' ἀγορὰν ἀγαθῶν, τὰ ὅποια διὰ τοὺς εἰς τὴν παράγραφον 2 ἐκτιθεμένους λόγους ἔξαιροῦνται τόσον τοῦ φόρου κύκλου ἐργασιῶν ὅσον καὶ τῶν εἰδικῶν φόρων καταναλώσεως.

Ἄφ' ἐτέρου ὁμοῦς ὑπεβάλλονται εἰς τὸν φόρον κύκλου ἐργασιῶν, ὡς φόρον ἐπιβαρύνοντα τὴν Ἐθνικὴν Δαπάνην, αἱ ἰδιωτικαὶ καταναλωτικαὶ καὶ παραγωγικαὶ δαπάναι αἱ ἀναφερόμεναι εἰς ἀγαθὰ εἰσαγόμενα ἐκ τοῦ Ἐξωτερικοῦ, ἥτοι ὁ φόρος οὗτος ἐπιβάλλεται—παραλλήλως πρὸς τὰ εἰσαγωγικὰ τέλη—καὶ ἐπὶ τῶν ἐκ τοῦ Ἐξωτερικοῦ εἰσαγομένων προϊόντων καὶ πρώτων ὑλών. Ἐνῶ δὲν ὑποβάλλονται εἰς τὸν φόρον κύκλου ἐργασιῶν τὰ ἐγχώρια προϊόντα τὰ ἐξαγόμενα καὶ καταναλισκόμενα εἰς τὸ Ἐξωτερικόν, διότι αἱ ἐν τῇ Ἀλλοδαπῇ γινόμεναι δαπάναι διὰ τὴν ἀπόκτησιν τῶν εἰς τὴν Ἀλλοδαπὴν ἐξαγομένων ἐγχωρίων προϊόντων δὲν ἀποτελοῦν βεβαίως τμήμα τῆς Ἐθνικῆς Δαπάνης τῆς Ἡμεδαπῆς. Σημειωτέον τέλος ὅτι ὁ φόρος κύκλου ἐργασιῶν ἐπιβαρύνει, διὰ λόγους ταμειοτεκνῆς σκοπιμότητος ἀλλὰ καὶ λόγῳ τοῦ χαρακτῆρος του ὡς γενικοῦ φόρου ἐπὶ τῶν πωλήσεων, καὶ χρηματικὰς συναλλαγὰς αἱ ὁποῖαι ἔχουν ὡς ἀντικείμενον οὐχὶ ἀγαθὰ καὶ ὑπηρεσίας ἐκ τῆς τρεχούσης παραγωγῆς, ἀλλ' ἀγαθὰ εἰς τὸ παρελθὸν παραχθέντα, ὡς εἶναι π.χ. αἱ πωλήσεις εἰδῶν ἐν πλειστηριασμῶ.

§ 2. Αἱ εἰς τὴν πρᾶξιν ὑφιστάμεναι ἀπαλλαγαὶ ἐκ τοῦ

φόρου κύκλου ἐργασιῶν.

α) Εἰσαγωγικαὶ παρατηρήσεις.

Ἐνῶ εἰς τὴν φύσιν τοῦ φόρου κύκλου ἐργασιῶν ἀνταποκρίνεται, ὡς εἶδομεν, ἡ φορολόγησις πάσης πωλήσεως ἀγαθῶν ἢ ὑπηρεσιῶν, δηλ. πάσης χρηματικῆς συναλλαγῆς ἢ ὅποια ἔχει ὡς ἀντικείμενον πωλήσεως ἀγαθῶν καὶ

υπηρεσιῶν ἐκ τῆς τρεχούσης παραγωγῆς, εἰς τὴν πράξιν ἔν μέρους μόνον ἐκ τῶν χρηματικῶν συναλλαγῶν τῆς κατηγορίας ταύτης υποβάλλεται εἰς τὸν ἀνωτέρω φόρον, ἐνῶ αἱ ὑπόλοιποι ἀπαλλάσσονται νομίμως τῆς ἐξ αὐτοῦ ἐπιβαρύνσεως.

Οὕτως ἐν Ἑλλάδι δὲν ὑπόκεινται εἰς τὸν φόρον κύκλου ἐργασιῶν αἱ χρηματικαὶ συναλλαγαὶ αἱ ὁποῖαι ἔχουν ὡς ἀντικείμενον τὰς ὑπηρεσίας τῶν ἱατρῶν, δικηγόρων, καλλιτεχνῶν, ἀρχιτεκτόνων, συγγραφέων κ.λ.π., ἐνῶ εἰς ἄλλας χώρας (π.χ. εἰς Γερμανίαν) καὶ αἱ συναλλαγαὶ αὐταὶ ἐπιβαρύνονται διὰ τοῦ ἀνωτέρω φόρου. Ἐπίσης ἐν Ἑλλάδι ὡς καὶ εἰς ὠρισμένας ἄλλας χώρας δὲν ὑπόκεινται εἰς τὸν φόρον κύκλου ἐργασιῶν αἱ συναλλαγαὶ αἱ ὁποῖαι ἔχουν ὡς ἀντικείμενον ἕνα μέγαλον ἀριθμὸν καταναλωτικῶν ἀγαθῶν (ὡς εἶναι τὰ ἐν τῇ Ἡμεδαπῇ παραγόμενα εἶδη ὑποδήσεως καὶ ἐνδύσεως, οἱ τάπητες, τὰ κεντήματα καὶ πλεῖστα ἄλλα εἶδη παραγόμενα κυρίως ἢ ἀποκλειστικῶς εἰς μικρὰς βιοτεχνικὰς ἐπιχειρήσεις, καὶ ὡς εἶναι ἀκόμη τὰ πλεῖστα τῶν ἐγχωρίων γεωργικῶν προϊόντων). Περαιτέρω δὲν υποβάλλονται εἰς τὸν ἀνωτέρω φόρον διάφοροι ἄλλαι, πλὴν τῶν προαναφερθεισῶν, προσωπικαὶ ἢ μὴ προσωπικαὶ ὑπηρεσίαι (συνεπῶς δὲ καὶ αἱ χρηματικαὶ συναλλαγαὶ αἱ ἀναφερόμεναι εἰς τὰς ὑπηρεσίας ταύτας), ὡς εἶναι αἱ ὑπηρεσίαι τῶν καφενειῶν, κουρείων, σιλιβωτηρίων κ.λ.π. Ἀκόμη δὲν ὑπόκεινται ἐν Ἑλλάδι εἰς φόρον κύκλου ἐργασιῶν τὰ προϊόντα τῆς καπνοβιομηχανίας καὶ αἱ ὑπηρεσίαι θεάτρων, κινηματογράφων καὶ κέντρων ψυχαγωγίας. Ἐπίσης δὲν ὑπόκεινται εἰς τὸν ἀνωτέρω φόρον, τόσον παρ' ἡμῶν ὅσον καὶ εἰς ἄλλας χώρας, τὰ οἰασδήποτε φύσεως ἐγχώρια προϊόντα ἐφ' ὅσον καὶ καθ' ὃ μέρος ταῦτα ἐξάγονται εἰς τὸ Ἐξωτερικόν. Περαιτέρω δὲν υποβάλλονται εἰς τὸν φόρον κύκλου ἐργασιῶν αἱ δαπάναι τοῦ Κράτους διὰ τὴν ἀγορὰν τῶν ὑπηρεσιῶν τῶν δημοσίων ὑπαλλήλων, αἱ ὁποῖαι ἀποτελοῦν καὶ αὐταὶ ὡς θὰ ἴδωμεν εἰς τὸ βον Μέρος, ἐν τμήμα τῆς Ἐθνικῆς Δαπάνης.

Τέλος, δὲν υποβάλλεται, ὡς εἶναι εὐνόητον, εἰς τὸν φόρον κύκλου ἐργασιῶν ἢ κατανάλωσις τῶν συλλογικῶν καὶ τῶν ἐπὶ συλλογικῆς βάσεως παραγομένων εἰς τὴν κρατικὴν παραγωγικὴν διαδικασίαν ἀγαθῶν, διὰ τὸν λόγον ὅτι τὰ ἀγαθὰ ταῦτα παρέχονται δωρεὰν καὶ συνεπῶς δὲν γίνονται χρηματικαὶ δαπάναι διὰ τὴν ἀπόκτησιν αὐτῶν.

*Ἐξ ὅλων τῶν ἀνωτέρω ἀπαλλαγῶν ἐν μέρος εἶναι φαινομενικαί, μόνον δὲ αἱ ὑπόλοιποι εἶναι πραγματικά.

β) Αἱ φαινομενικαὶ ἀπαλλαγαὶ ἐκ τοῦ φόρου κύκλου ἐργασιῶν.

Αἱ φαινομενικαὶ ἀπαλλαγαὶ εἶναι φαινομενικαὶ ὑπὸ τὴν ἔννοιαν ὅτι δὲν ἔχουν αὐταὶ ὡς συνέπειαν τὴν εἰς τὴν πραγματικότητα ἀπαλλαγὴν ἐκ τῆς φορολογίας τῶν δαπανῶν αἱ ὁποῖαι ἀναφέρονται εἰς τὰ προϊόντα μὲ τὰ ὁποῖα ἔχουν σχέσιν αἱ ἐκ τοῦ ἀνωτέρω φόρου ἐξαιρούμεναι χρηματικαὶ συναλλαγαί.

Αἱ ὑπὸ τὴν ἔννοιαν ταύτην φαινομενικαὶ ἀπαλλαγαὶ εἶναι πρῶτον ἀπαλλαγαὶ αἱ ὁποῖαι ἀφοροῦν εἰς καταναλωτικὰ ἀγαθὰ ἢ ὑπηρεσίας ἐπὶ τῶν ὁποίων ἐπιβάλλονται εἰδικοὶ φόροι καταναλώσεως. Κλασσικὸν παράδειγμα τῆς φαινομενικῆς ἀπαλλαγῆς ἀποτελοῦν ἐν Ἑλλάδι ἡ κατανάλωσις σιγαρέττων καὶ ἡ κατανάλωσις τῶν ὑπηρεσιῶν δημοσίων θεαμάτων, αἱ ὁποῖαι ἀντὶ τῆς ὑπόκεινται εἰς τὸν φόρον κύκλου ἐργασιῶν, ἐπιβαρύνονται δι' εἰδικῶν φόρων καταναλώσεως, ἤτοι διὰ τοῦ φόρου καταναλώσεως καπνοῦ καὶ τοῦ τέλους ἐπὶ τῶν εἰσιτηρίων δημοσίων θεαμάτων. Εἰς τὴν περίπτωσιν προϊόντων ὡς τ' ἀνωτέρω, ἢ μὴ ὑπαγωγῆ αὐτῶν εἰς τὸν φόρον κύκλου ἐργασιῶν ἔχει ὡς αἰτιολογίαν τὸ γεγονός ὅτι ὡς ἐκ τῆς φύσεως τῶν περὶ ὧν πρόκειται προϊόντων εἶναι εὐχερεστερὰ φοροτεχνικῶς ἢ σύλληψις τῆς φορολογητέας ὕλης (χωρὶς κίνδυνον φοροδιαφυγῆς ἐκ μέρους τῶν «τρίτων»), ὅταν τὰ προϊόντα ταῦτα ἐπιβαρύνονται δι' εἰδικῶν φόρων, ἢ κατασκευῆ ἑκάστου τῶν ὁπίων εἶναι προσηρμοσμένη πρὸς τὰς ἰδιορρυθμίας τὰς ὁποίας παρουσιάζει τὸ ἀντικείμενον αὐτῶν.

Ἡ δευτέρα κατηγορία φαινομενικῶν, ὑπὸ τὴν προεκτεθεισάν ἔννοιαν, ἀπαλλαγῶν ἐκ τοῦ φόρου κύκλου ἐργασιῶν περιλαμβάνει τὰς ἀπαλλαγὰς αἱ ὁποῖαι ἀφοροῦν εἰς προϊόντα τῆς Ἡμεδαπῆς, τὰ ὁποῖα ἐξήχθησαν ἢ πρόκειται νὰ ἐξαχθοῦν εἰς τὴν Ἀλλοδαπὴν. Ὡς εἶναι εὐνόητον, καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν τῶν ἀπαλλαγῶν αὐτῶν δὲν ματαιοῦται δι' αὐτῶν ἡ φορολογικὴ ἐπιβάρυνσις τῆς καταναλώσεως τῶν ἀγαθῶν τὰ ὁποῖα ἔχουν ὡς ἀντικείμενον αἱ ἐν λόγῳ ἀπαλλαγαί. Διότι δὲν ἀφοροῦν αὐταὶ τὰ ἐν τῇ ἡμεδαπῇ καταναλισκόμενα ἀγαθὰ, ἀλλὰ χορηγοῦνται, ὡς ἐλέχθη, εἰς τὰ εἰς τὸ Ἐξωτερικὸν ἐξαγόμενα καὶ καταναλισκόμενα. Τὸ τμήμα συνελπῶς τῆς ἐγχωρίου παραγωγῆς, τὸ ὁποῖον δὲν ἐξάγεται εἰς τὸ Ἐξωτερικὸν ἀλλὰ καταναλίσκεται ἐπιτοπίως, ὑποβάλλεται εἰς τὸν φόρον κύκλου ἐργασιῶν (ἢ εἰς εἰδικὸν φόρον καταναλώσεως) ὑπὸ τῆς Φορολογικῆς Ἀρχῆς τῆς Ἡμεδαπῆς—ἐκτὸς ἐὰν πρόκειται περὶ προϊόντων τὰ ὁποῖα ἐξαιροῦνται τῆς φορολογίας τῆς καταναλώσεως. Πλὴν τοῦ ἀνωτέρω λόγου, ἢ ὑποβολῆ εἰς φορολογίαν ἐν τῇ Ἡμεδαπῇ τῶν εἰς τὴν Ἀλλοδαπὴν ἐξαγομένων προϊόντων ἀντενδεικνύεται καὶ διὰ τὸν πρόσθετον λόγον ὅτι θὰ προσκάλει αὕτη ὑψωσιν τῆς τιμῆς πωλήσεως τῶν φορολογικῶς ἐπιβαρυνομένων κατὰ τὴν ἐξαγωγὴν τῶν ἐγχωρίων προϊόντων, τοῦτο δὲ θὰ εἶχεν ὡς συνέπειαν τὴν ἐξασθένεισιν τῆς ἀνταγωνιστικῆς αὐτῶν ἰκανότητος εἰς τὴν διεθνή ἀγοράν. Διὰ τοὺς ἀνωτέρω δύο λόγους, εἰς ὅλας τὰς χώρας ἀπαλλάσσονται τοῦ φόρου κύκλου ἐργασιῶν ἢ τῶν εἰδικῶν φόρων καταναλώσεως τὰ εἰς τὴν Ἀλλοδαπὴν ἐξαγόμενα προϊόντα τῆς Ἡμεδαπῆς, ἐὰν δὲ ἔχη καταβληθῆ ὡς πρὸς αὐτά, πρὸ

1. Ὅταν ὅμως τὸ Δημόσιον ἀγοράξῃ προϊόντα μὴ ἐξαιρούμενα τοῦ φόρου κύκλου ἐργασιῶν, ἐπιβαρύνονται διὰ τοῦ φόρου μὲ τὸν ὅποιον πλήττονται ταῦτα (βλ. ἀνωτ.).

τῆς ἐξαγωγῆς των, φόρος καταναλώσεως ἐπιστρέφεται ὁ καταβληθεὶς φόρος.

Ἡ τρίτη περίπτωσηὶς φαινομενικῆς ἀπαλλαγῆς χρηματικῶν συναλλαγῶν ἐπὶ προϊόντων ἐκ τοῦ φόρου κύκλου ἐργασιῶν εἶναι ἐκείνη κατὰ τὴν ὁποίαν ἡ ἐπιβολὴ τοῦ φόρου τούτου ἐντοπίζεται εἰς ἓν μόνον στάδιον τῆς διαδικασίας παραγωγῆς καὶ διανομῆς τῶν προϊόντων τὰ ὁποῖα ὑποβάλλονται εἰς τὸν φόρον αὐτόν, ἀντὶ τὴν ἑκτείνεται εἰς ὅλας τὰς φάσεις τῆς παραγωγικῆς διαδικασίας (βλ. κατωτέρω παράγραφον 5), ὁ δὲ φορολογικὸς συντελεστὴς καθορίζεται εἰς ἐπίπεδον ὑψηλότερον ἐκείνου εἰς τὸ ὁποῖον θὰ καθορίζετο εἰν ἐφορολογούντο ὅλαι αἱ φάσεις. Τοῦτο ἔχει ὡς συνέπειαν ὅτι αἱ μεταξὺ ἐπιχειρήσεων χρηματικαὶ συναλλαγαὶ αἱ ὁποῖαι γίνονται εἰς τὰ στάδια τὰ ὁποῖα προηγούνται τοῦ σταδίου τὸ ὁποῖον ἐπιλέγεται διὰ τὴν ἐπιβολὴν τοῦ φόρου κύκλου ἐργασιῶν ἢ ἔπονται τοῦ σταδίου αὐτοῦ, οὐδόλως ἐπιβαρύνονται διὰ τοῦ ἀνωτέρω φόρου. Τὸ γεγονός ὅμως τοῦτο δὲν σημαίνει βεβαίως ὅτι ἀπαλλάσσονται τοῦ φόρου τὰ προϊόντα διὰ τὴν παραγωγὴν τῶν ὁποίων εἶναι ἀναγκαῖαι αἱ ἀπαλασσόμεναι τῆς φορολογίας συναλλαγαί, διότι τὰ προϊόντα αὐτὰ ἐπιβαρύνονται, εἰς τὸ ὕψος τὸ ὁποῖον κρίνεται ἀναγκαῖον, διὰ τῆς ἐπηρεαζομένης φορολογήσεως τῆς φάσεως ἢ ὁποῖα ἐπιλέγεται διὰ τὴν ἐπιβολὴν τοῦ φόρου.

γ) Αἱ πραγματικαὶ ἀπαλλαγαὶ ἐκ τοῦ φόρου κύκλου ἐργασιῶν.

Καθ' ὅσον ἀφορᾷ τὰς πραγματικὰς ἀπαλλαγὰς ἐκ τοῦ φόρου κύκλου ἐργασιῶν, ἡ χορήγησις αὐτῶν εἶναι δυνατὸν νὰ ὀφείλεται εἴτε εἰς τὴν ἐπίδρασιν τῆς παραδόσεως, εἴτε εἰς τὴν πίεσιν ὀργανωμένων ὁμάδων τοῦ πληθυσμοῦ, εἴτε εἰς τὴν ἐπιθυμίαν τῆς Κυβερνήσεως ὅπως ἀποφυγῇ τὴν φορολογικὴν ἐπιβάρυνσιν βασικῶν εἰδῶν πρώτης ἀνάγκης, εἴτε τέλος εἰς ἄλλους λόγους ἀναγομένους εἰς τὴν κοινωνικὴν ἢ καὶ τὴν οἰκονομικὴν πολιτικὴν τῆς Κυβερνήσεως. Καθ' ὅσον ἀφορᾷ τὴν ἀπαλλαγὴν τῶν ὑπὸ τῶν δημοσίων ὑπαλλήλων προσφερομένων εἰς τὸ Κράτος προσωπικῶν ὑπηρεσιῶν, αὕτη εἶναι ὡσαύτως πραγματικὴ, παρέχεται δὲ πρὸς ἀποφυγὴν τῆς αὐτοφορολογήσεως τοῦ Κράτους ὁ ὁποῖος εἶναι φορολογικὸς πιστωτὴς ὡς πρὸς τὸν φόρον κύκλου ἐργασιῶν.

Παραδείγματα πραγματικῶν ἀπαλλαγῶν ἀποτελοῦν ἐν Ἑλλάδι ἡ ἐκ λόγων παραδόσεως ἀπαλλαγὴ ἐκ τοῦ φόρου κύκλου ἐργασιῶν ὡς γενικοῦ φόρου καταναλώσεως τῶν ὑπηρεσιῶν τῶν δικηγόρων, ἱατρῶν, ἀρχιτεκτόνων, πολιτικῶν μηχανικῶν καὶ λοιπῶν ἐπαγγελματιῶν ἀσκούντων ἐλευθέρια ἐπαγγέλματα (βλ. ἀνωτ.), ὡς καὶ ἡ ἀπαλλαγὴ τῶν ὑπηρεσιῶν χρήσεως τῶν οἰκιῶν. Ἐπίσης ἡ ὑπὸ τὴν πίεσιν ὀργανωμένων ὁμάδων τοῦ πληθυσμοῦ καθιερωθεῖσα καὶ διατηρηθεῖσα ἀπαλλαγὴ τῶν προϊόντων ὑποδηματοποιίας, τῶν χειροποίητων ταπήτων ἀνατολικοῦ τύπου, τῶν ἀναψυκτικῶν κ.λ.π. Περαιτέρω ἡ διὰ λόγους κοινωνικῆς πολιτικῆς θε-

σπισθεῖσα ἀπαλλαγή πλείστων προϊόντων παραγομένων κυρίως ἢ ἀποκλειστικῶς ὑπὸ μικρῶν βιοτεχνικῶν ἐπιχειρήσεων π. χ. ὑπὸ φανοποιῶν, κασιτερωτῶν, κερμοποιῶν, κεραμοποιῶν, ἐπινικελωτῶν, ἀργυροχόων, βαφέων, σφραγιδοποιῶν, κατασκευαστῶν τιραντῶν, ἐφαπλωματοποιῶν κ.λ.π. ἢ εἰδῶν συντηρήσεως, ὡς εἶναι ἢ ἀπαλλαγή τῶν προϊόντων γαλακτοκομίας, ἐλαιολάδου, μὴ ἐμφιαλωμένου οἴνου, ἄρτου κ.λ.π. Καὶ τέλος ἢ διὰ λόγου οἰκονομικῆς πολιτικῆς καθολικῆ ἢ μερικῆ ἀπαλλαγή ὄρισμένων βιομηχανικῶν προϊόντων ὡς εἶναι τὰ ἀεροσκάφη καὶ τὰ πλοῖα (καθολικῆ ἀπαλλαγῆ) καὶ τὰ ὑπὸ ἐπαρχιακῶν βιομηχανιῶν παραγόμενα προϊόντα (μερικῆ ἀπαλλαγῆ).

§ 3. Ὑποκείμενον τοῦ φόρου κύκλου ἐργασιῶν.

Εἶδομεν ἀνωτέρω ὅτι αἱ διὰ τοῦ φόρου κύκλου ἐργασιῶν ἐπιβαρυνόμεναι δαπάναι φορολογοῦνται ἐμμέσως διὰ παρεμβολῆς μεταξὺ τῆς Φορολογούσης Ἀρχῆς καὶ τῶν διενεργούντων τὰς φορολογουμένας δαπάνας τῶν «τρίτων» οἱ ὅποιοι παράγουν ἢ ἐμπορεύονται τὰ καταναλωτικὰ ἀγαθὰ ἢ τὰς ὑπηρεσίας εἰς τὰς ὁποίας ἀναφέρονται αἱ δαπάναι αὐταί, ἢ τῶν τρίτων οἱ ὅποιοι παράγουν προϊόντα (ἢ ὑπηρεσίας) τὰ ὁποῖα χρησιμοποιοῦνται διὰ τὴν παραγωγὴν τῶν καταναλωτικῶν ἀγαθῶν. Συνεπῶς *ὑποκείμενον τοῦ ἀνωτέρω φόρου εἶναι διάφοροι ἐπιχειρήσεις παραγωγῆς ἢ (καὶ) ἐμπορίας τῶν φορολογουμένων προϊόντων*, εἶναι δὲ αὐταὶ ὑπόχρεοι ἔναντι τοῦ Δημοσίου εἰς τὴν καταβολὴν τοῦ νομοθετικῶς καθωρισμένου ποσοῦ φόρου δι' ἑκάστην μονάδα τῶν ὑπ' αὐτῶν πωλουμένων προϊόντων (ἢ ὑπηρεσιῶν) ἐφ' ὅσον ταῦτα ὑπάγονται εἰς τὸν φόρον κύκλου ἐργασιῶν. Εἰδικώτερον, εἰς τὴν περίπτωσιν ὁμορρυθμῶν ἢ ἑτερορρυθμῶν Ἑταιριῶν ἢ Ἑταιριῶν περιορισμένης εὐθύνης ἢ Ἀωνύμων Ἑταιριῶν, ὑποκείμενον τοῦ φόρου εἶναι τὸ νομικὸν πρόσωπον τῆς ὁμορρυθμοῦ ἢ ἑτερορρυθμοῦ εταιρίας ἢ τῆς εταιρίας περιορισμένης εὐθύνης κ.λ.π. Ἐνῶ εἰς τὴν περίπτωσιν ἀτομικῶς ἀσκουμένων ἐπιχειρήσεων, ὑποκείμενον τοῦ φόρου εἶναι βεβαίως τὸ φυσικὸν πρόσωπον ἐκείνου ὁ ὁποῖος ἀσκεῖ τὴν ἐπιχείρησιν, εἶναι δηλ. ὁ ἰδιοκτῆτης ταύτης. Ἡ ὑποχρέωσις τῶν φυσικῶν ἢ νομικῶν προσώπων εἰς τὴν καταβολὴν φόρου κύκλου ἐργασιῶν ὑφίσταται ὅμως μόνον ἐφ' ὅσον ἢ ἐπιχειρήσῃς τὴν ὁποίαν ταῦτα ἀσκοῦν εὐρίσκεται εἰς τὴν Ἡμεδαπὴν, ἔχει δηλ. αὐτὴ ἐγκατάστασιν εἰς τὴν Ἡμεδαπὴν, ἔστω καὶ ἂν ἢ ἐπιχειρήσῃς ἀνήκῃ εἰς Ἀλλοδαπούς.

Προϋπόθεσις διὰ τὴν δημιουργίαν τῆς φορολογικῆς ἐνοχῆς τῶν ἀνωτέρω ὑποκειμένων τοῦ φόρου ὡς πρὸς τὸν φόρον κύκλου ἐργασιῶν, εἶναι ἢ πώλησις καὶ δὴ ἢ ὀριστικὴ πώλησις τῶν εἰς τὸν φόρον αὐτὸν ὑπαγομένων προϊόντων, ὡς χρόνου πώλησεως τούτου θεωρουμένου τοῦ χρόνου παραδόσεως τοῦ ἐμπορεύματος. Τὸ ποσὸν δὲ τοῦ ὑφ' ἑκάστης ἐπιχειρήσεως καταβλητέου φόρου καθορίζεται ἐπὶ τῇ βάσει τῆς

τιμῆς εἰς τὴν ὁποίαν ἐπραγματοποιήθη ἡ πώλησις, ἀνεξαορτήτως τοῦ ἐάν εἰσεπραχθῆ ἡ τιμὴ αὐτῆ ὑπὸ τῆς ἐπιχειρήσεως ἢ ἐάν ἡ πώλησις ἐγένετο ἐπὶ πιστώσει τοῦ τιμήματος καθ' ὅσον ἀφορᾷ ἐν μέρος τῆς ἀξίας ἢ ἔστω καὶ ὀλόκληρον τὴν ἀξίαν τοῦ πωληθέντος ἐμπορεύματος.

Προκειμένου περὶ προϊόντων τὰ ὁποῖα εἰσάγονται ἐκ τοῦ Ἐξωτερικοῦ ὑποκείμενον τοῦ φόρου κύκλου ἐργασιῶν εἶναι ὁ εἰσαγωγεὺς. Συνεπῶς, προκειμένου περὶ τῶν προϊόντων αὐτῶν προϋποθέσεις διὰ τὴν δημιουργίαν τῆς πρὸς καταβολὴν τοῦ φόρου ὑποχρέωσης εἶναι οὐχὶ ἡ πώλησις, ἀλλ' ἡ εἰσαγωγή. Τοῦτο συμβαίνει διὰ τὸν λόγον ὅτι ἡ εἴσπραξις τοῦ φόρου κατὰ τὴν εἰσαγωγὴν καὶ πρὸ τῆς διαθέσεως εἰς τὴν ἐσωτερικὴν Ἀγορὰν τῶν εἰσαγομένων εἰδῶν ἐξασφαλίζει τὸ Δημόσιον περισσότερον κατὰ τοῦ κινδύνου φοροδιαφυγῆς, ὁ ὁποῖος θὰ ἦτο βεβαίως μεγαλύτερος εἰς περιπτώσιν κατὰ τὴν ὁποίαν ὁ φόρος θὰ εἰσεπράττετο μετὰ τὴν πώλησιν τῶν εἰσαχθέντων εἰδῶν καὶ συνεπῶς θὰ ὑπελογίζετο ἐπὶ τῇ βάσει τῆς τιμῆς πωλήσεως δι' ἐξευρέσεως τῶν ἀκαθαρίστων ἐσόδων τῶν φορολογουμένων ἐπιχειρήσεων (βλ. κατωτέρω). Ἐκτὸς τοῦ λόγου τούτου, ἡ ἐπιβολὴ τοῦ φόρου κατὰ τὴν εἰσαγωγὴν εἶναι καὶ ἀναγκαία εἰς περιπτώσιν κατὰ τὴν ὁποίαν ἐπιβάλλεται οὗτος εἰς μίαν μόνον φάσιν τῆς διαδικασίας τῆς παραγωγῆς καὶ διανομῆς, ὡς τοιαύτη δὲ φάσις ἔχει ἐπιλεγῆ οὐχὶ τὸ χονδρικὸν ἢ λιανικὸν ἐμπόριον, ἀλλ' ἡ παραγωγή, καὶ δὴ ἡ μεταποίησις.

§ 4. Ἄντικείμενον τοῦ φόρου κύκλου ἐργασιῶν, φορολογικὴ βάση καὶ φορολογικὸς συντελεστής.

Ὡς εἶναι εὐνόητον, ἀντικείμενον τοῦ φόρου κύκλου ἐργασιῶν εἶναι αἱ πωλήσεις διαφορῶν ἀγαθῶν καὶ ὑπηρεσιῶν, αἱ ὁποῖαι ἐπιβαρύνονται διὰ τοῦ φόρου αὐτοῦ. Ἀφ' ἑτέρου ὁ φορολογικὸς συντελεστής καθορίζεται εἰς τὸν φόρον αὐτόν, εἰς ποσοστὸν ἐπὶ τῆς τιμῆς πωλήσεως τῶν δι' αὐτοῦ ἐπιβαρυνομένων προϊόντων ὅταν ταῦτα εἶναι ἐγχώρια προϊόντα, ἢτις τιμὴ εἶναι τιμὴ λιανικῆς πωλήσεως ὁσάκις ὁ φόρος ἐπιβάλλεται εἰς τὸ λιανικὸν ἐμπόριον (βλ. κατωτ. § 5). Δοθέντος ὅτι ὁ περὶ οὗ ὁ λόγος φόρος εἶναι ὡς εἶδομεν ἀνωτέρω φόρος ἐπὶ τῶν (πραγματοποιηθεισῶν) ὑπὸ τῶν κατ' ἰδίαν ἐπιχειρήσεων πωλήσεων τῶν δι' αὐτοῦ ἐπιβαρυνομένων προϊόντων, καὶ ἐπομένως εἶναι οὗτος πρὸ-εἰσπρατόμενος φόρος, θὰ πρέπει διὰ τὴν ἐξεύρεσιν τῆς βάσεως ὑπολογισμοῦ τοῦ φόρου πρὸς τὸν σκοπὸν ὑπολογισμοῦ τοῦ ποσοῦ φορολ. ὀφειλῆς μιᾶς ἐκάστης ἐπιχειρήσεως, νὰ ἐξευρεθῆ ἡ συνολικὴ τιμὴ πωλήσεως ὑπὸ ἐκάστης ἐπιχειρήσεως, ἢτοι τὸ συνολικὸν τίμημα πωλήσεως ὑπ' αὐτῆς τοῦ προϊόντος τὸ ὁποῖον ἐπιβαρύνεται διὰ τοῦ φόρου, ἐν συνεχείᾳ δὲ νὰ ὑπολογισθῆ ἐπὶ τῇ βάσει τῆς συνολικῆς ταύτης τιμῆς ὁ φορολογικὸς συντελεστής. Ἐπειδὴ ὅμως αἱ κατ' ἰδίαν ἐπιχειρήσεις, αἱ ὁποῖαι ὡς εἶδομεν ἀποτελοῦν τὸ ὑποκείμενον τοῦ φόρου κύκλου ἐργασιῶν, παράγουν ἢ ἐμπορεύονται πλείονα προϊ-

όντα ἐκάστη, θὰ ἔπρεπε διὰ τὸν ὑπολογισμὸν τοῦ ὑπὸ ἐκάστης ἐπιχειρήσεως συνολικῶς καταβλητέου φόρου κύκλου ἐργασιῶν νὰ γίνεται χωριστὸς ὑπολογισμὸς τοῦ ποσοῦ τοῦ φόρου καθ' ὅσον ἀφορᾷ ἐν ἑκαστον προϊόν. Θὰ ἔπρεπε δηλ. νὰ ἐξευρῆσκειται ἡ συνολικὴ τιμὴ πωλήσεως ἑνὸς ἐκάστου ἐκ τῶν προϊόντων τὰ ὁποῖα παράγει ἢ ἐμπορεῦται ἢ ἐπιχειρήσεις καὶ ἐπὶ τῆς συνολικῆς ταύτης τιμῆς νὰ ὑπολογίζεται ὁ ἀναλογῶν δι' ἐν ἑκαστον προϊόν φόρος κύκλου ἐργασιῶν. Πρὸς ἀποφυγὴν τοῦ πολυπλόκου αὐτοῦ ὑπολογισμοῦ, ὁ ὁποῖος θὰ ἀλήτει βεβαίως σημαντικὴν δαπάνην χρόνου, ὑπολογίζεται ἡ συνολικὴ τιμὴ πωλήσεως ὄλων ὁμοῦ τῶν προϊόντων τὰ ὁποῖα παράγει ἢ ἐμπορεῦται ἐκάστη ἐπιχειρήσεις, ἀντὶ νὰ ὑπολογίζεται ἡ συνολικὴ τιμὴ πωλήσεως ἑνὸς ἐκάστου ἐκ τῶν προϊόντων αὐτῆς. Ἡ συνολικὴ ὅμως τιμὴ πωλήσεως ὄλων ὁμοῦ τῶν ὑπὸ τῆς ἐπιχειρήσεως παραγομένων προϊόντων (ἢ ὑπηρεσιῶν) τὰ ὁποῖα αὕτη ἐμπορεῦται ἢ παράγει, ἀποτελεῖ τὰ ἀκαθάριστα αὐτῆς ἔσοδα, ἢ ἄλλως τὸν κύκλον ἐργασιῶν τῆς ἐπιχειρήσεως (ἐξ οὗ καὶ ἡ ὀνομασία τοῦ φόρου). Συνεπῶς **φορολογικὴν βάσιν εἰς τὸν φόρον κύκλου ἐργασιῶν ἐπὶ τῆς ὁποίας ὑπολογίζεται ὁ φορολογικὸς συντελεστὴς ἀποτελοῦν τὰ ἀκαθάριστα ἔσοδα** (1) τῶν ἐπιχειρήσεων αἱ ὁποῖαι ὑπόκεινται εἰς αὐτόν.

Ὁ φορολογικὸς συντελεστὴς δὲν ὑπολογίζεται ὅμως ἐφ' ὀλοκλήρου τοῦ ποσοῦ τῶν ἀκαθαρίστων ἐσόδων μιᾶς ἐκάστης ἐπιχειρήσεως. Διότι εἰς τὴν τιμὴν πωλήσεως τῆς μονάδος ἐκάστου προϊόντος, συνεπῶς δὲ καὶ εἰς τὴν συνολικὴν τιμὴν πωλήσεως (εἰς τὸ συνολικὸν τίμημα) περιλαμβάνεται συνήθως καὶ ὁ φόρος ὅταν οὗτος εἶναι ἐνσωματωμένος εἰς τὴν τιμὴν πωλήσεως καὶ δὲν ἀναγράφεται κεχωρισμένως εἰς τὸ τιμολόγιον. Ἐὰν λοιπὸν ὁ φόρος κύκλου ἐργασιῶν ὑπελογίζετο εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν ἐφ' ὀλοκλήρου τοῦ ποσοῦ τῶν ἀκαθαρίστων ἐσόδων τῆς ἐπιχειρήσεως, τὸ ἀποτέλεσμα θὰ ἦτο ὅτι θὰ ὑπελογίζετο ὁ φόρος ἐπὶ τοῦ φόρου. Πρὸς ἀποφυγὴν τοῦ αὐτοῦ τούτου ὁ φορολογικὸς συντελεστὴς ὑπολογίζεται—εἰς περίπτωσιν κατὰ τὴν ὁποῖαν ὁ φόρος κύκλου ἐργασιῶν δὲν ἀναγράφεται κεχωρισμένως ἐπὶ τοῦ τιμολογίου, ἀλλ' εἶναι ἐνσωματωμένος εἰς τὴν τιμὴν—ἐπὶ τοῦ καθαρῶν τιμήματος, ἢτοι ἐπὶ τοῦ τιμήματος τὸ ὁποῖον προκύπτει μετὰ τὴν ἐξ αὐτοῦ ἔκπτωσιν τοῦ εἰς τιμὴν ἐνσωματωμένου φόρου. Ἡ ἐξεύρεσις δὲ τοῦ καθαρῶν τιμήματος, δηλ. ὁ καθορισμὸς τῆς βάσεως ὑπολογισμοῦ τοῦ φόρου, γίνεται δι' ἐφαρμογῆς τῶν κανόνων τῆς ἐσωτερικῆς ὑφαιρέσεως. Οὕτως, ἐὰν ὁ φορολογικὸς συντελεστὴς εἶναι 6% καὶ τὰ ἀκαθάριστα ἔσοδα ὠρισμένης ἐπιχειρήσεως ἀνέρχονται π.χ. εἰς 50.000.000

1) Φορολογικὴν βάσιν εἰς τὸν φ.κ.ε. ἀποτελοῦν τὰ ἀκαθάριστα ἔσοδα, καὶ οὐχὶ αἱ «ἀκαθάριστοι εἰσπράξεις», διθέντος ὅτι ὡς διεπιστώσαμεν ἀνωτέρω ἡ φορολ. ὑποχρέωσις ὡς πρὸς τὸν φόρον αὐτὸν δημιουργεῖται ἀνεξαρτήτως τοῦ ἐὰν εἰσεπράχθῃ ὑπὸ τῆς ὑποκειμένης εἰς τὸν φόρον ἐπιχειρήσεως ἢ ἄξια τῶν ὑπ' αὐτῆς πωληθέντων καὶ εἰς τὸν ἀγοραστὴν παραδοθέντων ἐμπορευμάτων.

δραχμῶν, τὸ συνολικὸν καθαρὸν τίμημα τὸ ὁποῖον προκύπτει ἐκ τῆς ἐφαρμογῆς τῶν κανόνων τῆς ἐσωτερικῆς ὑφαιρέσεως καὶ τὸ ὁποῖον ἀποτελεῖ ὡς ἐλέγχθη τὴν βίσιν ὑπάλ. γιτισμοῦ τοῦ φόρου εἶναι 47.170.000 δραχμαί, ποσὸν ἐπὶ τοῦ ὁποῖου ὑπολογίζεται ὁ φορολ. συντελεστῆς 6%.

Τὰ λεχθέντα ἀνωτέρω, καθ' ὅσον ἀφορᾷ τὴν βάσιν ὑπολογισμοῦ τοῦ φόρου κύκλου ἐργασιῶν, ἰσχύουν καὶ διὰ τὰς περιπτώσεις κατὰ τὰς ὁποίας ἀντικείμενον τούτου εἶναι ὑπηρεσίαι προσωπικαὶ ἢ μὴ. Καὶ εἰς τὰς περιπτώσεις δηλ. αὐτὰς ὁ φόρος κύκλου ἐργασιῶν ὑπολογίζεται ἐπὶ τῶν ἀκαθάρσιων ἐσόδων, τὰ ὁποῖα πραγματοποιοῦν αἱ ἐπιχειρήσεις παραγωγῆς διαφόρων προσωπικῶν ἢ μὴ ὑπηρεσιῶν ἐκ τῆς πωλήσεως τούτων (ὡς εἶναι αἱ τραπεζικαί, ἀσφαλιστικαί, μεταφορικαί, κλπ. παρόμοιοι ἐπιχειρήσεις). Οὕτω προκειμένου περὶ τραπεζικῶν ἐπιχειρήσεων βάσις ὑπολογισμοῦ τοῦ φόρου κύκλου ἐργασιῶν εἶναι τὰ ἀκαθάριστα αὐτῶν ἔσοδα, ἥτοι κυρίως τὰ ἔσοδα ἐκ τόκων (ἐνεργητικοὶ τόκοι), ὡς καὶ τὰ ἔσοδα ἐκ διαφόρων προμηθειῶν, μεσιτειῶν κ.λ.π. Εἰς τὴν περίπτωσιν πωλήσεως ὑπηρεσιῶν, ὡσάκις μὲν ὁ φόρος κύκλου ἐργασιῶν ἀναγράφεται κεχωρισμένως ἐπὶ τοῦ τιμολογίου (ὡς τοῦτο συμβαίνει π.χ. κατὰ τὴν πώλησιν τῶν ὑπηρεσιῶν τοῦ Ο.Τ.Ε.), ὁ φορολογικὸς συντελεστῆς ὑπολογίζεται ἐφ' ὁλοκλήρου τοῦ ποσοῦ τῶν ἀκαθάρσιων ἐσόδων τῶν ἀντιστοιχῶν ἐπιχειρήσεων. Ὅσακις ὅμως ὁ φόρος εἶναι ἐνσωματωμένος εἰς τὴν τιμὴν πωλήσεως αὐτῶν, ἐξευρίσκεται δι' ἐσωτερικῆς ὑφαιρέσεως τὸ καθαρὸν τίμημα πωλήσεως καὶ ἐπὶ τούτου ἐφαρμόζεται ὁ φορολογικὸς συντελεστῆς.

Προκειμένου περὶ ἀγαθῶν τὰ ὁποῖα εἰσάγονται ἐκ τοῦ Ἐξωτερικοῦ, ὡς βάσις ὑπολογισμοῦ τοῦ ἀνωτέρω φόρου δὲν εἶναι δυνατόν βεβαίως νὰ χρησιμοποιηθῇ τὸ πραγματοποιηθὲν τίμημα πωλήσεως, διότι ὁ φόρος ἐπιβάλλεται ὡς εἶδομεν κατὰ τὴν εἰσαγωγὴν τῶν δι' αὐτοῦ ἐπιβαρυνομένων ἐμπορευμάτων δηλ. εἶναι προκαταβαλλόμενος φόρος καὶ συνεπῶς δὲν ἔχει πραγματοποιηθῆ κατὰ τὴν ἐπιβολὴν αὐτοῦ ἢ πώλησις εἰς τὴν ἐσωτερικὴν ἀγορὰν τῶν δι' αὐτοῦ ἐπιβαρυνομένων προϊόντων. Διὰ τοῦτο ὁ φορολογικὸς συντελεστῆς ὑπολογίζεται εἰς ποσοστὸν τῆς τιμῆς χονδρικῆς πωλήσεως τῶν ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ εἰσαχθέντων προϊόντων. Λαμβάνεται δὲ ὑπ' ὄψιν διὰ τὸν ὑπολογισμὸν τοῦ φόρου ἡ τρέχουσα τιμὴ χονδρικῆς πωλήσεως τοῦ ἐμπορεύματος εἰς τὴν ἐσωτερικὴν ἀγορὰν. Συνεπῶς ἡ φορολογικὴ βάσις εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν περιλαμβάνει τὴν τιμολογιακὴν ἀξίαν τοῦ ἐμπορεύματος, τοὺς καταβληθέντας τελωνειακοὺς δασμοὺς καὶ τοὺς μετ' αὐτῶν εἰσπραττομένους φόρους, τέλη, δικαιώματα κλπ. καὶ τὰ λοιπὰ ἔσοδα τὰ ὁποῖα βαρύνουν τὰ εἰσαγόμενα εἶδη μέχρις ὅτου πωληθῶν ταῦτα εἰς τὸ λιανικὸν ἐμπόριον (συμπεριλαμβανομένου τοῦ μικτοῦ κέρδους τοῦ εἰσαγωγέως καὶ τοῦ ἐμπόρου χονδρικῆς πωλήσεως). Δὲν συμπεριλαμβάνεται ὅμως εἰς τὴν τιμὴν χονδρικῆς πωλήσεως διὰ τὸν ὑπολογισμὸν τοῦ φόρου κύκλου ἐργασιῶν τὸ ποσὸν αὐτοῦ τούτου τοῦ φόρου, τὸ ὁποῖον ὡσαύτως προκαλεῖ αὔξησιν τῆς τιμῆς χονδρικῆς πω-

λήσεως, διότι εἰς τὴν ἀντίθετον περίπτωσιν θὰ ὑπελογίζετο ὁ φόρος ἐπὶ τοῦ φόρου. Ἄλλ' ἐκπίπτει καὶ ἐνταῦθα δι' ἐσωτερικῆς ὑφαιρέσεως ἐκ τῆς τιμῆς χονδρικῆς πωλήσεως τὸ ποσὸν τοῦ εἰς ταύτην ἐνσωματωμένου φόρου κύκλου ἐργασιῶν, λαμβανομένου ὡς δεδομένου ὅτι ἡ προσαύξησις τῆς τιμῆς χονδρικῆς πωλήσεως ἐγένετο καθ' ὁλόκληρον τὸ ποσὸν τὸ ὁποῖον ἀντιστοιχεῖ εἰς τὸ νομοθετικῶς καθωρισμένον ποσοστὸν φόρου κατὰ μονάδα προϊόντος.

Καθ' ὅσον ἀφορᾷ τὸν *συντελεστήν* τοῦ φόρου κύκλου ἐργασιῶν, συνήθως γίνεται διαβάθμισις αὐτοῦ ἀναλόγως τοῦ εἴδους τοῦ ἐπιβαρυνομένου ἀγαθοῦ (ἐὰν δηλ. τοῦτο χρησιμεύῃ διὰ τὴν κάλυψιν βασικῶν ἢ δευτερευούσης σημασίας ἀναγκῶν) ἢ τῆς ποιότητος αὐτοῦ. Ἐνίοτε *παράλλῃως πρὸς τὸν διαφορισμὸν* αὐτόν, δηλ. τὸν διαφορισμὸν *ἐπὶ τῇ βάσει κοινωνικῶν κριτηρίων, γίνεται διαφορισμὸς καὶ ἐπὶ τῇ βάσει κοινωνικοοικονομικῶν κριτηρίων*. Οὕτως ἐν Ἑλλάδι ὑφίσταται διαβάθμισις τοῦ συντελεστοῦ τοῦ ἀνωτέρω φόρου ὑπὲρ τῶν εἰς τὰς ἐπαρχίας ἐγκτεστημένων βιομηχανιῶν, τὰ προϊόντα τῶν ὁποίων ὑποβάλλονται εἰς χαμηλότερον συντελεστήν ἐν συγκρίσει πρὸς τὸν συντελεστήν φορολογικῆς ἐπιβαρύνσεως τῶν προϊόντων τῶν βιομηχανικῶν ἐπιχειρήσεων αἱ ὁποῖαι εἶναι ἐγκτεστημέναι εἰς τὴν περιοχὴν τῆς τέως Διοικήσεως Πρωτευούσης (βλ. καὶ ἀνωτέρω παράγραφον 2 περὶ φορολογικῶν ἀπαλλαγῶν). Ἐπίσης ὑπόκεινται ἐν Ἑλλάδι εἰς μειωμένον συντελεστήν τὰ μηχανήματα ὠρισμένων κατηγοριῶν, οἱ ἀτμολέβητες, αἱ κινητήριοι μηχαναί, οἱ ἀτμοστρόβιλοι, οἱ ἠλεκτρικοὶ κινητήρες, τὰ γεωργικὰ μηχανήματα, ὄργανα καὶ ἐργαλεῖα, καὶ διάφορα ἄλλα κεφαλαιουχικὰ ἀγαθὰ, ἐφ' ὅσον ταῦτα κατασκευάζονται ἐν τῇ χώρῃ. Καὶ ἀκόμη ὑπόκεινται εἰς μειωμένον συντελεστήν ὠρισμένα τρόφιμα τὰ ὁποῖα ἀποτελοῦν προϊόντα ἐλληνικῶν γεωργικῶν βιομηχανιῶν, ὡς εἶναι τὰ ζυμαρικά, τὰ μαγειρικά λίπη, τὰ ἐξηυγενισμένα ἐλαιόλαδα, ὁ τοματοπολτός, τὰ διατηρημένα λαχανικά καὶ φρούτα (κονσέρβαι), αἱ κτηνοτροφαὶ κ.λ.π. Ἀντιθέτως, προκειμένου περὶ εἰδῶν πολυτελείας ὁ συντελεστὴς τοῦ φόρου κύκλου ἐργασιῶν δύναται κατὰ τὸν ἐλληνικὸν νόμον νὰ ὀρίζεται μέχρι τοῦ τετραπλασίου τοῦ συντελεστοῦ ὁ ὁποῖος ἰσχύει γενικῶς διὰ τὰ προϊόντα τῶν βιομηχανικῶν καὶ βιοτεχνικῶν ἐπιχειρήσεων.

Ἡ διαφοροποίησις τοῦ συντελεστοῦ τοῦ φόρου κύκλου ἐργασιῶν εἶναι λεπτομερεστέρα καὶ μεγαλυτέρα —διότι εἶναι αὕτη τεχνικῶς εὐχερεστέρα— ὅταν ὁ φόρος ἐπιβάλλεται ἐπὶ τοῦ χονδρικοῦ ἐμπορίου, ὡς τοῦτο συμβαίνει εἰς Μ. Βρετανίαν, ὅπου ὁ λεγόμενος Purchase Tax εἶναι ἐξωπλισμένος μὲ συντελεστήν ποικίλλοντα ἀπὸ 5% μέχρις 90%. Ὁ ἀνώτατος συντελεστὴς ἐφαρμόζεται ἐπὶ τῶν ἀρωμάτων καὶ καλλυντικῶν, ὁ δὲ κατώτατος ἐπὶ τῶν εἰδῶν ἐνδύσεως, τῶν στρωμάτων, τῶν οἰκιακῶν ἐπιπλῶν κ.λ.π. Καθ' ὅσον ἀφορᾷ τὰ εἶδη διατροφῆς καὶ τὰ καύσιμα, ὁ συντελεστὴς φορολογικῆς ἐπιβαρύνσεως τούτων διὰ τοῦ Purchase Tax εἶναι 0%, δηλ. ταῦ-

τα είναι τελείως ἀπηλλαγμένα τῆς ἐκ τοῦ φόρου κύκλου ἐργασιῶν ἐπιβαρύνσεως. Σημειωτέον ὅτι ἡ τοιαύτη διαβάθμισις τῆς φορολογικῆς ἐπιβαρύνσεως δὲν ἀποβλέπει μόνον εἰς τὴν δικαίαν κατανομήν τῶν φορολογικῶν βαρῶν, ἀλλὰ χρησιμεύει καὶ διὰ τὴν ἀσκησιν οἰκονομικῆς πολιτικῆς μέσῳ τοῦ φόρου κύκλου ἐργασιῶν.

Παραλλήλως πρὸς τὴν κατὰ τ' ἀνωτέρω διαβάθμισιν τοῦ φορολογικοῦ συντελεστοῦ, ἡ ὁποία καθορίζεται εἰς τὸν φορολογικὸν νόμον, καὶ στηρίζεται ὡς εἶδομεν εἰς κοινωνικοοικονομικά ἢ κοινωνικά κριτήρια, ὑφίσταται πολλάκις καὶ μία οὕτως εἰπεῖν *de facto* διαβάθμισις τοῦ συντελεστοῦ φορολογικῆς ἐπιβαρύνσεως τῶν κατ' ἴδιαν προϊόντων διὰ τοῦ φόρου κύκλου ἐργασιῶν, ἡ ὁποία ὁμως δὲν εἶναι ὀρθολογικὴ καὶ δὲν προβλέπεται ὑπὸ τοῦ φορολογικοῦ νομοθέτου, ἀλλὰ δημιουργεῖται αὐτομάτως εἰς τὴν πρᾶξιν, ὀφειλομένη εἰς τὴν ἐφαρμοζομένην κατὰ τὴν ἐπιβολὴν τοῦ ἀνωτέρω φόρου φοροτεχνικὴν (βλ. ἐπομένην παρίγραφον). Τοιαύτη ἄλογος καὶ εἰς οὐδὲν κριτήριον οἰκονομικῆς ἢ κοινωνικῆς πολιτικῆς στηριζομένη διαβάθμισις εἶναι ἡ διαβάθμισις τῆς φορολογικῆς ἐπιβαρύνσεως τῶν κατ' ἴδιαν προϊόντων ἢ ὁποία γίνεται εἰς περίπτωσιν κατὰ τὴν ὁποίαν ὁ φόρος κύκλου ἐργασιῶν ἐπιβάλλεται εἰς ὅλα τὰ στάδια τῆς παραγωγικῆς διαδικασίας, ὅποτε ἡ φορολογικὴ ἐπιβάρυνσις τῶν κατ' ἴδιαν τελικῶν προϊόντων εἶναι μικρότερα ἢ μεγαλύτερα ἀναλόγως τοῦ ἀριθμοῦ τῶν σταδίων διὰ τῶν ὁποίων διέρχεται ἡ παραγωγή ἐκάστου ἐξ αὐτῶν. Ἐπίσης ἄλογος διαβάθμισις τοῦ φορολογικοῦ συντελεστοῦ, καὶ μάλιστα διαβάθμισις ἀντικοινωνικὴ, λαμβάνει χώραν εἰς τὴν ἀντίθετον περίπτωσιν, εἰς περίπτωσιν δηλ. κατὰ τὴν ὁποίαν ὁ φόρος κύκλου ἐργασιῶν ἐπιβάλλεται εἰς μίαν μόνον φάσιν τῆς παραγωγικῆς διαδικασίας, καὶ δὴ ἐπὶ τῆς πρώτης ὕλης, ὅποτε τὸ ὕψος τῆς φορολογικῆς ἐπιβαρύνσεως τοῦ τελικοῦ προϊόντος ποικίλλει ἀναλόγως τοῦ βαθμοῦ ἐπεξεργασίας τῆς φορολογουμένης πρώτης ὕλης (βλ. κατωτέρω).

§ 5. Ἡ ἐφαρμοζομένη εἰς τὸν φόρον κύκλου ἐργασιῶν φοροτεχνικὴ.

α) Εἰσαγωγικαὶ παρατηρήσεις.

Εἰς τὴν φύσιν τοῦ φόρου κύκλου ἐργασιῶν, ὡς αὕτη περιεγράφη ἀνωτέρω, ἀνταποκρίνεται βεβαίως ἡ ἐπιβολὴ αὐτοῦ εἰς ὅλας τὰς φάσεις τῆς διαδικασίας παραγωγῆς καὶ διανομῆς τῶν κατ' ἴδιαν προϊόντων, εἰς ὅλον δηλ. τὸ κύκλωμα τῆς παραγωγῆς καὶ διανομῆς. Διότι διὰ τῆς ἐπιβολῆς τοῦ φόρου εἰς ὅλας τὰς φάσεις ἐπιτυγχάνεται πλήρως ὁ ἐπιδιωκόμενος δι' αὐτοῦ σκοπὸς τῆς φορολογήσεως πάσης χρηματικῆς συναλλαγῆς ἐπὶ ἀγαθῶν καὶ ὑπηρεσιῶν, καὶ ἀκόμη καθίσταται δυνατὴ ἡ φορολόγησις τῆς *συνολικῆς* ἀξίας τῆς καταναλώσεως τῶν κατ' ἴδιαν ἀγαθῶν καὶ ὑπηρεσιῶν καὶ οὕτω παρεμποδίζεται ἡ νόμιμος φοροδιαφυγή. Ἐνῶ δὲν ἐπιτυγχάνεται τοῦτο, ὡς θὰ ἴδωμεν, εἰς περίπτωσιν κατὰ τὴν ὁποίαν ὁ ἀνωτέρω φόρος ἐπιβάλλεται εἰς μίαν μόνον φάσιν τῆς διαδικασίας παραγωγῆς καὶ διανομῆς. Αἱ εἰς

τάς διαφόρους χώρας χρησιμοποιούμεναι μέθοδοι ἐπιβολῆς τοῦ φόρου κύκλου ἐργασιῶν δύνανται νὰ διαιρευθοῦν εἰς τρεῖς κατηγορίας: φορολογία ὄλων τῶν φάσεων, φορολογία μιᾶς μόνον φάσεως καὶ φορολογία τῆς προστιθεμένης ἀξίας.

β) Φορολογία ὄλων τῶν φάσεων τῆς παραγωγῆς.

Τὸ σύστημα τῆς φορολογίας ὄλων τῶν φάσεων, τὸ ὁποῖον ἐφαρμόζεται σήμερον εἰς ὠρισμένας χώρας ἀνταποκρίνεται μὲν εἰς τὴν κατὰ τ' ἀνωτέρω φύσιν τοῦ φόρου κύκλου ἐργασιῶν, παρουσιάζει ὅμως ὠρισμένα σημαντικὰ μειονεκτήματα. Τὰ κυριώτερα μειονεκτήματα τοῦ συστήματος εἶναι, πρῶτον ὅτι **δημιουργεῖται συσσώρευσις φορολογικῶν βαρῶν δι-κην χιονοστιβάδος** ἐπὶ ἐκάστου προϊόντος, διότι εἰς κάθε στάδιον τῆς παραγωγῆς τὸ προϊόν ὑποβάλλεται εἰς νέαν φορολογίαν. Ἀποτέλεσμα τούτου εἶναι ὑπέρογκος φορολογικὴ ἐπιβάρυνσις τῶν τελικῶν προϊόντων, ἢ παραγωγή καὶ διανομὴ τῶν ὁποίων διέρχεται ἀπὸ πολλὰς φάσεις.

Δεύτερον μειονεκτήμα τοῦ συστήματος εἶναι ὅτι **τὸ μέγεθος τῆς φορολογικῆς ἐπιβαρύνσεως** διὰ τοῦ φόρου κύκλου ἐργασιῶν **ποικίλλει κατὰ προϊόντα**. Ποικίλλει δὲ **οὐχὶ ἀναλόγως τῆς φύσεως ἐκάστου προϊόντος**, ἤτοι ἀναλόγως τῆς φύσεως τῆς ἀνάγκης ἢ ὁποῖα ἱκανοποιεῖται διὰ τῆς καταναλώσεως αὐτοῦ (ἀναλόγως δηλ. τοῦ ἐὰν πρόκειται περὶ εἰδῶν πρώτης ἀνάγκης, ἢ μὴ βασικῶν εἰδῶν, ἢ εἰδῶν πολυτελείας κ.λ.π.), πρᾶγμα ποὺ θὰ ἦτο εὐκταῖον. **Ἄλλὰ ποικίλλει ἀναλόγως τοῦ μήκους τῆς παραγωγικῆς διαδικασίας εἰς τοὺς κατ' ἴδιαν παραγωγικοὺς Κλάδους**, ἤτοι ἀναλόγως τοῦ ἀριθμοῦ τῶν σταδίων ἀπὸ τὰ ὁποῖα διέρχεται ἢ παραγωγή τοῦ τελικοῦ προϊόντος: ὅσον μεγαλύτερος εἶναι ὁ ἀριθμὸς αὐτός, τόσον περισσοτέρας φορῆς ἐπιβάλλεται ὁ φόρος κύκλου ἐργασιῶν κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς διαδικασίας παραγωγῆς καὶ διανομῆς, καὶ τόσον μεγαλύτερα εἶναι συνεπῶς ἢ ἐπιβαρύνσεις τοῦ τελικοῦ προϊόντος διὰ τοῦ φόρου αὐτοῦ — καὶ ἀντιστρόφως.

Ἐκτὸς τούτου, ἢ ἐπιβολὴ τοῦ φόρου κύκλου ἐργασιῶν εἰς ὅλας τὰς συναλλαγὰς αἱ ὁποῖαι γίνονται μεταξὺ ἐπιχειρήσεων διαφόρων παραγωγικῶν σταδίων ἔχει ὡς συνέπειαν τὴν ἀμυντικὴν ἀντίδρασιν κατὰ τοῦ φόρου τῶν ἐξ αὐτοῦ θιγομένων ἐπιχειρήσεων (διότι ὁ φόρος κύκλου ἐργασιῶν ὡς καὶ πᾶς φόρος καταναλώσεως προκαλεῖ ὡς εἶδομεν αὐξήσιν τοῦ κόστους παραγωγῆς καὶ συνεπῶς μείωσιν τῆς ἀποδοτικότητος τῶν ἐπιχειρήσεων αἱ ὁποῖαι παράγουν τὰ δι' αὐτοῦ ἐπιβαρυνόμενα προϊόντα). **Ἡ ἀμυντικὴ ἀντίδρασις ἐκδηλοῦται** κυρίως **διὰ τῆς τάσεως πρὸς κάθειον συγκέντρωσιν** (εἰς μικρότερον ἢ μεγαλύτερον βαθμὸν) τῶν ἐπιχειρήσεων ὠρισμένου παραγωγικοῦ Κλάδου, πρὸς τὸν σκοπὸν ὅπως περιορισθοῦν διὰ τῆς καθέτου συγκεντρώσεως αἱ φορολογούμεναι συναλλαγαὶ (συναλλαγαὶ μεταξὺ ἐπιχειρήσεων τοῦ προηγουμένου καὶ ἐπιχειρήσεων τοῦ ἐπομένου παραγωγι-

κοῦ σταδίου) καὶ συνεπῶς περιορισθῆ ἀντιστοίχως διὰ τοῦ τρόπου αὐτοῦ ἢ ἐπιβάρυνσις τῶν τελ. προϊόντων τῶν καθέτως συγκεντρωθεισῶν ἐπιχειρήσεων διὰ τοῦ φόρου κύκλου ἐργασιῶν. **Τὸ μέσον ὅμως τοῦτο ἀμύνης διαθέτου μόνον αἱ μεγαλύτεραι εἰς ἕκτασιν ἐπιχειρήσεις** (αἱ μεγάλαι παραγωγικαὶ μονάδες), ἐνῶ δὲν δύνανται νὰ χρησιμοποιήσουν αὐτὸ αἱ μικρότεροι ἐπιχειρήσεις, αἱ ὁποῖαι εἰς περίπτωσιν καθέτου συγκεντρώσεως τῶν μεγαλύτερων ἐπιχειρήσεων περιέρχονται αὐτομάτως εἰς ἡσσονα μοῖραν ἐν σχέσει πρὸς αὐτὰς ἀκόμη καὶ ὑπὸ ἀπόψεως φορολογικοῦ κόστους (διότι λόγφ τῆς συσσωρευτικῆς ἐπιδράσεως τοῦ φόρου κύκλου ἐργασιῶν, ὅταν οὗτος ἐπιβάλλεται εἰς ὅλα τὰ στάδια τῆς παραγωγικῆς διαδικασίας, ἡ ἐπιβάρυνσις τοῦ τελικοῦ προϊόντος εἶναι μεγαλύτερα καὶ τὸ συνολικὸν φορολογικὸν αὐτοῦ κόστος ὑψηλότερον, ὅταν ἡ παραγωγή γίνεται εἰς μικρὰς ἐπιχειρήσεις, χαμηλότερον δὲ ὅταν γίνεται αὕτη εἰς μεγάλας ἐπιχειρήσεις αἱ ὁποῖαι ἔχουν συγκεντρωθῆ καθέτως). Ἐκτὸς τοῦ κοινωνικοῦ αὐτοῦ μειονεκτήματος **ἡ κάθετος συγκέντρωσις εἰς τὴν ὁποίαν ὀδηγεῖ ἡ φορολογία εἶναι εἰς πολλὰς περιπτώσεις καὶ ἀπὸ οικονομικῆς ἀπόψεως μειονεκτικῆ**. Διότι ὑπάρχουν τομεῖς παραγωγῆς, ὡς πρὸς τοὺς ὁποίους δὲν ἐνδείκνυται ἡ ἐνοποιήσις εἰς τὴν ὁποίαν ὀδηγεῖ ἡ κάθετος συγκέντρωσις, ἀλλ' ἐμφανίζεται ἀντιθέτως ἐνδεδειγμένη ἡ εἰδίκευσις ὠρισμένων ἐπιχειρήσεων ἢ ὠρισμένων παραγωγικῶν τομέων—π.χ. ἐμφανίζεται ἐνδεδειγμένη ἡ εἰδίκευσις ἐπιχειρήσεων εἰς τὴν κατασκευὴν ἐλαστικῶν αὐτοκινήτων, ἀντὶ τῆς συγχωνεύσεως τῶν ἐπιχειρήσεων αὐτῶν διὰ καθέτου συγκεντρώσεως μετὰ τῶν ἐπιχειρήσεων παραγωγῆς αὐτοκινήτων.

γ) Φορολογία μιᾶς φάσεως.

Τὸν ἀντίποδα τοῦ ἀνωτέρω περιγραφέντος συστήματος παρουσιάζει τὸ σύστημα τῆς φορολογίας μιᾶς μόνον φάσεως τῆς διαδικασίας παραγωγῆς καὶ διανομῆς. Ὡς τοιαύτη φάσις εἶναι δυνατόν νὰ ἐπιλεγῆ ἡ δευτερογενῆς παραγωγή (μεταποίησις) καὶ δὴ ἡ παραγωγή τοῦ τελικοῦ προϊόντος, ἢ ἡ πρωτογενῆς παραγωγή, δηλ. ἡ παραγωγή τῆς πρώτης ὕλης, ἢ τὸ χονδρικὸν ἐμπόριον, ἢ τέλος τὸ λιανικὸν ἐμπόριον. Ἄπαντα τὰ ἀνωτέρω συστήματα παρουσιάζουν τὸ πλεονέκτημα ὅτι τὰ ἔξοδα βεβαιώσεως καὶ εἰσπράξεως τοῦ φόρου εἶναι μικρότερα παρ' ὅσον εἶναι ταῦτα ὑπὸ τὸ σύστημα τῆς φορολογίας ὄλων τῶν φάσεων, διότι ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐλεγχόμενων ἐπιχειρήσεων εἶναι μικρότερος (πλὴν τῆς περιπτώσεως κατὰ τὴν ὁποίαν ὁ φόρος ἐπιβάλλεται ἐπὶ τοῦ λιανικοῦ ἐμπορίου). Παρουσιάζουν ὅμως τὸ κοινὸν μειονέκτημα αἱ μέθοδοι ἐπιβολῆς τοῦ φόρου εἰς μίαν φάσιν ὅτι ὁ κίνδυνος τῆς παρανόμου φοροδιαφυγῆς ἐκ μέρους τῶν ἐπιχειρήσεων αἱ ὁποῖαι εἶναι ὡς εἶδομεν νομικῶς ὑπόχρεοι εἰς τὴν καταβολὴν τοῦ φόρου εἶναι μεγάλος καὶ ἡ ἕκτασις εἰς τὴν ὁποίαν λαμβάνει χώραν ἡ φοροδιαφυγὴ εἶναι σημαντικῆ. Εἶναι δὲ μεγάλος ὁ κίνδυνος τῆς φοροδιαφυγῆς

ὅταν ὁ φόρος ἐπιβάλλεται εἰς μίαν μόνον φάσιν τῆς παραγωγικῆς διαδικασίας, διότι εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν ὁ φορολογικὸς συντελεστὴς καθορίζεται κατ' ἀνάγκην εἰς ἐπίπεδον ὑψηλότερον ἐκείνου εἰς τὸ ὅποιον θὰ καθωρίζετο ἂν ὁ φόρος ἐπιβάλλετο εἰς ὅλας τὰς φάσεις τῆς παραγωγικῆς διαδικασίας. Π.χ. ἐπιβάλλεται φόρος 8% εἰς μίαν μόνον φάσιν, ἀντὶ νὰ καθορίζεται μειωμένος συντελεστὴς π.χ. 2% ἐπιβαρύνων ὅλας τὰς φάσεις. Διότι εἰς τὴν πρώτην περίπτωσιν τὸ οικονομικὸν ὄφελος ἐκ τῆς φοροδιαφυγῆς εἶναι σημαντικὸν καὶ διὰ τοῦτο ἡ τάσις πρὸς φοροδιαφυγὴν εἶναι μεγαλύτερα παρ' ὅσον εἶναι εἰς τὴν δευτέραν περίπτωσιν. Εἰς τὴν δευτέραν περίπτωσιν τὸ οικονομικὸν ὄφελος ἐκ τῆς φοροδιαφυγῆς εἶναι περιορισμένον (ἰδίως ὅταν εἰς ἕκαστον στάδιον φορολογεῖται μόνον ἡ προστιθεμένη νέα ἀξία) καὶ δὲν ἀντισταθμίζει τὸ ὄφελος τοῦτο ἐπαρκῶς τὸν κίνδυνον οικονομικῶν κυρώσεων λόγῳ ἀποκαλύψεως τῆς φοροδιαφυγῆς. Ἐκτὸς τοῦ ἀνωτέρω λόγου ἡ παράνομος φοροδιαφυγὴ εἶναι καὶ δι' ἓνα ἄλλον λόγον μεγαλύτερα ὑπὸ τὸ σύστημα ἐπιβολῆς τοῦ φόρου κύκλου ἐργασιῶν εἰς μίαν φάσιν τῆς παραγωγικῆς διαδικασίας καὶ δὴ εἰς τὴν φάσιν τοῦ λιανικοῦ ἐμπορίου. Ὁ πρόσθετος δὲ οὗτος λόγος φοροδιαφυγῆς συνίσταται εἰς τὸ ὅτι εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν ὁ φορολογικὸς ἔλεγχος εἶναι ἀνεπαρκής, λόγῳ τοῦ συνήθως μεγάλου ἀριθμοῦ τῶν ἐπιχειρήσεων αἱ ὁποῖαι ἀσκοῦν λιανικὸν ἐμπόριον, ἡ ἀνεπάρκεια δὲ τοῦ φορολογικοῦ ἐλέγχου τῶν ἐπιχειρήσεων αὐτῶν καθιστᾷ εὐχερεστέραν τὴν φοροδιαφυγὴν.

Τὰ λοιπὰ μειονεκτήματα φορολογίας τῆς μιᾶς φάσεως ποικίλλουν κατὰ περιπτώσεις, ἀναλόγως τῆς φάσεως ἢ ὁποία ἐπιλέγεται διὰ τὴν ἐπιβολὴν τοῦ φόρου. Τὰ μειονεκτήματα ταῦτα εἶναι τὰ ἀκόλουθα:

α) **Φορολογία τῆς πρωτογενοῦς παραγωγῆς (πρώτης ὕλης).** Ὑπὸ τὸ σύστημα τῆς φορολογίας τῆς πρώτης ὕλης ἐπέρχεται διαφοροποιήσις τῆς φορολογικῆς ἐπιβαρύνσεως τῶν κατ' ἴδιαν προϊόντων διὰ τοῦ φόρου κύκλου ἐργασιῶν, ἢ ὁποία ὅμως δὲν γίνεται μὲ κριτήριον τὸ εἶδος τῆς ἀνάγκης ἢ ὁποία ἱκανοποιεῖται διὰ τῆς καταναλώσεως αὐτῶν—ἂν δηλ. πρόκειται περὶ εἰδῶν πρώτης ἀνάγκης ἢ εἰδῶν πολυτελείας, ἢ περὶ τροφίμων ἢ εἰδῶν ἀπολαύσεως κ.λ.π.—ἀλλὰ στηρίζεται εἰς τὸν βαθμὸν ἐπεξεργασίας τῆς πρώτης ὕλης ἐπὶ τῆς ὁποίας ἐπιβάλλεται ὁ φόρος. Ἀναλόγως δηλ. τοῦ ἂν ἡ φορολογουμένη πρώτη ὕλη ὑποβάλλεται εἰς μεγαλύτεραν ἢ μικροτέραν ἐπεξεργασίαν, ἢ φορολογικὴ ἐπιβάρυνσις τοῦ ἐκ τῆς ἐπεξεργασίας ταύτης παραγομένου προϊόντος εἶναι μικρότερα ἢ μεγαλύτερα. Ὑποθέσωμεν π.χ. ὅτι μὲ ἓν κυβικὸν μέτρον ξυλείας ὠρισμένου εἴδους κατασκευάζεται ἓν βαρῦτιμον ἐπιπλον, τοῦ ὑποίου ἢ ἀξία εἶναι 5.000 δραχμῶν, καὶ ὅτι μὲ τὴν αὐτὴν ποσότητα ξυλείας κατασκευάζεται ἓν ἄλλο ξυλουργικὸν προϊόν π.χ. μία θύρα, ἀξίας 1.000 δραχμῶν. Ἐὰν ὁ φόρος κύκλου ἐργασιῶν ὁ ἐπιβαλλόμενος ἐπὶ τῆς πρώτης ὕλης εἶναι 50 δραχμαὶ κατὰ κυβικὸν μέτρον ξυλείας, αὐτὸ σημαίνει ὅτι εἰς 50 δραχμὰς ἀνέρχεται ἡ φορολογικὴ ἐπιβάρυνσις καὶ τοῦ βαρῦτιμου ἐπιπλου καὶ τῆς θύρας. Δοθέντος ὅμως ὅτι ἡ ἀξία

τοῦ ἐπίπλου εἶναι 5.000 δραχμῶν καὶ ἡ ἀξία τῆς θύρας 1.000 δραχμαί, ἡ φορολογικὴ ἐπιβάρυνσις τοῦ ἐπίπλου ἀνέρχεται εἰς 1,0% τῆς (καθαρᾶς) ἀξίας αὐτοῦ, ἐνῶ ἡ φορολογικὴ ἐπιβάρυνσις τῆς θύρας ἀνέρχεται εἰς 5% τῆς ἀξίας ταύτης. Μὲ ἄλλους λόγους ὑφίσταται διαφοροποίησις τῆς φορολογικῆς ἐπιβαρύνσεως ὑπὲρ τῶν ἀνωτέρας ποιότητος καὶ ἀξίας καὶ εἰς βάρος τῶν κατωτέρας ποιότητος καὶ ἀξίας προϊόντων.

ββ) *Φορολογία τῆς δευτερογενοῦς παραγωγῆς δι' ἐπιβολῆς τοῦ φόρου ἐπὶ τοῦ τελικοῦ προϊόντος.* Ἡ ἐπιβολὴ τοῦ φόρου κύκλου ἐργασιῶν εἰς τὴν δευτερογενῆ παραγωγὴν καὶ δὴ ἐπὶ τοῦ τελικοῦ προϊόντος (ὅταν τὸ προϊόν πρόκειται νὰ ἐγκαταλείψῃ τὸ ἐργοστάσιον) παρουσιάζει τὸ μειονέκτημα ὅτι καθιστᾷ δυνατὴν τὴν νόμιμον φοροδιαφυγὴν. Ἡ δυνατότης αὕτη δημιουργεῖται ἐν πρώτοις κατ' ἀκολουθίαν τοῦ γεγονότος ὅτι εἰς ὠρισμένας περιπτώσεις τὸ αὐτὸ προϊόν ἄλλοτε μὲν ἀποτελεῖ τελικὸν προϊόν καὶ διατίθεται μέσῳ τοῦ ἐμπορίου ἢ ἀπ' εὐθείας ὑπὸ τοῦ παραγωγοῦ εἰς τὴν κατανάλωσιν, ἄλλοτε δὲ ὑφίσταται τοῦτο περαιτέρω ἐπεξεργασίαν. Παράδειγμα τὸ ὕφασμα, τὸ ὁποῖον ἀποτελεῖ ἔτοιμον προϊόν διὰ τὰς ὑφαντουργικὰς βιομηχανίας, ἀλλὰ πρώτην ὕλην διὰ τὰς βιομηχανίας κατασκευῆς ἐτοιμῶν ἐνδυμασιῶν. Εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν ἀνακύπτει εἰς τὴν πρᾶξιν ἡ δυσχέρεια τοῦ χαρακτηρισμοῦ τοῦ ὑφάσματος ὡς τελικοῦ προϊόντος, ὅποτε θὰ πρέπει νὰ ὑποβληθῇ τοῦτο εἰς τὸν φόρον, ἢ τοῦ χαρακτηρισμοῦ τούτου ὡς πρώτης ὕλης, ὅποτε ὡς τελικὰ προϊόντα θὰ πρέπει νὰ χαρακτηρισθῶν τὰ προϊόντα τῆς βιομηχανίας ἐτοιμῶν ἐνδυμασιῶν. Ἐὰν συμβῇ τὸ δεύτερον, θὰ διαφύγουν νομίμως τὸν φόρον ἐκεῖναι αἱ ποσότητες ὑφασμάτων αἱ ὅποια διοχετεύονται εἰς τὴν κατανάλωσιν ὡς ὑφάσματα καὶ ὑποβάλλονται εἰς ἐπεξεργασίαν ἐκτὸς τῶν βιομηχανιῶν ἐτοιμῶν ἐνδυμασιῶν. Ἐὰν συμβῇ τὸ πρῶτον, δηλ. χαρακτηρισθῶν ὡς τελικὰ προϊόντα τὰ ὑφάσματα, θὰ διαφύγῃ νομίμως τῆς φορολογίας ἡ νέα ἀξία ἢ δημιουργουμένη διὰ τῆς ὑποβολῆς εἰς βιομηχανικὴν ἐπεξεργασίαν τῶν ὑφασμάτων ὑπὸ τῶν βιομηχανιῶν ἐτοιμῶν ἐνδυμασιῶν (1).

Ἐπίσης δυσχέρειαι ἀναφύονται εἰς τὴν πρᾶξιν δημιουργοῦσαι τὴν δυνατότητα νομίμου φοροδιαφυγῆς ὡς πρὸς τὸ ζήτημα ἐὰν πρέπει νὰ θεωρηθῇ ὅτι ἔλαβε χώραν ἐπεξεργασία τῆς πρώτης ὕλης (μεταποίησις) καὶ συνεπῶς παρήχθη διὰ τῆς γενομένης ἐπεξεργασίας βιομηχανικὸν ἢ βιοτεχνικὸν προϊόν ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἔχει ἐφαρμογὴν ὁ φόρος κύκλου ἐργασιῶν, ἢ δὲν ἔλαβε χώραν τοιαύτη ἐπεξεργασία καὶ συνεπῶς δὲν ὑφίσταται ὑποχρέωσις καταβολῆς τοῦ φόρου. Παραδείγματος χάριν ἀνακύπτει εἰς τὴν πρᾶξιν πρὸς

1. Εἰς περίπτωσιν ἐπιβολῆς τοῦ φόρου ἐπὶ τῶν ὑφαντουργικῶν βιομηχανιῶν, ἡ κατανάλωσις τῶν προϊόντων τῶν βιομηχανιῶν ἐτοιμῶν ἐνδυμασιῶν πλήττεται μόνον διὰ τῆς φορολογίας τῶν ὑφασμάτων ἐκ τῶν ὁποίων παράγονται αἱ ἔτοιμοι ἐνδυμασίαι, ἐνῶ ἡ διὰ τῆς κατεργασίας τοῦ ὑφάσματος δημιουργουμένη εἰς τὰς βιομηχανίας ταύτας νέα ἀξία παραμένει ἀφορολόγητος.

ἐξέτασιν τὸ ζήτημα ἐὰν ἡ ἀποφλοίωσις ξηρῶν καρπῶν, ἢ ἡ παστερίωσις τοῦ γάλακτος ἢ ἡ διαλογὴ καὶ συσκευασία ἐσπεριδοειδῶν διὰ τῆς χρησιμοποίησεως εἰδικῶν μηχανημάτων ἀποτελοῦν ἐπεξεργασίαν πρώτης ὕλης, δηλ. μεταποίησιν δημιουργοῦσαν φορολογικὸν δικαίωμα τοῦ Δημοσίου ἐκ τοῦ φόρου κύκλου ἐργασιῶν ἔναντι τῶν ἀντιστοίχων ἐπιχειρήσεων, ἢ δὲν ἀποτελοῦν ἐπεξεργασίαν.

Τέλος δημιουργεῖται ἡ δυνατότης νομίμου φοροδιαφυγῆς ὡς πρὸς τὸν φόρον κύκλου ἐργασιῶν, ὅταν οὗτος ἐπιβάλλεται εἰς τὴν μεταποίησιν κατ' ἀκολουθίαν τοῦ γεγονότος ὅτι πολλάκις ἐν προῖόν διοχετεύεται ἐν μέρει εἰς τὴν κατανάλωσιν πρὶν ἢ λάβῃ τὴν τελικὴν αὐτοῦ μορφήν, δηλ. πρὶν καταστῆ τελικὸν προῖόν. Ὡς παράδειγμα τοιαύτης περιπτώσεως ἀναφέρομεν τὰ δέρματα. Ἐπιβαλλομένου τοῦ φόρου ἐπὶ τῶν δερματίνων εἰδῶν, δηλ. ἐπὶ τοῦ τελικοῦ προϊόντος, θὰ διαφύγῃ ὡς εἶναι εὐνόητον νομίμως αὐτοῦ ἐν μέρος τῆς συνολικῆς ἀξίας τῆς καταναλώσεως τῶν διὰ τῆς ἐπεξεργασίας τοῦ δέρματος παραγομένων καταναλωτικῶν ἀγαθῶν, ἐὰν καὶ καθ' ὃ μέτρον διοχετεύονται ἅπ' εὐθείας εἰς τὴν κατανάλωσιν δέρματα.

γγ) **Ἐπιβολὴ τοῦ φόρου εἰς τὸ λιανικὸν ἢ χονδρικὸν ἐμπόριον.** Εἰς περίπτωσιν ἐπιβολῆς τοῦ φόρου εἰς τὸ λιανικὸν ἐμπόριον ἐπαυξάνει ὁ κίνδυνος παρανόμου φοροδιαφυγῆς, κατ' ἀκολουθίαν τοῦ γεγονότος ὅτι εἶναι μεγάλος ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐπιχειρήσεων λιανικοῦ ἐμπορίου καὶ διὰ τὸν λόγον αὐτὸν ἀποβαίνει δυσχερῆς ὁ ἀναγκαῖος διὰ τὴν ἐπιβολὴν τοῦ φόρου ἔλεγχος τοῦ κύκλου ἐργασιῶν μιᾶς ἐκάστης τῶν ἐπιχειρήσεων τούτων. Ἐπίσης δημιουργεῖται ὑπὸ τὸ σύστημα αὐτὸ δυνατότης νομίμου διαφυγῆς ἐκ τοῦ φόρου ἐκ τοῦ λόγου ὅτι εἰς τὸν τελικὸν καταναλωτὴν δὲν πωλοῦν μόνον ἔμποροι λιανικῆς πωλήσεως, ἀλλὰ ἐνίοτε καὶ παραγωγοί, ἀκόμη δὲ καὶ ἔμποροι χονδρικῆς πωλήσεως.

Ἄφ' ἑτέρου εἰς περίπτωσιν ἐπιλογῆς τοῦ χονδρικοῦ ἐμπορίου ὡς τῆς καταλλήλου φάσεως διὰ τὴν ἐπιβολὴν τοῦ φόρου (ὡς συμβαίνει εἰς τὴν Ἀγγλίαν, ὅπου ὡς εἶδομεν λειτουργεῖ τὸ Purchase Tax) ὑφίσταται ἡ δυνατότης νομίμου φοροδιαφυγῆς ἐκ τοῦ λόγου ὅτι ἴδια εἰς τὰς ὑποαναπτύκτους χώρας καὶ εἰς πολλοὺς παραγωγικοὺς Κλάδους οἱ παραγωγοὶ διαθέτουν τὰ προϊόντα των εἰς τοὺς ἐμπόρους λιανικῆς πωλήσεως διὰ παρακάμψεως τοῦ χονδρικοῦ ἐμπορίου. Εἰς χώρας ὅμως ὑψηλοῦ ἐπιπέδου οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως εἰς τὰς ὁποίας ὡς ἐκ τῶν ἐπικρατουσῶν ὀργανωτικῶν καὶ λοιπῶν οἰκονομικῶν συνθηκῶν τὸ μέγιστον μέρος τῆς παραγωγῆς διοχετεύεται διὰ τοῦ χονδρικοῦ ἐμπορίου, τὸ σύστημα τῆς ἐπιβολῆς τοῦ φόρου εἰς τὴν φάσιν τοῦ χονδρικοῦ ἐμπορίου παρουσιάζει σημαντικὰ πλεονεκτήματα. Ἡ πλεονεχτικότητα τοῦ συστήματος τούτου ὀφείλεται κυρίως εἰς τὸ ὅτι ὁ ἀριθμὸς τῶν ἀσκούντων τὸ χονδρικὸν ἐμπόριον εἶναι περιορισμένος καὶ συνεπῶς αἱ δυνατότητες φορολογικοῦ ἐλέγχου τῶν ἀντιστοίχων ἐπιχειρήσεων εἶναι μεγαλύτεραι καὶ ἀκόμη εἰς τὸ ὅτι ὁ κίνδυνος νομίμου φοροδιαφυγῆς (βλ. ἀνωτέρω) εἶναι μικρότερος.

δδ) *Φορολογία τῆς «προστιθεμένης ἀξίας»*. Κατὰ τὴν μέθοδον ταύτην ὁ φόρος ἐπιβάλλεται εἰς ὅλα τὰ στάδια τῆς παραγωγικῆς διαδικασίας, *εἰς ἕκαστον ὅμως στάδιον φορολογεῖται μόνον ἡ νέα ἀξία ἢ δημιουργηθεῖσα εἰς τὸ στάδιον αὐτό*, φορολογεῖται δηλ. ἡ ἀξία ἢ ὁποία προστίθεται εἰς ἕκαστον στάδιον εἰς τὴν ἀξίαν τοῦ προϊόντος ἢ ὁποία εἶχε δημιουργηθῆ εἰς τὰ προηγούμενα, στάδιον τῆς διαδικασίας παραγωγῆς καὶ διανομῆς. Τεχνικῶς τοῦτο ἐπιτυγχάνεται δι' ὑπολογισμοῦ τοῦ φορολογικοῦ συντελεστοῦ ἐπὶ τῆς τιμῆς πωλήσεως τῆς μονάδος τοῦ προϊόντος τὸ ὁποῖον παράγεται εἰς τὰς ἐπιχειρήσεις ἑνὸς ἐκάστου σταδίου τῆς παραγωγῆς καὶ διανομῆς, μετὰ τὴν ἔκπτωσιν ὅμως ἐκ τῆς τιμῆς ταύτης τῆς τιμῆς τοῦ προϊόντος τοῦ προηγουμένου σταδίου.

Πρὸς εὐχερεστέραν κατανόησιν τοῦ συστήματος τούτου ἐπιβολῆς τοῦ φόρου κύκλου ἐργασιῶν ἐμφανίζομεν κατωτέρω δι' ἑνὸς ἀπλοῦ παραδείγματος τὸν τρόπον λειτουργίας τοῦ συστήματος αὐτοῦ.

Ἐποθέσωμεν ὅτι πρόκειται περὶ τῆς φορολογίας τοῦ τελικοῦ προϊόντος α, τὸ ὁποῖον ἐπιβαρύνεται διαδοχικῶς εἰς διάφορα στάδια τῆς διαδικασίας τῆς παραγωγῆς καὶ διανομῆς αὐτοῦ, μέχρι καὶ τοῦ σταδίου τοῦ χονδρικοῦ ἐμπορίου, διὰ τῆς φορολογήσεως ὅμως μόνον τῆς εἰς ἕκαστον στάδιον προστιθεμένης ἀξίας. Λόγῳ τῆς βαθμιαίας αὐξήσεως τῆς ἀξίας τοῦ προϊόντος κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς παραγωγικῆς διαδικασίας διὰ τῆς νέας ἀξίας τῆς δημιουργουμένης εἰς ἕκαστον στάδιον τῆς διαδικασίας ταύτης καὶ ἡ τιμὴ πωλήσεως τοῦ προϊόντος αὐξάνει ἐφ' ὅσον ἡ παραγωγή προχωρεῖ ἀπὸ τοῦ προηγουμένου σταδίου εἰς τὸ ἐπόμενον. Ἐποθέσωμεν λοιπὸν ὅτι τὰ στάδια τῆς παραγωγικῆς διαδικασίας μέχρι καὶ τοῦ χονδρικοῦ ἐμπορίου εἶναι εἰς τὸ ἀνωτέρω παράδειγμα μόνον τρία, ἤτοι τὸ στάδιον τῆς πρωτογενοῦς παραγωγῆς, τὸ στάδιον τῆς μεταποιήσεως καὶ τὸ στάδιον τοῦ χονδρικοῦ ἐμπορίου. Ἐποθέσωμεν περαιτέρω ὅτι εἰς τὸ πρῶτον στάδιον ἡ τιμὴ τοῦ προϊόντος εἶναι T1, εἰς τὸ ἐπόμενον στάδιον ἡ τιμὴ εἶναι ἀνωτέρα (λόγῳ τῆς νέας ἀξίας τῆς δημιουργηθείσης εἰς τὸ στάδιον αὐτὸ) καὶ εἶναι αὕτη T2, εἰς δὲ τὸ τρίτον στάδιον, τὸ στάδιον τοῦ χονδρικοῦ ἐμπορίου, ἡ τιμὴ εἶναι T3 (εἶναι δηλ. προσηυξημένη κατὰ τὸ ποσὸν τῆς ἀμοιβῆς τοῦ ἐμπόρου χονδρικῆς πωλήσεως διὰ τὰς ὑπ' αὐτοῦ παρασχεθείσας ὑπηρεσίας). Κατὰ τὴν ἐπιβολὴν τοῦ φόρου κύκλου ἐργασιῶν εἰς τὸ πρῶτον στάδιον τῆς παραγωγικῆς διαδικασίας, ὑπολογίζεται οὗτος ἐπὶ τῆς τιμῆς πωλήσεως τῆς μονάδος τοῦ προϊόντος εἰς τὸ στάδιον αὐτό, δηλ. ὑπολογίζεται ἐπὶ τῆς βάσεως T1 ἢ ὁποία ἀντιπροσωπεύει τὴν εἰς τὸ στάδιον αὐτὸ δημιουργηθεῖσαν ἀξίαν. Κατὰ τὴν ἐπιβολὴν ὅμως τοῦ φόρου εἰς τὸ δεύτερον στάδιον δὲν ὑπολογίζεται οὗτος ἐπὶ τῆς τιμῆς T2, ἀλλ' ὑπολογίζεται ἐπὶ τῆς διαφορᾶς T2 — T1, διότι ὁ φόρος, ὡς εἴπομεν, ἐπιδιώκει νὰ ἐπιβαρύνῃ μόνον τὴν νέαν ἀξίαν τὴν δημιουργουμένην εἰς ἕκαστον στάδιον. Ἡ νέα δὲ ἀξία τῆς μονάδος τοῦ προϊόντος ἢ δημιουργηθεῖσα εἰς τὸ δεύτερον στάδιον εἶναι, εἰς τὸ ἀνωτέρω παράδειγμα, ἀκριβῶς ἡ διαφορὰ μεταξὺ T2 καὶ T1. Εἰς τὸ

τρίτον στάδιον, εἰς τὸ στάδιον τοῦ χονδρικοῦ ἐμπορίου, ὡσαύτως δὲν θὰ ὑπολογισθῇ ὁ φόρος ἐπὶ τῆς τιμῆς T_3 , ἀλλ' ἐπὶ τῆς διαφορᾶς $T_3 - T_2$, διὰ τὸν ἴδιον ὡς ἀνωτέρω λόγον, διότι δηλ. ὁ ἐπιδικωκόμενος ὑπ' αὐτοῦ σκοπὸς εἶναι ἡ ἐπιβάρυνσις τῆς νέας ἀξίας ἡ ὁποία ἐδημιουργήθη εἰς τὸ στάδιον αὐτό, ἡ δημιουργηθεῖσα δὲ εἰς τὸ τρίτον στάδιον νέα ἀξία προσδιορίζεται ἀπὸ τὴν διαφορὰν $T_3 - T_2$. Τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ κατὰ τὸν ἀνωτέρω τρόπον ὑπολογισμοῦ τοῦ φόρου εἶναι ὅτι ἐπιβαρύνεται δι' αὐτοῦ ὁλόκληρος ἡ ἀξία ἡ δημιουργηθεῖσα κατὰ τὴν παραγωγικὴν διαδικασίαν καὶ συνεπῶς ἡ συνολικὴ ἀξία τῆς καταναλώσεως τοῦ περὶ οὗ πρόκειται ἀγαθοῦ. Τὸ ἀποτέλεσμα τοῦτο ἐμφανίζεται διαγραμματικῶς καὶ εἰς τὸν κατωτέρω πίνακα :

Στάδια διαδικασίας παραγωγῆς καὶ διανομῆς	Τιμὴ πωλήσεως	Βάσις ὑπολογισμοῦ τοῦ φόρου	Νέα ἀξία δημιουργουμένη εἰς ἕκαστον στάδιον
<i>A'. Πρωτογενὴς Παραγωγή</i>	$T_1=100$	$T_1=100$	100
<i>B'. Μεταποίησης</i>	$T_2=150$	$(T_2-T_1)=(150-100)=50$	50
<i>Γ'. Χονδρικὸν Ἐμπόριον</i>	$T_3=200$	$(T_3-T_2)=(200-150)=50$	50
Συνολικὴ ἀξία δημιουργουμένη εἰς τὰ 3 στάδια :		$100+(150-100)+(200-150)$	200

Ἄκόμη σαφέστερον εἰκονογραφεῖται τὸ σύστημα φορολογήσεως τῆς προστιθεμένης ἀξίας διὰ τοῦ ἀκολουθοῦντος παραδείγματος, εἰς τὸ ὁποῖον ὁμοίως ἐκπίπτει ἐκ τῆς ἀξίας τοῦ προϊόντος εἰς ἕκαστον στάδιον ἡ ἀξία τούτου εἰς τὸ ἀμέσως προηγούμενον στάδιον :

ΦΟΡΟΛΟΓΙΑ ΠΡΟΣΤΙΘΕΜΕΝΗΣ ΑΞΙΑΣ
ΕΚΠΤΩΣΙΣ ΑΞΙΑΣ ΠΡΟΗΓΟΥΜΕΝΟΥ ΣΤΑΔΙΟΥ
(Φορολογικός συντελεστής 2%)

A'. Στάδιον

Τιμή μονάδος προϊόντος: . . . . . 25,10 δρχ.

Φόρος: . . . . . **25,10 δρχ. × 0,02**

B'. Στάδιον

Τιμή μονάδος προϊόντος: . . . . . 38,60 δρχ.

Φόρος: . . . [38,60 δρχ. — 25,10 δρχ. = 13,50 δρχ.] **13,50 δρχ. × 0,02**

Γ'. Στάδιον

Τιμή μονάδος προϊόντος: . . . . . 49,50 δρχ.

Φόρος: . . . [49,50 δρχ. — 38,60 δρχ. = 10,90 δρχ.] **10,90 δρχ. × 0,02**

Συνολική φορολογική επιβάρυνσις μονάδος τελικού προϊόντος:

25,10 δρχ. + 13,50 δρχ. + 10,90 δρχ. = 49,50 δρχ.

49,50 δρχ. × 0,02 = 0 99 δρχ.

Τὸ σύστημα τῆς φορολογίας τῆς προστιθεμένης ἀξίας παρουσιάζει τὸ πλεονέκτημα ὅτι μειοῦνται οἱ πιθανότερες παρανόμου φοροδιαφυγῆς, δι' ὃ καὶ ἡ ἔκτασις ταύτης εἶναι μικροτέρα παρ' ὅσον εἶναι ὑπὸ τὸ σύστημα τῆς φορολογίας μιᾶς μόνον φάσεως. Διότι ὅταν φορολογηται ἡ προστιθεμένη ἀξία δὲν εἶναι μόνον ὁ φορολογικὸς συντελεστής χαμηλὸς (ὡς εἶναι καὶ ὑπὸ τὸ σύστημα τῆς φορολογίας ὄλων τῶν φάσεων τῆς διαδικασίας παραγωγῆς καὶ διαμονῆς), ἀλλὰ καὶ ἡ φορολογικὴ βάσις εἶναι στενωτέρα παρ' ὅσον εἶναι ὑπὸ τὸ σύστημα τῆς ἐπιβολῆς τοῦ φόρου εἰς ὅλα τὰ στάδια χωρὶς ἔκπτωσιν ἐκ τῆς ἀξίας τοῦ προϊόντος εἰς ἕκαστον στάδιον τῆς ἀξίας τούτου εἰς τὸ προηγούμενον στάδιον. Ἐπίσης ὑπὸ τὸ σύστημα τῆς φορολογίας μόνον τῆς προστιθεμένης εἰς ἕκαστον στάδιον ἀξίας ἀποφεύγεται ἡ ὑπέρμετρος φορολογικὴ ἐπιβάρυνσις τῶν τελικῶν προϊόντων τῶν ὁποίων ἡ παραγωγή διέρχεται ἀπὸ πολλὰ στάδια, ἀκριβῶς διότι δὲν λαμβάνει χώραν συσσωρευτικὴ φορολογικὴ ἐπιβάρυνσις ἐνὸς ἐκάστου προϊόντος. Περαιτέρω ἀποφεύγεται ὑπὸ τὸ σύστημα τῆς φορολογίας τῆς προστιθεμένης ἀξίας ἡ νόμιμος φοροδιαφυγή, ἡ ὁποία λαμβάνει χώραν κατὰ τὰ ἐκτεθέντα διὰ τῆς καθέτου συγκεντρώσεως ἐπιχειρήσεων ὑπὸ τὸ σύστημα τῆς ἐπιβολῆς τοῦ φόρου εἰς ὅλα τὰ στάδια τῆς παραγωγικῆς διαδικασίας. Ὅπως ἐπίσης ἐξασθενίζει σημαντικῶς ἡ διαφοροποίησις τῆς φορολογικῆς ἐπιβαρύνσεως τῶν τελικῶν προϊόντων με κριτήριον τὸν ἀριθμὸν τῶν σταδίων παραγωγῆς ἐκάστου προϊόντος, διαφοροποίησις ἡ ὁποία λαμβάνει χώραν, ὡς εἶδμεν, ὑπὸ τὸ σύστημα τῆς φορολο-

γίας ὄλων τῶν φάσεων τῆς παραγωγικῆς διαδικασίας. Τέλος ἀποφεύγεται ἡ νόμιμος φοροδιαφυγή ἢ ὁποία λαμβάνει χώραν ὑπὸ τὸ σύστημα τῆς ἐπιβολῆς τοῦ φόρου ἐπὶ τῆς δευτερογενοῦς παραγωγῆς, λόγῳ διαφόρων δυσχερειῶν αἱ ὁποῖαι ἀνακύπτουν ὡς εἶδομεν εἰς τὴν πρᾶξιν κατὰ τὴν λειτουργίαν τοῦ συστήματος τούτου.

Ἐναντι ὄλων αὐτῶν τῶν πλεονεκτημάτων τὸ σύστημα τῆς φορολογίας τῆς προστιθεμένης ἀξίας παρουσιάζει τὸ σημαντικὸν μειονέκτημα ὅτι καθιστᾷ ἀναγκαῖον τὸ φορολογικὸν ἔλεγχον μεγάλου ἀριθμοῦ ἐπιχειρήσεων ἀκριβῶς διότι ὁ φόρος ἐπιβάλλεται καὶ ὑπὸ τὸ σύστημα αὐτὸ εἰς ὅλα τὰ στάδια τῆς διαδικασίας παραγωγῆς καὶ διανομῆς τῶν ἀγαθῶν.

Τοῦ μειονεκτήματος τούτου εἶναι ἀπηλλαγμένον τὸ σύστημα ἐπιβολῆς τοῦ φόρου ἐπὶ τοῦ χονδρικοῦ ἐμπορίου (1), ὅπως ἄλλως τε εἶναι τοῦτο ἀπηλλαγμένον καὶ τῶν λοιπῶν ἀνωτέρω ἀναλυθέντων μειονεκτημάτων τῶν ἄλλων συστημάτων. Ἀποτελεῖ διὰ τοῦτο ἡ φορολογία τοῦ χονδρικοῦ ἐμπορίου τὸ καλλίτερον σύστημα ἐπιβολῆς τοῦ φόρου κύκλου ἐργασιῶν καὶ τὸ σύστημα τοῦτο πρέπει κατὰ προτίμησιν νὰ ἐφαρμόζεται ὅταν ἡ Οἰκονομία μιᾶς χώρας εἶναι καλῶς ὀργανωμένη καὶ ἡ διανομὴ τῶν προϊόντων τῶν παραγομένων εἰς τοὺς διαφόρους παραγωγικοὺς κλάδους γίνεται διὰ τῆς παρεμβολῆς τοῦ χονδρικοῦ ἐμπορίου.

§ 6. Ἡ ταμειυτικὴ σημασία τοῦ φόρου κύκλου ἐργασιῶν καὶ οἱ προσδιορίζοντες ταύτην παράγοντες.

Ἡ θέσις τοῦ φόρου κύκλου ἐργασιῶν εἰς τὸ φορολογικὸν σύστημα μιᾶς χώρας ἐξαρτᾶται ἐν πολλοῖς ἐκ τοῦ βαθμοῦ οἰκονομικῆς αὐτῆς ἀναπτύξεως. Εἰς τὰς οἰκονομικῶς καθυστερημένας ἀγροτικὰς χώρας, τῶν ὁποίων ἡ παραγωγή ἀποτελεῖται κυρίως ἀπὸ πρῶτας ὕλης ἐξαγομένας εἰς τὸ ἐξωτερικὸν καὶ ἀγροτικὰ προϊόντα (τὰ ὁποῖα, ὡς εἶδομεν, ὑποβάλλονται εἰς χαμηλὸν φορολογικὸν συντελεστὴν ἢ ἀπαλλάσσονται ἐντελῶς τῆς φορολογίας) καὶ εἰς τὰς ὁποίας ἐπικρατοῦν αἱ βιοτεχνικαὶ ἐπιχειρήσεις, ὁ φόρος κύκλου ἐργασιῶν ἔχει δευτερεύουσαν ταμειυτικὴν σημασίαν ἢ καὶ εἶναι ἀνύπαρκτος. Εἰς τὰς χώρας ταύτας κυριαρχοῦν οἱ ἐξωτερικοὶ φόροι καταναλώσεως, δοθέντος ὅτι τὰ περισσότερα φορολογικῶς πληττόμενα καταναλωτικὰ ἀγαθὰ εἰσάγονται ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ.

Μόλις μία χώρα ἀρχίσῃ νὰ ἐκβιομηχανίζεταί καὶ γενικῶς ν' ἀναπτύσσεται οἰκονομικῶς, αὐξάνει μὲ τὴν πρόοδον τῆς οἰκονομικῆς αὐτῆς ἀναπτύξεως, ἡ σχετικὴ σημασία τοῦ φόρου κύκλου ἐργασιῶν. Διότι συντελεῖται βαθμιαίως μετατόπισις φορολογητέας ὕλης ἀπὸ τῶν τελωνείων εἰς τὸ ἔσω-

1. Διότι εἶναι περιορισμένος ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐπιχειρήσεων χονδρικοῦ ἐμπορίου καὶ εἶναι αὐταί, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, μεγάλαί καὶ καλῶς ὀργανωμένοι λογιστικῶς ἐπιχειρήσεις.

τερικόν τῆς χώρας, ὑπὸ τὴν ἔννοιαν ὅτι πολλὰ εἶδη, τὰ ὁποῖα πρότερον εἰσήγοντο ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ καὶ ἐπλήττοντο διὰ τῶν εἰσαγωγικῶν τελῶν, παράγονται ἤδη ἐν τῷ ἐσωτερικῷ καὶ δύνανται νὰ φορολογουῦνται ἐφεξῆς διὰ τῶν ἐσωτερικῶν φόρων καταναλώσεως καὶ εἰδικώτερον διὰ τοῦ φύρου κύκλου ἐργασιῶν. Βεβαίως δὲ ἡ θέσις τοῦ φόρου κύκλου ἐργασιῶν εἶναι σημαντικὴ εἰς τὰς εἰς μέγαν βαθμὸν ἀνεπτυγμένας χώρας, εἰς τὰς ὁποίας ὁ φόρος οὗτος μετὰ τοῦ φόρου εἰσοδήματος ἀποτελοῦν τοὺς στυλοβάτας τοῦ φορολογικοῦ αὐτῶν συστήματος.

§ 7. Ὁ φόρος κύκλου ἐργασιῶν ἐν Ἑλλάδι.

Ἐν Ἑλλάδι ὁ φόρος κύκλου ἐργασιῶν, ὁ ὁποῖος εἰσῆχθη εἰς τὴν χώραν τὸ ἔτος 1933, ἐπιβάλλεται εἰς τὸν τομέα τῆς μεταποιήσεως, δηλ. ἐπὶ τῶν βιομηχανικῶν καὶ βιοτεχνικῶν ἐπιχειρήσεων, ὑπολογιζόμενος ἐπὶ τῶν ἀκαθαρίστων αὐτῶν ἐσόδων. Δι' ὠρισμένα ὅμως προϊόντα μεταποιήσεως ὁ φόρος ἐπιβάλλεται ἐπὶ τῆς βασικῆς πρώτης ὕλης, ἐξ ἧς ταῦτα παράγονται (π.χ. φορολογεῖται ἡ καυστικὴ σόδα ἀντὶ τοῦ σάπωνος, ἡ ξυλεῖα ἀντὶ τῶν προϊόντων ἐπιπλοποιίας κ.ο.κ.). Ὅταν ἐπιβάλληται ἐπὶ τῶν ἐπιχειρήσεων μεταποιήσεως ἐκπίπτει κατὰ τὴν φορολόγησιν ἐκάστης ἐπιχειρήσεως ἡ ἀξία τῶν ὑπὸ ταύτης χρησιμοποιοηθέντων πρώτων ὑλῶν, ἐφ' ὅσον ἔχουν αὐταὶ ἐπιβαρυνθῆ φορολογικῶς κατὰ τὴν παραγωγὴν των εἰς ἐπιχειρήσεις προηγουμένου παραγωγικοῦ σταδίου ἢ κατὰ τὴν εἰσαγωγὴν των. Ἦτοι πρόκειται κατ' οὐσίαν περὶ ἀτελοῦς ἐφαρμογῆς τοῦ συστήματος φορολογίας τῆς προσιθεμένης ἀξίας (βλ. § 5), ἀκριβῶς διότι ὁ φόρος ἐπιβάλλεται μόνον εἰς τὰς ἐπιχειρήσεις αἱ ὁποῖαι δροῦν εἰς τὸν τομέα τῆς μεταποιήσεως (καὶ εἰς ὠρισμένας μόνον ἐπιχειρήσεις τριτογενοῦς παραγωγῆς βλ. κατωτ.). Ἐπιπλέον ὁ φόρος ἐπιβάλλεται ἐπὶ τῶν ἐκ τοῦ Ἐξωτερικοῦ εἰσαγομένων ἐμπορευμάτων ὑπολογιζόμενος ἐπὶ τῆς τιμῆς χονδρικῆς πωλήσεως αὐτῶν. Καὶ τέλος ἐπιβάλλεται ἐπὶ πολλῶν ἐπιχειρήσεων τριτογενοῦς παραγωγῆς, ὡς εἶναι αἱ τραπεζικαὶ καὶ ἀσφαλιστικαὶ ἐπιχειρήσεις, ὁ Ο.Τ.Ε. κλπ.

Τοῦ φόρου ἀπαλλάσσονται διὰ λόγους κοινωνικοπολιτικῆς σκοπιμότητος ὠρισμένοι μικραὶ ἐπιχειρήσεις «μὴ παράγουσαι κατὰ κύριον λόγον προϊόντα παραγόμενα ὑπὸ βιομηχανικῶν ἐπιχειρήσεων». Ἐπίσης ἐξαιροῦνται ὠρισμένα προϊόντα μὴ παραγόμενα κατὰ κύριον λόγον ὑπὸ βιομηχανικῶν ἐπιχειρήσεων καὶ γεωργικὰ προϊόντα, ἐφ' ὅσον ταῦτα δὲν ἔχουν ὑποστῆ ἐπεξεργασίαν εἰς γεωργικὰς βιομηχανίας, ἐνῶ ὠρισμένα ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ εἰσαγόμενα γεωργικὰ προϊόντα ὑποβάλλονται εἰς χαμηλὸν φορολογικὸν συντελεστήν. Ἐπίσης ἀπαλλάσσονται τοῦ φόρου τὰ εἰς τὴν ἀλλοδαπὴν ἐξαγόμενα προϊόντα, τὰ εἶδη τὰ ὑποκείμενα εἰς εἰδικούς φόρους καταναλώσεως (π.χ. προϊόντα καπνοβιομηχανίας) καὶ τὰ εἶδη κρατικῶν μονοπωλίων (πυρρεῖα κ.λ.π.).

ΤΑ ΦΟΡΟΛΟΓΙΚΑ ΜΟΝΟΠΩΛΙΑ

§ 1. Ἡ φύσις τῶν φορολογικῶν μονοπωλίων.

Εἰς ὠρισμένας χώρας ἀντὶ τῆς ἐπιβολῆς εἰδικοῦ φόρου καταναλώσεως ἐπὶ τοῦ α ἢ β προϊόντος ὑφίσταται κρατικὸν μονοπώλιον παραγωγῆς ἢ καὶ ἐμπορίας ἢ μόνον ἐμπορίας τοῦ προϊόντος τούτου. Εἰς τὰς περιπτώσεις αὐτὰς ἢ φορολογουσα Δημοσία Οἰκονομία (συνήθως εἶναι αὕτη τὸ Κράτος) πλὴν τοῦ φορολογικοῦ ἐσόδου πραγματοποιεῖ καὶ ἐπιχειρηματικὸν κέρδος. Τὰ τοιαῦτα μονοπώλια καλοῦνται φορολογικὰ μονοπώλια, διότι τὸ ποσοστὸν κέρδους τὸ ὁποῖον πραγματοποιεῖ ἢ δύναται νὰ πραγματοποιήσῃ τὸ Κράτος ὡς φορεὺς ἐνὸς τοιούτου κερδοσκοπικοῦ μονοπωλίου εἶναι μεγαλύτερον τοῦ ποσοστοῦ ἐπιχειρηματικοῦ κέρδους τὸ ὁποῖον θὰ ἠδύνατο νὰ πραγματοποιήσῃ εἰς ἰδιώτης μονοπωλητῆς ἐὰν ἔδρα εἰς τὸν τομέα παραγωγῆς εἰς τὸν ὁποῖον δρᾷ μονοπωλιακῶς τὸ Κράτος. Τοῦτο συμβαίνει ὅχι ἀπλῶς διότι τὸ Κράτος ἀτολαύει νομικῶς καταχωρωμένου μονοπωλίου—πρᾶγμα ποῦ δὲν δύναται νὰ συμβῇ ὅταν τὸ μονοπώλιον εὐρίσκειται εἰς χεῖρας ἰδιώτου. Ἄλλὰ διότι τὸ Κράτος ἔχει τὴν δύναμιν, ἐκμεταλλευσόμενον τὴν κυριαρχικὴν αὐτοῦ ἐξουσίαν, νὰ λάβῃ μέτρα ἀποβλέποντα εἰς τὸ νὰ καταστήσουν ὀλιγώτερον ἐλαστικὴν τὴν ζήτησιν τῶν προϊόντων τοῦ Κρατικοῦ Μονοπωλίου καὶ συνεπῶς νὰ καταστήσουν εἰς αὐτὸ δυνατόν νὰ διαθέσῃ ὠρισμένης ποσότητος προϊόντων εἰς τιμὴν ὑψηλοτέραν ἐκείνης εἰς τὴν ὁποίαν θὰ ἠδύνατο νὰ διαθέσῃ τὰς ἰδίας ποσότητας τῶν αὐτῶν προϊόντων μία ἰδιωτικὴ μονοπωλιακὴ ἐπιχείρησις. Τὸ γεγονός αὐτό, ὡς καὶ τὸ γεγονός ὅτι τὸ Κρατικὸν Μονοπώλιον δὲν ἐπιβαρύνεται μὲ φόρον καταναλώσεως προσευξάνοντα τὸ κόστος παραγωγῆς τῶν προϊόντων του, ὡς θὰ ἐπιβαρύνετο μία ἰδιωτικὴ ἐπιχείρησις, ἔχει ἀκριβῶς ὡς συνέπειαν τὴν πραγματοποίησιν ὑπὸ τοῦ Κρατικοῦ Μονοπωλίου ποσοστοῦ ἐπιχειρηματικοῦ κέρδους μεγαλύτερου τοῦ ποσοστοῦ κέρδους τὸ ὁποῖον θὰ ἠδύνατο νὰ πραγματοποιήσῃ μία ἰδιωτικὴ μονοπωλιακὴ ἐπιχείρησις (ἐὰν ἐλειτούργει αὕτη ἀντὶ τοῦ κρατικοῦ μονοπωλίου), δοθέντος μάλιστα ὅτι εἰς τὴν τιμὴν εἰς τὴν ὁποίαν θὰ διέθετεν αὕτη τὰ προϊόντα της θὰ περιεκλείετο καὶ φόρος καταναλώσεως ἀποδιδόμενος ὑπὸ ταύτης εἰς τὸ Δημόσιον. Διὰ τὸν αὐτὸν ὡς ἄνω λόγον τὸ κρατικὸν μονοπώλιον δύναται νὰ πραγματοποιήσῃ συνολικὸν ποσὸν ἐπιχειρηματικῶν κερδῶν μεγαλύτερον τοῦ ποσοῦ τὸ ὁποῖον δύναται νὰ πραγματοποιήσουν ἰδιωτικαὶ μονοπωλιακαὶ ἐπιχειρήσεις

τοῦ ἰδίου μεγέθους μὲ τὴν κρατικὴν μονοπωλιακὴν ἐπιχείρησιν καὶ τελοῦσαι ὑπὸ τὰς ἰδίας μὲ αὐτὴν συνθήκας παραγωγικότητος. Αὐτὸ ἀκριβῶς τὸ **ὑπερβάλλον ἐπιχειρηματικὸν κέρδος τοῦ Κρατικοῦ μονοπωλίου ἀποτελεῖ φόρον**, καὶ συνεπῶς τὰ συνολικῶς πραγματοποιούμενα ὑπ' αὐτοῦ καθαρὰ ἔσοδα εἶναι μικτῆς φύσεως, εἶναι ταῦτα ἐν μέρει ἐπιχειρηματικά καὶ ἐν μέρει φορολογικὰ ἔσοδα.

Τὸν σκοπὸν τοῦ ἐπηρεασμοῦ τῆς ζητήσεως τῶν ὑπὸ τῶν φορολογικῶν μονοπωλίων παραγομένων εἰδῶν ἐξυπηρετοῦν τὰ ἑξῆς, εἰδικώτερα, μέτρα:

α) Ἡ ἐπέκτασις τοῦ φορολογικοῦ μονοπωλίου καὶ ἐπὶ τῶν «ὑποκαταστάτων» τῶν ὑπ' αὐτοῦ παραγομένων προϊόντων, εἰς τρόπον ὥστε νὰ μὴ εἶναι τοῦτο ἐκτεθειμένον εἰς τὰς ἐπιδράσεις τοῦ ἀνταγωνισμοῦ τῶν ὑποκαταστάτων (π.χ. τὸ κρατικὸν μονοπώλιον πυρείων ἐπεκτείνεται καὶ εἰς τοὺς ἀναπτῆρας, ὡς συμβαίνει τοῦτο εἰς Γαλλίαν). β) Ὁ ἀποκλεισμὸς τοῦ ἀνταγωνισμοῦ τῶν ἀλλοδαπῶν ὁμοειδῶν προϊόντων, τὰ ὁποῖα ὑποβάλλονται εἰς φορολογίαν καθιστῶσαν ἀσύμφορον διὰ τοὺς καταναλωτὰς τὴν ἀποφυγὴν τῆς καταναλώσεως τῶν εἰδῶν τοῦ κρατικοῦ μονοπωλίου καὶ τὴν τροπὴν πρὸς ἀλλοδαπὰ προϊόντα. γ) Ἡ βαρεῖα φορολόγησις ἀκόμη καὶ τῆς πρὸς ἰδίαν κατανάλωσιν ἰδιωτικῆς παραγωγῆς, κατὰ τρόπον ὥστε νὰ μὴ ἐμφανίζεται πλέον αὕτη πλεονεκτικὴ ἔναντι τῆς προμηθείας τῶν σχετικῶν εἰδῶν παρὰ τοῦ κρατικοῦ μονοπωλίου. Τέλος, δ) ἡ ζήτησις τῶν εἰδῶν τοῦ κρατικοῦ μονοπωλίου εἶναι δυνατὸν νὰ καταστῇ καὶ πλήρως ἀνελαστικὴ ἔναντι μεταβολῶν τῶν τιμῶν αὐτῶν, διὰ τῆς ὑπὸ τοῦ κράτους ἐπιβολῆς ἀναγκαστικῆς καταναλώσεως τῶν εἰδῶν τούτων. (Τοῦτο π.χ. συνέβη εἰς τὸ παρελθὸν ἐν Πρωσσίᾳ, Γαλλίᾳ καὶ ἀλλαχοῦ, διὰ τῆς θεσπίσεως τῆς καλουμένης Salzkon-skription, ἣτις συνίστατο εἰς τὸν νομικὸν ἐξαναγκασμὸν τῶν πολιτῶν ὅπως καταναλίσκουν ἕκαστος κατ' ἔτος ὠρισμένην ποσότητα ἄλατος, τὸ ὁποῖον ἀπετέλει ἀντικείμενον τοῦ κρατικοῦ μονοπωλίου).

Διὰ τοῦ ἐπηρεασμοῦ τῆς ἐλαστικότητος τῆς ζητήσεως, τῇ βοήθειᾳ τῶν ἀνωτέρω μέτρων, δημιουργεῖται βεβαίως ἀντίστοιχος ἀξητικὴ ἐπίδρασις καὶ ἐπὶ τοῦ ὕψους τοῦ ποσοστοῦ καθαρῶν κερδῶν τῶν φορολογικῶν μονοπωλίων καὶ ἀπόκλισις τούτου ἀπὸ τοῦ ποσοστοῦ κέρδους τοῦ δυναμένου νὰ ἐπιτευχθῇ ὑπὸ τῶν ἰδιωτικῶν μονοπωλιακῶν ἐπιχειρήσεων.

§ 2. Κυριώτεραι διακρίσεις τῶν φορολογικῶν μονοπωλίων.

Τὰ φορολογικὰ μονοπώλια διακρίνονται, ἐν πρώτοις, εἰς μονοπώλια γενικά καὶ εἰς μονοπώλια μερικά ἢ εἰδικά. Ἡ διάκρισις αὕτη ἰσχύει ὑπὸ δύο ἔννοιαις:

Τὰ **γενικά μονοπώλια** εἶναι γενικά πρῶτον ὑπὸ τὴν ἔννοιαν ὅτι περιλαμβάνουν ταῦτα ὅλα τὰ προϊόντα ἐνὸς παραγωγικοῦ Κλάδου — π.χ. ὅλους τοὺς κλάδους τῆς καπνοβιομηχανίας: παραγωγή σιγάρων, σιγαρέττων, πούρων κ.λ.π. Δεύτερον, εἶναι ταῦτα γενικά, ὑπὸ τὴν ἔννοιαν ὅτι ἐπεκτείνον-

ται εἰς ὅλας τὰς φάσεις τῆς διαδικασίας παραγωγῆς ἐνὸς ὄρισμένου προϊόντος. (Π. χ. περιλαμβάνουν ὅλα τὰ στάδια τῆς παραγωγῆς σιγαρέττων, ἀπὸ τῆς παραγωγῆς ἢ τῆς εἰσαγωγῆς φύλλων καπνοῦ μέχρι τοῦ λιανικοῦ ἐμπορίου σιγαρέττων).

Τὰ **μερικὰ μονοπώλια** εἶναι ἐπίσης μερικὰ ὑπὸ ἔννοιαν ὅτι ἐντοπίζονται εἰς τὴν παραγωγὴν ὄρισμένου ἢ ὄρισμένων μόνον προϊόντων ἐνὸς παραγωγικοῦ Κλάδου (π. χ. ἔχουν ὡς ἀντικείμενον τὴν παραγωγὴν μόνον σιγαρέττων καὶ οὐχὶ πούρων κ.λ.π.) καὶ ἀκόμη εἶναι μερικὰ ὑπὸ τὴν ἔννοιαν ὅτι ἐντοπίζονται εἰς ὄρισμένην ἢ εἰς ὄρισμένας μόνον φάσεις τῆς διαδικασίας παραγωγῆς τοῦ προϊόντος, ἢ τῶν προϊόντων τὰ ὁποῖα ἀποτελοῦν ἀντικείμενον αὐτῶν. (Π. χ. παράγουν μὲν ὅλα τὰ προϊόντα τῆς καπνοβιομηχανίας, ἀλλὰ περιορίζονται εἰς τὸ στάδιον τῆς βιομηχανικῆς παραγωγῆς, ἐνῶ ἡ παραγωγή ἢ εἰσαγωγή τῆς πρώτης ὕλης καὶ ἡ ἐμπορία τοῦ ἐτοίμου προϊόντος εὐρίσκονται εἰς χεῖρας ἰδιωτῶν).

*Ἐπὶ τῇ βάσει τῆς ἀνωτέρω διακρίσεως, εἶναι δυνατόν ὄρισμένον φορολογικὸν μονοπώλιον νὰ εἶναι γενικὸν ὑπὸ μίαν ἔννοιαν καὶ εἰδικὸν ὑπὸ ἄλλην (π. χ. μονοπώλιον παραγωγῆς μόνον σιγαρέττων, περιλαμβάνον ὅμως ὅλα τὰ στάδια τῆς διαδικασίας παραγωγῆς τοῦ προϊόντος τούτου).

*Ἄλλη, γενικωτέρα, διάκρισις τῶν φορολογικῶν μονοπωλίων εἶναι ἡ διάκρισις εἰς :

Μονοπώλια δλοκληρωτικά, περιλαμβάνοντα ὅλους τοὺς κλάδους ὄρισμένου παραγωγικοῦ τομέως καὶ ὅλας τὰς φάσεις τῆς παραγωγῆς τοῦ προϊόντος ἐκάστου κλάδου, καὶ **μονοπώλια μὴ δλοκληρωτικά**, περιλαμβάνοντα ὄρισμένον ἢ ὄρισμένους μόνον Κλάδους.

§ 3. Πλεονεκτήματα τῶν φορολογικῶν μονοπωλίων ἐναντι τῶν κυρίως φόρων καταναλώσεως.

Τὰ φορολογικὰ μονοπώλια, ὡς μορφή φόρων καταναλώσεως, παρουσιάζουν ὄρισμένα πλεονεκτήματα, συγκρινόμενα πρὸς τοὺς κυρίως φόρους καταναλώσεως, ἰδίᾳ ἀπὸ ἀπόψεως κοινωνικῆς καὶ ἀπὸ ἀπόψεως ἐξυπηρετήσεως τῶν ταμειυτικῶν ἀναγκῶν τοῦ Κράτους.

Πρῶτον, **ἀποτελοῦν ταῦτα περισσότερον προσοδοφόρον πηγὴν** διὰ τὸ **Κράτος ἐν συγκρίσει πρὸς τοὺς κυρίως φόρους καταναλώσεως**, ἀκριβῶς διότι διὰ τῶν μονοπωλίων πραγματοποιεῖ τοῦτο, κατὰ τὰ ἀνωτέρω λεχθέντα, πλὴν τῶν φορολογικῶν καὶ ἐπιχειρηματικῶν ἔσοδα.

Δεύτερον, τὸ γεγονός τῆς πραγματοποιήσεως καὶ ἐπιχειρηματικῶν κερδῶν **καθιστᾷ εἰς τὸ Κράτος περισσότερον δυνατὴν ταμειυτικῶς τὴν ἀποφυγὴν μεγάλης φορολογικῆς ἐπιβαρύνσεως τῶν διαφόρων εἰδῶν**, ἰδίως δὲ εἰδῶν λαϊκῆς καταναλώσεως, παρ' ὅσον εἰς τὴν περίπτωσιν μὴ πραγματοποιήσεως ἐπιχειρηματικῶν κερδῶν.

Τρίτον, **ὕψισταται ἡ δυνατότης ἐντονωτέρου τιμολογιακοῦ διαφο-**

ρισμοῦ τῶν εἰδῶν τοῦ φορολογικοῦ μονοπωλίου ἐπὶ τῇ βάσει τῆς ποιότητος, παρ' ὅσον εἶναι τοῦτο δυνατόν ὑπὸ τὸ καθεστὼ τῶν κυρίως φόρων καταναλώσεως. Προϊόντα φορολογικοῦ μονοπωλίου κατωτέρας ποιότητος καὶ ἐμφανίσεως δύναται νὰ προσφέρῃ τὸ Κράτος ἀκόμη καὶ εἰς τιμὴν μόλις καλύπτουσαν τὸ μέσον κόστος παραγωγῆς αὐτῶν, ἐπιβαρῦνον ἀντιστοίχως περισσότερο τὰς καλλιτέρας ποιότητος, αἱ ὁποῖαι καταναλίσκονται κυρίως ὑπὸ τῶν ἀνωτέρων εἰσοδηματικῶν τάξεων.

Τέλος, εἰς περίπτωσιν κατὰ τὴν ὁποίαν τὸ φορολογικὸν μονοπώλιον ὑποκαθίσταται εἰς προϋφιστάμενον ἰδιωτικὸν μονοπώλιον ἢ ὀλιγοπώλιον, ἡ εἰσαγωγή αὐτοῦ **ἀπαλλάσσει τοὺς καταναλωτὰς τῶν σχετικῶν εἰδῶν ἀπὸ τῆς ἐκμεταλλεύσεως τὴν ὁποῖαν ὑφίσταντο οὗτοι προηγουμένως ἐκ μέρους τῶν ἰδιωτικῶν ἐπιχειρηματιῶν**. Σχετικῶς, πρέπει νὰ σημειωθῇ ὅτι ἔχει μὲν τὴν δυνατότητα τὸ φορολογικὸν μονοπώλιον, κατὰ τὰ ἀνωτέρω ἐκτεθέντα, νὰ πραγματοποιήσῃ ποσοστὸν κέρδους ὑψηλότερον τοῦ δυναμένου νὰ πραγματοποιηθῇ ὑπὸ τοῦ ἰδιώτου μονοπωλητοῦ· πολλάκις ὅμως ἀρκεῖται τοῦτο εἰς ἓν κανονικὸν ἐπιχειρηματικὸν κέρδος, προσσηξεμένον κατὰ τὸν φόρον καταναλώσεως, καὶ συνεπῶς καθορίζει τιμὴν μικροτέραν τῆς τιμῆς, ἡ ὁποία ἴσχυε προηγουμένως ὑπὸ τὸ καθεστὼς τοῦ ἰδιωτικοῦ μονοπωλίου ἢ ὀλιγοπωλίου (καὶ ἡ ὁποία βεβαίως περιέκλειε καὶ τὸν φόρον καταναλώσεως).

Τὰ ἀνωτέρω πλεονεκτήματα ὑφίστανται ὅμως ὑπὸ ἓνα βασικὸν ὄρον: ὑπὸ τὸν ὄρον δηλ. ὅτι πληροῦνται εἰς τὴν οἰκίαν χώραν αἱ προϋποθέσεις αἱ ἀπαραίτητοι διὰ τὴν οἰκονομικὴν εἰδοκίμησιν τοῦ φορολογικοῦ μονοπωλίου ὡς δημοσίας ἐπιχειρήσεως. Ἐὰν ὁ βασικὸς οὗτος ὄρος δὲν πληροῦται, ἡ ἀντικατάστασις τῶν κυρίως φόρων καταναλώσεως διὰ φορολογικῶν μονοπωλίων θὰ ὀδηγήσῃ μὲν εἰς αὔξησιν τῶν δημοσίων ἐσόδων, θὰ γίνῃ ὅμως πρόξενος μονίμου ζημίας διὰ τὴν Ἑθνικὴν Οἰκονομίαν καὶ θὰ ἀποβῇ εἰς βάρος τῶν καταναλωτῶν τῶν προϊόντων τῶν φορολογικῶν μονοπωλίων.

Τὰ κυριώτερα φορολογικὰ μονοπώλια ἐν Ἑλλάδι εἶναι τὸ **μονοπώλιον τῶν λαχείων**, τὸ **μονοπώλιον** ἐμπορίας τοῦ φωτιστικοῦ **πετρελαίου**, τὸ **μονοπώλιον πυρελίων** καὶ τὸ **μονοπώλιον ἄλατος**. Τὸ μονοπώλιον ἄλατος ἔχει περισσότερο γενικὸν χαρακτῆρα, καθ' ὅσον περιλαμβάνει τοῦτο ὅλα τὰ στάδια τῆς διαδικασίας παραγωγῆς τοῦ «χονδροῦ» ἄλατος, ἐνῶ τὸ λιανικὸν ἐμπόριον τούτου καὶ ἡ περαιτέρω ἐπεξεργασία τοῦ προϊόντος (δι' οἰκιακὴν χρῆσιν) διενεργεῖται ὑπὸ ἰδιωτικῶν ἐπιχειρήσεων. Ἄλλα, μικροτέρας ταμειυτικῆς σημασίας, φορολογικὰ μονοπώλια παρ' ἡμῖν εἶναι τὰ **μονοπώλια παγνιοχάρτων, σιγαροχάρτου, ναξίας, σμύριδος, κινίνης, σακχαρίνης, βιβλίων ἀντιγραφῆς ἐπιστολῶν καὶ ναρκωτικῶν φαρμάκων**. Τὸ τελευταῖον τοῦτο μονοπώλιον δὲν ἀποτελεῖ ὅμως κυρίως εἰπεῖν φορολογικὸν μονοπώλιον, καθ' ὅσον ἡ λειτουργία αὐτοῦ ἐξυπηρετεῖ ἄλλους σκοπούς.

ΟΙ ΦΟΡΟΙ ΕΠΙ ΤΩΝ ΣΥΝΑΛΛΑΓΩΝ

§ 1. Εισαγωγικά παρατηρήσεις.

Οι φόροι επί των συναλλαγών ἀνήκουν εἰς τὴν κατηγορίαν τῶν ἐμμέσων φόρων, πλήττουν δὲ ἐμμέσως εἴτε τὸ εἰσόδημα τῶν διαφόρων φυσικῶν ἢ νομικῶν προσώπων, εἴτε τὴν περιουσίαν αὐτῶν, καὶ ἐπιβάλλονται κυρίως εἰς διαφόρους χρηματικὰς, ἀλλὰ καὶ μὴ χρηματικὰς συναλλαγάς.

Αἱ χρηματικαὶ συναλλαγαὶ αἰ ἐπιβαρυνόμεναι διὰ τῶν φόρων αὐτῶν εἶναι ἐν πρώτοις χρηματικαὶ συναλλαγαὶ ἐπὶ περιουσιακῶν στοιχείων (π. χ. ἡ πώλησις ἐνὸς ἀκινήτου ἢ ἐνὸς πλοίου), ἧτοι χρηματικαὶ συναλλαγαὶ διὰ τῶν ὁποίων συντελεῖται ἡ κυκλοφορία τοῦ χρήματος, αἱ ὁποῖαι ὁμως δὲν ἔχουν σχέσιν μὲ τὴν δημιουργίαν τοῦ Ἐθνικοῦ Εἰσοδήματος, ἀλλ' ἀποτελοῦν τὴν λεγομένην οἰκονομικὴν κυκλοφορίαν τοῦ χρήματος (financial circulation).

Ἐκτὸς τῶν συναλλαγῶν αὐτῶν, οἱ περὶ ὧν ὁ λόγος φόροι ἐπιβαρύνουν ἀκόμη χρηματικὰς συναλλαγὰς διὰ τῶν ὁποίων ὡσαύτως συντελεῖται ἡ κυκλοφορία τοῦ χρήματος, καὶ αἱ ὁποῖαι εἶναι ἀναγκαῖαι διὰ τὴν δημιουργίαν τοῦ Ἐθνικοῦ Εἰσοδήματος, ἀποτελοῦσαι διὰ τοῦτο μέρος τῆς λεγομένης εἰσοδηματικῆς κυκλοφορίας τοῦ χρήματος (income circulation of money). (Παράδειγμα ἡ πώλησις ἐμπορευμάτων ὑπὸ ἐπιχειρήσεων ὠρισμένου παραγωγικοῦ σταδίου πρὸς ἐπιχειρήσεις τοῦ ἐπομένου παραγωγικοῦ σταδίου). Τέλος διὰ τῶν φόρων ἐπὶ τῶν συναλλαγῶν ἐπιβαρύνονται ὡς ἐλέχθη καὶ μὴ χρηματικαὶ συναλλαγαί, καὶ συγκεκριμένως ἐπιβαρύνονται μὴ χρηματικαὶ συναλλαγαὶ ἰδιωτικῶν οἰκονομιῶν μετὰ Δημοσίων Οἰκονομιῶν, ἧτοι συναλλαγαὶ φυσικῶν ἢ νομικῶν προσώπων μετὰ διαφόρων Δημοσίων Ἀρχῶν—ὡς εἶναι ἡ ἔκδοσις ἀδείας ἀσκήσεως ἐπιτηδεύματος, ἡ θεώρησις ἐνὸς διαβατηρίου, ἡ σύναψις ἐνὸς συμβολαίου κ.λ.π.

Ἀναλόγως τοῦ ἀνωτέρω εἰδικωτέρου αὐτῶν ἀντικειμένου, οἱ φόροι συναλλαγῶν διακρίνονται εἰς: α) τὸν φόρον ἐπὶ τῶν συναλλαγῶν ἐπὶ περιουσιακῶν στοιχείων, β) τὸν φόρον ἐπὶ τῶν εἰσοδηματικῶν συναλλαγῶν, ἧτοι ἐπὶ τῶν χρηματικῶν συναλλαγῶν διὰ τῶν ὁποίων δημιουργεῖται τὸ Ἐθνικὸν Εἰσόδημα, καὶ γ) τὸν φόρον ἐπὶ τῶν μὴ χρηματικῶν συναλλαγῶν τῶν ἰδιωτικῶν οἰκονομιῶν μετὰ Δημοσίων Οἰκονομιῶν.

Ἐκ τῶν τριῶν αὐτῶν φόρων ὁ πρῶτος εἶναι ἔμμεσος φόρος περιου-

σίας, οἱ δὲ δύο τελευταῖοι ἔμμεσοι φόροι εἰσοδήματος. Κατωτέρω θὰ ἐξετάσωμεν δι' ὀλίγων τὰ εἰδικώτερα χαρακτηριστικά, τὴν αἰτιολογίαν καὶ τὴν λειτουργίαν ἑνὸς ἑκάστου τῶν ἀνωτέρω φόρων.

§ 2. Ὁ φόρος συναλλαγῶν ἐπὶ περιουσιακῶν στοιχείων.

α) Ἀντικείμενον τοῦ ἀνωτέρω φόρου.

Ὡς καὶ ἀνωτέρω ἐσημειώθη, ὁ φόρος συναλλαγῶν ἐπὶ περιουσιακῶν στοιχείων ἔχει ὡς ἀντικείμενον τὴν μὴ εἰσοδηματικὴν κυκλοφορίαν τοῦ χρηματός, ἥτοι ἐπιβάλλεται ἐπὶ τῶν πράξεων μεταβίβασης περιουσιακῶν στοιχείων, ὡσάκις ὅμως ἡ γινομένη μεταβίβασις εἶναι μεταβίβασις ὑπὸ νομικὴν μόνον ἔννοιαν καὶ οὐχὶ ὑπὸ οἰκονομικὴν. Ὅσακις δηλαδὴ εἶναι αὕτη μεταβίβασις ἔξ ἑπαχθοῦς αἰτίας καὶ συνεπῶς δὲν λαμβάνει χώραν διὰ ταύτης καθαρὰ προσαύξεις τῆς ἀξίας τῆς περιουσίας ἐκείνου πρὸς τὸν ὁποῖον γίνεται ἡ μεταβίβασις ὠρισμένου περιουσιακοῦ στοιχείου—π. χ. ἡ μεταβίβασις μιᾶς οἰκίας—ἀλλ' ἐπέρχεται ἀπλῶς μεταβολὴ εἰς τὴν διάρθρωσιν τῆς περιουσίας τῶν συναλλασσομένων. Οὕτως εἰς τὸ παράδειγμα τῆς μεταβίβασης ἀκινήτου, ἐν μέρος τῆς συνολικῆς περιουσίας τοῦ πωλητοῦ τοῦ ἀκινήτου ἡ ὁποία πρὸ τῆς μεταβίβασης ἀπετελεῖτο ἀπὸ τὸ ἀκίνητον, μετὰ τὴν μεταβίβασιν συνίσταται εἰς ρευστὸν χρῆμα. Καὶ ἀντιστρόφως ἐν μέρος τῆς συνολικῆς περιουσίας τοῦ ἀγοραστοῦ τοῦ ἀκινήτου, ἡ ὁποία πρὸ τῆς μεταβίβασης συνίστατο εἰς ρευστὸν χρῆμα, μετὰ τὴν γενομένην μεταβίβασιν ἀποτελεῖται ἀπὸ τὸ ἀκίνητον τὸ ὁποῖον εἶχεν αὕτη ὡς ἀντικείμενον.

Ὁ φόρος συναλλαγῶν ἐπὶ περιουσιακῶν στοιχείων ἐπιβαρύνει τόσον τὴν μεταβίβασιν ἀκινήτων (οἰκοπέδων, οἰκιῶν, διαμερισμάτων, ἀγροκτημάτων, ἐργοστασίων κ.λ.π.), ὅσον καὶ τὴν μεταβίβασιν κινητῆς περιουσίας. Εἰς τὴν δευτέραν αὐτὴν περίπτωσιν ἐπιβάλλεται εἰδικώτερον οὗτος κυρίως ἐπὶ τῶν χρηματιστηριακῶν συναλλαγῶν (ἀγοραπωλησίαι χρεωγράφων ἢ μετοχῶν) ἐπὶ τῆς ἀγορᾶς ὁμολογιῶν νεο-ἐκδιδομένων δανειῶν ἐπὶ τῆς ἰδρύσεως Ἀνωνύμων Ἐταιριῶν ἢ τῆς ἀξίσεως τοῦ μετοχικοῦ κεφαλαίου αὐτῶν, ἐπιβαρύνων τὰς συναλλαγὰς πρὸς ἀπόκτησιν νεο-ἐκδοθειῶν μετοχῶν καὶ ἐπὶ τῆς μετατροπῆς προσωπικῶν ἑταιριῶν εἰς Ἀνωνύμους Ἐταιρίας ἢ εἰς Ἐταιρίας περιορισμένης εὐθύνης, ἢ ἐπὶ τῆς συγχωνεύσεως προσωπικῶν ἢ μὴ ἑταιριῶν, ἐπιβαρύνων εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν τὴν μεταβίβασιν τῆς περιουσίας τῶν μετατροπομένων ἢ συγχωνευμένων ἑταιριῶν εἰς τὴν νέαν ἐπιχείρησιν, τὴν προερχομένην ἐκ τῆς μετατροπῆς ἢ τῆς συγχωνεύσεως. Τέλος, ὁ ἐν λόγῳ φόρος ἐπιβάλλεται συνήθως καὶ ἐπὶ πράξεων μεταβίβασης ἐμπραγμάτων δικαιωμάτων (ὡς ἡ ψιλὴ κυριότης καὶ ἡ ἐπικαρπία) καὶ ἐπὶ τῆς μεταβίβασης πλοίων. Σημειωτέον ἀκόμη, ὅτι εἰς τὴν περίπτωσιν τῆς μεταβίβασης ἀκινήτων, ἡ βᾶσις ἐπὶ τῆς ὁποίας ὑπολογίζεται ὁ φόρος μεταβίβασης εἶναι κατὰ τὸ

ἑλληνικὸν φορολογικὸν δίκαιον καὶ κατὰ τὸ δίκαιον τῶν περισσοτέρων χωρῶν οὐχὶ ἢ συμφωνηθεῖσα καὶ εἰς τὸ συμβόλαιον μεταβιβάσεως ἀναγραφεῖσα ἀξία, ἀλλ' ἢ ἀγοραία τοιαύτη. Προκειμένου δὲ περὶ μεταβιβάσεως διαμερισμάτων πολυκατοικίας, βάσις ὑπολογισμοῦ τοῦ φόρου εἶναι, κατὰ τὸ ἑλληνικὸν φορολογικὸν δίκαιον, ἡ ἀξία τὴν ὁποίαν ἔχουν τὰ μεταβιβαζόμενα διαμερίσματα μετὰ τὴν τεχνικὴν περῶτασιν τῆς κατασκευῆς αὐτῶν— ἔστω καὶ ἂν ἡ μεταβίβασις τῶν διαμερισμάτων ἐγένετο κατὰ τὸ στάδιον τῆς ἀνεγέρσεως τῆς πολυκατοικίας.

β) Ὑποκείμενον τοῦ φόρου.

Ὡς ὑποκείμενον τοῦ ἀνωτέρω φόρου καθορίζεται εἰς τὴν φορολογικὴν νομοθεσίαν τῶν διαφόρων χωρῶν εἰς ἓκ τῶν συμβαλλομένων, δηλ. εἴτε ὁ ἀγοραστής εἴτε ὁ πωλητής. Κατὰ τὸ ἐν Ἑλλάδι ἰσχύον φορολογικὸν δίκαιον, ὑποκείμενον τοῦ φόρου, ὅταν οὗτος ἐπιβάλλεται ἐπὶ τῆς μεταβιβάσεως ἀκινήτου ἢ ἐμπραγμάτου δικαιώματος ἐπὶ ἀκινήτου ἢ ἐπὶ τῆς μεταβιβάσεως πλοίου, εἶναι κατὰ κανόνα ὁ πωλητής καθ' ὅσον ἀφορᾷ τὸ εἰς τὸ συμβόλαιον ἀναγραφόμενον τίμημα, ὁ ἀγοραστής δὲ καθ' ὅσον ἀφορᾷ τὸν ἐπὶ πλεόν καταβλητέον φόρον καὶ τὰς προσαυξήσεις τοῦ φόρου, εἰς περιπτώσιν κατὰ τὴν ὁποίαν τὸ ἐν τῷ συμβολαίῳ ἀναγραφόμενον τίμημα εἶναι κατώτερον τῆς ἀγοραίας ἀξίας τοῦ ἀκινήτου κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς μεταβιβάσεως αὐτοῦ. Εἰς περιπτώσιν διπλῆς μεταβιβάσεως, ὡσάκις δηλ. κατὰ τὴν σύνταξιν τοῦ ὀριστικοῦ συμβολαίου συμβάλλεται ὡς ἀγοραστής πρόσωπον μὴ κατονομασθὲν εἰς τὸ προσύμφωνον, ὁ πωλητής βαρύνεται μὲ τὸν φόρον ὁ ὁποῖος ἀναλογεῖ εἰς τὸ τίμημα μεταβιβάσεως τὸ ἀναγεγραμμένον εἰς τὸ προσύμφωνον, ὁ δὲ ὀριστικὸς ἀγοραστής (δευτέρα μεταβίβασις) μὲ τὸν φόρον ὁ ὁποῖος ἀναλογεῖ ἐφ' ὀλοκλήρου τῆς ἀξίας τὴν ὁποίαν εἶχε τὸ μεταβιβαζόμενον περιουσιακὸν στοιχεῖον κατὰ τὴν ἡμέραν καταρτίσεως τῆς ὀριστικῆς συμβάσεως μεταβιβάσεως. Πρέπει πάντως νὰ σημειωθῇ ὅτι ποῖος ἓκ τῶν δύο συμβαλλομένων εἰς τὰς συναλλαγὰς ἐπὶ περιουσιακῶν στοιχείων θὰ φέρῃ τελικῶς τὸ διὰ τοῦ ἀνωτέρω φόρου ἐπιβαλλόμενον οικονομικὸν βάρος, ποῖος δηλ. θὰ εἶναι ὁ de facto φορολογούμενος, ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴν ἔκβασιν τοῦ ἀγῶνος τῆς μετακυλίσεως τοῦ φόρου. Ἀναλόγως τῆς ἐκβάσεως τοῦ ἀγῶνος αὐτοῦ εἶναι δυνατὸν ὁ de facto φορολογούμενος νὰ εἶναι πρόσωπον διάφορον τοῦ de jure φορολογουμένου, δηλ. τοῦ κατὰ νόμον ὑποχρέου εἰς τὴν καταβολὴν τοῦ φόρου μεταβιβάσεως. Ὅπως ἐπίσης εἶναι δυνατὸν τὸ ἓκ τοῦ φόρου αὐτοῦ βάρος νὰ κατανεμηθῇ ἰσομερῶς ἢ καὶ ἀνισομερῶς μετὰξὺ ἀμφοτέρων τῶν συναλασσομένων.

γ) *Ἡ αἰτιολογία τῆς φορολογίας τῶν συναλλαγῶν ἐπὶ περιουσιακῶν στοιχείων.*

Ἡ αἰτιολογία τοῦ φόρου ἐπὶ τῶν συναλλαγῶν ἐπὶ περιουσιακῶν στοιχείων εἶναι κυρίως τὸ ἀντικειμενικὸν οἰκονομικὸν ὄφελος ἐκατέρου τῶν συμβαλλομένων, τὸ ὁποῖον πραγματοποιεῖται ἢ προσδοκᾶται διὰ τὰ πραγματοποιηθῆναι ἐκ τῶν συναλλαγῶν αὐτῶν. Ὡς ἔγραφεν ἤδη κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ παρελθόντος αἰῶνος ὁ J. B. Say: «Ὅταν ἐν ἄτομον ἐπιθυμῇ νὰ πωλήσῃ τὸ κτῆμα του, συμβαίνει τοῦτο διότι ἔχει ὑπ' ὄψιν του ἄλλην τοποθέτησιν, εἰς τὴν ὁποίαν τὰ κεφάλαιά του θὰ καταστοῦν παραγωγικώτερα (δηλ. ἀποδοτικώτερα). Καὶ ὅταν ἐν ἄλλο ἄτομον ἐπιθυμῇ ν' ἀγοράσῃ τὸ αὐτὸ κτῆμα, γίνεται τοῦτο διὰ νὰ χρησιμοποιήσῃ κεφάλαιον ἀποφύρον εἰς αὐτὸν πολὺ ὀλίγα ἢ κεφάλαιον ἀχρησιμοποίητον μέχρι τοῦδε». Ὡς ἐσημειώθη ὅμως πρὸ ὀλίγου, τὸ ὄφελος ἐκ τῆς μεταβιβάσεως ὑπὸ νομικὴν ἔννοιαν περιουσιακῶν στοιχείων δύναται βεβαίως νὰ εἶναι καὶ ὄφελος τὸ ὁποῖον πραγματοποιεῖται εἰς τὸ παρόν, δηλ. ὄφελος τὸ ὁποῖον δημιουργεῖται διὰ τῆς συναλλαγῆς—ὡς εἶναι τὸ ὄφελος ἐκ τῆς ὑπεραξίας ἐνὸς ἀκινήτου, ὁ κάτοχος τοῦ ὁποίου πωλεῖ τοῦτο εἰς τιμὴν μεγαλυτέραν ἐκείνης εἰς τὴν ὁποίαν τὸ εἶχεν ἀποκτήσει εἰς τὸ παρελθόν, ἢ ὡς εἶναι τὸ ὄφελος τὸ πραγματοποιούμενον εἰς τὴν περίπτωσιν τῆς ἀγορᾶς μιᾶς οἰκίας εἰς τιμὴν κατωτέραν τῆς κανονικῆς (ὡς τοῦτο συνέβη παρ' ἡμῖν εἰς πλείστας περιπτώσεις ἀγοραπωλησιῶν ἀκινήτων κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς Ἐχθρικῆς Κατοχῆς).

Βεβαίως ὑπάρχουν καὶ περιπτώσεις κατὰ τὰς ὁποίας δὲν προκύπτει ἀντικειμενικὸν οἰκονομικὸν ὄφελος ἐκ τῶν συναλλαγῶν ἐπὶ περιουσιακῶν στοιχείων δι' οὐδένα τῶν συμβαλλομένων. Ἐν τούτοις καὶ αἱ συναλλαγαὶ αὐταὶ ὑποβάλλονται εἰς τὸν περὶ οὗ ὁ λόγος φόρον. Ὑποβάλλονται δὲ πρῶτον διότι δὲν θὰ ἦτο δυνατὸν εἰς τὴν φορολογικὴν πράξιν νὰ ἐλέγχεται εἰς ἐκάστην συγκεκριμένην συναλλαγὴν ἐὰν προκύπτῃ ἢ μὴ ἀντικειμενικὸν οἰκονομικὸν ὄφελος ἐκ ταύτης. Δεύτερον, διότι τὸ γεγονός τῆς ἀγορᾶς ὑπὸ τινος χρεωγράφου, ἢ τῆς ἀγορᾶς ὑπ' αὐτοῦ ἐνὸς ἀγοραστήματος ἢ τῆς ἀγορᾶς μιᾶς οἰκίας κ.λ.π. ἀποδεικνύει *ὅτι ὁ ἀγοραστὴς ἔχει φοροδοτικὴν ἱκανότητα προερχομένην ἐκ τῆς περιουσίας τὴν ὁποίαν κατέχει καὶ τῆς ὁποίας τὴν διάρθρωσιν ἐπιθυμεῖ νὰ μεταβάλῃ διὰ τῆς συναλλαγῆς εἰς τὴν ὁποίαν προέρχεται μετὰ τοῦ ἀντισυμβαλλομένου.* Τὸ αὐτὸ δὲ ἰσχύει βεβαίως καὶ διὰ τὸν ἀντισυμβαλλόμενον. Καὶ τρίτον διότι *ἡ ἐπιβολὴ εἰς φορολογίαν καὶ τῶν συναλλαγῶν ἐπὶ περιουσιακῶν στοιχείων ἐξυπηρετεῖ τὴν σκοπιμότητα τῆς πολλαπλῆς φορολογίας,* περὶ τῆς ὁποίας ἐγένετο λόγος εἰς τὴν Γενικὴν Θεωρίαν περὶ Φόρων, ἀποβλέπει δηλ. εἰς τὴν κατανομὴν τοῦ συνολικῶς ἐπιβαλλομένου ἐφ' ἐνὸς ἐκάστου φορολογουμένου φορολογικοῦ βάρους εἰς πλείονας φόρους.

δ) *Ο φόρος μεταβιβάσεως περιουσιακῶν στοιχείων ὡς ὑποκατάστατον τοῦ φόρου ὑπερτιμήσεως ἀκινήτων καὶ τοῦ φόρου ἐπὶ τῆς κατοχῆς περιουσίας.

*Ὅπως προκύπτει ἐκ τῶν ἀνωτέρω ἐκτεθέντων, ὁ φόρος ἐπὶ συναλλαγῶν ἐπὶ περιουσιακῶν στοιχείων λειτουργεῖ εἰς ὄρισμένας περιπτώσεις ὡς ὑποκατάστατον τοῦ φόρου ἐπὶ τῆς ὑπερτιμήσεως ἀκινήτων, δηλ. τοῦ φόρου ἐπὶ τῆς ἀξίσεως τῆς περιουσίας τῆς ὀφειλομένης εἰς τὴν ὑπεραξίαν ἀκινήτων. Διότι ὅταν πραγματοποιηθῇ ἡ προκύψασα ὑπεραξία διὰ τῆς πωλήσεως τοῦ ἀκινήτου εἰς τιμὴν μεγαλυτέραν τῆς τιμῆς κτήσεως αὐτοῦ, ὁ πωλητὴς τοῦ ἀκινήτου, ὁ ὁποῖος καταβάλλει τὸν φόρον μεταβιβάσεως ὡς de jure φορολογούμενος ἢ ἀναλαμβάνει λόγῳ μετακύλισεως τὸ ἐκ τοῦ φόρου τούτου βάρος, ὑποβάλλεται κατ' οὐσίαν εἰς φορολογίαν διὰ τὴν ἀξίσην τῆς περιουσίας αὐτοῦ ἢ ὁποῖα ἐπῆλθεν ἐκ τῆς ὑπερτιμήσεως περιουσιακῶν του στοιχείων.

*Ἐκτὸς τῆς ἀνωτέρω λειτουργίας ὁ φόρος μεταβιβάσεως περιουσίας ἀσκει καὶ τὴν λειτουργίαν τοῦ φόρου ἐπὶ τῆς κατοχῆς περιουσίας, ἥτοι λειτουργεῖ ὡς ὑποκατάστατον τοῦ φόρου αὐτοῦ. Τοῦτο συμβαίνει εἰς τὰς περιπτώσεις κατὰ τὰς ὁποίας αἱ διὰ τοῦ φόρου μεταβιβάσεως βαρυνόμεναι συναλλαγαὶ οὐδὲν ἀντικειμενικὸν οἰκονομικὸν ὄφελος ἀποφέρουν εἰς τοὺς συναλλασσομένους, δηλ. οὔτε πραγματοποιεῖται δι' αὐτῶν οὔτε προσδοκᾶται ὅτι θὰ πραγματοποιηθῇ οἷονδῆποτε ἀντικειμενικὸν ὄφελος (βλ. ἀνωτέρω). Συνεπῶς, εἰς τὰς περιπτώσεις αὐτὰς ὁ ἐν λόγῳ φόρος πλήττει ἀπλῶς τὴν κατοχὴν περιουσίας.

ε) *Ἡ ἐφαρμοζομένη φοροτεχνικὴ.

*Ὁ φόρος ἐπὶ τῶν συναλλαγῶν ἐπὶ περιουσιακῶν στοιχείων καταβάλλεται διὰ τῆς χρήσεως «κινήτου ἐπιστήματος» (χαρτοσήμου) ἢ διὰ τῆς ὑποχρεωτικῆς συντάξεως τῶν ὑποκειμένων εἰς τὸν φόρον ἐγγράφων (πωλητήρια συμβόλαια) ἐπὶ «σφραγιστοῦ χάρτου», κυρίως δὲ διὰ τῆς καταβολῆς ὀρισμένου χρηματικοῦ ποσοῦ εἰς τὸ Δημόσιον Ταμεῖον ὡς φόρου μεταβιβάσεως.

§ 3. *Ὁ φόρος ἐπὶ τῶν χρηματικῶν συναλλαγῶν αἱ ὁποῖαι πραγματοποιοῦνται κατὰ τὴν παραγωγικὴν διαδικασίαν.

α) *Ἀντικείμενον τοῦ ἀνωτέρω φόρου.

*Ὡς καὶ προηγουμένως ἐσημειώθη, ἀντικείμενον τοῦ ἀνωτέρω φόρου εἶναι τὸ τμῆμα ἐκεῖνο τῆς εἰσοδηματικῆς κυκλοφορίας τοῦ χρήματος, τὸ ὁποῖον ἀναφέρεται εἰς τὰς χρηματικὰς συναλλαγὰς αἱ ὁποῖαι εἶναι ἀναγκαῖαι διὰ τὴν δημιουργίαν τοῦ Ἐθνικοῦ Εἰσοδήματος. Αἱ τοιαῦται, δηλ. αἱ εἰσοδηματικαὶ συναλλαγαί, εἶναι :

αα) *Συναλλαγαι μεταξὺ ἐπιχειρήσεων* τοῦ ἰδίου παραγωγικοῦ Κλάδου (ἐνδοκλαδικαὶ συναλλαγαι) ἢ διαφόρων παραγωγικῶν κλάδων (διακλαδικαὶ συναλλαγαι). ββ) *Συναλλαγαι μεταξὺ ἰδιωτικῶν καταναλωτικῶν οἰκονομιῶν*. γγ) *Συναλλαγαι μεταξὺ ἐπιχειρήσεων καὶ ἰδιωτικῶν καταναλωτικῶν οἰκονομιῶν*.

Παράδειγμα συναλλαγῶν τῆς πρώτης κατηγορίας εἶναι ἡ ἀγορὰ προϊόντων πρὸς περαιτέρω ἐπεξεργασίαν ὑπὸ μιᾶς βιομηχανικῆς ἐπιχειρήσεως ἔξ ἄλλης βιομηχανικῆς ἐπιχειρήσεως, ἡ ἀγορὰ ὑπὸ ταύτης ἡλεκτρικοῦ ρεύματος καὶ ἡ προεξόφλησις ληφθέντων ὑπ' αὐτῆς ἐμπορικῶν γραμματίων εἰς μίαν τράπεζαν. Παράδειγμα συναλλαγῶν τῆς δευτέρας κατηγορίας ἀποτελεῖ ἡ ὑπὸ τοῦ φορέως μιᾶς καταναλωτικῆς οἰκονομίας ἐκμίσθωσις τῆς ἰδιοκτίτου αὐτοῦ οἰκίας εἰς τὸν φορέα ἑτέρας καταναλωτικῆς οἰκονομίας. Τέλος, παράδειγμα συναλλαγῶν τῆς τρίτης κατηγορίας ἀποτελεῖ ἡ ὑπὸ μιᾶς ἐπιχειρήσεως μίσθωσις τῶν ὑπηρεσιῶν διαφόρων φυσικῶν προσώπων διὰ προσλήψεως αὐτῶν ὡς μισθωτῶν ἔναντι καταβολῆς ὠρισμένου μισθοῦ. Εἰς τὰς ἀνωτέρω τρεῖς χαρακτηριστικὰς περιπτώσεις ἐπιβαρύνονται διὰ τοῦ φόρου συναλλαγῶν ἀντιστοίχως: τὰ ἐκδιδόμενα κατὰ τὴν πώλησιν πρώτων ὑλῶν τιμολόγια, αἱ ἐκδιδόμεναι κατὰ μῆνα ἀποδείξεις ἐνοικίου καὶ αἱ ἐκδιδόμεναι καθ' ἑκάστην ἑβδομάδα ἢ καθ' ἑκάστον 15θήμερον ἢ μῆνα ἀποδείξεις μισθοληψίας. Ὡς εἶναι εὐνόητον ὅλα αἱ ἀνωτέρω φορολογικῶς ἐπιβαρυνόμεναι συναλλαγαι εἶναι ἀπαραίτητοι διὰ τὴν βιομηχανικὴν παραγωγὴν καὶ συνεπῶς διὰ τὴν δημιουργίαν εἰσοδημάτων εἰς διαφόρους βιομηχανικοὺς κλάδους, διὰ τὴν δημιουργίαν εἰσοδημάτων ἔξ ἐνοικίων καὶ διὰ τὴν δημιουργίαν εἰσοδημάτων ἐκ μισθωτῶν ὑπηρεσιῶν' συνεπῶς εἶναι ἀπαραίτητοι αἱ συναλλαγαι αὗται διὰ τὴν δημιουργίαν ἑνὸς μέρους τοῦ Ἐθνικοῦ Εἰσοδήματος τῆς περὶ ἧς πρόκειται χώρας.

β) *Ἡ αἰτιολογία τοῦ φόρου ἐπὶ τῶν χρηματικῶν συναλλαγῶν αἱ ὁποῖαι πραγματοποιοῦνται κατὰ τὴν παραγωγικὴν διαδικασίαν.*

Ἡ φορολόγησις τῶν ἀνωτέρω, κατὰ τὴν παραγωγικὴν διαδικασίαν συντελουμένων, χρηματικῶν συναλλαγῶν — φορολόγησις ἡ ὁποία λαμβάνει χώραν κυρίως διὰ τῆς χρήσεως κινητοῦ ἐπισήματος (χαρτοσήμου) ⁽¹⁾— *ἔχει ὡς αἰτιολογίαν τὸ ἀντικειμενικὸν οἰκονομικὸν ὄφελος, τὸ ὁποῖον ἀμέσως* (π.χ. καταβολὴ μισθοῦ) *ἢ ἐμμέσως* (π.χ. πώλησις ἐμπορευμάτων ἢ μὴ προσωπικῶν ὑπηρεσιῶν πρὸς ἐπιχειρήσεις, προεξόφλησις ἐμπορικῶν γραμματίων) *προκύπτει διὰ τοὺς συναλλασσομένους ἐκ τῶν συναλλαγῶν εἰς τὰς ὁποίας οὗτοι προέρχονται, καὶ ἀποβλέπει εἰς τὴν ἐπιβάρυνσιν τῆς*

1. Τοῦτο ἐπικολλᾶται ἐπὶ τῶν ὑπὸ τῶν ἐπιχειρήσεων ἐκδιδομένων τιμολογίων, τῶν ἐκδιδομένων φορτωτικῶν ἐγγράφων, ἐπὶ τῶν ἐκδιδομένων συναλλαγματικῶν κ.λ.π.

φοροδοτικῆς ἱκανότητος τὴν ὁποῖαν δημιουργεῖ τὸ οἰκονομικὸν τοῦτο ὄφελος. Τὸ οἰκονομικὸν ὅμως ὄφελος ἐκ τῶν συναλλαγῶν αἱ ὁποῖαι πραγματοποιοῦνται κατὰ τὴν διαδικασίαν τῆς παραγωγῆς, δηλ. τὸ εἰσόδημα τὸ ὁποῖον πραγματοποιεῖται διὰ τῆς παραγωγῆς διαφόρων ἀγαθῶν καὶ ὑπηρεσιῶν, πλήττεται ὡς εἶναι γνωστὸν καὶ δι' ἄλλων φόρων, ἤτοι διὰ τοῦ φόρου εἰσοδήματος, τῶν ἐσωτερικῶν φόρων καταναλώσεως καὶ τῶν τελωνειακῶν δασμῶν. Ἡ ἐπιβάρυνσις τοῦ ἰδίου αὐτοῦ οἰκονομικοῦ ὀφέλους καὶ διὰ τοῦ φόρου ἐπὶ τῶν συναλλαγῶν (διὰ τῶν ὁποίων δημιουργεῖται τὸ ὄφελος τοῦτο) τοῦ φόρου τούτου λειτουργοῦντος ὡς συμπληρωματικοῦ φόρου εἰσοδήματος ἢ ὡς συμπληρωματικοῦ φόρου καταναλώσεως, **ἐξυπηρετεῖ τὴν σκοπιμότητα τῆς πολλαπλῆς φορολογίας,** περὶ τῆς ὁποίας ἐγένετο λόγος εἰς τὴν Γενικὴν Θεωρίαν περὶ Φόρων. Θὰ πρέπει ὅμως ἡ ἐπιβάρυνσις αὕτη νὰ μὴν εἶναι μεγάλη, πρῶτον διότι εἶναι αὕτη, ὡς πρὸ ὀλίγου ἐλέχθη, **παράλληλος ἐπιβάρυνσις καὶ ἀνεξάρτητος τῆς ἐπιβαρύνσεως** διὰ τοῦ φόρου εἰσοδήματος, τῶν φόρων καταναλώσεως κ.λ.π. Καὶ δεύτερον διότι τὸ ὕψος τοῦ φόρου ἐπὶ τῶν συναλλαγῶν καθορίζεται ἐπὶ τῇ βάσει τῆς χρηματικῆς ἀξίας ἐκάστης φορολογουμένης συναλλαγῆς, ἐνῶ τὸ μέγεθος τοῦ διὰ ταύτης δημιουργουμένου οἰκονομικοῦ ὀφέλους τῶν συναλλασσομένων δὲν εἶναι ἀνάλογον πρὸς τὴν χρηματικὴν ταύτην ἀξίαν.

Πλὴν τῆς ἀνωτέρω λειτουργίας ἡ **ἐπιβολὴ τοῦ** περὶ οὗ ὁ λόγος **φόρου ἐκπληροῦ καὶ τὴν λειτουργίαν τῆς ὑποκαταστάσεως τῶν φόρων καταναλώσεως,** εἰς τὰς περιπτώσεις κατὰ τὰς ὁποίας δὲν πλήττονται διὰ τῶν φόρων τούτων αἱ δαπάναι διὰ τὴν ἀπόκτησιν ὑπηρεσιῶν πρὸς καταναλωτικούς σκοπούς. Οὕτως ἐν Ἑλλάδι ἐπιβαρύνονται διὰ τοῦ φόρου ἐπὶ τῶν συναλλαγῶν αἱ ἐξοφλήσεις λογαριασμῶν ξενοδοχείων, αἱ ἀποδείξεις καταβολῆς διδάκτρων καὶ τροφείων εἰς ἰδιωτικά ἐκπαιδευτήρια καὶ οἰκοτροφεῖα, τὰ τιμολόγια ἢ αἱ ἀποδείξεις ἐξοφλήσεως νοσηλείων ὀφειλομένων εἰς κλινικάς ἢ ἄλλα νοσηλευτικά ἰδρύματα, αἱ ἀποδείξεις ἐξοφλήσεως ἀμοιβῶν δικηγόρων, ἀρχιτεκτόνων καὶ παντὸς ἄλλου ἀσκούντος ἐλευθέρου ἐπάγγελμα κ.λ.π.

Τέλος, ὁ περὶ οὗ ὁ λόγος φόρος **ἐξυπηρετεῖ καὶ κατὰ τοῦτο τὴν σκοπιμότητα τῆς πολλαπλῆς φορολογίας,** καὶ ἐπομένως τὴν ταμειευτικὴν λειτουργίαν τοῦ φόρου **ὅτι ἐπεκτείνεται**—διὰ τῆς διασπάσεως τοῦ ἀνωτέρω διαγραφέντος πλαισίου ἐφαρμογῆς του—**καὶ εἰς περιπτώσεις τελείως ἀσχετους** πρὸς τὸ καθορισθὲν εἰς προηγούμενον ἐδάφιον **ἀντικείμενον αὐτοῦ** (ἐπιβάρυνσις εἰσοδηματικῶν συναλλαγῶν). Οὕτως κατὰ τὴν ἐν Ἑλλάδι ἰσχύουσαν νομοθεσίαν ὑπόκεινται εἰς τέλος χαρτοσήμου (δηλ. εἰς τὸν φόρον συναλλαγῶν) τὰ πρωτόκολλα ὁρκοδοσίας δημοσίων, δημοτικῶν, κοινοτικῶν καὶ ἐκκλησιαστικῶν λειτουργῶν, τὰ καταστατικά τῶν ἐν Ἑλλάδι παντὸς εἴδους ἐμπορικῶν ἐταιριῶν, τὰ βιβλία καταθέσεων οἰασθήποτε φύσεως ἐκ-

διδόμενα παρ' οίασδήποτε Τραπεζης, αί έξοφλήσεις συντάξεων, μερισμάτων και άλλων ασφαλιστικῶν παροχῶν κ.λ.π.

γ) *Ἡ κοινωνικοοικονομική σημασία τῆς φορολογικῆς ἐπιβαρύνσεως τῆς παραγωγικῆς διαδικασίας.*

Ἡ ὑποβολή εἰς τέλος χαρτοσήμου τῶν διαφορῶν συναλλαγῶν αἱ ὁποῖαι πραγματοποιοῦνται κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς διαδικασίας παραγωγῆς τῶν διαφορῶν ἀγαθῶν καὶ ὑπηρεσιῶν ἔχει ἀπὸ οἰκονομικῆς ἀπόψεως ὡς συνέπειαν τὴν αὔξησιν τοῦ κόστους παραγωγῆς, αὔξησιν ἢ ὁποῖα εἶναι τοσοῦτον μεγαλυτέρα, ὅσον παραλλήλως πρὸς τὸν κρατικὸν φόρον ἐπὶ τῶν ἀνωτέρω συναλλαγῶν ἐπιβάλλονται πολλάκις καὶ πα ρ α κ ρ α τ ι κ οῖ φόροι (ὡς εἶναι παρ' ἡμῖν τὸ «ἐμπορόσημον», τὸ «συναλλαγματόσημον» κλπ.). Ἡ αὔξησις ὅμως τοῦ κόστους παραγωγῆς ἔχει ὡς περαιτέρω συνέπειαν τὴν μείωσιν τῆς ἀποδοτικότητος τῶν ἀντιστοίχων ἐπιχειρήσεων, καὶ ἰδίως τὴν μείωσιν τῆς παραγωγῆς τῶν, τὸν καθορισμὸν δηλ. τῆς παραγωγῆς αὐτῶν εἰς ἐπίπεδον χαμηλότερον ἐκεῖνου εἰς τὸ ὁποῖον ἄλλως, ἦτοι χωρὶς τὴν ἐκ τοῦ ἀνωτέρω φόρου ἐπιβαρύνσιν τῶν συναλλαγῶν, θὰ διεμορφοῦτο αὕτη, καὶ τὴν ἐξασθένησιν τῆς ἀνταγωνιστικότητος τῶν ἐγχωρίων προϊόντων εἰς τὴν διεθνή ἀγοράν, μὲ δυσμενεῖς ἐντεῦθεν ἐπιπτώσεις ἐπὶ τοῦ Ἴσοζυγίου Τρεχουσῶν Συναλλαγῶν μετὰ τῆς Ἀλλοδαπῆς.

§ 4. Ὁ φόρος ἐπὶ τῶν μὴ χρηματικῶν συναλλαγῶν μετὰ τῶν Δημοσίων Οἰκονομιῶν.

Αἱ μὴ χρηματικαὶ συναλλαγαὶ τῶν ἰδιωτικῶν οἰκονομιῶν μετὰς Δημοσίας Οἰκονομίας, δηλ. αἱ συναλλαγαὶ αἱ ὁποῖαι δὲν ἔχουν ὡς ἀντικείμενον ἀγαθὰ ἢ ὑπηρεσίας παρεχομένας ὑπὸ ἰδιωτῶν πρὸς τὸ Κράτος ἢ ἄλλα Νομικὰ Πρόσωπα Δημοσίου Δικαίου ἢ ἀγαθὰ ἢ ὑπηρεσίας παρεχομένας πρὸς ἰδιώτας ὑπὸ τοῦ Κράτους ἢ ἄλλων Νομικῶν Προσώπων Δημοσίου Δικαίου κατὰ τὴν ἄσκησιν ὑπ' αὐτῶν ἐπιχειρηματικῆς δραστηριότητος, ὑποβάλλονται ὡσαύτως εἰς φόρον συναλλαγῶν, ἐμφανιζόμενον ὑπὸ τὴν μορφήν ἐπιβολῆς ἐπὶ τῶν συναλλαγῶν αὐτῶν διαφορῶν τελῶν καὶ κυρίως τοῦ τέλους χαρτοσήμου. Συνεπῶς οὐχὶ πᾶσα ὑπὸ τὴν ὄνομασίαν τοῦ «τέλους» χρηματικὴ καταβολὴ ἰδιωτῶν πρὸς Νομικὰ Πρόσωπα Δημοσίου Δικαίου ἀποτελεῖ φόρον συναλλαγῶν. Ἄλλ' ἀποτελοῦν τοιοῦτον φόρον, ὡς εἶδομεν καὶ εἰς τὸ κεφάλαιον 1 τῆς Γενικῆς Θεωρίας περὶ Φόρων, μόνον τὰ τέλη τὰ ὁποῖα καταβάλλονται δι' ὑπηρεσίας τοῦ Κράτους (ἢ ἄλλων Νομικῶν Προσώπων Δημοσίου Δικαίου) ἀναγομένας εἰς τὰ καθήκοντα αὐτοῦ ὡς Κράτους Δικαίου, ἦτοι διὰ τὰς ὑπηρεσίας τὰς ὁποίας παρέχουν πρὸς τοὺς πολίτας διάφοροι Ἰ.Δημόσια Ἀρχαί, ὡς εἶναι π.χ. ἡ παροχὴ ἀδείας ἀσκήσεως ἐπιτηδεύματος, ἡ ἐγκρισὶς ὑπὸ τῆς Πολεοδομικῆς Ὑπηρεσίας τοῦ σχεδίου μιᾶς οἰκοδομῆς καὶ ἡ παροχὴ ἀδείας πρὸς ἀνέγερσιν ταύτης κ.λ.π.

Ἡ ἐπιβολὴ τέλους ἐπὶ τῶν μὴ χρηματικῶν συναλλαγῶν τῶν ἰδιωτικῶν οἰκονομῶν μετὰ διαφόρων Δημοσίων Ἀρχῶν δὲν ἔχει ἄλλην αἰτιολογίαν πλὴν ἐκείνης ἣ ὅποια ἀναφέρεται *εἰς τὴν σκοπιμότητα τῆς πολλαπλῆς φορολογίας*. Διότι ἀντικειμενικὸν οἰκονομικὸν ὄφελος δὲν δημιουργεῖται κατὰ κανόνα ἐκ τῶν ἀνωτέρω συναλλαγῶν. Ἡ καὶ ἂν δημιουργῆται ἐμμέσως τοιοῦτον ὄφελος, ὡς τοῦτο συμβαίνει π.χ. εἰς τὴν περίπτωσιν ἐκδόσεως ἀδείας ἀσκήσεως ἐπιτηδεύματος, ἢ ἀδείας ὑλοτομίας (πραγματοποιήσις εἰσοδήματος διὰ τῆς ἐνασκήσεως ἐπιτηδεύματος ἢ ἐκ τῆς πωλήσεως τῆς ξυλείας κ.λ.π.), τὸ ὄφελος τοῦτο φορολογεῖται δι' ἄλλων φόρων: τοῦ φόρου εἰσοδήματος, τῶν φόρων καταναλώσεως κ.λ.π.

Βεβαίως, ἡ πολλαπλῆ φορολογία ἐξυπηρετεῖ, ὡς εἶδομεν ἀνωτέρω, τὸν ταμειυτικὸν σκοπὸν τοῦ φόρου καὶ ἀκόμη ἐξυπηρετεῖ αὐτῇ, μέχρις ὀρισμένου σημείου, καὶ τοὺς ἰδίους τοὺς φορολογουμένους. Ἀλλὰ μόνον μέχρις ὀρισμένου σημείου. Ὅταν γίνεται ὑπέρβασις τοῦ σημείου τούτου, ὅταν εἰς πᾶν βῆμα ὁ φορολογούμενος συναντᾷ ὑπὸ τὴν μίαν ἢ ὑπὸ τὴν ἄλλην μορφήν τὸν φόρον, τότε ἀντὶ νὰ μειοῦται διὰ τῆς πολλαπλῆς φορολογίας τὸ ὑποκειμενικὸν φορολογικὸν βάρος, ἀντιθέτως αὐξάνει τοῦτο—ἢ ἐξασθενίζει ἢ μειωτικὴ ἐπίδρασις τῆς πολλαπλῆς φορολογίας ἐπὶ τοῦ ὑποκειμενικοῦ φορολογικοῦ βάρους. Εἰς τὴν ἐπέλευσιν τοῦ ἀποτελέσματος τούτου μεγάλως συντελοῦν καὶ οἱ φόροι ἐπὶ τῶν συναλλαγῶν καὶ ἰδίως τὰ τέλη, ὅταν δι' αὐτῶν πλήττονται καὶ αἱ πλέον ἀπίθανοι συναλλαγαί, ὅταν ἐπικολλᾷται τέλος χαρτοσήμου ἢ ἄλλο κινητὸν ἐπίσημα καὶ εἰς τὰ πλέον ἀπίθανα ἔγγραφα καὶ ἔντυπα, ὅπως συμβαίνει τοῦτο δυστυχῶς εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἀλλὰ καὶ εἰς ὀρισμένας ἄλλας χώρας π.χ. εἰς Ἰταλίαν, ὅπου καὶ αὐτὰ ἀκόμη τὰ ἀγγελτήρια κηδειῶν χαρτοσημαίνονται!

Πλὴν τῆς αὐξήσεως τοῦ ὑποκειμενικοῦ φορολογικοῦ βάρους, ἣ ὅποια προκαλεῖται διὰ τῆς ἐπιβολῆς τελῶν, ὅταν γίνεται κατάχρησις αὐτῶν, τὰ τέλη ἔχουν ἀκόμη ὡς συνέπειαν ὅτι δημιουργοῦν φορολογικὰς ἀδικίας, καθ' ὅσον τὸ δι' αὐτῶν ἐπιβαλλόμενον βάρος εἶναι τελείως ἄσχετον πρὸς τὸ μέγεθος τῆς φοροδοτικῆς ἱκανότητος ἐκείνων οἱ ὅποιοι ἐπιβαρύνονται δι' αὐτῶν.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΙΣ ΤΟΥ ΦΟΡΟΛΟΓΙΚΟΥ ΣΥΣΤΗΜΑΤΟΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΦΟΡΟΛΟΓΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Ἡ διάρθρωσις τοῦ Φορολογικοῦ Συστήματος τῆς Ἑλλάδος καὶ ἡ κατασκευὴ τῶν κατ' ἴδιαν φόρων ἐκ τῶν ὁποίων τοῦτο ἀποτελεῖται *προσδιορίζεται ἐν πολλοῖς ἀπὸ τὰς κρατούσας εἰς τὴν χώραν κοινωνιολογικὰς καὶ οἰκονομικὰς συνθήκας, καὶ εἶναι ἐν μέρει προσηρμοσμένη πρὸς τὰς ἀνάγκας τῆς Ἐθνικῆς Οἰκονομίας τῆς Ἑλλάδος* καὶ συνεπῶς πρὸς τὰς κτευθύνσεις τῆς κυβερνητικῆς οἰκονομικῆς πολιτικῆς καὶ *ἰδίᾳ πρὸς τὸν σκοπὸν τῆς οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως* τῆς χώρας.

Τὸ χαμηλὸν καὶ καθ' ἑαυτὸ καὶ ἐν συγκρίσει πρὸς τὰς πλουσίας βιομηχανικὰς χώρας κατὰ κεφαλὴν εἰσόδημα, ἡ μεγάλη ἀνισότης εἰς τὴν κατανομὴν τοῦ Ἐθνικοῦ Εἰσοδήματος, ἡ μεγάλη ἀναλογικῶς φοροδιαφυγὴ εἰς τοὺς ἀμέσους φόρους καὶ ἰδίως εἰς τὸν φόρον εἰσοδήματος, ἡ παροχὴ εἰς μεγάλην κλίμακα ἀπαλλαγῶν ἀπὸ τοῦ φόρου τούτου, τόσον διὰ λόγους οἰκονομικοπολιτικῆς καὶ κοινωνικοπολιτικῆς σκοπιμότητος, ὅσον καὶ ὑπὸ τὴν πίεσιν ὀργανωμένων ὁμάδων τοῦ πληθυσμοῦ, ὅλα ταῦτα ἔχουν ὡς συνέπειαν ὅτι κατὰ τὰ ἔτος 1968 ἐπὶ Ἐθνικοῦ Εἰσοδήματος 179 περίπου δισεκατομμυρίων δραχμῶν, μόνον εἰσοδήματα 26 δισεκατομμυρίων δραχμῶν συνολικῶς, ἧτοι 14% περίπου τοῦ Ἐθνικοῦ Εἰσοδήματος (1), ὑπεβλήθησαν εἰς τὸν φόρον εἰσοδήματος φυσικῶν προσώπων καὶ εἰσοδήματα 1.371 ἑκατομμυρίων δραχμῶν, ἧτοι 0,76% τοῦ Ἐθνικοῦ Εἰσοδήματος, ὑπεβλήθησαν εἰς τὸν φόρον εἰσοδήματος νομικῶν προσώπων. Εἰς τὴν ἐπίδρασιν τῶν προμνησθέντων παραγόντων ὀφείλεται ἀκόμη τὸ γεγονός ὅτι ὁ ἀριθμὸς τῶν ὑποβαλλομένων εἰς τὸν φόρον εἰσοδήματος φυσικῶν προσώπων φορολογουμένων ἀνῆρχετο κατὰ τὸ ἔτος 1968 εἰς 454.577 πρόσωπα, ἧτοι εἰς 8,3% περίπου τοῦ συνόλιου πληθυσμοῦ τῶν ἐχόντων ἡλικίαν ἀπὸ 20 ἐτῶν καὶ ἄνω. Ἡ περαιτέρω συνέπεια τῶν ἀνωτέρω εἶναι ὅτι τὰ 79,6% τῶν συνολικῶν κρατικῶν φορολογικῶν ἐσόδων τοῦ ἔτους 1968 προήρχοντο ἐκ τῶν ἐμμέσων φόρων, μόνον δὲ τὰ 13,3% ἐκ τοῦ φόρου εἰσοδήματος καὶ τὸ ὑπόλοιπον 7,1% ἐκ τῶν φόρων περιουσίας.

Συνέπεια τῆς σήμερον ὑφισταμένης ἐν Ἑλλάδι διορθώσεως τῆς Ἐθνικῆς αὐτῆς Οἰκονομίας καὶ δὴ τῆς ἀναλογικῶς μεγάλης θέσεως τὴν ὁποίαν καταλαμβάνει ὁ γεωργικὸς τομεύς, τὸ ἐκ τοῦ ὁποίου εἰσόδημα ἀποτελεῖ τὰ 23% τοῦ Ἐθνικοῦ Εἰσοδήματος (1968) καὶ τὰ προϊόντα τοῦ ὁποίου ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον δὲ ἐν ἐπιβαρύνοντα εἰς τὰ φόρων κατανάλωσις, ὡς καὶ τῆς σημαντικῆς θέσεως τὴν ὁποίαν ἀκόμη καὶ σήμερον καταλαμβάνουν εἰς τὸν Τομέα τῆς Μεταποιήσεως αἱ βιοτεχνικαὶ ἐπιχειρήσεις.

1. Τὸ δηλωθὲν κατὰ τὸ ἔτος 1968 εἰσόδημα ἀνῆλθε εἰς 43,8 δισεκ. δρχ., ἀλλὰ τὸ ὑποβλήθην εἰς τὸν φόρον εἰσοδήματος φυσικῶν προσώπων εἰσόδημα (φορολογητέον εἰσόδημα) ἦτο μόνον 26,1 δισεκ. δρχ.

τὰ προϊόντα τῶν ὁποίων ἀπαλλάσσονται ἐν πολλοῖς διὰ λόγους κοινωνικῆς σκοπιμότητος τῆς φορολογίας τῆς καταναλώσεως, εἶναι τὸ γεγονός ὅτι τὰ 57% περίπου τῶν συνολικῶν ἐσόδων ἐκ τῶν φόρων καταναλώσεως προέρχονται ἐκ τῶν εισαγωγικῶν διασμῶν, μόνον δὲ τὰ ὑπόλοιπα 43% ἐκ τῶν φόρων οἱ ὁποῖοι ἐπιβαρύνουν τὴν κατανάλωσιν τῶν ἐγγωρίων προϊόντων. (Ἔτος 1968).

Περαιτέρω, συνέπεια τῆς μικρότητος τοῦ κατὰ κεφαλὴν εἰσοδήματος ἐν Ἑλλάδι, τῆς χορηγήσεως ἀπαλλαγῶν, ἰδίᾳ ἐκ τοῦ φόρου εἰσοδήματος, πρὸς ὑποβοήθησιν τῆς ἀναπτύξεως τῆς Οἰκονομίας τῆς Χώρας, ὡς καὶ συνέπεια τῆς φοροδιαφυγῆς εἰς τοὺς ἀμέσους φόρους, εἶναι ὅτι κατὰ τὸ ἔτος 1968 (μέχρι τοῦ ὁποίου ἐξικνοῦνται τὰ διαθέσιμα στατιστικὰ στοιχεῖα) τὰ ἔσοδα τοῦ Κράτους ἐκ τῶν ἐμμέσων φόρων ἀπετέλουν τὰ 78,3% τῶν συνολικῶν φορολογικῶν ἐσόδων, ἐνῶ τὰ ἐκ τῶν ἀμέσων φόρων ἔσοδα ἀπετέλουν τὰ 20,7%, εἰδικώτερον δὲ τὰ ἔσοδα ἐκ τοῦ φόρου εἰσοδήματος μόνον τὰ 13,4%.

Προβαίνομεν ἤδη εἰς τὴν ἐκ τοῦ σύνεγγυς ἐξέτασιν τοῦ φορολογικοῦ συστήματος τῆς Ἑλλάδος διὰ νὰ ἴδωμεν τὴν μορφήν τὴν ὁποίαν παρουσιάζει εἰς ἕκαστος ἐκ τῶν κυριωτέρων φόρων ἐκ τῶν ὁποίων τοῦτο ἀποτελεῖται. Καθ' ὅσον ἀφορᾷ ἐν πρώτοις εἰς τὸν **φόρον εἰσοδήματος φυσικῶν προσώπων** οὗτος ἐπιβάλλεται κατ' ἀρχὴν ἐπὶ τοῦ συνολικοῦ ἐκ πάσης πηγῆς καθαροῦ εἰσοδήματος παντὸς φυσικοῦ ἢ νομικοῦ προσώπου. Μὲ ἄλλας λέξεις, ἐν Ἑλλάδι λειτουργεῖ σήμερον ὁ ἡπειρωτικοῦ τύπου φόρος εἰσοδήματος. δηλ. ὁ λεγόμενος **ἐνιαῖος φόρος**, ἐνῶ μέχρι τοῦ 1954 ἴσχυεν ὁ ἀναλυτικὸς τύπος φόρου εἰσοδήματος.

Εἰς τὸν ἐνιαῖον φόρον εἰσοδήματος φυσικῶν προσώπων ὑποβάλλονται οἱ Ἕλληνες πολῖται, ἀλλὰ καὶ οἱ Ἀλλοδαποί, οἱ ἔχοντες τὴν κατοικίαν των ἐν Ἑλλάδι, ὡς καὶ ἐκεῖνοι οἱ ὁποῖοι διέμεινον ἐν Ἑλλάδι κατὰ συναπτά ἢ διακεκριμένα χρονικὰ διαστήματα πλέον τῶν 2 ἐτῶν ἐντὸς τῆς ἑταρίας ἢ ὁποία προηγεῖται τοῦ ἔτους τῆς φορολογίας.

Οἱ φορολογούμενοι διὰ τοὺς ὁποίους συντρέχουν αἱ ἀνωτέρω προϋποθέσεις, ἀνεξαρτήτως ἂν εἶναι οὗτοι Ἕλληνες πολῖται ἢ Ἀλλοδαποί, **ὑπέχουν ἀπεριόριστον φορολογικὴν ὑποχρέωσιν** καθ' ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὸν φόρον εἰσοδήματος. Ἐνῶ ἐκεῖνοι οἱ ὁποῖοι δὲν ἔχουν τὴν κατοικίαν των ἐν Ἑλλάδι οὔτε διέμεινον ἐν Ἑλλάδι ἐπὶ 2 ἔτη, ὡς ἀνωτέρω, ἐπραγματοποίησαν ὅμως εἰσόδημα ἐν Ἑλλάδι, ὑπέχουν ὑποχρέωσιν καταβολῆς φόρου εἰσοδήματος πρὸς τὸ Ἑλληνικὸν Δημόσιον μόνον διὰ τὸ ἐν Ἑλλάδι πραγματοποιηθὲν εἰσόδημά των, ἢτοι **ὑπέχουν οὗτοι περιορισμένην φορολογικὴν ὑποχρέωσιν** (βλ. ἀνάλυσιν τῶν ἐννοιῶν τούτων ἀνωτέρω Κεφ. 2, § 4).

Εἰς τὸν φόρον εἰσοδήματος φυσικῶν προσώπων ὑποβάλλονται, κατὰ τὸ ἐν Ἑλλάδι ἰσχύον φορολογικὸν δίκαιον, καὶ αἱ διόρρυστοι καὶ ἑτερόρρυστοι Ἑταιρίαι ὡς καὶ αἱ ἑταιρίαι περιορισμένης εὐθύνης. Εἰς τὴν περίπτωσιν

ὅμως αὐτὴν ὁ φόρος δὲν ἐπιβάλλεται ἐπὶ τῆς Ἑταιρίας καὶ δὲν ἔχει ὡς ἀντικείμενον τὸ εἰσόδημα τῆς Ἑταιρίας. ἀλλὰ ἐπὶ τῶν ἐταίρων, οἱ ὁποῖοι ὑποχρεοῦνται γὰρ καταβάλλοντες ἕκαστος φόρον εἰσοδήματος διὰ τὸ εἰς αὐτὸν ἀναλογοῦν μερίδιον ἐπὶ τῶν κερδῶν τῆς Ἑταιρίας τῆς ὁποίας εἶναι ὁμόρρυθμος ἢ ἑτερόρρυθμος ἑταῖρος κ.λ.π.

Ἐντικείμενον τοῦ ἑλληνικοῦ φόρου εἰσοδήματος φυσικῶν προσώπων εἶναι ὡς ἐλέχθη τὸ συνολικὸν ἐκ διαφορῶν πηγῶν καθαρὸν εἰσόδημα ἐκάστου φυσικοῦ προσώπου. Συνεπῶς ἐκ τοῦ συνολικῶς πραγματοποιηθέντος ὑπὸ τινος φορολογουμένου εἰσοδήματος ἐκπίπτουσι, ἐκτὸς τῶν δαπανῶν δημιουργίας τούτου, καὶ ἡ ζημία τὴν ὁποίαν ἐνδεχομένως ὑπέστη ὁ φορολογούμενος ἐξ ὠρισμένης πηγῆς εἰσοδήματος, εἴτε κατὰ τὸ ἔτος εἰς τὸ ὁποῖον ἀφυρᾷ ὁ καταβλητέος φόρος εἰσοδήματος εἴτε καὶ κατὰ τὰ προηγούμενα ἔτη, ἐφ' ὅσον ἢ κατὰ τὸ παρελθὸν ἐπισυμβᾶσα ζημία δὲν κατέστη δυνατόν γὰρ συμψηφισθῆ ἕξ ὀλοκλήρου διὰ τοῦ εἰσοδήματος τὸ ὁποῖον ὁ φορολογούμενος ἐπραγματοποίησεν κατὰ τὸ ἔτος κατὰ τὸ ὁποῖον ἐπῆλθεν ἡ ζημία. Προκειμένου περὶ εἰσοδήματος ἐκ τῆς ἀσκήσεως ἐμπορικῶν ἢ βιοτεχνικῶν ἢ βιομηχανικῶν ἐπιχειρήσεων, τοῦτο ἐξευρίσκεται κατὰ κανόνα βάσει τῶν λογιστικῶν βιβλίων ἐκάστης ἐπιχειρήσεως. Προκειμένου ὅμως περὶ ἐπιχειρήσεων αἱ ὁποῖαι δὲν τηροῦν τὰ λογιστικὰ βιβλία τα ὁποῖα εἶναι κατὰ τὸν φορολογικὸν νόμον ἀναγκαῖα διὰ τὸν λογιστικὸν προσδιορισμὸν τοῦ ἐπιχειρηματικοῦ κέρδους, ἢ ὅταν τὰ τηρούμενα βιβλία ἢ στοιχεῖα εἶναι ἀνεπαρκῆ ἢ ἀνακριβῆ, τὸ εἰσόδημα τῆς ἐπιχειρήσεως ἐξευρίσκεται, πρὸς ἐπιβίβην τοῦ φόρου εἰσοδήματος, βάσει τῶν ἀκαθαρτίσων ἐσόδων τῆς ἐπιχειρήσεως, τὰ ὁποῖα πολλαπλασιάζονται ἐπὶ εἰδικοὺς συντελεστάς, τὸ ὕψος τῶν ὁποίων ποικίλλει κατὰ κατηγορίας ἐπιχειρήσεων.

Περαιτέρω εἰς περιπτώσεις κατὰ τὰς ὁποίας τὸ ὑπὸ τινος φορολογουμένου δηλούμενον συνολικὸν ἐκ πάσης πηγῆς καθαρὸν εἰσόδημα εἶναι προφανῶς δυσανάλογον πρὸς τὸ ὕψος τῆς τεκμαιρομένης ἐτησίας καταναλωτικῆς αὐτοῦ δαπάνης (δηλ. εἶναι μικρότερον ταύτης), ὡς βάσις διὰ τὸν καθορισμὸν τοῦ καταβλητέου φόρου εἰσοδήματος λαμβάνεται οὐχὶ τὸ δηλωθὲν εἰσόδημα ἀλλὰ τὸ τεκμαρτὸν εἰσόδημα, ἐφ' ὅσον τὸ τεκμαρτὸν εἰσόδημα (τὸ ἐξευρισκόμενον διὰ τοῦ πολλαπλασιασμοῦ ὠρισμένων καταναλωτικῶν δαπανῶν τοῦ φορολογουμένου ἐπὶ ὠρισμένον ἐκάστη συντελεστὴν) εἶναι μεγαλύτερον τοῦ ὑπ' αὐτοῦ δηλωθέντος εἰσοδήματος. Τοιαῦται δαπάναι χρησιμοποιούμεναι διὰ τὸν ὑπολογισμὸν τοῦ τεκμαρτοῦ εἰσοδήματος εἶναι ἡ δαπάνη δι' ἐνοίκιον τῆς κατοικίας τοῦ φορολογουμένου, ἡ κατοχὴ ὑπ' αὐτοῦ αὐτοκινήτου διὰ προσωπικὴν χρῆσιν, ἡ δαπάνη διὰ μισθοδοσίαν οἰκιακῶν βοηθῶν, ὀδηγοῦ αὐτοκινήτου κ.λ.π. Διὰ τὴν ἐξεύρεσιν τοῦ φορολογητέου εἰσοδήματος ἐκπίπτεται ποσοστὸν 30% ἐκ τοῦ εἰσοδήματος ἐκ μισθωτῶν ὑπηρεσιῶν, τῆς ἐκπτώσεως ταύτης μὴ δυναμένης ὅμως γὰρ ὑπερβῆ τὸ ποσὸν τῶν 18.000 δραχμῶν. Ἐπίσης ἐκπίπτεται ποσοστὸν 25% τοῦ εἰσοδήματος ἐκ τῆς ἀσκήσεως ἐλευθερίων ἐπαγγελμάτων, τῆς ἐκ-

πτώσεως μὴ δυναμένης νὰ ὑπερβῇ τὸ ποσὸν τῶν 12.500 δραχμῶν. Ἀκόμη ἐκπίπτειται ὡς ἐλάχιστον συντηρήσεως ποσὸν 15.000 δραχμῶν διὰ τὸν σύζυγον καὶ 12.000 δραχ. διὰ τὴν σύζυγον, ἐὰν ἡ σύζυγος πραγματοποιῇ ἴδιον εἰσόδημα ἐκμισθωτῶν ὑπηρεσιῶν ἢ ἐξ ἐλευθερίου ἐπαγγέλματος ἢ ἐκ τῆς ἀσκήσεως ἰδίας ἐμπορικῆς ἢ γεωργικῆς ἐπιχειρήσεως, καὶ 5.000 δραχμῶν ἐὰν ἡ σύζυγος στερεῖται ἰδίου εἰσοδήματος ἢ ἔχη εἰσόδημα ἐξ οἰκοδομῶν ἢ ἐκ τῆς ἐκμισθώσεως γαιῶν ἢ ἐκ κινητῶν ἀξιών, ὡς καὶ ποσὸν 5.000 δραχμῶν δι' ἕκαστον τῶν ἀνηλίκων τέκνων τοῦ φορολογουμένου (ἐκπτώσεις οἰκογενειακῶν βαρῶν).

Ἐν Ἑλλάδι φορολογεῖται ἀθροιστικῶς μετὰ τοῦ εἰσοδήματος τοῦ συζύγου τὸ εἰσόδημα τῆς συζύγου ἐξ ὠρισμένων πηγῶν (εἰς τὰς ὁποίας ὁμως δὲν περιλαμβάνονται ἡ ἐκμισθώσεις προσωπικῶν ὑπηρεσιῶν, ἡ ἀσκήσις ἐλευθερίου ἐπαγγέλματος καὶ ἡ ἀπόληψις συντάξεως), ὡς καὶ τὸ ἐνδοχομένως ὑφιστάμενον εἰσόδημα τῶν ἀνηλίκων τέκνων, ἧτοι *ὁ φόρος εἰσοδήματος ἐπιβάλλεται*, εἰς ὠρισμένας περιπτώσεις, *ἐπὶ τοῦ οἰκογενειακοῦ εἰσοδήματος*.

Ἐπὶ τοῦ φορολογητέου εἰσοδήματος ἐπιβάλλεται *προοδευτικὸς φορολογικὸς συντελεστής* μετὰ προηγουμένην κλιμάκωσιν τοῦ εἰσοδήματος.

Τὸ ὕψος τοῦ συντελεστοῦ ὑπολογιζόμενον ἐπὶ τοῦ συνολικοῦ ἐκπάσης πηγῆς φορολογητέου εἰσοδήματος ἐκάστου κυμαίνεται (Α.Ν. 239/1967) ἀπὸ 2% ἕως 5,6% δι' εἰσοδήματα ἀπὸ 5.000 δραχ. μέχρι 50.000 δραχ. Ἀπὸ 5,68% ἕως 18,0% δι' εἰσοδήματα ἀνω τῶν 50.000 δραχ. καὶ μέχρι 300.000 δραχ. Καὶ ἀπὸ 18,3% μέχρι 34,2% δι' εἰσοδήματα ἀνω τῶν 300.000 δραχ. καὶ μέχρι 1.000.000 δραχ. Ἐὰν τὸ εἰσόδημα ὑπερβαίῃ τὸ 1.000.000 δραχμῶν, τὸ ὑπερβάλλον ὑποβάλλεται εἰς ἀναλογικὸν συντελεστὴν 49%.

Θὰ πρέπει ὁμως νὰ σημειωθῇ ὅτι λόγῳ τῆς φοροδιαφυγῆς οἱ συντελεστοὶ οἱ ὑπολογιζόμενοι ἐπὶ τοῦ πραγματικοῦ — καὶ οὐχὶ ἀπλῶς τοῦ δηλουμένου — εἰσοδήματος ἐκάστου εἶναι, καθ' ὅσον ἀφορᾷ ὠρισμένας κατηγορίας εἰσοδηματιῶν, μικρότεροι τῶν ὑπὸ τοῦ φορολογικοῦ νόμου προβλεπομένων.

Πλὴν τοῦ φόρου εἰσοδήματος *τὰ ἀμιγῆ ἐκ περιουσίας εἰσοδήματα* (εἰσοδήματα ἐξ οἰκοδομῶν, ἐκ τῆς ἐκμισθώσεως γαιῶν καὶ ἐκ τῆς εἰσπράξεως τόκων, καὶ μερισμάτων) *ὑποβάλλονται καὶ εἰς πρόσθετον φόρον εἰσοδήματος μὲ ἀναλογικὸν συντελεστὴν 3%*. Ἐκτὸς τούτου τὰ εἰσοδήματα ἐξ οἰκοδομῶν κειμένων εἰς τὴν περιοχὴν τῆς τέως Διοικήσεως Πρωτεύουσῆς ὑποβάλλονται ἀκόμη εἰς συμπληρωματικὸν φόρον εἰσοδήματος μὲ ἀναλογικὸν συντελεστὴν ὡσαύτως 3%, ἧτοι ὑποβάλλονται ταῦτα συνολικῶς εἰς τριπλὴν φορολόγησιν διὰ τοῦ φόρου εἰσοδήματος!

Καθ' ὅσον ἀφορᾷ τὸν *φόρον εἰσοδήματος νομικῶν προσώπων*, εἰς αὐτὸν ὑποβάλλονται τὰ ἡμεδὰπὰ νομικὰ πρόσωπα, ἧτοι ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα ἔχουν τὴν ἔδραν τῶν ἐν Ἑλλάδι, καὶ τὰ ἀλλοδαπὰ νομικὰ πρόσωπα, ἧτοι ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα ἔχουν τὴν ἔδραν τῶν εἰς μίαν ξένην χώραν, ἔχουν ὁμως *μόνιμον ἐγκατάστασιν* καὶ ἐν Ἑλλάδι. Κατὰ τὸν ἑλλη-

νικόν νόμον μόνιμος ἐγκατάστασις ὑφίσταται ὅταν ἡ ἀλλοδαπή ἐπιχειρήσις διατηρῆ ἐν Ἑλλάδι καταστήματα, πρακτορεῖα, γραφεῖα, ἢ προβαίνει εἰς ἐπεξεργασίαν πρώτων ὑλῶν ἐν Ἑλλάδι δι' ἰδίων ἢ καὶ διὰ ξένων ἐγκαταστάσεων.

Τὰ ἡμεδαπὰ νομικὰ πρόσωπα ὑπέχουν ἀπεριόριστον φορολογικὴν ὑποχρέωσιν, ἥτοι ὑπόκεινται εἰς τὸν φόρον εἰσοδήματος νομικῶν προσώπων τόσον τὰ εἰσοδήματα αὐτῶν τὰ ὁποῖα προκύπτουν εἰς τὴν Ἡμεδαπὴν, ὅσον καὶ τὰ εἰσοδήματά των τὰ ὁποῖα προκύπτουν ἐν τῇ Ἀλλοδαπῇ. Ἀντιθέτως **τὰ ἀλλοδαπὰ νομικὰ πρόσωπα ὑπέχουν περιορισμένην φορολογικὴν ὑποχρέωσιν**, ἥτοι ἐπιβαρύνονται διὰ τοῦ ἑλληνικοῦ φόρου εἰσοδήματος μόνον διὰ τὸ ἐν Ἑλλάδι προκῆψαν εἰσόδημα αὐτῶν.

Εἰς περίπτωσιν κατὰ τὴν ὁποίαν ἐν μέρος τοῦ συνολικοῦ εἰσοδήματος ἐνὸς ἡμεδαποῦ νομικοῦ προσώπου προέκυψεν ἐν τῇ Ἀλλοδαπῇ καὶ ἐφορολογήθη ὑπὸ τοῦ ἀλλοδαποῦ Κράτους, ἐκπίπτει, **πρὸς ἀποφυγὴν διπλῆς φορολογίας**, ἐκ τοῦ ποσοῦ τοῦ φόρου εἰσοδήματος τὸ ὁποῖον ὀφείλει νὰ καταβάλλῃ τὸ νομικὸν τοῦτο πρόσωπον εἰς τὸ Ἑλληνικὸν Κράτος διὰ τὸ συνολικὸν εἰσόδημα αὐτοῦ τὸ ἐν τῇ Ἡμεδαπῇ καὶ Ἀλλοδαπῇ προκῆψαν, τὸ ποσὸν τοῦ φόρου τὸν ὁποῖον τὸ ἐν λόγῳ νομικὸν πρόσωπον κατέβαλεν εἰς τὴν Ἀλλοδαπὴν. Μὲ ἄλλας λέξεις ἐφαρμόζεται τὸ σύστημα τῆς φορολογικῆς πιστώσεως (tax credit).

Ἐπίσης πρὸς ἀποφυγὴν διπλῆς φορολογίας τοῦ ἐν Ἑλλάδι προκύπτοντος εἰσοδήματος ἀλλοδαπῶν νομικῶν προσώπων τὰ ὁποῖα ἔχουν μόνιμον ἐγκατάστασιν ἐν Ἑλλάδι, ἔχουν συναφθῆ κατὰ καιροὺς μεταξὺ τῆς Ἑλλάδος καὶ διαφόρων ξένων χωρῶν συμβάσεις ὀρίζουσαι ὅτι τὰ ἐν Ἑλλάδι προκύπτοντα κέρδη ἀλλοδαπῶν ἐταιριῶν θὰ φορολογουῦνται μόνον ὑπὸ τοῦ Ἑλληνικοῦ Κράτους, καὶ συνεπῶς δὲν θὰ ὑπάγονται ταῦτα εἰς φόρον εἰσοδήματος καὶ ὑπὸ τῆς Φορολογικῆς Ἀρχῆς τῆς χώρας εἰς τὴν ὁποίαν ἔχει τὴν ἔδραν τῆς ἢ Ἀλλοδαπῇ Ἑταιρία. Τοιαῦται συμβάσεις πρὸς ἀποφυγὴν τῆς διεθνoῦς διπλῆς φορολογίας ἔχουν συναφθῆ, μεταξὺ ἄλλων, μετὰ τῆς Γερμανίας, τῆς Μεγάλης Βρεταννίας καὶ τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν Ἀμερικῆς. Ἐὰν μία ἀλλοδαπὴ Ἑταιρία ἐλέγχῃ Ἑταιρίαν ἔχουσαν τὴν ἔδραν τῆς ἐν Ἑλλάδι, ἡ ἐλέγχουσα Ἑταιρία δὲν ὑπόκειται εἰς τὸν ἑλληνικὸν φόρον εἰσοδήματος, διότι δὲν θεωρεῖται ὅτι ἔχει μόνιμον ἐγκατάστασιν ἐν Ἑλλάδι. Ἐνῶ ἡ ἐλεγχομένη Ἑταιρία θὰ ὑπαχθῆ εἰς τὸν φόρον αὐτὸν ὡς ἡμεδαπὴ Ἑταιρία.

Καθ' ὅσον ἀφορᾷ τὸ ἀντικείμενον τοῦ ἑλληνικοῦ φόρου εἰσοδήματος νομικῶν προσώπων, εἰς τὸν φόρον αὐτὸν ὑπάγεται τὸ συνολικὸν ἐκ πάσης πηγῆς καθαρὸν εἰσόδημα τοῦ ἡμεδαποῦ νομικοῦ προσώπου, **μετὰ προηγουμένην ὁμῶς ἐκπτώσιν τῶν διανεμηθέντων εἰς τοὺς μετόχους κερδῶν**. Μὲ ἄλλας λέξεις εἰς τὸν φόρον εἰσοδήματος ὑπάγονται μόνον τὰ ἀδιανέμητα κέρδη. Ὡς πρὸς τὰ ἀλλοδαπὰ νομικὰ πρόσωπα ἀντικείμενον τοῦ

φόρου είναι βεβαίως τὸ συνολικὸν ποσὸν τοῦ ἐν Ἑλλάδι προκύψαντος καθαρῶ εἰσοδήματος τοῦ Νομικοῦ Προσώπου.

Εἰς τὸν φόρον εἰσοδήματος νομικῶν προσώπων *ἐφαρμόζεται* ἐν Ἑλλάδι *ἀναλογικὴ φορολογία*, τὸ ὕψος δὲ τοῦ φορολογικοῦ συντελεστοῦ εἶναι 35% διὰ τὰς ἡμεδαπὰς καὶ ἀλλοδαπὰς ἐταιρίας καὶ διὰ τὰς κερδοσκοπικοῦ χαρακτῆρος Δημοσίας Ἐπιχειρήσεις, καὶ 20% ἕως 25% διὰ τὰ μὴ κερδοσκοπικοῦ χαρακτῆρος ἡμεδαπὰ καὶ ἀλλοδαπὰ νομικὰ πρόσωπα (φιλιανθρωπικὰ ἰδρύματα, θρησκευτικὰ ὀργανώσεις, πνευματικὰ ἰδρύματα κ.λ.π.).

Τὸ φορολογικὸν σύστημα τῆς Ἑλλάδος περιλαμβάνει ὡς εἶναι φυσικὸν καὶ φόρους ἐπὶ τῆς περιουσίας. Διὰ τῶν φόρων ὁμοῦς αὐτῶν ἐπιβαρύνεται ἀποκλειστικῶς ἡ κτήσις ἢ ἡ προσαύξεις περιουσίας, οὐδέποτε δὲ ἡ κατοχὴ ταύτης. Κατ' ἐξαιρέσειν τοῦ κανόνος περὶ φορολογίας τῆς προσαύξεως τῆς περιουσίας δὲν ἐπιβαρύνεται διὰ φόρου περιουσίας ἡ προσαύξεις τῆς περιουσίας, ὅταν αὕτη: α) ὀφείλεται εἰς τὴν ἀποταμιευτικὴν δραστηριότητα τοῦ κατόχου περιουσίας καὶ β) συνίσταται εἰς ὑπερτίμησιν τῶν μὴ ἐμπορευσίμων περιουσιακῶν στοιχείων μιᾶς ἐπιχειρήσεως. Εἰς τὴν τελευταίαν ταύτην περίπτωσιν ἡ ὑπερτίμησις θεωρεῖται κατὰ τὸν ἑλληνικὸν φορολογικὸν νόμον ὡς εἰσόδημα καὶ φορολογεῖται διὰ τοῦ φόρου εἰσοδήματος.

Καθ' ὅσον ἀφορᾷ τὴν προσαύξεσιν περιουσίας λόγῳ αὐτομάτου ὑπερτιμήσεως ἀκινήτων, αὕτη ἐπιβαρύνεται φορολογικῶς διὰ τοῦ φόρου ἐπὶ τῆς μεταβιβάσεως ἀκινήτων (1), ὁ συντελεστὴς τοῦ ὁποίου εἶναι ἐν Ἑλλάδι ὑψηλὸς (ίνερχεται εἰς 9% ἕως 11% τῆς ἀξίας τοῦ ἀκινήτου) καὶ λειτουργεῖ διὰ τοῦτο καὶ ὡς ὑποκατάστατον τοῦ φόρου ἐπὶ τῆς ὑπεραξίας τῶν ἀκινήτων.

Ὅπως ἐσημειώθη ἀνωτέρω, δὲν ὑφίσταται ἐν Ἑλλάδι φόρος ἐπὶ τῆς κατοχῆς περιουσίας, οὐδὲ καὶ ὑπὸ τὴν μορφήν τοῦ λεγομένου ὀνομαστικοῦ φόρου ἐπὶ τοῦ κεφαλαίου. Τὴν λειτουργίαν τὴν ὁποίαν εἰς τοιοῦτος φόρος ἐκπληροῖ εἰς τὰς χώρας τὰς ὁποίας οὗτος ὑφίσταται (π.χ. εἰς τὴν Γερμανίαν), δηλ. τὴν λειτουργίαν τῆς προσθέτου ἐπιβαρύνσεως τοῦ εἰσοδήματος ἐκ περιουσίας, ἐκπληροῖ ἐν Ἑλλάδι ὁ ἀνωτέρω μνημονευθεὶς πρόσθετος ἀναλογικὸς φόρος, ὁ ὁποῖος ἐπιβαρύνει σ υ μ π λ η ρ ω μ α τ ι κ ῶ ς τὰ ἐκ τῆς περιουσίας εἰσοδήματα. Διὰ τοῦ φόρου τούτου, ὡς καὶ διὰ τῆς προμνησθείσης ἐκπτώσεως ἐνὸς ποσοστοῦ τοῦ ἕξ ἐργασίας εἰσοδήματος, συντελεῖται ἐν Ἑλλάδι ἡ διαφοροποίησις τῆς φορολογικῆς ἐπιβαρύνσεως μεταξὺ εἰσοδήματος ἐκ περιουσίας καὶ εἰσοδήματος ἕξ ἐργασίας.

Κοιτ' ὅσον ἀφορᾷ τὸν σπουδαιότερον ἐκ τῶν φόρων οἱ ὁποῖοι ἐπιβα-

1. Περὶ τῆς ποσοτικῆς σημασίας τοῦ ἐσόδου ἐκ τοῦ φόρου τούτου, βλ. κατωτέρω παράγραφον περὶ φόρου ἐπὶ τῶν συναλλαγῶν.

ρούνουν τὴν κτῆσιν ἢ τὴν προσαύξησιν τῆς περιουσίας, ἤτοι τὸν **φόρον κληρονομιῶν**, οὗτος ἐπιβάλλεται ἐν Ἑλλάδι ἐπὶ τῶν κατ' ἰδίαν κληρονομικῶν μερίδων καὶ κληροδοτημάτων. Ὡς κληρονομικὴ μερίς δὲν θεωρεῖται μόνον ἡ κατὰ κληρονομίαν μεταβίβασις περιουσίας, ἀλλὰ καὶ τὰ ἐμπράγματα δικαιώματα, π.χ. ἐπικαρπία. Τὸ ὕψος τοῦ φορολογικοῦ συντελεστοῦ διὰ κληρονομικὴν μερίδα 2.000.000 δραχ. καὶ διὰ κληρονόμους οἱ ὅποιοι ἔχουν μακρυνὸν βαθμὸν συγγενείας μὲ τὸν κληρονομούμενον φθάνει μέχρι 58 % τῆς κληρονομικῆς μερίδος. Ἐνῶ, προκειμένου περὶ τῆς σύζυγος καὶ τῶν τέκνων ὁ ἀντίστοιχος φορολογικὸς συντελεστής εἶναι 16 %.

Θὰ πρέπει νὰ προστεθῇ ὅτι πρὸς παρεμπόδισιν νομίμου φοροδιαφυγῆς διὰ μεταβίβασεως τῆς περιουσίας διὰ πράξεων δωρεῶν ἐν ζωῇ, τὰ ποσὰ τῶν γενομένων ὑπὸ τοῦ διαθέτου εἰς ὠρισμένον κληρονόμον δωρεῶν προστίθενται εἰς τὸ ποσὸν τῆς κληρονομικῆς αὐτοῦ μερίδος, ὑπολογίζεται δὲ τὸ ποσὸν τοῦ φόρου κληρονομιῶν τὸ ὅποιον ἀναλογεῖ εἰς τὸ οὕτως ἐξευρισκόμενον συνολικὸν ποσόν, καὶ ἐκ τοῦ οὕτως ὑπολογιζομένου φόρου κληρονομιῶν ἐκπίπτει τὸ ποσὸν τοῦ συνολικῶς καταβληθέντος φόρου δωρεῶν.

Καθ' ὅσον ἀφορᾷ τοὺς **ἐμμέσους φόρους**, οὗτοι ἀποτελοῦνται κυρίως ἀπὸ τοὺς λεγομένους ἐξωτερικοὺς φόρους καταναλώσεως, δηλ. τοὺς τελωνειακοὺς δασμούς, καὶ τοὺς εἰς τὰ τελωνεῖα μετὰ τῶν δασμῶν συνεισπραττομένους φόρους καταναλώσεως, ἀπὸ τοὺς ἐσωτερικοὺς φόρους καταναλώσεως καὶ ἀπὸ τοὺς φόρους ἐπὶ τῶν συναλλαγῶν.

Ὅπως καὶ ἀνωτέρω ἐσημειώθη, οἱ τελωνειακοὶ δασμοὶ ἀποτελοῦν ἐν Ἑλλάδι τὴν πρακτικῶς σπουδαιότεραν πηγὴν τῶν ἐσόδων ἐκ τῶν ἐμμέσων φόρων. Τοῦτο ὀφείλεται ἐν πρώτοις εἰς τὸ γεγονὸς ὅτι τὸ μεγαλύτερον ἢ κατὰ τὰς περιπτώσεις τὸ μέγιστον ἢ καὶ τὸ σύνολον τῶν ἀναγκῶν τῆς Ἑλληνικῆς Οἰκονομίας εἰς μηχανήματα καὶ εἰς μεταφορικὰ μέσα καλύπτεται δι' εἰσαγωγῶν ἐκ τοῦ Ἐξωτερικοῦ. Αἱ τοιαῦται δὲ εἰσαγωγαὶ ἀποτελοῦν κατὰ μέσον ὄρον τὰ 45 % περίπου τῆς συνολικῆς ἀξίας τῶν εἰσαγωγῶν. Ἡ συνολικὴ δὲ ἀξία τῶν εἰσαγωγῶν βιομηχανικῶν προϊόντων ἐν γένει ἀποτελεῖ τὰ 65 % περίπου τῆς συνολικῆς ἀξίας τῶν εἰσαγωγῶν. Ἐνῶ τὰ 30 % τῆς συνολικῆς ἀξίας τῶν εἰσαγωγῶν ἀποτελοῦν αἱ εἰσαγωγαὶ ἀφ' ἐνὸς τροφίμων καὶ ἀφ' ἑτέρου πρώτων ὑλῶν διὰ τὰς ἀνάγκας τῆς Ἑλληνικῆς Βιομηχανίας καὶ καυσίμων ὑλῶν. Κυρίως ὅμως ἡ μεγάλη ὑπεροχὴ τῶν τελωνειακῶν ἐσόδων ἐν σχέσει πρὸς τὰ συνολικὰ ἔσοδα ἐξ ἐμμέσων φόρων ὀφείλεται εἰς τὸ προαναφερθὲν γεγονὸς ὅτι διὰ λόγους οἰκονομικῆς καὶ κοινωνικῆς πολιτικῆς τὰ εἰς τὴν χώραν παραγόμενα γεωργικὰ καὶ κτηνοτροφικὰ προϊόντα—ἐξαιρέσει τοῦ καπνοῦ καὶ τῶν οἰνοπνευματωδῶν ποτῶν— ὡς καὶ ἐν μεγάλῳ μέρει τῶν προϊόντων δευτερογενοῦς παραγωγῆς, ἰδίως τὰ παραγόμενα ὑπὸ βιοτεχνικῶν ἐπιχειρήσεων, (συμπεριλαμβανομένων τῶν παντὸς εἴδους εἰδῶν ἐνδύσεως καὶ ὑποδήσεως), δὲν φορολογοῦνται διὰ φόρων καταναλώσεως.

Ἐνῶ τὰ ὑπόλοιπα ἐγχώρια προϊόντα δευτερογενοῦς παραγωγῆς τὰ μὴ ἀπαλλασσόμενα τῆς φορολογίας τῆς καταναλώσεως ἐπιβαρύνονται μὲ φορολογικὸν συντελεστὴν σημαντικῶς χαμηλότερον ἐν συγκρίσει πρὸς τὸν συντελεστὴν συνολικῆς φορολογικῆς ἐπιβαρύνσεως τῶν ὁμοειδῶν προϊόντων τὰ ὁποῖα εἰσάγονται ἐκ τοῦ Ἑξωτερικοῦ. Τέλος, καὶ ἡ κατανάλωσις πολλῶν προσωπικῶν ὑπηρεσιῶν, ὡς εἶναι αἱ ὑπηρεσίαι τῶν ἰατρῶν, δικηγόρων, μηχανικῶν, καλλιτεχνῶν, αἱ ὑπηρεσίαι τῶν κουρείων, καφενειῶν κ.λ.π. εἶναι ἐν Ἑλλάδι διὰ λόγους παραδόσεως ὡς καὶ διὰ λόγους κοινωνικῆς σκοπιμότητος ἀφορολόγητος.

Οἱ τελωνειακοὶ δασμοὶ ἐν Ἑλλάδι εἶναι ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον δ α σ μ ο ἰ ε ἰ δ ι κ ε υ μ ἔ ν ο ι. Δι' ἐν μέρος ὅμως τῶν δασμολογικῶν κλάσεων ἐπιβάλλονται δασμοὶ ad valorem. Δι' ἐκάστην δασμολογικὴν κλάσιν ὑπάρχει μέγιστος δασμὸς καὶ ἐλάχιστος δασμὸς. Οἱ δασμοὶ οὗτοι ἐφαρμόζονται εἰς τὰς εἰσαγωγὰς ἐκ χωρῶν αἱ ὁποῖαι δὲν συνδέονται μετὰ τῆς Ἑλλάδος μὲ ἐμπορικὰς συμβάσεις. Ἐνῶ ἐπὶ τῶν εἰσαγωγῶν ἐκ χωρῶν μετὰ τῶν ὁποίων ἡ Ἑλλάς συνδέεται συμβατικῶς ἐφαρμόζεται ὁ σ υ μ β α τ ι κ ὸς δ α σ μ ὸς. Μετὰ τοῦ εἰσαγωγικοῦ δασμοῦ εἰσπράττονται καὶ πρόσθετα ποσοστὰ ἐπὶ τοῦ δασμοῦ, τὰ ἐκ τῶν ὁποίων ἔσοδα παραχωροῦνται εἰς διαφοροὺς ὑπεδεστέρας Δημοσίας Οἰκονομίας (Δήμους, Πανεπιστήμια κλπ.), πρὸς κάλυψιν τῶν ἀναγκῶν των. Ἐπὶ τῶν εἰσαγομένων εἰδῶν πολυτελείας ἐπιβάλλεται πλὴν τοῦ τελωνειακοῦ δασμοῦ καὶ ὁ λεγόμενος φ ὄ ρ ος π ο λ υ τ ε λ ε ἰ ας ὑ π ο λ ο γ ι ζ ὸ μ ε ν ος ἐ π ἰ τ ῆς ἀξ ἰ ας ε ἰς τ ῶν ε ἰ δ ῶ ν τ οῦ τ ῶ ν. Ἄφ' ἑτέρου εἰς ὄρισμένα ἀγαθὰ εὐρείας καταναλώσεως (ὡς εἶναι ἡ ζάχαρις) ἐκτὸς τοῦ εἰσαγωγικοῦ δασμοῦ καὶ τῶν προσθέτων ποσοστῶν ἐπὶ τοῦ δασμοῦ ἐπιβάλλεται κατὰ τὴν εἰσαγωγὴν καὶ ὁ λεγόμενος «φ ὄ ρ ος καταναλώσεως», ὁ ὁποῖος εἶναι κατ' οὐσίαν εἷς πρόσθετος τελωνειακὸς δασμὸς. Τέλος, εἰς ὅλα τὰ ἐκ τοῦ Ἑξωτερικοῦ εἰσαγόμενα ἀγαθὰ, πλὴν τῶν τελευταίως μνημονευθέντων, ἐπιβάλλεται μετὰ τοῦ δασμοῦ καὶ φόρος κύκλου ἐργασιῶν, ὁ ὁποῖος ὑπολογίζεται ἐπὶ τῇ βάσει τῆς τιμῆς χονδρικῆς πωλήσεως αὐτῶν ἐν Ἑλλάδι, καὶ τὸ ὕψος τοῦ ὁποίου εἶναι τὸ αὐτὸ μὲ τὸ ὕψος φορολογικῆς ἐπιβαρύνσεως διὰ τοῦ φόρου τούτου τῶν ὁμοειδῶν προϊόντων τῆς Ἡμεδαπῆς.

Καθ' ὅσον ἀφορᾷ τοὺς φόρους οἱ ὁποῖοι ἐπιβαρύνουν τὴν καταναλώσιν τῶν ἐν τῇ χώρᾳ παραγομένων ἀγαθῶν καὶ ὑπηρεσιῶν, οἱ κυριώτεροι τούτων εἶναι κατὰ σειρὰν ταμειντικῆς σπουδαιότητος, ὁ φόρος καταναλώσεως καπνοῦ, ὁ φόρος κύκλου ἐργασιῶν, ὁ φόρος καὶ τὰ τέλη μεταφορῶν, ὁ φόρος οἰνοπνεύματος καὶ οἰνοπνευματωδῶν ποτῶν καὶ ὁ φόρος δημοσίων θεαμάτων. Ἄπαντες οἱ φόροι οὗτοι ἀποδίδουν περὶ τὰ 9.542 ἑκατ. δραχμῶν ἐπὶ συνόλου ἐσόδων ἕξ ἐμμέσων φόρων 31.767 ἑκατ. δραχμῶν περίπου (ἔτος 1968)

Ὁ φόρος καταναλώσεως καπνοῦ μὲ συνολικὸν ἐτήσιον ἔσοδον 3.943 ἑκατ. δραχμῶν περίπου ἀποτελεῖ εἰς τὸν Προϋπολογισμὸν τοῦ ἔτους 1968 τὰ 9,7% περίπου τῶν συνολικῶν ἐκ φορολογίας ἐσόδων τοῦ Ἑλλη-

νικοῦ Κράτους καὶ εὐρίσκεται εἰς τὴν πρώτην γραμμὴν τῶν ἐσόδων ἐκ τῶν φόρων καταναλώσεως. Τοῦτο ὀφείλεται βεβαίως ἐν μέρει εἰς τὸ γεγονός ὅτι οἱ Ἕλληνες εἶναι μεγάλοι καταναλωταὶ σιγαρέττων. Ὄφείλεται ὁμοίως ἀκόμη καὶ κυρίως εἰς τὴν ὑψηλὴν φορολογικὴν ἐπιβάρυνσιν τῆς καταναλώσεως καπνοῦ. Ὁ κατὰ κυτίον σιγαρέττων ἀ' ποιότητος ἐπιβαλλόμενος φόρος καταναλώσεως ἀποτελεῖ τὰ 62,5% περίπου τῆς συνολικῆς τιμῆς λιανικῆς πωλήσεως σιγαρέττων καὶ 166% τῆς κυρίως, δηλ. χωρὶς τὸν φόρον, τιμῆς πωλήσεως. Τοῦτο σημαίνει ὅτι ἐκ τοῦ ποσοῦ τῶν 12 δραχμῶν τὸ ὑπόλοιον πληρῶναι ὁ καταναλωτὴς διὰ τὴν ἀγορὰν π.χ. ἐνὸς κυτίου σιγαρέττων «Παπαστράτος», αἱ 7,5 δραχμαὶ περιέρονται εἰς τὸ Κράτος ὡς φόρος καταναλώσεως, καὶ μόνον τὰς ὑπολοίπους 4,5 δραχμὰς εἰσπράττουν ὁ παραγωγὸς καὶ ὁ ἔμπορος λιανικῆς πωλήσεως.

Ὁ δεῦτερος κατὰ σειράν σπουδαιότητος ἐσωτερικὸς φόρος καταναλώσεως εἶναι ὡς ἐλέχθη, ὁ γενικὸς φόρος καταναλώσεως, δηλ. ὁ φόρος κύκλου ἐργασιῶν. Εἰς τὸν φόρον αὐτὸν ὑποβάλλονται ἐκεῖνα τὰ ἀγαθὰ καὶ ὑπηρεσίαι, τὰ ὁποῖα οὔτε ἐπιβαρύνονται δι' εἰδικῶν φόρων καταναλώσεως, οὔτε εἶναι διὰ νόμου ἀπηλλαγμένα τῆς φορολογίας τῆς καταναλώσεως. Εἰδικώτερον, εἰς τὸν γενικὸν αὐτὸν φόρον ὑποβάλλονται τὰ προϊόντα δευτερογενοῦς παραγωγῆς (ἐκτὸς ἐκεῖνων τὰ ὁποῖα εἶναι ἀπηλλαγμένα παντὸς φόρου καταναλώσεως), ἢ κατανάλωσις ἠλεκτρικοῦ ρεύματος καὶ φωταερίου καὶ ὠρισμένα ὑπηρεσίαι, αἱ κυριώτεραι τῶν ὁποίων εἶναι αἱ ὑπηρεσίαι Τραπεζικῶν, Ἀσφαλιστικῶν καὶ Μεταφορικῶν ἐπιχειρήσεων καὶ αἱ ὑπηρεσίαι τῆς Δημοσίας Ἐπιχειρήσεως Τηλεφώνων καὶ Τηλεγράφων. Αἱ περισσότεραι τῶν λοιπῶν προσωπικῶν καὶ μὴ ὑπηρεσιῶν ἀπαλλάσσονται, ὡς ἤδη ἐσημειώθη, τῆς φορολογίας τῆς καταναλώσεως, ἐπομένως δὲ καὶ τοῦ φόρου κύκλου ἐργασιῶν. Ἐλάχισται δὲ ἐκ τῶν μὴ ἀπαλασσομένων ὑπόκεινται εἰς εἰδικὸν φόρον καταναλώσεως ἀντὶ νὰ ὑπάγωνται εἰς τὸν φόρον κύκλου ἐργασιῶν. Αὗται εἶναι αἱ ὑπηρεσίαι δημοσίων θεαμάτων καὶ αἱ ὑπηρεσίαι τῶν κέντρων ψυχαγωγίας, αἱ ὁποῖαι ὑπόκεινται ἀντιστοίχως εἰς τὴν καταβολὴν φόρων ψυχαγωγίας καὶ πολυτελείας.

Ὁ φόρος κύκλου ἐργασιῶν ἐμφανίζεται ὑπὸ δύο εἰδικωτέρας μορφῆς ἐν Ἑλλάδι (1): Δι' ὠρισμένα προϊόντα, ὡς εἶναι τὰ προϊόντα ζαχαροπλαστικῆς, τὰ ἐπιπλα, ὁ σάκων κ.λ.π. ὁ φόρος ἐπιβάλλεται ἐπὶ τῆς βασικῆς πρῶτης ὕλης ἐκ τῆς ὁποίας παράγονται τὰ προϊόντα ταῦτα, ἤτοι ἐπὶ τῆς ζαχαρώσεως, τῆς ξυλείας, τῆς σόδας κλπ. Διὰ τὰ περισσότερα ὁμοίως τῶν ἐν Ἑλλάδι παραγομένων καὶ εἰς φόρον κύκλου ἐργασιῶν ὑπαγομένων προϊόντων δευτερογενοῦς παραγωγῆς ὁ φόρος οὗτος ὑπολογίζεται ἐπὶ τῶν ἀκαθαρσίτων ἐσόδων τῶν βιομηχανικῶν ἢ βιοτεχνικῶν ἐπιχειρήσεων αἱ ὁποῖαι παράγουν τὰ προϊόντα ταῦτα. Ἐπιβάλλεται δὲ ὁ φόρος εἰς ὅλας τὰς

1. Βλ. καὶ ἀνωτ. Κεφ. 7, § 7.

φάσεις τῆς παραγωγικῆς διαδικασίας (πλὴν τοῦ χονδρικοῦ καὶ λιανικοῦ ἔμπορου καὶ παραγωγῆς τῆς πρώτης ὕλης). Εἰς ἕκαστον ὁμῶς παραγωγικὸν στάδιον φορολογεῖται, καὶ δὴ μὲ συντελεστὴν ὁ ὁποῖος ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἀνέρχεται εἰς 6%, μόνον ἢ νέα ἀξία ἢ ὁποία δημιουργεῖται εἰς τὸ στάδιον αὐτό, δηλαδὴ ἡ λεγομένη «προστιθεμένη ἀξία» (added value). Τοῦτο ἔχει ὡς ἀποτέλεσμα ὅτι ἀποφεύγεται ἡ συσσωρευτικὴ ἐπίδρασις ἢ ὁποία δημιουργεῖται ὅταν ὁ φόρος ἐπιβάλλεται εἰς ὄλας τὰς φάσεις καὶ ἐπὶ τῆς ἀκαθάρστου ἀξίας τοῦ προϊόντος εἰς ἕκαστην φάσιν (βλ. σχετικῶς Κεφ. 7, § 5) ὡς καὶ ἡ διαφοροποίησις τῆς φορολογικῆς ἐπιβαρύνσεως ἀναλόγως τοῦ μήκους τῆς διαδικασίας παραγωγῆς ἕκαστου προϊόντος. Ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἀκαθάρστων ἐσόδων φορολογοῦνται καὶ αἱ ἀνωτέρω ἀναφερθεῖσαι ἐπιχειρήσεις παραγωγῆς ὑπηρεσιῶν (ἀσφαλιστικαί, τραπεζικαὶ κλπ. ἐπιχειρήσεις) καὶ ὠρ.σμένοι ἐπιχειρήσεις Δημοσίας Ὡρελείας (ὡς ὁ ΟΤΕ).

Καθ' ὅσον ἀφορᾷ τὸ τελευταῖον μέλος τοῦ φορολογικοῦ συστήματος τῆς Ἑλλάδος, ἦτοι τοὺς φόρους ἐπὶ τῶν συναλλαγῶν, οὗτοι καταβάλλονται κυρίως διὰ τῆς χρησιμοποίησεως «κινήτων ἐπισημάτων», κατὰ δευτέρον δὲ λόγον διὰ τῆς χρησιμοποίησεως «σφραγιστοῦ χάρτου», ὡς καὶ διὰ τῆς πληρωμῆς εἰς τὸ Δημόσιον Ταμεῖον ἔναντι ἀποδείξεως τοῦ χρηματικοῦ ποσοῦ εἰς τὸ ὁποῖον ἀνέρχεται ὁ πρὸς καταβολὴν φόρος συναλλαγῆς.

Οἱ φόροι ἐπὶ τῶν συναλλαγῶν πλήττουν τὰς μεταξὺ τῶν Ἰδιωτικῶν Οἰκονομιῶν, ἰδίως μεταξὺ ἐπιχειρήσεων, εἰσοδηματικὰς συναλλαγὰς (χαρτοσήμανσις ἐκδιδομένων τιμολογίων, συναλλαγματικῶν κ.λπ.), ὡς καὶ τὰς συναλλαγὰς ἐπὶ τῶν περιουσιακῶν στοιχείων (μεταβίβασις ἀκινήτων, πλοίων, αὐτοκινήτων κλπ.). Ἐπιβάλλονται ὁμῶς ἀκόμη οὗτοι καὶ ἐπὶ τῶν μὴ χρηματικῶν συναλλαγῶν μεταξὺ ἰδιωτῶν καὶ Δημοσίων Ἀρχῶν, καὶ κατὰ τὴν ἔκδοσιν δημοσίων ἐγγράφων, ἦτοι συμβολαίων, πιστοποιητικῶν κλπ. Καὶ εἰς τὰς περιπτώσεις αὐτὰς ὁ φόρος εἴτε καταβάλλεται διὰ τῆς χρήσεως κινήτου ἐπισήματος ἢ σφραγιστοῦ χάρτου, εἴτε διὰ πληρωμῆς ὠρισμένου ποσοῦ εἰς τὸ Δημόσιον Ταμεῖον. Λόγω τῆς ποικιλίας καὶ τοῦ μεγάλου ἀριθμοῦ τῶν φορολογικῶν περιπτώσεων εἰς τὰς ὁποίας ἐπιβάλλονται οἱ φόροι ἐπὶ τῶν συναλλαγῶν τὸ ἔξ αὐτῶν ἔσοδον εἶναι σχετικῶς σημαντικόν. Ἀνῆλθε τοῦτο κατὰ τὸ ἔτος 1968 εἰς 7.026 ἑκατ. δραχμῶν (συμπεριλαμβανομένων τῶν ἐσόδων ἐκ τοῦ φόρου συναλλαγῶν ἐπὶ περιουσιακῶν στοιχείων ὡς καὶ τῆς ὑπὲρ τοῦ Ο.Γ.Α. αὐξήσεως τῶν τελῶν χαρτοσήμου) ἦτοι εἰς 17,5% τῶν συνολικῶν φορολογικῶν ἐσόδων καὶ εἰς 22,1% τῶν ἐσόδων ἐκ τῶν ἐμμέσων φόρων.

Ἐὰν ἀποβλέψωμεν εἰς τὴν ἐπίδρασιν τὴν ὁποίαν οἱ ἔμμεσοι φόροι ἀσκοῦν ἐπὶ τῶν ἐπιχειρήσεων διὰ τῆς αὐξήσεως τοῦ κόστους παραγωγῆς, θὰ πρέπει νὰ μνημονεύσωμεν καὶ τὸν λειτουργοῦντα ἐν Ἑλλάδι φόρον ἐπὶ μισθῶν καὶ ἡμερομισθίων. Καὶ ὁ φόρος οὗτος, ὁ ὁποῖος δὲν ἔχει τίποτε

κοινόν π. χ. με τὸν «φόρον ἐπὶ τοῦ μισθοῦ» (Lohnsteuer) ὁ ὁποῖος ὑφίσταται εἰς Γερμανίαν, εἶναι εἰς φόρος κόστους, φόρος δηλ. προκαλῶν αὔξῃσιν τοῦ κόστους παραγωγῆς, εἰς τὴν καταβολὴν τοῦ ὁποίου εἶναι ὑπόχρεοι αἱ κατ' ἰδίαν βιομηχανικαὶ καὶ βιοτεχνικαὶ ἐπιχειρήσεις, πλὴν ἐκείνων αἱ ὁποιαὶ εἶναι ἐγκατεστημέναι εἰς τὰς ἐπαρχίας. Ὁ φόρος ὑπολογίζεται ἐπὶ τοῦ ποσοῦ τὸ ὁποῖον δαπανᾷ ἐκάστη ἐπιχειρήσις διὰ τὴν καταβολὴν μισθῶν καὶ ἡμερομισθίων, ἀνέρχεται δὲ εἰς 6% τοῦ ποσοῦ τούτου. Αἱ ἐπιχειρήσεις ὄχι μόνον εἶναι ὑπόχρεοι εἰς τὴν καταβολὴν τοῦ ἐν λόγῳ φόρου, ἀλλὰ καὶ ἐπιβαρύνονται με αὐτόν, ὑπὸ τὴν ἔννοιαν ὅτι δὲν ἔχουν ἐκ τοῦ νόμου τὸ δικαίωμα νὰ παρακρατήσουν τὸν φόρον ἐκ τῶν ἀποδοχῶν τῶν ὑπαλλήλων καὶ ἔργατῶν τοὺς ὁποίους ἀπασχολοῦν. Ἔχουν ὅμως τὸ δικαίωμα νὰ μετακυλίσουν τὸν φόρον «πρὸς τὰ ἐμπρὸς» δι' αὐξήσεως τῆς τιμῆς πωλήσεως τῶν προϊόντων των.

Τοιοῦτη εἶναι εἰς γενικὰς γραμμάς ἡ σύνθεσις τοῦ φορολογικοῦ συστήματος τῆς Ἑλλάδος καὶ ἡ κατασκευὴ καὶ ἡ ταμιευτικὴ σημασία τῶν κυριωτέρων ἐκ τῶν φόρων ἐκ τῶν ὁποίων τοῦτο ἀποτελεῖται. Διὰ νὰ ἐξασφαλισθῇ ἡ κατὰ τὸ δυνατόν ἱκανοποιητικὴ ἐφαρμογὴ τῶν φορολογικῶν νόμων καὶ διὰ νὰ ἐπιτευχθῇ οὕτω φορολογικὴ δικαιοσύνη λειτουργοῦν ἐν Ἑλλάδι πρωτοβάθμια **φορολογικὰ δικαστήρια**, τὰ ὁποῖα δικάζουν, πρωτοδίκως, ὑποθέσεις ἀμφισβητουμένου φορολογικοῦ διοικητικοῦ, καὶ δευτεροβάθμια φορολογικὰ δικαστήρια εἰς τὰ ὁποῖα ἐφεσιβάλλονται αἱ ἀποφάσεις τῶν πρωτοβαθμίων δικαστηρίων. Τέλος αἱ ἀποφάσεις τῶν φορολογικῶν δικαστηρίων ὑπόκεινται εἰς ἀναίρεσιν ἐνώπιον τοῦ Συμβουλίου Ἐπικρατείας.

Συνέπεια τῆς ἀνωτέρω σκιαγραφηθείσης διαρθρώσεως τοῦ φορολογικοῦ συστήματος τῆς Ἑλλάδος, ὡς καὶ τοῦ ὕψους τῶν φορολογικῶν συντελεστῶν με τοὺς ὁποίους εἶναι ἐξωπλισμένοι οἱ κατ' ἰδίαν φόροι ἐκ τῶν ὁποίων εἶναι τοῦτο συντεθειμένον, ἀκόμη ὅμως συνέπεια τῶν ὑφισταμένων φορολογικῶν ἀπαλλαγῶν, καθ' ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὸν φόρον εἰσοδήματος καὶ τῆς ὑφισταμένης εἰσέτι μεγάλης ἀναλογικῶς φοροδιαφυγῆς εἰς τὸν φόρον αὐτόν, εἶναι τὸ γεγονός ὅτι ἡ φορολογικὴ ἐπιβάρυνσις ἐκ τῶν κρατικῶν ἀμέσων φόρων ἀνῆρχετο τὸ ἔτος 1968 εἰς 4,3% τοῦ Καθαροῦ Ἐθνικοῦ Εἰσοδήματος τοῦ ἔτους τούτου (εἰς ἀμοιβὰς συντελεστῶν), ἐνῶ ἡ ἐπιβάρυνσις ἐκ τῶν κρατικῶν ἐμμέσων φόρων ἀνῆρχετο εἰς 17,2% περίπου τοῦ Ἐθνικοῦ Εἰσοδήματος τοῦ ἰδίου ἔτους. Συνεπῶς ἡ συνολικὴ φορολογικὴ ἐπιβάρυνσις ἐκ τῶν κρατικῶν φόρων ἀπετέλει τὰ 21,5% τοῦ Ἐθνικοῦ Εἰσοδήματος, καὶ ἐνεφάνιζεν αὕτη, ἰδίᾳ λόγῳ τῆς ὑπεροχῆς τῶν ἐμμέσων φόρων, **ἀντίστροφον προοδευτικότητα**. Ἐκτὸς ὅμως τῆς ἐπιβαρύνσεως ἐκ τῶν κρατικῶν φόρων ἡ **Ἑλληνικὴ Οἰκονομία ὑφίσταται σημαντικὴν**

επιβάρυνσιν και εκ των παρακρατικών φόρων, με συνέπειαν ότι ή συνολική, εκ των κρατικών και μη κρατικών φόρων, επιβάρυνσις ανήχθητο τὸ ἔτος 1968 εἰς 32,8% περίπου τοῦ Ἐθνικοῦ Εἰσοδήματος τοῦ ἔτους τούτου, επιβάρυνσις συνεπῶς καθ' ἑαυτὴν και ἰδίως ἐν συγκρίσει πρὸς τὰς ἐν Ἑλλάδι ὑφισταμένας εἰσοδηματικὰς συνθήκας σημαντική. Ἐκ τοῦ συνολικοῦ αὐτοῦ φορολογικοῦ βάρους τοῦ Ἑλληνικοῦ Πληθυσμοῦ τὰ 12,5% ἀπετέλουν επιβάρυνσιν ἐξ ἀμέσων φόρων (εἰς τοὺς ὁποίους συνυπολογίζονται και αἱ εἰσφοραὶ τῶν μισθωτῶν εἰς τοὺς Ὀργανισμοὺς Κοινωνικῆς Ἀσφαλίσεως) και τὰ ὑπόλοιπα 20,3% επιβάρυνσιν ἐξ ἐμμέσων φόρων. (Βλ. και Τόμον Α, Μέρος Β, Παράρτημα περὶ τῆς φορολογικῆς ἐπιβαρύνσεως ἐν Ἑλλάδι).

Ἐκ τῶν συνολικῶς πραγματοποιηθέντων κατὰ τὸ ἔτος 1968 (διὰ τὸ ὁποῖον ὑπάρχουν ἀπολογιστικὰ στοιχεῖα) κρατικῶν φορολογικῶν ἐσόδων τὸ μέγιστον μέρος διετεῖθη διὰ τὴν κάλυψιν διαφόρων καταναλωτικῶν δαπανῶν τοῦ Κράτους και διὰ τὴν διενέργειαν μεταβιβαστικῶν πληρωμῶν, ἐνῶ ποσὸν μόνον 2838 ἑκατ. δραχμῶν ἀπετέλεσαν τὴν *κρατικὴν ἀποταμίευσιν*. Ἡ ἀποταμίευσις αὕτη συμβάλλει μετὰ τῶν ἐσόδων ἐκ δανεισμοῦ και ἄλλων μικροτέρας σημασίας κρατικῶν ἐσόδων εἰς τὴν κατ' ἔτος *χρηματοδότησιν τοῦ μακροχρονίου προγράμματος κρατικῶν ἐπενδύσεων*, διὰ τῶν ὁποίων ὡς και διὰ τῶν ἐν γένει δημοσίων ἐπενδύσεων ἐπιδιώκεται ἡ θεμελίωσις και προώθησις τῆς οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως τῆς Ἑλλάδος.

Πρὸς τὸν αὐτὸν σκοπὸν τῆς προωθήσεως τῆς οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως τῆς χώρας ἡ Ἑλληνικὴ Φορολογικὴ Νομοθεσία περιέχει μεταπολεμικῶς διατάξεις διὰ τῶν ὁποίων ἐπιδιώκεται ὁ ἐπηρεασμὸς τῆς οἰκονομικῆς συμπεριφορᾶς τῶν ἰδιωτῶν και ἰδίᾳ ὁ ἐπηρεασμὸς τῶν ἀποφάσεων τῶν ἰδιωτικῶν ἐπιχειρήσεων κατὰ τρόπον ἐξυπηρετοῦντα τὸν σκοπὸν τῆς οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως. Διὰ τῶν διατάξεων αὐτῶν ἐπιδιώκονται συγκεκριμένως: Ἡ αὔξεις τῆς ἰδιωτικῆς ἀποταμιεύσεως και ἡ διοχέτευσις ταύτης εἰς σκοπίμους ἀγωγούς. Ἡ προώθησις τῶν παραγωγικῶν ἰδιωτικῶν ἐπενδύσεων. Ἡ προσέλκυσις ξένου κεφαλαίου και ξένης ἐπιχειρηματικότητος. Ὁ ἐπαναπατρισμὸς ἑλληνικῶν κεφαλαίων. Ἡ συγχώνευσις μικρῶν ἐπιχειρήσεων πατρῴων τῆς δημοσιοῦργίας μεγάλων παραγωγικῶν μονάδων και ἡ διὰ τοῦ τρόπου τούτου αὔξεις τῆς παραγωγικότητος. Ἡ περιφερειακὴ ἀνάπτυξις. Ἡ αὔξεις τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ὑπὸ ἑλληνικὴν σημαίαν ἐμπορικῶν πλοίων και ἄλλοι οἰκονομικοὶ σκοποί. Εἰς ὅλας τὰς ἀνωτέρω περιπτώσεις πρόκειται περὶ τῆς *καθιερώσεως φορολογικῶν κινήσεων*, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ὑπὸ μορφὴν μερικῶν ἢ καθολικῶν φορολογικῶν ἀπαλλαγῶν, αἱ ὁποῖαι παρέχονται ὑπὸ ὀρισμένας προϋποθέσεις και ἀφοροῦν κυρίως μὲν εἰς τὸν φόρον εἰσοδήματος, κατὰ δεύτερον δὲ λόγον εἰς τοὺς τελωνειακοὺς δασμούς, τὸν φόρον κύκλου ἐργασιῶν και ἄλλους τινὰς φόρους.

Ούτως πρὸς ὑποβοήθειαν τῆς περιφερειακῆς ἀναπτύξεως ἐπιτρέπεται ἡ ἔκπτωσης ἐκ τοῦ φόρου εἰσοδήματος ποσοστοῦ ἀπὸ 60% μέχρι 90% τοῦ επιχειρηματικοῦ κέρδους τῶν εἰς τὰς ἐπαρχίας ἐγκατεστημένων ἡμεδαπῶν βιομηχανικῶν, βιοτεχνικῶν καὶ ξενοδοχειακῶν ἐπιχειρήσεων(*) ὡς καὶ ἐπιχειρήσεων ἐξαγωγῆς γεωργικῶν προϊόντων, ἐφ' ὅσον τὸ ἐκ τοῦ ἀνωτέρω φόρου ἀπαλλασσόμενον ποσὸν διατίθεται διὰ τὴν ἀπόκτησιν ὑπὸ τῶν ἀντιστοίχων ἐπιχειρήσεων νέων ἐγκαταστάσεων ἢ τὸν ἐκσυγχρονισμόν τῶν ὑπαρχουσῶν τοιούτων (Ν.Δ. 4002/1959). Τὰ ἐν λόγῳ ποσοστὰ ἀφοροῦν εἰς ἐπενδύσεις πραγματοποιηθείσας πρὸ τῆς ἰσχύος τοῦ Α. Ν. 147/1969, ἢτοι πρὸ τῆς 9 Ὀκτωβρίου 1967, ἰσχύει δὲ ἡ ἔκπτωσης τῶν κερδῶν κατὰ τὰ ποσοστὰ ταῦτα μέχρι τῆς 31 - 12 - 1970. Προκειμένου περὶ ἐπενδύσεων πραγματοποιηθεισῶν ἢ πραγματοποιηθησομένων μετὰ τὴν 9 Ὀκτωβρίου 1967 παρέχεται διὰ τὸ ὅς ἂν Α. Ν. 147 τοῦ 1967 (ὡς τοῦτο ἐτροποποιήθη ὑπὸ τῶν Α. Ν. 543 τοῦ 1968 καὶ 607 τοῦ 1968) ἔκπτωσης ἐκ τοῦ φόρου εἰσοδήματος, διὰ τὸ συνολικὸν ποσοδὸν (ἢτοι ἄνευ ποσοτικοῦ περιορισμοῦ) τῶν κερδῶν τῶν διατεθέντων ἢ διατιθεμένων ὑπὸ τῶν εἰς τὰς ἐπαρχίας ἐν γένει ἐγκατεστημένων ἡμεδαπῶν βιομηχανικῶν, βιοτεχνικῶν καὶ μεταλλευτικῶν ἐπιχειρήσεων (ὡς καὶ ξενοδοχειακῶν ἐπιχειρήσεων λειτουργουσῶν ὑπό μορφήν Ἀνωνύμου Ἐταιρείας ἢ Ἐταιρείας περιωρισμένης εὐθύνης) διὰ τὴν ἀπόκτησιν νέων ἐγκαταστάσεων ἢ τὴν δημιουργίαν ἢ τὴν αὐξήσιν (τοῦ) ἰδίου κεφαλαίου κινήσεως. Ἐπιθῆς πρὸς τὸν αὐτὸν σκοπὸν τῆς προωθήσεως τῆς περιφερειακῆς ἀναπτύξεως καθορίζεται μειωμένος κατὰ 30% ὁ φόρος κύκλου ἐργασιῶν διὰ τὰ προϊόντα τῶν βιομηχανικῶν καὶ βιοτεχνικῶν ἐπιχειρήσεων τῶν νεοϊδρυθέντων ἢ μεταφερομένων εἰς τὴν ἐπαρχίαν (**) (Ν. Δ. 2176/1952).

Τέλος τὸν σκοπὸν τῆς περιφερειακῆς ἀναπτύξεως ἐξυπηρετεῖ καὶ ἡ γενικὴ ὑπὲρ τῶν ἡμεδαπῶν βιομηχανικῶν καὶ βιοτεχνικῶν ἐπιχειρήσεων ἀπαλλαγὴ, κατὰ τὰ κατωτέρω ἐκτιθέμενα, ἐκ δασμῶν καὶ ἄλλων ἐπιβαρύνσεων τοῦ ὑπὸ τῶν ἐπιχειρήσεων τούτων εἰσαγομένου καινουργοῦς μηχανικοῦ ἐξοπλισμοῦ, ὡς καὶ ἡ παρεχομένη εἰς τὰς ἐπαρχιακὰς βιομηχανίας δυνατότης ἐπηρευξημένης — ἐν συγκρίσει πρὸς τὰς λοιπὰς ἐν τῇ χώρᾳ βιομηχανικὰς ἐπιχειρήσεις — προσθέτου φορολογικῆς ἀποσβέσεως τοῦ παγίου αὐτῶν κεφαλαίου (βλ. σχετικῶς κατωτέρω).

Πρὸς τὸν σκοπὸν αὐξήσεως τῆς παραγωγικότητος τῶν ἐν γένει βιομηχανικῶν καὶ βιοτεχνικῶν ἐπιχειρήσεων τῆς χώρας, συνεπῶς καὶ τῶν εἰς τὴν περιοχὴν τῆς τ. Διοικήσεως Πρωτευούσης ἐγκατεστημένων ἐπιχειρήσεων, παρεσχέθη διὰ μὲν τοῦ Ν. Δ. 4002 τοῦ 1959 ἔκπτωσης μέχρι 50% τῶν ἐτησίων επιχειρηματικῶν αὐτῶν κερδῶν, ὑπὸ τὸν ὅρον δεῖ τὸ ἐκπιπτόμενον ποσοστὸν κερδῶν διατίθεται διὰ τὴν ἐκτέλεσιν παραγωγικῶν ἐπενδύσεων ὑπὸ τῶν ἀντιστοίχων ἐπιχειρήσεων, καὶ ἐφ' ὅσον πρόκειται περὶ ἐπενδύσεων γενομένων πρὸ τῆς 9/10/1967 (**). Διὰ τὰς μετὰ τὴν 9/10/1967 γενομένας ἐπενδύσεις καθωρίσθη διὰ τοῦ Α. Ν.

1. Εἰδικώτερον διὰ τὰς ἐπαρχίας ἐν γένει πλὴν τῶν Νήσων, τὸ ἀπαλλασσόμενον τοῦ φόρου ποσοστὸν ἐπενδυομένων κερδῶν καθορίζεται εἰς 60% τούτων, ἐνῶν διὰ τὰς Νήσους καθορίζεται εἰς 90%.

2. Διὰ τὰ προϊόντα τῶν εἰς τὰς Νήσους ἐγκατεστημένων ἢ ἐγκαθισταμένων βιομηχανικῶν καὶ βιοτεχνικῶν ἐπιχειρήσεων ὁ συντελεστὴς τοῦ φ.κ.ε. εἶναι μειωμένος κατὰ 40%.

3. Διὰ τὰς πρὸ τῆς ἡμερομηνίας ταύτης γενομένας ἐπενδύσεις ὑπὸ τῶν ἐπαρχιακῶν ἐπιχειρήσεων ἰσχύουν τ' ἀνωτέρω ἀναφερθέντα ἐπηρευξημένα ποσοστὰ 60% ἕως 90% τῶν ἐπιχειρ. κερδῶν.

147/1967 (ὡς οὗτος ἐτροποποιήθη διὰ τῶν Α.Ν. 543/1968 καὶ 677/1968) ἀπεριόριστος ἔκπτωσις, ἥτοι ἐχορηγήθη εἰς τὰς ὁποδοῦν ἡ ποτε τῆς χώρας ἰδουμένης ἢ λειτουργούσας βιομηχανικὰς, βιοτεχνικὰς καὶ μεταλλευτικὰς ἐπιχειρήσεις (ὡς καὶ τὰς ὑπὸ τὴν μορφήν τῆς Α. Ἐταιρείας ἢ Ἐταιρείας περιορισμένης εὐθύνης λειτουργούσας ξενοδοχειακὰς ἐπιχειρήσεις) ἀπαλλαγὴ ἐκ τοῦ φόρου εἰσοδήματος φυσικῶν ἢ νομικῶν προσώπων τοῦ συνόλου τῶν ἐτησίων καθαρῶν αὐτῶν κερδῶν, τὸ ὁποῖον διατίθεται διὰ τὴν ἀπόκτησιν νέων ἐγκαταστάσεων ἢ τὴν δημιουργίαν ἢ τὴν ἀξίωσιν (τοῦ) ἰδίου κεφαλαίου κινήσεως (').

Πρὸς ἀξίωσιν τῆς παραγωγικότητος τῶν ὑφισταμένων κατὰ τὴν δημοσίευσιν τοῦ Ν. 3949/1959 βιομηχανικῶν καὶ βιοτεχνικῶν ἐπιχειρήσεων (ἐπαρχιακῶν καὶ μὴ) ἐχορηγήθη ὑπὸ τοῦ νόμου τούτου ἀπαλλαγὴ ἐκ τῶν δασμῶν, καὶ τῶν κατὰ τὴν εἰσαγωγὴν μετὰ τῶν δασμῶν συνεισπραττομένων φόρων καὶ εἰσφορῶν, τοῦ ἐκ τοῦ Ἐξωτερικοῦ εἰσαγομένου καινουργοῦ μηχανικοῦ ἐξοπλισμοῦ, ἐφ' ὅσον αἱ εἰσάγουσαι μηχανικὸν ἐξοπλισμὸν ἐπιχειρήσεις ἀποβλέπουσιν εἰς τὸν ἐκσυγχρονισμὸν τῶν μηχανικῶν, τῶν ἐγκαταστάσεων, καὶ ὑπὸ τὸν ὄρον τῆς ἀχρηστεύσεως ἢ τῆς ἐξαγωγῆς τῶν παλαιῶν ὁμοίων ἢ ὁμοειδῶν μηχανημάτων ἢ ἐξαρτημάτων. Ἡ ἐν λόγω ἀπαλλαγὴ ἰσχύει μέχρι τῆς 31/12/1970, ἐκτείνεται δὲ αὕτη καὶ εἰς τὰ ὑπὸ ξενοδοχείων εἰσαγόμενα εἶδη ἐξοπλισμοῦ πρὸς ἀνασυγκρότησιν ἢ βελτίωσιν τῆς λειτουργίας αὐτῶν, καὶ ἐφ' ὅσον τὰ ἀπαλλασσόμενα εἶδη ἐξοπλισμοῦ δὲν παράγονται ἐν Ἑλλάδι.

Τέλος, πρὸς ὑποκίνησιν τῶν διαφόρων βιομηχανικῶν καὶ βιοτεχνικῶν ἐπιχειρήσεων πρὸς ἐκσυγχρονισμὸν τῶν ἐγκαταστάσεων τῶν καὶ διὰ τούτου πρὸς ἀξίωσιν τῆς παραγωγικότητός των καθιερώθησαν ἀρχικῶς μὲν διὰ τῶν Ν. Δ. 2176 τοῦ 1952 καὶ 3765 τοῦ 1957, βραδύτερον δὲ διὰ τοῦ Α.Ν. 147/1967 (ὡς οὗτος ἐτροποποιήθη διὰ τοῦ Α.Ν. 607/1968) ἰδιαίτερος ὑψηλὰ ποσοστὰ ἀποσβέσεων διὰ φθορὰν παγίων περιουσιακῶν στοιχείων (πλὴν βεβαίως οἰκοπέδων) πρὸς ὑπολογισμὸν τοῦ φορολογητέου κέρδους τῶν ἀντιστοιχῶν ἐπιχειρήσεων.

Συγκεκριμένως, διὰ τὸ πρὸ τῆς 9/10/1967 κτηθῆν ἢ παγίον κεφάλαιον, καθωρίσθησαν πρὸς ἑκατοστὰ ἀποσβέσεων, ἥτοι προσηυξήθησαν αἱ βασικαὶ καὶ πρόσθετοι ἀποσβέσεις κτισμάτων, μηχανημάτων καὶ ἐγκαταστάσεων, ὡς ἑξῆς:

κατὰ 50% διὰ τὰς ἐν τὸς τ. Διοικήσεως Πρωτεύουσος ἐγκατεστημένες βιομηχανικὰς, βιοτεχνικὰς, μεταλλευτικὰς καὶ ξενοδοχειακὰς ἐπιχειρήσεις. κατὰ 50%, διὰ τὰς αὐτὰς ὡς ἄνω ἐπιχειρήσεις τὰς ἐγκατεστημένας ἐκ τὸς τ. Διοικήσεως Πρωτεύουσος, ἀλλ' ἐντὸς τῶν Νομῶν Ἀττικῆς καὶ Πειραιῶς (πλὴν τῶν ἐπαρχιῶν Αἰγίνης, Κυθῆρων, Τροιζηνίας, Ὑδρας καὶ τῶν Δήμων Λαυρεωτικῆς καὶ Σπετσῶν).

κατὰ 100% προκειμένου περὶ ἐπιχειρήσεων τῶν ὡς ἄνω κατηγοριῶν, αἱ ὁποῖαι εἶναι ἐγκατεστημέναι εἰς τὰς λοιπὰς, πλὴν τῶν προαναφερθεῖσιν, περιοχὰς τῆς χώρας.

Τὰ ἀνωτέρω ὄρια ἀποσβέσεων, τακτικῶν καὶ ἐκτάκτων, προσηυξάνονται περαιτέρω κατὰ 50% διὰ καινουργῆ κτίσματα, μηχανήματα καὶ ἐγκαταστάσεις ἐν γένει νέων ἢ ὑφισταμένων βιομηχανικῶν, βιοτεχνικῶν, μεταλλευτικῶν καὶ γεωργικῶν ἐπιχειρήσεων καὶ ἐπιχειρήσεων τεχνικῶν κλάδων

1. Τὸ διὰ τὸ κεφάλαιον κινήσεως διατιθέμενον — ἐν συνδυασμῷ μὲ τὴν κτήσιν νέων ἐγκαταστάσεων — ποσὸν δὲν δύναται ὅμως νὰ εἶναι μεγαλύτερον τοῦ 20% τῶν συνολικῶς ἀπαλλασσομένων, λόγω διαθέσεως δι' ἀπόκτησιν νέων ἐγκαταστάσεων καὶ διὰ δημιουργίαν ἢ ἀξίωσιν (τοῦ) κεφαλαίου κινήσεως, κερδῶν.

λειτουργουσών εις *ώρισμένους παραγωγικούς τομείς* (καθοριζομένους υπό τοῦ Ν. Δ τῆς 17-3-1959).

Διὰ τὸ μετὰ τὴν 9/10/1967 κτηθὲν πάλιον *επιχειρήσεων*, ὡς καὶ ἐπιχειρήσεων κατασκευῆς τεχνικῶν ἔργων κοινῆς ὠφελείας, καθωρίσθησαν, διὰ τοῦ Α.Ν. 147 τοῦ 1967 (ὡς οὗτος ἐτροποποιήθη διὰ τοῦ Α.Ν. 607 τοῦ 1968) αἱ κατωτέρω προσαυξήσεις τῶν ποσοστῶν τακτικῶν καὶ ἐκτάκτων δηλ. (προσθέτων) ἀποσβέσεων:

50% διὰ τοὺς Νομοὺς Ἀττικῆς καὶ Πειραιῶς (τὴν τοῦ Δήμου Λαυρεωτικῆς).

100% διὰ τὰς ἐπαρχίας Κορινθίας, Θηβῶν, Χαλκιδίδος, τὸν Δήμον Λαυρεωτικῆς καὶ τὸ πολεοδομικὸν συγκρότημα Θεσσαλονίκης.

200% διὰ τὰς λοιπὰς περιοχὰς τῆς χώρας.

Πρὸς τὸν σκοπὸν *προσεκίνωσης ἀλλοδαπῶν κεφαλαίων* προβλέπεται ὑπὸ τοῦ Ν. Δ. τοῦ 1953 «περὶ ἐπενδύσεως καὶ προστασίας κεφαλαίων ἐξωτερικοῦ» ἡ χορήγησις διαφόρων φορολογικῶν πλεονεκτημάτων εἰς τὰ ἐν τῇ χώρᾳ εισαγόμενα πρὸς ἐπένδυσιν κεφάλαια. Τὰ πλεονεκτήματα ταῦτα καθορίζονται δι' ἀποφάσεις Εἰδικῆς Ἐπιτροπῆς, λαμβανομένης *ad hoc* δι' ἐκάστην συγκεκριμένην περίπτωσιν, δύνανται δὲ νὰ ὑπερβαίνουν ταῦτα τὰ ἀνωτέρω ἀναφερθέντα. Τὰ ἐν λόγω πλεονεκτήματα δύνανται νὰ συνίστανται μεταξύ ἄλλων εἰς τὴν ἀνάληψιν τῆς ὑποχρέωσης περὶ μὴ μεταβολῆς, ὡς πρὸς τὸς δι' ἀλλοδαπῶν κεφαλαίων ἰδρυομένης ἐπιχειρήσεως, τοῦ κατὰ τὴν Ἰδρυσιν αὐτῶν ὑφισταμένου καθεστῶτος φορολογικῆς ἐπιβαρύνσεως διὰ τοῦ φόρου εἰσοδήματος. Ἐπίσης εἰς τὴν προσωρινὴν παροχὴν μερικῆς ἢ καὶ πλήρους ἀπαλλαγῆς ἐκ τοῦ φόρου εἰσοδήματος τῶν κερδῶν ἐκ τῆς ἐπενδύσεως ἐν Ἑλλάδι ἀλλοδαπῶν κεφαλαίων. Εἰς τὴν μερικὴν ἢ ὀλικὴν ἀπαλλαγὴν τῶν ἐπιχειρήσεων, αἱ ὁποῖαι ἰδρύνονται διὰ κεφαλαίων ἐξωτερικοῦ καὶ διὰ χρονικὸν διάστημα μὴ δυνάμενον νὰ ὑπερβῆ τὰ 10 ἔτη, ἐκ βασιμῶν καὶ ἄλλων φόρων ἐπιβαλλομένων ἐπὶ τῶν εισαγομένων ἐκ τοῦ Ἐξωτερικοῦ μηχανημάτων, ἐξαρτημάτων, ἀνταλλακτικῶν κλπ. Καὶ τέλος εἰς τὴν μείωσιν ἢ καὶ πλήρη ἀπαλλαγὴν τῶν ἐπιχειρήσεων αἱ ὁποῖαι ἰδρύνονται δι' ἀλλοδαπῶν κεφαλαίων ἐκ φόρων οἱ ὁποῖοι ἐπιβάλλονται ὑπὸ Δήμων καὶ ἄλλων Δημοσίων Ὁργανισμῶν.

Βάσει τοῦ ἀνωτέρω Διατάγματος ἔχει παρασχεθῆ μεταξύ ἄλλων εἰς τὴν ἐπιχείρησιν Ἀεροτορικῶν Συγκοινωνιῶν «Ἡ Ὀλυμπιακή» πλήρης ἀπαλλαγὴ τῶν πραγματοποιουμένων κερδῶν αὐτῆς ἐκ τοῦ ἑλληνικοῦ φόρου εἰσοδήματος διὰ τὸ χρονικὸν διάστημα μέχρι τέλους τοῦ 1968 καὶ μερικὴ ἀπαλλαγὴ ἐκ τοῦ ἀνωτέρω φόρου διὰ τὸ ἀπὸ τοῦ 1969 μέχρι λήξεως τῆς συμβάσεως τοῦ Ἑλληνικοῦ Κράτους μετὰ τῆς ἐν λόγω ἐπιχειρήσεως χρονικὸν διάστημα. Βάσει τοῦ ἰδίου Ν. Διατάγματος ἔχει ἀκόμη παρασχεθῆ μερικὴ ἀπαλλαγὴ ἐκ τοῦ φόρου εἰσοδήματος εἰς τὴν Ἐταιρίαν Ἑλληνικῶν Ναυπηγείων. Ἀμφότεραι αἱ ἐπιχειρήσεις αὗται ἔχουν ἰδρυθῆ διὰ κεφαλαίων εισαχθέντων εἰς τὴν Ἑλλάδα ἐκ τοῦ Ἐξωτερικοῦ. Παρομοίως φύσεως καὶ ἐκτάσεως ἀπαλλαγῆ παρεχωρήθησαν, διὰ συναφθεισῶν πρὸ πενταετίας περίπου, ὡς καὶ ἐντελῶς προσφάτως (1970) συμβάσεων μεταξύ τοῦ Ἑλληνικοῦ Δημοσίου καὶ μεγάλων κεφαλαιούχων (Tom Pappas, Νιάρχος, Ὁνάσης κλπ.) διὰ διαφόρους ἐπενδύσεις παγίου κεφαλαίου ἐκτελουμένης ἢ ἐκτελεσθησομένης ὑπ' αὐτῶν ἐν Ἑλλάδι καὶ χρηματοδοτουμένης, συμφώνως πρὸς τὰς συναφθείσας συμβάσεις, διὰ κεφαλαίων ἐκ τοῦ Ἐξωτερικοῦ.

ΜΕΡΟΣ 4

ΘΕΩΡΙΑ ΚΑΙ ΤΕΧΝΙΚΗ
ΤΗΣ ΔΗΜΟΣΙΑΣ ΠΙΣΤΕΩΣ

ΑΙ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑΙ ΤΗΣ ΔΗΜΟΣΙΑΣ ΠΙΣΤΕΩΣ
ΚΑΙ Η ΣΚΟΠΙΜΟΤΗΣ ΤΟΥ ΔΗΜΟΣΙΟΥ ΔΑΝΕΙΣΜΟΥ

§ 1. Ἡ ταμειυτική λειτουργία τῆς Δημοσίας Πίστεως.

Ὁ δημόσιος δανεισμός εἶναι, ἀπὸ ἀπόψεως πρακτικῆς σημασίας, τὸ κυριώτερον μετὰ τὴν φορολογίαν μέσον χρηματοδοτήσεως τῆς Δημοσίας Οἰκονομίας. Ἡ χρησιμοποίησις τῆς πίστεως εἰς τὴν Δημοσίαν Οἰκονομίαν δὲν ἀποτελεῖ, ἐν τούτοις, μέσον ὀριστικῆς καλύψεως τῶν δημοσίων δαπανῶν, ἀλλ' ἀπλῶς μέσον προχρηματοδοτήσεως αὐτῶν. *Ἡ ὀριστικὴ κάλυψις τῶν διὰ δανεισμοῦ προχρηματοδοτηθεισῶν δημοσίων δαπανῶν γίνεται πάντοτε διὰ τῆς φορολογίας.* Διότι διὰ τῆς φορολογίας ἀντιλεῖ τελικῶς τὸ Κράτος (ἢ ἄλλαι Δημοσiai Οἰκονομίαι) τὰ χρηματικὰ μέσα διὰ τὴν πληρωμὴν τόκων καὶ καταβολὴν χρεωλυσιῶν τῶν ὑπ' αὐτοῦ συναφθέντων δανείων. Μὲ ἄλλους λόγους, οἱ φόροι ἀποτελοῦν τὸ ὀριστικὸν μέσον καλύψεως τῶν κρατικῶν ἐξόδων ἢ τοῦλάχιστον τοῦ μεγίστου μέρους τούτων (δοθέντος ὅτι ἐν μικρὸν μέρος αὐτῶν εἶναι δυνατόν νὰ καλύπτεται καὶ διὰ τῶν λοιπῶν εἰσοδηματικῶν δημοσίων ἐσόδων, ὡς εἶναι τὰ ἔσοδα ἐκ τῶν εἰς τὸν Κρατικὸν Προϋπολογισμὸν ἐνσωματωμένων δημοσίων ἐπιχειρήσεων καὶ αἱ πρόσσοδοι ἐκ τῆς κρατικῆς περιουσίας). Διότι οἱ φόροι ἀποτελοῦν τὸ εἰσόδημα τοῦ Κράτους, ἐνῶ *τὰ ἐκάστοτε συναπτόμενα δημοσία δάνεια ἀποτελοῦν ἀπλῶς πηγὴν κρατικῶν ἐσόδων, οὐχὶ ὁμῶς κρατικῶν εἰσόδημα.*

Οἱ λόγοι διὰ τοὺς ὁποίους τὸ Κράτος καὶ ἄλλοι φορεῖς Δημοσίων Οἰκονομιῶν εὐρίσκονται εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ προσφύγουν εἰς τὸν δανεισμὸν πρὸς κάλυψιν τῶν δαπανῶν τῶν εἶναι, ἐν πρώτοις, *ἡ ἀνεπάρκεια τῶν συνολικῶν φορολογικῶν καὶ λοιπῶν εἰσοδηματικῶν ἐσόδων* τῆς περὶ ἧς πρόκειται Δημοσίας Οἰκονομίας *πρὸς κάλυψιν τῶν συνολικῶν δαπανῶν* αὐτῆς. Ἡ ἀνεπάρκεια αὕτη, ἡ ὁποία ἔχει ὡς συνέπειαν τὴν δημιουργίαν ἑλλείμματος εἰς τὸν Δημόσιον Προϋπολογισμὸν καὶ τὴν προσφυγὴν εἰς τὸ δάνειον (τὸ πρακτικῶς σπουδαιότερον μέσον καλύψεως τοῦ ἑλλείμματος), εἶναι δυνατόν νὰ ὀφείλεται εἰς διάφορα αἴτια, ἀναφερόμενα εἴτε εἰς τὸ σκέλος τῶν δαπανῶν τοῦ Δημοσίου Προϋπολογισμοῦ εἴτε εἰς τὸ σκέλος τῶν (εἰσοδηματικῶν) ἐσόδων αὐτοῦ. Τὰ πιθανὰ ταῦτα αἴτια, τὰ ὁποῖα ἐπιδρῶν εἴτε διαζευκτικῶς εἴτε ἀθροιστικῶς ἐπὶ τοῦ (φυσιολογικοῦ) ἰσοζυγίου τοῦ Δημοσίου Προϋπολογισμοῦ καὶ προκαλοῦν ἀνατροπὴν τούτου, ἐξετάζονται εἰς τὴν παράγραφον 4 κατωτέρω.

Κατὰ δεύτερον λόγον τὴν προσφυγὴν εἰς τὸν δανεισμὸν, καὶ δὴ τὸν βραχυπρόθεσμον δανεισμὸν, καθιστᾷ ἀναγκαίαν ἡ δημιουργία ταμειακοῦ ἑλλείμματος εἰς τὸν Δημόσιον Προϋπολογισμὸν, λόγῳ

τοῦ *έτεροχρονισμοῦ δημοσίων εισπράξεων καὶ δημοσίων πληρωμῶν*. Ὁ *έτεροχρονισμὸς* οὗτος ὀφείλεται εἰς τὸ ὄτι ὠρισμένοι δημοσίου δαπάναι, ὡς εἶναι αἱ δαπάναι διὰ τὴν πληρωμὴν μισθῶν τῶν δημοσίων ὑπαλλήλων, πρέπει ἀπαραιτήτως νὰ γίνουιν ἐντὸς ὠρισμένης προθεσμίας, (π.χ. ἐντὸς τοῦ μηνὸς Μαΐου 1970) διότι εἶναι ἀνεπίδεκτοι ἀναβολῆς, ἐνῶ δὲν εἶναι ἐκ τῶν πραγμάτων δυνατόν νὰ ἐξευρευθῶν ἐντὸς τῆς αὐτῆς προθεσμίας τὰ φορολογικὰ χρήματα διὰ τῶν ὁποίων θὰ καλυφθοῦν αὐταί. Διότι ἡ Δημοσία Οἰκονομία εἶναι μὲν φορεὺς φορολογικῆς ἐξουσίας, δὲν ἔχει ὁμως τὴν δυνατότητα νὰ καθορίσῃ συμφῶνως πρὸς τὰς ἐκάστοτε χρηματικὰς τῆς ἀνάγκας τὸν ρυθμὸν τῆς εἰσροῆς φορολογικῶν ἐσόδων εἰς τὸ Δημόσιον Ταμεῖον. Ἀνακύπτει οὕτω κατ' ἀναπόδραστον ἀνάγκην βραχυχρόνιον ταμειακὸν ἔλλειμμα εἰς τὸν Δημόσιον Προϋπολογισμὸν, τὸ ὁποῖον καλύπτεται διὰ τοῦ δανεισμοῦ. Εἰδικώτερον καλύπτεται τοῦτο, ὡς ἤδη ἐσημειώθη, διὰ τῆς συνάψεως βραχυπροθέσμων πιστώσεων, διὰ τῶν ὁποίων τὸ Κράτος πορίζεται τὰ χρήματα τῶν ὁποίων ἔχει ἀνάγκην διὰ τὴν διενέργειαν τῶν ἀνεπιδέκτων ἀναβολῆς δημοσίων πληρωμῶν, πιστώσεων δὲ τὰς ὁποίας ἐξοφλεῖ τοῦτο βραδύτερον διὰ τῶν φορολογικῶν ἐσόδων τὰ ὁποία θὰ ἔχουν ἐν τῷ μεταξὺ εἰσρεύσει εἰς τὸ Δημόσιον Ταμεῖον.

Ἐτεροι, θεωρητικῶς δυνατόι, τρόποι ἀντιμετώπισεως τοῦ ἐμφανιζομένου πολλάκις ὡς ἄνω *έτεροχρονισμοῦ*, εἶναι εἴτε ἡ ἀναβολὴ τῶν πρὸς διενέργειαν πληρωμῶν μέχρις πραγματοποιήσεως τῆς διὰ ταύτας ἀπαιτουμένης εισπράξεως φορολογικῶν καὶ ἄλλων εισοδηματικῶν ἐσόδων, εἴτε ὁ σχηματισμὸς Δημοσίου Ἐθσαυροῦ. Ἡ πρώτη λύσις εἶναι ἐκ τῶν πραγμάτων ἀνεπιτυχτος, ἐκ τοῦ λόγου ὅτι πρόκειται ὡς ἐσημειώθη περὶ πληρωμῶν ἀνεπιδέκτων ἀναβολῆς. Ἡ δευτέρα λύσις δὲν εἶναι ἀποτελεσματικὴ, ὡς ἀπεδείχθη ἐκ τῆς πείρας τῆς κτηθείσης εἰς παλαιότερας ἐποχὰς εἰς Γερμανίαν καὶ εἰς ἄλλας χώρας, εἰς τὰς ὁποίας ἐγένετο σχηματισμὸς Δημοσίου Ἐθσαυροῦ. Ἡ θὰ πρέπει διὰ νὰ εἶναι ἡ δευτέρα αὕτη λύσις ἀποτελεσματικὴ νὰ εἶναι *μεγάλος ὁ σχηματιζόμενος Δημόσιος Ἐθσαυρός*, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον ὁμως σημαίνει ἀκίνητοποίησιν ἀντιστοίχως μεγάλῃς ἀγοραστικῆς δυνάμεως ἐπιδρῶσαν ἀντιπληθωρικῶς.

Καθ' ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὰς *δημοσίας ἐπιχειρήσεις* ἡ ταμεινικὴ λειτουργία τῆς πίστεως συνίσταται ἐν πρώτοις εἰς τὴν διὰ τῆς συνάψεως ὑπ' αὐτῶν βραχυπροθέσμων ἐπιχειρηματικῶν πιστώσεων χρηματοδότησιν τῆς τρεχοῦσης παραγωγῆς των. Κυρίως ὁμως συνίσταται ἡ λειτουργία αὕτη εἰς τὴν διὰ τῆς συνάψεως μεσο-ἢ μακροπροθέσμων δανείων ὑπὸ τῶν δημοσίων ἐπιχειρήσεων μερικὴν χρηματοδότησιν τῶν ὑπ' αὐτῶν ἐκτελουμένων ἐπενδύσεων παγίου κεφαλαίου, ἐπενδύσεων αἱ ὁποῖαι δὲν εἶναι ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον δυνατόν νὰ χρηματοδοτηθοῦν ἐξ ὀλοκλήρου διὰ τῆς διαθέσεως πρὸς τοῦτο τῶν καθαρῶν κερδῶν τὰ ὁποία πραγματοποιοῦν αἱ δημοσίου ἐπιχειρήσεις (παράδειγμα τὰ ὑπὸ τῆς «Δημοσίας Ἐπιχειρήσεως Ἡλεκτρισμοῦ» ἐκδοθέντα ἐν Ἑλλάδι μεταπολεμικῶς ὁμολογιακὰ δάνεια).

§ 2. Ἡ κοινωνικοοικονομικὴ λειτουργία τῆς Δημοσίας Πίστεως.

Ὅπως ὁ φόρος, οὕτως καὶ ἡ Πίστις δὲν ἀποτελεῖ εἰς τὴν Δημοσίαν Οἰκονομίαν μόνον μέσον πορισμοῦ ἐσόδων πρὸς κάλυψιν δαπανῶν, δὲν ἔχει δηλαδὴ ἀποκλειστικῶς ταμιευτικὴν λειτουργίαν—ὡς τοῦτο συμβαίνει εἰς τὴν περίπτωσιν τῶν ἰδιωτικῶν καταναλωτικῶν ἢ παραγωγικῶν οἰκονομιῶν—ἀλλ' ἐκπληροῖ πολλὰς καὶ ἄλλας λειτουργίας. Αἱ ἔξω-ταμιευτικαὶ αὐταὶ λειτουργίαι τῆς δημοσίας πίστεως συνίστανται κυρίως μὲν εἰς τὴν διὰ τῆς χρησιμοποίησεως ταύτης *ἐπιδίδωξιν διαφόρων σκοπῶν τῆς οἰκονομικῆς πολιτικῆς τῆς Κυβερνήσεως*, κατὰ δεύτερον δὲ λόγον εἰς τὴν *ἐξυπηρέτησιν σκοπῶν ἀναγομένων εἰς ἄλλους τομεῖς τῆς Κρατικῆς Πολιτικῆς*. Οὕτω, εἰς τὰς ὑπαναπτύκτους οἰκονομικῶς χώρας, εἰς τὰς ὁποίας δὲν ὑφίσταται πολλὰς ὀργανωμένην καὶ ἀποδοτικὴν ἀγορὰν κεφαλαίου καὶ οἱ ἰδιῶται ἐπιχειρηματῆται συναντοῦν μεγάλας δυσχερείας εἰς τὴν ἐξεύρεσιν τῶν ἀναγκαιούτων εἰς αὐτοὺς κεφαλαίων ἐκ τῆς ἐγγωρίου ἀποταμιεύσεως πρὸς χρηματοδότησιν τῶν ἐπενδύσεών των, τὸ Κράτος ἐνίοτε δανεῖζει εἰς αὐτοὺς ἐκ τοῦ προϊόντος τῆς κρατικῆς ἀποταμιεύσεως διάφορα ποσὰ πρὸς κάλυψιν τῶν ἐπενδυτικῶν των δαπανῶν. Εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν *ἡ δημοσία πίστις*, καὶ δὴ ἡ ἐνεργητικὴ δημοσία πίστις (βλ. κατωτ.), *ἀποτελεῖ ὄργανον πρὸς ἄσκησιν τῆς οἰκονομικῆς πολιτικῆς οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως*, χρησιμοποιεῖται δηλ. ὡς μέσον διὰ τοῦ ὁποίου καθίσταται δυνατὴ ἡ ἐκτέλεσις διαφόρων ἐπενδύσεων εἰς τὸν Ἰδιωτικὸν Τομέα, διὰ τῶν ὁποίων ἀνυψοῦται τὸ ἐπίπεδον οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως τῆς περὶ ἧς πρόκειται χώρας.

Πρὸς ἐπίτευξιν τοῦ αὐτοῦ ὡς ἄνω σκοποῦ τῆς προωθήσεως τῆς οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως, δύναται ἀκόμη τὰ γίνῃ συνδεδεασμένη χρησιμοποίησις τῆς παθητικῆς καὶ ἐνεργητικῆς δημοσίας πίστεως: Τὸ Κράτος διὰ τῆς ἐκδόσεως δανείων εἰς τὸ Ἐσωτερικὸν ἀπορροφᾷ ἐγγώριον ἀποταμίευσιν, τὸ προϊόν δὲ τῶν ἐκδιδομένων δανείων διαθέτει διὰ τὴν δανειοδότησιν διαφόρων ἰδιωτικῶν ἐπιχειρήσεων πρὸς τὸν σκοπὸν καὶ ὑπὸ τὸν ὄρον τῆς χρηματοδοτήσεως διαφόρων κατ' ἐπιλογὴν ἰδιωτικῶν ἐπενδύσεων παγίου κεφαλαίου, ἧτοι ἐπενδύσεων ὑψηλῆς κοινωνικοοικονομικῆς παραγωγικότητος, μεγάλως συμβαλλουσῶν εἰς τὴν οἰκονομικὴν ἀνάπτυξιν τῆς περὶ ἧς πρόκειται χώρας.

Ἐπίσης *ἡ δημοσία πίστις*, καὶ δὴ ἡ παθητικὴ δημοσία πίστις, *χρησιμοποιεῖται* ἐνίοτε ὡς *προληπτικὸν μέσον κατὰ τοῦ πληθωρισμοῦ ζητήσεως*, ἧτοι ὡς μέσον πρὸς καταπολέμησιν τοῦ λεγομένου πληθωρισμοῦ κενοῦ. Διὰ τὴν κατάστασιν εὐχερέστερον ἀντιληπτὴ ἢ εἰδικωτέρα αὕτη λειτουργία τῆς δημοσίας πίστεως ἀναφέρομεν ἐν σχετικῶν παράδειγμα ἐκ τοῦ Β' Παγκοσμίου Πολέμου. Κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ Πολέμου ἐκείνου εἰς τὴν Ἀγγλίαν, Γερμανίαν, τὰς Η.Π.Α. καὶ εἰς ὠρισμένας ἄλλας χώρας τὸ Κράτος ἐδανείζετο εἰς μὴ Τραπεζικὸν Κοινόν, δηλ. ἀπὸ διάφορα φυσικὰ πρόσωπα, οὐχὶ κυρίως διὰ τὴν ἀποκτήσιν διὰ τοῦ δανεισμοῦ χρηματικὰ μέσα πρὸς κάλυ-

ψιν τῶν ἀναγκῶν του, ἀλλὰ διὰ ν' ἀφαιρέσῃ ἀγοραστικὴν δύναμιν ἀπὸ τὸ Κοινόν καὶ ἐμποδίσῃ διὰ τοῦ τρόπου τούτου διάφορα φυσικά, ἰδίως, πρόσωπα, ὅπως χρησιμοποιήσουν τὴν εἰς χεῖρας τῶν ἀγοραστικὴν δύναμιν (ἢ ὅποια διαρκῶς ἤβξανε λόγῳ τῆς συνεχοῦς ἀξήσεως τῆς ἀπασχολήσεως) πρὸς ζήτησιν διαφόρων ἀγαθῶν πολιτικῆς καταναλώσεως εἰς ποσότητα μεγαλυτέραν ἐκείνης ἢ ὅποια ἦτο δυνατόν νὰ παραχθῇ κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ Πολέμου, ὅτε ἐν ὅλον ἐν μεγαλύτερον μέρος τοῦ παραγωγικοῦ δυναμικοῦ ἐχρησιμοποιεῖτο διὰ τὴν παραγωγὴν ἀγαθῶν διὰ τὰς ἀνάγκας τοῦ πολέμου καὶ ἐν ὅλον ἐν μικρότερον μέρος διὰ τὴν παραγωγὴν ἀγαθῶν πολιτικῆς καταναλώσεως. Ἀπέβλεπε δηλ. ἡ διὰ τῆς ἐκδόσεως δημοσίων δανείων ἀπορρόφησης ἀγοραστικῆς δυνάμεως εἰς τὴν παρεμπόδισιν τῆς φυσιολογικῆς (ἦτοι διὰ τοῦ μηχανισμοῦ τοῦ πληθωρισμοῦ) ἐξισορροπήσεως τῆς χρηματικῆς ἀξίας τῆς ἰδιωτικῆς καταναλωτικῆς ζήτησεως—ἢ ὅποια εἶχε τὴν τάσιν ν' αὐξάνῃ συνεχῶς, λόγῳ τῆς συνεχοῦς ἀξήσεως τῆς ἀπασχολήσεως καὶ τῶν ἰδιωτικῶν εισοδημάτων—πρὸς τὴν χρηματικὴν ἀξίαν τῆς προσφορᾶς ἀγαθῶν, ἢ ποσότης τῆς ὁποίας ἀντιθέτως ἐσημείωνε διὰ τὸν προαναφερθέντα λόγον συνεχῆ μείωσιν. Χωρὶς τὴν ἀπορρόφησην αὐτὴν ἀγοραστικῆς δυνάμεως θὰ ἀντηγωνίζοντο ἀλλήλας ἡ ἰδιωτικὴ καὶ ἡ κρατικὴ ζήτησις (ἢ ὅποια ἔπρεπε ὁπωσδήποτε νὰ ἰκανοποιηθῇ) εἰς τὴν διεκδίκησιν τῶν δυναμένων νὰ παραχθοῦν ἀγαθῶν, με ἀποτέλεσμα τὴν πληθωρικὴν ὑψωσιν τῶν τιμῶν. Ἐνῶ χάρις εἰς τὰ ἐκδοθέντα δημόσια δάνεια καὶ τὴν δι' αὐτῶν ἀφαίρεσιν ἀγοραστικῶν μέσων ἀπὸ τὸ Κοινόν, ὡς καὶ χάρις εἰς τὰ ἐφαρμοσθέντα εἰς ὄρισμένας χώρας μέτρα διοικητικοῦ περιορισμοῦ τῆς καταναλώσεως, περιορίσθη ἡ ἰδιωτικὴ καταναλωτικὴ ζήτησις εἰς τὰ ὅρια ἐντὸς τῶν ὁποίων ἦτο δυνατόν ἢ ἰκανοποιήσῃ ταύτης ἄνευ ὑψώσεως τῶν τιμῶν, καὶ οὕτως ἀπετράπη ὁ πληθωρισμός (1). Βεβαίως ἡ ἀπορρόφησης ἀγοραστικῆς δυνάμεως πρὸς ἐπίτευξιν τοῦ ἀνωτέρω ἀποτελέσματος ἦτο δυνατόν τεχνικῶς νὰ γίνῃ, καὶ πράγματι ἐγένετο, καὶ διὰ τῆς φορολογίας. Ἡ ἀποκλειστικῶς ὁμως διὰ τῆς φορολογίας ἀφαίρεσις ἀγοραστικῆς δυνάμεως εἰς τὴν ἔκτασιν ἢ ὅποια ἦτο ἀναγκαία ὑπὸ τὰς ἀνωτέρω συνθήκας (μεγάλῃ καὶ προϊούσῃ αὐξήσει τῶν ἰδιωτικῶν χρηματικῶν εισοδημάτων καὶ προϊούσῃ μείωσιν τῆς παραγωγῆς ἀγαθῶν πολιτικῆς καταναλώσεως) διὰ τὴν πρόληψιν

1. Διὰ τοῦ δανεισμοῦ εἰς μὴ Τραπεζικὸν Κοινόν κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ πολέμου καὶ τὸ Κράτος ἐξεύρισκε τὰ ἀναγκαζοῦντα εἰς αὐτὸ πέραν τῶν φορολογικῶν του ἐσόδων μέσα καλύψεως τῶν δαπανῶν του καὶ ἡ ὑφισταμένη εἰς χεῖρας τοῦ Κοινοῦ πλεονάζουσα ἀγοραστικὴ δύναμις ἀπεροφάτο καὶ ἀπεσοβεῖτο οὕτω ὁ πληθωρισμός. Ἐνῶ ἐὰν γὰρ πρὸς κάλυψιν τῶν κρατικῶν δαπανῶν ἀναγκαζοῦντα δάνεια συνήπτοντο εἰς Τραπεζικὸν Κοινόν διὰ τῆς δημιουργίας νέου χρήματος θὰ ἐπετυγχάνετο μόνον ὁ εἰς ἕκ τῶν δύο αὐτῶν σκοπῶν. Δηλαδή θὰ ἐξεύρισκε μὲν τὸ Κράτος χρηματικὰ μέσα πρὸς συμπληρωματικὴν κάλυψιν τῶν δαπανῶν του, δὲν θὰ ἀπεροφάτο ὁμως ἡ πλεονάζουσα ἀγοραστικὴ δύναμις καὶ θὰ ἐνεφανίζετο αὕτη ὡς ἕκ τούτου εἰς τὴν ἀγορὰν ὡς ἐνεργὸς ζήτησις προκαλοῦσα ὑψωσιν τῶν τιμῶν.

τοῦ πληθωρισμοῦ, θὰ εἶχεν ὡς ἀποτέλεσμα τὴν ἀμβλυνσιν τῶν κινήτρων οἰκονομικῆς δραστηριότητος τῶν κατ' ἴδαν ἀτόμων, μὲ περαιτέρω συνέπειαν νὰ τεθῆ ἐν κινδύνῳ ἡ ὅλη πολεμικὴ προσπάθεια τοῦ Ἑθνους, ὅπως δηλαδὴ θὰ συνέβαινε καὶ ἐὰν ἐπῆρχετο πληθωρισμός.

§ 3. Παθητικὴ καὶ ἐνεργητικὴ Δημοσίαι Πίσις.

Ὡς προκύπτει ἐκ τῆς γενομένης ἀνωτέρω ἀναλύσεως τῶν λειτουργιῶν τῆς Δημοσίας Πίστεως αὕτη εἶναι ἄλλοτε παθητικὴ καὶ ἄλλοτε ἐνεργητικὴ πίσις.

Περὶ *παθητικῆς δημοσίας πίστεως* ὁμιλοῦμεν ὁσάκις τὸ Κράτος ἢ ὁ φορεὺς ἐτέρας Δημοσίας Οἰκονομίας ἐμφανίζεται ὡς ὀφειλέτης, περὶ *ἐνεργητικῆς* δὲ *δημοσίας πίστεως* ὅταν τοῦτο ἐμφανίζεται ὡς δανειστής. Ὡς προκύπτει ἐκ τῶν ἀνωτέρω, εἰς περιπτώσιν κατὰ τὴν ὁποίαν ἡ δημοσία πίσις ἀσκεῖ ταμιευτικὴν λειτουργίαν, δύναται νὰ εἶναι αὕτη εἴτε παθητικὴ εἴτε ἐνεργητικὴ. Μεγάλην πρακτικὴν σημασίαν ἔχει ὅμως μόνον ἡ παθητικὴ δημοσία πίσις, μὲ τὴν ὁποίαν κυρίως θ' ἀπασχοληθῶμεν εἰς τὰ ἀκολουθοῦντα κεφάλαια. Ἡ κυριώτερα, ἀλλ' οὐχὶ ἡ μόνη, μορφὴ παθητικῆς δημοσίας πίστεως εἶναι ἡ μορφὴ τῆς διὰ δανεισμοῦ εἰς τὸ Κράτος (ἢ εἰς ἕτερον φορέα Δημοσίας Οἰκονομίας) μεταβιβάσεως εἰς αὐτὸ ἀγοραστικῆς δυνάμεως, διὰ τῆς ὁποίας τὸ δανειζόμενον Κράτος ἐξοπλίζει τὰς ἀνάγκας αὐτοῦ εἰς ἀγαθὰ ἢ ὑπηρεσίας (καθιστῶν οὕτω αὐτὰς ἐνεργὸν ζήτησιν). Ἄλλαι μορφαὶ παθητικῆς δημοσίας πίστεως εἶναι π.χ. ἡ μορφὴ τῆς ἀναλήψεως ὑπὸ τοῦ Κράτους τῆς ὑποχρεώσεως πρὸς διενέργειαν χρηματικῶν καταβολῶν ἐν τῷ μέλλοντι (π.χ. πληρωμῆς πολεμικῶν ἀποζημιώσεων) ἢ ἡ μορφὴ τῆς προχῆς ἐγγυήσεως διὰ χρηματικὰς ὑποχρεώσεις ἀναλαμβανόμενας ὑπὸ τρίτων (κλπ. πρὸς ὅπων (δηλ. διὰ δάνεια συναπτόμενα ὑπὸ τρίτων) κλπ.

§ 4. Τὸ δάνειον ὡς μέσον καλύψεως τῶν δημοσίων δαπανῶν.

Ἡ προσφυγὴ εἰς τὸ δάνειον, ὡς μέσον καλύψεως τῶν δημοσίων δαπανῶν, εἶναι ἐνδεδειγμένη, τόσον ἀπὸ ἀπόψεως Ἑθνικῆς Οἰκονομίας ὅσον καὶ ἀπόψεως Δημοσίας Οἰκονομίας, εἰς τὰς ἐξῆς περιπτώσεις :

α) Εἰς περιπτώσιν σημαντικῆς ἀξίσεως τῶν δημοσίων δαπανῶν, ἡ ὁποία δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ καλυφθῆ ἐξ ὀλοκλήρου διὰ τῆς ἀξίσεως τῶν φορῶν, ἐκ τοῦ λόγου ὅτι ὡς εἶδομεν εἰς τὴν Γεν. Θεωρίαν ὑπάρχει ἐν maximum συνολικῶν φορολογικῶν ἐσόδων (παράδειγμα : αἱ πολεμικοὶ δαπάναι) ἢ δὲν εἶναι σκόπιμον νὰ καλυφθῆ ἐξ ὀλοκλήρου διὰ φορολογικῶν μέσων.

διότι τοιαύτη συνολική κάλυψις θά συνεπήγετο υπέρβασις τοῦ optimum τῆς φορολογικῆς ἐπιβαρύνσεως (πράδειγμα: δαπάναι δημοσίων ἐτενδύσεων οικονομικῆς ἀναπτύξεως).

β) Εἰς περίπτωσιν *πτώσεως τῶν συνολικῶν φορολογικῶν ἐσόδων* (π.χ. λόγω κάμψεως τῆς οικονομικῆς δραστηριότητος ἢ—πρόκειμένου περί γεωργικῶν, δηλ. ὑποαναπτύκτων χωρῶν—λόγω μειώσεως τῆς συνολικῆς γεωργικῆς παραγωγῆς συνεπεῖα κακῆς ἐσοδείας, ἢ λόγω μεγάλης πτώσεως τῶν ἐξαγωγῶν πρώτων ὑλῶν). Ἡ πτώσις τῶν φορολογικῶν ἐσόδων δημιουργεῖ ἔλλειμμα εἰς τὸν Δημόσιον Προϋπολογισμόν καὶ καθιστᾷ ἀναγκαίαν τὴν κάλυψιν τούτου διὰ δανεισμοῦ.

γ) Εἰς περίπτωσιν *πτώσεως τῆς Ἐθνικῆς Οἰκονομίας* τῆς περί ἧς πρόκειται χώρας καὶ περιορισμένης, ὡς ἐκ τούτου, φοροδοτικῆς ἱκανότητος τῶν κατ' ἴδιαν ἰδιωτικῶν οἰκονομιῶν. Ἡ μικρὰ φοροδοτικὴ ἱκανότης τῶν ἰδιωτικῶν οἰκονομιῶν καὶ τῆς Ἐθνικῆς Οἰκονομίας ἔχει ὡς ἀποτέλεσμα, ὅτι ὁσονδήποτε καὶ ἂν ὑψωθοῦν οἱ φορολογικοὶ συντελεσταί, τὰ συνολικὰ φορολογικὰ ἔσοδα δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἐπαρκέσουν διὰ τὴν συνολικὴν κάλυψιν, ἀκόμη καὶ τῶν τακτικῶν, δημοσίων δαπανῶν καὶ καθίσταται συνεπὲς ἀνατόφευκτον τὸ ἔλλειμμα καὶ τὸ δάνειον πρὸς κάλυψιν αὐτοῦ.

γ) Εἰς περίπτωσιν *κακῆς διαρθρώσεως τοῦ φορολογικοῦ συστήματος ἢ μεγάλης ἀναλογικῶς φοροδιαφυγῆς*, ὀφειλομένης εἰς ἀνεπαρκῆ σύλληψιν τῆς φορολογητέας ὕλης λόγω περιορισμένης ἀποδοτικότητος τοῦ φορολογικοῦ διοικητικοῦ μηχανισμοῦ (περίπτωσις συνήθως εἰς τὰς ὑποαναπτύκτους χώρας) ἢ λόγω ἐξαρθρώσεως τοῦ φορολογικοῦ μηχανισμοῦ (1). Ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῶν δύο τούτων αἰτιῶν, καὶ ἰδίως τοῦ δευτέρου ἐξ αὐτῶν, δὲν καθίσταται δυνατὴ ἢ πλήρης ἀξιοποίησις τῆς φοροδοτικῆς ἱκανότητος τῶν ἰδιωτικῶν οἰκονομιῶν, μὲ ἀνατόφευκτον συνέπειαν τὴν ἔλλειμματικὴν κατάστασιν τοῦ δημοσίου προϋπολογισμοῦ καὶ τὸν Δημόσιον δανεισμόν πρὸς ἀντιμετώπισιν ταύτης.

δ) Εἰς περίπτωσιν κατὰ τὴν ὁποίαν ἡ *φορολογικὴ ἐπιβάρυνσις* εἰς τὴν περί ἧς πρόκειται χώραν *εἶναι υπέρμετρος*, ὅποτε θά πρέπει πρὸς ἀποφυγὴν περαιτέρω ἀξήσεως ταύτης νὰ καλυφθῇ μία ἀναγκαία ἀξίσεις τῶν δημοσίων δαπανῶν δι' ἀξήσεως τοῦ δημοσίου χρέους ἀντὶ νὰ καλυφθῇ αὕτη διὰ τῆς ἀξήσεως τῶν φόρων.

ε) Εἰς περίπτωσιν *ἀντικυκλικῆς ἀξήσεως τῶν δημοσίων δαπανῶν*, ὁσάκις εἶναι χαμηλὸν τὸ ἐπίπεδον ἀπασχολήσεως ἢ προβλέπεται πτώσις τούτου—λόγω μειώσεως τῶν ἰδιωτικῶν δαπανῶν. Διότι ὁ διὰ τῆς ἀξήσεως τῶν δημοσίων δαπανῶν ἐπιδιωκόμενος σκοπὸς τῆς καταπολεμήσεως τῆς ὑποαπασχολήσεως ἐπιτυγχάνεται εἰς μεγαλύτερον βαθμόν (διὰ τοὺς λόγους οἱ ὁποῖοι ἐκτίθενται εἰς τὸ σχετικὸν κεφάλαιον τῆς θεωρίας τῶν Δημ. Δαπανῶν) ὅταν ἡ ἀξίσεις τούτων καλυφθῇ διὰ τῆς συνάψεως δανείων παρὰ ὅταν καλυφθῇ δι' ἰσοπόσου ἀξήσεως τῶν φόρων.

στ) Εἰς περίπτωσιν κατὰ τὴν ὁποίαν ἡ *ἀξίσεις τοῦ Δημοσίου Χρέους δὲν ἐξυπηρετεῖ μόνον τὸν σκοπὸν τῆς χρηματοδοτήσεως τῶν Δημοσίων Οἰκονομιῶν*, ἀλλὰ ἐξυπηρετεῖ πρὸς τούτοις καὶ τὸν σκοπὸν τῆς ἀπορροφῆσεως πλεοναζούσης ἀγο-

1) Ἐξάρθρωσις τοῦ φορολογικοῦ μηχανισμοῦ εἶχε λάβει χώραν π.χ. ἐν Ἑλλάδι κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἐχθρικῆς κατοχῆς (1941—1944) καὶ τοῦ ἐντεῦθεν προελθόντος ὑπερπληθωρισμοῦ. Οἱ ἐκ τοῦ πληθωρισμοῦ νεόπτωχοι ἐστεροῦντο ἀξιολόγου φοροδοτικῆς ἱκανότητος, ἐνῶ τῶν νεοπλούτων τὴν (ἀξίθεισαν) φοροδοτικὴν ἱκανότητα δὲν εἶχε τὴν δυνατότητα κατὰ τὰ πρῶτα μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν ἔτη νὰ ἀξιοποιήσῃ ἢ Φορολογοῦσα Ἀρχὴ διότι δὲν ἐγνώριζεν τούτους.

ραστικής δυνάμεως και επομένως εξαλείψεως ύφιοταμένου πληθωρικού κενού. Είς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν εἶνε σκόπιμον κοινωνικοοικονομικῶς ὅπως ἔν μέρος τῶν δημοσίων δαπανῶν καλυφθῆ διὰ τοῦ δημ. δανεισμοῦ καὶ δὴ δανεισμοῦ εἰς μὴ Τραπεζικὸν Κοινόν (βλ. κατωτέρω), ὅπως ἐπίσης εἶνε σκόπιμος ὁ εἰς μὴ Τραπεζικὸν Κοινόν δημοσίος δανεισμός καὶ ἡ σ τ ε ι ρ ο π ο ἰ ῆ σ ι ς τῆς δ α ὐ τ ο ῦ ἀπορροφωμένης ἀγοραστικῆς δυνάμεως, ἀκόμη καὶ ἂν δέν εἶνε ἀναγκαῖος οὗτος πρὸς συμπληρωματικὴν χρηματοδότησιν τῆς Οἰκονομίας τοῦ δανειζομένου Κράτους.

ζ) Εἰς τὴν περίπτωσιν τῶν ἐν ἀναπτύξει εὐρισκομένων Οἰκονομιῶν εἶνε σκόπιμος ὁ δημοσίος δανεισμός πρὸς ἰὸν σκοπὸν συμπληρωματικῆς — πέραν τῆς διὰ φορολογικῶν μέσων ἐπιτυγχανομένης — κινητοποιήσεως παραγωγικῶν πόρων τῆς Ἡμεδαπῆ: καὶ τῆς Ἀλλοδαπῆς πρὸς ἰὸν σκοπὸν ὅπως κατασιτῆ δυνατὴ ἢ εἰς τὴν ἀπαιτουμένην ἔκτασιν ἐκτέλεισις δημοσίων ἐπινδύσεων παγίου κεφαλαίου διὰ τὴν θεμελίωσιν τῆς οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως.

Οὐθεν ἰοεῖται ὅτι εἶνε σκόπιμος ἡ σύναψις δανείων, καὶ δὴ βρχυπροθέσμων — ὑτὸ τὰς διαφόρους εἰς τὸ κεφάλαιον περὶ βρχυπροθέσμου δημοσίας πίστεως ἀναλυομένας μορφάς — πρὸς κάλυψιν τοῦ ταμειακοῦ ἐλλείμματος τοῦ Δημοσίου Προϋπολογισμοῦ, διότι ἡ ἀντιμετώπισις τοιοῦτου ἐλλείμματος μόνον διὰ τοῦ δανεισμοῦ πρέπει νὰ γίνῃ, ἐὼ δέν εἶναι αὕτη οὕτε ἐνδεειγμένη οὕτε πρακτικῶς δυνατὴ π.χ. διὰ τοῦ σχηματισμοῦ Δημοσ. Θησαυροῦ (βλ. ἄνωτ. § 1).

§ 5. Δανεισμός εἰς Τραπεζὰς καὶ δανεισμός εἰς μὴ Τραπεζικὸν Κοινόν.

Τὰ ἀναγκαιοῦντα πρὸς κάλυψιν τοῦ ἐλλείμματος τοῦ Δημοσίου Προϋπολογισμοῦ δημόσια δάνεια, εἰς ὅσας περιπτώσεις ἀποτελοῦν ταῦτα κατὰ τ' ἄνωτέρω πρόσφορον μέσον καλύψεως τῶν δημοσίων δαπανῶν, ἄλλοτε μὲν πρέπει νὰ συνάπτονται εἰς Τραπεζὰς, ἄλλοτε δὲ εἰς μὴ Τραπεζικὸν Κοινόν.

Τὰ δημόσια δάνεια πρέπει νὰ συνάπτονται εἰς Τραπεζὰς, ὅταν εἰς τὴν χώραν περὶ τῆς ὁποίας πρόκειται ὑπόσασχόλησις, ἢ ἀκριβέστερον χαμηλὸν ἐπίπεδον ἀπασχολήσεως. Τοῦτο πρέπει νὰ συμβαίη ὅτι διὰ τοῦ δανεισμοῦ εἰς Τραπεζικὸν Κοινόν καὶ κατὰ τὸ μέτρον του τοιοῦτου δανεισμοῦ λαμβάνει χώραν ἐκχρηματισμός τοῦ Δημοσίου Χρέους καὶ συνεπῶς αὐξάνει ἡ προσφορὰ χρήματος. Διὰ τῆς αὐξήσεως δὲ τῆς προσφορᾶς χρήματος ἀντιμετωπίζεται ἡ κατ' ἀκολουθίαν τῆς αὐξήσεως τῶν δημοσίων δαπανῶν, τῆς καλυφθείσης διὰ δανεισμοῦ εἰς Τραπεζικὸν Κοινόν, οὕτως τῆς ζητήσεως χρήματος διὰ τὰς αὐξηθείσας (λόγῳ αὐξήσεως τῶν δημ. δαπανῶν καὶ τῆς οἰκονομικῆς δραστηριότητος) χρηματικῆς συναλλαγᾶς. Καὶ οὕτως ἀποφεύγεται ἡ ὑψωσις τοῦ τόκου, ἢ ὁποία ἐὼν ἐσημειοῦτο θὰ ἐπέδρα βυσμενῶς ἐπὶ τῶν ἰδιωτικῶν ἐπινδύσεων μὲ ἀποτέλεσμα νὰ ἐξουδετερωθῆ ἡ ἐπίδρασις τῆς αὐξήσεως τῶν δημοσίων δαπανῶν ἐπὶ τοῦ ὕψους τῆς Ἐθνικῆς Δατάνης.

Ἐξαιρετικῶς προκειμένου περὶ ὑποαναπτύκτων χωρῶν, εἰς τὰς ὁποίας εἶνε ἀνύπαρκτος ἢ δέν εἶναι ἐπαρκῶς ἀνεπτυγμένη ἡ ἐξω-τραπεζικὴ ἀγορὰ κεφαλαίου, καὶ τὸ μέγιστον μέρος τῆς σχηματιζομένης ἰδιωτικῆς ἀποταμιεύσεως διοχετεύεται ὑπὸ μορφήν καταθέσεων εἰς Τραπεζὰς, ἐμφανίζεται ἐνδεειγμένος ὁ δημοσίος δανεισμός εἰς Τραπεζὰς, ἀκόμη καὶ ὅταν δέν ὑπάρχη ὑπόσασχόλησις ὀφειλομένη εἰς ἀνεπάρκειαν τῆς συνολικῆς ἐνεργοῦς ζητήσεως καὶ τὰ συναπτόμενα δάνεια δέν πρόκειται νὰ καλύψουν π.χ. δαπάνας διὰ τὴν ἐκτέλεισιν δημοσίων ἐπινδύσεων οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως. Διὰ τοῦ δανεισμοῦ εἰς Τραπεζικόν

Κοινόν υπό τας συνθήκας αυτές απορροφάται υπό τοῦ Κράτους ἕν μέρος τῆς εἰς τὰς Τραπεζας διοχετευομένης ἰδιωτικῆς ἀποταμιεύσεως, διατιθέμενον διὰ τὴν νομισματικῶς ὑγιᾶ χρηματοδότησιν τῶν ἐτησίων προγραμμάτων δημοσίων ἐπενδύσεων.

Μὲ ἐξαιρέσιν τῆς ἀνωτέρω εἰδικῆς περιπτώσεως, εἰς πᾶσαν ἄλλην περίπτωσιν κατὰ τὴν ὁποίαν ἡ Οἰκονομία εὐρίσκεται εἰς πλήρη ἀπασχόλησιν, τὰ ἐκάστοτε συναπτόμενα δημόσια δάνεια *πρέπει νὰ συνάπτονται εἰς μὴ Τραπεζικὸν Κοινόν*. Πρέπει δὲ *ὑπὸ συνθήκας πλήρους ἀπασχολήσεως* νὰ δανείζεται τὸ Κράτος εἰς μὴ Τραπεζικὸν Κοινόν, διὰ νὰ καθίσταται δυνατὴ ἡ ἀπορρόφησις ἑνὸς μέρους τῆς τρεχούσης ἀποταμιεύσεως καὶ ν' ἀποφεύγηται οὕτω διὰ τῆς ὑπὸ τοῦ Κράτους δαπάνης τῶν ὑπὸ τῶν ἰδιωτῶν ἀποταμιευομένων εἰσοδημάτων ἡ αὐξήσις τῆς Ἐθνικῆς Δαπάνης, αὐξήσις ἡ ὁποία θὰ ἐπήρχετο ἐάν αἱ δανειακῶς καλυπτόμεναι δαπάναι τοῦ Κράτους ἐχρηματοδοτοῦντο διὰ τραπεζικοῦ δανεισμοῦ καὶ ἐπομένως διὰ τῆς δημιουργίας νέας ἀγοραστικῆς δυνάμεως (λόγω ἐκχρηματισμοῦ τοῦ εἰς Τραπεζικὸν Κοινόν συναπτομένου Δημοσίου Χρέους-βλ. ἀνωτέρω). Αὐξήσις δὲ τῆς Ἐθνικῆς Δαπάνης ὑπὸ συνθήκας πλήρους ἀπασχολήσεως θὰ ὀδηγεῖ εἰς πληθωρισμὸν ζητήσεως, λόγῳ ἀδυνατοῦτος αὐξήσεως τῆς προσφορᾶς ἀγαθῶν. Ἐπίσης ὁ δανεισμὸς εἰς μὴ Τραπεζικὸν Κοινόν εἶναι (κατὰ μείζονα λόγον) ἀνεγκαίῳς ὡσάκις ὑφίσταται εἰς μίαν Οἰκονομίαν πληθωρικὸν κενόν. Διότι εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν ὁ εἰς μὴ Τραπεζικὸν Κοινόν δανεισμὸς βοηθεῖ, κατὰ τ' ἀνωτέρω ἐκτεθέντα, εἰς τὴν ἀπορρόφησιν τῆς ὑφισταμένης πλεοναζούσης ἀγοραστικῆς δυνάμεως καὶ ἐπομένως εἰς τὴν ἐξάλειψιν τοῦ πληθωρικοῦ κενοῦ καὶ ἀποφυγὴν τοῦ πληθωρισμοῦ.

ΤΑ ΥΠΕΡ ΚΑΙ ΚΑΤΑ ΤΟΥ ΔΗΜΟΣΙΟΥ ΔΑΝΕΙΣΜΟΥ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΑ

§ 1. Εισαγωγικά παρατηρήσεις.

Ὁ δανεισμός ὡς μέσον καλύψεως τῶν δημοσίων χρηματικῶν δαπανῶν, καὶ εἰδικώτερον ὡς μέσον ἀντιμετώπισεως τῆς ἀνεπαρκειᾶς τῶν συνολικῶν φορολογικῶν ἐσόδων πρὸς κάλυψιν τῶν συνολικῶν προγραμματισθειῶν δημοσίων δαπανῶν, παρουσιάζει ὠρισμένα ἀναμφισβήτητα καὶ σημαντικὰ πλεονεκτήματα, συνοδεύεται ὁμως καὶ ἀπὸ ἐξ ἴσου σημαντικὰ μειονεκτήματα. Θὰ πρέπει συνεπῶς διὰ τὰ κριθῆ δεοντολογικῶς, δηλ. ἀπὸ ἀπόψεως ἀκ ο λ ο υ θ η τ έ α ς δ η μ ο σ ι ο ν ο μ ι κ ῆ ς π ο λ ι τ ι κ ῆ ς, τὸ δάνειον ὡς μέσον χρηματοδοτήσεως τῆς Δημοσίας Οἰκονομίας νὰ ἐξετασθοῦν τόσον τὰ πλεονεκτήματα, ὅσον καὶ τὰ μειονεκτήματα τοῦ δημοσίου δανεισμοῦ.

§ 2. Τὰ πλεονεκτήματα τοῦ δημοσίου δανείου.

Τὰ πλεονεκτήματα τοῦ δανείου, ὡς μέσον καλύψεως τῶν δημοσίων δαπανῶν, εἶναι διττῆς φύσεως : εἶναι πρῶτον, πλεονεκτήματα ἀπὸ τῆς ἀπόψεως τοῦ δανειζομένου νομικοῦ προσώπου δημοσίου δικαίου, δηλ. ἀπὸ τῆς ἀπόψεως τῆς Δημοσίας Οἰκονομίας· καὶ εἶναι, δεύτερον, πλεονεκτήματα ἀπὸ τῆς ἀπόψεως τῶν κατ' ἴδιαν ἰδιωτικῶν οἰκονομιῶν καὶ τῆς Ἐθνικῆς Οἰκονομίας τῆς περι ἧς πρόκειται χώρας.

Ἀπὸ τῆς ἀπόψεως τῆς Δημοσίας Οἰκονομίας βασικὸν πλεονέκτημα τοῦ δημοσίου δανείου εἶναι ὅτι *ἐξασφαλίζεται ἡ ἐπάρκεια τῆς χρηματοδοτήσεως τῆς Δημοσίας Οἰκονομίας*, ἥτις ἄλλως, δηλ. χωρὶς τὴν διέξοδον τοῦ δανεισμοῦ, δὲν θὰ ἦτο δυνατόν νὰ ἐξασφαλισθῆ, δοθέντος ὅτι ὡς διεπιστώσαμεν εἰς τὸ σχετικὸν κεφάλαιον τῆς Γενικῆς Θεωρίας περὶ Φόρων, ὑπάρχει ἐν maximum τῶν συνολικῶν φορολογικῶν ἐσόδων τὸ ὅποιον δὲν εἶναι δυνατόν νὰ ὑπερβληθῆ. Ἡ διὰ τοῦ δημοσίου δανεισμοῦ ἐπαύξησις τῶν μέσων χρηματοδοτήσεως τῆς Δημοσίας Οἰκονομίας τοῦ Κράτους (καὶ κατ' ἐπέκτασιν τῶν ἄλλων ὑποδεεστέρων Δημ. Οἰκονομιῶν) ἔχει ὡς συνέπειαν ὅτι *καθίσταται εἰς τοῦτο δυνατόν νὰ ἀνταποκρίνεται εἰς μεγαλύτερον βαθμὸν εἰς τὰ καθήκοντά του ὡς Κράτους — Δικαίου καὶ ὡς Κοινωνικοῦ Κράτους*. Χωρὶς τὸ δάνειον δὲν θὰ ἦτο δυνατὴ, ἢ θὰ ἦτο ἐφικτὴ εἰς ἴσῃ περιορισμένην ἔκτασιν, π.χ. ἡ ἐκτέλεσις δημοσίων παραγωγικῶν ἐπιδηύσεων, λόγῳ τῆς ἀνεπαρκειᾶς τῶν φορολογικῶν ἐσόδων πρὸς πλήρη χρηματοδοτήσιν αὐτῶν ἢ καὶ ἔντελους ἀδυναμίας ἔστω καὶ μερικῆς καὶ ὑψέως διὰ φορολογικῶν μέσων τῶν διὰ ταύτας δαπανῶν. Χωρὶς τὸ δάνειον θὰ καθίστατο ἀκόμη ἀδύνατος, ἀπὸ οἰκονομικῆς ἀπόψεως, ἡ διεξαγωγή ἐνοπ. πολέμου καὶ συνεπῶς ἡ

ἐξασφάλις τῆς Ἐθνικῆς Ἀμύνης, ὡσαύτως λόγῳ ἀνεπαρκείας τῶν συνολικῶν φορολογικῶν καὶ τῶν πρὸς ταῦτα ἐξομοιουμένων δημοσίων ἐσόδων (βλ. ἄνωτ.) πρὸς κάλυψιν τῶν τεραστίων δημοσίων δαπανῶν αἱ ὁποῖαι πρέπει νὰ γίνουν διὰ τὴν ἱκανοποίησιν τῶν ἀναγκῶν τῆς Πολεμικῆς Οἰκονομίας.

β) Ἔτερον, μικροτέρας σπουδαιότητος, πλεονέκτημα τῆς Πίστεως διὰ τὴν Δημοσίαν Οἰκονομίαν εἶναι ὅτι **καθίσταται δυνατὴ, χάρις εἰς τὸν δανεισμόν, ἡ ἀντιμετώπισις τοῦ ἑτεροχρονισμοῦ δημοσίων εἰσπράξεων καὶ δημοσίων πληρωμῶν**, καὶ εἰδικώτερον καθίσταται δυνατὴ ἡ διενέργεια πληρωμῶν ὑπὸ τοῦ Κράτους (καὶ ἄλλων Ν. Προσώπων Δ. Δικαίου) πρὸς ἱκανοποίησιν διαφόρων ἀναγκῶν του καθ' ὑπέρβασιν τῶν εἰσπράξεων φορολογικῶν χρημάτων. Ἐὰν δὲν ὑπῆρχε ἡ διέξοδος τοῦ δανεισμοῦ, ὁ ἑτεροχρονισμὸς οὗτος θὰ ἔπρεπε ν' ἀντιμετωπισθῆ ἔϊτε **διὰ τῆς συσσωρευσεως καὶ ἀκινητοποιήσεως ἀγοραστικῆς δυνάμεως** ὑπὸ τοῦ Δημοσίου, δηλ. διὰ τῆς δημιουργίας Δημοσίου Θεσαυροῦ, πράγμα τὸ ὁποῖον ὅμως δὲν εἶναι πάντοτε πρακτικῶς δυνατόν (ὅταν ἡ διαφορὰ μεταξὺ δημοσίων πληρωμῶν καὶ εἰσπράξεων εἶναι μεγάλη), ἐπὶ πλέον δὲ συνοδεύεται ὑπὸ δυσμενῶν οἰκονομικῶν συνεπειῶν (ἀντιπληθωρικὴ ἐπίδρασις περισσεύματος, μεγαλυτέρα τῆς ἀναγκαίας φορολογικῆς ἐπιβάρυνσις τοῦ πληθυσμοῦ) καὶ ἀκόμη ἀντίκειται πρὸς τὴν φύσιν καὶ ἀποστολὴν τῆς Δημοσίας Οἰκονομίας. Ἐἴτε διὰ τῆς ἀναβολῆς τῆς διενεργείας δημοσίων πληρωμῶν — πολλὰ τῶν ὁποίων ὅμως εἶναι ἀνεπίδεκτοι ἀναβολῆς — μέχρι τῆς βαθμιαίας εἰσροῆς καὶ συγκεντρώσεως εἰς τὸ Δημοσίον Ταμεῖον τοῦ ἀναγκαίου διὰ τὰς πληρωμὰς ταύτας χρηματικοῦ ποσοῦ.

Ἀπὸ τῆς ἀπόψεως τῆς Ἐθνικῆς Οἰκονομίας τὰ πλεονεκτήματα τῆς δανειακῆς καλύψεως τῶν δημοσίων δαπανῶν εἶναι τ' ἀκόλουθα :

α) **Ἀποφεύγεται ἡ φορολογικὴ ὑπερβάρυνσις τῶν ἰδιωτικῶν οἰκονομιῶν** καὶ αἱ ἐκ ταύτης συνέπειαι ἐπὶ τῆς Ἐθνικῆς Οἰκονομίας. Γενικώτερον δὲ καθίσταται δυνατὴ ἡ ἐπιβολὴ ἐπὶ τοῦ πληθυσμοῦ μικροτέρων συνολικῶς φορολογικῶν βαρῶν ἐν συγκρίσει πρὸς τὰ φορολογικὰ βάρη τὰ ὁποῖα θὰ ἔπρεπε νὰ ἐπιβληθῶν εἰς αὐτὸν ἐὰν δὲν ὑφίστατο παραλλήλως πρὸς τὴν φορολογίαν καὶ τὸ δανειακὸν μέσον καλύψεως τῶν δημοσίων δαπανῶν. Τὸ ὅτι ἐν μέρος ἐκ τῶν συνολικῶν πρὸς διενέργειαν δημοσίων δαπανῶν — π.χ. αἱ δαπάναι δημοσίων ἐπενδύσεων — καλύπτονται μερικῶς ἢ καὶ ἔξ ὀλοκλήρου διὰ προσφυγῆς εἰς τὸν δανεισμόν, ἔχει ὡς συνέπειαν ὅτι ἀποφεύγεται ἡ ἀντίστοιχος πρὸς τὸ μέγεθος αὐτῶν αὔξησις τῆς φορολογικῆς ἐπιβαρύνσεως τοῦ πληθυσμοῦ. Ἀντὶ δὲ τῆς ἐπιβολῆς προσθέτων φόρων, ἀντιστοίχων πρὸς τὸ μέγεθος τῶν δαπανῶν αὐτῶν, ἐπιβάλλονται πρόσθετοι φόροι μόνον κατὰ τὸ ποσὸν τὸ ὁποῖον ἀπαιτεῖται διὰ τὴν κάλυψιν τῶν ἐτήσιων δαπανῶν πρὸς ἐξυπηρέτησιν (δηλ. πρὸς καταβολὴν τοκοχρεωλυσιῶν) τῶν δανείων τὰ ὁποῖα συνήφθησαν διὰ τὴν χρηματοδότησιν τῶν δημοσίων ἐπενδύσεων. Ὅπως εἶναι δὲ εὐνόητον, τὸ ποσὸν τῆς δαπά-

νης διὰ τὴν πληρωμὴν τοῦ ἑτησίου τοκοχρεωλυσίου εἶναι σημαντικῶς μικρότερον τοῦ ποσοῦ τῆς δαπάνης ἢ ὅποια ἐκαλύφθη διὰ δανεισμοῦ, π.χ. τῆς δαπάνης διὰ τὴν κατασκευὴν ὠρισμένου δημοσίου ἔργου, ἢ χρηματοδότησης τοῦ ὁποίου ἐγένετο διὰ συνάψεως δανείου.

Διὰ τὴν κατ' ἀξίαν ἐκτίμησιν τοῦ ἐν λόγῳ πλεονεκτήματος τοῦ δημοσίου δανεισμοῦ θὰ πρέπει, ὅμως, νὰ ληφθῇ ὑπ' ὄψιν καὶ ἡ βαθμιαία αὔξεις, σὺν τῇ αὔξει τοῦ Δημοσίου Χρέους, τῆς ἑτησίας ὑπηρεσίας τῶν συναπτομένων δανείων ἢ ὅποια βαρύνει τοὺς φορολογουμένους, καθόσον οἱ τόκοι καὶ τὰ χρεωλύσια καλύπτονται κατὰ τὰ ἀνωτέρω ἐκτεθέντα διὰ τῶν φόρων τοὺς ὁποίους καταβάλλουν εἰς τὸ Κράτος αἱ ἰδιωτικαὶ οἰκονομίαι. Συγκεκριμένως θὰ πρέπει νὰ γίνῃ σύγκρισις τοῦ ποσοῦ τῶν πρὸς ὠρισμένον σκοπὸν καθ' ἕκαστον ἔτος διενεργουμένων καὶ δανειακῶς καλυπτομένων δαπανῶν πρὸς τὴν ἑτησίαν ὑπηρεσίαν τοῦ συνολικῶς συναφθέντος πρὸς τὸν σκοπὸν αὐτὸν (καὶ ἐν ζωῇ εὐρισκομένου) χρέους. Ἐὰν ἐπιχειρήσωμεν τοιαύτην σύγκρισιν, θὰ διαπιστώσωμεν, ὅτι ὅσον αὐξάνει τὸ πρὸς ὠρισμένον σκοπὸν συναπτόμενον Χρέος, τόσον μειοῦται ἡ σχέσις τῶν ἑτησίων διὰ δανεισμοῦ χρηματοδοτουμένων δαπανῶν πρὸς τὴν ἑτησίαν ὑπηρεσίαν τῶν πρὸς κάλυψιν αὐτῶν συναπτομένων δανείων, καὶ ἐπομένως τόσον μειοῦται ἡ σημασία τὴν ὁποίαν ἔχει διὰ τοὺς φορολογουμένους ἢ διὰ τοῦ δανεισμοῦ προχρηματοδοτήσεις, ἀντὶ τῆς ἀπ' εὐθείας διὰ τῆς φορολογίας καλύψεως, τῶν δημοσίων δαπανῶν. Πρὸς καλλιτέραν κατανόησιν τῶν ἀνωτέρω, ἄς λάβωμεν ἐν παράδειγμα: Ὑποθέσωμεν, ὅτι τὸ Κράτος καταρτίζει ἐν μακροχρόνιον πρόγραμμα ὁδοποιίας, καὶ ὅτι δαπανᾷ κατὰ τὸ πρῶτον ἔτος τῆς ἐκτελέσεως τοῦ προγράμματος τούτου ποσὸν 50 ἑκατομμυρίων δραχμῶν, ἔξευρισκόμενον διὰ τῆς συνάψεως ἑνὸς τοκοχρεωλυτικοῦ δανείου. Περαιτέρω, ὑποθέσωμεν, ὅτι ἡ ὑπηρεσία τοῦ δανείου τούτου ἀνέρχεται εἰς 3 ἑκατ. δραχμῶν, καὶ ὅτι, ἐπομένως, ἡ σχέσις τῶν δανειακῶς καλυφθεισῶν δαπανῶν ὁδοποιίας πρὸς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ πρὸς χρηματοδότησιν αὐτῶν συναφθέντος δανείου εἶναι, κατὰ τὸ πρῶτον τοῦτο ἔτος, 50:3. Ἐάν, κατὰ τὸ δεύτερον, τρίτον, τέταρτον κ.λ.π. ἔτη τοῦ προγράμματος ὁδοποιίας διατεθῇ διὰ τὴν κατασκευὴν ὁδῶν ποσὸν 50 ἑκατ. δραχ. ἑκάστοτε, ἔξευρισκόμενον ὡσαύτως διὰ τῆς συνάψεως δανείων ἀντιστοίχου ποσοῦ, ἢ ἐν λόγῳ σχέσις θὰ ἀνέλθῃ εἰς 50:6 κατὰ τὸ δεύτερον ἔτος, 50:9 κατὰ τὸ τρίτον, 50:12 κατὰ τὸ τέταρτον κ.ο.κ. Μὲ ἄλλας λέξεις μὲ τὴν ἀπόδοτον τοῦ χρόνου γίνεται ὀλονὲν μικρότερον τὸ ὄφελος τῶν φορολογουμένων ἐκ τῆς φορολογικῆς φειδοῦς αὐτῶν ὑπὸ τοῦ Κράτους λόγῳ τῆς ὑπ' αὐτοῦ καλύψεως ἑνὸς μέρους τῶν δαπανῶν του διὰ τοῦ δανεισμοῦ. Διότι μὲ τὴν ἀπόδοτον τοῦ χρόνου αὐξάνει συνεχῶς τὸ ἑτήσιον ποσὸν τῶν καταβλητέων τοκοχρεωλυσίων, ὡς ἐκ τῆς συνεχοῦς αὔξεως τοῦ δημοσίου χρέους, συνεπῶς δὲ καὶ τὸ ποσὸν τῶν φόρων τὸ ἀπαιτούμενον κατ' ἔτος πρὸς ἐξυπηρέτησιν τούτου. Σχετικῶς, πρέπει νὰ ληφθῇ, μάλιστα, ὑπ' ὄψιν ὅτι διὰ τῆς φορολογίας πρέπει νὰ καλυφθῶν—εἰς τὸ ἀνωτέρω παράδειγμα—ὄχι μόνον αἱ ἑτήσια δαπάναι ἐξυλη-

ρετήσεως τῶν συναφθέντων δανείων, ἀλλὰ καὶ αἱ ἐτήσια δαπάναι συντηρήσεως τῶν διὰ τῶν δανείων τούτων χρηματοδοτηθέντων δημοσίων ἔργων.

β) Τὸ δεύτερον πλεονέκτημα τὸ ὁποῖον παρουσιάζει τὸ δημόσιον δάνειον ἀπὸ τῆς ἀπόψεως τῶν κατ' ἴδιαν ἰδιωτικῶν οἰκονομιῶν, συνεπῶς δὲ καὶ τῆς Ἑθνικῆς Οἰκονομίας, εἶναι ὅτι διὰ τῆς δανειακῆς καλύψεως ἐνὸς μέρους τῶν δημοσίων δαπανῶν ἀποφεύγονται συχναὶ μεταβολαὶ τῶν φορολογικῶν δεδομένων, αἱ ὁποῖαι ἄλλως θὰ ἦσαν ἀναπόφευκτοι.

Οὕτως, εἰς περίπτωσιν κατὰ τὴν ὁποίαν ἀποφασισθῆ ὑπὸ τῆς Κυβερνήσεως μιᾶς χώρας ἢ σταδιακῆ καὶ εἰς διάστημα 3 ἑτῶν κατασκευῆ ὠρισμένου δημοσίου ἔργου κόστους 3 δισεκατομμυρίων δραμῶν, θὰ πρέπει, ἐὰν δὲν ὑπάρχῃ ἡ δυνατότης δανεισμοῦ, νὰ ἐπιβληθοῦν εἰς τὸν πληθυσμὸν πρόσθετοι ἀλλὰ ἔκτακτοι φόροι 1.000 ἑκατ. δραχ. ἐτησίως καὶ διὰ περίοδον τριῶν ἑτῶν, καταργούμενοι μετὰ τὴν πάροδον τῆς 3ετίας. Ἀπότομοι ὅμως διακυμάνσεις τῶν συντελεστῶν φορολ. ἐπιβαρύνσεως (διακυμάνσεις αἱ ὁποῖαι ἀποφεύγονται διὰ τοῦ δανεισμοῦ) ἔχουν μεγάλην σημασίαν ἰδίᾳ διὰ τὸν κόσμον τῶν ἐπιχειρηματιῶν, ἐκ τοῦ λόγου ὅτι τὰ φορολογικὰ δεδομένα εἶναι ἀπὸ τὰ κυριώτερα οἰκονομικὰ δεδομένα ἐπὶ τῶν ὁποίων στηρίζουν οὗτοι τοὺς οἰκονομικοὺς τῶν ὑπολογισμοῦς, καὶ πρέπει διὰ τοῦτο νὰ ὑφίσταται σταθερότης τῶν δεδομένων τούτων.

γ) Τὸ τρίτον πλεονέκτημα τοῦ δημοσίου δανείου, ἀπὸ τῆς ἀπόψεως τῆς Ἑθνικῆς Οἰκονομίας, ἀναφέρεται εἰς τὴν εἰδικωτέραν περίπτωσιν τοῦ δανεισμοῦ πρὸς κάλυψιν τῆς εἰς περίοδον μειώσεως τῆς ἀπασχολήσεως γινομένης συμψηφιστικῆς (ἀντικυλικῆς) αὐξήσεως τῶν δημοσίων δαπανῶν. Εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν ἡ δανειακὴ κάλυψις τῆς αὐξήσεως τῶν δημοσίων δαπανῶν ἔχει ὡς συνέπειαν ὅτι ἐπιτυγχάνεται εἰς μεγαλύτερον βαθμὸν ὁ σκοπὸς τῆς ἀνυψώσεως τοῦ ἐπιπέδου οἰκονομικῆς δραστηριότητος ὁ ὁποῖος ἐπιδιώκεται διὰ τῆς αὐξήσεως τῶν δημοσίων δαπανῶν, παρ' ὅσον θὰ ἐπιτυγχάνετο ἐὰν ἡ αὐξήσις αὐτῶν ἐκαλύπτετο δι' ἀντιστοίχου αὐξήσεως τῶν φόρων (βλ. σχετικῶς Τμῆμα περὶ Δημοσίων Δαπανῶν, κεφάλαιον περὶ τοῦ πολλαπλασιαστοῦ τῶν δημοσίων δαπανῶν).

Ἐκτὸς τούτου, ὅταν ἡ αὐξήσις τῶν δημοσίων δαπανῶν καλύπτεται διὰ δανεισμοῦ εἰς Τραπεζικὸν Κοινόν, τότε αὐξάνει ἢ προσφορὰ χρήματος κατὰ τὸ ποσὸν τοῦ δημιουργουμένου χρέους (δηλ. γίνεται ὁ λεγόμενος ἐκχρηματισμὸς τοῦ Δημοσίου Χρέους). Διὰ τοῦ τρόπου τούτου ἀντιμετωπίζεται ἡ αὐξήσις τῆς ζήτησεως χρήματος, λόγῳ αὐξήσεως τῶν χρηματικῶν συναλλαγῶν, κατ' ἀκολουθίαν τῆς αὐξήσεως τῶν δημοσίων δαπανῶν καὶ τῆς ἐντεῦθεν προκαλουμένης αὐξήσεως τοῦ Ἑθνικοῦ Βίσιουδήματος καὶ τῆς ὑποκινουμένης αὐξήσεως τῶν ἰδιωτικῶν καπιταλιστικῶν δαπανῶν. Οὕτως ἀποτρέπεται ἡ ὑψωσις τοῦ τόκου, ἡ ὁποία ἐὰν ἐλάμβανε χώραν θὰ ἐπέδρα μειωτικῶς ἐπὶ τῶν ἰδιωτικῶν ἐπενδύσεων καὶ συνεπῶς θὰ ἐξουδετεροῦτο, ἐν μέρει του-

λάχιστον, ἢ αὐξητικὴ ἐπὶ τῆς Ἐθνικῆς Δαπάνης ἐπίδρασις ἐκ τῆς αὐξήσεως τῶν δημοσίων δαπανῶν δι' ἀγορὰν ἀγαθῶν.

δ) Ἄλλο πλεονέκτημα τοῦ δημοσίου δανείου ἀπὸ ἀπόψεως Ἐθνικῆς Οἰκονομίας εἶναι ὅτι *ὁ δανεισμός καθίσταται δυνατὴν τὴν ἐπιτάχυνσιν τῆς οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως* μιᾶς χώρας. Τοῦτο συμβαίνει διὰ δύο λόγους: Πρῶτον, διότι διὰ τοῦ δανεισμοῦ *καθίσταται δυνατὴ ἡ ἀρωγὴ τοῦ ἀλλοδαποῦ κεφαλαίου*, δηλ. τῆς ἀλλοδαπῆς ἀποταμιεύσεως, πρὸς χρηματοδότησιν δημοσίων ἐπενδύσεων οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως. Χωρὶς τὴν ἀρωγὴν ταύτην, ἢ ὅποια μόνον διὰ τοῦ δανεισμοῦ εἶναι δυνατὸν νὰ παρασχεθῆ, (ἢ ὑπὸ μορφὴν δωρεῶν οἰκονομικῆ βοήθεια ἀποτελεῖ ὡς γνωστὸν ἐξαίρεσιν) ὁ ρυθμὸς τῆς οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως τῶν ὑποαναπτύκτων χωρῶν θὰ ἦτο σημαντικῶς βραδύτερος παρ' ὅσον εἶναι ὅταν ἡ ἀνάπτυξις αὐτῶν στηρίζεται ἐν μέρει εἰς τὴν διὰ κεφαλαίων βοήθειαν τοῦ Ἐξωτερικοῦ. Δεύτερον, ἐπιταχύνεται ἡ οἰκονομικὴ ἀνάπτυξις διὰ τοῦ δημοσίου δανεισμοῦ διότι *ὁ δημόσιος δανεισμός εἰς τὸ Ἐσωτερικὸν ὀδηγεῖ διὰ μέσου τῆς ἐξυπηρητήσεως τοῦ Ἐσωτερικοῦ Δημοσίου Χρέους εἰς αὐξήσιν τῆς ἀποταμιεύσεως* εἰς τὴν περὶ ἧς πρόκειται χώραν καὶ ἐπαύξεισιν οὕτω τῶν δυνατοτήτων χρηματοδοτήσεως τῆς οἰκονομικῆς αὐτῆς ἀναπτύξεως διὰ τῆς ἐγγωρῶν ἀποταμιεύσεως. Τὸ ἀποτέλεσμα τοῦτο ἐπέρχεται ἐκ τοῦ λόγου ὅτι ἡ ἐξυπηρέτησις τοῦ ἐσωτερικοῦ δημοσίου χρέους ὀδηγεῖ εἰς ἀνακατανομὴν τοῦ Ἐθνικοῦ Εἰσοδήματος πρὸς ὄφελος τῶν ἀτόμων τὰ ὅποια ἀνήκουν εἰς τοὺς ἀνωτέρους εἰσοδηματικοὺς ὁμίλους. Κλασσικὸν παράδειγμα ἐν προκειμένῳ ἀποτελεῖ ἡ Ἀγγλία, ἡ οἰκονομικὴ ἀνάπτυξις τῆς ὁποίας ἐπεταχύνθη κατ' ἀκολουθίαν τῆς ἐξυπηρητήσεως τοῦ κατὰ τοὺς Ναπολεοντελοὺς Πολέμους καὶ πρὸς χρηματοδότησιν αὐτῶν δημιουργηθέντος Ἐσωτερικοῦ Δημοσίου Χρέους, ἐξυπηρητήσεως ἢ ὅποια εἶχεν ὡς συνέπειαν αὐξήσιν τῆς ἰδιωτικῆς ἀποταμιεύσεως ἐν Ἀγγλίᾳ.

ε) Διὰ τῆς ἐκδόσεως κυβερνητικῶν ὁμολογιακῶν δανείων ἢ ἄλλων πιστωτικῶν τίτλων *ἢ Ἐκδοτικὴ Τράπεζα ἔχει περισσότερα μέσα εἰς τὴν διάθεσίν τῆς πρὸς ρύθμισιν τῆς προσφορᾶς χρήματος* ἀναλόγως τῶν ἐκαστοτε ἀναγκῶν τῆς Ἐθνικῆς Οἰκονομίας, ἰδίᾳ διὰ τῆς ἀσκήσεως τῆς λεγομένης «πολιτικῆς ἀνοικτῆς ἀγορᾶς» — open market policy. (Π.χ. αὐξήσις τῆς προσφορᾶς χρήματος διὰ τῆς ὑπὸ τῆς Ἐκδοτικῆς Τραπέζης ἀγορᾶς κρατικῶν χροεογράφων). Ἐπίσης ἡ ἐκδοσις κυβερνητικῶν ὁμολογιακῶν δανείων ἐπαυξάνει τὰς δυνατότητας τῶν ἐμπορικῶν τραπεζῶν πρὸς αὐξήσιν τῆς προσφορᾶς χρήματος ὑπὸ μορφὴν καταθέσεων (deposit money), διὰ τῆς ὑπ' αὐτῶν ἀγορᾶς κρατικῶν δανείων καὶ τῆς δημιουργίας ἰσοπόσων καταθέσεων παρ' αὐταῖς εἰς λογαριασμὸν τοῦ Δημοσίου.

§ 3. Τὰ μειονεκτήματα τοῦ δημοσίου δανείου.

Τὸ δάνειον ὡς μέσον καλύψεως τῶν δημοσίων δαπανῶν δὲν παρουσιάζει ὅμως μόνον πλεονεκτήματα, ἀλλ' ἔχει ὡς ἐσημειώθη καὶ μειονεκτήματα, συνεπεία τῶν ὁποίων θὰ πρέπει, ὡς θὰ ἴδωμεν κατωτέρω, νὰ συγκρατῆται ἐντὸς ὁρίων ἢ αὔξεις τοῦ Δημοσίου Χρέους. Ὅπως καὶ τὰ πλεονεκτήματα, οὕτω καὶ τὰ μειονεκτήματα τοῦ δημοσίου δανεισμοῦ εἶναι, πρῶτον μειονεκτήματα ἀπὸ τῆς ἀπόψεως τῆς Δημοσίας Οἰκονομίας, καὶ εἶναι δεύτερον μειονεκτήματα ἀπὸ τῆς ἀπόψεως τῶν κατ' ἴδιαν ἰδιωτικῶν οἰκονομιῶν καὶ τελικῶς ἀπὸ τῆς ἀπόψεως τῆς Ἐθνικῆς Οἰκονομίας.

Ἀπὸ τῆς ἀπόψεως τῆς Δημοσίας Οἰκονομίας, τὸ σπουδαιότερον μειονεκτήμα τῆς δανειακῆς καλύψεως τῶν δημοσίων δαπανῶν εἶναι ἡ **ἐκ τοῦ** δημιουργουμένου συνεπεία τῆς τοιαύτης καλύψεως **Δημοσίου Χρέους ἐπιβάρυνσις τοῦ Προϋπολογισμοῦ τοῦ περὶ οὗ πρόκειται Νομικοῦ Προσώπου Δημοσίου Δικαίου.** Ἡ ἐπιβάρυνσις αὕτη συνίσταται εἰς τὴν ἀπορροφήσιν ἐνὸς μέρους τῶν φορολογικῶν καὶ τῶν πρὸς ταῦτα ἑξομοιουμένων ἐσόδων, τοῦ νομικοῦ τούτου προσώπου δηλ. τῶν εἰσοδηματικῶν αὐτοῦ ἐσόδων, ὑπὸ τῶν δαπανῶν ἐξυπηρετήσεως τοῦ Δημοσίου Χρέους, τῶν δαπανῶν δηλαδὴ διὰ καταβολὴν τόκων καὶ χρεωλυσίων.

Κατ' ἀκολουθίαν καὶ κατὰ τὸ μέτρον τῆς τοιαύτης ἐπιβαρύνσεως—ἡ ὁποία ὅπως θὰ ἴδωμεν κατωτέρω προέρχεται ἐκ τῆς δημιουργίας τόσον καταναλωτικοῦ ὅσον καὶ παραγωγικοῦ δημοσίου χρέους—περιορίζεται ἡ οἰκονομικὴ ἐλευθερία κινήσεων τοῦ περὶ οὗ πρόκειται νομικοῦ προσώπου δημοσίου δικαίου, δηλ. τῆς περὶ ἧς πρόκειται Δημοσίας Οἰκονομίας. Λόγω τῆς ἀπορροφήσεως ἐνὸς μέρους τῶν εἰσοδηματικῶν δημοσίων ἐσόδων ὑπὸ τῶν δαπανῶν ἐξυπηρετήσεως τοῦ ὑφισταμένου δημοσίου χρέους, καθίσταται ἀναγκαία ἡ περικοπὴ τῶν λοιπῶν δημοσίων δαπανῶν (τῶν δαπανῶν διὰ τὴν ἐκπλήρωσιν τῶν λειτουργικῶν τοῦ συγχρόνου Κράτους) καὶ γενικώτερον ἢ διαμόρφωσις αὐτῶν εἰς ἐπίπεδον χαμηλότερον ἐκείνου εἰς τὸ ὁποῖον ἐπὶ δεδομένου ὕψους δημοσίων ἐσόδων, θὰ καθορίζοντο αὐταί. Οὕτω αἱ ὑπέρογκοι δαπάναι ἐξυπηρετήσεως τοῦ Δημοσίου Χρέους τῆς Ἑλλάδος εἶχον πολλάκις κατὰ τὸ παρελθὸν ὡς συνέπειαν ἢ συνέβαλον εἰς τὴν διατήρησιν πρωτογόνων συνθηκῶν ἐν τῇ χώρᾳ ἀπὸ ἀπόψεως Κοινωνικῆς Προνοίας, Δημοσίας Ἐκπαίδευσσεως, Δημοσίας Ὑγιεινῆς κ.λ.π. ἢ ὠδήγησαν εἰς μείωσιν τῶν δαπανῶν τῶν διενεργουμένων εἰς τοὺς τομεῖς αὐτοὺς τῆς κυβερνητικῆς δραστηριότητος.

Ἡ ὑπὸ τὴν ἀνωτέρω ἔννοιαν ἐπιβάρυνσις τοῦ Δημοσίου Προϋπολογισμοῦ ἐκ τοῦ Δημοσίου Χρέους εἶναι ἄλλοτε καθαρὰ καὶ ἄλλοτε ἀκαθάριστος.

Καθαράν επιβάρυνσιν τοῦ Δημοσίου Προϋπολογισμοῦ δημιουργεῖ πάντοτε τὸ λεγόμενον καταναλωτικὸν δημόσιον χρέος, ἡ ἔννοια τοῦ ὁποίου ἀναλύεται εἰς τὸ κεφάλαιον 5 κατωτέρω. Δημιουργεῖ δὲ καθαράν επιβάρυνσιν τὸ χρέος τοῦτο, διότι τὰ καταναλωτικὰ δημόσια δάνεια ἀσκοῦν αὐξητικὴν ἐπίδρασιν μόνον ἐπὶ τοῦ σκέλους τῶν δημοσίων δαπανῶν κατὰ τὸ ποσὸν τῶν ἐτησίων δαπανῶν ἐξυπηρετήσεως τῶν δανείων, ἐνῶ δὲν ἐπιδροῦν αὐξητικῶς ἐπὶ τοῦ Ἐθνικοῦ Εἰσοδήματος καὶ ἐπὶ τῶν εἰσοδηματικῶν δημοσίων ἐσόδων κατὰ τὸν χρόνον τῆς ἐξυπηρετήσεώς των.

Ἄκαθάριστον επιβάρυνσιν τοῦ Δημοσίου Προϋπολογισμοῦ δημιουργεῖ τὸ λεγόμενον παραγωγικὸν δημόσιον χρέος, ἡ ἔννοια τοῦ ὁποίου ὡσαύτως ἀναλύεται εἰς τὸ κεφάλαιον 5. Τὰ δάνεια τὰ ἀποτελοῦντα τὸ παραγωγικὸν δημόσιον χρέος δὲν ἀσκοῦν (κατὰ τὸν χρόνον τῆς ἐξυπηρετήσεώς των) αὐξητικὴν ἐπίδρασιν μόνον ἐπὶ τοῦ σκέλους τῶν δημοσίων δαπανῶν, ἀλλὰ ἀσκοῦν τοιαύτην ἐπίδρασιν καὶ ἐπὶ τοῦ σκέλους τῶν εἰσοδηματικῶν ἐσόδων τοῦ Δημοσίου Προϋπολογισμοῦ, διότι προκαλοῦν ταῦτα, εἴτε κατ' ἄμεσον, εἴτε κατ' ἔμμεσον, εἴτε κατ' ἄμεσον καὶ ἔμμεσον τρόπον, αὐξησιν τοῦ Ἐθνικοῦ Εἰσοδήματος. Συνεπῶς δὲν δημιουργοῦν καθαράν επιβάρυνσιν τοῦ Δημοσίου Προϋπολογισμοῦ, ὡς δημιουργοῦν τοιαύτην επιβάρυνσιν τὰ καταναλωτικὰ δημόσια δάνεια, ἀλλὰ δημιουργοῦν μόνον ἀκαθάριστον επιβάρυνσιν τούτου, ὑπὸ τὴν ἔννοιαν ὅτι ἐν μέρος τῶν εἰσοδηματικῶν ἐσόδων τοῦ Δημοσίου Προϋπολογισμοῦ (ἐν μέρος τῶν φορολογικῶν αὐτοῦ ἐσόδων ἢ ἐν μέρος ἢ καὶ τὸ σύνολον τῶν ἐσόδων αὐτοῦ ἐκ τῆς ἐκμεταλλεύσεως τῶν δημοσίων ἐπενδύσεων) ἀπορροφᾶται ἀπὸ τὰς δαπάνας ἐξυπηρετήσεως τῶν παραγωγικῶν δανείων. Ὡς εἰδικώτερον ἐκτίθεται εἰς τὴν οἰκείαν παράγραφον τοῦ κεφαλαίου 5 τὰ δάνεια ταῦτα (δηλ. τὰ δάνεια τ' ἀποτελοῦντα τὸ παραγωγικὸν δημόσιον χρέος) μόνον κατὰ τὴν μεταβατικὴν περίοδον ἀπὸ τῆς συνάψεώς των μέχρι τῆς προσοδιακῆς ὠριμάνσεώς των δημιουργοῦν καθαράν επιβάρυνσιν τοῦ Δημοσίου Προϋπολογισμοῦ, πλὴν ἐξαιρετικῶν περιπτώσεων κατὰ τὰς ὁποίας δημιουργοῦν τοιαύτην επιβάρυνσιν καὶ μετὰ τὴν προσοδιακὴν των ὠρίμανσιν καὶ μέχρι τῆς ἀποσβέσεώς των.

Ὡς θὰ ἴδωμεν εἰδικώτερον εἰς τὴν περὶ παραγωγικοῦ καὶ καταναλωτικοῦ δημοσίου χρέους παράγραφον τοῦ κεφαλαίου 5, τόσον ἡ καθαρὰ ὅσον καὶ ἡ ἀκαθάριστος επιβάρυνσις τοῦ Δημοσίου Προϋπολογισμοῦ ἐκ τοῦ Δημοσίου Χρέους δὲν προσδιορίζεται ποσοτικῶς μόνον ἀπὸ τὸ μέγεθος τοῦ πρὸς ἐξυπηρετήσιν χρέους, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τοὺς ὅρους ἐκδόσεως τῶν ἐπὶ μέρους δανείων ἐκ τῶν ὁποίων τοῦτο ἀποτελεῖται (ὑψος τόκου, διάρκεια ἀποσβέσεως κ.λ.π.). Σημειωτέον ἀκόμη ὅτι καὶ τὸ ἐπίπεδον τῶν τιμῶν εἰς τὴν περὶ ἧς πρόκειται χώραν, ἐπηρεάζει τὴν πραγματικὴν επιβάρυνσιν τῆς Δημοσίας Οἰκονομίας τῆς χώρας ταύτης ἐκ τῆς ἐξυπηρετήσεως δεδομένου Δημοσίου Χρέους, ἐφ' ὅσον πρόκειται περὶ χρέους συνομολογημένου

εἰς ἐγγώριον νόμισμα. Ἡ ἐπίδρασις αὕτη δημιουργεῖται ὑπὸ τὴν ἔννοιαν ὅτι μία ὕψωσις τῶν τιμῶν ἐν συγκρίσει πρὸς τὸ ἐπίπεδον αὐτῶν κατὰ τὸν χρόνον συνομολογήσεως τῶν καθ' ἕκαστον δανείων ὑποβιβάζει ἀντιστοίχως τὴν πραγματικὴν ἐπιβάρυνσιν τοῦ Προϋπολογισμοῦ ἐκ τόκων. Ἐνῶ παραλλήλως ἡ ἐξόφλησις ἐνὸς μέρους τοῦ Δημοσίου Χρέους ἔχει, εὐνοήτως, ὡς συνέπειαν τὴν πληρωμὴν εἰς τοὺς ὁμολογιούχους ποσοῦ, τὸ ὁποῖον ἐκφραζόμενον εἰς τιμαριθμικὰς νόμισματικὰς μονάδας εἶναι μικρότερον τοῦ καταβληθέντος ὑπ' αὐτῶν εἰς τὸ Κράτος. Ἡ ὕψωσις τῶν τιμῶν ἐπιδρᾷ ὁμως ἐπὶ τοῦ βάρους τοῦ προϋπολογισμοῦ ἐκ τοῦ δημοσίου χρέους μόνον ἐφ' ὅσον αὕτη συνοδεύεται, ὡς συμβαίνει κατὰ κανόνα, ὑπὸ ἀυξήσεως τῶν χρηματικῶν εἰσοδημάτων καὶ ἀντιστοίχου ἀυξήσεως τῶν φορολογικῶν ἐσόδων, ὅταν δηλ. ὑφίσταται πληθωρισμός, Διότι μόνον τότε ἡ ὕψωσις τῶν τιμῶν προκαλεῖ πράγματι μείωσιν τοῦ βάρους τοῦ προϋπολογισμοῦ ἐκ δεδομένου Δημοσίου Χρέους — δοθέντος ὅτι τὸ ἔτησίως καταβαλλόμενον ποσὸν τοκοχρεωλυσίων οὐδεμίαν ὑφίσταται (αὐξητικὴν) μεταβολὴν ἐκ τῆς ἀυξήσεως τῶν τιμῶν (1) καὶ συνεπῶς ἀπορροφᾷ τοῦτο μικρότερον ποσοστὸν τῶν ἀυξηθέντων φορολογικῶν ἐσόδων, ἐν συγκρίσει πρὸς τὴν πρὸ τοῦ πληθωρισμοῦ περίοδον. Ἐὰν μάλιστα ἡ λαβοῦσα χώραν ὕψωσις τῶν τιμῶν εἶναι λίαν σημαντικὴ καὶ διατηρηθῆ αὕτη, πρόκειται κατ' οὐσίαν περὶ μερικῆς ἀκυρώσεως τοῦ Δημοσίου Χρέους καὶ συγκεκαλυμμένης χρεωκοπίας τοῦ ὀφειλέτου Κράτους. Τὸ ἀντίθετον συμβαίνει, βεβαίως, εἰς περίοδον πτώσεως τῶν τιμῶν καὶ ἐπομένως ὑπερτιμήσεως τοῦ νομίσματος τῶν δημοσίων δανείων. Εἰς τὴν περίπτωσιν δηλ. αὐτὴν τὸ Κράτος καταβάλλει κατ' οὐσίαν βραβεῖον ἐξοφλήσεως (βλ. κατωτέρω) εἰς τοὺς δανειστάς του.

Ἔτερον μειονέκτημα — ὡσαύτως ἀπὸ τῆς ἀπόψεως τῆς Δημοσίας Οἰκονομίας — τῆς δανειακῆς καλύψεως τῶν δημοσίων δαπανῶν, εἶναι ὅτι ὅσον μεγαλύτεραν ἔκτασιν λαμβάνει αὕτη, καὶ ὅσον ὀγκοῦται, συνεπείᾳ τῆς δανειακῆς καλύψεως ἐνὸς μέρους τῶν συνολικῶν δημοσίων δαπανῶν, τὸ *Δημόσιον Χρέος, τόσον πιθανωτέρα καθίσταται ἢ ἐντεῦθεν παράβλαψις τῆς Δημοσίας Πίστεως*, μὲ δυσμενεῖς ἐντεῦθεν συνεπείας ἐπὶ τῶν ὄρων ἐκδόσεως δημοσίων δανείων ἐν τῷ μέλλοντι. Πράγματι, ἡ προϊοῦσα διόγκωσις τοῦ Δημοσίου Χρέους κλονίζει βαθμηδὸν τὴν ἐμπιστοσύνην τοῦ Ἀποταμιεύοντος Κοινοῦ ὡς πρὸς τὴν θέλησιν ἢ τοῦλάχιστον ὡς πρὸς τὴν ἱκανότητα τοῦ Κράτους (ἢ ἄλλου Νομικοῦ Προσώπου Δημοσίου Δικαίου)

1. Ἐκτός ἐὰν τὰ περὶ ὧν πρόκειται δάνεια εἶναι ἐξησφαλισμένα δι' ἀσφαλιστικῶν ρητρῶν (βλ. εἰδικὸν κεφάλαιον κατωτέρω).

πρὸς ἐκπλήρωσιν μελλοντικῶς τῶν συνεχῶς αὐξανομένων δανειακῶν αὐτοῦ ὑποχρεώσεων. Μὲ ἄλλας λέξεις αἱ ὁμολογίαι τῶν Κρατικῶν ἢ ἄλλων Δημοσίων δανείων ἢ τὰ ἔντοκα γραμμάτια Δημοσίου Ἐθναυροῦ (βλ. σχετικῶς κατωτέρω) καθίστανται βαθμιαίως ἐπισηφάλης, ἢ ἠλαττωμένης ἀσφαλείας, τοποθέτησις κεφαλαίου, πρῶγμα τὸ ὅποιον ἔχει ὡς συνέπειαν μερικὴν ἢ καὶ πλήρη (ἀναλόγως τοῦ βαθμοῦ παραβλάψεως τῆς Δημοσίας Πίστεως) ἀποτυχίαν τῶν μελλοντικῶν ἐκδόσεων δημοσίων δανείων ἢ ὅπερ πιθανώτερον ἀναγκάζει τὸ Κράτος ὅπως συνάπτῃ τὰ ἐφεξῆς ἐκδιδόμενα δάνειά του μὲ ἐπαχθεῖς δι' αὐτὸ ὄρους ἐκδόσεως.

Συνεπεία τῆς μειώσεως τῆς ἐμπιστοσύνης τοῦ Κοινοῦ πρὸς τὴν ἀσφάλειαν τῶν τοποθετήσεων ἀποταμιεύσεων εἰς κρατικὰ χρεώγραφα, σημειοῦται βαθμιαίως πτώσις τῆς χρηματιστηριακῆς τιμῆς τῶν ἐν κυκλοφορίᾳ ὁμολογιῶν τῶν δημοσίων δανείων, δηλ. τῶν παλαιῶν δανείων, μὲ περαιτέρω συνέπειαν τὸν ἀντιστοιχῶς δυσμενῆ (διὰ τὸ Κράτος) ἐπηρθεασμὸν τῶν ὄρων ἐκδόσεως νέων κυβερνητικῶν δανείων. Διότι εἰάν, ὑπὸ τὰς συνθήκας αὐτὰς τῆς μειωμένης ἐμπιστοσύνης πρὸς τὸ Δημόσιον ὡς ὀφειλέτην, δὲν προσφερθῆ ἢ εἰς τοὺς ἔχοντας διαθέσιμα κεφάλαια πρὸς ἐπένδυσιν κατὰ τὴν σύναψιν νέων δημοσίων δανείων ὁ ὑψηλὸς «πραγματικὸς» τόκος τὸν ὅποιον ἀποφέρουν—μετὰ τὴν σημειωθείσαν πτώσιν τῶν χρηματιστηριακῶν τιμῶν τῶν παλαιῶν ὁμολογιακῶν δανείων τοῦ Δημοσίου—τὰ παλαιὰ δάνεια, θὰ ἐπηρθεασθῆ μειωτικῶς ἢ ζητησις τῶν ὁμολογιῶν τῶν νέων δημοσίων δανείων, μετὰ δὲ τὴν περάτωσιν τῆς ἐκδόσεως αὐτῶν θὰ σημειώσῃ ἀντίστοιχον πῶσιν καὶ ἡ χρηματιστηριακὴ αὐτῶν τιμή. Ἐκτὸς τοῦ ἀνωτέρω λόγου, ἡ ἔκδοσις, μετὰ τὴν ἐπελθοῦσαν παράβλαψιν τῆς δημοσίας πίστεως, νέων δημοσίων δανείων μὲ τόκον πραγματικὸν ὑψηλότερον ἐκείνου εἰς τὸν ὅποιον ἄλλως θὰ ἐξεδίδοντο ταῦτα, καθίσταται ἀναγκαία καὶ ἐκ τοῦ λόγου ὅτι ὁ τόκος τῶν νέων δανείων θὰ πρέπει νὰ περιέχῃ καὶ ἀσφάλιστρον κατὰ τοῦ κινδύνου τὸν ὅποιον—κατὰ τὴν ἀντίληψιν τῶν ἀποταμιευτῶν—περικλείει ἢ ἐπένδυνσις κεφαλαίων εἰς κρατικὰ χρεώγραφα.

Τ' ἀνωτέρω ἀποτελέσματα ἐμφανίζονται, ὡς εἶναι εὐνόητον, εἰς μεγαλύτερον βαθμὸν καὶ ἐπέρχονται ταῦτα μὲ βεβαιότητα κατ' ἀκολουθίαν μιᾶς ἄλλης πιθανῆς ἢ καὶ ἀναποφεύκτου συνέπειας τῆς ὑποχρεώσεως τοῦ Δημοσίου, ἥτοι κατ' ἀκολουθίαν τῆς Κρατικῆς Πτωχεύσεως. Ἡ **κρατικὴ πτώσις**, ἥτοι ἡ διαδηλωθεῖσα ἀδυναμία τοῦ Κράτους ὅπως συνεχίσῃ τὴν **χρυσίαν**, ἥτοι ἡ διαδηλωθεῖσα ἀδυναμία τοῦ Δημοσίου Χρέους, ἢ καὶ ἀκόμη ἡ καταβολὴν τόκων καὶ χρεωλυσίων τοῦ Δημοσίου Χρέους, ἢ καὶ ἀκόμη ἡ μονομερῆς ὑπὸ τοῦ Κράτους ἔστω καὶ μερικὴ ἀναστολὴ τῆς καταβολῆς χρεωλυσίων ἢ καὶ τῆς καταβολῆς τοῦ συμπεφωνημένου τόκου τοῦ Δημοσίου Χρέους, ἔχουν ὡς ἐπακόλουθον—ὡς ἀποδεικνύει ἢ εἰς διαφόρους χώρας, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ εἰς τὴν Ἑλλάδα κτηθεῖσα σχετικὴ πείρα—ὅτι στερεοῦται ἐπὶ, περισσότερον ἢ ὀλιγώτερον, μακρὸν χρονικὸν διάστημα ἢ δανειακὴ πηγὴ δημοσίων ἐσόδων ἢ ὅτι τὰ νέα δάνεια τὰ ὁποῖα συνάπτει τὸ

Κράτος μετὰ τὴν πτώχευσιν ἢ τὴν μερικὴν ἀναστολὴν τῆς καταβολῆς τῆς ὑπηρεσίας τοῦ Δημοσίου Χρέους ἀναγκάζεται νὰ τὰ συνάψῃ ὑπὸ βαρεῖς, καὶ ἐνίοτε ταπεινωτικούς δι' αὐτὸ ὄρους.

Τὰ μειονεκτήματα τῆς δανειακῆς καλύψεως τῶν δημοσίων δαπανῶν ἀπὸ τῆς ἀπόψεως τῶν κατ' ἴδιαν ἰδιωτικῶν οἰκονομιῶν καὶ τῆς Ἑθνικῆς Οἰκονομίας τῆς περὶ ἧς πρόκειται χώρας εἶναι κυρίως τ' ἀκόλουθα:

Ἐν πρώτοις, ἡ δημιουργία δημοσίου χρέους εἰς τὸ παρελθὸν κατ' ἀκολουθίαν τῆς δανειακῆς καλύψεως ἐνὸς μέρους τῶν συνολικῶν δημοσίων δαπανῶν, ἔχει ὡς συνέπειαν ὅτι **τὸ ἐπίπεδον φορολογικῆς ἐπιβαρύνσεως τοῦ πληθυσμοῦ εἰς τὸ παρὸν εἶναι ὑψηλότερον παρ' ὅσον ἄλλως θὰ ἦτο**. Διότι ἡ διενέργεια πλὴν τῶν ἄλλων δημοσίων δαπανῶν, καὶ τῶν δαπανῶν πρὸς ἐξυπηρέτησιν τοῦ κατὰ τὸ παρελθὸν δημιουργηθέντος Δημοσίου Χρέους δὲν συνεπάγεται μόνον ὡς εἶδομεν ἀνωτέρω, περιορισμὸν τοῦ μέτρου καλύψεως τῶν δημοσίων ἀναγκῶν καὶ συνεπῶς περικοπὴν τῶν μὲ ταύτας συνδεομένων δημοσίων δαπανῶν. Ἀλλὰ καθιστᾷ ἀκόμη ἀναγκαίαν τὴν αὐξησιν τῆς φορολογικῆς ἐπιβαρύνσεως τῶν ἰδιωτικῶν οἰκονομιῶν (δοθέντος ὅτι δὲν εἶναι δυνατὴ, ἢ τοῦλάχιστον δὲν εἶναι πάντοτε ἐφικτή, ἡ ἀντιμετώπισις τῆς ἐτήσιας ἐπιβαρύνσεως τοῦ Προϋπολογισμοῦ ἐκ τοῦ Δημοσίου Χρέους μόνον διὰ τῆς περικοπῆς ἄλλων δημοσίων δαπανῶν). Ἡ παρεμποδίζει αὕτη μείωσις τῆς φορολογικῆς ἐπιβαρύνσεως, ἡ ὁποία ἐὰν δὲν ὑπῆρχον αἱ δαπάναι ἐξυπηρετήσεως τοῦ Δημοσίου χρέους ἢ ἐὰν ἦσαν μικρότεραι αἱ δαπάναι αὗται, θὰ ἦτο ἀπὸ ἀπόψεως Προϋπολογισμοῦ πραγματοποιήσιμος. Ἐὰν μάλιστα ληθῆ ὅτι ὄψιν καὶ τὸ γεγονός, περὶ τοῦ ὁποίου ἐγένετο λόγος ἀνωτέρω, ὅτι καθίσταται ἀναπόφευκτος συνέπεια τῆς ὑπάρξεως δημοσίου χρέους ὁ καθορισμὸς εἰς χαμηλότερον ἐπίπεδον (ἐκείνου εἰς τὸ ὁποῖον ἄλλως θὰ καθορίζοντο) τῶν δαπανῶν διὰ τὴν ἐκπλήρωσιν ὑπὸ τοῦ Κράτους τῶν διαφόρων λειτουργιῶν αὐτοῦ, τὸ γεγονός δηλαδὴ ὅτι ἡ ἐξυπηρέτησις τοῦ Δημοσίου Χρέους ἀποβαίνει εἰς βῆρος τῆς ποιότητος καὶ τῆς ποσότητος τῶν ὑπηρεσιῶν τοῦ Κράτους πρὸς τὸ Σύνολον τῶν Φορολογουμένων μιᾶς χώρας—διὰ τῶν ὁποίων ἀντισταθμίζεται ὡς εἶδομεν ἀλλαχοῦ ἡ συνολικὴ φορολογικὴ αὐτῶν παροχὴ πρὸς τὸ Κράτος—καθίσταται τότε ἐντόνωτερον τὸ ἐν λόγῳ μειονέκτημα τοῦ δημοσίου δανεισμοῦ. Διότι ὡς διεπιστώσαμεν εἰς τὴν Γενικὴν Θεωρίαν περὶ Φόρων, σημασίαν διὰ τὸ ἐπίπεδον τῆς πραγματικῆς φορολογικῆς ἐπιβαρύνσεως τῶν πολιτῶν μιᾶς χώρας δὲν ἔχει μόνον ἡ σχέσις συνολικῶν φορολογικῶν ἐσόδων πρὸς Ἑθνικὸν Εἰσόδημα, ἀλλὰ καὶ τὸ μέγεθος τῶν διαφόρων κρατικῶν παροχῶν πρὸς τοὺς φορολογουμένους. Ἐφ' ὅσον λοιπὸν ἡ ἀξία τῶν παροχῶν τούτων ἐπηρεάζεται κατὰ τ' ἀνωτέρω δυσμενῶς ὑπὸ τῶν δαπανῶν ἐξυπηρετήσεως τοῦ Δημοσίου Χρέους, ἡ ὑπαρξίς αὐτοῦ ἐπιδοῦ καὶ διὰ τοῦ τρόπου τούτου ἀξητικῶς ἐπὶ τοῦ ἐπιπέδου τῆς πραγματικῆς φορολογικῆς ἐπιβαρύνσεως τοῦ πληθυσμοῦ τῆς περὶ ἧς πρόκειται χώρας.

Εἰς τὴν ἀνωτέρω συνέπειαν τοῦ δημοσίου δανεισμοῦ ἐμφανίζεται σαφῶς ἡ ἰδιότης τῶν δημοσίων δανείων ὡς *φόρων τῆς αὔριον*, τὸ γεγονός δηλ. ὅτι ἡ δανειακὴ κάλυψις ἐνὸς μέρους τῶν δημοσίων δαπανῶν δὲν σημαίνει ματαίωσιν τῆς φορολογίας τῶν πολιτῶν (ματαίωσιν δηλ. τῆς ἀντιστοίχου πρὸς τὰς δανειακῶς καλυφθείσας δημοσίας δαπάνας φορολογικῆς ἐπιβαρύνσεως αὐτῶν) ἀλλ' ἀπλῶς ἀναβολὴν ταύτης.

Τὸ γεγονός ὅτι τὸ ἐπίπεδον φορολογικῆς ἐπιβαρύνσεως τοῦ πληθυσμοῦ εἶναι, λόγῳ τῆς ὑπάρξεως Δ. Χρέους, ὑψηλότερον παρ' ὅσον ἄλλως θὰ ἦτο, ἔχει ὡς συνέπειαν ὅτι ὅταν τὸ πρὸς ἐξυπηρέτησιν Δημόσιον Χρέος εἶναι σημαντικόν, τότε καὶ ἡ πρόσθετος φορολογικὴ ἐπιβάρυνσις τοῦ πληθυσμοῦ εἶναι μεγάλη. Ὅσον ὑψηλότερον ὅμως εἶναι τὸ ἐπίπεδον φορολογικῆς ἐπιβαρύνσεως εἰς μίαν χώραν, τόσον ἐντονώτεροι εἶναι αἱ κοινωνικαὶ καὶ οἰκονομικαὶ ἐπιδράσεις τῆς φορολογίας καὶ ἀκόμη εἰς τόσον μεγαλύτερον βαθμὸν ἐκδηλοῦνται αἱ διάφοροι παθητικαὶ καὶ ἐνεργητικαὶ ἀντιδράσεις ἔναντι τοῦ φόρου, περὶ τῶν ὁποίων ἐγένετο λόγος εἰς τὴν Γενικὴν Θεωρίαν περὶ Φόρων. Αἱ διάφοροι ὅμως αὗται συνέπειαι τῆς φορολογίας ἐπέρχονται μὲ βεβαίότητα καὶ εἰς μεγάλον βαθμὸν εἰς περιπτώσιν κατὰ τὴν ὁποίαν γίνῃ ὑπέρβασις τοῦ ἀνωτέρου ὁρίου φορολογικῆς ἐπιβαρύνσεως, εἰς τὴν ὑπέρβασιν δὲ ταύτην εἶναι δυνατὸν νὰ ὀδηγήσῃ ἡ δημιουργία ὑπερόγκου Δημοσίου Χρέους.

Βεβαίως, ὅταν τὸ Δημόσιον Χρέος εἶναι ἐσωτερικὸν λαμβάνει χώραν διὰ τῆς διὰ φορολογικῶν μέσων ἐξυπηρετήσεως αὐτοῦ ἀπλῆ ἀνακατανομὴ τοῦ Ἐθνικοῦ Εἰσοδήματος. Ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν δὲν ἀπολείπουν αἱ δυσμενεῖς συνέπειαι διὰ τὴν Κοινωνικὴν Οἰκονομίαν ἐκ τῶν προσθέτων φόρων πρὸς ἐξυπηρέτησιν τοῦ Δημοσίου Χρέους, ἀπλῶς εἶναι τότε αἱ συνέπειαι αὗται ἠπιώτεροι :

Πράγματι, ὅταν καὶ καθ' ὃ μέρος τὸ ἐξυηρητούμενον Δημόσιον Χρέος εἶναι ἐσωτερικὸν δὲν δημιουργεῖται μὲν διὰ τῆς ἐξυηρητήσεως αὐτοῦ πρόσθετος φορολογικὴ ἐπιβάρυνσις τῆς Συνολικῆς Οἰκονομίας τῆς χώρας, εἶναι ὅμως μεγαλυτέρα παρ' ὅσον ἄλλως θὰ ἦτο ἡ φορολογικὴ ἐπιβάρυνσις ἐνὸς μέρους τοῦ πληθυσμοῦ, ἦτοι τῶν ἀτόμων τὰ ὁποῖα δὲν εἶναι κάτοχοι ὁμολογιῶν τοῦ ἐξυηρητουμένου ἐσωτερικοῦ Δημοσίου Χρέους ἢ τῶν ἀτόμων τὰ ὁποῖα κατέχουν μὲν τοιαύτας ὁμολογίας, ἀλλὰ τὸ ποσὸν τῶν φόρων τοὺς ὁποίους προσθέτως καταβάλλουν διὰ τὴν ἐξυηρητήσιν τοῦ Δημοσίου Χρέους εἶναι μεγαλύτερον τοῦ ποσοῦ τὸ ὁποῖον εἰσπράττουν διὰ τόκους καὶ χρεωλύσια τῶν δημοσίων δανείων τῶν ὁποίων ἔχουν εἰς τὴν κατοχὴν τῶν ὁμολογιῶν. Ὅταν δὲ ἡ πρόσθετος αὕτη φορολογικὴ ἐπιβάρυνσις καθιστᾷ τὴν συνολικὴν φορολογικὴν αὐτῶν ἐπιβάρυνσιν ὑπερβολικὴν, τότε ἐξασθενίζουσι τὰ κίνητρα οἰκονομικῆς δραστηριότητος τῶν ἀτόμων αὐτῶν καὶ ἐπηρεάζεται κατὰ τρόπον δυσμενῆ διὰ τὴν Ἐθνικὴν Οἰκονομίαν ἡ οἰκονομικὴ αὐτῶν συμπεριφορὰ.

Ἐκτὸς τούτου ἀκόμη καὶ ὅταν συμπτίπουν εἰς ὄρισμένα πρόσωπα αἱ ἰδιότητες τοῦ φορολογουμένου καὶ τοῦ κομιστοῦ ὁμολογιῶν τοῦ ἐσωτερικοῦ Δημοσίου Χρέους, τὰ δὲ ποσὰ τὰ ὁποῖα τὰ πρόσωπα ταῦτα καταβάλλουν (προσθέτως) ὡς φορολογούμενοι διὰ τὴν πληρωμὴν τόκων τῶν ἐσωτερικῶν κρατικῶν δανείων ἐπανέρχονται ἐξ ὁλοκλήρου εἰς αὐτὰ ὑπὸ τὴν μορφήν εἰσπράξεως τοκομεριδίων, τὸ καθαρὸν ἀποτέλεσμα εἶναι ὅτι τὰ ἐν λόγῳ πρόσωπα οὐδεμίαν κατ' οὐσίαν ἀμοιβὴν λαμβάνουσι διὰ τὸ κεφάλαιον τὸ ὁποῖον ἐπενέδυσαν εἰς κρατικὰς ὁμολογίας (ἢ εἰς γραμμάτια Δημοσίου Θεσαυροῦ), ἢ ὅτι μειοῦται τὸ καθαρὸν οικονομικὸν ὄφελος, τὸ ὁποῖον καρποῦνται ἐκ τῆς οἰκονομικῆς τῶν δραστηριότητος.

Τὸ δεύτερον μειονέκτημα τοῦ δημοσίου δανεισμοῦ εἶναι ὅτι ἡ *σύναψις δημοσίων δανείων ὀδηγεῖ* *cet. par* (συνεπῶς καὶ ὑπὸ τὸν ὄρον ὅτι ὁ δανεισμὸς γίνεται εἰς μὴ τραπεζικὸν κοινόν) *εἰς ὑψώσιν τοῦ τόκου*, ἐκ τοῦ λόγου ὅτι αὐξάνει ἡ ζήτησις ἀποταμιευτικοῦ κεφαλαίου ἐπὶ ἀμεταβλήτου τῆς προσφορᾶς αὐτοῦ (!).

Τὸ τρίτον μειονέκτημα, τὸ ὁποῖον παρουσιάζει ἡ δανειακὴ κάλυψις τῶν δημοσίων δαπανῶν εἶναι ἡ *αὐξήσις τοῦ κοινωνικοῦ αὐτῶν κόστους*. Ὅπως θὰ ἴδωμεν εἰς τὸ εἰδικὸν κεφάλαιον τῆς Θεωρίας τῶν Δημοσίων Δαπανῶν, τὸ κοινωνικὸν κόστος ὄρισμένης δημοσίας δραστηριότητος εἶναι ἡ θυσία τῆς διαζευκτικῆς χρήσεως τῶν παραγωγικῶν ἐκείνων πόρων οἱ ὁποῖοι ἀναλίσκονται εἰς τὴν κρατικὴν παραγωγικὴν διαδικασίαν πρὸς τὸν σκοπὸν ὅπως καταστῇ δυνατὴ ἡ ἀνάπτυξις τῆς δραστηριότητος ταύτης. Ἡ δανειακὴ λοιπὸν κάλυψις τῶν χρηματικῶν δαπανῶν, αἱ ὁποῖαι γίνονται εἰς ὄρισμένον τομέα δημοσίας δραστηριότητος ἔχει ὡς συνέπειαν μεγαλυτέραν (ἐν συγκρίσει πρὸς τὴν φορολογικὴν αὐτῶν κάλυψιν) *παρέκκλισιν ἐκ τῆς ὀρθολογικῆς ἀρχῆς* κατὰ τὴν διενέργειαν τῶν δαπανῶν αὐτῶν.

Ὁ λόγος διὰ τὸν ὁποῖον ἡ δανειακὴ κάλυψις τῶν δημοσίων δαπανῶν ὀδηγεῖ εἰς μεγαλυτέραν *παρέκκλισιν ἐκ τῆς ὀρθολογικῆς ἀρχῆς* κατὰ τὴν διενέργειαν αὐτῶν εἶναι ὅτι οἱ ἐκπρόσωποι τῶν φορολογουμένων εἰς τὸ Κοινοβούλιον, οἱ ὁποῖοι καὶ ψηφίζουν τὰς διαφόρους δημοσίας δαπάνας, *αἰσθάνονται πολὺ ἡλιγώτερον τὸ βάρος ὄρισμένης δαπάνης*, ὅταν αὕτη

1. Καὶ κατὰ τὴν περὶ τόκου θεωρίαν τοῦ Keynes ὅταν αἱ δημόσιαι δαπάναι καλυφθοῦν διὰ δανεισμοῦ εἰς μὴ τραπεζικὸν κοινόν θὰ προέλθῃ ἐντεῦθεν ὑψώσις τοῦ τόκου. Διότι ἡ διενέργεια τῶν δανειακῶς καλυφθεισῶν προσθέτων δημοσίων δαπανῶν θὰ ὀδηγήσῃ εἰς αὐξήσιν τῆς ζήτησεως χρήματος διὰ τὰς αὐξηθείσας (λόγῳ τῆς διενεργείας τῶν προσθετῶν δημοσίων δαπανῶν) συναλλαγὰς. Ἡ αὐξήσις δὲ αὕτη δὲν θὰ ἀντιμετωπισθῇ δι' αὐξήσεως τῆς προσφορᾶς χρήματος, ἀφοῦ ὁ δανεισμὸς ἐγένετο εἰς μὴ τραπεζικὸν κοινόν καὶ συνεπῶς δὲν ἔλαβε χώραν ἐκχρηματισμὸς τοῦ Δ. Χρέους ὡς θὰ ἐλάμβανε ἐὰν ἡ Κυβέρνησις εἴχε δανεισθῇ εἰς τραπεζικὸν κοινόν.

καλύπτεται δανειακῶς, παρὰ ὅταν καλύπτεται διὰ φορολογικῶν χρημάτων. Διότι εἰς τὴν πρώτην περίπτωσιν αἱ φορολογούμεναι ἰδιωτικαὶ οἰκονομίαι βαρύνονται φορολογικῶς μόνον μὲ τὸ ποσὸν τῶν ἐτησίων τόκων καὶ χρεωλυσιῶν τοῦ δανείου τὸ ὁποῖον συνήφθη διὰ τὴν κάλυψιν τῆς γενομένης δαπάνης, καὶ συνεπῶς μόνον κατὰ τὸ ποσὸν αὐτὸ αἰσθάνονται τὸ ἐκ τῆς δαπάνης βάρος. Ἐνῶ εἰς τὴν δευτέραν περίπτωσιν βαρύνονται αὗται (ἀμέσως) μὲ ὀλόκληρον τὸ ποσὸν τῆς δαπάνης. Τὸ ὅτι τὰ δάνεια ἀποτελοῦν «φόρους τῆς αὔριου» εὐχερῶς λησμονεῖται ὑπὸ τῶν ἀντιπροσώπων τῶν πολιτῶν εἰς τὸ Κοινοβούλιον. Τὸ γεγονός δὲ αὐτὸ ἔχει ὡς συνέπειαν ὅτι εἶναι ἀντιστοίχως χαλαρώτερος καὶ ὁ ἔλεγχος τοῦ Κοινοβουλίου καὶ τῆς Δημοσίας Γνώμης ὡς πρὸς τὴν σκοπιμότητα καὶ ὀρθολογικότητα τῶν δανειακῶς καλυπτομένων δημοσίων δαπανῶν. Ἡ περαιτέρω συνέπεια εἶναι ἡ διενέργεια δημ. δαπανῶν μικροτέρου ὀφέλους διὰ τὸ Κοινωνικὸν Σύνολον ἐν συγκρίσει πρὸς τὸ ὄφελος ἐξ ἄλλων δημοσίων δαπανῶν ἢ τὸ ὄφελος ἐξ τῶν ἰδιωτικῶν δαπανῶν, αἱ ὁποῖαι κατ' οἰκονομικὴν ἀναγκαιότητα ἐκτοπίζονται ὑπὸ τῶν ἐν λόγῳ δημοσίων δαπανῶν (π.χ. ἐκτέλεσις δημοσίων ἐπενδύσεων χαμηλῆς παραγωγικότητος, ὡς τὸ πρὸ ἐτῶν ἀνεγερθὲν πολυτελὲς ξενοδοχεῖον ἐπὶ τῆς Πάρνηθος).

Ἔτερον μειονέκτημα τῶν δημ. δανείων εἶναι ὅτι ὁ *δημόσιος δανεισμός* εἶνε δυνατόν νὰ ὀδηγήσῃ εἰς *πληθωρισμὸν ζητήσεως*. Τοῦτο δύναται νὰ συμβῇ ὅταν ἡ Κυβέρνησις δανεῖζεται εἰς Τραπεζικὸν Κοινόν, ὁπότε κατὰ τὸ ποσὸν τοῦ δανείου αὐξάνει ἢ προσφορὰ χρημάτων, δηλ. γίνεται ἐκ χρηματισμοῦ τοῦ Δημοσίου Χρέους (βλ. σχετικῶς καὶ προηγουμένην παράγραφον 2). Δοθέντος ὅτι ἡ αὐξήσις τῆς προσφορᾶς χρημάτων θὰ ὀδηγήσῃ εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν εἰς αὐξήσιν τῶν χρηματικῶν δαπανῶν (διότι τὸ δάνειον ἐξεδόθη ἀκριβῶς πρὸς κάλυψιν τῆς αὐξήσεως τῶν δημοσίων δαπανῶν, ἐκ τῆς ὁποίας μάλιστα θὰ προέλθῃ ὑποκινουμένη αὐξήσις καὶ τῶν ἰδιωτικῶν καταναλωτικῶν δαπανῶν) ἐὰν δὲν ὑφίσταται δυνατότης ἀντιστοίχου αὐξήσεως τῆς προσφορᾶς ἀγαθῶν θὰ προκύψῃ προοιῶσα ὑψωτικὴ κίνησις τῶν τιμῶν.

Ἐξ ἄλλου ἡ *ἐξυπηρέτησις τοῦ Δημοσίου Χρέους ἐπιδρᾷ ἀντιπληθωρικῶς* (βλ. σχετικῶς κατωτέρω Κεφ. 18, § 3), ὅταν δὲ αὕτη γίνεται εἰς περιόδον κάμψεως τῆς οἰκονομικῆς δραστηριότητος προκαλεῖ ἐπιδείνωσιν τῆς οἰκονομικῆς καταστάσεως.

Περαιτέρω ἡ σύναψις δημοσίων δανείων καὶ ἡ δημιουργία δημοσίου χρέους ἔχει ὡς συνέπειαν, ὅταν τὸ χρέος εἶναι ἐξωτερικόν, ὅτι ἡ ἐξυπηρέτησις αὐτοῦ ὀδηγεῖ εἰς *αὐξήσιν τοῦ παθητικοῦ τοῦ Δογαριασμοῦ Ἐισοδήματος* τοῦ Ἴσοζυγίου Ἐξωτερικῶν Πληρωμῶν λόγῳ καταβολῆς τόκων, ὡς καὶ εἰς *αὐξήσιν τοῦ παθητικοῦ τοῦ Δογαριασμοῦ Κεφαλαίου* τοῦ Ἴσοζυγίου Ἐξωτερικῶν Πληρωμῶν, λόγῳ καταβολῆς χρεωλυσιῶν.

ΑΙ ΠΗΓΑΙ ΤΩΝ ΔΗΜΟΣΙΩΝ ΔΑΝΕΙΩΝ

§ 1. Ἡ κοινωνικοοικονομικὴ πηγὴ τῶν εἰς μὴ Τραπεζικὸν Κοινὸν συναπτομένων δανείων.

Ὅσακις τὰ δημόσια δάνεια συνάπτονται εἰς τὸ λεγόμενον μὴ Τραπεζικὸν Κοινόν (1), εἴτε προαιρετικὰ εἶναι ταῦτα εἴτε ἀναγκαστικά, ἔχουν ὡς πηγὴν τὴν ἀποταμιεύσιν ἐκ τοῦ Ἐθνικοῦ Εἰσοδήματος τῆς τρεχούσης εἰσοδηματικῆς περιόδου. Ἐν μέρος τῆς τοιαύτης ἀποταμιεύσεως τίθεται ὑπὸ τῶν ἀποταμιευτῶν (π. χ. ὑπὸ φυσικῶν προσώπων, ὑπὸ Ἀσφαλιστικῶν Ἐταιριῶν, ὑπὸ Ἐπιχειρήσεων κ.λ.π.) εἰς τὴν διάθεσιν τοῦ δανειζομένου Κράτους, ἀντὶ νὰ χρησιμοποιηθῇ δι' ἄλλας διαζευκτικὰς ἐπενδύσεις, π. χ. πρὸς ἀγορὰν μετοχῶν. Ἡ ἐμφάνισις καὶ τοῦ Κράτους εἰς τὴν πιστωτικὴν ἀγορὰν διὰ τῆς ἐκδόσεως ὑπ' αὐτοῦ δανείων καὶ ἡ ἀπορρόφησης ὑπὸ τῶν ἐκδιδομένων δημοσίων δανείων ἐνὸς μέρους τῆς ἀποταμιεύσεως ὠρισμένης εἰσοδηματικῆς περιόδου (2) ἔχει ὡς συνέπειαν ὑψωσιν τοῦ

1. Τοιαῦτα εἶναι τὰ δάνεια εἰς τὰ ὁποῖα ὁ δανειζὼν τὸ Δημόσιον δὲν εἶναι Τράπεζαι, δηλ. Τραπεζικὸν Κοινόν, ἀλλ' εἶναι διάφορα φυσικὰ πρόσωπα ἢ καὶ νομικὰ πρόσωπα ἰδιωτικοῦ ἢ δημοσίου δικαίου πλὴν τῶν Τραπεζῶν.

2. Εἶναι δυνατόν ὅμως διάφορα φυσικὰ ἢ νομικὰ πρόσωπα, τὰ ὁποῖα ἐνεγράφησαν εἰς ἓν ὁμολογιακὸν δάνειον κατὰ τὴν ἐκδοσίν του, νὰ ἐξεῦρον τὰ διὰ τὴν ἀγορὰν ὁμολογιῶν τοῦ δανείου ἀναγκαιοῦντα χρήματα δι' ἀναλήψεως παλαιῶν καταθέσεων τῶν εἰς Τραπεζὰς μὲ ἄλλας λέξεις δι' ἀντλήσεως εἰς παλαιὰς ἀποταμιεύσεις, ἀποταμιεύσεις δηλ. ἐκ τοῦ εἰσοδήματος τῶν παρωχημένων ἐτῶν. Αἱ παλαιαὶ αὐταὶ ἀποταμιεύσεις μὲ τὰς ὁποίας ἀγοράζονται εἰς τὸ παρὸν ὁμολογιακὸν ἐνὸς νεο-εκδιδομένου δανείου, ἤσκησαν ἤδη εἰς τὸ παρελθὸν τὴν ἀντιπληθωρικὴν αὐτῶν λειτουργίαν (ἐξασθένεισιν τοῦ εἰσοδηματικοῦ ρεύματος). Ἡ συμμετοχὴ εἰς νεοεκδιδόμενον δάνειον δι' ἀναλήψεως παλαιῶν καταθέσεων, δηλ. διὰ χρησιμοποίησεως παλαιῶν ἀποταμιεύσεων, ἐπιδρᾷ πληθωρικῶς (ἐφ' ὅσον ὁ ἐκδότης τοῦ δανείου δαπανήσῃ τὸ προῖόν του δι' ἀγορὰν ἀγαθῶν καὶ ὑπηρεσιῶν ἐκ τῆς ἐγχωρίου παραγωγῆς) καθ' ὃ μέρρον αἱ παλαιαὶ καταθέσεις αἱ ἀναλαμβάνόμεναι διὰ τὴν συμμετοχὴν εἰς τὸ δάνειον ὑπερβαίνουσι τὰς νέας καταθέσεις εἰς τὰς τραπεζὰς, ἤτοι τὰς καταθέσεις αἱ ὁποῖαι ἀντιπροσωπεύουσι ἀποταμιεύσιν ἐκ τοῦ εἰσοδήματος τῆς τρεχούσης εἰσοδηματικῆς περιόδου. Κατὰ τὸ ποσὸν τῆς τοιαύτης ὑπερβάσεως ὁ δανεισμός εἰς μὴ τραπεζικὸν κοινὸν ἰσοδυναμεῖ ἀπὸ ἀπόψεως νομισματικῶν ἐπιδράσεων πρὸς δανεισμόν εἰς τραπεζικὸν κοινόν (βλ. κατωτ. § 2).

τόκου εἰς τὴν περὶ ἧς πρόκειται χώραν, λόγῳ αὐξήσεως τῆς ζητήσεως κεφαλαίων, ἐπὶ ἀμεταβλήτου τῆς προσφορᾶς τούτων—ἐὰν πράγματι ἡ προσφορὰ κεφαλαίων παρέμεινεν ἀμετάβλητος.

Εἰς τὰς περιπτώσεις κατὰ τὰς ὁποίας διὰ τοῦ δημοσίου δανεισμοῦ ἀπορροφᾶται ἡμεδαπὴ ἀποταμίευσις, πηγὴ τῶν δημοσίων δανείων εἶναι τὸ Ἐθνικὸν Εἰσόδημα τῆς Ἡμεδαπῆς. Ἐὰν ὅμως πρόκειται περὶ δανείου ἐκδοθέντος εἰς τὸ Ἐξωτερικόν, συνεπῶς δανείων διὰ τῆς ἐκδόσεως τῶν ὁποίων μεταβιβάζεται εἰς τὸ δανειζόμενον Κράτος ἄλλοδαπὴ ἀποταμίευσις, πηγὴ τῶν δημοσίων δανείων εἶναι τὸ Ἐθνικὸν Εἰσόδημα ξένων χωρῶν. Συνήθως εἰς τὰς πλουσίας χώρας τὰ ὑπὸ τοῦ Δημοσίου, ὡς καὶ ὑπὸ ἰδιωτῶν, ἐκδιδόμενα δάνεια ἐκδίδονται εἰς τὸ Ἐσωτερικόν καὶ συνεπῶς ἔχουν ταῦτα ὡς πηγὴν τὸ Ἐθνικὸν Εἰσόδημα τῆς Ἡμεδαπῆς. Ἀντιθέτως, εἰς τὰς ἀνεπαρκῶς ἀνεπτυγμένας οἰκονομικῶς χώρας, πηγὴ τῶν δημοσίων καὶ ἰδιωτικῶν ὁμολογιακῶν δανείων εἶναι κυρίως τὸ Ἐθνικὸν Εἰσόδημα ξένων χωρῶν, δηλ. ἡ ἄλλοδαπὴ ἀποταμίευσις.

§ 2. Ἡ κοινωνικοοικονομικὴ πηγὴ τῶν εἰς Τραπεζικὸν Κοινὸν συναποτέμων δανείων.

Ὅταν τὸ Δημοσίον δανεῖζεται ἀπὸ Τραπεζᾶς αὐταὶ εἶτε: α) θέτουν εἰς τὴν διάθεσίν του κεφάλαια ἐκ τῶν παρ' αὐταῖς καταθέσεων τοῦ μὴ Τραπεζικοῦ Κοινοῦ, δηλ. ἐκ τῶν εἰς αὐτὰς συγκεντρουμένων ἀποταμιευμάτων· εἶτε β) δημιουργοῦν κατὰ θέσιν ἐπ' ὀνόματι τοῦ Δημοσίου, δημιουργοῦν δηλαδή νέαν ἀγοραστικὴν δύναμιν, ποσοῦ ἀντιστοίχου πρὸς τὸ ποσὸν τοῦ δανείου, με συνέλειαν τὴν ἀντίστοιχον αὐξήσιν τῆς προσφορᾶς χρήματος, ὅποτε ὁμιλοῦμεν περὶ ἐκχρηματισμοῦ τοῦ Δημοσίου Χρέους.

Εἰς τὴν πρώτην περίπτωσιν πηγὴ τῶν δημοσίων δανείων εἶναι ἀποταμίευσις τῆς τρεχούσης εἰσοδηματικῆς περιόδου—ἐκτὸς ἐὰν αἱ Τραπεζαὶ δανεῖζουν ἐκ τῶν χρημάτων τῶν καταθετῶν τῶν ποσὸν τὸ ὁποῖον εἶναι συνολικῶς μεγαλύτερον τοῦ ποσοῦ τῶν νέων παρ' αὐταῖς καταθέσεων, ὅποτε τὸ ὑπερβάλλον ἀποτελεῖ κατ' οὐσίαν δημιουργίαν νέας ἀγοραστικῆς δυνάμεως.

Εἰς τὴν δευτέραν περίπτωσιν ἡ δαπάνη ὑπὸ τοῦ Δημοσίου τῆς νεοδημιουργηθείσης ἀγοραστικῆς δυνάμεως τὴν ὁποίαν ἔθεσαν εἰς τὴν διάθεσιν αὐτοῦ αἱ τράπεζαι συνεπάγεται καθ' ὅσον ἐνίσχυσιν τοῦ λεγομένου εἰσοδηματικοῦ ρεύματος, ἐφ' ὅσον καὶ καθ' ὁ μόνον ἢ ἐνίσχυσις τοῦ εἰσοδηματικοῦ

ρεύματος τὴν ὁποῖαν προκαλεῖ ἡ δαπάνη τοῦ ποσοῦ τοῦ δημοσίου δανείου, ἦτοι τὸ ἔλλειμμα τοῦ δημοσίου προϋπολογισμοῦ, δὲν ἐξουδετεροῦται διὰ τῆς ἀντιπληθωρικῆς ἐπιδράσεως τῆς ἰδιωτικῆς ἀποταμιεύσεως ἢ ὁποῖα ἐγένετο ἐκ τοῦ εἰσοδήματος τῆς τρεχούσης εἰσοδηματικῆς περιόδου (βλ. σχετικὸν κεφάλαιον εἰς τὸ περὶ Δημοσίου Προϋπολογισμοῦ Τμῆμα). Ἡ καθαρὰ ἐνίσχυσις τοῦ εἰσοδηματικοῦ ρεύματος ἐὰν τελικῶς λάβῃ χώραν, σημαίνει αὔξησιν τῆς Ἐθνικῆς Δαπάνης, δηλαδὴ αὔξησιν τῆς συνολικῆς δημοσίας καὶ ἰδιωτικῆς ἐνεργοῦ ζητήσεως. Ἡ αὔξησις τῆς ἐνεργοῦ ζητήσεως δὲν θὰ ὀδηγήσῃ εἰς ὑψωσιν τῶν τιμῶν, ἢ δὲν θὰ ὀδηγήσῃ ἀποκλειστικῶς εἰς ὑψωσιν τῶν τιμῶν ἐφ' ὅσον ὑφίσταται ἡ δυνατότης αὐξήσεως τῆς προσφορᾶς ἀγαθῶν, ὑφίσταται δηλαδὴ ἡ δυνατότης αὐξήσεως τῆς παραγωγῆς. Ἐὰν ὅμως ἔλλείπῃ ἡ δυνατότης αὕτη, τότε τὸ μοναδικὸν ἀποτέλεσμα τὸ ὁποῖον θὰ ἐπέλθῃ ἐκ τῆς αὐξήσεως τῆς Ἐθνικῆς Δαπάνης καὶ τῆς συνολικῆς ἐνεργοῦ ζητήσεως κατ' ἀκολουθίαν τῆς ὑπὸ τοῦ Κράτους δαπάνης τοῦ προϊόντος τοῦ δανείου τὸ ὁποῖον τοῦτο συνῆψεν εἰς Τραπεζικὸν Κοινὸν θὰ εἶναι ἡ ὑψωσις τῶν τιμῶν. Διὰ τῆς ὑψώσεως τῶν τιμῶν θὰ μειωθῇ τὸ μερίδιον τῶν ἰδιωτῶν ἐπὶ τῆς συνολικῆς παραγωγῆς, δηλαδὴ ἐπὶ τοῦ Κοινωνικοῦ Προϊόντος τῆς χώρας περὶ τῆς ὁποίας πρόκειται, πρὸς ὄφελος τοῦ Κράτους τὸ ὁποῖον θὰ χρησιμοποιήσῃ πρῶτον αὐτὸ τὴν δημιουργηθεῖσαν νέαν ἀγοραστικὴν δύναμιν διὰ τὴν ἀναζήτησιν προσθέτους ποσότητος ἀγαθῶν καὶ ὑπηρεσιῶν, ἢ αὔξησις τῆς ζητήσεως τῶν ὁποίων θὰ ὀδηγήσῃ εἰς ὑψωσιν τῶν τιμῶν τῶν ἀγαθῶν αὐτῶν (ἢ καὶ εἰς ὑψωσιν τῶν τιμῶν τῶν ἀγαθῶν ἢ παραγωγή τῶν ὁποίων ἐμειώθη λόγῳ χρησιμοποίησεως ἐνὸς μέρους τῶν διὰ τὴν παραγωγήν αὐτῶν διατιθεμένων μέχρι τοῦδε παραγωγικῶν πόρων ἐπὶ τῷ σκοπῷ αὐξήσεως τῆς παραγωγῆς ἀγαθῶν πρὸς τὰ ὁποῖα κατηνθύνθη ἡ πρόσθετος ζήτησις τοῦ Κράτους). Ἡ ὑψωσις τῶν τιμῶν καὶ ἡ συνεπιείξ ταύτης μείωσις τῶν ποσοτήτων διαφόρων ἀγαθῶν τὰ ὁποῖα ἀποκοτῶν τὰ κατ' ἴδιαν ἄτομα διὰ τῆς διαθέσεως τοῦ χρηματικοῦ αὐτῶν εἰσοδήματος—τὸ ὁποῖον παρέμεινεν ἀμετάβλητον—σημαίνει ἀναγκαστικὴν ἀποταμίευσιν αὐτῶν καὶ συνεπῶς αὔξησιν τῆς πραγματικῆς ἀποταμιεύσεως ἐκ τοῦ ἰδίου ὡς μέχρι τοῦδε πραγματικοῦ Ἐθνικοῦ Εἰσοδήματος (διότι τὸ πραγματικὸν Ἐθνικὸν Εἰσόδημα, δηλαδὴ ἡ συνολικὴ ποσότης τῶν παραγομένων ἀγαθῶν καὶ ὑπηρεσιῶν δὲν ἠϋξήθη). Οὕτω καὶ εἰς περίπτωσιν κατὰ τὴν ὁποῖαν τὰ δημόσια δάνεια ἐκδίδονται εἰς Τραπεζικὸν Κοινόν, τίθεται δὲ διὰ τῆς ἐκδόσεως αὐτῶν νεοδημιουργηθεῖσα ἀγοραστικὴ δύναμις εἰς τὴν διάθεσιν τοῦ δανειζομένου Κράτους προκαλοῦσα ὑψωσιν τῶν τιμῶν, *κοινωνικοοικονομικὴ πηγὴ τῶν δανείων εἶναι ἐν τελικῇ ἀναλύσει τὸ πραγματικὸν Ἐθνικὸν Εἰσόδημα τῆς χώρας*, τὸ Κράτος τῆς ὁποίας δανείζεται εἰς τὴν Ἡμεδαπὴν.

Τὸ αὐτὸ ὅμως συμβαίνει καὶ εἰς περίπτωσιν κατὰ τὴν ὁποῖαν ἡ δαπάνη ὑπὸ τοῦ δανειζομένου Κράτους τῆς νέας ἀγοραστικῆς δυνάμεως, τὴν

ὁποῖαν θέτουν εἰς τὴν διάθεσιν αὐτοῦ αἱ Τράπεζαι αἱ ὁποῖαι τοῦ χορηγοῦν δάνειον, δὲν ὀδηγεῖ εἰς ὑψωσιν τῶν τιμῶν, ἀλλ' εἰς αὔξησιν τῆς παραγωγῆς, ἦτοι εἰς αὔξησιν τοῦ πραγματικοῦ Ἐθνικοῦ Εἰσοδήματος. Διότι καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν τὸ δανειζόμενον Κράτος διὰ τῆς δαπάνης τοῦ προϊόντος τοῦ δανείου ἀφαιρεῖ ἀπὸ τὴν Ἄγορᾶν ἓν μέρος τῆς (αὔξηθείσης) συνολικῆς παραγωγῆς ἀγαθῶν καὶ ὑπηρεσιῶν, δηλαδὴ ἓν μέρος τοῦ πραγματικοῦ Ἐθνικοῦ Εἰσοδήματος.

§ 3. Τὰ ἀναγκαστικὰ δημόσια δάνεια.

Ἐλέχθη ἀνωτέρω ὅτι εἰς περίπτωσιν κατὰ τὴν ὁποῖαν τὰ εἰς τὸ Τραπεζικὸν Κοινὸν συναπτόμενα δημόσια δάνεια ὀδηγοῦν διὰ τῆς δαπάνης τοῦ προϊόντος αὐτῶν εἰς ὑψωσιν τῶν τιμῶν, λαμβάνει χώραν ἀναγκαστικὴ ἀποταμίευσις ἑνὸς μέρους τοῦ πραγματικοῦ Ἐθνικοῦ Εἰσοδήματος τῆς περὶ ἧς πρόκειται χώρας, καθιστώσα δυνατὸν εἰς τὸ Κράτος νὰ λάβῃ ἓν πρόσθετον μερίδιον ἐπὶ τοῦ Εἰσοδήματος τούτου, τὸ ὁποῖον ὅπως παραμένει ὡς εἶδομεν ἀμετάβλητον. Τῆς περιπτώσεως ταύτης τῆς ἀναγκαστικῆς ἀποταμιεύσεως ἐκ τοῦ πραγματικοῦ (ἀλλ' οὐχὶ ὡς εἶδομεν καὶ τοῦ χρηματικοῦ) ἔθνικοῦ εἰσοδήματος, διαφέρει ἡ περίπτωσις τῆς ἀναγκαστικῆς, ὑπὲρ τοῦ Κράτους, ἀποταμιεύσεως ἐκ τοῦ χρηματικοῦ Ἐθνικοῦ Εἰσοδήματος, ἡ ὁποία λαμβάνει χώραν διὰ τῆς ἐκδόσεως δημοσίων ἀναγκαστικῶν δανείων :

Ἐνίοτε τὰ Κράτη διὰ νὰ δυνηθοῦν νὰ καλύψουν εἰς τὴν ἐπιθυμητὴν ἔκτασιν τὰς πιστωτικὰς αὐτῶν ἀνάγκας ἢ διὰ νὰ διασφαλίσουν τὴν ἐπιτυχίαν δανείων των, τὰ ὁποῖα λόγῳ τῆς κακῆς καταστάσεως τῆς δημοσίας πίστεως (δηλαδὴ τῆς ἐλλείψεως ἐμπιστοσύνης πρὸς τὸ Δημόσιον ὡς ὀφειλέτην) ἢ καὶ λόγῳ ἀνεπαρκείας τῆς ἐγχωρίου ἀποταμιεύσεως, δὲν θὰ ἐπετύγχανον ὡς προαιρετικὰ δάνεια, καταφεύγουν εἰς τὸν ἔξαναγκασμόν. Ἦτοι ἔξαναγκάζουν τὰ διάφορα φυσικὰ ἢ (καὶ) νομικὰ πρόσωπα ὅπως ἐπενδύσουν ἀποταμιεύματά των ἢ ἀδιάθετα κεφάλαιά των εἰς ὁμολογίας δημοσίων δανείων ἢ εἰς γραμμάτια Δημοσίου Θεσαυροῦ, ἀντὶ νὰ κατευθύνουν ταῦτα πρὸς ἄλλας χρηματικὰς ἐπενδύσεις. Ἡ ἀκόμη ἔξαναγκάζουν τὰ διάφορα φυσικὰ πρόσωπα νὰ περιορίσουν τὴν κατανάλωσίν των, συνεπῶς ν' ἀποταμιεύσουν περισσότερον παρ' ὅσον ἄλλως θὰ ἀπεταμίευον, καὶ ἐπενδύσουν τὴν ἀναγκαστικὴν ταύτην ἀποταμίευσιν ἐκ τοῦ χρηματικοῦ των εἰσοδήματος εἰς ὁμολογίας δημοσίων δανείων. Εἰς ὅλας αὐτὰς τὰς περιπτώσεις ὁμιλοῦμεν περὶ *ἀναγκαστικῶν δημοσίων δανείων*.

Ἡ χρησιμοποίησις ἔξαναγκασμοῦ ὑπὸ τοῦ ἐπιθυμοῦντος νὰ δανεισθῇ Κράτους γίνεται ἄλλοτε μὲν κατὰ τρόπον ἐμφανῆ, ἄλλοτε δὲ κατὰ τρόπον συγκεκαλυμμένον.

Ἡ *ἄμεσος ἔξαναγκασμός* ὑφίσταται, ἐν πρώτοις, εἰς περίπτωσιν κατὰ τὴν ὁποῖαν τὸ Κράτος ἔξαναγκάζει Νομικὰ πρόσωπα Δημοσίου Δικαίου

ἡ Τραπεζικὰ Ἰδρύματα ὅπως ἐπενδύσουν ἐν μέρος τῶν διαθεσίμων αὐτῶν ἢ —ἐὰν πρόκειται περὶ Τραπεζικῶν Ἰδρυμάτων, Ταμειυτηρίων κ.λ.π.— ἐν μέρος τῶν ἐκ καταθέσεων συγκιντρουμένων εἰς αὐτὰ κεφαλαίων εἰς ὁμολογίας κρατικῶν δανείων. Πρὸς εἰκονογράφησιν τῆς πρώτης αὐτῆς περιπτώσεως ἀμέσῳ ἀναγκασμοῦ ἀναφέρομεν τὸ παράδειγμα τῆς πρὸ τοῦ Πολέμου ἐπιβληθείσης ὑπὸ τοῦ Ἑλληνικοῦ Κράτους εἰς τὰ Ταχυδρομικὰ Ταμειυτήρια ὑποχρεώσεως ὅπως τοποθετοῦν ὠρισμένον ποσοστὸν τῶν ἐκ καταθέσεων κεφαλαίων αὐτῶν εἰς ὁμολογιακὰ καὶ μὴ δάνεια πρὸς τὸ Ἑλληνικὸν Κράτος, ὡς καὶ τῆς ὑποχρεώσεως διαφόρων νομικῶν προσώπων Δημοσίου Δικαίου (Ἀσφαλιστικῶν Ταμείων κ.λ.π.) πρὸς ἐπένδυσιν ἐνὸς μέρους τῶν διαθεσίμων αὐτῶν κεφαλαίων ὁμοίως εἰς κρατικὰ δάνεια.

* Ἄμεσος ἐξαναγκασμὸς ὑφίσταται, δεύτερον, εἰς περίπτωσιν κατὰ τὴν ὁποίαν τὸ Κράτος ὑποχρεοῖ τοὺς πολίτας του ὅπως τοῦ δανείσουν ἐν μέρος τοῦ εἰσοδήματός των (ὅποτε διὰ τοῦ τοιοῦτου ἐξαναγκασμοῦ ἀσκεῖται ταυτοχρόνως καὶ ἐξαναγκασμὸς πρὸς ἀποταμίευσιν ἐκ τοῦ χρηματικοῦ εἰσοδήματος ἐκάστου) ἢ ἀκόμη ὅπως τοῦ δανείσουν ἐν μέρος τῆς περιουσίας των. Τοιοῦτον ἀναγκαστικὸν δάνειον, ἐπιβληθὲν ταυτοχρόνως ἐπὶ φυσικῶν καὶ νομικῶν προσώπων, ἀπετέλεσεν τὸ **α' Ἀναγκαστικὸν Δάνειον τοῦ 1922**, τὸ ὁποῖον ἐξεδόθη τὴν 25ην Μαρτίου 1922 πρὸς κάλυψιν τῶν πολεμικῶν δαπανῶν τοῦ Ἑλληνικοῦ Κράτους κατὰ τὰ τελευταίας φάσεις τῆς Μικρασιατικῆς Ἐκστρατείας. Τὸ δάνειον ἐκεῖνο συνήφθη δυνάμει νόμου ἐκδοθέντος τὴν 25ην Μαρτίου 1922, ὃ ὁποῖος προέβλεπε τὴν λήψιν δύο παραλλήλων μέτρων: Ἐφ' ἐνὸς προέβλεπε τὴν διχοτόμησιν τῶν κατὰ τὴν 25ην Μαρτίου 1922 εὐρισκομένων ἐν κυκλοφορίᾳ τραπεζογραμματίων καὶ τὴν ἐφεξῆς παραμονὴν ἐν κυκλοφορίᾳ τοῦ ἡμίσεως ἐκάστου γραμματίου μὲ ἀξίαν ἴσην πρὸς τὸ ἡμισυ τῆς ὀνομαστικῆς αὐτοῦ ἀξίας (π. χ. τὰ διχοτομηθέντα χιλιοδραχμα θὰ εἶχον ἐφεξῆς ἀξίαν 500 δραχμῶν ἕκαστον, τὰ 500δραχμα ἀξίαν 250 δραχμῶν κ.ο.κ.), τοῦ ἐτέρου ἡμίσεως ἀνταλλασσομένου ὑποχρεωτικῶς πρὸς ὁμολογίας τοῦ (μετ' ὀλίγον χρόνον ἐκδοθέντος) ἀναγκαστικοῦ δανείου τοῦ 1922. Ἐφ' ἐτέρου προέβλεπε ὁ προαναφεροθεὶς νόμος τὴν ἐπιβολὴν εἰς τὴν Ἐθνικὴν Τράπεζαν τῆς Ἑλλάδος (ἢ ὁποία ἀπετέλει μέχρι τοῦ 1928—ἐτους ἰδρύσεως τῆς «Τραπεζῆς τῆς Ἑλλάδος»—τὴν Ἐκδοτικὴν Τράπεζαν τῆς Χώρας) τῆς ὑποχρεώσεως ὅπως φέρῃ εἰς πίστωσιν τοῦ Ἑλληνικοῦ Κράτους ποσὸν ἴσαν πρὸς τὸ ἡμισυ τῆς ἀξίας τῶν κατὰ τὴν 25 Μαρτίου 1922 ἐν κυκλοφορίᾳ τραπεζογραμματίων δι' ἀντιστοίχου ἀξήσεως τῆς νομισματικῆς κυκλοφορίας. Διὰ τῆς λήψεως τῶν ἀνωτέρω δύο παραλλήλων μέτρων ἐτέθη εἰς τὴν διάθεσιν τοῦ Κράτους ἀγοραστικὴ δύναμις ποσοῦ 1.550.000.000 δραχμῶν τῆς ἐποχῆς ἐκεῖνης, χωρὶς ἢ μεταβίβασιν τῆς ἀγοραστικῆς ταύτης δυνάμεως νὰ ὀδηγήσῃ εἰς ἀξίησιν τῆς συνολικῆς προσφορᾶς χρήματος καὶ τῆς συνολικῆς ἐνεργοῦ ζήτησεως καὶ τῶν τιμῶν. Τοῦτο δέ, διότι ἰσόποσος ἀγοραστικὴ

δύναμις ἀφηρέθη βιαίως ἀπὸ τὸν πληθυσμὸν διὰ τῆς ἐπιβολῆς τοῦ ἀνωτέρω πρωτοτύπου ἀναγκαστικοῦ δανείου.

Τέλος, μορφήν ἀμέσου ἀναγκαστικοῦ δανείου ἀποτελεῖ καὶ ἡ πληρωμὴ προσώπων πρὸς τὰ ὁποῖα τὸ Δημόσιον ἔχει ληξιπροθέσμους χρηματικὰς ὑποχρεώσεις, οὐχὶ τοῖς μετρητοῖς ἀλλ' εἰς κρατικὰς ὁμολογίας. Παράδειγμα τοιοῦτου ἀναγκαστικοῦ δανείου ἀποτελεῖ τὸ ἀνωτέρω μνημονευθὲν «Δάνειον Ἐνταλλαξιμῶν», αἱ ὁμολογίαι τοῦ ὁποίου παρεχωρήθησαν ὑπὸ τοῦ Ἑλληνικοῦ Κράτους ἀντὶ ρευστοῦ χρήματος εἰς ἀγρότας πρόσφυγας ἐκ Μικρᾶς Ἀσίας πρὸς ἀποζημίωσιν αὐτῶν διὰ τὰς εἰς Μικρὰν Ἀσίαν ἐγκαταλειφθείσας καὶ εἰς τοὺς Τούρκους περιελθούσας περιουσίας των.

Ἐμμεσος ἐξαναγκασμὸς τοῦ Κοινοῦ πρὸς δανεισμὸν τῶν ἀποταμιευμάτων του εἰς τὸ Κράτος ἀσκεῖται ὑπὸ τῆς Κυβερνήσεως ἐν πρώτοις διὰ τῆς λήψεως ὑπὸ ταύτης μέτρων περιορισμοῦ ἢ καὶ ἀπαγορεύσεως τῆς ἐκδόσεως ἰδιωτικῶν ὁμολογιῶν καὶ μετοχῶν. Τὸ ἀποτέλεσμα τῶν μέτρων τούτων εἶναι ὅτι ἐξοβελίζεται ἢ περιορίζεται τεχνητῶς ἡ ἰδιωτικὴ ζήτησις κεφαλαίων καὶ συνεπῶς ἐλαφρύνεται ἡ πιστωτικὴ ἀγορὰ καὶ διασφαλίζεται οὕτως ἡ κάλυψις τῶν πιστωτικῶν ἀναγκῶν τοῦ Κράτους, δηλ. ἡ ἐπιτυχία τῶν ἐκδιδομένων δημοσίων δανείων. Διότι μετὰ τὴν ἀπαγόρευσιν τῆς ἐκδόσεως νέων μετοχῶν καὶ νέων ὁμολογιακῶν δανείων ὑπὸ ἰδιωτικῶν ἐπιχειρήσεων, ἡ τοποθέτησις ἀποταμιευμάτων εἰς κρατικὰ δάνεια ἀποτελεῖ τὴν κυριωτέραν δυνατότητα καὶ τὴν κυριωτέραν μορφήν χρηματικῆς ἐπενδύσεως.

Ἐμμεσος ἐξαναγκασμὸς ὑφίσταται (κατ' οὐσίαν) ἀκόμη εἰς περίπτωσιν λήψεως διοικητικῶν μέτρων πρὸς περιορισμὸν τῆς παραγωγῆς καὶ τῆς καταναλώσεως ἀγαθῶν «πολιτικῆς καταναλώσεως» (δελτία τροφίμων καὶ ὑφαντουργικῶν προϊόντων, μείωσις τῶν εἰς τὴν διάθεσιν τῶν βιομηχανιῶν καταναλωτικῶν ἀγαθῶν τιθεμένων πρώτων ὑλῶν κ.λ.π.), ὡς καὶ μέτρων περιορισμοῦ ἢ ἀπαγορεύσεως ἰδιωτικῶν ἐπενδύσεων παγίου κεφαλαίου (ὡς εἶναι οἱ περιορισμοὶ οἱ ἐπιβληθέντες κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ Β' Παγκοσμίου Πολέμου εἰς τὴν Γερμανίαν καὶ ἀλλαγῶν καθ' ὅσον ἀφορᾷ τὰς ἐπενδύσεις αἱ ὁποῖαι δὲν ἐξυπηρετοῦν ἀνάγκας τῆς Πολεμικῆς Οἰκονομίας). Διὰ τῆς λήψεως τοιοῦτων μέτρων δημιουργεῖται, ὡς εἶναι εὐνόητον, μία πρόσθετος προσωπικὴ ἀποταμίεσις. Ἡ πρόσθετος δὲ αὕτη, ἀλλὰ καὶ γενικώτερον ἡ συνολικὴ προσωπικὴ ἀποταμίεσις, ὡς καὶ ἐν μεγάλῳ μέρει τῆς ἐπιχειρηματικῆς ἀποταμιεύσεως, μὴ δυνάμεναι νὰ χρησιμοποιηθοῦν ἢ μὴ δυνάμεναι νὰ χρησιμοποιηθοῦν εἰ μὴ ἐν μέρει μόνον διὰ τὴν χρηματοδότησιν ἰδιωτικῶν ἐπενδύσεων, λόγῳ τῆς ὑφισταμένης ἀπαγορεύσεως ἢ τοῦ περιορισμοῦ τούτων ὡς καὶ ἀπαγορεύσεως ἢ περιορισμοῦ τῆς ἐκδόσεως ἰδιωτικῶν ὁμολογιῶν καὶ μετοχῶν, ἐπενδύεται κατ' ἀνάγκην εἰς κρατικὰς ὁμολογίας ἢ διοχετεύεται ὑπὸ μορφήν καταθέσεων εἰς τὰς τραπεζάς, ὑπὸ τῶν ὁποίων χρησιμοποιοῖται ὡσαύτως διὰ τὴν ἀγορὰν κρατικῶν χρεωγράφων (εἴτε ἀναγκαστικῶς, εἴτε λόγῳ ἐλλείψεως ἄλλων δυνατοτήτων τοποθετήσεως).

Η ΔΑΝΕΙΑΚΗ ΚΑΛΥΨΙΣ ΤΩΝ ΔΗΜΟΣΙΩΝ ΔΑΠΑΝΩΝ ΚΑΙ Η ΕΞ
ΑΥΤΩΝ ΕΠΙΒΑΡΥΝΣΙΣ ΤΗΣ ΕΘΝΙΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ

Ἐλέχθη εἰς τὸ προηγούμενον κεφάλαιον ὅτι ὁσάκις ἔν δημοσίον δάνειον ἐκδίδεται εἰς τὴν Ἡμεδαπὴν, κοινωνικοοικονομικὴ πηγὴ αὐτοῦ εἶναι τὸ Ἐθνικὸν Πραγματικὸν Εἰσόδημα τῆς Ἡμεδαπῆς, εἴτε τὸ δάνειον συνάπτεται εἰς μὴ τραπεζικὸν κοινόν, εἴτε συνάπτεται τοῦτο εἰς τραπεζικὸν κοινόν. Εἰς ἀμφοτέρας τὰς περιπτώσεις τὸ Κράτος διὰ τῆς δαπάνης τοῦ προϊόντος τοῦ δανείου ἀποκτᾷ πρὸς κάλυψιν τῶν ἀναγκῶν του ἀγαθὰ καὶ ὑπηρεσίας ἐκ τῶν συνολικῶς παραγομένων εἰς τὴν περὶ ἧς πρόκειται χώραν. Τοῦτο σημαίνει ὅτι *διὰ τῆς δανειακῆς καλύψεως ὠρισμένης δημοσίας δαπάνης δὲν μετακυλίεται τὸ ἐκ ταύτης βάρος, εἰς τὰς ἐπερχομένας γενεάς, ἐφ' ὅσον τὸ δάνειον διὰ τοῦ ὁποίου ἐκαλύφθη ἢ ἐν λόγῳ δαπάνῃ συνήφθη εἰς τὸ Ἐσωτερικόν*, ἔστω καὶ ἔάν εἶναι τοῦτο μακροπρόθεσμον δάνειον, δηλ. ἢ ἐξυπηρετήσις αὐτοῦ πρόκειται νὰ διαρκέσῃ π.χ. 50 ἔτη. Ὡς θὰ ἴδωμεν εἰς τὸ περὶ Δημοσίων Δαπανῶν τμῆμα, τὸ κοινωνικὸν κόστος μιᾶς δημοσίας δραστηριότητος συνίσταται εἰς τὴν θυσίαν τῆς διαζευκτικῆς χρήσεως τῶν παραγωγικῶν πόρων οἱ ὅποιοι ἠναλώθησαν διὰ τὴν παραγωγὴν ἀγαθῶν ἢ ὑπηρεσιῶν πρὸς τὸν σκοπὸν ὅπως καταστῆ δυνατὴ ἢ ἐν λόγῳ δραστηριότητος. Τοῦτου δοθέντος, ἀκόμη καὶ ὅταν ὠρισμένη δημοσία δαπάνη καλύπτεται δανειακῶς, ἐφ' ὅσον καλύπτεται αὕτη δι' ἔσωτερικοῦ δανεισμοῦ, συνεπάγεται ἀνάλωσιν παραγωγικῶν πόρων τῆς ἠμεδαπῆς καὶ καθιστᾷ διὰ τοῦτο ἀναγκαίαν τὴν θυσίαν τῆς διαζευκτικῆς χρήσεως τῶν ἀναλωθέντων παραγωγικῶν πόρων, δηλ. τὴν ματαίωσιν τῆς παραγωγῆς ἄλλων ἀγαθῶν τὰ ὅποια θὰ ἠδύναντο νὰ παραχθοῦν διαζευκτικῶς διὰ τῶν παραγωγικῶν πόρων οἱ ὅποιοι ἐχρησιμοποιήθησαν διὰ τὴν παραγωγὴν διαφόρων ἀγαθῶν διὰ τὸ Κράτος καὶ γενικώτερον ἠναλώθησαν πρὸς τὸν σκοπὸν ὅπως καταστῆ δυνατὴ ἢ ἀνάπτυξις τῆς δραστηριότητος μὲ τὴν ὁποίαν συνδέεται ἢ ἐν λόγῳ δημοσία δαπάνη.

Ἡ βραχεῖα αὕτη ἀνάλυσις ἀποδεικνύει ὅτι εἶναι ἐσφαλμένη εἰς τὴν βάσιν αὐτῆς ἡ θεωρία περὶ μετακυλίσεως εἰς τὰς μελλοντικὰς γενεάς τοῦ βάρους τῶν δανειακῶς καλυπτομένων δημοσίων δαπανῶν, καὶ ἢ ἐπὶ τῆς θεωρίας ταύτης ἐρειδομένη ἄποψις περὶ τοῦ ἐνδεδειγμένου τῆς τοιαύτης μετακυλίσεως εἰς ὠρισμένας μόνον περιπτώσεις δημοσίων δαπανῶν. Οὕτω διὰ τὰς δαπάνας διεξαγωγῆς ἐνὸς Πολέμου, ὑποστηρίζεται ὑπὸ τῆς ἐν λόγῳ

θεωρίας ὅτι πρέπει διὰ λόγους ἠθικῆς σκοπιμότητος νὰ καλύπτονται αὐται, ἐν μέρει τοῦλάχιστον, διὰ προσφυγῆς εἰς τὸ δάνειον. Ἀφοῦ ἡ παρούσα γενεὰ υποβάλλεται εἰς θυσίαν αἵματος διὰ τὴν διεξαγωγὴν τοῦ Πολέμου δικαίον εἶναι, κατὰ τὴν ἀνωτέρω θεωρίαν, νὰ ὑποβληθῶσιν καὶ αἱ μελλοντικαὶ γενεαὶ τοῦλάχιστον εἰς ὕλικās θυσίας ἐπιβαρυνόμεναι μὲ τὰ ὕλικὰ βάρη τοῦ πολέμου, δηλ. καταβάλλουσαι φόρους διὰ τὴν ἐξυπηρέτησιν τῶν διὰ τὴν χρηματοδότησιν αὐτοῦ συναφθέντων δανείων. Εἰς τὴν ἄποψιν αὐτὴν διαφαίνεται σαφῶς ἡ ἀντίληψις ὅτι ἡ εἰσπραξις φόρων παρὰ τῶν ἀτόμων τῶν ἐπομένων γενεῶν πρὸς ἐξυπηρέτησιν τῶν κατὰ τὸ παρελθὸν συναφθέντων κυβερνητικῶν χρεῶν ἀποτελεῖ καθαρὰν οἰκονομικὴν ἐπιβάρυνσιν τοῦ Μέλλοντος.

Ἡ ἀντίληψις ὅμως αὕτη εἶναι ὀρθὴ μόνον ἐφ' ὅσον πρόκειται περὶ χρεῶν συναφθέντων εἰς τὸ Ἐξωτερικόν. *Διὰ τῆς συνάψεως ἐξωτερικῶν χρεῶν πρὸς κάλυψιν δημοσίων δαπανῶν καὶ ἐφ' ὅσον τὰ χρέη ταῦτα εἶναι μακροπρόθεσμα, κληροδοτεῖται ἀντίστοιχον πρὸς τὸ ποσὸν τούτων βάρος εἰς τὰς ἐπερχομένας γενεάς, ἥτοι εἰς τὴν Ἐθνικὴν Οἰκονομίαν τοῦ μέλλοντος*, ἐφ' ὅσον λόγῳ τοῦ καθορισθέντος χρόνου ἀποσβέσεως τῶν συναφθέντων χρεῶν ἡ ἐξυπηρέτησις αὐτῶν θὰ πρέπει νὰ γίνῃ ἐν μέρει ἢ ἐν ὅλῳ ὑπὸ τῶν ἐπερχομένων γενεῶν. Ἡ ἐπιβάρυνσις εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν τῆς Ἐθνικῆς Οἰκονομίας τῆς περὶ ἧς πρόκειται χώρας ἐν τῷ μέλλοντι συνίσταται εἰς τὴν ἄνευ οἱ α σ δ ἢ π ο τ ε ο ἰ κ ο ν ο μ ι κ ῆ ς ἀ ν τ ι π α ρ ο χ ῆ ς ἐκχώρησιν εἰς τὴν Ἀλλοδαπὴν ἐνὸς τμήματος τοῦ Κοινωνικοῦ Προϊόντος τῆς ἡμεδαπῆς, εἰς τὴν ἐκχώρησιν δηλ. ἀγαθῶν παραχθέντων δι' ἀναλώσεως παραγωγικῶν πόρων τῆς ἡμεδαπῆς Ἐθνικῆς Οἰκονομίας.

Δὲν κληροδοτεῖται ὅμως οἰονδήποτε βάρος εἰς τὴν Ἐθνικὴν Οἰκονομίαν τοῦ μέλλοντος εἰς περιπτώσιν διενεργείας ἐν τῷ παρόντι δημοσίων δαπανῶν καλυπτομένων δι' ἐσωτερικοῦ δανεισμοῦ, ἀλλ' αἱ τοιαῦται δαπάναι βαρύνουν ἀποκλειστικῶς τὴν Ἐθνικὴν Οἰκονομίαν τοῦ παρόντος, ἔστω καὶ εἰν τὰ χρέη διὰ τῶν ὁποίων ἐκαλύφθησαν αἱ ἐν λόγῳ δαπάναι εἶναι μακροπρόθεσμα καὶ συνεπῶς ἡ ἐξυπηρέτησις αὐτῶν γίνεται εἰς τὸ ἀπώτερον μέλλον. Ὅτι λαμβάνει χώραν κατὰ τὴν ἐξυπηρέτησιν δημοσίων ἐσωτερικῶν δανείων εἶναι ἀπλῶς μία ἀνακατανομὴ τοῦ Ἐθνικοῦ Εἰσοδήματος τῆς ἡμεδαπῆς. Εἰς τὸ ὕψος του ὅμως τὸ Ἐθνικὸν Εἰσόδημα παραμένει ἀμετάβλητον. Ὡς παρατηρεῖ ὁ Lerner, ὅταν λέγωμεν ὅτι διὰ τῆς συνάψεως (ἐσωτερικῶν) δημοσίων χρεῶν κληροδοτοῦμεν ἐν βάρει εἰς τὰ παιδιά μας καὶ τὰ ἐγγόνια μας, διότι θὰ πρέπει αὐτὰ νὰ πληρώσουν τοὺς τόκους καὶ τὰ χρεωλύσια τῶν συναφθέντων χρεῶν, διαπραττομεν ἐν λογικῶν λάθους. Παραβλέπομεν δηλ. ὅτι αὐταὶ αἱ πληρωμαὶ τόκων καὶ χρεωλυσίων δὲν γίνονται εἰς κανένα ἄλλον παρὰ εἰς τὰ παιδιά μας καὶ τὰ ἐγγόνια μας. Δὲν εἶναι λοιπὸν ἡ Ἐθνικὴ Οἰκονομία τοῦ μέλλοντος, ἡ ὁποία ἐπιβαρύνεται μὲ τὰς δημοσίας δαπάνας, αἱ ὁποῖαι καλύπτονται διὰ τῆς συνάψεως ἐσωτερικῶν δανείων, ἀλλ' ἡ Ἐθνικὴ Οἰκονομία τοῦ παρόν-

τος, ὡς ἐσημειώθη καὶ ἀνωτέρω, ἡ διενέργεια εἰς τὸ παρὸν δημοσίων δαπανῶν δι' ἄγορὰν ἀγαθῶν καὶ ὑπηρεσιῶν σημαίνει τὴν ἀνάλωσιν εἰς τὸ παρὸν, χάριν τῆς ἐκπληρώσεως τῶν κρατικῶν σκοπῶν, παραγωγικῶν πόρων ἐκ τῶν συνολικῶν διαθεσίμων ὑπὸ τῆς Ἐθνικῆς Οἰκονομίας τῆς Ἡμεδαπῆς, ἀνεξαρτήτως τοῦ ἐὰν αἱ γενόμεναι δαπάναι ἐκαλύφθησαν διὰ τῆς ἐπιβολῆς φόρων ἢ διὰ τῆς συνάψεως ἑσωτερικῶν δανείων, ἀνεξαρτήτως δηλ. τοῦ ἐὰν τὸ Δημόσιον ἀπέκτησε τὴν εἰς αὐτὸ περιελθοῦσαν ἐξουσίαν διαθέσεως εἰς τὸ παρὸν παραγωγικῶν μέσων τῆς Ἡμεδαπῆς διὰ τῆς φορολογικῆς ἢ διὰ τῆς δανειακῆς ὁδοῦ. Συνεπῶς, οὔτε μία δραχμὴ δὲν χαρίζεται κατ' οὐσίαν εἰς τὴν παροῦσαν γενεὰν ἐξ ὧν δαπανᾷ ἡ Κυβέρνησις διὰ κρατικούς σκοπούς, ἐφ' ὧν δὲν λαμβάνει αὕτη οἰκονομικὴν βοήθειαν ἐκ τῆς Ἀλλοδαπῆς.

Ἡ ἀλήθεια αὕτη γίνεται εὐχερέστερον ἀντιληπτὴ ἐὰν ἐξετάσωμεν μίαν οἰανδήποτε συγκεκριμένην περίπτωσιν δημοσίων δαπανῶν καλυπτομένων δι' ἑσωτερικοῦ δανεισμοῦ, π. χ. τὰς δαπάνας διεξαγωγῆς ἐνὸς Πολέμου ἢ τὰς ἐν καιρῷ εἰρήνης γινομένης δαπάνας διὰ τὴν Ἐθνικὴν Ἀμυναν. Εἶναι φανερὸν ὅτι ὁ Πόλεμος τὸν ὅποιον διεξάγει ἡ παρούσα γενεὰ δὲν εἶναι φυσικῶς δυνατὸν νὰ διεξαχθῇ με' ὅπλα τὰ ὅποια θὰ παραγάγουν αἱ μελλοντικαὶ γενεαί, οὔτε οἱ στρατιῶται οἱ ὅποιοι ἐξασφαλίζουν τὴν Ἐθνικὴν Ἀμυναν τῆς χώρας εἰς τὸ παρὸν εἶναι δυνατὸν νὰ ἐνδυσθῶν με' στολὰς αἱ ὅποια θὰ κατασκευασθῶν εἰς τὸ μέλλον καὶ νὰ συντηρηθῶν με' τροφίμα τὰ ὅποια θὰ παραχθῶν μελλοντικῶς. Ἀλλὰ θὰ πρέπει νὰ ἐνδυσθῶν οὗτοι με' ἐνδύματα τῆς παρούσης παραγωγῆς καὶ νὰ συντηρηθῶν ἀπὸ τὰ ὑπάρχοντα ἀποθέματα σίτου καὶ ἄλλων τροφίμων. Ὄταν λοιπὸν αἱ πολεμικαὶ δαπάναι ἢ αἱ δαπάναι Ἐθνικῆς Ἀμύνης καλύπτονται δι' ἑσωτερικοῦ δανεισμοῦ δὲν εἶναι φυσικῶς δυνατὸν νὰ μετακυλισθῇ εἰς τὰς μελλούσας γενεὰς τὸ ἐξ αὐτῶν οἰκονομικὸν βῆρος (τὸ συνιστάμενον εἰς τὴν ἀνάλωσιν παραγωγικῶν πόρων τοῦ παρόντος), ἀλλὰ βαστάζεται τοῦτο ἀποκλειστικῶς ἀπὸ τὴν παροῦσαν γενεάν.

ΔΙΑΚΡΙΣΕΙΣ ΤΩΝ ΔΗΜΟΣΙΩΝ ΔΑΝΕΙΩΝ ΚΑΙ ΤΟΥ ΔΗΜΟΣΙΟΥ ΧΡΕΟΥΣ

§ 1. Πάγιον, χρεωλυτικὸν καὶ κυμαινόμενον δημόσιον χρέος.

Ἡ πρώτη βασικὴ διάκρισις τοῦ δημοσίου χρέους εἶναι ἡ λειτουργικὴ διάκρισις αὐτοῦ, ἐκείνη δηλ. ἡ ὁποία στηρίζεται εἰς τὰς λειτουργίας τὰς ὁποίας ἐκπληροῦν τὰ δάνεια εἰς τὴν Δημοσίαν Οἰκονομίαν. Βάσει τοῦ κριτηρίου τούτου τὸ Δημόσιον Χρέος διακρίνεται ἀφ' ἑνὸς εἰς πάγιον καὶ χρεωλυτικὸν καὶ ἀφ' ἑτέρου εἰς κυμαινόμενον. *Τὸ πάγιον καὶ χρεωλυτικὸν δημόσιον χρέος περιλαμβάνει τὰ δημόσια δάνεια τὰ ὁποῖα συνάπτονται πρὸς ἀντιμετώπισιν τῆς ἀνεπαρκείας τῶν συνολικῶν φορολογικῶν καὶ τῶν πρὸς ταῦτα ἕξομιουμένων δημοσίων ἐσόδων* (1) *πρὸς κάλυψιν τῶν συνολικῶν δημοσίων δαπανῶν*, ἐνῶ τὸ *κυμαινόμενον* ἢ βραχυπρόθεσμον δημόσιον *χρέος εἶναι τὸ χρέος τὸ ὁποῖον δημιουργεῖται πρὸς ἀντιμετώπισιν τοῦ ἑτεροχρονισμοῦ τῶν δημοσίων εἰσπράξεων καὶ δημοσίων πληρωμῶν.*

Τὸ χρέος τὸ δημιουργούμενον εἰς τὴν πρώτην περίπτωσιν (ἀντιμετώπισις ἀνεπαρκείας τῶν δημοσίων ἐσόδων) ἀποτελεῖται ἀφ' ἑνὸς ἀπὸ μεσοπρόθεσμα (ἤτοι διαρκείας μεγαλυτέρας τοῦ ἔτους ἀλλ' οὐχὶ μεγαλυτέρας τῶν 10 ἐτῶν) καὶ μακροπρόθεσμα (ἤτοι διαρκείας μεγαλυτέρας τῶν 10 ἐτῶν) δημόσια δάνεια, καὶ ἀφ' ἑτέρου ἀπὸ δάνεια, διὰ τὰ ὁποῖα τὸ δανειζόμενον Κράτος (ἢ ἄλλο νομικὸν πρόσωπον Δημοσίου Δικαίου) δὲν ἀναλαμβάνει τὴν ὑποχρέωσιν τῆς ἀποσβέσεώς των, ἀλλὰ μόνον τὴν ὑποχρέωσιν τῆς καταβολῆς δι' αὐτὰ τοῦ συμπεφωνημένου τόκου. Τὰ δάνεια τῆς πρώτης κατηγορίας ἀποτελοῦν τὸ πάγιον δημόσιον χρέος, ἐνῶ τὰ δάνεια τῆς δευτέρας κατηγορίας τὸ χρεωλυτικὸν δημόσιον χρέος.

Τὰ δάνεια τὰ ἀποτελοῦντα τὸ πάγιον χρέος ἐμφανίζονται εἰς τὴν πρῶτην ὑπὸ δύο διαφόρους εἰδικωτέρας μορφάς: ὑπὸ τὴν μορφήν τῶν γνησίων παγίων δανείων καὶ ὑπὸ τὴν μορφήν τῶν μὴ γνησίων ἢ ἔξοφλησίμων δανείων. Τὰ *γνήσια πάγια δάνεια* οὐδέποτε ἔξοφλοῦνται, συνεπῶς ἐκεῖνοι οἱ ὁποῖοι ἔχουν ἐπενδύσει κεφάλαια εἰς ὁμολογίας τοιούτων δανείων μόνον διὰ τῆς πωλήσεως τῶν εἰς χεῖρας των ὁμολογιῶν εἰς τὸ Χρηματιστήριον Ἀξιῶν δύνανται ν' ἀποδεσμεύσουν τὰ κεφάλαιά των. Ἀντι-

1. Δηλ. τῶν δημοσίων ἐν γένει ἐσόδων τὰ ὁποῖα ἀποτελοῦν εἰσόδημα τοῦ Κράτους.

θέτως εἰς τὴν περίπτωσιν τῶν *μὴ γνησίων παγίων δανείων*, τὸ ἐκδίδον τὸ δάνειον Κράτος δὲν ἀναλαμβάνει μὲν τὴν ὑποχρέωσιν τῆς ἐξοφλήσεώς των, ἐπιφυλάσσει ὅμως εἰς ἑαυτὸ τὸ δικαίωμα τῆς ἐξοφλήσεως, χωρὶς ταύτοχρόνως νὰ δεσμεύεται ὡς πρὸς τὴν προθεσίαν καὶ τὸν ρυθμὸν ἐξοφλήσεως, ἢ ὁποία θὰ λάβῃ χώραν ἐφ' ὅσον, ὅταν καὶ εἰς οἶαν ἔκτασιν ἐπιτρέψῃ τοῦτο ἢ οἰκονομικὴ κατάστασις τοῦ ἐκδότου τοῦ δανείου, δηλ. ἢ κατάστασις τῶν Δημοσίων Οἰκονομικῶν. Τὸ πάγιον δημόσιον χρέος ἀποτελεῖ ὡς προσφωῶς ἐλέχθη τὸν ἰδεώδη τύπον τοῦ δημοσίου δανείου, ὑπὸ τὴν ἔννοιαν ὅτι ἀνταποκρίνεται τοῦτο περισσότερο ἀπὸ κάθε ἄλλην μορφήν δημοσίου δανείου πρὸς τὴν αἰωνίαν φύσιν τοῦ Κράτους.

Καθ' ὅσον ἀφορᾷ τὸ χρέος τὸ ὁποῖον δημιουργεῖται πρὸς ἀντιμετώπισιν τοῦ ἑτεροχρονισμοῦ τῶν δημοσίων εἰσπράξεων καὶ δημοσίων πληρωμῶν τοῦτο ἀποτελεῖται ἐκ πιστώσεων αἱ ὁποῖαι δεόν νὰ ἐξοφληθῶν (διὰ φορολογικῶν χρημάτων ἢ διὰ χρημάτων ἐξευρισκομένων διὰ τῆς δημιουργίας χρεωλυτικοῦ ἢ παγίου δημοσίου χρέους) ἐν τὸς τῆς οἰκονομικῆς χρέσεως κατὰ τὴν ὁποίαν συνήφθησαν αἱ πιστώσεις αὐταί. Πρόκειται εἰδικώτερον ἐνταῦθα περὶ πιστώσεων αἱ ὁποῖαι συνάπτονται διὰ τῆς ἐκδόσεως γραμματίων δημοσίου θησαυροῦ ἢ κρατικῶν συναλλαγματικῶν ἢ δημιουργοῦνται ὑπὸ ἄλλας μορφὰς τὰς ὁποίας θὰ ἐξετάσωμεν εἰς τὸ οἰκτεῖον κεφάλαιον. Αἱ βραχυπρόθεσμοι αὐταί πιστώσεις ἀποτελοῦν τὸ καλούμενον Κυμαινόμενον Δημόσιον Χρέος (*dette flottante, schwebende Schuld*).

Θὰ πρέπει τέλος νὰ σημειωθῇ ὅτι τόσον τὰ δάνεια τὰ ὁποῖα ἀποτελοῦν τὸ χρεωλυτικὸν καὶ πάγιον δημόσιον χρέος, ὅσον καὶ ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα ἀποτελοῦν τὸ κυμαινόμενον δημόσιον χρέος, εἶναι δυνατὸν νὰ ἔχουν συναφθῇ εἰς τραπεζικὸν ἢ (καὶ) εἰς μὴ τραπεζικὸν κοινόν.

§ 2. Ἐσωτερικὸν καὶ Ἐξωτερικὸν Δημόσιον Χρέος.

Μία ἄλλη διάκρισις τοῦ δημοσίου χρέους εἶναι ἐκεῖνη ἢ ὁποία στηρίζεται εἰς τὴν προέλευσιν τῶν κεφαλαίων τὰ ὁποῖα τίθενται εἰς τὴν διάθεσιν τοῦ Δημοσίου διὰ τοῦ δανεισμοῦ: εἰς τὸ ἕαν δηλ. προέρχονται ταῦτα ἐκ τοῦ Ἐξωτερικοῦ καὶ ἐπομένως ἀντιπροσωπεύουν ἀλλοδαπὴν ἀποταμίευσιν ἢ προέρχονται ἐκ τοῦ Ἐσωτερικοῦ καὶ ἀντιπροσωπεύουν ἡμεδαπὴν ἀποταμίευσιν (ἢ νεοδημιουργηθεῖσαν ἐν τῷ Ἐσωτερικῷ ἀγοραστικὴν δύναμιν ἢ ὁποία ἐτέθη εἰς τὴν διάθεσιν τοῦ δανειζομένου Κράτους, βλ. ἄνωτ.). Τὸ πρῶτον συμβαίνει εἰς τὴν περίπτωσιν κατὰ τὴν ὁποίαν τὸ περὶ οὗ πρόκειται δημόσιον δάνειον ἐκδίδεται εἰς τὴν πιστωτικὴν ἀγορὰν τοῦ Ἐξωτερικοῦ, ὁπότε διὰ τῆς συνάψεως τοῦ δανείου δημιουργεῖται **Ἐξωτερικὸν Χρέος**, τὸ δὲ δεύτερον ὁσάκις ἐκδίδεται τοῦτο εἰς τὸ Ἐσωτερικὸν τῆς χώρας, ὁπότε δημιουργεῖται **Ἐσωτερικὸν Χρέος**.

Εἶναι δυνατὸν ὅμως ἐν καὶ τὸ αὐτὸ δημόσιον δάνειον νὰ ἐκδοθῇ ἐν μέρει εἰς τὸ Ἐσωτερικὸν καὶ ἐν μέρει εἰς τὸ Ἐξωτερικόν. Συνεπῶς διὰ τῆς ἐκδόσεως ἑνὸς τοιούτου δανείου **δημιουργεῖται ταύτοχρόνως ἔσωτερικόν**

και εξωτερικὸν δημόσιον χρέος. Οὕτω τὸ ὑπὸ τοῦ Ἑλληνικοῦ Κράτους ἐκδοθὲν κατὰ τὸ ἔτος 1907 ὁμολογιακὸν δάνειον 20 ἑκατομμυρίων χρυσῶν φράγκων, τὸ ἐπονομασθὲν «Δάνειον Ἑθνικῆς Ἀμύνης» (ὡς ἐκ τοῦ σκοποῦ διὰ τὸν ὁποῖον προωριζέτο τὸ προῖδον αὐτοῦ) ἐξετέθη εἰς δημοσίαν ἔγγραφὴν ταυτοχρόνως ἐν Ἑλλάδι καὶ ἐν τῇ Ἀλλοδαπῇ. Τὸ αὐτὸ δὲ συνέβη καὶ μὲ τὸ ἐκδοθὲν τὸ ἔτος 1928 δάνειον διὰ τὴν ἀποκατάστασιν τῶν ἐκ Μικρᾶς Ἀσίας προσφύγων.

Εἰς τὴν πρᾶξιν ἐνίοτε γίνεται διεύρυνσις τῆς ἐννοίας τοῦ ἐξωτερικοῦ δημοσίου χρέους διὰ τῆς εἰς αὐτὸ ἐντάξεως παντὸς δανείου τὸ ὁποῖον ἔχει ἐκδοθῆ εἰς ξένον νόμισμα, δανείου συνεπῶς διὰ τὸ ὁποῖον τὸ δανειζόμενον Κράτος ἔχει ἀναλάβει τὴν ὑποχρέωσιν τῆς εἰς ξένον νόμισμα ἐξυπηρετήσεώς του. Ἡ ὑποχρέωσις ὅμως αὕτη εἶναι δυνατὸν νὰ ἀφορᾷ ὄχι μόνον εἰς δάνεια ἐκδοθέντα εἰς τὸ Ἐξωτερικόν, ἀλλὰ καὶ εἰς δάνεια ἐκδοθέντα εἰς τὸ Ἐσωτερικόν, ἢ ἐκδοθέντα καὶ εἰς τὸ Ἐσωτερικόν (βλ. ἀνωτέρω). Εἶναι δηλ. δυνατὸν ὠρισμένον δημόσιον δάνειον ἐκδοθὲν εἰς τὸ Ἐσωτερικόν νὰ ἐκδοθῆ ἀποκλειστικῶς εἰς ἐγχώριον νόμισμα, ὡς εἶναι ἐν Ἑλλάδι τὸ «Παραγωγικὸν Δάνειον» τοῦ 1954 καὶ τὸ «Δάνειον Οἰκονομικῆς Ἀναπτύξεως» τοῦ 1963. Εἶναι ὅμως ἐπίσης δυνατὸν δάνειον ἐκδοθὲν, τοῦλάχιστον ἐν μέρει, εἰς τὸ Ἐσωτερικόν νὰ μὴ συνομολογηθῆ εἰς ἐγχώριον, ἀλλ' εἰς ξένον νόμισμα—ὡς τοῦτο συνέβη μὲ τὸ «Α' Προσφυγικὸν Δάνειον» τοῦ 1924, τὸ ὁποῖον συνομολογήθη εἰς λίρας Ἀγγλίας καὶ δολλάρια καὶ ἐξεδόθη εἰς δημοσίαν ἔγγραφὴν ὄχι μόνον εἰς Λονδίνον καὶ Νέαν Ὑόρκην ἀλλὰ καὶ εἰς Ἀθήνας.

Ἡ ἐκδοσις εἰς ξένον νόμισμα ἐνὸς δημοσίου δανείου συναφθέντος εἰς τὸ Ἐσωτερικόν ἀποτελεῖ μέτρον τὸ ὁποῖον ἀποβλέπει εἰς τὴν ἐξασφάλισιν τῶν κρατικῶν δανειστῶν κατὰ τοῦ κινδύνου μερικῆς ἢ καὶ ὅλικῆς λόγφ νομισματικῆς ὑποτιμήσεως ἀπωλείας τῶν κεφαλαίων των, κινδύνου τὸν ὁποῖον θὰ διέτρεχον (ἢ πιστεύουν ὅτι θὰ διέτρεχον) οὗτοι εἰς περίπτωσιν κατὰ τὴν ὁποίαν τὸ δάνειον τοῦτο θὰ συνομολογεῖτο εἰς ἐγχώριον νόμισμα. Συνηθέστερον, ἰδίᾳ μεταπολεμικῶς, τὰ εἰς τὸ Ἐσωτερικόν ἐκδιδόμενα δημόσια, ἀλλὰ καὶ ἰδιωτικὰ δάνεια, ἀντὶ νὰ ἐκδίδωνται εἰς ξένον νόμισμα εἶναι ἐξωπλισμένα δι' ἀσφαλιστικῶν ρητρῶν (βλ. σχετικὸν κεφάλαιον κατωτέρω), αἱ ὁποῖα ἀποβλέπουσιν ἀκριβῶς εἰς τὴν προστασίαν τῶν δανειστῶν κατὰ τοῦπραγματικοῦ ἢ φανταστικοῦ κινδύνου ὑποτιμήσεως τοῦ ἐγχωρίου νομίσματος.

Σημειωτέον ὅτι ἐνίοτε καὶ τὰ εἰς τὸ Ἐξωτερικόν συναφθέντα δημόσια δάνεια συνομολογοῦνται, πρὸς κατοχύρωσιν τῶν δανειστῶν κατὰ τοῦ κινδύνου νομισματικῆς ὑποτιμήσεως, ταυτοχρόνως εἰς πλείονα ξένα νομίσματα καὶ ὄχι μόνον εἰς τὸ νόμισμα τῆς ξένης χώρας εἰς τὴν ὁποίαν συνάπτεται τὸ δάνειον. Συνομολογεῖται δὲ κατὰ τὴν ἐκδοσιν αὐτῶν ἢ λεγομένη ρήτρα ἐπιλογῆς νομίσματος (βλ. σχετικῶς εἰδικὸν κεφάλαιον κατωτέρω). Τοῦτο ἔχει τὴν συνέπειαν ὅτι εἰς περίπτωσιν ὑποτιμήσεως τοῦ νομίσματος τῆς χώρας ταύτης οἱ δανεισταὶ ἔχουν τὸ δικαίωμα νὰ ζητήσουν

ὅπως ἡ ἐξυπηρέτησις τοῦ δανείου ἢ τῶν δανείων τῶν ὁποίων κατέχουν οὗτοι ὁμολογίας γίνῃ ἐφεξῆς εἰς τὸ νόμισμα ἄλλης ξένης χώρας τὸ ὁποῖον δὲν ὑπετιμήθη ἢ ὑπετιμήθη ὀλιγότερον παρ' ὅσον ὑπετιμήθη τὸ νόμισμα τῆς ἰδίας αὐτῶν χώρας. Τοῦτο συνέβη μὲ πολλὰ ἐκ τῶν δανείων τὰ ὁποῖα εἶχε συνάψει τὸ Ἑλληνικὸν Κράτος εἰς τὸ Ἐξωτερικόν. Ὅχι δὲ μόνον τοῦτο, ἀλλὰ καὶ τὰ περισσότερα ἐκ τῶν δανείων αὐτῶν ἦσαν πρὸς τοὺς τοῦτοις ἐξωπλισμένα διὰ τῆς ρήτρας χρυσοῦ (clause d' or) διὰ νὰ εἶναι πλήρης ἡ ἐξασφάλισις τῶν ξένων δανειστῶν τοῦ Ἑλληνικοῦ Κράτους κατὰ τοῦ ἀνωτέρω κινδύνου.

Θὰ πρέπει νὰ σημειωθῇ ὅτι ἡ σύνθεσις τοῦ Δημοσίου Χρέους μιᾶς χώρας ἀπὸ τῆς ἀπόψεως τῆς ἀναλογίας εἰς τὴν ὁποίαν αἱ συνολικῶς ἐν ζῶῃ, ἦτοι αἱ μὴ εἰσέτι ἐξοφληθεῖσαι, ὁμολογίαι αὐτοῦ κατέχονται ὑπὸ προσώπων ἐχόντων τὴν κατοικίαν των ἢ τὴν μόνιμον διαμονὴν των εἰς τὴν Ἡμεδαπὴν, καὶ τῆς ἀναλογίας εἰς τὴν ὁποίαν κατέχονται αὐταὶ ὑπὸ προσώπων ἐχόντων τὴν κατοικίαν των ἢ τὴν μόνιμον διαμονὴν των ἐν τῷ Ἐξωτερικῷ, ἦτοι ἡ *γεωγραφικὴ κατανομὴ τῶν τίτλων τοῦ Δημοσίου Χρέους*, εἶναι δυνατὸν νὰ ὑποστῇ μεταβολὰς κατὰ χρόνον. Οὕτω ἐν σημαντικὸν μέρος τῶν ὁμολογιῶν τῶν εἰς ξένον ἢ εἰς ξένα νομίσματα δανείων τοῦ Ἑλληνικοῦ Κράτους, ὁμολογιῶν αἱ ὁποῖαι προπολεμικῶς εὐρίσκοντο εἰς τὸ Ἐξωτερικόν, κατέχονται σήμερον ὑπὸ Ἑλλήνων ὑπηκόων καὶ γενικώτερον ὑπὸ προσώπων ἐχόντων τὴν κατοικίαν των ἢ τὴν μόνιμον διαμονὴν των ἐν Ἑλλάδι.

Ἡ γεωγραφικὴ κατανομὴ τῶν ὁμολογιῶν τοῦ Δημοσίου Χρέους ἔχει σημασίαν ἀπὸ δύο ἀπόψεων: Πρῶτον ἔχει σημασίαν ἀπὸ τῆς ἀπόψεως ὅτι ὅταν καὶ καθ' ὃ ποσοστὸν οἱ τίτλοι τοῦ δημοσίου χρέους εὐρίσκονται εἰς τὸ Ἐσωτερικόν διὰ τῆς καταβολῆς τόκων καὶ χρεωλυσίων λαμβάνει χώραν ἀπλῶς ἀνακατανομὴ τοῦ Ἐθνικοῦ Εἰσοδήματος τῆς Ἡμεδαπῆς, ἐνῶ διὰ τῆς ἐξυπηρέτησεως τῶν δανείων αἱ ὁμολογίαι τῶν ὁποίων εὐρίσκονται εἰς τὴν Ἄλλοδαπὴν καθίσταται πτωχότερα ἢ Ἐθνικὴ Οἰκονομία τῆς χώρας τῆς ὁποίας τὸ Κράτος προβαίνει εἰς μονομερεῖς πληρωμὰς εἰς τὸ Ἐξωτερικόν διὰ καταβολὴν τόκων καὶ χρεωλυσίων τῶν ἐξωτερικῶν χρεῶν του. Δεύτερον ἔχει σημασίαν ἡ γεωγραφικὴ κατανομὴ τῶν τίτλων τοῦ Δημοσίου Χρέους ἀπὸ τῆς ἀπόψεως ὅτι ἡ ἐξυπηρέτησις τῶν δανείων αἱ ὁμολογίαι τῶν ὁποίων εὐρίσκονται εἰς τὸ Ἐξωτερικόν ἀσκεῖ δυσμενῆ ἐπίδρασιν ἐπὶ τοῦ Ἰσοζυγίου Ἐξωτερικῶν Πληρωμῶν τῆς χώρας ἢ ὁποῖα κάμνει πληρωμὰς εἰς τὸ Ἐξωτερικόν πρὸς ἐξυπηρέτησιν τῶν δανείων τούτων—ἐνῶ οὐδεμίαν ἐπίδρασιν ἀσκεῖ ἐπὶ τοῦ Ἰσοζυγίου Ἐξωτερικῶν Πληρωμῶν ἡ ἐξυπηρέτησις χρεῶν τῶν ὁποίων αἱ ὁμολογίαι εὐρίσκονται εἰς τὴν Ἡμεδαπὴν.

§ 3. Παραγωγικὸν καὶ Καταναλωτικὸν Δημόσιον Χρέος.

α) Παραγωγικὰ καὶ ἀποδοτικὰ δημόσια δάνεια.

Τρίτη, οὐσιώδης, διάκρισις τοῦ δημοσίου χρέους μιᾶς χώρας εἶναι ἡ ἐν ἐπικεφαλίδι διάκρισις εἰς παραγωγικὸν καὶ καταναλωτικὸν δημόσιον χρέος. **Παραγωγικὸν Δημόσιον χρέος** εἶναι τὸ χρέος τὸ ὁποῖον δημιουργεῖται διὰ τὴν χρηματοδότησιν ἐπενδύσεων παγίου κεφαλαίου ἐκ τῶν ὁποίων **ἐπέρχεται αὐξήσις** τοῦ χρηματικοῦ καὶ πραγματικοῦ **Ἐθνικοῦ Εἰσοδήματος εἴτε ἀμέσως, εἴτε ἐμμέσως, εἴτε ἀμέσως καὶ ἐμμέσως:**

Ἄμεσον αὐξητικὴν ἐπίδρασιν ἐπὶ τοῦ Ἐθνικοῦ Εἰσοδήματος προκαλοῦν αἱ ἐπενδύσεις αἱ χρηματοδοτούμεναι διὰ τῆς συνάψεως δημοσίων δανείων, ἥτοι διὰ τῆς δημιουργίας (ἡ αὐξήσεως τοῦ) παραγωγικοῦ δημοσίου χρέους, ὅταν διὰ τῆς ἐκτελέσεως τῶν ἐπενδύσεων τούτων αὐξάνῃ τὸ παραγωγικὸν δυναμικὸν τῆς περὶ ἧς πρόκειται χώρας, διὰ τῆς χρησιμοποίησεως δὲ τοῦ νέου τούτου παραγωγικοῦ δυναμικοῦ αὐξάνει κατὰ τρόπον ἄμεσον ἢ συνολικὴ παραγωγή καὶ τὸ Ἐθνικὸν Εἰσόδημα τῆς χώρας ταύτης. Παράδειγμα τοιαύτης, δηλ. ἀμέσου, αὐξητικῆς ἐπιδράσεως ἐπὶ τοῦ Ἐθνικοῦ Εἰσοδήματος ἀποτελεῖ ἡ κατασκευὴ καὶ ὁ ἐξοπλισμὸς ἐνὸς ἐργοστασίου παραγωγῆς πυρῆων, διὰ τῆς λειτουργίας τοῦ ὁποίου αὐξάνει ἡ συνολικὴ παραγωγή τῆς χώρας (καὶ τὸ Ἐθνικὸν αὐτῆς Εἰσόδημα) κατὰ τὴν ἀξίαν τῆς ἐτησίας παραγωγῆς πυρῶν ὑπὸ τοῦ ἐργοστασίου τούτου.

Ἐμμεσον αὐξητικὴν ἐπίδρασιν ἐπὶ τοῦ Ἐθνικοῦ Εἰσοδήματος προκαλοῦν αἱ ἐπενδύσεις παγίου κεφαλαίου, αἱ χρηματοδοτούμεναι διὰ τῆς συνάψεως δημοσίων δανείων, ὅταν διὰ τῆς ἐκτελέσεως τῶν γενομένων ἐπενδύσεων ἐπέρχεται ὡσαύτως αὐξήσις τοῦ παραγωγικοῦ δυναμικοῦ, δὲν ὀδηγεῖ ὅμως αὕτη κατὰ τρόπον ἄμεσον εἰς αὐξήσιν τοῦ Ἐθνικοῦ Εἰσοδήματος, ἀλλ' ἀσκεῖ μόνον ἐμμέσως αὐξητικὴν ἐπίδρασιν ἐπὶ τούτου. Παράδειγμα δημοσίων παραγωγικῶν δανείων τῆς δευτέρας αὐτῆς κατηγορίας εἶναι τὰ δάνεια τὰ συναπτόμενα διὰ τὴν κατασκευὴν ὁδῶν συνδεουσῶν διαφόρους ἀγροτικὰς περιοχὰς ὠρισμένης χώρας μὲ τὰ κέντρα καταναλώσεως. Ἡ κατασκευὴ ὁδῶν καὶ ἡ ἐκμετάλλευσίς αὐτῶν δὲν ἀσκοῦν κατὰ τρόπον ἄμεσον αὐξητικὴν ἐπίδρασιν ἐπὶ τοῦ Ἐθνικοῦ Εἰσοδήματος, δοθέντος διὰ αἱ ὑπηρεσεῖαι τῶν ὁδῶν παρέχονται κατὰ κανόνα⁽¹⁾ δωρεάν. Ἀσκοῦν ὅμως αἱ κατασκευαζόμεναι ὁδοὶ κατὰ τρόπον ἔμμεσον αὐξητικὴν ἐπίδρασιν ἐπὶ τῆς συνολικῆς παραγωγῆς καὶ ἐπομένως ἐπὶ τοῦ Ἐθνικοῦ Εἰσοδήματος τῆς περὶ ἧς πρόκειται Χώρας. Π. χ. ἀσκοῦν αὐταὶ αὐξητικὴν ἐπίδρασιν ἐπὶ τῆς συνολικῆς γεωργικῆς παραγωγῆς τῆς χώρας ταύτης. Διότι διὰ τῆς συνδέ-

1) Ἐξαιρέσιν εἰς τὸν κανόνα αὐτὸν ἀποτελοῦν αἱ λεγόμεναι Ἐθνικαὶ Ὀδοί, δηλ. κεντρικαὶ ὁδικαὶ ἀρτηρίαι, διὰ τὴν χρησιμοποίησιν τῶν ὁποίων καταβάλλονται ὡς γνωστὸν διόδια.

σεως διαφόρων ἀγροτικῶν περιοχῶν τῆς χώρας μὲ τὰ ἀστικά κέντρα, ἥις κατέστη δυνατὴ διὰ τῶν κατασκευασθεισῶν ὁδῶν, διευρύνεται ἡ ἀγορὰ τῶν ἀγροτικῶν προϊόντων καὶ καθίσταται οὕτω συμφέρουσα, ἥτοι οἰκονομικῶς δυνατὴ, ἡ αὔξεις τῆς παραγωγῆς τούτων καὶ συνεπῶς ἡ αὔξεις τῆς συνολικῆς παραγωγῆς καὶ τοῦ Ἐθνικοῦ Εἰσοδήματος.

Ἄμεσον καὶ ἔμμεσον αὐξητικὴν ἐπίδρασιν ἐπὶ τοῦ Ἐθνικοῦ Εἰσοδήματος ἀσκοῦν αἱ δημοσίαι ἐπενδύσεις παγίου κεφαλαίου αἱ χρηματοδοτοῦμεναι διὰ τῆς συνάψεως δημοσίων δανείων, ὅταν ἡ αὔξεις τῆς συνολικῆς παραγωγῆς καὶ τοῦ Ἐθνικοῦ Εἰσοδήματος μιᾶς χώρας ἐπέρχεται: ἀφ' ἑνὸς μὲν διὰ τῆς κατὰ τρόπον ἄμεσον ἀξιοποιήσεως τοῦ δημιουργηθέντος διὰ τῶν ἐπενδύσεων τούτων νέου παραγωγικοῦ δυναμικοῦ, δηλ. διὰ τῆς αὐξήσεως τῆς παραγωγῆς τὴν ὁποίαν κατὰ τρόπον ἄμεσον κατέστησε δυνατὴν ἡ ἀξιοποιήσις τοῦ δημιουργηθέντος νέου παραγωγικοῦ δυναμικοῦ· ἀφ' ἑτέρου δὲ διὰ τῆς αὐξήσεως τῆς παραγωγῆς εἰς ἄλλους παραγωγικοὺς κλάδους, ἡ ὁποία κατέστη δυνατὴ διὰ τῆς ἐκτέλεσεως νέων ἰδιωτικῶν ἐπενδύσεων παγίου κεφαλαίου, ἐπενδύσεων τὰς ὁποίας προεκάλεσεν (διότι τὰς κατέστησεν συμφερούσας ἰδιωτικοοικονομικῶς) ἡ ἐκτέλεισις τῶν δημοσίων ἐπενδύσεων, αἱ ὁποῖαι ἐχρηματοδοτήθησαν διὰ τῶν συναφθέντων δημοσίων δανείων.

Παράδειγμα ἄμεσου καὶ ἔμμεσου αὐξητικῆς ἐπιδράσεως δημοσίας ἐπενδύσεως παγίου κεφαλαίου ἐπὶ τῆς συνολικῆς παραγωγῆς καὶ τοῦ Ἐθνικοῦ Εἰσοδήματος ἀποτελεῖ ἡ ὑπὸ τοῦ Δημοσίου ἢ ὅπερ συνηθέστερον ὑπὸ μιᾶς Δημοσίας Ἐπιχειρήσεως κατασκευὴ ἑνὸς ὑδροηλεκτρικοῦ ἔργου, χρηματοδοτηθέντος διὰ δανεισμοῦ. Ἐκ τῆς ἀξιοποιήσεως τοῦ ἔργου τούτου προκύπτει πρῶτον αὔξεις κατὰ τρόπον ἄμεσον τῆς συνολικῆς παραγωγῆς τῆς περὶ ἧς πρόκειται χώρας καὶ τοῦ Ἐθνικοῦ αὐτῆς Εἰσοδήματος, κατὰ τὴν ἀξίαν, δηλ. κατὰ τὴν συνολικὴν τιμὴν πωλήσεως, τῆς προσθέτου ἑτησίας παραγωγῆς ἠλεκτρικῆς ἐνεργείας (δηλ. τῆς ἑτησίας παραγωγῆς ἐκ τῆς ἄμεσου ἐκμεταλλεύσεως τοῦ κατασκευασθέντος ὑδροηλεκτρικοῦ ἔργου). Ἐκτὸς ὅμως τῆς ἄμεσου ταύτης αὐξήσεως τῆς συνολικῆς παραγωγῆς καὶ τοῦ Ἐθνικοῦ Εἰσοδήματος, θὰ ὑπάρξῃ, δεύτερον, καὶ ἔμμεσος αὔξεις τῆς συνολικῆς παραγωγῆς καὶ τοῦ Ἐθνικοῦ Εἰσοδήματος ὑπὸ τὴν ἔμμεσον ἐπίδρασιν τοῦ ἐκτελεσθέντος καὶ διὰ τῆς συνάψεως δανείου χρηματοδοτηθέντος ἔργου. Διότι ἡ κατασκευὴ τοῦ νέου ὑδροηλεκτρικοῦ ἔργου (ἢ ἡ κατασκευὴ προσθέτων ὑδροηλεκτρικῶν ἔργων), καὶ ἡ αὔξεις συνεπείᾳ τούτου τῆς παραγωγῆς ἠλεκτρικῆς ἐνεργείας καὶ ἡ εἰς χαμηλὴν τιμὴν διάθεσις ταύτης θὰ καταστήσουν συμφέρουσαν ἰδιωτικοοικονομικῶς τὴν ἴδρυσιν νέων βιομηχανιῶν εἰς διαφόρους τομεῖς τῆς Ἐθνικῆς Οἰκονομίας, καὶ θὰ ὀδηγήσουν οὕτω εἰς τὴν ἐκτέλεισιν νέων βιομηχανικῶν ἐπενδύσεων, ἐκ τῆς ἐκμεταλλεύσεως τῶν ὁποίων θὰ προέλθῃ αὔξεις τῆς βιομηχανικῆς παραγωγῆς τῆς χώρας (πέραν τῆς αὐξήσεως τῆς παραγωγῆς ἠλεκτρικῆς ἐνεργείας) καὶ τοῦ Ἐθνικοῦ Εἰσοδήματος, δηλ. θὰ λάβῃ χώραν ἡ κατὰ

τ' άνωτέρω έμμεσος αύξεις του Έθνικοϋ Είσοδήματος υπό την επίδρασιν τής γενομένης και δανειακώς χρηματοδοτηθείσης δημοσίας επενδύσεως.

Τά παραγωγικά, υπό την άνωτέρω άναλυθείσαν έννοιαν, δημόσια δάνεια τά όποια συνάπτονται διά την χρηματοδότησιν δημοσίων επενδύσεων παγίου κεφαλαίου, αί όποια διά τής αξιοποιήσεώς των άσκούν ουχι έμμεσον άλλ' άμεσον αύξητικήν επίδρασιν επί τής συνολικής παραγωγής και του Έθνικοϋ Είσοδήματος ή άσκούν ταυτοχρόνως άμεσον και έμμεσον αύξητικήν επίδρασιν, *καλοϋνται* συνήθως *άποδοτικά ή αύτοεξυπηρετούμενα δάνεια*. Καλοϋνται άποδοτικά, διότι αί διά τών συναπτομένων δανείων χρηματοδοτούμεναι επενδύσεις άποδίδουν (ιδιωτικοοικονομικώς) ήτοι άποφέρουν κατ' έτος μίαν ώρισμένην πρόσσοδον εκ τής εκμεταλλεύσεως τών γενομένων επενδύσεων (π. χ. πρόσσοδος εκ τής πωλήσεως τών πυρειών ή εκ τής πωλήσεως τής ηλεκτρικής ενεργείας). Καλοϋνται δέ αύτοεξυπηρετούμενα, διότι ή έξυπρητέσις τών δανείων διά τών όποιων έξρηματοδοτήθησαν αί γενομένης επενδύσεις δέν καθίσταται άναγκαϊον νά γίνη διά φορολογικών χρημάτων, δηλ. διά τής διαθέσεως έσοδων εκ τής φορολογίας, αλλά γίνεται (πολλάκις έξ όλοκλήρου) διά τής προσόδου τήν όποιαν κατ' τ' άνωτέρω άποφέρουν αί επενδύσεις αύται. 'Υπό την έννοιαν ταύτην τά συναπτόμενα παραγωγικά δάνεια αύτοεξυπηρετοϋνται.

Συνήθως τά άποδοτικά δημόσια δάνεια είναι δάνεια συναπτόμενα υπό Δημοσίων Έπιχειρήσεων Κοινής Ωφελείας πρὸς χρηματοδότησιν διαφόρων επενδύσεων παγίου κεφαλαίου τās όποιās αύται κάμνουν. Αί επιχειρήσεις αύται παρέχουν τās ύπηρεσίας των εις τιμήν καλύπτουσας τὸ κόστος παραγωγής αυτών, εις τὸ όποϊον δμως περιλαμβάνεται και ώρισμένον ποσοστὸν επιχειρηματικοϋ κέρδους. Συνεπῶς διά τών πραγματοποιουμένων υπό τών δημοσίων επιχειρήσεων εκ τής εκμεταλλεύσεως τών επενδύσεών των προσόδων εξασφαλίζεται ή πληρωμή τών δαπανών διά τόκους, και διά την άπόσβεσιν τών ύπ' αυτών συναπτομένων δανείων, τά όποια αί έν λόγῳ επιχειρήσεις δέν είναι δυνατὸν νά έξυπρητήσουν διά φορολογικών χρημάτων, καθόσον στεροϋνται αύται φορολογικῆς έξουσίας. (Άποδοτικά υπό την άνωτέρω έννοιαν είναι π. χ. τά έν Έλλάδι έκδοθέντα μεταπολεμικώς υπό τής Δημοσίας Έπιχειρήσεως 'Ηλεκτρισμοϋ όμολογιακά δάνεια).

Σημειωτέον διι υπό εύρεϊαν έννοιαν και τά λοιπά παραγωγικά δάνεια είναι αύτοεξυπηρετούμενα δάνεια. Διότι ώς είδομεν άνωτέρω, και όταν αί διά τής συνάψεως δημοσίων δανείων χρηματοδοτούμεναι δημόσιας επενδύσεις δέν προκαλοϋν κατ' τρόπον άμεσον αύξισιν του Έθνικοϋ Είσοδήματος, προκαλοϋν αύται αύξισιν τούτου κατ' τρόπον έμμεσον. Έφ' όσον δμως αύξάνει τὸ Έθνικὸν Είσοδημα, αύξάνουν αὐτομά-

τως, δηλ. χωρίς ὑψωσιν τῶν φορολογικῶν συντελεστῶν ἢ ἐπιβολὴν νέων φόρων, καὶ τὰ φορολογικὰ ἔσοδα τοῦ Κράτους. Ἐὰν λοιπὸν ἡ αὐτόματος αὐτὴ αὐξήσις τῶν φορολογικῶν ἐσόδων (ἢ λεγομένη φορολογικὴ plus-value) ἐπαρκῆ διὰ τὴν ἐξυπηρέτησιν τῶν παραγωγικῶν δανείων τὰ ὅποια δὲν εἶναι ἀποδοτικὰ (ὑπὸ τὴν προηγουμένως ἀναλυθεῖσαν ἔννοιαν) τότε καὶ τὰ δάνεια ταῦτα τὰ μὴ ἀποδοτικὰ εἶναι αὐτοεξυπηρετούμενα, δηλ. ἐξυπηρετοῦνται μὲ τὰ πρόσθετα φορολογικὰ ἔσοδα τὰ ὅποια αὐτὰ ταῦτα τὰ δάνεια ἐδημιούργησαν, δηλ. τὰ φορολογικὰ ἔσοδα τὰ ὅποια προέκυψαν αὐτομάτως ἐκ τῆς αὐξήσεως τοῦ Ἐθνικοῦ Εἰσοδήματος, τὴν ὅποιαν κατὰ τ' ἀνωτέρω ἐμμέσως προεκάλεσαν διὰ τῆς ἀξιοποιήσεώς των αἱ ἐπενδύσεις αἱ χρηματοδοτηθεῖσαι διὰ τῶν δανείων αὐτῶν.

β) Καταναλωτικὰ δημόσια δάνεια.

Καταναλωτικὰ δημόσια δάνεια εἶναι τὰ δάνεια τὰ ὅποια συνάπτονται πρὸς κάλυψιν δαπανῶν «δημοσίας καταναλώσεως» ἢ δαπανῶν διὰ «μεταβιβαστικὰς πληρωμὰς», ἥτοι δαπανῶν, αἱ ὅποια δὲν ἔχουν ὡς συνέπειαν αὐξήσιν τοῦ παγίου κεφαλαίου καὶ τοῦ παραγωγικοῦ δυναμικοῦ τῆς χώρας περὶ τῆς ὁποίας πρόκειται, καὶ συνεπῶς δὲν ὀδηγοῦν εἰς αὐξήσιν τοῦ Ἐθνικοῦ αὐτῆς Εἰσοδήματος οὔτε κατ' ἀμεσον οὔτε κατ' ἔμμεσον τρόπον (1).

Κατ' ἐπέκτασιν καταναλωτικὰ δημόσια δάνεια εἶναι καὶ τὰ δάνεια, τὰ ὅποια συνάπτονται πρὸς χρηματοδότησιν ἐπενδύσεων παγίου κεφαλαίου, αἱ ὅποια αὐξάνουν μὲν τὸ πάγιον κεφάλαιον καὶ τὸ παραγωγικὸν δυναμικὸν τῆς χώρας περὶ τῆς ὁποίας πρόκειται, δὲν αὐξάνουν ὁμως οὐδὲ καὶ ἐμμέσως καὶ τὸ Ἐθνικὸν αὐτῆς Εἰσόδημα δι' ἀξιοποιήσεως τοῦ διὰ τῶν γενομένων ἐπενδύσεων δημιουργηθέντος νέου παραγωγικοῦ δυναμικοῦ. Διότι: α) αἱ ὑπηρεσίαι αἱ παραγόμεναι διὰ τῆς ἀξιοποιήσεως τοῦ νέου τούτου δυναμικοῦ παρέχονται δωρεάν καὶ β) δὲν εἶναι δυνατόν αἱ γενόμεναι ἐπενδύσεις, ὡς ἐκ τῆς φύσεως αὐτῶν, νὰ ἐπιδράσουν ἔστω καὶ κατ' ἔμμεσον τρόπον αὐξητικῶς ἐπὶ τοῦ Ἐθνικοῦ Εἰσοδήματος ἐν τῷ μέλλοντι. Τοιαῦται ἐπενδύσεις εἶναι α) ἐπενδύσεις κοινωνικῆς σκοπιμότητος (π.χ. ἀνέγερσις γηροκομείων, ἀσύλων ἀνιάτων, ἀσύλων ἀστέγων, κλπ.) β) ἐπενδύσεις ἐξωραϊσμοῦ πόλεων (π.χ. ἀνέγερσις μουσειῶν τέχνης, κατασκευὴ μνημείων κλπ.) καὶ γ) διοικητικαὶ ἐπενδύσεις (ἀνέγερσις κτηρίων πρὸς στέγην Διοικητικῶν Ὑπηρεσιῶν τοῦ Κράτους). Τοιαῦται δημόσιαι ἐπενδύσεις δὲν ἐπιδρῶν αὐξητικῶς ἐπὶ τοῦ ὕψους τοῦ Ἐθνικοῦ Εἰσοδήματος, διότι αἱ ὑπηρεσίαι αἱ παραγόμεναι δι' αὐτῶν (π.χ. ὑπηρεσίαι γηροκομείων, ὑπηρεσίαι δημ. πάρκων) παρέχονται δωρεάν. Ἀλλὰ δὲν ἀσκοῦν αὐταὶ οὔτε κατὰ τρόπον ἔμμεσον αὐξητικὴν ἐπίδρασιν ἐπὶ τοῦ μεγέθους τοῦ Ἐθνικοῦ Εἰσοδήματος, ὡς ἀσκοῦν

1. Μόνον κατὰ τὸν χρόνον τῆς συνάψεώς των καὶ διὰ τῆς δαπάνης τοῦ προῖόντος αὐτῶν τὰ καταναλωτικὰ, ὡς ἄλλωστε καὶ τὰ παραγωγικὰ, δημόσια δάνεια ἐπιδρῶν αὐξητικῶς ἐπὶ τοῦ Ἐθνικοῦ Εἰσοδήματος, διότι ἐπιδρῶν αὐξητικῶς ἐπὶ τῆς Ἐθνικῆς Δαπάνης.

τοιαύτην επίδρασιν π. χ. αἱ ἐπενδύσεις εἰς δημόσια διδασκῆρια, ἢ ἀξιοποίησις τῶν ὁποίων ἔχει in the long run ὡς συνέπειαν τὴν αὐξησιν τῆς παραγωγικότητος τῆς Ἐθνικῆς Ἐργασίας, καὶ ἐπομένως ἐπιδρά κατ' ἔμμεσον τρόπον αὐξητικῶς ἐπὶ τοῦ Ἐθνικοῦ Εἰσοδήματος.

γ) *Τὸ βῆρος τοῦ Δημοσίου Προϋπολογισμοῦ ἐκ τοῦ παραγωγικοῦ καὶ καταναλωτικοῦ Δημοσίου Χρέους.*

Τὰ παραγωγικὰ δημόσια δάνεια, εἴτε εἶναι ταῦτα ἀποδοτικὰ εἴτε ὄχι, προκαλοῦν κατὰ τ' ἀνωτέρω κατὰ τὸν χρόνον τῆς ἐξυπηρησεως ὡς τῶν αὐτόματων, (δηλ. μὴ ὀφειλομένην εἰς ὕψωσιν τῶν φορολογικῶν συντελεστῶν) αὐξησιν τῶν φορολογικῶν ἐσόδων, ἀκριβῶς διότι ὀδηγοῦν εἰς αὐξησιν τοῦ Ἐθνικοῦ Εἰσοδήματος. Ἐξ αὐτῶν δὲ τὰ ἀποδοτικὰ προκαλοῦν, πρὸς τοὺς τοῦτους, αὐξησιν καὶ τῶν ἰδιωτικοοικονομικῶν ἐσόδων τοῦ Δημοσίου Προϋπολογισμοῦ («ἐσοδα ἐκ δημοσίων ἐπενδύσεων»). Συνεπῶς δὲν δημιουργοῦν τὰ τοιαῦτα δάνεια καθαρὰν ἐπιβάρυνσιν εἰς τὸν Δημοσίον Προϋπολογισμόν ὑπὸ τὴν ἔννοιαν ἢ ὁποία ἀνελύθη ἀνωτέρω εἰς τὸ κεφ. 2 παράγρ. 2, διότι ἐπιδροῦν αὐξητικῶς καὶ ἐπὶ τοῦ σκέλους τῶν ἐξόδων καὶ ἐπὶ τοῦ σκέλους τῶν εἰσοδηματικῶν ἐσόδων τούτου.

Κατ' ἐξαιρέσειν τὰ παραγωγικὰ, ἀποδοτικὰ καὶ μὴ, δημόσια δάνεια δημιουργοῦν καθαρὰν ἐπιβάρυνσιν εἰς τὸν Δημ. Προϋπολογισμόν κατὰ τὴν μεταβατικὴν περίοδον ἢ ὁποία παρεμβάλλεται μεταξὺ τῆς συνάψεως τῶν ἐν λόγῳ δανείων καὶ τῆς ἐκδηλώσεως τῆς παραγωγικῆς αὐτῶν ἐπιδράσεως καὶ τῆς αὐξητικῆς ἐπιδράσεως τῶν ἐπὶ τοῦ Ἐθνικοῦ Εἰσοδήματος καὶ τῶν εἰσοδηματικῶν ἐσόδων τοῦ Δημ. Προϋπολογισμοῦ. Εἶναι δυνατόν ὅμως καὶ μὴ νὰ δημιουργήσῃ ἢ ἐξυπηρέτησις τοῦ παραγωγικοῦ δημοσίου χρέους καθαρὰν ἐπιβάρυνσιν τοῦ Δημοσίου Προϋπολογισμοῦ, ὅσας ἢ ἐπίδρασις ἐκ τῆς ἐξυπηρησεως αὐτοῦ ἐπὶ τοῦ σκέλους τῶν ἐξόδων τοῦ εἶναι ἰσχυρότερα τῆς ἐπιδράσεως τὴν ὁποίαν τὸ χρέος τοῦτο ἀσκεῖ ἐπὶ τοῦ σκέλους τῶν ἐσόδων τοῦ Προϋπολογισμοῦ, εἴτε διότι ἢ παραγωγικὴ ἐπίδρασις τῶν συναφθέντων δανείων εἶναι ἀσθενής (ἢ προκειμένου περὶ ἀποδοτικῶν δανείων ἢ ἀποδοτικότης αὐτῶν εἶναι χαμηλή), εἴτε διότι οἱ ὄροι συνάψεως αὐτῶν εἶναι ἐπαχθεῖς διὰ τὸν ὀφειλέτην καὶ συνεπείρ τούτου αἱ ἐτήσια διαπάναι ἐξυπηρησεως τῶν συναφθέντων δανείων εἶναι σημαντικαί, ὑπερβαίνουσαι τὸ ποσὸν τῶν ἐτησίων φορολογικῶν Plus values αἱ ὁποῖαι πραγματοποιοῦνται ὑπὸ τὴν παραγωγικὴν ἐπίδρασιν τῶν δανείων ἢ, προκειμένου περὶ ἀποδοτικῶν δανείων, ὑπερβαίνουν τὸ ποσὸν τῆς ἐτησίας ἀποδόσεως τῶν δι' αὐτῶν χρηματοδοτηθεισῶν ἐπενδύσεων. Πρέπει ἐπίσης νὰ ληφθῇ ὑπ' ὄψιν ὅτι εἶναι δυνατόν νὰ μεταβληθῶν μεταγενεστέρως, ἤτοι μετὰ τὴν ἐκτέλεσιν ὠρισμένου δημοσίου ἔργου, αἱ ἀρχικῶς ὑφιστάμεναι οἰκονομικαὶ συνθήκαι, κατὰ τρόπον ἐπηρεάζοντα δυσμενῶς τὴν ἀποδοτικότητα ἢ τὴν κοινωνικοοικονομικὴν παραγωγικότητα (δηλ. τὸν βαθμὸν αὐξητικῆς ἐπιδράσεως ἐπὶ τοῦ πραγματικοῦ Ἐθνικοῦ Εἰσοδήματος) τοῦ γενομένου

ἔργου. Εἰς τὴν περιπτώσιν αὐτὴν θὰ καταστῆ βεβαίως ἀναγκαία ἡ, μερικὴ τοῦλάχιστον, ἔξυπνότησις τοῦ χρέους τὸ ὁποῖον ἐδημιουργήθη διὰ τὴν χρηματοδότησιν τοῦ ἐν λόγῳ ἔργου εἰς βάρος τοῦ προϋπολογισμοῦ τοῦ περι οὗ πρόκειται νομικοῦ προσώπου δημοσίου δικαίου, ἴτοι διὰ καθαρᾶς ἐπιβαρύνσεως τούτου. Τοιαῦται μεταβολαὶ δυνάμεναι νὰ παραγάγουν τ' ἀνωτέρω ἀποτελέσματα εἶναι π.χ. τεχνολογικαὶ πρόοδοι συνεπαγόμεναι τὴν οἰκονομικὴν παλαίωσιν γενομένων κατὰ τὸ παρελθὸν ἐπενδύσεων πρὸ τῆς φυσικῆς αὐτῶν παλαιώσεως· ἢ διαρθρωτικαὶ μεταβολαὶ εἰς τὴν ἐνεργὸν ζήτησιν ἀγαθῶν, εἰς βάρος τῆς ζητήσεως καὶ τῶν τιμῶν πωλήσεως προϊόντων τὰ ὁποῖα παράγονται διὰ τῆς ἐκμεταλλεύσεως ὠρισμένης κατὰ τὸ παρελθὸν γενομένης ἐπενδύσεως· ἢ τέλος μεταβολαὶ τοῦ ἐπιπέδου τῶν χρημ. μισθῶν εἰς τὴν ἀγορὰν ἐργασίας συνεπαγόμεναι αὐξήσιν τοῦ κόστους καὶ μείωσιν τῆς καθαρᾶς ἀποδόσεως τῆς περι ἧς πρόκειται ἐπενδύσεως κ.λ.π.

Τὰ καταναλωτικὰ δημόσια δάνεια δημιουργοῦν πάντοτε καθαρὰν ἐπιβάρυνσιν εἰς τὸν Δημόσιον Προϋπολογισμόν, διότι ἐπιδροῦν ταῦτα αὐξητικῶς μόνον ἐπὶ τοῦ σκέλους τῶν ἐξόδων αὐτοῦ, τὰ ὁποῖα αὐξάνουν κατὰ τὸ ποσὸν τῶν ἐτησίων δαπανῶν διὰ πληρωμὴν τοκοχρεολυσίων πρὸς ἔξυπνότησιν τῶν συναφθέντων καταναλωτικῶν δανείων. Ἐνῶ οὐδεμίαν ἀσκοῦν αὐξητικὴν ἐπίδρασιν ἐπὶ τῶν εἰσοδηματικῶν ἐσόδων τοῦ Δημοσίου Προϋπολογισμοῦ, ἀκριβῶς διότι δὲν ὀδηγοῦν οὔτε ἀμέσως οὔτε ἐμμέσως εἰς αὐξήσιν τοῦ Ἐθνικοῦ Εἰσοδήματος. Τὸ Ἐθνικὸν Εἰσόδημα ὑφίσταται τὴν αὐξητικὴν ἐπίδρασιν τῶν καταναλωτικῶν δανείων μόνον κατὰ τὸν χρόνον τῆς δαπάνης τοῦ προϊόντος αὐτῶν, ὁπότε ἡ Ἐθνικὴ Δαπάνη (καὶ τὸ Ἐθνικὸν Εἰσόδημα) εἶναι—συμφώνως πρὸς τ' ἀνωτέρω ἐκτεθέντα—ceteris paribus μεγαλυτέρα, παρ' ὅσον ἄλλως θὰ ἴητο, κατὰ τὸ ποσὸν τῆς δαπάνης τοῦ προϊόντος τοῦ συναφθέντος καταναλωτικοῦ δανείου, ὑπὸ τὴν προϋπόθεσιν καὶ καθ' ὃ μέτρον τὰ ποσὰ τῶν δανείων τούτων ἐδαπανήθησαν δι' ἀγορὰν ἐγχωρίως παραγομένων προϊόντων καὶ ὑπηρεσιῶν.

Ὡς εἶναι εὐνόητον, τὸ μέγεθος τῆς δανειακῆς ἐπιβαρύνσεως τοῦ Προϋπολογισμοῦ τοῦ Κράτους ἢ ἄλλου Ν. Προσώπου Δημοσίου Δικαίου ἐκ τῆς ὑπάρξεως καιναλωτικοῦ δημοσίου χρέους προσδιορίζεται κατὰ πρῶτον λόγον ἀπὸ τὸ ὀνομαστικὸν κεφάλαιον τοῦ ὑφισταμένου (δηλ. τοῦ ἐν ζωῇ) χρέους. Προσδιορίζεται ὁμως ἐπίσης καὶ ἀπὸ τοὺς ὅρους ὑπὸ τοὺς ὁποίους ἐξεδόθησαν τὰ ἐπὶ μέρος δάνεια ἐκ τῶν ὁποίων ἀποτελεῖται τὸ χρέος τοῦτο, καὶ ἰδίως ἀπὸ τὸ ὕψος τοῦ συμβατικοῦ τόκου καὶ ἀπὸ τὸν μέσιν χρόνον ἀποσβέσεως τῶν κατ' ἴδιαν καταναλωτικῶν δανείων. Ὅσον ὑψηλότερος εἶναι π.χ. ὁ συμβατικὸς τόκος ἢ (καὶ) ὅσον βραχυτέρα εἶνε ἡ διάρκεια ἀποσβέσεως τῶν ἐπὶ μέρος καταναλωτικῶν δανείων, τόσον μεγαλύτερον εἶναι τὸ ἐξ αὐτῶν καθαρὸν βάρος τοῦ Δημοσίου Προϋπολογισμοῦ—καὶ ἀντιστρόφως.

Τὸ μέγεθος τῆς καθαρᾶς ἐπιβαρύνσεως τοῦ Δημοσίου Προϋπολογισμοῦ ἐκ τοῦ καταναλωτικοῦ δημοσίου χρέους εἶναι δυνατὸν ὅμως νὰ μεταβληθῆ μεταγενεστέρως καὶ συνήθως μεταβάλλεται καὶ δὴ μειοῦται ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν διαφόρων παραγόντων. Οἱ παράγοντες οὗτοι εἶναι :

α) *Μεταγενεσιτέρα ὕψωσις τοῦ γενικοῦ ἐπιπέδου τῶν τιμῶν*, προκαλοῦσα μείωσιν τῆς πραγματικῆς ἀξίας τῶν ὀφειλῶν τοῦ Δημοσίου ἐκ τόκων καὶ ἰδίως ἐκ χρεολυσίων. Τοιαύτην μείωσιν προκαλεῖ ἐν πρώτοις ὁ λεγόμενος «ἔρπων πληθωρισμός», ὁ ὁποῖος ἀποτελεῖ σύνθητες φαινόμενον ἀκόμη καὶ εἰς χώρας διακρινομένας διὰ τὴν (σχετικὴν) νομισματικὴν αὐτῶν σταθερότητα. Κατὰ δεύτερον καὶ μείζονα λόγον λαμβάνει χώραν μείωσις τοῦ βάρους τοῦ Δημοσίου Προϋπολογισμοῦ ἐκ τοῦ Δημοσίου Χρέους κατ' ἀκολουθίαν τοῦ νομισματικοῦ «πληθωρισμοῦ ζητήσεως», ὁ ὁποῖος εἶναι συνήθης εἰς τὰς ὑποαναπτύκτους χώρας καὶ ὁ ὁποῖος εἶναι πολλάκις μεγάλης ἐκτάσεως καὶ ὁδηγεῖ εἰς τὴν λεγομένην «νομισματικὴν ἀπόσβεσιν» τοῦ Δημ. Χρέους. (βλ. σχετικῶς κατωτέρω κεφάλαιον 10, § 6, σελ. 266).

β) *Μεταγενεσιτέρα μετατροπὴ τοῦ καταναλωτικοῦ Δημοσίου Χρέους*, διὰ μείωσεως τοῦ συμβατικοῦ τόκου τῶν δανείων ἐκ τῶν ὁποίων τοῦτο ἀποτελεῖται ἢ μείωσεως τοῦ πραγματικοῦ αὐτῶν τόκου ἐπὶ ἀμεταβλήτου τοῦ συμβατικοῦ τόκου (βλ. σχετικῶς κεφάλαιον περὶ Μετατροπῆς τοῦ Δημοσίου Χρέους).

γ) *Αὔξεις τοῦ παραγωγικοῦ δυναμικοῦ* τῆς περὶ ἧς πρόκειται χώρας (λόγω βαθμιαίας αὔξεσεως τοῦ ἐργατικοῦ δυναμικοῦ, τεχνολογικῶν προόδων, αὔξεσεως τοῦ παγίου κεφαλαίου κλπ.) συνεπαγομένη αὔξησιν τοῦ Ἐθνικοῦ Εἰσοδήματος καὶ αὐτόματον αὔξησιν τῶν φορολογικῶν ἐσόδων, μὲ ἀποτέλεσμα τὴν μείωσιν τοῦ ποσοστοῦ τῶν συνολικῶν φορολογικῶν ἐσόδων τοῦ ἀπορροφωμένου ἀπὸ τὰς δαπάνας ἐξυπηρετήσεως τοῦ Δημοσίου Χρέους, δηλ. μὲ ἀποτέλεσμα τὴν μείωσιν τῆς ἐπιβαρύνσεως τοῦ Δημοσίου Προϋπολογισμοῦ ἐκ τοῦ Δημοσίου Χρέους.

§ 4. Διακρίσεις τοῦ Δημοσίου Χρέους βάσει τοῦ τρόπου πιστοποιήσεως αὐτοῦ.

Πλὴν τῶν ἀνωτέρω βασικῶν διακρίσεων, ἄλλαι διακρίσεις τοῦ Δημοσίου Χρέους εἶναι ἡ ἀνωτέρω ἐξ ἄλλης εὐκαιρίας μνημονευθεῖσα διάκρισις αὐτοῦ εἰς χρέος πρὸς Τραπεζικὸν Κοινὸν καὶ χρέος πρὸς μὴ Τραπεζικὸν Κοινόν, ὡς καὶ ἡ ὡσαύτως ἀλλαχοῦ μνημονευθεῖσα διάκρισις εἰς χρέος δημιουργηθὲν δι' ἐκδόσεως ἀναγκαστικῶν δανείων καὶ εἰς χρέος προελθὸν ἐκ τῆς ἐκδόσεως προαιρετικῶν δανείων. Ἡ κυριωτέρα ὁμως ἐκ τῶν λοιπῶν διακρίσεων εἶναι ἡ διάκρισις ἡ στηριζομένη εἰς τὸν τρόπον κατὰ τὸν ὁποῖον πιστοποιεῖται ἡ ὑπαρξίς τοῦ δημοσίου χρέους.

Βάσει τοῦ τελευταίου αὐτοῦ κριτηρίου τὸ δημόσιον χρέος μιᾶς χώρας διακρίνεται πρῶτον : εἰς *χρέος πιστοποιούμενον διὰ τῆς ἐκδόσεως* καὶ παραδόσεως εἰς τοὺς δανειστὰς *πιστωτικῶν τίτλων* δηλ. ἀξιογράφων εἰς τὰ ὁποῖα ἐνσωματοῦνται αἱ ἔναντι τοῦ Κράτους — ἢ ἄλλου Νομικοῦ Προσώπου Δημοσίου Δικαίου—ἀπαιτήσεις αὐτῶν. Καὶ δεύτερον εἰς *χρέος πιστοποιούμενον ἀποκλειστικῶς διὰ τῆς καταχωρήσεως τῶν ἀπαιτήσεων τῶν δανειστῶν εἰς* εἰδικὸν βιβλίον, τὸ *Βιβλίον τοῦ Δημοσίου Χρέους*, ὅποτε δανειστῆς τοῦ Κράτους θεωρεῖται ἐκεῖνος τοῦ ὁποῖου τὸ ὄνομα εἶναι ἀναγεγραμμένον εἰς τὸ Βιβλίον Δημοσίου Χρέους. Μεταξὺ τῶν δύο αὐτῶν ἀκραίων συστημάτων εὐρίσκεται τὸ ἐνίοτε εἰς τὴν πρᾶξιν συναντώμενον τρίτον, μικτὸν σύστημα, κατὰ τὸ ὁποῖον ἐν μέρος τῆς συνολικῆς ἀπαιτήσεως ἐκάστου δανειστοῦ, ἦτοι ἡ ἀπαίτησις πρὸς ἐπιστροφὴν τοῦ δανεισθέντος κεφαλαίου, ἐνσωματοῦται εἰς τοὺς ὑπ' αὐτοῦ κατεχομένους τίτλους, ἐνῶ ἡ ἀπαίτησις πρὸς εἴσπραξιν τοῦ συμπεφωνημένου τόκου κατοχυροῦται δι' ἐγγραφῆς εἰς τὸ βιβλίον τοῦ Δημοσίου Χρέους. Ἡ ἀντιστρόφως ἡ ἀπαίτησις πρὸς εἴσπραξιν τόκων ἐνσωματοῦται εἰς ἐκδιδόμενα εἰδικὰ ἀξιόγραφα, ἐνῶ ἡ ἀπαίτησις πρὸς ἐπιστροφὴν τοῦ δανεισθέντος κεφαλαίου στηρίζεται εἰς τὴν ἐγγραφὴν ταύτης εἰς τὸ Βιβλίον Δημοσίου Χρέους.

Τὸ σύστημα τῆς πιστοποιήσεως τοῦ Δημοσίου Χρέους διὰ τῆς εἰδικῶν βιβλίων ἐγγραφῆς αὐτοῦ παρουσιάζει τὸ ἀναμφισβήτητον πλεονέκτημα ὅτι εἶναι ἀπολύτως κατοχυρωμένα, καθ' οἴουδήποτε κινδύνου, τὰ δικαιώματα τῶν κρατικῶν δανειστῶν ὑπὸ τὴν μορφήν τῶν ἔναντι τοῦ Κράτους ἀπαιτήσεών των. Ἀντιθέτως εἰς περιπτώσιν πιστοποιήσεως τοῦ χρέους δι' ἐκδόσεως πιστωτικῶν τίτλων, ἡ ἀπώλεια αὐτῶν, ἡ κλοπὴ, ἡ καταστροφὴ ἐκ πυρκαϊᾶς ἢ ἐξ ἄλλου αἰτίου, συνεπάγεται τὴν ἀπώλειαν ἀντιστοίχου ἀξίας περιουσιακῶν στοιχείων τοῦ κατόχου τῶν ἀπωλεσθέντων ἢ καταστραφέντων κ.λ.π. πιστωτικῶν τίτλων. Ἐπίσης τὸ πρῶτον σύστημα παρουσιάζει τὸ

σημαντικὸν ἀπὸ τῆς ἀπόψεως τοῦ δανειζομένου Κράτους πλεονέκτημα ὅτι ἀπαλλάσσει τοῦτο τῶν σημαντικῶν ἐξόδων εἰς τὰ ὁποῖα ὑπὸ τὸ ἀντίθετον σύστημα θὰ πρέπει νὰ ὑποβληθῇ διὰ τὴν ἀγορὰν εἰδικοῦ χάρτου, διὰ τὴν ἐκτύπωσιν ἐπ' αὐτοῦ καὶ παραδόσιν τῶν πιστωτικῶν τίτλων, τὴν ἐξαργύρωσιν τῶν προσαγομένων τοκομεριδίων (βλ. κατωτέρω) κ.λ.π. Ἐπίσης ἀπαλλάσσει τὸ σύστημα τοῦτο τῆς λήψεως μέτρων πρὸς ὑποστήριξιν τῶν χρηματιστηριακῶν τιμῶν τῶν ἐκδιδομένων τίτλων εἰς περίπτωσιν πτώσεως αὐτῶν δι' ἐνεργειῶν κερδοσκοπῶν ἢ ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν πολιτικῶν γεγονότων κ.λ.π. Ἀφ' ἑτέρου ὅμως τὸ σύστημα τῆς πιστοποιήσεως τοῦ Δημοσίου Χρέους δι' ἐγγραφῆς εἰς εἰδικὸν βιβλίον παρουσιάζει τὸ μειονέκτημα ὅτι εἶναι διαδικαστικῶς πολὺπλοκος ἢ μεταβίβασις τῶν ἔναντι τοῦ Κράτους ἀπαιτήσεων ἐκ δανείου ἀπὸ ἐνὸς προσώπου εἰς ἕτερον, διότι καθιστᾷ ἀναγκαίαν τὴν διενέργειαν ἀντιστοίχων μεταβολῶν εἰς τὸ Βιβλίον τοῦ Δημοσίου Χρέους, ἐνῶ εἶναι πρακτικῶς εὐχερεστάτη ἢ τοιαύτη μεταβίβασις ὑπὸ τὸ σύστημα τῆς πιστοποιήσεως τοῦ Δημοσίου Χρέους δι' ἐκδόσεως πιστωτικῶν τίτλων, καθ' ὅσον αὕτη ἐνεργεῖται δι' ἀπλῆς πωλήσεως τῶν πρὸς μεταβίβασιν τίτλων εἰς τὸ Χρηματιστήριον Ἀξιών, εἰς τὸ ὁποῖον ὡς θὰ ἴδωμεν εἰσάγονται οὗτοι πρὸς διαπραγματεύσιν.

Καθ' ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὸ σύστημα τῆς πιστοποιήσεως τοῦ Δημοσίου Χρέους διὰ τῆς ἐκδόσεως πιστωτικῶν τίτλων θὰ πρέπει νὰ σημειωθῇ ὅτι λαμβάνει χώραν παραλλήλως τοῦ οὕτως πιστοποιουμένου χρέους καὶ ἐγγραφή εἰς τὸ Βιβλίον τοῦ Δημοσίου Χρέους, διότι εἰς τὸ Βιβλίον αὐτὸ καταχωροῦνται πάντα τὰ συναπτόμενα ὑπὸ τοῦ Δημοσίου χρέη.

Θὰ πρέπει ἐπίσης νὰ σημειωθῇ ὅτι *δι' ἕκαστον συναπτόμενον δάνειον ἐκδίδονται*, ὑπὸ τὸ ἀνωτέρω σύστημα, *πλείονες πιστωτικοὶ τίτλοι*, καὶ δὴ ἐκδίδεται μεγάλος ἀριθμὸς τίτλων, μεταξὺ τῶν ὁποίων κατανέμεται τὸ συνολικὸν ποσὸν τοῦ δανείου, εἰς τρόπον ὥστε τὸ χρηματικὸν ποσὸν εἰς τὸ ὁποῖον ἀναφέρεται ἕκαστος μεμονωμένος τίτλος εἶναι μικρόν. Τοῦτο ἔχει ὡς συνέπειαν ὅτι *τὸ ἐκδιδόμενον δημόσιον δάνειον καθίσταται προσιτὸν εἰς τοὺς ἰδιώτας ἀποταμιευτάς*, οἱ ὁποῖοι ἄλλως (ἐὰν δηλ. δὲν ἐγένετο ἡ κατάτμησις τοῦ συνολικοῦ ποσοῦ τοῦ δανείου εἰς πλείονα μικρὰ τμήματα) δὲν θὰ εἶχον, ἕκαστος μεμονωμένως, τὴν δυνατότητα νὰ δανείσουν τὸ Κράτος ἢ ἄλλο Νομικὸν Πρόσωπον Δημοσίου Δικαίου, λόγῳ τοῦ μεγάλου ποσοῦ εἰς τὸ ὁποῖον ἀναφέρεται ἕκαστος ἐκδιδόμενον δημόσιον δάνειον. (Π. χ. οὐδεὶς, οὐδὲ ὁ πλουσιώτερος Ἕλλην πολίτης, θὰ ἠδύνατο νὰ δανείσῃ εἰς τὸ Ἑλληνικὸν Κράτος τὸ ποσὸν τοῦ 1,5 δισεκατομμυρίων δραχμῶν εἰς τὸ ὁποῖον συνολικῶς ἀνήρχετο τὸ κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 1963 ἐκδοθὲν «Δάνειον Οἰκονομικῆς Ἀναπτύξεως»). Ἡ κατάτμησις ὅμως τοῦ συνολικοῦ ποσοῦ τοῦ δανείου εἰς μεγάλον ἀριθμὸν μικρῶν (δηλ. μικροῦ χρηματικοῦ ποσοῦ) τίτλων καθιστᾷ δυνατὴν τὴν διὰ τῆς ἐκδόσεως αὐτοῦ ἀπορρόφησιν τῆς ἰδιωτικῆς ἀποταμιεύσεως εἰς ποσὸν ἀντίστοι-

χον πρὸς τὸ ποσὸν τοῦ δανείου. Ὅσακις μάλιστα δι' ὄρισμένον δημόσιον δάνειον ἐκδίδονται περισσότεραι τῆς μιᾶς σειρᾶς πιστωτικῶν τίτλων, ὄρισμένοι δὲ ἐκ τῶν διδομένων σειρῶν περιλαμβάνουσι τίτλους ἕκαστος τῶν ὁποίων ἀναφέρεται εἰς λίαν μικρὸν χρηματικὸν ποσὸν (ὡς εἶναι τὰ ἐν Η.Π. Α. πολλάκις ἐκδιδόμενα «baby bonds»), τότε πλέον τὸ δημόσιον δάνειον καθίσταται προσιτὸν καὶ εἰς αὐτοὺς τοὺς μικροαποταμιευτάς. Ἀκόμη καὶ μία ὑπέρβουρα ἔχει εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν τὴν εὐχέρειαν νὰ δανείσῃ τὴν Κυβέρνησιν τῆς χώρας τῆς!

Σημειώτεον ἀκόμη ὅτι ἡ κατάτμησις τοῦ συνολικοῦ ποσοῦ ὄρισμένου δημοσίου δανείου εἰς μεγάλον ἀριθμὸν πιστωτικῶν τίτλων μικροῦ χρηματικοῦ ποσοῦ καθιστᾷ καὶ δι' ἕναν ἄλλον λόγον τὸ ἐκδιδόμενον δάνειον προσιτὸν εἰς τοὺς ἔχοντας διαθέσιμα πρὸς ἐπένδυσιν κεφάλαια: ἦτοι διὰ τὸν λόγον ὅτι *ὁ κίνδυνος* (πραγματικὸς ἢ φανταστικὸς ἀδιάφορος) *τῆς εἰς τὸ ἐκδιδόμενον δάνειον ἐπενδύσεως χρηματικῶν κεφαλαίων τοῦ Κοινοῦ λόγω κρατικῆς πτωχεύσεως ἢ χρεωκοπίας ἢ λόγω νομισματικῆς ὑποτιμήσεως εἶναι πρακτικῶς ἀσήμαντος*, ὅταν οἱ κατ' ἰδίαν ἀποταμιευταὶ ἔχουν τὴν δυνατότητα, ὡς ἐκ τῆς κατατμήσεως τοῦ συνολικοῦ ποσοῦ τοῦ δανείου εἰς πλείονα μικρὰ τμήματα, νὰ ριψοκινδυνεύσουν μικρὸν μόνον ποσὸν ἕκαστος εἰς τὸ δάνειον αὐτό.

Σημειώτεον, τέλος, ὅτι ἡ πιστοποίησις τοῦ δημοσίου χρέους διὰ τῆς ἐκδόσεως πιστωτικῶν τίτλων παρουσιάζει διὰ τοὺς δανειστάς καὶ τὸ πλεονέκτημα ὅτι *εἶναι δυνατὴ ἡ ἄμεσος ρευστοποίησις τῶν ἔναντι τοῦ ὀφειλέτου Κράτους ἀπαιτήσεών των διὰ τῆς πωλήσεως εἰς τὸ Χρηματιστήριον Ἀξιών τῶν εἰς χεῖρας των ὁμολογιῶν.*

Οἱ πιστωτικοὶ τίτλοι, εἰς τοὺς ὁποίους κατὰ τ' ἀνωτέρω ἐνσωματοῦνται αἱ ἔναντι τοῦ Κράτους ἀπαιτήσεις τῶν δανειστῶν αὐτοῦ εἶναι διαφόρων μορφῶν, αἱ συνηθέστερον ὅμως ἀπαντῶμεναι εἰς τὴν πράξιν μορφαὶ εἶναι:

α) *Αἱ ὁμολογίαι* (Bonds, Schuldverschreibungen, Obligations), αἱ ὁποῖαι εἶναι συνηθῶς εἰς τὸν κομιστὴν, δηλ. εἶναι ἀνώνυμοι καὶ εἶναι ἐφωδιασμένοι διὰ «τοκομεριδίων» προσηρητημένων εἰς αὐτάς, κατὰ τὴν λῆξιν δὲ τῆς προθεσμίας καταβολῆς τοῦ συμπεφωνημένου τόκου ἐκάστου ἑξαμήνου ἢ ἐκάστου ἔτους ἀποκόπεται τὸ εἰς τὸ ἑξάμηνον ἢ τὸ ἔτος τοῦτο ἀντιστοιχοῦν τοκομεριδίον καὶ παραδίδεται εἰς τὸ Δημόσιον Ταμεῖον—ἢ εἰς τὰς ὑπὸ τοῦ Κράτους ἐντεταλμένας πρὸς τοῦτο Τραπεζάς— ἔναντι καταβολῆς εἰς τὸν κομιστὴν τοῦ τοκομεριδίου τοῦ ἐπ' αὐτοῦ ἀναγραφόμενου τόκου. Ὅσακις κατὰ τὴν σύναψιν ἑνὸς δημοσίου ἢ καὶ ἰδιωτικοῦ δανείου ἐκδίδονται καὶ παραδίδονται εἰς τοὺς δανειστάς πρὸς πιστοποίησιν τῆς ὑπάρξεως τοῦ χρέους τὸ ὁποῖον δημιουργεῖται διὰ τῆς συνάψεως τοῦ δανείου τούτου πιστωτικοὶ τίτλοι ὑπὸ μορφὴν ὁμολογιῶν, τὸ ἐκδιδόμενον δάνειον καλεῖται *ὁμολογιακὸν δάνειον.*

β) *Αἱ κρατικαὶ συναλλαγματικαὶ* (Schatzwechsel, Drafts, Traités

ματίων δημοσίου θησαυροῦ ὄχι μόνον διότι εἶναι, ὡς ἐλέχθη, ὀνομαστικῶς ἄτοκα, ἀλλὰ καὶ κατὰ τὸ ὅτι ἐκδίδονται διὰ μεγάλα ποσὰ ἕκαστον (π.χ. 5.000 δραχμῶν), ἐνῶ εἰς τὴν περίπτωσιν τῶν ἐντόκων γραμματίων τὸ ἔφ' ἑκάστου γραμματίου ἀναγραφόμενον ποσὸν εἶναι μικρόν, καὶ συνήθως εἶναι τοῦτο στρογγυλὸν ποσὸν (π.χ. 100 δραχμαί). Σημειωτέον ὅτι εἰς ὠρισμένας χώρας (π.χ. εἰς Ἀγγλίαν) γίνεται δημοπρατίσις τῶν ἐκάστοτε ἐκδιδομένων ἀτόκων γραμματίων, τὰ ὁποῖα διατίθενται κατὰ προτίμησιν εἰς τοὺς προσφέροντας τὴν ὑψηλοτέραν τιμὴν, δηλ. τὴν τιμὴν ἢ ὁποῖα ὀλιγώτερον ἀφίσταται (εἶναι κατωτέρα) τῆς ὀνομαστικῆς.

Σημειωτέον ἀκόμη ὅτι πολλάκις τὰ ἔντοκα ὅσον καὶ τὰ ἄτοκα γραμματῖα δημοσίου θησαυροῦ δύνανται νὰ ἀναπροεξοφλῶνται ὑπὸ τῆς Ἐκδοτικῆς Τραπεζῆς τῆς περὶ ἧς πρόκειται χώρας. Ἡ δυνατότης δὲ αὕτη ἀποτελεῖ ἐν ἀπὸ τὰ αἴτια τοῦ νομισματικοῦ κινδύνου τὸν ὁποῖον ὡς θὰ ἴδωμεν εἰς τὸ ἐπόμενον κεφάλαιον περικλείει ἢ ὑπαρξίς τοῦ κυμαινομένου δημοσίου χρέους.

δ) **Φορολογικὰ πιστοποιητικὰ** (Tax Certificates, Steuergutscheine). Ταῦτα εἶναι, ὡς καὶ τὰ γραμματῖα δημοσίου θησαυροῦ, εἰς τὸν κομιστήν, ἐκδιδόμενα ὅπως καὶ ἐκεῖνα ὑπὸ τοῦ Κράτους. Διαφέρουν ὅμως τῶν γραμματίων δημοσίου θησαυροῦ κατὰ τὸ ὅτι διατίθενται κατὰ τὸ πλεῖστον οὐχὶ εἰς ἐκείνους οἱ ὁποῖοι ζητοῦν μίαν προσωρινὴν τοποθέτησιν διαθεσίμων χρηματικῶν κεφαλαίων των—ὡς τοῦτο συμβαίνει εἰς τὴν περίπτωσιν τῶν κρατικῶν συναλλαγματικῶν καὶ τῶν γραμματίων δημοσίου θησαυροῦ—ἀλλ' εἰς προμηθευτὰς τοῦ Κράτους, παραδιδόμενα εἰς αὐτοὺς ἀντὶ τῆς καταβολῆς ρευστοῦ χρήματος. Ἰδίως ὅμως διαφέρουν τῶν γραμματίων δημοσίου θησαυροῦ κατὰ τὸ ὅτι οἱ **κάτοχοι φορολογικῶν πιστοποιητικῶν ἔχουν τὴν δυνατότητα νὰ χρησιμοποιήσουν ἀντὶ ρευστοῦ χρήματος τὰ εἰς χεῖρας των πιστοποιητικὰ πρὸς ἐξόφλησιν φορολογικῶν των ὀφειλῶν**—πρῶγμα τὸ ὁποῖον δὲν συμβαίνει μὲ τὰ γραμματῖα δημοσίου θησαυροῦ. Θὰ πρέπει τέλος νὰ σημειωθῇ ὅτι ὁ χρόνος λήξεως τῶν ἐκάστοτε ἐκδιδομένων φορολογικῶν πιστοποιητικῶν καθορίζεται κατὰ τρόπον ὥστε ἢ λήξις αὐτῶν νὰ συμπίπτῃ μὲ τὸν χρόνον λήξεως τῆς προθεσμίας ἐξοφλήσεως ὑπὸ τῶν φορολογουμένων τῶν χρηματικῶν αὐτῶν ὀφειλῶν ἐκ τῶν κατ' ἰδίαν φόρων.

Η ΒΡΑΧΥΠΡΟΘΕΣΜΟΣ ΔΗΜΟΣΙΑ ΠΙΣΤΙΣ

§ 1. Ἡ μορφολογία τῆς βραχυπροθέσμου δημοσίας πίστεως.

Αἱ συνηθέστερον εἰς τὴν διεθνῆ πρᾶξιν ἀπαντῶμεναι μορφαὶ τῆς βραχυπροθέσμου δημοσίας πίστεως, ἢ ἄλλως αἱ μορφαὶ τοῦ λεγομένου κυμαινομένου δημοσίου χρέους, εἶναι αἱ ἀκόλουθοι τρεῖς :

α) *Πιστώσεις εἰς τρέχοντα λογαριασμὸν* συναπτόμεναι παρὰ Τραπεζαῖς καὶ ἰδίως παρὰ τῆ Ἐκδοτικῆ Τραπεζῆ, εἰς τὴν ὁποίαν, ὡς θὰ ἴδωμεν εἰς τὸ περὶ Δημοσίου Προϋπολογισμοῦ Τμῆμα, συγκεντρῶνται τὰ δημόσια ἔσοδα καὶ ἡ ὁποία διενεργεῖ πληρωμὰς διὰ τὸ Κράτος. Κατὰ τὸ ποσὸν τῶν εἰσπραττομένων ἐκάστοτε καὶ εἰς τὴν Ἐκδοτικὴν Τράπεζαν κατατιθεμένων δημοσίων ἐσόδων πιστοῦται ὁ ἀνωτέρω τρέχων λογαριασμὸς τοῦ Κράτους, ἐνῶ κατὰ τὸ ποσὸν τῶν ὑπὸ τῆς Ἐκδοτικῆς Τραπεζῆς διενεργουμένων πληρωμῶν δημοσίων δαπανῶν χρεοῦται ὁ λογαριασμὸς οὗτος. Τὸ ἐκάστοτε χρεωστικὸν ὑπόλοιπον τοῦ λογαριασμοῦ ἀντιπροσωπεύει τὸ ποσὸν τῆς (βραχυπροθέσμου) πιστοδοτήσεως τοῦ Κράτους ὑπὸ τῆς Ἐκδοτικῆς Τραπεζῆς.

β) *Κρατικαὶ Συναλλαγματικαὶ*—περὶ τῶν ὁποίων ἐγένετο λόγος ἀνωτέρω (Κεφάλαιον 5)—καὶ αἱ ὁποῖαι συνήθως προεξοφλοῦνται παρὰ τῆ Ἐκδοτικῆ Τραπεζῆ, ἐξοφλοῦνται δὲ διὰ χρημάτων ἐξευρισκομένων διὰ τῆς εἰσπράξεως τῶν φόρων.

γ) *Γραμμάτια Δημοσίου Θησαυροῦ* ἔντοκα ἢ ὀνομαστικῶς ἄτοκα, τὰ ὁποῖα διατίθενται εἰς Τραπεζάς, Ταμιευτήρια, ἀλλὰ καὶ εἰς μὴ Τραπεζικὸν Κοινὸν (ἰδίως εἰς Ἀσφαλιστικὰς Ἑταιρίας). Ἐξ αὐτῶν τὰ ἄτοκα (διαρκείας 3 μέχρι 12 μηνῶν) ὅταν δὲν διατίθενται εἰς Τραπεζάς ἀπορροφῶνται καὶ εἰς τὸ εὐρύτερον μὴ τραπεζικὸν κοινόν. Ἐνίοτε τὰ γραμμάτια πεζῶν καὶ εἰς τὸ εὐρύτερον μὴ τραπεζικὸν κοινόν. Ἐνίοτε τὰ γραμμάτια δημοσίου θησαυροῦ ἔχουν διάρκειαν μεγαλυτέραν τοῦ ἔτους (μέχρι 15 ἐτῶν), ἀποτελοῦν δηλ. ταῦτα μορφήν κυρίως μεσοπροθέσμου δημοσίου δανεισμοῦ καὶ μέσον ἀντιμετωπίσεως τῆς ἀνεπαρκείας τῶν φορολογικῶν ἐσόδων πρὸς κάλυψιν τῶν συνολικῶν δημοσίων δαπανῶν. Ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ὅμως ἀποτελοῦν ταῦτα μορφήν βραχυπροθέσμου δημοσίας πίστεως.

§ 2. Αἱ λειτουργίαι τῆς βραχυπρόθεσμου δημοσίας πίστεως.

- α) *Ὁ ἑτεροχρονισμὸς δημοσίων πληρωμῶν καὶ δημοσίων εἰσπράξεων αἰτία καὶ προϋπόθεσις προσφυγῆς εἰς τὴν βραχυπρόθεσμον πίστιν.*

Εἶδομεν ἀνωτέρω (Κεφ. 1) ὅτι ἡ λειτουργία τῆς βραχυπρόθεσμου πίστεως εἰς τὴν Δημοσίαν Οἰκονομίαν ἔγκειται εἰς τὴν βραχυχρόνιον προχορηματοδότησιν τῶν δημοσίων δαπανῶν. Τοῦτο σημαίνει ὅτι ἡ βραχυπρόθεσμος δημοσία πίστις, ἐφ' ὅσον αὕτη χρησιμοποιεῖται δεόντως (ἐφ' ὅσον δηλ. δὲν λαμβάνει χώραν κατάχρησις ταύτης), δὲν ἀποτελεῖ κυρίως εἰπεῖν μέσον πορισμοῦ χρηματικῶν ἐσόδων διὰ τὴν κάλυψιν δημοσίων δαπανῶν—ὡς ἀποτελεῖ τοιοῦτον μέσον ὁ μεσο- καὶ μακροπρόθεσμος δανεισμὸς—ἀλλὰ μόνον μέσον ἱκανοποιήσεως ἀναγκῶν - Ταμείου τοῦ Κράτους, ἥτοι μέσον καλύψεως ταμειακῶν ἐλλειμμάτων τοῦ Κρατικοῦ Προϋπολογισμοῦ, ἢ ἄλλως μέσον πρὸς ὑπερνίκησιν προσωρινῶν δυσχερειῶν τοῦ Δημοσίου Ταμείου. Ὡς παρατηρεῖ ὁ Καθηγητὴς Terhalle, ἡ βραχυπρόθεσμος δημοσία πίστις δὲν εἶναι—δηλ. δὲν πρέπει νὰ εἶναι—πηγὴ ἀντλήσεως χρηματικῶν μέσων διὰ τὴν κάλυψιν δημοσίων δαπανῶν, ἀλλὰ διὰ ταύτης γίνεται ἀπλῶς προκαταβολὴ τῶν χρηματικῶν μέσων καλύψεως. Συνεπῶς, ἡ προσφυγὴ εἰς τὴν βραχυπρόθεσμον πίστιν ἔχει ἀποκλειστικῶς τὴν ἔννοιαν προεξοφλήσεως δημοσίων ἐσόδων πραγματοποιηθησομένων ἐντὸς βραχέος χρονικοῦ διαστήματος, ἰδίᾳ φορολογικῶν ἐσόδων, ὡς καὶ ἐσόδων ἐκ τῆς ἐκδόσεως μεσο-ἢ-μακροπρόθεσμων δανείων.

Ἡ προεξόφλησις αὕτη καθίσταται ἀναγκαία ἐκ τοῦ λόγου ὅτι δὲν εἶναι δυνατὸς πάντοτε ὁ συγχρονισμὸς δημοσίων πληρωμῶν καὶ δημοσίων εἰσπράξεων, ἀλλ' ὑφίσταται πολλάκις χρονικὴ ἀπόστασις μεταξὺ τῆς πληρωμῆς δημοσίων δαπανῶν καὶ τῆς πραγματοποιήσεως (εἰσπράξεως) τῶν πρὸς κάλυψιν αὐτῶν ἀναγκαιούτων ἐσόδων. Τοῦτο, πάλιν, συμβαίνει διὰ τὸν λόγον ὅτι πολλαὶ δημόσιαι δαπάναι (ὡς εἶναι ἡ δαπάνη διὰ τὴν καταβολὴν ἐκάστου 15ῆμερου μισθοῦ εἰς τοὺς δημοσίους υπαλλήλους) καὶ αἱ ἀντιστοιχοῦσαι εἰς ταύτας πληρωμαὶ πρέπει νὰ διενεργηθοῦν ἐν τῷ ὄρισμένῃ προθεσμίᾳ, πολλάκις δὲ πρὶν ἢ πραγματοποιηθοῦν δημόσια ἔσοδα ἐπαρκῆ διὰ τὴν κάλυψιν αὐτῶν. Διότι τὰ δημόσια ἔσοδα δὲν εἶναι δυνατόν νὰ πραγματοποιηθοῦν εἰς ὄρισμένην προθεσμίαν ἢ τοῦλάχιστον δὲν εἶναι πάντοτε δυνατόν νὰ πραγματοποιηθοῦν εἰς τὴν ἀναγκαιούσαν ἔκτασιν ἐντὸς ὄρισμένης προθεσμίας.

Πρὸς ἀντιμετώπισιν τοῦ ἑτεροχρονισμοῦ τούτου δημοσίων πληρωμῶν καὶ δημοσίων εἰσπράξεων, εἴτε θὰ πρέπη νὰ ὑφίστανται μεγάλα ἀποθέματα ἀγοραστικῆς δυνάμεως εἰς τὴν περὶ τῆς πρόκειται Δημοσίαν Οἰκονομίαν, δηλ. νὰ ἔχη συγκεντρώσει αὕτη μεγάλο ἀπόθεμα ρευστοῦ χρήματος, ἢ δημιουργία τοῦ ὁποίου ὅμως ἀντενδείκνυται διὰ διαφόρους λόγους· εἴτε θὰ πρέπει τὸ ἐκάστοτε δημιουργούμενον χρονικὸν χάσμα μεταξὺ τῶν ἀναγκαίων

τῶν ἀναγκαιούτων δημοσίων ἐσόδων δύναται νὰ γίνη χωρὶς δημοσιονομικούς καὶ νομισματικούς κινδύνους διὰ τῆς χρησιμοποίησεως ἀκριβῶς τῆς βραχυπροθέσου πίστεως, ἰδίᾳ ὑπὸ μορφὴν βραχυπροθέσμων τραπεζικῶν δανείων (διὰ τῶν ὁποίων δύναται ταχέως ν' ἀποκτήσῃ τὸ Κράτος χρήματα), ἐξοφλουμένων κατὰ τὴν λῆξιν των διὰ τῶν ἐσόδων ἐκ τῶν ἐν τῷ μεταξύ ἐπιβληθησομένων νέων φόρων ὡς καὶ τῶν ἐσόδων ἐκ τοῦ μεσο-ἡ-μακροπροθέσου δανεισμοῦ.

γ) Ἡ βραχυπρόθεσμος πίστις ὡς ὑποκατάστατον τοῦ μακροπροθέσου δανεισμοῦ εἰς χώρας μὲ ἀσθενὲς νόμισμα.

Εἰς χώρας εἰς τὰς ὁποίας ἡ πλειονότης τῶν ἀποταμιευτῶν ἀποστρέφονται, λόγῳ δυσπιστίας πρὸς τὸ Ἐθνικὸν Νόμισμα, μακροχρονίους τοποθετήσεις εἰς χρεώγραφα, καὶ εἰς τὰς ὁποίας διὰ τὸν λόγον αὐτὸν τὸ Κράτος ἀδυνατεῖ νὰ προμηθευθῇ κεφάλαια διὰ τοῦ μεσο-ἡ-μακροπροθέσου δανεισμοῦ, *εἶναι κατ' ἐξαιρέσιν ἐπιτρεπτὴ ἡ ἔκδοσις βραχυπροθέσμων Γραμματίων τοῦ Δημοσίου Ἐθναυροῦ ἀκόμη καὶ πρὸς τὸν σκοπὸν ἐξευρέσεως προσθέτων δημοσίων ἐσόδων*— τοῦ ἐντεῦθεν δημιουργουμένου βραχυπροθέσου δημοσίου χρέους ἀνανεουμένου ἐκάστοτε, εἴτε διὰ τῆς ἐκδόσεως νέων γραμματίων εὐθὺς μετὰ τὴν ἐξόφλησιν τῶν παλαιῶν, εἴτε διὰ τῆς ἀνανεώσεως τῶν ἐκάστοτε ληγόντων γραμματίων.

Ἡ τοποθέτησις τοιούτων γραμματίων εἰς τὸ εὐρύτερον Κοινὸν εἶναι σχετικῶς εὐχερῆς εἰς χώρας ὑπὸ τοιαύτας συνθήκας διατελούσας, διότι εἰς ταύτας οἱ ἔχοντες διαθέσιμα πρὸς ἐπένδυσιν κεφάλαια προτιμοῦν ἀκριβῶς βραχυπροθέσμους τοποθετήσεις, ὡς εἶναι τὰ ἔντοκα γραμμάτια τοῦ Δημοσίου, αἱ ὁποῖαι καὶ προσοδοφόροι εἶναι καὶ παρέχουν εἰς τοὺς διενεργούντας ταύτας τὴν δυνατότητα ὅπως ἐντὸς βραχείου χρονικοῦ διαστήματος (καὶ χωρὶς ζημίας) ἐγκαταλείψουν τὰς ἐπενδύσεις εἰς γραμμάτια, ἀρνούμεναι τὴν ἀνανέωσιν αὐτῶν κατὰ τὴν λῆξιν των, ἐὰν διαβλέπουν ἄμεσον κίνδυνον νομισματικῆς ὑποτιμήσεως. Πάντως, *πρὸς ἀπομάκρυνσιν τοῦ κινδύνου πληθωρισμοῦ*, λόγῳ ἀδυναμίας ἀνανεώσεως ἐκδοθέντων γραμματίων κατὰ τὴν λῆξιν αὐτῶν, *θὰ πρέπη ἡ χρησιμοποίησις τῆς βραχυπροθέσου πίστεως πρὸς τὸν ἀνωτέρω σκοπὸν νὰ λαμβάνη χώραν εἰς πολὺ περιορισμένην κλίμακα*, ἔστω καὶ ἂν τοῦτο συνεπάγεται ἀνεπαρκῆ εἰσροὴν πιστωτικῶν ἐσόδων εἰς τὴν περὶ ἧς πρόκειται Δημοσίαν Οἰκονομίαν.

§ 3. Νομισματικοὶ καὶ δημοσιονομικοὶ κίνδυνοι ἐκ τοῦ κυμαινομένου χρέους.

α) Γενικά.

Οἱ κίνδυνοι ἐκ τοῦ κυμαινομένου δημοσίου χρέους, τὸ ὁποῖον ὡς ἐσημειώθη ἀποτελεῖται ἐκ βραχυπροθέσμων πιστώσεων, εἶναι δύο εἰδῶν : Πρῶ-

τον είναι ο κίνδυνος πληθωρισμού, ο οποίος δημιουργείται εκ τῆς αὐξη-
σεως τοῦ κυμαινομένου χρέους καὶ δεύτερον εἶναι κίνδυ-
νοι νομισματικοὶ καὶ δημοσιονομικοὶ τοὺς ὁποίους περικλείει ἡ ὑπαρξις
κυμαινομένου χρέους, ἰδίᾳ ὅταν εἶναι τοῦτο σημαντικόν.

β) Οἱ κίνδυνοι ἐκ τῆς συνάψεως βραχυπροθέσμων χρεῶν.

Ὡς ἄνωτέρω ἐσημειώθη, ὁ κίνδυνος ἐκ τῆς δημιουργίας βραχυπροθέ-
σμων χρεῶν εἶναι κυρίως καὶ πρωτίστως κίνδυνος νομισματικοῦ πληθωρι-
σμοῦ. *Ὁ κίνδυνος οὗτος ἀνακύπτει διὰ τὸ Κράτος συνάπτει βραχυ-
προθέσμους πιστώσεις εἰς Τραπεζικὸν Κοινόν.* Διότι ὁ παρὰ Τραπε-
ζαῖς δανεισμός ὀδηγεῖ ἀμέσως ἢ ἐμμέσως εἰς αὐξησιν τῆς συνολικῆς προσ-
φορᾶς χρήματος (ἐκ χρηματισμοῦ τοῦ κυμαινομένου χρέους). Ἐφ' ὅσον δὲ ἡ
αὐξησις αὕτη παρεκκολληθῆται ὑπὸ αὐξήσεως τοῦ συνολικοῦ ὄγκου δαπανῶν
(τοῦτο δὲ συμβαίνει πάντοτε) καὶ ἀκόμη ἐφ' ὅσον ἡ αὐξησις τῶν χρηματι-
κῶν δαπανῶν δὲν ἀντικρύζεται ὑπὸ αὐξήσεως τῆς προσφορᾶς ἀγαθῶν,
ἐπέρχεται κατ' ἀνάγκην πληθωρικὴ ὑψωσις τῶν τιμῶν (!).

γ) Οἱ κίνδυνοι ἐκ τῆς ὑπάρξεως κυμαινομένου χρέους.

Οἱ κίνδυνοι τοὺς ὁποίους περικλείει ἡ ὑπαρξις κυμαινομένου χρέους
εἶναι πολλῶν εἰδῶν: Ἐν πρώτοις, *ὕφισιαι ὁ κίνδυνος νὰ περιέλθῃ ἡ
Κυβέρνησις εἰς ἀδυναμίαν ἐξοφλήσεως βραχυπροθέσμων χρεῶν τοῦ Δη-
μοσίου κατὰ τὴν λήξιν αὐτῶν διὰ φορολογικῶν μέσων ἢ δι' ἐκδόσεως με-
σο ἡ-μακροπροθέσμου δανείου,* ὅποτε ἀνακύπτει ὁ κίνδυνος «παγώματος»
τῶν συναφθεισῶν βραχυπροθέσμων πιστώσεων. Εἰς περιπτώσεις τοιαύτης ἀδυ-
ναμίας ἡ Κυβέρνησις θὰ ἐπιχειρήσῃ ὅπως ἐπιτύχῃ συγκατάθεσιν τῶν κομι-
στῶν γραμμῶν (Τραπεζῶν καὶ ἄλλων κομιστῶν) διὰ τὴν ἀνανέω-
σιν τούτων. Ἐὰν ὅμως οἱ δανεισταὶ δὲν στέργουν εἰς τὴν προτεινομένην
ἀνανέωσιν, εἴτε θὰ προβῆ ἡ Κυβέρνησις εἰς τὴν ἀναγκα-
στικὴν παγιοποίησιν τῶν βραχυπροθέσμων χρεῶν,
εἰς ἀναγκαστικὴν δηλ. μειατροπὴν τούτων εἰς μεσο-ἡ-μακροπρόθεσμα χρέη,

1. Τοιαύτην ἐπίδρασιν ἤσκησεν ἡ αὐξησις τοῦ κυμαινομένου χρέους τοῦ Ἑλληνικοῦ
Δημοσίου παρὰ τῆ Τραπεζῆ τῆς Ἑλλάδος, κατὰ τὰ πρῶτα μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν
τοῦ 1944 ἔτη, αὐξησις ἡ ὁποία κατέστη ἀναγκαία διὰ τὴν μερικὴν κάλυψιν τῶν κρατι-
κῶν δαπανῶν. Τὸ χρέος τοῦτο καὶ ἡ δι' αὐτοῦ κάλυψις ἐνὸς μέρους τῶν δαπανῶν δη-
μοσίας καταναλώσεως συνετέλεσεν εἰς μεγάλον βαθμὸν εἰς τὴν σημαντικὴν ὑποτίμησιν
ἐντὸς μιᾶς δεκαετίας τῆς διὰ τῆς νομισματικῆς μεταρρυθμίσεως τοῦ 1944 εἰσαχθείσης
«νέας» δραχμῆς. Πληθωρικῶς ἐπίσης ἐπέδρασεν ἡ αὐξησις τοῦ κυμαινομένου χρέους ἐν
Γερμανίᾳ, ἰδίᾳ κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ Ἀ' Παγκοσμίου Πολέμου, ἡ γενομένη οὐχὶ πρὸς
τὸν σκοπὸν ἀντιμετωπίσεως τοῦ ἑτεροχρονισμοῦ δημοσίων εἰσπράξεων—δημοσίων πλη-
ρωμῶν, ἀλλὰ πρὸς τὸν σκοπὸν καλύψεως ἐνὸς μέρους τῶν δαπανῶν τοῦ Γερμανικοῦ
Κράτους.

εἴτε θὰ ἐκδώσῃ (ἀπ' εὐθείας ἢ μέσῳ τῆς Ἐκδοτικῆς Τραπέζης) χαρτονόμισμα πρὸς πληρωμὴν διὰ τοῦτου τῶν δανειστῶν τοῦ Κράτους. Εἰς ἀμφοτέρας τὰς ἀνωτέρω περιπτώσεις αἱ συνέπειαι εἶναι ἐπιβλαβεῖς τόσον διὰ τὴν Ἐθνικὴν Οἰκονομίαν, λόγῳ τοῦ πληθωρισμοῦ εἰς τὸν ὁποῖον ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ὀδηγεῖ ἡ ἔκδοσις χαρτονομίσματος πρὸς τὸν ἀνωτέρω σκοπὸν, ὅσον καὶ διὰ τὴν Δημοσίαν Οἰκονομίαν τῆς περιῆς πρόκειται χώρας, λόγῳ τῆς ἐξασθενήσεως τῆς Δημοσίας Πίστεως κατ' ἀκολουθίαν τῆς ἀναγκαστικῆς παγιοποιήσεως τῶν βραχυπροθέσμων χρεῶν ἢ τῆς διὰ προσφυγῆς εἰς τὴν ἐκδοτικὴν μηχανὴν ἐξοφλήσεως τούτων.

Ὁ κίνδυνος ἀδυναμίας ἐξοφλήσεως βραχυπροθέσμων πιστώσεων κατὰ τὴν λήξιν των δύναται ἐν πρώτοις νὰ ἐπέλθῃ εἰς περίπτωσιν κατὰ τὴν ὁποίαν ἐγένετο κακὴ πρόβλεψις ὡς πρὸς τὴν ἀπόδοσιν τῶν δημοσίων ἐσόδων εἰς προεξόφλησιν τῶν ὁποίων συνήφθησαν αἱ πιστώσεις αὗται ὅταν δηλ. τὰ πραγματοποιηθέντα τακτικὰ ἔσοδα εἶναι κατώτερα τῶν γενομένων προβλέψεων, βάσει τῶν ὁποίων ἀπεφασίσθη ἡ σύναψις βραχυπροθέσμων πιστώσεων, ἢ ὅταν τὰ προεξοφληθέντα ἔσοδα οὐδόλως ἐπραγματοποιήθησαν — ὅταν, ἐπὶ παραδείγματι, ἀπέτυχεν ἡ ἐσημείωσε περιορισμένην μόνον ἐπιτυχίαν μακροπρόθεσμον δημόσιον δάνειον, διὰ τῶν ἐσόδων τοῦ ὁποίου ἡ Κυβέρνησις ὑπελόγιζε νὰ ἐξοφλήσῃ ἐκδοθέντα ὑπ' αὐτῆς γραμμάτια ἑξαμήνου λήξεως.

Κατὰ μείζονα λόγον ὑφίσταται κίνδυνος δημιουργίας τῆς ἀνωτέρω καταστάσεως εἰς περίπτωσιν κατὰ τὴν ὁποίαν ἐξ ὑπαρχῆς ἐγένετο κατάχρησις τῆς βραχυπροθέσμου δημοσίας πίστεως ὑπὸ τῆς Κυβερνήσεως, ὑπὸ τὴν ἔννοιαν ὅτι συνήφθησαν ὑπὸ ταύτης βραχυπρόθεσμοι πιστώσεις οὐχὶ πρὸς κάλυψιν ἀναγκῶν - ταμείου (βλ. ἀνωτ.), ἀλλὰ πρὸς ἐξεύρεσιν προσθέτων δημοσίων ἐσόδων, δηλ. πρὸς ἐξεύρεσιν καλύμματος διὰ δημοσίας δαπάνας· μετ' ἄλλους λόγους ὅταν ἐξ ἀρχῆς ἡ βραχυπρόθεσμος δημοσία πίστις ἐχρησιμοποιήθη εἰς τὸν ξένον πρὸς αὐτὴν ρόλον τῆς μεσο - ἢ μακροπροθέσμου προορηματοδοτήσεως δημοσίων δαπανῶν.

Ἀνεξαρτήτως τοῦ κινδύνου ἀδυναμίας τῆς Κυβερνήσεως πρὸς ἐξόφλησιν τῶν βραχυπροθέσμων χρεῶν τοῦ Δημοσίου κατὰ τὴν λήξιν των, ἡ ὑπαρξίς σημαντικοῦ κυμαινομένου χρέους δημιουργεῖ καὶ μονίμως κίνδυνον πληθωρισμοῦ εἰς τὴν περιῆς πρόκειται χώραν :

Μόνιμος κίνδυνος πληθωρισμοῦ ἐκ τῆς ὑπάρξεως κυμαινομένου χρέους ἀνακύπτει, ἐν πρώτοις, ἐκ τοῦ λόγου διὸ οἱ κάτοχοι γραμματίων δημοσίου θησαυροῦ, τῶν ὁποίων ἐγένετο εἰς τὸ παρελθὸν προαιρετικὴ ἀνανέωσις, εἶναι δυνατόν νὰ ἀρνηθοῦν μελλοντικῶς δι' ὁλονδῆποτε λόγον τὴν πρὸς τοῦτο συγκατάθεσιν των διὰ νέαν ἀνανέωσιν ζητοῦντες τὴν ἐξόφλησιν τῶν εἰς χεῖρας των τίτλων κατὰ τὴν λήξιν τῆς νέας, ἀνανεωθείσης, προθεσμίας ἐξοφλήσεως. Δοθέντος ὅτι ἡ χρονολογία λήξεως τῶν γραμματίων εἶναι διάφορος δι' ἕκαστην σειρὰν ταύτων, εἶναι δυνατόν ν' ἀντιμετωπίξῃ ἡ Κυβέρνησις ἀνὰ πᾶσαν στιγμὴν ἀπαί-

τησιν περὶ ἀμέσου ἐξοφλήσεως ἐνὸς (περισσότερον ἢ ὀλιγώτερον σημαντικοῦ) μέρους τοῦ συνολικοῦ κυμαινομένου χρέους, καὶ νὰ εὐρίσκειται οὕτω εἰς τὴν ἀνάγκην προσφυγῆς εἰς τὴν ἐκδοτικὴν μηχανὴν πρὸς ἐξεύρεσιν τῶν πρὸς τοῦτο ἀπαιτουμένων χρηματικῶν μέσων.

Μόνιμος κίνδυνος πληθωρισμοῦ ἐκ τῆς ὑπάρξεως σημαντικοῦ κυμαινομένου χρέους *ὕφίσταται περαιτέρω ἐκ τοῦ λόγου διὰ ἐνίοτε οἱ κάτοχοι γραμματίων τοῦ δημοσίου θησαυροῦ ἔχουν τὴν δυνατότητα προεξοφλήσεως τούτων παρὰ τῇ 'Ἐκδοτικῇ Τραπεζῇ'* ἐφ' ὅσον δέ, καὶ καθ' ὃ μέτρον, κάμουν χρῆσιν τῆς δυνατότητος ταύτης αὐξάνει — *cet. par.* — ἡ κυκλοφορία τραπεζογραμματίων τῆς 'Ἐκδοτικῆς Τραπεζῆς καὶ ἡ συνολικὴ ἐνεργὸς ζήτησις.

'Ακόμη *ὕφίσταται ὁ ἀνωτέρω κίνδυνος ἐκ τοῦ λόγου διὰ τὰ ἔντοκα γραμμάτια τοῦ δημοσίου θησαυροῦ*, ἰδίᾳ ὅταν ταῦτα ἐκδίδονται εἰς μικρὰ καὶ στρογγυλὰ ποσὰ (π.χ. 100 ἢ 200 δρχ. ἕκαστον) *χρησιμοποιοῦνται ὑπὸ τῶν ἰδιωτῶν εἰς τὰς συναλλαγὰς των ὡς μέσα πληρωμῆς*, ἐπερχομένης οὕτω ἀντιστοίχου αὐξήσεως τοῦ συνολικοῦ ὄγκου ἀγοραστικῆς δυνάμεως.

Τέλος, *ἡ ὑπαρξίς σημαντικοῦ κυμαινομένου χρέους ἀποτελεῖ παράγοντα διαταρακτικὸν τῆς δημοσιονομικῆς σταθερότητος*. Τοῦτο συμβαίνει διὰ τὸν λόγον ὅτι, ὅταν τὸ κυμαινόμενον χρέος εἶναι σημαντικό, ἀκόμη καὶ ἂν καθίσταται δυνατὴ ἐκάστοτε ἡ ἀνανέωσις τούτου, προκαλεῖ αὕτη (ἀπροβλέπτου) διακυμάνσεις τῶν δαπανῶν τοῦ Κρατικοῦ Προϋπολογισμοῦ κατ' ἀκολουθίαν διακυμάνσεων τοῦ ἐπιτοκίου εἰς τὴν ἀγορὰν χρήματος—δοθέντος ὅτι κατὰ τὴν ἀνανέωσιν τῶν ἐκάστοτε ληγόντων γραμματίων μεταβάλλεται καὶ ὁ ἐπ' αὐτῶν πληρωτέος τόκος ἀναλόγως τοῦ ὕψους τοῦ ἐπιτοκίου εἰς τὴν ἀγορὰν κατὰ τὸν χρόνον ἀνανέωσεως τῶν γραμματίων. Οὕτω, ἡ ἀνανέωσις βραχυπροθέσμων χρεῶν τοῦ Δημοσίου εἶναι δυνατὸν νὰ προκαλέσῃ οὐσιώδη αὐξήσιν τῶν συνολικῶν δημοσίων δαπανῶν, λόγφ ὑψώσεως τοῦ ἐπιτοκίου εἰς τὴν χρηματαγορὰν, τοῦτο δὲ ἐπιδορᾷ, ὡς εἶναι εὐνόητον, διαταρακτικῶς ἐπὶ τῶν Δημοσίων Οἰκονομικῶν—ἰδίᾳ ὅταν ἡ ἐκ τοῦ ἀνωτέρω λόγου αὐξήσις τοῦ σκέλους τῶν δαπανῶν τοῦ προϋπολογισμοῦ ἐπέρχεται εἰς χρονικὸν σημεῖον κατὰ τὸ ὅποιον ἡ κατάστασις αὐτοῦ εἶναι ἤδη ἐξ ἄλλων λόγων τεταμένη.

'Ἐκ τῶν γενομένων προηγουμένων διαπιστώσεων ὡς πρὸς τὰς συνεπειὰς τοῦ κυμαινομένου χρέους καθίσταται καταφανὴς ἡ ἀνωτέρω τονισθεῖσα ἀνάγκη τῆς μετὰ περισκέψεως χρησιμοποίησεως τῆς βραχυπροθέσμου δημοσίας πίστεως καὶ τῆς κατὰ κανόνα προσφυγῆς εἰς ταύτην μόνον διὰ τὴν κάλυψιν ἀναγκῶν—Ταμείου τῆς Δημοσίας Οἰκονομίας, ἥτοι ὑπὸ τύπον προεξοφλήσεως δημοσίων ἐσόδων, διὰ τὰ ὅποια εἶναι βέβαιον ἢ ὑφίστανται βάσιμοι προσδοκίαι ὅτι θὰ πραγματοποιηθῶν μελλοντικῶς καὶ

μέχρι τῆς προθεσμίας ἐξοφλήσεως τῶν συναφθεισῶν βραχυπροθέσμων πιστώσεων.

§ 4. Βραχυπρόθεσμος Δημοσία Πίστις καὶ Κρατικὸν Χαρτονόμισμα.

Ἐνίοτε αἱ Κυβερνήσεις, ἀντιμετωπίζουσαι ἀνεπάρκειαν χρηματικῶν πόρων διὰ τὴν πληρωμὴν δημοσίων δαπανῶν ἢ ἐπιθυμοῦσαι ὅπως ἀποκτήσουν πρόσθετα χρηματικά μέσα διὰ νὰ δυνηθῶν ν' ἀυξήσουν τὰς δαπάνας των, ἀντὶ νὰ προσφύγουν εἰς τὴν φορολογίαν ἢ εἰς τὸν κανονικὸν δημόσιον δανεισμὸν *προβαίνουν ἐν ἀδυναμίᾳ χρησιμοποίησεως τῶν ὑγιῶν τούτων μέσων πορισμοῦ ἐσόδων εἰς τὴν ἀπ' εὐθείας ἔκδοσιν κρατικοῦ χαρτονομίματος*, τὸ ὁποῖον ἀποτελεῖ ἄτοκον καὶ ἀπρόθεσμον γραμματίον περιέχον ὑπόσχεσιν πληρωμῆς ὑπὸ τοῦ Κράτους τοῦ ἐπὶ τοῦ γραμματίου ἀναγεγραφομένου ποσοῦ, καὶ τὸ ὁποῖον εἴτε ἐξοφλεῖται μεταγενεστέρως εἰς τὴν ὀνομαστικὴν του ἀξίαν ὑπὸ τοῦ ἐκδώσαντος αὐτὸ Κράτους, ὅποτε ἡ ἔκδοσις εἶναι ταυτόσημος πρὸς τὴν ἔκδοσιν ἀτόκου ἀναγκαστικοῦ δανείου, εἴτε παραμένει ἀνεξόφλητον, ὅποτε ἀποτελεῖ τοῦτο φορολογίαν. Τὸ κρατικὸν χαρτονόμισμα χρησιμοποιεῖ ἡ ἐκδίδουσα αὐτὸ Κυβέρνησις διὰ τὴν ἀγορὰν διαφόρων ἀγαθῶν (ἢ ὑπηρεσιῶν), τὰ ὅποια ἐπιθυμεῖ ν' ἀποκτήσῃ, ἐπιβάλλουσα τὴν ἀποδοχὴν τούτου εἰς τὰς συναλλαγὰς ὡς μέσου ἐξοφλήσεως χρηματικῶν ὀφειλῶν.

Κλασσικὸν παράδειγμα κρατικοῦ χαρτονομίματος ἐκ τῆς προσφάτου δημοσιονομικῆς ἱστορίας ἀποτελοῦν τὰ κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ Β' Παγκοσμίου Πολέμου εὐρύτατα κυκλοφορήσαντα ἐν Ἑλλάδι καὶ ἀλλαχοῦ «Μάρκα Κατοχῆς» ὡς καὶ αἱ «Δραχμαὶ τῶν Ἴονίων Νήσων», ἢ ἀντίστοιχα χαρτονομίματα τὰ ὅποια εἶχον ἐκδώσει καὶ θέσει εἰς κυκλοφορίαν αἱ Ἰαπωνικαὶ Ἀρχαὶ Κατοχῆς εἰς τὰς ὑπ' αὐτῶν κατεχομένας περιοχάς. Διὰ τῶν ὑπ' αὐτῶν ἐκτυπομένων καὶ τιθεμένων εἰς κυκλοφορίαν χαρτονομισμάτων, ἢ Γερμανικῆ, Ἰταλικῆ κ.λ.π. Κυβερνήσεις «ἐπλήρωνον» τὰ ἀγαθὰ (ἢ προσωπικὰς ὑπηρεσίας) τὰ ὅποια κατηνάλισκον εἰς τὰς κατεχομένας χώρας, ἢ καὶ ἐξῆγον ἐκ τῶν χωρῶν αὐτῶν.

Ἀντὶ τῆς ἀπ' εὐθείας ἔκδόσεως κρατικοῦ χαρτονομίματος λαμβάνει χώραν πολλάκις, ἰδίᾳ ὅταν ἡ Ἐκδοτικὴ Τράπεζα τελῇ εἰς μεγάλην ἐξάρτησιν ἐκ τῆς Κυβερνήσεως, ἀναγκαστικὴ ὑπὸ ταύτης προεξόφλησις κρατικῶν συναλλαγματικῶν (βλ. ἀνωτέρω), ἢ καὶ γραμματίων δημοσίου θησαυροῦ, δι' ἀντιστοίχου ἀυξήσεως τοῦ κυκλοφοροῦντος χρήματος.

Κοινὸν χαρακτηριστικὸν τῶν ἀνωτέρω περιπτώσεων εἶναι ὅτι ἡ *επερχομένη* εἰς ταύτας *αὔξεις τῶν μέσων πληρωμῆς* δὲν λαμβάνει χώραν *διότι ἐπιβάλλουν τοῦτο αἱ ἀνάγκαι τῶν συναλλαγῶν, ἀλλὰ διότι ἡ Κυβέρνησις*, πιεζομένη ἀπὸ χρηματικὰς στενοχωρίας, *προσφεύγει εἰς ἔκδοσιν κρατικοῦ χαρτονομίματος ἢ ἀναγκάζει τὸ Ἐκδοτικὸν Ἴδρυμα*

δπως προεξοφλήση συναλλαγματικός του, ἢ γραμμάτια δημοσίου θησαυροῦ διὰ τὰ ἐξεύρη πρόσθετα χρηματικά μέσα πρὸς κάλυψιν χρηματικῶν ἀναγκῶν τοῦ Κράτους. Ἀκριβῶς διὰ τὸν λόγον αὐτὸν ἢ καθ' ἓνα ἓκ τῶν ἀνωτέρω τρόπων ἐπερχομένη διόγκωσις τῆς κυκλοφορίας ὑπερβαίνει τὰ ὄρια τοῦ κοινωνικοοικονομικῶς σκοπίμου καὶ προκαλεῖ διὰ τοῦτο πληθωρισμὸν τιμῶν. Ὁ πληθωρισμὸς οὗτος εἶναι ἡ κυριωτέρα οἰκονομικὴ συνέπεια τῆς ἐκδόσεως κρατικοῦ χαρτονομίσματος ἢ τῆς προσφυγῆς εἰς τὴν Ἐκδοτικὴν Τράπεζαν, πρὸς ἐξεύρεσιν προσθέτων δημοσίων ἐσόδων, ἀποτελεῖ δὲ κλασσικὴν περίπτωσιν καταχρήσεως τῆς δημοσίας πίστεως. Ὅπως ἐξ ἄλλης εὐκαιρίας ἐσημειώθη ὁ πληθωρισμὸς ὁ προκαλούμενος διὰ τῆς ἐκδόσεως, πρὸς κάλυψιν τῶν χρηματικῶν ἀναγκῶν τοῦ Κράτους, μέσων πληρωμῆς εἰς ποσότητα μεγαλυτέραν ἐκείνης τὴν ὅποιαν ἀπαιτοῦν αἱ ἀνάγκαι τῶν συναλλαγῶν ἀποτελεῖ μορφὴν συγκεκαλυμμένης φορολογίας, ἔστω καὶ ἂν ἐξοφληθοῦν μεταγενεστέρως τὰ γραμμάτια τ' ἀποτελοῦντα τὸ κρατικὸν χαρτονόμισμα.

Η ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ ΤΟΥ ΔΗΜΟΣΙΟΥ ΧΡΕΟΥΣ. Α'. Η ΤΕΧΝΙΚΗ
ΤΗΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ ΤΩΝ ΟΜΟΛΟΓΙΑΚΩΝ ΔΑΝΕΙΩΝ

§ 1. Εισαγωγικαὶ παρατηρήσεις.

Αἱ τεχνικαὶ μέθοδοι ἐκδόσεως τῶν ὁμολογιακῶν (δημοσίων ἢ ἰδιωτικῶν) δανείων εἶναι κατὰ βάσιν δύο: α) Ἡ ἄμεσος ἐκδοσις, ἥτοι ἡ ἀπευθείας ἐπικοινωνία τοῦ ἐκδότου τοῦ δανείου μετὰ τοῦ ἀποταμιεύοντος Κοινοῦ ἢ μετὰ μεγάλων ἀποταμιευτῶν καὶ ἐπενδυτῶν (investors) καὶ β) ἡ ἐκδοσις μέσῳ Τραπεζῶν — Ἐπενδύσεων (γνωστῶν εἰς τὰς Ἀγγλοσαξωνικὰς χώρας ὡς Investment Banks, ἢ Investment Houses), μετὰ τῶν ὁποίων ὁ ἐκδότης τοῦ δανείου διαπραγματεύεται τὰς ὁμολογίας τοῦ πρὸς ἐκδοσιν δανείου. Ἡ δευτέρα αὕτη μέθοδος ἐκδόσεως δύναται ν' ἀποκληθῆ—κατ' ἀντιδιαστολήν πρὸς τὴν πρώτην, δηλ. τὴν ἄμεσον ἐκδοσιν—ἔμμεσος ἐκδοσις.

§ 2. Ἡ ἄμεσος ἐκδοσις.

Ἡ πρώτη μέθοδος ἐκδόσεως ἐμφανίζεται εἰς τὴν πράξιν ὑπὸ διαφόρους εἰδικωτέρας μορφάς. Αἱ κυριώτεραι τῶν μορφῶν τούτων εἶναι αἱ ἀκόλουθοι:

α) Ἡ ὑπὸ τοῦ ἐκδότου τοῦ δανείου *διάθεσις τῶν ὁμολογιῶν* τούτου *διὰ δημοπρατήσεως*, ὁπότε τὸ σύνολον τῶν ἐκδοθεισῶν ὁμολογιῶν δίδονται, δηλ. κατακυροῦνται, εἰς τὸν προσφέροντα τὴν ὑψηλότεραν τιμὴν, δηλ. εἰς τὸν προσφερόμενον ν' ἀγοράσῃ τὰς ὁμολογίας εἰς τιμὴν ἄνω τοῦ ἄρτιου καὶ δὴ εἰς τὴν ὑψηλότεραν ὑπὲρ τὸ ἄρτιον τιμὴν. Συνεπῶς ἡ διὰ δημοπρατήσεως ἐκδοσις δὲν εἶναι ἐκδοσις ὑπὸ σταθεροῦς ὄρους, κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὴν ἐκδοσιν εἰς δημοσίαν ἐγγραφὴν περὶ ἧς κατωτέρω, ἡ ὁποία εἶναι ἐκδοσις ὑπὸ σταθεροῦς ὄρους δανεισμοῦ, καθοριζομένους ὑπὸ τοῦ δανειζομένου κατὰ τὴν προαναγγελίαν τῆς ἐκδόσεως τοῦ δανείου (βλ. κατωτ.). Τῆς δημοπρασίας συμμετέχουν καὶ Τράπεζαι Ἐπενδύσεων, αἱ ὁποῖαι τὰς εἰς αὐτὰς κατακυρουμένας ὁμολογίας διοχετεύουν εἰς πελάτας των ἢ διαθέτουν εἰς τὸ εὐρύτερον ἀποταμιεῦον Κοινὸν διὰ ἐκδόσεως αὐτῶν εἰς δημοσίαν ἐγγραφὴν (βλ. κατωτ.).

Ἡ μορφή αὕτη ἄμεσου ἐκδόσεως συναντᾶται εἰς Κράτη μὲ ἀκ-

μαίαν πίστιν, οί ὁμολογίαι τῶν ὁποίων θεωροῦνται ὅτι ἀποτελοῦν λίαν ἀσφαλῆ ἐπένδυσιν κεφαλαίων καὶ εἶναι διὰ τοῦτο περιζήτητοι. Ἐπίσης χρῆσις τῆς τοιαύτης ειδικωτέρας μεθόδου ἀμέσου ἐκδόσεως γίνεται ὑπὸ μεγάλων Δήμων καὶ ἀπὸ ἐπιχειρήσεις Κοινῆς Ὁφελείας μὲ μεγάλην οἰκονομικὴν δυναμικότητα καὶ πιστωτικὴν ἐπιφάνειαν.

β) Ἡ διάθεσις τῶν ὁμολογιῶν ὑπὸ τοῦ ἐκδότου τοῦ δανείου ἄνευ δημοπρατήσεως τούτων. Ἡ διάθεσις τῶν ὁμολογιῶν ἀπ' εὐθείας ὑπὸ τοῦ ἐκδότου τοῦ δανείου ἄνευ δημοπρατήσεως γίνεται :

αα) Εἰς Ἀσφαλιστικὰς Ἐταιρείας, Ἐμπορικὰς Τραπεζὰς, Ἀσφαλιστικὰ Ταμεῖα καὶ ἄλλους μεγάλους «ἐπενδυτάς».

ββ) Προκειμένου περὶ μεγάλων ἐπιχειρήσεων Κοινῆς Ὁφελείας εἰς τοὺς πελάτας τῶν ἐπιχειρήσεων αὐτῶν (π.χ. ὑπὸ μιᾶς Ἐταιρείας παραγωγῆς καὶ διανομῆς ἠλεκτρικοῦ ρεύματος εἰς τοὺς καταναλωτὰς ἠλεκτρικοῦ ρεύματος).

γγ) Διὰ τοῦ Χρηματιστηρίου Ἀξιῶν, εἰς τὸ ὅποιον ὁ ἐκδότης τοῦ δανείου διὰ πρακτόρων του προσφέρει τμηματικῶς πρὸς πώλησιν ὁμολογίας τοῦ ἐκδιδομένου δανείου μέχρι ἐξαντλήσεως τοῦ ἀριθμοῦ τούτων.

δδ) Διὰ τῆς ἐκδόσεως τῶν ὁμολογιῶν τοῦ δανείου εἰς δημοσίαν ἐγγραφήν ἀπ' εὐθείας ὑπὸ αὐτοῦ τούτου τοῦ ἐκδότου τοῦ δανείου. (βλ. σχετικῶς κατωτέρω § 4) 192

Ἡ ἀπ' εὐθείας ἐκδοσις, δηλ. ἡ ἐκδοσις χωρὶς μεσολάβησιν τῶν Τραπεζῶν Ἐπενδύσεων, γίνεται ἐν πρώτοις ὅταν εἶναι μικρὰ ἢ συνολικὴ ἀξία τῶν πρὸς τοποθέτησιν ὁμολογιῶν, ὁπότε δὲν συμφέρει εἰς τὰς Τραπεζὰς νὰ ἀναλάβουν τὴν ἐκδοσιν, διότι τὰ ἔξοδα διερευνήσεως τῆς οἰκονομικῆς καταστάσεως τοῦ ἐκδότου τοῦ δανείου ὡς καὶ τὰ ἔξοδα διαθέσεως ὑπὸ τῶν Τραπεζῶν Ἐπενδύσεων εἰς τοὺς ἀποταμιεύοντας τῶν ὑποτούτων (τῶν Τραπεζῶν) ἀναλαμβανομένων ὁμολογιῶν εἶναι ἀναλογικῶς ὑψηλά, μὴ δυνάμενα νὰ καλυφθοῦν ὑπὸ τοῦ ποσοῦ τῆς προμηθείας τὴν ὁποίαν εἰσπράτουν αἱ ἐν λόγῳ Τράπεζαι. Ἐπίσης ἡ ἀπ' εὐθείας ἐκδοσις γίνεται—καὶ γίνεται συνήθως ὑπὸ τὴν μορφήν τῆς δημοπρατήσεως τῶν ὁμολογιῶν τοῦ δανείου ὑπὸ τοῦ ἐκδότου τοῦ δανείου—ὅταν πρόκειται περὶ Κράτους μὲ ἀκμαίαν πίστιν ἢ περὶ ἐπιχειρήσεως μὲ μεγάλην πιστωτικὴν ἐπιφάνειαν (βλ. ἄνωτ.). Καὶ τέλος γίνεται ἄμεσος ἐκδοσις, καὶ δὴ ὑπὸ τὴν μορφήν τῆς ἐκδόσεως τοῦ δανείου χωρὶς δημοπράτησιν, ὅταν εἰς τὴν χώραν περὶ ἧς πρόκειται δὲν ἔχουν ἀναπτυχθῆ ἢ ἐπαρκῶς ἢ εἶναι τελείως ἀγνωστοὶ αἱ Τράπεζαι Ἐπενδύσεων, ὁπότε ἡ Κυβέρνησις ἢ μία δημοσία ἐπιχειρήσις ἢ μία μεγάλη ἰδιωτικὴ ἐπιχειρήσις ἐκ-

δίδει ἡ ἴδια εἰς δημοσίαν ἐγγραφὴν τὰς ὁμολογίας ἐκάστου νέου δανείου τῆς. Λόγω τῆς μεγάλης πρακτικῆς σημασίας εἰς τὴν χώραν μας τῆς μεθόδου τῆς ἀπ' εὐθείας ὑπὸ τοῦ δανειζομένου ἐκδόσεως εἰς δημοσίαν ἐγγραφὴν ἐκάστου νέου δανείου — μεγάλης σημασίας ὀφειλομένης εἰς τὸ γεγονός ὅτι μόλις τὰ τελευταῖα ἔτη ἤρχισαν νὰ ἰδρῶνται παρ' ἡμῖν Τράπεζαι Ἐπενδύσεων, αἱ νῦν δὲ λειτουργοῦσαι τοιαῦται Τράπεζαι δὲν δύνανται νὰ καλύψουν παρὰ εἰς λίαν περιορισμένην ἔκτασιν τὰς ἀνάγκας ἐκείνων πού θέλουν νὰ ἐκδόσουν ὁμολογιακὰ δάνεια (Κράτος, μεγάλοι Δῆμοι, δημόσιαι ἐπιχειρήσεις, κ.λ.π.), — θὰ γίνῃ κατωτέρω εἰδικώτερος λόγος περὶ τῆς εἰδικωτέρας ταύτης μεθόδου ἐκδόσεως ὁμολογιακῶν δανείων.

§ 3. Ἡ ἐμμέσος ἐκδοσις.

Εἰς τὴν περίπτωσιν τῆς ἐμμέσου ἐκδόσεως ἐνὸς ὁμολογιακοῦ δανείου, εἰς τὴν περίπτωσιν δηλ. τῆς ἀναλήψεως τῶν ὁμολογιῶν τοῦ δανείου ὑπὸ μιᾶς Τραπεζῆς Ἐπενδύσεων ἢ — ὅπερ συνηθέστερον — ὑπὸ ὁμίλου τοιούτων Τραπεζῶν (Syndicate, Bankenkonsortium) ἢ Τράπεζα ἢ ὁ ὄμιλος Τραπεζῶν Ἐπενδύσεων ἀναλαμβάνουν ἀπὸ τὸν ἐκδότην τοῦ δανείου τὰς ὑπ' αὐτοῦ ἐκδοθείσας ὁμολογίας οὐχὶ διὰ νὰ ἐπενδύσουν εἰς ταύτας ἴδια αὐτῶν κεφάλαια, ἀλλὰ διὰ νὰ τὰς διαθέσουν περαιτέρω εἰς ἀποταμιευτάς. Τὰς διαθέτουν δὲ εἴτε ἀπ' εὐθείας εἰς μεγάλους ἐπενδυτάς (Investors) δηλ. πρόσωπα διαθέτοντα μεγάλα κεφάλαια πρὸς χρηματικὴν ἐπένδυσιν, εἴτε εἰς τὸ εὐρύτερον Ἀποταμιευτικὸν Κοινὸν δι' ἐκδόσεως εἰς δημοσίαν ἐγγραφὴν τῶν ὁμολογιῶν τοῦ δανείου οὐχὶ ὑπὸ τοῦ ἐκδότου τοῦ δανείου, ἀλλ' ὑπὸ τοῦ Ὀμίλου Τραπεζῶν Ἐπενδύσεων ὃ ὁποῖος ἀνέλαβε τὰς ὁμολογίας τοῦ δανείου.

Συνήθως ἡ ἀνάληψις τῶν ὁμολογιῶν ἐνὸς νεοεκδιδομένου δανείου ὑπὸ μιᾶς Τραπεζῆς Ἐπενδύσεων ἢ ἐνὸς ὁμίλου τοιούτων Τραπεζῶν εἶναι **«ὀριστικὴ ἀνάληψις»**, ὑπὸ τὴν ἔννοιαν ὅτι ἐὰν δὲν καταστῇ δυνατόν εἰς τὴν ἀναλαμβάνουσαν Τράπεζαν ἢ εἰς τὸν ἀναλαμβάνοντα ὄμιλον νὰ διαθέσῃ ἐξ ὀλοκλήρου τὰ ἀναληφθείσας ὁμολογίας εἰς μεμονωμένους ἐπενδυτάς ἢ εἰς τὸ εὐρύτερον Ἀποταμιευτικὸν Κοινὸν θὰ πρέπει νὰ δεσμεύσῃ τὰ ἴδια κεφάλαια εἰς τὰς ἀναληφθείσας καὶ μὴ διατεθείσας περαιτέρω ὁμολογίας. Πρὸς ἀντιμετώπισιν τοῦ κινδύνου τούτου, ὡς καὶ τοῦ κινδύνου νὰ διαθέσῃ μὲν περαιτέρω ὁ ὄμιλος Τραπεζῶν τὰς ὑπ' αὐτοῦ ἀναληφθείσας ὁμολογίας, ἀλλὰ νὰ τὰς διαθέσῃ εἰς τιμὴν μικροτέραν ἐκείνης εἰς τὴν ὁποίαν τὰς ἠγόρασε (τὰς ἀνέλαβε ὀριστικῶς) ἀπὸ τὸν ἐκδότην τοῦ δανείου, καὶ ἀκόμη πρὸς ἀμοιβὴν τοῦ Ὀμίλου διὰ τὴν ὑπ' αὐτοῦ πρὸς τὸν ἐκδότην τοῦ δανείου παρασχεθεῖσαν ὑπηρεσίαν τῆς ἀναλήψεως τῶν ὁμολογιῶν τοῦ δανείου, ὁ ὄμιλος Τραπεζῶν Ἐπενδύσεων ἢ μία μεμονωμένη Τράπεζα (ἐὸν περὶ μεμονωμένης Τραπεζῆς πρόκειται) εἰσπράττουν ὠρισμένην προμή-

θειαν, ἢ ὁποία συνίσταται εἰς τὴν ἀγορὰν τῶν ἀναλαμβανομένων ὀριστικῶς ὁμολογιῶν εἰς τιμὴν μικροτέραν τῆς ὀνομαστικῆς αὐτῶν τιμῆς.

Τὸ (ἀκαθάριστον) κέρδος τὸ ὁποῖον πραγματοποιεῖται ὑπὸ τοῦ ἀναλαμβάνοντος ὀριστικῶς τὸ δάνειον ὀμίλου διὰ τῆς εἰσπράξεως τῆς ἀνωτέρω προμηθείας συνίσταται εἰς τὴν διαφορὰν μεταξὺ τῆς τιμῆς μεταπωλήσεως καὶ τῆς τιμῆς ἀναλήψεως ἐκάστης ὁμολογίας.

Ἐνίστε, προκειμένου περὶ Κρατῶν μὲ ἀσθενῆ πίστιν καὶ μεγάλην οἰκονομικὴν στενοχωρίαν, *αἱ μεσολαβοῦσαι Τραπεζαὶ Ἐπενδύσεων ἐκμεταλλεύονται τὴν δεινὴν θέσιν εἰς τὴν ὁποίαν εὐρίσκεται τὸ ἔχον ἐπείγουσαν ἀνάγκην δανεισμοῦ Κράτος καὶ προσφέρουν τὴν μεσολάβησιν τῶν ὑπὸ λῖαν δυσμενεῖς δι' αὐτὸ ὄρους, ἤτοι ἀναλαμβάνουν τὰς ὑπὸ τοῦ Κράτους ἐκδιδομένας ὁμολογίας εἰς τιμὴν σημαντικῶς κατωτέραν τῆς ὀνομαστικῆς*. Οὕτω εἰς τὴν περίπτωσιν τοῦ δανείου τοῦ Ἑλληνικοῦ Κράτους τοῦ συναφθέντος τὸ 1887, τὸ ἀναλαβὸν ὀριστικῶς τὰς ὁμολογίας τοῦ δανείου «Comptoir d'Escompte» ἐπλήρωσε εἰς τὸ Ἑλληνικὸν Δημόσιον δι' ἐκάστην ὁμολογίαν ὀνομαστικῆς ἀξίας 500 χρυσῶν φράγκων μόνον 337 χρυσᾶ φράγκα!

Ἡ ὀριστικὴ ἀνάληψις ἐνὸς δανείου εἶναι δυνατὸν ν' ἀναφέρεται εἴτε εἰς τὸ σύνολον τῶν ἐκδοθεισῶν ὁμολογιῶν αὐτοῦ εἴτε εἰς ἓν μέρος μόνον αὐτῶν, τοῦ ὑπολοίπου μέρους διατιθεμένου ἀπ' εὐθείας εἰς τὸ Κοινὸν (δι' ἐκθέσεως εἰς Δημοσίαν Ἐγγραφήν) ὑπὸ τοῦ ἐκδότου τοῦ δανείου. Παράδειγμα ὀριστικῆς, ἀλλὰ μερικῆς, ἀναλήψεως τῶν ὁμολογιῶν δημοσίου δανείου ὑπὸ Τραπεζῶν ἀποτελεῖ τὸ ὑπὸ τοῦ Ἑλληνικοῦ Κράτους ἐκδοθὲν τὸ 1890 ὁμολογιακὸν δάνειον Σιδηροδρόμων Πειραιῶς — Λαρίσης, ἐκ τοῦ συνολικοῦ ποσοῦ τοῦ ὁποίου ἀνέλαβεν ὀριστικῶς διὰ συμβάσεως ποσὸν Λιρῶν Ἀγγλίας 1.800.000 ἢ Nationalbank für Deutschland καὶ ὁ ἐν Λονδίνῳ Τραπεζικὸς Οἶκος C. I. Hambro and Son. Παρόμοιον παράδειγμα ἀποτελεῖ τὸ κατὰ τὸ ἔτος 1887, ὡσαύτως ὑπὸ τοῦ Ἑλληνικοῦ Κράτους, συναφθὲν δάνειον ὀνομαστικοῦ κεφαλαίου μέχρι 150 ἑκατομμυρίων χρυσῶν φράγκων, τὸ ὁποῖον ἀνέλαβεν ὀριστικῶς καὶ ἐξ ὀλοκλήρου τὸ γαλλικὸν «Comptoir d'Escompte». Ἄτερον, πρόσφατον σχετικῶς, παράδειγμα μερικῆς ἀναλήψεως ἀποτελεῖ τὸ ὑπὸ τῆς Ὁμοσπονδιακῆς Κυβερνήσεως τῆς Δυτικῆς Γερμανίας ἐκδοθὲν τὸ 1952 δάνειον 500 ἑκατομμυρίων γερμανικῶν μάρκων, ἐκ τοῦ ὁποίου ποσὸν 400 ἑκατομμυρίων γερμανικῶν μάρκων ἀνελήφθη ὀριστικῶς ὑπὸ τοῦ Bundesanleihekonsortium, τελούντος ὑπὸ τὴν ἡγεσίαν τῆς Bank Deutscher Länder.

Ἐκτὸς τῆς κατὰ τ' ἀνωτέρω ὀριστικῆς ἀναλήψεως, ἔχομεν ἐνίστε καὶ τὴν λεγομένην *ἀνάληψιν ἐπὶ προμηθείᾳ*, ἢ ὁποία συνίσταται εἰς τὸ ὅτι εἰς ὠρισμένον Ὁμίλον Τραπεζῶν Ἐπενδύσεων, ἢ ὠρισμένη Τράπεζα Ἐπενδύσεων, ἀναλαμβάνει ἀπλῶς νὰ διοχετεύσῃ εἰς πελάτας τῆς ἢ (καὶ) εἰς τὸ εὐρύτερον Ἀποταμιευτικὸν Κοινὸν τὰς ὁμολογίας τοῦ ἐκδιδομένου

δανείου. Τὰς ὁμολογίας ὅμως τὰς ὁποίας δὲν θὰ δυνηθῆ αὕτη νὰ διαθέσῃ περαιτέρω δύναται νὰ τὰς ἐπιστρέψῃ εἰς τὸν ἐκδότην τοῦ δανείου, διότι ἢ ἀνάληψις εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν δὲν εἶναι ὀριστικὴ ἀνάληψις, ὡς εἶναι εἰς τὴν προηγουμένην περίπτωσιν. Βεβαίως, καὶ διὰ τὴν «ἐπὶ προμηθεῖα ἀνάληψιν» εἰσπράττεται ὀρισμένη προμήθεια, ἡ ὁποία ὅμως ὡς εἶναι φυσικὸν εἶναι μικροτέρα τῆς προμηθείας ἡ ὁποία εἰσπράττεται εἰς τὴν περίπτωσιν τῆς «ὀριστικῆς ἀναλήψεως», δοθέντος ὅτι οὐδεὶς κίνδυνος ἀναλαμβάνεται ὅταν ἡ ἀνάληψις τῶν ὁμολογιῶν δὲν εἶναι ὀριστικὴ.

Τέλος, αἱ Τράπεζαι Ἐπενδύσεων ἢ ὁμιλος Τραπεζῶν Ἐπενδύσεων εἶναι δυνατόν ἀντὶ νὰ ἀναλάβουν ὀριστικῶς (πρώτη περίπτωσις) ἢ ἐπὶ προμηθεῖα (δευτέρα περίπτωσις) τὰς ὁμολογίας ἐνὸς νεοεκδιδόμενου δανείου, νὰ ἀναλάβουν ἔναντι τοῦ ἐκδότη τοῦ δανείου τὴν ὑποχρέωσιν ὅπως ἀγοράσουν ἀπὸ αὐτὸν τὰς ὁμολογίας τὰς ὁποίας δὲν θὰ δυνηθῆ οὗτος νὰ διαθέσῃ ἀπ' εὐθείας. Εἰς τὴν τρίτην αὐτὴν περίπτωσιν ὁμιλοῦμεν περὶ ἐγγυήσεως τῆς ἐκδόσεως (underwriting). Διὰ τῆς παροχῆς τῆς ὑπὸ τὴν ἀνωτέρω ἔννοιαν ἐγγυήσεως ὁ παρέχων ταύτην Ὁμιλος Τραπεζῶν Ἐπενδύσεων συμπαρίσταται οὕτως εἰπεῖν εἰς τὸν ἐκδότην τοῦ δανείου κατὰ τὴν ἔκδοσιν τοῦ δανείου, ἀφοῦ ὑπόσχεται εἰς αὐτὸν νὰ ἀπορροφήσῃ ὅλας τὰς ὁμολογίας τὰς ὁποίας δὲν θὰ δυνηθῆ ἐνδεχομένως νὰ διαθέσῃ ἀπ' εὐθείας ὁ ἐκδότης. Δυνάμεθα ἐπίσης νὰ ὁμιλήσωμεν περὶ underwriting ὑπὸ στενὴν ἔννοιαν ὅταν κατὰ τὴν ἔκδοσιν τοῦ δανείου μία Τράπεζα Ἐπενδύσεων ἢ Ὁμιλος Τραπεζῶν Ἐπενδύσεων ἐγγράφεται δι' ὀρισμένον ἀριθμὸν ὁμολογιῶν εἰς τὸ ἐκδιδόμενον δάνειον. Τὰς ὁμολογίας τὰς ὁποίας ἡ Τράπεζα Ἐπενδύσεων ἢ ὁ Ὁμιλος Τραπεζῶν Ἐπενδύσεων ἀποκτᾷ λόγῳ ἐγγυήσεως τῆς ἐκδόσεως ἢ ἀγορᾶς αὐτῶν ἤδη κατὰ τὴν ἔκδοσιν τοῦ δανείου (underwriting ὑπὸ στενὴν ἔννοιαν) τὰς διαθέτει, ὡς καὶ εἰς τὰς προηγουμένας δύο περιπτώσεις τῆς ὀριστικῆς καὶ τῆς ἐπὶ προμηθεῖα ἀναλήψεως, εἰς μεμονωμένους πελάτας (μεγάλους ἐπενδυτὰς) ἢ εἰς τὸ εὐρύτερον Ἀποταμειυτικὸν Κοινόν. Ὡς εἶναι εὐνόητον, ἐὰν ὅλαι αἱ ὁμολογίαὶ διὰ τὴν διάθεσιν τῶν ὁποίων παρεσχέθη ἢ ἀνωτέρω ἐγγύησις διατεθοῦν ἀπ' εὐθείας ὑπὸ τοῦ ἐκδότη τοῦ δανείου, ἡ ἔκδοσις τοῦ δανείου εἶναι ἄμεσος. Καθ' ὃ μέρος ὅμως δὲν διατεθοῦν αὐταὶ ὑπὸ τοῦ ἐκδότη, ἀλλ' ἀπορροφηθοῦν ὑπὸ τοῦ Ὁμίλου Τραπεζῶν Ἐπενδύσεων, διὰ θέσεως εἰς λειτουργίαν τοῦ ὄρου τῆς ἐγγυήσεως, ἡ ἔκδοσις εἶναι ἔμμεσος.

§ 4. Ἡ ἔκδοσις εἰς δημοσίαν ἐγγραφήν ὑπὸ τοῦ ἐκδότη τοῦ δανείου.

Κατὰ τὴν μέθοδον τῆς «ἐκδόσεως εἰς δημοσίαν ἐγγραφήν» (Subscription, Öffentliche Zeichnung, Souscription) ἀπ' εὐθείας ὑπὸ τοῦ ἐκδότη τοῦ δανείου, μέθοδον ἡ ὁποία διὰ τὸν ἀνωτέρω ἐκτεθέντα λόγον ἔχει

μεγάλην πρακτικὴν σημασίαν ἐν Ἑλλάδι, τὸ Κράτος ἢ μία δημοσία ἢ ἰδιωτικὴ ἐπιχειρήσις πού θέλει νὰ δανεισθῆ, προαναγγέλλει δημοσίᾳ (διὰ τοῦ Τύπου, τῆς Τηλοφίας, τοῦ ραδιοφώνου, τοιχοκολλημένων ἀνακοινώσεων κ.λ.π.) τὴν ἔκδοσιν τοῦ δανείου, ἀνακοινοῖ τοὺς κυριωτέρους ὄρους αὐτοῦ, προσδιορίζει ἀκόμη τὸν σκοπὸν τῆς ἐκδόσεως τοῦ δανείου, δηλ. τὸν τρόπον κατὰ τὸν ὁποῖον θὰ δαπανηθῆ τὸ προῖόν αὐτοῦ, καὶ καλεῖ τοὺς ἐπιθυμοῦντας νὰ τοποθετήσουν ἀποταμιεύσεις των εἰς ὁμολογίας τοῦ δανείου νὰ ἐγγραφοῦν ὡς συνδρομηταὶ τοῦ δανείου ἐντὸς τοῦ χρόνου ὃ ὁποῖος καθορίζεται εἰς τὴν προαναγγελίαν τῆς ἐκδόσεως. Ἡ *δημοσία ἐγγραφή* εἰς τὸ ὑπὸ ἔκδοσιν δάνειον ἔχει τὴν μορφήν ἐγγράφου καὶ ἐνυπογράφου δηλώσεως περὶ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ὁμολογιῶν τὰς ὁποίας ἐπιθυμεῖ ν' ἀποκτήσῃ ὃ ὑποβάλλων τὴν δήλωσιν. Διὰ τῆς δηλώσεώς του δὲ ταύτης ὃ ἐγγραφόμενος εἰς τὸ δάνειον ἀναλαμβάνει ταῦτοχρόνως τὴν ὑποχρέωσιν τῆς ἀγορᾶς τοῦ δηλωθέντος ἀριθμοῦ τίτλων καὶ τῆς καταβολῆς τοῦ ἀντιτίμου τούτων.

Πολλάκις γίνεται καὶ *προεγγραφή* εἰς τὸ δάνειον, κατατίθεται δὲ καὶ χρηματικὴ ἐγγύησις ὑπὸ τὴν μορφήν καταβολῆς μέρους ἢ καὶ τοῦ ὅλου τῆς χρηματικῆς ἀξίας τῶν ὁμολογιῶν διὰ τὰς ὁποίας ἐγένετο ἡ προεγγραφή. Εἰς περίπτωσιν προεγγραφῆς γίνεται, μετὰ τὴν λῆξιν ταύτης, ἐπιλογὴ ὑπὸ τοῦ ἐκδότου τοῦ δανείου τῶν αἰτήσεων συμμετοχῆς εἰς τὸ δάνειον βάσει διαφόρων κριτηρίων, π. χ. δια προτιμήσεως ἐκείνων ἐκ τῶν προεγγραφέντων ὡς πρὸς τοὺς ὁποίους πιθανολογεῖται ὅτι ἐπιθυμοῦν νὰ κάμνουν ὀριστικὴν τοποθέτησιν τῶν ἀποταμιεύσεών των εἰς ὁμολογίας τοῦ ὑπὸ ἔκδοσιν δανείου καὶ δὲν προτίθενται ν' ἀποκτήσουν τοὺς ὑπὸ ἔκδοσιν τίτλους διὰ κερδοσκοπίαν (βλ. καὶ κατωτέρω), ἢ παρ' ἡμῖν διὰ προτιμήσεως τῶν αἰτήσεων φυσικῶν προσώπων καὶ ἀποκλεισμοῦ αἰτήσεων ἀσφαλιστικῶν ταμείων ἢ ἄλλων Νομ. Προσώπων Δημ. Δικαίου.

Ἡ ἐγγραφή καὶ ἡ προεγγραφή γίνονται εἰς διαφόρους ἐμπορικὰς Τραπεζάς, Ταμειυτήρια κ.λ.π. αἱ ὁποῖαι θέτουν (ἐναντι ὀρισμένης ἀμοιβῆς) τὰς θυρίδας των εἰς τὴν διάθεσιν τοῦ Κράτους διὰ τὴν παραλαβὴν τῶν γινομένων δηλώσεων ἐγγραφῆς, τὴν εἰσπραξιν τοῦ ἀντιτίμου τῶν ὁμολογιῶν καὶ τὴν ἐν καιρῷ παράδοσιν αὐτῶν εἰς τοὺς ἐγγραφέντας εἰς τὸ δάνειον.

Προϋπόθεσις ἀπαραίτητος διὰ τὴν ἔκθεσιν εἰς δημοσίαν ἐγγραφήν καὶ ἐπιτυχίαν ἑνὸς δημοσίου δανείου εἶναι ἡ *καλὴ κατάστασις τῆς Δημοσίας Πίστεως*, ἡτοι ἡ ὑπαρξίς ἐμπιστοσύνης τοῦ Κοινοῦ πρὸς τὸ δανειζόμενον Κράτος (ἢ ἄλλο Νομικόν Πρόσωπον Δημοσίου Δικαίου) ὡς ὀφειλέτην καὶ συνεπῶς ἡ πεποίθησις περὶ τῆς ἀσφαλείας τῶν τοποθετήσεων ἀποταμιευμάτων εἰς τίτλους τοῦ δημοσίου δανείου. Ἐπίσης αὐτονόητος προϋπόθεσις διὰ τὴν μετ' ἐπιτυχίας ἐφαρμογὴν τῆς μεθόδου ταύτης εἶναι ἡ *ὑπαρξίς διαθέσιμου ἀποταμιεύσεως* εἰς τὴν περὶ ἧς πρόκειται χώραν καὶ ἀκόμη *ὁ ἐθισμὸς τῶν ἀποταμιευτῶν εἰς ἐπενδύσεις τῶν ἀποταμιευμάτων των*

εις χρεώγραφα και άλλας κινητάς αξίας (ἀξιόγραφα). Ὅπου δὲν πληροῦνται ἡ δευτέρα ἢ τρίτη ἢ και ἀμφοτέραι αἱ δύο τελευταῖαι προϋποθέσεις — και τοῦτο συμβαίνει συνήθως εἰς τὰς οἰκονομικῶς καθυστερημένας χώρας, ὅπου και ἡ ἐγγώριος ἀποταμίευσις εἶναι πενιχρά, και οἱ ἀποταμιευταὶ ἀποστρέφονται, λόγῳ ἐλλείψεως ἐθισμού, τὰς χρηματικὰς ἐπενδύσεις εἰς κινητάς αξίας, προτιμῶντες τὰς ταμιευτηριακὰς καταθέσεις—ἢ ἔκδοσις ἑνὸς δημοσίου δανείου εἰς δημοσίαν ἐγγραφὴν δὲν εἶναι δυνατόν παρὰ νὰ καταλήξῃ εἰς ἀποτυχίαν ἢ νὰ ἔχῃ περιορισμένην μόνον ἐπιτυχίαν, ἔστω και ἂν εἶναι καλὴ ἢ κατάστασις τῆς Δημοσίας Πίστεως. Ἡ θὰ πρέπει ὑπὸ τὰς συνθηκὰς αὐτὰς τὸ δάνειον νὰ ἐκδοθῇ εἰς δημοσίαν ἐγγραφὴν, ἐν ὅλῳ ἢ ἐν μέρει, εἰς τὸ Ἐξωτερικὸν ἢ νὰ ἀναληφθῇ ὀριστικῶς ὑπὸ Τραπεζῶν Ἐπενδύσεων Ἐξωτερικοῦ. Μία τελευταία, ὡσαύτως εὐνόητος, προϋπόθεσις ἐπιτυχίας τῶν εἰς δημοσίαν ἐγγραφὴν ἐκδιδομένων ὁμολογιακῶν δανείων εἶναι ὅτι ἐξασφαλίζουν ταῦτα εἰς τοὺς ἀποταμιευτὰς τοῦλάχιστον τὴν ἰδίαν πρόσσοδον διὰ τὰ κεφάλαιά των, τὴν ὅποیان ἐξασφαλίζουν εἰς αὐτοὺς ἔτεροι τοῦ ἰδίου βαθμοῦ ἀσφαλείας διαζευκτικαὶ ἐπενδύσεις.

Ἡ ἔκδοσις ἑνὸς δημοσίου δανείου εἰς δημοσίαν ἐγγραφὴν δύναται νὰ εἶναι ἀπρόθεσμος, δηλ. νὰ εἶναι διαρκῆς ἔκδοσις, ἢ νὰ εἶναι ἐμπρόθεσμος. Εἰς τὴν δευτέραν περίπτωσιν, ἡ δημοσία ἐγγραφὴ θὰ πρέπει νὰ γίνῃ ἐντὸς τῆς διὰ τῆς προαναγγελίας τῆς ἐκδόσεως ταχθείσης προθεσμίας, ἢ ὅποια συνήθως δὲν ὑπερβαίνει τὰς 10 ἡμέρας.

Ἀπρόθεσμος ἢ διαρκῆς ἔκδοσις εἰς δημοσίαν ἐγγραφὴν ἑνὸς δημοσίου δανείου γίνεται ὁσάκις τὸ δανειζόμενον Κράτος ἔχει μόνιμον ἀνάγκην ἑνὸς μικροῦ σχετικῶς χρηματικοῦ ποσοῦ πρὸς συμπλήρωσιν τῶν ἐτησίων φορολογικῶν αὐτοῦ ἐσόδων, ὅποτε εἶναι πιθανὸν ὅτι ἐν μέρει τῆς ἐτησίως σχηματιζομένης ἀποταμιεύσεως θὰ στρέφεται (ἐφ' ὅσον συντρέχουν αἱ ἀνωτέρω ἀναφερθεῖσαι προϋποθέσεις) και εἰς τὰς ὁμολογίας τοῦ περι οὗ πρόκειται δανείου. Σημειωτέον ὅτι ὁσάκις εἶναι διαρκῆς ἢ ἔκδοσις εἰς δημοσίαν ἐγγραφὴν εἶναι δυνατόν νὰ μεταβάλλωνται ἐκάστοτε—ἀναλόγως τῶν ἐκάστοτε ἰσχυουσῶν εἰς τὴν πιστωτικὴν ἀγορὰν συνθηκῶν—οἱ ὅροι τοῦ δανείου, ἰδίᾳ τὸ ὕψος τοῦ συμβατικοῦ αὐτοῦ τόκου και ἡ τιμὴ ἐκδόσεως—πρᾶγμα τὸ ὅποϊον δὲν συμβαίνει εἰς τὴν περίπτωσιν τῆς ἐμπροθέσμου δημοσίας ἐγγραφῆς (βλ. ἀνωτ.).

Ἐμπρόθεσμος δημοσία ἐγγραφὴ λαμβάνει χώραν ὅταν τὸ δανειζόμενον Κράτος ἔχῃ ἄμεσον ἀνάγκην μεγάλου σχετικῶς χρηματικοῦ ποσοῦ πρὸς συμπληρωματικὴν κάλυψιν τῶν συνολικῶν δαπανῶν του ἢ πρὸς κάλυψιν ἐκτάκτων δαπανῶν. Εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν και ἐφ' ὅσον εἶναι καλὴ ἢ κατάστασις τῆς Δημοσίας Πίστεως, ὑφίστανται δὲ και διαθέσιμα πρὸς δανεισμὸν χρηματικὰ κεφάλαια, ὅλοι ἐκεῖνοι οἱ ὅποιοι ἐπιθυμοῦν νὰ τοποθετήσουν ἀποταμιεύματά των εἰς ὁμολογίας τοῦ ἐκτεθέντος εἰς δημοσίαν ἐγγραφὴν δημοσίου δανείου θὰ πρέπει νὰ πράξουν τοῦτο ἐντὸς τῆς καθο-

ρισθείσης βραχείας προθεσμίας. Συνεπώς ἐντὸς βραχείας προθεσμίας θὰ ἐξεύρη τὸ Κράτος τὸ χρηματικὸν ποσὸν τοῦ ὁποίου ἔχει ἀνάγκην. Εἰς περιπτώσεις μάλιστα κατὰ τὰς ὁποίας αἱ τοποθετήσεις ἀποταμιευμάτων εἰς κρατικὰς ὁμολογίας θεωροῦνται ὅτι ἀποτελοῦν μίαν ἀπὸ τὰς ἀσφαλεστέρας τοποθετήσεις κεφαλαίων (ὡς τοῦτο συμβαίνει π. χ. εἰς Ἑγγύλιαν) τὸ ἐκδιδόμενον εἰς δημοσίαν ἐγγραφήν κυβερνητικὸν δάνειον εἶναι δυνατὸν νὰ καλυφθῇ πρὶν ἀκόμη λήξη ἢ καθορισθεῖσα διὰ τὴν εἰς αὐτὸ δημοσίαν ἐγγραφήν προθεσμία. Ἐνίοτε μάλιστα τὸ δάνειον «καλύπτεται» ἤδη κατὰ τὴν πρώτην ἡμέραν τῆς ἐκθέσεως εἰς δημοσίαν ἐγγραφήν καὶ ἐντὸς ὀλίγων ὥρων ἀπὸ τῆς ἐκθέσεως. Ἡ καὶ ὑπερκαλύπτεται, ὑπὸ τὰς ἀνωτέρω συνθήκας, τὸ δάνειον εἰς βραχύτατον χρονικὸν διάστημα, δηλ. ὁ συνολικὸς ἀριθμὸς τῶν ζητουμένων —πρὸς τοποθέτησιν ἀποταμιευμάτων— ὁμολογιῶν εἶναι ἀνώτερος τοῦ ἀριθμοῦ τῶν προσφερομένων.

Εἰς περίπτωσιν κατὰ τὴν ὁποίαν ἐγένετο ἐγγραφή ἢ προεγγραφή συνδρομητῶν διὰ συνολικὸν ἀριθμὸν ὁμολογιῶν μεγαλύτερον τοῦ ἀριθμοῦ τῶν τίτλων τοὺς ὁποίους θέλει νὰ ἐκδώσῃ τὸ δανειζόμενον Κράτος, αἱ πρὸς διάθεσιν ὁμολογίαι τοῦ δανείου κατανέμονται βάσει διαφόρων κριτηρίων μετὰ τῶν ἐγγραφέντων εἰς τὸ δάνειον. Συνήθως προτιμῶνται, ὡς καὶ ἀνωτέρω ἐσημειώθη, ἐκεῖνοι ἐκ τῶν ἐγγραφέντων διὰ τοὺς ὁποίους πιθανολογεῖται ὅτι θὰ διατηρήσουν εἰς τὴν κατοχὴν των ἐπὶ μακρὸν χρονικὸν διάστημα τὰς ἀποκτηθησομένας ὁμολογίας καὶ δὲν θὰ μεταπωλήσουν ταύτας πρὸς κερδοσκοπίαν ἢ πρὸς ἐκείνους οἱ ὁποῖοι ἀναλαμβάνουν ρητῶς τὴν ὑποχρέωσιν ὅπως μὴ ἐκποιήσουν τοὺς τίτλους των πρὸ τῆς παρελεύσεως ὀρισμένου χρονικοῦ διαστήματος. Ἄλλοτε πάλιν αἱ πρὸς ἐκτύπωσιν ὁμολογίαι κατανέμονται μετὰ τῶν ἐγγραφέντων εἰς τὸ δάνειον κατὰ σειράν προτεραιότητος, συνεπῶς ἱκανοποιοῦνται κατὰ προτίμησιν ἅπλως ἐκεῖνοι οἱ ὁποῖοι προσήλθον πρὸς ἐγγραφήν εἰς τὸ δάνειον πρὸ τῆς καλύψεως αὐτοῦ, ἐνῶ αἱ αἰτήσεις ἐγγραφῆς τῶν μετὰ τὴν κάλυψιν τοῦ δανείου προσελθόντων μένουσιν ἀνικανοποίητοι.

§ 5. Ἡ σημασία τοῦ Χρηματιστηρίου Ἄξιων διὰ τοὺς ἐκδότες καὶ κατόχους ὁμολογιακῶν δανείων.

Μετὰ τὸν τερματισμὸν τῆς διαδικασίας τῆς δημοσίας ἐγγραφῆς ἐνὸς δανείου, ἀκολουθεῖ ἡ «εἰσαγωγή» τῶν ὁμολογιῶν αὐτοῦ εἰς τὸ Χρηματιστήριον Ἄξιων, διὰ τῆς ὁποίας αἱ ὁμολογίαι τοῦ δανείου γίνονται δεκταὶ πρὸς διαπραγματεύσιν εἰς τὸ Χρηματιστήριον, εἰς τὸ ὁποῖον καὶ διαμορφοῦται ἐκάστοτε, ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῶν δυνάμεων τῆς προσφορᾶς καὶ τῆς ζητήσεως τῶν ὁμολογιῶν, ἡ *χρηματιστηριακὴ* αὐτῶν *τιμὴ*.

Τὸ ὕψος τῆς χρηματιστηριακῆς τιμῆς ἔχει ἀποφασιστικὴν σημασίαν

διὰ τὴν ἐκάστοτε ἀξίαν τῆς εἰς ἀξιόγραφα ἐπενδεδυμένης περιουσίας. Καὶ ἀκόμη ἔχει σημασίαν, ὡς θὰ ἴδωμεν εἰς τὸ ἐπόμενον κεφάλαιον, διὰ τὸ μέγεθος τῆς ἀποδόσεως τῶν κεφαλαίων τὰ ὅποια ἐπενδύονται εἰς ὁμολογίας ἐνὸς δανείου εἰς χρόνον μεταγενέστερον τοῦ χρόνου ἐκδόσεως αὐτοῦ.

Τὸ Χρηματιστήριον Ἀξιῶν ἀποτελεῖ τόσον ἀμέσως ὅσον καὶ ἐμμέσως ὄργανον ἐκδόσεως δημοσίων (ὡς καὶ ἰδιωτικῶν) ὁμολογιακῶν δανείων. Ἀμέσως μὲν, διότι ὡς εἶδομεν ὁ ἐκδότης ἐνὸς δανείου δύναται νὰ διαθέσῃ διὰ τοῦ Χρηματιστηρίου τὰς ὁμολογίας αὐτοῦ διαδοχικῶς καὶ μέχρι πλήρους ἐξαντλήσεως αὐτῶν. Ἐμμέσως δέ, διότι χωρὶς τὸ χρηματιστήριον θὰ ἦτο ἀδύνατος ἡ ἐπιτυχία οἰουδήποτε δανείου ἐκδιδομένου ἀμέσως ἢ ἐμμέσως εἰς δημοσίαν ἐγγραφὴν. Καθίσταται αὕτη δυνατὴ μόνον διότι ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος ἐγγράφεται εἰς ἓν ὁμολογιακὸν δάνειον γνωρίζει ὅτι δύναται ἀνὰ πᾶσαν στιγμὴν προσερχόμενος εἰς τὸ χρηματιστήριον νὰ ρευστοποιήσῃ τὴν εἰς τὰ ἐν τῇ κατοχῇ του εὐρισκόμενα χρεώγραφα ἔνσωματωμένην ἀπαίτησίν του ἔναντι τοῦ ἐκδότη τοῦ δανείου. Ἀνεξαρτήτως δηλ. τοῦ ἔαν τὸ δάνειον εἶναι μεσοπρόθεσμον ἢ μακροπρόθεσμον διὰ τὸν ὀφειλέτην, εἶναι τοῦτο διὰ τὸν δανειστὴν ἀμέσως καὶ ἀνὰ πᾶσαν στιγμὴν ἐξοφλήσιμον. Τὸ γεγονός αὐτὸ ἔχει ἐξ ἴσου μεγάλην σημασίαν διὰ τὴν ἐπιτυχίαν ἐνὸς ὁμολογιακοῦ δανείου ὅσῃν ἔχει καὶ τὸ ἀνωτέρω τονισθὲν γεγονός τῆς κατατμήσεως τοῦ συνολικοῦ ποσοῦ τοῦ δανείου εἰς μεγάλον ἀριθμὸν μικρῶν τμημάτων δι' ἐκδόσεως ἰσαριθμῶν πιστωτικῶν τίτλων. Ὡς εἶναι εὐνόητον, ἡ σημασία τὴν ὁποίαν ἐνέχει διὰ τοὺς κομιστὰς τῶν ὁμολογιῶν ἐνὸς δανείου ἢ δυνατότητος αὕτη τῆς ἀμέσου ρευστοποιήσεως τῶν ὁμολογιῶν εἰς τὸ χρηματιστήριον καθίσταται ἀκόμη μεγαλύτερα —διὰ τοῦτο δὲ καὶ ἡ συμβολὴ τοῦ χρηματιστηρίου εἰς τὴν ἐπιτυχίαν τῆς ἐκδόσεως εἶναι πολὺ σπουδαιότερα— εἰς τὴν περίπτωσιν τῶν δανείων διὰ τὰ ὅποια ὁ ἐκδίδων ταῦτα οὐδεμίαν ἀναλαμβάνει ὑποχρέωσιν ἐξοφλήσεώς των (πάγιον χρέος).

Πλὴν τῶν ἀνωτέρω ὑπηρεσιῶν τὸ Χρηματιστήριον Ἀξιῶν ἐκπληροῖ καὶ μίαν ἄλλην, ἐξ ἴσου σημαντικὴν, οἰκονομικὴν λειτουργίαν. Ἡ λειτουργία αὕτη συνίσταται εἰς τὸ ὅτι αἱ τιμαὶ τῶν διαφόρων ἀξιογράφων (καὶ δὴ ὄχι μόνον τῶν ὁμολογιῶν, ἀλλὰ καὶ τῶν μετοχῶν), αἱ ὁποῖαι σχηματίζονται ἐλευθέρως εἰς τὸ χρηματιστήριον ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῶν δυνάμεων τῆς προσφορᾶς καὶ ζητήσεως ἀποτελοῦν σπουδαῖον δείκτην τῆς ἀποδοτικότητος τῶν ἐπιχειρήσεων αἱ ὁποῖαι λειτουργοῦν εἰς τοὺς διαφόρους τομεῖς τῆς Οἰκονομίας, ὡς καὶ δείκτην τοῦ βαθμοῦ ἀσφαλείας τὴν ὁποίαν παρουσιάζουν αἱ τοποθετήσεις ἀποταμιευμάτων εἰς ὁμολογίας τοῦ α ἢ β δανείου. Μὲ τὴν βοήθειαν δὲ τοῦ δείκτου αὐτοῦ οἱ ἐπιχειρηματῆαι οἱ ὁποῖοι διαθέτουν ἢ δύνανται νὰ ἐξεύρουν διὰ δανεισμοῦ κεφάλαια, προσανατολίζονται διὰ τὴν ἐπένδυσιν τῶν κεφαλαίων των πρὸς ἐκείνους τοὺς τομεῖς παραγωγῆς εἰς τοὺς ὁποίους ἢ ἀποδοτικότητος αὐτῶν, ὡς ἀντικατοπτρίζεται αὕτη εἰς τὰς ἐν τῷ Χρηματιστηρίῳ διαμορφουμένας τι-

μὰς τῶν διαφόρων μετοχῶν, εἶναι μεγαλυτέρα. Ἐπίσης ἐκ τοῦ ἀνωτέρω δείκτου, ἦτοι ἐκ τῆς χρηματιστηριακῆς τιμῆς τῶν ὁμολογιῶν τοῦ ἐνὸς ἢ τοῦ ἄλλου δανείου, πληροφορεῖται ὁ ἐπιθυμῶν νὰ ἐπενδύσῃ ἀποταμιεύματά του εἰς ὁμολογίας περὶ τοῦ βαθμοῦ ἐμπιστοσύνης τῆς ὁποίας ἀπολαύει ὁ ἐκδό- της ἐκάστου δανείου καὶ συνεπῶς περὶ τοῦ βαθμοῦ ἀσφαλείας τὴν ὁποίαν προσφέρει ἢ τοποθέτησις εἰς ἐν ὠρισμένον δάνειον.

Η ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ ΤΟΥ ΔΗΜΟΣΙΟΥ ΧΡΕΟΥΣ. Β'. ΟΙ ΟΡΟΙ
ΕΚΔΟΣΕΩΣ ΤΩΝ ΟΜΟΛΟΓΙΑΚΩΝ ΔΑΝΕΙΩΝ

§ 1. Εισαγωγικαὶ παρατηρήσεις.

Οἱ ὄροι ἐκδόσεως τῶν δημοσίων ἢ καὶ ἰδιωτικῶν ὁμολογιακῶν δανείων προσδιορίζονται ὄχι μόνον ἀπὸ τὰς ὑφισταμένας κατὰ τὸν χρόνον ἐκδόσεως καὶ εἰς τὴν χώραν ἐκδόσεως ἐκάστου δανείου συνθήκας προσφορᾶς ἐν σχέσει πρὸς τὴν ζήτησιν χρηματικῶν κεφαλαίων, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὰς κρατούσας συνθήκας ὑπὸ ἔποψιν βαιμοῦ νομισματικῆς σταθερότητος. Π. χ. εἰς χώρας με ἀσταθῆς νόμισμα, ἢ χώρας αἱ ὁποῖαι ἐγνώρισαν κατὰ τὸ παρελθὸν μεγάλης ἐκτάσεως πληθωρισμόν, ἀπαντῶνται εἰς τὰ ἐκδιδόμενα ὁμολογιακὰ δάνεια ἀσφαλιστικαὶ ρῆτραι. Ἐπίσης προσδιορίζονται οἱ ὄροι ἐκδόσεως ἀπὸ τὸν βαθμὸν ἐμπιστοσύνης τῶν ἐχόντων διαθέσιμα πρὸς δανεισμόν κεφάλαια πρὸς τὸν ἐκδότην τοῦ δανείου, καὶ δὴ ἀπὸ τὸν βαθμὸν ἐμπιστοσύνης πρὸς τὴν θέλησιν καὶ ἰδίως τὴν οἰκονομικὴν δυνατότητα τοῦ ἐκδότη τοῦ δανείου ὅπως ἀνταποκριθῆ πρὸς τὰς διὰ τοῦ δανεισμοῦ ἀναλαμβανόμενας ὑποχρεώσεις. Ἡ ἐμπιστοσύνη αὕτη προσδιορίζεται, προκειμένου περὶ κυβερνητικῶν δανείων, ἀπὸ τὴν κατάστασιν τῶν Δημοσίων Οἰκονομικῶν κατὰ τὸν χρόνον τοῦ δανεισμοῦ καὶ τὴν προβλεπομένην ἐξέλιξιν αὐτῆς, ἀπὸ τὸν βαθμὸν ἐπιβαρύνσεως τοῦ Δημοσίου Προϋπολογισμοῦ ἐκ τοῦ ἤδη ὑφισταμένου Χρέους, ἀπὸ τὴν οἰκονομικὴν κατάστασιν τῆς περὶ ἧς πρόκειται χώρας καὶ τὴν ὑφισταμένην προοπτικὴν ὡς πρὸς τὴν μελλοντικὴν ἐξέλιξιν αὐτῆς, ὡς καὶ ἀπὸ τὴν ὑφισταμένην πολιτικὴν κατάστασιν καὶ τὴν πιθανολογουμένην διαμόρφωσιν αὐτῆς ἐν τῷ μέλλοντι καὶ τοὺς ἀντικτύπους ταύτης ἐπὶ τῆς οἰκονομικῆς ζωῆς τῆς χώρας καὶ ἐπὶ τῆς καταστάσεως τῶν Δημοσίων Οἰκονομικῶν. Οὕτως ἡ προοπτικὴ μελλοντικῆς ἀνόδου εἰς τὴν Ἐξουσίαν ἐνὸς Σοσιαλιστικοῦ Κόμματος εἶναι ἐνδεχόμενον νὰ δημιουργήσῃ μεταξὺ τῶν κατόχων κεφαλαίων ψυχολογίαν δυσμενῆ διὰ τὴν ἐπιτυχίαν τῶν δημοσίων δανείων. Τέλος καὶ ὁ τόπος εἰς τὸν ὁποῖον ἐκδίδονται τὰ ὁμολογιακὰ δάνεια (δημόσια ἢ ἰδιωτικά), τὸ ἐὰν δηλ. ἐκδίδωνται ταῦτα εἰς τὸ Ἐσωτερικὸν ἢ εἰς ξένας χώρας, ἀσκεῖ πολλάκις ἐπίδρασιν ἐπὶ τῶν ὄρων ὑπὸ τοὺς ὁποίους ἐκδίδονται. Ὄταν οἱ κάτοχοι κεφαλαίων πρόκειται νὰ ἐπενδύσουν αὐτὰ εἰς μίαν ξένην χώραν καὶ συνεπῶς νὰ μὴ τὰ ἔχουν ὑπὸ τὸν ἄμεσον ἔλεγχόν των (ὡς θὰ τὰ εἶχον ἐὰν τὰ ἐπενέδυσον εἰς τὴν ἰδίαν χώραν) εἶναι φυσικὸν νὰ τὰ προσφέρουν με ἀντιστοίχως ὑψηλότερον τόκον,

περικλείοντα και ὠρισμένον ἀσφάλιστρον, ἀνάλογον πρὸς τὸ μέγεθος τοῦ (πραγματικοῦ ἢ φανταστικοῦ) κινδύνου μὲ τὸν ὁποῖον συνδέεται ἡ ἐπένδυσις εἰς τὸ Ἐξωτερικόν.

§ 2. Τὸ ὕψος τοῦ τόκου.

α) Ὁ συμβατικὸς τόκος.

Ἐπὶ τῶν ὁμολογιῶν ἐκάστου δανείου ἀναγράφεται ὁ καταβλητέος εἰς τοὺς ὁμολογιούχους, δηλ. εἰς τοὺς δανειστὰς *συμβατικὸς τόκος*, ὁ ἄλλως λεγόμενος «ὄνομαστικὸς τόκος» κατ' ἀντιδιαστολὴν πρὸς τὸν «πραγματικὸν τόκον» (βλ. κατωτέρω). Οὕτως εἰς τὰς ὁμολογίας τοῦ ἐκδοθέντος ὑπὸ τοῦ Ἑλληνικοῦ Κράτους τὴν ἀνοιξιν τοῦ 1963 Ἐσωτερικοῦ Δανείου ἀναγράφεται: «Λαχειοφόρον Δάνειον Οἰκονομικῆς Ἀναπτύξεως 5% 1963. Ὁμολογία εἰς τὸν κομιστὴν ἐκ δραχ. 500». Εἰς ἐκάστην δὲ ὁμολογίαν τοῦ δανείου αὐτοῦ εἶναι προσηρητέμα ἐξκοσι τοκομερίδια — ὅσα δηλ. καὶ τὰ ἔτη εἰς τὰ ὁποῖα ἐκτείνεται ὁ χρόνος ἀποσβέσεως τοῦ δανείου — τοῦ ποσοῦ ἐκάστου τοκομεριδίου ἀνερχομένου εἰς 25 δραχμὰς (ἦτοι $0,05 \times 500$) καταβλητέας τὴν 30ὴν Μαρτίου ἐκάστου ἔτους.

Εἰς τὸ ἀνωτέρω παράδειγμα ἡ *καταβολὴ τοῦ συμβατικοῦ τόκου ἐκτείνεται εἰς ὅλον τὸν χρόνον ἀποσβέσεως τοῦ δανείου*, δηλ. εἰς ὀλόκληρον τὴν εἰκοσαετιάν, ὁ ἐτησίως δὲ *καταβλητέος τόκος εἶναι ὁ αὐτός εἰς ὅλα τὰ ἔτη*. Τοῦτο ἀποτελεῖ καὶ τὸν κανόνα. Τοῦ κανόνος ὁμοιος αὐτοῦ ὑπάρχον ὠρισμένα ἐξαιρέσεις, αἱ ὁποῖαι ἀναφέρονται εἴτε εἰς τὸν χρόνον ἐνάρξεως τῆς καταβολῆς τόκου εἴτε εἰς τὸ ὕψος αὐτοῦ.

Εἰδικώτερον κατὰ τὴν σύναψιν ἐνὸς δανείου *εἶναι δυνατὸν νὰ συμφωνηθῇ* (ἀναγράφεται δὲ τοῦτο ρητῶς εἰς τὰς ὁμολογίας τοῦ δανείου) *ὅτι ἡ καταβολὴ τόκου θὰ ἀρχίσῃ μετὰ τὴν πάροδον ὠρισμένου χρόνου ἀπὸ τῆς ἐκδόσεως τοῦ δανείου* — π. χ. μετὰ τὴν πάροδον ἑτέρας ἀπὸ τῆς ἐκδόσεως — κατὰ δὲ τὸν ὑπόλοιπον χρόνον τῆς ζωῆς τοῦ δανείου θὰ καταβάλλεται ἀντιστοιχῶς ὑψηλότερος τόκος (δηλ. ὑψηλότερος ἐκείνου ὁ ὁποῖος θὰ κατεβάλλετο εἰς τὴν περίπτωσιν ἡ καταβολὴ θὰ εἶχεν ἀρχίσει ἤδη ἀπὸ τοῦ ἐπομένου ἀπὸ τῆς ἐκδόσεως ἔτους). Ἄλλοτε πάλιν *συμφωνεῖται ἡ καταβολὴ μεταβαλλομένου, μὲ τὴν πάροδον τοῦ χρόνου, συμβατικοῦ τόκου*, ἦτοι τόκου ὁ ὁποῖος μὲ τὴν πάροδον τοῦ χρόνου βαίνει μειούμενος ἢ ἀντιθέτως βαίνει αὐξανόμενος. Οὕτως ὁ συμβατικὸς τόκος τοῦ κατὰ τὸ ἔτος 1908 ἐκδοθέντος ὑπὸ τοῦ Πρωσικοῦ Κράτους δανείου παγιοποιήσεως εἶχε καθορισθῆ εἰς ὕψος 4% διὰ τὸ χρονικὸν διάστημα ἀπὸ 1.4.1908 μέχρι 31.3.1918, εἰς 3,75% διὰ τὴν 3ετίαν ἀπὸ 1.4.1918 μέχρι 31.3.1921 καὶ εἰς 3,5% διὰ τὸν ὑπόλοιπον χρόνον.

Τέλος, εἰς ὠρισμένας περιπτώσεις, *ἰδίᾳ* ὁσάκις ἡ ὄνομαστικὴ ἀξία ἐκάστης ὁμολογίας ἔχει καθορισθῆ εἰς πολὺ μικρὸν ποσὸν καὶ ὡς ἐκ τούτου τὸ ποσὸν τοῦ ἔτησιου τόκου εἶναι ἐλάχιστον — *συμφωνεῖται ὅπως ὁ ὀφειλό-*

μενος συμβατικός τόκος καταβληθῆ ἀναδρομικῶς εἰς ἕκαστον ὁμολογιούχον *κατὰ τὴν ἐξόφλησιν τῶν ὁμολογιῶν*, τῶν ὁποίων εἶναι οὗτος κάτοχος.

Τὸ ὕψος τοῦ συμβατικοῦ τόκου τῶν νεοεκτιδομένων δημοσίων ὁμολογιακῶν δανείων ποικίλλει κατὰ περιπτώσεις, ἐν πρώτοις, *ἀναλόγως τοῦ βαθμοῦ στενότητος κεφαλαίου* εἰς τὴν χώραν περὶ τῆς ὁποίας πρόκειται *καὶ τοῦ βαθμοῦ ρευστότητος τῆς πιστωτικῆς ἀγορᾶς* κατὰ τὸν χρόνον ἐκδόσεως ἑκάστου δανείου. Ὅσον δηλ. μεγαλύτερα εἶναι ἡ στενότης αὕτη ἢ (καί) μικροτέρα ἡ ρευστότης εἰς τὴν πιστωτικὴν ἀγοράν, τόσον μεγαλύτερον εἶναι, *cet. par.*, τὸ ὕψος τοῦ καθοριζομένου συμβατικοῦ τόκου καὶ ἀντιστρόφως.

Τὸ ὕψος τοῦ συμβατικοῦ τόκου ποικίλλει περαιτέρω (προκειμένου περὶ κυβερνητικῶν δανείων) *ἀναλόγως τῆς καταστάσεως τῆς Κρατικῆς Πίσσεως* καὶ ἐπομένως τοῦ βαθμοῦ ἀσφαλείας τὴν ὁποίαν παρουσιάζουν αἱ ἐπενδύσεις εἰς κρατικά χρεώγραφα. Ὅταν ἡ ἀσφάλεια αὕτη εἶναι μικρά, τότε τὸ εἰς τὸν συμβατικὸν τόκον περιεχόμενον ἀσφάλιστρον κατὰ τοῦ κινδύνου ἀπωλείας τῶν εἰς κρατικὰς ὁμολογίας τοποθετουμένων κεφαλαίων, δηλ. κατὰ τοῦ κινδύνου κρατικῆς πτωχεύσεως ἢ χρεωκοπίας, εἶναι μεγάλο καὶ συνεπῶς ὁ συμβατικὸς τόκος εἶναι ἀντιστοίχως ὑψηλὸς (ἢ ἡ τιμὴ ἐκδόσεως τοῦ δανείου—ἡ ὁποία ὡς θὰ ἴδωμεν κατωτέρω συμπροσδιορίζει τὸν «πραγματικὸν» τόκον αὐτοῦ—εἶναι χαμηλὴ). Οὕτως εἰς τὰς χώρας εἰς τὰς ὁποίας εἶναι ἀκμαία ἡ κρατικὴ πίστις καὶ ὑπάρχει πρὸς τούτους ἀφθονία κεφαλαίων, ὁ συμβατικὸς τόκος τῶν κυβερνητικῶν δανείων κυμαίνεται μετὰξὺ 0,75% καὶ 3¹/₂%. Ἐνῶ εἰς χώρας εἰς τὰς ὁποίας εἶναι κλονισμένη ἡ κρατικὴ πίστις ἢ—καί—ὑπάρχει στενότης κεφαλαίων, τὰ δημόσια δάνεια ἐκδίδονται μὲ τόκον 7%, 8% ἢ καὶ μεγαλύτερον, ἢ ἐκδίδονται ταῦτα σημα-
τικῶς κάτω τοῦ ἀρείου.

Τέλος, τὸ ὕψος τοῦ συμβατικοῦ τόκου τῶν ὁμολογιακῶν δανείων *προσδιορίζεται ἀπὸ τὸν χρόνον ἀποσβέσεως* αὐτῶν. Συγκεκριμένως *ὁ συμβατικὸς τόκος εἶναι συνήθως ὑψηλότερος, ὅταν ὁ χρόνος ἀποσβέσεως εἶναι μακρότερος, καὶ χαμηλότερος ὅταν ὁ χρόνος ἀποσβέσεως εἶναι βραχύτερος*. Τοῦτο συμβαίνει διότι *ὅσον μακρότερος καθορίζεται ὁ χρόνος ἀποσβέσεως τόσον μεγαλύτερος εἶναι ὁ κίνδυνος νομισματικῆς ἀποσβέσεως* (βλ. κατωτ. σελ. 215) ὡς καὶ *ὁ κίνδυνος πτώσεως τῆς χρηματιστηριακῆς ἀξίας τῶν ὁμολογιῶν*. Ὁ λόγος διὰ τὸν ὁποῖον αἱ χρηματιστηριακαὶ τιμαὶ τῶν ὁμολογιῶν δανείων μὲ μικρότερον χρόνον ἀποσβέσεως ὑπόκεινται εἰς μεγαλύτερας διακυμάνσεις ἐν συγκρίσει μὲ τὰς τιμὰς δανείων μὲ βραχύτερον χρόνον ἀποσβέσεως εἶναι ὅτι ὅσον μακρότερος εἶναι ὁ χρόνος ἀποσβέσεως ἐνὸς ὁμολογιακοῦ δανείου, τόσον περισσότερο θὰ πρέπει νὰ κατέλθῃ ἡ χρηματιστηριακὴ αὐτοῦ τιμὴ—ἐν περιπτώσει ὑψώσεως τοῦ ἀγοραίου τόκου—διὰ τὴν ἐπιθυμητὴν ὁ πραγματικὸς τόκος τοῦ δανείου μὲ τὸν ἀγοραῖον τόκον. (βλ. σχετικῶς καὶ σελ. 204).

β) «Πραγματικός» και «ὄνομαστικός» τόκος.

Ὁ συμβατικός τόκος ἐνὸς ὁμολογιακοῦ δανείου δὲν δεικνύει καὶ τὴν πραγματικὴν ἀποδοτικότητα τῶν εἰς τὸ δάνειον ἐπενδεδυμένων κεφαλαίων. Διότι οἱ πιστωτικοὶ τίτλοι, δηλ. αἱ ὁμολογίαι, εἰς τοὺς ὁποίους ἐνσωματοῦνται αἱ ἀπαιτήσεις τῶν δανειστῶν (ὁμολογιούχων) ἐναντι τοῦ ἐκδότη τοῦ δανείου, δηλ. τοῦ δανειζομένου, εἶναι δυνατὸν νὰ ἀποκτηθοῦν ὑπὸ τῶν ὁμολογιούχων εἰς τιμὴν διάφορον —κατωτέραν ἢ ἀνωτέραν— τῆς ἐπὶ τοῦ πιστωτικοῦ τίτλου ἀναγραφομένης. Καὶ ἀκόμη διότι εἶναι δυνατόν κατὰ τὴν ἐξόφλησιν ἐνὸς δανείου νὰ καταβληθῇ (ὡς «βραβεῖον ἐξοφλήσεως») δι' ἐκάστην ὁμολογίαν ποσὸν μεγαλύτερον τῆς ὀνομαστικῆς ἀξίας τῆς ὁμολογίας. Συνεπῶς, ἡ πραγματικὴ ἀποδοτικότης τοῦ εἰς ὁμολογίας ἐνὸς ὠρισμένου δανείου ἐπενδυθέντος κεφαλαίου, ἢτοι *ἡ πρόσσδος τῆς χρηματικῆς ἐπενδύσεως εἰς ὁμολογίας τοῦ δανείου τούτου, ἐκφραζομένη εἰς ποσοστὸν τοῦ ἐπενδυθέντος εἰς τὸ δάνειον κεφαλαίου*, εἶναι δυνατόν νὰ εἶναι μεγαλύτερα ἢ ἀντιθέτως μικροτέρα τοῦ συμβατικοῦ τόκου. Δι' αὐτὸν τὸν λόγον ὁ συμβατικός τόκος τοῦ δανείου, μολονότι πρῶτα καταβάλλεται οὗτος, καλεῖται συνήθως «ὄνομαστικός τόκος», κατ' ἀντιδιαστολὴν πρὸς τὴν ἀποδοτικότητα τοῦ εἰς τὸ δάνειον ἐπενδυθέντος κεφαλαίου, ἢ ὁποία ὡς ἐσημειώθη εἶναι δυνατόν νὰ εἶναι κατωτέρα ἢ ἀνωτέρα τοῦ συμβατικοῦ τόκου καὶ ἢ ὁποία συνήθως καλεῖται «πραγματικός τόκος», ἀκριβῶς διότι αὐτὴ εἶναι ἡ πραγματικὴ ἀποδοτικότης τοῦ κεφαλαίου, τὸ ὁποῖον ἐπενδύθη εἰς ὁμολογίας τοῦ α' ἢ β' δανείου. Ἐὰν π. χ. ὁ Α ἐπενέδυσσε κεφάλαιον 16.000 δραχ. εἰς εἴκοσι ὁμολογίας ἐνὸς δανείου, ἐκάστη τῶν ὁποίων ἔχει ὀνομαστικὴν ἀξίαν 1000 δραχ. ἀλλ' ἐκτήθη εἰς τὴν τιμὴν τῶν 800 δραχμῶν, εἰσπράττεται δὲ καθ' ἕκαστον ἔτος ὑπὸ μορφήν τόκων ποσὸν 1000 δραχμῶν, (50 δραχμῶν καθ' ὁμολογίαν, διότι ὁ συμβατικός τόκος τοῦ δανείου εἶναι καθ' ὑπόθεσιν 5%) ἢ πραγματικὴ ἀποδοτικότης τοῦ ἀνωτέρω κεφαλαίου δὲν εἶναι 5%, ἀλλὰ 6,25%. Τὸ 5% (συμβατικός τόκος) δὲν εἶναι «πραγματικός» τόκος, ἀλλ' εἶναι «ὄνομαστικός» τόκος. «Πραγματικός» τόκος, δηλ. πραγματικὴ ἀποδοτικότης τοῦ κεφαλαίου τῶν 16.000 δραχ., εἶναι 6,25%, ἢτοι τὸ κεφάλαιον αὐτὸ ἀποδίδει κατ' ἔτος εἰς τὸν ἐπενδυτὴν 1000 δραχμάς, δηλ. 6,25%.

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω προκύπτει ὅτι ὁ «πραγματικός», ὑπὸ τὴν ἀναλυθεῖσαν ἔννοιαν, τόκος ἐνὸς ὁμολογιακοῦ δανείου δὲν προσδιορίζεται μόνον ἀπὸ τὸν συμβατικὸν τόκον, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὴν τιμὴν κτήσεως τῶν ὁμολογιῶν τοῦ δανείου κατὰ τὴν ἐξίσωσιν :

$$(1) \text{ Πραγματικός τόκος} = \frac{\text{Συμβατ. τόκος}}{\text{Τιμὴ κτήσεως}}$$

Ἐὰν αἱ ὁμολογίαι ἀπεκτῆθησαν κατὰ τὴν ἔκδοσιν τοῦ δανείου, ὁ *πραγματικὸς τόκος προσδιορίζεται ἀπὸ τὸν συμβατικὸν τόκον καὶ τὴν τιμὴν ἐκδόσεως τοῦ δανείου* (ἀπὸ τὸ ἔαν δηλ. τὸ δάνειον διετέθη κατὰ τὴν ἔκδοσιν του εἰς τὴν ὀνομαστικὴν ἀξίαν ἐκάστης ὁμολογίας ἢ εἰς τιμὴν διάφορον (κατωτέραν ἢ ἀνωτέραν) τῆς ὀνομαστικῆς.

Ἦτοι ἔχομεν :

$$(2) \quad \text{Πραγματικὸς τόκος} = \frac{\text{Συμβ. τόκος}}{\text{Τιμὴ ἐκδόσεως}}$$

Ἐὰν π.χ. ἡ ὀνομαστικὴ τιμὴ (ὄνομ. ἀξία) τῶν ὁμολογιῶν ἐνὸς δανείου εἶναι 1000 δραχ. καὶ ὁ συμβατικὸς τόκος εἶναι 5%, αἱ ὁμολογίαι δὲ τοῦ δανείου ἐκτῆθησαν κατὰ τὴν ἔκδοσιν τοῦ δανείου εἰς τὴν ὀνομαστικὴν τῶν τιμῶν, δηλ. τὸ δάνειον «ἐξεδόθη εἰς τὸ ἄρτιον», ὁ πραγματικὸς αὐτοῦ τόκος θὰ εἶναι :

$$\text{Πραγμ. τόκος} = \frac{50 (')} {1000} = 0,05$$

Ἐὰν ἡ ἐπένδυσις εἰς ὁμολογίας τοῦ ἀνωτέρω δανείου ἐγένετο μετὰ τὴν ἔκδοσιν αὐτοῦ δι' ἀγορᾶς τῶν ὁμολογιῶν εἰς τὸ Χρηματιστήριον Ἀξιῶν, ὁ *πραγματικὸς τόκος* τοῦ δανείου *προσδιορίζεται*, διὰ τοὺς ἀποκτήσαντας τὰς ὁμολογίας (μετὰ τὴν ἔκδοσιν τοῦ δανείου) εἰς τὸ Χρηματιστήριον Ἀξιῶν, *ἀπὸ τὸν συμβατικὸν τόκον καὶ τὴν χρηματιστηριακὴν τιμὴν* τῶν ὁμολογιῶν τοῦ δανείου κατὰ τὸν χρόνον κατὰ τὸν ὅποιον αὐταὶ ἠγοράσθησαν. Ἦτοι ἔχομεν :

$$(3) \quad \text{Πραγμ. Τόκος} = \frac{\text{Συμβ. τόκος}}{\text{Χρηματιστ. τιμὴ}}$$

Ἐὰν π.χ. αἱ ὁμολογίαι τοῦ δανείου τοῦ ἀνωτέρω παραδείγματος ἐκτῆθησαν εἰς τὸ Χρηματιστήριον Ἀξιῶν εἰς τιμὴν 800 δραχ., θὰ ἔχωμεν :

$$\text{Πραγμ. Τόκος} = \frac{50} {800} = 0,0625$$

Ἦ ἐὰν αἱ ὁμολογίαι ἠγοράσθησαν εἰς τὸ Χρηματιστήριον εἰς τιμὴν 1200 δραχ. (δηλ. εἰς τιμὴν ἀνωτέραν τῆς ὀνομαστικῆς) ὁ πραγματικὸς τόκος θὰ εἶναι :

$$\text{Πραγμ. τόκος} = \frac{50} {1.200} = 0,0416$$

Γενικώτερον, δυνάμεθα νὰ διατυπώσωμεν τὴν ἐξίσωσιν τοῦ πραγματικοῦ τόκου ὡς ἀκολούθως :

1. 50 δραχμαὶ εἶναι τὸ κατὰ ὁμολογίαν ποσὸν τοῦ συμβατικοῦ (ὀνομαστικοῦ) τόκου.

$$(4) \text{ Πραγμ. τόκος} = \frac{\text{Συμβ. τόκος}^{(1)} \times 100}{\text{Τιμή κτήσεως (εις ποσοστὸν ὄνομ. τιμῆς)}}$$

Συνεπῶς εἰς τὸ ἄνωτέρω παράδειγμα θὰ ἔχωμεν ⁽²⁾:

$$\text{Πραγμ. τόκος} = \frac{5 \times 100}{100} = \frac{500}{100} = 5$$

Δυνάμεθα ἀκόμη νὰ διατυπώσωμεν τὴν ἐξίσωσιν ὡς ἀκολούθως:

$$(5) \text{ Πραγμ. τόκος} = \frac{\text{Ποσὸν ἐτησίου τόκου} \times 100}{\text{Τιμὴ κτήσεως ὁμολογίας (εἰς ἀπόλυτον μέγεθος)}}$$

Ἐπομένως εἰς τὸ ἄνωτέρω παράδειγμα θὰ ἔχωμεν:

$$\text{Πραγμ. τόκος} = \frac{50 \times 100}{1000} = \frac{5000}{1000} = 5$$

Ὡς προκύπτει ἐκ τῶν ἄνωτέρω εἶναι δυνατὸν ἢ πραγματικὴ ἀποδοτικότητα (ὁ πραγματικὸς τόκος) τῶν ὁμολογιῶν ἐνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ δανείου νὰ διαφέρει κατὰ ὁμολογιούχους, δηλ. διὰ τὸν ἕνα νὰ εἶναι αὐτὴ μικρότερα καὶ διὰ τὸν ἄλλον μεγαλυτέρα. Ἐὰν π.χ. ὁ Α ἀπέκτησε τὰς ὁμολογίας ἐνὸς δανείου μὲ συμβ. τόκον 5% κατὰ τὴν ἔκδοσιν τοῦ δανείου εἰς τιμὴν 100% τῆς ὀνομαστικῆς, ὁ δὲ Β ἀπέκτησε τὰς ὁμολογίας τοῦ αὐτοῦ δανείου μετὰ τὴν ἔκδοσιν του δι' ἀγορᾶς αὐτῶν εἰς τὸ Χρηματιστήριον Ἀξιών εἰς τιμὴν 80% τῆς ὀνομαστικῆς, (δηλ. εἰς τιμὴν 800 ἐὰν ἡ ὀνομαστικὴ τιμὴ εἶναι 1000), τότε ὁ πραγματικὸς τόκος τοῦ συγκεκριμένου τούτου δανείου διὰ τὸν Α εἶναι 5%, ἐνῶ διὰ τὸν Β εἶναι 6,25%.

Εἰς περιπτώσιν κατὰ τὴν ὁποίαν ἢ (κατὰ ὁμολογίαν) τιμὴ εἰς τὴν ὁποίαν ἐξοφλεῖται ὠρισμένον δάνειον εἶναι διάφορος τῆς τιμῆς εἰς τὴν ὁποίαν ἠγοράσθη ἐκάστη ὁμολογία αὐτοῦ, καὶ δὴ εἶναι ὑψηλοτέρα τῆς τιμῆς κτήσεως τῆς ὁμολογίας, εἴτε διότι τὸ δάνειον ἐξεδόθη κάτ' ὡ τ ο ὕ ἄ ρ τ ῖ ο υ (δηλ. εἰς τιμὴν κατωτέραν τῆς ὀνομαστικῆς τιμῆς ἐκάστης ὁμολογίας βλ. ἄνωτέρω) εἴτε διότι αἱ ὁμολογίαι αὐτοῦ ἠγοράσθησαν εἰς τὸ Χρηματιστήριον εἰς τιμὴν κατωτέραν τῆς ὀνομαστικῆς, ἐνῶ ἐξωφλήθησαν εἰς τὸ ἄρτιον· εἴτε τέλος διότι τὸ δάνειον ἐξεδόθη εἰς τὸ ἄρτιον, δηλ. εἰς τὴν ὀνομαστικὴν τιμὴν ἐκάστης ὁμολογίας, ἀλλ' ἐξωφλήθη εἰς τιμὴν ἄνω τοῦ ἄρτιου, δηλ. κατεβλήθη κατὰ τὴν ἐξόφλησίν του πλὴν τῆς ὀνομαστικῆς τιμῆς ἐκάστης ὁμολογίας καὶ ὠρισμένον ποσοστὸν ἐπὶ τῆς ὀνομαστικῆς τιμῆς ἢ ὠρισμένον ποσὸν κατὰ ὁμολογίαν, τὸ λεγόμενον «β ρ α β ε ῖ ο ν ἐ ξ ο φ λ ῆ σ ε ω ς» (Prime de remboursement), ὁ πραγματικὸς τόκος τοῦ δανείου προσαυξάνεται ὡς εἶναι εὐνόητον κατὰ τὸ πρόσθετον ποσοστὸν τὸ ὁποῖον προκύπτει ἐκ τῆς διαιρέσεως τοῦ ποσοῦ τῆς διαφορᾶς με-

1) Ἦτοι τόκος εἰς ποσοστὸν τῆς ὀνομαστικῆς ἀξίας ἐκάστης ὁμολογίας.

2) Ἐὰν τιμὴ κτήσεως εἶναι τιμὴ ἄρτιου, δηλ. 100% τῆς ὀνομαστικῆς τιμῆς.

ταξὺ τιμῆς ἐξοφλήσεως ἐκάστης δμολογίας καὶ τιμῆς ἀγορᾶς αὐτῆς, διὰ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ἐτῶν κατὰ τὰ ὅποια εἶχε γίνει ἐπένδυσις εἰς ὁμολογίας τοῦ δανείου.

Οὕτως, ἡ συνολικὴ ἀποδοτικότητα τῶν εἰς ὁμολογιακὰ δάνεια ἐπενδυομένων κεφαλαίων προσδιορίζεται ἀπὸ τὸν συμβατικὸν τόκον τῶν δανείων, τὴν τιμὴν κτήσεως τῶν ὁμολογιῶν τῶν δανείων, τὴν διαφορὰν μεταξὺ τιμῆς ἐξοφλήσεως καὶ τιμῆς κτήσεως τῶν ὁμολογιῶν καὶ τὴν διάρκειαν τῆς ἐπενδύσεως εἰς τὰ δάνεια, κατὰ τὴν ἐξίσωσιν :

$$(6) \text{ Πραγμ. τόκος} = \frac{\text{Συμβ. τόκος} \times 100}{\text{Τιμὴ κτήσεως}} + \frac{\text{Τιμὴ ἐξοφλήσεως} - \text{τιμὴ κτήσεως}}{\text{Χρόνος ἐπενδύσεως}}$$

Οὕτως, ἐὰν ἡ ὀνομαστικὴ τιμὴ τῶν ὁμολογιῶν ἐνὸς δανείου εἶναι 1000 δραχμαί, ὁ συμβατικὸς τόκος τοῦ δανείου εἶναι 6%, ἡ τιμὴ κτήσεως τῶν ὁμολογιῶν εἶναι 95% τῆς ὀνομαστικῆς τιμῆς, ἡ τιμὴ ἐξοφλήσεως τῶν ὁμολογιῶν εἶναι 100% τῆς ὀνομαστικῆς τιμῆς, καὶ τέλος ἡ διάρκεια τῆς ἐπενδύσεως εἰς ὁμολογίας τοῦ δανείου εἶναι δι' ὠρισμένον ἀριθμὸν ὁμολογιούχων 10 ἔτη¹⁾, τότε ὁ πραγματικὸς αὐτοῦ τόκος θὰ εἶναι διὰ τοὺς ὁμολογιούχους τούτους :

$$\text{Πραγμ. Τόκος} = \frac{6 \times 100}{95} + \frac{100 - 95}{10} = 6,3 + 0,5 = 6,8\%$$

γ) Πραγματικὸς τόκος καὶ «τρέχων» τόκος.

Ἐπισημαστέον ὅτι ὁ πραγματικὸς τόκος τῶν ὁμολογιακῶν δανείων ὑφίσταται—προκειμένου περὶ κυβερνητικῶν δανείων—τὴν ἐπίδρασιν τῆς ἐκάστοτε καταστάσεως τῆς κρατικῆς πίστεως. Ἐὰν μεταβληθῇ ἐπὶ τὰ χεῖρω ἢ κατὰστασις τῆς κρατικῆς πίστεως, τοῦτο θὰ ἔχη ὡς συνέπειαν μείωσιν τῆς ζητήσεως καὶ αὐξήσιν τῆς προσφορᾶς τῶν ὁμολογιῶν τῶν κυβερνητικῶν δανείων εἰς τὸ Χρηματιστήριον Ἀξιῶν καὶ περαιτέρω συνέπειαν πτώσιν τῆς χρηματιστηριακῆς αὐτῶν τιμῆς καὶ ἀντίστοιχον αὐξήσιν τοῦ πραγματικοῦ αὐτῶν τόκου.

Πέραν ὅμως τῆς ἐπιδράσεως ταύτης, ὁ **πραγματικὸς τόκος τῶν ὁμολογιακῶν δανείων ὑφίσταται καὶ τὴν ἐπίδρασιν τῶν ἐκάστοτε μεταβολῶν τοῦ ἐν τῇ ἀγορᾷ κεφαλαίου ἰσχύοντος τόκου.** Συγκεκριμένως ὁ πραγματικὸς τόκος τῶν εἰς ὁμολογιακὰ δάνεια ἐπενδεδυμένων κεφαλαίων **ἔχει τὴν τάσιν προσεγγίσεως πρὸς τὸν ἢ καὶ ἐξισώσεως μετὰ τὸν τρέχοντα τόκον.** Τοῦτο συμβαίνει διότι ὅταν ὁ τρέχων τόκος διαφέρει, ἤτοι εἶναι χαμηλότε-

1. Δηλ. ἡ ἐξόφλησις τῶν ὁμολογιῶν τοῦ δανείου τῶν κατεχομένων ὑπὸ ὠρισμένου ἀριθμοῦ ὁμολογιούχων ἐγένετο μετὰ παρέλευσιν 10ετίας ἀπὸ τῆς ἐκδόσεως τοῦ δανείου, καθ' ὃλον δὲ τὸ διάστημα τῆς δεκαετίας οἱ ὁμολογιῶχοι οὗτοι εἶχον εἰς τὴν κατοχὴν των τὰς ὁμολογίας τοῦ δανείου.

ρος ἢ ὑψηλότερος, τοῦ πραγματικοῦ τόκου ἐνὸς ὁμολογιακοῦ δανείου, ἀσκεῖ οὗτος ἀνυψωτικὴν ἢ πτωτικὴν ἐπίδρασιν ἐπὶ τῆς χρηματιστηριακῆς τιμῆς τῶν ὁμολογιῶν τοῦ δανείου. Ἡ τιμὴ ὅμως αὕτη ἀποτελεῖ, ὡς διεπιστώσαμεν ἀνωτέρω, ἓνα τῶν προσδιοριστικῶν παραγόντων τοῦ ὕψους τοῦ πραγματικοῦ τόκου τῶν ὁμολογιακῶν δανείων καὶ συνεπῶς μεταβολὴ ταύτης προκαλεῖ (ὑπὸ ὠρισμένης προϋποθέσεως περὶ τῶν ὁποίων θὰ γίνῃ λόγος κατωτέρω) ἀντίστροφον μεταβολὴν τοῦ ὕψους τοῦ πραγματικοῦ τόκου. Ἡ κατὰ τ' ἀνωτέρω συνάρτησις τῆς χρηματιστηριακῆς τιμῆς καὶ τοῦ τρέχοντος τόκου παρίσταται διὰ τῆς ἐξίσωσως :

$$PV = \frac{N}{i}$$

(ἔνθα PV — Present Value — συμβολίζει τὴν παροῦσαν ἀξίαν τῆς ὁμολογίας ὠρισμένου δανείου εἰς τὸ χρηματιστήριον, δηλ. τὴν χρηματιστηριακὴν τιμὴν, N συμβολίζει τὸ ἐτήσιον εἰσόδημα ἐκάστης ὁμολογίας καὶ i συμβολίζει τὸ τρέχον ἐπιτόκιον.

Οὕτως ἐὰν τὸ ἐτήσιον εἰσόδημα μιᾶς ὁμολογίας ὀνομαστικῆς τιμῆς 500 δραχ. εἶναι 25 δραχ. (πρᾶγμα πὸν σημαίνει ὅτι ὁ συμβατικὸς τόκος τοῦ δανείου εἶναι 5%) καὶ ὁ τρέχων τόκος εἶναι 5%, δηλ. 0,05 τότε ἡ παροῦσα χρηματιστηριακὴ τιμὴ τῆς ὁμολογίας θὰ εἶναι, κατὰ τὴν ἀνωτέρω ἐξίσωσιν : $25 : 0,05 = 500$.

Ἐὰν ὅμως ὁ τρέχων τόκος ἀνέλθῃ εἰς τὸ ἐπίπεδον π.χ. τοῦ 6%, τότε ἡ χρηματιστηριακὴ τιμὴ θὰ κατέλθῃ εἰς τὸ ἐπίπεδον τῶν 416 δραχ., διότι $25 : 0,06 = 416$.

Ἄλλ' ὅταν εἶναι 416 δραχ. ἡ χρηματιστηριακὴ τιμὴ ἐνὸς χρεωγράφου, τοῦ ὁποίου ὁ συμβατικὸς τόκος εἶναι 5% καὶ ἐπομένως τὸ ἐτησίως καταβαλλόμενον κατὰ ὁμολογίαν ποσὸν τόκου εἶναι 25 δραχ., τότε ὁ πραγματικὸς αὐτοῦ τόκος θὰ εἶναι 6% περίπου κατὰ τὴν ἀνωτέρω ἐξίσωσιν :

$$\text{Πραγμ. τόκος} = \frac{N \cdot 100}{PV}$$

Ὁ λόγος διὰ τὸν ὁποῖον ὠρισμένη μεταβολὴ, πρὸς τὰ ἄνω ἢ πρὸς τὰ κάτω, τοῦ τρέχοντος τόκου προκαλεῖ ἀντίστροφον μεταβολὴν τῆς χρηματιστηριακῆς τιμῆς τῶν ὁμολογιακῶν δανείων καὶ διὰ τούτου μεταβολὴν τοῦ πραγματικοῦ αὐτῶν τόκου, εἶναι προφανής. Εἶναι προφανές ὅτι ἐὰν συνεπεία π.χ. ὑψώσεως τοῦ τρέχοντος τόκου ἐν τῇ Ἄγορᾷ Κεφαλαίων δημιουργηθῇ διαφορὰ μεταξὺ τοῦ ἐπιπέδου αὐτοῦ καὶ τοῦ ἐπιπέδου τοῦ πραγματικοῦ τόκου ὠρισμένου ὁμολογιακοῦ δανείου, καὶ δὴ ὁ πραγματικὸς τόκος τοῦ δανείου εἶναι κατώτερος τοῦ τρέχοντος τόκου, εἶναι πιθανὸν ὅτι οἱ ἔχοντες ἐπενδύσει κεφάλαια εἰς ὁμολογίας τοῦ δανείου τούτου θὰ ἐπιδιώξουν ν' ἀπαλλαγοῦν τῶν εἰς χεῖρας των ὁμολογιῶν διὰ νὰ στραφοῦν πρὸς ἄλλην χρηματικὴν ἐπένδυσιν ἐξασφαλίζουσαν εἰς αὐτοὺς τὸν ἐν τῇ ἀγορᾷ διαμορφωθέντα ὑψηλότερον τόκον. Ἐνῶ οἱ ἔχοντες διαθέσιμα πρὸς ἐπέν-

δυσιν κεφάλαια θ' ἀποφύγουν πιθανῶς νὰ τὰ τοποθετήσουν εἰς ὁμολογίας δανείου ἀποφέροντος πραγματικὸν τόκον κατώτερον τοῦ τρέχοντος. Αἱ μεταβολαὶ ἀκριβῶς αὐταὶ εἰς τὴν προσφορὰν καὶ ζήτησιν τῶν ὁμολογιῶν τοῦ περὶ οὗ πρόκειται δανείου προκαλοῦν πτώσιν τῆς χρηματιστηριακῆς αὐτῶν τιμῆς καὶ διὰ τούτου ὑψωσιν τοῦ πραγματικοῦ αὐτῶν τόκου, μέχρι τοῦ σημείου ὥστε νὰ προσεγγίση οὗτος τὸ ἐπίπεδον τοῦ τρέχοντος τόκου.

Σημειωτέον ἀκόμη ὅτι ὑψώσεις τοῦ *πραγματικοῦ τόκου* τῶν ὑφισταμένων, δηλ. *τῶν παλαιῶν ὁμολογιακῶν δανείων* (ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῆς ὑψώσεως τοῦ ἀγοραίου τόκου) *εἶναι φυσικόν, καὶ διὰ τοῦτο πιθανόν, νὰ ἀσκήσῃ ἐπίδρασιν καὶ ἐπὶ τῶν δρων ἐκδόσεως τῶν νέων δανείων*, ἥτοι νὰ ἔχη ὡς συνέπειαν τὴν ἔκδοσιν αὐτῶν μὲ ὑψηλότερον ὀνομαστικὸν τόκον (ἐν συγκρίσει πρὸς ἐκεῖνον εἰς τὸν ὁποῖον ἄλλως θὰ ἐξεδίδοντο) ἢ εἰς χαμηλότεραν τιμὴν, εἰς τρόπον ὥστε ἡ τοποθέτησις κεφαλαίων εἰς νεοεκδιδόμενα δάνεια νὰ ἔχη τὴν ἰδίαν ἀπόδοσιν τὴν ὁποίαν ἔχει ἡ τοποθέτησις εἰς παλαιὰ. Διότι οὐδεὶς θὰ εἶναι διατεθειμένος νὰ ἐπενδύσῃ κεφάλαιά του εἰς ὁμολογίας ἑνὸς νεοεκδιδόμενου δανείου, ἐὰν ἡ ἀπόδοσις αὐτῶν εἶναι μικροτέρα τῆς ἀποδόσεως τῶν εἰς παλαιὰ δάνεια ἐπενδυομένων κεφαλαίων.

δ) *Αἱ προϋποθέσεις ὑπὸ τὰς ὁποίας ὁ πραγματικὸς τόκος τῶν ὁμολογιακῶν δανείων προσεγγίζει τὸν ἀγοραῖον τόκον.*

Ἡ κατὰ τὸν ἀνωτέρω περιγραφέντα τρόπον συντελουμένη προσέγγις τοῦ πραγματικοῦ τόκου τῶν ὁμολογιακῶν δανείων πρὸς τὸν ἀγοραῖον τόκον δὲν πραγματοποιεῖται ὅμως ὁπωσδήποτε, ἀλλὰ μόνον ἐφ' ὅσον συντρέχουν ὡρισμένοι πρὸς τοῦτο προϋποθέσεις. Μία τῶν προϋποθέσεων τούτων εἶναι ὅτι ἡ ἀποφέρουσα ὑψηλότερον τόκον ἐπένδυσις *παρουσιάζει* κατὰ γενικὴν ἐκτίμησιν, *τὸν αὐτὸν βαθμὸν ἀσφαλείας* τὸν ὁποῖον παρουσιάζει τὸ ὁμολογιακὸν δάνειον μὲ τὸν χαμηλότερον πραγματικὸν τόκον. Ἐὰν ἡ ἐπένδυσις διὰ τὴν ὁποίαν καταβάλλεται ὁ ὑψηλότερος τόκος εἰς τὴν ἀγορὰν εἶναι μικροτέρας ἀσφαλείας ἐν συγκρίσει πρὸς τὴν ἀσφάλειαν τὴν ὁποίαν παρέχει ἡ ἀποφέρουσα χαμηλότερον πραγματικὸν τόκον ἐπένδυσις εἰς τὸ περὶ οὗ πρόκειται ὁμολογιακὸν δάνειον, εἶναι πιθανόν ὅτι ὁ ὑψηλότερος τόκος δὲν θ' ἀσκήσῃ πτωτικὴν ἐπίδρασιν ἐπὶ τῆς χρηματιστηριακῆς τιμῆς τῶν ὁμολογιῶν τοῦ δανείου μὲ τὸν χαμηλότερον τόκον καὶ συνεπῶς δὲν θὰ καταστῇ δυνατόν νὰ πραγματοποιηθῇ ἡ προσέγγις τῶν δύο ἐπιπέδων τόκου. Διότι εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν ὁ ὑψηλότερος τόκος εἶναι φαινομενικῶς ὑψηλότερος, ἐνῶ εἰς τὴν πραγματικότητα περιέχει οὗτος πλὴν τοῦ καθαροῦ τόκου καὶ ἐν ἀσφάλιστρον κατὰ τοῦ κινδύνου ἀνασφαλείας τῶν κεφαλαίων εἰς τὰ ὁποῖα προσφέρεται ὁ ὑψηλότερος τόκος (ἢ καὶ ἀσφάλιστρον κατὰ τοῦ κινδύνου παρανομίας ἐὰν πρόκειται περὶ παρὰ νόμῳ εἰσπραττομένου ὑψηλοτέρου τόκου).

Ἄλλὰ καὶ ὅταν ἡ ψυχολογικὴ καὶ οὐχὶ ἡ πραγματικὴ ἀσφάλεια

τήν ὁποῖαν παρέχουν αἱ ἀποφέρουσαι ὑψηλότερον τόκον ἐπενδύσεις εἶναι μικροτέρα τῆς ψυχολογικῆς ἀσφαλείας τῶν ἐπενδύσεων μὲ χαμηλότερον πραγματικὸν τόκον, καὶ τότε δὲν λειτουργεῖ ὁ μηχανισμὸς προσεγγίσεως, ἀλλὰ διατηρεῖται ἡ ἀπόστασις μεταξὺ τοῦ ὑψηλοτέρου ἀγοραίου τόκου καὶ τοῦ χαμηλοτέρου πραγματικοῦ τόκου τοῦ α' ἢ β' ὁμολογιακοῦ δανείου.

Τέλος, εἶναι δυνατόν ἢ καὶ πιθανὸν νὰ μὴ λειτουργήσῃ ὁ ἀνωτέρω μηχανισμὸς εἰς περίπτωσιν κατὰ τὴν ὁποῖαν ἡ ἀποφέρουσα χαμηλότερον πραγματικὸν τόκον ἐπένδυσις εἰς ὁμολογιακὰ δάνεια παρουσιάζει ὠρισμένα πρόσθετα χρηματικὰ πλεονεκτήματα τῶν ὁποίων στεροῦνται αἱ ἐπενδύσεις αἱ προσφέρουσαι ὑψηλότερον τόκον. Τοιαῦτα πλεονεκτήματα εἶναι π. χ. ὁ ἐξοπλισμὸς τῶν περὶ ὧν πρόκειται ὁμολογιακῶν δανείων μὲ ἀσφαλιστικὰς ρήτρας (βλ. κατωτέρω), ἢ ὁ ἐξοπλισμὸς αὐτῶν μὲ λαχείον, ἢ ἡ παροχὴ φορολογικῆς ἀπαλλαγῆς εἰς τὰ ἀνωτέρα δάνεια. Ἐφ' ὅσον τὰ πλεονεκτήματα ταῦτα ἐξουδετερώνουν ἢ καὶ ὑπερεξουδετερώνουν (πραγματικῶς ἢ κατὰ τὴν ἀντίληψιν τῶν ἐπενδυτῶν) τὸ μειονέκτημα τοῦ χαμηλοτέρου πραγματικοῦ τόκου, θὰ διατηρηθῇ ἡ ἀπόστασις μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τοῦ ὑψηλοτέρου τόκου τῆς ἀγορᾶς. Ἡ μεταβολὴ ἐπερχομένη εἰς τὸ ὕψος τοῦ ἀγοραίου τόκου καὶ δημιουργοῦσα διάστασιν μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τοῦ πραγματικοῦ τόκου τοῦ α' ἢ β' ὁμολογιακοῦ δανείου οὐδεμίαν θὰ προκαλέσῃ ἐξισωτικὴν ἐπίδρασιν ἐπὶ τοῦ πραγματικοῦ τόκου τοῦ ἐν λόγῳ δανείου. Εἰς τὸ ἀνωτέρω αἴτιον ὀφείλεται π. χ. ἡ διαφορὰ ἢ ὁποία ὑπῆρχεν ἀπ' ἀρχῆς καὶ διετηρήθη μέχρι τέλους μεταξὺ τοῦ χαμηλοτέρου πραγματικοῦ τόκου τοῦ κατὰ τὸ ἔτος 1954 ἐκδοθέντος ὑπὸ τοῦ Ἑλληνικοῦ Κράτους «Ἐθνικοῦ Παραγωγικοῦ Δανείου 5%» καὶ τοῦ εἰς τὴν Ἑλληνικὴν Πιστωτικὴν Ἀγορὰν ἰσχύοντος τότε τόκου, ὁ ὁποῖος καθ' ὄλην τὴν διάρκειαν τῆς ζωῆς τοῦ ἀνωτέρω δανείου ἦτο σημαντικῶς ὑψηλότερος τοῦ πραγματικοῦ τόκου τοῦ δανείου ἐκεῖνου.

ε) *Ἡ σκοπιμότης προσεγγίσεως εἰς τὸν ἀγοραῖον τόκον τοῦ συμβατικοῦ τόκου τῶν νεοεκδομένων δημοσίων δανείων.*

Ἐὰν ἐξετάσωμεν δεοντολογικῶς, ἦτοι ἀπὸ τῆς ἀπόψεως τῆς ἀκολουθητέας δανειακῆς πολιτικῆς, τὸ ζήτημα τοῦ συμβατικοῦ καὶ πραγματικοῦ τόκου τῶν ἐκδομένων δημοσίων ὁμολογιακῶν δανείων θὰ διαπιστώσωμεν ὅτι ἀντίκειται εἰς τὸ συμφέρον τῆς Δημοσίας καὶ τῆς Ἐθνικῆς Οἰκονομίας ἡ πρὸς τὸν σκοπὸν διασφαλίσεως τῆς ἐπιτυχίας τῶν δημοσίων δανείων ἐκδοσις αὐτῶν μὲ ὀνομαστικὸν τόκον ὑψηλότερον τοῦ εἰς τὴν χώραν ἰσχύοντος ἀγοραίου τόκου. Διότι ὁ καθορισμὸς ὑψηλοτέρου τόκου ἐπαυξάνει, ὡς εἶδομεν ἀνωτέρω (Κεφ. 2), τόσον τὸ βᾶρος τοῦ Δημοσίου Προϋπολογισμοῦ ἐκ τοῦ Δημοσίου Χρέους, ὅσον καὶ τὴν πρόσθετον φορολογικὴν ἐπιβάρυνσιν τοῦ πληθυσμοῦ πρὸς ἐξυπηρέτησιν τούτου καὶ συνεπῶς ἐπιτείνει τὰ μειονεκτήματα τοῦ δημοσίου δανεισμοῦ ὡς μέσου καλύψεως τῶν δημοσίων δαπανῶν. Θὰ πρέπει, διὰ ταῦτα, ἀντὶ τῆς προσφορᾶς ὑψηλοτέρου, ἐν συγκρίσει πρὸς τὸν ἀγοραῖον, τόκου

νά ληφθοῦν τὰ κατάλληλα μέτρα διὰ τὴν βελτίωσιν τῆς Κρατικῆς Πίστεως εἰς βαθμὸν καθιστῶντα εἰς τὸ Κράτος δυνατὴν τὴν ἔκδοσιν τῶν δανείων τοῦ εἰς τὸν τρέχοντα τόκον.

Ἐξ ἴσου πρὸς τὴν προσφορὰν ὑψηλοτέρου τόκου εἶναι ἀντενδεδειγμένη καὶ ἡ ἀντίθετος πολιτικὴ τοῦ καθορισμοῦ τοῦ συμβατικοῦ τόκου τῶν νεοεκδιδομένων δημοσίων δανείων εἰς ἐπίπεδον κατώτερον τοῦ ἐπιπέδου τοῦ τρέχοντος τόκου, εἴτε διὰ λόγους κρατικοῦ γοήτρου, διὰ νὰ ἐμφανισθῇ δηλ. ἀκμαία ἢ δημοσία πίστις, εἴτε πρὸς τὸν σκοπὸν τῆς δημιουργίας ὅσον τὸ δυνατὸν μικροτέρας ἐπιβαρύνσεως τοῦ Δημοσίου Προϋπολογισμοῦ ἐκ τοῦ Δημοσίου Χρέους. **Ἡ ἔκδοσις μὲ χαμηλότερον τοῦ τρέχοντος συμβατικὸν τόκον ἀντενδείκνυται ἐν πρώτοις διὰ τὸν λόγον ὅτι ὁ χαμηλότερος συμβατικὸς τόκος εἶναι πιθανὸν νὰ προκαλέσῃ, κατὰ τ' ἀνωτέρω ἔκτεθέντα, πτώσιν τῆς χρηματιστηριακῆς τιμῆς τοῦ ἐκδοθέντος μὲ χαμηλὸν τόκον δανείου,** εἰς τρόπον ὥστε νὰ εὐθυγραμμισθῇ ὁ πραγματικὸς αὐτοῦ τόκος μὲ τὸν ἀγοραῖον τόκον. Ἡ πτώσις ὅμως τῆς χρηματιστηριακῆς τιμῆς τῶν δημοσίων χρεωγράφων εἶναι ἐπιβλαβὴς καὶ διὰ τὴν Κρατικὴν Πίστιν καὶ διὰ τοὺς κρατικοὺς ὁμολογιούχους, οἱ ὅποιοι βεβαίως θὰ ζημιωθοῦν εἰς περίπτωσιν ρευστοποιήσεως τῶν εἰς χεῖρας τῶν τίτλων, ἐὰν ἡ χρηματιστηριακὴ τιμὴ τῶν τίτλων εἶναι λόγῳ τῆς ἐπελθούσης πτώσεως αὐτῆς κατωτέρα τῆς ὀνομαστικῆς. Κλασσικὸν παράδειγμα τῆς δυσμενοῦς ἐπιδράσεως τὴν ὁποίαν εἶναι δυνατὸν ν' ἀσκήσῃ ἐπὶ τῆς χρηματιστηριακῆς τιμῆς τῶν ὁμολογιῶν ἐνὸς δημοσίου δανείου ἢ ἔκδοσις αὐτοῦ μὲ ὀνομαστικὸν τόκον κατώτερον τοῦ ἀγοραίου ἀποτελεῖ τὸ δάνειον τὸ ἐκδοθὲν ὑπὸ τῆς Γερμανικῆς Κυβερνήσεως κατὰ τὸ ἔτος 1927, εἰς ἐποχὴν δηλ. ἀρρευστότητος τῆς Γερμανικῆς Πιστωτικῆς Ἀγορᾶς. Ὁ καθορισμὸς τοῦ συμβατικοῦ τόκου τοῦ δανείου ἐκείνου εἰς 5% εἶχεν ὡς συνέπειαν, ὡς ἀναφέρει ὁ Leihener, ὅτι ὀλίγον χρόνον μετὰ τὴν ἔκδοσιν αὐτοῦ ἡ χρηματιστηριακὴ τιμὴ τῶν ὁμολογιῶν τοῦ δανείου ἐσημείωσε σημαντικὴν πτώσιν. Τὸ γεγονὸς δὲ αὐτὸ «ἠνάγκασε τὴν Γερμανικὴν Κυβέρνησιν, διὰ νὰ μὴ διακινδυνεύσῃ τὸ γόητρον τῆς Κρατικῆς Πίστεως, νὰ προβῇ εἰς τὴν πρὸς τὰ ἄνω μετατροπὴν τοῦ δανείου δι' αὐξήσεως τοῦ τόκου αὐτοῦ εἰς 6%».

Ἐξ ἑξῆς ὁ δεύτερος λόγος διὰ τὸν ὅποιον δὲν ἐμφανίζεται ἐνδεδειγμένη ἡ ἔκδοσις τῶν δημοσίων δανείων μὲ ὀνομαστικὸν τόκον ὑπολειπόμενον τοῦ ἀγοραίου εἶναι ὅτι πολλάκις διὰ τὴν ἐπιτυχίαν τῶν ἐκδιδομένων μὲ χαμηλὸν συμβατικὸν τόκον (κατώτερον τοῦ ἀγοραίου) δανείων αὐτῆς, **αἱ Κυβερνήσεις προσφέρουν εἰς τοὺς ὁμολογιούχους ὡς ἀντάλλαγμα τοῦ χαμηλοῦ τόκου διάφορα χρηματικὰ πλεονεκτήματα** (ὡς ἡ ἔκδοσις τοῦ δανείου κάτω τοῦ ἀρτίου ἢ ἡ ἐξόφλησις αὐτοῦ ἄνω τοῦ ἀρτίου, ἢ παροχὴ φορολογικῶν ἀπαλλαγῶν, ὁ ἐξοπλισμὸς τοῦ δανείου διὰ λαχείου κλπ.). Αἱ οὕτω ὅμως ἐνεργοῦσαι Κυβερνήσεις παραβλέπουν ὅτι **δὲν εἶναι συνήθως εὐχερὲς εἰς τοὺς κεφαλαιούχους νὰ ἐκτιμήσουν κατ' ἀξίαν τὰ εἰς αὐτοὺς**

προσφερόμενα πλεονεκτήματα — τὰ ὅποια, ὡς εἶναι εὐνόητον, *ἐπιδρῶν ἀξητικῶς ἐπὶ τῆς συνολικῆς καθαρᾶς ἐπιβαρύνσεως τοῦ Δημοσίου Προϋπολογισμοῦ ἐκ τοῦ Δημοσίου Χρέους*, ἔστω καὶ ἂν προσφέρονται ταῦτα διαζευκτικῶς — ἔχουν δὲ μᾶλλον τὴν τάσιν οὗτοι νὰ ὑποτιμοῦν τὰ πλεονεκτήματα ταῦτα. Ἄλλὰ καὶ αὐτὴ ἡ παρέχουσα τ' ἀνωτέρω πλεονεκτήματα Κυβέρησις δὲν εἶναι εἰς θέσιν κατὰ τὴν στιγμὴν τῆς ἐκδόσεως ἐνὸς δανείου νὰ ὑπολογίσῃ τὴν ἀξίαν ὀρισμένων ἐκ τῶν πλεονεκτημάτων τούτων, ὡς εἶναι τὰ φορολογικὰ πλεονεκτήματα, τὰ ὅποια πολλάκις ὡς θὰ ἴδωμεν συνίστανται εἰς τὴν ἀπαλλαγὴν τῶν ὁμολογιῶν τῶν δημοσίων δανείων ἀπὸ παρόντων καὶ μελλοντικῶν φόρων. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ καθορισμὸς τοῦ συμβατικοῦ τόκου εἰς ἐπίπεδον κατώτερον τοῦ ἀγοραίου, ἀντὶ ν' ἀποβῇ ἐπωφελῆς διὰ τὸ Δημοσίον, ἀποβαίνει πολλάκις εἰς βᾶρος αὐτοῦ. Τοῦτο τοσοῦτον μᾶλλον, ὅσον ὁ καθορισμὸς χαμηλοῦ συμβατικοῦ τόκου κατὰ τὴν ἐκδοσιν ἐνὸς δημοσίου δανείου, ἐπιτυγχάνομενος διὰ τῆς ἐκδόσεως τοῦ δανείου ὑπὸ τὸ ἄρτιον ἢ (καὶ) διὰ τῆς προσφορᾶς ἄλλων χρηματικῶν πλεονεκτημάτων εἰς τοὺς δανειστὰς (βλ. ἀνωτέρω), τὰ ὅποια βεβαίως δημιουργοῦν ἀντιστοίχως ἐπιβαρύνσεις εἰς τὸ δανειζόμενον Κράτος, *στερεῖ αὐτὸ τῆς δυνατοῦτος ὅπως ἐκμεταλλευθῇ μεταγενεστέραν πτώσιν τοῦ τόκου ἐν τῇ ἀγορᾷ διὰ νὰ προβῇ εἰς μετατροπὴν τοῦ δανείου*, δηλ. εἰς ὑποβιβασμὸν τοῦ συμβατικοῦ τόκου τοῦ δανείου καὶ καρπωθῇ τὸ ἐκ ταύτης ὄφελος.

§ 3. Ὁ χρόνος ἀποσβέσεως.

α) Εἰσαγωγικαὶ παρατηρήσεις.

Εἰς τοὺς βασικοὺς ὅρους ἐνὸς ὁμολογιακοῦ δανείου περιλαμβάνεται καὶ ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὸν χρόνον ἐντὸς τοῦ ὁποίου ὁ ἐκδότης τοῦ δανείου ἀναλαμβάνει τὴν ὑποχρέωσιν νὰ προβῇ εἰς τὴν ἐξόφλησιν αὐτοῦ. Ἡ συμβατικὴ δέσμευσις ὡς πρὸς τὴν προθεσμίαν ἀποσβέσεως τῶν συναπτομένων δανείων ἀφορᾷ, ὡς εἶναι εὐνόητον, μόνον εἰς τὰ δάνεια τὰ ἀποτελοῦντα τὸ χρεωλυτικὸν καὶ τὸ κυμαινόμενον δημοσίον χρέος, οὐχὶ δὲ εἰς τὰ μὴ γνήσια πάγια δάνεια, περὶ τῶν ὁποίων ἐγένετο λόγος εἰς τὸ κεφάλαιον περὶ τῶν διακρίσεων τοῦ Δημοσίου Χρέους.

Ὁ συμβατικῶς καθοριζόμενος χρόνος ἀποσβέσεως ἐνὸς δημοσίου δανείου δεσμεύει τόσον τὸν ἐκδότην τοῦ δανείου, δηλ. τὸν ὀφειλέτην, ὅσον καὶ τοὺς δανειστὰς. Ἡ δέσμευσις δὲ αὕτη ἀναφέρεται εἰς τὸ χρονικὸν διάστημα ἐντὸς τοῦ ὁποίου θὰ γίνῃ ἐξόφλησις τοῦ δανείου, συνήθως δὲ καὶ εἰς τὰς χρονικὰς περιόδους κατὰ τὰς ὁποίας θὰ γίνῃ ἡ τμηματικὴ ἐξόφλησις, δηλ. ἀναφέρεται εἰς τὸν ρυθμὸν τῆς ἐξοφλήσεως τοῦ δανείου.

Ἐνίοτε ὁ ἐκδότης τοῦ δανείου ἐπιφυλάσσει εἰς ἑαυτὸν τὸ δικαίωμα πρὸς τὸ ἐξοφλήσεως ἐνὸς μέρους τοῦ χρέους πέραν τῶν διαδοχικῶν τμηματικῶν ἐξοφλήσεων αὐτοῦ τῶν προβλεπομένων ὑπὸ τῆς συμβα-

σεως. Μὲ ἄλλας λέξεις ὁ ἐκδότης τοῦ δανείου ἐπιφυλάσσει εἰς ἑαυτὸν τὸ δικαίωμα ὅπως ἐπιτυχύνῃ τὴν ἐξόφλησιν τοῦ χρέους, χωρὶς ὅμως καὶ νὰ ἀναλαμβάνῃ οἰανδήποτε πρὸς τοῦτο ὑποχρέωσιν ἔναντι τῶν δανειστῶν του.

Τὰ βραχυπρόθεσμα δάνεια — ἕκαστον τῶν ὁποίων ἀναφέρεται ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον εἰς ποσὸν μικρότερον τοῦ ποσοῦ εἰς τὸ ὁποῖον ἀναφέρονται τὰ κατ' ἰδίαν δάνεια τ' ἀποτελοῦνται τὸ χρεωλυτικὸν δημόσιον χρέος (βλ. ἄνωτ.) — πολλάκις ἐξοφλοῦνται διὰ τῆς ἐφ' ἅπαξ πληρωμῆς εἰς τοὺς δανειστάς ὀλοκλήρου τοῦ ποσοῦ τοῦ χρέους.

β) Αἱ ἐν τῇ πράξει ἐφαρμοζόμεναι μέθοδοι ἐξοφλήσεως τῶν ὁμολογιακῶν δανείων.

Εἰς τὴν περίπτωσιν τῆς τμηματικῆς ἐξοφλήσεως ἐφαρμόζονται εἰς τὴν πράξιν διάφοροι τεχνικαὶ μέθοδοι, καθ' ὅσον ἀφορᾷ ἰδίᾳ τὴν χρονικὴν κατανομήν τῆς ἀποσβέσεως, τὴν χρονικὴν ἐξέλιξιν τοῦ ὕψους τοῦ ἐτησίου τοκοχρεωλυσίου καὶ τὴν σύνθεσιν αὐτοῦ (δηλ. τὸν σχέσιν τοῦ καταβαλλομένου κατ' ἔτος τόκου πρὸς τὸ καταβαλλόμενον χρεωλύσιον). Αἱ συνηθέστερον ἀπαντῶμεναι ἐν τῇ πράξει ἐκ τῶν μεθόδων αὐτῶν εἶναι αἱ ἀκόλουθοι :

Ἄπὸ τῆς ἀπόψεως τῶν δανειστῶν ἡ ἀπόσβεςις εἶναι δυνατὸν νὰ γίνῃ, καὶ γίνεται εἰς τὴν πράξιν, διαζευκτικῶς κατὰ τοὺς ἐξῆς δύο τρόπους :

α) Διὰ τῆς τμηματικῆς ἐξοφλήσεως ὄλων ὁμοῦ τῶν ὁμολογιακῶν ἐκ τῶν ὁποίων ἀποτελεῖται ἐν ὠρισμένον δάνειον. Κατὰ τὴν μέθοδον ταύτην ἕκαστος ὁμολογιούχος εἰσπράττει κατ' ἔτος ἐκτὸς τοῦ ἐτησίου τόκου καὶ ἐν ποσὸν πρὸς μερικὴν ἐξόφλησιν τῶν εἰς χεῖρας του ὁμολογιῶν μέχρι τῆς ὀλοκληρωτικῆς ἐξοφλήσεως τούτων εἰς τὴν ὀνομαστικὴν τῶν ἀξίαν. (Ἐὰν π. χ. ἡ ὀνομαστικὴ ἀξία τῶν ὁμολογιῶν ἐνὸς δανείου εἶναι 1000 δραχ. καὶ τὸ δάνειον ἔχει συμφωνηθῆ νὰ ἐξοφληθῆ ἐντὸς 10 ἐτῶν, ἕκαστος ὁμολογιούχος εἰσπράττει διὰ μίαν ἐκάστην τῶν ὁμολογιῶν τὰς ὁποίας ἔχει εἰς τὴν κατοχὴν του τὸν ἐτήσιον τόκον—καθ' ὑπόθεσιν 50 δραχμὰς ἐὰν ὁ συμβ. τόκος εἶναι 5%—καὶ 100 δραχμὰς διὰ τὴν ἐξόφλησιν τοῦ 1/10 τῆς ὀνομ. ἀξίας τῶν ὁμολογιῶν τὰς ὁποίας κατέχει).

β) Διὰ τῆς κατ' ἔτος ἐξοφλήσεως εἰς τὸ ἄρτιον (δηλ. εἰς τὴν ὀνομαστικὴν ἀξίαν) ὠρισμένων μόνον ὁμολογιῶν ἐκ τοῦ συνολικοῦ ἀριθμοῦ τῶν ὁμολογιῶν ἐκ τῶν ὁποίων ἀποτελεῖται τὸ περὶ οὗ πρόκειται δάνειον. Μὲ ἄλλας λέξεις καταβάλλεται εἰς τοὺς κατόχους ὠρισμένων ὁμολογιῶν ἐκ τῶν συνολικῶν ὁμολογιῶν τοῦ δανείου, ἐφ' ἅπαξ ὀλόκληρος ἡ ὀνομαστικὴ ἀξία τῶν ὁμολογιῶν τούτων.

Αἱ ἐφ' ἅπαξ καὶ εἰς ὀλόκληρον τὴν ὀνομαστικὴν τῶν ἀξίαν ἐξοφλούμεναι, κατὰ τὴν δευτέραν ταύτην μέθοδον, ὁμολογιαί :

εἴτε αα) καθορίζονται ἕκαστον ἔτος διὰ κληρώσεως (1)

1. Ἡ κλήρωσις γίνεται διότι μόνον διὰ ταύτης παρέχεται ἐγγύησις ἀμεροληψίας, ἡ ὁποία εἶναι ἀναγκαία, διότι αἱ εἰς τὸ ἄρτιον ἐξοφλούμεναι διὰ κληρώσεως ὁμολογιαί εἶναι δυνατὸν νὰ ἔχουν κατὰ τὸν χρόνον τῆς ἐξοφλήσεως χρηματιστη-

είτε ββ) έχουν εκ των προτέρων καθορισθῆ κατὰ τὴν σύναψιν τοῦ δανείου. Ἐχει δηλ. καθορισθῆ ὅτι ἐκ τοῦ συνολικοῦ ἀριθμοῦ τῶν ὁμολογιῶν ἐνὸς δανείου, τὸ ὁποῖον συνήφθη π.χ. τὸ ἔτος 1969, θὰ ἐξοφληθοῦν εἰς τὸ ἄρτιον τὸ 1969 αἱ ὑπ' ἀριθ. 1 ἕως 20 «σειραὶ» ὁμολογιῶν (ἐκάστη «σειρά» ἀποτελεῖται ἀπὸ ὠρισμένον ἀριθμὸν ἠριθμημένων ὁμολογιῶν π.χ. ἀπὸ 10.000 ὁμολογίας ὑπὸ αὐξοντα ἀριθμὸν 1 ἕως 10.000), τὸ 1970 θὰ ἐξοφληθοῦν αἱ σειραὶ 21 ἕως 40, τὸ 1971 αἱ σειραὶ 41 ἕως 60 κ.ο.κ.

Ὡς εἶναι εὐνόητον, καὶ αἱ δύο ὡς ἄνω μέθοδοι ἐξοφλήσεως καταλήγουν εἰς τὸ αὐτὸ ἀποτέλεσμα διὰ τὸν ἐκδότην τοῦ δανείου, δηλ. καταλήγουν εἰς τὴν κατ' ἔτος ἐξόφλησιν ὑπ' αὐτοῦ ὠρισμένου ποσοστοῦ, π.χ. τοῦ 1/10, τοῦ συνολικοῦ ποσοῦ τοῦ δανείου. Ἐὰν τὸ ποσὸν τοῦ δανείου εἶναι π.χ. 1.000.000.000 δρχ., καὶ ἡ διάρκεια ἀποσβέσεως αὐτοῦ εἶναι 10 ἔτη, ὁ δὲ συνολικὸς ἀριθμὸς τῶν ὁμολογιῶν εἶναι 1 ἑκατομμύριον, $[1.000.000 \text{ ὁμολογίας} \times 1000 \text{ δρχ. (ὀνομαστικὴ ἀξία ἐκάστης ὁμολογίας)} = 1.000.000.000 \text{ δρχ.}]$, τότε εἶτε καταβληθῆ διὰ μίαν ἐκάστην ὁμολογίαν 100 δρχ. κατ' ἔτος ὡς ἐτήσιον χρεωλύσιον, (δηλ. καταβληθῆ κατ' ἔτος 1.000.000 (ὁμολογία) $\times$ 100 δρχ. = 100.000.000 δρχ.) εἶτε ἐξοφληθοῦν εἰς τὸ ἄρτιον κατ' ἔτος μόνον 100.000 ὁμολογία, ἦτοι καταβληθῆ ποσὸν 100.000 (ὁμολογία) $\times$ 1000 δρχ. = 100.000.000 δρχ., εἰς ἀμφοτέρας τὰς περιπτώσεις θὰ ἐξοφλῆται κατ' ἔτος τὸ 1/10 τοῦ συνολικοῦ ποσοῦ τοῦ δανείου, τὸ ὁποῖον εἶναι 1.000.000.000 δρχ., δηλ. θὰ ἐξοφλῆται κατ' ἔτος ποσὸν 100.000.000 δρχ.

Ἀπὸ τῆς ἀπόψεως τοῦ ἐκδότου τοῦ δανείου ἡ ἐξόφλησις γίνεται εἶτε: α) διὰ τῆς κατ' ἔτος ἐξαγορᾶς ὑπὸ τοῦ ἐκδότου τοῦ δανείου ὠρισμένου ἀριθμοῦ ὁμολογιῶν εἰς τὸ Χρηματιστήριον Ἀξιῶν καὶ εἰς τὴν τρέχουσαν χρηματιστηριακὴν αὐτῶν τιμὴν, (δηλ. εἰς τὴν χρηματιστηριακὴν τιμὴν κατὰ τὸν χρόνον τῆς ἐξαγορᾶς), εἶτε β) διὰ τῆς κατ' ἔτος καταβολῆς εἰς ὄλους τοὺς ὁμολογιούχους ἐνὸς δανείου ποσοστοῦ τῆς ὀνομαστικῆς ἀξίας τῶν ὁμο-

---

ριακὴν τιμὴν κατωτέρα ἢ ἀντιστρόφως ἀνωτέρα τῆς ὀνομαστικῆς, δηλ. τῆς τιμῆς τοῦ ἀρτίου. Εἰς τὴν πρώτην περίπτωσιν, οἱ κάτοχοι τῶν εἰς τὸ ἄρτιον ἐξοφλουμένων ὁμολογιῶν ὀφελοῦνται, διότι θὰ εἰσπράξουν τὴν ὀνομαστικὴν τιμὴν τῶν εἰς χεῖρας τῶν ὁμολογιῶν, ἐνῶ ἐὰν ἐπάλουν ταύτας εἰς τὸ χρηματιστήριον θὰ εἰσέπραττον τιμὴν κατωτέρα τῆς ὀνομαστικῆς. Εἰς τὴν δευτέραν ὁμως περίπτωσιν ζημιοῦνται οὗτοι, διότι θὰ εἰσπράξουν τὴν ὀνομαστικὴν τιμὴν τῶν ὁμολογιῶν τὰς ὁποίας κατέχουν, ἐνῶ ἡ χρηματιστηριακὴ τιμὴ αὐτῶν κατὰ τὸν χρόνον τῆς ὑπὸ τοῦ Κράτους ἐξοφλήσεως εἰς τὸ ἄρτιον εἶναι ἀνωτέρα τῆς ὀνομαστικῆς.

λογιῶν τοῦ δανείου μέχρις ὀλοσχεροῦς ἐξοφλήσεως τούτων, ἢ καταβολῆς εἰς ὠρισμένους ὁμολογιούχους ὀλοκλήρου τῆς ὀνομαστικῆς ἀξίας τῶν ὁμολογιῶν.

Εἰς τὴν δευτέραν ἐκ τῶν δύο ὡς ἄνω περιπτώσεων (ἀπόσβεις διὰ τῆς καταβολῆς εἰς τοὺς ὁμολογιούχους τῆς ὀνομαστικῆς ἀξίας τῶν ὁμολογιῶν καὶ οὐχὶ δι' ἐξαγορᾶς αὐτῶν εἰς τὸ Χρηματιστήριον) ἢ ἀπόσβεις τοῦ δανείου εἶναι δυνατόν νὰ εἶναι εἴτε ρυθμικὴ εἴτε ἄρρυθμος.

Ρυθμικὴ εἶναι ἡ ἀπόσβεις ὅταν τὸ ἐτήσιον χρεωλύσιον εἶναι σταθερόν, τὸ ἐτήσιον ὅμως τοκοχρεωλύσιον εἶναι μεταβαλλόμενον καὶ συγκεκριμένως βαίνει τοῦτο μειούμενον μετὰ τὴν πάροδον τῶν ἐτῶν. Διότι καθ' ὃ μέτρον μειοῦται τὸ χρέος, λόγῳ βαθμιαίας ἐξοφλήσεώς του, κατὰ τὸ αὐτὸ μέτρον μειοῦται τὸ διὰ τὸ ἀπομένον χρέος καταβαλλόμενον κατ' ἔτος ποσὸν διὰ τόκους. Ἀφοῦ λοιπὸν τὸ ἐτήσιον χρεωλύσιον εἶναι σταθερόν, τὸ δὲ ἐτήσιον ποσὸν διὰ τόκους βαίνει μειούμενον, τὸ ἐτήσιον τοκοχρεωλύσιον βαίνει ἐπίσης μειούμενον.

Ἄρρυθμος εἶναι ἡ ἀπόσβεις: α) ὅταν εἶναι σταθερόν τὸ ἐτήσιον τοκοχρεωλύσιον ἐνῶ τὸ ἐτήσιον χρεωλύσιον εἶναι μεταβαλλόμενον, καὶ συγκεκριμένως βαίνει τοῦτο προϊόντος τοῦ χρόνου ἀυξανόμενον. Διότι ἀφοῦ τὸ ἐτήσιον τοκοχρεωλύσιον εἶναι σταθερόν, π. χ. ἔχει καθορισθῆ τοῦτο εἰς 500 ἑκατ. δραχ., καὶ ἀφοῦ προϊόντος τοῦ χρόνου λόγῳ τῆς βαθμιαίας ἀποσβέσεως τοῦ χρέους μειοῦται τὸ ἐτησίως διὰ τόκους καταβλητέον ποσόν, ἢ διαφορὰ μετὰ τοῦ (σταθεροῦ) ποσοῦ τοῦ ἐτησίου τοκοχρεωλύσιου καὶ τοῦ (μειουμένου κατ' ἔτος) ποσοῦ διὰ τόκους βαίνει ἀυξανόμενη. Τὸ ποσὸν ὅμως τῆς διαφορᾶς ταύτης εἶναι τὸ ἐτήσιον χρεωλύσιον, τὸ ὁποῖον οὕτως ἀυξάνει κατ' ἔτος καθ' ὃ μέτρον καὶ καθ' ὃ ποσὸν ἀυξάνει ἢ ἐν λόγῳ διαφορᾶς. Δι' αὐτὸν τὸν λόγον, ἐπειδὴ δηλ. μετὰ τὴν πάροδον τοῦ χρόνου καὶ διὰ τὸν προεκτεθέντα λόγον ἀυξάνει, δηλ. ἐξογκοῦται δίκην χινοστιβάδος τὸ κατ' ἔτος διὰ χρεωλύσιον διατιθέμενον ποσόν, ἢ τοιαύτη ἀπόσβεις καλεῖται συνήθως **συσσωρευτικὴ ἀπόσβεις** τοῦ Δημοσίου Χρέους.

Ἄρρυθμος εἶναι ἀκόμη ἡ ἀπόσβεις: β) ὅταν αὕτη πότε ἐπιβραδύνεται κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ζωῆς τοῦ δανείου, πότε ἐπιταχύνεται, καὶ πότε ἀναστέλλεται τελείως δι' ὠρισμένον χρονικὸν διάστημα. Ἄρρυθμος εἶναι ὑπὸ τὴν δευτέραν ταύτην ἔννοιαν ἡ ἀπόσβεις εἰς περιπτώσιν καθ' ἣν ὁ ἐκδότης τοῦ δανείου ἀναλαμβάνει κατὰ τὴν σύναψιν αὐτοῦ μόνον τὴν ὑποχρέωσιν τῆς ἐντὸς ὠρισμένου χρονικοῦ διαστήματος ὀλοκληρωτικῆς ἀποσβέσεώς του, χωρὶς ὅμως νὰ δεσμεύεται ὡς πρὸς τὸν ἐτήσιον ρυθμὸν τῆς ἀποσβέσεως, χωρὶς δηλ. νὰ ὑποχρεοῦται νὰ καταβάλλῃ κατ' ἔτος ὠρισμένον ποσὸν διὰ χρεωλύσιον ἢ ὠρισμένον ποσὸν διὰ τοκοχρεωλύσιον.

"**Άρρυθμος** είναι, τέλος, ή **απόσβεςις** : γ) όταν ό εκδότης του περί ού πρόκειται δανείου βαρύνεται κατά τὰ πρώτα έτη της ζωής του δανείου, συνήθως κατά τὰ πρώτα πέντε έτη, μόνον με την πληρωμήν τόκων δια τὸ δάνειον, ένφ ή έξοφλησις του δανείου αρχεται από του θου έτους, δια της καταβολής από του έτους τούτου και ώρισμένου κατ' έτος ποσού ως χρεωλυσίου. Τοῦτο σημαίνει ότι κατά τὰ πρώτα πέντε έτη έξυπηρετήσεως του χρέους ή έτησία δαπάνη έξυπηρετήσεως είναι μειωμένη, ένφ κατά τὰ επόμενα έτη (ήτοι μετά την έναρξιν καταβολής και έτησίου χρεωλυσίου, μέχρι της ολικής έξοφλήσεως, είναι αυτή ηύξημένη. Ούτω, κατά την έκδοσιν τὸ 1898 υπό του Έλληνικού Κράτους του αποκληθέντος «Έγγυημένου Δανείου», ώρισθη ότι ή έξυπηρετήσις του, και δη ή καταβολή τόκων και χρεωλυσίων, θά ήρχιζε μετά την πάροδον πενταετίας από της έκδόσεως του άνωτέρω δανείου. Έπίσης κατά την έκδοσιν υπό του Έλληνικού Κράτους την άνοιξιν του 1963 του «Δανείου Οικονομικής Αναπτύξεως 5%» είχεν όρισθί ότι «τὸ δάνειον θά έξοφληθί δια 16 έτησίων κληρώσεων, της πρώτης γενησομένης την 1ην Μαρτίου 1968». Ένίοτε ή δαπάνη χρεωλυσίας εμφανίζεται περισσότερον ηύξημένη κατά τὸ τελευταίον έτος της ζωής του χρέους. Τοῦτο συμβαίνει οσάκις εν μέρος μόνον του συνολικού χρέους έξοφλεῖται, δια καταβολής ίσων έτησίων τοκοχρεωλυτικῶν δόσεων, κατά τὸ χρονικὸν διάστημα τὸ όποιον αρχεται από της παρόδου της πρώτης πενταετίας (κατά την όποιαν ως έλέχθη ούδεμία απόσβεςις λαμβάνει χώραν). τὸ υπόλοιπον δέ ποσὸν του χρέους έξοφλεῖται τὸ έτος κατά τὸ όποιον λήγει ή προθεσμία έξοφλήσεως του δανείου.

Σημειωτέον, τέλος, ότι εις ώρισμένας περιπτώσεις κατά την σίναψιν ένός όμολογιακού δανείου καθορίζεται ότι ή έξοφλήσις αυτού θά γίνη έφ' άπαξ, και δη άμα τή λήξει του συμπεφωνημένου χρόνου άποσβέσεως. Ούτω κατά την άποφασισθεισαν προσφάτως (κατά την άνοιξιν του 1970) έκδοσιν υπό τῶν Γερμανικῶν Σιδηροδρόμων όμολογιακού δανείου δεκαετοῦς προθεσμίας έξοφλήσεως, ώρισθη ότι τὸ δάνειον τουτο θά ξεδίδετο την άνοιξιν του 1970, ή έξοφλησίς του δέ θά ελάμβανε χώραν έξ ολοκλήρου την 1ην Μαρτίου 1980.

Ός είναι εύνόητον, ή άρρυθμος, υπό τὰς δευτέραν και τρίτην ως άνω έννοιαις, απόσβεςις ένός ώρισμένου δανείου ή του Δημοσίου Χρέους είναι πλεονεκτικώτερα δια τὸ Κράτος ως εκδότην του δανείου, έν συγκρίσει προς τὰς άλλας μεθόδους άποσβέσεως. Ίδίως κατά την μέθοδον της άρρυθμου υπό την δευτέραν έννοιαν άποσβέσεως τὸ Κράτος έχει την εύχέρειαν είτε της έξοφλήσεως είτε της άναστολής της έξοφλήσεως του δανείου, και ακόμη έχει τουτο την εύχέρειαν καθορισμοῦ του ποσού του έτησίου χρεωλυσίου αναλόγως της εκάστοτε καταστάσεως του Δημοσίου Προϋπολογισμοῦ, εις τρόπον ώστε ν' άποφεύγηται υπέρμετρος επιβάρυνσις τούτου

διὰ τῶν δαπανῶν ἐξυπηρετήσεως τοῦ χρέους, ὡσάκις σημειοῦται αὔξησις τῶν λοιπῶν δημοσίων δαπανῶν ἢ (καί) πτώσις τῶν τακτικῶν δημοσίων ἐσόδων. Ἄλλὰ καὶ ἀπὸ ἀπόψεως Ἑθνικῆς Οἰκονομίας ἔχει σημασίαν ἡ εὐχέρεια ἐπιβραδύνσεως ἢ καὶ προσωρινῆς ἀναστολῆς τῆς ἐξοφλήσεως, δοθέντος ὅτι ἡ ἀποσβέσις τοῦ Δημοσίου Χρέους ἐπιδοῦ ἀντιπληθωρικῶς. Συνεπῶς ἡ ἀναστολὴ τῆς ἐξοφλήσεως παρεμποδίζει τὴν ἐπιδεινωσιν τῆς οἰκονομικῆς καταστάσεως, ἡ ὁποία ἀφεύκτως θὰ ἐπῆρχετο κατ' ἀκολουθίαν τῆς ἀποσβέσεως, ἐὰν αὕτη ἐγένετο ὑπὸ συνθήκας ὑποαπασχολήσεως.

γ) *Τὰ πλεονεκτήματα καὶ μειονεκτήματα τοῦ καθορισμοῦ μακροῦ χρόνου ἀποσβέσεως τῶν δημοσίων ὁμολογιακῶν δανείων.*

Τὰ ἀνωτέρω πλεονεκτήματα τῆς ἀποσβέσεως εἰς ρυθμὸν καθοριζόμενον ὑπὸ τοῦ ὀφειλέτου ἔχουν, ὡς εἶναι εὐνόητον, μείζονα πρακτικὴν σημασίαν εἰς τὴν περίπτωσιν τῶν μακροπρόθεσμων δανείων. Ἄλλὰ καὶ ὑπὸ τὰς ἄλλας μεθόδους ἀποσβέσεως ἐμφανίζονται πλεονεκτικά τὰ μακροπρόθεσμα δάνεια, διότι ὁ προσδιορισμὸς μακροῦ χρόνου ἐξοφλήσεως ἔχει ὡς συνέπειαν ὅτι ἀκόμη καὶ εἰς περίπτωσιν ἐφαρμογῆς μιᾶς ἐκ τῶν λοιπῶν μεθόδων ἀποσβέσεως ἡ ἐτησίᾳ ἐπιβάρυνσις τοῦ Δημοσίου Προϋπολογισμοῦ διὰ χρεωλυτοῦ εἶναι ἀντιστοιχῶς μικροτέρα παρ' ὅσον εἶναι εἰς τὰ μεσοπρόθεσμα δάνεια, ὅπως μικροτέρα εἶναι καὶ ἡ ζημία ἢ ὁποία προσγίνεται εἰς τὴν Ἑθνικὴν Οἰκονομίαν ἐκ τῆς ἀποσβέσεως, ὅταν αὕτη διενεργῆται ὑπὸ ἀντιπληθωρικᾶς συνθήκας.

Ἐκτὸς τῶν ἀνωτέρω πλεονεκτημάτων τὰ μακροπρόθεσμα δάνεια παρουσιάζουν διὰ τὸν ὀφειλέτην καὶ τὸ πλεονέκτημα τῆς **βαθμιαίας νομισματικῆς ἀποσβέσεως τοῦ χρέους** του, ἧτοι τῆς μειώσεως τῆς πραγματικῆς ἀξίας τούτου κατ' ἀκολουθίαν νομισματικῆς ὑποτιμῆσεως. Ὅπως εἶναι δὲ εὐνόητον, ὁ βαθμὸς τῆς νομισματικῆς ἀποσβέσεως καὶ τῆς διὰ ταύτης δανειακῆς ἐλαφρύνσεως τοῦ Δημοσίου Προϋπολογισμοῦ (προκειμένου περὶ κυβερνητικῶν δανείων) εἶναι τόσον μεγαλύτερος ὅσον μακρότερος εἶναι ὁ συμπεφωνημένος χρόνος ἐξοφλήσεως τοῦ δανείου.

Τὸ πλεονέκτημα τῆς μερικῆς νομισματικῆς ἀποσβέσεως παρουσιάζουν τὰ μακροπρόθεσμα καὶ πάγια δάνεια κυρίως εἰς χώρας μὲ σταθερὸν νόμισμα, χώρας συνεπῶς εἰς τὰς ὁποίας ὑφίσταται ἐμπιστοσύνη τῶν κατόχων κεφαλαίων ἐπὶ τὴν νομισματικὴν σταθερότητα καὶ δὲν αἰσθάνονται, ὡς ἐκ τούτου, τὴν ἀνάγκην οὔτοι νὰ προστατευθοῦν δι' ἀσφαλιστικῶν ρητρῶν κατὰ τοῦ ἐνδεχομένου νομισματικῆς ὑποτιμῆσεως. Ἀντιθέτως εἰς χώρας μὲ ἀσταθῆς νόμισμα συνομολογοῦνται κατὰ κανόνα τοιαῦτα ρήτραι, ὅποτε ἐξοβελίζεται, ἐὰν ἡ συνομολογουμένη ρήτρα εἶναι ἀποτελεσμα-

τική, ὁ κίνδυνος διὰ τοὺς δανειστάς ἐκ τῆς νομισματικῆς ἀποσβέσεως καὶ συνεπῶς οὐδὲν ὄφελος πορίζουν ἀπὸ τῆς ἀνωτέρω ἀπόψεως εἰς τὸν ὀφειλέτην τὰ μακροπρόθεσμα δάνεια. Ὁ λόγος διὰ τὸν ὅποιον τὰ τοιαῦτα δάνεια εἶναι πλεονεκτικὰ διὰ τὸν ὀφειλέτην εἰς χώρας μὲ σταθερὸν νόμισμα εἶναι, ὅτι παρὰ τὴν νομισματικὴν σταθερότητα ἡ ἀγοραστικὴ δύναμις τοῦ νομίσματος τῶν χωρῶν αὐτῶν σημειώνει βαθμιαίως μὲ τὴν πάροδον τοῦ χρόνου μικρὰν ἀλλὰ συνεχῆ μείωσιν. Αὕτη δὲ ἡ μικρὰ καὶ ἀνεπαίσθητος κατ' ἔτος ὑποτίμησις τοῦ νομίσματος καθίσταται σημαντικὴ ἐὰν ἀποβλέψωμεν εἰς μακρὸν χρονικὸν διάστημα, π.χ. 30 ἐτῶν, καὶ ὡς ἐκ τούτου ἐπέρχεται μία συνολικῶς σημαντικὴ νομισματικὴ ἀπόσβεςις τοῦ μακροπρόθεσμου δημοσίου χρέους τῶν ἀνωτέρω χωρῶν.

Πλὴν τῶν ἀνωτέρω πλεονεκτημάτων τὰ μακροπρόθεσμα δημόσια δάνεια πλεονεκτοῦν ἔναντι τῶν μεσοπρόθεσμων καὶ βραχυπρόθεσμων δανείων καὶ διὰ τὸν λόγον ὅτι διὰ τῆς βαθμιαίας ἀξίσεως μὲ τὴν πάροδον τοῦ χρόνου τοῦ παραγωγικοῦ δυναμικοῦ ἐκάστης χώρας (ἀξίσεις τοῦ πληθυσμοῦ καὶ τοῦ πραγματικοῦ κεφαλαίου, τεχνολογικαὶ πρόοδοι κ.λ.π.) καὶ τοῦ πραγματικοῦ Ἐθνικοῦ Εἰσοδήματος αὐτῆς, συνεπῶς δὲ καὶ τῶν φορολογικῶν ἐσόδων, μειοῦται αὐτομάτως τὸ σχετικὸν βᾶρος τοῦ μακροπρόθεσμου καὶ παγίου δημοσίου χρέους διὰ τὸν Δημόσιον Προϋπολογισμόν, ἥτοι ἡ ἀναλογία τῶν ἐτησίων δαπανῶν ἐξυπηρητήσεώς του ἐπὶ τῶν συνολικῶν τακτικῶν ἐσόδων τοῦ Δημοσίου Προϋπολογισμοῦ.

Τέλος, τὰ μακροπρόθεσμα δάνεια παρουσιάζουν ἀπὸ τῆς ἀπόψεως τῶν κατ' ἰδίαν φορολογουμένων τὸ πλεονέκτημα ὅτι ἡ ἐπιβάρυνσις αὐτῶν διὰ τῶν φόρων ἐξυπηρητήσεως δεδομένου δημοσίου χρέους εἶναι μικροτέρα ὅταν τὸ χρέος τοῦτο εἶναι μακροπρόθεσμον (καὶ δὴ τόσον μικροτέρα ὅσον μακρότερος εἶναι ὁ συμπεφωνημένος χρόνος ἀποσβέσεως αὐτοῦ) παρ' ὅσον εἶναι ὅταν τὸ ἰδίου ὀνομαστικοῦ κεφαλαίου δημόσιον χρέος εἶναι μεσοπρόθεσμον (ἢ βραχυπρόθεσμον). Τοῦτο συμβαίνει διὰ δύο λόγους: Πρῶτον, διότι ὅσον μακρότερος εἶναι ὁ χρόνος ἀποσβέσεως ἐνὸς δανείου, τόσον μικρότερον εἶναι τὸ ποσὸν τοῦ ἐτησίου τοκοχρεωλυσίου (εἴτε εἰς περίπτωσιν ρυθμικῆς εἴτε εἰς περίπτωσιν ἀρρῦθμου ἀποσβέσεως τοῦ δανείου) καὶ δεύτερον, διότι ὅσον μακρότερος εἶναι ὁ συμπεφωνημένος χρόνος ἐξοφλήσεως, τόσον μεγαλύτερον μέρος τοῦ χρέους θὰ μετακυλισθῆ εἰς τοὺς κατ' ἰδίαν φορολογουμένους τῆς ἐπομένης ἢ τῶν ἐπομένων γενεῶν, καὶ συνεπῶς τόσον μικροτέρα θὰ εἶναι ἡ συμμετοχὴ τῶν κατ' ἰδίαν φορολογουμένων τῆς παρούσης γενεᾶς εἰς τὰ ἀναγκαῖα διὰ τὴν ἐξόφλησιν τοῦ χρέους φορολογικὰ βάρη.

Ἐναντι τῶν ἀνωτέρω πλεονεκτημάτων, τὰ μακροπρόθεσμα καὶ πάγια δάνεια παρουσιάζουν ὅμως ἀπὸ τῆς ἀπόψεως τοῦ Δημοσίου Προϋπολογισμοῦ τὸ μειονέκτημα τῆς μεγαλυτέρας (ἐν συγκρίσει πρὸς τὰ μεσοπρόθεσμα καὶ βραχυπρόθεσμα δάνεια) ἐπιβαρύνσεως αὐτοῦ διὰ τῶν δαπανῶν πρὸς πληρωμὴν τόκων. Συνεπεία τοῦ γεγονότος αὐτοῦ ἡ πρόσθετος, λόγφ

πληρωμῆς τόκων, ἐπιβάρυνσις τοῦ Δημοσίου Προϋπολογισμοῦ ἐκ τῶν δανειακῶς καλυπτομέγων δημοσίων δαπανῶν εἶναι (ἐπὶ δεδομένου ὕψους τοῦ συμβατικοῦ τόκου) in the long run, τόσον μεγαλυτέρα ὅσον μακρότερος εἶναι ὁ χρόνος ἀποσβέσεως τῶν διὰ τὴν κάλυψιν αὐτῶν συναφθέντων δανείων.

Ἐκτὸς τοῦ ἀνωτέρω μειονεκτήματος, τὸ ὁποῖον, ὡς εἶναι εὐνόητον, ἐμφανίζεται εἰς μεγαλύτερον βαθμὸν εἰς τὰ πάγια δάνεια, παρουσιάζουν ἀκόμη τὰ τελευταῖα ταῦτα τὸ μειονέκτημα ὅτι προκαλοῦν — ὡς ἀποδεικνύει ἡ πείρα τῶν Εὐρωπαϊκῶν Κρατῶν — ὑπέρογκον αὐξησιν τοῦ Δημοσίου Χρέους, ἀκριβῶς διότι οἱ συνάπτουσαι τοιαῦτα δάνεια Κυβερνήσεις δὲν πιέζονται ἀπὸ τὴν ἀνάγκην τῆς ἐξοφλήσεως αὐτῶν, καθόσον οὐδεμίαν ὑπέχουν νομικὴν πρὸς τοῦτο ὑποχρέωσιν.

Τὰ μειονεκτήματα ταῦτα τῶν παγίων καὶ μακροπροθέσμων δανείων μετατρέπονται βεβαίως εἰς πλεονεκτήματα προκειμένου περὶ τῶν μεσοπροθέσμων δανείων. Ἰδίως παρουσιάζουν τὰ τελευταῖα ταῦτα δάνεια τὸ πλεονέκτημα ὅτι *ἐπιδροῦν εὐνοϊκῶς ἐπὶ τῆς Κρατικῆς Πίστεως*, ἡ ὁποία βελτιοῦται διὰ τῆς ἀποσβέσεως καὶ δὴ τῆς σταθερᾶς καὶ ἐπομένως συνεχοῦς ἀποσβέσεως τοῦ Δημοσίου Χρέους.

δ) Ἡ δι' ἐξαγορᾶς εἰς τὸ Χρηματιστήριον Ἀξιών τῶν ὁμολογιῶν ἐνὸς δανείου ἀπόσβεσις αὐτοῦ.

Εἰς τοὺς συμφωνουμένους κατὰ τὴν ἔκδοσιν ἐνὸς ὁμολογιακοῦ δημοσίου δανείου ὄρους, τοὺς συνδεομένους μὲ τὸν τρόπον ἐξοφλήσεως αὐτοῦ, περιλαμβάνετο παλαιότερον καὶ ὁ ὄρος τῆς ἐξοφλήσεως τοῦ δανείου δι' ἐξαγορᾶς τῶν ὁμολογιῶν αὐτοῦ εἰς τὸ Χρηματιστήριον Ἀξιών. Ὅπως εἶναι εὐνόητον, ἡ ἐξόφλησις δι' ἐξαγορᾶς εἶναι πλεονεκτικὴ διὰ τὸν ἐκδότην τοῦ δανείου εἰς περίπτωσιν κατὰ τὴν ὁποίαν ἢ ἐν τῷ Χρηματιστηρίῳ διαμορφουμένη τιμὴ τῶν ὁμολογιῶν τοῦ ὑπ' αὐτοῦ ἐκδοθέντος δανείου εἶναι κατωτέρα τῆς ὀνομαστικῆς (εἶναι δηλ. ὑπὸ τὸ ἄρτιον). Διότι εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν ὁ ἐκδότης τοῦ δανείου καταβάλλει διὰ τὴν ἐξόφλησιν ἐκάστης ὁμολογίας χρηματικὸν ποσὸν μικρότερον τοῦ ποσοῦ τῆς ὀνομαστικῆς αὐτῆς ἀξίας. Ἀντιθέτως ἡ περὶ ἧς ὁ λόγος μέθοδος ἀποβαίνει εἰς βάρος τοῦ ἐκδότη τοῦ δανείου εἰς τὴν ἀντίστροφον περίπτωσιν κατὰ τὴν ὁποίαν αἱ ὁμολογίαι τοῦ δανείου ἔχουν ὑπερβῆ τὴν τιμὴν τοῦ ἀρτίου. Διὰ τὸν λόγον ἀκριβῶς αὐτὸν ὁ ὄρος τῆς ἐξοφλήσεως δι' ἐξαγορᾶς διεμορφοῦτο εἰς τὸ παρελθὸν πολλάκις κατὰ τρόπον ὥστε νὰ ἀποβαίῃ οὗτος πάντοτε πρὸς τὸ συμφέρον τοῦ ὀφειλέτου. Ἦτοι συνωμολογεῖτο ἢ δι' ἐξαγορᾶς μὲν ἐξόφλησις ὁσάκις ἢ χρηματιστηριακὴ τιμὴ εἶναι κατωτέρα τοῦ ἀρτίου, ἢ εἰς τὸ ἄρτιον δὲ ἐξόφλησις ὁσάκις αὕτη εἶναι ἀνωτέρα τοῦ ἀρτίου (παράδειγμα τοιαύτης διαζευκτικῆς εὐχερείας ὡς πρὸς τὸν τρόπον ἐξοφλήσεως ἀποτελεῖ τὸ ὑπὸ τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως περὶ τὸ τέλος τοῦ παρελθόντος αἰῶνος

συνομολογηθὲν «Δάνειον κεφαλαιώσεως 5%, 100 ἑκατομμυρίων χρυσῶν φράγκων». Ἐτερον παράδειγμα ἀποτελοῦν τὰ εἰς ξένον νόμισμα προπολεμικὰ δάνεια τοῦ Ἑλληνικοῦ Κράτους, διὰ τὰ ὁποῖα συνεφωνήθη κατὰ τὸν γενόμενον μεταξὺ τῶν ἐτῶν 1962 καὶ 1967 διακανονισμὸν (βλ. κατωτέρω «Παράρτημα»—παραγρ. 9) ὅτι τὸ Ἑλληνικὸν Κράτος δύναται νὰ τὰ ἀποσβενύη δι' ἐξαγορᾶς τῶν ὁμολογιῶν εἰς τὸ Ἑλληνικὸν καὶ τὰ ξένα Χρηματιστήρια.

§ 4. Ἀσφαλιστικαὶ ρῆτραι.

α) Εἰσαγωγικαὶ παρατηρήσεις.

Οἱ δανεισταὶ ἐνὸς Κράτους ἢ μιᾶς δημοσίας ἢ ἰδιωτικῆς ἐπιχειρήσεως ἐνδιαφέρονται, ὡς εἶναι εὐνόητον, κατὰ κύριον λόγον διὰ τὴν ἐξασφάλισιν τῶν ἀπαιτήσεών των ἔναντι τοῦ ἐκδότου τοῦ δανείου, εἴτε κατὰ τοῦ κινδύνου μειώσεως τῆς πραγματικῆς ἀξίας τούτων λόγῳ νομισματικῆς ὑποτιμῆσεως, εἴτε κατὰ τοῦ κινδύνου ἀθετήσεως ὑπὸ τοῦ ἐκδότου τοῦ δανείου τῶν διὰ τῆς συμβάσεως τοῦ δανεισμοῦ ἀναληφθεισῶν ὑπ' αὐτοῦ ὑποχρεώσεων. Πρὸς τοῦτο ζητοῦν οὗτοι εἰδικὰς ἐξασφαλίσεις, ἐφ' ὅσον ἴδια πρόκειται περὶ χώρας μὲ ἀσταθῆς νόμισμα καὶ ὑφίσταται ὡς ἐκ τούτου διὰ τοὺς δανειστάς ὁ κίνδυνος μερικῆς ἀπωλείας τῶν κεφαλαίων των λόγῳ νομισματικῆς ὑποτιμῆσεως, ἢ ὑφίσταται ὁ κίνδυνος κρατικῆς πτωχεύσεως εἰς περιπτώσιν κρατικῶν δανείων ἐφ' ὅσον πρόκειται περὶ Κράτους μὲ κλονισμένην πίστιν. Αἱ εἰδικαὶ ἐξασφαλίσεις κατὰ τοῦ πρώτου κινδύνου εἶναι διάφοροι ἀσφαλιστικαὶ ρῆτραι, περὶ τῶν ὁποίων θὰ γίνῃ ἐκτενὴς λόγος εἰς τὴν παροῦσαν παράγραφον. Ἐνῶ αἱ εἰδικαὶ ἐξασφαλίσεις κατὰ τοῦ κινδύνου ἀφαιρεγγυότητος τοῦ ἐκδότου τοῦ δανείου, δηλ. τοῦ ὀφειλέτου, εἶναι προσωπικαὶ ἀσφάλειαι (ἐγγυήσεις) ἢ πραγματικοὶ ἀσφάλειαι (ἐνυποθήκευσις, ἀφιέρωσις ὠρισμένων δημοσίων προσόδων εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ Δημοσίου Χρέους κ.λ.π.), αἱ ὁποῖαι θὰ ἐξετασθοῦν διεξοδικῶς εἰς τὴν ἐπομένην παράγραφον.

Αἱ ἀσφαλιστικαὶ ρῆτραι, ἢ ἄλλως «ρῆτραι ἀξία» καλοῦμεναι, ἐμφανίζονται εἰς τὴν διεθνήν πράξιν ὑπὸ διαφόρους εἰδικωτέρας μορφάς, ἢτοι ὑπάρχουν διαφόρων εἰδῶν ρῆτραι. Μία ἐκ τῶν παλαιωτέρων μορφῶν ρητρῶν, ἢ καὶ πλεόν ἀποτελεσματικῆ ὡς θὰ ἴδωμεν — ἀπὸ τῆς ἀπόψεως τοῦ διὰ τῶν ρητρῶν ἐπιδιωκομένου σκοποῦ — εἶναι ἡ ρῆτρα χρυσοῦ. Ἄλλη, συνηθέστερον σήμερον ἐν χρήσει ρῆτρα, εἶναι ἡ ρῆτρα συναλλάγματος, ὡς καὶ ἡ ἐνίοτε ταυτοχρόνως μὲ αὐτήν, ἀλλὰ καὶ αὐτοτελῶς, συνομολογουμένη τιμαριθμικῆ ρῆτρα. Εἰς τὴν περίπτωσιν ἕξ ἄλλου τῶν διεθνῶν δανείων, ἢτοι δανείων συναπτομένων εἰς μίαν ἢ πλείονας ξένας χώρας ἢ δανείων ἢτοι δανείων συναπτομένων ταυτοχρόνως εἰς τὸ Ἑσωτερικὸν καὶ τὸ Ἐξωτερικὸν (βλ. ἄνωτ.) συνομολογοῦνται ἐνίοτε πλὴν τῆς προαναφερθείσης ρῆτρας χρυσοῦ (δηλ. ταυτοχρόνως πρὸς τὴν ρῆτραν αὐτήν) ἢ ἀντὶ αὐτῆς ἡ ρῆτρα ἐπιλογῆς νομίματος, πολλάκις δὲ καὶ ἡ ρῆτρα μεταφορᾶς.

Διὰ τῆς συνάψεως μιᾶς ἢ περισσοτέρων ἐκ τῶν ἄνωτέρω ρητρῶν, ὁ δα-

νειζόμενος διαδηλοῖ, οὕτως εἰπεῖν, τὴν θέλησίν του ὅπως ἀνταποκριθῆ εἰς τὸ ἀκέραιον εἰς τὰς διὰ τῆς συμβάσεως δανεισμοῦ ἀναλαμβανομένης ὑπ' αὐτοῦ ἔναντι τῶν δανειστῶν του ὑποχρεώσεις. Τοῦτο χωρὶς νὰ μειώνη τὴν ὑπόληψίν του ἔχει ὡς συνέπειαν, ὡς ἀποδεικνύει καὶ ἡ διεθνὴς πείρα, ὅτι ἐπαυξάνει σημαντικῶς τὰς πιθανότητας ἐπιτυχίας τῶν ἐκδιδομένων δανείων, πρὸς τοῦτοις δὲ συμβάλλει εἰς τὴν ὑπὸ εὐνοϊκωτέρους διὰ τὸν ὀφειλέτην ὄρους ἔκδοσιν αὐτῶν (εὐνοϊκωτέρους ἐν συγκρίσει πρὸς τοὺς ὄρους οἱ ὅποιοι θὰ ἐπετυγχάνοντο ἐὰν δὲν εἶχον ἐξασφαλισθῆ οἱ δανεισταὶ διὰ μιᾶς ἐκ τῶν ἀνωτέρω ρητρῶν κατὰ τοῦ κινδύνου νομισματικῆς ὑποτιμήσεως ἢ— καὶ — προκειμένου περὶ διεθνῶν δανείων κατὰ τοῦ κινδύνου δεσμεύσεως εἰς τὴν ὀφειλέτιδα χώραν, δηλ. μὴ μεταφορᾶς εἰς τὸ ἔξωτερικόν, τοῦ ποσοῦ τοῦ ἐτησίου τοκοχρεωλυσίου).

β) *Ἡ ρήτρα χρυσοῦ* (Gold Clause — Goldklausel — Clause d' Or).

Ἡ ρήτρα χρυσοῦ ἐμφανίζεται ὑπὸ δύο εἰδικωτέρας μορφάς: τὴν μορφήν τῆς *ρήτρας χρυσοῦ νομίματος*, δυνάμει τῆς ὁποίας ὁ δανειζόμενος ἀναλαμβάνει τὴν ὑποχρέωσιν νὰ καταβάλῃ τὸ ὀφειλόμενον ποσὸν χρεωλυσίου ἢ καὶ τόκων εἰς ὠρισμένον χρυσοῦν νόμισμα (π.χ. εἰς χρυσὰς λίρας) καὶ τὴν *ρήτραν ἀξίας χρυσοῦ*, διὰ τῆς συνομολογήσεως τῆς ὁποίας τὸ κατὰ ὁμολογίαν καταβλητέον εἰς ἐγγωρίους νομισματικὰς μονάδας πρὸς ἐξόφλησιν τοῦ δανείου ποσὸν καθορίζεται ἐκάστοτε βάσει τῆς ὀνομαστικῆς ἀξίας ἐκάστης ὁμολογίας καὶ τῆς τιμῆς τοῦ χρυσοῦ (ἢ τῆς τιμῆς ὠρισμένου χρυσοῦ νομίματος) ἐκφραζομένης εἰς ἐγγωρίους νομισματικὰς μονάδας κατὰ τὸν χρόνον ἐξοφλήσεως ἐκάστης ὁμολογίας. Διὰ τῆς τοιαύτης ρυθμίσεως τὸ πρὸς ἐξόφλησιν ἐκάστης ὁμολογίας καταβαλλόμενον εἰς ἐγγωρίους νομισματικὰς μονάδας ποσὸν αὐξάνει αὐτομάτως ὅταν ἀνέρχεται ἡ τιμὴ τοῦ χρυσοῦ, καὶ δὴ αὐξάνει κατὰ ποσοστὸν ἴσον πρὸς τὸ ποσοστὸν κατὰ τὸ ὁποῖον ὑψώθη ἡ τιμὴ τοῦ χρυσοῦ. Συνεπῶς ἡ ὑποτίμησις τοῦ ἐγγωρίου νομίματος — τοῦ νομίματος εἰς τὸ ὁποῖον συνομολογήθη ἐν ὠρισμένον δημόσιον δάνειον — οὐδόλως ζημιώνει τοὺς δανειστάς, διότι κατὰ τὴν ἐξόφλησιν τοῦ δανείου αὐτοῦ δὲν θὰ εἰσπράξουν οὗτοι ἀπλῶς τὴν ὀνομαστικὴν ἀξίαν ἐκάστης ὁμολογίας, ἀλλὰ τὴν ὀνομαστικὴν ἀξίαν προσηυξημένην κατὰ ποσὸν ἀντίστοιχον πρὸς τὸ ποσοστὸν τῆς ὑποτιμήσεως τοῦ ἐγγωρίου νομίματος, μεῖ ἄλλας λέξεις κατὰ τὸ ποσοστὸν ὑψώσεως τῶν τιμῶν τῶν διαφόρων ἀγαθῶν, ὑψώσεως ἢ ὁποία ἐπηρεάζει καὶ τὴν τιμὴν τοῦ χρυσοῦ (ἢ τὴν τιμὴν τοῦ συμφωνηθέντος διὰ τῆς ἀνωτέρω ρήτρας χρυσοῦ νομίματος).

Ἡ ρήτρα ἀξίας χρυσοῦ ἀποτελεῖ τοῦλάχιστον σήμερον τὴν μοναδικὴν μορφήν ὑπὸ τὴν ὁποίαν ἐμφανίζεται—ὅταν ἐμφανίζεται—ἡ ρήτρα χρυσοῦ. Τοῦτο ἐξηγεῖται ἐὰν ληφθῆ πρῶτον ὑπ' ὄψιν ὅτι ὁ σκοπὸς τῆς διασφαλίσεως τῆς πραγματικῆς ἀξίας τῶν ἀπαιτήσεων τῶν δανειστῶν ἔναντι τοῦ

ἐκδότου τοῦ δανείου—σκοπὸς ὁ ὁποῖος ὡς εἶδομεν ἐπιδιώκεται διὰ τῆς ρήτρας χρυσοῦ ὡς καὶ διὰ τῶν λοιπῶν ἀσφαλιστικῶν ρητρῶν—ἐπιτυγχάνεται εἰς τὸ ἀκέραιον διὰ τῆς συνομολογήσεως τῆς ρήτρας ἀξίας χρυσοῦ, χωρὶς νὰ εἶναι ἀπαραίτητος πρὸς τοῦτο ἡ συνομολόγησις τῆς ρήτρας χρυσοῦ νομίσματος. Καὶ δεύτερον ἐὰν ληφθῇ ὑπ' ὄψιν ὅτι αἱ σύγχρονοι χρηματικαὶ συναλλαγαι δὲν γίνονται πλέον διὰ τῆς χρησιμοποίησεως χρυσῶν νομισμάτων, ἀλλὰ διὰ τῆς χρησιμοποίησεως τραπεζογραμμάτων καὶ λογιστικοῦ χρήματος. Συνεπῶς δὲν εἶναι καὶ ἐκ τοῦ δευτέρου αὐτοῦ λόγου ἀναγκαία ἡ συνομολόγησις τῆς ρήτρας χρυσοῦ νομίσματος, ἡ ὁποία μάλιστα θὰ εἶχεν, ἐὰν ἐφηρόμετο, ὡς συνέπειαν—καὶ τοῦτο ἀποτελεῖ τὸ τρίτον ἐπιχείρημα κατὰ τῆς ρήτρας χρυσοῦ νομίσματος—ὅτι θὰ ἐστέρει τὴν ὀφειλέτιδα χώραν τοῦ εἰς αὐτὴν ἀναγκαιῶντος ἐπισήμου ἀποθέματος χρυσοῦ, λόγῳ διαθέσεως αὐτοῦ διὰ τὴν ἐξυπηρέτησιν τοῦ δημοσίου χρέους. Ἐνῶ διὰ τῆς ρήτρας ἀξίας χρυσοῦ ἐπιδιώκεται ἐνίοτε ἀντιθέτως ἡ ἀύξησις τοῦ ἐπισήμου ἀποθέματος χρυσοῦ, ὡς τοῦτο συνέβη κατὰ τὴν σύναψιν τοῦ Γαλλικοῦ Δανείου τοῦ 1952, περὶ τοῦ ὁποῖου γίνεται λόγος κατωτέρω, καὶ διὰ τῆς ἐκδόσεως τοῦ ὁποῖου ἡ γαλλικὴ κυβέρνησις ἀπέβλεπεν πρὸς τούτοις εἰς τὴν καταπολέμησιν τοῦ ὑφισταμένου τότε εἰς εὐρεῖαν κλίμακα ἐν Γαλλίᾳ ἀποθησαυρισμοῦ εἰς χρυσόν. Ἦτοι ἐπεδίωξε ὅπως προκαλέσῃ διὰ τῆς ἐκδόσεως τοῦ δανείου ἐκείνου ἀντιθησαύρισιν χρυσοῦ πρὸς τὸν σκοπὸν τοποθετήσεως εἰς ὁμολογίας τοῦ κρατικοῦ δανείου τῶν εἰς χρυσὸν ἐπενδεδυμένων ἀποταμιευμάτων τοῦ Κοινοῦ.

Ἡ ρήτρα χρυσοῦ συνηθίζεται μέχρι τοῦ Δευτέρου Παγκοσμίου Πολέμου εἰς Κράτη μὲ κακὴν δημοσιονομικὴν διαχείρισιν καὶ κλονισμένην πίστιν (π. χ. εἰς τὰ Κράτη τῆς Λατινικῆς Ἀμερικῆς), διὰ τὰ ὁποῖα ὑπῆρχε φόβος συγκεκαλυμμένης χρεωκοπίας διὰ τοῦ δημοσιονομικοῦ, δηλ. τοῦ ὑπὸ τοῦ Δημοσίου Προϋπολογισμοῦ προκαλουμένου πληθωρισμοῦ. Ἀντιθέτως εἰς χώρας μὲ ἀκμαίαν δημοσίαν πίστιν, ὡς ἡ Ἀγγλία, ἡ Γαλλία καὶ ἡ Γερμανία, δὲν ἐθεωρεῖτο ἀναγκαία—τοῦλάχιστον προκειμένου περὶ ἐκδόσεως ἐσωτερικῶν δανείων—ἡ συνομολόγησις οἰασδήποτε ἀσφαλιστικῆς ρήτρας. (Ἐξαίρεσιν τοῦ κανόνος αὐτοῦ ἀπετέλουν προπολεμικῶς ἐκ τῶν χωρῶν τῆς κατηγορίας αὐτῆς αἱ Ἑνωμένα Πολιτεῖα Ἀμερικῆς, εἰς τὰς ὁποίας ἦτο συνήθης ἡ gold clause κατὰ τὴν ἔκδοσιν ἐσωτερικῶν δημοσίων δανείων). Πολλὰ ὅμως Κράτη μὲ ἀκμαίαν τὴν πίστιν, κατὰ μείζονα δὲ βεβαίως λόγον τὰ Κράτη μὲ ἀσθενῆ πίστιν, ἠσθάνοντο τὴν ἀνάγκην προσφυγῆς εἰς τὴν ρήτραν χρυσοῦ ὅταν ἐπρόκειτο νὰ ἐκδώσουν δάνειά των εἰς τὸ Ἐξωτερικόν. Μερικὰ μάλιστα Κράτη ἔκαμνον διάκρισιν μεταξὺ τῶν ἰδίων αὐτῶν ὑπηκόων καὶ τῶν Ἀλλοδαπῶν, παρέχοντα τὴν ἐκ τῆς ρήτρας χρυσοῦ ἀπορρέουσαν ἐξασφάλισιν μόνον εἰς τοὺς δευτέρους. Ἡ διαφοροποίησις ὅμως αὕτη κατακρίνεται γενικῶς καὶ ἀνεπιφυλάκτως ἐν τῇ Ἐπιστήμῃ, χαρακτηριζομένη ὡς ἀνέντιμος.

Τὸ γνωστότερον παράδειγμα μεταπολεμικῆς χρησιμοποίησεως τῆς ρή-

τρας χρυσοῦ εἶναι τὸ ἀναφερόμενον εἰς τὸ κατὰ τὸ 1952 ὑπὸ τοῦ Γαλλικοῦ Κράτους ἐπὶ Κυβερνήσεως Pinau ἐκδοθὲν δάνειον 3,11% διαρκείας ἀποσβέσεως 60 ἐτῶν, τὸ ὁποῖον ἦτο ἐξωπλισμένον διὰ τῆς ἀνωτέρω ρήτηρας ὑπὸ τὴν εἰδικωτέραν μορφήν τῆς ρήτηρας ἀξίας χρυσοῦ. Συγκεκριμένως κατὰ τὴν ἐκδοσιν τοῦ ἀνωτέρω δανείου καθωρίσθη ὅτι ἡ ἐξόφλησις τῶν ὁμολογιῶν αὐτοῦ θὰ ἐγένετο εἰς χιρίτινα γαλλικὰ φράγκα, τοῦ καταβλητέου διὰ τὴν ἐξόφλησιν ἐκάστης ὁμολογίας ποσοῦ γαλλικῶν φράγκων καθοριζομένου βάσει τῆς ὀνομαστικῆς αὐτῆς ἀξίας καὶ τῆς μέσης τιμῆς τοῦ παλαιοῦ χρυσοῦ εἰκοσαφράγκου (τοῦ λεγομένου «Νιαπολέοντος») εἰς τὴν ἐλευθέραν ἀγορὰν Παρισίων κατὰ τὰς 100 χρηματιστηριακὰς ἡμέρας —δηλ. ἐργασίμους διὰ τὸ Χρηματιστήριον ἡμέρας— αἱ ὁποῖαι προηγήθησαν τῆς ἐξοφλήσεως τῆς ὁμολογίας.

Ἐξεταζομένη ἡ ρήτρα χρυσοῦ ἀπὸ τῆς ἀπόψεως τῶν δανειστῶν παρέχει εἰς αὐτοὺς ἀσφάλειαν κατὰ τοῦ κινδύνου ὑποτιμῆσεως τοῦ νομίσματος εἰς τὸ ὁποῖον συνομολογεῖται ὠρισμένον δάνειον, μεγαλυτέραν ἐκείνης τὴν ὁποίαν δύνανται νὰ παράσχουν εἰς αὐτοὺς αἱ ἄλλαι ἀσφαλιστικαὶ ρήτραι περὶ τῶν ὁποίων γίνεται λόγος κατωτέρω. Κυρίως εἰπεῖν ἢ ἐν λόγῳ ρήτρα παρέχει ἀπόλυτον ἀσφάλειαν κατὰ τοῦ κινδύνου νομισματικῆς ὑποτιμῆσεως, ἐνῶ αἱ ἄλλαι ρήτραι παρέχουν διὰ τοὺς κατωτέρω ἐκτιθεμένους λόγους, σχετικὴν, δηλ. περιορισμένης σημασίας, ἀσφάλειαν κατὰ τοῦ κινδύνου αὐτοῦ. Ἀκόμη καὶ ἡ «ρήτρα τοῦ πολλαπλοῦ νομίσματος» ἢ «ρήτρα ἐπιλογῆς νομίσματος», ἡ ὁποία συνωμολογεῖτο παλαιότερον κατὰ τὴν ἐκδοσιν ἐξωτερικῶν δανείων δὲν ἐξασφαλίζει τὴν ἀκεραιότητα τῆς πραγματικῆς ἀξίας τῶν ἀπαιτήσεων τῶν δανειστῶν, ὅταν ἡ νομισματικὴ ὑποτίμησις ἐπεκταθῇ εἰς ὅλα τὰ νομίσματα ἐπιλογῆς εἰς τὰ ὁποῖα ἀναφέρεται ἡ ρήτρα αὕτη. Ἐνῶ ἡ ρήτρα χρυσοῦ διασφαλίζει ἀμείωτον τὴν πραγματικὴν ἀξίαν τῶν ἀπαιτήσεων τῶν δανειστῶν ἀκόμη καὶ εἰς περίπτωσιν κατὰ τὴν ὁποίαν ὑποτιμηθούν ὅλα τὰ νομίσματα τοῦ Κόσμου.

Τὸ μεγάλο μειονέκτημα τῆς ρήτηρας χρυσοῦ εἶναι —ὡς ὑποδεικνύει ἡ πεῖρα διαφόρων χωρῶν— ὅτι *ἀίρεται αὕτη νομοθετικῶς ἀκριβῶς τὴν στιγμήν κατὰ τὴν ὁποίαν πρόκειται νὰ τεθῇ εἰς λειτουργίαν*, ὅταν δηλ. πραγματοποιηθῇ ὁ κίνδυνος τῆς νομισματικῆς ὑποτιμῆσεως καὶ πρέπει διὰ τοῦτο νὰ ἐφαρμοσθῇ ἡ ρήτρα χρυσοῦ διὰ νὰ προστατεύσῃ τὰ συμφέροντα τῶν δανειστῶν καὶ ἀποτρέψῃ τὴν λόγῳ τῆς ἐπελθούσης νομισματικῆς ὑποτιμῆσεως μείωσιν τῆς πραγματικῆς ἀξίας τῶν ἀπαιτήσεών των.

Ἐπίσης ἀπὸ ἀπόψεως Ἐθνικῆς Οἰκονομίας τῆς δανειζομένης χώρας ἡ ρήτρα χρυσοῦ—ὅπως ἄλλωστε καὶ αἱ ἄλλαι ἀσφαλιστικαὶ ρήτραι—παρουσιάζει τὸ μειονέκτημα ὅτι ἡ θέσπισις αὐτῆς κλονίζει τὴν ἐμπιστοσύνην τοῦ Κοινοῦ ἐπὶ τὴν μελλοντικὴν σταθερότητα τοῦ νομίσματος τῆς χώρας ταύτης καὶ δύνανται διὰ τοῦτο ν' ἀποτελέσῃ ψυχολογικὸν παράγοντα νομισματικῆς ἀσταθείας.

γ) *Ἡ ρήτρα συναλλάγματος* (Kurs—Klausel—Garantie de Change).

Ἡ ρήτρα συναλλάγματος, ἡ ὁποία συνομολογεῖται εἰς τὰ ἔσω τε ρικὰ δάνεια, διαφέρει τῆς ρήτρας ἀξίας χρυσοῦ καὶ τῆς τιμαριθμικῆς ρήτρας (περὶ τῆς ὁποίας γίνεται λόγος κατωτέρω) κατὰ τὸ ὅτι *αἱ ὁμολογίαι τοῦ δανείου τὸ ὅποῖον εἶναι ἐξωπλισμένον διὰ τῆς ρήτρας συναλλάγματος* δὲν *προσδένονται* εἰς τὴν τιμὴν τοῦ χρυσοῦ (ὡς τοῦτο συμβαίνει καθὼς εἶδομεν εἰς τὴν περίπτωσιν τῆς ρήτρας χρυσοῦ) ἢ εἰς τὴν τιμὴν ὠρισμένου ἀγαθοῦ ἢ εἰς τὸν τιμάρθιμον, (ὡς συμβαίνει εἰς τὴν περίπτωσιν συνομολογήσεως τῆς τιμαριθμικῆς ρήτρας) ἀλλ' *εἰς τὴν τιμὴν, καὶ δὴ εἰς τὴν ἐπίσημον τιμὴν, τοῦ συναλλάγματος ἐπὶ ὠρισμένου ξένου νομίσματος*, νομίσματος δὲ τὸ ὅποῖον εἶναι ὑγιὲς καὶ παρουσιάζει σταθερότητα (π. χ. εἰς τὴν τιμὴν τοῦ δολλαρίου ἢ τοῦ ἐλβετικοῦ φράγκου). Διὰ τῆς τοιαύτης προσδέσεως ἐπιδιώκεται ἡ ἐξασφάλις τῆς πραγματικῆς ἀξίας τῶν ἀπαιτήσεων τῶν δανειστῶν κατὰ τοῦ ἀπειλοῦντος αὐτὴν κινδύνου ὑποτιμήσεως τοῦ νομίσματος εἰς τὸ ὅποῖον ἔχει συνομολογηθῆ τὸ περὶ οὗ πρόκειται δάνειον. Διότι εἰς περίπτωσιν νομισματικῆς ὑποτιμήσεως, καὶ μάλιστα ὑποτιμήσεως μεγάλης ἐκτάσεως, θὰ γίνῃ ἀφεύκτως ἀναπροσαρμογὴ τῆς ἐπισήμου τιμῆς τοῦ συναλλάγματος μὲ συνέπειαν ὅτι θὰ αὐξηθῇ ἀντιστοιχῶς καὶ τὸ εἰς ἐγχωρίους νομισματικὰς μονάδας καταβλητέον καθ' ὁμολογίαν πρὸς ἐξόφλησιν ταύτης ποσόν. Ἐὰν π. χ. ἡ ὀνομαστικὴ ἀξία τῶν ὁμολογιῶν ἐνὸς ἑλληνικοῦ δανείου ἐξωπλισμένου μὲ τὴν ρήτραν δολλαρίου εἶναι 500 δραχμαὶ κατὰ ὁμολογίαν, ἐπέρχεται δὲ μετὰ τὴν ἐκδοσιν τοῦ δανείου ὑποτιμήσις τῆς δραχμῆς καὶ καθ' ἀκολουθίαν τούτου ὑψωσις τῆς ἐπισήμου τιμῆς τοῦ δολλαρίου ἀπὸ 30 εἰς 35 δραχμὰς (δηλ. κατὰ 16% περίπου), ὁ ἐκδότης τοῦ δανείου θὰ εἶναι ἐκ τῆς ρήτρας ὑποχρεωμένος νὰ καταβάλλῃ ἐφ' ἐξῆς διὰ τὴν ἐξόφλησιν ἐκάστης ὁμολογίας ἀντὶ 500 δραχμῶν 580 δραχμὰς περίπου, ἧτοι 16% ἐπὶ πλεόν.

Ἡ ρήτρα συναλλάγματος δὲν παρέχει ὅμως πλήρη ἐξασφάλισιν εἰς τοὺς δανειστὰς κατὰ τοῦ κινδύνου μειώσεως τῆς πραγματικῆς ἀξίας τῶν ἀπαιτήσεων του λόγφ νομισματικῆς ὑποτιμήσεως, καὶ τοῦτο διὰ τοὺς ἐξῆς δύο λόγους:

Ὁ πρῶτος λόγος εἶναι ὅτι κατὰ τὴν συνομολόγησιν τῆς ρήτρας ταύτης συνήθως λαμβάνεται, ὡς ἐλέχθη, ὡς βάσις ἡ ἐπίσημος τιμὴ τοῦ συναλλάγματος ἐπὶ ὠρισμένου ξένου νομίσματος. Εἶναι ὅμως δυνατόν—τοῦτο δὲ καὶ συμβαίνει σχεδὸν πάντοτε—ὅταν δὲν εἶναι πολὺ μεγάλη ἡ μείωσις τῆς ἀγοραστικῆς δυνάμεως τοῦ νομίσματος εἰς τὸ ὅποῖον ἔχει συνομολογηθῆ ἐν δάνειον, νὰ παραμένῃ ἀμετάβλητος ἡ ἐπίσημος τιμὴ συναλλάγματος παρὰ τὴν ἐπελθοῦσαν μείωσιν τῆς ἀγοραστικῆς δυνάμεως τοῦ νομίσματος εἰς τὸ ὅποῖον συνομολογεῖται τὸ δάνειον. Τοῦτο συνέβη π. χ. μὲ τὸ ἐκδοθὲν κατὰ τὸ 1954 ὑπὸ τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως «Παραγωγικὸν Δάνειον 5%», τὸ ὅποῖον ἦτο ἐξωπλισμένον μὲ τὴν ρήτραν δολλαρίου. Παρὰ τὸ γεγονός ὅτι ἡ ἀγοραστικὴ δύναμις τῆς δραχμῆς ἐμειώθη

βαθμιαίως και εις σχετικῶς σημαντικὸν συνολικῶς βαθμὸν ἀπὸ τοῦ ἔτους 1954 μέχρι τοῦ ἔτους 1961, ὅτε ἐπερατώθη ἡ ἐξόφλησις τοῦ ἀνωτέρω δανείου, ἡ ἐπίσημος τιμὴ τοῦ δολλαρίου παρέμεινεν ὡς γνωστὸν ἀμετακίνητος. Τοῦτο εἶχεν ὡς συνέπειαν ὅτι ὁ δανείσας τὸ 1954 τὸ Ἑλληνικὸν Κράτος π. χ. 1500 δραχ. (διὰ τῆς ἀγορᾶς 10 ὁμολογιῶν ὀνομαστικῆς τιμῆς 150 δραχμῶν) ἔλαβε τὸ 1961 πρὸς ἐξόφλησιν ὡσαύτως 1500 δραχ., αἱ ὁποῖαι ὅμως εἶχον μικροτέραν ἐν συγκρίσει πρὸς τὸ 1954 ἀγοραστικὴν δύναμιν. Μὲ ἄλλας λέξεις, ἡ ρήτρα συναλλάγματος δὲν παρημποδισεν τὴν μείωσιν τῆς πραγματικῆς ἀξίας τῶν ἀπαιτήσεων τῶν ὁμολογιούχων τοῦ ἀνωτέρω δανείου. Κυρίως εἰπεῖν *ἡ ρήτρα συναλλάγματος ἐξασφαλίζει τοὺς ὁμολογιούχους κατὰ τοῦ κινδύνου νομισματικῆς ὑποτιμήσεως μόνον διὰ τὴν ὑποτιμήσιν λαμβάνη χώραν εἰς μεγάλον βαθμὸν*, ὁπότε εἶναι, διὰ διαφόρους λόγους, ἀναπόφευκτος ἡ ἀναπροσαρμογὴ τῆς ἐπισήμου τιμῆς τοῦ συναλλάγματος.

Ὁ δεύτερος λόγος τῆς ἀνεπαρκoῦς προστασίας τῶν δανειστῶν διὰ τῆς ρήτρας συναλλάγματος εἶναι ὅτι ὑφίσταται πάντοτε ὁ κίνδυνος ὅχι μόνον νὰ ὑποτιμηθῇ τὸ νόμισμα εἰς τὸ ὁποῖον ἔχει συνομολογηθῇ τὸ διὰ τῆς ἀνωτέρω ρήτρας ἐξωπλισμένον δάνειον, ἀλλὰ καὶ τὸ ξένον νόμισμα εἰς τὸ ὁποῖον ἀναφέρεται αὕτη. Ἐὰν π. χ. ὑποτιμηθῇ ἡ δραχμὴ κατὰ ὄρισμένον ποσοστὸν, ταυτοχρόνως ὅμως ὑποτιμηθῇ καὶ τὸ δολλᾶριον κατὰ τὸ αὐτὸ ποσοστὸν, δηλ. μειωθῇ ἡ ἀγοραστικὴ αὐτοῦ δύναμις, ἡ ἰσοτιμία ἀγοραστικῶν δυνάμεων δραχμῆς - δολλαρίου, πιθανῶς δὲ καὶ ἡ ἐπίσημος τιμὴ τοῦ δολλαρίου θὰ παραμείνῃ ἀμετάβλητος. Ἐὰν δὲ τυχὸν ὑποτιμηθῇ σημαντικῶς τὸ δολλᾶριον, καὶ γενικώτερον τὸ ξένον νόμισμα εἰς τὸ ὁποῖον ἀναφέρεται ἡ ρήτρα, παραμείνῃ ὅμως ἀμετάβλητος ἡ ἀγοραστικὴ δύναμις τοῦ ἔγχωριου νομίσματος εἰς τὸ ὁποῖον συνωμολογήθη ἐν ὄρισμένον δάνειον, τότε θὰ λάβῃ χώραν—θᾶπτον ἢ βράδιον—μείωσις τῆς ἐπισήμου τιμῆς τοῦ συναλλάγματος ἐπὶ τοῦ ἀνωτέρω ξένου νομίσματος, ὁπότε ἡ ρήτρα θὰ λειτουργήσῃ εἰς βάρος τῶν ἀπαιτήσεων τῶν δανειστῶν.

Λόγῳ τῆς ἀνεπαρκείας τῆς προστασίας τὴν ὁποίαν παρέχει εἰς τοὺς δανειστὰς ἡ ἀνωτέρω ρήτρα ἐνίοτε συνομολογεῖται αὕτη ἐν συνδυασμῷ μὲ τὴν τιμαριθμικὴν ρήτραν, ἐκάστου ὁμολογιούχου δυναμένου πρὸς ἐξασφάλισιν τῆς ἀπαιτήσεώς του νὰ ἐπικαλεσθῇ κατ' ἐπιλογὴν τὴν μίαν ἢ τὴν ἑτέραν ἐκ τῶν δύο αὐτῶν ρητρῶν. Παράδειγμα τοιαύτης διττῆς ἐξασφαλίσεως τῶν δανειστῶν διὰ τῆς συνδεδευασμένης συνομολογήσεως τῆς ρήτρας συναλλάγματος καὶ τῆς τιμαριθμικῆς ρήτρας ἀποτελοῦν ὄρισμένα ἐκ τῶν μεταπολεμικῶς ἐκδοθέντων ἐν Ἑλλάδι ὑπὸ τῆς Δημοσίας Ἐπιχειρήσεως Ἡλεκτρισμοῦ ὁμολογιακῶν δανείων, τὰ ὁποῖα ἦσαν ἐξωπλισμένα ταυτοχρόνως μὲ τὴν ρήτραν δολλαρίου καὶ τὴν τιμαριθμικὴν ρήτραν ὑπὸ τὴν εἰδικωτέραν μορφήν τῆς προσδέσεως τῶν ὁμολογιῶν τῶν ἐκδοθέντων δανείων εἰς τὴν τιμὴν τοῦ ἠλεκτρικοῦ ρεύματος.

δ) *Η τιμαριθμική ρήτρα (Index Clause, Indexklausel, Clause de l'Indice)

αα) Περιεχόμενον τῆς τιμαριθμικῆς ρήτρας.

“Ὅπως εἰς τὴν περίπτωσιν τῶν ἀνωτέρω δύο ρητρῶν, οὕτω καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν τῆς τιμαριθμικῆς ρήτρας ὁ σκοπὸς τῆς συνομολογήσεως ταύτης εἶναι νὰ ἐξασφαλισθοῦν οἱ δανεισταὶ κατὰ τοῦ κινδύνου νομισματικῆς ὑποτιμήσεως διὰ τῆς λήψεως ὑπ’ ὄψιν, κατὰ τὴν ἐξυπηρέτησιν ὠρισμένου δανείου, τῆς ὑψώσεως τοῦ γενικοῦ ἐπιπέδου τῶν τιμῶν ἢ ὁποῖα ἐπῆλθεν ἀπὸ τῆς ἐκδόσεως αὐτοῦ μέχρι τοῦ χρόνου καταβολῆς ἐκάστου τοκοχρεωλυσίου. Συμφώνως πρὸς τὸν σκοπὸν αὐτὸν τὸ πρὸς καταβολὴν ποσὸν τοῦ ὀφειλομένου χρεωλυσίου, ἢ καὶ τὸ ἐκ τόκων ὀφειλόμενον ποσὸν (ἐὰν ἡ τιμαριθμική ρήτρα ἀναφέρεται, ὡς ἐνίοτε συμβαίνει, καὶ εἰς τὸν καταβλητέον τόκον) προσδένονται εἰς τὸν λεγόμενον «Τιμάριθμον τοῦ Καταναλωτοῦ» («τιμάριθμον κόστους ζωῆς») ἢ τὸν τιμάριθμον χονδρικῆς πωλήσεως ἢ εἰς τὴν τιμὴν ὠρισμένου ἀγαθοῦ, (π.χ. εἰς τὴν τιμὴν τοῦ γαιάνθρακος ἢ εἰς τὴν χιλιμετρικὴν τιμὴν τοῦ σιδηροδρομικοῦ εἰσιτηρίου β’ θέσεως κ.λ.π.) ἢ πρὸς τὸν μέσον τιμάριθμον τῶν ὁμολογιῶν καὶ μετοχῶν, τὸν καταριζόμενον βάσει τῆς ἐξελίξεως τῆς χρηματιστηριακῆς αὐτῶν τιμῆς, ἢ εἰς τὴν τιμὴν ὠρισμένου χρυσοῦ νομίσματος κ.λ.π. Τοῦτο ἔχει ὡς συνέπειαν ὅτι εἰς περίπτωσιν ὑψώσεως τοῦ χρησιμοποιουμένου τιμαρίθμου, ἢ ὑψώσεως τῆς τιμῆς τοῦ ἀγαθοῦ ἢ ὑπηρεσίας ἢ ὁποῖα ἔχει ληφθῆ ὡς βάσις, καὶ κατὰ τὸ ποσοστὸν τῆς γενομένης ὑψώσεως, προσαυξάνει τὸ ποσὸν τοῦ καθ’ ὁμολογίαν καταβλητέου εἰς ἐγγχωρίους νομισματικὰς μονάδας ποσοῦ ἢ καὶ τὸ ἐκ τόκων ὀφειλόμενον κατ’ ἔτος ποσόν.

Ἐνίοτε, ἀντὶ τῆς ἀνωτέρω ρυθμίσεως, ὀρίζεται ἡ ἀξία ἐκάστης ὁμολογίας τοῦ πρὸς ἐξασφάλισιν δανείου εἰς τὸ πολλαπλάσιον τῆς τιμῆς ὠρισμένου ἀγαθοῦ ἢ ὠρισμένης ὑπηρεσίας, διὰ τῆς λήψεως ὡς βάσεως τῆς ὀνομαστικῆς ἀξίας ἐκάστης ὁμολογίας καὶ τῆς τιμῆς τοῦ ἀγαθοῦ κατὰ τὸν χρόνον τῆς ἐκδόσεως τοῦ δανείου. Π.χ. ἐὰν ἡ ὀνομαστικὴ ἀξία τῶν ὁμολογιῶν ἐνὸς δανείου εἶναι 1000 δραχμαὶ καὶ λαμβάνεται ὡς βᾶσις ἡ τιμὴ τοῦ ἠλεκτρικοῦ ρεύματος, εἶναι δὲ αὕτη κατὰ τὸν χρόνον ἐκδόσεως τοῦ δανείου 0,5 δρχ. κατὰ κίλοβατῶραν, ἡ ἀξία ἐκάστης ὁμολογίας τοῦ δανείου ὀρίζεται εἰς τὸ 2000πλάσιον τῆς τιμῆς τῆς κίλοβατῶρας (διότι $2.000 \times 0,5 = 1000$). Τοῦτο ἔχει ὡς συνέπειαν ὅτι ἐὰν βραδύτερον ἀυξηθῆ ἡ τιμὴ τοῦ ἠλεκτρικοῦ ρεύματος ἀπὸ 0,50 δρχ. εἰς 0,60 δραχμάς, τὸ 2000πλάσιον τῆς τιμῆς τῆς κίλοβατῶρας θὰ εἶναι 1200 δραχμαὶ (δηλ. $2.000 \times 0,6$). Συνεπῶς οἱ ὁμολογιοῦχοι θὰ λάβουν κατὰ τὴν ἐξόφλησιν τοῦ δανείου ἀντὶ 1000 δραχμῶν 1200 δραχμάς, ἤτοι τὸ 2000πλάσιον τῆς κατὰ τὸν χρόνον ἐξοφλήσεως τοῦ δανείου τιμῆς τῆς κίλοβατῶρας.

*Ἄλλοτε πάλιν συμφωνεῖται κατὰ τὴν συνομολόγησιν τῆς τιμαριθμικῆς ρήτρας ὅπως ἀντὶ καταβολῆς ρευστοῦ χρήματος πρὸς ἱκανοποίησιν τῶν ἀπαιτήσεων τῶν δανειστῶν, δηλ. πρὸς ἐξόφλησιν τῶν εἰς χεῖρας των ὁμο-

λογιῶν, παραδοθῶν εἰς αὐτοὺς εἰδικὰ κουπόνια (Bons, Gutscheine) παρέχοντα τὸ δικαίωμα πρὸς ἀπόκτησιν *in natura* ὠρισμένων ἀγαθῶν ἢ ὑπηρεσιῶν (π.χ. κουπόνια ἠλεκτρικοῦ ρεύματος, κουπόνια σιδηροδρομικῶν ταξιδίων κ.λ.π.). Ὅπως εἶναι εὐνόητον, ἡ ποσότης τῶν ἀγαθῶν ἢ ὑπηρεσιῶν εἰς τὰ ὁποῖα ἢ τὰς ὁποίας δίδουν δικαίωμα τὰ κουπόνια ταῦτα, ποικίλλει ἀναλόγως τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ὁμολογιῶν αἱ ὁποῖα εὐρίσκονται εἰς τὴν κατοχὴν ἐκάστου ὁμολογιούχου, καθορίζεται δὲ δι' ἐκάστην ὁμολογίαν ἡ ποσότης αὕτη βάσει τῆς ὀνομαστικῆς ἀξίας ταύτης καὶ τῆς τιμῆς τοῦ ἀγαθοῦ ἢ ὑπηρεσίας. εἰς τὸ ὁποῖον ἢ τὴν ὁποίαν ἀναφέρονται τὰ κουπόνια, κατὰ τὸν χρόνον συνάψεως τοῦ δανείου: Ἐὰν π.χ. ἡ ὀνομαστικὴ ἀξία ἐκάστης ὁμολογίας εἶναι 500 δραχμαί, ἡ δὲ τιμὴ τοῦ ἠλεκτρικοῦ ρεύματος (εἰς περίπτωσιν κατὰ τὴν ὁποίαν τὸ δάνειον προσδένεται εἰς τὴν τιμὴν αὐτοῦ τοῦ ἀγαθοῦ) εἶναι κατὰ τὸν χρόνον συνάψεως τοῦ δανείου 0,5 δραχμὴ κατὰ κιλοβατῶραν, τοῦτο σημαίνει ὅτι ὁ κάτοχος μιᾶς ὁμολογίας τῶν 500 δραχμῶν ἐδάνεισε κατὰ τὸν χρόνον τῆς ἐκδόσεως τοῦ δανείου τὸ ἰσότιμον 1000 κιλοβατῶρων. Τὸ εἰς αὐτὸν πρὸς ἐξόφλησιν τοῦ δανείου παραδιδόμενον κουπόνιον ἀναφέρεται διὰ τοῦτο εἰς 1000 κιλοβατῶρας, ἤτοι δίδει δικαίωμα πρὸς ἀπόκτησιν ἠλεκτρικοῦ ρεύματος εἰς τὴν ποσότητα ταύτην.

ββ) Ἡ ἐν τῇ πράξει ἐφαρμογὴ τῆς τιμαριθμικῆς ρήτρας.

Τὰ τιμαριθμικὰ δάνεια —ὅπως συνήθως ἀποκαλοῦνται τὰ διὰ τῆς ἀνωτέρω ρήτρας ἐξωπλισμένα δάνεια— ἐνεφανίσθησαν διὰ πρώτην φορὰν εἰς Γερμανίαν μετὰ τὸν Α' Παγκόσμιον Πόλεμον κατὰ τὴν περίοδον τοῦ ὑπερπληθωρισμοῦ, τὸν ὁποῖον ἀντιμετώπιζε ἡ χώρα αὕτη, πρὸς τὸν σκοπὸν ὅπως καταστῆ δυνατὴ ἡ συνομολόγησις δανείων ἢ ὁποῖα ἄλλως καθίστατο ἀνέφικτος ὑπὸ τὰς τότε κρατούσας νομισματικὰς συνθήκας.

Μετὰ τὸν Β' Παγκόσμιον Πόλεμον ἐμφανίζονται πάλιν τὰ τιμαριθμικὰ δάνεια ἀρχικῶς εἰς Γαλλίαν καὶ Φινλανδίαν, βραδύτερον δὲ εἰς ὅλας σχεδὸν τὰς ἄλλας χώρας. Εἰς πολλὰς μάλιστα ἐκ τῶν χωρῶν εἰς τὰς ὁποίας χρησιμοποιεῖται ἡ τιμαριθμικὴ ρήτρα κατὰ τὴν σύναψιν δανείων γίνεται καὶ εὐρύτερα χρῆσις ταύτης δι' ἐπεκτάσεώς της εἰς τὰς ἀμοιβὰς τῶν μισθωτῶν (Echelle mobile, Moving Scale, Gleitende Lohnskala), εἰς τὰ μισθωτήρια συμβόλαια οἰκιῶν, εἰς τὰς Τραπεζικὰς καταθέσεις καὶ Τραπεζικὰς πιστώσεις, εἰς τὰ συμβόλαια ἀσφαλειῶν κ.λ.π.

Κλασσικὸν παράδειγμα μεταπολεμικοῦ τιμαριθμικοῦ δανείου ἀποτελεῖ τὸ ὑπὸ τῆς Societe Nationale de Chemins de Fer συναφθὲν ἐν Γαλλίᾳ τὸ 1953 τιμαριθμικὸν ὁμολογιακὸν δάνειον διαρκείας 15 ἐτῶν, εἰς τὸ ὁποῖον ἡ ὀνομαστικὴ ἀξία ἐκάστης ὁμολογίας ὠρίσθη —πρὸς ἐξασφάλισιν τῶν ὁμολογιούχων— ἴση πρὸς τὸ 2/χιλιαπλάσιον τῆς χιλιομετρικῆς τιμῆς 3ης θέσεως εἰς τοὺς Γαλλικοὺς Σιδηροδρόμους, ὁ δὲ ἐτήσιος τόκος ἴσος πρὸς

90πλάσιον τῆς χιλιομετρικῆς τιμῆς. Ἐτερον παράδειγμα ἀποτελοῦν τὰ κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος 1953 ἐκδοθέντα ὑπὸ τῶν «Charbonnages de France» μεσοπρόθεσμα Ἔντοκα Γραμμάτια, τὰ ὁποῖα ἦσαν ἐξωπλισμένα με τιμαριθμικὴν ρήτηραν, συνισταμένην εἰς τὴν σύνδεσιν τῶν ἐκδοθέντων γραμματίων με τὴν τιμὴν χονδρικῆς πωλήσεως τῶν γαλλικῶν γαιανθράκων. Παράδειγματα μεταπολεμικῶν τιμαριθμικῶν δανείων ἀποτελοῦν ἀκόμη τὰ εἰς Φινλανδίαν ἐκδοθέντα ὑπὸ τοῦ Κράτους δάνεια, αἱ ὁμολογίαι τῶν ὁποίων εἶναι προσδεδεμένα εἴτε εἰς τὸν Τιμάριθμον τοῦ Καταναλωτοῦ, εἴτε εἰς τὸν τιμάριθμον χονδρικῆς πωλήσεως. Τέλος παράδειγματα τιμαριθμικῶν δανείων τῆς μεταπολεμικῆς περιόδου ἀποτελοῦν ὠρισμένα ἐκ τῶν ἐν Ἑλλάδι ὑπὸ τῆς Δ.Ε.Η. ἐκδοθέντων ὁμολογιακῶν δανείων τῶν ὁποίων αἱ ὁμολογίαι εἶναι, ὡς καὶ ἀνωτέρω ἀνεφέρθη, προσδεδεμένα εἰς τὴν τιμὴν τοῦ ἠλεκτρικοῦ ρεύματος.

γγ) Ὁ βαθμὸς ἐξασφαλίσεως τῶν δανειστῶν διὰ τῆς τιμαριθμικῆς ρήτηρας.

Ὡς προκύπτει ἐκ τῆς γενομένης ἀνωτέρω ἀναλύσεως τοῦ περιεχομένου τῆς τιμαριθμικῆς ρήτηρας, ἡ ρήτηρα αὕτη παρέχει εἰς τοὺς δανειστὰς ἐξασφάλισιν μεγαλυτέραν ἐκείνης τὴν ὁποίαν ὡς εἶδομεν προσφέρει εἰς αὐτοὺς ἡ ρήτηρα συναλλάγματος. Ἐκτὸς τούτου τὰ διὰ τῆς τιμαριθμικῆς ρήτηρας ἐξωπλισμένα δάνεια, καὶ εἰδικώτερον ἐκεῖνα εἰς τὰ ὁποῖα ὡς βᾶσις χρησιμοποιοῦνται ἡ τιμὴ ὠρισμένου ἀγαθοῦ παρουσιάζουν ἔναντι τῶν δανείων τὰ ὁποῖα περιέχουν τὴν ρήτηραν συναλλάγματος ἀλλὰ καὶ τῶν δανείων με τὴν ρήτηραν χρυσοῦ, τὸ σημαντικὸν διὰ τοὺς δανειστὰς πλεονέκτημα, ὅτι ὁ ἐκδότης τῶν τοιούτων τιμαριθμικῶν δανείων δὲν ὑπέχει μόνον τὴν νομικὴν ὑποχρέωσιν, ἀλλ' ἔχει καὶ τὴν οἰκονομικὴν δυνατότητα νὰ ἐπιστρέψῃ τὸ κεφάλαιον τοῦ συναφθέντος χρέους προσηυξημένον — συμφώνως πρὸς τὴν συνομολογηθεῖσαν ρήτηραν— κατὰ ποσοστὸν ἴσον πρὸς τὸ ποσοστὸν κατὰ τὸ ὁποῖον ὑψώθη ἡ τιμὴ τοῦ ἀγαθοῦ τὸ ὁποῖον ἐλήφθη ὡς βᾶσις. Ἐχει δὲ οὗτος τὴν οἰκονομικὴν ταύτην δυνατότητα, διότι κατὰ τὸ μέτρον τῆς ἐπελθούσης ὑψώσεως τῆς τιμῆς τοῦ ἀγαθοῦ τούτου ἀυξάνουν καὶ τὰ ἀκαθάριστα ἔσοδα τοῦ ἐκδότου τοῦ δανείου, δηλ. τοῦ ὀφειλέτου, εἰς βαθμὸν καθιστῶντα εἰς αὐτὸν δυνατόν ὅπως ἐκπληρώσῃ τὴν ἐκ τῆς ρήτηρας ἀπορρέουσαν ὑποχρέωσίν του — ἐνῶ τοῦτο δὲν συμβαίνει εἰς τὴν περίπτωσιν τῶν ἄλλων ἀσφαλιστικῶν ρητρῶν, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον ὡς εἶδομεν κατὰ τὴν ἐξέτασιν τῆς ρήτηρας χρυσοῦ ἀναγκάζει πολλάκις τὰ Κράτη τὰ ὁποῖα συνωμολόγησαν τὴν ρήτηραν ταύτην νὰ προβοῦν ἐκ τῶν ὑστέρων μονομερῶς εἰς νομοθετικὴν ἄρσιν ταύτης. Σχετικῶς πρέπει νὰ ληφθῇ ὑπ' ὄψιν ὅτι εἰς περίπτωσιν συνομολογήσεως τῆς τιμαριθμικῆς ρήτηρας ὑπὸ τὴν μορφήν τῆς προσδέσεως τοῦ τιμαριθμικοῦ δανείου εἰς τὴν τιμὴν ὠρισμένου ἀγαθοῦ, ὡς τοιοῦτον ἀγαθὸν ἐπιλέγεται ὡς εἶναι εὐνόητον τὸ ἀγαθὸν (ἢ ἡ ὑπηρεσία) τὸ ὁποῖον παράγει πρὸς πώλησιν ὁ ἐκδότης τοῦ δανείου—ὡς τοῦτο συνέβη

εἰς τὰ προμνησθέντα παραδείγματα τιμαριθμικῶν δανείων τῆς Société Nationale de Chemins de Fer, τῶν Charbonnages de France καὶ ἐν Ἑλλάδι τῆς Δημοσίας Ἐπιχειρήσεως Ἡλεκτρισμοῦ.

Τὰ τιμαριθμικὰ δμως δάνεια μειονεκτοῦν τῶν δανείων τῶν ἐξωπλισμένων διὰ τῆς ρήτηρας χρυσοῦ κατὰ τὸ ὅτι **δὲν ἐξασφαλίζουν πλήρως τοὺς δανειστὰς κατὰ τοῦ κινδύνου νομισματικῆς ὑποτιμήσεως**, ὡς τοὺς ἐξασφαλίζουν τὰ δάνεια τὰ περιέχοντα τὴν ρήτηραν χρυσοῦ. Τοῦτο συμβαίνει, καθ' ὅσον ἀφορᾷ ἐν πρώτοις ἐκεῖνα τὰ τιμαριθμικὰ δάνεια εἰς τὰ ὁποῖα ὡς βᾶσις λαμβάνεται ὁ Τιμάρριθμος τοῦ Καταναλωτοῦ ἢ ὁ Τιμάρριθμος Χονδρικήσ Πωλήσεως, διὰ τοὺς ἐξῆς λόγους :

Πρῶτον, διότι τὸ μέτρον ὑψώσεως τῶν τιμῶν, εἰς περίπτωσιν πληθωρισμοῦ, δὲν εἶναι ὡς γνωστὸν ἐνιαῖον δι' ὅλα τὰ ἀγαθὰ καὶ ὑπηρεσίας, ἐνῶ οἱ Τιμάρριθμοι οἱ ὁποῖοι καταρτίζονται διὰ νὰ ἐμφανίσουν τὸ μέτρον μεταβολῆς τῶν τιμῶν ἀναφέρονται εἰς ὄρισμένα μόνον ἀγαθὰ. Μάλιστα ὁ τιμάρριθμος τοῦ Καταναλωτοῦ ὁ ὁποῖος χρησιμοποιεῖται συνηθέστερον τοῦ Τιμαρίθμου Χονδρικήσ Πωλήσεως κατὰ τὴν συνομολόγησιν τῶν τιμαριθμικῶν ρητρῶν καταρτίζεται μὲ βᾶσιν ὄρισμένα ἀγαθὰ, ἀλλὰ καὶ ἀκόμη μὲ βᾶσιν τὴν θέσιν τὴν ὁποῖαν καταλαμβάνουν κατὰ μέσον ὄρον αἱ δαπάναι διὰ τὴν ἀπόκτησιν τῶν ἀγαθῶν αὐτῶν εἰς τὸν οἰκογενειακὸν προϋπολογισμὸν τῶν ἀτόμων τὰ ὁποῖα ἀνήκουν εἰς τοὺς κατωτέρους εἰσοδηματικοὺς δμίλους, δηλ. εἰς τὴν μεγάλην μᾶζαν τοῦ πληθυσμοῦ. Τούτου δοθέντος, ἡ σημασία τὴν ὁποῖαν ἔχουν αἱ ὑψώσεις τῶν τιμῶν τῶν διαφόρων ἀγαθῶν καὶ ὑπηρεσιῶν διὰ τοὺς κατ' ἴδιαν ὁμολογιοῦχους, οἱ ὁποῖοι ἀνήκουν κατὰ τὸ μεγαλύτερον αὐτῶν μέρος ἢ καὶ ἐξ ὀλοκλήρου εἰς τοὺς μεσαίους καὶ ἀνωτέρους εἰσοδηματικούς δμίλους, δὲν ἀπεικονίζεται πιστῶς εἰς τὰς μεταβολὰς τοῦ Τιμαρίθμου τοῦ Καταναλωτοῦ εἰς τὸν ὁποῖον ὡς ἐλέχθη προσδέονται αἱ ὑπ' αὐτῶν κατεχόμεναι ὁμολογίαι, δοθέντος μάλιστα ὅτι οἱ ὁμολογιούχοι πολλάκις δὲν ἐνδιαφέρονται μόνον διὰ τὰς τιμὰς τῶν καταναλωτικῶν ἀγαθῶν, ἀλλὰ καὶ διὰ τὰς τιμὰς τῶν παραγωγικῶν ἀγαθῶν καὶ τὰς τιμὰς τῶν ὑπηρεσιῶν τῶν συντελεστῶν τῆσ παραγωγῆσ, αἱ μεταβολαὶ δὲ τῶν τιμῶν αὐτῶν δὲν ἀπεικονίζονται εἰς τὰς μεταβολὰς τοῦ γενικοῦ τιμαρίθμου.

Δεύτερον, πολλάκις ὁ τιμάρριθμος δὲν καταρτίζεται κατὰ τρόπον αὐστηρῶς ἐπιστημονικόν, ἀλλὰ κατὰ τρόπον περισσότερον, ἢ ὀλιγότερον, ἀνταποκρινόμενον εἰς τὴν πολιτικὴν σκοπιμότητα ἢ εἰς τὰς ἀνάγκας τῆσ ἀκολουθουμένησ ὑπὸ τῆσ Κυβερνήσεως Οἰκονομικῆσ Πολιτικῆσ. Οὕτω συμβαίνει πολλάκις —καὶ συνέβη καὶ ἐν Ἑλλάδι κατ' ἐπανάληψιν εἰς τὸ παρελθόν— νὰ παραλείπωνται κατὰ τὴν κατάρτισιν τοῦ τιμαρίθμου ὄρισμένου μηνός, ὄρισμένον ἢ ὄρισμένα καταναλωτικὰ ἀγαθὰ— τὰ ὁποῖα ἐν τούτοις ἔχουν ληφθῆ ὑπ' ὄψιν κατὰ τὴν κατάρτισιν τοῦ τιμαρίθμου τῶν προηγούμενων μηνῶν— διὰ μόνον τὸν λόγον ὅτι αἱ τιμαὶ τῶν παραλειπομένων

ἀγαθῶν ἐσημείωσαν κατὰ τὸ χρονικὸν διάστημα εἰς τὸ ὁποῖον ἀναφέρεται ὁ ὑπὸ κατάρτισιν τιμάριθμος ὕψωσιν, ἢ ὁποῖα ἐὰν ληφθῆ ὑπ' ὄψιν θὰ ἔχη ὡς συνέπειαν νὰ ἐμφανίσῃ ὁ τιμάριθμος σημαντικὴν ὕψωσιν. Ὡς ἀναφέρει χαρακτηριστικῶς ὁ Καθηγητῆς Veit, διὰ ν' ἀποφύγῃ ἡ Γαλλικὴ Κυβέρνησις τὴν αὔξησιν τῶν χρηματικῶν μισθῶν τῶν Γάλλων μισθωτῶν (καὶ τὰς ἐκ ταύτης οἰκονομικὰς ἐπιπτώσεις) κατὰ τὸν Φεβρουάριον 1956, ὅταν συνεχίζετο ἡ ὕψωσις τῶν τιμῶν ἐν Γαλλίᾳ καὶ ὁ τιμάριθμος ἐπληθαίνατο νὰ φθάσῃ τὸ σημεῖον εἰς τὸ ὁποῖον θὰ ἐτίθετο αὐτομάτως εἰς λειτουργίαν ἡ εἰς τὰς συμβάσεις μισθώσεως ἐργασίας συνομολογημένη τιμαριθμικὴ ρήτρα, προσεπάθει διὰ καταλλήλων «χειρισμῶν» τῶν εἰδικῶν τιμαριθμῶν, ἐκ τῶν ὁποίων συντίθεται ὁ Γενικὸς τιμάριθμος, «de faire baisser l' indice d' un demi point et d' éviter qu' il n' atteigne le niveau qu' aurait déclaché l' échelle mobile des salaires». Χειρισμοὶ ὁμως τοῦ τιμαριθμοῦ μὲ τὸν ὁποῖον συνδέονται αἱ ὁμολογίαι τῶν τιμαριθμικῶν δανείων ἀποβαίνουν ὡς εἶναι εὐνόητον ἐπὶ ζημίᾳ τῶν ὁμολογιούχων, καὶ εἶναι κατ' οὐσίαν ἰσοδύναμοι οἱ τοιοῦτοι χειρισμοὶ πρὸς μερικὴν παράβασιν τῶν ἐκ τῆς τιμαριθμικῆς ρήτρας ἀπορρυσῶν ὑποχρεώσεων τοῦ ἐκδότου τοῦ δανείου.

Ὡς εἶναι εὐνόητον ἢ ἐκ τοῦ πρώτου τῶν προαναφερθέντων δύο λόγων προερχομένη ἀνεπάρκεια τῆς τιμαριθμικῆς ρήτρας καθίσταται μεγαλύτερα, ὁσάκις ὡς βάσις τοῦ τιμαριθμικοῦ δανείου χρησιμοποιοῖται ἀντὶ τοῦ γενικοῦ τιμαριθμοῦ ἢ τιμῆ ὠρισμένου ἀγαθοῦ ἢ ὑπηρεσίας (ἐξαιρέσει τῆς περιπτώσεως κατὰ τὴν ὁποίαν τὸ δάνειον προσδέεται μὲ τὴν τιμὴν τοῦ χρυσοῦ ἢ τὴν τιμὴν ὠρισμένου χρυσοῦ νομίσματος, ὅποτε ἡ τιμαριθμικὴ ρήτρα εἶναι ἰσοδύναμος πρὸς τὴν ρήτραν χρυσοῦ) καὶ ἰδίως ὁσάκις τὸ ἀγαθὸν τὸ ὁποῖον λαμβάνεται ὡς βάσις παράγεται μονοπωλιακῶς ὑπὸ δημοσίας ἐπιχειρήσεως κοινῆς ὠφελείας, ἢ ὁποῖα εἶναι καὶ ὁ ἐκδότης τοῦ δανείου. Ἡ ἀνεπάρκεια τῆς προστασίας τὴν ὁποίαν παρέχει ἡ τιμαριθμικὴ ρήτρα εἰς τὴν τελευταίαν αὐτὴν περίπτωσιν ὀφείλεται εἰς τὸ ὅτι ἐν περιπτώσει ὕψώσεως τοῦ γενικοῦ ἐπιπέδου τῶν τιμῶν, αἱ τιμαὶ τῶν ὑπὸ τῶν δημοσίων ἐπιχειρήσεων κοινῆς ὠφελείας παραγομένων προϊόντων ἢ ὑπηρεσιῶν αὐξάνουν βραδύτερον καὶ ὀλιγώτερον παρ' ὅσον αὐξάνουν αἱ τιμαὶ τῶν λοιπῶν ἀγαθῶν. Τοῦτο συμβαίνει διότι αἱ δημόσιαι ἐπιχειρήσεις κοινῆς ὠφελείας δὲν ἀποβλέπουν εἰς τὴν ἀποδοτικότητα, ἀλλὰ εἰς τὴν καλλιτέραν κατὰ τὸ δυνατόν ἐξυπηρέτησιν τοῦ Κοινωνικοῦ Συνόλου καὶ συνεπῶς εἰς τὸν ὑπὸ τοὺς εὐνοϊκωτέρους κατὰ τὸ δυνατόν ὅρους ἐφοδιασμὸν τοῦ Κοινοῦ διὰ τῶν προϊόντων ἢ ὑπηρεσιῶν ποὺ παράγουν, πρὸς τὸν βασικὸν δὲ αὐτὸν σκοπὸν προσαρμύζουν αὐταὶ καὶ τὴν τιμολογιακὴν των πολιτικὴν. Ἡ ὑστέρησις ὁμως τῆς αὐξήσεως τῶν τιμῶν τῶν προϊόντων καὶ ὑπηρεσιῶν ρήσεων πρὸς τὴν αὔξησιν τῶν τιμῶν τῶν λοιπῶν προϊόντων καὶ ὑπηρεσιῶν ἀποβαίνει εἰς βάρος τῶν δανειστῶν τῶν ἐν λόγῳ ἐπιχειρήσεων, ὁσάκις αἱ ὑπὸ τῶν δανειστῶν κατεχόμεναι ὁμολογίαι εἶναι ἐξωπλισμένοι διὰ τιμαριθμικῆς ρήτρας, δυνάμει τῆς ὁποίας ὡς βάσις προσαρμογῆς λαμβάνεται ἡ τιμῆ

προϊόντων ἢ ὑπηρεσιῶν παραγομένων ὑπὸ τῶν ἐκδοτῶν τῶν δανείων δημοσίων ἐπιχειρήσεων.

δδ) Τὰ μειονεκτήματα ἀπὸ ἀπόψεως Ἐθνικῆς Οἰκονομίας τῆς τιμαριθμικῆς ρήτηρας.

Ἀπὸ τῆς ἀπόψεως τῆς Ἐθνικῆς Οἰκονομίας τὰ τιμαριθμικὰ δάνεια παρουσιάζουν τὸ σημαντικὸν μειονέκτημα ὅτι δύναται νὰ προκαλέσουν πληθωρισμὸν ἢ νὰ ἐπιτείνουν ἀρξαμένην πληθωρικὴν ἐξέλιξιν τῶν τιμῶν.

Ἡ συνέπεια αὕτη ἐμφανίζεται ἐν πρώτοις ὅταν ἡ τιμαριθμικὴ ρήτρα τυγχάνει εὐρείας ἐφαρμογῆς, δηλ. δὲν ἐντοπίζεται αὕτη εἰς τὰς συμβάσεις δανεισμοῦ, ἀλλ' ἐπεκτείνεται καὶ εἰς ἄλλας ἐνοχικὰς σχέσεις. Διότι τότε μεμονωμένοι ὑψώσεις τιμῶν, ἦτοι ὑψώσεις ἐμφανιζόμεναι εἰς ὄρισμένους τομεῖς τῆς Οἰκονομίας ἢ εἰς ὄρισμένα ἀγαθὰ, γενικεύονται καὶ ἐπιτείνονται διὰ τῆς αὐτομάτου θέσεως εἰς λειτουργίαν τῆς τιμαριθμικῆς ρήτηρας. Ὅταν π. χ. ὑφισταμένης τῆς τιμαριθμικῆς ρήτηρας εἰς τὰς συμβάσεις ἐργασίας αὐξάνουν αἱ τιμαὶ ὄρισμένων ἀγαθῶν, συνεπείᾳ ἐμφανίσεως εἰδικῶν στενοτήτων καὶ ὑψώνεται ὁ Τιμαριθμὸς Λιανικῆς Πωλήσεως, αὐξάνουν αὐτομάτως οἱ χρηματικοὶ μισθοὶ πρὸς τὸν σκοπὸν τιμαριθμικῆς ἀναπροσαρμογῆς των, μὲ ἄμεσον συνέπειαν τὴν ἀντίστοιχον αὐξήσιν τοῦ χρηματικοῦ κόστους παραγωγῆς καὶ περαιτέρω συνέπειαν τὴν ἐπίτασιν καὶ ἐπέκτασιν καὶ εἰς ἄλλους τομεῖς τῆς ἀρχικῆς ὑψώσεως τῶν τιμῶν—ἐκείνης ἡ ὁποία ὠδήγησεν εἰς αὐξήσιν τῶν χρηματικῶν μισθῶν. Ὡσαύτως ἡ αὐτόματος θέσις εἰς λειτουργίαν τῆς τιμαριθμικῆς ρήτηρας εἰς τὰς Τραπεζικὰς καταθέσεις καὶ ἡ συνεπείᾳ ἐπιγενομένης ὑψώσεως τῶν τιμῶν ἀπόδοσις εἰς τοὺς καταθέτας ποσοῦ μεγαλυτέρου τοῦ ὑπ' αὐτῶν κατατεθέντος (καὶ δὴ μεγαλυτέρου κατὰ τὸ ποσοστὸν τῆς ὑψώσεως τοῦ τιμαριθμοῦ) ἀναγκάζει τὰς Τραπεζὰς εἴτε νὰ ὑψώσουν τὸν τόκον τῶν ὑπ' αὐτῶν χορηγουμένων πιστώσεων, εἴτε νὰ ἀπαιτήσουν ἀπὸ τοὺς πιστολήπτας τὴν ἐπιστροφὴν ποσοῦ μεγαλυτέρου τοῦ εἰς αὐτοὺς χορηγηθέντος. Εἰς ἀμφοτέρας τὰς περιπτώσεις τὸ ἀποτέλεσμα εἶναι ἡ αὐξήσις τοῦ κόστους τοῦ χρήματος καὶ ἐπομένως ἡ αὐξήσις τοῦ συνολικοῦ χρηματικοῦ κόστους παραγωγῆς τῶν διαφόρων ἀγαθῶν, μὲ περαιτέρω συνέπειαν τὴν ἀντίστοιχον ὑψώσιν τῶν τιμῶν, ἦτοι τὴν ὑψώσιν αὐτῶν πέραν τῆς ἀρχικῆς ὑψώσεως ἡ ὁποία ὠδήγησεν εἰς τὴν θέσιν εἰς λειτουργίαν τῆς τιμαριθμικῆς ρήτηρας.

Σημειωτέον, ὅτι καὶ ὅταν ἀκόμη ἡ τιμαριθμικὴ ρήτρα δὲν τυγχάνη εὐρείας ἐφαρμογῆς, ἡ καθιέρωσις αὐτῆς εἰς τὰς συμβάσεις δανεισμοῦ δημιουργεῖ πιέσεις πρὸς ἐπέκτασίν της καὶ εἰς ἄλλας ἐνοχικὰς σχέσεις, εἰς τὰς πιέσεις δὲ ταύτας, δὲν εἶναι εὐχερὲς νὰ ἀντισταθῇ ἡ Κυβέρνησις. Ἐὰν ὅμως ὑποκύψῃ αὕτη καὶ ἐπιτρέψῃ εὐρυτέραν ἐφαρμογὴν τῆς τιμαριθμικῆς ρήτηρας θὰ ἐμφανισθοῦν αἱ πρὸ ὀλίγου ἐκτεθεῖσαι συνέπειαι.

Σημειωτέον ἐπίσης ὅτι καὶ αὕτη ἡ περιορισμένη εἰς τὰς συμβάσεις δα-

νεισμοῦ ἐφαρμογὴ τῆς τιμαριθμικῆς ρήτηρας εἶναι δυνατόν νὰ ὀδηγήσῃ εἰς πληθωρισμὸν ἢ νὰ ἐπιτείνῃ τὸν πληθωρισμὸν, ὅταν συνομολογῆται αὕτη εἰς κυβερνητικὰ δάνεια. Πράγματι ἡ ἐφαρμογὴ τῆς ἀνωτέρω ρήτηρας εἰς τὰ ὑπὸ τοῦ Δημοσίου ἐκδιδόμενα δάνεια εἶναι δυνατόν νὰ ὀδηγήσῃ, εἰς περίπτωσιν μεταγενεστέρως ὑψώσεως τῶν τιμῶν, εἰς ἔλλειμμα τοῦ Δημοσίου Προϋπολογισμοῦ, λόγῳ τῶν ποσοθέτων δαπανῶν ἐξυπηρετήσεως τῶν συναφθέντων δανείων τὰς ὁποίας συνεπάγεται ἡ ἐφαρμογὴ τῆς τιμαριθμικῆς ρήτηρας, ὡς καὶ διὰ τὸν λόγον ὅτι ἡ ὑψώσις τῶν τιμῶν προκαλεῖ ἀΐξῃσιν τῶν δημοσίων δαπανῶν κατὰ ποσοστὸν μεγαλύτερον τοῦ ποσοστοῦ ἀΐξῆσεως (ὡσαύτως λόγῳ τῆς ἐπελθούσης ὑψώσεως τῶν τιμῶν) τῶν δημοσίων ἐσόδων. Τὸ ἔλλειμμα ὁμῶς τοῦ Δημοσίου Προϋπολογισμοῦ ἀποτελεῖ πολλάκις, ἰδίᾳ δὲ ὅταν ἐμφανίζεται τοῦτο ὑπὸ τὰς ἀνωτέρω συνθήκας, αὐτοτελῆ παράγοντα πληθωρισμοῦ, ἥτοι ὀδηγεῖ εἰς περαιτέρω ὑψώσιν τῶν τιμῶν (πέραν τῆς ὑψώσεως ἢ ὁποία προεκάλεσε τὴν θέσιν εἰς λειτουργίαν τῆς τιμαριθμικῆς ρήτηρας καὶ ἐδημιούργησε τὸ ἔλλειμμα).

Τέλος, πρέπει νὰ ληφθῇ ὑπ' ὄψιν ὅτι αὕτη καθ' ἑαυτὴν ἢ καθιέρωσις τῆς τιμαριθμικῆς ρήτηρας ὑπονομεύει τὴν πρὸς τὸ ἐθνικὸν νόμισμα ἐμπιστοσύνην τοῦ Κοινοῦ καὶ εἶναι δυνατόν διὰ τοῦτο νὰ προκαλέσῃ τὸν λεγόμενον ψυχολογικὸν πληθωρισμὸν.

Ἀποτελεῖ, λοιπόν, δι' ὅλους τοὺς προεκτεθέντας λόγους ἡ ἀνωτέρω ρήτηρα οὕτως εἰπεῖν ἀμφίστομον μάχαιραν, γεγονὸς τὸ ὁποῖον δὲν καθιστᾷ δυνατόν τὴν ἀνεπιφύλακτον συνηγορίαν ὑπὲρ αὐτῆς καὶ τὴν σύστασιν πρὸς καθιέρωσίν της εἰς τὰ ἐκδιδόμενα δάνεια. Δι' αὐτὸν ἀκριβῶς τὸν λόγον καὶ τὸ συνελθὸν πρὸ ἐτῶν (τὸ 1957) εἰς Παρισίους Διεθνῆς Συνέδριον Ἀποταμιεύσεως ἐξέφρασε τὴν εὐχὴν ὁμῶς πρὸς ἀνάπτυξιν τῆς ἰδιωτικῆς ἀποταμιεύσεως καὶ χαλιναγώγησιν ταύτης (δηλ. πρὸς διοχέτευσιν της εἰς σκοπίμους ἀγωγούς) ἐπιτραποῦν μὲν κατὰ τὴν ἐκδοσιν δανείων αἱ τιμαριθμικαὶ ρήτηραι, πρὸς ἐξασφάλισιν δι' αὐτῶν τῶν ἀποταμιευτῶν, ὑπὸ τὸν ὄρον ὁμῶς ὅτι «τὰ Κράτη θὰ ἀντιστοῦν ἀποτελεσματικῶς εἰς πᾶσαν ὑψώσιν τοῦ γενικοῦ ἐπιπέδου τῶν τιμῶν».

ε) *Ἡ ρήτηρα ἐπιλογῆς νομίσματος* (Alternative Währungsklausel, option de Change).

Τὸ περιεχόμενον τῆς ρήτηρας ταύτης, ἢ ὁποία συνομολογεῖται κυρίως εἰς τὴν περίπτωσιν ἐκδόσεως ἐξωτερικῶν δανείων εἶναι τὸ ἑξῆς: Ὁ ὀφειλέτης ἀναλαμβάνει τὴν ὑποχρέωσιν ὅπως ἐξοφλήσῃ τὰς ὁμολογίας τοῦ ὑπ' αὐτοῦ ἐκδοθέντος δανείου εἰς οἰονδήποτε—κατ' ἐπιλογὴν ἐκάστου δανειστοῦ (ὁμολογιούχου)—ἐκ τῶν νομισμάτων τὰ ὁποία καθορίζονται διὰ τῆς ἀνωτέρω ρήτηρας διαζευκτικῶς ὡς νομίσματα ἐξοφλήσεως, καὶ ἐπὶ τῇ βάσει τῆς κατὰ τὸν χρόνον ἐκδόσεως τοῦ δανείου ὑφισταμένης ἰσοτιμίας τοῦ ὑπὸ τοῦ δανειστοῦ ἐπιλεγέντος νομίσματος πρὸς τὰ λοιπὰ ἐν τῇ ρήτηρᾳ καθοριζόμενα νομίσματα.

Ὑποθέσωμεν λ. χ. ὅτι διὰ τῆς ρήτηρας ἐπιλογῆς νομίσματος καθορίζεται ὅτι τὰ νομίσματα, εἰς τὰ ὁποῖα ἔχει τὸ δικαίωμα ἕκαστος ὁμολογιούχος νὰ ζητήσῃ διαζευκτικῶς τὴν ἐξόφλησιν τῶν εἰς χεῖρας του ὁμολογιῶν εἶναι : Τὸ ἐλβετικὸν φράγκον, τὸ δολλάριον καὶ ἡ λίρα Ἀγγλίας. Ὑποθέσωμεν περαιτέρω ὅτι ἡ ὀνομαστικὴ ἀξία ἐκάστης ὁμολογίας εἶναι 5 δολλάρια, καὶ ὅτι βάσει τῆς κατὰ τὸν χρόνον ἐκδόσεως τοῦ δανείου ἰσοτιμίας τοῦ δολλαρίου πρὸς τὰ λοιπὰ ὡς ἀνωτέρω νομίσματα τὸ ἰσότιμον τῶν 5 δολλαρίων εἶναι 25 ἐλβετικὰ φράγκα ἢ μία λίρα Ἀγγλίας. Ὑποθέσωμεν, τέλος, ὅτι εἰς χρόνον μεταγενέστερον τοῦ χρόνου συνάψεως τοῦ ἀνωτέρου δανείου, ὅταν ἐπίκειται ἡ ἐξόφλησις ὠρισμένου ἀριθμοῦ ὁμολογιῶν αὐτοῦ, ὑποτιμᾶται τὸ δολλάριον, ἐνῶ ἡ ἀξία τῶν ἄλλων νομισμάτων ἐπιλογῆς παραμένει καθ' ὑπόθεσιν ἀμετάβλητος, πρᾶγμα ποῦ ἔχει ὡς συνέπειαν ὅτι ἡ νέα ἰσοτιμία δολλαρίου - ἐλβετικοῦ φράγκου δὲν εἶναι πλέον 1 δολλάριον = 5 ἐλβετικὰ φράγκα (ὡς πρότερον), ἀλλὰ 1 δολλάριον = 4 ἐλβετικὰ φράγκα. Παρὰ τὴν ἐπελθούσαν ταύτην μεταβολὴν τῆς ἰσοτιμίας, ἕκαστος ὁμολογιούχος ἔχει ἐκ τῆς ρήτηρας ἐπιλογῆς τὸ δικαίωμα νὰ ζητήσῃ ὅπως γίνῃ ἐξόφλησις τῶν εἰς χεῖρας του ὁμολογιῶν εἰς ἐλβετικὰ φράγκα, καὶ δὴ βάσει τῆς παλαιᾶς ἰσοτιμίας ἐλβετικοῦ φράγκου - δολλαρίου. Μὲ ἄλλας λέξεις ἔχει οὗτος τὸ δικαίωμα νὰ ζητήσῃ ὅπως τοῦ καταβληθῆ πρὸς ἐξόφλησιν ἐκάστης εἰς χεῖρας του ὁμολογίας τὸ ποσὸν τῶν 25 ἐλβετικῶν φράγκων, τὸ ὁποῖον κατὰ τὴν παλαιὰν ἰσοτιμίαν ἐλβετικοῦ φράγκου - δολλαρίου ἦτο ὡς εἶδομεν ἰσοδύναμον πρὸς 5 δολλάρια. Ἐνῶ ἐὰν δὲν εἶχε συνομολογηθῆ ἡ ρήτρα ἐπιλογῆς καὶ τὸ δάνειον εἶχε ἀπλῶς ἐκδοθῆ εἰς πλείονας χώρας καὶ εἰς τὸ νόμισμα ἐκάστης χώρας, θὰ ἔπρεπε π. χ. ὁ Ἀμερικανὸς κεφαλαιούχος νὰ λάβῃ δι' ἐκάστην εἰς χεῖρας του ὁμολογίαν ὀνομαστικῆς ἀξίας 5 δολλαρίων τὸ ποσὸν τῶν 5 δολλαρίων, τὸ ὁποῖον ὁμως ἰσοδυναμεῖ, λόγφ ὑποτιμῆσεως τοῦ δολλαρίου οὐχὶ πρὸς 25, ἀλλὰ πρὸς 20 μόνον ἐλβετικὰ φράγκα (5 δολ. × 4 ἐλβ. φρ. ἀνὰ δολλάριον = 20 ἐλβ. φρ.). Συνεπῶς, διὰ τῆς ρήτηρας ἐπιλογῆς ὁ Ἀμερικανὸς ὁμολογιούχος ἀποφεύγει τὴν ζημίαν τὴν ὁποίαν θὰ ὑφίστατο (δηλ. τὴν μείωσιν τῆς πραγματικῆς ἀξίας τῆς ἀπαιτήσεώς του) κατ' ἀκολουθίαν τῆς ὑποτιμῆσεως τοῦ ἐθνικοῦ νομίσματος τῆς ἰδίας αὐτοῦ χώρας, ἐπὶ ἀμεταβλήτου τῆς ἀξίας τῶν ἄλλων νομισμάτων.

Ὅπως ἐξ ἄλλης εὐκαιρίας ἐσημειώθη, ἡ ἀνωτέρω ρήτρα περιείχετο εἰς πολλὰ ἐκ τῶν δανείων τὰ ὁποῖα εἶχε συνάψει τὸ Ἑλληνικὸν Κράτος εἰς τὸ Ἐξωτερικὸν μέχρι τῶν παραμονῶν τοῦ Β' Παγκοσμίου Πολέμου. Ὅπως ἐπίσης ἐσημειώθη ἀνωτέρω εἰς πολλὰ τῶν ἐξωτερικῶν ἐλληνικῶν δανείων τὰ ὁποῖα περιείχον τὴν ρήτηραν ἐπιλογῆς νομίσματος εἶχε πρὸς τούτοις συνομολογηθῆ, πρὸς τὸν σκοπὸν μεγαλυτέρας ἐξασφαλίσεως τῶν ξένων δανειστικῶν τοῦ Ἑλληνικοῦ Κράτους, καὶ ἡ ρήτρα χρυσοῦ, εἰς τρόπον ὥστε οἱ δανεισταὶ οὐδένα διέτρεχον κίνδυνον μείωσεως τῆς πραγματικῆς ἀξίας τῶν ἔναντι τοῦ Ἑλληνικοῦ Κράτους ἀπαιτήσεών των, ἀκόμη καὶ εἰς περιπτώσιν

κατὰ τὴν ὁποίαν ἤθελον ὑποτιμηθῆ ἅπαντα τὰ ξένα νομίματα εἰς τὰ ὁποῖα ἀνεφέρετο ἡ ρήτρα ἐπιλογῆς.

στ) Ἡ ρήτρα μεταφορᾶς (Transferklausel, Clause de Transfert).

Ὅπως εἶναι εὐνόητον, ἡ ρήτρα αὐτὴ συναντᾶται μόνον εἰς ἔξωτερικὰ δάνεια, δάνεια δηλ. τὰ ὁποῖα ἐκδίδονται εἰς τὸ Ἐξωτερικὸν καὶ συνεπῶς οἱ δανεισταὶ εἶναι πρόσωπα ἔχοντα τὴν κατοικίαν των ἢ τὴν μόνιμον διαμονὴν των εἰς τὸ Ἐξωτερικόν, γεγονός τὸ ὁποῖον δημιουργεῖ ἀκριβῶς τὴν ἀνάγκην «μεταφορᾶς» ὑπὸ τῆς ὀφειλέτιδος χώρας εἰς τὴν χώραν ἢ τὰς χώρας κατοικίας τῶν δανειστῶν τοῦ ποσοῦ τοῦ ἐτησίου τοκοχρεωλυσίου. Τὸ περιεχόμενον τῆς ἀνωτέρω ρήτρας εἶναι ὅτι ὁ ἐκδότης τοῦ δανείου ἀναλαμβάνει διὰ ταύτης τὴν ὑποχρέωσιν νὰ ἐξασφαλίσῃ εἰς τὸν δανειστὴν τὴν μεταφορὰν εἰς τὸ Ἐξωτερικόν — εἰς τὴν χώραν κατοικίας ἢ μόνιμου διαμονῆς τοῦ ὁμολογιούχου — καὶ εἰς ξένον νόμισμα (ἦτοι τὸ νόμισμα εἰς τὸ ὁποῖον συνωμολογήθη τὸ δάνειον) ἢ εἰς συνάλλαγμα ἐπὶ ξένου νομίσματος, τὸ ποσὸν τῆς ὀνομαστικῆς ἀξίας ἐκάστης ἐξοφλουμένης ὁμολογίας καὶ τὸ ποσὸν τοῦ ἐνδεχομένου συμπεφωνημένου βραβείου ἐξοφλήσεως, ὡς καὶ τὸ ποσὸν τοῦ καταβλητέου ἐτησίου τόκου.

Ὡς εἶναι εὐνόητον, ἡ ρήτρα μεταφορᾶς συνομολογεῖται μόνον εἰς περίπτωσηιν κατὰ τὴν ὁποίαν ὁ ἐκδότης τοῦ δανείου εἶναι τὸ Κράτος, τὸ ὁποῖον ὡς φορεὺς κυριαρχικῆς ἐξουσίας δύναται νὰ δεσμευθῆ συμβατικῶς διὰ τῆς ἀνωτέρω ρήτρας. Ἐνῶ ὁ ἰδιώτης ὁ ὁποῖος ἔχει ἐκδώσει δάνειον εἰς τὸ Ἐξωτερικόν δὲν δύναται νὰ δεσμευθῆ μὲ τὴν ὑποχρέωσιν τῆς εἰς τὸ Ἐξωτερικὸν μεταφορᾶς τῆς ἐτησίως ὑπηρεσίας τοῦ ὑπ' αὐτοῦ συναφθέντος χρέους, καθ' ὅσον ἡ νομικὴ δυνατότης τῆς μεταφορᾶς ἢ μὴ τοῦ ἐτησίου τοκοχρεωλυσίου ἐξαρτᾶται ὡς πρὸς αὐτὸν ἐκ τῆς ἐκάστοτε ἰσχυροῦσης νομοθεσίας περὶ συναλλάγματος εἰς τὴν ἰδίαν αὐτοῦ χώραν.

ζ) Ἡ συνομολόγησις ἐσωτερικῶν δανείων εἰς ξένον νόμισμα, ὡς ὑποκατάστατον τῶν ἀσφαλιστικῶν ρητρῶν.

Ἐνίοτε, ἰδίᾳ εἰς παλαιότερας ἐποχάς, ἀντὶ τῆς συνομολογήσεως ρητρῶν ἀξίας (ρήτρας χρυσοῦ, τιμαριθμικῆς ρήτρας κ.λ.π.), οἱ κάτοχοι ὁμολογιῶν τῶν εἰς τὸ Ἐσωτερικὸν ἐκδιδόμενων δανείων ἐξισφαλίζοντο — ἢ ἐξασφαλίζονται — κατὰ τοῦ κινδύνου ὑποτιμήσεως τοῦ ἐγχωρίου νομίσματος διὰ τῆς συνομολογήσεως αὐτῶν εἰς ξένον νόμισμα. Ὅταν συμβαίῃ τοῦτο ὁ ὁμολογιούχος τῆς Ἡμεδαπῆς ὁ δανείσας τὴν Κυβέρνησιν τῆς χώρας τοῦ οὐχὶ εἰς ἐγχώριον νόμισμα, ἀλλ' εἰς ὠρισμένον ξένον νόμισμα, ἀπολαύει τῆς μεγαλύτερας κατὰ τοῦ κινδύνου ὑποτιμήσεως ἀσφαλείας τὴν ὁποῖαν παρέχει τὸ νόμισμα τοῦτο, καὶ δὲν εἶναι συνεπῶς ἐκτεθειμένος, παρὰ τὸ γεγονός τῆς μὴ συνομολογήσεως ἀσφαλιστικῆς ρήτρας, εἰς τὴν ζημίαν, τὴν ὁποίαν ἄλλως θὰ ὑφίστατο εἰς περιπτώσιν ὑποτιμήσεως τοῦ νομίσματος τῆς ἰδίας χώρας. Οὕτω ἡ συνομολόγησις τοῦ ἐν τῇ Ἡμεδαπῇ ἐκδι-

δομένου δανείου εις ὠρισμένον ξένον νόμισμα παρέχει εις τοὺς δανειστάς ἐν τελικῇ ἀναλύσει τὴν ἰδίαν ἀσφάλειαν τὴν ὁποίαν θὰ παρεῖχε εις αὐτοὺς ἢ συνομολόγησις τῆς ρήτηρας συναλλάγματος, περὶ ἧς ἐγένετο λόγος ἀνωτέρω. Παράδειγμα τοιαύτης ἐξασφαλίσεως μὴ στηριζομένης εις ἀσφαλιστικὴν τινα ρήτηραν, ἀποτελεῖ τὸ ὑπὸ τοῦ Ἑλληνικοῦ Κράτους ἐκδοθὲν προπολεμικῶς, τὸ 1924, «Α' Προσφυγικὸν Δάνειον», τὸ ὁποῖον συνομολογήθη εις λίρας Ἀγγλίας καὶ δολλάρια, ἐξεδόθη δὲ εις δημοσίαν ἐγγραφὴν ταυτοχρόνως εις Νέαν Ὑόρκην, Λονδίνον καὶ Ἀθήνας. Τὸ δάνειον αὐτὸ ἦτο συνεπισημένον μὲ καμμίαν ρήτηραν ἀξίας, οἱ ἐγγραφέντες εις αὐτὸ Ἕλληνες ἀποταμιευταὶ διέσωσαν τὰς ἀποταμιεύσεις των κατὰ τὸν μέγαν ὑπερπληθωρισμὸν τῆς κατοικησῆς περιόδου ὃ ὁποῖος εἶχεν ὡς συνέπεια τὸν πλήρη ἐξευτελισμὸν τῆς δραχμῆς. Ἐνῶ οἱ δανείσαντες κατὰ τὸ ἴδιον χρονικὸν διάστημα τὸ Ἑλληνικὸν Κράτος εις δραχμὰς ὑπέστησαν εις ἀκέραιον τὰς συνέπειας τῆς ὑποτιμῆσεως τῆς δραχμῆς.

§ 5. Λοιπαὶ ἀσφάλειαί.

α) Εἰσαγωγικαὶ παρατηρήσεις.

Εἶδομεν ἀνωτέρω ὅτι παραλλήλως πρὸς τὴν ἐξασφάλισιν των κατὰ τοῦ κινδύνου νομισματικῆς ὑποτιμῆσεως καὶ ἀνεξαρτήτως πρὸς τὴν ἐξασφάλισιν ταύτην, οἱ κρατικοὶ δανεισταὶ αἰσθάνονται πολλάκις τὴν ἀνάγκην νὰ ἐξασφαλισθοῦν καὶ κατὰ τοῦ ἐνδεχομένου ἀθετήσεως ὑπὸ τοῦ ὀφειλέτου Κράτους τῶν δανειακῶν αὐτοῦ ὑποχρεώσεων. Ἡ ἀνάγκη αὕτη εἶναι μεγαλύτερα εις τὴν περίπτωσιν τῶν καταναλωτικῶν παρ' ὅσον εἶναι εις τὴν περίπτωσηί των παραγωγικῶν δημοσίων δανείων. Διότι ἡ σύναψις παραγωγικῶν χρεῶν ἀποτελεῖ παράγοντα ψυχολογικῆς ἐξασφαλίσεως τῶν δανειστῶν κατὰ τοῦ ἀνωτέρω κινδύνου, δοθέντος ὅτι ὁ δανεισμὸς πρὸς παραγωγικοὺς σκοποὺς ἀσκεῖ, ὡς εἶδομεν εις ἄλλο κεφάλαιον, ἀξιοθητικὴν ἐπίδρασιν ἐπὶ τῶν τακτικῶν ἐσόδων τοῦ Προϋπολογισμοῦ τοῦ δανειζομένου Κράτους καὶ συνεπισημένως δὲν δημιουργεῖ καθαρὸν βῆρος εις αὐτόν. Τὸ γεγονός ἀκριβῶς αὐτὸ καθιστᾷ εὐχερῆ προϋπολογιστικῶς τὴν ἐξυπηρέτησιν τοῦ παραγωγικοῦ δημοσίου χρέους καὶ εἶναι φυσικὸν ὡς ἐκ τούτου νὰ δημιουργῆ μικροτέρας ἀνησυχίας εις τοὺς δανειστάς ὡς πρὸς τὴν δυνατότητα ἐκπληρώσεως ὑπὸ τοῦ Κράτους τῶν διὰ τῆς συνάψεως παραγωγικῶν δανείων ἀναλαμβανομένων ὑπ' αὐτοῦ ὑποχρεώσεων, παρ' ὅσον τοῦτο συμβαίνει εις περίπτωσιν κατὰ τὴν ὁποίαν τοιαῦται ὑποχρεώσεις δημιουργοῦνται διὰ τῆς συνάψεως καταναλωτικῶν δανείων.

Πλὴν τοῦ τρόπου χρησιμοποίησεως τῶν δανείων κεφαλαίων, καὶ ἡ κατάσταση τῶν Δημοσίων Οἰκονομικῶν, ἀκόμη δὲ καὶ ἡ ἀκολουθουμένη δανειακὴ πολιτικὴ καὶ πολιτικὴ ἀποσβέσεως τοῦ δημοσίου χρέους προσδιορίζουν, ὡς εἶναι εὐνόητον, εις μέγαν βαθμὸν τὴν ἔναντι τοῦ δανειζομένου

Κράτους συμπεριφορὰν τῶν δανειστῶν αὐτοῦ ὡς πρὸς τὸ ζήτημα τῶν ὑπ' αὐτῶν αἰτουμένων ἀσφαλειῶν κατὰ τὴν χορήγησιν νέων δανείων. Ὅσακις δὲ Προϋπολογισμὸς ἐνὸς Κράτους ἐμφανίζῃ χρονίως ἔλλειμμα δημιουργούμενον ἐκ τῆς διενεργείας καταναλωτικῶν δαπανῶν καθ' ὑπέρβασιν τῶν τακτικῶν ἐσόδων, ἢ δασάκις ἢ κρατικῆ χρέωσις ἔχη λάβει μεγάλην ἔκτασιν ἢ ἀκολουθῇ αὔξοντα ρυθμὸν περικλείοντα τὸν κίνδυνον κρατικῆς πτωχεύσεως ἢ χρεωκοπίας ἢ καὶ ἔχη προσηγηθῇ πτώχευσις, εἶναι φυσικὸν οἱ κάτοχοι κεφαλαίων νὰ αἰσθάνωνται περισσότερο τὴν ἀνάγκην ὅπως ἐξασφαλίσουν δι' εἰδικῶν —πραγματικῶν ἢ προσωπικῶν—ἀσφαλειῶν τὰ κεφάλαιά των εἰς περιπτώσιν χορηγήσεως νέων δανείων εἰς τὸ Κράτος τοῦτο. Ἐνῶ αἰσθάνονται οὗτοι ὀλιγώτερον ἢ καὶ οὐδόλωσ τὴν ἀνάγκην ταύτην ὅταν εἶναι ὑγιᾶ τὰ οικονομικά τοῦ δανειζομένου Κράτους, τὸ ὑφιστάμενον δημόσιον χρέος εὐρίσκειται ἐντεῦθεν τῶν ὀρίων τῆς δανειακῆς δυναμικότητος καὶ ἀκολουθεῖται πολιτικῆ σταθεραῖς ἀποσβέσεως αὐτοῦ.

Ταῦτα καθ' ὅσον ἀφορᾷ τοὺς παράγοντας ὑπὸ τῶν ὁποίων κυρίως προσδιορίζεται ἡ χορήγησις εἰδικῶν ἀσφαλειῶν εἰς τοὺς κρατικούς δανειστάς κατὰ τοῦ κινδύνου μὴ ἐκπληρώσεως ἢ μὴ ἐκπληρώσεως εἰς τὸ ἀκέραιον ὑπὸ τοῦ δανειζομένου Κράτους τῶν ἐκ τῆς δανειακῆς συμβάσεως ἀπορροεουσῶν οικονομικῶν αὐτοῦ ὑποχρεώσεων. Καθ' ὅσον ἀφορᾷ τώρα τὸ ζήτημα τοῦ περιεχομένου τῶν ἀνωτέρω ἀσφαλειῶν, αὐταὶ εἶναι ὡς ἐσημειώθη καὶ ἀνωτέρω δύο εἰδῶν, πραγματικαὶ συνιστάμεναι εἰς τὴν ἐνυποθήκευσιν δημοσίων κτημάτων καὶ ἰδίως τὴν ἐνεχυρίασιν δημοσίων προσόδων ἢ καὶ τὴν ἀπλὴν ἀφιέρωσιν αὐτῶν εἰς τὴν ἐξυπηρέτησιν τοῦ δημοσίου χρέους· καὶ προσωπικαὶ συνιστάμεναι εἰς τὴν παροχὴν ἐγγυήσεως ὑπὲρ τοῦ δανειζομένου Κράτους ἐκ μέρους ἄλλου Κράτους ἢ ἄλλων Κρατῶν ἢ ἐκ μέρους ἐθνικῶν ἢ διεθνῶν οικονομικῶν ὀργανισμῶν ἢ ἄλλων διεθνῶν ὀργανώσεων.

β) Αἱ πραγματικαὶ ἀσφάλειαι.

αα) Αἱ πραγματικαὶ ἀσφάλειαι εἰς παλαιότερας ἐποχάς.

Αἱ πραγματικαὶ ἀσφάλειαι δὲν ἀποτελοῦν σύγχρονον φαινόμενον, ἀλλὰ ἀπαντῶνται καὶ μάλιστα εἰς μεγαλυτέραν ἢ σήμερον ἔκτασιν καὶ εἰς τὸ ἀπώτατον παρελθόν. Ἐμφανίζονται ὅμως εἰς παλαιότερας ἐποχὰς ὑπὸ μορφᾶς τελείως διαφορετικῆς ἐκείνων ὑπὸ τὰς ὁποίας συναντῶμεν αὐτάς σήμερον:

Οὕτω κατὰ τὸν Μεσαίωνα ὡς καὶ κατὰ τοὺς 16ον καὶ—ἐν μέρει—17ον αἰῶνας ἡ ἐξασφάλισις τῶν ἀπαιτήσεων τῶν δανειστῶν Κρατῶν ἐγένετο διὰ τῆς ὑποθήκευσεως ὑπὸ τοῦ δανειζομένου Κράτους ἀστικῶν ἀκινήτων, ἀκόμη καὶ βασιλικῶν ἀνακτόρων καὶ ἰδίως διὰ τῆς ὑποθήκευσεως δημοσίων κτημάτων (μεταλλείων, δασῶν, ἀγροκτημάτων κ.λ.π.) ἢ καὶ ὀλοκλήρων ἐπαρχιῶν. Π.χ. ὁ Landmann ἀναφέρει ὅτι ἀκόμη καὶ κατὰ τὸ 1767—

εις εποχὴν δηλ. εἰς τὴν ὁποῖαν ἡ ὑποθήκευσις ἐπαρχιῶν ἀποτελεῖ πλέον σπανίαν μορφήν ἐξασφάλισεως— ἡ Δημοκρατία τῆς Γενούης εὐρέθη εἰς τὴν ἀνάγκην πρὸς ἐξασφάλισιν τῶν κρατικῶν δανειστῶν νὰ ἐκχωρήσῃ τὴν Κορσικὴν εἰς τὴν Γαλλίαν.

Ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον κυρίως χαρακτηρίζει τὰς πραγματικὰς ἀσφαλείας τοῦ ἀνωτέρω εἴδους μέχρι τοῦ 17ου αἰῶνος εἶναι ὅτι *τὰ ὑποθηκευόμενα κτήματα μεταβιβάζονται ἀμέσως εἰς τὸν δανειστήν* (ἢ τοὺς δανειστὰς) *ὁ ὁποῖος λαμβάνει ταῦτα εἰς τὴν κατοχὴν του καὶ ἔχει τὸ δικαίωμα χρῆσεως καὶ οἰκονομικῆς ἐκμεταλλεύσεως αὐτῶν μέχρι τῆς ἐξοφλήσεως τοῦ χρέους* ὑπὸ τοῦ ὀφειλέτου Κράτους. Εἰς περίπτωσιν δὲ ὑποθηκεύσεως ὀλοκλήρου ἐπαρχίας (βλ. ἀνωτ.) ὁ δανειστὴς καρποῦται τὰς προσόδους ἐκ τῶν δημοσίων κτημάτων τὰ ὁποῖα εὐρίσκονται εἰς τὴν ἐκχωρουμένην ἐπαρχίαν, εἰσπράττει τὰ ἔσοδα ἐκ τῶν νομημάτων (Regalia) μονοπωλίαν καὶ φόρων εἰς τὴν ἐπαρχίαν ταύτην, καὶ γενικῶς ἔχει οὗτος τὸ δικαίωμα οἰκονομικῆς ἐκμεταλλεύσεως αὐτῆς. Τὸ γεγονός τοῦτο εἶχε κατὰ τὴν εποχὴν ἐκείνην μεταξὺ ἄλλων καὶ τὴν εὐνόητον συνέπειαν διὰ τὸν ὀφειλέτην ὅτι ἠθέληνε κατ' οὐσίαν, καὶ μάλιστα σημαντικῶς, ἡ συνολικὴ πραγματικὴ ἐπιβάρυνσις αὐτοῦ ἐκ τοῦ χρέους του, ἀκριβῶς διότι ἔχανε οὗτος ἐφ' ὅσον ὑφίστατο τὸ χρέος τὰ οἰκονομικὰ ὀφέλη ἐκ τῶν μεταβιβαζομένων εἰς τὸν δανειστήν ἐδαφῶν — δοθέντος μάλιστα ὅτι συνήθως τὸ ἀντικείμενον τῆς ὑποθήκης ἢ τοῦ ἐνεχύρου εἶχε ἀξίαν κατὰ πολὺ μεγαλυτέραν τοῦ ποσοῦ τοῦ χρέους. Τὸ αὐτὸ ἴσχυε καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν κατὰ τὴν ὁποῖαν πρὸς ἐξασφάλισιν τοῦ δανειστοῦ δὲν μεταβιβάζοντο εἰς αὐτὸν ἐπαρχίαι ἢ μεμονωμένα δημόσια κτήματα, ἀλλ' ὠρισμένα πηγαὶ φορολογικῶν ἐσόδων ἢ ὠρισμένα Regalia, αἱ ὁποῖαι ἢ τὰ ὁποῖα ὡσαύτως ἠδύναντο ν' ἀποτελέσουν ἀντικείμενον ἐνεχυριάσεως. Καὶ ἐδῶ ὁ δανειστὴς εἶχε τὸ δικαίωμα ἐκμεταλλεύσεως τῶν εἰς αὐτὸν ἐκχωρουμένων πηγῶν δημοσίων ἐσόδων καθ' ὅλον τὸ χρονικὸν διάστημα ἀπὸ τῆς ἐνεχυριάσεως καὶ μεταβιβάσεως μέχρι τῆς ἐξοφλήσεως τοῦ χρέους ὑπὸ τοῦ ὀφειλέτου.

Σημειωτέον ὅτι καὶ κινητὰ πράγματα παρεδίδοντο ὡς ἐνέχυρον εἰς τὸν δανειστήν μέχρι τῆς ἐξοφλήσεως τοῦ χρέους πρὸς ἐξασφάλισιν τῆς κατὰ τοῦ ὀφειλέτου ἀπαιτήσεώς του. Εἰς τὴν περίπτωσιν τῶν κινητῶν πραγμάτων ἐνεχυριάζοντο πολὺτιμα ἀντικείμενα καὶ ἴδια κοσμήματα τοῦ Στέματος. Π.χ. ἐξ ἱστορικῶν πηγῶν προκύπτει ὅτι ὁ Μάρκος Αὐρήλιος ἐνεχυρίασε τὰ κοσμήματα τοῦ Ρωμαϊκοῦ Θρόνου διὰ νὰ πορισθῇ χρήματα. Κατὰ δὲ τοὺς μέσους χρόνους ἐδόθησαν ὡς ἐγγύησις εἰς τοὺς δανειστὰς ἀκόμη καὶ λείψανα Ἀγίων!

Τὸ ἀνωτέρω σύστημα πραγματικῆς ἐξασφάλισεως τῶν κρατικῶν δανειστῶν ἀρχίζει νὰ ἐγκαταλείπεται βαθμιαίως ἀπὸ τοῦ 17ου αἰῶνος διὰ νὰ παραχωρῆ τὴν θέσιν του εἰς νέον, πλεονεκτικὸν διὰ τὸν ὀφειλέτην, σύστημα. Τὸ χαρακτηριστικὸν τοῦ νέου αὐτοῦ συστήματος, τὸ ὁποῖον ἐμφανισθὲν εἰς τὰς ἀρχὰς τοῦ 17ου αἰῶνος καταλαμβάνει ὅλον ἐν μεγαλυτέραν θέσιν εἰς τὴν

διεθνή δημοσιονομικήν πράξιν μέχρι τῶν ἀρχῶν τοῦ 19ου αἰῶνος (ὅτε ἀρχίζει καὶ αὐτὸ νὰ ἐγκαταλείπεται διαδοχικῶς εἰς τὰς διαφόρους χώρας ἀντικαθιστάμενον ὑπὸ τοῦ σήμερον ἰσχύοντος συστήματος πραγματικῆς ἐξασφαλίσεως περὶ τοῦ ὁποίου κατωτέρω) εἶναι ὅτι γίνεται μὲν, ὡς καὶ πρότερον, ἐνεχυρίασις διαφόρων δημοσίων προσόδων αἱ ὁποῖαι καθίστανται οὕτω ὑπέγγυοι τοῦ Δημοσίου Χρέους, ἢ καὶ κινητῶν πραγμάτων, ἢ υποθήκευσις δημοσίων κτημάτων. *Τὸ ἀντικείμενον ὁμῶς τοῦ ἐνεχύρου ἢ τῆς υποθήκης παραμένει εἰς τὴν κατοχὴν τοῦ ὀφειλέτου, ὁ ὁποῖος ἐξακολουθεῖ χρησιμοποιεῖν ἢ ἐκμεταλλεῦμενος αὐτό.* Μόνον δὲ εἰς περιπτώσιν μὴ ἐξοφλήσεως τοῦ χρέους ἐγείρει ὁ δανειστῆς ἀπαίτησιν ἱκανοποιήσεώς του ἐκ τοῦ ἀντιτίμου πωλήσεως τοῦ ἀντικειμένου τῆς υποθήκης ἢ τοῦ ἐνεχύρου ἢ ἐκ τῶν προσόδων τὰς ὁποίας τοῦτο ἀποφέρει.

ββ) Οἱ Διεθνεῖς Οἰκονομικοὶ Ἐλεγχοί.

Ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ 19ου αἰῶνος ἐγκαταλείπεται βαθμιαίως, ὡς καὶ ἀνωτέρω ἐσημειώθη, τὸ σύστημα ἐνυποθηκεύσεως ἢ ἐνεχυρίασεως δημοσίων κτημάτων, δημοσίων προσόδων κ.λ.π., καὶ τὴν θέσιν του καταλαμβάνει τὸ καὶ σήμερον ἰσχύον *σύστημα τῆς ἐιδικῆς ἀφιερώσεως ὠρισμένης ἢ ὠρισμένων δημοσίων προσόδων εἰς τὴν ὑπηρεσίαν ὠρισμένων δημοσίων δανείων ἢ τοῦ Δημοσίου Χρέους, χωρὶς ταυτόχρονον ἐνεχυρίασιν αὐτῶν.* Εἰδικώτερον, κατὰ τὸ σύστημα τοῦτο ὠρισμένη ἢ ὠρισμένα δημόσια πρόσοδοι δεσμεύονται οὕτως εἰπεῖν, διατιθέμεναι ἀποκλειστικῶς διὰ τὴν καταβολὴν τοκοχρεωλυσίων ὠρισμένων δημοσίων δανείων ἢ τοῦ Δημοσίου Χρέους, μὴ δυνάμεναι νὰ διατεθοῦν, ὡς καὶ τὰ λοιπὰ δημόσια ἔσοδα, διὰ τὴν γενικὴν κάλυψιν τῶν συνολικῶν δημοσίων δαπανῶν. *Μόνον εἰς ἐξαιρετικὰς περιπτώσεις συναντᾶται ἀπὸ τοῦ 19ου αἰῶνος καὶ ἐντεῦθεν ἡ ἐιδικὴ ἀφιέρωσις δημοσίων ἐσόδων εἰς τὴν ἐξυπηρέτησιν τοῦ Δημοσίου Χρέους ἐν συνδυασμῷ μὲ ἐνεχυρίασιν τῶν ἐιδικῶς ἀφιερουμένων ἐσόδων.* Συναντᾶται δὲ ὁ τοιοῦτος συνδυασμὸς ἐιδικῆς ἀφιερώσεως καὶ ἐνεχυρίασεως *ὑπὸ τὴν ἐιδικωτέραν μορφήν τῶν Διεθνῶν Οἰκονομικῶν Ἐλέγχων.* Ὁ Διεθνὴς Οἰκονομικὸς Ἐλεγχος, ὁ ὁποῖος ἀποτελεῖ περιορισμὸν τῶν κυριαρχικῶν δικαιωμάτων τοῦ ὀφειλέτου Κράτους εἰς βάρος τοῦ ὁποῖου ἐπιβάλλεται οὗτος, συνίσταται εἰς *ἔλεγχον τῆς διαχειρίσεως τῶν εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ Δημοσίου Χρέους ἢ ὠρισμένων δημοσίων δανείων ἀποκλειστικῶς ἀφιερουμένων καὶ ἐνεχυριαζομένων πηγῶν δημοσίων ἐσόδων*—αἱ ὁποῖαι καθίστανται ὑπέγγυοι τοῦ Δημοσίου Χρέους—*ὑπὸ ἀντιπροσώπων τῶν ξένων δανειστῶν* τοῦ περὶ οὗ πρόκειται Κράτους *ἢ διπλωματικῶν ἀντιπροσώπων τῶν δανειστριῶν χωρῶν.*

Ἡ ἐπιβολὴ διεθνῶν οἰκονομικῶν ἐλέγχων, ἐμφανισθεῖσα τὸ πρῶτον κατὰ τὸ ἔτος 1870, ὅτε ἐπεβλήθη τοιοῦτος ἔλεγχος εἰς τὴν Τύνηδα, συνεχίσθη κατὰ τὸ ὑπόλοιπον τμήμα τοῦ 19ου αἰῶνος καὶ κατὰ τὰς τρεῖς πρώτας δεκαετηρίδας τοῦ παρόντος αἰῶνος. Ἐκ τῆς βραχείας σχετικῶς ἱστορίας

τῶν διεθνῶν οἰκονομικῶν ἐλέγχων προκύπτει ὅτι οὗτοι ἐπεβλήθησαν εἴτε εἰς ὑποανάπτукτα Κράτη (Μαρόκον, Τύνις, Αἴγυπτος, Τουρκία, Νικαράγουα, Ὀνδούρα κ.λ.π.), εἴτε ὡς συνέλεια στρατιωτικῶν ἡττῶν—ὡς συνέβη μὲ τὴν Γερμανίαν μετὰ τὸν Α΄ Παγκόσμιον Πόλεμον (Δάνεια Dawes) καὶ μὲ τὴν Ἑλλάδα μετὰ τὸν ἀτυχῆ πόλεμον τοῦ 1897.

Εἰδικώτερον καθ' ὅσον ἀφορᾷ τὸν εἰς Ἑλλάδα ἐπιβληθέντα διεθνή οἰκονομικὸν ἔλεγχον καὶ τὴν μορφήν τὴν ὁποίαν ἔλαβεν οὗτος θὰ πρέπει νὰ λεχθοῦν τ' ἀκόλουθα :

Ὁ Διεθνῆς Οἰκονομικὸς Ἐλεγχος ἐγκαθιδρύθη εἰς τὴν χώραν μας πέντε ἔτη μετὰ τὴν πτώχευσιν τοῦ 1893 καὶ μετὰ τὴν ἀτυχῆ διὰ τὴν Ἑλλάδα ἐκβασιν τοῦ Ἑλληνο-Τουρκικοῦ Πολέμου τοῦ 1897 καὶ τὴν ἐπακολουθήσασαν συνθήκην τῆς Κωνσταντινουπόλεως (Σεπτέμβριος 1897) διὰ τοῦ γενομένου κατὰ τὸ ἔτος 1898 συμβιβασμοῦ τοῦ Ἑλληνικοῦ Κράτους μετὰ τῶν δανειστῶν του.

Κατὰ τὸν νόμον ΒΦΙΘ' περὶ Διεθνούς Οἰκονομικοῦ Ἐλέγχου, ὁ ἐν λόγῳ ἔλεγχος θὰ ἴσκηται ὑπὸ Διεθνούς Οἰκονομικῆς Ἐπιτροπῆς, τῆς «Commission Financière Internationale», ὡς τελικῶς ὠνομάσθη ἡ ἐπιτροπὴ αὕτη, ἐδρευούσης ἐν Ἀθήναις καὶ ἀπαρτιζομένης ἐξ ἀντιπροσώπων τῆς Ἀγγλίας, Γαλλίας, Γερμανίας, Αὐστρίας, Ρωσσίας καὶ Ἰταλίας. Ὑπὸ τῶν ἔλεγχον τῆς ἐν λόγῳ Ἐπιτροπῆς ἐτέθησαν αἱ ἐξῆς δημόσιαι πρόσοδοι : α) Τὰ ἐξ φορολογικὰ μονοπώλια, β) ὁ φόρος καταναλώσεως καπνοῦ, γ) τὸ χρητόσημον καὶ δ) αἱ πρόσοδοι τοῦ Τελωνείου Πειραιῶς· ἐν ἀνεπαρκείᾳ δὲ τῶν ἀνωτέρω προσόδων καὶ αἱ πρόσοδοι τεσσάρων ἄλλων ἀμέσως σπουδαιότερων τελωνείων τῆς χώρας. Ἐκ τῶν ἐκχωρηθειῶν προσόδων αἱ τρεῖς πρῶται εἶναι, ὡς ἀναφέρει ὁ Ἀ ν δ ρ ε ἄ δ η ς, κατ' ἐξοχὴν ὑπέγγυοι, «ὑπὸ τὴν ἔννοιαν ὅτι οἱ δανεισταὶ μετέχουν καὶ τῶν πλεονασμάτων αὐτῶν καὶ ὅτι ἡ ἀφορῶσα εἰς ταύτας νομοθεσία δὲν δύναται νὰ μεταβληθῆ ἄνευ τῆς συγκαταθέσεως τῆς Δ.Ο.Ε.». Ἡ ἐν γένει διαχείρισις τῶν παραχωρηθειῶν προσόδων ἀνετέθη εἰς τὴν διὰ τοῦ ἰδίου νόμου συσταθεῖσαν «Ἐταιρίαν Διαχειρίσεως Ὑπεγγύων Προσόδων» τελοῦσαν ὑπὸ τὸν ἄμεσον καὶ ἀπόλυτον ἔλεγχον τῆς Διεθνούς Οἰκονομικῆς Ἐπιτροπῆς. Ἡ ἐταιρεία αὕτη, ἥτις ἀπετελεῖτο ἐκ προσώπων ἐχόντων ἑλληνικὴν ἰθαγένειαν, παρενετίθητο οὕτω μετὰ τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως καὶ τῆς Διεθνούς Οἰκονομικῆς Ἐπιτροπῆς.

Διὰ τοῦ ἀνωτέρω νόμου ὠρίζετο ἀκόμη ἐν minimum τόκου, καθορισθὲν εἰς ποσοστὸν τοῦ ἀρχικοῦ ὀνομαστικοῦ (συμβατικοῦ) τόκου, κυμαινόμενον ἀπὸ 32%—43%, ἀναλόγως ἐκάστον δανείου. Π ρ ο ε β λ έ π ε τ ο ὁ μ ω ς α ὕ ξ η ς τ ῶ ν πο σ ο σ τ ῶ ν τ ο ὔ τ ω ν κατ' ἀκολουθίαν καὶ κατὰ μέτρον τῆς βελτιώσεως τῶν εἰσπράξεων τῶν Ὑπεγγύων Προσόδων (συγκεκριμένως καθ' ὃ μέτρον αὐταὶ ἐκάστοτε θὰ ὑπερέβαινον ὠρισμένον—ἀρχικῶς καθορισθὲν—ποσόν), ὡς καὶ λόγῳ βελτιώσεως τῆς εἰς δραχμάς τιμῆς τοῦ συναλλάγματος, καὶ ἀκόμη δι' ἀφιερώσεως τῶν τόκων τῶν ἀποσβεννυομένων ὁμολογιῶν (δηλ. δι' ἀφιερώσεως τῶν ποσῶν τὰ ὅποια διετίθετο προηγουμένως διὰ πληρωμῆν τοκομεριδιῶν εἰς ἀποσβεσθείας ὁμολογίας).

Περαιτέρω ὁ νόμος προέβλεπε τὴν ἐκ τῶν εἰσπράξεων τῶν ὑπεγγύων προσόδων καταβολὴν εἰς τοὺς κομιστὰς ὁμολογιῶν ἐξωτερικῶν δανείων ἐνὸς minimum ποσοῦ διὰ χρεωλυσίαν, τὸ ὅποῖον ὡσαύτως θὰ ηὔξανετο σὺν τῷ χρόνῳ διὰ τῆς πρὸς τοῦτο διαθέσεως μέρους τῆς ἐκάστοτε ἀυξήσεως τῶν εἰσπράξεων τῶν ἐν λόγῳ προσόδων.

Σχετικῶς πρέπει νὰ σημειωθῇ ὅτι κατὰ τὸν συμβιβασμὸν τοῦ 1898 δὲν συνεφωνήθη μείωσις τοῦ ὀνομαστικοῦ κεφαλαίου τοῦ ἐξωτερικοῦ χρέους, ἐνῶ εἰς ὄλους τοὺς μέχρι τότε γενομένους συμβιβασμοὺς περιλαμβάνετο διάταξις περὶ μείωσης τοῦ κεφαλαίου. Χαρακτηριστικὸν τῆς δυσμενοῦς μεταχειρίσεως τῆς Ἑλλάδος εἶναι ἀκόμη τὸ γεγονός ὅτι ἡ Διεθνὴς Οἰκονομικὴ Ἐπιτροπὴ συνεκροτήθη, ὡς ἤδη ἐσημειώθη, οὐχὶ ἐξ ἀντιπροσώπων ξένων δανειστῶν, ἀλλ' ἐξ ἀντιπροσώπων Μεγάλων Δυνάμεων. Ὁρθῶς διὰ τοῦτο ὁ Ἄνδρεάδης χαρακτηρίζει τὸν εἰς Ἑλλάδα ἐπιβληθέντα Διεθνή Ἐλεγχον ὡς «διπλωματικὸν ἔλεγχον ἀδολωτάτου τύπου», θεωρῶν αὐτὸν ὡς ἐκ τοῦ χαρακτῆρος του τούτου καταθλιπτικώτερον διὰ τὴν χώραν, δοθέντος ὅτι οἱ ἐκπροσωποῦντες τὰς Μεγάλας Δυνάμεις εἶχον τὰ μέσα νὰ δειχθοῦν πιστικώτεροι τῶν ἐκπροσώπων τῶν ξένων δανειστῶν !

γγ) Αἱ πραγματικαὶ ἀσφάλειαι κατὰ τὴν σύγχρονον ἐποχὴν.

Ὡς ἐσημειώθη προηγουμένως ἡ ἐνεχυρίασις δημοσίων προσόδων δὲν ἀποτελεῖ — πλὴν τῆς προαναφερθείσης ἐξαιρετικῆς περιπτώσεως — τὴν εἰς τὴν ἐποχὴν μας συναντωμένην μορφήν πραγματικῆς ἀσφαλείας τῶν κρατικῶν δανειστῶν κατὰ τοῦ κινδύνου ἀθετήσεως ὑπὸ τοῦ ὀφειλέτου Κράτους τῶν ὑποχρεώσεών του. Ἀλλὰ ὅταν ὑφίσταται πραγματικὴ ἀσφάλεια ἔχει αὐτὴ σήμερον, κατὰ κανόνα, τὴν μορφήν ἀπλῶς τῆς εἰδικῆς ἀφιερώσεως ὠρισμένων δημοσίων προσόδων, ἰδίᾳ τῶν ἐσόδων ἐξ ὠρισμένων φόρων, εἰς τὴν ἐξυπηρέτησιν τοῦ δημοσίου χρέους. Σπανίως συναντᾶται σήμερον ἐνεχυρίασις δημοσίων προσόδων πρὸς μεγαλύτεραν ἐξασφάλισιν τῶν κρατικῶν δανειστῶν, καὶ ἀκόμη σπανιώτερον ἐνυποθήκευσις πρὸς τὸν αὐτὸν σκοπὸν δημοσίων κτημάτων. Τοιοῦτον σπάνιον παράδειγμα ἐνυποθήκευσης κρατικοῦ δανείου ἀποτελεῖ τὸ ὑπὸ τοῦ Ἑλληνικοῦ Κράτους συναφθὲν εἰς τὰς ἀρχὰς τοῦ Αἰῶνος (1902), «Δάνειον τῶν Ἑλληνικῶν Σιδηροδρόμων», αἱ ὁμολογίαι τοῦ ὁποίου ἦσαν ἠσφαλισμέναι διὰ πρώτης ὑποθήκης ἐπὶ τοῦ σιδηροδρομικοῦ δικτύου τὸ ὁποῖον κατεσκευάσθη διὰ χρημάτων τοῦ δανείου ἐκείνου.

Ἡ εἰδικὴ ἀφιέρωσις δημοσίων προσόδων ἐξασφαλίζει τοὺς δανειστὰς τοῦ Κράτους ὡς πρὸς τὴν ἱκανοποίησιν τῶν ἀπαιτήσεών των καὶ ἐμπνέει εἰς αὐτοὺς ἐμπιστοσύνην εἰς τὴν θέλησιν καὶ τὴν ἱκανότητα τοῦ Κράτους ν' ἀνταποκριθῇ εἰς τὰς ὑποχρεώσεως του ὡς ὀφειλέτου, διὰ τὸν λόγον ὅτι διὰ τῆς τοιαύτης εἰδικῆς ἀφιερώσεως ἐξασφαλίζονται ἐπαρκῆ χρηματικὰ μέσα διὰ τὴν ἐτησίαν ἐξυπηρέτησιν τοῦ δημοσίου χρέους, τὰ ἐξασφαλιζόμενα δὲ μέσα δὲν δύνανται — ἀκριβῶς λόγῳ τῆς εἰδικῆς ἀφιερώσεως καὶ συνεπῶς τῆς δεσμεύσεώς των — νὰ δαπανηθοῦν δι' ἄλλους σκοποὺς.

Πολλάκις τὰ ἔσοδα ἐκ τῶν εἰδικῶς ἀφιερουμένων εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ δημοσίου χρέους φόρων εἰσάγονται εἰς ἐπὶ τοῦτο συνιστώμενον Εἰδικὸν Ταμεῖον, τὸ ὁποῖον συνήθως ἔχει ἰδίαν νομικὴν προσωπικότητα καὶ

εἰς τὸ ὅποιον ἀντιλοῦνται τὰ διὰ τὴν καταβολὴν τόκων καὶ χρεωλυσιῶν τῶν ἐν ζωῇ δανείων ἀπαιτούμενα χρήματα. Τὸ περισσότερο γνωστὸν παράδειγμα τοιούτων ταμείων εἶναι τὸ ἐν Γαλλίᾳ ἰδρυθὲν τὸ 1926 «Caisse Autonome d' Amortissement de la Dette Publique», τὸ ὅποιον ἐπροικοδοτήθη κατὰ τὴν ἴδρυσίν του μὲ τὰ ἔσοδα ἐξ ὠρισμένων κρατικῶν φόρων καὶ κρατικῶν μονοπωλίων.

Μία ἰδιόρρυθμος μορφή πραγματικῆς ἀσφαλείας ἡ ὁποία ἀπαντᾶται ἐνίοτε εἰς τὴν σύγχρονον δημοσιονομικὴν πράξιν εἶναι ἐκείνη ἡ ὁποία συνίσταται εἰς τὴν συνομολόγησιν κατὰ τὴν σύναψιν ἐνὸς δανείου εἰδικῆς ρήτηρας, δυνάμει τῆς ὁποίας ὁ ὀφειλέτης ἀναλαμβάνει ἔναντι τῶν δανειστῶν του, οἱ ὅποιοι ἔχουν ἐξασφαλισθῆ διὰ πραγματικῶν ἀσφαλειῶν οἰασδήποτε μορφῆς, τὴν ὑποχρέωσιν νὰ μὴ χορηγήσῃ ἄνευ τῆς συγκαταθέσεώς των τὰς ἰδίας ἢ ἄλλας πραγματικὰς ἀσφαλείας εἰς δάνεια τὰ ὅποια ἤθελε συνάψῃ οὗτος μελλοντικῶς — ἐκτὸς ἐὰν τὰ δάνεια, διὰ τὰ ὅποια συνωμολογήθη ἢ ἀνωτέρω ρήτηρα ἤθελον συμμετάσχει ἰσομερῶς καὶ ἰσοδυνάμως εἰς τὰς πραγματικὰς ἀσφαλείας αἱ ὅποια θὰ ἐχορηγοῦντο εἰς μελλοντικῶς ἐκδιδόμενα δάνεια.

γ) Αἱ προσωπικαὶ ἀσφάλειαι.

Παραλλήλως πρὸς τὰς πραγματικὰς ἀσφαλείας, ἡ ἀντὶ τούτων, παρῶν εἰσὶν ἐνίοτε — ἰδίᾳ προκειμένου περὶ Κρατῶν μὲ ἀσθενῆ πίστιν — καὶ αἱ λεγόμεναι προσωπικαὶ ἀσφάλειαι. Αὗται συνίστανται ὡς καὶ ἀνωτέρω ἐσημειώθη εἰς τὴν παροχὴν ἐγγυήσεως εἰς τὸν δανειστὴν ὑπὲρ τοῦ δανειζομένου Κράτους ἐκ μέρους ἄλλου Κράτους, ἢ καὶ πλειόνων Κρατῶν μὲ ἀκμαίαν πίστιν, ἢ ἐκ μέρους Διεθνῶν Ὄργανισμῶν (ὡς εἶναι π.χ. ἡ «Διεθνὴς Τράπεζα Ἀνοικοδομήσεως καὶ Οἰκονομικῆς Ἀναπτύξεως») ἢ τέλος ἐκ μέρους τραπεζικῶν ὀργανισμῶν τῆς Ἡμεδαπῆς. Παραδείγματα κρατικῶν δανείων εἰς τὰ ὅποια οἱ δανεισταὶ ἐξησφαλίσθησαν διὰ τοιούτων ἐγγυήσεων ἀποτελοῦν: τὸ ὑπὸ τοῦ Ἑλληνικοῦ Κράτους συναφθὲν τὸ 1898 «Διακυβερνητικὸν Ἡγγυημένον Δάνειον 170 ἑκατ. χρυσῶν φράγκων», τὸ ὅποιον ἠγγυήθησαν ἀπὸ κοινοῦ αἱ Κυβερνήσεις Ἀγγλίας, Γαλλίας καὶ Ρωσσίας. Ἐπίσης τὸ ὑπὸ τοῦ ἰδίου Ἑλληνικοῦ Κράτους συναφθὲν τὸ 1928 «Δάνειον Σταθεροποιήσεως», τὸ ὅποιον ἐξεδόθη ὑπὸ τὴν αἰγίδα καὶ προστασίαν τῆς τέως «Κοινωνίας τῶν Ἑθνῶν» τὰ ὡσαύτως ὑπὸ τὴν αἰγίδα τῆς Κοινωνίας τῶν Ἑθνῶν ἐκδοθέντα κατὰ τὴν 3ην δεκαετίαν τοῦ Αἰῶνος ἐν Οὐγγαρίᾳ καὶ Αὐστρίᾳ κυβερνητικὰ δάνεια καὶ τέλος τὰ κατὰ τὸ ἔτος 1923 ἐκδοθέντα ἐν Γερμανίᾳ Γραμμάτια Δημοσίου Θησαυροῦ (Schatzanweisungen), τὰ ὅποια ἠγγυήθη ἢ γερομανικῆ Ἐκδοτικῆ Τράπεζα, δηλ. ἡ τότε «Reichsbank».

§ 6. Λαχεία, φορολογικά άπαλλαγαι κ.λ.π.

α) Λαχεία.

Είς τούς όρους ένός δημοσίου δανείου άνήκει ένίστε και ό έξοπλισμός αύτου διά λαχείου, όποτε όμιλοῦμεν περί **λαχειοφόρων δανείων**. Τό λαχείον συνίσταται εις τήν έφ' άπαξ καταβολήν ώρισμένου χρηματικού ποσοῦ εις εκείνους έκ τών κατόχων όμολογιών τών όποίων αι όμολογίαι κληροῦνται, δηλ. εκείνους οι όποιοι εὔνοοῦνται κατά τήν έξαγωγήν τών λαχνών. Τό ποσόν τουτο της έφ' άπαξ καταβολής όμοιάζει πρὸς τό «βραβείον έξοφλήσεως» περί του όποιου έγένετο λόγος άνωτέρω. Διότι όπως και τό βραβείον έξοφλήσεως, οὔτω και τό λαχείον άποτελει έφ' άπαξ καταβολήν πέραν της καταβολής (έξοφλήσεως) της όνομαστικής αξίας της όμολογίας κατά τήν έξόφλησιν της όμολογίας και άνεξαρτήτως ταύτης. Διαφέρει όμως τό λαχείον του βραβείου έξοφλήσεως πρῶτον ως πρὸς τό μέγεθος της έφ' άπαξ καταβολής: Τό βραβείον έξοφλήσεως είναι εις ποσόν μικρότερον του ποσοῦ της όνομαστικής αξίας εκάστης όμολογίας, άποτελοῦν ποσοστὸν ταύτης. Ένῶ τό χρηματικόν ποσόν του λαχείου άποτελει πολλαπλάσιον (π.χ. δεκακισχιλιαπλάσιον, δισχιλιαπλάσιον, χιλιαπλάσιον, πεντακοσιαπλάσιον κ.λ.π.) της όνομαστικής αξίας της όμολογίας του περί ου πρόκειται δανείου. Έκτός τούτου ή έφ' άπαξ καταβολή γίνεται ως είδομεν άνωτέρω εις τήν περίπτωση τού βραβείου πρὸς τους τοῦς κομιστάς όμολογιών, ένῶ εις τήν περίπτωση του λαχείου εις ώρισμένους μόνον έξ αυτών. Τέλος ή καταβολή του βραβείου έξοφλήσεως συμπίπτει χρονικῶς με τήν έξόφλησιν εκάστης όμολογίας, ένῶ ή καταβολή του κέρδους του λαχείου γίνεται εις χρόνον προγενέστερον του χρόνου έξοφλήσεως.

Συνήθως **τά λαχειοφόρα δάνεια εκδίδονται με χαμηλότερον του τρέχοντος συμβατικόν τόκον** (χωρίς όμως ή έκδοσις αυτών να γίνεται κάτω του άρτίου) **ή και είναι άτικα**. Τουτο καθίσταται δυνατόν διά τόν λόγον ότι εις τās χώρας εις τās όποιās ό πληθυσμός ή έν τμήμα αύτου συγκινείται υπό του λαχείου και εις τās όποιās συνεπῶς τό λαχείον άποτελει μέσον προσελκύσεως τών άποταμιευτών, τό δέ έχον άνάγκην δανεισμοῦ Κράτος έξοπλίζει τὰ ύπ' αύτου εκδιδόμενα δάνεια διά λαχείου, οι έγγραφόμενοι εις ταῦτα ενδιαφέρονται ολιγώτερον, ή και οὐδόλως διά τήν άποδοτικότητα τών εις τοιαῦτα δάνεια επενδυομένων άποταμιεύσεων των και περισσότερον (ή αποκλειστικῶς) διά τό ένδεχόμενον της πραγματοποιήσεως σημαντικοῦ κέρδους έκ λαχείου. Π.χ. οι πλείστοι τών έγγραφέντων τό 1954 εις τό υπό της Έλληνικής Κυβερνήσεως εκδοθέν εις δημοσίαν έγγραφήν «Έθνικόν Παραγωγικόν Δάνειον» έπραξαν τουτο όχι διότι απέβλεψαν εις τόν συμβατικόν τόκον του δανείου εκείνου (ό όποίος ήτο άλλως τε άσημαντος, συγκρινόμενος πρὸς τόν τότε έν τῇ Έλληνικῇ Πιστωτικῇ Άγορᾷ ισχύοντα λίαν ύψηλόν τόκον), αλλά διότι προσηλκύσθησαν από τό λαχείον με τό όποιον ήτο έξωπλισμένος τό δάνειον του 1954. «Όταν ή έλξίς

καὶ ἔλπις τοῦ ἐκτάκτου καὶ ὑπερόγκου κέρδους ἐκ λαχείου ἐξωθῆ εἰς πολλὰς χώρας ἕνα μέγαν ἀριθμὸν προσώπων εἰς τὸ νὰ ἀποταμιεύσουν ἐν τμήμα τοῦ εἰσοδήματός των διὰ νὰ ἀγοράσουν λαχεῖον, μολονότι γνωρίζουν ὅτι εἰς (τὴν πιθανωτέραν) περίπτωσιν διαψεύσεως τῶν ἐλπίδων των θὰ χάσουν καὶ αὐτὸ τὸ χρηματικὸν ποσὸν τὸ ὁποῖον ἀπεταμίευσαν ὑπὸ τὴν μορφήν τοῦ λαχείου, εὐλογον εἶναι νὰ μὴ ἀποδίδουν καμμίαν σημασίαν εἰς τὸν τόκον τὸν ὁποῖον ἀποφέρει ἢ ἀποταμίευσιν τὴν ὁποίαν ἐπενδύουν εἰς ὁμολογίας λαχειοφόρων δανείων. Τὴν νοσοτροπία ταύτην τοῦ Κοινοῦ ἐκμεταλλεύεται τὸ Κράτος καὶ ἐκδίδει τὰ λαχειοφόρα δάνεια μὲ χαμηλὸν ὀνομαστικὸν τόκον (χαμηλότερον τοῦ τρέχοντος) ἢ ὡς ἐσημειώθη ἄνωτέρω τὰ ἐκδίδει τελείως ἄτοκα. Τὸ λαχεῖον ἀσκεῖ κυρίως ἐπίδρασιν ἐπὶ τῶν μικρῶν ἀποταμιευτῶν (εἶναι δηλ. τοῦτο μέσον ἔλξεως τῆς μικρᾶς ἀποταμιεύσεως) τοὺς ὁποίους ἐλάχιστα ἐπηρεάζουν εἰς τὰς ἀποφάσεις των περὶ ἐπενδύσεως εἰς ὁμολογιακὰ δάνεια τὸ ὕψος τοῦ συμβατικοῦ αὐτῶν τόκου καὶ αἱ φορολογικαὶ ἀπαλλαγαὶ (βλ. κατωτέρω).

Τοῦ λαχείου ὡς μέσον προσελκύσεως κεφαλαίων ἐγένετο χρῆσις ὑπὸ διαφόρων Κρατῶν, ἰδίᾳ κατὰ τὸ μεσοπόλεμον διάστημα (π. χ. ὑπὸ τῆς Γερμανίας, Βελγίου, Γαλλίας). Εἰς μεγαλυτέραν ὅμως κλίμακα ἐγένετο χρῆσις λαχείου κατὰ τὴν ἔκδοσιν δημοσίων δανείων μετὰ τὸν Β' Παγκόσμιον Πόλεμον. Παραδείγματα λαχειοφόρων δανείων παρ' ἡμῖν ἀποτελοῦν ὠρισμένα ἐκ τῶν μεταπολεμικῶς ἐκδοθέντων ὑπὸ τῆς ΔΕΗ καὶ ὑπὸ τοῦ Ἑλληνικοῦ Κράτους δανείων.

β) Φορολογικαὶ Ἀπαλλαγαί.

αα) Ἀντικείμενον τῆς ρήτρας φορολογικῆς ἀπαλλαγῆς.

Ἡ ρήτρα φορολογικῆς ἀπαλλαγῆς ἀπαντᾶται εἰς ὅλα σχεδὸν τὰ δημόσια δάνεια, ἀκόμη καὶ εἰς ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα δὲν εἶναι ἐξωπλισμένα διὰ λαχείου. Εἶναι δὲ ἡ φορολογικὴ αὕτη ἀπαλλαγή εἴτε *καθολικῆ*, ἀναφέρεται δηλ. εἰς ὅλους τοὺς φόρους οἱ ὁποῖοι λειτουργοῦν εἰς ὠρισμένην χώραν: π. χ. εἰς τὸν φόρον εἰσοδήματος καθ' ὅσον ἀφορᾷ τὸ εἰσόδημα τῶν ὁμολογιούχων ἐκ τόκων τῶν δημοσίων ὁμολογιακῶν δανείων, εἰς τὸν φόρον κληρονομιῶν καθ' ὅσον ἀφορᾷ τὴν ὑπὸ μορφήν ὁμολογιῶν δημοσίων δανείων κληρονομουμένην περιουσίαν, εἰς τὸν φόρον κερδῶν ἐκ λαχείου, καθ' ὅσον ἀφορᾷ τὸ κέρδος ἐκ λαχείου λαχειοφόρου δημοσίου δανείου κ.λ.π., εἴτε *μερικῆ*, ἀναφερομένη εἰς ὠρισμένους ἢ ὠρισμένον μόνον ἐκ τῶν φόρων οἱ ὁποῖοι ἰσχύουν εἰς τὴν χώραν περὶ τῆς ὁποίας πρόκειται, π. χ. ἀφορᾷ αὕτη μόνον εἰς τὸν φόρον εἰσοδήματος.

Ἐπίσης ἡ ρήτρα τῆς φορολογικῆς ἀπαλλαγῆς εἶναι δυνατὸν νὰ ἀναφέρεται μόνον εἰς τοὺς *παρόντας φόρους* δηλ. εἰς τοὺς κατὰ τὴν ἔκδοσιν τοῦ περὶ οὗ πρόκειται δανείου ἰσχύοντος, ἢ νὰ ἐκτείνεται αὕτη καὶ εἰς τοὺς *μελλοντικῶς ἐπιβληθησομένους φόρους*. Εἰς περίπτωσιν π. χ. κατὰ τὴν

ὁποῖαν εἰς τὴν χώραν περὶ τῆς ὁποίας πρόκειται δὲν ἰσχύει κατὰ τὸν χρόνον τῆς ἐκδόσεως ἑνὸς δημοσίου δανείου ὁ ἐτήσιος φόρος περιουσίας, εἰσάγεται δὲ μεταγενεστέρως ὁ φόρος οὗτος, ἢ ὑπὸ μορφήν ὁμολογιῶν δημοσίων δανείων συνισταμένη περιουσία δὲν θὰ ὑποβληθῆ εἰς τὸν φόρον αὐτόν, ἐφ' ὅσον ἡ ρήτρα φορολογικῆς ἀπαλλαγῆς μὲ τὴν ὁποῖαν εἶναι ἐξωπλισμένα τὰ δάνεια ταῦτα ἀφορᾷ ὄχι μόνον εἰς παρόντας ἀλλὰ καὶ εἰς μελλοντικούς φόρους.

Ἀκόμη εἶναι δυνατὸν ἡ ρήτρα φορολογικῆς ἀπαλλαγῆς νὰ ἀφορᾷ διαζευκτικῶς εἰς πρὸςσωπικούς καὶ εἰς πραγματικούς φόρους. Π. χ. εἶναι δυνατὸν νὰ ἔχη καθορισθῆ ὅτι ἡ φορολογικὴ ἀπαλλαγὴ ἰσχύει μόνον διὰ τὸν φόρον εἰσοδήματος ἢ (καί) μόνον διὰ τὸν φόρον κληρονομιῶν. Ἡ νὰ ἀφορᾷ αὕτη μόνον εἰς τοὺς ἀντικειμενικούς φόρους, οἱ ὁποῖοι ἐνδεχομένως ὑφίστανται εἰς τὴν χώραν περὶ τῆς ὁποίας πρόκειται : π. χ. εἰς τὸν ἀντικειμενικὸν φόρον εἰσοδήματος ἐκ κεφαλαίου ἢ εἰς τὸν πρόσθετον συμπληρωματικὸν φόρον τοῦ εἰσοδήματος ὁ ὁποῖος ἐπιβάλλεται εἰς ὠρισμένας χώρας (ὡς παρ' ἡμῖν) παραλλήλως πρὸς τὸν ἐνιαῖον φόρον εἰσοδήματος καὶ ὁ ὁποῖος εἶναι ἀντικειμενικὸς φόρος μὲ ἀναλογικὸν συντελεστὴν πλήτων ἀποκλειστικῶς τὸ ἐκ περιουσίας εἰσόδημα.

Τέλος, συμβαίνει ἐνίοτε ἡ παροχὴ φορολογικῶν πλεονεκτημάτων εἰς ἐκδιδόμενα δάνεια ἀντὶ νὰ συνίσταται εἰς φορολογικὴν ἀπαλλαγὴν ὑπὸ τὰς ἀνωτέρω μορφὰς νὰ συνίσταται εἰς *φορολογικὴν ἀμνηστειαν* δι' ἐπελθοῦσαν καθυστέρησιν ἐκπληρώσεως ὑπὸ τοῦ φορολογουμένου τῶν φορολογικῶν αὐτοῦ ὑποχρεώσεων, καὶ ἰδίως διὰ γενομένην ὑπ' αὐτοῦ κατὰ τὸ παρελθὸν φοροδιαφυγὴν (π. χ. εἰς τὸν φόρον εἰσοδήματος). Ἡ φορολογικὴ ἀμνηστεία παρέχεται ὁμως ὑπὸ τὸν ὄρον τῆς ὑπὸ τοῦ φοροφυγᾶδος ἐπενδύσεως εἰς ὁμολογίας νεοεκδιδομένου δανείου τοῦ ποσοῦ τοῦ φόρου τὸ ὁποῖον οὗτος διέφυγε παρανόμως ἢ τοῦ ποσοῦ τοῦ φόρου τοῦ ὁποῖου καθυστέρησεν τὴν καταβολήν. Τὸ περισσότερον γνωστὸν παράδειγμα φορολογικῆς εὐνοήσεως τῶν ἐγγραφομένων εἰς δημόσια δάνεια ὑπὸ τὴν μορφήν χορηγήσεως εἰς αὐτοὺς φορολογικῆς ἀμνηστείας ἀποτελεῖ τὸ ἐν Γερμανίᾳ ὑπὸ τῶν Κρατικῶν Σιδηροδρόμων ἐκδοθὲν κατὰ τὸ 1931 δάνειον τὸ ἐπικληθὲν «Δάνειον Φορολογικῆς Ἀμνηστείας».

Μεταπολεμικῶς ἡ ρήτρα φορολογικῆς ἀπαλλαγῆς δὲν ἐντοπίζεται εἰς τὰ κυβερνητικὰ δάνεια, ὡς τοῦτο συνέβαινε πρότερον ὅτε ἡ συνομολόγησις ταύτης ἀπέβλεπεν ἀποκλειστικῶς εἰς τὸ νὰ καταστήσῃ τὰ δημόσια δάνεια ἑλκυστικώτερα καὶ νὰ συμβάλῃ εἰς τὴν ἐπιτυχίαν αὐτῶν. Ἄλλ' ἡ *ρήτρα φορολογικῆς ἀπαλλαγῆς συνομολογεῖται καὶ κατὰ τὴν ἐκδοσὴν δανείων ὑπὸ δημοσίων ἐπιχειρήσεων*, εἰς ὠρισμένας μάλιστα χώρας *παρέχεται ὑπὸ τοῦ νόμου ἀκόμη καὶ εἰς ἰδιωτικὰ ὁμολογιακὰ δάνεια* ἀπαλλαγὴ τῶν ἐξ αὐτῶν τόκων ἐκ τοῦ φόρου εἰσοδήματος πρὸς τὸν σκοπὸν φορολογικῆς ἐνθαρρύνσεως τῶν ἐπενδύσεων εἰς ὁμολογίας, ἤτοι πρὸς τὸν σκοπὸν ὅπως χρησιμοποιηθῆ ἡ φορολογικὴ ἀπαλλαγὴ τῶν τόκων ὡς μέσον κατευθύνσεως

τῆς σχηματιζομένης ἀποταμιεύσεως εἰς τοὺς κοινωνικοοικονομικῶς σκοπιμωτέρους ἀγωγούς.

ββ) Ἡ σημασία τῆς χορηγήσεως φορολογικῶν ἀπαλλαγῶν ἀπὸ τῆς ἀπόψεως τοῦ ἐκδότη τοῦ δανείου καὶ τῶν δανειστῶν αὐτοῦ καὶ ἡ ἀποτελεσματικότης τῶν παρεχομένων ἀπαλλαγῶν.

Ἐξεταζόμενα αἱ κατὰ τὴν ἐκδοσιν δημοσίων δανείων συμφωνούμενα φορολογικαὶ ἀπαλλαγαὶ ἀπὸ τῆς ἀπόψεως τοῦ ἐκδότη τοῦ δανείου σημαίνουν αὔξησιν κατ' οὐσίαν τῆς χρηματικῆς ἀμοιβῆς τῶν εἰς τὴν διάθεσιν του τιθεμένων κεφαλαίων. Ἐνῶ ἀπὸ τῆς ἀπόψεως τῶν δανειστῶν του αἱ χορηγούμενα ἀπαλλαγαὶ συνεπάγονται ἀντίστοιχον πρὸς τὸ μέγεθος αὐτῶν αὔξησιν τῆς συνολικῆς πραγματικῆς καθαρᾶς ἀποδοτικότητος τῶν εἰς ὁμολογίας δημοσίων δανείων ἐπενδυομένων κεφαλαίων.

Σκοπὸς τῶν φορολογικῶν ἀπαλλαγῶν εἶναι, ὡς ἐλέχθη, νὰ καταστήσουν περισσότερον ἐλκυστικὰ (παρ' ὅσον ἄλλως θὰ ἦσαν) τὰ ἐκδιδόμενα δημόσια δάνεια καὶ νὰ ἐπαυξήσουν τὸν βαθμὸν ἐπιτυχίας αὐτῶν. **Ὁ σκοπὸς δὲ οὗτος τῶν φορολογικῶν ἀπαλλαγῶν ἐπιτυγχάνεται πάντοτε**—ἐκτὸς ἂν συντρέχουν ἄλλοι λόγοι, δημιουργοῦντες εἰς τοὺς κατόχους κεφαλαίου ἀποστροφὴν πρὸς τὰ δημόσια δάνεια. **Ἐπιτυγχάνεται δὲ τόσον περισσότερον, ὅσον ὑψηλότερον εἶναι τὸ ἐπίπεδον φορολογικῆς ἐπιβαρύνσεως τοῦ πληθυσμοῦ** εἰς τὴν περὶ ἧς πρόκειται χώραν (1), **ὅσον μικροτέρα εἶναι ἡ φοροδιαφυγὴ** εἰς τὴν χώραν ταύτην **καὶ ὅσον μεγαλύτερον εἶναι τὸ ἐκ τοκομεριδίων ὁμολογιακῶν δανείων εἰσόδημα, ὡς καὶ τὸ ἐξ ἄλλων πηγῶν εἰσόδημα τῶν κατ' ἰδίαν ὁμολογιούχων.**

γγ) Μειονεκτήματα καὶ πλεονεκτήματα τῆς συνομολογήσεως τῆς ρήτηρας φορολογικῆς ἀπαλλαγῆς εἰς τὰ δημόσια δάνεια.

Ἡ ρήτηρα φορολογικῆς ἀπαλλαγῆς παρουσιάζει ἐν πρώτοις τὸ μειονέκτημα ὅτι **οἱ κάτοχοι κεφαλαίου ἔχουν πολλάκις τὴν τάσιν νὰ υποτιμῶν τὸ οἰκονομικὸν ὄφελος τὸ ὁποῖον πορίζουν εἰς αὐτοὺς αἱ χορηγούμενα φορολογικαὶ ἀπαλλαγαὶ**—δοθέντος μάλιστα ὅτι δὲν εἶναι εἰς θέσιν οὗτοι νὰ ὑπολογίσουν ἐν τῷ συνόλῳ του τὸ ὄφελος τοῦτο. Τὸ γεγονός δὲ αὐτὸ μειώνει τὴν ἀποτελεσματικότητα τῶν χορηγουμένων ἀπαλλαγῶν.

Ἐπίσης ἡ ρήτηρα φορολογικῆς ἀπαλλαγῆς παρουσιάζει διὰ τὴν Κυβέρνησιν, ὅταν εἶναι αὕτη ἐκδότης τῶν περιεχόντων τὴν ρήτηραν δανείων, ὅτι **τὸ Κράτος ὑφίσταται ἀντιστοίχως μεγαλύτεραν ἐξ αὐτῶν ἐπιβάρυνσιν.**

1. Διότι ὅσον μεγαλύτερα εἶναι ἡ φορολογικὴ ἐπιβάρυνσις τόσον μεγαλύτερον εἶναι καὶ τὸ οἰκονομικὸν ὄφελος ἐκ τῆς φορολογικῆς ἀπαλλαγῆς.

Περαιτέρω παρουσιάζει ή συνομολόγησις τής ρήτρας φορολογικής άπαλλαγής τó μειονέκτημα ότι τó Κράτος είτε είναι έκδότης τών δανείων τά όποία περιέχουν τήν ρήτραν ταύτην είτε όχι, ύφίσταται άπώλειαν έσόδων λόγω τής συνομολόγησεως τής ρήτρας. Τό μέγεθος δέ τής άπωλειας έσόδων λόγω τής συνομολόγησεως τής ρήτρας φορολογικής άπαλλαγής δέν είναι εις θέσιν νά ύπολογισθ ή Κυβέρνησις, άκόμη και άν ή ρήτρα άφορα μόνον εις τούς παρόντας φόρους. Π. χ. δέν δύναται αύτη νά γνωρίζη εις ποιον συνολικώς ποσόν θά άνέρχεται κατ' έτος ή άπώλεια έσόδων εκ τού φόρου εισοδήματος, κατ' άκολουθίαν τής άπαλλαγής εκ τού φόρου τούτου τών εισοδημάτων εκ τόκων τών δημοσίων δανείων. Διότι δέν δύναται νά γνωρίζη εκ τών προτέρων τó συνολικόν εισόδημα ένός έκάστου όμολογιούχου εκ τού όποίου (συνολικού εισοδήματος) έκπίπτει τó εκ τόκων εισόδημα αύτου, τó όποιον άπαλλάσσεται τού φόρου, και συνεπώς δέν δύναται νά γνωρίζη εις ποιον ποσόν θά άνέλθη ή μείωσις τής φορολογικής έπιβαρύνσεως έκάστου όμολογιούχου εκ τού φόρου εισοδήματος λόγω τού μη συνυπολογισμού εις τó συνολικόν φορολογητέον αύτου εισόδημα τού εισοδήματός του εκ τόκων όμολογιακών δανείων (1).

Από κοινωνικής άπόψεως ώς και από άπόψεως φορολογικής δικαιοσύνης ή ρήτρα φορολογικής άπαλλαγής έχει ώς συνέπειαν χονδροειδή παραβίασιν τής άρχής τής μετρήσεως τής φορολογικής έπιβαρύνσεως και τής μη διαφοροποιήσεως τής φορολογικής έπιβαρύνσεως άτόμων τής ίδίας φοροδοτικής Ικανότητος. Τό γεγονός αύτό προσλαμβάνει μεγαλύτεραν σημασίαν, όσάκις τó επίπεδον φορολογικής έπιβαρύνσεως εις μίαν χώραν είναι ύψηλόν άκόμη και διά τά μικράς φοροδοτικής Ικανότητος άτομα. Υπό τās συνθήκας αυτάς ή φορολογική άπαλλαγή άτόμων άνηκόντων εις τούς

1. Έάν π. χ. τó συνολικόν εισόδημα τού Α φορολογουμένου εκ τόκων όμολογιακών δανείων είναι 250.000 δραχ. και τó εισόδημα τούτο άποτελεϊ τó μοναδικόν αύτου εισόδημα, ή άπώλεια έσόδου τού Δημοσίου θά άνέλθη εις τó ποσόν τού φόρου ό όποιος θά άνελόγει εις τó εισόδημα αύτό εάν δέν ύφίστατο φορολογική άπαλλαγή, ποσόν τó όποιον είναι καθ' ύπόθεσιν 50.000. Έάν όμως ό περι ού ό λόγος φορολογούμενος έχη πλην τού εισοδήματος 250.000 δραχμών εκ τόκων και εισόδημα έτέρων 250.000 δραχμών εκ άλλων πηγών, ήτοι συνολικόν εισόδημα 500.000 δραχ. θά πρέπει μη ύπαρχούσης φορολογικής άπαλλαγής (διά τó εισόδημα εκ τόκων) νά καταβάλλη ούτος ώς φόρον εισοδήματος καθ' ύπόθεσιν ποσόν 175.000 δραχ. διά τó εκ τών δύο πηγών συνολικόν αύτου εισόδημα. Λόγω όμως τής φορολογικής άπαλλαγής τού εκ τόκων εισοδήματος, τó εισόδημα τούτο θεωρείται ώς μη πραγματοποιηθέν και διά τούτο ό φορολογούμενος περι ού ό λόγος θά πρέπει νά καταβάλλη φόρον μόνον διά ποσόν 250.000 δραχ., δηλ. διά τó εκ τών λοιπών πηγών εισόδημά του. Ό φόρος δέ δι' εισόδημα 250.000 δραχ. είναι κατά τήν γενομένην ύπόθεσιν 50.000 δραχ. Συνεπώς ή άπώλεια φορολογικών έσόδων λόγω τής άπαλλαγής και άλλων πηγών εισοδήματος είναι εις τó παράδειγμα 125.000 δραχ., ήτοι ύπερδιπλασία τής άπωλειας ή όποία έπέρχεται όταν δέν ύφίστανται και άλλαι πηγαί εισοδήματος.

μεσαίους, ἰδίᾳ δὲ εἰς τοὺς ἀνωτέρους εἰσοδηματικούς ὁμίλους, προσβάλλει τὸ δημόσιον αἴσθημα τῆς φορολογικῆς δικαιοσύνης καὶ προκαλεῖ δυσφορίαν εἰς τοὺς ἄλλους φορολογουμένους. Δημιουργεῖται, καὶ εὐλόγως, δυσφορία καὶ προκαλεῖται ἀγανάκτησις ὅταν — ὡς ἔγραφεν ὁ ἀείμνηστος Ἄνδρεάδης — «βιοπαλαιστὴς ἐπαγγελματίας φορολογητὴ ἀπηνῶς, ἑκατομυριοῦχος δὲ μὴ ἔχων ἄλλην ἐργασίαν παρὰ τὴν κόπτη τοκομερίδια μένει ἀσύδοτος».

Ἄφ' ἑτέρου ὁμως ἡ ρήτρα φορολογικῆς ἀπαλλαγῆς παρουσιάζει τὸ πλεονέκτημα, περὶ τοῦ ὁποῦ ἐγένετο λόγος ἀνωτέρω, ὅτι **ἐπαυξάνει τὰς πιθανότητας ἐπιτυχίας τῶν νεοεκδιδομένων δημοσίων δανείων.** Ἐκτὸς τούτου, εἰς περίπτωσιν εἰδικώτερον ἐκδόσεως παραγωγικῶν δημοσίων δανείων ἢ **συνομολόγησις τῆς ρήτρας φορολογικῆς ἀπαλλαγῆς ἀποτελεῖ τὸ μέσον διὰ τοῦ ὁποῦ διοχετεύεται ἡ σχηματιζομένη ἰδιωτικὴ ἀποταμίευσις εἰς χρησίμους ἀγωγούς,** δηλ. διὰ τὴν χρηματοδότησιν παραγωγικῶν ἐπενδύσεων (βλ. ἀνωτ.), ἀντὶ τῆς ἐπενδύεται αὕτη π.χ. εἰς χρυσὸν ἢ τὴν διατίθεται διὰ τὴν χρηματοδότησιν πολυτελῶν ἐπενδύσεων κ.λ.π. Μὲ ἄλλας λέξεις ἡ ρήτρα φορολογικῆς ἀπαλλαγῆς **ἀποτελεῖ μορφήν φορολογικῶν κινήτρων,** διὰ τῶν ὁποίων ὡς εἶδομεν ἀλλαχού ἐξυπηρετεῖται ἡ οἰκονομικὴ λειτουργία τοῦ φόρου καὶ εἰδικώτερον ὁ σκοπὸς τῆς προωθήσεως ὑπὸ τούτου τῆς οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως.

γ) Ἄλλα πλεονεκτήματα.

Τέλος πρὸς τὸν σκοπὸν τῆς κατὰ τὸ δυνατόν μεγαλυτέρας ἐπιτυχίας τῶν ὑπὸ τοῦ Δημοσίου ἐκδιδομένων ὁμολογιακῶν δανείων παρέχεται πολλὰ εἰς τοὺς κατόχους τοιούτων πιστωτικῶν τίτλων τὸ δικαίωμα ὅπως χρησιμοποιοῦν τοὺς εἰς χεῖρας των εὐρισκομένους τίτλους ἀντὶ χρήματος διὰ τὴν πληρωμὴν φόρων ἢ (καὶ) ἡ δυνατότης λήψεως πιστώσεων παρὰ Τραπεζῶν δι' ἐνεχυριάσεως ὁμολογιῶν ἢ ἀκόμη ὀρίζεται κατὰ τὴν ἔκδοσιν ἐνὸς δημοσίου δανείου ὅτι αἱ ὁμολογίαι αὐτοῦ θὰ γίνωνται δεκταὶ διὰ σύστασιν ἐγγυοδοσιῶν ὑπὲρ τοῦ Δημοσίου. Πάντα τὰ πρόσθετα ταῦτα πλεονεκτήματα ἔχουν — ὡς εἶναι εὐνόητον — ὡς συνέπειαν ὅτι **ἐπαυξάνουν τὴν δυνατότητα ρευστοποιήσεως τῶν ὑπὸ τῶν ὁμολογιούχων κατεχομένων τίτλων τῶν δημοσίων δανείων** (1) καὶ συμβάλλουν διὰ τοῦτο εἰς τὴν ἐπιτυχίαν τῶν ἐκάστοτε ἐκδιδομένων νέων δανείων.

1. Ὡς εἰς ἄλλο κεφάλαιον ἐσημειώθη, ἡ ρευστοποίησις τῶν ἀπαιτήσεων τῶν κατόχων τίτλων ὁμολογιακῶν δανείων ἔναντι τοῦ ἐκδότου τοῦ δανείου καθίσταται δυνατὴ κατὰ κύριον λόγον διὰ τῆς πωλήσεως τῶν κατεχομένων τίτλων (ὁμολογιῶν) εἰς τὸ Χρηματιστήριον Ἀξιών.

Η ΕΠΙΓΕΝΟΜΕΝΗ ΜΕΤΑΒΟΛΗ ΤΩΝ ΟΡΩΝ ΕΚΔΟΣΕΩΣ (ΜΕΤΑΤΡΟΠΗ)

§ 1. Εισαγωγικά παρατηρήσεις.

Οἱ ὄροι ἐκδόσεως ὠρισμένου ἢ ὠρισμένων δημοσίων δανείων εἶναι δυνατὸν νὰ μεταβληθοῦν ἐκ τῶν ὑστέρων, συνήθως δὲ μεταβάλλονται οὗτοι ἐπ' ὠφελείᾳ τοῦ ἐκδότου τῶν δανείων ἐκμεταλλεομένου τὴν ἐπελθοῦσαν εὐνοϊκὴν δι' αὐτὸν ἐξέλιξιν τῶν συνθηκῶν εἰς τὴν πιστωτικὴν ἀγορὰν ἢ τὴν βελτίωσιν τῆς πίστεώς του. Ἡ ἐπιγενομένη αὕτη μεταβολὴ καλεῖται **μετατροπὴ** (Conversion, Konversion). Ὁ ὄρος «μετατροπὴ» χρησιμοποιεῖται εἰς τὴν εἰδικὴν φιλολογοῖαν ὑπὸ δύο ἐννοίας, ἥτοι ὑπὸ στενὴν καὶ ὑπὸ εὐρείαν ἐννοίαν: **Ὑπὸ στενὴν ἐννοίαν μετατροπὴ εἶναι ἡ μεταβολὴ τοῦ τόκου τῶν κατὰ τὸ παρελθὸν ἐκδοθέντων δανείων, ἐνῶ ὑπὸ εὐρείαν ἐννοίαν μετατροπὴ εἶναι ἡ ἐκ τῶν ὑστέρων λαμβάνουσα χώραν μεταβολὴ τῶν ἐν γένει ὄρων ἐκδόσεως ἐνὸς ἢ πλειόνων** (συνήθως πλειόνων) **δανείων, τὰ ὁποῖα εἶχον ἐκδοθῆ κατὰ τὸ παρελθόν.** Συνεπῶς ἡ ὑπὸ εὐρείαν ἐννοίαν μετατροπὴ δὲν περιλαμβάνει μόνον τὴν μεταβολὴν τοῦ τόκου, ἀλλὰ εἶναι δυνατὸν ν' ἀναφέρεται καὶ εἰς ἄλλους δανειακοὺς ὄρους, π.χ. εἰς τὸν χρόνον ἀποσβέσεως τῶν εἰς τὸ παρελθὸν συναφθέντων χρεῶν. Αἱ κυρίως ἐμφανιζόμεναι εἰς τὴν πρᾶξιν περιπτώσεις ὑπὸ εὐρείαν ἐννοίαν μετατροπῆς εἶναι ἡ περίπτωσης τῆς ἐνοποιήσεως καὶ ἡ περίπτωσης τῆς παγιοποιήσεως τοῦ δημοσίου χρέους.

§ 2. Ἐνοποιήσεις καὶ παγιοποιήσεις τοῦ δημοσίου χρέους.

Περὶ **ἐνοποιήσεως** τοῦ δημοσίου χρέους ὁμιλοῦμεν ὅταν γίνεται ἀνταλλαγὴ τῶν εἰς χεῖρας τῶν δανειστῶν εὐρισκομένων ὁμολογιῶν πλειόνων κατὰ τὸ παρελθὸν ἐκδοθέντων δανείων, ἕκαστον τῶν ὁποίων περιέχει διαφόρους ὄρους (διάφορον τόκον, διάφορον χρόνον ἀποσβέσεως κ.λ.π.) με ὁμολογίας ἐνὸς **ἐνιαίου δανείου**, τοῦ δανείου ἐνοποιήσεως, τὸ ὁποῖον ἐκδίδεται πρὸς τὸν σκοπὸν ὅπως οἱ τίτλοι αὐτοῦ ἀνταλλαγῶν με τοὺς τίτλους τῶν πρὸς ἐνοποιήσιν δανείων τοὺς εὐρισκομένους εἰς χεῖρας τῶν ὁμολογούχων τῶν δανείων τούτων. Διὰ τῆς ἐνοποιήσεως ἐκλείπει ὁ πρότερον ὑφιστάμενος διαφορισμὸς ὡς πρὸς τοὺς ὄρους ἐκδόσεως τῶν ἐνοποιηθέντων δανείων, διότι αἱ ὁμολογίαι τοῦ ἐκδοθέντος δανείου τῆς ἐνοποιήσεως, αἱ ὁποῖαι ἀντηλλάγησαν με τὰς ὁμολογίας τῶν ἐνοποιηθέντων δανείων, φέρουν ὅλαι

τὸν ἴδιον συμβατικὸν τόκον, εἶναι ὅλαι ἐξοφλητέαι ἐντὸς τοῦ ἰδίου χρονικοῦ διαστήματος, περιέχουν ὅλαι τὴν ἴδιαν ἢ τὰς ἰδίας ρήτρας κ.λ.π. Διὰ τῆς ἐνοποιήσεως εἶναι δυνατόν ἀκόμη νὰ λάβῃ χώραν καὶ μείωσις τοῦ κατὰ μέσον ὄρον συμβατικοῦ τόκου τῶν ἐνοποιηθέντων δανείων καὶ συνεπῶς ἐλάφρυνσις τοῦ Δημοσίου Προϋπολογισμοῦ ἐκ τοῦ βάρους τοῦ δημοσίου χρέους. *Εἶναι δυνατόν δηλ. ἡ ἐνοποίησις νὰ συνδυσασθῇ μὲ τὴν (ὑπὸ στενήν ἔννοιαν) μετατροπὴν τοῦ δημοσίου χρέους.* Τοῦτο συμβαίνει ὅταν αἱ νέαι συνθήκαι αἱ ὁποῖαι ἔχουν διαμορφωθῆ εἰς τὴν πιστωτικὴν ἀγορὰν κατὰ τὸν χρόνον τῆς ἐνοποιήσεως καθιστοῦν δυνατόν τὸν καθορισμὸν τοῦ τόκου τοῦ δανείου ἐνοποιήσεως εἰς ἐπίπεδον χαμηλότερον τοῦ μέσου ἐπιπέδου τοῦ τόκου τῶν ἐνοποιηθέντων δανείων.

Διάφορος τῆς ἐνοποιήσεως εἶναι ἡ *παγιοποίησις* τοῦ δημοσίου χρέους. Ἡ παγιοποίησις εἶναι μετατροπὴ (ὑπὸ εὐρεῖαν ἔννοιαν) ἀναφερομένη ἀποκλειστικῶς εἰς τὸν χρόνον ἀποσβέσεως τῶν μετατρεπομένων δανείων. Πλέον συγκεκριμένως *παγιοποίησις εἶναι ἡ μετατροπὴ βραχυπρόθεσμου χρέους εἰς μεσο-ἢ μακροπρόθεσμον*, διὰ τῆς ὁποίας ἀπομαχρύνονται οἱ δημοσιονομικοὶ καὶ νομισματικοὶ κίνδυνοι οἱ ὁποῖοι συνδέονται μὲ τὴν ὑπαρξίν τοῦ βραχυπρόθεσμου ἢ ἄλλως καλουμένου κυμαινομένου δημοσίου χρέους (βλ. ἄνωτ. κεφάλ. 5).

§ 3. Ἡ ὑπὸ στενήν ἔννοιαν μετατροπὴ.

α) Τὸ ἀντικείμενον τῆς ὑπὸ στενήν ἔννοιαν μετατροπῆς.

Ὅπως καὶ ἀνωτέρω ἐσημειώθη, ἡ ὑπὸ στενήν ἔννοιαν μετατροπὴ — ἡ ὁποία ἔχει καὶ τὴν μεγαλυτέραν πρακτικὴν σημασίαν — εἶναι ἡ ἐκ τῶν ὑστέρων μεταβολὴ τοῦ συμβατικοῦ τόκου ἐνὸς ἢ πλειόνων δημοσίων δανείων ἢ καὶ ὁ λ ο κ λ ῆ ρ ο υ τοῦ ἐν ζωῇ δημοσίου χρέους μιᾶς χώρας ἐπὶ τῷ σκοπῷ προσαρμογῆς τοῦ ὕψους αὐτοῦ πρὸς τὰς εἰς τὴν πιστωτικὴν ἀγορὰν ὑφισταμένας συνθήκας. Ἡ ἀναπροσαρμογὴ αὕτη συνίσταται κατὰ κανόνα εἰς ὑποβιβασμὸν τοῦ συμβατικοῦ τόκου, κατ' ἐξαίρεσιν ὅμως εἶναι δυνατόν νὰ λάβῃ χώραν διὰ ταύτης ὑψώσεις τοῦ συμβατικοῦ τόκου, ὅποτε ὁμιλοῦμεν περὶ μετατροπῆς πρὸς τὰ ἄνω. Ἐπίσης κατ' ἐξαίρεσιν εἶναι δυνατόν νὰ μείνῃ ἀμετάβλητον διὰ τῆς ὑπὸ στενήν ἔννοιαν μετατροπῆς τὸ ὕψος τοῦ συμβατικοῦ τόκου τῶν μετατρεπομένων δανείων, νὰ μεταβληθῇ δὲ μόνον, καὶ δὴ *νὰ μειωθῇ*, τὸ κεφάλαιον τοῦ δημοσίου χρέους εἰς τὸ ὁποῖον αὕτη ἀναφέρεται ὡς καὶ τὸ ὕψος τοῦ πραγματικοῦ τόκου.

Ἡ μετατροπὴ συνίσταται εἰς πρότασιν ἀπευθυνομένην πρὸς τοὺς δανειστάς περὶ ἀνταλλαγῆς τῶν εἰς χεῖρας των ὁμολογιῶν διὰ νέων τοιούτων, αἱ ὁποῖαι κατὰ κανόνα φέρουν χαμηλότερον, ἐν συγκρίσει πρὸς τὰς παλαιὰς ὁμολογίας, συμβατικὸν τόκον. Ὁ σκοπὸς ὁ ὁποῖος ἐπιδιώκεται διὰ τῆς με-

τατροπῆς ὑπὸ στενήν ἔννοιαν καὶ ὁ ὁποῖος ἐπιτυγχάνεται, ὅταν στεφθῇ αὕτη ὑπὸ ἐπιτυχίας, εἶναι—ἐξαιρέσει τῆς προηγουμένως ἀναφερθείσης περιπτώσεως τῆς πρὸς τὰ ἄνω μετατροπῆς—*ἡ ἐλάφρυνσις τοῦ Δημοσίου Προϋπολογισμοῦ ἐκ τοῦ βάρους τοῦ δημοσίου χρέους* λόγῳ τῆς διὰ τῆς μετατροπῆς ἐπερχομένης κατὰ τ' ἀνωτέρω μειώσεως τοῦ συμβατικοῦ τόκου ἢ τοῦ ὀνομαστικοῦ κεφαλαίου τοῦ μετατραπέντος χρέους. Τὸ πόσον μεγάλην πρακτικὴν σημασίαν δύναται νὰ ἔχη ἢ διὰ τῆς μετατροπῆς ἐπερχομένη ἐλάφρυνσις τοῦ Κρατικοῦ Προϋπολογισμοῦ ἐκ τοῦ βάρους τοῦ δημοσίου χρέους καθίσταται ἐμφανὲς ἐὰν ληφθῇ ὑπ' ὄψιν ὅτι μείωσις ἔστω καὶ κατὰ μίαν μονάδα τοῦ κατὰ μέσον ὄρον τόκου μὲ τὸν ὁποῖον βαρύνεται τὸ δημοσίον χρέος τῶν Η.Π.Α.—ἀνερχόμενον εἰς 300 καὶ πλέον δισεκατομμύρια δολλάρια—σημαίνει μείωσιν τῆς δαπάνης τοῦ Ἀμερικανικοῦ Θησαυροφυλακίου διὰ τὴν ἐξυπηρέτησιν τοῦ δημοσίου χρέους κατὰ 3 δισεκατομμύρια δολλαρίων, δηλ. 90 δισεκατομμύρια δραχμῶν ἐτησίως! Εἰς ὠρισμένας ἐξαιρετικὰς περιπτώσεις, περὶ τῶν ὁποίων θὰ γίνῃ λόγος κατωτέρω, ἡ μετατροπὴ ἔχει ὡς ἀντικειμενικὸν σκοπὸν καὶ καθιστᾷ δυνατὴν τὴν αὔξησιν τοῦ ὀνομαστικοῦ κεφαλαίου τοῦ δημοσίου χρέους, κατ' ἀκολουθίαν νέου δανεισμοῦ, χωρὶς αὔξησιν ἐνιεῦθεν τῆς δανειακῆς ἐπιβαρύνσεως τῆς περὶ ἧς πρόκειται Δημοσίας Οἰκονομίας. Τοῦτο ἐπιτυγχάνεται διὰ τὸν λόγον ὅτι ἡ αὔξησις τοῦ δημοσίου χρέους ἢ ὁποία λαμβάνει χώραν εἰς τὰς περιπτώσεις ταύτας ἐν τῷ πλαισίῳ τῆς μετατροπῆς συνοδεύεται μὲ τὴν διὰ ταύτης ἐπερχομένην μείωσιν τοῦ συμβατικοῦ τόκου τοῦ προϋφισταμένου καὶ ἤδη μετατραπέντος χρέους.

β) *Εἶδη μετατροπῆς.*

Ἡ ὑπὸ στενήν ἔννοιαν μετατροπὴ ὑποδιαιρεῖται εἰς μετατροπὴν διενεργουμένην τῇ συγκαταθέσει τῶν δανειστῶν καὶ εἰς μετατροπὴν ἀναγκαστικὴν.

Μετατροπὴ τῇ συναινέσει τῶν δανειστῶν ὑφίσταται: α) εἰς περίπτωσιν κατὰ τὴν ὁποίαν κατὰ τὴν σύναψιν τοῦ πρὸς μετατροπὴν χρέους ὁ ὀφειλέτης ἐπεφύλαξεν εἰς ἑαυτὸν τὸ δικαίωμα μεταγενεστέρας μετατροπῆς αὐτοῦ, καὶ β) εἰς περίπτωσιν κατὰ τὴν ὁποίαν δὲν ἐγένετο μὲν τοιαύτη ἐπιφύλαξις, ὁ ὀφειλέτης ὅμως πρὸ τῆς μετατροπῆς ζητεῖ καὶ ἐπιτυγχάνει τὴν διὰ ταύτην ἔγκρισιν τῶν δανειστῶν του.

Ἡ ἔκουσία μετατροπὴ εἰς τὴν δευτέραν αὐτὴν περίπτωσιν ἐμφανίζεται εἰς τὴν σύγχρονον πρᾶξιν ὑπὸ δύο εἰδικωτέρας μορφάς. Ἄλλοτε μὲν ὁ ὀφειλέτης θέτει τοὺς δανειστάς του πρὸ τῆς ἐπιλογῆς μεταξὺ τῆς ἀποδοχῆς ὀφειλέτης ἢ τοῦ ὑπ' αὐτοῦ προτεινομένου ὑποβιβασμοῦ τοῦ ὀνομαστικοῦ τόκου καὶ τῆς ἀμέσου ἐξοφλήσεως—εἰς τὴν ὀνομαστικὴν των ἀξίαν—τῶν εἰς χεῖρας τῶν δανειστῶν εὐρισκομένων ὁμολογιῶν τοῦ πρὸς μετατροπὴν χρέους. Ἄλλοτε δὲ —καὶ τοῦτο εἶναι ὀλιγώτερον σύνηθες εἰς τὴν πρᾶξιν— ἀντὶ νὰ θέσῃ ὁ

δφειλέτης τούς δανειστάς του πρὸ τῆς ἀνωτέρω διαζευκτικῆς εὐχερείας, παρέχει εἰς τούς μὴ στέργοντας εἰς μείωσιν τοῦ συμβατικοῦ τόκου δανειστάς τὴν δυνατότητα ὅπως ζητήσουν τὴν περαιτέρω καταβολὴν εἰς αὐτοὺς τοῦ κατὰ τὴν ἔκδοσιν τοῦ δανείου συμφωνηθέντος τόκου.

Ἀναγκαστικὴ μετατροπὴ ὑφίσταται εἰς περίπτωσιν κατὰ τὴν ὁποίαν οἱ δανεισταὶ στεροῦνται τοῦ δικαιώματος τῆς ἀνωτέρω ἐπιλογῆς, εἰς περίπτωσιν δηλ. κατὰ τὴν ὁποίαν τὸ Κράτος ὡς δφειλέτης ἐκμεταλλεζόμενον τὴν κυριαρχικὴν του ἐξουσίαν παραβαίνει ἀϋθαιρέτως τὰς ἐκ τῆς δανειακῆς συμβάσεως ὑποχρεώσεις του καὶ δηλοῖ ὅτι ἐφεξῆς θὰ κατοβάλλῃ εἰς τούς δανειστάς του συμβατικὸν τόκον χαμηλότερον τοῦ συμφωνηθέντος.

Ἀναγκαστικὴ μετατροπὴ ὑφίσταται, ὡς εἶναι εὐνόητον, καὶ εἰς περίπτωσιν κατὰ τὴν ὁποίαν μολοντί ὁ ἐκδότης τοῦ δανείου εἶχεν ἀναλάβει κατὰ τὴν ἔκδοσιν αὐτοῦ τὴν ὑποχρέωσιν ὅπως μὴ προβῆ εἰς μετατροπὴν του μελλοντικῶς ἢ ὅπως μὴ προβῆ εἰς μετατροπὴν πρὸ τῆς παρελεύσεως ὠρισμένης προθεσμίας, προβαίνει εἰς ταύτην κατὰ παράβασιν τῆς ἀναληφθείσης ὑποχρεώσεως. Ἡ μετατροπὴ εἶναι ὅμως εἰς τὴν περίπτωσιν ταύτην ἀναγκαστικὴ καὶ ἀποτελεῖ αὕτη παράβασιν συμβατικῆς ὑποχρεώσεως τοῦ δφειλέτου, μόνον ἐφ' ὅσον οὗτος δὲν ἀναγνωρίζει εἰς ἐκείνους τούς δανειστάς οἱ ὅποιοι δὲν συγκατατίθενται εἰς τὴν μετατροπὴν τὸ δικαίωμα ὅπως ἐξακολουθοῦν νὰ εἰσπράττουν τὸν αὐτὸν ὡς μέχρι τοῦδε συμβατικὸν τόκον, ἀλλὰ θέτει αὐτοὺς πρὸ τῆς διαζευκτικῆς εὐχερείας εἴτε νὰ δεχθῶν τὴν μετατροπὴν εἴτε νὰ εἰσπράξουν τὴν ὀνομαστικὴν ἀξίαν τῶν εἰς χεῖρας των ὁμολογιῶν.

Κατὰ τὴν ἐπικρατοῦσαν γνώμην ἀναγκαστικὴ μετατροπὴ, ἡπίας ὅμως μορφῆς, ὑφίσταται καὶ εἰς περίπτωσιν κατὰ τὴν ὁποίαν δηλοῦται κατὰ τὴν μετατροπὴν ὑπὸ τοῦ ἐκδότη τοῦ δανείου ὅτι θέλει ἐκλειφθῆ ὑπ' αὐτοῦ ὡς συγκατάθεσις τῶν δανειστῶν του εἰς τὴν μετατροπὴν ἢ μὴ ρητῆ, ἐγγραφὸς καὶ ἐντὸς βραχείας προθεσμίας, ἀπόρριψις ὑπ' αὐτῶν τῆς περὶ μετατροπῆς προτάσεως. Διότι μία τοιαύτη δήλωσις τοῦ δφειλέτου ἢ ὁποία γίνεται συνήθως εἰς τὰ ὀλοκληρωτικὰ Κράτη καὶ ἀπευθύνεται πρὸς τούς ὑπηκόους ἐκάστου Κράτους ἰσοδυναμεῖ πρὸς ἄσκησιν ψυχολογικῆς βίας ἐπ' αὐτῶν.

§ 4. Μέτρα προπαρασκευαστικὰ τῆς μετατροπῆς.

α) Παθητικὴ καὶ ἐνεργητικὴ πολιτικὴ μετατροπῆς.

Ἐφ' ὅσον, κατὰ τὰ ἀνωτέρω ἐκτεθέντα, σκοπὸς τῆς μετατροπῆς εἶναι ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ὁ ὑποβιβασμὸς τοῦ τόκου τοῦ δημοσίου χρέους, διὰ τὴν ἐπιτυχῆ διεξαγωγὴν ταύτης εἶναι ἀναγκαῖα ἢ ὑπαρξίς ὠρισμένων ὀικονομικῶν καὶ δημοσιονομικῶν προϋποθέσεων.

Ἐν πρώτοις, ἡ μετατροπὴ προϋποθέτει τὴν διαμόρφωσιν καταλλήλων συνθηκῶν εἰς τὴν ἀγορὰν χρήματος καὶ κεφαλαίου, ἥτοι αὕξησιν τῆς ρε-

στότητος τῆς πιστωτικῆς ἀγορᾶς, πῶσιν τοῦ τόκου ἐν αὐτῇ καὶ ὕψωσιν τῶν χρηματιστηριακῶν τιμῶν τῶν διαφόρων χρεωγράφων.

Εἰς παλαιότερας ἐποχάς, τὸ Κράτος καὶ εἰς τὸ ζήτημα τῆς μετατροπῆς ἐτήρει παθητικὴν στάσιν. Ἀνέμενε δηλ. τοῦτο νὰ δημιουργηθοῦν αὐτομάτως, ἤτοι φυσιολογικῶς, χωρὶς οὐδεμίαν ἐκ μέρους του ἀνάμειξιν, αἱ ἀνωτέρω συνθήκαι, ἵνα ἀκολούθως ἐκμεταλλευθῇ τὰς συνθήκας ταύτας προβαῖνον εἰς μετατροπὴν τῶν χρεῶν του. Συνεπῶς ἡ μετατροπὴ εἶχε τότε τὴν ἐννοίαν παθητικῆς ἐκάστοτε προσαρμογῆς τοῦ Κράτους πρὸς τὴν νέαν εἰς τὴν πιστωτικὴν οἰκονομίαν διαμορφουμένην κατάστασιν. Ἡ τοιαύτη μετατροπὴ — ἡ ὁποία ἐνίοτε ἀπαντᾶται καὶ σήμερον — εἶναι ἡ λεγομένη ὀρθόδοξος μετατροπὴ, ἡ μετατροπὴ δηλ. ἥτις εἶναι ἀκριβῶς συνέπεια μιᾶς οὕτως εἰπεῖν παθητικῆς στάσεως τοῦ Κράτους ἔναντι τῶν οἰκονομικῶν δεδομένων.

Κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὴν παλαιὰν καὶ ὀρθόδοξον μορφήν κυβερνητικῆς τακτικῆς ἐπὶ τοῦ ζητήματος τῆς μετατροπῆς εἰς τὴν σημερινὴν ἐποχὴν ἐφαρμόζεται ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐνεργητικὴ πολιτικὴ μετατροπὴς ὑπὸ τοῦ Κράτους.

Κατὰ τὴν νέαν τακτικὴν τὸ Κράτος ἐπιζητεῖ ἂν ὄχι νὰ δημιουργήσῃ ἐξ ὀλοκλήρου τὰς ἀνωτέρω ἀπαραιτήτους διὰ τὴν μετατροπὴν προϋποθέσεις, πάντως ὅμως νὰ ἐνισχύσῃ διὰ διαφόρων ὑπ' αὐτοῦ λαμβανομένων μέτρων, τὴν σημειουμένην ἐνδεχομένως εὐνοϊκὴν διὰ τὴν μείωσιν τοῦ τόκου τῶν χρεῶν του ἐξέλιξιν εἰς τὴν πιστωτικὴν ἀγορὰν, γενικώτερον δὲ νὰ πράξῃ πᾶν τὸ δυνάμενον νὰ ἐπηρεάσῃ τὴν ἀντίδρασιν τῶν ὁμολογιούχων ἔναντι τῆς προτάσεως περὶ μετατροπῆς κατὰ τρόπον εὐνοοῦντα τὴν ἐπιτυχῆ ἔκβασιν ταύτης.

Τὰ ἐν λόγῳ κρατικὰ μέτρα ἀποβλέπουν κυρίως εἰς τὸν ἐπηρεασμὸν τῶν συνθηκῶν εἰς τὴν πιστωτικὴν ἀγορὰν, διακρίνονται δὲ ταῦτα εἰς μέτρα ἐπενεργοῦντα κυρίως εἰς τὴν ἀγορὰν χρήματος, καὶ εἰς μέτρα ἢ ἐπήρεια τῶν ὁποίων ἐντοπίζεται εἰς τὴν περιοχὴν τῆς ἀγορᾶς δανείων.

β) Προπαρασκευαστικὰ μέτρα ἀποβλέποντα εἰς τὸν ἐπηρεασμὸν τῆς ἀγορᾶς χρήματος.

Μέτρα λαμβανόμενα ὑπὸ τοῦ Κράτους πρὸς ἐπηρεασμὸν τῶν συνθηκῶν εἰς τὴν ἀγορὰν χρήματος καὶ συγκεκριμένως εἰς αὔξησιν τῆς ρευστότητος τῆς ἀγορᾶς ταύτης καὶ μείωσιν τοῦ ἐν αὐτῇ ἰσχύοντος τόκου συμβάλλουν εἰς τὴν ἐπιτυχίαν τῆς μετατροπῆς, ἐκ τοῦ λόγου ὅτι ὑφίσταται στενὴ ἐπικοινωνία μεταξὺ ἀγορᾶς χρήματος καὶ ἀγορᾶς κεφαλαίου. Συνεπεία τῆς ἐπικοινωνίας ταύτης, αἱ συνθήκαι αἱ κρατοῦσαι εἰς τὴν ἀγορὰν χρήματος ἐπηρεάζουν — ἐντὸς βεβαίως ὁρισμένων ὁρίων — τὴν χρηματιστηριακὴν τιμὴν τῶν χρεωγράφων καὶ διὰ ταύτης τὸ ὕψος τῆς ἀμοιβῆς τοῦ κεφαλαίου εἰς τὴν ἀγορὰν κεφαλαίου.

Τὰ κυριώτερα τῶν μέτρων διὰ τῶν ὁποίων ἀποσκοπεῖται ἡ βελτίωσις τῆς ρευστότητος τῆς χρηματαγορᾶς καὶ ὁ ὑποβιβασμὸς τοῦ τόκου ἐν αὐτῇ εἶναι τὰ γνωστὰ μέτρα, ἦτοι: α) ἡ *ἄσκησις πολιτικῆς ἀνοικτῆς ἀγορᾶς* (Open Market Policy) *ὑπὸ τῆς Ἐκδοτικῆς Τραπεζῆς*, β) ὁ *ὑπὸ ταύτης ὑποβιβασμὸς τῆς ἀναλογίας τῶν ὑποχρεωτικῶν ἀποθεματικῶν τῶν Ἐμπορικῶν Τραπεζῶν* ἐπὶ τῶν χορηγήσεων αὐτῶν, καὶ γ) ὁ *ὑποβιβασμὸς τοῦ Ἐπισήμου Προεξοφλητικοῦ Τόκου*. Σημειωτέον ὅτι ἐκ τῶν ἀνωτέρω μέτρων τὸ πρῶτον δὲν ἐπηρεάζει μόνον ἐμμέσως τὴν ἀγορὰν κεφαλαίου (διὰ μέσου τῆς ἀγορᾶς χρήματος — βλ. ἀνωτ.), ἀλλ' ἐπενεργεῖ ἐπὶ ταύτης καὶ ἀμέσως. Ἦτοι ἀσκεῖ τοῦτο ἄμεσον ἐπίδρασιν τόσον ἐπὶ τῆς ἀγορᾶς χρήματος ὅσον καὶ ἐπὶ τῆς ἀγορᾶς κεφαλαίων. Διότι ἡ ἀπόκτησις χρεωγράφων ὑπὸ τῆς Ἐκδοτικῆς Τραπεζῆς, ἐν τῇ ἀσκήσει ὑπὸ ταύτης τῆς πολιτικῆς ἀνοικτῆς ἀγορᾶς, ἐκτὸς τῆς αὐξήσεως τῆς προσφορᾶς χρήματος τὴν ὁποίαν συνεπάγεται προκαλεῖ τὴν ὑψωσιν τῶν χρηματιστηριακῶν τιμῶν τῶν διαφόρων ἀξιῶν, καὶ συνεπῶς πτώσιν τοῦ πραγματικοῦ τόκου.

γ) Προπαρασκευαστικὰ μέτρα ἀποβλέποντα εἰς τὸν ἐπηρεασμὸν τῆς ἀγορᾶς κεφαλαίου.

Πρόκειται ἐνταῦθα περὶ μέτρων ἢ ἐπενέργεια τῶν ὁποίων ἐκδηλοῦται ἀπ' εὐθείας καὶ ἀποκλειστικῶς εἰς τὴν περιοχὴν τῆς ἀγορᾶς κεφαλαίου. Διακρίνονται δὲ ταῦτα ἀφ' ἑνὸς εἰς μέτρα ἀποβλέποντα εἰς ἐπηρεασμὸν τῆς ζήτησεως κεφαλαίων εἰς τὴν ἐν λόγῳ ἀγορὰν, καὶ ἀφ' ἑτέρου εἰς μέτρα ἀποσκοποῦντα εἰς ἐπηρεασμὸν τῆς προσφορᾶς τούτων.

Τὰ κυριώτερα τῶν μέτρων τῆς πρώτης κατηγορίας εἶναι: ἡ *ἀπόσβεσις δημοσίων δανείων* χωρὶς σύναψιν νέων, ἦτοι ἡ καθαρὰ μείωσις τοῦ δημοσίου χρέους, καὶ ἡ *ἀπαγόρευσις* —κατὰ τὸ προπαρασκευαστικὸν στάδιον τῆς μετατροπῆς— *τῆς ἐκδόσεως ἰδιωτικῶν ὁμολογιακῶν δανείων ἢ μετοχῶν ἢ ἡ θέσπισις περιοριστικῶν μέτρων διὰ τοιαύτας ἐκδόσεις.*

Ἡ ἀπόσβεσις μέρους τοῦ δημοσίου χρέους διευκολύνει τὴν μετατροπὴν τοῦ ὑπολοίπου, ἐκ τοῦ λόγου ὅτι ἡ ἀπόσβεσις ἐπιδρᾷ ὑψωτικῶς ἐπὶ τῶν χρηματιστηριακῶν τιμῶν τῶν δημοσίων δανείων, διὰ τοῦ τρόπου δὲ τούτου ὀδηγεῖ εἰς πτώσιν τοῦ τόκου εἰς τὴν ἀγορὰν κεφαλαίου γενικώτερον.

Ἡ διὰ τῆς ἀποσβέσεως δημοσίων δανείων ἐπερχομένη βελτίωσις εἰς τὴν ἀγορὰν ἀξιῶν εἶναι μεγαλυτέρα, ὅταν παραλλήλως πρὸς ταύτην ἐφαρμόζονται μέτρα ἀπαγορεύσεως ἢ περιορισμοῦ τῶν ἰδιωτικῶν ἐκδόσεων μετοχῶν καὶ ὁμολογιῶν. Διότι τοιαῦτα μέτρα ἐπενεργοῦν μειωτικῶς ἐπὶ τῆς ζήτησεως κεφαλαίων καὶ οὕτω συμπίπτουν τὸν τόκον εἰς τὴν ἀγορὰν κεφαλαίων. Ἐπὶ πλέον διὰ τῆς ἐφαρμογῆς αὐτῶν περιορίζονται ἢ κλείονται αἱ πρὸς ἄλλας ἐπενδύσεις διέξοδοι τῶν ὁμολογιούχων ἐκείνων οἱ ὁποῖοι θὰ ἀντειθέεντο εἰς τὴν μετατροπὴν τῶν κεφαλαίων των, καὶ ἐπομένως τὰ ἐν λόγῳ μέτρα

συμβάλλουν καὶ κατὰ τὸν ἄμεσον αὐτὸν τρόπον εἰς τὴν ἐπιτυχίαν τῆς μετατροπῆς.

Τὰ μέτρα τὰ λαμβανόμενα ἐπὶ τῷ σκοπῷ ὅπως ἐπηρεασθῆ ἀξητικῶς ἡ ζήτησις τίτλων, δηλ. ἡ προσφορὰ κεφαλαίων εἰς τὴν ἀγορὰν κεφαλαίων εἶναι κυρίως τὰ ἐξῆς.

Πρῶτον, εἶναι *μέτρα ἀποβλέποντα εἰς τὸ νὰ ἀυξήσουν τὴν ἐμπιστοσύνην τῶν ἀποικιαμεινῶν πρὸς τὰς ἐπενδύσεις εἰς κινήτὰς ἀξίας* καὶ ἐπομένως εἰς τὸ νὰ προκαλέσουν αὐξησιν τῶν τοιούτων ἐπενδύσεων εἰς κρατικὰ χρεώγραφα.

Δεύτερον, εἶναι *μέτρα τεχνητῆς ἀυξήσεως τῆς ζήτησεως χρεωγράφων*, ἐπιτυγχανομένης διὰ τῆς ἐπιβολῆς — κατὰ τὴν προπαρασκευαστικὴν περίοδον τῆς μετατροπῆς — εἰς διαφόρους δημοσίους ἢ ἡμιδημοσίους ὀργανισμοὺς ἢ εἰς ἐπιχειρήσεις τελούσας ὑπὸ κυβερνητικὸν ἔλεγχον τῆς υποχρεώσεως ὅπως ἐπενδύσουν μέρος τῶν κεφαλαίων των εἰς κρατικὰ χρεώγραφα. Ἐφ' ὅσον δὲ ὑφίσταται ἤδη τοιαύτη ὑποχρέωσις, ὑποχρεοῦνται οἱ ἐν λόγῳ ὀργανισμοὶ ὅπως προβοῦν, κατὰ τὸ προπαρασκευαστικὸν στάδιον τῆς μετατροπῆς, εἰς προσθέτους ἀγορὰς ὁμολογιῶν κρατικῶν δανείων.

Τρίτον, παραλλήλως πρὸς τ' ἀνωτέρω μέτρα λαμβάνονται ἐνίοτε καὶ ἄλλης φύσεως μέτρα, τὰ ὁποῖα ἔχουν ὡσαύτως ὡς σκοπὸν νὰ ἐπηρεάσουν ἀξητικῶς τὴν ζήτησιν χρεωγράφων, καὶ εἰδικώτερον κρατικῶν δανείων. Εἰς τὰ μέτρα τῆς κατηγορίας ταύτης ἀνήκει κατὰ κύριον λόγον *ἡ φορολογικὴ εὐνόησις τῶν τοκομεριδίων τῶν δανείων* τούτων, διὰ τῆς ὁποίας ἀκριβῶς ἐπιζητεῖται ὅπως αὐξηθῆ τὸ ἐνδιαφέρον τοῦ ἐπενδύοντος κοινοῦ διὰ τὰ τοιαῦτα δάνεια, καὶ ἐπομένως ὅπως αὐξηθῆ ἡ ζήτησις ὁμολογιῶν τῶν ἐν λόγῳ δανείων.

Σημειωτέον ὅτι τὰ ἀνωτέρω μέτρα ἀσκοῦν πολλαπλασιαστικὴν ἐπίδρασιν, ὑπὸ τὴν ἔννοιαν ὅτι ἡ δι' αὐτῶν ἐπιτυγχανομένη ὑψωσις τῶν χρηματιστηριακῶν τιμῶν τῶν κρατικῶν χρεωγράφων προκαλεῖ πρόσθετον ζήτησιν αὐτῶν ἐκ μέρους μὴ τραπεζικοῦ κοινοῦ, γεγονός τὸ ὁποῖον συνεπάγεται περαιτέρω ὑψωσιν τῶν χρηματιστηριακῶν τιμῶν κ.ο.κ.

Ἐν τέλει πρέπει νὰ σημειωθῆ ὅτι *ἡ δραστικότητα τῶν ἀνωτέρω προπαρασκευαστικῶν μέτρων ἐξασθενίζει εἰς περιπτώσιν κατὰ τὴν ὁποίαν καταστῆ γνωστὴ εἰς τὸ κοινόν, ἤδη κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς προπαρασκευαστικῆς ἐργασίας, ἡ πρόθεσις τῆς Κυβερνήσεως περὶ μετατροπῆς*. Πράγματι, εἰς περιπτώσιν κατὰ τὴν ὁποίαν γίνῃ γνωστὸν ὅτι ἐπίκειται μετατροπὴ θὰ ἐπηρεασθῆ ἐντεῦθεν μειωτικῶς ἡ ζήτησις ὁμολογιῶν τῶν πρὸς μετατροπὴν δανείων εἰς τὸ χρηματιστήριον. Διότι οὐδεὶς πλέον θὰ εἶναι διατεθειμένος νὰ πληρώσῃ διὰ μίαν ὁμολογίαν, ἡ ὁποία μετ' ὀλίγον θὰ ἐξοφληθῆ εἰς τὸ ἄρτιον, τιμὴν ἀνωτέραν τοῦ ἀρτίου. Ἐκτὸς τούτου, θὰ εἰς τὴν ἀνωτέρω περιπτώσιν πολλοὶ κομιστὰί τίτλων θὰ ἐπιζητήσουν νὰ ἐπωφεληθοῦν τῆς διαμορφουμένης — ἐν πολλοῖς συνεπείᾳ τῶν προπαρα-

σκευαστικῶν μέτρων — ὑψηλῆς χρηματιστηριακῆς τιμῆς τῶν μετατρεπομένων δανείων, πωλοῦντες τὰς εἰς χεῖρας των ὁμολογίας πρὸ τῆς μετατροπῆς εἰς τὴν ὑψηλὴν ταύτην τιμὴν μὲ τὴν πρόθεσιν νὰ τὰς ἐπαναγοράσουν εἰς τὴν μετὰ τὴν διενέργειαν τῆς μετατροπῆς χαμηλοτέραν τιμὴν. Τὸ ἀποτέλεσμα τῶν ἐνεργειῶν τούτων θὰ εἶναι ν' ἀναχαιτισθῇ ἢ πρὸς τὰ ἄνω κινήσεις τῶν χρηματιστηριακῶν τιμῶν καὶ ἰδίως νὰ παρεμποδισθῇ τελικῶς ἢ μετριασθῇ ἢ ὑπὲρ τὸ ἄρτιον ἀνέλιξις αὐτῶν. Διὰ τοὺς λόγους αὐτοὺς *εἶναι ἀπαραίτητον ὅπως ἡ προπαρασκευὴ τῆς μετατροπῆς διεξάγεται ἐν πάσῃ μυστικότητι καὶ χωρὶς προαναγγελίαν ταύτης.*

δ) Ἡ ἀβεβαιότης ὡς πρὸς τὴν ἔκβασιν τῆς ἐπιχειρήσεως τῆς μετατροπῆς.

Ὁ ἀντίκτυπος τῆς διαμορφουμένης εἰς τὴν πιστωτικὴν ἀγορὰν καταστάσεως, εἴτε εἰς τὰ προεκτεθέντα προπαρασκευαστικὰ μέτρα, εἴτε εἰς τὴν ἐπίδρασιν (καὶ) ἄλλων παραγόντων ὀφείλεται αὕτη, ἐκδηλοῦται εἰς τὰς χρηματιστηριακὰς τιμὰς τῶν διαφόρων δανείων.

Συγκεκριμένως, ἡ αὔξησης τῆς ρευστότητος τῆς πιστωτικῆς ἀγορᾶς ἐν γένει ἢ προκαλουμένη ἐκ τῶν ἀνωτέρω ἑξετασθέντων μέτρων, ἢ (καὶ) ἐξ ἄλλων αἰτίων, ἐπιδορᾷ ἀνυψωτικῶς ἐπὶ τῶν χρηματιστηριακῶν τιμῶν τῶν διαφόρων δανείων καὶ οὕτω ὀδηγεῖ εἰς μείωσιν τοῦ (πραγματικοῦ) τόκου εἰς τὴν ἀγορὰν δανείων. Εἶναι δὲ εὐνόητον — δοθέντος τοῦ σκοποῦ τῆς μετατροπῆς — ὅτι *ὅσον ὑψηλότερον εἶναι τὸ ἐπίπεδον τῶν χρηματιστηριακῶν τιμῶν εἰς τὴν ἀγορὰν δανείων καὶ ἐπομένως ὅσον χαμηλότερον εἶναι τὸ ἐπίπεδον τοῦ τόκου ἐν αὐτῇ, τόσον μεγαλύτεραι εἶναι ἀπιθανότητες ἐπιτυχίας τῆς μετατροπῆς.* Αἱ πιθανότητες αὗται αὐξάνουν οὐσιωδῶς ὅταν ἡ χρηματιστηριακὴ τιμὴ τῶν ὑπὸ μετατροπὴν δανείων εὐρίσκεται ἐγγὺς τοῦ ἄρτιου, καθίστανται δὲ σημαντικαὶ ὅταν αὕτη ἔχη ὑπερβῇ τὸ ἄρτιον. Πράγματι, ἡ ὑπέρβασις τῆς τιμῆς τοῦ ἄρτιου εἶναι μία ἔνδειξις ὅτι τὸ Κράτος δύναται ἤδη νὰ δανεισθῇ εὐθηνότερον, δηλ. μὲ χαμηλότερον ὀνομαστικὸν τόκον. Διότι ἡ ὑπέρβασις αὕτη σημαίνει ὅτι ἡ πρόσσδος τῶν κεφαλαίων τῶν ἐπενδεδυμένων εἰς κρατικὰ χρεώγραφα (ὁ πραγματικὸς αὐτῶν τόκος) εἶναι μικροτέρα τῆς προσόδου τὴν ὁποίαν εἶχε προσφέρει εἰς τὸ παρελθὸν τὸ Κράτος κατὰ τὴν σίναψιν τῶν δανείων του, ἥτοι εἶναι μικροτέρα τοῦ τότε καθορισθέντος ὀνομαστικοῦ τόκου τῶν δανείων. Ἐκτὸς τούτου, ὅταν ἡ χρηματιστηριακὴ τιμὴ τῶν πρὸς μετατροπὴν δανείων εἶναι ὑπὲρ τὸ ἄρτιον, ἔχουν συμφέρον οἱ κάτοχοι ὁμολογιῶν τῶν δανείων τούτων ν' ἀποδεχθοῦν δηλ. νὰ μὴν ἀποκρούσουν τὴν πρότασιν περὶ μετατροπῆς. Διότι *ἐὰν ἀποκρούσουν τὴν πρότασιν* θὰ εἰσπράξουν μόνον τὴν ὀνομαστικὴν τιμὴν τῶν εἰς χεῖρας των ὁμολογιῶν, οὐχὶ δὲ τὴν — μεγαλύτεραν — χρηματιστηριακὴν τιμὴν τούτων, καὶ συνεπῶς *ἢ εἰς χρεώγραφα περιουσία των θὰ μειωθῇ* εἰς βαθμὸν ἀντίστοιχον πρὸς τὴν

διαφορὰν μεταξὺ τῆς χρηματιστηριακῆς καὶ τῆς ὀνομαστικῆς τιμῆς τῶν ὑπ' αὐτῶν κατεχομένων ὁμολογιῶν. Ὅταν, ἀντιθέτως, ἡ χρηματιστηριακὴ τιμὴ τῶν ὁμολογιῶν τῶν πρὸς μετατροπὴν δανείων εἶναι κάτω τοῦ ἀρτίου, δηλ. κατωτέρα τῆς ὀνομαστικῆς τιμῆς, οἱ κάτοχοι ὁμολογιῶν ἔχουν συμφέρον ν' ἀποκρούσουν τὴν πρότασιν περὶ μετατροπῆς. Διότι ἀποκρούοντες ταύτην θὰ εἰσπράξουν τὴν ὀνομαστικὴν τιμὴν τῶν ὁμολογιῶν τὰς ὁποίας κατέχουν, καὶ οὐχὶ τὴν μειωμένην χρηματιστηριακὴν τιμὴν, καὶ συνεπῶς *θὰ πραγματοποιήσουν ἐν ὀικονομικὸν ὄφελος ἀποκρούοντες τὴν μετατροπὴν.*

Πάντως — καὶ τοῦτο πρέπει ἰδιαίτερος νὰ τονισθῇ — *ἡ ἔκβασις τῆς ἐπιχειρήσεως τῆς μετατροπῆς εἶναι ἀβεβαία, ἐξαρτωμένη εἰς οὐσίῳδῃ βαθμὸν καὶ ἐκ τῆς ἐπενεργείας ψυχολογικῶν παραγόντων.* Οὕτω, εἶναι δυνατὸν νὰ ἐπιτύχῃ ἡ μετατροπὴ, ἀκόμη καὶ ὅταν ἡ χρηματιστηριακὴ τιμὴ τῶν πρὸς μετατροπὴν δανείων εἶναι ἑγγὺς τοῦ ἀρτίου, χωρὶς ὅμως νὰ ἔχη φθάσει τὸ ἄρτιον (π. χ. εἰς τὴν Ἰταλίαν ἐπέτυχε τὸ 1934 ἡ μετατροπὴ ἑνὸς σημαντικοῦ μέρους τοῦ δημοσίου αὐτῆς χρέους, μολονότι ἡ χρηματιστηριακὴ τιμὴ τῶν μετατραπέντων δανείων εὐρίσκετο εἰς τὸ ἐπίπεδον τῶν 97,55). Ἀντιθέτως, εἶναι δυνατὸν ν' ἀποτύχῃ ἡ μετατροπὴ ἢ ἡ ἐπιτυχία ταύτης νὰ εἶναι μετρία, μολονότι ἡ χρηματιστηριακὴ τιμὴ τῶν ὁμολογιῶν τῶν πρὸς μετατροπὴν δανείων εἶναι ἀνωτέρα τοῦ ἀρτίου. Διότι εἶναι ἐνδεχόμενον πολλοὶ κομισταὶ τῶν πρὸς μετατροπὴν τίτλων νὰ προτιμήσουν τοποθέτησιν τῶν κεφαλαίων των, τῶν ἤδη ἐπενδεδυμένων εἰς χροεῶγραφα τῶν μετατροπομένων δανείων, εἰς ἄλλην χρηματικὴν ἐπένδυσιν τὴν ὁποίαν θεωροῦν συμφερωτέραν ἐν συγκρίσει πρὸς τὴν ἐπένδυσιν εἰς κρατικὰ δάνεια, ἐφ' ὅσον ταῦτα μετατραποῦν, καὶ συνεπῶς εἶναι δυνατὸν ν' ἀποκρούσουν οὗτοι τὴν περὶ μετατροπῆς πρότασιν, ὅποτε θὰ πρέπη τὸ Κράτος νὰ προβῇ εἰς ἐξόφλησιν τῶν ὁμολογιῶν τῶν τοιούτων κομιστῶν.

Ἐὰν ὅμως ἡ μετατροπὴ ἀποκρουσθῇ ὑπὸ μεγάλου ἀριθμοῦ ὁμολογούχων καὶ οὕτω καταστῇ ἀναγκαία ἡ ἐξόφλησις ἀντιστοίχου ἀξίας ὁμολογιῶν, τὸ Κράτος θὰ περιέλθῃ εἰς λίαν δυσχερῆ θέσιν—ἰδίᾳ εἰς περίπτωσιν κατὰ τὴν ὁποίαν ἡ περὶ μετατροπῆς πρότασις αὐτοῦ ἀφορᾷ εἰς σημαντικὸν μέρος τοῦ συνολικοῦ δημοσίου χρέους. Διότι «σκοπὸς τοῦ Κράτους, ὅταν τοῦτο ἐπιχειρῇ τὴν μετατροπὴν, δὲν εἶναι νὰ ἐξοφλήσῃ τὰ χρεῖα του καὶ νὰ ζήσῃ ἐφεξῆς χωρὶς χροεῖ' ἀντιθέτως χροεῖάζεται τοῦτο δάνεια, ἀλλὰ θέλει μόνον νὰ ἔχη ταῦτα εὐθηνότερον ἢ μέχρι τοῦδε» (Moll).

Ὡς εἶναι εὐνόητον, *ὅταν ἡ δημοσιονομικὴ κατάστασις τῆς περὶ ἧς πρόκειται χώρας εἶναι ὑγιής καὶ ἐπικρατεῖ αἰσιοδοξία ὡς πρὸς τὴν μελλοντικὴν ἐξέλιξιν τῶν Δημοσίων Οἰκονομικῶν, αἱ πιθανότητες ἐπιτυχίας τῆς μετατροπῆς εἶναι*—ὑπὸ δεδομένης συνθήκας τῆς πιστωτικῆς ἀγορᾶς—*μεγαλύτεραι παρὰ εἰς τὴν ἀντίθετον περίπτωσιν.* Εἰς περίπτωσιν, κατὰ τὴν ὁποίαν ὁ Κρατικὸς Προϋπολογισμὸς εἶναι μονίμως ἑλλειμματικὸς καὶ ἡ κατάστασις αὐτοῦ ἔχει τάσιν ἐπιδεινώσεως, εἶναι πιθανόν

πολλοὶ κομιστὰὶ κρατικῶν τίτλων, κατεχόμενοι ὑπὸ ἀπαισιοδοξίας ὡς πρὸς τὴν ἱκανότητα τῆς Κυβερνήσεως ὅπως ἀνταποκριθῆ μελλοντικῶς εἰς τὰς ἐκ τοῦ δανεισμοῦ ὑποχρεώσεις αὐτῆς, ἢ ὡς πρὸς τὴν μελλοντικὴν ἐξέλιξιν τῶν χρηματιστηριακῶν τιμῶν τῶν κρατικῶν δανείων, νὰ ζητήσουν ὅπως ἐπωφεληθοῦν τῆς παρουσιαζομένης, οὕτως εἰπεῖν, εὐκαιρίας πρὸς εἰσπραξιν εἰς τὸ ἄρτιον τῶν ἀπαιτήσεών των, καὶ συνεπῶς ν' ἀποκρούσουν τὴν πρότασιν περὶ μετατροπῆς—ἰδίᾳ ὅταν ἔχη προβλεφθῆ ὑπὸ τῆς δανειακῆς συμβάσεως πληρωμὴ βραβείου ἐπιστροφῆς, τὸ ὁποῖον ἡ Κυβέρνησις ὀφείλει νὰ καταβάλῃ καὶ εἰς τοὺς μὴ στέργοντας εἰς τὴν μετατροπὴν ὁμολογιούχους. Σημειωτέον ἐπίσης ὅτι κακὴ κατάστασις τῶν Δημοσίων Οἰκονομικῶν δυσχεραίνει τὴν μετατροπὴν ἀκόμη καὶ διότι αὕτη περιορίζει, δι' εὐνοήτους λόγους, τὴν ἀποτελεσματικότητα τῶν λαμβανομένων μέτρων πρὸς ἐπηρεασμὸν τῶν χρηματιστηριακῶν τιμῶν τῶν κρατικῶν δανείων.

Λόγω τῆς ἀβεβαιότητος ἢ ὁποῖα, κατὰ τὰ ἀνωτέρω, ὑφίσταται ὡς πρὸς τὴν ἀποτελεσματικότητα τῶν προπαρασκευαστικῶν τῆς μετατροπῆς οἰκονομικῶν μέτρων, καὶ συνεπῶς λόγω τῆς ὑφισταμένης ἀβεβαιότητος ὡς πρὸς τὴν ἔκβασιν τῆς ἐπιχειρήσεως τῆς μετατροπῆς, προηγείται συνήθως τῆς διεξαγωγῆς τῆς κυρίας ἐπιχειρήσεως μίᾳ δοκιμαστικῇ μικρᾷ ἐκτάσεως μετατροπῇ, διὰ τῆς ὁποίας ἐπιδιώκεται ἡ σφυγμομέτρσις, οὕτως εἰπεῖν, τῆς ἀγορᾶς καὶ ἡ ἐξεύρεσις τοῦ βαθμοῦ πιθανότητος ἐπιτυχίας τῆς κυρίας μετατροπῆς. Συνεπῶς, ἐὰν ἐκ τῆς δοκιμαστικῆς μετατροπῆς διαπιστωθῆ ὅτι αἱ πιθανότητες ἐπιτυχίας τῆς κυρίας μετατροπῆς εἶναι περιορισμέναι, ἀναβάλλεται αὕτη δι' εὐθιτώτερον χρόνον, πρὸς ἀποφυγὴν οὕτω τοῦ δυσμενοῦς ἀντικτύπου τὸν ὁποῖον αὕτη ἀποτυχάνουσα θὰ εἶχεν ἐπὶ τῶν Δημοσίων Οἰκονομικῶν καὶ ἐπὶ τῆς δημοσίας πίστεως.

Σημειωτέον ἀκόμη, ὅτι πρὸς ὑποστήριξιν τῆς ἐπιχειρήσεως τῆς μετατροπῆς γίνεται συνήθως χρῆσις, καὶ μάλιστα ἐντατικῇ, τοῦ προπαγανδιστικοῦ μηχανισμοῦ ἥτοι καταβάλλεται προσπάθεια ὅπως δημιουργηθῆ καὶ διὰ τῆς προπαγάνδας εὐνοϊκὴ διὰ τὴν μετατροπὴν ψυχολογία εἰς τὸ κοινόν.

§ 5. Ἡ τεχνικὴ τῆς ὑπὸ στενὴν ἐννοίαν μετατροπῆς.

Κατὰ τὴν μετατροπὴν τοῦ δημοσίου χρέους εἶναι δυνατὸν νὰ ἐφαρμοσθοῦν διαζευκτικῶς διάφοροι τεχνικαὶ μέθοδοι διεξαγωγῆς ταύτης. Αἱ μέθοδοι αὗται εἶναι ἡ μετατροπὴ εἰς τὸ ἄρτιον, ἡ μετατροπὴ ὑπὸ τὸ ἄρτιον καὶ ἡ μετατροπὴ ὑπὲρ τὸ ἄρτιον.

α) Μετατροπὴ εἰς τὸ ἄρτιον.

Μετατροπὴν εἰς τὸ ἄρτιον ἔχομεν ὅταν αἱ εἰς χεῖρας τῶν δανειστῶν εὐρισκόμεναι ὁμολογίαι τοῦ μετατροπομένου χρέους ἀνιαιλλάσσονται πρὸς νέας ὁμολογίας αἱ ὁποῖαι ἔχουν τὴν ἰδίαν ὡς καὶ αἱ παλαιαὶ ὀνομαστικὴν

ἀξίαν, φέρουν ὅμως χαμηλότερον ἐκείνων συμβατικὸν τόκον, ὑπολογίζονται δὲ κατὰ τὴν ἀνταλλαγὴν καὶ αἱ μὲν καὶ αἱ δὲ εἰς τὴν ὀνομαστικὴν των τιμὴν.

Ἐποθέσωμεν ὅτι τὸ πρὸς μετατροπὴν δημοσίον χρέος ἀνέρχεται εἰς 24.000.000.000 δραχμῶν καὶ ὅτι ἀποτελεῖται τοῦτο ἀπὸ 24.000.000 ὀμολογίας, ἐκάστη τῶν ὁποίων ἔχει ὀνομαστικὴν ἀξίαν 1000 δραχμῶν καὶ φέρει ὀνομαστικὸν τόκον 6%. Τὸ Κράτος προτείνει εἰς τοὺς κομιστὰς αὐτῶν τῶν ὀμολογιῶν τὴν ἀνταλλαγὴν των μὲ νέας ὀμολογίας, τὰς ὁποίας θὰ παραδώσῃ εἰς αὐτοὺς, ὀνομαστικῆς ἀξίας ὡσαύτως 1000 δραχ. καθ' ὀμολογίαν, ἀλλ' ὀνομαστικῶς τόκου 5%. Ὡς εἶναι εὐνόητον, ἐφ' ὅσον ἐπιτύχη ἡ ἀνωτέρω μετατροπὴ, τὸ ὀνομαστικὸν κεφάλαιον τοῦ δημοσίου χρέους θὰ παραμείνῃ ἀμετάβλητον, θὰ μειωθῇ ὅμως κατὰ τὸ μέτρον τοῦ ὑποβιβασμοῦ τοῦ συμβατικῶς τόκου ἢ ἐτησίᾳ δαπάνῃ διὰ καταβολὴν τόκων.

Ὅπως καὶ ἀνωτέρω ἐσημειώθη, ἡ μετατροπὴ εἰς τὸ ἄρτιον δὲν συνεπάγεται πάντοτε μείωσιν τοῦ συμβατικῶς τόκου τοῦ μετατρεπομένου ἢ τῶν μετατρεπομένων δανείων, ἀλλὰ δύναται νὰ ἔχῃ ὡς συνέπειαν καὶ αὔξησιν τούτου. Εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν αἱ εἰς χεῖρας τῶν δανειστῶν εὐρισκόμεναι ὀμολογίαι τοῦ μετατρεπομένου δανείου ἀνταλλάσσονται πρὸς νέας ὀμολογίας αἱ ὁποῖαι εἶναι τῆς ἰδίας, ὡς καὶ αἱ παλαιαὶ ὀμολογίαι ὀνομαστικῆς ἀξίας, φέρουν ὅμως ὑψηλότερον ἐκείνων συμβατικὸν τόκον. Ἡ τοιαύτη μετατροπὴ λαμβάνει χώραν εἰς ἐξαιρετικὰς περιπτώσεις, καὶ δὴ ἡ τοιαύτη μετατροπὴ λαμβάνει χώραν εἰς ἐξαιρετικὰς περιπτώσεις, καὶ δὴ ὡς ἂν τὸ μετατρεπόμενον δάνειον ἐξεδόθη μὲ ὀνομαστικὸν τόκον οὐσιαστικῶς ὡς ἂν χαμηλότερον τοῦ ἐν τῇ χώρᾳ ἰσχύοντος, τὸ γεγονός δὲ αὐτὸ προεκάλεσε ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῶν δυνάμεων τῆς Ἀγορᾶς ἀντίστοιχον πρὸς τὴν ἀνωτέρω τὴν ἐπίδρασιν τῶν δυνάμεων τῆς Ἀγορᾶς ἀντίστοιχον πρὸς τὴν ἀνωτέρω διαφορὰν πῶσιν τῆς χρηματιστηριακῆς τιμῆς τῶν ὀμολογιῶν τοῦ ἐν λόγῳ δανείου (βλ. ἀνωτέρω). Ἡ μετατροπὴ εἰς τὴν περιπτῶσιν αὐτὴν ἀποβλέπει διὰ τοῦτο ἀποκλειστικῶς εἰς τὴν ἀσκησιν ἀνῦψωτικῆς ἐπίδρασεως ἐπὶ τῆς χρηματιστηριακῆς τιμῆς τῶν ὀμολογιῶν τοῦ μετατραπέντος δανείου.

Ἐνίοτε, ἡ μετατροπὴ εἰς τὸ ἄρτιον δὲν ἔχει ὡς συνέπειαν μόνον μεταβολὴν τοῦ συμβατικῶς τόκου, ἀλλὰ συνεπάγεται καὶ μεταβολὴν τοῦ κεφαλαίου τοῦ δημοσίου χρέους. Τοῦτο συμβαίνει ὅταν ἢ εἰς τὸ ἄρτιον μετατροπὴ συνδυάζεται μὲ αὔξησιν τοῦ ὀνομαστικοῦ κεφαλαίου τοῦ μετατρεπομένου χρέους (βλ. ἀνωτ.) διὰ τῆς ἀναλήψεως ὑπὸ τῶν ἀποδεχομένων τῆς μετατροπῆς δανειστῶν τῆς ὑποχρεώσεως ὅπως προβοῦν εἰς ἐφ' ἅπαξ τὴν μετατροπὴν δανειστῶν τῆς ὑποχρεώσεως ὅπως προβοῦν εἰς ἐφ' ἅπαξ τὴν μετατροπὴν πρὸς τὸν ἐκδότην τῶν μετατρεπομένων δανείων ὠρισμένου ἔκακτος χρηματικῶς ποσοῦ ὑπὸ μορφὴν συμπληρωματικῶς πρὸς αὐτὸν δανείου. Ὁ σκοπὸς ὁ ὁποῖος ἐπιδιώκεται ὑπὸ τοῦ ὀφειλέτου - Κράτους εἰς τὴν περίπτωση αὐτὴν εἶναι ἡ ἐξεύρεσις προσθέτων δημοσίων ἐσόδων διὰ νέου δανεισμοῦ χωρὶς αὔξησιν τοῦ βάρους τοῦ Προϋπολογισμοῦ ἐκ τόκων τοῦ δημοσίου χρέους. Ὁ σκοπὸς οὗτος ἐπιτυγχάνεται ὅταν ἢ ἐπὶ ἔλαττον δαπάνῃ διὰ καταβολὴν τόκων διὰ τὸ παλαιόν, δηλ. τὸ μετατραπέν χρέος, ἢ ὁποῖα

προκύπτει ἐκ τῆς μετατροπῆς αὐτοῦ, συμψηφίζεται μὲ τὴν νέαν ἐφεξῆς πληρωτέαν δαπάνην διὰ τὴν καταβολὴν τόκων τοῦ δημιουργηθέντος νέου χρέους.

Εἶναι ἐπίσης δυνατόν ἀντὶ νὰ ἐπιβληθῇ εἰς τοὺς κομιστάς τῶν ὁμολογιῶν τῶν πρὸς μετατροπὴν δανείων ἢ ὑποχρέωσις τῆς ἐφ' ἅπαξ καταβολῆς ὠρισμένου χρηματικοῦ ποσοῦ εἰς τὸν ἐκδότην τῶν δανείων αὐτῶν (βλ. ἄνωτέρω), νὰ ἐκδοθοῦν αἱ νέαι ὁμολογίαι αἱ φέρουσαι χαμηλότερον ὀνομαστικὸν τόκον, ἤτοι αἱ ὁμολογίαι τοῦ λεγομένου δανείου μετατροπῆς, εἰς ἀριθμὸν μεγαλύτερον τοῦ ἀριθμοῦ τῶν παλαιῶν ὁμολογιῶν. Εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν αἱ ὁμολογίαι τοῦ «δανείου μετατροπῆς» ἐκτίθενται εἰς δημοσίαν ἐγγραφὴν. Καὶ οἱ μὲν κάτοχοι ὁμολογιῶν τῶν πρὸς μετατροπὴν δανείων ἀποκτοῦν ὁμολογίας τοῦ δανείου τούτου διὰ τῆς παραδόσεως ἴσης ἀξίας ὁμολογιῶν τῶν πρὸς μετατροπὴν δανείων ὡς καὶ διὰ συμπληρωματικῆς χρηματικῆς καταβολῆς (δσάκις ἢ συνολικὴ ὀνομαστικὴ ἀξία τῶν ὑπ' αὐτῶν κατεχομένων παλαιῶν ὁμολογιῶν ὑπολείπεται τῆς συνολικῆς ὀνομαστικῆς ἀξίας τῶν ὁμολογιῶν τοῦ δανείου μετατροπῆς τὰς ὁποίας ἐπιθυμοῦν οὗτοι ν' ἀποκτήσουν)· οἱ δὲ νέοι ὁμολογιοῦχοι ἀποκτοῦν ὁμολογίας τοῦ ἐν λόγῳ δανείου διὰ τῆς εἰς χρῆμα καταβολῆς τοῦ ἀντιτίμου αὐτῶν.

β) Μετατροπὴ ὑπὸ τὸ ἄρτιον.

Ὅπως εἰς τὴν τελευταίαν ἐξετασθεῖσαν εἰδικὴν περίπτωσιν τῆς μετατροπῆς εἰς τὸ ἄρτιον, οὕτω καὶ εἰς τὴν μετατροπὴν ὑπὸ τὸ ἄρτιον *ἐπέρχεται ὡς ἀποτέλεσμα ταύτης ταύτοχρόνως μεταβολὴ τοῦ συμβατικοῦ τόκου καὶ τοῦ ὀνομαστικοῦ κεφαλαίου* τοῦ δημοσίου χρέους. Συγκεκριμένως ἐπέρχεται *μείωσις τοῦ συμβατικοῦ τόκου καὶ ἀύξεις τοῦ ὀνομαστικοῦ κεφαλαίου* τοῦ δημοσίου χρέους. Τὰ δύο ταῦτα παράλληλα ἀποτελέσματα ὀφείλονται εἰς τὴν ἰδιορρυθμίαν τῆς ὑπὸ τὸ ἄρτιον μετατροπῆς, καὶ συγκεκριμένως εἰς τὸ γεγονός ὅτι κατὰ τὴν ἀνταλλαγὴν τῶν εἰς χεῖρας τῶν δανειστῶν εὑρισκομένων ὁμολογιῶν τοῦ μετατρεπομένου δημοσίου χρέους μὲ τὰς νέας ὁμολογίας αἱ ὁποῖαι ἔχουν τὴν ἰδίαν ἐκάστη ὀνομαστικὴν ἀξίαν τὴν ὁποίαν ἔχουν καὶ αἱ παλαιαὶ ὁμολογίαι, ἀλλὰ φέρουν χαμηλότερον ἢ ἐκεῖναι συμβατικὸν τόκον, *αἱ νέαι ὁμολογίαι ὑπολογίζονται κατὰ τὴν ἀνταλλαγὴν* οὐχὶ εἰς τὴν ὀνομαστικὴν τῶν τιμῶν ἀλλὰ κάτω τῆς ὀνομαστικῆς, δηλ. *κάτω τοῦ ἀρτίου, ἐνῶ αἱ παλαιαὶ ὁμολογίαι ὑπολογίζονται εἰς τὴν ὀνομαστικὴν τιμὴν.*

Πρὸς πληρεστέραν κατανόησιν τῆς δευτέρας αὐτῆς μεθόδου μετατροπῆς παραθέτομεν τὸ κατωτέρω ἀριθμητικὸν παράδειγμα :

Ὑποθέσωμεν ὅτι τὸ ὀνομαστικὸν κεφάλαιον τοῦ πρὸς μετατροπὴν δημοσίου χρέους ἀνέρχεται εἰς 24.000.000.000 δραχμῶν, ἀποτελεῖται δὲ τοῦτο ἀπὸ 24.000.000 ὁμολογίας ὀνομαστικῆς ἀξίας 1000 δραχμῶν καθ' ὁμολογίαν καὶ ὀνομαστικοῦ τόκου 7%. Τὸ Κράτος προτείνει εἰς τοὺς κομιστάς

τῶν ὁμολογιῶν αὐτῶν ὅπως ἀνταλλάξουν τὰς εἰς χεῖρας των ὁμολογίας μὲ νέας ὁμολογίας ὀνομαστικῆς ἀξίας ὡσαύτως 1000 δραχμῶν καθ' ὁμολογίαν, ἀλλ' ὀνομαστικοῦ τόκου 5 % ἀντὶ 7 %. Ὅριζει ὁμως ὅτι αἱ νέαι ὁμολογίαι δὲν θὰ ὑπολογισθοῦν κατὰ τὴν ἀνταλλαγὴν εἰς τὸ ἄρτιον, ἀλλὰ π.χ. εἰς τὰ 80% τῆς ὀνομαστικῆς των τιμῆς. Τοῦτο σημαίνει ὅτι ὁ ὀφειλέτης θὰ πρέπει νὰ παραδῶσῃ εἰς ὅλους ὁμοῦ τοὺς κομιστάς τῶν ὁμολογιῶν τοῦ μετατρεπομένου χρέους εἰς ἀντάλλαγμα τῶν εἰς χεῖρας των ὁμολογιῶν οὐχὶ 24.000.000, ἀλλὰ 30.000.000 τεμάχια νέων ὁμολογιῶν. Διότι μόνον ἐὰν παραδῶσῃ εἰς ἀντάλλαγμα 30.000.000 νέας ὁμολογίας, ἢ συνολικὴ ἀξία αὐτῶν ($30.000.000 \times 800$ δραχ.) θὰ εἶναι ἴση πρὸς τὴν συνολικὴν ἀξίαν τῶν παλαιῶν ὁμολογιῶν ($24.000.000 \times 1000$ δραχ.). Τὸ γεγονός ὁμως ὅτι οἱ ὁμολογιοῦχοι (ἐν τῷ συνόλῳ των θεωρούμενοι) θὰ λάβουν ὡς ἀντάλλαγμα 30 ἑκατομμύρια ὁμολογιῶν ὀνομαστικῆς ἀξίας 1000 δραχ. ἑκάστην, ἀντὶ τῶν 24 ἑκατομμυρίων ποῦ κατεῖχον προηγουμένως, σημαίνει ὅτι τὸ Κράτος θὰ πρέπει νὰ καταβάλῃ μελλοντικῶς εἰς αὐτοὺς πρὸς ἐξόφλησιν τῶν νέων εἰς χεῖρας των ὁμολογιῶν, (ἐξόφλησιν ἢ ὁποία γίνεται, ὡς εἶδομεν ἄλλαχού, εἰς τὸ ἄρτιον) ἀντὶ 24 δισεκατομμυρίων δραχμῶν, 30 δισεκατομμύρια δραχμῶν. Μὲ ἄλλας λέξεις εἰς τὸ ἀνωτέρω παράδειγμα θὰ προέλθῃ ἐκ τῆς μετατροπῆς αὔξεις τοῦ δημοσίου χρέους κατὰ 6 δισεκατομμύρια δραχμῶν. Διὰ νὰ ἐκπληρωθῇ ὁμως ὁ σκοπὸς τῆς μετατροπῆς, ὁ ὁποῖος ὡς εἶδομεν συνίσταται εἰς τὴν μείωσιν τοῦ βάρους τοῦ προϋπολογισμοῦ ἐκ τοῦ δημοσίου χρέους, **θὰ πρέπει, εἰς τὴν περιπτῶσιν μετατροπῆς ὑπὸ τὸ ἄρτιον, τὸ ποσοστὸν μειώσεως τοῦ συμβατικοῦ τόκου νὰ εἶναι μεγαλύτερον τοῦ ποσοστοῦ αὔξεσεως τοῦ ὀνομαστικοῦ κεφαλαίου τοῦ μετατρεπομένου δημοσίου χρέους** (ἢ ἄλλως ἢ τιμὴ εἰς τὴν ὁποίαν ὑπολογίζονται κατὰ τὴν ἀνταλλαγὴν αἱ νέαι ὁμολογίαι, ἐκφραζομένη εἰς ποσοστὸν τῆς ὀνομαστικῆς αὐτῶν ἀξίας, νὰ εἶναι ὑψηλότερα τοῦ ποσοστοῦ τὸ ὁποῖον παριστᾷ τὴν σχέσιν μεταξὺ τοῦ παλαιοῦ, δηλ. τοῦ πρὸ τῆς μετατροπῆς, καὶ τοῦ νέου μειωμένου συμβατικοῦ τόκου). Ἡ προϋπόθεσις ἀκριβῶς αὕτη πληροῦται εἰς τὸ ἀνωτέρω παράδειγμα, διότι εἰς τὸ παράδειγμα αὐτὸ ὁ ὀνομαστικὸς τόκος ἐμειώθη κατὰ 30% περίπου, ἐνῶ τὸ ὀνομαστικὸν κεφάλαιον ἠυξήθη μόνον κατὰ 25%. Συνεπεία τούτου, ἡ ἐτησίαι δαπάνη διὰ τόκους πρὸ τῆς μετατροπῆς ἀνήρχετο εἰς τὸ ποσὸν τῶν 1.680.000.000 δραχ. ($24.000.000.000$ δραχ. $\times 0,07$), ἐνῶ μετὰ τὴν μετατροπὴν περιορίσθη αὕτη εἰς 1.500.000.000 δραχ. ($30.000.000.000$ δραχ. $\times 0,05$). Δὲν ἀρκεῖ ἐν τούτοις πάντοτε, ἢ πλήρως τῆς ἀνωτέρω προϋποθέσεως διὰ νὰ εἶναι συμφέρουσα διὰ τὸ Δημόσιον ἢ ὑπὸ τὸ ἄρτιον μετατροπὴ, ἀλλὰ θὰ πρέπει πρὸς τούτοις τὸ ποσοστὸν μειώσεως τοῦ συμβατικοῦ τόκου νὰ ὑπερβαίῃ εἰς τοιοῦτον βαθμὸν τὸ ποσοστὸν αὔξεσεως τοῦ ὀνομαστικοῦ κεφαλαίου τοῦ μετατρεπομένου χρέους, ὥστε νὰ ἐπέλθῃ ἐκ τῆς μετατροπῆς, παρὰ τὴν αὔξησιν τοῦ δημοσίου χρέους, μείωσις ὅχι μόνον τῆς ἐτησίας δαπάνης διὰ τόκους, ἀλλὰ τῆς συ-

ολικῆς ἐτησίας δαπάνης διὰ τὴν πληρωμὴν τοκοχρεωλυσίων τοῦ δημοσίου χρέους.

γ) Μετατροπὴ ὑπὲρ τὸ ἄρτιον.

Εἰς τὴν περιπτώσιν τῆς ὑπὲρ τὸ ἄρτιον μετατροπῆς λαμβάνει χώραν διὰ ταύτης ἀποκλειστικῶς μείωσις τοῦ ὀνομαστικοῦ κεφαλαίου τοῦ μετατρεπομένου χρέους ἐπὶ ἀμεταβλήτου τοῦ ὀνομαστικοῦ αὐτοῦ τόκου. Τὸ ἀποτέλεσμα τοῦτο ἐπέρχεται κατ' ἀκολουθίαν τοῦ γεγονότος ὅτι αἱ νέαι ὁμολογίαι μὲ τὰς ὁποίας ἀνταλλάσσονται αἱ ὁμολογίαι τοῦ μετατρεπομένου ἢ τῶν μετατρεπομένων δανείων αἱ εὐρισκόμεναι εἰς χεῖρας τῶν ὁμολογιούχων ἔχουν μὲν τὴν ἰδίαν ὀνομαστικὴν ἀξίαν ἐκάστη μὲ τὰς παλαιὰς ὁμολογίας καὶ φέρουν τὸν ἴδιον ὡς καὶ ἐκεῖναι ὀνομαστικὸν τόκον, **κατὰ τὴν ἀνταλλαγὴν ὅμως αἱ νέαι ὁμολογίαι ὑπολογίζονται εἰς τιμὴν ἀνωτέραν τῆς ὀνομαστικῆς, ἐνῶ αἱ παλαιαὶ ὑπολογίζονται εἰς τὴν ὀνομαστικὴν τιμὴν.** Συνεπεία τοῦ γεγονότος τούτου οἱ ὁμολογιούχοι τοῦ μετατρεπομένου χρέους λαμβάνουν εἰς ἀντάλλαγμα ὠρισμένου ἀριθμοῦ παλαιῶν ὁμολογιῶν τὰς ὁποίας παραδίδουν εἰς τὸ Κράτος μικρότερον ἀριθμὸν νέων ὁμολογιῶν. Δοθέντος ὅμως ὅτι ἡ ὀνομαστικὴ ἀξία ἐκάστης νέας ὁμολογίας εἶναι, ὡς ἐλέχθη, ἴση πρὸς τὴν ὀνομαστικὴν ἀξίαν ἐκάστης παλαιᾶς, καὶ ὅτι ἡ ἐξόφλησις τοῦ δημοσίου χρέους γίνεται εἰς τὴν ὀνομαστικὴν ἀξίαν τῶν τίτλων ἐκ τῶν ὁποίων τοῦτο ἀποτελεῖται, **τὸ ὀνομαστικὸν κεφάλαιον τοῦ δημοσίου χρέους τὸ ὁποῖον ἀπομένει πρὸς ἐξόφλησιν εἶναι μετὰ τὴν μετατροπὴν μικρότερον τοῦ ὀνομαστικοῦ κεφαλαίου τοῦ πρὸ τῆς μετατροπῆς ὑφισταμένου χρέους.** Ἡ περαιτέρω συνέπεια τοῦ γεγονότος αὐτοῦ εἶναι ὅτι παρὰ τὸ ἀμετάβλητον τοῦ ὀνομαστικοῦ τόκου **ἡ ἐτησία δαπάνη διὰ καταβολὴν τοκοχρεωλυσίου τοῦ μετατραπέντος χρέους θὰ μειωθῇ λόγῳ μειώσεως τοῦ ἐτησίου χρεωλυσίου καὶ λόγῳ μειώσεως τοῦ ποσοῦ τοῦ ἐτησίου καταβαλλομένου τόκου**—μειώσεων αἱ ὁποῖαι ἀμφότεραι ὀφείλονται εἰς τὴν ἐκ τῆς μετατροπῆς προελθούσαν μείωσιν τοῦ κεφαλαίου τοῦ δημοσίου χρέους.

Πρὸς εἰκονογράφησιν τῆς τρίτης ταύτης μεθόδου μετατροπῆς παραθέτομεν τὸ κατωτέρω ἀριθμητικὸν παράδειγμα :

Ὑποθέτομεν πάλιν ὅτι τὸ ὀνομαστικὸν κεφάλαιον τοῦ πρὸς μετατροπὴν δημοσίου χρέους ἀνέρχεται εἰς 24.000.000.000 δραχμῶν, καὶ ὅτι τὸ χρέος τοῦτο ἀποτελεῖται ἀπὸ 24 ἑκατομμύρια ὁμολογιῶν, ἐκάστη τῶν ὁποίων ἔχει ὀνομαστικὴν ἀξίαν 1000 δραχμῶν καὶ φέρει ὀνομαστικὸν τόκον 5%. Κατὰ τὴν μετατροπὴν τὸ Κράτος προτείνει εἰς τοὺς κομιστὰς τῶν ὁμολογιῶν αὐτῶν ὅπως τὰς ἀνταλλάξουν μὲ νέας ὁμολογίας, ὡσαύτως ὀνομαστικῆς ἀξίας 1000 δραχ. καὶ ὀνομαστικοῦ τόκου 5%, ὑπὸ τὸν ὅρον ὅμως ὅπως ἐκάστη νέα ὁμολογία ὑπολογίζεται διὰ τὴν μετατροπὴν οὐχὶ εἰς τὴν ὀνομαστικὴν τῆς τιμὴν, ἀλλ' εἰς τιμὴν ἀνωτέραν τοῦ ἀρτίου καὶ συγκεκρι-

μένως εις τιμὴν 120 %, ἤτοι εις ἀπολύτους ἀριθμούς εις τὴν τιμὴν τῶν 1.200 δραχμῶν καθ' ὁμολογίαν, ἐνῶ αἱ παλαιαὶ ὁμολογίαι θὰ ὑπολογίζωνται εις τὴν ὀνομαστικὴν ἐκάστη τιμὴν. Ὑπὸ τοὺς ὄρους αὐτοὺς θ' ἀνταλλαγούνη: 24.000.000 παλαιαὶ ὁμολογίαι, συνολικῆς ὀνομαστικῆς ἀξίας 24.000.000.000 δραχ. (1000 δραχ. $\times$ 24.000.000) πρὸς 20.000.000 νέας ὁμολογίας συνολικῆς ἀξίας ὡσαύτως 24.000.000.000 (1.200 δραχ. $\times$ 20.000.000). Δοθέντος ὅμως ὅτι τὸ Κράτος θὰ ἐξοφλήσῃ τὰς νέας ὁμολογίας, αἱ ὁποῖαι περιῆλθον διὰ τῆς μετατροπῆς εις χεῖρας τῶν ὁμολογιούχων, εις τὴν ὀνομαστικὴν αὐτῶν ἀξίαν καὶ ὅτι θὰ καταβάλλῃ τὸν ἀμετάβλητον παραμείναντα τόκον 5 % ὡσαύτως ἐπὶ τῆς ὀνομαστικῆς ἀξίας ἐκάστης ὁμολογίας, δηλ. ἐπὶ τοῦ ποσοῦ τῶν 1.000 δραχ. καὶ οὐχὶ ἐπὶ τοῦ ποσοῦ τῶν 1.200 δραχ., θὰ ἔχωμεν μείωσιν τῆς ἐτησίαις δαπάνης διὰ τόκους, ὡς καὶ μείωσιν τῆς ἐτησίαις δαπάνης διὰ χρεωλύσια.

Ἐκτὸς τούτου *θὰ μειωθῇ εις τὴν περίπτωσιν αὐτὴν ὁ πραγματικὸς τόκος τῶν δανείων, εις βαθμὸν ἀντίστοιχον πρὸς τὸ ποσὸν τοῦ ἀδρηνητικοῦ βραβείου ἐπιστροφῆς*» μὲ τὸ ὁποῖον ἐπιβαρύνονται οἱ ὁμολογιῶχοι. Ὑφίσταται δὲ ἀδρηνητικὸν βραβεῖον ἐπιστροφῆς εις τὴν περίπτωσιν τῆς ὑπὲρ τὸ ἄριον μετατροπῆς κατ' ἀκολουθίαν τοῦ γεγονότος ὅτι ἕκαστος ὁμολογιῶχος ἔλαβε εις ἀνταλλαγὴν τῶν εις χεῖρας του παλαιῶν ὁμολογιῶν μικρότερον ἀριθμὸν νέων ὁμολογιῶν, καὶ συνεπῶς θὰ εἰσπράξῃ κατὰ τὴν ἐξόφλησιν τοῦ δανείου ποσὸν μικρότερον ἐκείνου τὸ ὁποῖον κατέβαλεν εις τὸν ἐκδότην τοῦ δανείου κατὰ τὴν ἐγγραφὴν του εις τὸ δάνειον (1).

§ 6. Δημοσιονομικαὶ καὶ οἰκονομικαὶ συνέπειαι τῆς μετατροπῆς.

Ἡ πρώτη, αὐτονόητος, συνέπεια τῆς μετατροπῆς εἶναι ὅτι αὕτη *συνεπάγεται μείωσιν τοῦ δημοσιονομικοῦ βάρους τοῦ ὑφισταμένου δημοσίου χρέους*, ἤτοι ἐλάφρυνσιν τοῦ προϋπολογισμοῦ, ἐλάφρυνσιν βεβαίως τόσον μεγαλύτεραν, ὅσον μεγαλύτερον εἶναι τὸ μῆμα τοῦ δημοσίου χρέους τοῦ ὁποίου λαμβάνει χώραν μετατροπὴ καὶ ὅσον μεγαλύτερον εἶναι τὸ μέτρον ὑποβιβασμοῦ τοῦ τόκου ὅστις ἐπιτυγχάνεται διὰ ταύτης.

Ἐκτὸς τούτου, *ἡ μετατροπὴ ἐπιτυγχάνουσα καθιστᾷ δυνατὸν τὸν ὑπὸ εὐνοϊκωτέροις διὰ τὸ Κράτος ὄρους δανεισμὸν τούτου μελλοντικῶς*. Τοῦτο ἀποτελεῖ δημοσιονομικὸν ἀντίκτυπον τῆς καταστάσεως ἣ ὁποία δημιουργεῖται εις τὴν πιστωτικὴν ἀγορὰν ἐκ τῆς ἐπιτυχίας τῆς μετατροπῆς, ἤτοι συνέπειαν τοῦ γεγονότος ὅτι ἡ μετατροπὴ ἀσκεῖ πτωτικὴν ἐπίδρασιν ἐπὶ τοῦ ἐπιπέδου τοῦ τόκου γενικῶς.

1. Τὸ «ἀδρηνητικὸν» βραβεῖον ἐπιστροφῆς προκαλεῖ μείωσιν τοῦ πραγματικοῦ τόκου ὠρισμένου ὁμολογιακοῦ δανείου, ἀκριβῶς ὅπως ἡ καταβολὴ βραβείου ἐξοφλήσεως προκαλεῖ, συμφώνως πρὸς τὰ ἀνωτέρω ἐκτεθέντα, αὔξησιν τοῦ πραγματικοῦ τόκου.

Διότι δὲν εἶναι μόνον ἡ μείωσις τοῦ τόκου εἰς τὴν πιστωτικὴν ἀγορὰν παράγων ἐπιτυχίας τῆς μετατροπῆς, ἀλλὰ καὶ ἡ μετατροπὴ παράγων μείω-
σεως τοῦ τόκου. Μὲ ἄλλους λόγους ὑφίσταται ἀλληλεπίδρασις μεταξὺ τῆς
ἐκβάσεως τῆς ἐπιχειρήσεως τῆς μετατροπῆς καὶ τοῦ ἐπιπέδου τοῦ τόκου εἰς
τὴν περὶ ἧς πρόκειται χώραν. Ὡς εἶναι δὲ εὐνόητον, **ἐκ τοῦ ὑποβιβασμοῦ
τοῦ ἐπιπέδου τοῦ τόκου ἀντλοῦν ὄφελος ὄχι μόνον ἡ Δημοσία Οἰκονο-
μία κατὰ τὴν ἔκδοσιν ὑπ' αὐτῆς νέων δανείων, ἀλλὰ καὶ αἱ ἰδιωτικαὶ
οἰκονομίαι, αἱ ὁποῖαι δύνανται ἐφεξῆς νὰ ἀποκτήσουν εὐθηνότερον
τὰς εἰς αὐτὰς ἀναγκαιούσας πιστώσεις.**

Τέλος, ἡ μετατροπὴ ἐπιδρᾷ εὐνοϊκῶς ἐπὶ τῆς καταστάσεως τῆς Δη-
μοσίας Πίστεως. Τοῦτο ὅμως συμβαίνει, βεβαίως, μόνον ὅταν εἶναι αὕτη
προαιρετικὴ, καὶ ἀκόμη ὅταν συνοδεύεται ὑπὸ σημαντικῆς ἐπιτυχίας. Εἰς
τὴν δημιουργίαν τοῦ ἀποτελέσματος τούτου συμβάλλει κυρίως ὁ ψυχολογι-
κὸς παράγων, ἦτοι ὁ εὐμενῆς ἀντίκτυπος τὸν ὁποῖον ἀσκεῖ εἰς τὸ Κοινὸν
ἡ ἐπιτυχία τῆς μετατροπῆς, καὶ ἰδίᾳ τὸ γεγονός ὅτι **ἡ μετατροπὴ ἐνισχύει
εἰς τοὺς δανειστὰς τοῦ Κράτους τὸ αἶσθημα ἀσφαλείας ὡς πρὸς τὰ
κεφάλαιά των τὰ ἐπενδεδυμένα εἰς ὁμολογίας τῶν μετατραπέντων δα-
νείων.** Διότι πιστεύουν οὗτοι ὅτι ὁ Κρατικὸς Προϋπολογισμὸς, μετὰ τὴν
ἐπελθοῦσαν διὰ τῆς μετατροπῆς ἐλάφρυνσιν αὐτοῦ, θὰ παρουσιάζη με-
γαλυτέραν ἀντοχὴν εἰς τὸ βάρος τοῦ δημοσίου χρέους, μὲ ἄλλους λόγους τὸ
Κράτος θὰ εἶναι ἐφεξῆς περισσότερον εἰς θέσιν ν' ἀνταποκριθῆ εἰς τὰς
δανειακὰς αὐτοῦ ὑποχρεώσεις. Ἀντιθέτως, **ἡ μετατροπὴ παραβλά-
πτει τὴν Δημοσίαν Πίστιν,** ὅταν λαμβάνη χώραν κατὰ παράβασιν ἀναλη-
φθείσης ὑποχρεώσεως περὶ μὴ μετατροπῆς, ἰδίᾳ ὅμως **δταν αὕτη εἶναι
ἀναγκαστικὴ.** Εἰς τὴν δευτέραν αὐτὴν περίπτωσιν ἡ μετατροπὴ ἀποτελεῖ,
ὡς εἶδομεν, ἀνθαίρετον ὑπὸ τοῦ Κράτους παράβασιν βασικοῦ ὄρου τῆς δα-
νειακῆς συμβάσεως, καὶ ἀκριβῶς διὰ τοῦτο ἐπιδρᾷ δυσμενῶς ἐπὶ τῆς κρατι-
κῆς πίστεως.

ΑΠΟΣΒΕΣΙΣ ΤΟΥ ΔΗΜΟΣΙΟΥ ΧΡΕΟΥΣ, ΧΡΕΩΚΟΠΙΑ ΚΑΙ ΠΤΩΧΕΥΣΙΣ

§ 1. Εισαγωγικαὶ παρατηρήσεις.

Πλὴν τῆς μετατροπῆς τοῦ δημοσίου χρέους, ἕτερον μέσον δανειακῆς ἐλαφρύνσεως, δηλ. μειώσεως τοῦ βάρους τοῦ Δημοσίου Προϋπολογισμοῦ ἐκ τοῦ δημοσίου χρέους, εἶναι ἡ μερική ἀπόσβεσις αὐτοῦ.

Ἡ ἀπόσβεσις τοῦ δημοσίου χρέους δὲν συμπίπτει κατ' ἀνάγκην μὲ τὴν μερικὴν ἢ ὀλικὴν ἐξόφλησιν τῶν ἐπὶ μέρους δανείων ἐκ τῶν ὁποίων ἀποτελεῖται εἰς δεδομένην στιγμὴν τὸ δημόσιον χρέος. Πράγματι, εἶναι δυνατόν νὰ λάβῃ χώραν ἐξόφλησις ἑνὸς ἢ περισσοτέρων, εἰς τὸ παρελθὸν συναφθέντων, δημοσίων δανείων, χωρὶς τὸ δημόσιον χρέος νὰ ὑποστῇ οἰανδήποτε καθαρὰν μεταβολήν, ἥτοι καθαρὰν μείωσιν. Τοῦτο θὰ συμβῇ εἰς περιπτώσιν κατὰ τὴν ὁποίαν τὸ Κράτος ἐξοφλεῖ μὲν —μερικῶς ἢ ἐξ ὀλοκλήρου— ἐν ἡ περισσότερα δημόσια δάνεια, ἐξευρίσκει ὅμως τὰ πρὸς τοῦτο ἀπαιτούμενα χρηματικὰ κεφάλαια διὰ νέου δανεισμοῦ. Εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν δὲν λαμβάνει χώραν ἀπόσβεσις τοῦ δημοσίου χρέους, ἀλλ' ἀπόσβεσις ἐπὶ μέρους δανείων, τὰ ὁποῖα μέχρι τοῦδε ἀπετέλουν τμήμα τούτου, καὶ ἐπὶ ἀντικατάστασις αὐτῶν δι' ἄλλων δανείων, ἥτοι ἐκείνων τὰ ὁποῖα συνήφθησαν διὰ τὴν κάλυψιν τῶν δαπανῶν ἀποσβέσεως τῶν παλαιῶν δανείων. Πρόκειται συνεπῶς εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν, κυρίως εἰπεῖν περὶ **ἀνανεώσεως τοῦ δημοσίου χρέους**, τὸ ὁποῖον ὅμως εἰς τὸ συνολικόν του ὕψος παραμένει ἀμετάβλητον, περὶ φαινομένου δηλ. ἀναλόγου πρὸς τὸ φαινόμενον τῆς ἀνανεώσεως τῶν κυττάρων ἑνὸς ζῶντος οργανισμοῦ.

Τὴν ἀπόσβεσιν ἐπὶ μέρους δανείων, ἣτις δὲν ὀδηγεῖ εἰς ἀπόσβεσιν καὶ τοῦ δημοσίου χρέους, δυνάμεθα νὰ χαρακτηρίσωμεν ὡς ἀπόσβεσιν ὑπὸ εὐρεῖαν ἔννοιαν, κατ' ἀντιδιαστολήν πρὸς τὴν ἀπόσβεσιν ὑπὸ στενήν ἔννοιαν, ἣτις ἀναφέρεται εἰς τὴν ἀπόσβεσιν, δηλ. καθαρὰν μείωσιν, τοῦ συνολικοῦ δημοσίου χρέους.

§ 2. Ἡ σκοπιμότης τῆς ἀποσβέσεως.

Τὸ ζήτημα περὶ τοῦ σκοπίμου ἢ μὴ τῆς ἀποσβέσεως τοῦ δημοσίου χρέους δὲν ἀφορᾷ μόνον τὸ πάγιον δημόσιον χρέος μιᾶς χώρας, ἀλλὰ καὶ τὸ χρεωλυτικὸν καὶ κυμαινόμενον αὐτῆς χρέος, καὶ μάλιστα ἰδίως τὸ χρεωλυτικὸν καὶ κυμαινόμενον χρέος ποῦ ἔχουν πρακτικὴν σημασίαν κατὰ τὴν σύγ-

χρονον ἐποχὴν. Ὡς πρὸς τὰς μορφὰς ταύτας τοῦ δημοσίου χρέους ἀνακύπτει πρὸς ἐξέτασιν τὸ ζήτημα ἐὰν ἐνδείκνυται ἡ ἀντικατάστασις τῶν ἐξοφλουμένων βραχυ-μεσο-ἢ μακροπροθέσμων δανείων διὰ νέων δανείων καὶ συνεπῶς ἢ ἀνανέωσις τοῦ χρεωλυτικοῦ ἢ τοῦ κυμαινομένου χρέους, ἢ ἐὰν ἐμφανίζεται σκόπιμος ἢ μερική καθαρὰ ἀπόσβεσις αὐτῶν.

Συμφώνως πρὸς τὴν γενομένην εἰς προηγούμενον κεφάλαιον διαπίστωσιν, τὸ δημόσιον χρέος ἀποτελεῖ βᾶρος διὰ τὸν Δημόσιον Προϋπολογισμόν, διότι ἐν μέρος τῶν τακτικῶν ἐσόδων αὐτοῦ ἀπορροφᾶται ἀπὸ τὰς δαπάνας διὰ καταβολὴν τόκων καὶ χρεωλυσιῶν τῶν εἰς τὸ παρελθὸν συναφθέντων δανείων. Ἐκ τῆς διαπιστώσεως ταύτης προκύπτει ἡ ἀναγκαιότης ἐφ' ἐνὸς περιορισμῶν εἰς τὴν αὐξήσιν τοῦ δημοσίου χρέους, περιορισμῶν οἱ ὅποιοι ἐξετάζονται κατωτέρω εἰς τὸ κεφάλαιον 11, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἡ ἀναγκαιότης τῆς βαθμιαίας καθαρᾶς ἀποσβέσεως τοῦ εἰς δεδομένον χρόνον ὑφισταμένου χρέους.

Πλὴν τοῦ ἀνωτέρω λόγου ἡ ἀπόσβεσις τοῦ δημοσίου χρέους εἶναι σκόπιμος καὶ ἐκ τοῦ λόγου ὅτι ἐπιχειρουμένη αὕτη εἰς πρόσφορον, ἀπὸ τῆς ἀπόψεως τῶν ἐπικρατουσῶν οικονομικῶν συνθηκῶν, ἐποχὴν ἐπενεργεῖ ἀντικυκλικῶς καὶ ἐπομένως ἐπιδορᾷ εὐεργετικῶς ἐπὶ τῆς Ἑθνικῆς Οἰκονομίας καὶ ἀκόμη ἐκ τοῦ λόγου ὅτι αὕτη ἔχει διαφόρους εὐνοϊκὰς δημοσιονομικὰς συνεπειάς, περὶ τῶν ὁποίων γίνεται λόγος κατωτέρω.

Τέλος, καθ' ὅσον ἀφορᾷ εἰδικώτερον τὸ κυμαινόμενον δημόσιον χρέος, ἡ ἀπόσβεσις αὐτοῦ ἐνδείκνυται ὅταν τοῦτο εἶναι σημαντικόν, λόγῳ τῶν κινδύνων τοὺς ὁποίους, κατὰ τὰ ἀνωτέρω ἐκτεθέντα (Κεφ. 6 παράγρ. 3), συνεπάγεται ἡ ὑπαρξίς μεγάλου κυμαινομένου χρέους.

§ 3. Ἡ ἐνδεικνυομένη πολιτικὴ ἀποσβέσεως.

Ἡ διαπιστωθεῖσα ὁμως ἀνωτέρω σκοπιμότης τῆς ἀποσβέσεως τοῦ δημοσίου χρέους ὑφίσταται μόνον ὅταν ἡ ἀκολουθουμένη πολιτικὴ ἀποσβέσεως προσαρμόζεται καὶ πρὸς τὰς κρατούσας ἐκάστοτε εἰς τὴν Ἑθνικὴν Οἰκονομίαν συνθήκας. Διότι ἡ ἀπόσβεσις τοῦ δημοσίου χρέους ἔχει ὠρισμένους οικονομικοὺς ἀντικτύπους, τοὺς ὁποίους ὀφείλει νὰ λαμβάνῃ ὑπ' ὄψιν ἡ δημοσιονομικὴ διοίκησις, προκειμένου νὰ καθορίσῃ τὸν ρυθμὸν καὶ τὸν χρόνον διενεργείας τῆς ἀποσβέσεως, κατὰ τρόπον ὥστε νὰ προκύψῃ ἐκ ταύτης οὐχὶ ζημία, ἀλλ' ἀντιθέτως θετικὸν ὄφελος διὰ τὴν Ἑθνικὴν Οἰκονομίαν τῆς περὶ ἧς πρόκειται χώρας. Σχετικῶς πρέπει νὰ σημειωθῇ ὅτι ἡ ἀπόσβεσις ἐν πρώτοις χρέους τοῦ Δημοσίου πρὸς Τραπεζὰς προκαλεῖ μείωσιν τῆς ποσότητος τοῦ λογιστικοῦ χρήματος, καὶ συνεπῶς τῆς συνολικῆς προσφορᾶς χρήματος, ὡς καὶ μείωσιν τοῦ συνολικοῦ διαθέσιμου εἰσοδήματος τῶν ἰδιωτικῶν οἰκονομιῶν (κατ' ἀκολουθίαν τῆς φορολογήσεως αὐτῶν διὰ τὴν ἐξόφλησιν τοῦ πρὸς Τραπεζὰς χρέους) καὶ οὕτω μείωσιν τῆς ζητήσεως αὐτῶν καὶ συστολὴν τῆς συνολικῆς ἐνεργ-

γού ζητήσεως. Ἡ τελικὴ αἴτη ἐπίδρασις δημιουργεῖται εἰδικώτερον εἰς περίοδον οἰκονομικῆς ὑφέσεως, ἐκ τοῦ λόγου ὅτι κατὰ τὴν περίοδον ταύτην ἡ ἀπόσβεσις ὀδηγεῖ εἰς καθαρὰν διαρροὴν ἀγοραστικῆς δυνάμεως ἐκ τοῦ εἰσοδηματικοῦ ρεύματος.

Καθ' ὅσον ἀφορᾷ δημόσιον χρέος πρὸς μὴ Τραπεζικὸν Κοινόν, ἡ διαδικασία τῆς διὰ φορολογικῶν μέσων ἀποσβέσεως αὐτοῦ ἐπιδρᾷ ὡσαύτως μειωτικῶς ἐπὶ τοῦ ἐπιπέδου οἰκονομικῆς δραστηριότητος. Διότι ἡ ἀνωτέρω διαδικασία σημαίνει καθαρὰν μεταβίβασιν ἀγοραστικῆς δυνάμεως ἀπὸ κατωτέρων εἰς ἀνωτέρους εἰσοδηματικούς ὀμίλους καὶ συνεπάγεται διὰ τοῦτο μείωσιν τῆς συνολικῆς καταναλώσεως, μείωσιν ἢ ὁποῖα εἰς περίοδον οἰκονομικῆς ὑφέσεως ἔχει ὡς καθαρὸν ἀπτέλεσμα ὡσαύτως διαρροὴν ἀγοραστικῆς δυνάμεως ἐκ τοῦ εἰσοδηματικοῦ ρεύματος.

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω διαπιστώσεων ἐξάγονται τὰ ἀκόλουθα συμπεράσματα, καθ' ὅσον ἀφορᾷ τὴν ἀκολουθητέαν πολιτικὴν ἀποσβέσεως τοῦ δημοσίου χρέους:

α) *Ἡ ἀπόσβεσις τοῦ δημοσίου χρέους ἐνδείκνυται ἀπὸ οἰκονομικῆς ἀπόψεως, ὅταν ὑφίστανται εἰς τὴν οἰκονομίαν πληθωρικὰ πιέσεις.* Διότι, συνεπεῖρά τῶν κατὰ τὰ ἀνωτέρω ἀντιπληθωρικῶν αὐτῆς ἀποτελεσμάτων, ἡ ἀπόσβεσις ἐξουδετερώνει τὴν ἐν λόγῳ πίεσιν ἢ ἐξασθενίζει ταύτας, καὶ οὕτω ἐπιδρᾷ ἐπιφελῶς ἐπὶ τῆς Ἑθνικῆς Οἰκονομίας. Τοιαύτην ἐπιφελῆ ἐπίδρασιν ἤσκησεν ἡ κατὰ τὴν 10ετίαν 1920—1930 ἐφαρμοσθεῖσα πολιτικὴ ἀποσβέσεως τοῦ δημοσίου χρέους τῆς Ἀμερικανικῆς Συνομοσπονδίας, ἀκριβῶς λόγῳ τῶν πληθωρικῶν συνθηκῶν αἱ ὁποῖαι ἐκράτουν κατὰ τὴν περίοδον ἐκείνην εἰς τὰς Η.Π.Α.

β) *Ἀντιθέτως, δὲν ἐνδείκνυται ἀπὸ οἰκονομικῆς ἀπόψεως ἡ ἀπόσβεσις τοῦ δημοσίου χρέους εἰς περίοδον οἰκονομικῆς κάμψεως καὶ κινδύνου οἰκονομικῆς ὑφέσεως.* Διότι, διενεργουμένη ὑπὸ τὰς συνθήκας ταύτας, ἐνισχύει τὰς ἀντιπληθωρικὰς δυνάμεις, ὀδηγοῦσα εἰς ἐπιδεινώσιν τῆς οἰκονομικῆς καταστάσεως. Οὕτω ἡ ἀπόσβεσις τοῦ δημοσίου χρέους εἰς τῆς ἀνωτέρω περίπτωσιν ἀντίκειται ἀπολύτως πρὸς τὸ συμφέρον τῆς Ἑθνικῆς Οἰκονομίας. Τὸ συμφέρον δὲ τοῦτο ὀφείλει νὰ ἀποτελῇ τὸν κύριον γνώμονα τῆς δημοσιονομικῆς πολιτικῆς τῆς κυβερνήσεως, συνελπῶς καὶ τῆς ὑπ' αὐτῆς ἐφαρμοζομένης πολιτικῆς ἀποσβέσεως τοῦ δημοσίου χρέους. Ἡ κυβερνησις δὲν πρέπει νὰ κατευθύνεται εἰς τὰς ἀποφάσεις αὐτῆς περὶ ἀποσβέσεως τῶν κρατικῶν χρεῶν καὶ περὶ τοῦ ρυθμοῦ ταύτης ὑπὸ τῆς νοσοτροπίας τοῦ ἰδιώτου ὀφειλέτου, ἀλλ' ὀφείλει νὰ ἔχη συνείδησιν τοῦ γεγονότος ὅτι διὰ τῆς ἀποσβέσεως τοῦ δημοσίου χρέους ἀσκεῖ αὐτὴ καὶ οἰκονομικὴν πολιτικὴν Δὲν ἀποτελεῖ διὰ τοῦτο ὑπερβολὴν τὸ παλαιότερον λεχθὲν (ὑπὸ τοῦ Γερμανοῦ καθηγητοῦ Donner) ὅτι «αἱ κυβερνήσεις δὲν πρέπει νὰ θεωροῦν τὰς κρατικὰς δανειακὰς ὑποχρεώσεις ὑπὸ τὸ πρῖσμα μικροαστικῆς ἠθικῆς καὶ μικροαστικῆς σταθερότητος χαρακτῆρος, ἀλλ' ὀφείλουν νὰ ἔχουν πρὸ ὀφθαλμῶν ὅτι ἰδιωτικὰ ἄρεταί, ὡς εἶναι ἡ ἐμπροθέ-

σμος ἐκπλήρωσις δανειακῶν ὑποχρεώσεων, δὲν εἶναι κατ' ἀνάγκην πάντοτε ἀρεταί καὶ ἀπὸ ἀπόψεως οἰκονομικῆς πολιτικῆς». Ὡς παράδειγμα δυσμενοῦς ἐπιδράσεως τῆς ἀποσβέσεως ἐπὶ τῆς Ἑθνικῆς Οἰκονομίας δυνάμεθα ν' ἀναφέρωμεν τὴν ἐπίδρασιν τὴν ἀσκηθεῖσαν ἐκ τῆς ἀποσβέσεως ὑπὸ ἀντιπληθωρικᾶς συνθήκας τοῦ δημοσίου χρέους εἰς τὴν Τσεχοσλοβακίαν τὸ 1922, καὶ εἰς Γαλλίαν καὶ Ἰταλίαν τὸ 1926.

Ὡς εἶναι εὐνόητον, ἡ διενέργεια ἀποσβέσεως τοῦ δημοσίου χρέους εἰς περίοδον οἰκονομικῆς ὑφέσεως ἀντενδείκνυται καὶ ἀπὸ δημοσιονομικῆς ἀπόψεως, καὶ εἰδικώτερον ἀπὸ ἀπόψεως Δημοσίου Ταμείου. Διότι ἡ πτώσις τῶν τιμῶν, ἥτις σημειοῦται κατὰ τὴν περίοδον ταύτην, αὐξάνει ἀντιστοιχῶς τὸ ἐκ τοῦ δημοσίου χρέους βάρος τοῦ προϋπολογισμοῦ, ἡ αὔξησις δὲ αὕτη ἐξουδετερώνει ἐν μέρει καὶ τὴν ἐκ τῆς ἀποσβέσεως προκύπτουσαν δανειακὴν ἐλάφρυνσιν τοῦ Κράτους (μείωσιν τοῦ βάρους τοῦ Προϋπολογισμοῦ ἐκ τοῦ δημοσίου χρέους). Σημειωτέον δὲ ὅτι, καθ' ὃ μέτρον ἡ ἀπόσβεςις ἐπιτείνει τὴν οἰκονομικὴν ὑφασιν καὶ τὴν πτωτικὴν κίνησιν τῶν τιμῶν, ἐνισχύει καὶ τὴν αὐξητικὴν ἐπίδρασιν ταύτης (τῆς πτώσεως τῶν τιμῶν) ἐπὶ τοῦ βάρους τοῦ δημοσίου χρέους.

§ 4. Ὁ ἐνδεικνυόμενος ἀπὸ κοινωνικοοικονομικῆς ἀπόψεως ρυθμὸς ἀποσβέσεως.

Μὲ τὸ ζήτημα τῆς ἀκολουθητέας πολιτικῆς ἀποσβέσεως τοῦ δημοσίου χρέους συνδέεται ἀμέσως καὶ τὸ εἰδικώτερον ζήτημα τοῦ ἐνδεικνυομένου ρυθμοῦ ἀποσβέσεως, τὸ ὁποῖον διὰ τοῦτο χρήζει ὡσαύτως ἐρεύνης ἐνταῦθα.

Διεπιστώθη ἀνατέρω ὅτι τὸ δημόσιον χρέος ἀποτελεῖ βάρος καὶ ὅτι τὸ γεγονός ἀκριβῶς αὐτὸ καθιστᾷ ἀναγκαίαν τὴν διενέργειαν τῆς ἀποσβέσεως. Θὰ ἦτο, ἐν τούτοις, σφάλμα ἐκ τῆς διαπιστώσεως ταύτης νὰ προχωρήσωμεν εἰς τὸ περαιτέρω συμπέρασμα, ὅτι ὅσον ταχύτερον διενεργεῖται ἡ ἀπόσβεςις τοῦ δημοσίου χρέους τόσον καλύτερον εἶναι τοῦτο διὰ τὴν Ἑθνικὴν καὶ Δημοσίαν Οἰκονομίαν τῆς περὶ ἧς πρόκειται χώρας.

Βεβαίως, ὁ ταχὺς ρυθμὸς ἀποσβέσεως παρουσιάζει τὸ δημοσιονομικὸν πλεονέκτημα ὅτι αὐξάνει τὴν ταμειακὴν ἐλευθερίαν κινήσεων τοῦ Κράτους μελλοντικῶς. Διότι, ὅσον ταχύτερον ἀποσβέννυται τὸ ὑφιστάμενον δημόσιον χρέος, εἰς τόσον μεγαλυτέραν ἔκτασιν καθίσταται δυνατὴ ἡ σύναψις νέων δανείων πρὸς χρηματοδότησιν τῆς Δημοσίας Οἰκονομίας μελλοντικῶς. Ἐκτὸς τούτου ἡ ταχεῖα ἀπόσβεςις τοῦ δημοσίου χρέους ἐπιδρᾷ καὶ ἐπὶ τῆς καταστάσεως τῆς δημοσίας πίστεως εὐνοϊκῶς.

Τὰ ἄμεσα ὅμως ταῦτα δημοσιονομικὰ ὀφέλη ἐκ τῆς ταχείας ἀποσβέσεως ἐξουδετεροῦνται ἐξ ὁλοκλήρου ὑπὸ τῶν ἐπιβλαβῶν ἐπιδράσεων τὰς ὁποίας ἡ τοιαύτη ἀπόσβεςις ἀσκεῖ πολλακίς ἐπὶ τῆς Ἑθνικῆς Οἰκονομίας, ἐμμέσως δὲ καὶ ἐπὶ τῆς Δημοσίας Οἰκονομίας τῆς περὶ ἧς πρόκειται χώρας.

Πράγματι, ὅταν ὁ ρυθμὸς ἀποσβέσεως εἶναι ταχὺς καὶ τὸ χρέος σχετικῶς σημαντικόν, καθίσταται ἀναγκαία ἡ κατ' ἔτος ἐπιβολὴ σημαντικοῦ φο-

ρολογικοῦ βάρους ἐπὶ τῆς Οἰκονομίας πρὸς ἀπόσβειν αὐτοῦ. Συνεπεία δὲ τούτου ἡ ἐφαρμογὴ πολιτικῆς ταχείας ἀποσβέσεως προκαλεῖ ἀντὶ μειώσεως αὐξήσιν τοῦ βάρους τῆς Οἰκονομίας ἐκ τοῦ δημοσίου χρέους.

Οὕτω, ὁ Ἀμερικανὸς οἰκονομολόγος Haggis ὑπελόγιζε τὸ 1947 ὅτι ἡ ἐφαρμογὴ πολιτικῆς ταχείας, καὶ δὴ εἰς διάστημα 25 ἐτῶν, ἀποσβέσεως τοῦ κατὰ τὸ τέλος τοῦ Β' Παγκοσμίου Πολέμου ὑφισταμένου δημοσίου χρέους τῶν Η.Π.Α. θὰ συνεπλήγγο ἐτησίαν αὐξήσιν τῶν συνολικῶν δαπανῶν ἐξυπηρετήσεως αὐτοῦ (δαπανῶν διὰ τοκοχρεωλῦσια), ἐπομένως δὲ αὐξήσιν τῆς ἐπιβαρύνσεως τῶν Ἀμερικανῶν φορολογουμένων, κατὰ 6 δισεκατομμύρια δολλαρίων!

Ἀνεξαρτήτως τούτων, ἡ ἀπόσβειν τοῦ δημοσίου χρέους ἐπιδοῶ μειωτικῶς, εἰς χώρας οἰκονομικῶς ἀνεπτυγμένας, ἐπὶ τοῦ ὕψους τῆς Ἐθνικῆς Δαπάνης (βλ. καὶ ἄνωτ.). Διότι ἡ ἀπόσβειν προκαλεῖ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, μετατόπισιν τμημάτων ἰδιωτικῶν εἰσοδημάτων ἀπὸ κατωτέρων εἰς ἀνωτέρους εἰσοδηματικὸς ὀμίλους, ἡ μετατόπισις δὲ αὕτη ὀδηγεῖ εἰς τὰς ἀνωτέρω χώρας εἰς καθαρὰν μείωσιν τῆς συνολικῆς ἐνεργοῦ ζήτησεως. Ὡς εἶναι δὲ εὐνόητον, ἡ ἀντιπληθωρικὴ αὕτη ἐπίδρασις τῆς ἀποσβέσεως εἶναι τόσον ἐντονωτέρα, ὅσον ταχύτερος εἶναι ὁ ρυθμὸς ταύτης.

Τὸ γενικώτερον συμπέρασμα τὸ ὁποῖον προκύπτει ἐκ τούτων εἶναι ὅτι ὄχι μόνον πρέπει ν' ἀποφεύγεται ὡς διεπιστώσαμεν ἀνωτέρω ἡ διενέργεια ἀποσβέσεως τοῦ δημοσίου χρέους ὑπὸ ἀντιπληθωρικὰς συνθήκας, ἀλλὰ καὶ ὁ ρυθμὸς τῆς ἀποσβέσεως πρέπει νὰ καθορίζεται εἰς τρόπον ὥστε ν' ἀποτρέπωνται ἐπιζήμιοι ἐκ ταύτης ἀντίκτυποι ἐπὶ τῆς Ἐθνικῆς Οἰκονομίας, ἐπὶ πλέον δὲ νὰ προσαρμόζεται οὗτος πρὸς τὰς ὑφισταμένας ἐκάστοτε συνθήκας φορολογικῆς ἐπιβαρύνσεως τῆς Οἰκονομίας.

Εἰδικώτερον, θὰ πρέπει πρῶτον ν' ἀποφεύγεται ἐπιτάχυνσις τοῦ ρυθμοῦ ἀποσβέσεως εἰς βαθμὸν δυνάμενον νὰ δημιουργήσῃ κίνδυνον ἀνεργίας, κατ' ἀκολουθίαν τοῦ ἀντίκτυπου τοῦ δημιουργουμένου ἐκ τῆς ἀποσβέσεως ἐπὶ τοῦ ὕψους τῆς Ἐθνικῆς Δαπάνης. Ἀντὶ τούτου, πρέπει νὰ ἐπιταχύνεται μὲν ὁ ρυθμὸς τῆς ἀποσβέσεως ἐφ' ὅσον πλησιάζομεν πρὸς τὸ ἐπίπεδον τῆς πλήρους ἀπασχολήσεως, νὰ ἐπιβραδύνεται δὲ οὗτος μόλις ἀρχίσῃ σημειουμένη κάμψις τῆς οἰκονομικῆς δραστηριότητος, τῆς ἀποσβέσεως ἀναστελλομένης ἐντελῶς εἰς περιπτώσιν κατὰ τὴν ὁποῖαν ἡ κατάστασις ἤθελεν ἐξελιχθῆ εἰς οἰκονομικὴν ὕφεσιν.

Δεύτερον, θὰ πρέπει ν' ἀποφεύγεται οἰκονομικῶς ἐπιζήμια, γενικώτερον, αὐξήσιν τῶν φορολογικῶν συντελεστῶν χάριν διατηρήσεως ὠρισμένου ρυθμοῦ ἀποσβέσεως ἢ χάριν ἐπιταχύνσεως τούτου, τῆς αὐξήσεως τῶν συντελεστῶν ἐπιτροπομένης μόνον ὅταν ἡ κατάστασις τῆς Οἰκονομίας ἐπιτρέπη αὐξήσιν τῆς φορολογίας.

§ 5. Ἡ δημοσιονομικὴ σημασία τῆς ἀποσβέσεως.

Πλὴν τῶν οἰκονομικῶν αὐτῆς ἀποτελεσμάτων, ἡ ἀπόσβεσις τοῦ δημοσίου χρέους δὲν στερεῖται, ὡς εἶναι εὐνόητον, συνεπειῶν καὶ καθ' ὅσον ἀφορᾷ αὐτὴν ταύτην τὴν Δημοσίαν Οἰκονομίαν.

Ἡ πρώτη, εὐνόητος, δημοσιονομικὴ συνέπεια τῆς ἀποσβέσεως εἶναι ὅτι *διὰ τῆς ἀποσβέσεως μειοῦται τὸ δημοσιονομικὸν βᾶρος τοῦ δημοσίου χρέους*. Τοῦτο ὅμως συμβαίνει μόνον ὡσάκις πρόκειται περὶ καθαρᾶς ἀποσβέσεως, οὐχὶ δὲ καὶ εἰς περιπτώσεις κατὰ τὰς ὁποίας τὰ πρὸς ἀπόσβεσιν χρηματικὰ μέσα ἐξευρίσκονται διὰ νέου δανεισμοῦ.

Δεύτερον, *ἡ ἀπόσβεσις τοῦ δημοσίου χρέους*, ἐφ' ὅσον αὕτη εἶναι συνεχῆς καὶ σταθερὰ, *ἐνισχύει τὴν δημοσίαν πίστιν*: ἀφ' ἐνὸς διότι ἐπηρεάζει ἀνυψωτικῶς τὰς χρηματιστηριακὰς τιμὰς τῶν δημοσίων χρεωγράφων· καὶ ἀφ' ἑτέρου διότι δημιουργεῖ παρὰ τῷ κοινῷ ψυχολογίαν εὐνοϊκὴν διὰ τὴν δημοσίαν πίστιν (διὰ τῆς ἀποσβέσεως ἐνισχύεται ἢ δημιουργεῖται ἡ πεποίθησις εἰς τὸ κοινὸν ὅτι τὸ Κράτος σέβεται τὰς δανειακὰς του ὑποχρεώσεις).

Συνέπεια τῶν ἀνωτέρω, ἐπομένως δὲ *ἔμμεσος συνέπεια τῆς ἀποσβέσεως εἶναι*, τρίτον *ἡ δημιουργία κλίματος εὐνοϊκοῦ διὰ τὴν μετατροπὴν τοῦ δημοσίου χρέους* (βλ. ἀνωτέρω).

Τέταρτον, *συνεπεία τῆς ἀποσβέσεως καὶ κατὰ τὸ μέτρον ταύτης αὐξάνει ἡ ταμειακὴ ἐλευθερία κινήσεων τῆς περὶ ἧς πρόκειται Δημοσίας Οἰκονομίας*. Τὸ ἀποτέλεσμα τοῦτο ἐπέρχεται ἐν πρώτοις διὰ τὸν λόγον ὅτι ἡ καθαρὰ ἀπόσβεσις τοῦ δημοσίου χρέους, καὶ ἐπομένως ἡ μείωσις τοῦ συνολικοῦ ποσοῦ τούτου, συνεπάγεται μείωσιν *pari passu* τῶν ἐτησίων δαπανῶν διὰ τόκους καὶ οὕτω ἀποδέσμευσιν ἀντιστοίχων κονδυλίων τοῦ προϋπολογισμοῦ. Ὄταν δὲ τὰ κονδύλια ταῦτα εἶναι σημαντικά, ἡ ἀπελευθέρωσις αὐτῶν δημιουργεῖ ἀξιόλογον ταμειακὴν ἄνεσιν κατὰ τὴν ἀκολουθοῦσαν τὴν ἀπόσβεσιν περίοδον. Κατὰ δεύτερον λόγον, ἡ ἀπόσβεσις δημιουργεῖ μεγαλύτεραν οἰκονομικὴν εὐρυχωρίαν, διότι ἐπιδρᾷ αὕτη, κατὰ τ' ἀνωτέρω λεχθέντα, εὐνοϊκῶς ἐπὶ τῆς καταστάσεως τῆς δημοσίας πίστεως καὶ διὰ τούτου αὐξάνει τὰς δυνατότητας μελλοντικοῦ δανεισμοῦ, ἥτοι δανειακῆς χρηματοδοτήσεως τῆς Δημοσίας Οἰκονομίας, ἢ καθιστᾷ δυνατὴν τὴν εἰς τὸ μέλλον ὑπὸ εὐνοϊκωτέρους ἢ μέχρι τοῦδε, ἥτοι συμφέροντας διὰ τὸν δανειζόμενον ὄρους σύναψιν δημοσίων δανείων.

§ 6. Χρεωκοπία — Πτώχευσις.

α) «Νομισματικὴ ἀπόσβεσις».

Πλὴν τῆς ἀποσβέσεως περὶ τῆς ὁποίας ἐγένετο λόγος εἰς τὴν προηγουμένην παρὰγορον ὑπάρχει καὶ ἡ λεγομένη *νομισματικὴ ἀπόσβεσις*, ἣτις εἶναι *ἐξόφλησις ἐνὸς κρατικοῦ δανείου εἰς νόμισμα τὸ ὀπίσθιον ἀπώ-*

λεσε συνεπεία πληθωρισμοῦ τὸ μεγαλύτερον ἢ τὸ μέγιστον μέρος τῆς ἀγοραστικῆς δυνάμεως τὴν ὁποίαν ἐκέκτητο κατὰ τὸν χρόνον τῆς συνάψεως τοῦ δανείου.

Περὶ νομισματικῆς ἀποσβέσεως ὁμιλοῦμεν καὶ ὅταν δὲν λαμβάνη χώραν ἐξόφλησις δημοσίων δανείων, ἀλλ' ἐπέρχεται συνεπεία νομισματικοῦ πληθωρισμοῦ μείωσις τοῦ ἐξ αὐτῶν βάρους τοῦ Δημοσίου Προϋπολογισμοῦ ἢ καὶ ἀπαλλαγὴ αὐτοῦ ἀπὸ τὸ βῆρος ἐκ τοῦ δημοσίου χρέους ἢ καὶ οὐσιαστικὴ ἀκύρωσις τοῦ χρέους τούτου, συνεπεία πληθωρισμοῦ, ὅστις προεκάλεσε σημαντικὴν μείωσιν ἢ καὶ σχεδὸν ἐκμηδένισιν τῆς ἀγοραστικῆς δυνάμεως τοῦ νομίσματος εἰς τὸ ὅποιον τὸ ἐν λόγῳ χρέος ἔχει συνομολογηθῆ. Ὡς εἶναι εὐνόητον, νομισματικὴ ἀπόσβεςις εἰς τὴν δευτέραν ταύτην περιπτώσιν ὑφίσταται μόνον ἐφ' ὅσον δὲν λαμβάνωνται ὑπὸ τῆς κυβερνήσεως μέτρα πρὸς ἀποσβῆσιν ζημίας τῶν κρατικῶν δανειστῶν ἐκ τῆς νομισματικῆς ὑποτιμήσεως.

Κατὰ τὴν κρατοῦσαν γνώμην, ἡ συνεπεία πληθωρισμοῦ μείωσις τοῦ βάρους τοῦ δημοσίου χρέους ἀποτελεῖ χρεωκοπίαν, καὶ δὴ χρεωκοπίαν *in lato sensu*. Ὡς παρατηρεῖ ὁ Jèze «καθ' ὃ μέτρον ὃ πληθωρισμὸς αὐξάνει τὸ γενικὸν ἐπίπεδον τῶν τιμῶν καὶ μειώνει τὴν ἀξίαν (ἀγοραστικὴν δύναμιν) τῶν κρατικῶν χρεωγραφῶν, εἶναι οὗτος ταυτίσμος πρὸς χρεωκοπίαν». Διὰ τὸν λόγον ἀκριβῶς αὐτὸν ἡ **νομισματικὴ ἀπόσβεςις ἐπιδρᾷ δυσμενῶς ἐπὶ τῆς καταστάσεως τῆς δημοσίας πίστεως**, προκαλοῦσα ἐξασθένησιν ταύτης καὶ περιορίζει, ὡς ἐκ τούτου, τὰς δυνατότητας μελλοντικοῦ δανεισμοῦ ἢ καθιστᾷ τοῦτον ἀδύνατον, ἢ καὶ ἔχει ὡς συνέπειαν τὴν ὑπὸ δυσμενεῖς διὰ τὸν ὀφειλέτην ὄρους σύναψιν νέων δανείων μελλοντικῶς.

Τοῦτο διδάσκει, ὑπὲρ πᾶν ἄλλο, τὸ παράδειγμα τῆς Ἑλλάδος, εἰς τὴν ὁποίαν ἡ σχεδὸν ἐκμηδένισις τοῦ ἐσωτερικοῦ δημοσίου χρέους, λόγῳ τοῦ κατοχικοῦ ὑπερπληθωρισμοῦ καὶ τῆς ἀπεμπολήσεως ὑπὸ τοῦ Νόμου περὶ νομισματικῆς μεταρρυθμίσεως τοῦ 1944 τῶν συμφερόντων τῶν κομιστῶν τίτλων ἐσωτερικῶν δανείων, προεκάλεσε σημαντικὴν ἐξασθένησιν τῆς πίστεως τοῦ Ἑλληνικοῦ Κράτους καὶ εἶχεν ὡς ἀποτέλεσμα τὴν ἐπὶ μακρὰ ἔτη στείρευσιν τῆς δανειακῆς πηγῆς δημοσίων ἐσόδων.

β) Ἐμφανῆς χρεωκοπία καὶ συγκαλυμμένη χρεωκοπία.

Ὡς εἶναι εὐνόητον, δυσμενεστέρα, ἐν συγκρίσει πρὸς τὴν ὑπὸ εὐρείαν ἔννοιαν χρεωκοπίαν, ἀπὸ ἀπόψεως ἐπιδράσεως ἐπὶ τῆς δημοσίας πίστεως καὶ ἐπὶ τῶν δυνατοτήτων μελλοντικοῦ δημοσίου δανεισμοῦ εἶναι ἡ *in stricto sensu* **ἐμφανῆς χρεωκοπία τοῦ Κράτους**, ἢτοι ἡ **μονομερῆς ὑπ' αὐτοῦ διακοπὴ** (ἐν μέρει ἢ ἐξ ὀλοκλήρου) **τῶν πρὸς τοὺς δανειστάς του πληρωμῶν, ἢ μὴ προκληθεῖσα ἐκ λόγων ἀντικειμενικῆς ἀδυναμίας πρὸς συνέχισιν τούτων καὶ γενικώτερον ἢ ὀφειλομένη εἰς δολίαν προαίρεσιν.**

Πλὴν τῆς ὑπὸ στενὴν ἔννοιαν ἐμφανοῦς χρεωκοπίας ἔχομεν καὶ τὴν

συγκεκαλυμμένην χρεωκοπίαν, ἢ ὁποία ὑφίσταται δσάκις διὰ χρεωστασίου διακόπτεται διὰ μακρὸν ἢ βραχὺ χρονικὸν διάστημα ἢ πληρωμῆ τῶν καὶ χρεωλυσίῶν τῶν ἐν ζωῇ δανείων ἢ διακόπτεται μόνον ἢ πληρωμῆ τῶν, ἢ λαμβάνη χώραν ἀναγκαστικῆ μετατροπῆ τοῦ ὑφισταμένου δημοσίου χρέους ἢ ἀκόμη τίθεται ἐκτὸς ἰσχύος ὠρισμένη ἀσφαλιστικῆ ρῆτρα, ἢ ὁποία εἶχε συνομολογηθῆ πρὸς διασφάλισιν τῶν κρατικῶν δανειστῶν κατὰ τοῦ κινδύνου νομισματικῆς ὑποτιμῆσεως.

γ) Ἄνευ δόλου πτώχευσις.

Ἐπιγνώριον δυσμενεῖς, ἐν συγκρίσει πρὸς τὰς συνέπειας τῆς νομισματικῆς ἀποσβέσεως καὶ ἰδίως τῆς ἐμφανοῦς ὑπὸ στενὴν ἔννοιαν χρεωκοπίας, εἶναι αἱ συνέπειαι τῆς μὴ δολίᾳ πτωχεύσεως τοῦ ὀφειλέτου Κράτους. Ἡ τοιαύτη πτώχευσις διαφέρει τῆς χρεωκοπίας κατὰ τὸ ὅτι ἡ διακοπὴ πληρωμῆς τοκῶν χρεωλυσίῶν τοῦ δημοσίου χρέους εἶναι εἰς τὴν περιπτῶσιν τῆς πτωχεύσεως ἀποτέλεσμα πραγματικῆς ἀδυναμίας τοῦ ὀφειλέτου Κράτους πρὸς περαιτέρω ἐξυπηρέτησιν τῶν χρεῶν του.

Ἡ πτώχευσις εἶναι πολλάκις συνέπεια ὑπερχρεώσεως τοῦ Κράτους, δύναται ὅμως νὰ ὀφείλεται αὕτη καὶ εἰς τὸ ἐπαχθές, ἀπὸ τῆς ἀπόψεως τοῦ ὀφειλέτου, τῶν ὄρων τῶν κατὰ τὸ παρελθὸν συναφθέντων κρατικῶν δανείων ἢ εἰς τὴν πρὸς καταναλωτικὸν σκοπὸν διάθεσιν τοῦ προϊόντος τούτων, εἰς συναλλαγματικὰς δυσχερείας, προκειμένου περὶ δανείων εἰς ξένον νόμισμα, ἢ καὶ εἰς ταμειακὰς δυσχερείας συνδεομένας μὲ ἀίτια ἀνεξάρτητα τοῦ ὕψους τοῦ δημοσίου χρέους (π. χ. μείωσις τῶν φορολογικῶν ἐσόδων λόγω κάμψεως τοῦ ἐπιπέδου οἰκονομικῆς δραστηριότητος).

ΤΑ ΟΡΙΑ ΤΗΣ ΔΗΜΟΣΙΑΣ ΠΙΣΤΕΩΣ

§ 1. Τὰ κριτήρια δανειακῆς δυναμικότητος.

Τὰ κριτήρια βάσει τῶν ὁποίων δέον νὰ καθορίζεται ἡ δανειακὴ δυναμικότης τοῦ Κράτους καὶ ἐπομένως νὰ ἐρευνᾶται τὸ ὄριον μέχρι τοῦ ὁποίου εἶναι κοινωνικοοικονομικῶς καὶ δημοσιονομικῶς ἐπιτρεπτὴ ἡ προσφυγὴ εἰς τὸν δανεισμόν, εἶναι τὰ ἑξῆς :

α) Ἡ σχέσις τόκων καὶ χρεωλυσιῶν τοῦ ὑφισταμένου δημοσίου χρέους πρὸς τὸ Ἐθνικὸν Εἰσόδημα.

β) Ἡ σχέσις τῶν λοιπῶν δημοσίων δαπανῶν (ἤτοι τῶν συνολικῶν δημοσίων δαπανῶν πλὴν τῶν δαπανῶν ἐξυπηρετήσεως τοῦ δημοσίου χρέους) πρὸς τὸ Ἐθνικὸν Εἰσόδημα.

γ) Τὸ ἐπίπεδον ἀπασχολήσεως τοῦ παραγωγικοῦ δυναμικοῦ τῆς χώρας περὶ τῆς ὁποίας πρόκειται.

δ) Αἱ πληθωρικαὶ ἐπιδράσεις ἐκ τῆς συνάψεως καὶ τῆς ἐξυπηρετήσεως τῶν δημοσίων δανείων, καὶ

ε) Αἱ δημοσιονομικαὶ συνέπειαι καὶ αἱ συνέπειαι ἐπὶ τοῦ Ἴσοζυγίου Ἐξωτερικῶν Πληρωμῶν ἐκ τῆς ἀξίσεως τοῦ δημοσίου χρέους. Τὰ κριτήρια ταῦτα πρέπει νὰ χρησιμοποιοῦνται ἐν συνδυασμῷ πρὸς ἄλληλα, διότι μόνον διὰ τῆς συνδεδεασμένης χρησιμοποίησέως τῶν εἶναι δυνατόν νὰ συναχθοῦν ὀρθὰ συμπεράσματα περὶ τοῦ ἐπιτρεπτοῦ τῆς ἀξίσεως τοῦ δημοσίου χρέους εἰς ἐκάστην συγκεκριμένην περίπτωσιν καὶ περὶ τοῦ ὁρίου μέχρι τοῦ ὁποίου εἶναι ἐπιτρεπτὴ ἡ προσφυγὴ εἰς τὸν δανεισμόν.

§ 2. Ἡ σχέσις τοκοχρεωλυσιῶν πρὸς τὸ Ἐθνικὸν Εἰσόδημα.

Ὡς διεπιστώσαμεν εἰς τὸ κεφάλαιον 2, τὰ δάνεια ἀποτελοῦν φόρους τῆς αὔριου καὶ συνεπῶς δανεισμός εἰς τὸ παρὸν συνεπάγεται ἀπορρόφωσιν ἀντιστοίχου πρὸς τὴν ἔκτασιν αὐτοῦ ποσοστοῦ φορολογικῶν ἐσόδων τοῦ μέλλοντος καὶ τὴν διαμόρφωσιν τῆς φορολογικῆς ἐπιβαρύνσεως εἰς ἐπίπεδον ὑψηλότερον ἐκείνου εἰς τὸ ὁποῖον χωρὶς τὸ δημοσίον χρέος θὰ εὐρίσκειται αὕτη. Ἐπίσης ἡ καθαρὰ αὔξησις τοῦ δημοσίου χρέους ἔχει ὡς ἀποτέλεσμα αὔξησιν τῶν ἐτησίων δαπανῶν διὰ τοκοχρεωλύσια καὶ ἐπομένως ἀντίστοιχον αὔξησιν τῆς σχέσεως τοκοχρεωλυσιῶν τοῦ δημοσίου χρέους πρὸς Ἐθνικὸν Εἰσόδημα. Δοθέντος δὲ ὅτι αἱ δαπάναι διὰ τοκοχρεωλύσια καλύ-

πονται διὰ φορολογικῆς ἀντλήσεως εἰς τὸ Ἐθνικὸν Εἰσόδημα, ἡ αὔξεις τῶν δαπανῶν τούτων σημαίνει αὔξισιν *cet. par.* τοῦ ποσοστοῦ τοῦ Ἐθνικοῦ Εἰσοδήματος τὸ ὁποῖον ἀφαιρεῖται διὰ τῆς φορολογίας πρὸς κάλυψιν τῶν ἐν λόγῳ δαπανῶν. Ἡ διὰ τῆς φορολογίας ὅμως ἀφαιρέσεις ἐνὸς μέρους τοῦ Ἐθνικοῦ Εἰσοδήματος προκαλεῖ ἀπὸ ὠρισμένου σημείου φορολογικῆς ἐπιβαρύνσεως διαφόρους ἐπιβλαβεῖς οἰκονομικὰς συνεπείας, αἱ ὁποῖαι ὡς διεπιστώσαμεν εἰς τὸ οἰκτεῖον κεφάλαιον τῆς Γενικῆς Θεωρίας περὶ Φόρων προσδιορίζουν τὸ ἀνώτερον οἰκονομικὸν ὄριον τῆς φορολογικῆς ἐπιβαρύνσεως. Τὸ γεγονός ἀκριβῶς αὐτὸ δημιουργεῖ τὴν ἀνάγκην περιορισμοῦ καὶ τοῦ δημοσίου δανεισμοῦ, ἥτοι ἀποτελεῖ παράγοντα ἐπιδρῶντα περιοριστικῶς ἐπὶ τῆς δανειακῆς δυναμικότητος ἐκάστου Κράτους.

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω συνάγεται τὸ συμπέρασμα ὅτι τὰ *περιθώρια αὔξεσεως τοῦ δημοσίου χρέους*, ἔξεταζόμενα ἀποκλειστικῶς βάσει τοῦ πρώτου κριτηρίου, *εἶναι μεγάλα ὅταν ἡ ἀναλογία τοκοχρεωλυσιῶν τοῦ δημοσίου χρέους πρὸς τὸ Ἐθνικὸν Εἰσόδημα εἶναι εἰσέτι χαμηλὴ*, μικρὰ δὲ ὅταν ἡ ἀναλογία αὕτη εἶναι ἤδη ὑψηλὴ. Ἐπίσης ἐκ τῶν ἀνωτέρω προκύπτει ὅτι τὰ *περιθώρια αὔξεσεως τοῦ δημοσίου χρέους εἶναι μεγάλα ὅταν ἡ αὔξισις αὐτοῦ συνοδεύεται ἀπὸ ἀντίστοιχον αὔξισιν τοῦ Ἐθνικοῦ Εἰσοδήματος*. Διότι εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν ἡ αὔξισις τοῦ δημοσίου χρέους δὲν προκαλεῖ αὔξισιν τῆς σχέσεως τοκοχρεωλυσιῶν πρὸς Ἐθνικὸν Εἰσόδημα καὶ ἐπομένως δὲν ὀδηγεῖ εἰς αὔξισιν τῆς φορολογικῆς ἐπιβαρύνσεως.

Εἰς τὴν κατηγορίαν τῶν δανείων ἐκ τῆς συνάψεως τῶν ὁποίων δὲν ἐπέρχεται αὔξισις τῆς σχέσεως τοκοχρεωλυσιῶν πρὸς Ἐθνικὸν Εἰσόδημα ἀνήκουν κυρίως τὰ κυβερνητικὰ δάνεια τὰ συναπτόμενα πρὸς ἀντιμετώπισιν ὑφισταμένης κάμψεως τῆς οἰκονομικῆς δραστηριότητος ἢ οἰκονομικῆς ὑφέσεως. Ἐπίσης τὰ δάνεια διὰ τὴν χρηματοδότησιν δημοσίων ἐπενδύσεων οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως, ἐφ' ὅσον ἡ παραγωγικὴ αὐτῶν ἐπίδρασις καὶ ὁ ἐντεῦθεν ἀντίκτυπος αὐτῶν ἐπὶ τῶν ἐσόδων τοῦ κρατικοῦ προϋπολογισμοῦ ἐκδηλοῦται εἰς χρόνον μὴ ἀπέχοντα σημαντικῶς τοῦ χρόνου ἐνάρξεως τῆς ἐξυπηρετήσεώς των. Τέλος δὲ τὰ ἀποδοτικὰ δημόσια δάνεια, ἐφ' ὅσον ταῦτα πράγματι «αὐτοεξυπηρετοῦνται», ἥτοι δὲν βαρύνουν τὸν κρατικὸν προϋπολογισμὸν διὰ τῆς ὑπηρεσίας αὐτῶν.

Ἀντιθέτως, τὰ *περιθώρια αὔξεσεως τοῦ δημοσίου χρέους μιᾶς χώρας εἶναι μικρά, ὅταν ἡ ἀναλογία τοκοχρεωλυσιῶν τοῦ ὑφισταμένου χρέους πρὸς τὸ Ἐθνικὸν Εἰσόδημα εἶναι ἤδη ὑψηλὴ, καὶ ὅταν ἐκ τῆς αὔξεσεως τοῦ δημοσίου χρέους δὲν πρόκειται νὰ ἐπέλθῃ αὔξισις τοῦ Ἐθνικοῦ Εἰσοδήματος* (καταναλωτικὰ δάνεια).

Διὰ τὴν ὀρθὴν ἐφαρμογὴν τοῦ ἀνωτέρω, πρώτου, κριτηρίου δανειακῆς δυναμικότητος εἰς τὰς καθ' ἐκάστην περιπτώσεις, *θὰ πρέπει νὰ λαμβάνεται συμπληρωματικῶς ὑπ' ὄψιν καὶ τὸ μέγεθος τοῦ Ἐθνικοῦ Εἰσοδήματος* τῆς ἐξεταζομένης χώρας ἐν σχέσει πρὸς τὸν πληθυσμὸν αὐτῆς.

Τοῦτο εἶναι σκόπιμον ἐκ τοῦ λόγου ὅτι, ὅσον μεγαλύτερον εἶναι τὸ πραγματικὸν εἰσόδημα μιᾶς χώρας ἐν σχέσει πρὸς τὸν πληθυσμὸν αὐτῆς, τόσοον μεγαλύτερα εἶναι καὶ ἡ φοροδοτικὴ ἰκανότης τοῦ πληθυσμοῦ καὶ ἐπομένως τόσοον μεγαλύτερον ποσοστὸν εἰσοδήματος δύναται (κοινωνικῶς καὶ οικονομικῶς) νὰ ἀφαιρέσῃ ἡ κυβέρνησις διὰ τῆς φορολογίας (Βλ. καὶ Γενικὴν θεωρίαν περὶ Φόρων, κεφάλαιον 22, παρ. 7 καὶ κεφάλαιον 23, παράγρ. 9). Συνεπῶς, ὑπὸ δεδομένην ἀναλογίαν τόκων (ὑφισταμένου) δημοσίου χρέους πρὸς Ἐθνικὸν Εἰσόδημα, τὰ περιθώρια διὰ τὴν σύναψιν νέων δανείων εἶναι τόσοον μεγαλύτερα, ὅσον μεγαλύτερον εἶναι τὸ κατὰ κεφαλὴν εἰσόδημα.

§ 3. Ἡ σχέσηις τῶν λοιπῶν δημοσίων δαπανῶν πρὸς τὸ Ἐθνικὸν Εἰσόδημα.

Διὰ τὴν ὀρθὴν ἐκτίμησιν τῶν ὑφισταμένων περιθωρίων πρὸς αὔξησιν τοῦ δημοσίου χρέους μιᾶς χώρας *πρέπει νὰ ἐξετασθῇ, παραλλήλως* πρὸς τὴν ἀνωτέρω ἀναλυθεῖσαν σχέσιν, *καὶ ἡ ὑφισταμένη εἰς τὴν χώραν ταύτην κατάστασις ἀπὸ τῆς ἀπόψεως τοῦ ποσοστοῦ τοῦ Ἐθνικοῦ Εἰσοδήματος τὸ ὁποῖον ἀπορροφᾷ ἐτησίως ἡ φορολογικὴ κάλυψις τῶν λοιπῶν κρατικῶν δαπανῶν*, ἥτοι τῶν δαπανῶν τῶν μὴ ἀναφερομένων εἰς τὴν ἐξυπηρέτησιν τοῦ δημοσίου χρέους. Διότι εἶναι φανερόν ὅτι ὅταν τὸ ποσοστὸν τοῦτο εἶναι ἤδη ὑψηλόν, ἀκόμη καὶ ἐὰν ἡ ἀναλογία τόκων καὶ χρεωλυσίων τοῦ ὑφισταμένου δημοσίου χρέους πρὸς τὸ Ἐθνικὸν Εἰσόδημα εἶναι χαμηλὴ, μικρὰ μόνον αὔξεις τῆς ἀναλογίας ταύτης, δηλ. αὔξεις τοῦ δημοσίου χρέους, εἶναι ἐπιτρεπτῆ, καὶ συνεπῶς ἐγγίζομεν τὰ ὅρια τοῦ δημοσίου δανεισμοῦ, ἥτοι τὰ ὅρια ἐξαντλήσεως τῆς δανειακῆς δυναμικότητος—ἐκτὸς ἐὰν ἡ αὔξις τοῦ δημοσίου χρέους δύναται νὰ λάβῃ χώραν χωρὶς μεταβολὴν τῆς ἐν λόγῳ ἀναλογίας, ἐκ τοῦ λόγου ὅτι παρακολουθεῖται αὕτη ὑπὸ αὐξήσεως *pari passu* τοῦ Ἐθνικοῦ Εἰσοδήματος, λόγῳ αὐξητικῆς ἐπιδράσεως τὴν ὁποῖαν ἀσκεῖ ἐπὶ τοῦ ἐπιπέδου ἀπασχολήσεως καὶ ἐπὶ τοῦ μεγέθους τοῦ παραγωγικοῦ δυναμικοῦ εἰς τὴν περὶ ἧς πρόκειται χώραν (βλ. σχετικῶς κατωτέρω). Ὡς εἶναι εὐνόητον, καὶ ἐνταῦθα σημασίαν δὲν ἔχει μόνον τὸ ὕψος τοῦ ποσοστοῦ τοῦ Ἐθνικοῦ Εἰσοδήματος τὸ ὁποῖον ἀπορροφᾶται ὑπὸ τοῦ Κράτους διὰ τὴν κάλυψιν τῶν λοιπῶν αὐτοῦ δαπανῶν, ἀλλὰ καὶ τὸ μέγεθος τοῦ Ἐθνικοῦ Εἰσοδήματος ἐπὶ τοῦ ὁποῖου ἐφαρμόζεται τὸ ἐν λόγῳ ποσοστὸν.

§ 4. Τὸ ἐπίπεδον ἀπασχολήσεως τοῦ παραγωγικοῦ δυναμικοῦ.

Διὰ τὸν καθορισμὸν τοῦ ὁρίου μέχρι τοῦ ὁποῖου δύναται νὰ δανείζεται τὸ Κράτος ἢ ἑτέρα Δημοσία Οἰκονομία μιᾶς χώρας πρέπει ἀκόμη νὰ ληφθῇ ὑπ' ὄψιν τὸ ἐπίπεδον ἀπασχολήσεως τοῦ παραγωγικοῦ δυναμικοῦ

τῆς χώρας ταύτης : Ἐὰν ἡ οἰκονομικὴ δραστηριότης τῆς ἐν λόγῳ χώρας δὲν ἀνταποκρίνεται εἰς ὑψηλὸν ἐπίπεδον ἀπασχολήσεως, ἤτοι ἐὰν ὑφίσταται ἐν αὐτῇ *σημαντικὸν ἄργον ἢ ὑποαπασχολημένον παραγωγικὸν δυναμικόν, ὑπάρχει δὲ ἡ δυνατότης ἀπασχολήσεως τούτου* καὶ ἐπομένως αὐξήσεως τοῦ φυσικοῦ ὄγκου παραγωγῆς *διὰ μέσου τῆς αὐξήσεως τῶν κρατικῶν δαπανῶν ὑπὲρ τὸ κρατικὸν εἰσόδημα*, ἤτοι δι' αὐξήσεως τοῦ δημοσίου χρέους, εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν *ὑφίσταται δυνατότης περαιτέρω αὐξήσεως τοῦ δημοσίου χρέους, οἰαδήποτε καὶ ἐὰν εἶναι ἡ σχέση τοκοχρεωλυσίῳ τοῦ ὑφισταμένου χρέους πρὸς τὸ ὑφιστάμενον Ἐθνικὸν Εἰσόδημα*. Οὐ μόνον δὲ τούτο, ἀλλὰ καὶ ἐπιβάλλεται εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν ἡ αὐξήσις τοῦ δημοσίου χρέους πρὸς χρηματοδότησιν διὰ ταύτης τῶν προσθέτων *ad hoc* δημοσίων δαπανῶν διὰ τὴν ἐπίτευξιν ὑψηλοῦ ἐπιπέδου ἀπασχολήσεως τῆς Οἰκονομίας. Ἄλλωστε ὅταν τὸ δημοσίον χρέος ἀυξάνῃ πρὸς τὸν σκοπὸν καλύψεως τῆς ἀντικυκλικῆς, ὁμολογησικῆς, αὐξήσεως τῶν δημοσίων δαπανῶν, λαμβάνει χώραν καὶ πολλαπλασία αὐξήσις τοῦ Ἐθνικοῦ Εἰσοδήματος, εἰς τρόπον ὥστε ὄχι μόνον δὲν αὐξάνει κατ' ἀκολουθίαν τῆς αὐξήσεως τοῦ δημοσίου χρέους καὶ τῶν δαπανῶν ἐξυπηρετήσεως τούτου ἢ σχέσις δαπανῶν διὰ τοκοχρεωλύσιαν πρὸς Ἐθνικὸν Εἰσόδημα, ἀλλὰ καὶ μειοῦται ἡ σχέση αὕτη.

§ 5. Τὸ κριτήριον τοῦ πληθωρισμοῦ.

Βάσι τοῦ κριτηρίου τούτου τίθενται ὄρια εἰς τὴν σύναψιν *δημδανείων προσδιοριζόμενα ἐν πρώτοις ἀπὸ τὰς πληθωρικὰς συνεπειὰς τὰς ὁποίας θὰ ἔχη ἡ πέραν ὁρισμένου σημείου αὐξήσις*, διὰ τῆς συνάψεως δανείων καὶ τῆς δαπάνης τοῦ προϊόντος αὐτῶν, *τῆς προσφορᾶς χρήματος καὶ τῆς συνολικῆς ἐνεργοῦ ζήτησεως*. Ὡς εἶναι εὐνόητον τὰ βάσει τοῦ κριτηρίου τοῦ πληθωρισμοῦ ὄρια εἰς τὴν σύναψιν νέων χρεῶν ὑπὸ τοῦ Δημοσίου εἶναι εὐρύτερα ὅταν ὑφίσταται ὑποαπασχολήσις εἰς μεγάλον βαθμὸν τοῦ παραγωγικοῦ δυναμικοῦ μιᾶς χώρας, στενότερα δὲ ὅταν τὸ ἐπίπεδον ἀπασχολήσεως εἶναι ἤδη ὑψηλόν. *Κατὰ δεύτερον λόγον κίνδυνος πληθωρισμοῦ εἶναι δυνατὸν νὰ προέλθῃ ἐκ τῆς ὑπάρξεως τοῦ Δημοσίου χρέους, λόγῳ ἀδυναμίας χρησιμοποιοῦσεως διὰ τὴν ἐξυπηρέτησιν αὐτοῦ μὴ πληθωρικῶν μέσων*. Ὁ κίνδυνος ἐμφανίσεως πληθωρικῶν συνεπειῶν ἐκ τῆς ἐξυπηρετήσεως τοῦ εἰς τὸ παρελθὸν δημιουργηθέντος χρέους δύναται ὡσαύτως ν' ἀπομακρυνθῇ ἐφ' ὅσον ἀποφεύγεται ἡ δημιουργία μεγάλου δημοσίου χρέους. Τὸ γεγονός αὐτὸ ἐπαυξάνει τὴν σημασίαν τοῦ κριτηρίου τοῦ πληθωρισμοῦ καὶ καθιστᾷ ἐπιτακτικώτερον τὴν ἀνάγκην συγκρατήσεως ἐντὸς ὁρίων τῆς αὐξήσεως τοῦ δημοσίου χρέους.

Θὰ πρέπει ὁμως νὰ σημειωθῇ ὅτι *μόνον τὸ κριτήριον τοῦ πληθωρισμοῦ*

δὲν εἶναι ἐπαρκῆς διὰ τὸν καθορισμὸν τῆς ἀκολουθητέας ὑπὸ ἐκάστης κυβερνήσεως δανειακῆς πολιτικῆς. Διότι δυνάμεθα μὲν ν' ἀποφύγωμεν τὸν πληθωρισμὸν κατὰ τὴν σύναψιν νέων δανείων ὑπὸ τῆς κυβερνήσεως διὰ τῆς ἐκδόσεως αὐτῶν εἰς τὸ ἐξωτερικόν, δὲν θ' ἀποφύγωμεν ὅμως πιθανῶς αὐτὸν κατὰ τὴν ἐξυπηρέτησιν τῶν συναφθέντων δανείων, ἰδίᾳ ὅμως δὲν θ' ἀποφύγωμεν τελικῶς ὑπέρμετρον αὔξησιν τῆς φορολογικῆς ἐπιβαρύνσεως τοῦ πληθυσμοῦ, ἐφ' ὅσον τὰ συναφθέντα δάνεια δὲν προεκάλεσαν διὰ τῆς χρησιμοποίησέως των αὔξησιν τοῦ Ἐθνικοῦ Εἰσοδήματος τῆς περὶ ἧς πρόκειται χώρας, λόγῳ δὲ τῆς μεγάλης ἐκτάσεως εἰς τὴν ὁποίαν ταῦτα συνήφθησαν ἐπῆλθε βαθμιαίως σημαντικὴ αὔξησις τῆς ὑπηρεσίας τοκοχρεωλυσιῶν πρὸς τὸ Ἐθνικὸν Εἰσόδημα.

Ἀκόμη καὶ εἰς περίπτωσιν ἐσωτερικοῦ δανεισμοῦ δυνάμεθα ἴσως ν' ἀποφύγωμεν μεγάλης ἐκτάσεως πληθωρισμὸν, κατ' ἀκολουθίαν τῆς συνάψεως ἐσωτερικῶν δανείων, ἐὰν ταῦτα συνάπτωνται παρὰ μὴ τραπεζικῶ κοινῶ καὶ ἐπομένως ἐπιδροῦν μειωτικῶς ἐπὶ τῶν ἰδιωτικῶν δαπανῶν. Τὸ γεγονός ὅμως τῆς ἀπορροφῆσεως ἰδιωτικῶν ἀποταμιευμάτων ὑπὸ τῆς Κυβερνήσεως ἔχει ὡς συνέπειαν, ὑπὸ τὴν προϋπόθεσιν ὅτι τὰ εἰς τὴν Δημοσίαν Οἰκονομίαν μεταβιβαζόμενα ποσὰ ἐκ τῆς ἰδιωτικῆς ἀποταμιεύσεως δαπανῶνται ὑπὸ ταύτης καταναλωτικῶς, ὅτι διενεργοῦνται ἀντιστοίχως μικρότεροι ἐπενδύσεις εἰς τὴν Οἰκονομίαν καὶ ἐπομένως ἐπιβραδύνεται ὁ ρυθμὸς αὔξεσός τοῦ Ἐθνικοῦ Εἰσοδήματος. Ὡς ἐκ τούτου ἀνακύπτει ὁ κίνδυνος δημιουργίας τοιαύτης διαστάσεως μεταξὺ τοῦ βραδέως αὔξανομένου (λόγῳ τοῦ καταναλωτικοῦ δημοσίου δανεισμοῦ) Ἐθνικοῦ Εἰσοδήματος καὶ τοῦ ταχέως αὔξανομένου δημοσίου χρέους, ὥστε νὰ καταστῇ ὠπαύτως ἀναγκαία ὑπέρμετρος φορολογικὴ ἐπιβάρυνσις τῶν ἰδιωτικῶν οἰκονομιῶν διὰ τὴν ἐξυπηρέτησιν αὐτοῦ ἢ ν' ἀναγκασθῇ τὸ Κράτος νὰ προσφύγῃ εἰς πληθωρικὰς μεθόδους καλύψεως τῶν δαπανῶν ἐξυπηρετήσεως τοῦ δημοσίου χρέους.

§ 6. τὸ δημοσιονομικὸν κριτήριον.

Εἶδομεν εἰς προηγούμενον κεφάλαιον ὅτι ἡ προσφυγὴ εἰς τὸν δανεισμὸν ἐπαυξάνει βραχυχρονίως τὴν ταμειακὴν ἐλευθερίαν κινήσεων τῆς δανειζομένης Δημοσίας Οἰκονομίας, καθ' ὅσον ἐπιτρέπει εἰς αὐτὴν τὴν διενέργειαν δαπανῶν μεγαλυτέρων ἐκείνων αἱ ὁποῖαι θὰ ἦτο δυνατόν νὰ γίνοντο χωρὶς τὴν δημοσίαν πίστιν.

Μακροχρονίως ὅμως ὁ δημόσιος δανεισμὸς ἔχει, ὑπὸ ὠρισμένας προϋποθέσεις, ἀντίθετα τῶν ἀνωτέρω ἀποτελέσματα, ἥτοι περιορίζει τὴν ταμειακὴν ἐλευθερίαν κινήσεων τῆς περὶ ἧς πρόκειται Δημοσίας Οἰκονομίας. Ὅσον μεγαλύτερος δὲ εἶναι ὁ δημόσιος δανεισμὸς, τόσον μεγαλυτέρα καθίσταται ἡ ἐξ αὐτοῦ οἰκονομικὴ στενοχωρία τῆς Δημοσίας Οἰκονομίας μελλοντικῶς, τόσον δηλ. αὔξάνουσι αἱ δυσχέρειαι χρημα-

τοδοτήσεως ταύτης. Εἰς περίπτωσιν, μάλιστα, ὑπερβολικῆς διογκώσεως τοῦ δημοσίου χρέους συνεπαγομένης τὴν ἀπορρόφησιν λίαν ὑψηλοῦ ποσοστοῦ τῶν δημοσίων ἐσόδων ὑπὸ τῶν δαπανῶν ἐξυπηρετήσεως αὐτοῦ, τὸ δημόσιον χρέος εἶναι δυνατόν νὰ δημιουργήσῃ κατάστασιν οἰκονομικῆς ἀσφυξίας εἰς τὴν περὶ ἧς πρόκειται Δημοσίαν Οἰκονομίαν, καὶ νὰ περιαγάγῃ ταύτην εἰς ἀδυναμίαν ἐκπληρώσεως τῶν δανειακῶν τῆς ὑποχρεώσεων, ἢ νὰ καταστήσῃ ἀναγκαίαν μερικὴν ἀναστολὴν τῆς πληρωμῆς τοκοχρεωλυσίων ἢ προσφυγὴν εἰς τὴν ἐκδοτικὴν μηχανὴν πρὸς ἐξεύρεσιν τῶν διὰ ταύτην ἀπαιτουμένων χρηματικῶν μέσων. Τοῦτο δὲ διότι οὔτε αἱ λοιπαὶ δαπάναι τοῦ προϋπολογισμοῦ εἶναι δυνατόν ἀπεριορίστως νὰ συμπίπτωνται, πρὸς ἐξοικονόμησιν χρημάτων διὰ τὴν ἐξυπηρέτησιν τοῦ δημοσίου χρέους, οὔτε τὰ φορολογικὰ ἔσοδα δύνανται ἀπεριορίστως ν' αὐξάνουν.

Τὰς ἀνωτέρω συνεπείας ἐκ τῆς μεγάλης αὐξήσεως τοῦ δημοσίου χρέους ἐγνώρισε, κατ' ἐπανάληψιν, κατὰ τὸν παρελθόντα αἰῶνα καὶ ἡ Ἑλλάς, εἰς τὴν ὁποίαν ἡ ὑπηρεσία τοῦ δημοσίου χρέους ἀπερρόφα π.χ. κατὰ τὸ ἔτος 1881 τὰ 50% (!) τῶν τακτικῶν ἐσόδων τοῦ Ἑλληνικοῦ Κράτους (βλ. κατωτέρω παράρτημα). Ἡ σημαντικὴ αὕτη ἐπιβάρυνσις ἐκ τοῦ δημοσίου χρέους—δφειλομένη ἐν πολλοῖς καὶ εἰς τοὺς ἐπαχθεῖς ὄρους συνάψεως πολλῶν ἐξωτερικῶν δανείων—κατέστησε μετ' ὀλίγα ἔτη, ἤτοι κατὰ τὸ 1893, ἀναπότρεπτον τὴν πτώχευσιν τοῦ Ἑλληνικοῦ Κράτους, ὁ προϋπολογισμὸς τοῦ ὁποίου δὲν ἠδυνήθη ν' ἀνθῆξῃ μέχρι τέλους εἰς τὸ ὑπέρογκον βᾶρος τῶν ἐτησίων δαπανῶν διὰ τοκοχρεωλύσια.

Ἡ κατὰ τ' ἀνωτέρω δυσμενῆς ἐπίδρασις τῆς διογκώσεως τοῦ δημοσίου χρέους ἐπὶ τῶν δυνατοτήτων χρηματοδοτήσεως τῆς κρατικῆς παραγωγῆς διαδικασίας ἐπιτείνεται ἐκ τοῦ γεγονότος ὅτι *αὐξουσα χρέωσις παραβλάπτει ὡς εἶδομεν εἰς ἄλλο κεφάλαιον τὴν Δημοσίαν Πίστιν* καὶ συνεπῶς δυσχεραίνει τὴν διὰ νέων δανείων κάλυψιν δημοσίων δαπανῶν μελλοντικῶς.

Θὰ πρέπει, τέλος, νὰ σημειωθῇ ὅτι τὸ δημοσιονομικὸν κριτήριον ἀποτελεῖ ἀπαραίτητον συμπλήρωσιν τῶν δύο πρώτων ἀνωτέρω ἀναλυθέντων κριτηρίων, ἐκτὸς ἄλλων καὶ διὰ τὸν λόγον ὅτι εἶναι δυνατόν λόγφ τῆς ἐκτάσεως τὴν ὁποίαν εἶναι ἀναγκαῖον νὰ λάβουν μελλοντικῶς αἱ δημόσιαι δαπάναι αἱ ἀνταποκρινόμεναι εἰς τὰ καθήκοντα τοῦ Κράτους ὡς Κράτους Δικαίου καὶ ὡς Κοινωνικοῦ Κράτους νὰ μὴ καταλείπουν τὰ φορολογικὰ ἔσοδα μεγάλα περιθώρια διὰ τὰς δαπάνας ἐξυπηρετήσεως τοῦ δημοσίου χρέους, ἔστω καὶ ἂν αὐξηθῇ μέχρις ἐπιτεύξεως τοῦ ἀνωτέρου ὁρίου φορολογίας ἢ φορολογικῆ ἐπιβάρυνσις τοῦ πληθυσμοῦ.

§ 7. Ἡ ἐπίδρασις τῆς ἐξυπηρετήσεως τοῦ Δημοσίου Χρέους ἐπὶ τοῦ Ἴσοζυγίου Ἐξωτερικῶν Πληρωμῶν.

Κριτήριον συμπληρωματικὸν ἐν σχέσει πρὸς τὰ ἀνωτέρω ἀποτελεῖ καὶ ἡ ἐπίδρασις ἐκ τῆς ἐξυπηρετήσεως τοῦ δημοσίου χρέους ἐπὶ τοῦ Ἴσοζυγίου τρεχουσῶν συναλλαγῶν μετὰ τῆς Ἀλλοδαπῆς καὶ γενικώτερον ἐπὶ τοῦ Ἴσοζυγίου Ἐξωτερικῶν Πληρωμῶν. Ὡς εἶναι εὐνόητον, τὸ κριτήριον τοῦτο ἀφορᾷ τὰ εἰς τὸ Ἐξωτερικὸν συναπτόμενα δάνεια καὶ ἐπιτάσσει *ὅπως λαμβάνονται ὑπ' ὄψιν κατὰ τὸν καθορισμὸν τῶν ὀρίων τοῦ Ἐξωτερικοῦ δανεισμοῦ ὄχι μόνον αἱ δυνατότητες ἀπὸ τῆς πλευρᾶς τοῦ Δημοσίου Προϋπολογισμοῦ πρὸς ἐξυπηρέτησιν τῶν συναπτομένων χρεῶν, ἀλλὰ καὶ αἱ δυνατότητες «μεταφορᾶς» εἰς τὸ Ἐξωτερικὸν τῆς ὑπηρεσίας αὐτῶν.* Ἀπὸ τῆς ἀπόψεως δὲ αὐτῆς ἔχει σημασίαν ἡ καθαρὰ ἐπίδρασις τῶν συναπτομένων δανείων ἐπὶ τοῦ Ἴσοζυγίου Τρεχουσῶν Συναλλαγῶν μετὰ τῆς Ἀλλοδαπῆς καὶ ἐπὶ τοῦ Ἴσοζυγίου Ἐξωτερικῶν Πληρωμῶν. Ὅταν τὸ εἰς τὸ Ἐξωτερικὸν συναπτόμενον χρέος εἶναι παραγωγικὸν καὶ προκαλῆ μακροχρονίως διὰ τῆς χρησιμοποίησεως αὐτοῦ μείωσιν τῶν εἰσαγωγῶν ἢ (καὶ) αὔξησιν τῶν Ἐξαγωγῶν, ἡ ἐξυπηρέτησις τούτου δὲν δημιουργεῖ καθαρὰν ἐπιβάρυνσιν εἰς τὸ Ἴσοζύγιον Ἐξωτερικῶν Πληρωμῶν. Τοῦτο ὁμῶς δὲν σημαίνει ὅτι δύναται νὰ εἶναι ἀπεριόριστος ἡ χρέωσις εἰς τὸ Ἐξωτερικὸν διὰ παραγωγικοῦς σκοποῦς. Διότι οὔτε αἱ προϋπολογιστικαὶ δυνατότητες ἐξυπηρετήσεως τῶν Ἐξωτερικῶν δανείων εἶναι ἀνεξάντλητοι, οὔτε αἱ συναλλαγματικαὶ δυνατότητες, δηλ. αἱ δυνατότητες μεταφορᾶς εἰς τὸ Ἐξωτερικὸν τοῦ ποσοῦ τῶν ἐτήσιων τοκοχρεωλυσίων τοῦ Ἐξωτερικοῦ χρέους. Ἀντιθέτως εἶναι δυνατόν νὰ εἶναι βεβαρυνμένον ἐξ ἄλλων λόγων τὸ Ἴσοζύγιον Ἐξωτερικῶν Πληρωμῶν, ὥστε νὰ μὴν ὑπάρχουν μεγάλα περιθώρια διὰ πρόσθετον ἐπιβάρυνσιν τούτου διὰ τῆς ὑπηρεσίας τοῦ Ἐξωτερικοῦ δημοσίου χρέους.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

Τό Δημόσιον Χρέος τῆς Ἑλλάδος.

§ 1. Ἐκτασίς τοῦ δημοσίου δανεισμοῦ καὶ προέλευσις τῶν κεφαλαίων τῶν δανείων.

Ὁ δημόσιος δανεισμός ἐν Ἑλλάδι, καὶ εἰδικώτερον ὁ κρατικός δανεισμός, ὑπῆρξε μέχρι τοῦδε ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον δανεισμός εἰς τὸ Ἐξωτερικόν. Τοῦτο ἐξηγεῖ καὶ τὸ γεγονός ὅτι κατὰ τὸ τελευταῖον πρὸ τοῦ Β' Παγκοσμίου Πολέμου ἔτος τὸ δημόσιον χρέος τῆς χώρας ἀπετελείτο κατὰ τὸ μέγιστον αὐτοῦ μέρος ἐκ δανείων συναφθέντων ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ. Τὰ ἐσωτερικὰ δάνεια τοῦ Ἑλληνικοῦ Κράτους ἔρχονται εἰς δευτέραν μοῖραν. Χαρακτηριστικὸν τῆς ὑποδεεστέρας θέσεως αὐτῶν εἶναι καὶ τὸ ὅτι τὸ συνολικὸν ὀνομαστικὸν κεφάλαιον τῶν ἀπὸ τῆς ἐνάρξεως τοῦ ὑπὲρ τῆς Ἑθνικῆς Ἀνεξαρτησίας Ἀγῶνος μέχρι τῶν παραμονῶν τοῦ τελευταίου πολέμου συναφθέντων ἐν τῷ ἐσωτερικῷ δημοσίων δανείων ἀνῆλθεν εἰς **863 ἑκατομμύρια χρυσῶν φράγκων**, ἔναντι ποσοῦ **2.880 ἑκατομμυρίων χρυσῶν φράγκων**, τὸ ὁποῖον ἀντιπροσωπεύει τὸ συνολικὸν ὀνομαστικὸν κεφάλαιον τῶν κατὰ τὴν αὐτὴν χρονικὴν περίοδον συναφθέντων ἐξωτερικῶν δανείων.

Πρέπει ὁμως νὰ σημειωθῇ ὅτι ἐν μέρος, πάντως δὲ περιορισμένον μέρος, τοῦ ὡς ἄνω συνολικοῦ ὀνομαστικοῦ κεφαλαίου τῶν εἰς ξένον νόμισμα δανείων ἀποτελεῖ κατ' οὐσίαν ἐσωτερικὰ δάνεια. Διότι ὠρισμένα ἐκ τῶν δανείων τούτων—ἰδίᾳ τῶν δανείων τὰ ὁποῖα συνήφθησαν εἰς ξένον νόμισμα ἀπὸ τοῦ τέλους τοῦ 19ου αἰῶνος μέχρι τῆς Μικρασιατικῆς Καταστροφῆς—ἐκαλύφθησαν ἐν τινι μέτρῳ ὑπὸ ἐλληνικῶν Τραπεζῶν καὶ γενικώτερον ἀντιπροσωπεύουν ταῦτα ἐλληνικὰ κεφάλαια, ἢτοι ἀποταμίευσιν τῆς Ἑλληνικῆς Οἰκονομίας. Συνέπεια ἄλλως τε τοῦ γεγονότος τούτου, ὡς καὶ τῶν μεταγενεστέρας ἐπελθουσῶν μεταβολῶν εἰς τὴν κατοχὴν τῶν τίτλων τῶν ἐλληνικῶν δημοσίων δανείων, εἶναι καὶ τὸ ὅτι τὸ εἰς ξένον νόμισμα δημόσιον χρέος τῆς Ἑλλάδος εἶναι σήμερον κατ' ἀξιόλογον ποσοστὸν χρέος πρὸς Ἑλληνας ὁμολογιούχους.

Ἡ ἐκ τῶν προαναφερθέντων ἀριθμῶν προκύπτουσα χαμηλὴ ἀναλογία τοῦ ἐσωτερικοῦ χρέους ἐξηγεῖται ἐκ τοῦ γεγονότος ὅτι ἡ Ἑλλάς ὡς ὑποανάπτυκτος χώρα, ἐπομένως χώρα μὲ λίαν χαμηλὸν κατὰ κεφαλὴν εἰσόδημα, ἐπὶ πλεόν δὲ χώρα μὲ ὑψηλὴν φορολογικὴν ἐπιβάρυνσιν, διέθετε πενιχρὰν ἰδιωτικὴν ἀποταμίευσιν, λίαν ἀνεπαρκῆ ὅπως καλύψῃ καὶ τὰς ἀποταμιευτικὰς

ανάγκας τῆς Ἑλληνικῆς Οἰκονομίας καὶ τὰς πιστωτικὰς ἀνάγκας τοῦ Ἑλληνικοῦ Κράτους, τὸ ὁποῖον οὕτω ἠναγκάζετο, πρὸς ἱκανοποίησιν αὐτῶν, νὰ προσφεύγῃ κυρίως εἰς τὴν ἀποταμίευσιν τῆς ἀλλοδαπῆς.

§ 2. Ἡ συμβολὴ τῶν δανείων εἰς τὴν χρηματοδότησιν τῆς Ἑλληνικῆς Δημοσίας Οἰκονομίας.

Ἡ χαμηλὴ στάθμη τοῦ Ἐθνικοῦ Εἰσοδήματος ἐξηγεῖ ὅμως καὶ τὴν *σημαντικὴν ἔκτασιν τὴν ὁποίαν προσέλαβε κατὰ τὸ παρελθὸν ὁ δημόσιος δανεισμός* (ἐξωτερικὸς καὶ ἐσωτερικὸς) *ἐν Ἑλλάδι, δηλ. ἡ δανειακὴ χρηματοδότησις τῆς Ἑλληνικῆς Δημοσίας Οἰκονομίας.* Πράγματι, συνεπεία τοῦ χαμηλοῦ Ἐθνικοῦ Εἰσοδήματος ἡ φορολογικὴ ἱκανότης τῆς Ἑλληνικῆς Οἰκονομίας ἦτο περιορισμένη, καὶ ὡς ἐκ τούτου τὸ Κράτος δὲν ἠδύνατο διὰ μόνης τῆς φορολογίας νὰ πορίζεται ἐπαρκῆ χρηματικὰ μέσα πρὸς κάλυψιν βασικῶν ἀναγκῶν του ἢ πρὸς χρηματοδότησιν δημοσίων ἐπενδύσεων οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως, ἀλλὰ καθίστατο ἀπαραίτητος ἡ διὰ τοῦ δανεισμοῦ συμπληρωματικὴ ἐκάστοτε χρηματοδότησις τῆς κρατικῆς δραστηριότητος.

§ 3. Ἡ ὑπερβάρυνσις τοῦ Κρατικοῦ Προϋπολογισμοῦ διὰ τῆς ὑπηρεσίας τοῦ Δημοσίου Χρέους καὶ τὰ αἴτια ταύτης.

α) Ἡ μεγάλη ἔκτασις τοῦ κρατικοῦ δανεισμοῦ.

Ἡ μεγάλη συμβολὴ ὅμως τοῦ δημοσίου δανεισμοῦ εἰς τὴν χρηματοδότησιν τῆς Ἑλληνικῆς Δημοσίας Οἰκονομίας εἶχεν ὡς συνέπειαν τὴν μεγάλην διόγκωσιν τοῦ δημοσίου χρέους τῆς χώρας, τὸ ὁποῖον τόσον κατὰ τὸν 19ον αἰῶνα, ὅσον καὶ κατὰ τὴν πρώτην τεσσαρακονταετίαν τοῦ παρόντος αἰῶνος ἦτο λίαν σημαντικόν, συγκρινόμενον πρὸς τὰ λοιπὰ μεγέθη τῆς Ἑλληνικῆς Οἰκονομίας. *Τὸ γεγονός τοῦτο ἀποτελεῖ ἐν τῶν αἰτίων εἰς τὰ ὁποῖα ὀφείλεται ἡ παθολογικῶς ὑψηλὴ ἀναλογία τῶν δαπανῶν ἐξυπηρετήσεως τοῦ δημοσίου χρέους ἐπὶ τῶν τακτικῶν ἐσόδων τοῦ Ἑλληνικοῦ προϋπολογισμοῦ,* ἧτις παρατηρεῖται μέχρι τοῦ ἔτους 1932.

Ἡ κατάστασις ἧτις ὑφίστατο ἀπὸ τῆς ἀπόψεως ταύτης ἀπεικονίζεται σαφῶς εἰς τὸν ἐπόμενον πίνακα, ὅστις δεικνύει τὴν σχέσιν τῶν δαπανῶν ἐξυπηρετήσεως τοῦ δημοσίου χρέους πρὸς τὰ τακτικὰ δημόσια ἔσοδα κατὰ τὴν 50ετίαν 1882 - 1932 :

1882	49,1 %
1893	29,4 %
1910	25,7 %
1922	26,2 %
1932	35,3 %

β) Οι επαχθεῖς ὄροι ἐκδόσεως τῶν ἐξωτερικῶν δανείων.

αα) Γενικά.

Ἔτερα αἷτια τῆς ἀνωτέρω νοσηρᾶς καταστάσεως εἶναι: α) οἱ ἐπαχθεῖς, διὰ τὸ Ἑλληνικὸν Κράτος, ὄροι ὑπὸ τοὺς ὁποίους συνήφθησαν πολλὰ ἐξωτερικὰ δάνεια καὶ β) ἡ καταναλωτικὴ χρησιμοποίησις τοῦ μεγαλυτέρου ἢ μεγίστου μέρους τῶν συναφθέντων δανείων.

Ἡ δυσμένεια τῶν ὄρων ἐκδόσεως τῶν ἐξωτερικῶν δανείων συνίσταται κυρίως εἰς τὴν σημαντικὴν ὑπὸ τὸ ἄρτιον ἔκδοσιν πολλῶν ἐξ αὐτῶν, εἰς τὸν ὑψηλὸν ὀνομαστικὸν τόκον, εἰς τὸν σχετικῶς βραχὺν χρόνον ἀποσβέσεώς των, τέλος δὲ εἰς τὴν, εἰς ὠρισμένας περιπτώσεις, ἀνάληψιν διαφόρων οικονομικῆς φύσεως δεσμεύσεων ὑπὸ τοῦ δανειζομένου Κράτους.

ββ) Ὑψηλὸς ὀνομαστικὸς τόκος καὶ ἔκδοσις ὑπὸ τὸ ἄρτιον.

Ὡς καὶ εἰς προηγούμενον κεφάλαιον ἐτονίσθη, σημασίαν προκειμένου περὶ ὀμολογιακῶν δανείων ἔχει ὄχι μόνον τὸ ὕψος τοῦ συμβατικοῦ (ὀνομαστικοῦ) αὐτῶν τόκου, ἀλλὰ καὶ ἡ τιμὴ εἰς τὴν ὁποίαν ταῦτα ἐξεδόθησαν, ὡς καὶ τὸ ποσὸν τοῦ βραβείου τοῦ ὁποίου ἐνδεχομένως συνεφωνήθη ἡ καταβολὴ κατὰ τὴν ἐξόφλησιν. Ἐκ τῆς ἐξετάσεως τῶν συστατικῶν τούτων στοιχείων τοῦ τόκου διὰ τὰ εἰς χρυσὸν καὶ εἰς ξένα νομίσματα συναφθέντα κατὰ καιροὺς ὑπὸ τοῦ Ἑλληνικοῦ Κράτους δάνεια προκύπτει ὅτι ὁ πραγματικὸς τόκος τῶν πλείστων ἐξ αὐτῶν εἶναι λίαν ὑψηλός, τοῦλάχιστον συγκρινόμενος πρὸς τὴν μέσην στάθμην τόκου εἰς τὴν ἀγορὰν δανείων κατὰ τὴν ἐποχὴν καὶ εἰς τὰς χώρας εἰς τὰς ὁποίας τὰ ἐν λόγῳ δάνεια συνήφθησαν.

Πράγματι, τὰ εἰς χρυσὸν καὶ εἰς ξένον νόμισμα ἔθνικὰ δάνεια ἐξεδόθησαν ἐν πρώτοις εἰς τιμὴν κατὰ τὸ πλεῖστον ὑπολειπομένην τῆς τιμῆς τοῦ ἀρτίου, πολλάκις δὲ εἰς τιμὴν σημαντικῶς χαμηλοτέραν τῆς τιμῆς ταύτης. Τὸ τελευταῖον τοῦτο ἰσχύει κυρίως διὰ τὰ δάνεια τὰ ἐκδοθέντα κατὰ τὸν 19ον αἰῶνα.

Οὕτω, τὰ δύο «Δάνεια τῆς Ἀνεξαρτησίας» τοῦ 1824 καὶ 1825 ἐξεδόθησαν εἰς τιμὴν ἀντιστοίχως 59% καὶ 55%! Τὸ δάνειον τοῦ 1884 τῶν 170 ἑκατ. ἐξεδόθη εἰς τιμὴν 69,8%, τὸ «Δάνειον μονοπωλίων» τοῦ 1887 εἰς τιμὴν 67,4%, τὸ Πάγιον Δάνειον τοῦ 1889 εἰς τιμὴν 70% κ.ο.κ. Βεβαίως, καθ' ὅσον ἀφορᾷ τὰ δάνεια τῆς Ἀνεξαρτησίας δύναται νὰ προβληθῇ διὰ τὴν εἰς τόσον χαμηλὴν τιμὴν ἔκδοσιν αὐτῶν, ὡς καὶ διὰ τοὺς ἄλλους επαχθεῖς ὄρους ὑπὸ τοὺς ὁποίους ταῦτα συνήφθησαν, τὸ γεγονός εἰς τὸ ὁποῖον ἀναφέρεται καὶ ὁ Ἀλέξανδρος Διομήδης, ὅτι δηλ. τὰ ἐν λόγῳ δάνεια ἐξεδόθησαν εἰς ἐποχὴν κατὰ τὴν ὁποίαν δὲν ὑφίστατο κἄν Ἑλληνικὸν Κράτος. Τὸ ἐπιχείρημα ὁμῶς τοῦτο δὲν ἰσχύει, ὡς εἰκός, διὰ δάνεια

συνομολογηθέντα δλόκληρον 50ετίαν ἀφ' ἧς ἡ Ἑλλάς ἀνέκτησε τὴν ἀνεξαρτησίαν της!

Σημειωτέον ὅτι ἡ ὑπὸ τὸ ἄρτιον ἔκδοσις, ὡς καὶ αἱ σημαντικαὶ μεσιτεῖαι καὶ προμήθειαι διαφόρων ξένων Τραπεζῶν καὶ διάφορα ἄλλα ἔξοδα ἐκδόσεως ἀπερρόφησαν τὰ 35 % τοῦ ὀνομαστικοῦ κεφαλαίου τῶν συνολικῶς μέχρι τοῦ 1893 συναφθέντων ὑπὸ τοῦ Ἑλληνικοῦ Κράτους ἑξωτερικῶν δανείων, ἧτοι ποσὸν ἀνερχόμενον εἰς 269 ἑκατομμύρια χρυσῶν φράγκων. Τὸ ποσὸν αὐτό, τὸ ὁποῖον οὐδέποτε εἰσέπραξεν ἡ Ἑλλάς, ὑπεχρεώθη ἐν τούτοις νὰ καταβάλλῃ αὕτη εἰς τοὺς δανειστάς της, καὶ μάλιστα νὰ πληρώσῃ καὶ τόκους ἐπ' αὐτοῦ!

Ἄλλὰ καὶ ὁ ὀνομαστικὸς τόκος πολλῶν ἑξωτερικῶν δανείων τοῦ Ἑλληνικοῦ Κράτους εἶναι ὑψηλός. Τοῦτο ἰσχύει ἰδίᾳ διὰ τὰ μετὰ τὴν Μικρασιατικὴν Καταστροφὴν, καὶ συγκεκριμένως κατὰ τὴν περίοδον 1924—1930 ἐκδοθέντα δάνεια, ὁ ὀνομαστικὸς τόκος τῶν ὁποίων συμφώνως πρὸς γενομένους ὑπολογισμοὺς ἀνέρχεται εἰς 7 % κατὰ μέσον ὄρον.

Τὸ μεγάλο ὕψος τοῦ συμβατικοῦ ἀλλὰ καὶ πραγματικοῦ τόκου εἰς τὸν ὁποῖον τὸ Ἑλληνικὸν Κράτος ἐδανείσθη κατὰ καιροὺς εἰς τὸ Ἐξωτερικὸν μόνον κατὰ μικρὸν μέρος δύναται νὰ δικαιολογηθῇ (τοῦλάχιστον διὰ τὰ μετὰ τὸ 1830 ἐκδοθέντα δάνεια) ἐκ τοῦ γεγονότος ὅτι ὁ τόκος τῶν συναφθέντων δανείων περιεῖχε καὶ ἀσφάλιστρον κατὰ τοῦ κινδύνου τὸν ὁποῖον οἱ ξένοι κεφαλαιοῦχοι ἀνελάμβανον δανείζοντες τὸ Ἑλληνικὸν Κράτος, τοῦ κινδύνου δηλ. ἀπωλείας τῶν κεφαλαίων των, δοθέντος μάλιστα ὅτι τὰ λεγόμενα ἑξωτερικὰ δάνεια συνωμολογήθησαν — ὡς κατωτέρω εἰδικώτερον ἐκτίθεται — εἰς πλείονα ξένα νομίσματα ταυτοχρόνως, πολλὰ δὲ ἐξ αὐτῶν περιεῖχον καὶ τὴν ρήτραν χρυσοῦ καὶ ἀκόμη δοθείσης τῆς ἐμπραγμάτου ἀσφαλείας, ἡ ὁποία, ὡς θὰ ἴδωμεν, παρεσχέθη εἰς τοὺς ὁμολογιούχους τῶν μετὰ τὸ 1898 ἐκδοθέντων ἑξωτερικῶν δανείων, ἤδη κατὰ τὸν χρόνον τῆς ἐκδόσεως αὐτῶν. Κυρίως εἰπεῖν, ὁ ὑψηλὸς τόκος τῶν ἑξωτερικῶν δανείων ὀφείλεται περισσότερον εἰς τὸ γεγονὸς ὅτι ἡ ἀμοιβὴ τοῦ κατὰ καιροὺς εἰσρεύσαντος εἰς τὴν χώραν ἀλλοδαποῦ κεφαλαίου προσηρμόσθη πρὸς τὰς κεφαλαιουχικὰς συνθήκας αἱ ὁποῖαι ἐκράτουν ἐν αὐτῇ. Ὄφειλεται δηλ. εἰς τὸ γεγονός περὶ τοῦ ὁποίου ἐγένετο ἀνωτέρω λόγος, ὅτι εἰς τὴν Ἑλλάδα, χώραν ὑποανάπτυστον, μὲ χαμηλὸν Ἐθνικὸν Εἰσόδημα καὶ πενιχρὰν ἔθνικὴν ἀποταμίευσιν, ἡ τιμὴ διὰ τὴν διάθεσιν κεφαλαίου ἦτο πάντοτε ὑψηλὴ, πρὸς τὴν ὑψηλὴν δὲ ταύτην τιμὴν προσηρμόσθη καὶ ὁ τόκος εἰς τὸν ὁποῖον ἐκάστοτε προσεφέρθη τὸ ἀλλοδαπὸν κεφάλαιον εἰς τὴν χώραν.

Πλὴν τοῦ βασικοῦ τούτου αἰτίου, ὁ ὑψηλὸς τόκος ὑπῆρξεν, ἐν μέρει, συνέπεια καὶ τοῦ γεγονότος ὅτι οἱ ξένοι Τραπεζικοὶ οἰκοὶ κατ' ἐπανάληψιν ἔξεμεταλλεύθησαν (ὡς πολλὰκις συμβαίνει εἰς παρομοίας περιστάσεις) τὸ ἐπιτακτικὸν τῶν πιστωτικῶν ἀναγκῶν τοῦ Ἑλληνικοῦ Κράτους, ἔξαναγκάσαντες αὐτὸ ὅπως δεχθῆ, πλὴν ἄλλων ἐπαχθῶν ὄρων, ἀκριβῶς

καὶ τὴν εἰς ὑψηλὸν ὀνομαστικὸν τόκον ἢ (καὶ) εἰς τιμὴν ὑπολειπομένην σημαντικῶς τοῦ ἀρτίου ἔκδοσιν τῶν δανείων του.

γγ) Βραχεῖα ἀπόσβεσις.

Ἡ δυσμένεια τῶν ὄρων ἐκδόσεως τῶν ἐξωτερικῶν δανείων συνίσταται ἀκόμη, ὡς καὶ ἀνωτέρω ἐσημειώθη, εἰς τὸν καθορισμὸν σχετικῶς βραχέος χρόνου διὰ τὴν ἀπόσβεσιν αὐτῶν. Τοῦτο ἰσχύει κυρίως διὰ τὰ κατὰ τὸ μεσοπόλεμον διάστημα συναφθέντα εἰς ξένον νόμισμα δάνεια—ὁ χρόνος ἀποσβέσεως τῶν ὁποίων ἐκτείνεται εἰς 33 ἔτη κατὰ μέσον ὄρον—ἀκόμη ὅμως καὶ δι' ὠρισμένα ἐκ τῶν ἐξωτερικῶν δανείων τὰ ὁποῖα συνήφθησαν κατὰ τὸν 19ον αἰῶνα. Τὸ βραχὺ τῆς ἀποσβέσεως τῶν δανείων τούτων συνέβαλεν ἐπίσης εἰς τὴν διαπιστωθεῖσαν ἀνωτέρω ὑπερβάρυνσιν τοῦ Κρατικοῦ Προϋπολογισμοῦ ἐκ τοῦ δημοσίου χρέους, καθόσον συνεπήγετο τὴν καταβολὴν κατ' ἔτος ἀντιστοίχως μεγάλου ποσοῦ διὰ χρεωλύσια.

δδ) Συνομολόγησις τῶν δανείων εἰς πλείονα ξένα νομίσματα καὶ καθιέρωσις τῆς ρήτρας χρυσοῦ.

Διὰ τὰ περισσότερα ἐξωτερικὰ δάνεια τὸ Ἑλληνικὸν Κράτος εἶχεν ἐξαναγκασθῆ οὐχὶ ἀπλῶς νὰ συνάψῃ ταῦτα εἰς ξένον νόμισμα, ἀλλὰ νὰ τὰ συνάψῃ εἰς νομίσματα περισσοτέρων χωρῶν, τοῦ δανειστοῦ ἔχοντος τὴν δυνατότητα ὅπως ζητῆ ἐκάστοτε ἐξόφλησιν εἰς οἶονδήποτε τῶν ξένων τούτων νομισμάτων. Τοῦτο εἶχεν ὡς συνέπειαν, ὡς παρετήρει ὁ αἰμνηστος Καθηγητῆς Βαρβαρέσος εἰς τὴν ἐπὶ τοῦ Προϋπολογισμοῦ τοῦ 1933/33 ἔκθεσίν του, ὅτι ὁ ξένος δανειστής ὅστις εἶχε δανείσει εἰς τὸ νόμισμα τῆς χώρας του τὸ Ἑλληνικὸν Κράτος, ἀπεκλείετο νὰ ὑποστῇ ζημίαν ἀκόμη καὶ εἰς περίπτωσιν ὑποτιμῆσεως τοῦ ἰδίου νομίσματος. Τοῦτο δὲ διότι εἶχεν ἀκριβῶς οὗτος τὴν δυνατότητα νὰ ζητήσῃ ἐξόφλησιν εἰς ἕτερον, μὴ ὑποτιμηθὲν ἢ ὀλιγώτερον ὑποτιμηθὲν, ξένον νόμισμα. Ἀλλὰ καὶ ἂν ὅλα τὰ ξένα νομίσματα εἰς τὰ ὁποῖα εἶχον συναφθῆ τὰ δάνεια τοῦ Ἑλληνικοῦ Κράτους ἤθελον ὑποτιμηθῆ, καὶ πάλιν οἱ ξένοι δανεισταὶ αὐτοῦ δὲν θὰ ὑφίσταντο ζημίαν, διότι εἰς τὰ πλείστα τῶν ἐξωτερικῶν δανείων εἶχεν ἐπιβληθῆ καὶ ἡ ρήτρα χρυσοῦ. Σημειωτέον, ἀκόμη, ὅτι πλὴν τῶν ἀνωτέρω ἀσφαλειῶν, εἰς τοὺς δανειστάς ἐνίων ἐξωτερικῶν δανείων εἶχον ἐκχωρηθῆ καὶ ἐμπράγματα ἀσφάλεια (βλ. κατωτ. § 5).

εε) Ἐτεροὶ δυσμενεῖς ὄροι.

Πλὴν τῆς δυσμενείας τῶν κυρίως δανειακῶν ὄρων τῶν περισσοτέρων ἐξωτερικῶν δανείων, εἰς ὠρισμένα ἐξ αὐτῶν εἶχε καθιερωθῆ ἀκόμη ἡ ὑποχρέωσις τοῦ δανειζομένου Κράτους ὅπως χρησιμοποίησιν ἐν μέρος τοῦ προϋπόντος τοῦ δανείου δι' ἀγορὰν ὑλικοῦ κατὰ προτίμησιν εἰς τὴν δανειστρίαν χώραν. Ἐπίσης, κατὰ τὴν σύναψιν τοῦ «Σουηδικοῦ Δα-

νείου τοῦ 1926», τοῦ ὁποῦ ἄλλως τε οἱ κυρίως ὄροι δανεισμοῦ εἶναι ἐπαχθεῖς διὰ τὸν ὀφειλέτην (πραγματικὸς τόκος 9,04%, 28ετῆς διάρκεια ἀποσβέσεως), τὸ Ἑλληνικὸν Κράτος εἶχεν ἀναλάβει τὴν ὑποχρέωσιν ὅπως ἀναθέσῃ εἰς Σουηδικὴν Ἑταιρίαν, ἔχουσαν κοινὰ συμφέροντα μὲ τὴν χορηγήσασαν τὸ δάνειον Ἑταιρίαν «Svenska Tandsticksaktiebolaget» τὴν ἐπὶ 28ετίαν ἀποκλειστικὴν προμήθειαν εἰς Ἑλλάδα τῆς ἀναγκαιούσης εἰς αὐτὴν ποσότητος πυρείων. Ὄρθως διὰ τοῦτο ὁ Καθηγητὴς κ. Στεφανίδης παρατηρεῖ ὅτι τὸ ἐν λόγῳ Σουηδικὸν Δάνειον ἀποτελεῖ «τὴν μελανωτέραν κηλίδα τῆς δανειακῆς πολιτικῆς τοῦ Ἑλληνικοῦ Κράτους» κατὰ τὴν πρώτην, μετὰ τὴν Μικρασιατικὴν Καταστροφὴν, 10ετίαν.

γ) Ἡ ὑψηλὴ ἀναλογία τοῦ καταναλωτικοῦ χρέους.

Εἰς τὴν κατὰ τ' ἀνωτέρω σημαντικὴν ἐπιβάρυνσιν τοῦ Κρατικοῦ Προϋπολογισμοῦ διὰ τῆς ὑπηρεσίας τοῦ δημοσίου χρέους οὐσιωδῶς συνέβαλεν ἀκόμη, ὡς ἤδη ἐσημειώθη, ἡ καταναλωτικὴ χρησιμοποίησις τοῦ μεγαλυτέρου ἢ τοῦ μεγίστου μέρους τῶν κατὰ καιροὺς συναφθέντων ἐν τῷ ἐξωτερικῷ ἢ ἐν τῷ ἐσωτερικῷ δημοσίων δανείων. Τοῦτο διότι, καθ' ὃ μέρος τὰ ἐκάστοτε συναπτόμενα δάνεια ἐδαπανῶντο πρὸς καταναλωτικὸς σκοπούς, προεκάλουν ταῦτα αὔξησιν τῶν ἐτησίων κρατικῶν δαπανῶν διὰ τοκοχρεωλίσιαν, χωρὶς νὰ ὀδηγοῦν εἰς αὔξησιν τοῦ Ἐθνικοῦ Εἰσοδήματος καὶ ἐπομένως αὔξησιν τῶν φορολογικῶν ἐσόδων τοῦ Κρατικοῦ Προϋπολογισμοῦ.

Συμφώνως πρὸς γενόμενον ὑπολογισμόν, ἐκ τοῦ συνολικοῦ ὀνομαστικοῦ κεφαλαίου τῶν ἀπὸ τῆς ἰδρύσεως τοῦ Ἑλληνικοῦ Κράτους μέχρι τῶν παραμονῶν τοῦ Β' Παγκοσμίου Πολέμου συναφθέντων ἐξωτερικῶν δανείων, ποσοστὸν περίπου 70% διετέθη καταναλωτικῶς (54%) ἢ ἀπερροφήθη ὑπὸ τῶν ἐξόδων ἐκδόσεως τῶν δανείων (16%). Ἀκόμη ὑψηλότερα εἶναι ἡ ἀναλογία τῶν καταναλωτικῶν δανείων εἰς τὴν περίπτωσιν τοῦ ἐσωτερικοῦ χρέους, ἐκ τοῦ ὀνομαστικοῦ κεφαλαίου τοῦ ὁποῦ (δάνεια συναφθέντα μέχρι τῶν παραμονῶν τοῦ Β' Παγκοσμίου Πολέμου) τὰ 91% ἀποτελοῦν χρέος καταναλωτικόν!

Αἱ ὑψηλαὶ αὗται ἀναλογίαι εἶναι ἐν πολλοῖς ἀναπότρεπτος συνέπεια τοῦ καὶ ἀνωτέρω σημειωθέντος γεγονότος, ὅτι ἡ μικρὰ φορολογικὴ δυναμικότης τῆς Ἑλληνικῆς Οἰκονομίας, ἰδίᾳ κατὰ τὸν 19^{ον} αἰῶνα, δὲν ἐπέτρεπε τὴν ἐξ ὀλοκλήρου διὰ τῆς φορολογίας χρηματοδότησιν τῆς κρατικῆς καταναλώσεως. Ἀκόμη καὶ διὰ τὴν κάλυψιν τακτικῶν καὶ ἀπαραιτήτων ἀναγκῶν τοῦ Κράτους καθίστατο πολλὰκις ἀναγκαῖα ἡ χρησιμοποίησις τοῦ δανεισμοῦ ὡς ἐπικουρικῆς πηγῆς δημοσίων ἐσόδων. Πολλῶ μᾶλλον ἀναγκαῖος καθίστατο, βεβαίως, ὁ δημοσίος δανεισμὸς πρὸς ἀντιμετώπισιν ἐκτάκτων, ἀλλ' ἀναποφεύκτων καταναλωτικῶν δαπανῶν, ἤτοι τῶν ἀμέσων καὶ ἐμμέσων πολεμικῶν δαπανῶν, αἱ ὁποῖαι κατὰ καιροὺς ἐπεβάρυναν τὸν Ἑλληνικὸν Προϋπολογισμόν.

Εἶναι ὁμως ἐξ ἴσου ἀναμφισβήτητον ὅτι τὰ (συνολικῶς) συναφθέντα δάνεια διετέθησαν κατὰ ποσοστὸν ἀξιόλογον καὶ διὰ χρηματοδότησιν σπαταλῶν τῆς διοικήσεως, καὶ ὅτι συνεπῶς χωρὶς ταύτας αἱ ἀνωτέρω ἀναφερθεῖσαι ἀναλογίαι τοῦ καταναλωτικοῦ δημοσίου χρέους θὰ ἦσαν ἀντιστοιχῶς χαμηλότεραι.

§ 4. Ἡ δυσμένεια τῶν ὄρων ἐκδόσεως τῶν ἐξωτερικῶν δανείων καὶ ἡ ὑψηλὴ ἀναλογία τοῦ καταναλωτικοῦ δημοσίου χρέους βασικὸν αἴτιον τῶν ἐπανειλημμένων πτωχεύσεων τοῦ Ἑλληνικοῦ Κράτους.

Ἡ ἐπίδρασις τῶν ἀνωτέρω ἐξετασθέντων παραγόντων ὑπερβαρύνσεως τοῦ Κρατικοῦ Προϋπολογισμοῦ εἶναι περισσότερον ἔντονος κατὰ τὸν 19ον αἰῶνα καὶ συγκεκριμένως κατὰ τὴν μέχρι τοῦ ἔτους 1893 περίοδον. Τοῦτο διότι καὶ ἡ ἔκτασις τοῦ δημοσίου δανεισμοῦ κατὰ τὴν περίοδον ταύτην εἶναι σχετικῶς σημαντικὴ, καὶ οἱ ὄροι τῶν συνομολογηθέντων δανείων, ὡς συνόλου ἐξεταζομένων, εἶναι, ἐν συγκρίσει πρὸς δάνεια μεταγενεστέρων περιόδων, ἐπαχθέστεροι διὰ τὸ Ἑλληνικὸν Κράτος, καὶ τὸ προῖδον τῶν συναφθέντων κατὰ τὴν ἐν λόγῳ περίοδον δημοσίων δανείων ἐδαπανήθη, κατὰ τὴν μεγίστην αὐτοῦ ἀναλογίαν, πρὸς καταναλωτικούς σκοποὺς ἢ διετέθη πρὸς κάλυψιν τῶν ποικίλων ἐξόδων ἐκδόσεως αὐτῶν.

Ἐάν, παραλλήλως πρὸς ταῦτα, ληφθοῦν ὑπ' ὄψιν αἱ μεγάλαι ἔκτακτοι δαπάναι (ἰδίᾳ στρατιωτικαὶ δαπάναι) αἱ ὁποῖαι ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐβάρυνον τὸν Κρατικὸν Προϋπολογισμὸν κατὰ τὴν ὡς ἄνω περίοδον, ὡς καὶ τὸ γεγονὸς τῆς μικρᾶς φοροδοτικῆς ἰκανότητος τῆς λίαν καχεκτικῆς, κατὰ τὸν 19ον αἰῶνα, Ἑλληνικῆς Οἰκονομίας, ἐξηγεῖται διατὶ οὗτος δὲν ἠδυνήθη ν' ἀνθέξῃ εἰς τὸ καταθλιπτικὸν βᾶρος τῶν δαπανῶν ἐξυπηρετήσεως τοῦ δημοσίου χρέους, καὶ κατέστησαν οὕτω ἀναπόφευκτοι αἱ τρεῖς διαδοχικαὶ πτωχεύσεις τοῦ Ἑλληνικοῦ Κράτους κατὰ τὴν περίοδον ταύτην, ἧτοι ἡ πτώχευσις τοῦ 1827, ἡ πτώχευσις τοῦ 1843 καὶ ἡ πτώχευσις τοῦ 1893. Σημειωτέον ὅτι *ἐκ τῶν γενομένων πτωχεύσεων δὲν ἐξημιώθησαν τελικῶς οἱ κομισταὶ τίτλων τῶν ἐξωτερικῶν δανείων, διότι ἐκ τῶν ὑστέρων κατεβλήθη εἰς αὐτοὺς δλόκληρος ἡ καθυστερημένη, συνεπεῖα τῆς ἐκ τῶν πτωχεύσεων διακοπῆς, ὑπηρεσία τόκων καὶ χρεωλυσίων.* Ὡς ὀρθῶς παρατηρεῖ ὁ καθηγητῆς κ. Ἀγγελόπουλος, «ἡ ἀνάγκη νέων δανείων συνέτεινεν ὥστε ἡ χώρα ν' ἀποδέχεται ἐκ τῶν ὑστέρων πάντας τοὺς ὑπὸ τῶν δανειστῶν ἐπιβαλλομένους ὄρους».

§ 5. Ἡ πτώχευσις τοῦ 1893 καὶ ὁ νόμος περὶ Διεθνοῦς Οἰκονομικοῦ Ἐλέγχου.

Ἡ ἐξασφάλισις τῶν συμφερόντων τῶν ξένων δανειστῶν, μετὰ τὴν πτώχευσιν τοῦ 1893 — ἣτις συνίστατο εἰς ἀναστολὴν τῆς χρεωλυσίας καὶ περιορισμὸν εἰς 30% τοῦ συμβατικοῦ ποσοῦ τῆς ὑπηρεσίας τόκων — ἐπετεύχθη κυρίως διὰ τοῦ ἐπιβληθέντος εἰς τὴν Ἑλλάδα Διεθνοῦς Οἰκονομικοῦ Ἐλέγχου. Ὁ διεθνὴς οὗτος ἔλεγχος ἐγκαθιδρύθη εἰς τὴν χώραν πέντε ἔτη μετὰ τὴν πτώχευσιν τοῦ 1893 διὰ τοῦ κατὰ τὸ ἔτος 1898 γενομένου συμβιβασμοῦ μετὰ τῶν δανειστῶν τοῦ Ἑλληνικοῦ Κράτους. Ὑπῆρξε δὲ οὗτος, ὡς ἀπέδειξεν ὁ αἰμίμηστος Ἀνδρεάδης εἰδικῶς μὲ τὸ ζήτημα τοῦτο ἀσχοληθεὶς, «καθ' ἑαυτὸν κρινόμενος βαρῦς», συγκρινόμενος δὲ πρὸς παρομοίους ἐλέγχους ἐπιβληθέντας μέχρι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης εἰς ἄλλα Κράτη ἀπὸ πολλῶν ἀπόψεων βαρύτερος ἐκείνων (1).

§ 6. Ἡ πτώχευσις τοῦ 1932 καὶ τὰ αἴτια αὐτῆς.

Καθ' ὅσον ἀφορᾷ τὴν τετάρτην πτώχευσιν τοῦ 1932, αὕτη ὀφείλετο — ὡς τοῦτο ὁμολογήθη καὶ εἰς σχετικὴν ἔκθεσιν τῆς Δημοσιονομικῆς Ἐπιτροπῆς τῆς ἄλλοτε «Κοινωνίας τῶν Ἐθνῶν» — εἰς τὴν συνεπείᾳ τῆς κατὰ τὸ 1929 ἐμφανισθείσης παγκοσμίου οἰκονομικῆς ὑφέσεως, ὑπὸ τῆς ὁποίας ἐπλήγη βαρέως καὶ ἡ Ἑλλάς, πᾶσιν τῶν φορολογικῶν ἐσόδων τοῦ Ἑλληνικοῦ Προϋπολογισμοῦ καὶ μείωσιν τῶν συναλλαγματικῶν πόρων τῆς Ἑλληνικῆς Οἰκονομίας. Ἡ ἐκ τῆς ὑφέσεως δημιουργηθεῖσα δυσχερὴς κατάστασις ὠδήγησεν εἰς τὴν ἐγκατάλειπιν τῆς χρυσῆς βάσεως ὑπὸ τῆς Ἑλλάδος, τὸν Ἀπρίλιον τοῦ 1932, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον εἰς τὸν δημοσιονομικὸν τομέα εἶχε μεταξὺ ἄλλων ὡς συνέπειαν τὴν ἀπότομον καὶ εἰς μεγάλον βαθμὸν αὔξησιν τῶν δαπανῶν ἐξυπηρετήσεως τοῦ ἐξωτερικοῦ δημοσίου χρέους ὑπολογιζομένων εἰς δραχμάς, τὸ ποσοστὸν τῶν ὁποίων θὰ ἀνῆρχετο, ἐὰν συνεχίζετο ἢ εἰς ἀκέραιον ἐξυπηρετήσις τῶν ἐξωτερικῶν δανείων, εἰς 70% τῶν τακτικῶν ἐσόδων!

Ἡ Ἑλληνικὴ Κυβέρνησις, εὐρεθεῖσα ἀντιμέτωπος τοιαύτης καταστάσεως, προέβη τὴν ἄνοιξιν τοῦ 1932 εἰς ἀναστολὴν τῆς χρεωλυσίας τῶν ἐσωτερικῶν καὶ ἐξωτερικῶν δανείων, μείωσιν κατὰ 25% τῆς ὑπηρεσίας τόκων καὶ ἐπομένως καταβολὴν ποσοστοῦ 75% ἐπὶ τοῦ ἀρχικοῦ τόκου τῶν εἰς δραχμάς ἐσωτερικῶν δανείων καὶ ἀναγραφὴν εἰς τὸν προϋπολογισμόν, χωρὶς ὅμως μεταφορὰν εἰς τὸ ἐξωτερικόν, ποσοῦ ἀντιστοι-

1. Περὶ τοῦ ἐλέγχου ἐκείνου καὶ περὶ τοῦ συμφωνηθέντος τὸ 1898 τρόπου ἰκανοποιήσεως τῶν συμφερόντων τῶν ξένων δανειστῶν τοῦ Ἑλληνικοῦ Κράτους βλ. ἀνωτ. κεφάλαιον 8, § 5.

χοῦντος εἰς τὰ 25% τοῦ ἀρχικοῦ ἐτησίου τόκου τῶν εἰς χρυσὸν καὶ εἰς ξένα νομίσματα δανείων.

Τὰ μέτρα ταῦτα, ὡς ἐτονίζετο ὑπὸ τοῦ Ὑπουργοῦ τῶν Οἰκονομικῶν εἰς τὴν πρὸς τὴν Βουλὴν εἰσήγησίν του ἐπὶ τοῦ Προϋπολογισμοῦ 1932/33, ἀπετέλουν μίαν προσωρινὴν μόνον λύσιν τοῦ προβλήματος τοῦ δημοσίου χρέους. Εἶχον δὲ καταστῆ ἀναπόφευκτα παρὰ τὴν ὑπὸ τῆς Κυβερνήσεως γενομένην μείωσιν τῶν μισθῶν τῶν κρατικῶν ὑπαλλήλων καὶ παρὰ τὰς περικοπὰς ἄλλων ἀναγκαίων δαπανῶν τοῦ Κρατικοῦ Προϋπολογισμοῦ καὶ τὰς καταβληθείσας προσπάθειάς πρὸς αὔξησιν τῶν δημοσίων ἐσόδων.

§ 7. Οἱ μετὰ τὸ 1932 γενόμενοι προσωρινοὶ διακανονισμοὶ τοῦ ἐξωτερικοῦ δημοσίου χρέους.

Τὰ μονομερῆ ταῦτα μέτρα ἐπηκολούθησαν, διαπραγματεύσεις μετὰ τῶν ἀντιπροσώπων τῶν ξένων δανειστῶν, καταλήξασαι τὸν Σεπτέμβριον τοῦ 1932 εἰς τὴν σύναψιν τοῦ πρώτου προσωρινοῦ διακανονισμοῦ τῆς Ὑπηρεσίας τοῦ Ἐξωτερικοῦ Δημοσίου Χρέους, ἀναφερομένου εἰς τὸ οἰκονομικὸν ἔτος 1932/33. Τὸν διακανονισμὸν τοῦτον ἐπηκολούθησαν καὶ ἄλλοι κατὰ τὰ ἐπόμενα ἔτη.

Βάσει τῶν προσωρινῶν τούτων διακανονισμῶν ἡ ἐξυπηρέτησις τοῦ ἐξωτερικοῦ δημοσίου χρέους ἐγένετο, μέχρι καὶ τοῦ οἰκονομικοῦ ἔτους 1936/37, ἐπὶ τῆς ἀκολουθούτου βάσεως :

Οἰκον. ἔτος	1932/33	Ἀναστολὴ καταβολῆς χρεωλυοῦ	Καταβολὴ ποσοστοῦ ἐπὶ τοῦ συμβατικοῦ ὀνομαστικοῦ τό- κου :	30 %
»	1933/34	»	»	27 %
»	1934/35	»	»	35 %
»	1935/36	»	»	40 %
»	1936/37	»	»	40 %

Τ' ἀνωτέρω ποσοστά τόκου κατεβλήθησαν, συμφώνως πρὸς τὰς γενομένας συμφωνίας, εἰς συνάλλαγμα ἐπὶ Λονδίνου ἢ Νέας Ὑόρκης. Διὰ τὸ μὴ καταβαλλόμενον δὲ ποσοστὸν συνεφωνήθη ὅτι δύναται ν' ἀναδανείζεται τοῦτο τὸ Ἑλληνικὸν Κράτος, τοῦ ἀναδανεισμοῦ γινομένου ὑπὸ μορφὴν ἐκδόσεως καὶ καταθέσεως παρὰ τῇ Διεθνεῖ Οἰκονομικῇ Ἐπιτροπῇ Γραμματίων τοῦ Ἑλληνικοῦ Δημοσίου εἰς δραχμάς. Ὁ ἀναδανεισμὸς τῆς μὴ καταβληθείσης ὑπηρεσίας τόκων ἐγένετο μέχρι καὶ τοῦ ἔτους 1936/37. Ἀπὸ τοῦ ἔτους 1937/38 διεκόπη de facto ἡ καταβολὴ οἰασδήποτε ὑπηρεσίας τόκων τῶν εἰς ξένον νόμισμα δανείων, συνεπεία ἀρνήσεως τῶν ὁμολογιούχων ὅπως δεχθοῦν τὸ ὑπὸ τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως πρόσφερόμενον εἰς αὐτοὺς ποσοστὸν τοῦ ἀρχικοῦ τόκου. Ἀπὸ δὲ τῆς 27 Ἀπριλίου 1941 (ἦτοι ἀπὸ τῆς ἐνάρξεως τῆς ἐχθρικής κατοχῆς τῆς χώρας) διεκόπη καὶ τυπικῶς ἡ ἐξυπηρέτησις τῶν ἐξωτερικῶν δανείων, τῆς διακοπῆς ταύτης συνεχιζομένης μέχρι σήμερον.

Ἡ μόνη ἔκτοτε λαμβάνουσα χώραν ἐξυπηρέτησις τοῦ εἰς ξένα νομίσματα δημοσίου χρέους εἶναι ἡ ἐξόφλησις τῶν ἐκάστοτε φθειρομένων ὁμολογιῶν τῶν ἐν λόγῳ δανείων. Ἡ ἐξόφλησις αὕτη γίνεται εἰς τὴν τρέχουσαν χρηματιστηριακὴν τιμὴν τῶν ἀντιστοιχῶν ὁμολογιῶν, καὶ δὴ εἰς τὴν τιμὴν τὴν ἰσχύουσαν εἰς τὸ χρηματιστήριον τοῦ τόπου κατοικίας τοῦ ὁμολογιούχου ὅστις εἶναι κάτοχος τῶν λόγῳ φθορᾶς ἐξοφλουμένων ὁμολογιῶν.

Ἡ ἀπὸ τοῦ Ἀπριλίου 1941 γενομένη κατὰ τ' ἀνωτέρω ὀλοσχερῆς διακοπὴ τῆς ἐξυπηρετήσεως τοῦ εἰς ξένον νόμισμα δημοσίου χρέους ἐνομιμοποιήθη ἀργότερον, διὰ τῆς ἐκδόσεως κατὰ τὸ ἔτος 1949 τοῦ Ἀναγκαστικοῦ Νόμου ὑπ' ἀριθ. 1318 (κυρωθέντος διὰ τοῦ Νόμου 1586 τοῦ 1950), ὅστις ἐθέσπισε, καὶ δὴ ἀναδρομικῶς, τὴν ἐπ' ἀόριστον ἀναστολὴν τῆς ἐξυπηρετήσεως τῶν εἰς ξένα νομίσματα ἢ χρυσὸν ἐθνικῶν δανείων, καὶ γενικώτερον τὴν ἀναστολὴν ἐκπληρώσεως πάσης ἐξ οἰασδήποτε αἰτίας ἀπορροεύσεως εἰς ἐξωτερικὸν συνάλλαγμα ἢ εἰς χρυσὸν ὑποχρεώσεως τοῦ Ἑλληνικοῦ Δημοσίου.

§ 8. Τὸ εἰς δραχμάς δημοσίον χρέος καὶ ὁ ὑπερπληθωρισμὸς τῆς κατοχικῆς περιόδου.

Καθ' ὅσον ἀφορᾷ τὸ εἰς δραχμάς δημοσίον χρέος, κατεβλήθησαν καὶ μετὰ τὸ 1932/33 τὰ 75 % τοῦ συμβατικοῦ ὀνομαστικοῦ τόκου, ἐνῶ τὸ κατὰ τὸ 1932 ληφθὲν μέτρον τῆς ὀλοσχεροῦς ἀναστολῆς τῆς χρεωλυσίας ἐπεξετάθη καὶ εἰς τὰ ἐπακολουθήσαντα ἔτη. Ἀπὸ τοῦ Ἀπριλίου 1941 διεκόπη ὡσαύτως de facto οἰαδήποτε ἐξυπηρέτησις τῶν εἰς δραχμάς δανείων.

Οἱ ὁμολογιούχοι ὅμως τῶν δανείων τούτων ἐπλήγησαν κυρίως συνεπεία τοῦ γεγονότος ὅτι κατὰ τὴν νομισματικὴν μεταρροϋθμίαιν ἦτις ἠκολούθησε τὸν ὑπερπληθωρισμὸν τῆς κατοχικῆς περιόδου οὐδὲν κυβερνητικὸν μέ-

τρον ἐλήφθη πρὸς τὸν σκοπὸν ὅπως ἀποτραποῦν σημαντικά δι' αὐτοὺς ζημιαί ἐκ τῆς ὑποτιμήσεως τῆς δραχμῆς.

Ἀντιθέτως, ὁ Νόμος ὑπ' ἀριθμ. 18 τῆς 9 Νοεμβρίου 1944, διὰ τοῦ ὁποίου ἐπεδιώχθη ἡ ἐξυγιάνσις τοῦ ἐθνικοῦ νομισματός, ὥριζεν ἐν ἄρθρῳ 5 παράγρ. 2 ὅτι «ὀφειλαὶ πάσης φύσεως εἰς δραχμὰς στηριζόμεναι εἰς γενεσιουργὸν αἰτίαν ὑφισταμένην πρὸ τῆς ἰσχύος τοῦ παρόντος Νόμου ἐξοφλοῦνται δι' ἰσαριθμῶν δραχμῶν τῶν ἐν τῇ προηγουμένη παραγράφῳ τραπεζογραμματίων (δηλ. εἰς παλαιὰς δραχμὰς) ἢ διὰ τῶν κατὰ τὸ ἄρθρον 1 δραχμῶν ἐπὶ τῇ ἐν τῇ παραγράφῳ 1 τοῦ παρόντος ἄρθρου σχέσει». Τὸ ὅτι διὰ τῆς νομοθετικῆς ταύτης ρυθμίσεως ἐξεμηδενίζοντο τὰ ὑφιστάμενα εἰς δραχμὰς χρεὴ καθίσταται σαφὲς ἐὰν ληφθῇ ὑπ' ὄψιν ὅτι ἡ ὑπὸ τοῦ ἀνωτέρω νόμου ὀρισθεῖσα σχέσις τῆς νέας, δι' αὐτοῦ εἰσαχθείσης, δραχμῆς πρὸς τὴν παλαιὰν δραχμὴν ἦτο 1 : 50 δισεκατομμύρια. Δουθέντος ὅτι τὸ εἰς δραχμὰς δημόσιον χρέος τῆς Ἑλλάδος ἀνήρχετο τὰς παραμονὰς τοῦ Β' Παγκοσμίου Πολέμου εἰς 16 περίπου δισεκατομμύρια δραχμῶν τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, θὰ ἠδύνατο, βάσει τῆς ἀνωτέρω νομοθετικῆς διατάξεως, νὰ ἐξοφληθῇ τὴν ἐπαύριον τοῦ πολέμου ὁλόκληρον τὸ δημόσιον ἐσωτερικὸν χρέος τῆς χώρας διὰ τῆς καταβολῆς ὑπὸ τῆς Κυβερνήσεως συνολικῶς ποσοῦ μόλις... 30 λεπτῶν, δηλ. περίπου τοῦ 1/3 μιᾶς νέας δραχμῆς !!

Εἶναι, βεβαίως, ἀληθὲς ὅτι τὸ Ἑλληνικὸν Κράτος δὲν ἔκαμε χρῆσιν τῆς διὰ τοῦ ἀνωτέρω νόμου δημιουργηθείσης δυνατότητος ἀποσβέσεως τῶν χρεῶν του εἰς ἐξευτελισμένον νόμισμα, διότι οὐδεμία ἀπόσβεσις ὁμολογιῶν, καὶ μετὰ τὴν ἔκδοσιν τοῦ ἀνωτέρω νόμου, ἔλαβε χώραν. Ἀλλὰ καὶ δὲν προέβη τοῦτο, ὡς εἶχεν, ἠθικὴν καὶ νομικὴν ὑποχρέωσιν, εἰς λήψιν μέτρων κατοχυρωτικῶν τῶν συμφερόντων τῶν δανειστῶν, ὡς εἶναι τὸ ἐν Γερμανίᾳ μετὰ τὸν Α' Παγκόσμιον Πόλεμον ληφθὲν μέτρον τῆς ἀνατιμήσεως (Aufwertung) τῶν χρηματικῶν ἀπαιτήσεων ἐκ δανείων συνομολογηθέντων εἰς μάρκα, ἡ ἀξία τῶν ὁποίων εἶχεν ἐπίσης ἐξευτελισθῆ κατ' ἀκολουθίαν τοῦ ὑπερπληθωρισμοῦ, ὅστις ἐσημειώθη ἐν Γερμανίᾳ μετὰ τὸν πόλεμον ἐκείνον.

Τὸ ἀποτέλεσμα τῆς ἐν Ἑλλάδι ἀκολουθηθείσης πολιτικῆς ἦτο τὸ κατὰ κύλισμα τῶν χρηματιστηριακῶν τιμῶν τῶν εἰς δραχμὰς δανείων, τὰ ὁποῖα π.χ. κατὰ τὸ ἔτος 1952 εἶχον ἀπωλέσει τὰ 99,6% (!) τῆς χρηματιστηριακῆς τιμῆς τὴν ὁποίαν ἐκέκτηντο κατὰ τὸ 1938 (τιμᾶριθμὸς Τραπεζῆς Ἑλλάδος). Τελικῶς δὲ αἱ ὁμολογίαι τῶν δανείων τούτων περιτλήθον, κατὰ τὸ πλεῖστον, εἰς χεῖρας ὀλίγων κερδοσκοπῶν, ἐνῶ οἱ ἀρχικοὶ ὁμολογιούχοι ἐζημιώθησαν ἀπολέσαντες τὸ μέγιστον μέρος τῶν ἀποταμιευμάτων των, τὰ ὁποῖα εἶχον ἐμπιστευθῆ εἰς τὸ Ἑλληνικὸν Κράτος.

Σημειωτέον ὅτι ἡ λήψις καὶ ἐν Ἑλλάδι νομοθετικῆς προνοίας ὑπὲρ τῶν εἰς δραχμὰς δανειστῶν ἐν γένει ἐπεβάλλετο ὄχι μόνον *ἐκ λόγων κοινωνικῆς δικαιοσύνης* — ἦτοι πρὸς παρεμπόδισιν ἀδικαιολογήτου πλουτισμοῦ τῶν ὀφειλετῶν εἰς βάρους τῶν δανειστῶν — ἀλλὰ καὶ *ἐκ λόγων δημο-*

οινομικῆς σκοπιμότητος, καὶ συγκεκριμένως πρὸς τὸν σκοπὸν ὅπως περιφρουρηθῆ ἡ πίστις τοῦ Ἑλληνικοῦ Κράτους.

Πράγματι, ἡ κατὰ τὸ 1944 ἀπεμπόλησις τῶν συμφερόντων τῶν ὁμολογιούχων τῶν εἰς δραχμὰς δανείων προεκάλεσε κλονισμόν τῆς Κρατικῆς Πίσσεως — ἡ ὁποία εἶχεν ἤδη ἐξασθενήσει κατ' ἀκολουθίαν τῶν κατὰ τὰ τελευταῖα προπολεμικὰ ἔτη ληφθέντων μέτρων ἀναστολῆς τῶν χρεωλυσιῶν κ.λ.π. — με ἀποτέλεσμα τὸν ἐπὶ μακρὸν χρονικὸν διάστημα ἀποκλεισμόν πάσης δυνατότητος κανονικοῦ δημοσίου δανεισμοῦ. Τὸ γεγονός δὲ τοῦτο, ὡς καὶ ἡ ἐκ διαφόρων λόγων περιορισμένη ἀπόδοσις, κατὰ τὰ πρῶτα μεταπολεμικὰ ἔτη, τῶν ἐκ φόρων ἐσόδων τοῦ Ἑλληνικοῦ Κράτους ἠνάγκασαν αὐτὸ ὅπως προσφύγῃ εἰς τὴν ἐκδοτικὴν μηχανήν, διὰ τῆς ἐπανελημμένης συνάψεως πιστώσεων παρὰ τῆ Ἰσραελῆ τῆς Ἑλλάδος, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον ἐν πολλοῖς προεκάλεσε τὸν πληθωρισμὸν τῆς μετακατοχικῆς περιόδου καὶ οὕτω συνέτελεσεν εἰς τὴν κατ' οὐσίαν ἀποτυχίαν τῆς γενομένης κατὰ τὸ 1944 νομισματικῆς μεταρρυθμίσεως. Σημειωτέον ὅτι αἱ συνέπειαι αὗται ἐκ τῆς στειρορέσεως τῆς δανειακῆς πηγῆς δημοσίων ἐσόδων θὰ ἐνεφανίζοντο — πιθανῶς δὲ καὶ ὑπὸ ἐντονωτέραν μορφήν — καὶ κατὰ τὰ ἐπόμενα ἔτη, ἐὰν δὲν παρέιχετο ἡ ἀμερικανικὴ βοήθεια διὰ τῆς ὁποίας ἀποκλειστικῶς ἐκαλύφθησαν ἀπὸ τοῦ 1948 καὶ ἐντεῦθεν τὰ ἐλλείματα τοῦ Κρατικοῦ Προϋπολογισμοῦ, καὶ ἡ ὁποία ἀπετέλεσεν οὕτω ἐξαιρετικὸν ὑποκατάστατον τῶν δημοσίων δανείων καὶ ἐξυπλήρησεν σημαντικῶς τὸν σκοπὸν τῆς δημοσιονομικῆς σταθερότητος.

§ 9. Ὁ μεταπολεμικὸς δημόσιος δανεισμός.

Μόλις κατὰ τὸ ἔτος 1954, χάρις εἰς τὸν εὐνοϊκὸν πολιτικο ψυχολογικὸν κλίμα τὸ ὁποῖον ἐπεκράτει τότε καὶ τὴν γενομένην μακρὰν καὶ ἐπιπονον προπαρασκευαστικὴν ἐργασίαν, κατέστη καὶ πάλιν δυνατὴ ἡ ἐκδοσις ἐν Ἑλλάδι προαιρετικοῦ ἐσωτερικοῦ δανείου, τοῦ **«Ἐθνικοῦ Παραγωγικοῦ Δανείου 5%»**. Ἀλλὰ καὶ τοῦ δανείου τούτου ἡ ἐπιτυχία ὑπῆρξεν μικροτέρα τῆς ὑπὸ τῆς Κυβερνήσεως ἀναμενομένης, παρὰ τὸ γεγονός ὅτι οἱ ὄροι τοῦ δανείου ἦσαν λίαν εὐνοϊκοὶ διὰ τοὺς δανειστάς (μεταξὺ ἄλλων τὸ δάνειον περιεῖχε τὴν ρήτραν δολλαρίου, ὁ χρόνος ἀποσβέσεως αὐτοῦ ἦτο σχετικῶς βραχύς, ἦτο ἐξωπλισμένον διὰ λαχείου, ἀπῆλαυε φορολογικῶν πλεονεκτημάτων καὶ αἱ ὁμολογίαι του ἦσαν ἀνώνυμοι). Ὑπῆρξε δὲ σχετικῶς περιορισμένη ἡ ἐπιτυχία τοῦ δανείου, διὰ τὸν λόγον ὅτι δὲν εἶχεν εἰσέτι ἀναλάβει πλήρως ἡ πίστις τοῦ Ἑλληνικοῦ Κράτους ἐκ τῶν κλονισμῶν τοὺς ὁποίους εἶχεν αὐτὴ ὑποστῆ τὸ 1944 καὶ κατὰ τὴν τελευταίαν προπολεμικὴν περίοδον· ἀλλὰ καὶ λόγφ τῆς συνεχιζομένης δυσπιστίας τῶν ἀποταμιευτῶν πρὸς τὰς χρηματικὰς ἐπενδύσεις γενικῶς, τῆς δημιουργηθείσης ἐκ τοῦ πληθωρισμοῦ τῆς κατοχικῆς καὶ μετακατοχικῆς περιόδου. Πάντως, ἡ ἐκδοσις τοῦ

δανείου τοῦ 1954 ἀπετέλεσεν σημαντικὸν βῆμα εἰς τὴν ἀποκατάστασιν τῆς δημοσίας πίστεως ἐν Ἑλλάδι.

Τὴν ἔκδοσιν τοῦ δανείου τοῦ 1954 ἐπηκολούθησαν μετ' ὀλίγα ἔτη (ἀπὸ τοῦ 1960) ἐπανελημμένα ἐκδόσεις κρατικῶν δανείων, εἰς τὸ Ἑσωτερικόν, τὰ ὁποῖα ἐστέφθησαν ὅλα ὑπὸ πλήρους ἐπιτυχίας. Εἰς τοῦτο σημαντικῶς συνετέλεσεν ἡ βαθμιαία ἀποκατάστασις τῆς πρὸς τὸ Ἐθνικὸν Νόμισμα ἐμπιστοσύνης, ὡς καὶ ἡ περαιτέρω βελτίωσις τῆς καταστάσεως τῆς κρατικῆς πίστεως. Τὰ ἀπὸ τοῦ ἔτους 1960 ἐκδοθέντα ἑσωτερικὰ δάνεια εἶναι :

Τὸ δάνειον 5% τοῦ 1960 ποσοῦ 750 ἑκατομμυρίων δραχμῶν, τὸ δάνειον 5% τοῦ 1962 τὸ ὁποῖον ἀπέδωσεν 990 ἑκατομμυρίων δραχμῶν, τὸ δάνειον 5% τοῦ 1963 ποσοῦ 1.500 ἑκατομμυρίων δραχμῶν καὶ τὰ κατὰ τὰ ἔτη 1964 καὶ 1965 εἰς δύο τμήματα ἐκδοθέντα δάνεια, μὲ συμβατικὸν τόκον 5 1/2 % καὶ 6 1/2 % καὶ τὰ ὁποῖα ἀπέδωσαν συνολικῶς 1.500 ἑκατομμύρια δραχμῶν. Τὸ προῖόν τῶν ἀνωτέρω δανείων διετέθη ἔξ ὀλοκλήρου διὰ τὴν μερικὴν χρηματοδότησιν τῶν κατὰ τὰ ἀντίστοιχα ἔτη καταρισθέντων προγραμμάτων δημοσίων ἐπενδύσεων, αἱ διὰ τὰς ὁποίας δαπάναι ἐκαλύφθησαν κατὰ τὸ ὑπόλοιπον αὐτῶν μέρος κυρίως δι' ἐξωτερικοῦ δανεισμοῦ (βλ. κατωτ.), διὰ τῆς Ἀμερικανικῆς Οἰκονομικῆς Βοηθείας καὶ διὰ τοῦ ἐκάστοτε περισσεύματος τοῦ τακτικοῦ προϋπολογισμοῦ τοῦ Ἑλληνικοῦ Κράτους. Πλὴν τοῦ ἀνωτέρω χρεωλυτικοῦ χρέους ἐδημιουργήθη μεταπολεμικῶς καὶ κυμαινόμενον χρέος, ὑπὸ μορφήν ἐντόκων γραμματίων, διατεθέντων κυρίως εἰς Τραπεζίας, καὶ τὸ ποσὸν τῶν ὁποίων ἀνῆρχετο τὸν Ὀκτώβριον τοῦ 1966 εἰς 8.200.000.000 δραχμῶν.

Ἐπίσης συνήφθησαν μεταπολεμικῶς καὶ διάφορα εἰς ξένον νόμισμα δάνεια, τὰ κυριώτερα τῶν ὁποίων εἶναι τὰ ἑξῆς :

α) Δάνεια Export - Import Bank, συναφθέντα μεταξὺ τῶν ἔτων 1955 καὶ 1958, συνολικοῦ ποσοῦ 62,5 ἑκατομμυρίων δολλαρίων.

β) Δάνειον Γερμανικῆς Κυβερνήσεως, συναφθὲν κατὰ τὸ ἔτος 1959 ποσοῦ 200 ἑκατομμυρίων γερμανικῶν μάρκων.

γ) Δάνεια Consortium, 40,6 γαλλικῶν φράγκων τοῦ ἔτους 1964, καὶ 3,7 ἑκατομμυρίων λιρετῶν τοῦ ἔτους 1965.

δ) Δάνειον Morgan Co, 10 ἑκατομμυρίων δολλαρίων (ἔτους 1964).

ε) Δάνειον Manufactures Co, 12 ἑκατομμυρίων δολλαρίων (ἔτους 1964).

στ) Δάνειον ἐκ γεωργικῶν πλεονασμάτων, συναφθὲν τὸ ἔτος 1964 εἰς Ἠνωμένας Πολιτείας τῆς Ἀμερικῆς, συνολικοῦ ποσοῦ 35 ἑκατομμυρίων δολλαρίων, καὶ

ζ) Δάνειον Bank of Nova Scotia, συναφθὲν τὸ ἔτος 1966, ποσοῦ 12 ἑκατομμυρίων δολλαρίων.

Εἰς τὴν κατὰ τ' ἀνωτέρω βελτίωσιν τῆς Κρατικῆς πίστεως συνέβαλεν καὶ ὁ μεταξὺ τῶν ἐτῶν 1962 καὶ 1967 γενόμενος διακανονισμὸς τοῦ προπολεμικοῦ Δημοσίου Χρέους εἰς ξένον νόμισμα καὶ εἰς δραχμὰς, ἡ ἐξυπηρέτησις τοῦ ὁποίου εἶχεν ὡς εἶδομεν κατ' οὐσίαν πλήρως ἀνασταλῆ ἀπὸ τοῦ οἰκονομικοῦ ἔτους 1937)38. Ὁ διακανονισμὸς τῶν εἰς **ξένον νόμισμα δανείων**, γενόμενος κατόπιν διαπραγματεύσεων μετ' ἐκπροσώπων τῶν ξένων ὁμολογιούχων ἀφεώρα ἀρχικῶς τὰ ἀμερικανικοῦ καὶ βρεταντικοῦ ἐνδιαφέροντος δάνεια, ἀργότερον δὲ (ἀπὸ τοῦ 1966 μέχρι τοῦ 1967) καὶ εἰς δάνεια γαλλικοῦ καὶ σουηδικοῦ ἐνδιαφέροντος, δάνεια δηλ. κατεχόμενα ὑπὸ Γάλλων καὶ Σουηδῶν ὁμολογιούχων. Μεταξὺ ἄλλων ἀνεφέρετο ὁ γενόμενος διακανονισμὸς εἰς ὠρισμένα διὰ τῆς ρήτηρας χρυσοῦ ἐξωπλισμένα δάνεια εἰς δολλάρια, καὶ δὴ εἰς τὸ Προσφυγικὸν Δάνειον 7% 1924, τὸ δάνειον Σταθεροποιήσεως 6% τοῦ 1928, καὶ τὸ δάνειον Ὑδρορεύσεως 8% 1925. Ἐπίσης εἰς διάφορα δάνεια εἰς λίρας στερλίνας, καὶ συγκεκριμένως εἰς τὸ δάνειον 5% τοῦ 1881, τὸ δάνειον 5% τοῦ 1884, τὸ δάνειον 4% τοῦ 1889, τὸ δάνειον εἰς χρυσὸν 5% τοῦ 1890, τὸ δάνειον κεφαλαιώσεως 5% τοῦ 1893, τὸ δάνειον 4% τοῦ 1902, τὸ δάνειον 5% τοῦ 1907, τὸ δάνειον 4% τοῦ 1910, τὸ δάνειον 5% τοῦ 1914, τὸ εἰς λίρας στερλίνας τμῆμα τοῦ Προσφυγικοῦ Δανείου 7% τοῦ 1924, ὡσαύτως τὸ εἰς λίρας στερλίνας τμῆμα τοῦ Δανείου Σταθεροποιήσεως 6% τοῦ 1928, τὸ δάνειον Δημοσίων Ἔργων 6% τοῦ 1928 καὶ τὸ δευτερον δάνειον Δημοσίων Ἔργων 6% τοῦ 1931. Περαιτέρω, ὁ διακανονισμὸς ἀνεφέρετο εἰς τὰ δύο δάνεια Σιδηροδρόμων 3% τοῦ ἔτους 1893, τὸ εἰς ἔντοκα γραμμάτια δάνειον Spreyer τοῦ 1930 κ.λ.π.

Συμφώνως πρὸς τοὺς ὄρους τοῦ γενομένου διακανονισμοῦ **ἀνεγνωρίσθη εἰς τὸ ἀκέραιον (100%) τὸ μέχρι τοῦ χρόνου τοῦ διακανονισμοῦ ὀφειλόμενον κεφάλαιον τῶν ἀνωτέρω δανείων**, καθωρίσθη δὲ ἀκόμη ἢ **καταβολὴ ἐφ' ἀπαξ ὠρισμένου κατὰ ὁμολογίαν ποσοῦ πρὸς μερικὴν ἐξόφλησιν τῆς ὀφειλῆς ἐκ παλαιῶν τόκων** (1). Καθ' ὅσον ἀφορᾷ τοὺς ἀπὸ τοῦ διακανονισμοῦ καὶ ἐντεῦθεν καταβλητέους τόκους ἐπὶ τοῦ ἀναγνωρισθέντος κεφαλαίου τῶν διαφόρων ἐν ζωῇ δανείων **συνεφωνήθη ὅπως καταβάλληται ὠρισμένον ποσοστὸν τόκου, οὐσιωδῶς χαμηλότερον τοῦ κατὰ τὴν σύναψιν τῶν ἀντιστοιχῶν δανείων συνομολογηθέντος συμβατικοῦ τόκου**, αὐξανόμενον ὅμως μετὰ τὴν ἀράοδον τῶν ἐτῶν καὶ μέχρι τοῦ 1970, ἀλλὰ μὴ δυνάμενον νὰ ὑπερβῇ καὶ μετὰ τὴν βαθμιαίαν ταύτην αὐξησιν τὰ 2% ἕως 3%.

Καθ' ὅσον ἀφορᾷ τὸ εἰς **δραχμὰς προπολεμικὸν δημόσιον χρέος**

1. Π. χ. διὰ τὰ εἰς λίρας στερλίνας δάνεια συνεφωνήθη ἢ ἐφ' ἀπαξ καταβολὴ δι' ἑκάστην ὁμολογίαν 100 λιγῶν ποσοῦ κυμαινομένου ἀπὸ 7,76 μέχρι 13,6 στερλίανων ἀναλόγως τοῦ ὕψους τοῦ συμβατικοῦ τόκου τῶν κατ' ἰδίαν δανείων.

τῆς Ἑλλάδος καθωρίσθη κατὰ τὸν γενόμενον τὸ 1962 διακανονισμὸν ἡ **δριστική διαγραφή τῶν ὀφειλομένων τόκων καὶ ἡ οὐσιώδης περικοπή τοῦ ὀνομαστικοῦ κεφαλαίου τοῦ χρέους.**

Συγκεκριμένως καθωρίσθη ἡ ἀνταλλαγή τῶν ὑπὸ τῶν ὀμολογιούχων κατεχομένων ὀμολογιῶν τῶν εἰς δραχμὰς δανείων πρὸς τὰς ὀμολογίας τοῦ ἐκδοθέντος «Λαχειοφόρου Δανείου Ἐνοποιήσεως 2,5%». Ἡ ἀνταλλαγή ὁμως θὰ γίνεται ἐπὶ τῆς βάσεως 1000 προπολεμικαὶ δραχμαὶ = 100 σημερινὰ δραχμαί. Ἐκ τούτων προκύπτει ὅτι **οἱ κάτοχοι τῶν εἰς δραχμὰς δανείων ἔτυχον, ὡς μὴ ἔδει, σημαντικῶς δυσμενεστέρας μεταχειρίσεως** ἐκ μέρους τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως **ἐν συγκρίσει πρὸς τοὺς ξένους δανειστάς τοῦ Ἑλληνικοῦ Κράτους.** Τοῦτο δὲ παρὰ τὸ γεγονός ὅτι ὄχι μόνον προπολεμικῶς ἀλλὰ καὶ μεταπολεμικῶς οἱ Ἕλληνες ἀποταμιευταὶ ἔθεσαν προθύμως τὰς ἀποταμιεύσεις των εἰς τὴν διάθεσιν τοῦ Ἑλληνικοῦ Κράτους, καὶ ἀκόμη παρὰ τὸ γεγονός ὅτι αἱ δυνατότητες τοῦ Κρατικοῦ Προϋπολογισμοῦ ἐπέτρεπον μεγαλυτέραν ἀνατίμησιν τῶν προπολεμικῶν εἰς δραχμὰς δανείων καὶ περισσότερον ἱκανοποιητικὸν διὰ τοὺς ὀμολογιούχους διακανονισμὸν τοῦ τρόπου ἐξυπηρετήσεως τῶν δανείων τούτων.

Συνεπεία τοῦ γενομένου διακανονισμοῦ τῶν εἰς ξένον νόμισμα παλαιῶν δανείων, ἰδίᾳ ὁμως συνεπεία τῆς ταχυρρύθμου αὐξήσεως τοῦ μεταπολεμικοῦ ἐσωτερικοῦ καὶ ἐξωτερικοῦ δημοσίου χρέους, ἡ συνολικὴ ὑπηρεσία αὐτοῦ κατέστη βαθμιαίως σημαντικὴ, ὅπως σημαντικὴ εἶναι καὶ ἡ μέχρι τοῦδε καθαρὰ αὐξήσις τοῦ συνολικοῦ Δημοσίου Χρέους. Τὸ Δημόσιον Χρέος τῆς Ἑλλάδος ἀνῆρχετο εἰς 17,6 δισεκ. δραχμῶν κατὰ τὸ τέλος τοῦ ἔτους 1963, ἠξήθη τοῦτο εἰς 25,4 δισεκ. δραχμῶν κατὰ τὸ τέλος τοῦ ἔτους 1965, εἰς 32,1 δισεκ. δραχμῶν κατὰ τὸ τέλος τοῦ ἔτους 1966, εἰς 38,7 δισεκ. δραχμῶν κατὰ τὸ τέλος τοῦ 1967 καὶ ἔφθασε εἰς 45,4 δισεκ. δραχμῶν κατὰ τὸ τέλος τοῦ Νομβρίου τοῦ 1968.

Ἡ ὑπηρεσία τοῦ Δημοσίου Χρέους (δαπᾶναι διὰ τόκους, καὶ χρεωλύσια καὶ δαπᾶναι ἐκδόσεως δημοσίων δανείων) εἶχε καθορισθῆ εἰς τὸν Προϋπολογισμὸν τοῦ Ἑλληνικοῦ Κράτους τοῦ ἔτους 1969 εἰς 4.870 δισεκ. δραχμῶν, ποσὸν τὸ ὁποῖον ἀποτελεῖ τὰ 12% περίπου τῶν προϋπολογισθέντων φορολογικῶν ἐσόδων τοῦ ἔτους τούτου καὶ τὰ 10,5% τῶν προϋπολογισθέντων συνολικῶν τακτικῶν ἐσόδων τοῦ 1969.

Τὸ γεγονός τοῦτο, ὡς καὶ τὸ γεγονός ὅτι ἡ συνολικὴ, ἐκ κρατικῶν καὶ παρακρατικῶν φόρων, ἐπιβάρυνσις τοῦ Ἑλληνικοῦ πληθυσμοῦ ἀπέτελε ἤδη τὸ ἔτος 1967, ὡς εἶδομεν εἰς τὸν Α' τόμον («Παράρτημα περὶ τῆς Φορολογικῆς Ἐπιβαρύνσεως ἐν Ἑλλάδι»), τὰ 30% περίπου τοῦ Καθαροῦ Ἐθνικοῦ Εἰσοδήματος τοῦ ἔτους τούτου, σημαίνει ὅτι **πλησιάζομεν τὸ ἀνώτερον ὄριον δανειακῆς δυναμικότητος,** δηλ. τὸ ὄριον τοῦ κρατικοῦ δανεισμοῦ, καὶ εἶναι ὡς ἐκ τούτου ἀναγκαία ἡ ἐπιβράδυνσις τοῦ ρυθμοῦ αὐξήσεως τοῦ Δημοσίου Χρέους.

ΜΕΡΟΣ 5

ΘΕΩΡΙΑ
ΤΗΣ ΔΗΜΟΣΙΑΣ
ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΣ

ΛΟΓΟΙ ΑΝΑΠΤΥΞΕΩΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΗΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΟΣ ΥΠΟ ΤΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ ΚΑΙ ΑΛΛΩΝ ΔΗΜΟΣΙΩΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΩΝ

Τὸ Κράτος (ἢ ἄλλα νομικά πρόσωπα Δημοσίου Δικαίου) δὲν περιορίζεται εἰς τὰς βασικὰς αὐτοῦ λειτουργίας, αἱ ὁποῖαι ἀποτελοῦν τὴν κυριωτέραν ἐκδήλωσιν τῆς κυριαρχικῆς αὐτοῦ ἐξουσίας καὶ τὸν βασικώτερον σκοπὸν τῆς κρατικῆς ὀργανώσεως — ὡς εἶναι ἡ ἀπονομὴ δικαιοσύνης, ἡ διασφάλις τῆς ἐννόμου τάξεως, ἡ ὀργάνωσις τῆς Ἐθνικῆς Ἀμύνης κ.λ.π. Ἀλλὰ πολλάκις «κατέρχεται ἀπὸ τὸ βάθρον τῆς κυριαρχικῆς τοῦ ἐξουσίας εἰς τὸν στίβον τῆς ἰδιωτικοοικονομικῆς δράσεως διὰ νὰ συμμετάσχη ὁμοῦ μὲ τοὺς ἰδιώτας, καὶ ὑπὸ τοὺς ἰδῆους, πολλάκις, μὲ αὐτοὺς ὄρους εἰς τὴν λειτουργίαν τῆς οἰκονομικῆς ἀγορᾶς». Οὕτω ἀσκεῖ τοῦτο διαφόρους ἐπιχειρήσεις, βιομηχανικάς, γεωργικάς, ἐμπορικάς, κ.λ.π. διὰ τῶν ὁποίων συμμετέχει κατὰ τρόπον ἄμεσον εἰς τὴν παραγωγὴν τοῦ λεγομένου «Κοινωνικοῦ Προϊόντος» τῆς περὶ ἧς πρόκειται χώρας.

Εἰς τὰς πλείστας τῶν περιπτώσεων ἡ δημοσία ἐπιχειρηματικὴ δραστηριότης ἀποβλέπει εἰς τὴν ἐξυπηρέτησιν τοῦ Κοινωνικοῦ Συνόλου, καὶ διὰ τοῦτο πρέπει νὰ ἐνταχθῇ αὕτη εἰς τὰς λειτουργίας τοῦ συγχρόνου Κράτους ὡς Κοινωνικοῦ Κράτους (βλ. σχετικῶς Εἰσαγωγὴν). Δηλαδή εἰς τὰς πλείστας τῶν περιπτώσεων αἱ Δημόσιαι ἐπιχειρήσεις δὲν εἶναι κερδοσκοπικαὶ ἐπιχειρήσεις. Ὁ σκοπὸς τῆς ἰδρύσεώς των δὲν εἶναι ἡ πραγματοποίησις κερδῶν, ἀλλ' ὡς ἐσημειώθη, ἡ ἐξυπηρέτησις τοῦ Κοινωνικοῦ Συνόλου καὶ ἐπομένως ἡ εὐημερία τοῦ Κοινωνικοῦ Συνόλου. Διὰ τὸν λόγον αὐτὸν αἱ περισσώτεραι δημόσιαι ἐπιχειρήσεις παρέχουν τὰς ὑπηρεσίας τὰς ὁποίας παράγουν, δωρεάν, ἢ εἰς τιμὴν ὑπολειπομένην τοῦ μέσου συνολικοῦ κόστους ἢ ἴσῃ πρὸς τὸ μέσον συνολικὸν κόστος. Εἰς τὴν τελευταίαν αὐτὴν περίπτωσιν εἴτε δὲν συνυπολογίζεται εἰς τὸ μέσον συνολικὸν κόστος ἐπιχειρηματικὸν κέρδος, εἴτε περικλείεται μὲν ἐπιχειρηματικὸν κέρδος, ἀλλ' εἰς ποσοστὸν κατώτερον τοῦ κανονικοῦ. Βεβαίως εἰς ὅλας τὰς χώρας λειτουργοῦν καὶ καθαρῶς κερδοσκοπικαὶ δημόσιαι ἐπιχειρήσεις, αὗται ὁμως ἀποτελοῦν τὴν ἐξαίρεσιν, ἐνῶ αἱ μὴ κερδοσκοπικαὶ ἀποτελοῦν τὸν κανόνα. Ἄλλως τε καὶ αἱ καθαρῶς κερδοσκοπικαὶ δημόσιαι ἐπιχειρήσεις ἐξυπηρετοῦν, καθ' ὃν τρόπον θὰ ἴδωμεν εἰς ἄλλο κεφάλαιον κατωτέρω, τὴν Ἐθνικὴν Οἰκονομίαν τῆς περὶ ἧς πρόκειται χώρας.

Καθ' ὅσον ἀφορᾷ τὰς μὴ κερδοσκοπικὰς δημοσίας ἐπιχειρήσεις τὸ συμφέρον τοῦ Κοινωνικοῦ Συνόλου ἐξυπηρετεῖται δι' αὐτῶν κατὰ τοὺς ἀκολουθίους κυρίως τρόπους : α) διὰ τῆς ἀναπτύξεως ἐπιχειρηματικῆς δραστηριότητος εἰς ἐκείνους τοὺς τομεῖς τῆς Οἰκονομίας, εἰς τοὺς ὁποίους τὸ μονοπώλιον εἶναι ἀναπόφευκτον καὶ εἰς τοὺς ὁποίους διὰ τοῦτο ἐὰν τὸ Κράτος δὲν ἀνελάμβανε ἐπιχειρηματικὴν δραστηριότητα θὰ ἐγκαθιδρύετο ἰδιωτικὸν μονοπώλιον, τὸ ὁποῖον ὅμως θὰ ἀπέληγεν εἰς βάρος τῶν καταναλωτῶν τῶν προϊόντων ἢ τῶν ὑπηρεσιῶν τῶν παραγομένων ὑπὸ τῆς μονοπωλιακῆς ἀσκουμένης ἰδιωτικῆς ἐπιχειρήσεως. β) Διὰ τῆς ἀναπτύξεως ἐπιχειρηματικῆς δραστηριότητος εἰς τοὺς τομεῖς, εἰς τοὺς ὁποίους ἡ δημοσία ἐπιχειρηματικὴ δραστηριότης εἶναι ἀπαραίτητος διὰ τὴν κατοχύρωσιν τῆς Δημοσίας Ἀσφαλείας τῆς περὶ ἧς πρόκειται χώρας. γ) Διὰ τῆς ἀσκήσεως ἐπιχειρηματικῆς δραστηριότητος εἰς τομεῖς εἰς τοὺς ὁποίους ἀσκεῖται τοιαύτη δραστηριότης καὶ ὑπὸ ἰδιωτικῶν ἐπιχειρήσεων ἐν ἀνταγωνισμῷ πρὸς αὐτάς, καὶ δ) διὰ τῆς τιμολογιακῆς πολιτικῆς ἢ ὁποῖα ἐφαρμόζεται ὑπὸ τῶν δημοσίων μὴ κερδοσκοπικῶν ἐπιχειρήσεων.

Ὡς πρὸς τὸ (α) παρατηροῦμεν ὅτι ὑπάρχουν παραγωγικοὶ τομεῖς, εἰς τοὺς ὁποίους τὰ πάγια ἔξοδα εἶναι ἀναλογικῶς ὑψηλὰ καὶ τὸ μέσον συνολικὸν κόστος εἶναι διὰ τοῦτο ὑπέρογκον, ἀκόμη καὶ εἰς ὑψηλὸν ἐπίπεδον παραγωγῆς. Συνεπεία τούτου δὲν θὰ καθίστατο δυνατὴ εἰς περίπτωσιν λειτουργίας εἰς τοὺς ἐν λόγῳ τομεῖς περισσοτέρων τῆς μιᾶς ἐπιχειρήσεων, ἢ ἀλύψις τοῦ μέσου συνολικοῦ κόστους διὰ τῆς τιμῆς πώλησεως τῆς μονάδος τοῦ προϊόντος. Τὸ γεγονός ἀκριβῶς αὐτὸ καθιστᾷ ἀδύνατον τὴν συνύπαρξιν εἰς τοὺς τομεῖς αὐτοὺς ἔστω καὶ δύο μόνον ἀνταγωνιζομένων ἀλλήλας ἐπιχειρήσεων. Δὲν εἶναι δυνατόν π. χ. νὰ ὑπάρχουν εἰς μίαν καὶ τὴν αὐτὴν πόλιν δύο ἐταιρίαι διὰ τὴν ἐξυπηρέτησιν τῶν τηλεφωνικῶν ἀναγκῶν τῶν κατοίκων τῆς πόλεως ταύτης καὶ νὰ ἔχουν ἐγκαταστήσει ἐκάστη ἴδια καλώδια, ἢ μία παραπλεύρως πρὸς τὰ καλώδια τῆς ἄλλης. Οὔτε εἶναι δυνατόν νὰ ὑπάρχουν εἰς μίαν καὶ τὴν αὐτὴν πόλιν δύο ἐταιρίαι ὑδρεύσεως τῶν κατοίκων τῆς πόλεως ταύτης καὶ νὰ ἔχουν ἐγκαταστήσει διπλοὺς ὑδροσωλήνας. Ἡ νὰ ὑπάρχουν δύο σιδηροδρομικαὶ ἐταιρίαι ἔχουσαι ἐγκαταστήσει χωριστὰς σιδηροδρομικὰς καὶ ἄλλας παγίας ἐγκαταστάσεις διὰ τὴν σιδηροδρομικὴν σύνδεσιν τῶν ἰδίων περιοχῶν.

Ἐὰν ὑφίσταται μί α π. χ. σιδηροδρομικὴ ἐπιχείρησις ἢ μί α ἐπιχείρησις παραγωγῆς καὶ διανομῆς φωταερίου κατέχουσα πλῆρες μονοπώλιον καὶ πραγματοποιοῦσα διὰ τοῦτο ὑπέρογκα κέρδη (καθ' ὃ ἰδιωτικὴ μονοπωλιακὴ ἐπιχείρησις). Καὶ ἐὰν εἰσέλθῃ εἰς τὸν ἴδιον παραγωγικὸν Κλάδον καὶ δευτέρα ἐπιχείρησις προσελκυσθεῖσα ἀπὸ τὰ ὑψηλὰ κέρδη τῆς πρώτης ἐπιχειρήσεως καὶ μοιρασθῆ μετ' αὐτῆς τὴν ἀγορὰν τοῦ φωταερίου, τότε οὐδεμία ἐκ τῶν δύο ἐπιχειρήσεων θὰ δύναται νὰ λειτουργήσῃ χωρὶς ζημίαν. Θὰ πρέπει διὰ τοῦτο ἢ νὰ συγχωνευθοῦν αὐταί, ἢ νὰ προέλθουν εἰς συνεννόησιν μεταξύ των πρὸς ἄσκησιν ἐνιαίας ἐπιχειρησιακῆς πολιτικῆς καὶ

ιδίως τιμολογιακῆς πολιτικῆς, διὰ μείωσης τῆς παραγωγῆς των, ἢ τοῦ μείωσης τῆς ἀπασχολήσεως τοῦ παραγωγικοῦ των δυναμικοῦ καὶ ὑψώσεως τῆς τιμῆς πωλήσεως τῶν προϊόντων των. Συνεπῶς εἰς περιπτώσεις ὡς αἱ ἀνωτέρω εἶναι ἀναπόφευκτον τέλειον ὀλιγοπώλιον ἢ μονοπώλιον. Μονοπώλιον ὅμως εὐρισκόμενον εἰς χεῖρας ἰδιωτῶν θὰ κατέληγεν, ὡς ἐσημειώθη, εἰς ἐκμετάλλευσιν τῶν καταναλωτῶν τῶν προϊόντων τῆς μονοπωλιακῶς ἀσκουμένης ἐπιχειρήσεως. Ἀκριβῶς διὰ τὰ παρεμποδισθῆ ἢ ἐκμετάλλευσίς αὕτη, ἐπεμβαίνουν τὸ Κράτος ἢ ἄλλα Νομικὰ Πρῶσωπα Δημοσίου Δικαίου, (π. χ. Δῆμοι), καὶ ἀναλαμβάνουν τὴν μονοπωλιακὴν ἐκμετάλλευσιν εἰς τομεῖς ὡς οἱ ἀνωτέρω.

Ὡς πρὸς τὸ (β) παρατηροῦμεν ὅτι ὑπάρχουν οἰκονομικοὶ τομεῖς, οἱ ὅποιοι δὲν εἶναι πρόσφοροι διὰ τὴν ἰδιωτικὴν ἐπιχειρηματικὴν δραστηριότητα, ἀλλ' οἱ ὅποιοι πρέπει νὰ εὐρίσκωνται εἰς χεῖρας τοῦ Κράτους, πρὸς τὸν σκοπὸν κατοχυρώσεως τῆς Δημοσίας Ἀσφαλείας εἰς τὴν περὶ ἧς πρόκειται χώραν. Εἰς τὴν κατηγορίαν τῶν ἐπιχειρήσεων τὰς ὁποίας τὸ Κράτος ἀσκεῖ διὰ λόγους δημοσίας τάξεως καὶ ἀσφαλείας ἀνήκον παλαιότερον π. χ. τὰ Ταχυδρομεῖα καὶ ἡ Νομισματοκοπία, καὶ ἀνήκον ἀκόμη κατὰ τὴν σύγχρονον ἐποχὴν ὠρισμένα πολεμικὰ βιομηχανία, τὰ πολιτικὰ ἀεροδρόμια κ.λ.π.

Ὡς πρὸς τὸ (γ) ἡ ἀνάπτυξις ἐπιχειρηματικῆς δραστηριότητος ὑπὸ τοῦ Δημοσίου ἐν ἀνταγωνισμῷ πρὸς ἰδιωτικὰς ἐπιχειρήσεις ἀναφέρεται εἰς τὰς περιπτώσεις ἀνεγέρσεως διδαστηρίων, θεάτρων, νοσηλευτικῶν ἰδρυμάτων, καὶ εἰς ἄλλας παρομοίας περιπτώσεις, εἰς τὰς ὁποίας ἢ ἐν ἀνταγωνισμῷ πρὸς ἰδιώτας ἄσκησις δημοσίας ἐπιχειρηματικῆς δραστηριότητος ἀποβαίνει πρὸς ὄφελος τοῦ Κοινωνικοῦ Συνόλου λόγῳ τῆς ἀνωτέρας ποιότητος καὶ ἰδίως τῆς χυμηλοτέρας τιμῆς εἰς τὴν ὁποίαν προσφέρονται αἱ ὑπηρεσίαι αἱ παραγόμεναι εἰς τὰς ὑπὸ τοῦ Κράτους ἰδρυομένας ἀνταγωνιστικὰς ἐπιχειρήσεις ἢ καὶ λόγῳ τῆς προσφορᾶς τῶν ὑπηρεσιῶν τούτων κάτω τοῦ μέσου συνολικοῦ κόστους παραγωγῆς αὐτῶν ἢ καὶ τελείως δωρεάν.

ΑΡΧΑΙ ΔΙΕΠΟΥΣΑΙ ΤΗΝ ΤΙΜΟΛΟΓΙΑΚΗΝ ΠΟΛΙΤΙΚΗΝ ΤΩΝ ΜΗ
ΚΕΡΔΟΣΚΟΠΙΚΩΝ ΔΗΜΟΣΙΩΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ

§ 1. Εισαγωγικαὶ παρατηρήσεις.

Γενικώτερον τὸ Κοινωνικὸν Σύνολον δὲν ἐξυπηρετεῖται διὰ τῆς ἀναπτύξεως καθ' ἑαυτὴν δημοσίας ἐπιχειρηματικῆς δραστηριότητος εἰς τοὺς ἀνωτέρω προαναφερθέντας τομεῖς, ἀλλὰ καὶ διὰ τῆς τιμολογιακῆς πολιτικῆς τὴν ὁποίαν ἐφαρμόζουν αἱ εἰς τοὺς τομεῖς τούτους λειτουργοῦσαι δημόσιαι ἐπιχειρήσεις καὶ ἡ ὁποία εἶναι προσηρμοσμένη πρὸς τὸν ἀνωτέρω βασικὸν σκοπὸν τῶν δημοσίων ἐπιχειρήσεων, δηλ. τὴν καλλιτέραν κατὰ τὸ δυνατόν ὑπ' αὐτῶν ἐξυπηρέτησιν τοῦ Κοινωνικοῦ Συνόλου.

Ἡ ἐναρμόνισις τῆς τιμολογιακῆς πολιτικῆς τῶν δημοσίων μὴ κερδοσκοπικῶν ἐπιχειρήσεων πρὸς τὸν ἀνωτέρω σκοπὸν συντελεῖται ἄφ' ἑνὸς μὲν διὰ τῆς ἐφαρμογῆς ὑπ' αὐτῶν διαζευκτικῶς τῆς λεγομένης «Ἀρχῆς τῆς Καθαρᾶς Δαπάνης» ἢ κατὰ τὰς περιπτώσεις τῆς «Ἀρχῆς τῆς εἰσπράξεως τέλους». Ἄφ' ἑτέρου δὲ διὰ τοῦ τιμολογιακοῦ διαφορισμοῦ, ὃ ὁποῖος ἐφαρμόζεται ὑπὸ πολλῶν μὴ κερδοσκοπικῶν δημοσίων ἐπιχειρήσεων.

§ 2. Ἡ ἀρχὴ τῆς «Καθαρᾶς Δαπάνης».

Αἱ δημόσιαι ἐπιχειρήσεις αἱ ὁποῖαι ἐφαρμόζουν τὴν ἀρχὴν ταύτην διαθέτουν τὰς ὑπηρεσίας των εἰς τὸ Κοινὸν εἴτε *τελείως δωρεάν*, εἴτε ἐπὶ καταβολῇ ὀρισμένου τιμήματος, τὸ ὕψος τοῦ ὁποίου ὅμως εἶναι κατὰ μόναδα παρεχομένης ὑπηρεσίας *κατώτερον τοῦ μέσου συνολικοῦ κόστους* (καὶ μάλιστα κατώτερον τοῦ μέσου συνολικοῦ κόστους, ἀκόμη καὶ ἐὰν δὲν συνυπολογισθῇ εἰς αὐτὸ τὸ «κανονικόν» ἐπιχειρηματικὸν κέρδος). Συνέπεια τοῦ γεγονότος τούτου εἶναι ὅτι τὸ Κράτος, ἢ ἄλλοι Δημοσίοι Ὄργανισμοὶ οἱ ὁποῖοι ἀσκοῦν τὰς ἐπιχειρήσεις αἱ ὁποῖαι ἀκολουθοῦν τὴν ἀνωτέρω ἀρχὴν, *ὑποβάλλονται εἰς μίαν καθαρὰν δαπάνην* διὰ τὴν λειτουργίαν τῶν ἐπιχειρήσεων αὐτῶν, ὑφίστανται δηλαδή μίαν καθαρὰν οἰκονομικὴν ἐπιβάρυνσιν ἐκ τῆς λειτουργίας τῶν ἐν λόγῳ ἐπιχειρήσεων ἐξ οὗ καὶ ἡ ὀνομασία «Ἀρχὴ τῆς Καθαρᾶς Δαπάνης».

Αἱ δημόσιαι μὴ κερδοσκοπικαὶ ἐπιχειρήσεις, αἱ ὁποῖαι ἐφαρμόζουν τὴν Ἀρχὴν τῆς Καθαρᾶς Δαπάνης καλοῦνται συνήθως «*Δημόσια Ἰδρύματα*».

Ὡς παραδείγματα τοιούτων ἐπιχειρήσεων ἀναφέρομεν τὰς Δημοσίας Βιβλιοθήκας, τὰς Δημοσίας Πινακοθήκας, τὰ Δημοσία Σχολεῖα Στοιχειώδους, Μέσης ἢ καὶ Ἀνωτάτης Ἑκπαιδύσεως, τὰ Κρατικά Θέατρα, κλπ. Ἐκ τῶν ἀνωτέρω ἀριθμηθέντων Δημοσίων Ἱδρυμάτων, ἄλλα μὲν παρέχουν τελείως δωρεάν τὰς ὑπηρεσίας των (ὡς εἶναι αἱ Δημοσῖαι Βιβλιοθήκαι, τὰ Ἄσυλα Ἀστέγων, τὰ Ὀρφανοτροφεῖα, οἱ Παιδικοὶ Κήποι κλπ.). Ἄλλα δὲ παρέχουν ταύτας ἐπὶ τῇ καταβολῇ ὠρισμένου τιμήματος, τὸ ὕψος τοῦ ὁποῦ ὅμως εἶναι κατώτερον τοῦ μέσου συνολικοῦ κόστους παραγωγῆς τῶν ὑπὸ τῶν ἱδρυμάτων τούτων παρεχομένων ὑπηρεσιῶν (ὡς εἶναι τὰ Κρατικά Θέατρα).

§ 3. Ἡ ἀρχὴ τῆς εἰσπράξεως τέλους.

Κατὰ τὴν ἀρχὴν ταύτην ἡ τιμὴ πωλήσεως τῶν ὑπὸ τῶν δημοσίων ἐπιχειρήσεων παρεχομένων ὑπηρεσιῶν καθορίζεται κατὰ μέσον ὄρον, καὶ κατὰ μονάδα παραγομένων ὑπηρεσιῶν, εἰς ἐπίπεδον ἴσον πρὸς τὸ μέσον συνολικὸν κόστος παραγωγῆς αὐτῶν. Εἰς τὸ μέσον συνολικὸν τοῦτο κόστος περιλαμβάνεται καὶ ἓν ποσοτὸν ἐπιχειρηματικοῦ κέρδους, τὸ ὁποῖον ὅμως εἶναι συνήθως κατώτερον τοῦ «κανονικοῦ» ποσοστοῦ κέρδους εἰς τὸν περὶ οὗ πρόκειται παραγωγικὸν Τομέα, ἐνῶ θὰ ἦτο δυνατόν νὰ εἶναι ἀνώτερον, διότι αἱ ἐφαρμοζούσαι τὴν ἀρχὴν ταύτην δημοσῖαι ἐπιχειρήσεις εἶναι μονοπωλιακαὶ ἐπιχειρήσεις, καὶ μάλιστα ἀπολαύουν αὐτὰ νομικῶς κατοχυρωμένου μονοπωλίου, καὶ θὰ ἠδύναντο ἐκμεταλλεῖσθαι τὴν μονοπωλιακὴν τῶν θέσιν νὰ πραγματοποιοῦν ποσοστὸν ἐπιχειρηματικοῦ κέρδους σημαντικῶς ἀνώτερον τοῦ «κανονικοῦ» ποσοστοῦ διὰ τὸν παραγωγικὸν κλάδον εἰς τὸν ὁποῖον δρῶν. Οὕτως ἡ ἀποδοτικότητα τῆς Δημ. Ἐπιχειρήσεως Ἠλεκτρισμοῦ (Δ.Ε.Η.) ἐν Ἑλλάδι ἦτο 7,58% τοῦ χρησιμοποιουμένου κεφαλαίου, κατὰ τὸ ἔτος 1968, ἐνῶ ἐὰν ἡ Δ.Ε.Η. ἐξμεταλλεύετο τὴν μονοπωλιακὴν αὐτῆς θέσιν (ὡς θὰ τὴν ἐξμεταλλεύετο μία ἰδιωτικὴ μονοπωλιακὴ ἐπιχείρησις) θὰ ἐπετύγχανεν αὕτη σημαντικῶς ὑψηλότεραν ἀποδοτικότητά.

Τὴν ἀνωτέρω ἀρχὴν ἐφαρμόζουν συνήθως αἱ λεγόμεναι Δημοσῖαι Ἐπιχειρήσεις Κοινῆς Ὀφελείας (Public Utilities). Τοιαῦται εἶναι κυρίως αἱ τηλεπικοινωνιακαὶ ἐπιχειρήσεις (Ταχυδρομεῖα, Τηλέφωνα, Τηλέγραφοι, Τηλεδρασις), συγκοινωνιακαὶ ἐπιχειρήσεις (Σιδηρόδρομοι, Τροχιόδρομοι, Λεωφορεῖα) καὶ αἱ δημοσῖαι ἐπιχειρήσεις ἐφοδιασμοῦ τοῦ καταναλωτικοῦ κοινοῦ καὶ τῶν ἰδιωτικῶν ἐπιχειρήσεων διὰ ἠλεκτρικῆς ἐνεργείας, φωταερίου, βενζίνης, ὕδατος κλπ.

Διὰ νὰ κατονομασθῇ ἡ σημασία τὴν ὁποίαν ἔχει διὰ τὸ Κοινωνικὸν Σύνολον καὶ τὴν Ἐθνικὴν Οἰκονομίαν τῆς χώρας περὶ τῆς ὁποίας πρόκειται ἡ πώλησις τῶν ὑπηρεσιῶν ἢ προϊόντων τῶν Δημοσίων Ἐπιχειρήσεων Κοινῆς Ὀφελείας εἰς τιμὴν ἴσην πρὸς τὸ μέσον συνολικὸν κόστος παραγωγῆς, καὶ δὴ τὸ ἐλάχιστον μέσον συνολικὸν κόστος, ἐκεῖνο δηλ. τὸ

ὁποῖον ἐπιτυγχάνεται εἰς ὑψηλὸν ἐπίπεδον παραγωγῆς, παραθέτομεν τὸ εἰς τὸν κατωτέρω πίνακα ἐμφανιζόμενον ἀριθμητικὸν παράδειγμα. Τὸ παράδειγμα ἀναφέρεται εἰς ὠρισμένην ὑπηρεσίαν ἢ ὠρισμένον προϊόν, ποῦ παράγεται ὑπὸ καθιεστώσ πλήρους μονοπωλίου, δηλ. ἀπὸ μίαν μόνον ἐπιχείρησιν. Ὅπως προκύπτει ἀπὸ τὸν πίνακα, ὅταν ἡ ἐπιχείρησις αὕτη εἶναι ἰδιωτικὴ, θὰ καθορίσῃ τὸ ἐπίπεδον παραγωγῆς τῆς εἰς 300 μονάδας προϊόντος περίπου, καὶ τὴν τιμὴν πωλήσεως τῆς μονάδος εἰς 38 νομισματικὰς μονάδας, δηλ. θὰ καθορίσῃ τιμὴν ἄνωτέραν τοῦ μέσου συνολικοῦ κόστους, τὸ ὁποῖον εἰς τὸ ἐπίπεδον αὐτὸ παραγωγῆς εἶναι 28,3 νομισματικαὶ μονάδες. Ὅταν ὅμως ἡ μονοπωλιακὴ ἐπιχείρησις εἶναι δημοσία ἐπιχείρησις, θὰ καθορίσῃ αὕτη ἐπίπεδον παραγωγῆς 500 μονάδων τοῦ προϊόντος περὶ τοῦ ὁποῖου πρόκειται, καὶ τιμὴν πωλήσεως ἐκάστης μονάδος τοῦ προϊόντος αὐτοῦ 25 νομισματικὰς μονάδας, δηλ. θὰ καθορίσῃ τιμὴν ἴσην πρὸς τὸ μέσον συνολικὸν κόστος, καὶ μάλιστα τὸ ἐλάχιστον μέσον συνολικὸν κόστος. Τοῦτο σημαίνει ὅτι τὸ ὄφελος τοῦ Κοινωνικοῦ Συνόλου ἐκ τῆς τιμολογιακῆς πολιτικῆς τῆς μονοπωλιακῶς ἀσκουμένης δημοσίας ἐπιχειρήσεως εἶναι πολλαπλοῦν: Πρῶτον, *παραγωγή μεγαλυτέρων ποσοτήτων τοῦ προϊόντος* ἐν συγκρίσει πρὸς τὴν περίπτωσιν κατὰ τὴν ὁποίαν θὰ παρήγετο τοῦτο ἀπὸ ἰδιωτικὴν μονοπωλιακὴν ἐπιχείρησιν, καὶ συνεπῶς *μεγαλυτέρα ἀπασχόλησις τοῦ παραγωγικοῦ δυναμικοῦ* τῆς ἐπιχειρήσεως, ἐν συγκρίσει πρὸς τὴν περίπτωσιν τοῦ ἰδιωτικοῦ μονοπωλίου. Δεύτερον, *πώλησις τῶν προϊόντων εἰς τιμὴν χαμηλοτέραν ἐκείνης τὴν ὁποίαν θὰ καθώριζε ἡ ἰδιωτικὴ μονοπωλιακὴ ἐπιχείρησις*. Διότι ἡ ἰδιωτικὴ ἐπιχείρησις θὰ καθώριζε τὴν τιμὴν εἰς τὸ ἐπίπεδον εἰς τὸ ὁποῖον θὰ ἐπετύγχανε αὕτη ἰσότητα ὀριακοῦ κόστους πρὸς ὀριακὴν πρόσδοτον, ἐνῶ ἡ δημοσία ἐπιχείρησις καθορίζει, ὡς εἶδομεν, τὴν τιμὴν εἰς ἐπίπεδον τοιοῦτον ὥστε νὰ ἰσοῦται αὕτη πρὸς τὸ (μικρότερον) μέσον συνολικὸν κόστος. Καὶ τρίτον, *ἐπίτευξις ἰσότητος τοῦ ὀριακοῦ κοινωνικοῦ ὀφέλους*, τὸ ὁποῖον ἐκφράζεται διὰ τῆς τιμῆς πωλήσεως, πρὸς τὸ ὀριακὸν κοινωνικὸν κόστος, ἥτοι πρὸς τὸ ὀριακὸν κόστος παραγωγῆς τῆς μονάδος τοῦ προϊόντος, ἡ ἰσότης δὲ αὕτη ἀποτελεῖ προϋπόθεσιν διὰ τὴν *ἀρίστην κατανομήν τῶν παραγωγικῶν πόρων* (βλ. κατωτ. σ. 426). Πράγματι, ὡς εἶναι γνωστὸν καὶ ὡς ἐμφαίνεται εἰς τὸν πίνακα τῆς ἐπομένης σελίδος, εἰς τὸ σημεῖον τοῦ κατωτάτου μέσου συνολικοῦ κόστους τοῦτο εἶναι ἴσον πρὸς τὸ ὀριακὸν κόστος, πρὸς τὸ ὁποῖον πάλιν ἰσοῦται ἡ τιμὴ εἰς τὴν ὁποίαν πωλεῖ τὰ προϊόντα τῆς ἡ δημοσία ἐπιχείρησις. Δηλαδή ὅταν ὑπάρχῃ ἰσότης τιμῆς πρὸς κατώτατον μέσον συνολικὸν κόστος, ὑπάρχει καὶ ἰσότης τιμῆς πρὸς ὀριακὸν κόστος, καὶ ἐπομένως ἰσότης ὀριακοῦ κοινωνικοῦ ὀφέλους πρὸς ὀριακὸν κοινωνικὸν κόστος.

Ποσότητες	Τιμή	Συνολικά ἀκαθάριστα ἔσοδα	Συνολικά ἔξοδα	Καθαρὰ ἔσοδα	Μέσον συνολικὸν κόστος	Ὁριακὸν κόστος	Ὁριακὴ πρόσοδος
0	50	—	1.000	—	—	—	—
100	41	4.400	4.000	400	40	30,0	44,0
200	41	8.200	6.500	1.700	32,5	25,0	38,0
300	38	11.400	8.500	2.900	28,3	20,0	32,0
400	32	12.800	10.000	2.800	25,0	15,0	14,0
500	25	12.500	12.500	0	25,0	25,0	—3
600	17	10.200	15.200	—5.000	25,33	27,0	—23
700	8	5.600	20.200	—14.600	28,86	50	—46

Ὡς προκύπτει ἀκόμη ἐκ τοῦ ἀνωτέρω πίνακος, ἡ δημοσία μονοπωλιακὴ ἐπιχειρήσις διὰ τοῦ καθορισμοῦ τῆς τιμῆς πωλήσεως τῶν προϊόντων τῆς εἰς τὸ αὐτὸ ἐπίπεδον εἰς τὸ ὁποῖον εὐρίσκεται καὶ τὸ μέσον συνολικὸν κόστος, πραγματοποιοῦ καθαρὰ ἔσοδα ἴσα πρὸς τὸ μηδέν, χωρὶς ὅμως αὐτὸ νὰ σημαίνῃ ὅτι δὲν πραγματοποιοῦ αὕτη ἐπιχειρηματικὸν κέρδος, διότι τοῦτο συμπεριλαμβάνεται ὡς εἶδομεν εἰς τὸ μέσον συνολικὸν κόστος, ἐν τῶν στοιχείων τοῦ ὁποίου εἶναι τὸ κανονικὸν ἐπιχειρηματικὸν κέρδος ἐκφραζόμενον εἰς ποσοστὸν. Ἡ ἰδιωτικὴ ὅμως μονοπωλιακὴ ἐπιχειρήσις ὄχι μόνον πραγματοποιοῦ καθαρὰ ἔσοδα, καὶ ἐπομένως ἐπιχειρηματικὸν κέρδος μεγαλύτερον τοῦ κανονικοῦ, ἀλλὰ καθορίζει αὕτη τὴν παραγωγὴν τῆς καὶ τὴν τιμὴν πωλήσεως τῶν προϊόντων τῆς εἰς τὸ ἐπίπεδον τὸ ὁποῖον τῆς ἐπιτρέπει νὰ πραγματοποιῇ τὸ *maximum* τῶν καθαρῶν ἐσόδων.

Ἐξαιρέσεις τοῦ κανόνος περὶ πραγματοποίησεως ὑπὸ τῶν δημοσίων ἐπιχειρήσεων κοινῆς ὠφελείας ποσοστοῦ ἐπιχειρηματικοῦ κέρδους κατωτέρου τοῦ κανονικοῦ κατ' ἐφαρμογὴν τῆς ἀνωτέρω ἀναλυθείσης ἀρχῆς εἶναι ἐπιτρεπτὴ εἰς ἀνεπαρκῶς ἀνεπτυγμέναις οἰκονομικῶς χώραις εἰς τὰς ὁποίας ἢ κατ' ἔτος σχηματιζομένη ἀποταμίευσις εἶναι μικροτέρα τῶν ἀναγκῶν εἰς ἀποταμιευτικὸν κεφάλαιον. Εἰς τὰς περιπτώσεις τοιούτων χωρῶν ἐπιτρέπεται ἢ καὶ ἐπιβάλλεται ὁ ὑπὸ τῶν δημοσίων ἐπιχειρήσεων κοινῆς ὠφελείας **καθορισμὸς τιμῆς πωλήσεως τῆς μονάδος τοῦ προϊόντος** αὐτῶν **εἰς ἐπίπεδον ὑψηλότερον τοῦ μέσου συνολικοῦ κόστους παραγωγῆς τοῦ προϊόντος**. Διὰ τῆς τοιαύτης τιμολογιακῆς πολιτικῆς καθίσταται δυνατὴ ἡ πραγματοποίησις ὑπὸ τῶν ἐπιχειρήσεων κοινῆς ὠφελείας μεγαλυτέρων ἐπιχειρηματικῶν κερδῶν, δυναμένων νὰ χρησιμοποιηθοῦν διὰ τὴν μεγατέραν αὐτοχρηματοδότησιν τῶν ἐπενδύσεών των ἢ πρὸς χρηματοδότησιν ἄλλων δημοσίων ἐπενδύσεων οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως. Σημειωτέον ὅτι ἀκόμη καὶ εἰς περίπτωσιν ἐφαρμογῆς τοιαύτης τιμολογιακῆς πολιτικῆς καθίσταται δυνατόν εἰς τὰς δημοσίας ἐπιχειρήσεις κοινῆς ὠφελείας, εἰς ὅσας περιπτώσεις τὰ προϊόντα αὐτῶν χρησιμοποιοῦνται εἰς μεγάλας ποσότητας ὡς πρώτη ὕλη ὑπὸ ἰδιωτικῶν ἐπιχειρήσεων (π. χ. δημοσία ἐπιχειρήσεις παραγωγῆς καὶ διανομῆς ἠλεκτρικῆς ἐνεργείας, δημοσία ἐπιχειρήσεις τηλεπικοινωνιῶν κλπ.), νὰ συμβάλλουν εἰς τὴν διαμόρφωσιν χαμηλοῦ κόστους παραγωγῆς τῶν ἰδιωτικῶν ἐπιχειρήσεων καὶ εἰς τὴν ὑπ' αὐτῶν πραγματοποίησιν ἐσωτερικῶν οἰκονομιῶν παραγωγῆς διὰ τῆς ἐφαρμογῆς τιμολογιακοῦ διαφορισμοῦ ὑπὲρ αὐτῶν καὶ εἰς βάρος τῶν ἰδιωτικῶν καταναλωτικῶν οἰκονομιῶν (βλ. ἐπομένην παράγραφον).

§ 4. Ἡ ἐφαρμογὴ τιμολογιακοῦ διαφορισμοῦ.

Παραλλήλως πρὸς τὸν καθορισμὸν τῆς τιμολογιακῆς αὐτῶν πολιτικῆς βάσει τῶν ἀνωτέρω δύο ἀρχῶν, αἱ μὴ κερδοσκοπικαὶ δημόσιαι ἐπιχειρήσεις ἐφαρμόζουν πολλάκις, ὡς ἀνωτέρω ἐσημειώθη, καὶ διαφορισμὸν τιμῶν διὰ τὰς ὑπ' αὐτῶν παρεχομένας ὑπηρεσίας ἢ ἀγαθὰ⁽¹⁾. Τιμολογιακὸς διαφορισμὸς ἐφαρμόζεται εἰδικώτερον ὑπὸ ἐκείνων τῶν ἐπιχειρήσεων, αἱ ὁποῖαι ἔχουν τὴν πρὸς τοῦτο δυνατότητα, δηλ. ἔχουν χωριστὰς ἀγορὰς διὰ τὰ προϊόντα ἢ τὰς ὑπηρεσίας ποὺ παράγουν καὶ προσέτι λειτουργοῦν ὑπὸ καθεστῶς μονοπωλίου ἢ τελείου ὀλιγοπωλίου.

Τιμολογιακὸν διαφορισμὸν ἐφαρμόζουν—ὅταν τοῦτο εἶναι τεχνικῶς καὶ οἰκονομικῶς δυνατόν— καὶ αἱ ἰδιωτικαὶ ἐπιχειρήσεις. Ἄλλ' εἰς τὴν περίπτωσιν τῶν ἰδιωτικῶν ἐπιχειρήσεων ὁ τιμολογιακὸς διαφορισμὸς ἀποβλέπει εἰς τὴν αὐξήσιν τῶν καθαρῶν αὐτῶν κερδῶν. Ἐπιτυγχάνουν δὲ τὸν σκοπὸν αὐτὸν αἱ ἰδιωτικαὶ ἐπιχειρήσεις, ὅταν καθορίζουν χαμηλοτέραν τιμὴν πωλήσεως ὠρισμένου προϊόντος—π.χ. ὑπηρεσίας κινηματοθεάτρων (τιμὴν ἐλάχιστα ὑπερβαίνουσαν τὸ μέσον συνολικὸν κόστος παραγωγῆς αὐτοῦ) διὰ τὰς ποσότητας τοῦ προϊόντος τὰς διατιθεμένας εἰς ἄτομα ἀνήκοντα εἰς τοὺς κατωτέρους εἰσοδηματικούς ὀμίλους, ἢ ἐκ μέρους τῶν ὁποίων ζήτησις τοῦ προϊόντος παρουσιάζει, μεγάλην ἐλαστικότητα λόγῳ τῆς μικρότητος τοῦ εἰσοδήματός των, καὶ ὑψηλοτέραν τιμὴν (σημαντικῶς ὑπερβαίνουσαν τὸ μέσον συνολικὸν κόστος παραγωγῆς) διὰ τὰς ποσότητας τοῦ ἰδίου προϊόντος τὰς διατιθεμένας εἰς ἄτομα ἀνήκοντα εἰς ἀνωτέρους καὶ ἀνωτάτους εἰσοδηματικούς ὀμίλους, ἢ ἐκ μέρους τῶν ὁποίων ζήτησις τοῦ περὶ οὗ πρόκειται προϊόντος παρουσιάζει ἐλαστικότητα μικροτέραν ἐκείνης τὴν ὁποῖαν παρουσιάζει ἢ ζήτησις τοῦ προϊόντος ἐκ μέρους τῶν κατωτέρας τάξεως εἰσοδηματιῶν. Ὁ κατὰ τὴν ἀνωτέρω ἔννοιαν τιμολογιακὸς διαφορισμὸς ἔχει ὡς ἀποτέλεσμα, ὅτι αἱ ἐπιχειρήσεις αἱ ὁποῖαι τὸν ἐφαρμόζουν πραγματοποιοῦν μεγαλυτέρας πωλήσεις καὶ μεγαλύτερα καθαρὰ ἔσοδα παρ' ὅσον θὰ ἐπραγματοποιοῦν ἐὰν ἐφήρμοζον ἐνιαῖον τιμολόγιον.

1) Ὁ τιμολογιακὸς διαφορισμὸς ἐμφανίζεται εἰς τὴν πρᾶξιν ὑπὸ τὰς ἐξῆς κυρίως μορφαί: 1) Πώλησις ὠρισμένου προϊόντος εἰς τὰς διαφόρους χωριστὰς ἀγορὰς εἰς τὴν αὐτὴν τιμὴν, ἐνῶ τὸ μέσον συνολικὸν κόστος τοῦ προϊόντος εἶναι διάφορον εἰς τὰς κατ' ἴδιαν ἀγορὰς, ἢτοι εἶναι τοῦτο ὑψηλότερον εἰς τὰς ἀγορὰς αἱ ὁποῖαι εὐρίσκονται εἰς μεγάλην ἀπόστασιν ἀπὸ τὸν τόπον παραγωγῆς τοῦ προϊόντος καὶ χαμηλότερον εἰς τὰς ἀγορὰς αἱ ὁποῖαι εὐρίσκονται εἰς μικρὰν ἀπόστασιν ἀπὸ τὸν τόπον παραγωγῆς. 2) Πώλησις τοῦ προϊόντος εἰς διαφόρους τιμὰς εἰς τὰς κατ' ἴδιαν ἀγορὰς, ἢ διαφορά ὅμως τιμῆς πωλήσεως μεταξὺ τῶν χωριστῶν ἀγορῶν εἶναι σημαντικῶς μεγαλυτέρα τῆς διαφορᾶς κόστους παραγωγῆς τοῦ προϊόντος διὰ τὰς κατ' ἴδιαν ἀγορὰς. (Παράδειγμα ὁ ὑπὸ τῶν θεάτρων καὶ σιδηροδρόμων ἐφαρμοζόμενος τιμολογιακὸς διαφορισμὸς). 3) Πώλησις τοῦ προϊόντος εἰς διαφόρους τιμὰς εἰς τὰς κατ' ἴδιαν ἀγορὰς, παρὰ τὸ γεγονός ὅτι τὸ κόστος παραγωγῆς εἶναι τὸ ἴδιον δι' ὅλας τὰς ἀγορὰς. (Παράδειγμα ὁ διαφορισμὸς τῆς τιμῆς τοῦ ἠλεκτρικοῦ ρεύματος μεταξὺ βιομηχανικῶν ἐπιχειρήσεων—βιομηχανικὸν ρεῦμα—καὶ καταναλωτικῶν οἰκονομιῶν—νοικοκυριῶν).

Διάφορος εἰς ἕκτασιν εἶναι ὁ ὑπὸ τῶν μὴ κερδοσκοπικῶν δημοσίων ἐπιχειρήσεων ἐφαρμοζόμενος τιμολογιακὸς διαφορισμός. Διότι ἐκεῖ ὁ τιμολογιακὸς διαφορισμὸς ἐξικνεῖται εἰς βαθμὸν, ὥστε αἱ εἰς μίαν ἢ πλείονας ἐκ τῶν χωριστῶν ἀγορῶν διατιθέμεναι ποσότητες ἐνὸς προϊόντος νὰ πωλοῦνται εἰς τιμὴν κατωτέραν ἀκόμη καὶ τοῦ μέσου συνολικοῦ κόστους παραγωγῆς, νὰ καθορίζεται δὲ ἀντιστοίχως ὑψηλοτέρα ἢ τιμὴ διὰ τὰς ποσότητας τοῦ προϊόντος τὰς διατιθέμενας εἰς τὰς λοιπὰς ἀγοράς. Τοῦτο συμβαίνει διὰ τὸν λόγον ὅτι *αἱ δημοσῖαι ἐπιχειρήσεις διὰ τοῦ ὑπ' αὐτῶν ἐφαρμοζομένου τιμολογιακοῦ διαφορισμοῦ δὲν ἀποβλέπουσιν εἰς μεγιστοποίησιν τοῦ ἐπιχειρηματικοῦ κέρδους, ἀλλ' εἰς μεγιστοποίησιν τοῦ Κοινωνικοῦ Ὀφέλους* ἐκ τῆς λειτουργίας των. Πρὸς ἐπίτευξιν τοῦ σκοποῦ αὐτοῦ ὁ τιμολογιακὸς διαφορισμὸς τῶν δημοσίων ἐπιχειρήσεων γίνεται μὲ βάσιν ἐν ἑκ τῶν ἀκολουθῶν τριῶν κριτηρίων: τὸ κοινωνικόν, τὸ μορφωτικόν καὶ τὸ κοινωνικοοικονομικόν.

α) *Κοινωνικὸν Κριτήριον.* Ἡ διαφοροποίησις τῶν εἰσπραττομένων ὑπὸ τῶν δημοσίων ἐπιχειρήσεων τιμῶν μὲ βάσιν τὸ κριτήριον τοῦτο συνίσταται εἰς τὸν καθορισμὸν χαμηλοτέρας τιμῆς πωλήσεως (τιμῆς δὲ κατωτέρας καὶ τοῦ μέσου συνολικοῦ κόστους) διὰ τὰς ὑπηρεσίας αὐτῶν αἱ ὁποῖαι διατίθενται εἰς ἄτομα ἀνήκοντα εἰς τοὺς κατωτέρους καὶ κατωτάτους εἰσοδηματικούς ὀμίλους τοῦ πληθυσμοῦ, καὶ ἀντιστοίχως ὑψηλοτέρας τιμῆς διὰ τὰς ἰδίας ὑπηρεσίας, καθ' ὃ μέρος αὐταὶ διατίθενται εἰς ἄτομα ἀνήκοντα εἰς τοὺς ἀνωτέρους καὶ ἀνωτάτους εἰσοδηματικούς ὀμίλους. Παράδειγμα δημοσίας ἐπιχειρήσεως ἢ ὁποῖα ἐφαρμόζει τιμολογιακὸν διαφορισμὸν διὰ τὰς ὑπηρεσίας τῆς μὲ βάσιν τὸ ἀνωτέρω κριτήριον εἶναι οἱ Κρατικοὶ Σιδηρόδρομοι, οἱ ὁποῖοι καθορίζουν χαμηλὴν τιμὴν διὰ εἰσιτήρια Γ' Θέσεως καὶ ἀκόμη χαμηλοτέραν διὰ τὰ εἰσιτήρια τὰ ἐκδιδόμενα διὰ τοὺς ἐργάτας κατὰ τὰς μετακινήσεις των ἀπὸ τὸν τόπον κατοικίας των εἰς τὸν τόπον ἐργασίας καὶ τὰνάπαλιν, καὶ ἀντιθέτως ὑψηλὴν τιμὴν εἰσιτηρίων Α' Θέσεως.

β) *Μορφωτικὸν Κριτήριον.* Ἡ διαφοροποίησις τῶν εἰσπραττομένων ὑπὸ τῶν μὴ κερδοσκοπικῶν δημοσίων ἐπιχειρήσεων τιμῶν μὲ βάσιν τὸ μορφωτικὸν κριτήριον, ἢ ἡ παράλληλος πρὸς τὸν τιμολογιακὸν διαφορισμὸν βάσει τοῦ κοινωνικοῦ κριτηρίου διαφοροποίησις τῶν τιμῶν πρὸς τὸν σκοπὸν ἀσκήσεως μορφωτικῆς ἐπιδράσεως ἐπὶ τοῦ πληθυσμοῦ τῆς περὶ ἧς πρόκειται χώρας γίνεται ὑπὸ ὠρισμένων δημοσίων ἐπιχειρήσεων, αἱ ὁποῖαι ἔχουν τὴν δυνατότητα ὡς ἐκ τῆς φύσεως τῶν ὑπ' αὐτῶν παραγομένων ὑπηρεσιῶν ὅπως ἀσκήσουσιν τοιαύτην ἐπίδρασιν.

Οὕτως, ἡ ἐπιχείρησις τῶν Κρατικῶν Ταχυδρομείων καθορίζει μειωμένα ταχυδρομικὰ τέλη—σημαντικῶς ὑπολειπόμενα τοῦ μέσου συνολικοῦ κόστους μεταφορᾶς—διὰ τὴν μεταφορὰν βιβλίων, περιοδικῶν, ἡμερησίων καὶ ἄλλων ἐντύπων καὶ ἀντιθέτως εἰσπράττει ἀντιστοίχως ὑψηλότερα τέλη διὰ τὴν μεταφορὰν ἐπιστολῶν, ἐπισκεπτηρίων, ταχυδρομικῶν δεμάτων (μὴ περιε-

χόντων έντυπον ύλικόν) κ.λ.π. Πράττει δέ τούτο πρὸς τὸν σκοπὸν ὅπως συμβάλῃ εἰς τὴν μεγαλυτέραν διάδοσιν τοῦ βιβλίου καὶ ἄλλων έντύπων πρὸς μόρφωσιν καὶ καλλιέργειαν τοῦ πληθυσμοῦ καὶ συνεπῶς βοηθήσῃ εἰς τὴν ἀνύψωσιν τοῦ ἐπίπεδου μορφώσεως καὶ καλλιέργειας τούτου.

γ) **Κοινωνικοοικονομικὸν Κριτήριον.** Αἱ δημόσιαι ἐπιχειρήσεις αἱ ὁποῖαι ἐφαρμόζουσι τὸ κριτήριον τούτο κατὰ τὴν διαφοροποίησιν τῶν ὑπ' αὐτῶν εἰσπρατιζόμενων τιμῶν ἐπιδιώκουσι διὰ ταύτης νὰ ὑποβοηθήσουν εἰς τὴν ἐπίτευξιν διαφορῶν στόχων τῆς Οἰκονομικῆς Πολιτικῆς τῆς Κυβερνήσεως.

Οὕτως, αἱ κρατικαὶ σιδηροδρομικαὶ ἐπιχειρήσεις καθορίζουσι ἐνίοτε χαμηλὰ κόμιστρα διὰ τὴν μεταφορὰν μέχρι τῶν συνόρων τῆς περι ἧς πρόκειται χώρας τῶν εἰς τὸ Ἐξωτερικὸν ἐξαγομένων ἐγχωρίων προϊόντων. Πράττουσι δὲ τούτο διὰ νὰ συμβάλουσι εἰς τὴν διαμόρφωσιν χαμηλοῦ κόστους τῶν ἐγχωρίων προϊόντων, καὶ συνεπῶς εἰς τὴν διαμόρφωσιν ὅσον τὸ δυνατόν καλλιτέρων συνθηκῶν ἀνταγωνισμοῦ αὐτῶν πρὸς τὰ ὁμοειδῆ προϊόντα ἄλλων χωρῶν εἰς τὴν διεθνή ἀγοράν.

Ἐπίσης αἱ δημόσιαι ἐπιχειρήσεις ἠλεκτρισμοῦ εἰς τὰς διαφορούς χώρας καθορίζουσι χαμηλοτέραν τιμὴν διὰ τὸ λεγόμενον «βιομηχανικὸν ρεῦμα», ἧτοι τὸ ρεῦμα τὸ καταναλισκόμενον ὑπὸ τῶν βιομηχανιῶν, ἐν συγκρίσει πρὸς τὴν τιμὴν τὴν ὅποιαν εἰσπράττουσι διὰ τὸ φωτιστικὸν ρεῦμα τὸ καταναλισκόμενον ἀπὸ τὰ «νοικοκυριά». Εἰς τὸν διαφορισμὸν αὐτὸν προβαίνουσι ὡσχύτως διὰ νὰ συμβάλουσι εἰς τὴν διαμόρφωσιν χαμηλοτέρου κόστους παραγωγῆς τῶν βιομηχανικῶν προϊόντων καὶ εἰς τὴν ἐπαύξησιν τῆς ἱκανότητος αὐτῶν ὅπως ἀνταγωνισθῶσι ὁμοειδῆ προϊόντα ἄλλων χωρῶν εἰς τὴν ἔσωτερικὴν ἢ καὶ εἰς τὴν διεθνή ἀγοράν. Παρὰ τὴν ἀνωτέρω διαφορισμὸν ἐφαρμόζουσι ἀκόμη αὐταὶ διαφορισμὸν τιμῶν καὶ μεταξὺ τῶν λεγομένων «ἠλεκτροβόρων» βιομηχανιῶν, εἰς τὰς ὁποίας τὸ ἠλεκτρικὸν ρεῦμα πωλεῖται εἰς τιμὴν πολλὰκις χαμηλοτέραν καὶ τοῦ κόστους, καὶ τῶν λοιπῶν βιομηχανικῶν ἐπιχειρήσεων διὰ τὰς ὁποίας καθορίζεται ὑψηλοτέρα, ἐν συγκρίσει πρὸς τὰς ἠλεκτροβόρους βιομηχανίας, τιμὴ πωλήσεως. Ἐφαρμόζουσι δὲ τὸν διαφορισμὸν αὐτὸν πρὸς τὸν σκοπὸν ὅπως καταστήσουν ἐφικτὴν τὴν ἀποδοτικὴν λειτουργίαν τῶν ἠλεκτροβόρων βιομηχανιῶν. Οὕτως ἐν Ἑλλάδι ἡ ΔΕΗ πωλεῖ τὸ ἠλεκτρικὸν ρεῦμα πρὸς τὰς λεγόμενας «βαρεῖας βιομηχανίας» εἰς τιμὴν 0,24 δρχ. κατὰ ΩΧΒ, ἧτοι κάτω τοῦ κόστους, τὸ ὁποῖον εἶναι κατὰ μ. ὄρον 0,67 δρχ. κατὰ ΩΧΒ (στοιχεῖα οἰκον. ἔτους 1969).

§ 5. Παθολογικαὶ περιπτώσεις Δημοσίων Ἐπιχειρήσεων Κοινῆς Ὀφελείας.

Ἐνίοτε αἱ Δημόσιαι Ἐπιχειρήσεις Κοινῆς Ὀφελείας, λόγῳ πλημμελοῦς ὀργανώσεως καὶ ἀνορθολογικῆς λειτουργίας, καθορίζουσι τὴν τιμὴν πωλήσεως τῶν ὑπηρεσιῶν ἢ τῶν προϊόντων καὶ παράγουσι εἰς ἐπίπεδον τὸ

ὁποῖον κατὰ μέσον ὄρον δὲν ὑπερβαίνει τὸ μέσον συνολικὸν αὐτῶν κόστος. Πλὴν ὅμως *τὸ κόστος αὐτὸ εἶναι, λόγῳ τῆς χαμηλῆς παραγωγικότητος* τὴν ὁποῖαν αὐταὶ παρουσιάζουν, *ἀνωμάλως ὑψηλόν, μὲ ἀποτέλεσμα δὲ καὶ ἡ τιμὴ πωλήσεως τῶν προϊόντων αὐτῶν καθορίζεται εἰς τὸ αὐτὸ ὑψηλὸν ἐπίπεδον*, εἰς τὸ ὁποῖον θὰ καθορίζετο τοῦτο καὶ ὑπὸ τῶν ἰδιωτικῶν κερδοσκοπικῶν ἐπιχειρήσεων—ἐὰν αὐταὶ ἐλειτούργουν εἰς τὸν ἴδιον τομέα εἰς τὸν ὁποῖον λειτουργοῦν αἱ τοιαῦται δημόσιαι ἐπιχειρήσεις—ἢ καὶ εἰς ἐπίπεδον ἀνώτερον τοῦ ἐπιπέδου τὸ ὁποῖον θὰ καθορίζετο ὑπὸ τῶν ἰδιωτικῶν κερδοσκοπικῶν ἐπιχειρήσεων. Τοῦτο ὅμως σημαίνει ὅτι *δὲν ἐπιτυγχάνεται πλέον ὑπὸ τῶν δημοσίων ἐπιχειρήσεων*, ὅταν αὐταὶ τελοῦν ὑπὸ τοιαύτας συνθήκας παραγωγικότητος, *ὁ σκοπὸς τῆς καλυτέρας ἐξυπηρετήσεως τοῦ Κοινωνικοῦ Συνόλου*, ὁ ὁποῖος ἐπιδιώκεται ὑπ' αὐτῶν. Σημειωτέον ἀκόμη ὅτι αἱ δημόσιαι ἐπιχειρήσεις αἱ λειτουργοῦσαι ὑπὸ πλημμελεῖς συνθήκας παραγωγικότητος καὶ ὀργανώσεως, ὅχι μόνον εἰσπράττουν ὑψηλὴν τιμὴν διὰ τὰ προϊόντα ἢ τὰς ὑπηρεσίας ποὺ παράγουν, ἀλλὰ καὶ ἡ ποιότης τῶν προϊόντων τῶν ἢ τῶν ὑπηρεσιῶν τῶν εἶναι πολλάκις πλημμελής.

Ἐνίοτε, ἐπίσης αἱ δημόσιαι ἐπιχειρήσεις κοινῆς ὠφελείας ἐκμεταλλευόμεναι τὴν μονοπωλιακὴν αὐτῶν θέσιν εἰς τὴν Ἄγοράν καθορίζουν τὴν τιμὴν πωλήσεως τῶν ὑπ' αὐτῶν παραγομένων προϊόντων ἢ ὑπηρεσιῶν εἰς ἐπίπεδον σημαντικῶς ὑψηλότερον τοῦ μέσου συνολικοῦ κόστους παραγωγῆς αὐτῶν καὶ πραγματοποιοῦν διὰ τοῦ τρόπου τούτου ποσοστὸν κέρδους ἀνώτερον τοῦ κανονικοῦ, ἥτοι *ἐκφυλίζονται αὐταὶ εἰς κερδοσκοπικὰς ἐπιχειρήσεις*, καὶ συνεπῶς παρεκκλίνουν τοῦ προορισμοῦ τῶν (1).

1. Τοῦτο βεβαίως ὑπὸ τὴν προϋπόθεσιν ὅτι δὲν συντρέχει ὁ ἀνωτέρω (σελ. 300) ἀναφερθεὶς λόγος σκοπιμότητος διὰ τὸν καθορισμὸν ὑψηλῆς τιμῆς καὶ ἐπίτευξιν μεγάλων κερδῶν, ἥτοι ἡ αὔξησις τῆς ἐθνικῆς ἀποταμιεύσεως.

ΑΡΧΑΙ ΔΙΕΠΟΥΣΙΑΙ ΤΗΝ ΤΙΜΟΛΟΓΙΑΚΗΝ ΠΟΛΙΤΙΚΗΝ ΤΩΝ ΚΑΘΑΡΩΣ
ΚΕΡΔΟΣΚΟΠΙΚΩΝ ΔΗΜΟΣΙΩΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ

§ 1. *Εισαγωγικαί παρατηρήσεις.*

Ἡ τιμολογιακὴ πολιτικὴ τὴν ὁποίαν ἐφαρμόζουν αἱ δημόσιαι ἐπιχειρήσεις αἱ ὁποῖαι ἀποβλέπουν ἀποκλειστικῶς εἰς τὴν πραγματοποίησιν κέρδους εἶναι προσηρμοσμένη πρὸς τὴν βασικὴν αὐτὴν ἐπιδιώξιν των. Ἐν τῇ ἐπιδιώξει τοῦ σκοποῦ των αὐτοῦ αἱ περὶ ὧν ὁ λόγος δημόσιαι ἐπιχειρήσεις ἐφαρμόζουν — διαζευκτικῶς — τὴν λεγομένην «ιδιωτικοοικονομικὴν ἀρχὴν» καὶ τὴν λεγομένην «φορολογικὴν ἀρχὴν», τὸ περιεχόμενον ἑκατέρας τῶν ὁποίων ἀναλύεται κατωτέρω :

§ 2. *Ἡ ιδιωτικοοικονομικὴ ἀρχή.*

Αἱ δημόσιαι ἐπιχειρήσεις αἱ ὁποῖαι ἐφαρμόζουν τὴν ἀρχὴν αὐτὴν καθορίζουν τὰς τιμὰς πωλήσεως τῶν ὑπ' αὐτῶν παραγομένων προϊόντων ἢ ὑπηρεσιῶν βάσει τῆς ἐξελίξεως τοῦ ὀριακοῦ κόστους παραγωγῆς καὶ τῆς καμπύλης ζητήσεως τῶν προϊόντων των, ἀποβλέπουν δὲ εἰς τὴν *ἐπιτευξὴν ἰσότητος ὀριακοῦ κόστους καὶ ὀριακῆς προσόδου* καὶ διὰ ταύτης εἰς τὴν πραγματοποίησιν τοῦ μεγίστου δυνατοῦ καθαροῦ κέρδους. Τὸ γεγονός αὐτὸ ἔχει ὡς συνέπειαν ὅτι τὸ ποσοστὸν ἐπιχειρηματικοῦ κέρδους τὸ ὁποῖον ἐπιτυγχάνει ἡ δημοσία ἐπιχειρήσεις, ἡ ὁποία ἐφαρμόζει τὴν ἀνωτέρω ἀρχὴν, δὲν ὑπολείπεται τοῦ ποσοστοῦ κέρδους, ἀλλὰ καὶ δὲν ὑπερβαίνει τὸ ποσοστὸν κέρδους τὸ ὁποῖον πραγματοποιοῦν αἱ ἰδιωτικαὶ ἐπιχειρήσεις αἱ ὁποῖαι:

α) λειτουργοῦν ὑπὸ καθεστῶς ὀλιγοπωλίου εἰς τὸν αὐτὸν τομέα παραγωγῆς εἰς τὸν ὁποῖον καθ' ὑπόθεσιν λειτουργεῖ καὶ ἡ δημοσία ἐπιχειρήσεις, β) τῶν ὁποίων ἡ θέσις εἰς τὴν ἀγορὰν εἶναι ἐξ ἴσου ἰσχυρὰ ὅσον καὶ ἡ θέσις τὴν ὁποίαν κατέχει ἡ δημοσία ἐπιχειρήσεις, καὶ γ) εὐρίσκονται ὑπὸ τὰς αὐτὰς συνθήκας κόστους ὅπως καὶ αὐτή. Ἐὰν ἡ δημοσία ἐπιχειρήσεις τῆς ἐνταῦθα ἐξεταζομένης κατηγορίας λειτουργῇ εἰς τομέα παραγωγῆς εἰς τὸν ὁποῖον καθ' ὑπόθεσιν ὑφίσταται καθαρὸς ἢ μονοπωλιακὸς ἀνταγωνισμός, τὸ ποσοστὸν κέρδους τὸ ὁποῖον αὐτὴ πραγματοποιεῖ εἶναι ἴσον πρὸς τὸ ποσοστὸν κέρδους, τὸ ὁποῖον ἐπιτυγχάνουν καὶ αἱ ἀκαγωνίστρια πρὸς αὐτὴν ἰδιωτικαὶ ἐπιχειρήσεις αἱ τελοῦσαι ὑπὸ τὰς αὐτὰς συνθήκας κόστους ὑπὸ τὰς ὁποίας τελεῖ καὶ ἐκείνη. Ἐὰν ἀντιθέτως ἡ δημοσία ἐπιχειρήσεις ἔχῃ πλῆρες μονοπώλιον (νομικῶς κατοχυρωμένον) τὸ ποσοστὸν κέρδους τὸ ὁποῖον πραγματοποιεῖ εἶναι τὸ αὐτὸ μὲ τὸ ποσοστὸν κέρδους τὸ ὁποῖον θὰ ἐπραγματοποιεῖ μία ἰδιωτικὴ μονοπωλιακὴ ἐπιχείρησις ἐὰν ἐλειτουργεῖ εἰς τὸν αὐτὸν τομέα παραγωγῆς εἰς τὸν ὁποῖον λειτουργ-

γεί ἡ δημοσία μονοπωλιακὴ ἐπιχειρήσις καὶ εὐρίσκετο ὑπὸ τὰς ἰδίας μὲ αὐτὴν συνθήκας κόστους.

Παραδείγματα δημοσίων κερδοσκοπικῶν ἐπιχειρήσεων, αἱ ὁποῖαι ἐφαρμόζουσι τὴν ἀνωτέρω ἀρχὴν εἶναι αἱ δημόσιαι καπνοβιομηχανικαὶ ἐπιχειρήσεις, αἱ δημόσιαι ξενοδοχειακαὶ ἐπιχειρήσεις, αἱ δημόσιαι ἐπιχειρήσεις ἐκμεταλλεύσεως ἱαματικῶν πηγῶν, αἱ δημόσιαι ἐπιχειρήσεις τυχηρῶν παιγνίων (ὡς εἶναι τὸ καζίνο τοῦ Κράτους τοῦ Μονακό), αἱ δημοτικαὶ ἐπιχειρήσεις ζυθωστιατορίων κ.λ.π.

§ 3. Ἡ φορολογικὴ ἀρχή.

Αἱ δημόσιαι ἐπιχειρήσεις τῶν ὁποίων ἡ πολιτικὴ διέπεται ἀπὸ τὴν ἀρχὴν ταύτην *ἔχουσι τὴν δυνατότητα νὰ ἐπιτύχουσι ποσοστὸν ἐπιχειρηματικοῦ κέρδους ὄχι μόνον ἀνώτερον τοῦ κανονικοῦ ποσοστοῦ κέρδους* διὰ τὸν παραγωγικὸν τομέα περὶ τοῦ ὁποίου πρόκειται, *ἀλλὰ καὶ ἀνώτερον τοῦ ποσοστοῦ κέρδους τὸ ὁποῖον θὰ ἠδύνατο νὰ ἐπιτύχη μία ἰδιωτικὴ ἐπιχείρησις ἀπολαύουσα πλήρους μονοπωλίου*, ἐὰν αὕτη ἐλειτούργει εἰς τὸν αὐτὸν τομέα παραγωγῆς εἰς τὸν ὁποῖον λειτουργεῖ ἡ δημοσία ἐπιχείρησις ἢ ὁποῖα ἐφαρμόζει τὴν ἀνωτέρω ἀρχήν.

Ἡ πραγματοποίησις ὑπερβάλλοντος κέρδους καθίσταται δυνατὴ εἰς τὴν δημοσίαν ἐπιχείρησιν χάρις εἰς διάφορα μέτρα τὰ ὁποῖα λαμβάνει ὑπὲρ αὐτῆς τὸ Κράτος ἐκμεταλλεῖσθαι τὴν κυριαρχικὴν αὐτοῦ ἐξουσίαν, τὰ ὁποῖα ἀνελύθησαν εἰς τὸ περὶ φορολογικῶν μονοπωλίων κεφάλαιον τῆς Εἰδικῆς Θεωρίας περὶ Φόρων καὶ τὰ ὁποῖα *ἀποβλέπουσι εἰς τὸ νὰ καταστήσουσι ὅσον τὸ δυνατόν ὀλιγώτερον ἐλαστικὴν τὴν ζήτησιν τῶν προϊόντων τῆς δημοσίας ἐπιχειρήσεως*—ὀλιγώτερον ἐλαστικὴν παρ' ὅσον θὰ ἦτο ἡ ζήτησις τῶν προϊόντων τῆς ἐπιχειρήσεως ἐὰν δὲν ἐλαμβάνοντο τὰ ἐν λόγῳ μέτρα.

Συνεπεία τῆς λήψεως τῶν μέτρων τούτων ἡ Δημοσία Ἐπιχείρησις ἐπιτυγχάνει ποσοστὸν κέρδους ὑψηλότερον ἐν συγκρίσει πρὸς τὸ ποσοστὸν τὸ ὁποῖον θὰ ἐπραγματοποιεῖ αὕτη χωρὶς τὸν διὰ τῶν μέτρων αὐτῶν ἐπηρεασμὸν τῆς ζήτησεως τῶν προϊόντων τῆς. Τὸ ὑπερβάλλον ποσοστὸν κέρδους τὸ προκύπτει ἐκ τῆς πραγματοποιήσεως ὑψηλοτέρου ποσοστοῦ κέρδους ἀποτελεῖ φορολογικὸν ἔσοδον, ἢ δὲ διαφορὰ μεταξὺ τοῦ ποσοστοῦ κέρδους τὸ ὁποῖον θὰ ἠδύνατο νὰ πραγματοποιήσῃ μία ἰδιωτικὴ ἐπιχείρησις, ἢ ὁποῖα θὰ ἀπῆλανε καθ' ὑπόθεσιν πλήρους μονοπωλίου καὶ ἢ ὁποῖα θὰ ἐλειτούργει εἰς τὸν αὐτὸν τομέα εἰς τὸν ὁποῖον λειτουργεῖ ἡ Δημοσία Ἐπιχειρήσις, καὶ τοῦ ποσοστοῦ κέρδους τὸ ὁποῖον ἔχει τὴν δυνατότητα νὰ πραγματοποιήσῃ—ἐὰν ληφθῶσι τὰ περὶ ὧν ὁ λόγος μέτρα—ἡ Δημοσία Ἐπιχείρησις ἀποτελεῖ φόρον, ἔξ οὗ καὶ ἡ ὀνομασία τῆς ἀνωτέρω ἀρχῆς ὡς «φορολογικὴ» ἀρχή. Τὴν φορολογικὴν ἀρχὴν ἐφαρμόζουσι ἐνίοτε τὰ φορολογικὰ μονοπώλια, τὰ ὁποῖα ἐξητάσθησαν εἰς τὸ οἰκτεῖον κεφάλαιον τῆς Εἰδικῆς Θεωρίας περὶ Φόρων.

ΚΟΙΝΩΝΙΚΑ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ ΟΦΕΛΗ ΕΚ ΤΩΝ ΔΗΜΟΣΙΩΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ

Ὑπὸ πολλῶν οἰκονομολόγων, ἰδίᾳ τῶν ἀνηκόντων εἰς τὴν Φιλελευθέραν Σχολήν, διατυποῦνται — διατυποῦντο κυρίως κατὰ τὸ παρελθόν, διατυποῦνται ὅμως ἀκόμη καὶ σήμερον, — σοβαραὶ ἐπιφυλάξεις ὡς πρὸς τὴν σκοπιμότητα τῆς ἀσκήσεως ἐπιχειρηματικῆς δραστηριότητος ὑπὸ τοῦ Κράτους, τῶν Δήμων ἢ ἄλλων δημοσίων ὀργανισμῶν. Τὸ κύριον ἐπιχείρημα ἐπὶ τοῦ ὁποίου στηρίζονται αἱ ἐπιφυλάξεις αὗται εἶναι ὅτι αἱ δημόσιαι ἐπιχειρήσεις εἶναι ἀντιοικονομικαί, καὶ ὅτι διὰ τῆς λειτουργίας αὐτῶν ἀντὶ τὰ ἐξυπηρετῆται τὸ συμφέρον τοῦ Κοινωνικοῦ Σύνολου ἀντιθέτως παραβλάπεται καὶ ζημιοῦται ἡ Ἐθνικὴ Οἰκονομία τῆς περὶ ἧς πρόκειται χώρας. Διὰ τοῦτο δὲ πρέπει ἡ δημοσία ἐπιχειρηματικὴ δραστηριότης νὰ περιορίζεται εἰς ἐλάχιστους τομεῖς, καὶ δὴ εἰς ἐκείνους εἰς τοὺς ὁποίους ἡ ἐνάσκησις ταύτης εἶναι ἀπαραίτητος διὰ τὴν κατοχύρωσιν τῆς Δημοσίας Ἀσφαλείας (βλ. ἄνωτ.).

Ἡ σύγχρονος πρᾶξις ἀπέδειξεν ὅμως ὅτι αἱ ἀνωτέρω ἐπιφυλάξεις, διατυπούμεναι κατὰ τοιοῦτον γενικὸν τρόπον, εἶναι ἀβάσιμοι. Διότι ἐκ τῆς διευρύνσεως τῆς δημοσίας ἐπιχειρηματικῆς δραστηριότητος, ἡ ὁποία ἤρχισε σημειουμένη ἤδη κατὰ τὸ μεσοπόλεμον διάστημα, ἀπεδείχθη ὅτι ὁσάκις ἡ δημοσία ἐπιχείρησις εἶναι ὀργανωμένη βάσει τῶν νεωτέρων ὀργανωτικῶν σχημάτων (βλ. κατωτέρω) καὶ ἀκόμη ὁσάκις τὸ Δημοσίον δὲν ἐπεκτείνει τὴν ἐπιχειρηματικὴν του δρασίαν εἰς τομεῖς οἱ ὁποῖοι ὡς ἐκ τῆς φύσεώς των προσφέρονται μόνον δι' ἰδιωτικὴν ἐπιχειρηματικὴν δραστηριότητα καὶ τέλος ὁσάκις ὑφίστανται εἰς τὴν χώραν περὶ τῆς ὁποίας πρόκειται αἱ ἀπαιτούμεναι γενικώτεραι κοινωνιολογικαὶ προϋποθέσεις διὰ τὴν εὐδοκίμησιν τοῦ Κράτους ὡς ἐπιχειρηματίου, ἡ λειτουργία τῶν Δημοσίων Ἐπιχειρήσεων ἀποβαίνει ἐπ' ἀγαθῷ τοῦ Κοινωνικοῦ Συνόλου καὶ τῆς Ἐθνικῆς Οἰκονομίας τῆς χώρας ταύτης.

Εἰδικώτερον τὰ ὀφέλη ἐκ τῆς δημοσίας ἐπιχειρηματικῆς δραστηριότητος εἶναι διφυῆ, κοινωνικὰ καὶ οἰκονομικά.

Τὰ κοινωνικὰ ὀφέλη ἐκ τῶν δημοσίων ἐπιχειρήσεων, ἰδίως τῶν δημοσίων ἐπιχειρήσεων κοινῆς ὠφελείας, εἶναι ὅτι διὰ τῆς ἰδρύσεως καὶ λειτουργίας αὐτῶν καὶ διὰ τῆς ὑπ' αὐτῶν ἐφαρμοζομένης τιμολογιακῆς πολιτικῆς ἀποφεύγεται ὁ σχηματισμὸς ἰδιωτικῶν μονοπωλίων καὶ ἡ ὑπὸ τούτων διὰ τῆς ὑπ' αὐτῶν ἐφαρμοζομένης ἐπιχειρησιακῆς πολιτικῆς ἐκμετάλλευσίς τοῦ Κοινοῦ. Ἐπίσης σημαντικὰ εἶναι τὰ κοινωνικὰ ὀφέλη τὰ ὁποῖα προ-

κύπτουν ἐκ τῆς λειτουργίας τῶν δημοσίων ἰδρυμάτων κοινωνικοῦ χαρακτήρος λόγῳ τῆς ὑπὸ τούτων δωρεάν ἢ κάτω τοῦ κόστους παρασχῆς τῶν ὑπηρεσιῶν των.

Τὰ οικονομικὰ ὀφέλη ἐκ τῶν δημοσίων ἐπιχειρήσεων συνίστανται, ἐν πρώτοις, εἰς τὸ ὅτι αὐταὶ διὰ τῆς τιμολογιακῆς πολιτικῆς τὴν ὁποίαν ἐφαρμόζουν, ἐπηρεάζουν εὐνοϊκῶς τὴν ἀποδοτικότητα τῶν ἰδιωτικῶν ἐπιχειρήσεων εἰς τὴν περὶ ἧς πρόκειται χώραν, *συμβάλλουσαι εἰς τὴν πραγματοποίησιν ὑπ' αὐτῶν τῶν λεγομένων ἀέξωτερικῶν οικονομικῶν παραγωγῆς*, καὶ εἰς τὴν διαμόρφωσιν χαμηλοῦ κόστους παραγωγῆς. Ἐπίσης συνίστανται εἰς τὸ ὅτι διὰ τῆς ἰδρύσεως δημοσίων ἐπιχειρήσεων *καθίσταται δυνατὴ ἡ ἐκτέλεσις καὶ ἡ ἐκμετάλλουσις ἐπενδύσεων αἱ ὁποῖαι ἔχουν μεγάλην σημασίαν διὰ τὴν οικονομικὴν ἀνάπτυξιν τῆς περὶ ἧς πρόκειται χώρας, ἀλλ' αἱ ὁποῖαι δὲν προσελκύουν τὴν ἰδιωτικὴν ἐπιχειρηματικὴν πρωτοβουλίαν*, διότι εἶναι ἐπενδύσεις χαμηλῆς ἰδιωτικοοικονομικῆς ἀποδοτικότητος, ἢ ἐπενδύσεις διὰ τὴν χρηματοδότησιν τῶν ὁποίων ἀπαιτοῦνται σημαντικὰ κεφάλαια, τὰ ὁποῖα οἱ ἰδιῶται ἐπιχειρηματῆαι ἀδυνατοῦν ἢ δυσχεραίνονται νὰ ἐξεύρουν, ἢ φοβοῦνται νὰ διακινδυνεύσουν ἢ ἀκόμη ἐπενδύσεις αἱ ὁποῖαι ἐκτελοῦνται εἰς νέους παραγωγικοὺς τομεῖς, οἱ ὁποῖοι εἶναι ψυχολογικῶς ἀπρόσιτοι ἢ δυσπρόσιτοι εἰς τὴν ἰδιωτικὴν ἐπιχειρηματικὴν πρωτοβουλίαν εἰς τὴν περὶ ἧς πρόκειται χώραν. Εἰς ὅλας αὐτάς τὰς περιπτώσεις, ἡ ἀνάληψις ἐπιχειρηματικῆς δράσεως ὑπὸ τοῦ Δημοσίου συμβάλλει εἰς τὴν οικονομικὴν ἀνάπτυξιν τῆς χώρας καὶ ἐξυπηρετεῖ διὰ τοῦ τρόπου αὐτοῦ εἰς μεγάλον βαθμὸν τὴν Ἑθνικὴν αὐτῆς Οἰκονομίαν.

Περαιτέρω εἶναι σημαντικὸν τὸ ὄφελος τὸ ὁποῖον προκύπτει ἀπὸ τῆς ἀπόψεως τοῦ σκοποῦ τῆς περιφερειακῆς οικονομικῆς ἀναπτύξεως ἐκ τῶν δημοσίων ἐπιχειρήσεων *διὰ τῆς ἐκλογῆς ὑπ' αὐτῶν ὡς τόπου ἐγκαταστάσεως περιοχῶν τῆς χώρας αἱ ὁποῖαι εἶναι σημαντικῶς καθυστερημέναι οικονομικῶς* (1). Ἡ ἐγκατάστασις δημοσίων ἐπιχειρήσεων εἰς τοιαύτας περιοχὰς συμβάλλει τοσοῦτον μᾶλλον εἰς τὴν οικονομικὴν αὐτῶν ἀνάπτυξιν, ὅσον αἱ δημόσιαι ἐπιχειρήσεις προσελκύουν πολλάκις πρὸς τὰς περιοχὰς ταύτας καὶ νεοῖδρυομένας ἰδιωτικὰς βιομηχανικὰς ἐπιχειρήσεις. Ἐκτὸς τούτου αἱ δημόσιαι ἐπιχειρήσεις συμβάλλουν εἰς τὴν οικονομικὴν ἀνάπτυξιν καὶ *διὰ τῆς ὑπ' αὐτῶν προτιμήσεως κατὰ τὴν χορήγησιν παραγγελιῶν τῶν ἡμεδαπῶν βιομηχανικῶν ἐπιχειρήσεων*, καὶ ἰδίως ἐκείνων ἐξ αὐτῶν αἱ ὁποῖαι εἶναι ἐγκατεστημέναι εἰς ἀνεπτυγμένας περιοχὰς τῆς χώρας.

Σημαντικὰ εἶναι ἐπίσης τὰ ὀφέλη τὰ ὁποῖα εἶναι δυνατὸν νὰ προκύψουν διὰ τὴν Ἑθνικὴν Οἰκονομίαν, ἐκ τῆς ἰδρύσεως ἀκόμη καὶ

1. Ἐφ' ὅσον βεβαίως ὑφίστανται αἱ διὰ τὴν ἐγκατάστασιν ἀπαιτούμεναι τεχνικοοικονομικαὶ προϋποθέσεις.

κερδοσκοπικῶν δημοσίων επιχειρήσεων, ὡς εἶναι τὸ ὄφελος τὸ ὁποῖον προκύπτει ἀπὸ τῆς ἀπόψεως τοῦ σκοποῦ τῆς ἀναπτύξεως τοῦ τουρισμοῦ ἐκ τῆς ἰδρύσεως καὶ λειτουργίας τῶν δημοσίων ξενοδοχειακῶν επιχειρήσεων καὶ τὸ ὄφελος τὸ ὁποῖον προκύπτει ἐκ τῆς λειτουργίας τῶν δημοσίων επιχειρήσεων ἐφοδιασμοῦ διὰ τοῦ καθορισμοῦ ὑπ' αὐτῶν ὑψηλῶν τιμῶν πωλήσεων τῶν προϊόντων καὶ ὑπηρεσιῶν των εἰς καταναλωτικὰς οἰκονομίας καὶ τοῦ σχηματισμοῦ διὰ τοῦ τρόπου τούτου ἀξιολόγου ἀποταμιεύσεως πρὸς χρηματοδότησιν διαφόρων ἐπενδύσεων οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως (βλ. ἄνωτ. κεφ. 2, § 3).

Τέλος, αἱ δημόσιαι επιχειρήσεις, τόσον αἱ κοινῆς ὠφελείας ὅσον καὶ αἱ καθαρῶς κερδοσκοπικαί, ἐξυπηρετοῦν τὴν Ἑθνικὴν Οἰκονομίαν τῆς χώρας εἰς τὴν ὁποίαν εἶναι αὐταὶ ἐγκατεστημέναι διὰ τῆς **προσαρμογῆς τοῦ ρυθμοῦ τῆς ἐπενδυτικῆς αὐτῶν δραστηριότητος πρὸς τὰς ἐκάστοτε ὑφισταμένας εἰς τὴν χώραν ταύτην συνθήκας ὑπὸ ἔποψιν βαθμοῦ ἀπασχολήσεως τοῦ παραγωγικοῦ αὐτῆς δυναμικοῦ**. Ὅταν παρατηρῆται τάσις αὐξήσεως τῶν ἰδιωτικῶν δαπανῶν, καὶ δὴ τῶν ἰδιωτικῶν δαπανῶν δι' ἐπενδύσεις, αἱ δημόσιαι ἐπιχειρήσεις ἐπιβραδύνουν τὸν ρυθμὸν τῆς ἐπενδυτικῆς αὐτῶν δραστηριότητος ἢ καὶ ἀναβάλλουν τὴν ἐκτέλεσιν ἐπενδύσεων, ἀκόμη καὶ ἐπενδύσεων ἀντικαταστάσεως — δηλαδὴ ἐπενδύσεων ἐκτελουμένων πρὸς ἀντικατάστασιν τοῦ φθειρομένου παγίου αὐτῶν κεφαλαίου — διὰ νὰ ἀποφευχθῇ οὕτως ἢ ὑπέρομετρος αὔξησης τῆς συνολικῆς Ἑθνικῆς Δαπάνης εἰς τὴν περὶ ἧς πρόκειται χώραν, καὶ ὁ πληθωρισμὸς ζητήσεως τῶν ὁποίων ἡ αὔξησης αὕτη συνεπάγεται. Ἀντιθέτως ὅταν σημειοῦται τάσις μειώσεως τῶν ἰδιωτικῶν ἐπενδύσεων καὶ ἀρχίση ἐμφανιζομένη κάμψις τῆς οἰκονομικῆς δραστηριότητος, αἱ δημόσιαι ἐπιχειρήσεις ἐντείνουν τὴν ἐπενδυτικὴν των δραστηριότητα καὶ ἐξουδετεροῦν οὕτω, εἰς μικρότερον ἢ μεγαλύτερον βαθμὸν, τὴν μείωσιν τῶν ἰδιωτικῶν ἐπενδύσεων καὶ τὴν ἐπίδρασιν τῆς μειώσεως ταύτης ἐπὶ τοῦ ὕψους τῆς Ἑθνικῆς Δαπάνης καὶ τοῦ ἐπιπέδου οἰκονομικῆς δραστηριότητος.

ΔΙΑΚΡΙΣΕΙΣ ΔΗΜΟΣΙΩΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ

§ 1. Κατάταξις τῶν Δημοσίων Ἐπιχειρήσεων ἐπὶ τῇ θέσει τοῦ ἀντικειμένου τῆς δημοσίας ἐπιχειρηματικῆς δραστηριότητος.

Τὰς Δημοσίας Ἐπιχειρήσεις τὰς λειτουργούσας εἰς τὰς μὴ σοσιαλιστικὰς χώρας δυνάμεθα νὰ διακρίνωμεν, ἐν πρώτοις, ἐὰν ἀποβλέψωμεν εἰς τοὺς καθ' ἕκαστον τομεις εἰς τοὺς ὁποίους ἀσκεῖται ἐπιχειρηματικὴ δραστηριότης ὑπὸ τοῦ Δημοσίου, δηλαδή ἐὰν χρησιμοποιήσωμεν ὡς κριτήριον διακρίσεως τὸ ἀντικείμενον τῆς δημοσίας ἐπιχειρηματικῆς δραστηριότητος, εἰς τὰς ἀκολούθους κατηγορίας :

α) Δημόσιαι ἐπιχειρήσεις πρωτογενοῦς παραγωγῆς.

Εἰς τὴν κατηγορίαν ταύτην ἀνήκουν κυρίως τὰ Κρατικὰ Ἀγροκτῆματα — μεταξὺ τῶν ὁποίων προέχουσιν πρακτικὴν σημασίαν κατέχουν κατὰ τὴν σύγχρονον ἐποχὴν οἱ λεγόμενοι «πειραματικοὶ ἄγροί» — τὰ κρατικὰ δάση, αἱ κρατικαὶ ἄλυσκai, τὰ κρατικὰ μεταλλεῖα καὶ τὰ κρατικὰ ἀνθρακωρυχεῖα.

β) Δημόσιαι ἐπιχειρήσεις μεταποιησεως, ἢ ἄλλως ἐπιχειρήσεις «δευτερογενοῦς παραγωγῆς».

Αἱ συνηθέστερον ἀπαντῶμενα εἰς τὴν προᾶξιν καὶ πρακτικῶς σπουδαιότεραι περιπτώσεις δημοσίων ἐπιχειρήσεων, αἱ ὁποῖαι λειτουργοῦν εἰς τὸν τομέα τῆς δευτερογενοῦς παραγωγῆς, εἶναι αἱ δημόσιαι πολεμικαὶ βιομηχανίαι, αἱ δημόσιαι ἐπιχειρήσεις παραγωγῆς ἠλεκτρικῆς ἐνεργείας, αἱ δημοτικαὶ ἐπιχειρήσεις παραγωγῆς φωταερίου, αἱ κρατικαὶ καπνοβιομηχανίαι, δηλαδή τὰ λεγόμενα φορολογικὰ μονοπώλια, τὰ ὁποῖα ἔχουν ὡς ἀντικείμενον τὴν βιομηχανικὴν ἐπεξεργασίαν τοῦ καπνοῦ (ὡς εἶναι τὸ Κρατικὸν Μονοπώλιον Καπνοῦ εἰς Γαλλίαν, Αὐστρίαν, Σουηδίαν καὶ εἰς ὠρισμένας ἄλλας χώρας)· αἱ κρατικαὶ βιομηχανίαι κατασκευῆς πυρῶν· αἱ βιομηχανίαι κατασκευῆς παιγνιοχάρτων· τὰ ἐνιαχοῦ — ὡς εἰς Γαλλίαν καὶ Γερμανίαν — ἀπαντῶμενα κρατικὰ ἐργοστάσια κατασκευῆς εἰδῶν ἐκ πορσελάνης· καὶ τὰ κρατικὰ διύλιστήρια πετρελαίου.

γ) Δημόσιαι ἐπιχειρήσεις τριτογενοῦς παραγωγῆς.

Εἰς τὴν κατηγορίαν ταύτην ἀνήκουν αἱ διάφοροι τραπεζικαὶ, συγκοινωνιακαὶ, τηλεπικοινωνιακαὶ, ἐμπορικαὶ, ξενοδοχειακαὶ κ.λ.π. δημόσιαι ἐπιχειρήσεις. Ἐξ αὐτῶν αἱ τραπεζικαὶ ἐπιχειρήσεις ἔχουν κυρίως ἢ ἀπο-

κλειστικῶς τὴν μορφήν δημοσίων ταμειυτηρίων, ὡς εἶναι παρ' ἡμῖν τὰ Ταχυδρομικὰ Ταμειυτήρια, τὰ ὁποῖα λειτουργοῦν ὡς κρατικὴ ἐπιχείρησις καὶ ὡς εἶναι τὰ εἰς Γερμανίαν, Αὐστροίαν, Ἑλβετίαν καὶ ἀλλαχοῦ λειτουργοῦντα δημοτικὰ ταμειυτήρια. Ἡ Ἐκδοτικὴ Τράπεζα δὲν ἀποτελεῖ πλέον σήμερον Κρατικὴν Τράπεζαν, δηλ. δημοσίαν ἐπιχείρησιν, ἀλλ' ἰδιωτικὴν ἐπιχείρησιν τελούσαν ὅμως ὑπὸ τὸν ἔλεγχον τοῦ Κράτους. Τοῦτο συμβαίνει διὰ τὸν λόγον ὅτι εἰς περίπτωσιν κατὰ τὴν ὅποιαν θὰ ἀπετέλει αὕτη Κρατικὴν Τράπεζαν, ὁ κίνδυνος ἐκδόσεως τραπεζογραμματίων εἰς ὑπερβολικὴν ποσότητα καὶ συνεπῶς ὁ κίνδυνος δημιουργίας πληθωρισμοῦ ζητήσεως, ὁ ὁποῖος θὰ προέκυπτεν ἐντεῦθεν, θὰ ἦτο σημαντικὸς καὶ μεγαλύτερος τοῦ κινδύνου ὁ ὁποῖος ὑφίσταται ὅταν ἡ Ἐκδοτικὴ Τράπεζα δὲν εἶναι Κρατικὴ Τράπεζα. Ἐὰν ἡ Ἐκδοτικὴ Τράπεζα ἦτο Κρατικὴ Τράπεζα, ἡ Κυβέρνησις θὰ εἶχε τὴν εὐχέριαν νὰ ἀξάνῃ τὴν νομισματικὴν κυκλοφορίαν εἰς βαθμὸν ὑπερβαίνοντα τὰς εἰς χρῆμα ἀνάγκας τῆς Ἑθνικῆς Οἰκονομίας, διὰ νὰ ἀποκτῇ οὕτω πρόσθετα χρηματικὰ μέσα πρὸς κάλυψιν τῶν χρηματικῶν ἀναγκῶν τοῦ Κράτους. Διότι θὰ ἦτο μεγάλος ὁ πειρασμὸς διὰ τὴν Κυβέρνησιν εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν πρὸς αὐξήσιν τῶν δημοσίων δαπανῶν, ἀφοῦ θὰ ἦδύνατο αὕτη νὰ προσφεύγῃ ἐκάστοτε, χωρὶς κανέναν φραγμὸν, εἰς τὴν Ἐκδοτικὴν Μηχανὴν διὰ τὴν κάλυψιν τῶν ἀξαναγομένων δαπανῶν τῆς.

Εἰς τὴν κατηγορίαν τῶν συγκοινωνιακῶν δημοσίων ἐπιχειρήσεων ἀνήκουν αἱ κρατικαὶ σιδηροδρομικαὶ ἐπιχειρήσεις, αἱ δημοτικαὶ ἐπιχειρήσεις ἀστικῶν μεταφορῶν ἐπιβατῶν διὰ τροχοδρομῶν, λεωφορείων ἢ τρολεϋ μπάς, ἐνίοτε δὲ καὶ κρατικαὶ ἐπιχειρήσεις ἀεροπορικῶν συγκοινωνιῶν. Εἰς τὴν αὐτὴν κατηγορίαν ἀνήκει τέλος καὶ ἡ ὑπὸ τοῦ Κράτους ἐκμετάλλευσις τῶν πολιτικῶν ἀερολιμένων. Εἰς τὴν κατηγορίαν τῶν τηλεπικοινωνιακῶν δημοσίων ἐπιχειρήσεων ἀνήκουν αἱ Δημόσιαι Ἐπιχειρήσεις Ταχυδρομείων, ὡς εἶναι παρ' ἡμῖν τὰ Κρατικὰ Ταχυδρομεῖα, αἱ δημόσιαι ἐπιχειρήσεις ἐκμεταλλεύσεως τῶν τηλεγράφων καὶ τηλεφώνων, ὡς εἶναι παρ' ἡμῖν ὁ «Ὁργανισμὸς Τηλεπικοινωνιῶν Ἑλλάδος», αἱ δημόσιαι ἐπιχειρήσεις ραδιοφωνίας, ὡς εἶναι τὸ Ἑθνικὸν Ἴδρυμα Ραδιοφωνίας παρ' ἡμῖν—καὶ τέλος οἱ Δημόσιοι Σταθμοὶ Τηλεοράσεως, οἱ ὁποῖοι ὅμως συνήθως ἀποτελοῦν κοινὴν ἐπιχείρησιν μετὰ τὰς δημοσίας ἐπιχειρήσεις ραδιοφωνίας.

§ 2. Μονοπωλιακῶς ἀσκούμεναι καὶ μὴ μονοπωλιακαὶ δημόσιαι ἐπιχειρήσεις.

Ἐτέρα διάκρισις τῶν δημοσίων ἐπιχειρήσεων εἶναι ἡ διάκρισις αὐτῶν εἰς *μονοπωλιακῶς ἀσκουμένας δημοσίας ἐπιχειρήσεις*, ὡς εἶναι τὰ Κρατικὰ Ταχυδρομεῖα, αἱ τηλεγραφικαὶ καὶ τηλεφωνικαὶ ἐπιχειρήσεις, αἱ ἐπιχειρήσεις παραγωγῆς ἠλεκτρικῆς ἐνεργείας, αἱ καπνοβιομηχανικαὶ ἐπιχειρήσεις κ.λ.π. καὶ εἰς *ἐπιχειρήσεις ἀσκουμένας ἐν ἀνταγωνισμῷ πρὸς ἐπιχειρή-*

σεις ἀνηκούσας εἰς ἰδιώτας, ὡς εἶναι αἱ κρατικά ἑξοδοχιακαὶ ἐπιχειρήσεις. Αἱ ἐπιχειρήσεις τῆς πρώτης κατηγορίας ὑποδιαιροῦνται εἰς ἐπιχειρήσεις αἱ ὁποῖαι ἀπολαύουν *νομικῶς κατοχυρωμένου μονοπωλίου*—ὡς εἶναι τὰ Κρατικά Ταχυδρομεῖα—καὶ εἰς ἐπιχειρήσεις αἱ ὁποῖαι στηρίζονται εἰς *φυσικὸν μονοπώλιον*, ὡς εἶναι παρ' ἡμῖν τὸ μονοπώλιον ναξίας σμύριδος, τὸ ὁποῖον εἶναι φυσικὸν μονοπώλιον.

Σημειωτέον τέλος, ὅτι καὶ τὰ Δημόσια Ἰδρύματα—δηλ. αἱ δημόσιαι ἐπιχειρήσεις αἱ ὁποῖαι διέπονται ἀπὸ τὴν ἀρχὴν τῆς «Καθαρᾶς Δαπάνης» (βλ. ἀνωτέρω)—εἶναι δυνατὸν νὰ διακριθοῦν εἰς διαφόρους κατηγορίας, μὲ κριτήριον εἴτε τὸν τομέα εἰς τὸν ὁποῖον ταῦτα δροῦν, εἴτε τὸν σκοπὸν τὸν ὁποῖον ἐπιδιώκουν, ἐὰν δηλαδὴ διὰ τῆς ἰδρύσεως καὶ λειτουργίας αὐτῶν ἀσκῆται κοινωνικὴ πρόνοια, π.χ. ὄρφανοτροφεῖα, γηροκομεῖα, ἄσυλα ἀνιάτων ἢ ἀστέγων, παιδικὸι κῆποι, κ.λ.π. ἢ ἐὰν ἐπιδιώκεται ἡ ἀσκήσις μορφωτικῆς καὶ ἐκπολιτιστικῆς ἐπιδράσεως ἐπὶ τοῦ πληθυσμοῦ, ὡς εἶναι τὰ Κρατικά Θέατρα, Μουσεῖα Τέχνης, αἱ Δημόσιαι Βιβλιοθῆκαι, τὰ Δημόσια Ἐκπαιδευτήρια κ.λ.π., ἢ ἐπιδιώκεται ἡ ἀνάπτυξις τοῦ ἀθλητικοῦ πνεύματος τῶν νέων: γυμναστήρια, δημόσια κτίρια διὰ τὴν ἐκτέλεσιν ἀθλοπαιδιῶν κ.λ.π. ἢ, τέλος, ἐπιδιώκεται κατὰ κύριον λόγον ἡ βελτίωσις ἢ ἡ διατήρησις τῆς ὑγιεινῆς καταστάσεως τοῦ πληθυσμοῦ (Κρατικά Νοσοκομεῖα, Δημοτικὰ Μαιευτήρια, Κρατικά Πρεβαντόρια, Πολυκλινικαί, Ἀντικαρκινικὰ Ἰνστιτοῦτα, Παιδικαὶ Κατασκηνώσεις κ.λ.π.).

ΛΙ ΚΥΡΙΩΤΕΡΑΙ ΜΟΡΦΑΙ ΟΡΓΑΝΩΣΕΩΣ ΤΩΝ ΔΗΜΟΣΙΩΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ

§ 1. Εισαγωγικά παρατηρήσεις.

Διὰ τὴν ἱκανοποιητικὴν ἀπὸ τῆς ἀπόψεως τοῦ ὑπὸ τῶν δημοσίων ἐπιχειρήσεων ἐπιδιωκομένου σκοποῦ τῆς ἐξυπηρετήσεως τοῦ Κοινωνικοῦ Συνόλου λειτουργίαν αὐτῶν μεγάλην σημασίαν ἔχει, ὡς θὰ ἴδωμεν, μεταξὺ ἄλλων ὁ τρόπος κατὰ τὸν ὁποῖον εἶναι αὐταὶ ὀργανωμέναι. Τὸ γεγονός αὐτὸ καθιστᾷ ἀναγκαίαν τὴν σύντομον ἐξέτασιν τῶν διαφόρων ὀργανωτικῶν σχημάτων τῶν δημοσίων ἐπιχειρήσεων καὶ τὰ πλεονεκτήματα ἢ μειονεκτήματα ἐνὸς ἐκάστου σχήματος.

Αἱ δυναταὶ μορφαὶ ὀργανώσεως τῶν δημοσίων ἐπιχειρήσεων εἶναι κατὰ βάσιν δύο: α) *ἐξηρημένα ἐκ τῆς Πολιτικῆς Διοικήσεως δημοσὶαι ἐπιχειρήσεις* καὶ αἱ ἀνεξάρτητοι καὶ ἐπομένως *αὐτόνομοι οἰκονομικῶς καὶ διοικητικῶς δημοσὶαι ἐπιχειρήσεις*. Αἱ τελευταῖαι αὐταὶ εἴτε εἶναι ὀργανωμένοι κατὰ τὸ δημοσίον δίκαιον, εἴτε διέπονται ὑπὸ τοῦ ἰδιωτικοῦ δικαίου. Ἐννοεῖται ὅτι ἡ ἀνεξαρτησία ἐκ τῆς Πολιτικῆς Διοικήσεως τῶν ἐπιχειρήσεων τῆς δευτέρας κατηγορίας δὲν εἶναι ἀπεριόριστος, ἀλλ' ἔχει αὕτη ἕν ὄριον, πέραν τοῦ ὁποῖου ἀρχίζει νὰ ἐξασθενίζη συνπερὶ τῆς τοιαύτης ἀνεξαρτησίας ἡ ἀναγκαία ἐπιρροὴ τῆς Πολιτικῆς Διοικήσεως ἐπὶ τῆς δημοσίας ἐπιχειρήσεως ἢ ἀποβλέπουσα εἰς τὴν διασφάλισιν τοῦ βασικοῦ σκοποῦ ταύτης, ἥτοι τῆς ἐξυπηρετήσεως ὑπὸ τῆς Δημοσίας Ἐπιχειρήσεως τοῦ Κοινωνικοῦ Συνόλου καὶ τῆς Ἐθνικῆς Οἰκονομίας τῆς χώρας. Ὡς ὀρθῶς παρετηρήθη, ἡ δημοσία ἐπιχειρήσεις παύει νὰ εἶναι δημοσία ἐπιχειρήσεις ἀφ' ἧς στιγμῆς παύση καὶ ἡ ἐπ' αὐτῆς ἐπίδρασις τῶν ὀργάνων τῆς πολιτείας. Οὕτω ἐν τελικῇ ἀναλύσει αἱ δημοσὶαι ἐπιχειρήσεις παρουσιάζουν μορφολογικὰς διαφορὰς μεταξὺ τῶν ἀναλόγως τοῦ βαθμοῦ ἐξαρτήσεως ἐκ τῆς Πολιτικῆς Διοικήσεως ἢ τοῦ βαθμοῦ ἀνεξαρτησίας ἀπὸ ταύτης. Ἐπὶ τῇ βάσει τῶν διαφορῶν αὐτῶν δύνανται νὰ καταταγοῦν αὐταὶ εἰς τὰς ἑξῆς τέσσαρας κατηγορίας: α) Αἱ πλήρως ἐκ τῆς Πολιτικῆς Διοικήσεως ἐξαρτώμεναι δημοσὶαι ἐπιχειρήσεις. β) Αἱ ἡμιαυτόνομοι δημοσὶαι ἐπιχειρήσεις. γ) Αἱ αὐτόνομοι καὶ κατὰ τὸ ἰδιωτικὸν δίκαιον λειτουργοῦσαι δημοσὶαι ἐπιχειρήσεις καὶ δ) Αἱ ἡμιδημοσὶαι ἐπιχειρήσεις.

§ 2. Αί εκ τῆς Πολιτικῆς Διοικήσεως πλήρως ἐξαρτώμεναι δημόσιαι ἐπιχειρήσεις.

Τὰ κύρια χαρακτηριστικά τῆς μορφῆς ταύτης ὀργανώσεως τῆς Δημοσίας Ἐπιχειρήσεως εἶναι τὰ ἀκόλουθα :

α) Ἡ δημοσία ἐπιχειρήσεις ἐνασκαεῖται ὑπὸ τῆς Δημοσίας Διοικήσεως παραλλήλως πρὸς τὰ λοιπὰ καθαρῶς διοικητικὰ καθήκοντα αὐτῆς καὶ κατὰ τρόπον προσιδιάζοντα πρὸς τὰς διοικητικὰς αὐτῆς λειτουργίας. Οὕτως ἢ κατὰ τὸν ἀνωτέρω τρόπον ὀργανωμένη δημοσία ἐπιχειρήσεις λειτουργεῖ βάσει τῶν γενικῶν διατάξεων τοῦ Διοικητικοῦ Δικαίου, αἱ ὁποῖαι ἰσχύουν διὰ τοὺς καθ' ἕναστον κλάδους τῆς Δημοσίας Διοικήσεως καὶ εἶναι ἐνσωματωμένη εἰς τὸν κατ' οὐσίαν ξένον πρὸς αὐτὴν μηχανισμόν τῆς Δημοσίας Διοικήσεως. Τοῦτο σημαίνει ὅτι π.χ. ὁ διορισμός, ἡ ἀπόλυσις, ἡ ἐν τῇ ἐπιχειρήσει ὑπηρεσιακὴ ἐξέλιξις καὶ ἡ μισθοδοσία τῶν στελεχῶν καὶ τῶν λοιπῶν ὑπαλλήλων τῆς δημοσίας ἐπιχειρήσεως γίνονται δι' ἐφαρμογῆς τῶν αὐτῶν διατάξεων, αἱ ὁποῖαι ἰσχύουν διὰ τοὺς ὑπαλλήλους τῶν διαφόρων κλάδων τῆς Δημοσίας Διοικήσεως, δηλ. τοὺς ὑπαλλήλους τῶν διαφόρων Ὑπουργείων. Συνεπῶς ἡ δημοσία ἐπιχειρήσεις δὲν ἔχει τὴν δυνατότητα νὰ ἐξεύρη, διὰ προσφορᾶς ὑψηλῶν μισθῶν, τὰ πρόσωπα τὰ ὁποῖα εἶναι λόγφ τυπικῶν καὶ οὐσιαστικῶν προσόντων περισσότερον κατάλληλα διὰ τὴν στελέχωσιν τῶν διαφόρων αὐτῆς ὑπηρεσιῶν. Οὕτε ἔχει αὕτη τὴν δυνατότητα ὅπως διεγείρη τὸ ἐνδιαφέρον τῶν στελεχῶν καὶ ὑπαλλήλων τῆς πρὸς εὐδοκίμησιν τῆς ἐπιχειρήσεως διὰ τῆς καταβολῆς εἰς αὐτοὺς π.χ. ποσοστοῦ ἐπὶ τῶν πραγματοποιουμένων κερδῶν ἢ διὰ τῆς ἐξαριτήσεως τῆς ἐν τῇ ἐπιχειρήσει σταδιοδρομίας των ἐκ τοῦ βαθμοῦ ἐπιδόσεώς των καὶ ἐκ τῶν ἱκανοτήτων τὰς ὁποίας ἀποδεικνύουν εἰς τὴν πράξιν ὅτι ἔχουν. Ἀκόμη καὶ ἡ ἀπόλυσις τῶν ὑπαλλήλων τῆς δημοσίας ἐπιχειρήσεως διέπεται ἀπὸ τοὺς ἰδίους κανόνας ἀπὸ τοὺς ὁποίους διέπεται ἡ ἀπόλυσις τῶν διαφόρων διοικητικῶν ὑπαλλήλων. Οὕτως, εἴν διαπιστωθῆ ὅτι εἰς ὑπάλληλος ὁ ὁποῖος προσελήφθη εἰς ὠρισμένην δημοσίαν ἐπιχειρήσιν εἶναι ἀνεπαρκῆς, δὲν παρουσιάζει τὰ πρὸς τοῦτο ἀναγκασιῶντα οὐσιαστικὰ προσόντα ἢ δεικνύει ραθυμίαν κατὰ τὴν ἐκτέλεσιν τῶν καθηκόντων του καὶ δὲν ἀναπτύσσει τὴν ἀπαιτουμένην δραστηριότητα οὕτε ἐπιδεικνύει ἐμπράκτως τὸ ἀπαιτούμενον ἐνδιαφέρον διὰ τὴν καλὴν πορείαν τῶν ὑποθέσεων τῆς ἐπιχειρήσεως, δὲν ἔχει αὕτη τὴν δυνατότητα νὰ τὸν ἀπολύσῃ, ἀλλ' ὑποχρεοῦται νὰ τὸν διατηρήσῃ ἐπὶ πολλὰ ἔτη εἰς τὴν θέσιν του, μέχρις ὅτου καταληφθῆ οὗτος ὑπὸ τοῦ ὀρίου ἡλικίας — ἐφ' ὅσον ὁ ἐν λόγφ ὑπάλληλος δὲν ὑποπέσῃ εἰς βιαρὸν πειθαρχικὸν παράπτωμα ἢ δὲν διαπράξῃ σοβαρὸν ἀδίκημα προβλεπόμενον ὑπὸ τοῦ Ποινικοῦ Νόμου καὶ συνεπαγόμενον ἀπόλυσιν ἐκ τῆς Δημοσίας Ὑπηρεσίας, ἢ γενικώτερον ἐφ' ὅσον δὲν πληροῦνται αἱ ὑπὸ τοῦ Διοικητικοῦ Δικαίου ἀπαιτούμεναι προϋποθέσεις διὰ τὴν ἀποπομπὴν ἐνὸς δημοσίου ὑπαλλήλου ἐκ τῆς Δημοσίας Ὑπηρεσίας.

β) *Ἡ δημοσία ἐπιχειρήσεις στερεῖται ἰδίας περιουσίας καὶ δὲν ἔχει ἴδιον προϋπολογισμόν, ἀλλ' ὁ προϋπολογισμός της εἶναι ἐνσωματωμένος εἰς τὸν Κρατικὸν Προϋπολογισμόν*· συνεπῶς *διέπεται αὕτη καθ' ὅσον ἀφορᾷ τὴν διενέργειαν δαπανῶν ὑπὸ τῶν διατάξεων τῆς Νομοθεσίας περὶ Δημοσίου Λογιστικοῦ.*

Τοῦτο σημαίνει ὅτι ἡ δημοσία ἐπιχειρήσεις δὲν ἔχει τὴν δυνατότητα ὅπως σχηματίζη ἀποθεματικὸν ἐκ τῶν κερδῶν της πρὸς ἀντικατάστασιν, ἐκ-συγχρονισμόν καὶ ἐπέκτασιν τῶν παγίων αὐτῆς ἐγκαταστάσεων. Ἄλλ' ἐξιο-τάται, καθ' ὅσον ἀφορᾷ τὴν διενέργειαν δαπανῶν δι' ἐπενδύσεις, ἀπὸ τὰς ἐκάστοτε δυνατότητας τοῦ Κρατικοῦ Προϋπολογισμοῦ, καὶ ἀπὸ τὴν διάθε-σιν τοῦ ἐκάστοτε Ἑπουργοῦ τῶν Οἰκονομικῶν ὅπως ἐγκρίνη τὴν ἀναγρα-φὴν πιστώσεως εἰς τὸν Κρατικὸν Προϋπολογισμόν διὰ τὴν χρηματοδότη-σιν τῶν ἀναγκαιουσῶν εἰς τὴν δημοσίαν ἐπιχείρησιν ἐπενδύσεων.

Ἐπίσης ἡ δέσμευσις τῆς κατὰ τὸν ἀνωτέρω τρόπον ὁργανωμένης δη-μοσίας ἐπιχειρήσεως ὑπὸ τῶν νομοθετικῶν διατάξεων περὶ Δημοσίου Λογι-στικοῦ δὲν παρέχει εἰς τοὺς διοικοῦντας ταύτην τὴν ἀπαιτουμένην οἰκονομι-κὴν ἐλευθερίαν κινήσεων, λόγῳ τῶν γραφειοκρατικῶν διατυπώσεων, αἱ ὁποῖαι ἀπαιτοῦνται διὰ τὴν ἐκτέλεσιν ὠρισμένης δαπάνης. Διότι πρὸς διεν-έργειαν ὠρισμένης δημοσίας δαπάνης θὰ πρέπει ἐκ τῶν προτέρων (δηλαδὴ ἤδη κατὰ τὴν κατάρτισιν τοῦ σχεδίου τοῦ Κρατικοῦ Προϋπολογισμοῦ) νὰ ἔχη ἐγγραφῇ σχετικὴ πίστωση εἰς αὐτὸν καὶ νὰ ψηφισθῇ ἡ ἐγγραφεῖσα πί-στωσης. Πέραν τούτου θὰ πρέπει πρὶν ἢ πληρωθῇ ἡ δαπάνη διὰ τὴν ὁποῖαν ἐνεγράφη εἰς τὸν Προϋπολογισμόν πίστωσης, νὰ ἐφαρμοσθῇ ἡ βραδεία καὶ χρονοφάγος διαδικασία τῆς ἀναλήψεως τῆς πρὸς διενέργειαν δαπάνης ὑπὸ τοῦ Γενικοῦ Λογιστηρίου, τῆς ἐκκαθαρίσεως τῆς δαπάνης, τῆς ἐντολῆς πρὸς πληρωτὴν τῆς δαπάνης καὶ τοῦ πρὸ τῆς ἐκτελέσεως τῆς ἐντολῆς ταύτης προληπτικοῦ ἐλέγχου τῆς δαπάνης ὑπὸ τοῦ Ἐλεγκτικοῦ Συνεδρίου. Τοῦτο ἔχει ὡς συνέπειαν ὅτι ἐὰν π.χ. ἡ Διοίκησις τῆς δημοσίας ἐπιχειρήσεως ἀποφασίσῃ νὰ προβῇ εἰς τὴν ἀγορὰν ὠρισμένης ποσότητος μιᾶς πρώτης ὕλης, ἡ τιμὴ τῆς ὁποίας ἐσημείωνε πῶσιν εἰς τὴν ἀγορὰν, δὲν ἔχει αὕτη τὴν δυνατότητα νὰ προβῇ ἀμέσως εἰς τὴν ἀγορὰν αὐτήν, ἀλλ' ἐὰν δὲν ὑπάρχῃ ἐπαρκὴς πίστωση θὰ ζητήσῃ τὴν χορήγησιν ἀναπληρωματικῆς πι-στώσεως. Ἀκόμη δὲ καὶ ἐὰν ὑφίσταται πίστωση, θὰ πρέπει νὰ παρέλ-θῃ ὁ χρόνος κατὰ τὸν ὁποῖον συντελεῖται ἡ ἀνωτέρω προκαταρκτικὴ διαδικασία διὰ τὴν διενέργειαν τῆς πληρωμῆς. Τοῦτο ὅμως θὰ ἔχη πιθανῶς ὡς συνέπειαν ὅτι μέχρις ὅτου περαιωθῇ ἡ διαδικασία διὰ τὴν διενέργειαν τῆς ὡς συντελεῖται ὅτι μέχρις ὅτου περαιωθῇ ἡ διαδικασία διὰ τὴν διενέργειαν τῆς περὶ ἧς ὁ λόγος δαπάνης, ἡ τιμὴ τῆς πρώτης ὕλης θὰ ἔχη ἐπανελθεῖ εἰς τὸ παλαιόν, ὑψηλότερον, ἐπίπεδον αὐτῆς καὶ συνεπῶς ἡ δημοσία ἐπιχειρήσεις δὲν θὰ δυνηθῇ τελικῶς νὰ ἐπωφεληθῇ τῆς ἐμφανισθείσης εὐκαιρίας. Γενι-κότερον, λόγῳ τῆς ἀνωτέρω δεσμεύσεως αὐτῆς διὰ τῶν διατάξεων τῆς Νο-μοθεσίας περὶ Δημοσίου Λογιστικοῦ, ἡ κατὰ τὸ ἀνωτέρω σχῆμα ὁργανωμέ-νη δημοσία ἐπιχειρήσεις δὲν ἔχει τὴν εὐχέρειαν ὅπως προβαίνη εἰς ταχείας

οικονομικὰς ἐνεργείας ἀναλόγως τῶν ἐκάστοτε διαμορφουμένων εἰς τὴν Ἄγορὰν συνθηκῶν.

γ) *Τὰ ἰθύνοντα ὄργανα τῆς Δημοσίας Ἐπιχειρήσεως εἶναι τὰ αὐτὰ πρόσωπα τὰ ὁποῖα χρησιμοποιοῦνται διὰ τὴν κίνησιν τοῦ μηχανισμού τῆς Δημοσίας Διοικήσεως.* Δηλ. μὲ τὰ αὐτὰ τυπικὰ προσόντα καὶ μὲ τὰς ἰδίας προϋποθέσεις ὑπὸ τὰς ὁποίας εἰσέρχεται τις εἰς τὸν Α' ἢ τὸν Β' κλάδον τῆς Διοικήσεως, π. χ. εἰς τὸ Ὑπουργεῖον Δικαιοσύνης, καὶ σταδιοδρομεῖ εἰς τὸν κλάδον αὐτόν, προαγόμενος βαθμιαίως μέχρι π. χ. τοῦ βαθμοῦ τοῦ Διευθυντοῦ ἢ τοῦ Γενικοῦ Διευθυντοῦ τοῦ Ὑπουργείου τούτου, εἰσέρχεται καὶ σταδιοδρομεῖ καὶ εἰς τὴν δημοσίαν ἐπιχείρησιν — δι' ἐφαρμογῆς τῶν ἰδίων διατάξεων τοῦ Δημοσίου Δικαίου τῶν ἰσχυόντων διὰ τοὺς Δημοσίους Ὑπαλλήλους—δυνάμενος νὰ ἐξελιχθῇ μέχρι τοῦ βαθμοῦ τοῦ Γενικοῦ Διευθυντοῦ τῆς δημοσίας ἐπιχειρήσεως.

Ἐπίσης *τὸ μισθολογικὸν καθεστῶς τὸ ὁποῖον ἰσχύει εἰς τὴν* κατὰ τὸν ἀνωτέρω τρόπον ὁργανωμένην *Δημοσίαν Ἐπιχείρησιν εἶναι τὸ αὐτὸ μὲ τὸ μισθολογικὸν καθεστῶς τὸ ὁποῖον ἰσχύει εἰς τὴν Δημοσίαν Διοίκησιν.* Τοῦτο σημαίνει ὅτι ὁ μισθὸς τὸν ὁποῖον λαμβάνει ἕκαστος ὑπάλληλος τῆς δημοσίας ἐπιχειρήσεως εἶναι ἴσος πρὸς τὸν μισθὸν τὸν ὁποῖον λαμβάνουν οἱ ὑπάλληλοι τῆς Πολιτικῆς Διοικήσεως οἱ ἔχοντες τὸν ἴδιον μὲ αὐτὸν βαθμὸν εἰς τὴν ὑπαλληλικὴν ἱεραρχίαν. Μὲ ἄλλους λόγους, ὁ μισθὸς ὁ καταβαλλόμενος εἰς ἕκαστον ὑπάλληλον τῆς δημοσίας ἐπιχειρήσεως καθορίζεται ἀποκλειστικῶς βάσει τῶν σχετικῶν διατάξεων τοῦ Δημοσίου Δικαίου, ὡς καὶ βάσει τῆς θέσεως τὴν ὁποίαν οὗτος κατέχει εἰς τὴν δημοσίαν ὑπαλληλικὴν ἱεραρχίαν. Δι' αὐτὸν ἀκριβῶς τὸν λόγον ἡ δημοσία ἐπιχείρησις δὲν ἔχει τὴν δυνατότητα—ὅπως καὶ προηγουμένως ἐσημειώθη—οὔτε ὑψηλοὺς μισθοὺς νὰ προσφέρῃ, διὰ νὰ προσελκύῃ ἐκείνους οἱ ὁποῖοι ἔχουν τὰ προσόντα τὰ ὁποῖα εἶναι ἀναγκαῖα διὰ τὴν ἐπιτυχήν στελέχωσιν τῶν διαφόρων ὑπηρεσιῶν τῆς, οὔτε τὸ ὕψος τοῦ καταβαλλομένου εἰς ἕκαστον ὑπάλληλον μισθοῦ δύναται νὰ προσαρμόζη πρὸς τὸν βαθμὸν ἐπιδόσεως αὐτοῦ ἐν τῇ ἐπιχειρήσει καὶ πρὸς τὸ μέτρον τῶν ἱκανοτήτων του.

δ) Τέλος, *τὸ δικαίωμα λήψεως ἀποφάσεων ἐπὶ παντὸς θέματος ἀφορῶντος εἰς τὴν οἰκονομικὴν διοίκησιν τῆς Δημοσίας Ἐπιχειρήσεως,* δηλ. τὸ δικαίωμα τῆς λήψεως ἐπιχειρηματικῶν ἀποφάσεων, *ἀνήκει ἀποκλειστικῶς εἰς τὴν Δημοσίαν Διοίκησιν,* ἥτοι εἰς τὸν προϊστάμενον τοῦ Ὑπουργείου, εἰς τὴν ἀρμοδιότητα τοῦ ὁποίου ὑπάγεται ἡ δημοσία ἐπιχείρησις καὶ συνεπῶς εἰς πρόσωπον ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον στερούμενον τῶν ἀπαιτουμένων γνώσεων καὶ τῆς ἀπαιτουμένης ἐμπειρίας διὰ τὴν οἰκονομικὴν διοίκησιν τῆς Ἐπιχειρήσεως. Οὕτω ἐν Ἑλλάδι, ἀρμόδιος διὰ τὴν λήψιν ἀποφάσεων ἐπὶ παντὸς ζητήματος ἀφορῶντος τὴν Κρατικὴν Ἐπιχείρησιν Ταχυδρομείων—ἡ ὁποία παρ' ἡμῖν εἶναι ὁργανωμένη βάσει τοῦ ἀνωτέρω ὁργανωτικοῦ σχήματος—εἶναι ὁ ἐκάστοτε Ὑφυπουργὸς Συγκοινωνιῶν, διότι τὰ Ἑλληνικὰ Ταχυδρομεῖα ὑπάγονται εἰς τὴν ἀρμοδιότητα τοῦ

Ἐπιχειρήσεων Συγκοινωνιῶν. Συνέβη δὲ κατ' ἐπανάληψιν εἰς τὸ παρελθὸν τὸ πρόσωπον, τὸ ὁποῖον κατηύθυνε ὡς Ἐπιχειρήσεις τῶν Συγκοινωνιῶν τὴν Ἐπιχειρήσιν τῶν Ἑλληνικῶν Ταχυδρομείων, νὰ εἶναι θεολόγος ἢ ἰατρός ἢ ἄστυνομικὸς καὶ συνεπῶς νὰ στερεῖται τῶν ἀπαιτουμένων διὰ τὴν διοίκησιν τῆς Ἐπιχειρήσεως ταύτης γνώσεων.

§ 3. Αἱ ἡμιαυτόνομοι δημοσίαι ἐπιχειρήσεις.

Τὰ βασικά χαρακτηριστικά τῆς ἡμιαυτονόμου δημοσίας ἐπιχειρήσεως εἶναι τὰ ἀκόλουθα :

α) *Ἡ ἐπιχείρησις ἔχει ἤδη ἴδιαν περιουσίαν καὶ ἴδιον προϋπολογισμόν ἐσόδων καὶ ἐξόδων*, ἥτοι ἀπολαμβάνει αὕτη προϋπολογιστικῆς αὐτονομίας, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον σημαίνει ὅτι τὰ ἔσοδα αὐτῆς δὲν ἐξέρχονται εἰς τὸν Κρατικὸν Προϋπολογισμόν ὡς δημοσία ἔσοδα οὔτε δεσμεύεται αὕτη κατὰ τὴν διενέργειαν δαπανῶν ὑπὸ τῶν διατάξεων τοῦ Νόμου περὶ Δημοσίου Λογιστικοῦ. Ἡ ἐπιχείρησις ὅμως ὑπόκειται εἰς ὅλα τὰ διοικητικὰ μέτρα ἐλέγχου τὰ ὁποῖα ἔχουν θεσπισθῆ εἰς τὴν περὶ ἧς πρόκειται χώραν πρὸς τὸν σκοπὸν περιφρουρήσεως τῆς Δημοσίας Περιουσίας.

β) *Οἱ διευθύνοντες τὴν ἐπιχείρησιν ἔχουν ἐλευθερίαν κινήσεων κατὰ τὴν διαχειρίσιν τῶν ἐπιχειρηματικῶν ὑποθέσεων καὶ τὴν λήψιν ἐπιχειρηματικῶν ἀποφάσεων*. Ἡ ἐλευθερία ὅμως αὕτη δὲν εἶναι ἀπόλυτος, ἀλλ' ἐντοπίζεται εἰς τὰς *τρεχούσας μόνον ἐπιχειρηματικὰς ὑποθέσεις*. Προκειμένου νὰ ληφθῆ ἀπόφασις ἐπὶ ζητημάτων μεγαλυτέρας σπουδαιότητος, ὡς εἶναι π.χ. ὁ καθορισμὸς τῆς τιμολογιακῆς πολιτικῆς, ἡ Δημοσία Διοικήσις, δηλ. ἡ Κυβέρνησις διὰ τοῦ ἀρμοδίου ὑπουργοῦ εἰς τὴν δικαιοδοσίαν τοῦ ὁποίου ὑπάγεται ἡ δημοσία ἐπιχείρησις, ἔχει τὸ δικαίωμα ὅπως ἐπεμβαίη καὶ δίδῃ τὰς κατὰ τὴν κρίσιν τῆς προσηκούσας λύσεις. Συνεπῶς ὑφίσταται ἐνταῦθα *μερικὴ διοικητικὴ αὐτοτέλεια*, τῆς Διοικήσεως τῆς δημοσίας ἐπιχειρήσεως τελοῦσης εἰς χαλαρὰν ἐξάρτησιν ἐκ τῆς Δημοσίας Διοικήσεως.

γ) Τέλος, *ὁ διορισμὸς τῶν ὑπαλλήλων τῆς Ἐπιχειρήσεως* διὰ τὴν ἐπ' ἀνδρωσιν καὶ στελέχωσιν τῶν διαφόρων ὑπηρεσιῶν αὐτῆς *εἶναι δυνατόν νὰ γίνεται κατὰ παρέκκλισιν ἐκ τῶν γενικῶν διατάξεων τοῦ Διοικητικοῦ Δικαίου*, ἥτοι νὰ ἐνεργῆται ἀπ' εὐθείας ὑπὸ τῆς Διοικήσεως τῆς Ἐπιχειρήσεως δι' ἐφαρμογῆς τῶν σχετικῶν διατάξεων τοῦ Ἰδιωτικοῦ Δικαίου.

Ὅπως εἶναι εὐνόητον, αἱ κατὰ τὸ ἀνωτέρω, δεύτερον, ὀργανωτικὸν σχῆμα ὀργανωμέναι δημοσίαι ἐπιχειρήσεις, λόγῳ τῆς χαλαρᾶς ἐξαρτήσεως αὐτῶν ἐκ τῆς Δημοσίας Διοικήσεως, ὡς καὶ λόγῳ τῆς οἰκονομικῆς αὐτοτελείας τῆς ὁποίας ἀπολαύουν, ἔχουν μεγαλυτέρας δυνατότητας καὶ παρουσιάζουν μεγαλυτέρας πιθανότητας—ἐν συγκρίσει πρὸς τὴν τελείως ἐξηρητημένην διοικητικῶς καὶ οἰκονομικῶς ἐκ τῆς Δημοσίας Διοικήσεως δημοσίαν ἐπιχει-

ρησιν—ὅπως ἀνταποκριθῶν εἰς ἱκανοποιητικὸν βαθμὸν εἰς τὸν σκοπὸν διὰ τὸν ὁποῖον ἰδρύθησαν, δηλ. τὴν καλυτέραν δυνατὴν ἐξυπηρέτησιν τοῦ Κοινωνικοῦ Συνόλου ἢ τὴν πραγματοποίησιν κερδῶν. Πάντως τὸ γεγονός ὅτι καὶ αἱ ἐπιχειρήσεις τῆς μορφῆς αὐτῆς δὲν εἶναι τελείως χειραφετημέναι ἀπὸ τὴν Δημοσίαν Διοίκησιν, ἀλλὰ τελοῦν εἰς ἐξάρτησιν ἐκ αὐτῆς, τῆς Δημοσίας Διοικήσεως δυναμένης κατὰ τ' ἀνωτέρω νὰ λαμβάνη ἀποφάσεις ἐπὶ τῶν μεγαλυτέρας σπουδαιότητος ἐπιχειρηματικῶν ὑποθέσεων, ἔχει ὡς συνέπειαν ὅτι δὲν δύνανται νὰ εὐδοκιμήσουν αὐταὶ εἰς τὸν αὐτὸν βαθμὸν, εἰς τὸν ὁποῖον εἶναι δυνατὸν νὰ εὐδοκιμήσουν αἱ κατὰ τὸ ἐπόμενον, τρίτον, ὀργανωτικὸν σχῆμα ὀργανωμέναι καὶ λειτουργοῦσαι δημόσιαι ἐπιχειρήσεις.

✓ § 4. Αἱ πλήρως αὐτονομημένοι Δημόσιαι Ἐπιχειρήσεις.

α) Ἡ κατὰ τὸ ἀνωτέρω σχῆμα ὀργανωμένη δημοσία ἐπιχείρησις ἀπολαύει πλήρους οικονομικῆς αὐτοτελείας, ἥτοι ἔχει ἰδίαν περιουσίαν καὶ ἴδιον προϋπολογισμόν, καὶ διοικητικῆς αὐτονομίας, καὶ συνεπῶς εἶναι αὕτη ἀποκεχωρισμένη τῆς Δημοσίας Διοικήσεως.

β) Περαιτέρω ἢ ἐπιχειρήσεις εἶναι — ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον — ὀργανωμένη κατὰ τὸ Ἰδιωτικὸν Δίκαιον καὶ ἔχει τὴν νομικὴν μορφήν τῆς Ἐπιχειρήσεως Ἐταιρίας, μέτοχοι τῆς ὁποίας εἶναι εἰς ἢ πλείονες Δημόσιοι Ὄργανισμοὶ οἱ ὁποῖοι ἔχουν εἰς χεῖρας τῶν τὴ σύνολον τῶν μετοχῶν τῆς Ἐταιρίας.

γ) Ἡ Δημοσία Ἐπιχείρησις διοικεῖται ἀπὸ τὸ Διοικητικὸν Συμβούλιον ἢ Ἐποπτικὸν Συμβούλιον, τὰ μέλη τοῦ ὁποίου διορίζονται ὑπὸ τῆς Γενικῆς Συνελεύσεως τῶν μετόχων, διευθύνεται δὲ ἀπὸ τὸν Γενικὸν Διευθυντὴν, διοριζόμενον ὑπὸ τοῦ Διοικητικοῦ Συμβουλίου. Ὁ Γενικὸς Διευθυντὴς εἶναι τὸ ἐκτελεστικὸν ὄργανον τοῦ Διοικητικοῦ Συμβουλίου, δηλαδὴ ἐκτελεῖ κατὰ τὴν διευθύνσιν τῆς Ἐπιχειρήσεως τὰς ὑπὸ τοῦ Διοικητικοῦ Συμβουλίου λαμβανόμενας ἀποφάσεις.

Συνέπειαι τῆς κατὰ τὸν ἀνωτέρω τρόπον ὀργανώσεως τῆς δημοσίας ἐπιχειρήσεως εἶναι: Περιορισμὸς τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ἀρμοδίων διὰ τὰς κατ' ἰδίαν ἐπιχειρηματικὰς ὑποθέσεις καὶ ἐπιβράχυνσις τῆς διαδικασίας ἀναφορᾶς ἀπὸ τοῦ κατωτέρου εἰς τὸν ἀνώτερον διὰ τὴν ρύθμισιν ἐκάστης ὑποθέσεως. Γενικῶς μείωσις τῆς γραφειοκρατικῆς βραδύτητος καὶ ρουτίνας. Ἐπαύθησις τοῦ βαθμοῦ εὐθύνης τῶν πραγματικῶς ἰθυόντων ὀργάνων τῆς ἐπιχειρήσεως. Δυνατότης χρησιμοποίησεως ὑπὸ τῆς ἐπιχειρήσεως καλυτέρας ποιότητος ἐμφύχου ὕλικου, δι' ἐλευθέρας ἐπιλογῆς τῶν διὰ τὴν ἐπ' ἀνδρῶν ταύτης ἀναγκαιούτων προσώπων χωρὶς τοὺς ὑπὸ τοῦ Δημ. Δικαίου καὶ τῆς Νομοθεσίας περὶ Δημ. Λογιστικοῦ ἐπιβαλλομένους περιορισμούς, ἰδίᾳ καθ' ὅσον ἀφορᾷ τὸ ὕψος τῶν εἰς τοὺς ὑπαλλήλους τῆς ἐπιχειρήσεως καταβαλλομένων ἀποδοχῶν. Ἐξασφάλισις μεγαλυτέρου ἐνδιαφέροντος τῶν

ἐργαζομένων εἰς τὴν ἐπιχείρησιν διὰ τὴν καλὴν πορείαν καὶ τὴν εὐδοκίμῃσιν ταύτης, δι' ἐξαργήσεως τῆς ἐν τῇ ἐπιχειρήσει παραμονῆς των, καὶ τῆς ἐν αὐτῇ σταδιοδρομίας των ἐκ τῶν ἱκανοτήτων καὶ τῆς ἐπιδόσεως ἐκάστου.

Ἐκτὸς τούτων, ὑπὸ τὸ ἀνωτέρω καθεστῶς ὀργανώσεως τῆς δημοσίας ἐπιχειρήσεως καθίσταται δυνατόν εἰς τὸ Διοικητικὸν αὐτῆς Συμβούλιον — ὑπὸ τὴν προϋπόθεσιν ὅτι ἔχει τοῦτο τὴν κατάλληλον σύνθεσιν — ὅπως κατευθύνῃ ὀρθῶς τὴν ἐπιχείρησιν, ὑπὸ τὴν ἔννοιαν τῆς τονώσεως τοῦ σκοποῦ τῆς ἀποδοτικότητος ταύτης καὶ τῆς παραλλήλου ἐπιτευξέως τῶν ὑπὸ τῆς ἐπιχειρήσεως ἐπιδιωκομένων κοινωνικῶν καὶ οἰκονομικῶν σκοπῶν — καλύτερα ἐξυπνρήτησις τοῦ Κοινωνικοῦ Συνόλου, ἐξυπνρήτησις σκοπῶν οἰκονομικῆς πολιτικῆς τῆς Κυβερνήσεως κλπ. — Ἐπίσης καθίσταται δυνατὴ ἡ τοποθέτησις ἐπὶ κεφαλῆς τῆς ἐπιχειρήσεως ὡς Γενικοῦ Διευθυντοῦ προσώπου ἱκανοῦ, ἐκλεγομένου ὑπὸ τοῦ Διοικητικοῦ Συμβουλίου, καλῶς ἀμειβομένου, ἔχοντος εὐρέα δικαιώματα, ἀλλὰ καὶ ἀποκλειστικὴν εὐθύνην διὰ τὰς ὑπ' αὐτοῦ διαχειριζομένας ὑποθέσεις τῆς ἐπιχειρήσεως, καὶ μὴ ἀπολαύοντος μονιμότητος.

Τέλος, ἡ οἰκονομικὴ αὐτονομία, τῆς ὁποίας ὡς ἐλέχθη ἀπολαύει ἡ δημοσία ἐπιχειρήσις ἢ ὀργανωμένη κατὰ τὸ ἀνωτέρω ὀργανωτικὸν σχῆμα, ἐξασφαλίζει εἰς αὐτὴν τὴν ἀπαιτουμένην εὐκίνησιν κατὰ τὴν διαχείρισιν τῶν ὑποθέσεων τῆς καὶ τὴν εὐχέρειαν προσαρμογῆς πρὸς τὰς συνεχῶς μεταβαλλομένας συνθήκας τῆς Ἀγορᾶς, καθιστᾷ δυνατόν εἰς τὴν ἐπιχείρησιν τὴν διενέργειαν ἀποσβέσεων, καὶ τὸν σχηματισμὸν κεφαλαίου πρὸς χρηματοδότησιν νέων ἐπενδύσεων ἐπὶ τῷ σκοπῷ ἐπεκτάσεως ἢ ἐκσυγχρονισμοῦ τῶν ἐγκαταστάσεών τῆς κλπ. Παράδειγμα δημοσίας ἐπιχειρήσεως ἐν Ἑλλάδι ὀργανωμένης κατὰ τὸν τύπον τῆς πλήρως αὐτονομημένης δημοσίας ἐπιχειρήσεως εἶναι ἡ Δημοσία Ἐπιχειρήσις Ἡλεκτρισμοῦ (Δ.Ε.Η.).

Ἡ αὐτονομία τῆς ὁποίας ἀπολαύουν αἱ δημόσιαι ἐπιχειρήσεις τῆς ἐνταῦθα ἐξεταζομένης κατηγορίας δὲν σημαίνει ὅτι εἶναι αὐταὶ ἀνεξέλεγκτοι. Ἡ Κυβέρνησις καὶ τὸ Κοινοβούλιον ἀσκοῦν ἔλεγχον ἐπ' αὐτῶν. Ἡ Κυβέρνησις δὲν ἀναμειγνύεται μὲν εἰς τὴν διοίκησιν μιᾶς ἐκάστης αὐτονόμου δημοσίας ἐπιχειρήσεως, ἀσχετῶς ὅμως ἔλεγχον ἐπὶ τῆς δραστηριότητος ταύτης διὰ τοῦ Κυβερνητικοῦ Ἐπιτρόπου, ὁ ὁποῖος ὀρίζεται παρ' ἐκάστη δημοσίᾳ ἐπιχειρήσει. Ἐπίσης τὸ Κοινοβούλιον ὡς ἐκπροσωποῦν τὸν Λαὸν διὰ τὴν ἐξυπνρήτησιν τοῦ ὁποίου ἰδρυθήσαν αἱ διάφοροι δημόσιαι ἐπιχειρήσεις ἔχει τὸ δικαίωμα ἀσκήσεως ἐλέγχου ἐπ' αὐτῶν καὶ ἀκόμη ἔχει δικαίωμα ὅπως ζητῇ πληροφορίας καὶ ἐνημεροῦται, ὁσάκις κρίνῃ τοῦτο ἀναγκαῖον, ἐπὶ τῆς δραστηριότητος μιᾶς ἐκάστης δημοσίας ἐπιχειρήσεως.

✓ § 5. Αἱ ἐπιχειρήσεις Μικτῆς Οἰκονομίας.

Τὰ πλεονεκτήματα τῆς πλήρως αὐτονομημένης Δημοσίας Ἐπιχειρήσεως παρατηροῦνται εἰς πολὺ μεγαλύτερον βαθμὸν εἰς ἐκείνας τὰς ἐπιχειρήσεις Κοινῆς Ὁφελείας, αἱ ὁποῖαι εἶναι ὀργανωμένα κατὰ τὸν τύπον τῆς

Ἐπιχειρήσεως Μικτῆς Οἰκονομίας. Τὰ βασικά χαρακτηριστικά τῆς ἐπιχειρήσεως τῆς μορφῆς ταύτης, ἡ ὁποία δύναται νὰ χαρακτηρισθῇ ὡς **Ἡμι-δημοσία Ἐπιχειρήσεις**, εἶναι τὰ ἀκόλουθα :

Εἰς ἡ περισσότεροι δημόσιοι ὄργανισμοὶ συνεννοῦνται μετὰ ἰδιωτῶν εἰς ἔταιρίαν, ἡ ὁποία τελεῖ ὑπὸ τὴν ἀποφασιστικὴν ἐπιρροὴν τοῦ Δημοσίου, τὸ ὁποῖον συμμετέχει καὶ εἰς τὰ κέρδη τῆς Ἐπιχειρήσεως Μικτῆς Οἰκονομίας. Ἡ συμμετοχὴ αὕτη τοῦ Δημοσίου καὶ ἡ ἐπιρροὴ τούτου ἐπὶ τῆς διαχειρίσεως τῶν ἑταιρικῶν ὑποθέσεων εἶναι δυνατόν νὰ στηρίζεται εἴτε εἰς τὴν διὰ κεφαλαίων συμμετοχὴν αὐτοῦ εἰς τὴν Ἐπιχείρησιν, εἴτε εἰς τὴν ὑπὸ τούτου ἐκχώρησιν εἰς ταύτην προνομιακοῦ δικαιώματος — π.χ. τοῦ δικαιώματος τῆς κατὰ πλῆρες, νομικόν, μονοπώλιον παραγωγῆς βενζίνης.

Ἡ Ἐπιχειρήσεις Μικτῆς Οἰκονομίας ἔχει, ὡς καὶ ἡ πλήρως αὐτονομημένη δημοσία ἐπιχειρήσεις, τὴν νομικὴν μορφήν τῆς Ἀνωνύμου Ἐταιρίας, τῆς ὁποίας ὄργανα εἶναι ἡ Γενικὴ Συνέλευσις τῶν Μετόχων, τὸ Διοικητικὸν Συμβούλιον, τὸ ὁποῖον ἐκλέγεται ὑπὸ τῆς Συνελεύσεως καὶ ἡ Γενικὴ Διεύθυνσις, ἡ ὁποία ἀποτελεῖ καὶ τὸ ἐκτελεστικόν ὄργανον τοῦ Διοικητικοῦ Συμβουλίου, ἐκτελοῦσα τὰς ἀποφάσεις τὰς ὁποίας λαμβάνει ἐκάστοτε τοῦτο. Ἀνεξαρτήτως ὅμως τῆς συνθέσεως τῆς Συνελεύσεως, δηλ. καὶ ὅταν ἡ πλειοψηφία τῶν μετοχῶν τῆς Ἀνωνύμου Ἐταιρίας δὲν ἀνήκῃ εἰς τὸ Δημόσιον, τὸ **Κράτος** ἢ ὁ Δημόσιος Ὄργανισμός ὁ ὁποῖος συμμετέχει εἰς τὴν ἐπιχειρήσιν, **ἀσκει**, ὡς καὶ ἀνωτέρω ἐλέχθη, δυνάμει νόμου ἢ ἐκ συμβάσεως, **ἀποφασιστικὴν ἐπιρροὴν ἐπὶ τῆς διαχειρίσεως τῶν ἑταιρικῶν ὑποθέσεων**, ἐπιρροὴν τὴν ὁποίαν χρησιμοποιεῖ διὰ νὰ ἐξασφαλίσῃ τὴν πραγματοποίησιν τῶν γενικωτέρων κοινωνικῶν καὶ κοινωνικοοικονομικῶν σκοπῶν οἱ ὁποῖοι ἐπρογραμματίσθησαν κατὰ τὴν ἴδρυσιν τῆς ἐπιχειρήσεως.

Εἰς τὴν Ἐπιχείρησιν Μικτῆς Οἰκονομίας, τὰ ἰδιωτικὰ μέλη τοῦ Διοικητικοῦ Συμβουλίου δὲν ἔχουν μόνον τὰς ἀπαιτουμένας ἰκανότητας καὶ προσόντα — λόγῳ προελεύσεως — ἀλλὰ καὶ **προσωπικὸν συμφέρον** ὅπως ὀργανώσουν τὴν ἐπιχείρησιν καὶ κατευθύνουν ταύτην κατὰ τρόπον ἐξασφαλίζοντα εἰς αὐτὴν ὅσον τὸ δυνατόν **μεγαλυτέραν ὀρθολογικότητα**. Ἡ ἐπίδρασις δὲ τῆς ἰδιωτικῆς πρωτοβουλίας ἐπὶ τῆς διαχειρίσεως τῶν τρεχουσῶν ὑποθέσεων τῆς ἑταιρίας — ἡ ἐπιτυγχανομένη διὰ τῆς κατὰ τ' ἀνωτέρω συμμετοχῆς ἰδιωτῶν εἰς τὴν Διοίκησιν τῆς ἐπιχειρήσεως — ἐξασφαλίζει ὅλην τὴν ἀπαιτουμένην εὐκνησίαν καὶ εὐελιξίαν εἰς τὴν πολιτικὴν τὴν ἀκολουθουμένην ὑπὸ τῆς ἐπιχειρήσεως καὶ συντείνει εἰς **μεγάλον βαθμὸν εἰς τὴν οἰκονομικὴν ἐπιτυχίαν ταύτης**. Καθ' ὅσον ἀφορᾷ τὰ **δημόσια μέλη** τοῦ Διοικητικοῦ Συμβουλίου, ταῦτα ἔχουν κυρίως ἀρμοδιότητα διὰ τὸν καθορισμὸν τῆς τιμολογιακῆς πολιτικῆς τῆς ἐπιχειρήσεως, ἡ ὁποία δὲν θὰ πρέπει ν' ἀποβλέπῃ εἰς τὴν ἐκμετάλλευσιν τῆς μονοπωλιακῆς θέσεως τῆς ἐπιχειρήσεως εἰς βάρος τοῦ Κοινοῦ, ἀλλ' ἀντιθέτως εἰς τὴν **καλυτέραν ἐξυπηρέτησιν τοῦ Κοινωνικοῦ Συνόλου** ὑπὸ ταύτης ἐπὶ μερικῇ θυσίᾳ τῆς ἰδίας αὐτῆς ἀποδοτικότητος.

Ἡ ἐπιχειρήσεις μικτῆς οἰκονομίας ἀποτελεῖ ἐπιτυχῆ συμβιβασμὸν τοῦ σκοποῦ τῆς ἐξυπηρετήσεως τοῦ Κοινωνικοῦ Συνόλου — εἰς τὸν ὅποιον, κατὰ τ' ἄνωτέρω, ἀποβλέπουν αἱ δημόσιαι ἐπιχειρήσεις κοινῆς ὠφελείας— πρὸς τὰς μεθόδους ἐκμεταλλεύσεως καὶ λειτουργίας τῶν ἰδιωτικῶν ἐπιχειρήσεων. Συνεπῶς δὲν παρεμποδίζει αὕτη, ἀλλ' ἀντιθέτως προάγει κατ' οὐσίαν τὴν πραγματοποίησιν τῶν εἰδικωτέρων κοινωνικῶν καὶ κοινωνικοοικονομικῶν ἐπιδιώξεων — ἀλλὰ καὶ τοῦ ταμεινικοῦ σκοποῦ — τῶν δημοσίων ἐπιχειρήσεων. Διότι ὁ εἰς τὴν δημοσίαν ἐπιχείρησιν μικτῆς οἰκονομίας συμμετέχων Δημόσιος Ὄργανισμὸς ἔχει κατὰ τ' ἄνωτέρω ὅλας τὰς ἀπαιτουμένας δυνατότητας ὅπως ἐπιβάλλῃ εἰς τὴν ἐπιχείρησιν τὸν σεβασμὸν τοῦ δημοσίου συμφέροντος εἰς τὴν ἐξυπηρετήσιν τοῦ ὁποίου εἶναι αὕτη τεταγμένη.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΙΚΑΙ ΚΡΙΣΕΙΣ ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΔΗΜΟΣΙΑΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΣ

Αἱ τελικαὶ κρίσεις περὶ τῆς δημοσίας ἐπιχειρήσεως καὶ τῶν δυνατοτήτων εὐδοκίμησεως ταύτης δύνανται νὰ συνοψισθῶν εἰς τὰ ἑξῆς :

Ἡ οἰκονομικὴ εὐδοκίμησις μιᾶς δημοσίας ἐπιχειρήσεως καὶ ἡ ὑπὸ ταύτης ἐξυπηρέτησις τοῦ Κοινωνικοῦ Συνόλου ἐξαρτῶνται ἀπὸ διαφόρους παράγοντας, οἱ κυριώτεροι τῶν ὁποίων εἶναι : α) ὁ τρόπος ὀργανώσεως τῆς ἐπιχειρήσεως, β) αἱ κοινωνιολογικαὶ συνθήκαι αἱ ὁποῖαι κρατοῦν εἰς ἑκάστην χώραν, ἰδίᾳ δὲ ὁ χαρακτήρ, τὸ ἐπίπεδον μορφώσεως καὶ τὸ ἐπίπεδον πολιτικῆς ἀγωγῆς τῶν κατοίκων τῆς χώρας ταύτης, καὶ γ) οἱ τομεῖς τῆς Οἰκονομίας, εἰς τοὺς ὁποίους ἀσκεῖται ἐπιχειρηματικὴ δραστηριότης ὑπὸ τοῦ Δημοσίου.

α) Καθ' ὅσον ἀφορᾷ τὸν πρῶτον παράγοντα, πρέπει νὰ παρατηρηθῇ ὅτι ὁ χαρακτήρ καὶ τὸ ἐπίπεδον μορφώσεως καὶ πολιτικῆς ἀγωγῆς τοῦ πληθυσμοῦ, ἀκόμη δὲ καὶ ἡ μέση ποιότης τῆς δημοσίας ὑπάλληλιας εἰς μίαν Χώραν καὶ αἱ ἐν αὐτῇ κρατοῦσαι πολιτικαὶ συνθήκαι προσδιορίζουν εἰς μέγαλο μέτρον τὴν εὐρυθμίαν ἢ μὴ λειτουργίαν τῶν δημοσίων ἐπιχειρήσεων εἰς τὴν χώραν ταύτην καὶ τὸν βαθμὸν τῆς ἀποδοτικότητος αὐτῶν.

Οὕτως ἐὰν πρόκειται περὶ χώρας τῆς ὁποίας οἱ κάτοικοι εἶναι κατὰ μεγάλην πλειονότητα ράθυμοι, ἢ στάθμη μορφώσεως καὶ πολιτικῆς αὐτῶν ἀγωγῆς εἶναι χαμηλή, καὶ εἰς τὴν ὁποίαν οἱ δημόσιοι ὑπάλληλοι καὶ οἱ ὑπάλληλοι Νομικῶν Προσώπων Δημοσίου Δικαίου ἔχουν ἀμβλείαν τὴν συναίσθησιν τοῦ στενοῦ ὑπηρεσιακοῦ καθήκοντος καὶ τῶν ὑποχρεώσεων τὰς ὁποίας, ὡς ἐκ τῆς θέσεώς των, ὑπέχουν ἔναντι τοῦ Κοινοῦ, ρέπουν πρὸς τὴν δωροληψίαν κλπ., ἡ δημοσία ἐπιχειρήσεις εἰς τὴν χώραν αὐτὴν — ἀκόμη καὶ ἂν ἀπολαύη διοικητικῆς καὶ οἰκονομικῆς αὐτονομίας — λειτουργεῖ κατὰ τρόπον ὀλιγώτερον ἱκανοποιητικὸν καὶ παρουσιάζει μικροτέρας πιθανότητας οἰκονομικῆς εὐδοκίμησεως ἐν συγκρίσει πρὸς τὴν περίπτωσιν κατὰ τὴν ὁποίαν αἱ ἀνωτέρω συνθήκαι εὐνοοῦν τὴν εὐδοκίμησιν αὐτῆς καὶ τὴν ἐπιτευξιν τῶν διὰ τῆς λειτουργίας αὐτῆς ἐπιδιωκομένων σκοπῶν.

Τὴν μεγάλην σημασίαν τὴν ὁποίαν ὁ παράγων οὗτος ἔχει διὰ τὸν βαθμὸν εὐδοκίμησεως τῆς δημοσίας ἐπιχειρήσεως, ἀντιλαμβάνεται τις εὐχερῶς ἐὰν παρακολουθήσῃ καὶ συγκρίνῃ τὸν ρυθμὸν καὶ τὸν τρόπον ἐργασίας τοῦ προσωπικοῦ μιᾶς δημοσίας ἐπιχειρήσεως καὶ τὸν τρόπον συμπεριφορᾶς αὐτοῦ πρὸς τὸ Κοινόν, ὡς καὶ τὸν βαθμὸν ἐξυπηρε-

τήσεως τοῦ Κοινοῦ, ἀφ' ἑνὸς εἰς ὠρισμένας χώρας τῆς Μέσης Ἀνατολῆς καὶ ἀφ' ἑτέρου εἰς τὰς Δυτικὰς χώρας ὡς εἰς Αὐστρίαν, Ἑλβετίαν, Γερμανίαν, Σουηδίαν καὶ ἄλλας χώρας τελούσας ὑπὸ τὰς αὐτὰς μὲ τὰς χώρας αὐτὰς κοινωνιολογικὰς συνθήκας.

Ἐπίσης αἱ κρατοῦσαι εἰς δεδομένην χώραν πολιτικαὶ συνθήκαι ἀποτελοῦν, ὡς ἀνωτέρω ἐλέχθη, συντελεστὴν ἐπιτυχίας ἢ ἀποτυχίας τῆς δημοσίας ἐπιχειρήσεως — ἀπὸ τῆς ἀπόψεως τῶν ὑπ' αὐτῆς ἐπιδιωκομένων σκοπῶν — ἀναλόγως τοῦ ἐὰν αἱ συνθήκαι αὐταὶ εἶναι εὐνοϊκαὶ ἢ δυσμενεῖς διὰ τὴν εὐδοκίμησιν τῆς ἐπιχειρήσεως. Ὅταν ἡ πολιτικὴ ζωὴ μιᾶς χώρας εἶναι διεφθαρμένη, ὅταν ἡ δημοσία ἐπιχείρησις εἰς τὴν χώραν αὐτὴν μεταβάλλεται εἰς μέσον ἐξυπηρετήσεως τῶν κομματικῶν συμφερόντων τοῦ ἐν τῇ Ἀρχῇ πολιτικοῦ κόμματος, ὅταν ἡ Κυβέρνησις ἐπιβάλλῃ εἰς τὴν δημοσίαν ἐπιχείρησιν ὡς Διοικητὴν ἢ Γενικὸν Διευθυντὴν τὸ ὑπὸ τοῦ κυβερνητικῶν Κόμματος εὐνοούμενον πρόσωπον, ἀκόμη καὶ ὅταν τὸ πρόσωπον τοῦτο δὲν ἔχει τὰς ἀπαιτούμενας διὰ τὴν διεύθυνσιν τῆς Ἐπιχειρήσεως τεχνικὰς γνώσεις ἢ τ' ἀπαιτούμενα διοικητικὰ προσόντα, ὅταν τὸ ἐν τῇ Ἀρχῇ πολιτικὸν κόμμα πιάσῃ τὴν δημοσίαν ἐπιχείρησιν ὅπως προσλάβῃ ὡς ὑπαλλήλους αὐτῆς πρόσωπα, τὰ ὁποῖα συμβαίνει νὰ εἶναι κομματικοὶ αὐτοῦ φίλοι, τὰ ὁποῖα ὅμως στεροῦνται τῶν ἀπαιτούμενων τυπικῶν καὶ οὐσιαστικῶν προσόντων, καθιστάμενα οὕτω νεκρὸν βᾶρος διὰ τὴν ἐπιχειρήσιν ἢ ὅταν ἡ δημοσία ἐπιχείρησις πιέζεται ὑπὸ τοῦ ἐν τῇ Ἀρχῇ Κόμματος ὅπως προσλάβῃ ὑπεραρίθμους ὑπαλλήλους, τότε αἱ πιθανότητες εὐδοκίμησεως τῆς δημοσίας ἐπιχειρήσεως εἶναι κατ' ἀνάγκην περιορισμένα. Ἀκόμη δὲ καὶ ἂν αὕτη εὐδοκίμησις, ὁ βαθμὸς εὐδοκίμησεως τῆς αὐτῆς εἶναι πολὺ μικρότερος παρ' ὅσον θὰ ἦτο, ἐὰν αἱ εἰς τὴν χώραν κρατοῦσαι πολιτικαὶ συνθήκαι ἦσαν εὐνοϊκαὶ διὰ τὴν ἐπιτυχίαν αὐτῆς.

β) Καθ' ὅσον ἀφορᾷ τὸν παράγοντα τῆς *μορφῆς ὀργανώσεως τῆς Δημοσίας Ἐπιχειρήσεως*, ἡ σημασία τούτου διὰ τὸν βαθμὸν εὐδοκίμησεως τῆς καθίσταται πλέον ἢ ἐμφανῆς ἐξ ὅσων ἐλέχθησαν εἰς τὸ προηγούμενον κεφάλαιον κατὰ τὴν ἐξέτασιν τῶν ὀργανωτικῶν θεμάτων τῆς Δημοσίας Ἐπιχειρήσεως. Ἐκ τῶν λεχθέντων εἰς τὸ κεφάλαιον ἐκεῖνο προκύπτει ὅτι αἱ πιθανότητες ἐπιτεύξεως εἰς ἱκανοποιητικὸν βαθμὸν τοῦ κοινωνικοῦ καὶ κοινωνικοοικονομικοῦ σκοποῦ οἱ ὁποῖοι ἐπιδιώκονται ὑπὸ τῆς δημοσίας ἐπιχειρήσεως, ἢ τοῦ σκοποῦ τῆς πραγματοποιήσεως ὑπ' αὐτῆς κερδῶν εἶναι ἐλάχιστοι ὅταν ἡ δημοσία ἐπιχείρησις εἶναι τελείως ἐξηρημένη ἐκ τῆς Πολιτικῆς Διοικήσεως καὶ ἐπὶ πλέον δὲν ἀπολαύῃ αὕτη οὔτε οἰκονομικῆς αὐτοτελείας. Ἐνῶ ἀντιθέτως εἶναι ἐξησφαλισμένη ἡ ἐπιτυχία τῆς δημοσίας αὐτοτελείας. Ἐνῶ ἀντιθέτως εἶναι ἐξησφαλισμένη ἡ ἐπιτυχία τῆς δημοσίας ἐπιχειρήσεως ἐφ' ὅσον αὕτη εἶναι πλήρως χειραφετημένη ἐκ τῆς Πολιτικῆς Διοικήσεως καὶ εἶναι οἰκονομικῶς αὐτόνομος ἢ εἶναι ὀργανωμένη κατὰ τὸν τύπον τῆς ἐπιχειρήσεως μικτῆς οἰκονομίας. Τοῦτο ὅμως ὑπὸ τὴν εὐνόητον προϋπόθεσιν ὅτι καὶ αἱ λοιπαὶ συνθήκαι εἶναι εὐνοϊκαὶ διὰ τὴν εὐδοκίμησιν τῆς ἐπιχειρήσεως, ἦτοι: α) εἶναι εὐνοϊκαὶ πρὸς τοῦτο αἱ κοινω-

νιολογικαὶ συνθῆκαι περὶ τῶν ὁποίων ἐγένετο λόγος πρὸ δλίγου, καὶ β) ἡ ἐπιχείρησις δρᾶ εἰς τομεῖς οἱ ὅποιοι εἶναι πρόσφοροι διὰ τὴν δημοσίαν ἐπιχειρηματικὴν δραστηριότητα (βλ. κατωτέρω).

γ) Καθ' ὅσον ἀφορᾷ τὸν τρίτον παράγοντα, ἦτοι τὸν *οἰκονομικὸν τομέα εἰς τὸν ὁποῖον λειτουργεῖ ἡ δημοσία ἐπιχείρησις*, παρατηροῦμεν ὅτι καὶ ὁ παράγων οὗτος εἶναι ἀποφασιστικῆς σημασίας διὰ τὴν εὐδοκίμησιν ταύτης. Διότι *ὑπάρχουν ὠρισμένοι τομεῖς ἐπιχειρηματικῆς δραστηριότητος, οἱ ὅποιοι ὡς ἐκ τῆς φύσεως τῶν ἐν αὐτοῖς παραγομένων ἀγαθῶν, ἀνήκουν εἰς τὴν ἰδιωτικὴν ἐπιχειρηματικὴν δραστηριότητα*, προσφέρονται δηλ. μόνον πρὸς ἰδιωτικοοικονομικὴν ἐκμετάλλευσιν ἢ τὸ πολὺ διὰ τὴν ἄσκησιν ἐπιχειρήσεως μικτῆς οἰκονομίας. Εἰς τοὺς τομεῖς αὐτοὺς τὸ Δημόσιον ὡς Ἐπιχειρηματίας ἀποτυγχάνει — περισσότερον ἢ ὀλιγώτερον — ἀκόμη καὶ ἂν ἡ δημοσία ἐπιχείρησις ἀπολαύῃ διοικητικῆς καὶ οἰκονομικῆς αὐτοτελείας. Πρόκειται συγκεκριμένως ἐνταῦθα περὶ ἐπιχειρηματικῶν τομέων, εἰς τοὺς ὁποίους ἡ παραγωγικὴ διαδικασία καὶ ἡ ἐφαρμοζομένη τεχνικὴ εἶναι πολύπλοκοι, καὶ εἰς τοὺς ὁποίους ἀπαιτοῦνται γνώσεις τῶν δεδομένων τῆς Ἀγορᾶς, οἰκονομικὴ εὐελιξία καὶ ἐπιχειρηματικὴ εὐστροφία καὶ γενικώτερον ἐπιχειρηματικαὶ ἱκανότητες εἰς βαθμὸν ὅστις δυσχερῶς ἀπαντᾶται εἰς τοὺς διευθύνοντας τὰς δημοσίας ἐπιχειρή-

ΜΕΡΟΣ 6

ΘΕΩΡΙΑ
ΤΩΝ
ΔΗΜΟΣΙΩΝ ΔΑΠΑΝΩΝ

Η ΑΥΞΟΥΣΙΑ ΤΑΣΙΣ ΤΩΝ ΔΗΜΟΣΙΩΝ ΔΑΠΑΝΩΝ ΚΑΙ ΤΑ ΑΙΤΙΑ ΑΥΤΗΣ

§ 1. Αύξουσα τάσις τῶν δημοσίων δαπανῶν.

Περὶ τὰ τέλη τοῦ παρελθόντος Αἰῶνος ὁ Γερμανὸς οἰκονομολόγος Adolf Wagner διεπίστωσεν ἐκ τῆς μελέτης τῶν διεθνῶν δημοσιονομικῶν στατιστικῶν καὶ τῆς διεθνoῦς δημοσιονομικῆς ἱστορίας μίαν τάσιν συνεχoῦς διογκώσεως τῶν χρηματικῶν δαπανῶν τῶν διαφόρων Κρατῶν καὶ γενικώτερον τῶν δημοσίων δαπανῶν. Ἐκ τῆς διαπιστώσεως ταύτης ὁ Wagner προήχθη εἰς τὴν διατύπωσιν ἑνὸς οἰκονομικοῦ νόμου, ὁ ὁποῖος εἶναι γνωστός εἰς τὴν οἰκονομικὴν ἐπιστήμην ὡς ὁ *νόμος τῆς αὐξούσης τάσεως τῶν δημοσίων δαπανῶν*. Ὁ νόμος οὗτος τοῦ Wagner διετήρησεν ἀμείωτον τὴν ἰσχύν του καὶ κατὰ τὸν παρόντα αἰῶνα, ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ ὁποῖου μέχρι σήμερον ἐσημειώθη εἰς ὅλας τὰς χώρας μίᾳ συνεχῆς, καὶ μάλιστα μὲ ἀύξοντα ρυθμόν, διογκώσις τῶν Δημοσίων Προϋπολογισμῶν.

Τὸ φαινόμενον τῆς αὐξούσης τάσεως τῶν δημοσίων δαπανῶν, παρατηρήθη καὶ εἰς τὴν χώραν μας, ὅπως ἀποδεικνύει ὁ κατωτέρω παρατιθέμενος πίναξ τῆς ἐξελίξεως τῶν δαπανῶν τοῦ Ἑλληνικοῦ Κράτους, κατὰ τὰ ἔτη 1858 ἕως 1966 :

Ἐξελίξις χρηματικῶν δαπανῶν τοῦ Ἑλληνικοῦ Κράτους

(εἰς ἑκατομ. δραχμῶν τρεχοῦσης ἀξίας)

<i>Ἔτη</i>	
1858	27
1883	72
1908	134
1919	1.250
1925	7.922
1931	11.076
1938	14.470
1947	3.570.800
1950	5.245.000
1957	15.300
1959	17.516

1960	19.089
1962	24.133
1963	27.947 (1)
1966	43.215 (1)
1967	52.784 (1)
1968	58.240 (1)
1969	65.700 (1)

§ 2. Τὰ αἷτια τῆς αὐξήσεως τῶν δημοσίων δαπανῶν.

Κατὰ τὸν Wagner ἡ αὐξουσα αὕτη τάσις τῶν δημοσίων δαπανῶν ὀφείλεται εἰς τὴν συνεχῆ ἐπέκτασιν τῶν δημοσίων δραστηριοτήτων, ὡς καὶ εἰς τὴν αὐξησιν τῆς ποσότητος καὶ βελτίωσιν τῆς ποιότητος τῶν ὑπηρεσιῶν τὰς ὁποίας τὸ σύγχρονον Κράτος παρέχει πρὸς τὸ Κοινωνικὸν Σύνολον. Μὲ ἄλλους λόγους ὀφείλεται αὕτη εἰς τὸ γεγονός ὅτι τὸ Κράτος ἀναλαμβάνει συνεχῶς νέας λειτουργίας καὶ ἐπιτελεῖ ὄλονεν καλύτερον τὰς παλαιὰς αὐτοῦ λειτουργίας.

Εἰς τὴν πραγματικότητα, πλὴν τοῦ ἀνωτέρω ὑπὸ τοῦ Wagner ἐπισημανθέντος αἰτίου, καὶ ἄλλοι παράγοντες ἐπέδρασαν καὶ ἐπιδροῦν αὐξητικῶς ἐπὶ τῶν δημοσίων δαπανῶν, προκαλοῦντες διόγκωσιν τοῦ Δημοσίου Προϋπολογισμοῦ τῶν διαφόρων χωρῶν :

Γενικῶς δυνάμεθα νὰ διακρίνωμεν δύο διαφόρους κατηγορίας αἰτίων αὐξήσεως τῶν δημοσίων δαπανῶν : αἷτια φαινομενικῆς αὐξήσεως καὶ αἷτια πραγματικῆς αὐξήσεως τούτων. Μὲ ἄλλους λόγους, αἷτια τὰ ὁποῖα προκαλοῦν μόνον αὐξησιν τῶν χρηματικῶν οὐχὶ δὲ καὶ τῶν πραγματικῶν δημοσίων δαπανῶν, καὶ αἷτια τὰ ὁποῖα προκαλοῦν αὐξησιν ταυτοχρόνως τῶν χρηματικῶν καὶ τῶν πραγματικῶν δαπανῶν. Εἰς τὴν περίπτωσιν τῶν αἰτίων τῆς δευτέρας κατηγορίας, ἢ ὑπ' αὐτῶν προκαλουμένη *αὐξησις τῶν πραγματικῶν δαπανῶν, ἄλλοτε μὲν συνοδεύεται*, ὡς θὰ ἴδωμεν κατωτέρω, *ἀπὸ ἐπέκτασιν τῶν δημοσίων δραστηριοτήτων ἢ βελτίωσιν τῆς ποιότητος τῶν ὑπὸ τοῦ Δημοσίου παρεχομένων πρὸς τὸ Κοινωνικὸν Σύνολον ὑπηρεσιῶν. Ἄλλοτε δὲ λαμβάνει χώραν αὕτη ἐπὶ ἀμεταβλήτου τῆς ποσότητος καὶ ποιότητος τῶν ἀνωτέρω ὑπηρεσιῶν.* Τὸ τελευταῖον τοῦτο συμβαίνει κυρίως εἰς τὰς περιπτώσεις κατὰ τὰς ὁποίας ἡ αὐξησις τῶν πραγματικῶν δημοσίων δαπανῶν εἶναι συνέπεια τῆς αὐξήσεως τοῦ πληθυσμοῦ τῆς περὶ ἧς πρόκειται χώρας, ἢ τῆς ἐδαφικῆς ἐπεκτάσεως τοῦ Κράτους, ἢ τῶν τεχνολογικῶν προσόδων, ἢ τῆς ἐξοπλιστικῆς ἀμίλλης τῶν Κρατῶν ἢ τέλος τῆς παρεκκλίσεως ἐκ τῆς ὀρθολογικῆς ἀρχῆς κατὰ τὴν διενέργειαν δημοσίων δαπανῶν, δηλαδὴ τῆς αὐξήσεως τοῦ χρηματικοῦ καὶ κοινωνικοῦ κόστους τῶν δημοσίων δραστηριοτήτων.

1. Προϋπολογισθεῖσαι δαπάναι.

§ 3. Ἡ φαινομενικὴ αὐξήσις τῶν δημοσίων δαπανῶν.

Ἡ αὐξήσις τῶν δημοσίων δαπανῶν εἶναι φαινομενικὴ, δηλαδή οὐχὶ πραγματικὴ εἰς δύο περιπτώσεις :

Ἡ πρώτη καὶ σπουδαιότερα περίπτωσις φαινομενικῆς αὐξήσεως εἶναι ἐκείνη περὶ τῆς ὁποίας ἐγένετο ἤδη λόγος ἀνωτέρω, ἡ περίπτωσις δηλαδή κατὰ τὴν ὁποίαν ἔχουμεν μόνον αὐξήσιν τῶν χρηματικῶν δαπανῶν, οὐδεμίαν δὲ αὐξήσιν τῶν πραγματικῶν δημοσίων δαπανῶν. Ἡ ἡ αὐξήσις τῶν χρηματικῶν δημοσίων δαπανῶν συνοδεύεται ἀπὸ μείωσιν τῶν πραγματικῶν δαπανῶν. Φαινομενικὴ βεβαίως εἶναι ἐν μέρει ἡ αὐξήσις τῶν δημοσίων δαπανῶν καὶ ὅταν ἔχουμεν παράλληλον αὐξήσιν τῶν πραγματικῶν δαπανῶν, ἀλλ' ἡ αὐξήσις αὐτῶν λαμβάνει χώραν κατὰ ποσοστὸν μικρότερον τοῦ ποσοστοῦ αὐξήσεως τῶν χρηματικῶν δαπανῶν.

Ὅπως εἶναι εὐνόητον, αὐξήσις τῶν χρηματικῶν δημοσίων δαπανῶν ἡ ὁποία δὲν συνοδεύεται ὑπὸ αὐξήσεως ἢ ἀντιστοίχου αὐξήσεως τῶν πραγματικῶν δαπανῶν σημειοῦται εἰς περιόδους **μειώσεως τῆς ἀγοραστικῆς δυνάμεως τοῦ νομισματός**, λόγφ πληθωρισμοῦ ἢ λόγφ αὐξήσεως τοῦ κόστους παραγωγῆς τῶν διαφόρων ἀγαθῶν ἢ ὑπηρεσιῶν. Οὕτως, ἡ παρατηρουμένη εἰς τὸν ἀνωτέρω παρατεθέντα πίνακα αὐξήσις τῶν δαπανῶν τοῦ Ἑλληνικοῦ Κράτους μεταξὺ τῶν ἐτῶν 1908 καὶ 1919, ὀφείλεται κατὰ ἓν σημαντικὸν μέρος εἰς τὴν ἐπελθούσαν κατὰ τὸ μεσολαβῆσαν μεταξὺ τῶν ἐτῶν τούτων χρονικὸν διάστημα ὑποτίμησιν τῆς δραχμῆς, ἡ ὁποία κατέστησεν ἀναγκαῖον εἰς τὸ Ἑλληνικὸν Δημόσιον ὅπως ὑποβάλλεται εἰς ἀντιστοίχως μεγαλυτέρας ἢ πρότερον χρηματικὰς δαπάνας διὰ νὰ προμηθευθῇ τὰς ἰδίας ὡς καὶ πρότερον ποσότητος διαφόρων ἀγαθῶν καὶ ὑπηρεσιῶν (κυρίως τῶν ὑπηρεσιῶν τῶν Δημοσίων Ὑπαλλήλων). Τὸ αὐτὸ ἰσχύει, καὶ μάλιστα κατὰ μείζονα λόγον, διὰ τὴν παρατηρουμένην μεταξὺ τοῦ 1938 καὶ 1947 διόγκωσιν τῶν κρατικῶν δαπανῶν. Καὶ ἡ διόγκωσις αὕτη ὀφείλεται καὶ δὴ κατὰ τὸ μεγαλύτερον αὐτῆς μέρος εἰς τὴν ὑποτίμησιν τῆς δραχμῆς, ἡ ὁποία ἐπῆλθε βαθμιαίως μετὰ τὴν κατὰ τὸ ἔτος 1944 συντελεσθεῖσαν νομισματικὴν ἐξυγίανσιν. Ἀντιθέτως, ἡ μείωσις τῶν κρατικῶν δαπανῶν ἡ ὁποία ἐμφανίζεται εἰς τὸν ἀνωτέρω πίνακα μεταξὺ τῶν ἐτῶν 1950 καὶ 1957 εἶναι ἐξ ὀλοκλήρου φαινομενικὴ ὑπὸ τὴν ἔννοιαν ὅτι δὲν συνοδεύεται αὕτη ἀπὸ μείωσιν τῶν πραγματικῶν δαπανῶν τοῦ Ἑλληνικοῦ Κράτους, αἱ ὁποιαὶ ἀντιθέτως ἐσημείωσαν αὐξήσιν κατὰ τὴν περίοδον ταύτην. Ὀφείλεται δὲ ἡ ἐμφανιζομένη εἰς τὸν πίνακα μείωσις τῶν χρηματικῶν δαπανῶν εἰς τὴν κατὰ τὸ ἔτος 1954 γενομένην ἀπάλειψιν τῶν τριῶν μηδενικῶν ἐκ τῶν τότε ἐν κυκλοφορίᾳ χιλιοδράχμων, συνεπεῖα τῆς ὁποίας αἱ χρηματικαὶ δαπάναι τοῦ Ἑλληνικοῦ Κράτους ἐμειώθησαν αὐτομάτως εἰς τὸ χιλιοστὸν τοῦ ποσοῦ εἰς τὸ ὁποῖον ἀνήρχοντο αὐταὶ κατὰ τὸν χρόνον τῆς ἀνωτέρω νομισματικῆς διαρρυθμίσεως.

Ἡ ἐπίδρασις τὴν ὁποίαν ἡ ὑψωσις τῶν τιμῶν ἀσκεῖ ἐπὶ τοῦ χρηματι-

κοῦ κόστους τῶν δημοσίων δραστηριοτήτων καὶ ἐπὶ τῆς εἰκόνας τὴν ὁποῖαν παρουσιάζει ἡ ἐξέλιξις τῶν δημοσίων δαπανῶν εἶναι δυνατόν νὰ ἐξουδετερωθῇ δι' ἀναγωγῆς τῶν δημοσίων προϋπολογισμῶν εἰς νομισματικὰς μονάδας σταθερᾶς ἀξίας, ἥτοι δι' ἐκφράσεως τῶν ποσῶν τῶν δημοσίων δαπανῶν ἐκάστου ἔτους εἰς τιμαριθμικὰς μονάδας (π. χ. εἰς τιμαριθμικὰς δραχμάς).

*Ἡ δευτέρα περίπτωσις φαινομενικῆς αὐξήσεως τῶν δημοσίων δαπανῶν εἶναι ἡ περίπτωσις κατὰ τὴν ὁποῖαν ἡ σημειουμένη διόγκωσις τοῦ Προϋπολογισμοῦ Δαπανῶν ὠρισμένης Δημοσίας Οἰκονομίας ὀφείλεται εἰς *ἐπελθοῦσαν μεταβολὴν τοῦ φορέως τῶν δαπανῶν τῆς α' ἢ β' κατηγορίας*. Π. χ. ἡ δαπάνη διὰ τὴν λειτουργίαν μαθητικῶν συσσιτίων ἡ ὁποία καθ' ὑπόθεσιν ἐβάρυνε μέχρι τοῦδε τοὺς Δήμους καὶ τὰς Κοινότητας τῆς Χώρας, ἀναλαμβάνεται ἐφεξῆς ἀπὸ τὸ Ὑπουργεῖον Κοινωνικῆς Προνοίας. Συνέχεια τῆς μεταβολῆς ταύτης εἶναι ὅτι αὐξάνουν αἱ κοινωνικαὶ δαπάναι τῆς Δημοσίας Οἰκονομίας τοῦ Κράτους καὶ μειοῦνται αἱ ἀντίστοιχοι δαπάναι ἄλλων ὑποδεεστέρων Δημοσίων Οἰκονομιῶν. Ὑπὸ τὴν ἔννοιαν ταύτην ἔχομεν καὶ εἰς τὴν προκειμένην περίπτωσιν φαινομενικὴν καὶ οὐχὶ πραγματικὴν αὐξήσιν τῶν δημοσίων δαπανῶν.

§ 4. Ἡ πραγματικὴ αὐξήσις τῶν δημοσίων δαπανῶν καὶ τὰ αἴτια αὐτῆς.

Ἡ αὐξήσις τῶν δημοσίων δαπανῶν, περὶ τῆς ὁποίας ἐγένετο λόγος εἰς τὴν παράγραφον 1, εἶναι ὅμως — ἰδίως ἐὰν ἐξετάσωμεν ταύτην μακροχρονίως — κατὰ τὸ μεγαλύτερον αὐτῆς μέρος πραγματικὴ, εἶναι δηλ. αὐξήσις τῶν συνολικῶν πραγματικῶν δημοσίων δαπανῶν καὶ εἶναι ἀκόμη αὐξήσις ἡ ὁποία, ὅπως ἤδη ἐλέχθη, συντελεῖται μὲ ἐπιταχυνόμενον ρυθμὸν.

Ἡ ἐπιταχυνόμενη αὕτη αὐξήσις τῶν δημοσίων δαπανῶν ἐμφανίζεται καλλίτερον, ὅταν ἀντὶ νὰ ἐξετάσωμεν τὴν ἐξέλιξιν τοῦ ἀπολύτου αὐτῶν μεγέθους (βλ. ἄνωτ.), συγκρίνωμεν τὸ μεταβαλλόμενον μέγεθος αὐτῶν πρὸς τὸ μεταβαλλόμενον μέγεθος τοῦ Ἐθνικοῦ Εἰσοδήματος ἢ τοῦ ἐγχωρίου ἐθνικοῦ προϊόντος ἐκάστης χώρας. Οὕτως εἰς τὰς Η. Π. Α. αἱ συνολικαὶ ὁμοσπονδιακαὶ καὶ κρατικαὶ δαπάναι αἱ ὁποῖαι τὸ ἔτος 1913 ἀντιπροσώπευον τὰ 8% τοῦ ἀκαθαρίστου ἐγχωρίου προϊόντος, συνεχῶς αὐξανόμεναι ἔκτοτε, ἔφθασαν ν' ἀντιπροσωπεύουν τὸ ἔτος 1938 τὰ 21%, τὸ 1957 τὰ 28% καὶ τὸ 1961 τὰ 32% τοῦ ἀκαθαρίστου ἐγχωρίου προϊόντος τῆς χώρας ταύτης. Εἰς τὴν Μεγάλην Βρετανίαν αἱ συνολικαὶ κρατικαὶ δαπάναι, ὑπολογιζόμεναι ὡσαύτως εἰς πῶσοτον τοῦ ἀκαθαρίστου ἐγχωρίου προϊόντος, ἀπετέλουν τὸ 1913 τὰ 12,4% τούτου, τὸ 1938 τὰ 30%, καὶ τὸ 1955 τὰ 36,6%. Διὰ τὴν περίπτωσιν τῶν δαπανῶν τοῦ Ἑλληνικοῦ Κράτους ἡ σύγκρισις δαπανῶν πρὸς Ἐθνικὸν Εἰσόδημα, γενομένη ἀπὸ τοῦ ἔτους 1938 μέχρι τοῦ ἔτους 1962 κατέληξεν εἰς τὰ κατωτέρω ἀποτελέσματα:

**Συνολικαὶ Δαπάναι Προϋπολογισμοῦ τοῦ Ἑλληνικοῦ Κράτους
% τοῦ Καθαροῦ Ἐθνικοῦ Εἰσοδήματος.**

Ἔτη	
1938	19,6
1957	21,8
1958	21,5
1960	23,4
1961	23,5
1962	24,7
1964	27,2

Τὸ γεγονός τῆς συνεχοῦς αὐξήσεως τῶν δημοσίων δαπανῶν καθιστᾷ ἀναγκαῖον ὅπως ἐρευνηθοῦν οἱ παράγοντες οἱ ὁποῖοι ἀσκοῦν ἀνυψωτικὴν ἐπίδρασιν ἐπὶ τοῦ ἐπιπέδου αὐτῶν.

Τὰ διάφορα αἷτια πραγματικῆς αὐξήσεως τῶν δημοσίων δαπανῶν δυνάμεθα νὰ κατατάξωμεν εἰς τρεῖς κατηγορίας: Ἡ πρώτη ἐξ αὐτῶν περιλαμβάνει αἷτια τὰ ὁποῖα *δροῦν ἐφ' ἅπαξ καὶ προκαλοῦν προσωρινὴν μόνον αὐξῆσιν* τῶν δημοσίων δαπανῶν. Ἡ δευτέρα κατηγορία περιλαμβάνει αἷτια τὰ ὁποῖα *δροῦν ὡσαύτως ἐφ' ἅπαξ, προκαλοῦν ὁμως μόνιμον*, δηλ. διατηρουμένην *αὐξῆσιν* τῶν δημοσίων δαπανῶν. Ἡ τρίτη, τέλος, κατηγορία περιλαμβάνει αἷτια τὰ ὁποῖα *δροῦν μονίμως, προκαλοῦν δὲ ὄχι μόνον διαρκῆ, ἀλλὰ καὶ προϊούσαν αὐξῆσιν* τῶν δημοσίων δαπανῶν, ἥτοι αὐξῆσιν ἢ ὁποία μὲ τὴν πάροδον τοῦ χρόνου καθίσταται ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον μεγαλυτέρα. Σημειωτέον, τέλος, ὅτι ἀνεξαρτήτως τῶν αἰτίων εἰς τὰ ὁποῖα ὀφείλεται ἡ συνεχῆς αὐξῆσις τῶν δημοσίων δαπανῶν, αὕτη κατέστη ἐν πολλοῖς δυνατὴ διὰ τῆς ἀναπτύξεως τῆς Δημοσίας Πίστεως. Διότι, ὡς εἶδομεν εἰς τὸ οἰκεῖον κεφάλαιον τοῦ τμήματος περὶ Δημοσίας Πίστεως, τὰ δημοσία δάνεια διευρύνουν σημαντικῶς τὰς δυνατότητας αὐξήσεως τῶν δημοσίων δαπανῶν, διότι δημιουργοῦν ἐν σημαντικῶν συμπληρωματικῶν μέσον διὰ τὴν κάλυψιν αὐτῶν, ἢ ὁποία μέχρις ἐνὸς ὁρίου μόνον εἶναι δυνατὴ διὰ τῆς φορολογίας.

§ 5. Ἐφ' ἅπαξ δρῶντα αἷτια παροδικῆς αὐξήσεως τῶν δημοσίων δαπανῶν.

Αἷτια ἐφ' ἅπαξ δρῶντα καὶ προκαλοῦντα προσωρινὴν αὐξῆσιν τῶν δημοσίων δαπανῶν εἶναι: α) οἱ πόλεμοι (κατὰ κύριον λόγον), β) αἱ φυσικαὶ καταστροφαὶ καὶ γ) ἡ παρέκκλισις ἀπὸ τῆς ὀρθολογικῆς ἀρχῆς κατὰ τὴν διενέργειαν δημοσίων δαπανῶν.

Πόσον σημαντικὴ εἶναι ἡ αὐξητικὴ ἐπίδρασις τὴν ὁποίαν ἀσκοῦν οἱ πόλεμοι ἐπὶ τοῦ ὕψους τῶν δαπανῶν τοῦ Κρατικοῦ Προϋπολογισμοῦ τῶν διαφόρων χωρῶν καθίσταται ἐμφανὲς ἐὰν ληφθῇ ὑπ' ὄψιν ὅτι ὁ Α' Παγ-

κόσμιος Πόλεμος ἐστοίχισεν, συμφώνως πρὸς ὑπολογισμοὺς τοῦ Seligman εἰς ὅλας ὁμοῦ τὰς χώρας αἱ ὁποῖαι συμμετέσχον τοῦ πολέμου ἐκείνου, 420 δισεκατομμύρια χρυσῶν δολλαρίων. Ἐνῶ τὸ χρηματικὸν κόστος τοῦ Β' Παγκοσμίου Πολέμου εἶχεν ὑπολογισθῆ πρὸ ἐτῶν κατὰ τρόπον χονδρικὸν εἰς τὸ ποσὸν τῶν 4.000 δισεκατομμυρίων δολλαρίων, συμπεριλαμβανομένων εἰς τὸ ποσὸν τοῦτο τῶν διαφορῶν ὑπὸ τοῦ Πολέμου προκληθεισῶν ὑλικῶν καὶ προσωπικῶν ζημιῶν, ἀλλὰ μὴ συμπεριλαμβανομένου τοῦ ποσοῦ τῶν κατὰ τὴν εἰρηνικὴν περίοδον διενεργουμένων, ἀλλ' εἰς τὸν πόλεμον ὀφειλομένων, δημοσίων δαπανῶν. Τοιαῦται δαπάναι εἶναι κυρίως αἱ δαπάναι διὰ τὴν συνταξιοδότησιν τῶν θυμάτων τοῦ πολέμου, αἱ δαπάναι διὰ τὴν καταβολὴν πολεμικῶν ἀποζημιώσεων εἰς ξένας Κυβερνήσεις ἢ ὑπηκόους ξένων Κρατῶν ἢ καὶ εἰς τοὺς ἰδίους ὑπηκόους (ἀποζημιώσεις πυροπαθῶν ἢ ἰδιοκτητῶν ἐπιταχθέντων κατὰ τὸν πόλεμον μεταφορικῶν μέσων), ὡς καὶ αἱ δαπάναι οικονομικῆς ἀνασυγκροτήσεως μετὰ τὴν λῆξιν τοῦ πολέμου. Ἡ ἀνάγκη διενεργείας τῶν ἀνωτέρω δαπανῶν ἔχει ὡς συνέπειαν ὅτι *ἡ αὐξητικὴ ἐπὶ τῶν δαπανῶν τοῦ Κρατικοῦ Προϋπολογισμοῦ ἐπίδρασις τοῦ Πολέμου συνεχίζεται καὶ μετὰ τὴν λῆξιν αὐτοῦ*. Ἐκτὸς ὅμως τοῦ λόγου τούτου, οἱ Κρατικοὶ Προϋπολογισμοὶ τῆς Εἰρηνικῆς Περιόδου ἐπιβαρύνονται μὲ προσϊέτους δαπάνας ὑπὸ τοῦ Πολέμου προκληθείσας καὶ διὰ τὸν πρόσθετον λόγον ὅτι ἐν μέρος τῶν συνολικῶν πολεμικῶν δαπανῶν καλύπτονται προϋπολογιστικῶς διὰ τῆς συνάψεως δανείων (πολεμικὰ δάνεια) τὰ ὁποῖα κατὰ τὸ μεγαλύτερον αὐτῶν μέρος ἐξυπηρετοῦνται ἐπὶ πολλὰ ἔτη μετὰ τὴν λῆξιν τοῦ πολέμου.

Εὐνόητον τυγχάνει ὅτι παροδικὴ εἶναι καὶ ἡ αὐξητικὴ ἐπίδρασις τὴν ὁποίαν ἀσκοῦν ἐπὶ τῶν πραγματικῶν δαπανῶν τοῦ Δημοσίου Προϋπολογισμοῦ *αἱ φυσικαὶ καταστροφαί*. Εὐνόητον εἶναι ἐπίσης ὅτι ἡ ἔκτασις τῆς ὑπὸ φυσικῶν καταστροφῶν προκαλουμένης προσωρινῆς αὐξήσεως τῶν δημοσίων δαπανῶν ποικίλλει κατὰ περιπτώσεις, ἀναλόγως τῆς ἐκτάσεως ἐκάστης φυσικῆς καταστροφῆς.

Τέλος καὶ *ἡ παρέκκλισις ἐκ τῆς ὀρθολογικῆς ἀρχῆς* κατὰ τὴν διενέργειαν δημοσίων δαπανῶν (π. χ. ἡ κατασκευὴ ὄρισμένου δημοσίου ἔργου εἰς τιμὴν ἀνωτέραν τῆς κανονικῆς ἢ ἡ ἐκτέλεσις μιᾶς στρατιωτικῆς ἀσκῆσεως κατὰ τρόπον περισσότερον τοῦ δέοντος δαπανηρὸν ἢ ὁ διορισμὸς καὶ ἡ μισθοδοσία ὑπεραρίθμων ὑπαλλήλων εἰς διαφόρους Δημοσίας Ὑπηρεσίας κ.λ.π.) ἀποτελεῖ ὡσαύτως ἐφ' ἅπαξ δρῶν αἰτίων, τὸ ὁποῖον προκαλεῖ παροδικὴν αἴξησιν τοῦ χρηματικοῦ κόστους παραγωγῆς τῶν ὑπὸ τοῦ Κράτους παρεχομένων πρὸς τὸ Κοινωνικὸν Σύνολον ὑπηρεσιῶν, δηλ. προσωρινὴν αὐξήσιν τῶν δημοσίων δαπανῶν. Ἡ ἐκ τοῦ λόγου τούτου αὐξήσις εἶναι δυνατὸν ὅμως νὰ εἶναι καὶ μόνιμος, ἐὰν εἶναι μόνιμος καὶ ἡ ἐπίδρασις τοῦ αἰτίου τὸ ὁποῖον προκαλεῖ ταύτην—ὡς τοῦτο συμβαίνει εἰς τὴν περίπτωσιν π. χ. ὑπερβολικῆς αὐξήσεως τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ὑπὸ τῶν διαφορῶν Κρατικῶν Ὑπηρεσιῶν χρησιμοποιουμένων αὐτοκινήτων, ἢ ὁποῖα προκαλεῖ μόνιμον

αύξησιν τῶν συνολικῶν δαπανῶν λειτουργίας τοῦ Διοικητικοῦ Μηχανισμοῦ τοῦ Κράτους.

§ 6. Ἐφ' ἅπαξ δρῶντα αἷτια μόνιμου αὐξήσεως τῶν δημοσίων δαπανῶν.

Αἷτια ἐφ' ἅπαξ μὲν δρῶντα, προκαλοῦντα ὅμως μόνιμον, ἤτοι διατηρουμένην, αὐξησιν τῶν δημοσίων δαπανῶν εἶναι ἡ ἐδαφικὴ ἐπέκτασις τοῦ Κράτους (προσάρτησις νέων ἐδαφῶν), ἡ αὐξησης τοῦ πληθυσμοῦ, ἡ αὐξησης τῆς ἀναλογίας τοῦ πληθυσμοῦ τῶν ἀστικῶν κέντρων ἐπὶ τοῦ συνολικοῦ πληθυσμοῦ, ἡ κατασκευὴ ὠρισμένων δημοσίων ἔργων διὰ τὴν ἀξιοποίησιν τῶν ὁποίων καθίσταται ἀναγκαία ἡ μόνιμος αὐξησης τῶν λεγομένων καταναλωτικῶν δημοσίων δαπανῶν, ὡς καὶ ἡ ἐπέκτασις τῆς δημοσίας ἐπιχειρηματικῆς δραστηριότητος.

Ἡ προσάρτησις νέων ἐδαφῶν προκαλεῖ μόνιμον αὐξησιν τῶν δαπανῶν τῶν διαφόρων Κλάδων τῆς Διοικήσεως, καθισταμένην ἀναγκαίαν διὰ τὴν ἱκανοποίησιν τῶν συλλογικῶν ἀναγκῶν τοῦ πληθυσμοῦ ὅστις εἶναι ἐγκατεστημένος εἰς τὰ προσαρτηθέντα ἐδάφη, ἤτοι διὰ τὴν ἐπέκτασιν τῆς λειτουργίας τῶν διαφόρων Κλάδων τῆς Διοικήσεως εἰς τὰ ἐδάφη ταῦτα, ὡς καὶ διὰ τὴν ἐπέκτασιν εἰς ταῦτα τῆς Κοινωνικῆς Προνοίας καὶ διὰ τὴν κατασκευὴν δημοσίων ἔργων πρὸς τὸν σκοπὸν οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως τῶν νέων διαμερισμάτων τῆς Ἐπικρατείας. Οὕτως, ἡ πραγματοποιηθεῖσα μετὰ τὸν Β' Παγκόσμιον Πόλεμον προσάρτησις τῆς Δωδεκανήσου εἰς τὴν Ἑλλάδα ἔσχεν ὡς συνέπειαν τὴν μόνιμον αὐξησιν τῶν δαπανῶν τοῦ Ἑλληνικοῦ Κράτους, τὸ ποσὸν τῆς ὁποίας ἐμφανίζεται εἰς τὸν Προϋπολογισμὸν Δωδεκανήσου, ὁ ὁποῖος εἶναι προσηρημένος εἰς τὸν κύριον Προϋπολογισμὸν τοῦ Ἑλληνικοῦ Κράτους.

Ἡ αὐξησης τοῦ πληθυσμοῦ ἀποτελεῖ ὡσαύτως αἷτιον τὸ ὁποῖον καὶ ὅταν δρῶν ἐφ' ἅπαξ προκαλεῖ μόνιμον αὐξησιν τῶν δημοσίων δαπανῶν, ἐφ' ὅσον βεβαίως ὁ πληθυσμὸς διατηρῆται εἰς τὸ αὐξηθὲν ἐπίπεδον αὐτοῦ, ἄλλως ἢ αὐξησης τῶν δημοσίων δαπανῶν τὴν ὁποίαν προκαλεῖ ἡ αὐξησης τοῦ πληθυσμοῦ εἶναι παροδική, Ἐάν, ἀντιθέτως, ἡ αὐξησης τοῦ πληθυσμοῦ ὄχι μόνον διατηρῆται, ἀλλὰ καὶ συνεχίζεται, προκαλεῖ αὕτη, ὡς εἶναι εὐνόητον, ὄχι μόνον μόνιμον, ἀλλὰ καὶ ἐπιτεινομένην μετὰ τὴν πάροδον τοῦ χρόνου αὐξησιν τῶν δημοσίων δαπανῶν.

Ὁ λόγος διὰ τὸν ὁποῖον ἡ αὐξησης τοῦ πληθυσμοῦ ἐπιδρῶν αὐξητικῶς ἐπὶ τῶν δημοσίων δαπανῶν εἶναι ὅτι ὅταν αὐξάνῃ ὁ πληθυσμὸς καθίσταται ἀναγκαία ἡ διενέργεια μεγαλυτέρων ἢ μέχρι τοῦδε δημοσίων δαπανῶν πρὸς κάλυψιν τῶν μεγαλυτέρων ἢ μέχρι τοῦδε συλλογικῶν ἀναγκῶν τοῦ αὐξηθέντος ἢ αὐξανόμενου πληθυσμοῦ. Π.χ. ἡ αὐξησης τοῦ πληθυσμοῦ καθιστᾷ ἀναγκαίαν τὴν ἰδρυσιν καὶ συντήρησιν περισσοτέρων δημοσίων διδαστηρίων, τὴν ἰδρυσιν περισσοτέρων δικαστηρίων, περισσοτέρων ἀστυνομικῶν,

μικῶν καταστημάτων, τὴν ἀνέγερσιν προσθέτων στρατώνων καὶ τὴν συντήρησιν μεγαλυτέρου ἀριθμοῦ στρατιωτῶν. Ἐπίσης ἡ αὔξησις τοῦ πληθυσμοῦ καθιστᾷ ὡς εἶναι εὐνόητον ἀναγκαίαν τὴν αὔξησιν τῶν δαπανῶν Κοινωνικῆς Προνοίας καὶ Δημοσίας Ὑγιεινῆς, ὡς καὶ τὴν αὔξησιν τῶν δαπανῶν διὰ τὴν κατασκευὴν παραγωγικῶν δημοσίων ἔργων πρὸς τὸν σκοπὸν ὅπως μὴ ὑπολειφθῆ ἡ αὔξησις τοῦ πραγματικοῦ Ἐθνικοῦ Εἰσοδήματος τῆς αὔξησεως τοῦ πληθυσμοῦ, καὶ συνεπῶς ἀποφευχθῆ πτώσις τοῦ κατὰ κεφαλὴν εἰσοδήματος.

Πρέπει ὅμως νὰ σημειωθῆ ὅτι ἡ αὔξησις τοῦ πληθυσμοῦ διὰ τῆς ἐπιδράσεως τὴν ὁποίαν κατὰ τ' ἀνωτέρω ἀσκεῖ αὕτη ἐπὶ τῶν δημοσίων δαπανῶν δίδει ψευδῆ εἰκόνα τῆς ἐξελίξεως τῶν δημοσίων δραστηριοτήτων καὶ τῆς ἐξελίξεως τῆς ποιότητος τῶν ὑπὸ τοῦ Κράτους παρεχομένων ὑπηρεσιῶν. Τοῦτο καθίσταται φανερόν, ἐὰν πρὸς στιγμὴν ὑποθέσωμεν ὅτι ἡ αὔξησις τῶν δημοσίων δαπανῶν ὀφείλεται ἀποκλειστικῶς εἰς τὴν αὔξησιν τοῦ πληθυσμοῦ. Εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν τὸ κατὰ κεφαλὴν ποσὸν τῶν δημοσίων δαπανῶν παραμένει ἀμετάβλητον, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον σημαίνει ὅτι παρὰ τὴν σημειωθείσαν πραγματικὴν αὔξησιν τοῦ συνολικοῦ ποσοῦ τῶν δημοσίων δαπανῶν οὐδεμία ἐπῆλθεν βελτίωσις τῆς ποσότητος ἢ τῆς ποιότητος τῶν ὑπὸ τοῦ Κράτους παρεχομένων πρὸς τὸ Κοινωνικὸν Σύνολον ὑπηρεσιῶν, οὔτε αὔξησις τοῦ χρηματικοῦ κόστους παραγωγῆς αὐτῶν.

Τούτου δοθέντος, διὰ νὰ δυνηθῶμεν νὰ παρακολουθήσωμεν διὰ μέσου τῆς ἐξελίξεως τῶν δημοσίων δαπανῶν τὴν πραγματικὴν ἐξέλιξιν τῆς ποσότητος καὶ ποιότητος τῶν ὑπηρεσιῶν τὰς ὁποίας τὸ Κράτος προσφέρει πρὸς τὸ Κοινωνικὸν Σύνολον ἢ πρὸς τὸν πληθυσμὸν τῶν κατ' ἰδίαν διαμερισμάτων τῆς χώρας, ὡς καὶ τὴν ἐξέλιξιν τοῦ χρηματικοῦ κόστους τῶν παρεχομένων ὑπηρεσιῶν, καὶ γενικώτερον διὰ νὰ ἀποκτήσωμεν σαφῆ εἰκόνα τῆς ἐξελίξεως τῶν δημοσίων δαπανῶν, θὰ πρέπει νὰ ἐξουδετερώσωμεν τὴν ἐπίδρασιν τὴν ὁποίαν ἀσκεῖ ἐπὶ τοῦ ὕψους αὐτῶν ἡ αὔξησις τοῦ πληθυσμοῦ. Τοῦτο ἐπιτυγχάνεται ὅταν ὑπολογίσωμεν τὸ ὕψος τῶν κατὰ κεφαλὴν δημοσίων δαπανῶν, ἀντὶ νὰ λάβωμεν ὑπ' ὄψιν τὸ συνολικὸν ποσὸν αὐτῶν.

Ὅταν ὑπολογίσωμεν τὰς κατὰ κεφαλὴν δημοσίας δαπάνας, θὰ διαπιστώσωμεν ὅτι πολλάκις ἡ αὔξησις τοῦ πληθυσμοῦ ἐπιδρᾷ ἐπ' αὐτῶν οὐχὶ αὐξητικῶς, ἀλλ' ἀντιθέτως μειωτικῶς. Ἡ ἐξήγησις τοῦ φαινομένου τούτου πρέπει ν' ἀναζητηθῆ εἰς τὰ κατιόντα ἔξοδα παραγωγῆς τῶν διαφόρων ὑπὸ τοῦ Κράτους παρεχομένων ὑπηρεσιῶν, ὅταν ἡ παραγωγή αὕτη γίνεται εἰς μεγάλην κλίμακα πρὸς ἱκανοποίησιν τῶν ἀναγκῶν τοῦ αὐξηθέντος πληθυσμοῦ. Διὰ νὰ καταστῆ τοῦτο εὐχερέστερον ἀντιληπτὸν ἅς λάβωμεν ὡς παράδειγμα τὸ χρηματικὸν κόστος λειτουργίας τῶν δημοσίων διδαστηρίων στοιχειώδους ἐκπαιδεύσεως. Τὸ κόστος τοῦτο εἶναι, ὡς εἶναι εὐνόητον, ἀναλογικῶς ὑψηλότερον εἰς ἀραιοκαταφυκμένας ἀγροτικὰς περιοχάς, διότι εἰς τὰ σχολεῖα τὰ ὁποῖα λειτουργοῦν εἰς τὰς περιοχὰς ταύτας

φοιτᾶ μικρότερος, ἐν συγκρίσει πρὸς τὰς πυκνοκατφικημένας περιοχάς, ἀριθμὸς μαθητῶν. Συνεπῶς, τὸ μέσον κόστος ἐκπαιδεύσεως ἐκάστου μαθητοῦ εἶναι ἐκεῖ ὑψηλότερον. Τοῦτο βεβαίως ὑπὸ τὴν προϋπόθεσιν ὅτι τὰ εἰς τὴν ὑπαιθρον λειτουργοῦντα δημόσια ἐκπαιδευτήρια εἶναι καλῶς ἐξοπλισμένα καὶ ἐπαρκῶς ἐπληρωμένα. Τὸ αὐτὸ ἰσχύει διὰ τὸ κόστος λειτουργίας τῶν ταχυδρομικῶν ἢ τηλεφωνικῶν γραφείων τὰ ὁποῖα εἶναι ἐγκατεστημένα εἰς ἀραιοκατφικημένας περιοχάς, τὸ ὅποιον εἶναι διὰ τὸν ἴδιον ὡς ἀνωτέρω λόγον ἀναλογικῶς ὑψηλότερον. Πολλάκις μάλιστα ἡ λειτουργία εἰς ἀραιοκατφικημένας περιοχάς τῶν γραφείων τούτων εἶναι παθητικὴ, δηλ. ἡ ἐκμετάλλευσις καταλείπει ζημίας.

Ἡ αὔξησις τῆς ἀναλογίας τοῦ πληθυσμοῦ τῶν ἀστικῶν κέντρων ἐπὶ τοῦ συνολικοῦ πληθυσμοῦ, ἀποτελεῖ αἷτιον μονίμου αὔξεσως τῶν δημοσίων δαπανῶν. Τοῦτο συμβαίνει διὰ τὸν λόγον ὅτι αἱ δαπάναι τοῦ Κράτους καὶ τῶν Ὁργανισμῶν Τοπικῆς Αὐτοδιοικήσεως πρὸς κάλυψιν τῶν διαφόρων συλλογικῶν ἀναγκῶν τῶν κατοίκων τῶν ἀστικῶν κέντρων εἶναι ἀναλογικῶς μεγαλύτεροι συγκρινόμενοι πρὸς τὰς ἀντιστοίχους δαπάνας αἱ ὁποῖαι διενεργοῦνται εἰς τὴν ὑπαιθρον χώραν : **Πρῶτον :** τὸ Κράτος, οἱ Δήμοι ἢ καὶ ἄλλα Νομικὰ Πρόσωπα Δημοσίου Δικαίου **εἶναι ἠναγκασμένα νὰ κάμνουν ὄρισμένα δημόσια ἔργα καὶ νὰ ὑποβληθοῦν εἰς ἄλλας δαπάνας, αἱ ὁποῖαι δὲν εἶναι ἀναγκαῖον νὰ γίνουν προκειμένου περὶ Ἀγροτικῶν Κοινοτήτων.** Οὕτω, θὰ πρέπει νὰ κατασκευασθοῦν πρὸς κάλυψιν τῶν ἀναγκῶν τῶν κατοίκων μιᾶς πόλεως ἀποχευτικὰ ἔργα, παιδικοὶ κῆποι, δημόσιοι κῆποι, δημόσια λουτρὰ κλπ., θὰ πρέπει ἀκόμη νὰ ὀργανωθοῦν παιδικαὶ κατασκηνώσεις, ν' ἀνεγερθοῦν ἐργατικαὶ πολυκατοικίαι πρὸς στέγασιν τῶν ἐργατῶν βιομηχανίας, νὰ γίνουν ἐγκαταστάσεις πρὸς διευκόλυνσιν τῆς τροχαίας κινήσεως καὶ νὰ χρησιμοποιηθῇ εἰδικὸν ἀστυνομικὸν προσωπικὸν διὰ τὴν ἐποπτεῖαν ταύτης, νὰ κατασκευασθοῦν ὑπόγειοι καὶ ὑπέργειοι αὐτοκινητόδρομοι, νὰ λειτουργήσῃ εἰδικὴ ὑπηρεσία περισυλλογῆς καὶ καταστροφῆς ἀπορριμμάτων κ.ο.κ.

Κατὰ δεύτερον λόγον, **ὄρισμένοι ἀναγκαῖαι δημόσιαι δαπάναι,** κοιναὶ καὶ εἰς τὰ ἀστικά κέντρα καὶ εἰς τὴν ὑπαιθρον χώραν, **εἶναι ἀναλογικῶς μεγαλύτεροι εἰς τὰς πόλεις παρ' ὅσον εἶναι εἰς τὰς ἀγροτικὰς κοινοτήτας.** Π. χ. εἶναι ἀναλογικῶς μεγαλύτεροι ἢ δαπάνη ὑδρεύσεως τῶν κατοίκων μιᾶς μεγαλοπόλεως παρ' ὅσον εἶναι ἡ δαπάνη διὰ τὴν ἐξασφάλισιν τῆς ὑδρεύσεως τῶν κατοίκων ἑνὸς χωρίου. Διὰ τὴν ὑδρευσιν τῶν κατοίκων τοῦ χωρίου εἶναι πολλάκις ἀρκετὴ ἡ κατασκευὴ δύο ἢ τριῶν κρητῶν ὑπὸ τῆς Κοινοτήτος. Ἐνῶ διὰ τὴν ὑδρευσιν τοῦ πληθυσμοῦ μιᾶς μεγαλοπόλεως θὰ πρέπει νὰ ἀνεγερθοῦν ὕδατοφράκται καὶ νὰ γίνουν ἄλλα τεχνικὰ ἔργα (διϋλιστήρια κλπ.) καὶ θὰ πρέπει ἀκόμη νὰ ἐγκατασταθοῦν ἀναλογικῶς μεγαλύτεροι καὶ δαπανηρότεροι ὑδροσωληνεσ (ἐν συγκρίσει πρὸς

τοὺς ὑδροσωλήνας τοῦ χωριοῦ) διὰ τὴν μεταφορὰν τοῦ ὕδατος εἰς τὴν μεγαλόπολιν καὶ τὴν διανομὴν αὐτοῦ εἰς τοὺς κατοίκους.

Ἡ κατασκευὴ ὀρισμένων δημοσίων ἔργων ἀποτελεῖ ὡσαύτως ἐφ' ἅπαξ δρῶν αἴτιον μονίμου αὐξήσεως τῶν δημοσίων δαπανῶν. Τοῦτο ἰσχύει ἰδίως διὰ τὰς κοινωνικῆς σκοπιμότητος ἐπενδύσεις παγίου κεφαλαίου, ἀλλὰ καὶ διὰ πολλὰς ἄλλας δημοσίας ἐπενδύσεις. Οὕτω ἡ ἀνέγερσις ἐνὸς Γηροκομείου ἢ ἐνὸς Νοσοκομείου ὑπὸ τοῦ Κράτους ἔχει ὡς συνέπειαν τὴν μόνιμον ἐπιβίβρουνσιν τοῦ Κρατικοῦ Προϋπολογισμοῦ μὲ τὰς δαπάνας λειτουργίας τῶν δημοσίων τούτων ἰδρυμάτων (μισθοὶ ἐπιστημονικοῦ, διοικητικοῦ καὶ ὑπηρετικοῦ προσωπικοῦ, δαπάναι δι' ἀγορὰν ὑγειονομικοῦ ὑλικοῦ, τροφίμων, εἰδῶν ἐπενδύσεως, σκευῶν κ.λ.π.). Ἐπίσης ἡ κατασκευὴ λιμενικῶν ἔργων εἰς τὸν α' ἢ β' λιμένα τῆς χώρας συνεπάγεται διὰ τὸν Κρατικὸν ἢ τὸν Δημοτικὸν Προϋπολογισμὸν προσθέτους, μονίμως διενεργουμένας, δαπάνας διὰ τὴν μισθοδοσίαν τοῦ προσωπικοῦ τὸ ὅποιον εἶναι ἀπαραίτητον διὰ τὸν χειρισμὸν τῶν κατασκευασθέντων γερανῶν καὶ ἄλλων ἐγκαταστάσεων, ὡς καὶ διὰ μισθοδοσίαν τοῦ λοιποῦ προσωπικοῦ ἐκάστου λιμένος κ.λ.π.

Ἐπέκτασις τῆς δημοσίας ἐπιχειρηματικῆς δραστηριότητος. Εἰς τὸ πλαίσιον τῆς παρεμβάσεώς του εἰς τὴν οἰκονομικὴν ζωὴν τὸ Κράτος ἀναλαμβάνει, ὡς εἶδομεν εἰς τὸ ἦον Μέρος, καὶ ἐπιχειρηματικὴν δραστηριότητα, ἥτοι μετέχει ἀπ' εὐθείας εἰς τὴν παραγωγὴν. Ἡ ἄμεσος αὕτη κρατικὴ συμμετοχὴ εἰς τὴν παραγωγὴν δὲν συνίσταται ἀπλῶς εἰς τὴν παραγωγὴν τῶν ὑπηρεσιῶν τῶν Ἐνόπλων Δυνάμεων, τῶν ὑπηρεσιῶν τῶν Δικαστικῶν κλπ., αἱ ὁποῖαι ὡς εἶδομεν εἰς τὴν Εἰσαγωγὴν ἀποτελοῦν μέρος τῆς συνολικῆς παραγωγῆς μιᾶς χώρας, ἀλλ' εἰς τὴν παραγωγὴν καὶ ἄλλων ἀγαθῶν ἢ ὑπηρεσιῶν (ὡς εἶναι ἡ παραγωγὴ γαιάνθρακος, ἡ παραγωγὴ φωταερίου, ἡ παραγωγὴ ἠλεκτρικοῦ ρεύματος, ἡ παραγωγὴ ἄλλων βιομηχανικῶν προϊόντων, ἡ παραγωγὴ μεταφορικῶν ὑπηρεσιῶν κλπ.), αἱ ὁποῖαι ἀντὶ νὰ παράγῳνται ἀποκλειστικῶς ὑπὸ ἰδιωτῶν, παράγονται ἀποκλειστικῶς, ἢ παραλλήλως πρὸς τοὺς ἰδιώτας, ὑπὸ τοῦ Κράτους ἢ ἄλλων Νομικῶν Πρὸσώπων Δημοσίου Δικαίου.

Οἱ εἰδικώτεροι λόγοι, διὰ τοὺς ὁποίους ἡ ἀνάληψις ἐπιχειρηματικῆς δράσεως ὑπὸ τοῦ Δημοσίου προκαλεῖ μόνιμον αὔξησιν τῶν δημοσίων δαπανῶν εἶναι πρῶτον ὅτι τὸ Κράτος ἢ ἄλλα Νομικὰ Πρόσωπα Δημοσίου Δικαίου ἐπιβαρύνονται μὲ τὰ ἔξοδα ἐκμεταλλεύσεως εἰς τὴν περίπτωσιν ἐκείνων τῶν δημοσίων ἐπιχειρήσεων, τῶν ὁποίων ὁ Προϋπολογισμὸς εἶναι ἐνσωματωμένος εἰς τὸν Δημοσίον Προϋπολογισμὸν (ὅπως εἶναι παρ' ἡμῖν ἡ ἐπιχειρήσις τῶν Κρατικῶν Ταχυδρομείων, καὶ διάφοροι κατὰ τόπους δημοτικαὶ ἐπιχειρήσεις παραγωγῆς καὶ διανομῆς φωταερίου). Ἡ ἐπιβαρύνεται τὸ Κράτος μὲ τὸ σύνολον ἢ μὲ ἓν μέρος τῶν ἐξόδων λειτουργίας ἐκεί-

νων τῶν δημοσίων ἐπιχειρήσεων αἱ ὁποῖαι ἔχουν μὲν διοικητικὴν αὐτονομίαν, διαθέτουν ὅμως τὰς ὑπηρεσίας των δωρεὰν ἢ δωρεὰν συνηθέστερον κάτω τοῦ μέσου συνολικοῦ κόστους παραγωγῆς αὐτῶν, πράγμα τὸ ὁποῖον ἔχει ὡς συνέπειαν τὴν ὑπὸ τοῦ Κρατικοῦ Προϋπολογισμοῦ ἢ τοῦ Προϋπολογισμοῦ ἑνὸς ἄλλου Νομικοῦ Πρῶτου Δημοσίου Δικαίου μερικὴν κάλυψιν τῶν ἐξόδων λειτουργίας τῶν ἐπιχειρήσεων τούτων. Ἡ τέλος, ὁ Κρατικὸς ἢ ὁ Δημοτικὸς ἢ Κοινοτικὸς Προϋπολογισμὸς ἐπιβαρύνονται μὲ τὰ ἔλλειμματα, τὰ ὁποῖα, λόγῳ πλημμελοῦς ὀργανώσεως καὶ ἀνιρθολογικῆς λειτουργίας, καταλείπουν ὠρισμέναι δημόσιαι ἐπιχειρήσεις κοινῆς ὠφελείας (ὡς εἶναι παρ' ἡμῖν τὰ ἐτήσια ἔλλειμματα τῶν Σιδηροδρόμων τοῦ Ἑλληνικοῦ Κράτους).

Ὁ δεῦτερος λόγος διὰ τὸν ὁποῖον ἡ ἀνάληψις ἐπιχειρηματικῆς δράσεως ὑπὸ τοῦ Δημοσίου προκαλεῖ μόνιμον αὐξησιν τῶν δημοσίων δαπανῶν εἶναι ὅτι κατὰ τὴν ἐκάστοτε δημοσιοποίησιν παραγωγικῶν Κλάδων ἀνακύπτει διὰ τὸ Δημοσίον ἡ ἀνάγκη καταβολῆς ἀποζημιώσεως εἰς τοὺς ἰδιοκίτητας τῶν ἐπιχειρήσεων τῶν δημοσιοποιηθέντων Κλάδων. Ἡ ἐμφανίζεται ἀναγκαῖα ἡ δαπάνη ὠρισμένου χρηματικοῦ ποσοῦ ἐκ τοῦ Δημοσίου Προϋπολογισμοῦ πρὸς τὸν σκοπὸν ὅπως καταστῇ δυνατὴ χρηματοδοτικῶς ἡ ἐκτέλεσις τῶν ἀναγκαιουσῶν εἰς τὴν δημοσίαν ἐπιχειρήσιν παγίων ἐγκαταστάσεων καὶ ἡ ἐναρξίς λειτουργίας ταύτης. Ἡ ἐκ τῶν δύο αὐτῶν λόγων προσέκλυται αὐξήσις τῶν δημοσίων δαπανῶν εἶναι συνεχῆς, διότι εἰς πολλὰς χώρας παρατηρεῖται συνεχῆς ἐπέκτασις τῆς δημοσίας ἐπιχειρηματικῆς δραστηριότητος.

§ 7. Μονίμως δρῶντα αἷτια μόνιμου καὶ προϊούσης αὐξήσεως τῶν δημοσίων δαπανῶν

α) Εἰσαγωγικαὶ παρατηρήσεις.

Τὰ μόνιμως δρῶντα αἷτια αὐξήσεως τῶν δημοσίων δαπανῶν τὰ ὁποῖα προκαλοῦν μόνιμον καὶ προϊούσαν αὐξησιν αὐτῶν, εἶναι αἱ τεχνολογικαὶ πρόοδοι, ἡ αἰξουσα παρέμβασις τοῦ συγχρόνου Κράτους εἰς τὴν οἰκονομικὴν ζωὴν καὶ εἰς τὴν κατανομὴν τοῦ πραγματικοῦ Ἑθνικοῦ Εἰσοδήματος, ἡ προϊούσα ἀνύψωσις τοῦ βιοτικοῦ ἐπιπέδου τοῦ πληθυσμοῦ τῶν διαφόρων χωρῶν, καὶ ἡ συνεχῆς αὐξήσις τοῦ πληθυσμοῦ, περὶ τῆς ὁποίας ὅμως ἐγένετο ἤδη λόγος ἀνωτέρω.

β) Αἱ τεχνολογικαὶ πρόοδοι.

Αἱ τεχνολογικαὶ πρόοδοι ἀποτελοῦν τὸν πρακτικῶς σπουδαιότερον ἐκ τῶν προαναφερθέντων παραγόντων μόνιμου καὶ ἐπιτεχνομένης αὐξήσεως τῶν δημοσίων δαπανῶν. Κυρίως ἐκδηλοῦται ἡ ἐπίδρασις τοῦ παράγοντος

τούτου ἐπὶ τῶν δαπανῶν διὰ τὴν ὀργάνωσιν τῆς Ἐθνικῆς Ἀμύνης, δαπανῶν αἱ ὁποῖαι εἰς ὅλας τὰς χώρας σημειώνουν συνεχῆ καὶ μὲ ἀξανά-
μενον ρυθμὸν διόγκωσιν. Τὸ πόσον ταχὺ εἶναι ὁ ρυθμὸς αὐτὸς δεικνύει
καλύτερον παντὸς ἄλλου τὸ ἀνωτέρω μνημονευθέν γεγονός ὅτι τὸ χρηματι-
κὸν κόστος τοῦ Β' Παγκοσμίου Πολέμου ὑπῆρξεν πολλαπλάσιον τοῦ κό-
στους τοῦ Α' Παγκοσμίου Πολέμου. Βεβαίως εἰς τὴν βαθμιαίαν αὐτὴν
διόγκωσιν τῶν δαπανῶν Ἐθνικῆς Ἀμύνης συμβάλλει ἕν τι μέρω καὶ ἡ
βαθμιαία αὐξησις τοῦ πληθυσμοῦ, ἡ ὁποία, ὡς εἶδομεν ἀνωτέρω, καθιστᾷ
ἀναγκαίαν τὴν συντήρησιν μεγαλυτέρου ἀριθμοῦ στρατιωτῶν ὑπὸ τοῦ Κρά-
τους, τὴν ἀνέγερσιν περισσοτέρων στρατώνων κ.λ.π. Ἐπίσης σημαντικῶς
συμβάλλει εἰς τὴν παρατηρουμένην διόγκωσιν τῶν στρατιωτικῶν δαπανῶν
ἡ ἐξοπλιστικὴ ἀμιλλα τῶν Κρατῶν, περὶ τῆς ὁποίας θὰ γίνῃ λόγος κατωτέ-
ρω. Ἀκόμη ἐπιδοῦ αὐξητικῶς ἐπὶ τῶν ἐν λόγῳ δαπανῶν ἐνδεχομένη ἐδαφι-
κὴ ἐπέκτασις ἐνὸς Κράτους ἢ ἄλλοι δευτερευούσης σημασίας παράγοντες
(ὡς εἶναι ἡ ἀνορθολογικὴ ὀργάνωσις τῆς Ἐθνικῆς Ἀμύνης, ἡ ὁποία συνε-
πάγεται αὐξησιν τοῦ χρηματικοῦ αὐτῆς κόστους). Ἀλλὰ τὸ κυριώτερον αἴ-
τιον αὐξήσεως τῶν δαπανῶν Ἐθνικῆς Ἀμύνης εἶναι αἱ τεχνολογικαὶ πρόο-
δοι, αἱ ὁποῖαι ὅπως ἐλέχθη προκαλοῦν ὄχι μόνον συνεχῆ ἀλλὰ καὶ ἐπιτα-
χυνομένην, μὲ τὴν πάροδον τοῦ χρόνου, διόγκωσιν τοῦ χρηματικοῦ κό-
στους τῆς Ἐθνικῆς Ἀμύνης. Συντελεῖται δὲ μὲ ἀξανάμενον ρυθμὸν ἡ αὔ-
ξησις τῶν χρηματικῶν δαπανῶν Ἐθνικῆς Ἀμύνης διὰ τὸν λόγον ὅτι αἱ
τεχνολογικαὶ πρόοδοι εἶναι συνεχεῖς καὶ ἀματώδεις. Συνέπεια τοῦ γε-
γονότος τούτου εἶναι ὅτι τὰ διάφορα μηχανικὰ μέσα Ἐθνικῆς Ἀμύνης τα-
χέως καθίστανται πεπαλαιωμένα λόγῳ τῶν τεχνολογικῶν προόδων καὶ ἔχουν
ἀνάγκην ἐκσυγχρονισμοῦ, δηλ. ἀντικαταστάσεως δι' ἄλλων νεωτέρου τύπου,
τελειοτέρων καὶ περισσότερον ἀποτελεσματικῶν, ἀλλὰ καὶ περισσότερον δα-
πανηρῶν μέσων, τὰ ὁποῖα καὶ αὐτὰ παραχωροῦν μετ' ὀλίγον τὴν θέσιν τῶν
εἰς ἄλλα ἀκόμη ἀποτελεσματικώτερα, τὰ ὁποῖα ἐν τῷ μεταξὺ ἔχουν ἀπο-
καλυφθῆ χάριν εἰς τὰς ἀδιακόπους καὶ ταχείας τεχνολογικὰς προόδους
κ.ο.κ.

Τὴν αὐξητικὴν ἐπίδρασιν τὴν ὁποίαν αἱ τεχνολογικαὶ πρόοδοι ἀσκοῦν
ἐπὶ τῶν δαπανῶν Ἐθνικῆς Ἀμύνης παρετήρησεν πρῶτος ὁ Ἀρχηγὸς τῆς
Φιλελευθέρου Σχολῆς Adam Smith. Ἀναφερόμενος οὗτος εἰς τὴν ἐπί-
δρασιν ταύτην παρατηρεῖ εἰς τὸ ἔργον του περὶ τοῦ «Πλούτου τῶν Ἐθνῶν»
ὅτι «ἡ τεχνικὴ πρόοδος ἠύξησεν οὐσιωδῶς τὰ ἔξοδα ἐκγυμνάσεως τῶν στρα-
τιωτικῶν εἰς περίοδον εἰρήνης καὶ τὰ ἔξοδα χρησιμοποίησεως αὐτῶν ἐν και-
ρῷ πολέμου. Τὰ ὄπλα καὶ τὰ πυρομαχικὰ τοῦ Στρατοῦ κατέστησαν ἀκρι-
βώτερα. Ἐνα κανόνι εἶναι προφανῶς ἀκριβώτερον ἀπὸ ἕνα καταπέλτην,
καὶ ἕνα τουφέκι στοιχίζει περισσότερον ἀπὸ ἕνα τόξον». Εἶναι φανερόν ὅτι
αἱ σύγχρονοι τεχνολογικαὶ πρόοδοι ἀσκοῦν σημαντικῶς μεγαλυτέραν ἐπί-
δρασιν ἐπὶ τῶν δαπανῶν Ἐθνικῆς Ἀμύνης παρ' ὅσον συνέβαινε τοῦτο τὴν
ἐποχὴν κατὰ τὴν ὁποίαν ἔγραφε τ' ἀνωτέρω ὁ Adam Smith. Οὕτω τὰ

σύγχρονα πυρηνικά όπλα, οί πύραυλοι κ.λ.π. προκαλοῦν ἐπιβάρυνσιν τοῦ Προὑπολογισμοῦ τῶν σημερινῶν μεγάλων Κρατῶν, ἡ ὁποία εἶναι ἀληθῶς τεραστία συγκρινομένη πρὸς τὰ βίωσι τὰ ὁποία ἐπέβαλεν ἐπὶ τοῦ Προὑπολογισμοῦ τῶν Κρατῶν ἡ ὀργάνωσις τῆς Ἐθνικῆς Ἀμύνης εἰς τὴν ἐποχὴν τοῦ Adam Smith.

Ἡ ἀνωτέρω ἐπίδρασις τῶν τεχνολογικῶν προόδων ἐπὶ τῶν δαπανῶν Ἐθνικῆς Ἀμύνης ἐνισχύεται, καὶ μάλιστα εἰς μεγάλον βαθμὸν, διὰ τῆς **ἐξοπλιστικῆς ἀμίλλης μεταξὺ τῶν διαφόρων Κρατῶν**, ἡ ὁποία παρατηρεῖται εἰς πολὺ μεγαλύτερον βαθμὸν κατὰ τὴν σύγχρονον ἐποχὴν παρ' ὅσον παρατηρεῖτο εἰς τὸ παρελθόν. Ἡ ἐξοπλιστικὴ αὕτη ἀμίλλα ἀσκεῖ τόσον ἄμεσον ὅσον καὶ ἔμμεσον αὐξητικὴν ἐπίδρασιν ἐπὶ τῶν δαπανῶν Ἐθνικῆς Ἀμύνης:

Ἡ ἄμεσος ἐπίδρασις δημιουργεῖται κατ' ἀκολουθίαν τοῦ γεγονότος ὅτι ἐκάστη χώρα παρακολουθεῖ τὰς ἄλλας χώρας εἰς τὴν αὐξήσιν τῶν δαπανῶν Ἐθνικῆς Ἀμύνης, προβαίνουσα εἰς ἀντίστοιχον αὐξήσιν καὶ τῶν ἰδικῶν τῆς δαπανῶν, εἰς τρόπον ὥστε ἡ ὀργάνωσις τῆς ἰδίας ἀμύνης νὰ μὴν ὑπολείπεται τῆς ὀργανώσεως τῆς Ἐθνικῆς Ἀμύνης τῶν ἄλλων χωρῶν. Ἡ αὐξήσις ὁμως αὕτη ἔχει ὡς συνέπειαν ὅτι αἱ χώραι αἱ ὁποῖαι εἶχον προηγουμένως στρατιωτικὴν ὑπεροπλίαν, προβαίνουν εἰς περαιτέρω αὐξήσιν τῶν στρατιωτικῶν τῶν δαπανῶν πρὸς τὸν σκοπὸν ὅπως ἀνακτήσουν τὴν ὑπεροπλίαν τῶν. Τοῦτο ὀδηγεῖ εἰς νέαν αὐξήσιν τῶν στρατιωτικῶν δαπανῶν ἐκ μέρους ἐκείνων τῶν χωρῶν ἔναντι τῶν ὁποίων αἱ ἄλλαι χώραι ἀπέκτησαν καὶ πάλιν στρατιωτικὴν ὑπεροπλίαν διὰ τῆς κατὰ τ' ἀνωτέρω ἐνισχύσεως τοῦ καὶ πάλιν στρατιωτικὴν ὑπεροπλίαν τῶν πρώτων χωρῶν διὰ ν' ἀνακτήσουν καὶ πάλιν τὴν ἀπωλεσθεῖσαν ὑπεροπλίαν τῶν κ.ο.κ Τοῦ ἀποτελέσματος τῶν διαδοχικῶν αὐτῶν αὐξήσεων τῶν ἐθνικῶν στρατιωτικῶν δαπανῶν εἶναι ὅτι δημιουργεῖται εἰς φαῦλος κύκλος καὶ παρὰ τὰς ἐπανεληλυμμένας ταύτας αὐξήσεις οὐδενίᾳ καθαρὰ ἐνίσχυσις τοῦ συστήματος Ἐθνικῆς Ἀμύνης τῶν διαφόρων χωρῶν ἐπιτυγχάνεται, διότι ἡ μεταξὺ αὐτῶν σχέσις ἀπὸ ἀπόψεως στρατιωτικῆς ἰσχύος παραμένει ἀμετάβλητος. Τὸ μόνον τὸ ὁποῖον τελικῶς ἐπιτυγχάνεται εἶναι **ἡ μείωσις τῆς ψυχολογικῆς ἀσφαλείας τῶν πληθυσμῶν τῶν ἀνταγωνιζομένων πρὸς ἀλλήλας εἰς τὸν τομέα τῶν στρατιωτικῶν ἐξοπλισμῶν χωρῶν**. Διότι, ὡς ὀρθῶς παρατηρεῖ ὁ Ἄγγλος οἰκονομολόγος Dalton, ὅσον μεγαλύτερον ρόλον διαδραματίζουν οἱ ἐξοπλισμοὶ καὶ αἱ περὶ ἐξοπλισμῶν συζητήσεις καὶ σκέψεις εἰς τὴν ζωὴν μιᾶς Κοινωνίας, τόσον μικροτέρα εἶναι ἡ ψυχολογικὴ ἀσφάλεια ἔναντι ἐπιθέσεων ἐκ μέρους ξένων χωρῶν.

Ἡ ἐξοπλιστικὴ αὕτη ἀμίλλα μεταξὺ τῶν Κρατῶν ἐπαυξάνει, ὡς ἐλέχθη, καὶ τὴν ἐπίδρασιν τὴν ὁποίαν αἱ τεχνολογικαὶ προόδοι ἀσκοῦν ἐπὶ τῶν δημοσίων δαπανῶν. Διότι ἐν τῇ ἐξοπλιστικῇ αὐτῶν ἀμίλλῃ τὰ σύγχρονα

Κράτη βοηθοῦν χρηματοδοτικῶς καὶ ἐνισχύουν παντοιοτρόπως τὰς ἐπισημονικὰς τεχνικὰς ἐρεῦνας, καρπὸς τῶν ὁποίων εἶναι αἱ τεχνολογικαὶ πρόοδοι. Αἱ τεχνολογικαὶ δὲ πρόοδοι ἀσκοῦν, ὡς εἶδομεν, συνεχῆ καὶ ἐπιτεινομένην μὲ τὴν πάροδον τοῦ χρόνου ἐπίδρασιν ἐπὶ τοῦ ὕψους τῶν στρατιωτικῶν δαπανῶν. Διὰ τοῦ τρόπου τούτου, δηλ. διὰ τῆς ὑποβοηθήσεως τῶν τεχνολογικῶν προόδων, ἢ μεταξὺ τῶν Κρατῶν ἐξοπλιστικὴ ἀμίλλα ἀσκεῖ καὶ ἔμμεσον αὐξητικὴν ἐπίδρασιν ἐπὶ τῶν δαπανῶν Ἐθνικῆς Ἀμύνης, συνεπῶς δὲ καὶ ἐπὶ τῶν συνολικῶν δημοσίων δαπανῶν.

Ὡς καὶ ἀνωτέρω ὑπεδηλώθη, αἱ τεχνολογικαὶ πρόοδοι ἀσκοῦν αὐξητικὴν, ἀλλ' εἰς μικρότερον βαθμὸν, ἐπίδρασιν ἐπὶ τῶν δαπανῶν καὶ τῶν λοιπῶν Κλάδων τῆς Δημοσίας Διοικήσεως. Τοιαύτην ἐπίδρασιν διαπιστοῦμεν π.χ. εἰς τὴν ἐξέλιξιν τῶν δαπανῶν πρὸς ἐξασφάλισιν τῆς Δημοσίας Τάξεως (ἐξοπλισμὸς τῆς Ἀστυνομίας διὰ νεωτέρων καὶ δαπανηροτέρων ἢ πρότερον ὄπλων, δι' αὐτοκινήτων, ἀρμάτων μάχης, μοτοσυκλετῶν, συσκευῶν ραδιο-ἐπικοινωνίας, ἀνιχνευτικῶν συσκευῶν κλπ.). Ἐπίσης διαπιστοῦμεν τὴν αὐξητικὴν ἐπίδρασιν τῶν τεχνολογικῶν προόδων εἰς τὰς δαπάνας δημοσίας ἐκπαιδεύσεως (ἐξοπλισμὸς τῶν συγχρόνων διδαστηρίων δι' ἐποπτικῶν μέσων διδασκαλίας, διὰ κινηματογραφικῶν συσκευῶν καὶ προβολέων φωτεινῶν εἰκόνων, διὰ μικροφώνων, μαγνητοφώνων, μηχανημάτων πρὸς λήψιν φωτοαντιγράφων ἐκ βιβλίων, κλιματιστικῶν ἐγκαταστάσεων, μηχανικῶν ἀναβατήρων, γραφομηχανῶν, λογιστικῶν μηχανῶν, ἠλεκτροκινήτων πολυγράφων, συσκευῶν τηλεψίας κ.λ.π.). Ἰδίως ὁμως εἶναι ἐμφανὴς καὶ ἐντυπωσιακὴ ἡ ἐπίδρασις τῶν τεχνολογικῶν προόδων εἰς τὸν τομέα τῆς Δημοσίας Ὑγείας, ἥτοι εἰς τὰς δημοσίας δαπάνας αἱ ὁποῖαι ἐνεργοῦνται κατ' ἔτος διὰ τὴν διατήρησιν καὶ προαγωγὴν ταύτης. Π.χ. ὁ ἐξοπλισμὸς ἐνὸς συγχρόνου νοσοκομείου διὰ μηχανημάτων ἠλεκτροθεραπείας καὶ ἀκτινοσκοπήσεως, δι' ἠλεκτρικῶν καρδιογράφων, μικροσκοπιῶν καὶ πλείστων ἄλλων ἐγκαταστάσεων, εἶναι τελείως διάφορος παρ' ὅσον ἦτο εἰς τὰς ἀρχὰς τοῦ Αἰῶνος. Ὅπως εἶναι δὲ εὐνόητον, ὁ ἐξοπλισμὸς οὗτος στοιχίζει εἰς τὸ Κράτος καὶ τοὺς Δήμους καὶ ἐπιβαρύνει τὸν Προϋπολογισμὸν αὐτῶν μὲ σημαντικῶς μεγαλύτερα ἢ ἄλλοτε χρηματικὰ ποσά.

γ) Αὐξουσα παρέμβασις τοῦ Κράτους εἰς τὴν οικονομικὴν ζωὴν καὶ εἰς τὴν κατανομήν τοῦ πραγματικοῦ Ἐθνικοῦ Εἰσοδήματος.

Ἡ παρέμβασις τοῦ Κράτους εἰς τὴν οικονομικὴν ζωὴν καὶ εἰς τὴν κατανομήν τοῦ Ἐθνικοῦ Εἰσοδήματος, δι' ἐφαρμογῆς τῆς διδασκαλίας τοῦ ὑπὸ Καθέδρας Σοσιαλισμοῦ, διαρκῶς ἐντεινομένη ἀπὸ τοῦ τέλους τοῦ Α' Παγκοσμίου Πολέμου, ἐπέδρασεν ὡς εἶναι εὐνόητον καὶ ἐπὶ τοῦ Δημοσίου

Προϋπολογισμοῦ, συντελέσασα εἰς οὐχὶ ἀσήμαντον βαθμὸν εἰς τὴν προϋοῦσαν αὐξήσιν τῶν δαπανῶν αὐτοῦ.

Εἰδικώτερον ἢ οἰκονομικὴ αὐτὴ πολιτικὴ τοῦ Κρατικοῦ Παρεμβατισμοῦ ἢ ἄλλως τῆς Διευθυνομένης Οἰκονομίας προκαλεῖ μόνιμον καὶ προϋοῦσαν αὐξήσιν τῶν δαπανῶν Δημοσίας Καταναλώσεως, τῶν λεγομένων μεταβιβαστικῶν δαπανῶν καὶ τῶν δαπανῶν Δημοσίων Ἐπενδύσεων (1).

Αἱ δαπάναι δημοσίας καταναλώσεως ἠϋξήθησαν καὶ ἑξακολουθοῦν ν' αὐξάνουν λόγφ τῶν προσθέτων καὶ συνεχῶς διογκουμένων δαπανῶν διὰ τὴν λειτουργίαν τῶν Δημοσίων Ὑπηρεσιῶν αἱ ὁποῖαι εἶναι φορεῖς τῆς Ἐθνικῆς Οἰκονομικῆς Πολιτικῆς, τῶν Ὑπηρεσιῶν δηλ. διὰ τῶν ὁποίων ἀσκεῖται ὁ Κρατικὸς Παρεμβατισμὸς εἰς τὴν οἰκονομικὴν ζωὴν, ὅπως εἶναι ἐν Ἑλλάδι αἱ δαπάναι διὰ τὴν λειτουργίαν τῶν Ὑπουργείων Συντονισμοῦ, Γεωργίας, Ἐμπορίου, Βιομηχανίας, Δημοσίων Ἔργων, Συγκοινωνιῶν καὶ Ἐμπορικῆς Ναυτιλίας.

Ἐπίσης ἠϋξήθησαν καὶ συνεχῶς αὐξάνουν αἱ δαπάναι δημοσίας καταναλώσεως κατ' ἀκολουθίαν τῶν προσθέτων δαπανῶν τὰς ὁποίας δημιουργεῖ ἢ ἐπέμβασις τοῦ συγχρόνου Κράτους, ἢ ἀποβλέπουσα πρῶτον μὲν εἰς τὴν προστασίαν τῶν οἰκονομικῶς ἀδυνάτων κατὰ τῶν οἰκονομικῶς ἰσχυρῶν διὰ ρυθμίσεως τῶν σχέσεων Κεφαλαίου καὶ Ἔργασίας (δαπάναι λειτουργίας Ὑπουργείου Ἔργασίας), δεύτερον δὲ καὶ γενικώτερον εἰς τὴν δικαιότεραν κατανομήν τοῦ Ἐθνικοῦ Εἰσοδήματος.

Ἐν τῇ ἐπιδιώξει τοῦ δευτέρου αὐτοῦ σκοποῦ γίνονται δαπάναι διὰ κοινωνικὰς χρηματικὰς καὶ μὴ παροχὰς πρὸς ἄτομα κατωτέρας εἰσοδηματικῆς καταστάσεως ἢ στερούμενα εἰσοδήματος: Ἀγροτικαὶ συντάξεις, συντάξεις θυμάτων πολέμου, χρηματικὰ βοηθήματα εἰς ἀπόρους καὶ ἀνέργους καὶ λοιπαὶ **μεταβιβαστικαὶ δαπάναι** κοινωνικῆς σκοπιμότητος. Ἐπίσης γίνονται δαπάναι διὰ τὴν λειτουργίαν τῶν ὑπηρεσιῶν τοῦ Ὑπουργείου Κοινωνικῆς Προνοίας καὶ τῶν ἀποκεντρωμένων Ὑπηρεσιῶν Κοινωνικῆς Προνοίας καὶ δαπάναι διὰ τὴν λειτουργίαν διαφόρων δημοσίων ἰδρυμάτων κοινωνικῆς προνοίας, ὡς εἶναι λαϊκὰ ἰατρεῖα, δημόσια νοσοκομεῖα, παιδικοὶ κῆποι, μαθητικὰ ἢ λαϊκὰ συσσίτια, γηροκομεῖα, ἄσυλα ἀστέγων κ.λ.π. Ἐν τῇ ἐπιδιώξει τοῦ ἰδίου ὡς ἄνω σκοποῦ λαμβάνονται τέλος διάφορα μέτρα βιομηχανικῆς πολιτικῆς, ἀγορανομικῆς πολιτικῆς κ.λ.π. τὰ ὁποῖα ἀποβλέπουν εἰδικώτερον εἰς τὸ νὰ ἀποτρέψουν τὴν δημιουργίαν ἀδικιῶν κατὰ τὴν διανομήν τοῦ πραγματικοῦ Ἐθνικοῦ Εἰσοδήματος.

Σχετικῶς πρὸς τὰ αἷτια αὐξήσεως τῶν δαπανῶν Κοινωνικῆς Προνοίας θὰ πρέπει νὰ σημειωθῇ ὅτι ἢ ἀπὸ τῶν μέσων τοῦ παρελθόντος Αἰῶνος ἀρ-

1. Περὶ τοῦ περιεχομένου ἐκάστης τῶν κατηγοριῶν τούτων δημοσίων δαπανῶν βλ. ἐπόμενον κεφάλαιον.

Ξαμένη καὶ κατὰ τὸν παρόντα Αἰῶνα ἐνταθεῖσα βιομηχανικὴ ἀνάπτυξις ἐδημιούργησαν εἰς τὰς ἐκβιομηχανισθείσας χώρας μίαν κοινωνικὴν ἔντασιν, ἣ ὁποία ἐλάμβανεν μὲ τὴν πρόοδον τῆς βιομηχανικῆς ἀναπτύξεως ὅλον ἐν μεγαλυτέρας διαστάσεις, καὶ ἣ ὁποία ἔπρεπε ν' ἀντιμετωπισθῆ ὑπὸ τοῦ Κράτους διὰ τῆς ὑπ' αὐτοῦ λήψεως τῶν καταλλήλων κοινωνικῶν μέτρων, ἧτοι μέτρων ἀποβλεπόντων εἰς τὸν μετριασμόν τῆς ἐντάσεως ταύτης. Συνεπῶς, ἡ βιομηχανικὴ ἀνάπτυξις καὶ ἡ ἐξέλιξις τῶν ἀντιλήψεων περὶ τῶν σχέσεων Κράτους καὶ Κοινωνικῆς Οἰκονομίας, ἀπετέλεσαν τὰ δύο βασικά, προκειμένου περὶ τῶν οἰκονομικῶς προσηγμένων χωρῶν, αἷτια αὐξήσεως τῶν δαπανῶν Κοινωνικῆς Προνοίας εἰς τὰς χώρας ταύτας.

Θὰ πρέπει ἐπίσης νὰ σημειωθῆ ὅτι ὁ *ρυθμὸς αὐξήσεως τῶν δημοσίων δαπανῶν αἱ ὁποῖαι ἀποβλέπουν εἰς τὴν κατὰ τρόπον ἄμεσον κρατικὴν ἐπέμβασιν εἰς τὴν κατανομήν τοῦ πραγματικοῦ Ἐθνικοῦ Εἰσοδήματος* (δαπάναι διὰ τὴν διενέργειαν χρηματικῶν καὶ μὴ κοινωνικῶν παροχῶν) *ὕψισταται* εἰς τὰς διαφόρους χώρας, καὶ μάλιστα εἰς σημαντικὸν βαθμόν, *τὴν ἐπίδρασιν δύο παραγόντων: τῆς βαθμιαίας ἀνυψώσεως τοῦ βιοτικοῦ ἐπιπέδου, καὶ τῆς ἐξελίξεως τοῦ βαθμοῦ ἀνισότητος εἰς τὴν κατανομήν τοῦ Ἐθνικοῦ Εἰσοδήματος.* Ὅπως θὰ ἴδωμεν εἰς τὴν ἐπομένην παράγραφον, ἔφ' ὅσον ἀνυψοῦται τὸ μέσον βιοτικὸν ἐπίπεδον εἰς μίαν χώραν ἐπὶ τοσοῦτον βελτιοῦται ἡ ποιότης καὶ ποσότης τῶν κρατικῶν κοινωνικῶν παροχῶν, καὶ ἐπομένως αὐξάνουν ἀντιστοίχως αἱ δημόσιαι κοινωνικαὶ δαπάναι. Ἐπίσης ὅταν ἐπιτείνεται ἡ εἰσοδηματικὴ ἀνισότης εἰς μίαν χώραν (ὅπως τοῦτο συμβαίνει π. χ. ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν μεγάλου πληθωρισμοῦ ἢ κατὰ τὴν διαδικασίαν τῆς οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως) αὐξάνουν ὄχι μόνον εἰς ἀπολύτους ἀριθμούς, ἀλλὰ καὶ ἀναλογικῶς, αἱ δαπάναι Κοινωνικῆς Προνοίας, διὰ τῶν ὁποίων ὡς ἐλέχθη ἀποσκοπεῖται ὁ μετριασμός τῆς εἰσοδηματικῆς ἀνισότητος.

Καθ' ὅσον ἀφορᾷ τὰς *δαπάναις δημοσίων ἐπενδύσεων* αὐταὶ ὑπέστησαν ὡσαύτως τὴν αὐξητικὴν ἐπίδρασιν τῆς πολιτικῆς τοῦ Κρατικοῦ Παρεμβατισμοῦ, ἐκ τοῦ λόγου ὅτι τὸ Κράτος ἀναπτύσσει σήμερον ἐπενδυτικὴν δραστηριότητα πολὺ μεγαλυτέραν ἐκεῖνης τὴν ὁποίαν ἀνέπτυσε κατὰ τὸ παρελθόν. Ἀναπτύσσει δὲ τοῦτο μεγαλυτέραν δραστηριότητα, ὡς εἶδομεν εἰς τὴν Εἰσαγωγὴν, εἰς μὲν τὰς οἰκονομικῶς προσηγμένας χώρας πρὸς τὸν σκοπὸν ὅπως ἀπομακρύνῃ τὸν κίνδυνον πτώσεως τοῦ ἐπιπέδου οἰκονομικῆς δραστηριότητος καὶ ἀπασχολήσεως, τὸν ὁποῖον ἀντιμετωπίζουν συνεχῶς αἱ χώραι αὗται, ἢ ὅπως καταπολεμήσῃ μίαν σημειωθείσαν κάμψιν τῆς οἰκονομικῆς δραστηριότητος ἢ καὶ οἰκονομικὴν ὕφεσιν, (παράδειγμα οἱ αὐτοκινητόδρομοι καὶ ἄλλα δημόσια ἔργα κατασκευασθέντα κατὰ τὴν τετάρτην δεκαετίαν τοῦ παρόντος Αἰῶνος εἰς τὴν Γερμανίαν πρὸς καταπολέμησιν τῆς ἀνεργίας). Εἰς δὲ τὰς οἰκονομικῶς καθυστερημένας χώρας πρὸς τὸν σκοπὸν ὅπως διὰ τῶν ὑπ' αὐτοῦ ἐκτελουμένων

βασικῶν ἐπενδύσεων θέσῃ τὸ θεμέλια τῆς οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως τούτων (παράδειγμα τὰ ἐν Ἑλλάδι μετὰ τὸ μεσοπόλεμον διάστημα κατασκευασθέντα ὡς καὶ τὰ σήμερον εἰς εὐρείαν κλίμακα ἐκτελούμενα παραγωγικὰ δημόσια ἔργα: ὑδροηλεκτρικὰ ἔργα, ἔργα ὁδοποιίας, λιμενικὰ ἔργα, ἔργα ἐγγείου βελτιώσεως κ.λ.π.).

δ) Ἡ αὔξησις τοῦ Πραγματικοῦ Ἐθνικοῦ Εἰσοδήματος καὶ ἡ ἀνύψωσις τοῦ μέσου βιοτικοῦ ἐπιπέδου.

Ἡ αὔξησις τοῦ Πραγματικοῦ Ἐθνικοῦ Εἰσοδήματος καὶ ἡ συνεπείρα ταύτης ἀνύψωσις τοῦ βιοτικοῦ ἐπιπέδου τοῦ πληθυσμοῦ τῶν διαφόρων χωρῶν, ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν καὶ κατὰ τὸ μέτρον τῆς βελτιώσεως τῶν συνθηκῶν παραγωγικότητος εἰς ἐκάστην χώραν, ἀσκοῦν ὁμοίως αὐξητικὴν ἐπίδρασιν ἐπὶ τῶν δημοσίων δαπανῶν. Ἡ ἐπίδρασις ἢ προκαλουμένη ὑπὸ τοῦ αἰτίου τούτου εἶναι μόνιμος καὶ πρὸς τούτοις εἶναι αὕτη προϊοῦσα, δηλ. τὸ μέτρον αὐξήσεως τῶν δημοσίων δαπανῶν καθίσταται ὅλον ἐν μεγαλύτερον ἔφ' ὅσον αὐξάνει τὸ κατὰ κεφαλὴν πραγματικὸν εἰσόδημα καὶ ἀνυψοῦται ἐκ τοῦ λόγου αὐτοῦ τὸ μέσον βιοτικὸν ἐπίπεδον. Ἐπὶ πλέον ἢ ἐν λόγῳ αὐξητικὴ ἐπίδρασις ἐκτείνεται εἰς ὅλας τὰς κατηγορίας δημοσίων δαπανῶν.

Οὕτως, ἔφ' ὅσον ἀνέρχεται τὸ ἐπίπεδον κοινωνικῆς εὐημερίας εἰς μίαν χώραν, αὐξάνουν καὶ τὰ θεωρούμενα ὡς ἀπαραιτήτα μέσα διαβιώσεως, δηλ. τὰ μέσα στοιχειώδους διαβιώσεως, συνεπῶς αὐξάνουν ἀντιστοιχῶς καὶ αἱ δαπάναι τοῦ Κράτους καὶ τῶν Ὄργανισμῶν Τοπικῆς Αὐτοδιοικήσεως αἱ ἀποβλέπουσαι εἰς τὴν ἐξασφάλισιν τῶν μέσων στοιχειώδους διαβιώσεως εἰς ἄτομα στερούμενα εἰσοδήματος ἢ κατωτέρας εἰσοδηματικῆς καταστάσεως. Οὕτως ἐμφανίζεται τὸ παράδοξον νὰ **εἶναι μεγαλύτεραι ἀναλογικῶς αἱ δαπάναι Κοινωνικῆς Προνοίας εἰς τὰς πλουσίας χώρας παρ' ὅσον εἶναι αὐταὶ εἰς τὰς πτωχὰς χώρας**, εἰς τὰς χώρας δηλ. ἐκεῖνας, εἰς τὰς ὁποίας, λόγῳ ἀκριβῶς τῆς πτωχείας αὐτῶν καὶ τῆς σμικρότητος τοῦ κατὰ κεφαλὴν εἰσοδήματος ἢ ἀνάγκῃ Κοινωνικῆς Προνοίας εἶναι μεγαλυτέρα. Ἐπίσης, ἔφ' ὅσον ἀνυψοῦται τὸ μέσον βιοτικὸν ἐπίπεδον εἰς μίαν χώραν αὐξάνουν αἱ δημοσίου δαπάναι διὰ τὴν κατασκευὴν τῶν πάσης φύσεως δημοσίων ἔργων καὶ διὰ τὴν ἀξιοποίησιν αὐτῶν. Διότι, ὡς παρατηρεῖ ὁ Colm ὅταν ἀνυψοῦται τὸ βιοτικὸν ἐπίπεδον ἀσκεῖται μεγαλυτέρα πίεσις τῆς Κοινῆς Γνώμης ἐπὶ τῆς Κυβερνήσεως ὅπως παράσχη ἀνωτέρας ποιότητος ὑπηρεσίας, ὅπως κατασκευάσῃ ὠραιότερα δημόσια κτήρια, ὠραιότερους δημοσίους κήπους, μεγαλυτέρα καὶ ἐπιβλητικώτερα ἐξωραϊστικὰ ἔργα κ.λ.π.

Τέλος καὶ αἱ λεγόμεναι προσωπικαὶ δαπάναι Δημοσίας Καταναλώσεως, ἧτοι αἱ δαπάναι διὰ τὴν ἀγορὰν προσωπικῶν ὑπηρεσιῶν (τῶν ὑπηρεσιῶν τῶν δημοσίων ὑπαλλήλων καὶ ὑπαλλήλων τῶν Νομικῶν Προσώπων Δημοσίου Δικαίου) εἶναι τόσον μεγαλυτέρα ὅσον ὑψηλότερον εἶναι τὸ κατὰ κε-

φαλήν πραγματικὸν εἰσόδημα καὶ τὸ μέσον βιοτικὸν ἐπίπεδον : Ὅταν τὸ βιοτικὸν ἐπίπεδον τοῦ πληθυσμοῦ μιᾶς χώρας εἶναι ὑψηλόν, ἢ ὅταν ἀνέρχεται τὸ βιοτικὸν ἐπίπεδον, τὸ Κράτος καὶ τὰ ἄλλα Νομικὰ Πρόσωπα Δημοσίου Δικαίου εἶναι ἠναγκασμένα νὰ καταβάλουν εἰς τοὺς ὑπαλλήλους των πραγματικοὺς μισθοὺς ἐπαρκεῖς ὅπως ἐξασφαλίσουν εἰς αὐτοὺς τὸ ἐν τῇ χώρᾳ ἐπίπεδον ζωῆς. Διότι ἐὰν καταβάλουν οὐσιωδῶς χαμηλότερον πραγματικὸν μισθὸν θὰ στερηθοῦν τῶν ὑπηρεσιῶν τῶν ἱκανῶν προσώπων. Τὰ πρόσωπα τὰ ἔχοντα τὰ ἀπαιτούμενα διὰ τὴν εὐρυθμον λειτουργίαν τοῦ Κρατικοῦ Μηχανισμοῦ τυπικὰ καὶ οὐσιαστικὰ προσόντα θὰ ἀρνηθοῦν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον νὰ προσφέρουν τὰς ὑπηρεσίας των εἰς τὸ Κράτος ὑπὸ ὄρους οὐσιωδῶς δυσμενεστέρους ἐκείνων, οἱ ὅποιοι ἀπαιτοῦνται διὰ νὰ ἐξασφαλίσουν τὸ μέσον ἐν τῇ χώρᾳ βιοτικὸν ἐπίπεδον καὶ τοὺς ὁποίους δύνανται νὰ ἐπιτύχουν ἐὰν ἐκμισθώσουν τὰς ὑπηρεσίας των εἰς ἰδιωτικὰς ἐπιχειρήσεις ἢ ἐὰν ἀσκήσουν αὐτοτελῆ οἰκονομικὴν δραστηριότητα. Συνεπῶς τὸ Κράτος καὶ τὰ ἄλλα Νομικὰ Πρόσωπα Δημοσίου Δικαίου δὲν θὰ δυνηθοῦν, εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτήν, νὰ προμηθευθοῦν τὰς προσωπικὰς ὑπηρεσίας τῶν ὁποίων ἔχουν ἀνάγκη εἰς τὴν ἀπαιτουμένην, διὰ τὴν ἐκπλήρωσιν τῶν λειτουργιῶν των, ποσότητα καὶ ποιότητα. Ἡ οἱ ἀνεπαρκῶς μισθοδοτούμενοι δημόσιοι ὑπάλληλοι θὰ εἶναι ἠναγκασμένοι νὰ ἀναζητοῦν πηγὰς συμπληρωματικοῦ εἰσοδήματος καὶ νὰ ἀναπτύσσουν παραλλήλους δραστηριότητας, παραμελοῦντες τὰ ὑπηρεσιακὰ των καθήκοντα, πράγμα πού θὰ ἀποβῆ ὡσαύτως εἰς βάρος τῆς ποιότητος τῶν πρὸς τὸ Κράτος προσφερομένων ὑπ' αὐτῶν ὑπηρεσιῶν.

Ἀπόδειξιν τῆς ἐπιδράσεως, τὴν ὁποίαν τὸ ἑκασταχοῦ ὑφιστάμενον μέσον βιοτικὸν ἐπίπεδον ἀσκεῖ ἐπὶ τοῦ ὕψους τῶν δημοσιουπάλληλικῶν μισθῶν καὶ συνεπῶς ἐπὶ τοῦ μεγέθους τῶν προσωπικῶν δαπανῶν τοῦ Δημοσίου Προϋπολογισμοῦ, ἀποτελοῦν αἱ παρατηρούμεναι διαφοραὶ πραγματικοῦ μισθοῦ τῶν δημοσίων ὑπαλλήλων ἀφ' ἑνὸς μεταξὺ τῆς Ἰνδίας (χαμηλὸν βιοτικὸν ἐπίπεδον) καὶ τῆς Ἑλλάδος (ὑψηλότερον ἐν συγκρίσει πρὸς τὴν Ἰνδίαν βιοτικὸν ἐπίπεδον). Καὶ ἀφ' ἑτέρου μεταξὺ τῆς Ἑλλάδος (χαμηλὸν βιοτικὸν ἐπίπεδον) καὶ τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν τῆς Ἀμερικῆς (ὑψηλότερον ἐν συγκρίσει πρὸς τὴν Ἑλλάδα βιοτικὸν ἐπίπεδον). Εἰς τὴν Ἑλλάδα, τὸ ἐπίπεδον τῶν πραγματικῶν δημοσιουπάλληλικῶν μισθῶν εἶναι σημαντικῶς ὑψηλότερον παρ' ὅσον εἶναι τοῦτο εἰς τὴν Ἰνδίαν. Ἄλλ' εἶναι σημαντικῶς χαμηλότερον παρ' ὅσον εἶναι εἰς τὰς Η.Π.Α. καὶ εἰς ἄλλας χώρας αἱ ὁποῖαι εὐρίσκονται εἰς ὑψηλοτέραν ἐν συγκρίσει πρὸς τὴν Ἑλλάδα στάθμην οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως καὶ εἰς τὰς ὁποίας τὸ μέσον βιοτικὸν ἐπίπεδον τοῦ πληθυσμοῦ εἶναι ὑψηλότερον παρ' ὅσον εἶναι εἰς τὴν Ἑλλάδα.

Σχετικῶς πρέπει νὰ σημειωθῆ ὅτι ἡ ἀνύψωσις τοῦ ἐπιπέδου τῶν πραγματικῶν δημοσιουπάλληλικῶν μισθῶν κατὰ τὸ μέτρον τῆς αὐξήσεως τοῦ πραγματικοῦ Ἐθνικοῦ Εἰσοδήματος δὲν εἶναι μόνον ἀναγκαία πρὸς τὸν

σκοπὸν ὅπως καταστῆ δυνατὴ ἡ ποσοτικὴ καὶ ποιοτικὴ προσαρμογὴ τῆς προσφορᾶς πρὸς τὴν ζήτησιν ὑπὸ τοῦ Κράτους τῶν ὑπηρεσιῶν τῶν Δημοσίων Ὑπαλλήλων, ἀλλ' ἀνταποκρίνεται αὕτη εἰς τὴν Κοινωνικὴν Δικαιοσύνην. Διότι αἱ ὑπηρεσίαι τῶν ἀξιωματικῶν, αἱ ὑπηρεσίαι τῶν δικαστῶν καὶ αἱ ὑπηρεσίαι τῶν λοιπῶν Δημοσίων Ὑπαλλήλων συμβάλλουν, ὡς εἶδομεν εἰς τὴν Εἰσαγωγὴν, ἀμέσως καὶ ἑμμέσως εἰς τὴν δημιουργίαν τοῦ Πραγματικοῦ Ἐθνικοῦ Εἰσοδήματος, ἥτοι ἀποτελοῦν συντελεστὰς παραγωγῆς. Ἐφ' ὅσον λοιπὸν αὐξάνει ἡ παραγωγή καὶ ἐπομένως τὸ Πραγματικὸν Ἐθνικὸν Εἰσόδημα, καὶ αὐξάνουν αἱ χρηματικαὶ ἀμοιβαὶ τῶν συντελεστῶν τῆς παραγωγῆς, εἶναι δίκαιον ν' αὐξάνουν καὶ αἱ ἀμοιβαὶ τῶν δημοσίων ὑπαλλήλων.

ΤΑΞΙΝΟΜΗΣΙΣ ΤΩΝ ΔΗΜΟΣΙΩΝ ΔΑΠΑΝΩΝ

§ 1. Ἡ ἀναγκαιότης τῆς ταξινομήσεως τῶν δημοσίων δαπανῶν.

Ἐκ τῆς γενομένης εἰς τὸ προηγούμενον κεφάλαιον ἀναλύσεως τῶν αἰτίων αὐξήσεως τῶν δημοσίων δαπανῶν προκύπτει ἐν πρώτοις ὅτι μέχρις ὠρισμένου σημείου ἡ αὐξησης αὐτῶν εἶναι ἀναπόφευκτος καὶ ἀποτελεῖ φυσιολογικὴν ἐξέλιξιν. Οὕτως ἡ αὐξησης τῶν στρατιωτικῶν δαπανῶν, τῶν δαπανῶν ἐσωτερικῆς Ἀσφαλείας, τῶν δαπανῶν Κοινωνικῆς Προνοίας καὶ τῶν δημοσίων δαπανῶν διαφόρων ἄλλων κατηγοριῶν εἶναι ἀναπότρεπτος συνέπεια τῆς αὐξήσεως τοῦ πληθυσμοῦ τῆς περὶ ἧς πρόκειται χώρας ἢ τῆς ἐδαφικῆς ἐπεκτάσεως τοῦ Κράτους εἰς τὴν χώραν αὐτήν. Ἐπίσης ἡ αὐξησης τῶν δαπανῶν διὰ τὴν ὀργάνωσιν τῆς Ἐθνικῆς Ἀμύνης εἶναι ἀκόμη ἀναπότρεπτος συνέπεια τῶν τεχνολογικῶν προόδων, αἱ ὁποῖαι καθιστοῦν ὡς εἶδομεν ἀναγκαίαν τὴν συνεχῆ ἀντικατάστασιν τῶν μηχανικῶν μέσων Ἐθνικῆς Ἀμύνης δι' ἄλλων περισσότερον δραστικῶν ἀλλὰ περισσότερον δαπανηρῶν. Διότι ἐὰν δὲν γίνῃ ἡ ἀντικατάστασις αὕτη θὰ ἐξασθενήσῃ αὐτομάτως τὸ σύστημα Ἐθνικῆς Ἀμύνης τῆς χώρας περὶ τῆς ὁποίας πρόκειται, ἐν σχέσει πρὸς τὸ σύστημα Ἐθνικῆς Ἀμύνης τῶν ἄλλων χωρῶν καὶ θὰ διακινδυνεύσῃ οὕτως ἡ ἐδαφικὴ ἀκεραιότης τῆς χώρας καὶ ἡ ἐλευθερία τῶν κατοίκων αὐτῆς.

Ἡ αὐξησης ὅμως τῶν δημοσίων δαπανῶν δὲν εἶναι μόνον ἀναγκαία, ἀλλὰ καὶ ἀποβαίνει, μέχρις ὠρισμένου σημείου, ἐπωφελῆς διὰ τὸ Κοινωνικὸν Σύνολον. Διότι ἡ ἀνάληψις ὑπὸ τοῦ Κράτους νέων δραστηριοτήτων ἀναγομένων εἰς τὰ καθήκοντα αὐτοῦ ὡς Κοινωνικοῦ Κράτους ὡς καὶ ἡ βελτιώσεις τῆς ποιότητος καὶ τῆς ποσότητος τῶν ὑπηρεσιῶν τὰς ὁποίας τὸ Κράτος καὶ οἱ ἄλλοι Δημόσιοι Ὄργανισμοὶ προσφέρουν πρὸς τὸ Κοινωνικὸν Σύνολον, καὶ συνεπῶς ἡ ἀνάλωσις περισσοτέρων παραγωγικῶν πόρων εἰς τὴν Δημοσίαν Οἰκονομίαν καὶ ἡ αὐξησης τῶν χρηματικῶν δημοσίων δαπανῶν, ἔχει ὡς ἀποτέλεσμα—ὡς διεπιστώσαμεν εἰς τὴν Εἰσαγωγὴν καὶ ὡς θὰ ἴδωμεν ἐκτενέστερον εἰς τὸ ἐπόμενον κεφάλαιον—ἐπαύξησιν τοῦ Κοινωνικοῦ Ὀφέλους ἐκ τῆς χρησιμοποιήσεως τῶν συνολικῶς διαθέσιμων παραγωγικῶν πόρων τῆς χώρας, λόγῳ βελτιώσεως τοῦ τρόπου κατανανομῆς αὐτῶν.

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω διαπιστώσεων δὲν εἶναι δυνατόν ὅμως νὰ συναχθῇ τὸ συμπέρασμα ὅτι οἷανδήποτε ἔκτασιν καὶ ἂν λάβουν αἱ δημόσιαι δαπάναι

εις μίαν χώραν, καὶ ὑφ' οἰανδήποτε μορφήν καὶ ἂν ἐκδηλωθῆ ἡ αὔξησις αὐτῶν, θὰ ἐπέλθῃ ἐντεῦθεν ἐπαύξησις τοῦ Κοινωνικοῦ Ὀφέλους ἐκ τῆς χρησιμοποίησεως τῶν συνολικῶς διαθέσιμων παραγωγικῶν πόρων τῆς χώρας καὶ ἀνύψωσις τοῦ ἐπιπέδου Κοινωνικῆς Εὐημερίας.

Τοιοῦτον συμπέρασμα θὰ ἦτο πεπλανημένον διὰ δύο λόγους: Ἐν πρώτοις θὰ ἦτο πεπλανημένον διὰ τὸν λόγον ὅτι *αἱ δημόσιαι δραστηριότητες συνεπάγονται*, ὡς θὰ ἴδωμεν κατωτέρω, *ἐν κοινωνικὸν κόστος*, τὸ ὁποῖον συνίσταται κυρίως εἰς τὴν ἀνάλωσιν παραγωγικῶν πόρων πρὸς τὸν σκοπὸν τῆς παραγωγῆς τῶν διαφόρων ὑπὸ τοῦ Κράτους προσφερομένων πρὸς τὸ Κοινωνικὸν Σύνολον ὑπηρεσιῶν. Συνεπεία τῆς ἀναλώσεως παραγωγικῶν πόρων εἰς τὴν κρατικὴν παραγωγικὴν διαδικασίαν καὶ κατὰ τὸ μέτρον τῆς γενομένης ἀναλώσεως, παρεμποδίζεται, ὡς εἶναι εὐνόητον, ἡ παραγωγή ἀγαθῶν πρὸς κάλυψιν ἀτομικῶν ἀναγκῶν τοῦ πληθυσμοῦ. Τὸ κοινωνικὸν δὲ τοῦτο κόστος ἐπαυξάνει, ὡς θὰ ἴδωμεν, κατ' ἀκολουθίαν τῆς φορολογικῆς καλύψεως τοῦ μεγίστου (μακροχρονίως) μέρους τῶν δημοσίων δαπανῶν, δοθέντος ὅτι ἡ φορολογία ἔχει ὡς διεπιστώσαμεν ὠρισμένας ἐπιβλαβεῖς οἰκονομικὰς συνεπείας.

Κατὰ δεῦτερον λόγον, *αἱ δημόσιαι δαπάναι δὲν ἔχουν ὅλα τὴν ἰδίαν οἰκονομικὴν φύσιν*. Δηλ. δὲν συντελεῖται ἀνάλωσις παραγωγικῶν πόρων ὑπὸ τοῦ Δημοσίου διὰ τῆς διενεργείας πάσης δαπάνης, οὔτε ἡ διενέργεια ἐκάστης δημοσίας δαπάνης ἀσκεῖ τὴν ἰδίαν ἐπίδρασιν ἐπὶ τοῦ ἐπιπέδου Κοινωνικῆς Εὐημερίας καὶ τοῦ ἐπιπέδου πραγματικῆς φορολογικῆς ἐπιβαρύνσεως τοῦ πληθυσμοῦ, τὴν ὁποίαν ἀσκεῖ ἡ διενέργεια εἰς τὸ αὐτὸ ὕψος μιᾶς ἄλλης δημοσίας δαπάνης. Τὸ γεγονός αὐτὸ ἔχει ὡς συνέπειαν ὅτι ἡ ἐπίδρασις ἐκ τῆς διενεργείας ἢ τῆς αὐξήσεως τῶν δαπανῶν ὠρισμένης κατηγορίας ἐπὶ τοῦ ἐπιπέδου πραγματικῆς φορολογικῆς ἐπιβαρύνσεως τοῦ πληθυσμοῦ ἢ τῶν κατ' ἰδίαν εἰσοδηματικῶν ὀμίλων αὐτοῦ καὶ ἐπὶ τοῦ ἐπιπέδου Ὑλικῆς Εὐημερίας τοῦ Κοινωνικοῦ Συνόλου εἶναι δυνατόν νὰ εἶναι ποσοτικῶς διάφορος τῆς ἐπιδράσεως ἢ ὁποῖα ἐκπορεύεται ἐκ τῆς διενεργείας ἢ τῆς αὐξήσεως τῶν δαπανῶν μιᾶς ἄλλης κατηγορίας.

Ἐκ τούτων προκύπτει ὅτι *πρέπει νὰ ὑπάρχῃ ἐν ὄριον εἰς τὴν αὐξήσιν τῶν δημοσίων δαπανῶν*, ἡ ὑπέρβασις τοῦ ὁποίου θὰ ἔχῃ ὡς συνέπειαν τὴν μείωσιν, ἀντὶ τῆς ἐπιδιωκομένης αὐξήσεως, τοῦ Κοινωνικοῦ Ὀφέλους ἐκ τῆς χρησιμοποίησεως τῶν συνολικῶς διαθέσιμων παραγωγικῶν πόρων. Τὸ ὄριον ὅμως τοῦτο δὲν εἶναι λογικῶς δυνατόν νὰ καθορισθῆ κατὰ τρόπον σχηματικὸν δι' ὅλας τὰς κατηγορίας δημοσίων δαπανῶν, ὡς ἐκ τῆς διαφοροῦ, ὡς ἐσημειώθη ἀνωτέρω, φύσεως ἐκάστης δημοσίας δαπάνης. Ἀλλὰ τὸ σημεῖον εἰς τὸ ὁποῖον θὰ τεθῆ τὸ ὄροσημον, τὸ σημεῖον δηλ. ἀπὸ τοῦ ὁποίου θὰ πρέπει νὰ σταματήσῃ ἡ αὔξησις τῶν δημοσίων δαπανῶν, εἶναι κατ' ἀνάγκην διάφορον δι' ἐκάστην δημοσίαν δαπάνην ἀναλόγως τῆς φύσεως ταύτης.

Τὸ γεγονός τοῦτο καθιστᾷ ἀναγκαίαν διὰ τὸν καθορισμὸν τῶν ὄριων

τῶν δημοσίων δαπανῶν τὴν ταξινόμησιν αὐτῶν κατὰ κατηγορίας καὶ τὴν ἐξέτασιν τῆς φύσεως τῶν δαπανῶν μιᾶς ἐκάστης κατηγορίας.

Τὰς δημοσίας δαπάνας δυνάμεθα νὰ ταξινομήσωμεν εἰς διαφόρους κατηγορίας ἀφ' ἑνὸς ἐπὶ τῇ βάσει τῆς οἰκονομικῆς σημασίας ἐκάστης δαπάνης καὶ ἀφ' ἑτέρου ἐπὶ τῇ βάσει τῆς λειτουργίας τὴν ὁποίαν αὕτη ἀσκεῖ εἰς τὴν Κοινωνικὴν καὶ Δημοσίαν Οἰκονομίαν ἐκάστης χώρας.

§ 2. Ἡ οἰκονομικὴ ταξινόμησις τῶν δημοσίων δαπανῶν.

Ἐπὶ τῇ βάσει τῆς οἰκονομικῆς φύσεως τῶν κατ' ἴδιαν δημοσίων δαπανῶν, ἀκριβέστερον ἐπὶ τῇ βάσει τῆς οἰκονομικῆς φύσεως τῶν χρηματικῶν συναλλαγῶν, εἰς τὰς ὁποίας ὡς εἶδομεν εἰς τὴν Εἰσαγωγὴν προέρχεται ἡ Δημοσία Οἰκονομία μετὰ τῶν Ἰδιωτικῶν οἰκονομιῶν, αἱ δημοσίου δαπάναι δύνανται νὰ καταταγοῦν εἰς τὰς ἑξῆς πέντε γενικὰς κατηγορίας:

I. Δαπάναι διὰ τὴν ἀγορὰν ὑπὸ τοῦ Δημοσίου ἀγαθῶν καὶ ὑπηρεσιῶν ἐκ τῆς τρεχούσης παραγωγῆς.

α) Δαπάναι δημοσίας καταναλώσεως.

β) Δαπάναι διὰ δημοσίας ἐπενδύσεις παγίου κεφαλαίου καὶ διὰ μεταβολὴν ἀποθεμάτων διαφόρων ἀγαθῶν.

II. Δαπάναι διὰ μεταβιβαστικὰς πληρωμὰς εἰς τὸ Ἐσωτερικόν.

α) μεταβιβαστικαὶ πληρωμαὶ εἰς λογαριασμὸν Εἰσοδήματος.

β) μεταβιβαστικαὶ πληρωμαὶ εἰς λογαριασμὸν Κεφαλαίου.

III. Δαπάναι δι' ἐπιδότησιν ἐπιχειρήσεων ὑπὸ τοῦ Δημοσίου Προϋπολογισμοῦ.

IV. Δαπάναι διὰ μονομερεῖς πληρωμὰς εἰς τὸ Ἐξωτερικόν.

α) δαπάναι διὰ τρεχούσας πληρωμὰς.

β) δαπάναι διὰ μεταφορὰν κεφαλαίων εἰς τὸ Ἐξωτερικόν.

V. Δαπάναι δημοσίων χρηματικῶν ἐπενδύσεων

Τὸ ἀνωτέρω σχῆμα ἀναφέρεται εἰς τὰς συνολικὰς δημοσίας δαπάνας καὶ οὐχὶ εἰς τὰς δαπάνας ὠρισμένης Δημοσίας Οἰκονομίας. Συνεπῶς δὲν ἐμφανίζονται εἰς αὐτὸ ἐπιχορηγήσεις καταβαλλόμεναι ὑπὸ μιᾶς Δημοσίας Οἰκονομίας πρὸς ἄλλην Δημοσίαν Οἰκονομίαν. Διότι ἐὰν ἀποβλέψωμεν εἰς τὸ σύνολον τῶν Δημοσίων Οἰκονομιῶν μιᾶς χώρας, αἱ τοιαῦται ἐπιχορηγήσεις ἀλληλοακυροῦνται καὶ διατηροῦνται οὕτως μόνον αἱ δαπάναι αἱ περιλαμβανόμεναι εἰς τὰς προαναφερθείσας πέντε κατηγορίας.

Μὲ βάσιν τὸ κριτήριον τῆς ἐπιδράσεως τὴν ὁποίαν ἀσκεῖ ἡ διενέργεια τῶν δημοσίων δαπανῶν ἐπὶ τοῦ ἐνεργητικοῦ καὶ παθητικοῦ τοῦ Ἴσολογοισμοῦ τῆς Δημοσίας Περιουσίας καὶ ἐπομένως ἐπὶ τῆς καθαρᾶς ἀξίας τῆς Δημοσίας Περιουσίας, αἱ δημοσίου δαπάναι διαιροῦνται πρῶτον εἰς Δαπάνας διὰ τρεχούσας συναλλαγὰς τοῦ Δημοσίου καὶ δευτέρον εἰς Δαπάνας διὰ περιουσιακὰς συναλλαγὰς. Εἰς τὴν πρώτην κατηγορίαν ἀνήκουν αἱ δαπάναι δημοσίας καταναλώσεως, αἱ δαπάναι διὰ μεταβιβάσεις εἰσοδημάτων εἰς ἰδιώτας, αἱ δαπάναι δι' ἐπιδότησιν ἢ ἄλλως ἐπιχορηγηθῆναι ἐπιχειρήσεων (ἢ καὶ Νομ. Προσώπων Δημ. Δι'

καίου) καὶ αἱ δαπάναι διὰ τρεχούσας μονομερεῖς πληρωμὰς εἰς τὸ Ἐξωτερικόν. Ἐνῶ εἰς τὴν δευτέραν κατηγορίαν ἀνήκουν αἱ δαπάναι δημοσίων ἐπενδύσεων παγίου κεφαλαίου καὶ ἐπενδύσεων ὑπὸ μορφὴν μεταβολῆς ἀποθεμάτων διαφόρων ἀγαθῶν, αἱ δαπάναι δημοσίων χρηματικῶν ἐπενδύσεων, καὶ τέλος αἱ δαπάναι διὰ τὴν ἀπόσβησιν τοῦ Ἐσωτερικοῦ καὶ Ἐξωτερικοῦ Δημοσίου Χρέους καὶ διὰ τὴν καταβολὴν ἀποζημιώσεων εἰς τὸ Ἐσωτερικόν καὶ Ἐξωτερικόν («δαπάναι διὰ μεταβιβαστικὰς πληρωμὰς εἰς τὸ Ἐσωτερικόν εἰς λογαριασμὸν Κεφαλαίου» καὶ «δαπάναι διὰ μεταφορὰν κεφαλαίων εἰς τὸ Ἐξωτερικόν»).

Πρὶν ἢ προβῶμεν εἰς ἀνάλυσιν τοῦ περιεχομένου ἐκάστης ἐκ τῶν πέντε κατηγοριῶν δημοσίων δαπανῶν, κρίνομεν σκόπιμον νὰ τονίσωμεν, προτρέχοντες, ὅτι *μόνον διὰ τῆς διενεργείας τῶν δαπανῶν δι' ἀγορὰν ἀγαθῶν καὶ ὑπηρεσιῶν τὸ Δημόσιον ἐπιδρᾷ κατ' ἄμεσον τρόπον ἐπὶ τοῦ ὕψους τῆς Ἐθνικῆς Δαπάνης καὶ ἐπομένως τοῦ Ἐθνικοῦ Εἰσοδήματος*. Ἐπίσης μόνον διὰ τῶν δαπανῶν πρὸς ἀγορὰν ἀγαθῶν καὶ ὑπηρεσιῶν τὸ Δημόσιον ἀναλίσκει — ἄμέσως ἢ ἑμμέσως — παραγωγικοὺς πόρους.

Πράγματι, ἡ Ἐθνικὴ Δαπάνη, τὸ ὕψος τῆς ὁποίας προσδιορίζει τελικῶς τὸ χρηματικὸν ποσὸν τῆς συνολικῆς παραγωγῆς καὶ ἐπομένως τὸ μέγεθος τοῦ χρηματικοῦ Ἐθνικοῦ Εἰσοδήματος — εἰς ἀγοραίας τιμὰς —, εἶναι ὡς διεπιστώσαμεν εἰς τὴν Εἰσαγωγὴν (τόμος Α', Μέρος 1ον, Κεφ. 7) ἴση πρὸς τὸ συνολικὸν χρηματικὸν ποσὸν τῶν ἰδιωτικῶν καταναλωτικῶν δαπανῶν, τῶν ἰδιωτικῶν δαπανῶν δι' ἐπενδύσεις καὶ τῶν δημοσίων δαπανῶν δι' ἀγορὰν ἀγαθῶν καὶ ὑπηρεσιῶν, κατὰ τὴν ἐξίσωσιν:

$$(1) \quad Y_p = C + I + G$$

Ἐὰν λάβωμεν ὑπ' ὄψιν καὶ τὰς οικονομικὰς συναλλαγὰς τῆς χώρας περὶ τῆς ὁποίας πρόκειται μετὰ ξένων χωρῶν, τότε θὰ ἔχωμεν τὴν ἐξίσωσιν:

$$(2) \quad Y_p = C + I + G + \acute{E}$$

(Ἐὰν ὁ Λογαριασμὸς Τρεχουσῶν Συναλλαγῶν μετὰ τῆς Ἀλλοδαπῆς καταλείπη ἐνεργητικὸν ὑπόλοιπον δηλ. πλεόνασμα).

καί:

$$(3) \quad Y_p = C + I + G - \acute{E}$$

(Ἐὰν ὁ ἀνωτέρω Λογαριασμὸς καταλείπη παθητικὸν ὑπόλοιπον δηλ. ἔλλειμμα).

Εἰς τὰς ἀνωτέρω ἐξισώσεις Y_p , C , I , G καὶ $\acute{E}$ συμβολίζουσι ἀντιστοίχως, — ὡς καὶ ἀλλαχοῦ διητηκρινίσθη — τὸ ἀκαθάριστον Ἐθνικὸν προϊόν εἰς ἀγοραίας τιμὰς, τὴν ἰδιωτικὴν κατανάλωσιν, τὰς ἰδιωτικὰς ἐπενδύσεις, τὰς δημοσίας δαπάναις δι' ἀγορὰν ἀγαθῶν καὶ ὑπηρεσιῶν καὶ τὸ — ἐνεργητικὸν ἢ παθητικὸν — ὑπόλοιπον τοῦ Λογαριασμοῦ Τρεχουσῶν Συναλλαγῶν μετὰ τῆς Ἀλλοδαπῆς.

Ἐκ τῆς ἐξισώσεως 2 προκύπτει ἡ ἐξίσωσις:

$$Y_p - E = C + I - G$$

ἐκ δὲ τῆς ἐξισώσεως 3 ἡ ἐξίσωσις:

$$Y_p + E = C + I + G$$

Ἡ τελευταία αὕτη ἐξίσωσις σημαίνει ὅτι ἡ (ἀκαθάριστος) Ἐθνικὴ Δαπάνη εἰς τὴν χώραν περὶ τῆς ὁποίας πρόκειται, δηλ. ἡ συνολικὴ ἐνεργὸς ζήτησις, εἶναι ἴση πρὸς (δηλ. καλύπτεται ἀπὸ) τὴν ἐγχώριον παραγωγὴν καὶ τὸ πλεόνασμα τῶν εἰσαγωγῶν (σὺν δαπάναις ἡμεδαπῶν εἰς τὴν Ἀλλοδαπὴν σὺν πληρωμὰς εἰσοδημά-

των εις την 'Αλλοδαπήν) *ὑπὲρ τὰς ἐξαγωγὰς* (σὺν δαπάναις ἀλλοδαπῶν εις την 'Ημεδαπὴν σὺν εισπράξεσι εἰσοδημάτων ἐκ τῆς 'Αλλοδαπῆς).

Ὅττω συμφώνως πρὸς τὰ τελευταῖα στοιχεῖα τῆς 'Υπηρεσίας 'Εθνικῶν Λογαριασμῶν τοῦ 'Υπουργείου Συντονισμοῦ, τὸ ἀκαθάριστον 'Εθνικὸν Προῖόν τῆς 'Ελλάδος εις ἀγοραίας τιμὰς ἀνῆλθε τὸ ἔτος 1968 εἰς 226.614 ἑκατομμύρια δραχμῶν, ἐνῶ ἡ ἀκαθάριστος 'Εθνικὴ Δαπάνη ἀνῆλθε εἰς 247.262 ἑκατομμύρια δραχμῶν. Ἡ διαφορὰ μεταξὺ τῆς ἀκαθαρίστου 'Εθνικῆς Δαπάνης (δηλ. τῆς συνολικῆς ἰδιωτικῆς καὶ δημοσίας ἐνεργοῦ ζήτησεως) καὶ τοῦ ἀκαθαρίστου 'Εθνικοῦ Προϊόντος (δηλ. τῆς συνολικῆς προσφορᾶς ἀγαθῶν) ἀνῆλθεν οὕτω εἰς 20.648 ἑκατομμύρια δραχμῶν, ἀποτελοῦσα τὸ ἔλλειμμα τοῦ Ἰσοζυγίου Τρεχουσῶν Συναλλαγῶν τῆς 'Ελλάδος μετὰ τοῦ 'Υπολοίπου Κόσμου. Τὸ ἔλλειμμα τοῦτο ἐκαλύφθη κατὰ τὸ ποσὸν τῶν 7.181 ἑκατ. δραχ. διὰ τῶν δωρεῶν ἐκ τοῦ 'Ἐξωτερικοῦ πρὸς ἰδιώτας (μεταναστευτικὰ ἐμβάσματα), καὶ κατὰ τὸ ὑπόλοιπον δι' ἔξωτερικοῦ δανεισμοῦ.

'Ἡ κατὰ τ' ἀνωτέρω ἀκαθάριστος 'Εθνικὴ Δαπάνη τῆς 'Ελλάδος τοῦ ἔτους 1968 ἀναλύεται εἰς τὰ ἑξῆς εἰδικώτερα στοιχεῖα (εἰς ἑκατομμύρια δραχμῶν).

1. <i>'Ιδιωτικὴ Κατανάλωσις (C)</i>	157.777
2. <i>'Ακαθάριστοι 'Ιδιωτ. 'Επενδύσεις</i> παγίου κεφαλαίου καὶ αὐξήσεις ἀποθεμάτων (I)	46.576
3. <i>Δημόσιαι δαπάναι δι' ἀγορὰν ἀγαθῶν καὶ ὑπηρεσιῶν</i> (Δημοσία κατανάλωσις καὶ ἀκαθάριστοι δημόσιαι ἐπενδύσεις παγίου κεφαλαίου καὶ μεταβολαὶ ἀποθεμάτων) (G)	42.909

Σύνολον ἀκαθαρίστου 'Εθνικῆς Δαπάνης 247.262

Μείον ἔλλειμμα Ἰσοζυγίου Τρεχ. Συναλλαγῶν (Ε) 20.648

'Υπόλοιπον, ἦτοι 'Ακαθάριστον 'Εθνικὸν Προῖόν εἰς ἀγοραίας τιμὰς (Υρ) 226.614

'Ἡ ἢ ὡς ἄνω ὑφισταμένη τὸ 1968 ἐν 'Ελλάδι κατάστασις ἀπὸ ἀπόψεως ὕψους 'Εθνικῆς Δαπάνης καὶ 'Εθνικοῦ Εἰσοδήματος καὶ διαρθρώσεως τῆς 'Εθνικῆς Δαπάνης ἀποτυπῶνται εἰς τὴν ἑξίσωσιν :

(δισεκατομμύρια δραχμῶν)

$$\text{Υρ} \quad \text{C} \quad \text{I} \quad \text{G} \quad \text{Ε}$$

$$226,6 = 157,8 + 46,5 + 42,9 - 20,6$$

§ 3. 'Ανάλυσις τοῦ περιεχομένου καὶ τῆς κοινωνικοοικονομικῆς σημασίας τῶν δαπανῶν ἐκάστης κατηγορίας.

- α) Δαπάναι διὰ τὴν ἀγορὰν ὑπὸ τοῦ Δημοσίου ἀγαθῶν καὶ ὑπηρεσιῶν ἐκ τῆς τρεχούσης παραγωγῆς.

Ὅπως ἤδη ἐσημειώθη αἱ δαπάναι τῆς πρώτης αὐτῆς γενικῆς κατηγορίας ὑποδιαιροῦνται εἰς τὰς ἑξῆς εἰδικώτερας ὑποκατηγορίας :

I. Δαπάναι Δημοσίας Καταναλώσεως. Εἶναι αἱ δαπάναι εἰς τὰς

ὁποίας ὑποβάλλονται. τὸ Κράτος καὶ ἄλλαι Δημόσιαι Οἰκονομίαι διὰ τὴν μίσθωσιν τῶν ὑπηρεσιῶν τῶν δημοσίων ὑπαλλήλων καὶ διὰ τὴν ἀγορὰν διαφόρων ὕλικῶν ἀγαθῶν καὶ μὴ προσωπικῶν ὑπηρεσιῶν (τῶν ὁποίων ἔχουν ἀνάγκη διὰ τὴν ἐκπλήρωσιν τῆς ἀποστολῆς των) ἐκ τῶν δαπανῶν διὰ δημοσίας ἐπενδύσεις.

Οὕτως, εἰς τὰς δαπάνας δημοσίας καταναλώσεως περιλαμβάνονται ἀκόμη, ἐκτὸς τοῦ μισθολογίου τῶν δημοσίων ὑπαλλήλων, καὶ αἱ δαπάναι διὰ τὴν ἀγορὰν τροφίμων διὰ τὸν στρατόν, αἱ δαπάναι διὰ τὴν κατασκευὴν στολῶν διὰ τοὺς στρατιώτας, ἀστυνομικοὺς ὑπαλλήλους, δασοφύλακας, ἀγροφύλακας κλπ., αἱ δαπάναι διὰ τὴν ἀγορὰν πυρομαχικῶν καὶ πολεμικῶν μηχανημάτων (βομβαρδιστικῶν ἀεροπλάνων, πυραύλων κλπ.), αἱ δαπάναι διὰ τὴν ἀγορὰν καὶ λειτουργίαν τῶν κρατικῶν αὐτοκινήτων, αἱ δαπάναι διὰ τὴν πληρωμὴν ἐνοικίων εἰς ἰδιώτας ἰδιοκτητίας κτιρίων τὰ ὁποῖα μισθοῦνται πρὸς στέγασιν Δημοσίων Ὑπηρεσιῶν, αἱ δαπάναι διὰ τὴν ἀγορὰν ἐπίπλων πρὸς ἐξοπλισμὸν τῶν δημοσίων γραφείων, αἱ δαπάναι διὰ τὴν κατανάλωσιν ἠλεκτρικοῦ ρεύματος ὑπὸ τῶν Δημοσίων Ὑπηρεσιῶν, αἱ δαπάναι διὰ τὴν ἀγορὰν τροφίμων, νοσηλευτικοῦ ὕλικου κλπ. διὰ τὰς ἀνάγκας τῶν Δημοσίων Νοσοκομείων κλπ.

Εἰς τὰς δαπάνας δημοσίας καταναλώσεως ἀνήκουν, ὅμως, ἀκόμη αἱ δαπάναι διὰ τὴν συντήρησιν ὁδῶν, λιμένων καὶ λοιπῶν δημοσίων ἔργων, ὡς καὶ ἡ ἀπόσβεσις τοῦ φθειρομένου εἰς τὴν κρατικὴν παραγωγικὴν διαδικασίαν δημοσίου πραγματικοῦ κεφαλαίου—μολονότι εἰς τὴν πρᾶξιν ἡ σχετικὴ πρόβλεψις εἶναι λίαν δυσχερὴς καὶ γίνεται συνήθως ἀπόσβεσις μόνον προκειμένου περὶ τῶν παγίων ἐγκαταστάσεων τῶν δημοσίων ἐπιχειρήσεων.

Ἐπίσης ἀνήκουν εἰς τὰς δαπάνας δημοσίας καταναλώσεως αἱ δαπάναι διὰ τὴν ἀγορὰν ὑπὸ τοῦ Κράτους (ἢ ἄλλων Νομικῶν Προσώπων Δημοσίου Δικαίου) διαφόρων καταναλωτικῶν ἀγαθῶν τὰ ὁποῖα παρέχονται κατὰ τὴν ἄσκησιν ὑπὸ τοῦ Κράτους κοινωνικῆς προνοίας εἰς ἄτομα ἀνήκοντα εἰς τοὺς κατωτέρους εἰσοδηματικοὺς ὁμίλους τοῦ πληθυσμοῦ ἄνευ ἀντιπαροχῆς (π.χ. ἀγορὰ τροφίμων διὰ τὴν λειτουργίαν μαθητικῶν συσσιτίων, παιδικῶν κατασκηνώσεων, κ.λ.π.).

II. *Δαπάναι Δημοσίων Ἐπενδύσεων.* Εἶναι αἱ δημόσιαι δαπάναι διὰ τὴν ἀνέγερσιν κτηρίων, διὰ τὴν ἀπόκτησιν νέων κατασκευῶν καὶ διὰ τὴν ἀγορὰν νέων μηχανημάτων καὶ μηχανικοῦ ἐξοπλισμοῦ, ἐφ' ὅσον ἡ διάρκειά τῆς ζωῆς αὐτῶν εἶναι μεγαλυτέρα τοῦ ἔτους¹⁾. Κατ' ἐξαιρέσιν περιλαμβάνονται εἰς τὰς δαπάνας δημοσίων ἐπενδύσεων καὶ αἱ δαπάναι δι' ἀγορὰν παλαιῶν μηχανικοῦ ἐξοπλισμοῦ ἠπαλαιῶν, δηλ. μεταχειρισμένων, μηχανημάτων εἰσαχθέντων νεωστὶ ἐκ τοῦ Ἐξωτερικοῦ (π.χ. δαπάνη διὰ τὴν ἀγορὰν ἑνὸς μεταχειρισμένου καταδρομικοῦ ἐκ

1) Ὅσας δὲ ὑπὸ τοῦ Δημοσίου ἀγοραζόμενα μηχανήματα εἶναι μικρὰ ἀξίας, τότε ἀκόμη καὶ ἐὰν εἶναι μεγαλυτέρα τοῦ ἔτους ἡ διάρκεια τῆς ζωῆς αὐτῶν (π.χ. λογιστικαὶ μηχαναὶ, γραφομηχαναὶ κ.λ.π.) αἱ διὰ ταῦτα δαπάναι ἐντάσσονται εἰς τὰς δαπάνας δημοσίας καταναλώσεως.

τοῦ Ἐξωτερικοῦ). Διότι τὰ εἰσαχθέντα μηχανήματα εἶναι νέα διὰ τὴν χώραν περὶ τῆς ὁποίας πρόκειται καὶ ἀκόμη διότι διὰ τῆς ἀγορᾶς αὐτῶν τὸ Δημόσιον ἀσκεῖ ἄμεσον ἐπίδρασιν ἐπὶ τοῦ ὕψους τῆς Ἐθνικῆς Δαπάνης.

Θὰ πρέπει ἐπίσης νὰ σημειωθῇ ὅτι εἰς τὰς δαπάνας δημοσίων ἐπενδύσεων περιλαμβάνονται καὶ αἱ λεγόμεται διοικητικαὶ δαπάναι ἐπενδύσεων ὡς καὶ αἱ δαπάναι διὰ τὴν ἐκπόνησιν μελετῶν τῶν ὑπὸ κατασκευὴν δημοσίων ἔργων.

Θὰ πρέπει, τέλος, νὰ σημειωθῇ ὅτι ἐνίοτε αἱ δαπάναι διὰ νέας στρατιωτικὰς κατασκευὰς (ὡς εἶναι π. χ. ἡ κατασκευὴ ἐνὸς στρατιωτικοῦ ἀεροδρομίου) ὡς καὶ αἱ δαπάναι διὰ παραχθέντα ἐν τῇ χώρᾳ ἢ εἰσαχθέντα ἐκ τοῦ Ἐξωτερικοῦ πολεμικὰ μηχανήματα, ἔστω καὶ ἐὰν ἡ διάρκεια τῆς ζωῆς αὐτῶν εἶναι μεγαλυτέρα τοῦ ἔτους — π. χ. πολεμικὰ πλοῖα — ἐντάσσονται εἰς τὰς δαπάνας δημοσίας καταναλώσεως. Τοῦτο γίνεται μὲ τὸ αἰτιολογικὸν ὅτι αἱ δαπάναι αὗται συγκαταλέγονται εἰς τὰς δαπάνας τρεχουσῶν συναλλαγῶν, δηλ. τὰς δαπάνας λειτουργίας τοῦ Κρατικοῦ Μηχανισμοῦ κλπ., πράγμα τὸ ὁποῖον δὲν συμβαίνει μὲ τὰς λοιπὰς δαπάνας δημοσίων ἐπενδύσεων παγίου κεφαλαίου — ὡς εἶναι π. χ. αἱ δαπάναι διὰ τὴν κατασκευὴν ὁδῶν ἢ ἐγγειοβελτιωτικῶν ἔργων.

Παραλλήλως πρὸς τὰς ἐπενδύσεις παγίου κεφαλαίου αἱ δαπάναι δημοσίων ἐπενδύσεων ἀναφέρονται καὶ εἰς τὰς ἐπενδύσεις ὑπὸ μορφὴν τῆς **μεταβολῆς δημοσίων ἀποθεμάτων διαφόρων καταναλωτικῶν ἀγαθῶν.**

β) Δαπάναι διὰ μεταβιβαστικὰς πληρωμὰς εἰς τὸ Ἐσωτερικόν.

Δαπάναι διὰ μεταβιβαστικὰς πληρωμὰς εἰς τὸ Ἐσωτερικόν, ἢ ἄλλως μεταβιβαστικαὶ δαπάναι, εἶναι ἐκεῖναι αἱ δημοσίου δαπάναι διὰ τῶν ὁποίων **συντελεῖται ἀνακατανομὴ ἀγοραστικῆς δυνάμεως, μέσῳ τοῦ Δημοσίου Προϋπολογισμοῦ, καὶ ἐπομένως ἀνακατανομὴ τοῦ (χρηματικοῦ) Ἐθνικοῦ Εἰσοδήματος** μεταξὺ τῶν διαφόρων ὁμίλων τοῦ πληθυσμοῦ. Δηλ. τὸ Δημόσιον ἀφαιρεῖ διὰ τῆς φορολογίας ἀγοραστικὴν δύναμιν ἀπὸ τὸ σύνολον τοῦ Πληθυσμοῦ καὶ ἐν μέρος τῆς ἀγοραστικῆς ταύτης δυνάμεως μεταβιβάζει αὐτοσίαν εἰς ὀρισμένους ὁμίλους αὐτοῦ. Ἀκριβῶς διὰ τὸν λόγον αὐτὸν αἱ ἐν λόγῳ δημοσίου δαπάναι οὐδεμίαν ἀσκοῦν (κατὰ τρόπον ἄμεσον) ἐπίδρασιν ἐπὶ τοῦ ὕψους τοῦ Ἐθνικοῦ Εἰσοδήματος. Ἐπίδρουν ὅμως ἐμμέσως ἐπὶ τούτου, διότι συμπροσδιορίζουν τὸ μέγεθος τοῦ διαθέσιμου προσωπικοῦ εἰσοδήματος, συνάρτησις τοῦ ὁποίου εἶναι, ὡς εἶδομεν εἰς τὴν Εἰσαγωγὴν, ἡ ἰδιωτικὴ κατανάλωσις.

Πρὸς πληρεστέραν κατανόησιν τῆς φύσεως τῶν μεταβιβαστικῶν δαπα-

νῶν θὰ πρέπει ἀκόμη νὰ σημειωθῆ ὅτι αἱ διὰ τῆς διενεργείας αὐτῶν γινόμεναι πληρωμαὶ πρὸς ὠρισμένα ἄτομα δὲν ἀποτελοῦν ἀμοιβὴν δι' ὑπηρεσίας συντελεστῶν τῆς παραγωγῆς προσφερομένης ὑπὸ τῶν ἀτόμων τούτων, ἥτιοι δὲν ἀποτελοῦν εἰσόδημα πραγματοποιηθὲν καὶ εἰσπραχθὲν ὑπ' αὐτῶν λόγῳ τῆς παραγωγικῆς τῶν δραστηριότητος (λόγῳ δηλ. τῆς συμμετοχῆς τῶν εἰς τὴν παραγωγὴν τοῦ Κοινωνικοῦ Προϊόντος) — ὡς ἀποτελοῦν τοιοῦτον εἰσόδημα π.χ. αἱ ἀποδοχαὶ τῶν δημοσίων ὑπαλλήλων. Ἄλλ' ἀποτελοῦν μεταβίβασιν εἰς τὰ ἄτομα ταῦτα ἑνὸς μέρους τῶν ἀμοιβῶν τὰς ὁποίας εἰσέπραξαν οἱ συντελεσταὶ τῆς παραγωγῆς. Διότι διὰ τῆς φορολογήσεως τῶν ἀμοιβῶν τῶν συντελεστῶν τῆς παραγωγῆς, τὸ Κράτος ἀποκτᾷ, ὡς ἐλέχθη, ἀγοραστικὴν δύναμιν, τὴν ὁποίαν μεταβιβάζει διὰ τῶν μεταβιβαστικῶν πληρωμῶν εἰς τὰ ἄτομα πρὸς τὰ ὁποῖα γίνονται αἱ πληρωμαὶ αὗται. Ὡς παραδείγματα μεταβιβαστικῶν πληρωμῶν, δυνάμεθα ν' ἀναφέρωμεν τὰς πληρωμὰς συντάξεων γήρατος, συντάξεων εἰς θύματα πολέμου, ἐπιδομάτων εἰς ἀνέργους καὶ ὑποτροφῶν εἰς ἀπόρους σπουδαστάς. Ἐπίσης τὴν παροχὴν χρηματικῶν βοηθημάτων εἰς πολυμελεῖς ἀπόρους οἰκογενείας, τὴν καταβολὴν τόκων καὶ χρεωλυσίων τοῦ Ἐσωτερικοῦ δημοσίου χρέους, τὴν πληρωμὴν ἀποζημιώσεων εἰς πυροπαθεῖς ἢ ἰδιοκτικῆς ἐπιταγθέντων κατὰ τὸν πόλεμον μεταφορικῶν μέσων, τὴν ἐπιστροφὴν εἰς φορολογουμένους ἀχρεωστήτως καταβληθέντων ὑπ' αὐτῶν εἰς τὸ Δημόσιον ποσῶν κ.λ.π.

Μεταβιβαστικαὶ πληρωμαὶ γίνονται καὶ ἐντὸς τοῦ Ἰδιωτικοῦ Τομέως τῆς Οἰκονομίας, ὅπως δὲ καὶ αἱ ὑπὸ τοῦ Δημοσίου διενεργούμεναι μεταβιβαστικαὶ πληρωμαὶ δὲν ἐπηρεάζουν καὶ αὗται τὸ μέγεθος τοῦ Ἐθνικοῦ Εἰσοδήματος τῆς χώρας περὶ τῆς ὁποίας πρόκειται. Ὁὕτως αἱ δωρεαὶ αἱ γινόμεναι ὑπὸ διαφόρων ἰδιωτικῶν ἐπιχειρήσεων πρὸς φιλανθρωπικὰ καταστήματα, πνευματικὰ ἰδρύματα, τὰ δῶρα τὰ καταβαλλόμενα κατὰ τὰς ἐορτάς ὑπὸ τῶν ἐπιχειρήσεων πρὸς τὸ προσωπικὸν αὐτῶν κ.λ.π. ἀποτελοῦν τοιαύτας μεταβιβαστικὰς πληρωμὰς. Ὅπως ἐπίσης ἀποτελοῦν μεταβιβαστικὰς πληρωμὰς ἐντὸς τοῦ ἰδιωτικοῦ τομέως αἱ πληρωμαὶ τόκων διὰ καταναλωτικὰς πιστώσεις, τὰς ὁποίας εἶχον συνάψει κατὰ τὸ παρελθὸν οἱ καταβάλλοντες τοὺς τόκους. Διότι διὰ τῆς καταβολῆς τόκων τοιοῦτων πιστώσεων δὲν αὐξάνει τὸ Ἐθνικὸν Εἰσόδημα εἰς ἀμοιβὰς συντελεστῶν τῆς παραγωγῆς, διὰ τὸν λόγον ἀκριβῶς ὅτι αἱ συναφθεῖσαι πιστώσεις ὑπῆρξαν καταναλωτικαὶ καὶ ἐπομένως δὲν ἐχρησιμοποιήθησαν πρὸς παραγωγικοὺς σκοπούς, δηλ. τὸ δανεισθὲν κεφάλαιον δὲν συνέβαλεν εἰς τὴν δημιουργίαν τοῦ Ἐθνικοῦ Εἰσοδήματος.

Τὰς δημοσίας δαπάνας διὰ μεταβιβαστικὰς πληρωμὰς διακρίνομεν εἰς δύο κατηγορίας, ἐκ τῶν ὁποίων ἡ πρώτη περιλαμβάνει τὰς μεταβιβαστικὰς πληρωμὰς εἰς Λογαριασμὸν Εἰσοδήματος καὶ ἡ δευτέρα τὰς μεταβιβαστικὰς πληρωμὰς εἰς Λογαριασμὸν Κεφαλαίου.

Εἰδικώτερον, αἱ μεταβιβαστικαὶ πληρωμαὶ εἰς Λογαριασμὸν Εἰσο-

δήματος είναι τρέχουσαι πληρωμαί, ἢ διενέργεια τῶν ὁποίων ἀσκεῖ ἐπί-
 δρασιον ἐπὶ τοῦ μεγέθους τοῦ συνολικοῦ προσωπικοῦ εἰσοδήματος. Ἐνῶ αἱ
μεταβιβαστικαὶ πληρωμαὶ εἰς Λογαριασμὸν Κεφαλαίου εἶναι πληρωμαὶ
 διὰ τῆς διενεργείας τῶν ὁποίων μεταβάλλεται τὸ μέγεθος τῆς περιουσίας ἢ
 ἢ διάρθρωσις τῶν περιουσιακῶν στοιχείων τῶν ἀτόμων πρὸς τὰ ὁποῖα γί-
 νονται αἱ πληρωμαὶ αὗται. Παραδείγματα μεταβιβαστικῶν πληρωμῶν εἰς
 Λογαριασμὸν Εἰσοδήματος εἶναι τὰ προαναφερθέντα παραδείγματα τῆς κα-
 ταβολῆς συντάξεων γήρατος, συντάξεων εἰς θύματα πολέμου, ὑποτροφῶν,
 ἐπιδομάτων ἀνεργίας, τόκων τοῦ Ἐσωτερικοῦ Δημοσίου Χρέους, κ.λ.π.
 Παραδείγματα μεταβιβαστικῶν πληρωμῶν εἰς Λογαριασμὸν Κεφαλαίου γι-
 νομένων εἰς τὸ Ἐσωτερικὸν εἶναι ἡ καταβολὴ τῶν χρεωλυσιῶν τοῦ Ἐσω-
 τερικοῦ Δημοσίου Χρέους, ἡ καταβολὴ ἀποζημιώσεων εἰς βομβοπλήκτους ἢ
 ἄλλους πυροπαθεῖς, ἢ ἀκόμη ἢ ἐξόφλησις δανείου συναφθέντος ὑπὸ τρίτου
 ἐγγυθέντος ὁμως ὑπὸ τοῦ Δημοσίου, ὁσάκις δ' ὑπὲρ οὗ ἢ ἐγγυθῆσις ὀφει-
 λέτης ἀπεδείχθη ἀναξίόχρεος καὶ δὲν ἀνταπεκρίθη εἰς τὴν ἐκ τοῦ δανείου
 ἀναληφθεῖσαν ὑπ' αὐτοῦ ὑποχρέωσιν.

**Διὰ τῶν μεταβιβαστικῶν πληρωμῶν εἰς Λογαριασμὸν Εἰσοδήμα-
 τος ἐπηρεάζεται ἡ κατανομή τοῦ Ἐθνικοῦ Εἰσοδήματος**, ἄλλοτε μὲν πρὸς
 ὄφελος, ἄλλοτε δὲ εἰς βάρος τῶν κατωτέρων εἰσοδηματικῶν ὁμίλων. Ἦτοι
 ἄλλοτε μὲν μετριάζεται δι' αὐτῶν ἡ εἰσοδηματικὴ ἀνισότης, ἄλλοτε δὲ ἐπι-
 τείνεται αὕτη. Μετριάζεται ἡ εἰσοδηματικὴ ἀνισότης διὰ τῶν κοινωνικῆς
 σκοπιμότητος μεταβιβαστικῶν πληρωμῶν, ἢτοι ἐκείνων αἱ ὁποῖαι γίνονται
 πρὸς ἀσκήσιν κοινωνικῆς πολιτικῆς (συντάξεις γήρατος, ὑποτροφίαι εἰς
 ἀπόρους σπουδαστάς, κ.λ.π.). Ἐπιτείνεται δέ, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, ἡ εἰσοδη-
 ματικὴ ἀνισότης διὰ τῶν λοιπῶν μεταβιβαστικῶν πληρωμῶν εἰς Λογαρια-
 σμὸν Εἰσοδήματος, ὡς εἶναι ἰδίᾳ ἡ καταβολὴ τόκων τοῦ Ἐσωτερικοῦ Δη-
 μοσίου Χρέους, διὰ τῆς ὁποίας συντελεῖται καθαρὰ μετατόπισις ἀγοραστι-
 κῆς δυνάμεως καὶ εἰσοδήματος ἀπὸ τῶν κατωτέρων καὶ κατωτάτων πρὸς
 τοὺς μεσαίους καὶ ἀνωτέρους εἰσοδηματικούς ὁμίλους, ἢ ἀπὸ τῶν κατωτέ-
 ρων καὶ μεσαίων εἰσοδηματικῶν ὁμίλων πρὸς τοὺς ἀνωτέρους καὶ ἀνωτά-
 τους ὁμίλους. Αἱ μεταβιβαστικαὶ πληρωμαὶ αἱ ὁποῖαι ἐξυπηρετοῦν κοινωνι-
 κὴν σκοπιμότητα ἀποτελοῦν κατ' οὐσίαν ἀρνητικούς φόρους⁽¹⁾,
 ὅπως ἀρνητικούς φόρους ἀποτελοῦν καὶ αἱ ἐπιχορηγήσεις αἱ παρεχόμεναι ἐκ
 τοῦ Δημοσίου Προϋπολογισμοῦ πρὸς ἐπιχειρήσεις (βλ. κατ. γ').

Σημειωτέον, τέλος, ὅτι ἐνίοτε εἰς τὴν πρᾶξιν ἐντάσσονται, ὡς καὶ ἀνω-
 τέρω ἐσημειώθη, εἰς τὰς τρεχοῦσας μεταβιβαστικὰς πληρωμὰς (δηλαδὴ μετα-
 βιβαστικὰς πληρωμὰς εἰς Λογαριασμὸν Εἰσοδήματος) καὶ αἱ εἰς εἶδος κοι-
 νωνικαὶ παροχαὶ τοῦ Δημοσίου πρὸς ὄρισμένα ἄτομα ἢ πρὸς ὄρισμένους
 ὁμίλους τοῦ πληθυσμοῦ. Οὕτως εἰς τὸν Λογαριασμὸν τρεχόντων Ἐσοδῶν
 καὶ τρεχουσῶν Δαπανῶν τῶν Ὄργανισμῶν Τοπικῆς Αὐτοδιοικήσεως τῆς

1. Βλ. ἀνωτ. Γενικὴ Θεωρία περὶ Φόρων, Κεφ. 2, § 9.

Μ. Βρετανίας συμπεριλαμβάνονται εἰς τὰς τρεχούσας μεταβιβαστικὰς δαπάνας καὶ αἱ χρηματικαὶ δαπάναι εἰς τὰς ὁποίας ὑποβάλλονται κατ' ἔτος οἱ ὄργανισμοὶ οὗτοι διὰ τὴν λειτουργίαν μαθητικῶν οὐσιωτικῶν. Βεβαίως καὶ διὰ τῶν κοινωνικῶν εἰς εἶδος παροχῶν συντελεῖται ἀνακατανομὴ τοῦ πραγματικοῦ Ἐθνικοῦ Εἰσοδήματος καὶ μετριάζεται ἡ ὑφισταμένη εἰσοδηματικὴ ἀνισότης, ἀκριβῶς ὅπως συμβαίνει τοῦτο εἰς τὴν περίπτωσιν τῶν χρηματικῶν κοινωνικῶν παροχῶν. Ἐν τούτοις ὑπάρχουν δύο οὐσιώδεις διαφοραὶ μεταξύ τῶν χρηματικῶν καὶ τῶν ἰν natura κοινωνικῶν παροχῶν, ἐπιβάλλουσαι τὸν ἀποχωρισμὸν τούτων ἀπ' ἀλλήλων κατὰ τὴν ταξινόμησιν τῶν δημοσίων δαπανῶν. Ἡ πρώτη διαφορὰ εἶναι ὅτι αἱ κοινωνικαὶ παροχαὶ εἰς εἶδος δὲν εἶναι δυνατόν νὰ θεωρηθοῦν ὡς μεταβιβαστικαὶ πληρωμαί, διότι δὲν εἶναι αὐταὶ πληρωμαί, καὶ δὲν συντελεῖται δι' αὐτῶν ἀνακατανομὴ ἀγοραστικῆς δυνάμεως, ὡς τοῦτο συμβαίνει, ὡς εἶδομεν, εἰς τὴν περίπτωσιν ἄλλων τῶν μεταβιβαστικῶν πληρωμῶν. Ἡ δευτέρα καὶ οὐσιαστικωτέρη διαφορὰ εἶναι ὅτι διὰ τῶν εἰς εἶδος κοινωνικῶν παροχῶν, ἀκριβῶς ὅπως καὶ διὰ τῶν λοιπῶν δημοσίων δαπανῶν πρὸς ἀγορὰν ἀγαθῶν ἢ ὑπηρεσιῶν, τὸ Δημόσιον ἀσκεῖ, ὡς εἶδομεν ἀνωτέρω, ἄμεσον ἐπίδρασιν ἐπὶ τῆς Ἐθνικῆς Δαπάνης καὶ τοῦ Ἐθνικοῦ Εἰσοδήματος, ἐνῶ δὲν δύναται ν' ἀσκήσῃ τοιαύτην ἐπίδρασιν διὰ τῶν μεταβιβαστικῶν πληρωμῶν

γ) Δαπάναι δι' ἐπιχορηγήσεων ἐπιχειρήσεων.

Αἱ ἐπιχορηγήσεις πρὸς ἐπιχειρήσεις, καὶ δὴ αἱ ἐμφανεῖς ἐπιχορηγήσεις—ἐμφανεῖς κατ' ἀντιδιαστολὴν πρὸς τὰς συγκεκαλυμμένας ἐπιχορηγήσεις ὑπὸ μορφὴν φορολογικῆς ἀπαλλαγῆς διαφόρων ἐπιχειρήσεων ἢ τῆς ὑπὸ τοῦ Κράτους παροχῆς ἐγγυήσεως διὰ δάνεια συναπτόμενα ὑπ' αὐτῶν κ.λ.π.—ἔχουν ὡς ἄμεσον καὶ βραχυχρόνιον ἀποτέλεσμα ὅτι τὸ Ἐθνικὸν Εἰσόδημα εἰς ἀμοιβὰς συντελεστῶν (Yf) εἶναι, ἐπὶ δεδομένης τῆς χρηματικῆς ἀξίας τοῦ Καθαροῦ Ἐγχωρίου Προϊόντος (N.N.P.) καὶ δεδομένου τοῦ ποσοῦ τῶν ἐμμέσων φόρον (Ti) μεγαλύτερον κατὰ τὸ πᾶσον τῶν ἐπιχορηγήσεων (Subs) παρ' ὅσον θὰ ἦτο χωρὶς ταύτας. Ἦτοι ἔχομεν :

$$Yf = N.N.P. - Ti + Subs.$$

ἐνῶ χωρὶς ἐπιχορηγήσεις θὰ ἔχομεν :

$$Yf = N.N.P. - Ti$$

Συνήθως αἱ ἐμφανεῖς ἐπιχορηγήσεις συνίστανται εἰς τὴν καταβολὴν εἰς τὰς ἐπιχορηγομένας ἐπιχειρήσεις ὀρισμένου χρηματικοῦ ποσοῦ δι' ἐκάστην μονάδα τῶν ὑπ' αὐτῶν διατιθεμένων εἰς τὴν ἐσωτερικὴν ἀγορὰν ἢ ἐξαγομῶν εἰς τὸ Ἐξωτερικὸν προϊόντων. Συνέπεια τούτου εἶναι ἡ τεχνικὴ αὐξήσις τῆς ὀριακῆς προσόδου ἐκάστης ἐπιχορηγομένης, κατὰ τὸν τρόπον αὐτόν, ἐπιχειρήσεως μὲ περαιτέρω συνέπειαν τὴν πρόκυψιν διαφορᾶς μεταξύ τῆς ὑπὸ τῆς ἐπιχειρήσεως εἰσπρατομένης καὶ τῆς ὑπὸ τῶν καταναλωτῶν τῶν προϊόντων τῆς πληρωνομένης

τιμῆς, τῆς διαφορᾶς ταύτης ἰσουμένης πρὸς τὸ ποσὸν τῆς κατὰ μονάδα προϊόντος καταβαλλομένης ἐπιχορηγήσεως.

Εἰς τὰς περιπτώσεις τῶν γεωργικῶν ἐπιχειρήσεων, ἡ ἐπιχορήγησις αὐτῶν εἶναι συνήθως ἐμφανῆς μὲν ἀλλ' ἔμμεσος. Συγκεκριμένως ἡ ἐπιχορήγησις τῶν γεωργικῶν ἐπιχειρήσεων πραγματοποιεῖται διὰ τοῦ ὑπὸ τοῦ Κράτους καθορισμοῦ ὠρισμένης τιμῆς διὰ τὰ προϊόντα τῆς ἐπιχορηγομένης ἐπιχειρήσεως («*τιμὴ ἀσφαλείας*»). Εἰς τὴν τιμὴν ταύτην (ἡ ὁποία εἶναι ὑψηλότερα τῆς τιμῆς ἢ ὁποία θὰ διεμορφουτο ἐλευθέρως εἰς τὴν Ἀγορὰν) τὸ Κράτος συγκεντρώνει, δηλ. ἀγοράζει, τὰ προϊόντα εἰς τὰ ὁποῖα ἀναφέρεται ὁ καθορισμὸς τῆς τιμῆς, εἰς οἷα ν δ ἡ π ο τ ε π ο σ ὄ τ η τ α ἤ θ ε λ ο ν π ρ ο σ φ ε ρ θ ῆ ταῦτα ὑπὸ τῶν παραγωγῶν καὶ μεταπωλεῖ τὰς συγκεντρωθείσας ποσότητες εἰς τὸ Ἐσωτερικὸν ἢ (καὶ) εἰς τὸ Ἐξωτερικόν. Ἐτέρα, διαζευκτικῆ, μορφῆ γεωργικῆς ἐπιχορηγήσεως εἶναι ἡ τῆς ἐγγυήσεως ὑπὸ τοῦ Κράτους εἰς τοὺς παραγωγοὺς μὶ ᾧ σ κ α τ ω τ ᾶ τ η ς τ ι μ ῆ ς διὰ τὰ προϊόντα αὐτῶν, χωρὶς τὴν ἀγορὰν τοῦτων ὑπὸ τοῦ Κράτους. Τὸ Κράτος ὅμως ἀναλαμβάνει τὴν ὑποχρέωσιν νὰ καταβάλλῃ εἰς τοὺς παραγωγοὺς τὴν (ἐνδεχομένως) προκύψασαν διαφορὰν μεταξὺ τῆς τιμῆς ἐγγυήσεως καὶ τῆς τιμῆς εἰς τὴν ὁποίαν διέθεσαν τὰ προϊόντα των. Τὸ ἀποτέλεσμα καὶ εἰς τὰς δύο περιπτώσεις εἶναι ὅτι αἱ οὕτως ἐπιχορηγοῦμεναι ἐπιχειρήσεις ἐπιτυγχάνουν τιμὴν διαθέσεως τῶν προϊόντων των ὑψηλότεραν ἐκείνης τὴν ὁποίαν χωρὶς τὴν ἐπιχορήγησιν θὰ ἐπετύγχανον.

Αἱ ἐπιχορηγήσεις ἀποβλέπουν εἴτε εἰς ἐξωοικονομικοὺς εἴτε εἰς καθαρῶς οἰκονομικοὺς σκοποὺς.

Οἱ ἐξωοικονομικοὶ σκοποὶ τῶν ἐπιχορηγήσεων εἶναι ποικίλου περιεχομένου: Συνδέονται οὗτοι μὲ τὴν Ἐθνικὴν Ἀμυναν (ἐπιχορήγησις πολεμικῶν βιομηχανιῶν) μὲ τὴν μὀρφωσιν καὶ πνευματικὴν καλλιέργειαν τοῦ πληθυσμοῦ (ἐπιχορήγησις Ἀνωτάτων Πνευματικῶν Ἰδρυμάτων, Κρατικῶν Θεάτρων κ.λ.π.), μὲ τὴν Δημοσίαν Ὑγείαν (ἐπιχορήγησις Νοσηλευτικῶν Ἰδρυμάτων), μὲ τὴν κοινωρικὴν πολιτικὴν (ἐπιχορηγήσεις καταβαλλόμεναι εἰς τοὺς παραγωγοὺς ἢ εἰσαγωγεῖς βασικῶν εἰδῶν διατροφῆς, πρὸς τὸν σκοπὸν τεχνητῆς μειώσεως τῆς τιμῆς πωλήσεως αὐτῶν εἰς τοὺς καταναλωτὰς καὶ ἐπομένως ἀξήσεως τοῦ πραγματικοῦ αὐτῶν εἰσοδήματος). Εἰς τὸν τελευταῖον αὐτὸν σκοπὸν (ἀσκήσις κοινωνικῆς πολιτικῆς) ἀποβλέπει καὶ ἡ κατὰ τ' ἀνωτέρω ἐπιχορήγησις γεωργικῶν ἐπιχειρήσεων, ὅταν αὕτη ἐντοπίζεται εἰς τὰς μικρὰς γεωργικὰς ἐπιχειρήσεις. Διότι ἡ ἐπιχορήγησις αὕτη ἔχει, ὡς εἶδομεν, ὡς ἀποτέλεσμα τὴν πραγματοποίησιν ὑπὸ τῶν ἐπιχειρήσεων τούτων εἰσοδήματος μεγαλύτερου ἐκείνου τὸ ὁποῖον ἄλλως θὰ ἐπραγματοποιοῦν.

Οἱ οἰκονομικοὶ σκοποὶ τῶν ἐπιχορηγήσεων εἶναι κυρίως: ἡ ἀσκήσις ἀντικυκλικῆς πολιτικῆς καὶ ἡ προώθησις τῆς βιομηχανικῆς ἀναπτύξεως.

Τὸ γεγονός ὅτι ἡ ἐπιχορήγησις προκαλεῖ, ὡς εἶδομεν, τεχνητὴν αὐξησιν τῆς ὀριακῆς προσόδου, ἔχει βραχυχροσίως ὡς συνέπειαν ὅτι λόγω τῆς ἐπιχορηγήσεως ἡ ἰσότης ὀριακοῦ κόστους καὶ ὀριακῆς προσόδου πραγματοποιεῖται εἰς ἐπίπεδον παραγωγῆς ὑψηλότερον ἐκείνου εἰς τὸ ὁποῖον χωρὶς τὴν ἐπιχορήγησιν θὰ ἐπραγματοποιεῖτο, λόγω μειώσεως (εἰς περίοδον πτώσεως τῆς οἰκονομικῆς δραστηριότητος καὶ τοῦ Ἐθνικοῦ Εἰσοδήματος) τῆς ἐνεργοῦ ζητήσεως (1), (2).

Καθ' ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὸν σκοπὸν τῆς προωθήσεως τῆς βιομηχανικῆς ἀναπτύξεως, οὗτος ἐπιτυγχάνεται ὡσαύτως διὰ τῶν ἐπιχορηγήσεων πρὸς βιομηχανικὰς ἐπιχειρήσεις. Διότι ἡ μακροχρόνιος συνέπεια τῆς καταβλήτης ἐπιχορηγήσεως εἶναι ἡ μείωσις τῆς τιμῆς πωλήσεως τῶν προϊόντων τῶν ἐπιχορηγουμένων ἐπιχειρήσεων, ἡ αὔξηση τῶν ζητούμενων ποσοτήτων τούτων, ἡ αὔξηση τῆς παραγωγῆς καὶ μείωσις τοῦ μέσου συνολικοῦ κόστους, ἡ μείωσις καὶ ἐκ τοῦ λόγου τούτου τῆς τιμῆς πωλήσεως τῶν προϊόντων καὶ περαιτέρω αὔξησης ἐντεῦθεν τῶν ζητούμενων ποσοτήτων τῶν προϊόντων, τελικῶς δὲ ἡ αὔξηση τοῦ παραγωγικοῦ δυναμικοῦ τῶν περὶ ὧν πρόκειται ἐπιχειρήσεων, δηλ. ἡ ἀνάπτυξις τοῦ παραγωγικοῦ Κλάδου.

Αἱ ἐπιχορηγήσεις πρὸς ἐπιχειρήσεις εἶναι καὶ αὐταὶ κατ' οὐσίαν μεταβαστικαὶ πληρωμαί, διότι ἀποτελοῦν μονομερεῖς πληρωμὰς καὶ διότι διὰ τῶν δημοσίων δαπανῶν δι' ἐπιχορηγήσεις δὲν γίνονται ἀνάλωσις παραγωγικῶν πόρων ὑπὸ τοῦ Δημοσίου. Διαφέρουν ὁμως αἱ ἐπιχορηγήσεις τῶν in stricto sensu μεταβαστικῶν πληρωμῶν, διότι διὰ τῶν ἐπιχορηγήσεων

1. Πρόκειται ἐνταῦθα περὶ παροχῆς οἰκονομικῆς ἀρωγῆς εἰς ἐπιχειρήσεις, αἱ ὁποῖαι ἀντιμετωπίζουν τὰς μεγαλύτερας, ἐν συγκρίσει πρὸς τὰς λοιπὰς ἐπιχειρήσεις, δυσχερεῖας εἰς τὴν διάθεσιν τῶν προϊόντων των, λόγω ἀρξαμένης κάμψεως τῆς οἰκονομικῆς δραστηριότητος, ἥτοι εἰς ἐπιχειρήσεις αἱ ὁποῖαι παράγουν προϊόντα, τῶν ὁποίων ἡ εἰσοδηματικὴ ἐλαστικότης ζητήσεως εἶναι μεγάλη, καὶ τῶν ὁποίων ἀπειλεῖται ἡ ἐσημειώθη μείωσις τῆς παραγωγῆς, λόγω μειώσεως ἢ ἀπειλουμένης μειώσεως (ὡς ἐκ τῆς πτώσεως τοῦ ἐπιπέδου οἰκονομ. δραστηριότητος καὶ τοῦ Ἐθνικοῦ Εἰσοδήματος) τῶν μέχρι τοῦδε ζητούμενων εἰς ὠρισμένην τιμὴν ποσοτήτων τῶν προϊόντων των. Τὸ Κράτος ἐπιχορηγεῖ τὰς ἐπιχειρήσεις ταύτας διὰ νὰ παράσχη εἰς αὐτάς τὴν δυνατότητα νὰ διαθέσουν τὰ προϊόντα των εἰς τιμὴν μικροτέραν ἐκείνης εἰς τὴν ὁποίαν χωρὶς τὴν ἐπιχορήγησιν θὰ ἤδυναντο νὰ τὰ διαθέσουν καὶ τὰ καταστήσῃ οὕτω δυνατὴν τὴν αὐξησιν τῆς παραγωγῆς τῶν ἐπιχορηγουμένων ἐπιχειρήσεων καὶ τὴν ἐπάνοδον ταύτης εἰς τὸ πρὸ τῆς μειώσεως ἐπίπεδον ἢ ν' ἀποτρέψῃ τὴν πτώσιν τῆς παραγωγῆς των.

2. Αἱ ἐπιχορηγήσεις δύνανται νὰ χρησιμοποιηθοῦν καὶ κατ' ἄλλους τρόπους, πλὴν τοῦ ἀνωτέρω ἐκτιθεμένου, διὰ τὴν ἀσκησιν ἀντικυκλικῆς πολιτικῆς. (π.χ. δύνανται νὰ χρησιμοποιηθοῦν πρὸς καταπολέμησιν τοῦ πληθωρισμοῦ ζητήσεως). Ἡ ἐξέτασις ὁμως ὅλων τῶν δυνατοτήτων ἀσκήσεως ἀντικυκλικῆς πολιτικῆς μέσῳ τῶν ἐπιχορηγήσεων ἀνάγεται εἰς τὴν Δημοσιονομικὴν Πολιτικὴν, καὶ διὰ τοῦτο ἐρευνᾶται αὐτὴ ἐν ἐκτάσει εἰς τὰς Παραδόσεις ἡμῶν περὶ Δημοσιονομικῆς Πολιτικῆς.

αὐξάνει, ὡς εἶδομεν, τεχνητῶς τὸ συνολικὸν ποσὸν τῶν χρηματικῶν ἀμοιβῶν τῶν συντελεστῶν τῆς παραγωγῆς (εἰς τὰς ὁποίας μετουσιώνονται τὰ ἀκαθάριστα ἔσοδα τῶν ἐπιχειρήσεων — ἐπομένως καὶ τὰ ἔσοδα ἐκ τῆς ἐπιχορηγήσεως — μετὰ τὴν ἐξ αὐτῶν ἔκπτωσιν τοῦ ποσοῦ τῶν ἐμμέσων φόρων). Ἐνῶ αἱ τρεχούσαι μεταβιβαστικαὶ πληρωμαί, περὶ τῶν ὁποίων ἐγένετο λόγος ἀνωτέρω, αὐξάνουν μὲν, ὡς εἶδομεν, τὸ συνολικὸν προσωπικὸν εἰσοδήμα, δὲν μεταβάλλουν ὁμως τὸ ποσὸν τοῦ χρηματικοῦ Ἐθνικοῦ Εἰσοδήματος εἰς ἀμοιβὰς συντελεστῶν τῆς παραγωγῆς. Ἐπίσης αἱ ἐπιχορηγήσεις διαφέρουν τῶν μεταβιβαστικῶν πληρωμῶν κατὰ τὸ ὅτι ἀποβαίνουν αὐταὶ πρὸς ὄφελος τοῦ Κοινωνικοῦ Συνόλου (αὐξήσεις τῆς συνολικῆς παραγωγῆς τῆς χώρας ἢ ἀποφυγὴ μειώσεως ταύτης, αὐξήσεις τῆς ἀγοραστικῆς δυνάμεως τοῦ εἰσοδήματος τῶν διαφόρων καταναλωτικῶν οἰκονομῶν κ.λ.π.) καὶ οὐχὶ ὠρισμένου ἢ ὠρισμένων ὁμίλων τοῦ πληθυσμοῦ, ὡς τοῦτο συμβαίνει, ὡς εἶδομεν, εἰς τὴν περίπτωσιν τῶν μεταβιβαστικῶν πληρωμῶν.

δ) Δαπάναι διὰ μονομερεῖς πληρωμὰς εἰς τὸ Ἐξωτερικόν.

Τὸ χαρακτηριστικὸν τῶν δαπανῶν τῆς κατηγορίας ταύτης εἶναι, ὡς καὶ ὁ τίτλος αὐτῶν δεικνύει, ὅτι ἀναφέρονται εἰς μονομερεῖς πληρωμὰς τῆς Κυβερνήσεως μιᾶς χώρας πρὸς ξένας χώρας, ἤτοι πρὸς τὸν ὑπόλοιπον κόσμον. Συνεπῶς διαφέρουν αἱ τοιαῦται πληρωμαὶ τῶν πληρωμῶν αἱ ὁποῖαι γίνονται εἰς ξένας χώρας διὰ τὴν ἀγορὰν εἰς ταύτας διαφόρων καταναλωτικῶν ἀγαθῶν ἢ ὑπηρεσιῶν ἢ κεφαλαιουχικῶν ἀγαθῶν τὰ ὁποῖα χρειάζονται, τὸ Δημόσιον καὶ ἄλλα Νομικὰ Πρόσωπα Δημοσίου Δικαίου διὰ τὴν λειτουργίαν των καὶ διὰ τὴν ἐκπλήρωσιν τῶν σκοπῶν των (π.χ. δαπάναι διὰ τὴν ἀγορὰν εἰς τὸ Ἐξωτερικὸν ἀεροσφάνων ἢ πολεμικῶν πλοίων ἀναγκαίων διὰ τὴν Ἐθνικὴν Ἄμυσιν τῆς χώρας). Διότι αἱ τελευταῖαι αὐταὶ πληρωμαὶ δὲν εἶναι μονομερεῖς πληρωμαί, δι' ὃ καὶ αἱ διὰ ταύτας δαπάναι περιλαμβάνονται εἰς τὰς δαπάνας διὰ τὴν ἀγορὰν ἀγαθῶν καὶ ὑπηρεσιῶν ἐκ τῆς τρεχούσης παραγωγῆς (Κατηγορία I). Ὅπως δὲν εἶναι μονομερεῖς πληρωμαὶ αἱ πληρωμαὶ αἱ ὁποῖαι γίνονται διὰ τὴν ἀγορὰν ἀξιογράφων ἐκδοθέντων εἰς τὸ Ἐξωτερικόν, ἢ διὰ τὴν ἀπ' εὐθεῶς χορήγησιν ὑπὸ τῆς Κυβερνήσεως μιᾶς χώρας δανείου εἰς τὴν Κυβέρνησιν μιᾶς ἄλλης χώρας, μὲ ἄλλας λέξεις αἱ πληρωμαὶ αἱ ἀποτελοῦσαι χρηματικὰς ἐπενδύσεις εἰς τὸ Ἐξωτερικόν (βλ. κατωτέρω). Διότι καὶ αἱ τοιαῦται πληρωμαὶ ἀντισταθμίζονται ἀπὸ οἰκονομικὰς ἀντιπαροχάς, ἤτοι ἀπὸ τὰς χρηματικὰς ἀπαιτήσεις τὰς ὁποίας ἀποκτᾷ ἕναντι τοῦ Ἐξωτερικοῦ ἢ Κυβέρησις τῆς χώρας ἢ ὁποία διενεργεῖ τὰς πληρωμὰς ταύτας.

Αἱ μονομερεῖς πληρωμαὶ εἰς τὸ Ἐξωτερικόν διακρίνονται, ὅπως ἤδη ἐσημειώθη ἀνωτέρω, εἰς δύο ὑποκατηγορίας: τὰς τρεχούσας πληρωμὰς καὶ

τάς πληρωμὰς εἰς Λογαριασμὸν Κεφαλαίου. Τρέχουσαι μονομερεῖς πληρωμαὶ εἶναι διάφοροι πληρωμαὶ συνδεόμενοι μὲ τὸ εἰσόδημα ἐκείνου πρὸς τὸν ὁποῖον γίνονται αὐταί, ὡς εἶναι π.χ. ἡ καταβλή συντάξεως γήρατος εἰς πρόσωπα διαμένοντα εἰς τὸ Ἐξωτερικὸν τὰ ὁποῖα εἶχον προσφέρει κατὰ τὸ παρελθὸν τὰς ὑπηρεσίας των εἰς τὴν Κυβέρνησιν τῆς χώρας ἡ ὁποία διενεργεῖ τὰς μονομερεῖς πληρωμὰς (1) ἢ ὡς εἶναι ἀκόμη ἡ καταβολὴ ἐργοδοτικῶν εἰσφορῶν εἰς Ὄργανισμοὺς Κοινωνικῆς Ἀσφαλίσεως τοῦ Ἐξωτερικοῦ δι' ἄλλοδαπούς· τῶν ὁποίων ἔχει μισθώσει τὰς ὑπηρεσίας ἡ Κυβέρνησις τῆς Ἡμεδαπῆς κλπ. Μονομερεῖς πληρωμαὶ εἰς Λογαριασμὸν Κεφαλαίου εἶναι ἰδίως ἐκείναι αἱ δημόσιαι πληρωμαὶ εἰς τὸ Ἐξωτερικόν, ἡ διενέργεια τῶν ὁποίων ἔχει ὡς συνέπειαν τὴν μείωσιν τοῦ Παθητικοῦ τοῦ Ἰσολογισμοῦ τῆς Δημοσίας Περιουσίας εἰς τὴν χώραν ἡ ὁποία διενεργεῖ τὰς πληρωμὰς ταύτας, ὡς εἶναι π.χ. ἡ πληρωμὴ πολεμικῆς ἀποζημιώσεως ὑπὸ τῆς Κυβερνήσεως μιᾶς χώρας πρὸς τὴν Κυβέρνησιν μιᾶς ἄλλης χώρας ἢ πρὸς τοὺς ὑπηκόους ἐνὸς ξένου Κράτους, ἢ ὡς εἶναι αἱ εἰς τὸ Ἐξωτερικὸν γινόμεναι πληρωμαὶ μιᾶς χώρας πρὸς μερικὴν ἀπόσβεσιν τοῦ Ἐξωτερικοῦ Δημοσίου αὐτῆς χρέους. Εὐνόητον τυγχάνει ὅτι αἱ εἰς τὸ Ἐξωτερικὸν μονομερεῖς πληρωμαὶ εἰς «Λογαριασμὸν Εἰσοδήματος» ἐπιδροῦν ἐπὶ τοῦ Λογαριασμοῦ Εἰσοδήματος τοῦ Ἰσοζυγίου Ἐξωτερικῶν Πληρωμῶν, ἐνῶ αἱ ἔξωτερικαὶ πληρωμαὶ εἰς Λογαριασμὸν Κεφαλαίου ἐπιδροῦν ἐπὶ τοῦ Λογαριασμοῦ Κεφαλαίου τοῦ Ἰσοζυγίου Ἐξωτερικῶν Πληρωμῶν.

ε) Δαπάναι δημοσίων χρηματικῶν ἐπενδύσεων*

Δαπάναι δημοσίων χρηματικῶν ἐπενδύσεων εἶναι ὅλαι ἐκεῖναι αἱ δημόσιαι δαπάναι διὰ τῶν ὁποίων αὐξάνει ἡ καθαρὰ ἀξία τῆς χρηματικῆς ἢ μὴ δημοσίας περιουσίας, ἡ διενέργεια τῶν ὁποίων ὁμως οὐδεμίαν, τοῦλάχιστον ἄμεσον, ἐπίδρασιν ἀσκει οὔτε ἐπὶ τοῦ ὕψους τῆς Ἐθνικῆς Δαπάνης καὶ τοῦ μεγέθους τῆς τρεχούσης παραγωγῆς καὶ τοῦ Ἐθνικοῦ Εἰσοδήματος εἰς τὴν χώραν περὶ τῆς ὁποίας πρόκειται, οὔτε ἐπὶ τοῦ μεγέθους τοῦ πραγματικοῦ κεφαλαίου τῆς χώρας ταύτης. Κατὰ ταῦτα αἱ δαπάναι τῆς ἐνταῦθα ἐξεταζομένης κατηγορίας διαφέρουν τῶν δαπανῶν διὰ δημοσίας ἐπενδύσεις (1η Κατηγορία) κατὰ τὸ ὅτι ἐκεῖναι ἀσκοῦν μὲν ὡσάυτως αὐξητικὴν ἐπίδρασιν ἐπὶ τοῦ μεγέθους τῆς Δημοσίας Περιουσίας, συνδέονται ὁμως ὡς εἶδομεν μὲ τὴν ἀγορὰν ἀγαθῶν καὶ ὑπηρεσιῶν ἐκ τῆς τρεχούσης παραγωγῆς καὶ συνεπῶς ἐπιδροῦν αὐξητικῶς ἐπὶ τοῦ ὕψους τῆς Ἐθνικῆς Δαπάνης καὶ τοῦ Ἐθνικοῦ Εἰσοδήματος, ὡς καὶ ἐπὶ τοῦ μεγέθους τοῦ πραγματικοῦ κεφα-

1. Ἀντιθέτως ἡ πληρωμὴ μισθῶν εἰς ἄλλοδαπούς παρέχοντας τὰς ὑπηρεσίας των εἰς τὴν Κυβέρνησιν μιᾶς χώρας, ἢ ἡ πληρωμὴ μισθῶν εἰς ὑπαλλήλους τοῦ Κράτους ὑπηρετοῦντας εἰς τὴν Ἀλλοδαπὴν, ἐντάσσεται εἰς τὰς δαπάνας δημοσίας καταναλώσεως.

λαίου τῆς χώρας. Ἐπίσης διαφέρουν αἱ δαπάναι χρηματικῶν ἐπενδύσεων τῶν δαπανῶν διὰ τὴν διενέργειαν μεταβιβαστικῶν πληρωμῶν εἰς Λογαριασμὸν Κεφαλαίου (2α Κατηγορία) κατὰ τὸ ὅτι ναι μὲν δὲν ἀσκοῦν ἐπίδρασιν ἐπὶ τῆς Ἐθνικῆς Δαπάνης καὶ τοῦ Ἐθνικοῦ Εἰσοδήματος, ὅπως δὲν ἀσκοῦν καὶ αἱ δαπάναι διὰ μεταβιβαστικὰς πληρωμὰς εἰς Λογαριασμὸν Κεφαλαίου, ἔχουν ὁμως ὡς εἶδομεν ὡς συνέπειαν αὐξήσιν τοῦ Ἐνεργητικοῦ τοῦ Ἰσολογισμοῦ τῆς Δημοσίας Περιουσίας, ἐνῶ αἱ δαπάναι διὰ μεταβιβαστικὰς πληρωμὰς ἔχουν ὡς εἶδομεν ὡς συνέπειαν μείωσιν τοῦ Παθητικοῦ τοῦ Ἰσολογισμοῦ τούτου.

Αἱ δαπάναι χρηματικῶν ἐπενδύσεων διακρίνονται εἰς δύο εἰδικωτέρας, οὐσιωδῶς διαφερούσας ἀλλήλων, ὑποκατηγορίας: Ἡ πρώτη ὑποκατηγορία περιλαμβάνει τὰς χρηματικὰς δαπάνας διὰ τὴν ἀγορὰν παλαιῶν κατασκευῶν ἢ κτηρίων, ἢ παλαιῶν κεφαλαιουχικῶν ἀγαθῶν ἢ διὰ τὴν ἀγορὰν ἐδάφους (ὡς εἶναι π.χ. ἡ ἀγορὰ ἢ ἡ ἀπαλλοτριώσις ἀγρῶν εἰς ὠρισμένην περιοχὴν πρὸς τὸν σκοπὸν κατασκευῆς στρατιωτικοῦ ἀεροδρομίου εἰς τὴν περιοχὴν ταύτην). Ἡ δευτέρα ὑποκατηγορία περιλαμβάνει τὰς χρηματικὰς δαπάνας εἰς τὰς ὁποίας ὑποβάλλονται τὸ Κράτος ἢ ἄλλαι Δημόσιαι Οἰκονομίαι διὰ τὴν χορήγησιν δανείων εἰς ξένας Κυβερνήσεις ἢ εἰς νομικὰ ἢ φυσικὰ πρόσωπα ἢ διὰ τὴν ἐγγραφὴν ἢ ἐκδιδόμενα εἰς τὸ Ἐξωτερικὸν ἢ Ἐσωτερικὸν ὁμολογιακὰ δάνεια, ἢ διὰ τὴν ἀγορὰν ὁμολογιῶν παλαιῶν δανείων ἢ ἀγορὰν μετοχῶν. Καὶ ἐν γένει περιλαμβάνει τὰς δαπάνας διὰ τῆς διενεργείας τῶν ὁποίων δημιουργοῦνται χρηματικαὶ ἀπαιτήσεις τοῦ Δημοσίου ἔναντι τρίτων.

Εἰδικώτερον εἰς τὴν δευτέραν ὑποκατηγορίαν ἀνήκουν ἰδίᾳ:

αα) ἡ χορήγησις ἀπ' εὐθείας δανείων εἰς ξένα Κράτη ἢ εἰς ἰδιώτας ἢ νομικὰ πρόσωπα εἰς τὸ Ἐσωτερικὸν ἢ εἰς τὸ Ἐξωτερικόν.

ββ) ἡ ἀγορὰ τίτλων ὁμολογιακῶν δανείων τοῦ Ἐσωτερικοῦ ἢ τοῦ Ἐξωτερικοῦ ἢ ἡ ἐγγραφή εἰς δάνεια ἐκδιδόμενα ὑπὸ Διεθνῶν Ὁργανισμῶν Χρηματοδοτήσεως.

γγ) ἡ ἀγορὰ μετοχῶν ἀνωνύμων ἐταιριῶν τοῦ Ἐσωτερικοῦ ἢ τοῦ Ἐξωτερικοῦ (ὡς εἶναι ἡ ἐξαγορὰ ὑπὸ τοῦ Δημοσίου τῶν μετοχῶν κρατικοποιήσεως ἐπιχειρήσεως).

Ὡς εἶναι εὐνόητον εἰς τὰς περιπτώσεις ββ καὶ γγ ὑφίσταται καθ' ἑαυτὰ χρηματικὴ ἐπένδυσις τοῦ Δημοσίου, ἐφ' ὅσον καὶ καθ' ὅσον ἡ ἀξία τῶν ὑπὸ τοῦ Κράτους ἀγορῶν ἀξιογράφων ὑπερβαίνει τὴν ἀξίαν τῶν πωλήσεων τούτων ὑπ' αὐτοῦ.

δδ) ἡ καθαρὰ αὐξήσις τῶν εἰς ξένον συνάλλαγμα ἢ εἰς χρυσὸν διαθεσίμων τοῦ Δημοσίου Ταμείου ἢ τοῦ Ταμείου ἐνὸς ἄλλου Νομικοῦ Προσώπου Δημοσίου Δικαίου.

εε) ἡ καθαρὰ αὐξήσις τῶν ἐπ' ὀνόματι τοῦ Δημοσίου καταθέσεων εἰς

τραπέζας τοῦ Ἑσωτερικοῦ (πλὴν τῆς Ἐκδοτικῆς Τραπεζῆς) ἢ τοῦ Ἐξωτερικοῦ.

στ στ) ἡ βελτίωσις τῆς θέσεως ἐνὸς Κράτους εἰς τὸ Διεθνὲς Νομισματικὸν Ταμεῖον ἢ εἰς τὴν Ἑνωσιν Εὐρωπαϊκῶν Πληρωμῶν. Ἡ βελτίωσις αὕτη ἀποτελεῖ δημοσίαν χρηματικὴν ἐπένδυσιν, ἐφ' ὅσον δὲν μεσολαβεῖ εἰς τὰς μεταξὺ τῶν διεθνῶν τούτων ὀργανισμῶν καὶ τῆς χώρας περὶ τῆς ὁποίας πρόκειται σχέσεις ἢ Ἐκδοτικὴ Τράπεζα τῆς χώρας ταύτης, ἀλλ' αἱ μεταβολαὶ εἰς τὰς σχέσεις τῆς χώρας μετὰ τῶν ἀνωτέρω ὀργανισμῶν ἀποτυπῶνται εἰς τοὺς κυβερνητικοὺς λογαριασμοὺς καὶ συνεπῶς εἰς τὸν Ἴσολογισμὸν τῆς Δημοσίας Περιουσίας. Βελτίωσις τῆς θέσεως μιᾶς χώρας εἰς τὴν Ἑνωσιν Εὐρωπαϊκῶν Πληρωμῶν ἐπέρχεται εἰς περίπτωσιν αὐξήσεως τῶν ἔναντι τῆς Ἐνώσεως Εὐρωπαϊκῶν Πληρωμῶν ἀπαιτήσεων τῆς χώρας ταύτης ἢ μειώσεως τῶν πρὸς τὴν Ε.Ε.Π. ὀφειλῶν αὐτῆς. Ὡσαύτως βελτίωσις τῆς θέσεως ὠρισμένης χώρας εἰς τὸ Διεθνὲς Νομισματικὸν Ταμεῖον ἐπέρχεται ὁσάκις π. χ. μία τρίτη χώρα δανεῖζεται παρὰ τοῦ Διεθνοῦς Νομισματικοῦ Ταμεῖου καὶ ἐκ τῶν διαθέσιμων αὐτοῦ εἰς νομισματικὰς μονάδας τῆς περιῆς πρόκειται χώρας.

ζζ) ἡ καθαρὰ αὐξήσις τῶν εἰς τραπεζογραμμάτια καὶ κέρματα διαθέσιμων τοῦ Δημοσίου Ταμεῖου ἢ ἐνὸς ἄλλου Νομικοῦ Προσώπου Δημοσίου Δικαίου, ἢ (καὶ) ἡ καθαρὰ αὐξήσις τῶν καταθέσεων τοῦ Κράτους ἢ ἄλλου Νομικοῦ Προσώπου Δημοσίου Δικαίου παρὰ τῇ Ἐκδοτικῇ Τραπεζῇ τῆς χώρας περὶ τῆς ὁποίας πρόκειται.

Ἐκ τῆς γενομένης ἀνωτέρω οἰκονομικῆς ταξινομήσεως τῶν δημοσίων δαπανῶν καὶ τῆς ἀναλύσεως τῆς οἰκονομικῆς σημασίας ἐκάστης ἐκ τῶν κατηγοριῶν, εἰς τὰς ὁποίας αὐταὶ ἐταξινομήθησαν, προκύπτει ὅτι στερεῖται περιοχομένου ἢ ἐκ παραδόσεως γινομένη διάκρισις μεταξὺ παραγωγικῶν καὶ μὴ παραγωγικῶν δημοσίων δαπανῶν, διάκρισις εἰς τὴν ὁποίαν ἐν πολλοῖς στηρίζεται καὶ ἡ ἀντιδιαστολὴ τῶν παραγωγικῶν δημοσίων δανείων πρὸς τὰ καταναλωτικὰ δημόσια δάνεια.

Ἡ τοιαύτη διάκρισις τῶν δημοσίων δαπανῶν εἶναι μὲν σκόπιμος ἀπὸ ἀπόψεως Ἐθνικῶν Λογαριασμῶν, ἐφ' ὅσον αὕτη ἐμφανίζεται ὑπὸ τὴν εἰδικωτέραν μορφήν τοῦ ἀποχωρισμοῦ τῶν δαπανῶν δημοσίας καταναλώσεως ἀπὸ τῆς δαπάνης δημοσίων ἐπενδύσεων, παρασύρει ὁμως εὐχερῶς εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι αἱ συνιστώσαι τὴν Δημοσίαν Κατανάλωσιν δαπάναι δὲν εἶναι παραγωγικαί. Τοιοῦτον συμπέρασμα θὰ ἦτο ὀρθὸν μόνον ἐὰν ἡ Δημοσία Οἰκονομία ἦτο καταναλωτικὴ οἰκονομία (ὡς εἶναι αἱ ἰδιωτικαὶ καταναλωτικαὶ οἰκονομίαι, δηλ. τὰ λεγόμενα νοικοκυριά) καὶ ἐὰν, συνεπῶς, ἡ γινομένη εἰς τὴν Δημοσίαν Οἰκονομίαν ἀνάλωσις διαφόρων ὑλικῶν ἀγαθῶν καὶ προσωπικῶν καὶ μὴ ὑπηρεσιῶν ἀπετέλει αὐτσκοπὸν. Εἰς τὴν πραγματικότητα ὁμως ἡ Δημοσία Οἰκονομία εἶναι — ὡς προκύπτει ἐκ τῆς γενομένης εἰς τὴν Εἰσαγωγὴν ἀναλύσεως τῆς φύσεως αὐτῆς — παραγω-

γικὴ οἰκονομία, καὶ συνεπῶς ἡ ἀνάλωσις ἀγαθῶν καὶ ὑπηρεσιῶν ὑπὸ τοῦ Κράτους καὶ ἄλλων Νομικῶν Προσώπων Δημοσίου Δικαίου εἶναι κατανάλωσις πρὸς ἐπίτευξιν ὄρισμένου παραγωγικοῦ ἀποτελέσματος, ἤτοι πρὸς τὸν σκοπὸν παραγωγῆς τῶν ὑπηρεσιῶν τῶν Δημοσίων Ὑπαλλήλων, αἱ ὁποῖαι ὡς εἶδομεν ἀνωτέρω ἀποτελοῦν αὐτοτελὲς τμήμα τῆς συνολικῆς παραγωγῆς ἐκάστης χώρας. Τούτου δοθέντος καὶ αἱ δαπάναι αἱ ἐμφανιζόμεναι εἰς τοὺς Ἐθνικοὺς Λογαριασμοὺς ὡς Δημοσία Κατανάλωσις εἶναι ὑπὸ τὴν ἔννοιαν ταύτην παραγωγικαὶ δαπάναι, εἶναι δηλ. δαπάναι γινόμεναι διὰ τὴν παραγωγὴν τῶν ὑπηρεσιῶν τῶν Δημοσίων Ὑπαλλήλων.

Ἐκτὸς ὅμως τῆς ἀνωτέρω παραγωγικότητος αὐτῶν, τὴν ὁποίαν θὰ ἠδυνάμεθα νὰ ὀνομάσωμεν ἄμεσον παραγωγικότητα, αἱ δαπάναι Δημοσίας Καταναλώσεως, καὶ δὴ αἱ ἐξ αὐτῶν συνδεόμεναι μὲ τὰς δραστηριότητας τοῦ Κράτους ὡς Κράτους Δικαίου εἶναι πρὸς τούτους ἐμμέσως παραγωγικαί, ὑπὸ τὴν ἔννοιαν ὅτι αἱ δημόσιαι αὗται δραστηριότητες συμβάλλουν, ὡς εἶδομεν εἰς τὴν Εἰσαγωγὴν, εἰς τὴν παραγωγὴν ἢ ὁποία συντελεῖται εἰς τὸν Ἰδιωτικὸν Τομέα τῆς Οἰκονομίας. Ἐπίσης ἐμμέσως παραγωγικαὶ εἶναι καὶ πολλαὶ ἐκ τῶν δαπανῶν Δημοσίας Καταναλώσεως τῶν συνδεομένων μὲ τὰ καθήκοντα τοῦ Κράτους ὡς Κοινωνικοῦ Κράτους, ὡς εἶναι π. χ. αἱ δαπάναι δημοσίας ἐκπαιδεύσεως διὰ τῶν ὁποίων αὐξάνει ἡ παραγωγικότης τῆς Ἐθνικῆς Ἐργασίας καὶ συνεπῶς διευρύνεται ἡ παραγωγικὴ δυναμικότης τῆς περὶ ἧς πρόκειται χώρας.

Τέλος, αἱ δαπάναι Δημοσίας Καταναλώσεως, βεβαίως δὲ καὶ αἱ δαπάναι δημοσίων πραγματικῶν ἐπενδύσεων εἶναι παραγωγικαὶ καὶ ὑπὸ τὴν ἔννοιαν ὅτι ἀποτελοῦν αὗται μέρος τῆς Ἐθνικῆς Δαπάνης ἐκάστης χώρας καὶ προσδιορίζουν ἄμέσως τὸ μέγεθος τῆς συνολικῆς παραγωγῆς ἐν αὐτῇ καὶ συνεπῶς καὶ τῆς παραγωγῆς ἢ ὁποία συντελεῖται εἰς τὸν Ἰδιωτικὸν Τομέα. Τὸ γεγονός αὐτὸ ἔχει μεγάλην σημασίαν εἰς περιόδους κάμψεως τῆς οἰκονομικῆς δραστηριότητος ἢ οἰκονομικῆς ὑφέσεως καὶ ἐπομένως πτώσεως τοῦ Ἐθνικοῦ Εἰσοδήματος κάτω τοῦ ἐπιπέδου πλήρους ἀπασχολήσεως, ὁπότε διὰ τῆς αὐξήσεως τῶν δημοσίων δαπανῶν πρὸς ἀγορὰν ἀγαθῶν καὶ ὑπηρεσιῶν αὐξάνει ἡ παραγωγή ἢ συντελουμένη εἰς τὸν Ἰδιωτικὸν Τομέα, ἐνῶ χωρὶς τὴν αὐξήσιν τῶν δημοσίων δαπανῶν τῆς κατηγορίας ταύτης τὸ ἐπίπεδον τῆς Ἰδιωτικοοικονομικῆς παραγωγῆς θὰ ἦτο χαμηλότερον. Συνεπῶς ὑπὸ συνθήκας ὑποαπασχολήσεως αἱ δημόσιαι δαπάναι δι' ἀγορὰν ἀγαθῶν καὶ ὑπηρεσιῶν δὲν αὐξάνουν μόνον τὴν συνολικὴν παραγωγὴν τῆς περὶ ἧς πρόκειται χώρας κατὰ τὴν καθ' αῆρας ἀξίαν τῆς παραγωγῆς τῶν ὑπηρεσιῶν τῶν δημοσίων ὑπαλλήλων, ἀλλὰ καὶ κατὰ τὴν ἀξίαν τῆς πρὸς θέτου παραγωγῆς τῶν Ἰδιωτικῶν ἐπιχειρήσεων ἢ ὁποία προκαλεῖται διὰ τῆς αὐξήσεως τῶν δημοσίων παραγγελιῶν καὶ ἢ ὁποία δὲν θὰ ἐλάμβανε χώραν χωρὶς ταύτας.

§ 3. Οικονομική ταξινόμησης τῶν δαπανῶν τοῦ Ἑλληνικοῦ Κράτους.

Κατωτέρω προβαίνομεν εἰς τὴν ταξινόμησιν τῶν δαπανῶν τοῦ Προϋπολογισμοῦ τοῦ Ἑλληνικοῦ Κράτους, τοῦ ἔτους 1965, ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ ὀικονομικοῦ αὐτῶν περιεχομένου.

Π Ι Ν Α Ξ (ἑκατομ. δραχ.)

(Οἱ ἐντὸς ἀγκυλῶν ἀριθμοὶ δεικνύουσιν τὴν ἀναλογίαν τῶν δαπανῶν ἐκάστης κατηγορίας ἐπὶ τῶν συνολικῶν δημοσίων δαπανῶν).

I.	<i>Δαπάναι δι' ἀγορὰν ἀγαθῶν καὶ ὑπηρεσιῶν ἐκ τῆς τρεχούσης παραγωγῆς.</i>	21.159 (59,5)
	α) Δαπάναι Κρατικῆς Καταναλώσεως ⁽¹⁾ .	13.249 (37,3)
	αα) Δαπάναι διὰ προσωπικὰς ὑπηρεσίας.	9.235 (26,0)
	ββ) Δαπάναι δι' ἀγορὰν ἀγαθῶν καὶ μὴ προσωπικῶν ὑπηρεσιῶν.	4.014 (11,3)
	β) Δαπάναι Δημοσίων Ἐπενδύσεων ⁽²⁾ ⁽³⁾ .	7.910 (22,2)
II.	<i>Δαπάναι διὰ μεταβιβαστικὰς πληρωμὰς.</i>	5.480 (15,3)
	α) Μεταβιβαστικαὶ πληρωμαὶ εἰς λογαριασμὸν εἰσοδήματος ⁽⁴⁾ .	5,060 (14,2)
	β) Μεταβιβαστικαὶ πληρωμαὶ εἰς λογαριασμὸν κεφαλαίου ⁽⁵⁾ .	420 (1,2)
III.	<i>Δαπάναι διὰ καταβολὴν ἐπιχορηγήσεων πρὸς Δ. Οἰκονομίας Δ. Ἰδρύματα καὶ Δ. Ἐπιχειρήσεις⁽⁶⁾.</i>	6.580 (18,5)
IV.	<i>Δαπάναι διὰ καταβολὴν ἐπιχορηγήσεων πρὸς ἰδιωτικὰς ἐπιχειρήσεις⁽⁷⁾ ⁽⁸⁾.</i>	982 (2,8)
V.	<i>Δαπάναι διὰ μονομερεῖς πληρωμὰς εἰς τὸ Ἐξωτερικόν⁽⁹⁾.</i>	934 (2,6)
IV.	<i>Δαπάναι κρατικῶν χρηματικῶν ἐπενδύσεων.</i>	457 (1,3)
	Σύνολον δαπανῶν Ἑλληνικοῦ Κράτους ⁽¹⁰⁾	35.592 (100,0)

1. Συμπεριλαμβανομένων τῶν δαπανῶν διὰ τὴν συντήρησιν τοῦ ὀδικοῦ δικτύου καὶ τῶν δαπανῶν διὰ συντήρησιν καὶ ἐπισκευὴν δημοσίων κτιρίων.

2. Συμπεριλαμβανομένων των διοικητικῶν δαπανῶν δι' ἐπενδύσεις, ὡς καὶ τῶν δαπανῶν διὰ μελέτας, ἀλλὰ χωρὶς τὰς δαπάνας δι' ἀποζημιώσεις ἰδιοκτητῶν ἀπαλλοτριουμένων ἐδαφῶν, αἱ ὁποῖαι ἐνετάχθησαν εἰς τὰς δαπάνας χρηματικῶν ἐπενδύσεων.

3. Χωρὶς τὰς δαπάνας διὰ στρατιωτικὰς κατασκευὰς καὶ τὰς δαπάνας διὰ τὴν κατασκευὴν ἔργων κοινῆς ἐνδιαφέροντος ΝΑΤΟ, τῶν δαπανῶν ἀμφοτέρων τῶν κατηγοριῶν τούτων ὑπαχθειῶν εἰς τὰς δαπάνας Κρατικῆς Καταναλώσεως.

4. Εἰς τὴν κατηγορίαν ταύτην περιελήφθησαν πλὴν τῶν δαπανῶν διὰ συντάξεις καὶ διὰ τὴν καταβολὴν τόκων τοῦ ἐσωτερικοῦ Δημοσίου Χρέους καὶ αἱ ἐπιστροφαὶ ἀχρεωστῆτος εἰσπραχθέντων φόρων, αἱ μέσῳ τοῦ Ι.Κ.Υ. χορηγούμεναι εἰς ἀπόρους σπουδαστὰς καὶ μαθητὰς ὑποτροφίαι ἐσωτερικοῦ, αἱ δαπάναι διὰ τὴν λειτουργίαν μαθητικῶν συσσιτίων, καὶ τὰ εἰς τοὺς δημ. ὑπαλλήλους καταβαλλόμενα νοσήλεια.

5. Εἰς τὴν κατηγορίαν ταύτην περιελήφθησαν αἱ δαπάναι διὰ πληρωμὴν χρεωλυσιῶν τοῦ ἐσωτερικοῦ Δημοσίου Χρέους καὶ αἱ εἰς ἰδιώτας καταβαλλόμεναι διὰ διαφόρους λόγους ἀποζημιώσεις, πλὴν τῶν ἀποζημιώσεων λόγῳ ἀπαλλοτριώσεως (βλ. ἄνωτ. ὑποσημ. 2).

6. Εἰς τὰς δι' ἐπιχορήγησιν Δημοσίων Οἰκονομιῶν δαπάνας περιελήφθησαν καὶ αἱ δαπάναι δι' ἐπιχορήγησιν Ἀυτονόμων Δημοσίων Ὁργανισμῶν, (ὡς εἶναι ὁ Ὁργανισμὸς Γεωργικῶν Ἀσφαλίσεων, ὁ Ἐθνικὸς Ὁργανισμὸς Τουρισμοῦ, τὰ Ἀνώτατα Ἐκπαιδευτικὰ Ἰδρύματα, οἱ Ἐκκλησιαστικοὶ Ὁργανισμοί, οἱ Κλαδικοὶ Ὁργανισμοὶ Κοινωνικῆς Ἀσφαλίσεως), ὡς καὶ αἱ δαπάναι δι' ἐπιχορήγησιν δημοσίων ἐπιχειρήσεων ἢ ἀποκεντρωμένων Δημ. Ὑπηρεσιῶν πρὸς κάλυψιν τῶν ἐλλειμμάτων αὐτῶν. Ἐπίσης περιελήφθησαν τὰ ποσὰ τὰ καταβαλλόμενα εἰς τοὺς ἀνωτέρω ὁργανισμοὺς πρὸς ἀπόδοσιν τῶν ὑπὲρ αὐτῶν εἰσπραττομένων φόρων.

7. Εἰς τὰς δι' ἐπιχορήγησιν ἰδιωτικῶν ἐπιχειρήσεων δαπάνας περιελήφθησαν καὶ αἱ δαπάναι δι' ἐπιχορήγησιν διαφόρων νομικῶν προσώπων ἰδιωτικοῦ δικαίου, ὡς Ἀθλητικοὶ Σύλλογοι, ὁ Ἑλληνικὸς Ἐρυθρὸς Σταυρὸς, τὸ Μπενάκειον Φυτοπαθολογικὸν Ἰνστιτούτον κλπ., ὡς καὶ τὰ ποσὰ τὰ καταβαλλόμενα εἰς τὰ νομικὰ ταῦτα πρόσωπα πρὸς ἀπόδοσιν τῶν ὑπὲρ αὐτῶν εἰσπραττομένων δημ. ἐσόδων. Ἐπὶ πλέον περιελήφθη τὸ ποσὸν τὸ καταβαλλόμενον ἐκ τοῦ Κρατικοῦ Προϋπολογισμοῦ πρὸς κάλυψιν τοῦ ἐλλείμματος τοῦ Προϋπολογισμοῦ Καταναλωτικῶν Ἀγαθῶν, δοθέντος ὅτι τὸ μέγιστον μέρος τοῦ ποσοῦ τούτου ἀποτελεῖ τὴν καθαρὰν ἐπιβάρυνσιν τοῦ Κρατικοῦ Προϋπολογισμοῦ ἐκ τῆς συγκεκαλυμμένης ἐπιχορηγήσεως διαφόρων γεωργικῶν ἐπιχειρήσεων. Τέλος, περιελήφθη τὸ ποσὸν τὸ καταβαλλόμενον εἰς τὴν «Βασιλικὴν Πρόνοίαν» πρὸς ἀπόδοσιν τῆς ὑπὲρ αὐτῆς εἰσπραττομένης εἰσφορᾶς ἐπὶ τῶν σιγαρέτων.

8. Ἡ σμικρότης τοῦ ποσοστοῦ τῶν δαπανῶν τῆς κατηγορίας ταύτης ἐπὶ τῶν συνολικῶν κρατικῶν δαπανῶν ὀφείλεται εἰς τὸ γεγονός ὅτι αἱ ἰδιωτικαὶ ἐπιχειρήσεις λαμβάνουν παρ' ἡμῶν κυρίως συγκεκαλυμμένας ἐπιχορηγήσεις ὑπὸ μορφήν φορολογικῶν ἀπαλλαγῶν.

9. Δαπάναι διὰ καταβολὴν τόκων καὶ χρεωλυσιῶν τοῦ ἐξωτερικοῦ δημοσίου χρέους καὶ καταβολὴ συνδρομῶν εἰς διεθνεῖς ὁργανισμοὺς.

10. Τὸ «Γενικὸν Σύνολον» περιλαμβάνει τὰς συνολικῶς προϋπολογι-

§ 4. Ἡ λειτουργικὴ ταξινόμησις τῶν δημοσίων δαπανῶν.

- α) Τὰ κριτήρια καὶ ἡ σκοπιμότης τῆς λειτουργικῆς ταξινομήσεως.

Ἡ λειτουργικὴ ταξινόμησις τῶν δημοσίων δαπανῶν στηρίζεται εἰς τὴν λειτουργίαν τὴν ὁποίαν ἐπιτελοῦν αὐταὶ εἰς τὴν Δημοσίαν καὶ Ἐθνικὴν Οἰκονομίαν. Στηρίζεται συγκεκριμένως εἰς τὸν εἰδικώτερον δημόσιον σκοπὸν, ὁ ὁποῖος ἐξυπηρετεῖται διὰ τῆς διενεργείας ἐκάστης δαπάνης καὶ οὐχὶ εἰς τὸν γενικὸν σκοπὸν, ὁ ὁποῖος ἐπιδιώκεται διὰ τῶν συνολικῶν δημοσίων δαπανῶν. Διότι ἐὰν ἀποβλέψωμεν εἰς τὸν γενικὸν αὐτὸν σκοπὸν, καθίσταται ἀδύνατος καὶ εἶναι ἄνευ νοήματος ἡ λειτουργικὴ ταξινόμησις, καθ' ὅσον ὁ σκοπὸς οὗτος εἶναι κοινὸς εἰς ὅλας ἢ εἰς τὰς πλείστας ἐκ τῶν δημοσίων δαπανῶν: Ὡς εἶδομεν εἰς τὴν Εἰσαγωγὴν, ὁ γενικὸς σκοπὸς εἰς τὸν ὁποῖον ἀποβλέπει ἡ διενέργεια δαπανῶν ὑπὸ τοῦ Κράτους καὶ τῶν ἄλλων φορέων Δημοσίων Οἰκονομιῶν εἶναι ἡ ἐπέμβασις εἰς τὸν Μηχανισμὸν τῶν Τιμῶν καὶ εἰς τὴν διὰ τοῦ μηχανισμοῦ τούτου συντελουμένην κατανομήν τῶν παραγωγικῶν πόρων μεταξὺ τῶν διαφόρων χρήσεων πρὸς ἐπίτευξιν μεγαλυτέρου Κοινωνικοῦ Ὁφέλους ἐκ τῆς χρησιμοποίησεως αὐτῶν καὶ ἐπομένως ὑψηλοτέρου ἐπιπέδου Κοινωνικῆς Εὐημερίας ἐν συγκρίσει πρὸς

σθείσας διὰ τὸ οἰκονομικὸν ἔτος 1965 δαπάνας τοῦ τακτικοῦ Προϋπολογισμοῦ, τοῦ Προϋπολογισμοῦ Δημοσίων Ἐπενδύσεων καὶ τοῦ Προϋπολογισμοῦ Δωδεκανήσου, τὰς ἐμφανιζομένας εἰς τὸν «Γενικὸν Προϋπολογισμὸν τοῦ οἰκονομικοῦ ἔτους 1965», μετὰ τὴν ἀφαίρεσιν ὅμως ἐκ τοῦ ποσοῦ τῶν συνολικῶς προϋπολογισθειῶν δαπανῶν τοῦ ποσοῦ τοῦ ἀποθεματικοῦ (1.900 ἑκατ. δρχ.).

τὸ ἐπίπεδον τὸ ὁποῖον θὰ ἐπετυγχάνετο χωρὶς τὴν διὰ τοῦ Δημοσίου Προϋπολογισμοῦ ἀνακατανομὴν τῶν παραγωγικῶν πόρων.

Ὁ γενικὸς αὐτὸς ὄμως σκοπὸς ἀναλύεται ὡς εἶδομεν εἰς διαφόρους ἐπιμέρους σκοποὺς, διὰ τῆς ἐπιτεύξεως τῶν ὁποίων καθίσταται δυνατὴ ἡ ἱκανοποίησις συλλογικῶν ἀναγκῶν, ἢ πληρεστέρα ἱκανοποίησις ἀτομικῶν ἀναγκῶν ὠρισμένων ὁμίλων τοῦ πληθυσμοῦ, ἢ ἐκτέλεσις ἐπενδύσεων ὑψηλῆς παραγωγικότητος, ἢ ἐξασφάλις ὑψηλοῦ ἐπιπέδου ἀπασχολήσεως τοῦ παραγωγικοῦ δυναμικοῦ ἐκάστης χώρας, ἢ διασφάλις τῶν ὑλικῶν βάσεων τῆς παραγωγῆς εἰς ἐκάστην χώραν, ἢ κατεύθυνσις τῆς Ἐθνικῆς αὐτῆς Οἰκονομίας κ.λ.π. Ὅλοι αὐτοὶ οἱ ἐπιμέρους σκοποὶ ἐξυπηρετοῦνται διὰ τῶν κατ' ἴδιαν δημοσίων δαπανῶν. **Ἀντικείμενον λοιπὸν τῆς λειτουργικῆς ταξινόμησεως εἶναι ὁ διαχωρισμὸς τῶν δημοσίων δαπανῶν εἰς διαφόρους κατηγορίας, ἀναλόγως τοῦ εἰδικωτέρου σκοποῦ, τὸν ὁποῖον θεραπεύουν αἱ δαπάναι ἐκάστης κατηγορίας.** Μὲ ἄλλους λόγους ἡ λειτουργικὴ διάκρισις τῶν δημοσίων δαπανῶν στηρίζεται εἰς τὴν εἰδικωτέραν φύσιν τῶν ὑπηρεσιῶν, τὰς ὁποίας προσφέρουν πρὸς τὸ Κοινωνικὸν Σύνολον διὰ τῶν ὑπ' αὐτῶν διενεργουμένων δαπανῶν τὸ Κράτος καὶ τὰ ἄλλα Νομικὰ Πρόσωπα Δημοσίου Δικαίου ἢ οἱ ἰδιωτικοὶ ὄργανισμοί, τοὺς ὁποίους ἐπιδοτεῖ τὸ Κράτος διὰ μεταβιβαστικῶν πληρωμῶν πρὸς αὐτά.

Ἡ λειτουργικὴ ταξινόμησις τῶν δημοσίων δαπανῶν εἶναι χρήσιμος κυρίως διὰ τὸν λόγον ὅτι κατατοπίζει τὴν Κοινὴν Γνώμην καὶ τὸν μελετητὴν τῶν Δημοσίων Οἰκονομικῶν περὶ τοῦ τρόπου κατανομῆς τῶν συνολικῶν δημοσίων ἐσόδων μεταξὺ τῶν διαφόρων δημοσίων ἀναγκῶν, καὶ συνεπῶς περὶ τῶν γενικῶν κατευθύνσεων τῆς Κυβερνητικῆς Πολιτικῆς καὶ καθιστᾷ οὕτω δυνατὴν τὴν ἄσκησιν κριτικῆς ἐπὶ ταύτης. Ἡ λειτουργικὴ ταξινόμησις ἐπιτρέπει π.χ. εἰς τὴν Κοινὴν Γνώμην νὰ διαπιστώσῃ ἔαν γίνεται ὑπὸ τῆς Κυβερνήσεως ὀρθὴ ἱεράρχησις τῶν δημοσίων ἀναγκῶν, κατὰ τὸν λόγον τοῦ βαθμοῦ σπουδαιότητος διὰ τὸ Κοινωνικὸν Σύνολον ἐκάστης ἐξ αὐτῶν συμφώνως πρὸς τὴν ἀρχὴν τῆς Μεγίστης Κοινωνικῆς Ὁφελείας (βλ. κατωτέρω κεφ. 4). Ὡσαύτως καθιστᾷ αὕτη δυνατὴν τὴν συγκριτικὴν ἔρευναν τῶν δημοσίων δαπανῶν τῶν διαφόρων χωρῶν καὶ τὴν διακρίβωσιν τοῦ βαθμοῦ εἰς τὸν ὁποῖον ἱκανοποιεῖται ἐκάστη συγκεκριμένη δημοσία ἀνάγκη εἰς τὰς κατ' ἴδιαν χώρας, καὶ τοῦ ποσοστοῦ τῶν παραγωγικῶν πόρων τῆς χώρας καὶ τοῦ Ἐθνικοῦ αὐτῆς Εἰσοδήματος, τὸ ὁποῖον διατίθεται εἰς ἐκάστην ἐκ τῶν συγκρινομένων χωρῶν διὰ τὴν ἐξυπηρέτησιν τοῦ α ἢ τοῦ β δημοσίου σκοποῦ (π.χ. διὰ τὴν Δημοσίαν Ἐκπαίδευσιν).

Συνδυαζομένη ἡ λειτουργικὴ ταξινόμησις τῶν δημοσίων δαπανῶν μὲ τὴν οἰκονομικὴν αὐτῶν ταξινόμησιν (βλ. ἄνωτ.) εἶναι δυνατὸν νὰ παράσῃ χρησίμους πληροφορίας περὶ τῶν διαφόρων στοιχείων κόστους τῆς Διοικήσεως ἢ τῶν κατ' ἴδιαν Κλάδων αὐτῆς. Π.χ. δύναται νὰ κατατοπισθῇ ὁ ἔρευνητῆς ἐκ τῆς τοιαύτης συνδεδασμένης ταξινόμησεως περὶ τοῦ ἔαν εἶναι κανονικαὶ ἢ ὑπερβολικαὶ αἱ δαπάναι διὰ μισθολόγιον τοῦ α ἢ τοῦ β Κλάδου

τῆς Διοικήσεως, καὶ συνεπῶς ἐὰν ὑπάρχη ὑπεράριθμον προσωπικὸν εἰς τοὺς ἐξεταζομένους κλάδους ἢ καὶ εἰς τὴν ὅλην Διοίκησιν. Ἐπίσης εἶναι δυνατὸν νὰ ἐξακριβωθῇ δι' αὐτῆς ἡ σχέσις τῆς κεφαλαιουχικῆς δαπάνης λειτουργίας τῶν κατ' ἰδίαν Δημοσίων Ὑπηρεσιῶν, δηλ. τῆς δαπάνης πρὸς ἐκτέλεσιν ἐπενδύσεων παγίου κεφαλαίου αἱ ὁποῖαι εἶναι ἀναγκαῖαι διὰ τὴν λειτουργίαν ἐκάστης Δημοσίας Ὑπηρεσίας, πρὸς τὰ λοιπὰ στοιχεῖα κόστους λειτουργίας αὐτῆς.

Ὁ συγκερασμὸς οἰκονομικῆς καὶ λειτουργικῆς ταξινομήσεως τῶν δημοσίων δαπανῶν γίνεται διὰ τῆς λειτουργικῆς πρῶτον ταξινομήσεως τῶν δημοσίων δαπανῶν εἰς διαφόρους κατηγορίας καὶ τῆς οἰκονομικῆς ἐν συνεχείᾳ κατατάξεως τῶν δαπανῶν ἐκάστης κατηγορίας εἰς δαπάνας δημοσίας καταναλώσεως, δαπάνας δημοσίων πραγματικῶν ἐπενδύσεων, δαπάνας διὰ μεταβιαστικὰς πληρωμὰς κ. ο. κ.

Πρὶν ἢ προβῶμεν εἰς τὴν λειτουργικὴν ταξινομήσιν τῶν δημοσίων δαπανῶν, θὰ πρέπει νὰ κάμνωμεν ὠρισμένας εἰσαγωγικὰς παρατηρήσεις. Ἡ πρώτη ἀναγκαία παρατήρησις εἶναι ὅτι λαμβανομένου ὑπ' ὄψιν τοῦ κριτηρίου εἰς τὸ ὁποῖον, ὡς εἶδομεν ἀνωτέρω, στηρίζεται ἡ λειτουργικὴ ταξινομήσις θὰ πρέπει ν' ἀποκλεισθοῦν ἐκ ταύτης ὠρισμένοι δημοσῖαι δαπάναι, εἴτε διότι δὲν ἀναφέρονται αὐταὶ εἰς καμίαν ἐκ τῶν λειτουργιῶν τοῦ συγχρόνου Κράτους, εἴτε διότι εἶναι πραγματικῶς δυσχερῆς ἢ ἀδύνατος ἡ ἐνταξίς των εἰς οἰανδήποτε ἐκ τῶν κατηγοριῶν αἱ ὁποῖαι προκύπτουν ἐκ τῆς λειτουργικῆς ταξινομήσεως. Τὸ πρῶτον ἰσχύει διὰ τὰς δαπάνας ἐκμεταλλεύσεως τῶν δημοσίων ἐπιχειρήσεων⁽¹⁾ πλὴν τῶν δαπανῶν εἰς τὰς ὁποίας ὑποβάλλεται τὸ Δημοσίον διὰ τὴν μερικὴν ἢ ὀλικὴν κάλυψιν τοῦ κόστους λειτουργίας διαφόρων δημοσίων ἰδρυμάτων κοινωνικῆς προνοίας ἢ δημοσίων νοσηλευτικῶν ἰδρυμάτων ἢ εκπαιδευτικῶν ἰδρυμάτων. Διότι αἱ παρεχόμεναι ὑπὸ τῶν τοιούτων ἰδρυμάτων ἢ ἐπιχειρήσεων ὑπηρεσίαι ἀνάγονται εἰς ὠρισμένας λειτουργίας τοῦ συγχρόνου Κοινωνικοῦ Κράτους. Ἐνῶ ἡ παραγωγή ἄλλων δημοσίων ἐπιχειρήσεων οὐδεμίαν ἔχει σχέσιν μὲ τὰς λειτουργίας ταύτας (π.χ. ξενοδοχειακαὶ δημοσῖαι ἐπιχειρήσεις) καὶ συνεπῶς αἱ τρέχουσαι δαπάναι τῶν ἐπιχειρήσεων αὐτῶν δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἐνταχθοῦν εἰς τὸ σχῆμα τὸ ὁποῖον διαμορφοῦται ἐκ τῆς λειτουργικῆς ταξινομήσεως τῶν δημοσίων δαπανῶν⁽²⁾.

1. Ἐφ' ὅσον βεβαίως αἱ δαπάναι αὗται ἐμφανίζονται εἰς τὸν Κρατικὸν Προϋπολογισμόν — ὡς εἶναι παρ' ὑμῖν αἱ δαπάναι τῶν Κρατικῶν Ταχυδρομείων.

2. Μόνον εἰς περιπτώσιν κατὰ τὴν ὁποίαν αἱ τοιαῦται δημοσῖαι ἐπιχειρήσεις πωλοῦν, διὰ λόγους ἀσκήσεως κοινωνικῆς ἢ οἰκονομικῆς πολιτικῆς, τὰς ὑπηρεσίας αὐτῶν ἢ τὰ ἀγαθὰ τὰ ὁποῖα αὗται παράγουν ἢ ἐμπορεύονται κáτω τοῦ κόστους, καὶ συνεπῶς καταλείπουν ἔλλειμμα, καλυπτόμενον ὑπὸ τοῦ Κρατικοῦ σ τ ο υ ς, καὶ συνεπῶς ἀναλίσκονται εἰς τὸν Κρατικὸν Προϋπολογισμόν, ἢ διὰ τὴν κάλυψιν τοῦ ἔλλειμματος τούτου δαπάνη ἐντάσσεται, βάσει τοῦ σκοποῦ τὸν ὁποῖον ἐξυπηρετεῖ ἡ περὶ τῆς πρόκειται δημοσῖα ἐπιχείρησις, εἰς τὴν ἐκ τῶν διαφόρων κατηγοριῶν λειτουργικῆς κατατάξεως.

Τὸ αὐτὸ ἰσχύει διὰ τὰς δημοσίας δαπάνας χρηματικῶν ἐπενδύσεων (βλ. ἄνωτέρω). Δηλ. καὶ αἱ δαπάναι αὗται θὰ πρέπει ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ν' ἀποκλεισθῶν τῆς λειτουργικῆς ταξινόμησεως, καθόσον οὐδεμία λειτουργία ἐξ ἐκείνων αἱ ὁποῖαι ἀνάγονται εἰς τὰ καθήκοντα εἴτε τοῦ Κράτους Δικαίου εἴτε τοῦ Κοινωνικοῦ Κράτους, ἐπιτελεῖται διὰ τῆς διενεργείας αὐτῶν καὶ οὐδεμίαν δημοσίαν ἀνάγκην θεραπεύουν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον (ἔστω καὶ ἐμμέσως) αὗται. Τέλος, πρέπει ν' ἀποκλεισθῶν κατὰ τὴν λειτουργικὴν ταξινόμησιν τῶν δημοσίων δαπανῶν αἱ δαπάναι διὰ τὴν ἀπόσβεσιν τοῦ Δημοσίου Χρέους μιᾶς χώρας. Διότι αἱ τοιαῦται δαπάναι ὑπελογίσθησαν ἤδη κατὰ τὸ παρελθόν, ἦτοι κατὰ τὸν χρόνον δαπάνης τοῦ προϊόντος τοῦ δανείου τὸ ὁποῖον ἐξοφλεῖται ἤδη καὶ ἐνετάχθησαν εἰς μίαν ὄρισμένην κατηγορίαν — π.χ. εἰς τὰς δαπάνας Ἐθνικῆς Ἀμύνης — βάσει τοῦ ειδικωτέρου σκοποῦ διὰ τὸν ὁποῖον διετέθη τὸ συναφθὲν τότε δάνειον. Συνεπῶς δὲν θὰ πρέπει νὰ ἐμφανισθῶν αὗται διὰ δευτέραν φορὰν εἰς τὰς δαπάνας Ἐθνικῆς Ἀμύνης. Ἐκτὸς τοῦ λόγου τούτου θὰ πρέπει ἀκόμη ν' ἀποκλεισθῶν ἐκ τῆς λειτουργικῆς ταξινόμησεως αἱ δαπάναι ἀποβέσεως δημοσίων δανείων καὶ διὰ τὸν πρόσθετον λόγον ὅτι δὲν καθίσταται δυνατόν, ἔλλείψει ἐπαρκῶν στοιχείων, ἢ ἔνταξιν αὐτῶν εἰς κατηγορίαν ἀντίστοιχον πρὸς τὸν σκοπὸν διὰ τὸν ὁποῖον διετέθησαν κατὰ τὸ παρελθόν — πολλάκις μάλιστα κατὰ τὸ ἀπώτερον ἢ τὸ ἀπώτατον παρελθόν — τὰ ἐπὶ μέρους δάνεια ἐκ τῶν ὁποίων ἀποτελεῖται τὸ συνολικῶς ἐξυπηρετούμενον Δημόσιον Χρέος.

Ἀντιθέτως, θὰ πρέπει νὰ περιληφθῶν κατὰ τὴν λειτουργικὴν ταξινόμησιν τῶν δημοσίων δαπανῶν αἱ δαπάναι διὰ τὴν ἐπιχορήγησιν ἰδιωτικῶν ὀργανισμῶν πρὸς ἐνίσχυσιν αὐτῶν εἰς τὴν ἐκπλήρωσιν σκοπῶν ἀναγομένων εἰς διαφόρους λειτουργίας τοῦ Κράτους, ὡς εἶναι ἢ ἐπιχορήγησις ἀθλητικῶν σωματείων, φιλανθρωπικῶν σωματείων, νοσηλευτικῶν ἰδρυμάτων κ.λ.π., ἐντασσόμεναι εἰς τὰς δαπάνας τῆς κατηγορίας, ἢ ὁποῖα ἀνάγεται εἰς τὰς λειτουργίας αἱ ὁποῖαι ἀσκοῦνται ὑπὸ τῶν ἐπιδοτουμένων ὀργανισμῶν (π.χ. αἱ δαπάναι δι' ἐπιχορήγησιν φιλανθρωπικῶν ἰδρυμάτων θὰ πρέπει νὰ ἐνταχθῶν εἰς τὰς δαπάνας Κοινωνικῆς Προνοίας).

Ἡ δευτέρα εἰσαγωγικὴ παρατήρησις, ἢ ὁποῖα πρέπει νὰ γίνῃ, ἀναφέρεται εἰς ὄρισμένας δημοσίας δαπάνας, αἱ ὁποῖαι μολονότι ἔχουν λειτουργικὴν σημασίαν, δὲν εἶναι παρὰ ταῦτα δυνατόν νὰ ταξινόμηθῶν λειτουργικῶς, διότι αἱ δαπάναι αὗται ἐξυπηρετοῦν πλείονας σκοπούς, καὶ εἶναι πολλάκις πραγματικῶς λίαν δυσχερὲς νὰ ἐξευρεθῇ τὸ ποσὸν τὸ ὁποῖον διετέθη δι' ἕνα ἕκαστον ἐκ τῶν σκοπῶν τούτων προκειμένου νὰ γίνῃ ἔνταξις των εἰς τὰς ἀντιστοίχους κατηγορίας. Τοῦτο ἰσχύει π.χ. διὰ τὰς δαπάνας πρὸς ἐπιδότησιν ἐπιχειρήσεων, ἢ ὁποῖα εἶναι δυνατόν ν' ἀποβλέπη εἴτε εἰς οἰκονομικὴν ἀνακούφισιν τῶν καταναλωτῶν, εἴτε εἰς οἰκονομικὴν ἐνίσχυσιν τῶν ἐπιδοτουμένων παραγωγῶν, εἴτε εἰς τὴν προστασίαν

ὄρισμένου παραγωγικοῦ Κλάδου εἴτε εἰς βλους αὐτοὺς τοὺς σκοποὺς ταυτοχρόνως. Τὸ αὐτὸ ἰσχύει διὰ τὰς δαπάνας πρὸς καταβολὴν τόκων τοῦ Δημοσίου Χρέους, αἱ ὁποῖαι ὡσαύτως εἶναι πραγματικῶς δυσχερὲς νὰ ἐνταχθῶν εἰς διαφόρους κατηγορίας ἀναλόγως τοῦ εἰδικωτέρου σκοποῦ ὃ ὁποῖος ἐξυπηρετήθη διὰ τῶν κατὰ τὸ παρελθὸν συναφθέντων δανείων διὰ τὰ ὁποῖα καταβάλλονται σήμερον τόκοι. Εἰς τὴν περίπτωσιν τοιούτων, δυσχεροῦς ταξινομήσεως, δαπανῶν θὰ πρέπει κατ' ἀνάγκην νὰ ἐμφανισθῶν αὐτὰ συλλήβδην καὶ ἀταξινόμητοι εἰς τὸν πίνακα λειτουργικῆς κατατάξεως τῶν δημοσίων δαπανῶν.

Τέλος θὰ πρέπει νὰ παρατηρηθῆ ὅτι δὲν εἶναι δυνατὴ πρακτικῶς οὔτε ἐξυπηρετεῖ πρακτικόν τινα σκοπὸν ἢ λειτουργικὴ ταξινομήσις τῶν δημοσίων δαπανῶν ἢ στηριζομένη εἰς εἰδικωτέρους μὲν, ἀλλὰ εὐρύτερου περιεχομένου δημοσίους σκοποὺς, οἱ ὁποῖοι ἐπιδιώκονται διὰ τῆς διενεργείας αὐτῶν — ὡς εἶναι ὁ σκοπὸς τῆς πλήρους ἀπασχολήσεως ἢ ὁ σκοπὸς τῆς οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως. Διότι ὅλαι αἱ δημόσιαι δαπάναι ἐξυπηρετοῦν ἀμέσως ἢ ἐμμέσως, βραχυχρονίως ἢ μακροχρονίως, τοιούτους σκοποὺς. Παράλληλως ὁμοῦ ἐξυπηρετοῦν αὐταὶ, κατὰ κύριον λόγον ἢ δευτερευόντως, καὶ ἄλλους εἰδικωτέρους σκοποὺς ἀναγομένους ὡσαύτως εἰς τὰ καθήκοντα τοῦ συγχρόνου Κράτους. Π.χ. δαπάναι πλήρους ἀπασχολήσεως εἶναι καὶ αἱ δαπάναι Ἐθνικῆς Ἀμύνης καὶ αἱ δαπάναι κοινωνικῶν μεταβιβαστικῶν πληρωμῶν καὶ αἱ δαπάναι δημοσίων ἔργων κ.λ.π. Ἐπίσης τὸν σκοπὸν τῆς οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως ἐξυπηρετοῦν καὶ αἱ δαπάναι Δημοσίας Ἐκπαιδεύσεως, καὶ αἱ δαπάναι Δημοσίας Ὑγιεινῆς, ὡς καὶ διάφοροι ἄλλαι δημόσιαι δαπάναι. Δὲν εἶναι συνεπῶς δυνατὸν ἢ λειτουργικὴ διάκρισις τῶν δημοσίων δαπανῶν νὰ βασισθῆ εἰς τοιούτους εὐρύτερου περιεχομένου σκοποὺς, ἀλλὰ πρέπει νὰ στηριχθῆ αὕτη, ὡς καὶ ἀνωτέρω ἐσημειώθη, εἰς τοὺς ἐπὶ μέρους εἰδικωτέρους σκοποὺς, οἱ ὁποῖοι ἐπιδιώκονται καὶ ἐξυπηρετοῦνται μεμονωμένως διὰ τῶν κατ' ἰδίαν δημοσίων δαπανῶν.

β) Αἱ κατ' ἰδίαν κατηγορίαι εἰς τὰς ὁποίας ταξινομοῦνται λειτουργικῶς αἱ δημόσιαι δαπάναι.

Ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἀνωτέρω ἀναλυθέντων κριτηρίων καὶ ὑπὸ τοὺς ἀνωτέρω τεθέντας περιορισμοὺς αἱ δημόσιαι δαπάναι ταξινομοῦνται λειτουργικῶς εἰς τὰς ἀκολούθους πέντε κατηγορίας :

I. *Ὑπηρεσίαι Κράτους Δικαίου.*

Θέσπισις κανόνων Δικαίου, Ὁργάνωσις Ἐθνικῆς Ἀμύνης, διασφάλι-
σις Ἐννόμου Τάξεως καὶ Χρηματικῆς Τάξεως, Ἀπονομή Δικαιοσύνης κ.λ.π.
(Ὑπηρεσίαι Ἀνωτάτου Ἀρχοντος, Κοινοβουλίου, Ἐνόπων Δυνάμεων, Δι-
καστῶν, Ἀστυνομικῶν κ.λ.π.).

II. *Ὑπηρεσίαι Κοινωνικοῦ Κράτους πρὸς τὸ Σύνολον τοῦ Πλη- θυσμοῦ, κοινωνικῆς φύσεως.*

Μόρφωσις καὶ πνευματικὴ καλλιέργεια πληθυσμοῦ, Δημοσία Ὑγεία,
κατασκευὴ καὶ συντήρησις ὁδῶν, ἀποχετευτικῶν ἔργων, δημοσίων κή-
πων κ.λ.π., φωτισμὸς καὶ ὕδρευσις πόλεων καὶ Κοινοτήτων, Πυροσβεστικὴ
Ὑπηρεσία κ.λ.π.

III. *Ὑπηρεσίαι Κοινωνικοῦ Κράτους πρὸς τὸ Σύνολον τοῦ Πλη- θυσμοῦ ἢ πρὸς ὄρισμένα ἄτομα (1), οικονομικῆς φύσεως.*

Κρατικὸς ἔλεγχος καὶ κατεύθυνσις Γεωργίας, Βιομηχανίας, Ἐμπορίου
καὶ λοιπῶν κλάδων τῆς Ἐθνικῆς Οἰκονομίας. Ἐρευνα ὑπεδάφους. Χρημα-
τοδότησις τεχνικῶν ἐρευνῶν. Ἀναδασώσεις κ.λ.π.

IV. *Ὑπηρεσίαι Κοινωνικοῦ Κράτους πρὸς ὄρισμένους δμίλους τοῦ πληθυσμοῦ ἢ μεμονωμένα ἄτομα (Κοινωνικὴ Πρόνοια).*

Ἴδρυσις καὶ συντήρησις ἢ ἐπιχορήγησις φιλανθρωπικῶν ἰδρυμάτων
κ.λ.π. Λειτουργία λαϊκῶν καὶ μαθητικῶν συσσιτίων. Κατασκευὴ καὶ συντή-
ρησις παιδικῶν κήπων, ὀργάνωσις παιδικῶν κατασκηνώσεων, ἀνέγερσις καὶ
συντήρησις Ἐργατικῶν Πολυκατοικιῶν κ.λ.π. Χορήγησις συντάξεων γή-
ρατος, συντάξεων θυμάτων πολέμου, ἐπιδομάτων ἀνεργίας, χρηματικῶν βο-
ηθημάτων εἰς ἀπόρους πολυμελεῖς οἰκογενείας, κρατικῶν ὑποτροφιῶν εἰς
ἀπόρους μαθητὰς καὶ σπουδαστὰς, ἐπιχορήγησις ὀργανισμῶν Κοινωνικῆς
Ἀσφαλίσεως, καταβολὴ ἐξόδων νοσηλείας εἰς δημοσίους ὑπαλλήλους, ἐπι-
δότησις βασικῶν καταναλωτικῶν ἀγαθῶν πρὸς τὸν σκοπὸν μειώσεως τῆς
τιμῆς πωλήσεως αὐτῶν εἰς τὸ Κοινὸν κ.λ.π.

V. *Δοίπαί, μὴ δυνάμεναι νὰ ταξινομηθῶν, δημόσιαι δαπάναι ἀναφερόμεναι εἰς διαφόρους λειτουργίας τοῦ συγχρόνου Κράτους.*

Ἐκτὸς τῆς ἀνωτέρω, βασικῆς, ὑποδαιρέσεως, αἱ δαπάναι μιᾶς ἐκάστης
ἐκ τῶν ἀνωτέρω τεσσάρων πρώτων κατηγοριῶν εἶναι δυνατόν νὰ διαιρεθῶν

1. Ὡς εἶναι π. χ. αἱ ἐπιδοτήσεις παραγωγῶν ὀρισμένων γεωργικῶν προϊόν-
των παρ' ἡμῖν, αἱ ἀποβλέπουσαι εἰς τὴν αὐξήσιν τοῦ εἰσοδήματος αὐτῶν (βλ.
ἀνωτέρω).

εις υποκατηγορίας βάσει τῆς εἰδικωτέρας λειτουργίας τὴν ὁποίαν ἐπιτελοῦν. Οὕτως αἱ δαπάναι τῆς δευτέρας ὡς ἄνω κατηγορίας εἶναι δυνατόν νὰ ὑποδιαιρεθοῦν εἰς δαπάνας διὰ τὴν ἐκπαίδευσιν, εἰς δαπάνας ἐκπολιτιστικοῦ ἐν γένει περιεχομένου (ὡς εἶναι ἡ ἴδρυσις καὶ συντήρησις μουσείων, δημοσίων πινακοθηκῶν, δημοσίων βιβλιοθηκῶν, δημοσίων θεάτρων κ.λ.π.), εἰς δαπάνας διὰ τὴν Δημοσίαν Ὑγείαν, εἰς δαπάνας διὰ τὴν κατασκευὴν δημοσίων ἔργων κ.ο.κ. Παραλλήλως εἶναι δυνατόν νὰ καταταγοῦν αἱ δαπάναι ἐκάστης τῶν ἀνωτέρω γενικῶν κατηγοριῶν εἰς διαφόρους εἰδικωτέρας κατηγορίας ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ οἰκονομικοῦ αὐτῶν περιεχομένου, ἤτοι εἶναι δυνατόν νὰ ὑποδιαιρεθοῦν εἰς δαπάνας δημοσίας καταναλώσεως, δαπάνας δημοσίων ἐπενδύσεων, δαπάνας μεταβιβαστικῶν πληρωμῶν κ.λ.π. (βλ. καὶ ἀνωτέρω).

§ 5. Ἔτεροι διακρίσεις τῶν δημοσίων δαπανῶν.

Ἀπὸ ἀπόψεως Δημοσίου Λογιστικοῦ αἱ δημοσῖαι δαπάναι διακρίνονται, ἐν πρώτοις, εἰς *δαπάνας τακτικὰς* καὶ εἰς *δαπάνας ἐκτάκτους*. Ἡ διάκρισις αὕτη στηρίζεται εἰς διάφορα κριτήρια, τὸ κυριώτερον τῶν ὁποίων εἶναι ἡ *περιοδικότης* τῶν ταξινομημένων δαπανῶν. Βάσει τοῦ κριτηρίου αὐτοῦ τακτικαὶ εἶναι ἐκεῖναι αἱ δημοσῖαι δαπάναι αἱ ὁποῖαι ἐμφανίζονται περιοδικῶς εἰς τὸν Δημόσιον Προϋπολογισμόν, ἤτοι ἐπανερχονται κατ' ἔτος, ἐνῶ ἔκτακτοι εἶναι ἐκεῖναι αἱ ὁποῖαι δὲν ἐμφανίζονται περιοδικῶς. Οὕτως, αἱ πολεμικαὶ δαπάναι εἶναι ἔκτακτοι δαπάναι, διότι ἐμφανίζονται εἰς τὸν Δημόσιον Προϋπολογισμόν μόνον κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ πολέμου. Ἀντιθέτως αἱ δαπάναι Ἐθνικῆς Ἀμύνης εἶναι τακτικαὶ δαπάναι, διότι ἐπανερχονται περιοδικῶς, ἤτοι ἀναγράφονται παγίως εἰς τὸν Προϋπολογισμόν ἐκάστου ἔτους.

Συμπληρωματικῶς πρὸς τὸ κριτήριον τῆς περιοδικότητος πρέπει νὰ χρησιμοποιῶνται καὶ ἄλλα κριτήρια διὰ τὸν διαχωρισμὸν τῶν δημοσίων δαπανῶν εἰς τακτικὰς καὶ εἰς ἐκτάκτους. Τὰ συμπληρωματικὰ ταῦτα κριτήρια εἶναι: τὸ κριτήριον τῆς *προβλεψιμότητος* τῆς δαπάνης, τὸ κριτήριον τῆς *σταθερότητος* αὐτῆς, ἐὰν δηλ. ἡ δαπάνη ὑφίσταται ἢ μὴ μεγάλας διακυμάνσεις τοῦ ὕψους αὐτῆς κατὰ χρόνον, καὶ τὸ κριτήριον τῆς *διαρκείας τοῦ ὀφέλους* τὸ ὁποῖον ἀντλεῖ ἐκ τῆς δαπάνης τὸ Κοινωνικὸν Σύνολον.

Συμφώνως πρὸς τὸ πρῶτον, ἐκ τῶν ἀνωτέρω συμπληρωματικῶν κριτηρίων, δηλ. τὸ κριτήριον τῆς προβλεψιμότητος, τακτικαὶ εἶναι αἱ δαπάναι ἐκεῖναι αἱ ὁποῖαι εἶναι δυνατόν νὰ προβλεφθοῦν κατὰ τὴν κατάρτισιν τοῦ Προϋπολογισμοῦ τοῦ Κράτους ἢ ἐνὸς ἄλλου Νομικοῦ Προσώπου Δημοσίου Δικαίου — ὡς εἶναι π. χ. αἱ δαπάναι διὰ τὴν καταβολὴν ἐνοικίων εἰς τοὺς ἰδιοκτητὰς κτηρίων εἰς τὰ ὁποῖα στεγάζονται Δημοσῖαι Ὑπηρεσίαι, ἢ αἱ δαπάναι διὰ τὴν καταβολὴν τόκων τοῦ Δημοσίου Χρέους. Ἐνῶ ἔκτακτοι εἶναι αἱ δαπάναι αἱ ὁποῖαι δὲν εἶναι δυνατόν, ὡς ἐκ τῆς φύσεως αὐτῶν, νὰ προ-

βλεφθοῦν, ὡς εἶναι π. χ. αἱ δαπάναι διὰ τὴν περίθαλψιν τῶν θυμάτων μιᾶς φυσικῆς καταστροφῆς.

Συμφώνως πρὸς τὸ δεύτερον συμπληρωματικὸν κριτήριον, τακτικαὶ εἶναι αἱ δαπάναι αἱ ὁποῖαι δὲν σημειώνουν βραχυχρονίως μεγάλας μεταβολὰς τοῦ ὕψους αὐτῶν. Τοιαῦται εἶναι π. χ. αἱ δαπάναι διὰ τὴν πληρωμὴν μισθῶν εἰς τοὺς δημοσίους ὑπαλλήλους, ἢ αἱ δαπάναι διὰ τὴν καταβολὴν ἐνοικίων καὶ διὰ τὴν ἀπόκτησιν ἄλλων μὴ προσωπικῶν ὑπηρεσιῶν. Ἄντιθέτως αἱ δαπάναι αἱ ὁποῖαι στεροῦνται σταθερότητος, καθ' ὅσον ἀφορᾷ τὸ ὕψος αὐτῶν, ἐντάσσονται εἰς τὰς ἐκτάκτους δαπάνας—ἐφ' ὅσον βεβαίως συντρέχουν καὶ αἱ λοιπαὶ πρὸς τοῦτο προϋποθέσεις.

Τέλος, συμφώνως πρὸς τὸ τρίτον συμπληρωματικὸν κριτήριον, τακτικαὶ εἶναι αἱ δημοσίου δαπάναι, τὸ ἐκ τῶν ὁποίων ὄφελος τοῦ Κοινωνικοῦ Συνόλου ἐξαντλεῖται εἰς ἓν ἔτος, ἢτοι εἰς τὸ ἔτος εἰς τὸ ὁποῖον ἀναφέρεται ὁ Προϋπολογισμὸς εἰς τὸν ὁποῖον αὐταὶ ἐμφανίζονται—ὡς εἶναι αἱ δαπάναι Δημοσίας Καταναλώσεως ἐν γένει. Ἐνῶ ἔκτακτοι εἶναι αἱ δαπάναι τὸ ἐκ τῶν ὁποίων κοινωνικὸν ὄφελος ἐκτείνεται εἰς πλείονα ἔτη, ὡς εἶναι αἱ δαπάναι δημοσίων πραγματικῶν ἐπενδύσεων.

Ὅπως ὑπεδηλώθη καὶ ἀνωτέρω ἅπαντα τ' ἀνωτέρω κριτήρια πρέπει νὰ λαμβάνονται ταῦτοχρόνως ὑπ' ὄψιν διὰ τὸν χαρακτηρισμὸν ὠρισμένης δημοσίας δαπάνης ὡς τακτικῆς ἢ ὡς ἐκτάκτου. Διότι ἡ χρησιμοποίησις ἐνὸς μόνου κριτηρίου, εἶναι δυνατὸν νὰ ὀδηγήσῃ εἰς ἐσφαλμένα συμπεράσματα ὡς πρὸς τὴν φύσιν μιᾶς συγκεκριμένης δαπάνης. Δύναται δηλ. νὰ ἔχῃ αὕτη ὡς συνέπειαν τὴν ἐσφαλμένην κατάταξιν μιᾶς δαπάνης εἰς τὴν κατηγορίαν τῶν τακτικῶν ἢ εἰς τὴν κατηγορίαν τῶν ἐκτάκτων δαπανῶν. Π.χ. αἱ δαπάναι διὰ τὴν κατασκευὴν δημοσίων ἔργων εἶναι προκειμένου περὶ μιᾶς μεγάλης Δημοσίας Οἰκονομίας—ὡς εἶναι ἡ Οἰκονομία τοῦ Κράτους ἢ ἡ Οἰκονομία ἐνὸς μεγάλου Δήμου—δαπάναι περιοδικῶς ἐμφανιζόμεναι. Ἐν τούτοις βάσει τοῦ κριτηρίου τῆς σταθερότητος καὶ ἰδίως βάσει τοῦ κριτηρίου τῆς διαρκείας τοῦ ἐξ αὐτῶν Κοινωνικοῦ Ὀφέλους, αἱ ἐν λόγῳ δαπάναι εἶναι ἔκτακτοι καὶ πρέπει διὰ τοῦτο νὰ ἐνταχθοῦν εἰς τὴν κατηγορίαν τῶν ἐκτάκτων δαπανῶν.

Η ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΣΗΜΑΣΙΑ ΤΩΝ ΔΗΜΟΣΙΩΝ ΔΑΠΑΝΩΝ.
Α' Ο ΠΟΛΛΑΠΛΑΣΙΑΣΤΗΣ ΤΩΝ ΔΗΜΟΣΙΩΝ ΔΑΠΑΝΩΝ.

**§ 1. Τὸ ἐπίπεδον ἰσορροπίας τοῦ Ἐθνικοῦ Εἰσοδήματος
καὶ ὁ Δημόσιος Προϋπολογισμός.**

α) *Ἡ ex post ἰσότης ἐπενδύσεων καὶ ἀποταμιεύσεως.*

Τὰ ἀγαθὰ καὶ αἱ ὑπηρεσίαι ἐκ τῶν ὁποίων ἀποτελεῖται ἡ συνολικὴ παραγωγή δεδομένης χώρας καθ' ἑκάστην χρονικὴν περίοδον, κατὰ τὸ μεγαλύτερον μέρος καταναλίσκονται ἐντὸς τῆς ἰδίας περιόδου κατὰ τὴν ὁποίαν παρήχθησαν καὶ κατὰ τὸ ὑπόλοιπον μέρος διατίθενται διὰ τὴν αὔξησιν τοῦ πραγματικοῦ πλούτου τῆς χώρας περὶ τῆς ὁποίας πρόκειται (1).

Διατυποῦντες κατ' ἄλλον τρόπον τὴν ἀνωτέρω σκέψιν καὶ λαμβάνοντες ὑπ' ὄψιν τὸ πραγματικὸν δεδομένον, ὅτι διὰ τῶν δαπανῶν δημιουργοῦνται ἀντίστοιχα εἰσοδήματα λέγομεν ὅτι τὸ Ἐθνικὸν χρηματικὸν εἰσόδημα—εἰς ἀμοιβὰς συντελεστῶν—εἰς τὸ ὁποῖον ἀντιστοιχεῖ ἡ συνολικὴ παραγωγή ἐκάστης περιόδου (2) ἔχει τὴν καταγωγὴν του εἰς τὰς δαπάνας, ἤτοι δημιουργεῖται διὰ τῶν δαπανῶν διὰ κατανάλωσιν καὶ τῶν δαπανῶν δι' ἐπενδύσεις, ἤτοι δαπανῶν διὰ τῶν ὁποίων αὐξάνει ὁ πλοῦτος τῆς χώρας καὶ ὅτι συνεπῶς τὸ Ἐθνικὸν χρηματικὸν εἰσόδημα εἰς ἀμοιβὰς συντελεστῶν ἰσοῦται πρὸς τὸ συνολικὸν χρηματικὸν εἰσόδημα εἰς ἀμοιβὰς συντελεστῶν ἰσοῦται πρὸς τὸ συνολικὸν χρηματικὸν ποσὸν τῶν δαπανῶν διὰ κατανάλωσιν καὶ τῶν δαπανῶν δι' ἐπενδύσεις. Ἐὰν συμβολίσωμεν τὴν συνολικὴν παραγωγὴν ἐκάστης περιόδου καὶ ἐπομένως τὸ καθ' ἑκάστην περίοδον δημιουργούμενον Ἐθνικὸν Εἰσόδημα διὰ τοῦ Y , τὴν συνολικὴν κατανάλωσιν ἐκάστης περιόδου καὶ ἐπομένως τὰς συνολικὰς καταναλωτικὰς δαπάνας τῆς περιόδου διὰ τοῦ C , καὶ τὸ συνολικὸν ποσὸν τῶν κατὰ τὴν περίοδον παραχθέντων

1. Χάριν ἀπλοποιήσεως, λαμβάνομεν πρὸς στιγμὴν ὡς δεδομένον ὅτι οὔτε δημόσιαι οἰκονομίαι ὑφίστανται—καὶ συνεπῶς δὲν εἰσπράττονται φόροι καὶ δὲν διενεργοῦνται δημόσιαι δαπάναι—οὔτε οἰκονομικαὶ συναλλαγαὶ μετὰ ξένων χωρῶν πραγματοποιοῦνται καὶ συνεπῶς δὲν ἔχομεν οὔτε εἰσαγωγὰς ἐκ τοῦ ἔξωτερικοῦ, οὔτε ἐξαγωγὰς πρὸς τὸ ἔξωτερικόν.

2. Εἰσόδημα τὸ ὁποῖον δημιουργεῖται διὰ τῆς συνολικῆς παραγωγῆς, τὸ χρηματικὸν ποσὸν τοῦ ὁποίου εἶναι ἴσον πρὸς τὴν χρηματικὴν ἀξίαν τῆς συνολικῆς παραγωγῆς.

καὶ διὰ τὴν ἐπαύξησην τοῦ πλούτου τῆς χώρας διατεθέντων ἀγαθῶν, ἦτοι τὰς δαπάνας δι' ἐπενδύσεις διὰ τοῦ I καὶ τέλος τὰ ἐξαιρούμενα τῆς καταναλώσεως ἀγαθὰ ἢ ἄλλως τὸ μὴ καταναλωτικῶς δαπανώμενον τμήμα τοῦ Ἐθνικοῦ Εἰσοδήματος διὰ τοῦ S, θὰ προκύψουν αἱ ἐξῆς δύο ἀλγεβρικοὶ ἐξισώσεις :

$$(1) \quad Y = C + I$$

$$(2) \quad Y = C + S$$

Ἡ πρώτη ἐκ τῶν ἀνωτέρω ἐξισώσεων δεικνύει τὸ ἀνωτέρω τονισθὲν γεγονός ὅτι τὸ *Ἐθνικὸν Εἰσόδημα δημιουργεῖται ἀφ' ἐνὸς διὰ τῶν δαπανῶν πρὸς ἀγορὰν καταναλωτικῶν ἀγαθῶν* δηλ. διὰ ζήτησιν καταναλωτικῶν ἀγαθῶν, συνέπεια τῆς ὁποίας εἶναι ἡ παραγωγή καταναλωτικῶν ἀγαθῶν, *καὶ ἀφ' ἑτέρου διὰ τῶν δαπανῶν δι' ἐπενδύσεις.* Ἡ — ὅπερ τὸ αὐτὸ — ἡ ἐξίσωσις αὕτη δεικνύει ὅτι τὸ συνολικὸν ποσὸν τῶν ἐντὸς ἐκάστης χρονικῆς περιόδου παραχθέντων ἀγαθῶν κατὰ ἓν μέρος καταναλίσκονται καὶ κατὰ τὸ ὑπόλοιπον μέρος διατίθενται διὰ τὴν ἐπαύξησην τοῦ πραγματικοῦ πλούτου τῆς χώρας καὶ ἐπομένως ἡ συνολικὴ παραγωγή ἀποτελεῖται ἀπὸ καταναλωτικὰ ἀγαθὰ καὶ καταναλωτικὰς ὑπηρεσίας καὶ ἀπὸ κεφαλαιουχικὰ ἀγαθὰ (ἀγαθὰ ἐπενδύσεων).

Ἡ δευτέρα ἐξίσωσις δεικνύει ὅτι τὸ *Ἐθνικὸν Εἰσόδημα τὸ δημιουργηθὲν* κατὰ τὰ ἀνωτέρω *διὰ τῆς συνολικῆς παραγωγῆς*, καὶ ἐπομένως διὰ τῶν συνολικῶν καταναλωτικῶν δαπανῶν καὶ τῶν δαπανῶν δι' ἐπενδύσεις, *διατίθεται διὰ κατανάλωσιν κατὰ ἓν μέρος καὶ δι' ἀποταμίευσιν κατὰ τὸ ὑπόλοιπον μέρος* — δηλ. ἐξαιρεῖται τῆς καταναλώσεως κατὰ τὸ ὑπόλοιπον μέρος — ἢ ἄλλως τὰ ἀποτελοῦντα τὴν συνολικὴν παραγωγὴν ἐκάστης χρονικῆς περιόδου ἀγαθὰ κατὰ ἓν μέρος καταναλίσκονται ἐντὸς τῆς ἰδίας περιόδου κατὰ τὴν ὁποίαν παρήχθησαν καὶ κατὰ τὸ ὑπόλοιπον μέρος ἐξαιροῦνται τῆς καταναλώσεως διατιθέμενα διὰ τὴν ἐπαύξησην τοῦ πραγματικοῦ πλούτου τῆς χώρας.

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω δύο ἐξισώσεων προκύπτει ἀλγεβρικῶς μία τρίτη ἐξίσωσις, ἡ ἐξίσωσις :

$$(3) \quad C + I = C + S$$

ἐὰν δὲ ἀφαιρέσωμεν τὴν ἰδίαν ἀξίαν, ἦτοι τὸ C, ἀπὸ ἐκάτερον τῶν σκελῶν τῆς ἐξισώσεως ταύτης θὰ προκύψῃ ἡ ἐξίσωσις :

$$(4) \quad S = I$$

Ἡ ἐξίσωσις αὕτη δεικνύει ὅτι ἰσοῦνται μεταξύ των αἱ ἐπενδύσεις ὀρισμένης χρονικῆς περιόδου πρὸς τὴν ἀποταμίευσιν τῆς ἰδίας χρονικῆς περιόδου, ἀλλ' ὅτι ἰσοῦνται *ex post*, δηλ. ὑφίσταται ἰσότης πραγματοποιηθεισῶν ἐντὸς ὀρισμένης περιόδου ἐπενδύσεων πρὸς τὴν πραγματοποιηθεισάν κατὰ τὴν ἰδίαν περιόδον ἀποταμίευσιν ἐκ τοῦ Ἐθνικοῦ Εἰσοδήματος τῆς περιόδου.

Ἡ λογικὴ τῆς *ex post* ἰσότητος I πρὸς S εἶναι προφανής. Ἀφοῦ ἐπενδύσεις εἶναι τὸ τμήμα τῆς συνολικῆς παραγωγῆς ὠρισμένης περιόδου τὸ ὁποῖον ἀποτελεῖται ἀπὸ ἀγαθὰ ἐπενδύσεων (ἢ ἄλλως κεφαλαιουχικά ἀγαθὰ) τὰ ὁποῖα παρήχθησαν κατὰ τὴν ὠρισμένην αὐτὴν περίοδον καὶ δὲν κατηναλώθησαν, διατεθέντα διὰ τὴν αὔξησιν τοῦ πραγματικοῦ πλούτου τῆς χώρας. Καὶ ἀφοῦ ἀποταμίευσις εἶναι, συμφώνως πρὸς τ' ἀνωτέρω λεχθέντα, ὁμοίως τὸ τμήμα τῆς συνολικῆς παραγωγῆς ὠρισμένης περιόδου τὸ ὁποῖον ἐξηρέθη τῆς καταναλώσεως κατὰ τὴν περίοδον ταύτην, τότε κατ' ἀνάγκην αἱ ἐπενδύσεις θὰ ἰσοῦνται πρὸς τὴν ἀποταμίευσιν. Ἀλλὰ θὰ ἰσοῦνται, ὡς ἐσημειώθη, ὑπὸ τὴν *ex post* ἔννοιαν, καὶ οὐχὶ ὑπὸ τὴν ἔννοιαν ὅτι τὰ χρηματικά ποσὰ τὰ ὁποῖα πράγματι ἀποταμιεύονται καὶ ἐπενδύονται ἐντὸς ὠρισμένης χρονικῆς περιόδου εἶναι ἴσα ἀντιστοίχως πρὸς τὰ χρηματικά ποσὰ τῆς προγραμματισθείσης διὰ τὴν περίοδον ταύτην ἀποταμιεύσεως καὶ τῶν προγραμματισθειῶν διὰ τὴν ἴδιαν περίοδον ἐπενδύσεων.

Ἡ ex ante ἰσότης ἀποταμιεύσεως πρὸς ἐπενδύσεις.

Διὰ τὴν ἐπίτευξιν τοῦ ἐπιπέδου ἰσορροπίας τοῦ Ἐθνικοῦ Εἰσοδήματος, διὰ τὴν δημιουργίαν δηλ. τῆς καταστάσεως εἰς τὴν ὁποίαν τὸ Ἐθνικὸν Εἰσόδημα διατηρεῖται εἰς τὸ ἐπίπεδον εἰς τὸ ὁποῖον εὐρίσκεται χωρὶς μεταβολὰς οὔτε πρὸς τὰ ἄνω οὔτε πρὸς τὰ κάτω, θὰ πρέπει αἱ ἀποφάσεις περὶ τῆς συνολικῆς παραγωγῆς καθ' ὠρισμένην χρονικὴν περίοδον, αἱ στηριζόμεναι εἰς τὴν προσδοκωμένην Ἐθνικὴν Δαπάνην, ἦτοι τὴν συνολικὴν ζήτησιν, κατὰ τὴν περίοδον ταύτην νὰ συμπίπτουν ποσοτικῶς μὲ τὰς ἀποφάσεις περὶ δαπάνης ἐκ τοῦ Ἐθνικοῦ Εἰσοδήματος τῆς περιόδου ταύτης, τὰς στηριζόμενας εἰς τὰς προσδοκίας περὶ τοῦ ὕψους τοῦ Ἐθνικοῦ Εἰσοδήματος κατὰ τὴν ἐν λόγω περίοδον. Θὰ πρέπει μὲ ἄλλους λόγους ἢ *ex ante* Συνολικὴ Παραγωγή νὰ ἰσοῦται πρὸς τὴν *ex ante* Ἐθνικὴν Δαπάνην καὶ συνεπῶς ἢ συνολικὴ προσφορά—προγραμματισμένη Συνολικὴ Παραγωγή—νὰ εἶναι ἴση πρὸς τὴν συνολικὴν ζήτησιν—προγραμματισμένην Ἐθνικὴν Δαπάνην, δηλαδὴ πρὸς τὰς ἀποφάσεις περὶ Ἐθνικῆς Δαπάνης εἰς ληφθείσας βάσει τοῦ προσδοκωμένου Ἐθνικοῦ Εἰσοδήματος.

Διὰ νὰ συμβαίη τοῦτο θὰ πρέπει ἡ προγραμματισμένη, καθ' ὠρισμένην εἰσοδηματικὴν περίοδον, ἀποταμίευσις—ἡ ὁποία εἶναι ἴση πρὸς τὴν διαφορὰν μεταξὺ τοῦ προσδοκωμένου εἰσοδήματος (¹) κατὰ τὴν περίοδον πρόκειται περίοδον καὶ τῆς προγραμματισμένης καταναλώσεως κατὰ

1. Τὸ ὕψος τοῦ προσδοκωμένου καθ' ὠρισμένην εἰσοδ. περίοδον εἰσοδήματος βασίζεται ἐπὶ τοῦ πραγματοποιηθέντος κατὰ τὴν ἀμέσως προηγούμενην εἰσοδ. περίοδον εἰσοδήματος· ἦτοι προσδοκᾶται ὅτι καὶ κατὰ τὴν νέαν περίοδον θὰ πραγματοποιηθῇ εἰσόδημα τοῦ αὐτοῦ ὕψους μὲ τὸ εἰσόδημα τὸ πραγματοποιηθὲν κατὰ τὴν προηγούμενην περίοδον.

τὴν ἰδίαν περίοδον — νὰ ἰσοῦται πρὸς τὰς προγραμματισμένας διὰ τὴν περίοδον ταύτην, ἐπενδύσεις Ἕθιοι, προϋπόθεσις ἰσορροπίας τοῦ Ἐθνικοῦ Εἰσοδήματος εἶναι ἡ συνθήκη :

$$(5) S = I$$

(ἔνθα S καὶ I συμβολίζουν ἀντιστοίχως τὴν προγραμματισμένην ἀποταμίευσιν καὶ τὰς προγραμματισμένας ἐπενδύσεις).

Ἐὰν π.χ. βάσει προσδοκώμενου εἰσοδήματος 1000 νομισμ. μονάδων προγραμματίζεται κατανάλωσις 750 καὶ ἀποταμίευσις 250, τὸ πραγματοποιούμενον δὲ εἰσόδημα εἶναι 1000 ν. μον. (διότι ἡ προγραμματισμένη συνολικὴ παραγωγή καθωρίσθη εἰς τὸ ἐπίπεδον τῶν 1000 ν. μον.), συνεπῶς ἡ προγραμματισμένη ἀποταμίευσις εἶναι ἴση πρὸς τὴν διαφορὰν μεταξὺ τοῦ εἰσοδήματος τούτου καὶ τῆς προγραμματισμένης καταναλώσεως, ἴτοι ἴση πρὸς $1000 - 750$, καὶ ἐὰν αἱ προγραμματισμένα ἐπενδύσεις εἶναι 250 ν. μον., τότε ἡ Ἐθνικὴ Δαπάνη θὰ εἶναι 1000 ν. μον., ἡ προγραμματισμένη συνολικὴ παραγωγή θὰ εἶναι ὡσαύτως 1000 ν. μον., συνεπῶς θὰ ἔχωμεν ἰσότητά προγραμματισμένης συνολικῆς παραγωγῆς πρὸς προγραμματισμένην Ἐθνικὴν Δαπάνην.

Ἐὰν ὅμως ἡ προγραμματισμένη ἀποταμίευσις εἶναι ἴση πρὸς τὴν διαφορὰν μεταξὺ Ἐθνικοῦ Εἰσοδήματος 1000 καὶ προγραμματισμένης καταναλώσεως 750, ἴτοι εἶναι 250 ν. μον., αἱ προγραμματισμένα ὅμως ἐπενδύσεις εἶναι π.χ. 200 ν. μον., τότε ἡ προγραμματισμένη συνολικὴ παραγωγή (1000) θὰ εἶναι μεγαλύτερα τῆς προγραμματισμένης Ἐθνικῆς Δαπάνης ($750 + 200$), ὁπότε θὰ ἐπακολουθήσῃ μείωσις τῆς προγραμματισμένης συνολικῆς παραγωγῆς, κατὰ τὴν ἐπομένην εἰσοδηματικὴν περίοδον, μέχρις ὅτου συμπέσῃ ἡ συνολικὴ παραγωγή πρὸς τὴν Ἐθνικὴν Δαπάνην, μέχρις ὅτου δηλ. ἀποκατασταθῇ ἰσορροπία.

Ὅταν δὲν ὑφίσταται ἰσότης προγραμματισθείσης Συνολικῆς Παραγωγῆς πρὸς προγραμματισθεῖσαν Ἐθνικὴν Δαπάνην, ἀλλ' ἡ Ἐθνικὴ Δαπάνη εἶναι π.χ. μεγαλύτερα τῆς Συνολικῆς Παραγωγῆς, ἡ κατάστασις θὰ ἀντιμετωπισθῇ διὰ μειώσεως μὲν τῶν ἀποθεμάτων διαφόρων ἀγαθῶν κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς χρονικῆς περιόδου κατὰ τὴν ὁποῖαν διεπιστώθη ἡ ὑπὸ τὴν ἀνωτέρω ἔννοιαν ἀνισότητος προσφορᾶς καὶ ζητήσεως, δι' αὐξήσεως δὲ τῆς παραγωγῆς, δηλ. διὰ προγραμματισμοῦ μεγαλύτερας παραγωγῆς, κατὰ τὴν ἐπομένην ἢ τὰς ἐπομένας περιόδους, μέχρις ὅτου ἐπιτευχθῇ σύμπτωσις ποσοτικῆ τῶν ἀποφάσεων περὶ συνολικῆς παραγωγῆς πρὸς τὰς ἀποφάσεις περὶ Ἐθνικῆς Δαπάνης. Ἢ ἀντίθετος μεταβολὴ εἰς τὸ ὕψος τῆς προγραμματισμένης συνολικῆς παραγωγῆς θὰ σημειωθῇ εἰς περίπτωσιν κατὰ τὴν ὁποῖαν διαπιστωθῇ ἐκ τῶν πραγμάτων ὅτι ἡ προγραμματισμένη συνολικὴ παραγωγή εἶναι ὑπερτέρα τῆς προγραμματισμένης Ἐθνικῆς Δαπάνης—ὡς εἰς τὸ κατωτέρω ἀριθμητικὸν παράδειγμα δεικνύεται :

Ἔθνικόν Εἰσόδημα (Προσφορά)	C Ex ante Κατανάλωσις (1)	S Ex ante Ἀποταμίευσις	I Ex ante Ἐπενδύσεις	C + I Ἔθνικὴ Δαπάνη (Ζήτησις)	Μεταβολαὶ Ἐθνικοῦ Εἰσοδήματος
0	15	- 15	45	60	
40	45	- 5	45	90	Αὔξεις
80	75	5	45	120	Αὔξεις
120	105	15	45	150	Αὔξεις
160	135	25	45	180	Αὔξεις
200	165	35	45	210	Αὔξεις
240	195	45	45	240	Ἴσορροπία
280	225	55	45	270	Μείωσις
320	255	65	45	300	Μείωσις
360	285	75	45	330	Μείωσις
400	315	85	45	360	Μείωσις

γ) Τὸ ἐπίπεδον ἰσορροπίας τοῦ Ἐθνικοῦ Εἰσοδήματος μετὰ τὴν λήψιν ὑπ' ὄψιν τῶν Δημοσίων Οἰκονομιῶν καὶ τῶν Οἰκονομικῶν συναλλαγῶν μετὰ ξένων χωρῶν.

Μέχρι τοῦδε ἐγένετο μερική ἀφαίρεσις τῆς πραγματικότητος, διότι ἐστηρίχθημεν εἰς τὴν ὑπόθεσιν ὅτι δὲν ὑπάρχουν Δημοσίου Οἰκονομία. Τὴν ὑπόθεσιν αὐτὴν θὰ πρέπει τώρα νὰ ἐγκαταλείψωμεν καὶ νὰ λάβωμεν ὑπ' ὄψιν καὶ τὴν δημοσιονομικὴν πραγματικότητα. Θὰ πρέπει δηλ. νὰ λάβωμεν ὑπ' ὄψιν τὸ πραγματικὸν γεγονός τῆς ὑπάρξεως διαφόρων Δημοσίων Οἰκονομιῶν (Κράτος, Δήμοι, Κοινότητες, Ὁργανισμοὶ Κοινωνικῆς Ἀσφαλίσεως κ.λ.π.) αἱ ὁποῖα ἐπιβάλλουν ἀμέσους φόρους καὶ διενεργοῦν δαπάνας δι' ἀγορὰν ἀγαθῶν καὶ ὑπηρεσιῶν ἐκ τῆς τρεχοῦσης ἐγχωρίου παραγωγῆς. Τοῦτο σημαίνει δύο τινά: Σημαίνει πρῶτον ὅτι τὸ μὴ καταναλωτικῶς δαπανώμενον ὑπὸ τῶν συντελεστῶν τῆς παραγωγῆς Ἐθνικὸν Εἰσόδημα δὲν

1. Ὁριακὴ ὑστὴ πρὸς κατανάλωσιν : 0,75

ἀποταμιεύεται ἔξ ὀλοκλήρου, ἀλλ' ἐν μέρει ἀποταμιεύεται καὶ ἐν μέρει διατίθεται διὰ πληρωμῶν ἀμέσων φόρων. Καὶ σημαίνει, δεύτερον, ὅτι ἡ ἔξασθένησις τοῦ «εἰσοδηματικοῦ ρεύματος» (βλ. σχετικὸν κεφάλαιον τοῦ Τμήματος περὶ Δημοσίου Προϋπολογισμοῦ) δὲν προκαλεῖται μόνον διὰ τῆς ἰδιωτικῆς ἀποταμιεύσεως ἀλλὰ καὶ διὰ τῆς πληρωμῆς ἀμέσων φόρων, τὸ χρηματικὸν ποσὸν τῶν ὁποίων παριστᾷ ἀγοραστικὴν δύναμιν διαρρέουσαν ἐκ τοῦ εἰσοδηματικοῦ ρεύματος. Ὅπως ἐπίσης ἐνίσχυσις ἔξωθεν τοῦ εἰσοδηματικοῦ ρεύματος δὲν ἐπέρχεται μόνον διὰ τῆς διενεργείας τῶν ἰδιωτικῶν δαπανῶν δι' ἐπενδύσεις, ἀλλὰ καὶ διὰ τῆς διενεργείας δημοσίων δαπανῶν πρὸς ἀγορὰν ἀγαθῶν καὶ ὑπηρεσιῶν.

Τούτων οὕτως ἐχόντων, τὸ ἐπίπεδον ἰσορροπίας τοῦ Ἐθνικοῦ Εἰσοδήματος τὸ ὁποῖον ὑφίσταται, ὅταν ὑφίσταται ἰσότης τῆς προγραμματισμένης Συνολικῆς Παραγωγῆς πρὸς τὴν προγραμματισμένην Ἐθνικὴν Δαπάνην, ὅταν δηλαδὴ $Y = C + I + G$ (βλ. ἄνωτέρω) ⁽¹⁾ ἐπιτυγχάνεται ὅταν : ἡ διὰ τῆς ἰδιωτικῆς ἀποταμιεύσεως καὶ διὰ τῆς πληρωμῆς ἀμέσων φόρων συνολικῶς ἐπερχομένη ἔξασθένησις τοῦ εἰσοδηματικοῦ ρεύματος ἔξουδετεροῦται πλήρως διὰ τῆς ἐνίσχυσεως τοῦ εἰσοδηματικοῦ ρεύματος τὴν ὁποίαν προκαλοῦν αἱ ἰδιωτικαὶ δαπάναι διὰ προγραμματισμένας — πραγματικὰς — ἐπενδύσεις καὶ αἱ δημόσιαι δαπάναι δι' ἀγορὰν ἀγαθῶν καὶ ὑπηρεσιῶν ἐκ τῆς τροχούσης παραγωγῆς. Μὲ ἄλλας λέξεις προϋπόθεσις ἰσορροπίας τοῦ Ἐθνικοῦ Εἰσοδήματος, ὅταν ληφθοῦν ὑπ' ὄψιν καὶ αἱ Δημόσιαι Οἰκονομίαι, εἶναι ἡ ἰσότης :

$$(6) \quad S + T_x = I + G$$

(ἐνθα T_x συμβολίζει τὸ ποσὸν τῶν ἀμέσων φόρων).

Ἐὰν τώρα ληφθοῦν πρὸς τούτους ὑπ' ὄψιν καὶ αἱ δημόσιαι μεταβιβαστικαὶ πληρωμαί, δηλ. αἱ δημόσιαι δαπάναι διὰ μεταβιβαστικὰς πληρωμὰς, (ὡς εἶναι ἡ πληρωμὴ συντάξεων καὶ ἡ πληρωμὴ τόκων τοῦ ἐσωτερικοῦ δημοσίου χρέους), αἱ ὁποῖαι ἔξασθενίζουν τὸ ἀποτέλεσμα τὸ ὁποῖον ἐπιφέρουν ἐπὶ τοῦ διαθεσίμου εἰσοδήματος τῶν συντελεστῶν τῆς παραγωγῆς οἱ ἄμεσοι φόροι, ἢ ἀπρέπει ν' ἀφαιρέσωμεν ἐκ τοῦ ποσοῦ τῶν ἀμέσων φόρων τὸ ποσὸν τῶν μεταβιβαστικῶν πληρωμῶν διὰ τὰ ἔχωμεν τὴν συνολικὴν καθαροῦν διὰ τῶν ἀμέσων φόρων προκαλουμένην ἔξασθένησιν τοῦ εἰσοδηματικοῦ ρεύματος. Ὅποτε *προϋπόθεσις ἰσορροπίας τοῦ Ἐθνικοῦ Εἰσοδήματος εἶναι ἡ ἰσότης :*

$$(7) \quad S + T_x - T_r = I + G$$

(ἐνθα T_r συμβολίζει τὸ ποσὸν τῶν δημοσίων δαπανῶν διὰ μεταβιβαστικὰς πληρωμὰς).

1. Εἰς τὴν ἐξίσωσιν ταύτην τὸ Y συμβολίζει τὸ Ἐθνικὸν Εἰσόδημα εἰς κατάστασιν ἰσορροπίας.

Εἰς τὸ ἀνωτέρω συμπέρασμα περὶ τῆς συνθήκης, ἡ ὁποία πρέπει νὰ πληροῦται διὰ νὰ ὑφίσταται ἰσορροπία Ἐθνικοῦ Εἰσοδήματος, δυνάμεθα νὰ καταλήξωμεν καὶ ἀλγεβρικῶς :

Ἐὰν ληφθῇ ὑπ' ὄψιν ἡ ὑπαρξὶς Δημοσίων Οἰκονομιῶν, καὶ ἐπομένως ἡ καταβολὴ φόρων ὑπὸ τῶν φορέων τῶν Ἰδιωτικῶν Οἰκονομιῶν καὶ ἡ διενέργεια μεταβιβαστικῶν πληρωμῶν ὑπὸ τῶν φορέων τῶν Δημοσίων Οἰκονομιῶν, τὸ Ἐθνικὸν Εἰσόδημα διατίθεται, ὡς καὶ ἀνωτέρω ἐσημειώθη, οὐχι μόνον διὰ κατανάλωσιν καὶ ἀποταμίευσιν, ἀλλὰ καὶ διὰ πληρωμὴν ἀμέσων φόρων πρὸς μίαν ἢ πλείονας Δημοσίας Οἰκονομίας. Τοῦτο σημαίνει ὅτι τὸ διαθέσιμον διὰ κατανάλωσιν καὶ ἀποταμίευσιν εἰσόδημα, τὸ ὁποῖον δυνάμεθα νὰ συμβολίσωμεν διὰ τοῦ Y_d ἰσοῦται πρὸς τὴν διαφορὰν μεταξὺ Ἐθνικοῦ Εἰσοδήματος καὶ τῆς διαφορᾶς ἀμέσων φόρων καὶ μεταβιβαστικῶν πληρωμῶν κατὰ τὴν ἐξίσωσιν :

$$(8) \quad Y_d = Y - T_x + T_r$$

Τὸ διαθέσιμον τοῦτο εἰσόδημα διατίθεται διὰ κατανάλωσιν καὶ ἀποταμίευσιν κατὰ τὴν ἐξίσωσιν :

$$(9) \quad Y_d = C + S$$

ἐκ τῆς ὁποίας προκύπτει ἡ ἐξίσωσις :

$$(10) \quad S = Y_d - C$$

ἀντικαθιστῶντες εἰς τὴν ἐξίσωσιν 10 τὸ Y_d διὰ τοῦ ἰσοδυνάμου του εἰς τὴν ἐξίσωσιν 8 ἔχομεν :

$$(11) \quad S = Y - T_x + T_r - C$$

Ἐκ τῆς ἐξισώσεως ταύτης προκύπτει ἡ ἐξίσωσις :

$$(12) \quad Y = C + S + T_x - T_r$$

Ἐὰν τώρα λάβωμεν ὑπ' ὄψιν ὅτι εἰς κατάστασιν ἰσορροπίας ὑφίσταται ἰσότης προγραμματισμένης Συνολικῆς Παραγωγῆς καὶ ἐπομένως Ἐθνικοῦ Εἰσοδήματος πρὸς προγραμματισμένην Ἐθνικὴν Δαπάνην, ἥτοι πληροῦται ἡ συνθήκη :

$$(13) \quad Y = C + I + G$$

καὶ ἐὰν εἰς τὴν ἐξίσωσιν 13 ἀντικαταστήσωμεν τὸ Y διὰ τοῦ ἰσοδυνάμου του εἰς τὴν ἐξίσωσιν 12, θὰ προκύψῃ ἡ ἐξίσωσις :

$$(14) \quad C + S + T_x - T_r = C + I + G$$

καὶ ἐκ ταύτης ἡ ἐξίσωσις :

$$(15) \quad S + T_x - T_r = I + G$$

Ὅταν τὰ δύο σκέλη τῆς ἀνωτέρω ἐξισώσεως 15 εἶναι ἴσα μεταξύ των,

τότε τὸ Ἐθνικὸν Εἰσόδημα τὸ ὁποῖον δημιουργεῖται διὰ τῆς προγραμματισμένης Συνολικῆς Παραγωγῆς δαπανᾶται καταναλωτικῶς κατὰ ἓν μέρος, τὸ ὁποῖον ἀποτελεῖ τὴν προγραμματισμένην ἰδιωτικὴν κατανάλωσιν, ἐνῶ κατὰ τὸ ὑπόλοιπον μέρος διατίθεται διὰ τὴν καθαρὰν (1) καταβολὴν ἀμέσων φόρων (προγραμματισμένοι φόροι) καὶ δι' ἀποταμίευσιν (προγραμματισμένη ἀποταμίευσις). Ἐφ' ὅσον ὅμως τὸ συνολικὸν χρηματικὸν ποσὸν τῶν ἰδιωτικῶν δαπανῶν διὰ προγραμματισμένας ἰδιωτικὰς ἐπενδύσεις καὶ τῶν δημοσίων δαπανῶν δι' ἀγορὰν ἀγαθῶν καὶ ὑπηρεσιῶν ἐκ τῆς τρεχούσης ἐγχωρίου παραγωγῆς εἶναι ἴσον πρὸς τὸ συνολικὸν καθαρὸν χρηματικὸν ποσὸν τῶν ἀμέσων φόρων καὶ τῆς προγραμματισμένης ἰδιωτικῆς ἀποταμίευσως, τὸ μὴ καταναλωτικῶς δαπανώμενον ὑπὸ τῶν συντελεστῶν τῆς παραγωγῆς τμῆμα τοῦ χρηματικοῦ Ἐθνικοῦ Εἰσοδήματος θὰ εἶναι ἀκριβῶς ἴσον πρὸς τὸ συνολικὸν χρηματικὸν ποσὸν τῶν ἰδιωτικῶν ἐπενδυτικῶν δαπανῶν (προγραμματισμένων ἐπενδύσεων) καὶ τῶν δημοσίων δαπανῶν δι' ἀγαθὰ καὶ ὑπηρεσίας. Συνεπῶς τὸ Ἐθνικὸν Εἰσόδημα, ἢ ἄλλως ἢ χρηματικὴ ἀξία τῆς Συνολικῆς (προγραμματισμένης) Παραγωγῆς θὰ εἶναι ἀκριβῶς ἴση πρὸς τὴν προγραμματισμένην Ἐθνικὴν Δαπάνην.

Ὅταν ἀντιθέτως πληροῦται ἡ συνθήκη :

$$S + T_x - T_r > I + G$$

ἢ ἡ συνθήκη :

$$S + T_x - T_r < I + G$$

τότε θὰ ἐπακολουθήσῃ μείωσις τῆς συνολικῆς παραγωγῆς καὶ τοῦ Ἐθνικοῦ Εἰσοδήματος εἰς τὴν πρώτην περίπτωσιν, διότι εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν τὸ Ἐθνικὸν Εἰσόδημα, ἥτοι ἡ συνολικὴ προσφορὰ εἶναι μεγαλύτερα τῆς Ἐθνικῆς Δαπάνης, δηλ. τῆς συνολικῆς ζήτησεως. Καὶ αὔξεις τῆς συνολικῆς παραγωγῆς καὶ τοῦ Ἐθνικοῦ Εἰσοδήματος εἰς τὴν δευτέραν περίπτωσιν, διότι εἰς τὴν δευτέραν περίπτωσιν, εἰς τὴν ὁποίαν τὸ συνολικὸν χρηματικὸν ποσὸν τῶν ἰδιωτικῶν ἐπενδυτικῶν δαπανῶν καὶ τῶν δημοσίων δαπανῶν δι' ἀγαθὰ καὶ ὑπηρεσίας εἶναι μεγαλύτερον τοῦ συνολικοῦ χρηματικοῦ ποσοῦ τοῦ μὴ καταναλωτικῶς δαπανώμενου τμήματος τοῦ χρηματικοῦ Ἐθνικοῦ Εἰσοδήματος, ἢ προγραμματισμένη Ἐθνικὴ Δαπάνη (ἢ συνολικὴ ζήτησις) εἶναι μεγαλύτερα τῆς προγραμματισμένης Συνολικῆς Παραγωγῆς (τῆς συνολικῆς προσφορᾶς). Θὰ συνεχισθῇ δὲ εἰς τὰς ἀνωτέρω δύο περιπτώσεις ἡ μεταβολὴ εἴτε πρὸς τὴν μίαν, εἴτε πρὸς τὴν ἄλλην κατεύθυνσιν, τῆς Συνολικῆς Παραγωγῆς, μέχρις ὅτου συμπέσουν ποσοτικῶς ἢ προγραμματισμένη Συνολικὴ Παραγωγή πρὸς τὴν προγραμματισμένην Ἐθνικὴν Δαπάνην, μέχρις ὅτου δηλ. ἐπιτευχθῇ τὸ ἐπίπεδον ἰσορροπίας τοῦ Ἐθνικοῦ Εἰσοδήματος.

1. Ὡς «καθαρά» καταβολὴ ἀμέσων φόρων νοεῖται τὸ ποσὸν τῶν ἀμέσων φόρων, μείον τὸ ποσὸν τῶν μεταβιβαστικῶν πληρωμῶν.

Τὰ ἀνωτέρω ἰσχύουν, *mutatis mutandis*, καὶ ἐὰν ἐγκαταλείψωμεν καὶ τὴν δευτέραν ὑπόθεσιν τῆς μὴ οἰκονομικῆς ἐπικοινωνίας μετὰ τοῦ Ἐξωτερικοῦ καὶ λάβωμεν ὑπ' ὄψιν τὸ πραγματικὸν γεγονός τῶν μετὰ ξένων χωρῶν οἰκονομικῶν συναλλαγῶν ἐκάστης χώρας. Εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν τὸ ἐπίπεδον ἰσορροπίας ἐπιτυγχάνεται ὅταν πληροῦται ἡ συνθήκη :

$$(16) S + Td = I + G + E'$$

Ὅταν δηλαδὴ τὸ συνολικὸν καθαρὸν ποσὸν τῆς ἐκροῆς ἀγοραστικῆς δυνάμεως ἐκ τοῦ εἰσοδηματικοῦ ρεύματος διὰ τῆς ἰδιωτικῆς ἀποταμιεύσεως καὶ τῶν (καθαρῶν) ἀμέσων φόρων ἰσοῦται πρὸς τὸ ποσὸν τῆς συνολικῆς ἐνίσχυσεως τούτου διὰ τῶν ἰδιωτικῶν ἐπενδυτικῶν δαπανῶν ἐν τῷ Ἐσωτερικῷ, τῶν δημοσίων δαπανῶν δι' ἀγορὰν ἀγαθῶν καὶ ὑπηρεσιῶν (ἐν τῷ Ἐσωτερικῷ καὶ Ἐξωτερικῷ) καὶ τῶν καθαρῶν ἐξαγωγῶν πρὸς τὸ Ἐξωτερικὸν ἢ μείον τὸ ποσὸν τῶν καθαρῶν εἰσαγωγῶν ἐκ τοῦ Ἐξωτερικοῦ.

Τέλος, θὰ πρέπει νὰ λάβωμεν ὑπ' ὄψιν ὅτι τὸ εἰσοδηματικὸν ρεῦμα δὲν ἐξασθενίζει μόνον διὰ τῆς ἰδιωτικῆς ἀποταμιεύσεως καὶ διὰ τοῦ πλεονάσματος τῶν ἀμέσων φόρων ὑπὲρ τὰς δημοσίας μεταβιβαστικὰς πληρωμὰς, ἀλλὰ καὶ διὰ τῆς καταβολῆς ἐμμέσων φόρων. Καὶ ἀκόμη ὅτι ἐνίσχυσιν τοῦ εἰσοδηματικοῦ ρεύματος δὲν προκαλοῦν μόνον αἱ ἰδιωτικαὶ ἐπενδύσεις ἐν τῷ Ἐσωτερικῷ, αἱ δημόσιαι δαπάναι δι' ἀγορὰν ἀγαθῶν καὶ ὑπηρεσιῶν καὶ αἱ καθαροὶ ἐξαγωγαὶ πρὸς τὸ Ἐξωτερικόν, ἀλλὰ καὶ αἱ ἐπιχορηγήσεις ἐπιχειρήσεων ἐκ τοῦ Δημοσίου Προϋπολογισμοῦ. Καὶ ὅτι διὰ τοῦτο ἡ προγραμματισμένη Ἐθνικὴ Δαπάνη ἰσοῦται, εἰς κατάστασιν ἰσορροπίας, πρὸς τὴν προγραμματισμένην Συνολικὴν Παραγωγὴν, ὅχι ἀπλῶς ὅταν ἡ διαφορὰ $S + Td$ ἰσοῦται πρὸς $I + G + E'$, ἀλλὰ προσέτι ὅταν ἐκ τῆς προγραμματισμένης Ἐθνικῆς Δαπάνης εἰς ἀγοραίας τιμὰς ἀφαιρεθῇ τὸ ποσὸν τῶν ἐμμέσων φόρων καὶ προστεθῇ τὸ ποσὸν τῶν ἐπιχορηγήσεων. Οὕτως, ἡ συνθήκη ἰσορροπίας τοῦ Ἐθνικοῦ Εἰσοδήματος διαμορφοῦται τελικῶς ὡς ἀκολούθως :

$$(17) S + Td = I + G + E' - T_i$$

καὶ συνεπῶς :

$$(18) S + Td + T_i = I + G + E'$$

(ἐνθα Td συμβολίζει τὸ ποσὸν τῶν καθαρῶν ἀμέσων φόρων—βλ. ἀνωτ.— καὶ T_i τὸ ποσὸν τῶν καθαρῶν ἐμμέσων φόρων, ἥτοι τὴν διαφορὰν μεταξὺ ἐμμέσων φόρων καὶ ἐπιχορηγήσεων).

Ἐκ τῆς ἐξισώσεως 18 προκύπτει ἡ ἐξίσωσις :

$$(19) S + E' = I + G - (Td + T_i)$$

Εἰς τὴν ἐξίσωσιν ταύτην ἡ διαφορὰ μεταξὺ G καὶ $(Td + T_i)$ ἀποτελεῖ τὸ ἔλλειμμα τοῦ Δημοσίου Προϋπολογισμοῦ, τὸ ὁποῖον συμβολίζομεν διὰ τοῦ Df . Συνεπῶς, ἀντικαθιστώντες εἰς τὸ δεξιὸν σκέλος τῆς ἐξισώσεως 19 τὸ $G - (Td + T_i)$ διὰ τοῦ Df ἔχομεν :

$$(20) S + E' = I + Df$$

δι' ἐπεξεργασίας δὲ τῆς τελευταίας ταύτης ἐξισώσεως ἔχομεν :

$$(21) E' = (I + Df) - S$$

Ἡ ἐξίσωσις 21 σημαίνει ὅτι διὰ τοῦ ἔλλειμματος τοῦ *ισοζυγίου τρεχουσῶν συναλλαγῶν* μετὰ τῆς *Ἀλλοδαπῆς*, τὸ ὅποιον εἰς τὴν ἀνωτέρω ἐξίσωσιν συμβολίζομεν διὰ τοῦ *Έ*, δηλ. διὰ τοῦ ἀλλοδαποῦ κεφαλαίου (διὰ τοῦ ὁποίου καλύπτεται τὸ ἔλλειμμα τοῦτο) καὶ ἐπομένως διὰ τῆς *ἀλλοδαπῆς ἀποταμιεύσεως ἀντιμετωπίζεται ἢ ἀνεπάρκεια τῆς ἔγχωρίου ἀποταμιεύσεως πρὸς χρηματοδότησιν τῶν εἰς τὸ ἔσωτερικὸν τῆς χώρας ἐκτελουμένων ἐπενδύσεων παγίου κεφαλαίου*. Μὲ ἄλλας λέξεις διὰ τοῦ ἔλλειμματος τοῦ *ισοζυγίου τρεχ. συναλλαγῶν* μετὰ τῆς *Ἀλλοδαπῆς* καλύπτεται, ὡς δεικνύει καὶ ἡ ἐξίσωσις 21, ἡ διαφορὰ μεταξὺ ἰδιωτικῶν ἐπενδύσεων καὶ ἰδιωτικῆς ἀποταμιεύσεως ἢ ἡ διαφορὰ μεταξὺ ἀφ' ἑνὸς ἰδιωτικῶν ἐπενδύσεων καὶ ἔλλειμματος τοῦ Δημ. Προϋπολογισμοῦ (!) καὶ ἀφ' ἑτέρου ἰδιωτικῆς ἀποταμιεύσεως.

Μέχρι τοῦδε ἐξηκριβώσαμεν τὴν θέσιν τὴν ὁποίαν καταλαμβάνουν οἱ ἄμμεσοι καὶ ἔμμεσοι φόροι, αἱ δημόσιαι δαπάναι δι' ἀγορᾶν ἀγαθῶν καὶ ὑπηρεσιῶν, αἱ δημόσιαι δαπάναι διὰ μεταβιβαστικὰς πληρωμὰς καὶ αἱ δημόσιαι δαπάναι δι' ἐπιχορήγησιν ἐπιχειρήσεων εἰς τὴν ἐξίσωσιν ἢ ὁποία δεικνύει τὴν συνθήκην ἰσορροπίας τοῦ Ἐθνικοῦ Εἰσοδήματος. Κατὰ τὴν οἰκονομικὴν ὁμως ταξινόμησιν τῶν δημοσίων δαπανῶν εἴχομεν διαπιστώσει ὅτι πλὴν τῶν δημοσίων δαπανῶν τῶν ἀνωτέρω κατηγοριῶν ἔχομεν ἀκόμη δύο ἄλλας κατηγορίας δημοσίων δαπανῶν, ἥτοι τὰς δημοσίας δαπάνας διὰ χρηματικὰς ἐπενδύσεις καὶ τὰς δημοσίας δαπάνας διὰ μονομερεῖς πληρωμὰς εἰς τὸ Ἐξωτερικόν. Ἀνακύπτει λοιπὸν πρὸς ἐξέτασιν τὸ ἐρώτημα: α) ἔαν καὶ ποῖαν σημασίαν ἔχουν αἱ δημόσιαι δαπάναι τῶν δύο αὐτῶν κατηγοριῶν διὰ τὸ ἐπίπεδον ἰσορροπίας τοῦ Ἐθνικοῦ Εἰσοδήματος, καὶ ἰδίως β) ἔαν καὶ κατὰ ποῖον τρόπον μεταβολαὶ τοῦ ὕψους τῶν τοιούτων δαπανῶν προκαλοῦν ἀνατροπὴν τοῦ ἐπιπέδου ἰσορροπίας τοῦ Ἐθνικοῦ Εἰσοδήματος. Ἡ ἀπάντησις εἰς τὸ δεύτερον τοῦτο καὶ κυριώτερον ἐρώτημα, ἢ ὁποία εἶναι ταῦτοχρόνως ἀπάντησις καὶ εἰς τὸ πρῶτον ἐρώτημα, εἶναι ὅτι *μεταβολὴ τοῦ ὕψους τῶν δαπανῶν διὰ χρηματικὰς ἐπενδύσεις ἢ τῶν δαπανῶν διὰ μονομερεῖς πληρωμὰς εἰς τὸ Ἐξωτερικόν ἐπιδρῶν ἐπὶ τοῦ ἐπιπέδου ἰσορροπίας τοῦ Ἐθνικοῦ Εἰσοδήματος διὰ μέσου τῆς ἐπιδράσεως τὴν ὁποίαν ἀσκοῦν κυρίως εἰς τὰ δημοσιονομικὰ δεδομένα τὰ ὁποῖα περιέχονται εἰς τὴν ἀνωτέρω ὑπ' ἀριθμὸν 18 βασικὴν ἐξίσωσιν ἰσορροπίας τοῦ Ἐθνικοῦ Εἰσοδήματος*.

Τὸ ἐρώτημα τὸ ὁποῖον κατόπιν τῶν ἀνωτέρω ἀνακύπτει περαιτέρω πρὸς ἐξέτασιν εἶναι ποῖαι θὰ εἶναι αἱ συνέπειαι τῆς μεταβολῆς (εἴτε ὑπὸ

1) Ἐν τελικῇ ἀναλύσει καὶ εἰς τὰς δύο περιπτώσεις διὰ τοῦ ἔλλειμματος τοῦ *ισοζυγίου τρεχ. συναλλαγῶν* μετὰ τῆς *Ἀλλοδαπῆς* καλύπτεται ἡ διαφορὰ μεταξὺ συνολικῶν ἐπενδύσεων καὶ συνολικῆς ἀποταμιεύσεως. Διότι πρῶτον εἰς πολλὰς περιπτώσεις, ὡς εἰς τὴν περίπτωσιν τῆς Ἑλλάδος, τὸ ἔλλειμμα τοῦ Δημ. Προϋπολογισμοῦ δημιουργεῖται ἀπὸ τὰς δαπάνας δημοσίων ἐπενδύσεων. Καὶ δεύτερον διότι καὶ ὅταν τὸ ἔλλειμμα δημιουργῆται ἀπὸ καταναλωτικὰς καὶ ἄλλας δημ. δαπάνας τρεχ. συναλλαγῶν ἢ κάλυψις τούτου διὰ τοῦ δανεισμοῦ καὶ συνεπῶς διὰ τῆς ἀπορροφήσεως ἔγχωρίου ἀποταμιεύσεως ὁδηγεῖ εἰς μείωσιν ταύτης κατὰ τὸ ποσὸν τοῦ ἔλλειμματος τοῦ Προϋπολογισμοῦ (δοθέντος ὅτι αἱ ἔλλειμματικαὶ δημόσιαι δαπάναι εἶναι κατὰ τὸ ἀναλωτικὰ καὶ δαπάναι), ἡ μείωσις δὲ ταύτης ἔχει ὡς πιθανὸν ἀποτέλεσμα ὅτι ὑπολείπεται αὕτη τῶν ἰδιωτικῶν ἐπενδύσεων.

τὴν ἐπίδρασιν μεταβολῆς τῶν δαπανῶν διὰ χρηματικὰς ἐπενδύσεις ἢ τῶν δαπανῶν διὰ μονομερεῖς πληρωμὰς εἰς τὸ Ἐξωτερικόν, εἴτε ἐξ ἄλλων λόγων) μᾶς ἐκ τῶν δημοσιονομικῶν μεταβλητῶν αἱ ὁποῖαι ἐμφανίζονται εἰς τὴν ἐξίσωσιν ἢ ὁποῖα δεικνύει τὴν συνθήκην ἰσορροπίας τοῦ Ἐθνικοῦ Εἰσοδήματος ἐπὶ τοῦ ἐπιπέδου τούτου. Τὸ ἐρώτημα δηλ. τὸ ὁποῖον ἀνακύπτει πρὸς ἐξέτασιν εἶναι ποῖον θὰ εἶναι τὸ νέον ἐπίπεδον ἰσορροπίας τοῦ Ἐθνικοῦ Εἰσοδήματος ἔπειτα ἀπὸ μεταβολὴν εἴτε τῶν δημοσίων δαπανῶν δι' ἀγορὰν ἀγαθῶν καὶ ὑπηρεσιῶν, εἴτε τῶν δημοσίων μεταβιβαστικῶν πληρωμῶν, εἴτε τῶν δημοσίων δαπανῶν δι' ἐπιχορήγησιν, εἴτε τῶν ἀμέσων ἢ ἐμμέσων φόρων κ.λ.π. Ἡ ἀπάντησις εἰς τὸ ἐρώτημα αὐτὸ δίδεται εἰς τὴν ἀκολουθοῦσαν παράγραφον, κυρίως καθ' ὅσον ἀφορᾷ τὴν μεταβολὴν τῶν δημοσίων δαπανῶν δι' ἀγορὰν ἀγαθῶν καὶ ὑπηρεσιῶν. Τοῦτο ὄχι μόνον διότι τὸ παρὸν τμῆμα ἀσχολεῖται κυρίως μὲ τὰς δημοσίας δαπάνας, ἀλλ' ἀκόμη καὶ ἰδίως λόγῳ τῆς προεχούσης σημασίας τὴν ὁποῖαν ἔχει μεταβολὴ τῶν δαπανῶν δι' ἀγορὰν ἀγαθῶν καὶ ὑπηρεσιῶν ἀπὸ ἀπόψεως ἀκολουθητέας ἀντικυκλικῆς δημοσιονομικῆς πολιτικῆς.

§ 2. Ἐπίδρασις τῆς μεταβολῆς τῶν δημοσίων δαπανῶν δι' ἀγορὰν ἀγαθῶν καὶ ὑπηρεσιῶν ἐπὶ τοῦ ἐπιπέδου ἰσορροπίας τοῦ Ἐθνικοῦ Εἰσοδήματος. Ὁ πολλαπλασιαστὴς τῶν δημοσίων δαπανῶν.

α) Ὁ πολλαπλασιαστὴς τῶν δημοσίων δαπανῶν δι' ἀγορὰν ἀγαθῶν καὶ ὑπηρεσιῶν.

Διὰ νὰ ἐξεύρωμεν τὸ νέον ἐπίπεδον ἰσορροπίας τοῦ Ἐθνικοῦ Εἰσοδήματος, τὸ ὁποῖον θὰ προέλθῃ ἐκ δεδομένης μεταβολῆς τῶν δημοσίων δαπανῶν δι' ἀγορὰν ἀγαθῶν καὶ ὑπηρεσιῶν, ἀναχωροῦμεν ἀπὸ τὴν βασικὴν ἐξίσωσιν :

$$(1) \quad Y = C + I + G$$

Ἐκ τῆς ἐξισώσεως ταύτης προκύπτει, ὡς διεπιστώσαμεν εἰς τὴν Εἰσαγωγὴν (κεφάλαιον 7), ἡ ἐξίσωσις :

$$(2) \quad Y = \frac{1}{1-\beta} \cdot (\alpha + I + G)$$

ἢ ὁποῖα περιέχει, ὡς εἶδομεν εἰς τὴν Εἰσαγωγὴν, τοὺς παράγοντας οἱ ὁποῖοι προσδιορίζουν τὸ ἐκάστοτε ἐπίπεδον ἰσορροπίας τοῦ Ἐθνικοῦ Εἰσοδήματος. Ἐκ τῆς βασικῆς ταύτης ἐξισώσεως δυνάμεθα τώρα νὰ ἐξεύρωμεν τὸ ζητούμενον, ἤτοι τὴν ἀλγεβρικὴν ἐκείνην ἐξίσωσιν ἢ ὁποῖα μᾶς δίδει τὸ ποσὸν κατὰ τὸ ὁποῖον θὰ αὐξηθῇ συνολικῶς, μέχρις ἀποκαταστάσεως ἰσορροπίας, τὸ Ἐθνικὸν Εἰσόδημα ἔπειτα ἀπὸ δεδομένην αὐξήσιν τῶν δημοσίων δαπανῶν δι' ἀγορὰν ἀγαθῶν καὶ ὑπηρεσιῶν :

$$\text{Πράγματι, ἀφοῦ } Y = \frac{1}{1-\beta} \cdot (\alpha + I + G),$$

$Y + \Delta Y$ (δηλ. σὺν τὸ ποσὸν αὐξήσεως τοῦ Ἐθνικοῦ Εἰσοδήματος) θὰ ἰσοῦται πρὸς τὸ γινόμενον τοῦ πολλαπλασιασμοῦ τοῦ $\frac{1}{1-\beta}$ ἐπὶ τὸν πολλαπλασιαστέον (δηλ. ἐπὶ $\alpha + I + G$) προσηυξημένον κατὰ τὸ ΔG , δηλ. κατὰ τὸ ποσὸν αὐξήσεως τῶν δημοσίων δαπανῶν. Ἦτοι θὰ ἔχωμεν :

$$(3) \quad Y + \Delta Y = \frac{1}{1-\beta} \cdot (\alpha + I + G + \Delta G)$$

Δι' ἐπεξεργασίας τῆς ἐξίσωσως ταύτης προκύπτει ἡ ἐξίσωσις :

$$(4) \quad Y + \Delta Y = \left[\frac{1}{1-\beta} \cdot (\alpha + I + G) \right] + \left[\frac{1}{1-\beta} \cdot \Delta G \right]$$

Ἐὰν δὲ ἀφαιρέσωμεν ἀπὸ τὴν ἐξίσωσιν ταύτην τὴν ἐξίσωσιν 2, θὰ προκύψῃ ἡ ἐξίσωσις :

$$(5) \quad \Delta Y = \frac{1}{1-\beta} \cdot \Delta G$$

Ἡ ἐξίσωσις αὕτη μᾶς δεικνύει ἀκριβῶς τοὺς παράγοντας οἱ ὅποιοι προσδιορίζουν τὸ χρηματικὸν ποσὸν τῆς συνολικῆς αὐξήσεως τοῦ Ἐθνικοῦ Εἰσοδήματος ἔπειτα ἀπὸ δεδομένην αὐξῆσιν τῶν δημοσίων δαπανῶν δι' ἀγορὰν ἀγαθῶν καὶ ὑπηρεσιῶν. Συνεπῶς, δυνάμεθα διὰ χρησιμοποίησεως τῆς ἐξίσωσως ταύτης νὰ ὑπολογίσωμεν τὸ ποσὸν εἰς τὸ ὁποῖον θὰ ἀνέλθῃ τελικῶς, ὅταν θὰ ἐπιτευχθῇ τὸ νέον ἐπίπεδον ἰσορροπίας, ἢ αὐξῆσις τοῦ Ἐθνικοῦ Εἰσοδήματος, ὡς ἀποτέλεσμα δεδομένης αὐξήσεως τῶν δημοσίων δαπανῶν. Οὕτως, ἐὰν β καὶ ΔG ἔχουν ἀντιστοίχως τὰς τιμὰς 0,8 καὶ 5 δισεκατομμύρια δραχμῶν, τότε τὸ ποσὸν τοῦ ΔY θὰ εἶναι ἴσον πρὸς :

$$\frac{1}{1-0,8} \times 5.000.000.000 = 5 \times 5.000.000.000 = 25.000.000.000$$

Ἐὰν συνεπῶς πρὸ τῆς αὐξήσεως τῶν δημοσίων δαπανῶν δι' ἀγορὰν ἀγαθῶν καὶ ὑπηρεσιῶν τὸ ἐπίπεδον ἰσορροπίας τοῦ Ἐθνικοῦ Εἰσοδήματος ἦτο 75 δισεκατομμύρια δραχμῶν, μετὰ τὴν κατὰ 5 δισεκατομμύρια δραχμῶν αὐξῆσιν τῶν δημοσίων δαπανῶν θὰ ἀνέλθῃ τοῦτο εἰς 100 δισεκατομμύρια δραχμῶν.

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω προκύπτει ὅτι ἡ αὐξῆσις τῶν δημοσίων δαπανῶν δι' ἀγορὰν ἀγαθῶν καὶ ὑπηρεσιῶν καθ' ὄρισμένον ποσόν, προκαλεῖ αὐξῆσιν τοῦ Ἐθνικοῦ Εἰσοδήματος μετὰ τὴν ἀποκατάστασιν ἰσορροπίας κατὰ ποσὸν πολλαπλάσιον τοῦ ποσοῦ αὐξήσεως τῶν δημοσίων δαπανῶν. Εἰς τὸ προαναφερθὲν ἀριθμητικὸν παράδειγμα τὸ μέγεθος τῆς πολλαπλασιαστικῆς ταύτης ἐπιδράσεως, ἦτοι ἡ σχέσις τῆς αὐξήσεως τοῦ Ἐθνικοῦ Εἰσοδήματος ἰσορροπίας πρὸς τὴν αὐξῆσιν τῶν δημοσίων δαπανῶν δι' ἀγορὰν ἀγαθῶν καὶ ὑπηρεσιῶν, ἦτοι ἡ σχέσις $\frac{\Delta Y}{\Delta G}$ εἶναι $\frac{25.000.000.000}{5.000.000.000} = 5$, δηλ. ἡ κατὰ 5 δισεκ. δρχ. αὐξῆσις τῶν δημοσίων δαπανῶν δι' ἀγορὰν ἀγα-

θῶν καὶ ὑπηρεσιῶν προεκάλεσε πενταπλασίαν αὐξήσιν τοῦ Ἐθνικοῦ Εἰσοδήματος ἰσορροπίας. Τοῦτο σημαίνει ὅτι ὁ πολλαπλασιαστὴς τῶν δημοσίων δαπανῶν εἶναι εἰς τὸ ἀνωτέρω παράδειγμα ἴσος πρὸς 5.

Ὁ πολλαπλασιαστὴς τῶν δημοσίων δαπανῶν, ἥτοι ἡσχέσις τῆς αὐξήσεως τοῦ Ἐθνικοῦ Εἰσοδήματος ἰσορροπίας πρὸς τὴν αὐξήσιν τῶν δημοσίων δαπανῶν δι' ἀγορὰν ἀγαθῶν καὶ ὑπηρεσιῶν, εἶναι μεγαλύτερος τῆς μονάδος, ὑπὸ τὴν ἔννοιαν ὅτι ἡ αὐξήσις τῶν δημοσίων δαπανῶν δι' ἀγορὰν ἀγαθῶν καὶ ὑπηρεσιῶν καθ' ὅρισμένον ποσὸν προκαλεῖ, ὡς εἰς τὸ προαναφερθὲν παράδειγμα, αὐξήσιν τοῦ Ἐθνικοῦ Εἰσοδήματος ἰσορροπίας κατὰ μεγαλύτερον ποσόν. Τὸ μέγεθος τοῦ πολλαπλασιαστοῦ τῶν δημοσίων δαπανῶν δι' ἀγορὰν ἀγαθῶν καὶ ὑπηρεσιῶν προσδιορίζεται, ὡς ἐκ τῆς προηγηθείσης ἀναλύσεως προκύπτει, ἀπὸ τὴν τιμὴν τῆς δριακῆς ροπῆς πρὸς κατανάλωσιν, ἥτοι ἀπὸ τὴν τιμὴν τοῦ β, κατὰ τὴν ἐξίσωσιν:

$$K_g = \frac{\Delta Y}{\Delta G} = \frac{1}{1-\beta}$$

(ἔνθα K_g συμβολίζει τὸν πολλαπλασιαστὴν τῶν δημοσίων δαπανῶν δι' ἀγορὰν ἀγαθῶν καὶ ὑπηρεσιῶν).

Πρὸς καλλιτέραν κατανόησιν τῆς πολλαπλασιαστικῆς ἐπιδράσεως τὴν ὁποίαν δεδομένη αὐξήσις τῶν δημοσίων δαπανῶν δι' ἀγορὰν ἀγαθῶν καὶ ὑπηρεσιῶν ἀσχεῖ ἐπὶ τοῦ ὕψους τοῦ Ἐθνικοῦ Εἰσοδήματος ἰσορροπίας, παραθέτομεν τὸν κατωτέρω πίνακα 1, εἰς τὸν ὁποῖον χρησιμοποιοῦμεν τὰ ἀριθμητικὰ δεδομένα τοῦ προαναφερθέντος παραδείγματος, καὶ εἰς τὸν ὁποῖον ἐμφανίζεται ἡ ἐπίδρασις τὴν ὁποῖαν ἀσχεῖ ἐπὶ τοῦ ποσοῦ τῆς συνολικῆς (μέχρις ἀποκαταστάσεως ἰσορροπίας) αὐξήσεως τῆς Ἐθνικῆς Δαπάνης καὶ ἐπομένως τοῦ Ἐθνικοῦ Εἰσοδήματος ἢ ὑποκινουμένη αὐξήσις τῆς ἰδιωτικῆς καταναλώσεως.

ΠΙΝΑΞ 1 (ἑκατ. δρχ.)⁽¹⁾.

Εἰσοδ. περίοδος	ΔC	ΔI	ΔG	Αὐξήσις Ἐθνικῆς Δαπάνης	Αὐξήσις Ἐθνικοῦ Εἰσοδήματος ΔYf	Αὐξήσις Διαθεσίμου Προσωπικοῦ Εἰσοδήματος ΔYd
ο	—	—	—	—	—	—
α	—	—	5.000	5.000	5.000	5.000
β	4.000	—	5.000	9.000	9.000	9.000
γ	7.200	—	5.000	12.000	12.000	12.000
...	...	...	...	...	...	...
οο	20.000	—	5.000	25.000	25.000	25.000

1. Διὰ τὴν εὐχερεστεράν κατανόησιν τῆς πολλαπλασιαστικῆς ἐπιδράσεως τὴν

β) Παράγοντες προσδιορίζοντες την τιμήν του πολλαπλασιαστού των δημοσίων δαπανῶν δι' ἀγορὰν ἀγαθῶν καὶ ὑπηρεσιῶν.

α) Τὸ συμπέρασμα εἰς τὸ ὁποῖον κατελήξαμεν εἰς τὸ προηγούμενον ἐδάφιον περὶ τοῦ μεγέθους τῆς πολλαπλασιαστικῆς ἐπιδράσεως τὴν ὁποίαν, μὲ δεδομένην ὄριακὴν ροπὴν πρὸς κατανάλωσιν, ἀσχεῖ ἐπὶ τοῦ ὕψους τοῦ Ἐθνικοῦ Εἰσοδήματος ἰσορροπίας δεδομένη μ ο ν ο μ ε ρ ἦ ς ⁽¹⁾ αὔξεις τῶν δημοσίων δαπανῶν δι' ἀγορὰν ἀγαθῶν καὶ ὑπηρεσιῶν, ἦτοι ἡ διενέργεια ἐλλειμματικῶν δημοσίων δαπανῶν, στηρίζεται ἐν πρώτοις ἐπὶ τῆς ὑποθέσεως ὅτι ἡ λεγομένη *ὄριακὴ ροπὴ πρὸς φορολογίαν εἶναι ἴση πρὸς τὸ μηδέν* ⁽²⁾, καὶ ὅτι συνεπῶς ἡ αὔξητικὴ ἐπίδρασις τὴν ὁποίαν ἡ αὔξεις τῶν δημοσίων δαπανῶν ἀσχεῖ ἐπὶ τοῦ ὕψους τοῦ συνολικοῦ διαθεσίμου εἰσοδήματος (ἐπὶ τοῦ Yd) οὐδόλως ὑπολείπεται τῆς αὔξητικῆς ἐπιδράσεως τὴν ὁποίαν ἀσχεῖ αὕτη ἐπὶ τοῦ ὕψους τοῦ Ἐθνικοῦ Εἰσοδήματος εἰς ἀμοιβὰς συντελεστῶν (ἐπὶ τοῦ Yf), δηλ. $\Delta Yd = \Delta Yf$. Ὅταν ὁμως ληφθῆ ὑπ' ὄψιν ὅτι εἰς τὴν πραγματικότητα ἐν μέρος τοῦ ποσοῦ τῆς ἐκ τῆς αὐξήσεως τῶν δημοσίων δαπανῶν προερχομένης διαδοχικῆς, κατὰ τὴν διαδρομὴν τῶν εἰσοδηματικῶν περιόδων, αὐξήσεως τοῦ Ἐθνικοῦ Εἰσοδήματος ἀφαιρεῖται διὰ τοῦ φόρου εἰσοδήματος, καὶ ὅτι συνεπῶς ἡ ὄριακὴ ροπὴ πρὸς φορολογίαν εἶναι μεγαλυτέρα τοῦ μηδενός, τότε καὶ τὸ ποσὸν αὐξήσεως τοῦ Ἐθνικοῦ Εἰσοδήματος ἰσορροπίας, κατ' ἀκολουθίαν δεδομένης αὐξήσεως τῶν δημοσίων δαπανῶν δι' ἀγορὰν ἀγαθῶν καὶ ὑπηρεσιῶν, θὰ εἶναι μικρότερον τοῦ ποσοῦ τὸ ὁποῖον προκύπτει ἐκ τῆς ἐξισώσεως 5 ⁽³⁾. Διὰ τὰ ἐξεύρωμεν

ὁποίαν ἀσχεῖ ἐπὶ τοῦ ὕψους τοῦ Ἐθνικοῦ Εἰσοδήματος εἰς ἀμοιβὰς συντελεστῶν ἡ αὔξεις τῶν δημοσίων δαπανῶν δι' ἀγορὰν ἀγαθῶν καὶ ὑπηρεσιῶν, γίνεται μερικὴ ἀφαίρεσις τῆς πραγματικότητος καὶ δὲν λαμβάνονται ὑπ' ὄψιν οἱ ἔμμεσοι καὶ ἄμεσοι φόροι, καὶ συνεπῶς ἡ ἀνάλυσις στηρίζεται ἐπὶ τῆς ὑποθέσεως ὅτι $Yp = Yf = Yd$. Ἡ ὑπόθεσις αὕτη, ἐνῶ διευκολύνει τὴν κατανόησιν, κατ' οὐδὲν μειώνει τὴν ἀξίαν τοῦ συμπεράσματος περὶ τῆς αὔξητικῆς ἐπιδράσεως τὴν ὁποίαν ἀσχεῖ ἡ αὔξεις τοῦ G ἐπὶ τοῦ ὕψους τοῦ Yf.

1. Ἦτοι αὔξεις αὐτοῦ μὴ συνοδευομένη ὑπὸ αὐξήσεως τῶν φόρων.

2. Ὅριακὴ ροπὴ πρὸς φορολογίαν εἶναι, ὡς ἐσημειώθη καὶ εἰς τὸ Παράρτημα περὶ τῶν Φοροτεχνικῶν Ὁρων, τὸ ποσοστὸν τῆς αὐξήσεως τοῦ Ἐθνικοῦ Εἰσοδήματος, τὸ ὁποῖον ἀφαιρεῖται διὰ τοῦ φόρου εἰσοδήματος.

3. Χάριν ἀπλουστεύσεως τῆς ἐκθέσεως καὶ εὐχερεστερας κατανοήσεως τῆς ἀναλύσεως δὲν λαμβάνονται ἐνταῦθα ὑπ' ὄψιν οὔτε τὰ ἀδιανέμητα κέρδη τῶν Α. Ε. οὔτε ὁ φόρος εἰσοδήματος νομικῶν προσώπων, οὔτε αἱ μεταβιβαστικαὶ πληρωμαί. Συνεπῶς λαμβάνεται ὡς δεδομένον ὅτι Yd εἶναι ἡ διαφορὰ μεταξὺ τοῦ Ἐθνικοῦ

τὸ ἔπακριβὲς ποσὸν αὐξήσεως τοῦ Ἐθνικοῦ Εἰσοδήματος, ἔπειτα ἀπὸ δεδομένην αὐξήσιν τῶν δημοσίων δαπανῶν δι' ἀγορὰν ἀγαθῶν καὶ ὑπηρεσιῶν, ὅταν ἡ ὄριακή ροπή πρὸς φορολογίαν εἶναι μεγαλύτερα τοῦ μηδενός, θὰ πρέπει εἰς τὴν ἀνωτέρω ἐξίσωσιν 5 ν' ἀφαιρέσωμεν ἀπὸ τὴν ὄριακὴν ροπήν πρὸς κατανάλωσιν, τὴν ὄριακὴν ροπήν πρὸς φορολογίαν, ὅποτε ἡ ἐξίσωσις αὕτη τροποποιεῖται ὡς ἀκολούθως :

$$(6) \quad \Delta Y = \frac{1}{1-\beta(1-t)} \cdot \Delta G$$

(ἔνθα t συμβολίζει τὸ ποσοστὸν τὸ ὁποῖον ἀφαιρεῖται διὰ τοῦ φόρου εἰσοδήματος ἀπὸ ἐκάστην μονάδα αὐξήσεως τοῦ Ἐθνικοῦ Εἰσοδήματος).

Οὕτω, ἐὰν ἡ ὄριακή ροπή πρὸς φορολογίαν εἶναι 0,2 ἢ δὲ τιμὴ τοῦ β καὶ τὸ ποσὸν αὐξήσεως τῶν δημοσίων δαπανῶν δι' ἀγορὰν ἀγαθῶν καὶ ὑπηρεσιῶν εἶναι, ὡς εἰς τὸ ἀνωτέρω παράδειγμα, ἀντιστοίχως 0,8 καὶ 5 δισεκατομμύρια δραχμῶν, τότε τὸ ποσὸν αὐξήσεως τοῦ Ἐθνικοῦ Εἰσοδήματος μετὰ τὴν ἀποκατάστασιν τῆς διὰ τῆς αὐξήσεως τῶν δημοσίων δαπανῶν διαταραχθεῖσης ἰσορροπίας, θὰ εἶναι :

$$\Delta Y = \frac{1}{1-\beta(1-t)} \cdot \Delta G = \frac{1}{1-0,8(1-0,2)} \times 5 \text{ δισ. δρα.}$$

καὶ ἐπομένως :

$$\Delta Y = \frac{1}{1-0,64} \times 5 \text{ δισ. δρα.}$$

καὶ

$$\Delta Y = 2,77 \times 5 \text{ δισ. δρα.} = 13,85 \text{ δισεκ. δρα.}$$

Με ἄλλας λέξεις, *ὅταν ἡ ὄριακή ροπή πρὸς φορολογίαν εἶναι μεγαλύτερα τοῦ μηδενός, ὁ πολλαπλασιαστὴς τῶν δημοσίων δαπανῶν δι' ἀγορὰν ἀγαθῶν καὶ ὑπηρεσιῶν εἶναι, με δεδομένην τιμὴν τῆς ὄριακῆς ροπῆς πρὸς κατανάλωσιν, μικρότερος τοῦ πολλαπλασιαστοῦ ὁ ὁποῖος προκύπτει με ὄριακὴν ροπήν πρὸς φορολογίαν ἴσην πρὸς τὸ μηδέν.* Πάντως καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν κατὰ τὴν ὁποίαν ἡ ὄριακή ροπή πρὸς φορολογίαν εἶναι μεγαλύτερα τοῦ μηδενός, ὁ πολλαπλασιαστὴς τῶν δημοσίων δαπανῶν δι' ἀγορὰν ἀγαθῶν καὶ ὑπηρεσιῶν εἶναι μεγαλύτερος τῆς μονάδος, —ἐκτὸς ἐὰν ἡ ὄριακή ροπή πρὸς φορολογίαν εἶναι ἴση πρὸς τὴν μονάδα, ὅποτε καὶ ὁ πολλαπλασιαστὴς τῶν δημοσίων δαπανῶν θὰ εἶναι ἴσος πρὸς τὴν μονάδα.

Εἰσοδήματος (Y_f) καὶ τοῦ φόρου εἰσοδήματος φυσικῶν προσώπων (T_x). Ἡ μερικὴ αὕτη ἀφαίρεσις τῆς πραγματικότητος κατ' οὐδὲν μειώνει τὴν ἀξίαν τοῦ συμπεράσματος τὸ ὁποῖον προκύπτει ἐκ τῆς ἀναλύσεως, οὐδὲ μεταβάλλει τὸ ποσὸν κατὰ τὸ ὁποῖον, βάσει τοῦ συμπεράσματος τούτου, θὰ αὐξηθῇ τὸ Ἐθνικὸν Εἰσοδήμα εἰς ἀγοραίας τιμὰς κατόπιν δεδομένης αὐξήσεως τοῦ G , ἐφ' ὅσον παραμείνουν ἀμετάβλητα τὰ ποσὰ τῶν ἀδιανεμήτων κερδῶν, τοῦ φόρου εἰσοδήματος νομικῶν προσώπων καὶ τῶν μεταβαστικῶν πληρωμῶν.

Πρὸς εὐχερεστέραν κατανόησιν τῆς ἐπιδράσεως τὴν ὁποίαν ἀσκεῖ δεδομένη αὐξήσις τῶν δημοσίων δαπανῶν δι' ἀγορὰν ἀγαθῶν καὶ ὑπηρεσιῶν ἐπὶ τοῦ ὕψους τοῦ Ἐθνικοῦ Εἰσοδήματος ἰσορροπίας, ὅταν ἡ ὀριακὴ ροπὴ πρὸς φορολογίαν εἶναι μεγαλυτέρα τοῦ μηδενός, παραθέτομεν τὸν κατωτέρω πίνακα 2, εἰς τὸν ὁποῖον χρησιμοποιοῦνται τὰ αὐτὰ ἀριθμητικὰ δεδομένα τοῦ πίνακος 1, (ἤτοι λαμβάνεται καὶ ἐνταῦθα ὡς δεδομένον ὅτι $\beta=0,8$ καὶ $\Delta G=5$ δισεκ. δραχ.) γίνεται ὁμοίως ἡ ὑπόθεσις ὅτι ἡ ὀριακὴ ροπὴ πρὸς φορολογίαν εἶναι μεγαλυτέρα τοῦ μηδενός καὶ συγκεκριμένως ἔχει αὕτη τιμὴν 0,2:

ΠΙΝΑΞ 2 (ἐκατομ. δραχ.)

Εἰσοδ. Περίοδος	ΔC	ΔI	ΔG	Αὐξήσις Ἐθνικῆς Δαπάνης	Αὐξήσις Ἐθνικοῦ Εἰσοδήμ. ΔY_f	Ὅρ. ροπὴ φορολ.	Αὐξήσις Διαθεσίμου Προσωπικοῦ Εἰσοδήματος ΔY_d
α	—	—	—	—	—	—	—
α	—	—	5.000	5.000	5.000	0,2	4.000 ⁽¹⁾
β	3.200 ⁽²⁾	—	5.000	8.200	8.200	0,2	6.560
γ	5.248 ⁽³⁾	—	5.000	10.248	10.248	0,2	8.198
· ·	· ·	· ·	· ·	· ·	· ·	· ·	· ·
οο	8.850	—	5.000	13.850	13.850	0,2	11.080

β) Ἐτέρα προϋπόθεσις, ἡ ὁποία πρέπει νὰ πληροῦται διὰ νὰ εἶναι μεγαλύτερος τῆς μονάδος ὁ πολλαπλασιαστὴς τῶν δημοσίων δαπανῶν δι' ἀγορὰν ἀγαθῶν καὶ ὑπηρεσιῶν, εἶναι ὅτι ἡ αὐξήσις αὐτῶν δὲν πρέπει νὰ καλύπτεται δι' αὐξήσεως τῶν φόρων, ἀλλὰ δι' αὐξήσεως τοῦ δημοσίου χρέους, δηλ. ἡ αὐξήσις τῶν δημοσίων δαπανῶν πρέπει ν' ἀναφέρεται, ὡς καὶ ἀνωτέρω ἐσημειώθη, εἰς ἐλλειμματικὰς δημοσίας δαπάνας. Διότι ὅταν ἡ αὐξήσις καλυφθῇ φορολογικῶς, τότε, ὡς θὰ ἴδωμεν εἰς τὸ ἐπόμενον κεφάλαιον, τὸ ποσὸν αὐξήσεως τοῦ Ἐθνικοῦ Εἰσοδήματος δὲν θὰ εἶναι μεγαλύτερον, ἀλλ' ἴσον πρὸς τὸ ποσὸν αὐξήσεως τῶν δημοσίων δαπανῶν ἢ καὶ μικρότερον τοῦ ποσοῦ τούτου. Διὰ νὰ εἶναι ἡ αὐξήσις τοῦ Ἐθνικοῦ Εἰσοδήματος κατὰ ποσὸν μεγαλυτέρα τῆς αὐξήσεως τῶν δημοσίων δαπανῶν, ὅχι

1. $4.000 = 5.000 \times 0,2$, ἔνθα 0,2 ἀποτελεῖ τὸ ποσοστὸν αὐξήσεως τοῦ Y_f τὸ ὁποῖον ἀφαιρεῖται διὰ τῆς κατανάλωσιν.

2. $3.200 = 4.000 \times 0,8$, ἔνθα 4.000 εἶναι ἡ αὐξήσις τοῦ διαθεσίμου συνολικοῦ εἰσοδήματος καὶ 0,8 εἶναι ἡ ὀριακὴ ροπὴ πρὸς κατανάλωσιν.

3. Ἦτοι σὺν 2.048, ἔνθα 2.048 εἶναι τὸ γινόμενον τοῦ πολλαπλασιασμοῦ τοῦ 2.560 (δηλ. τοῦ ποσοῦ αὐξήσεως τοῦ διαθ. εἰσοδήματος μεταξὺ τῶν περιόδων α καὶ β) ἐπὶ τὸ 0,8, δηλ. ἐπὶ τὴν τιμὴν τῆς ὀριακῆς ροπῆς πρὸς κατανάλωσιν.

μόνον θὰ πρέπει νὰ καλυφθῆ αὕτη διὰ δανεισμοῦ, ἀλλὰ θὰ πρέπει εἰδικώ-
τερον νὰ καλυφθῆ διὰ δανεισμοῦ εἰς τραπεζικὸν κοινόν, ὃ
ὁποῖος δὲν ὀδηγεῖ εἰς ὑψωσιν τοῦ τόκου καὶ δὲν ἐπηρεάζει δυσμενῶς τὰς
ἰδιωτικὰς ἐπενδύσεις, αἱ ὁποῖαι ὑπὸ τὰς συνθήκας ὑπὸ τὰς ὁποίας ἐμφανί-
ζεται ἀναγκαῖα — διὰ τὴν διασφάλισιν πλήρους ἀπασχολήσεως — ἡ αὔξεις
τῶν δημοσίων δαπανῶν, παρουσιάζουν μεγάλην ἐλαστικότητα ὡς πρὸς τὸν
τόκον, δηλ. μεγάλην εὐαισθησίαν ἔναντι ὑψώσεως αὐτοῦ. Ὅταν ἀντιθέτως
ἡ αὔξεις τῶν δημοσίων δαπανῶν καλυφθῆ διὰ δανεισμοῦ εἰς μὴ τραπε-
ζικὸν κοινόν, καὶ ἐπομένως διὰ δανεισμοῦ ὀδηγοῦντος εἰς ὑψωσιν τοῦ τόκου,
ἡ μείωσις τῶν ἰδιωτικῶν ἐπενδύσεων, ἡ ὁποία κατὰ πᾶσαν πιθανότητα θὰ
προέλθῃ ἐντεῦθεν, θὰ ἀποτελέσῃ παράγοντα μερικῆς, τοῦλάχιστον, ἐξουδε-
τερώσεως τοῦ ἀποτελέσματος, τὸ ὁποῖον θὰ ἔχῃ ἐπὶ τοῦ ἐπιπέδου ἰσορρο-
πίας τοῦ Ἐθνικοῦ Εἰσοδήματος ἡ αὔξεις τῶν δημοσίων δαπανῶν. Συνε-
πῶς, ἐὰν τὸ ποσὸν τῆς αὔξεως τούτων εἶναι, ὡς εἰς τὸ προαναφερθὲν
παράδειγμα, 5 δισεκ. δραχ. καὶ ἡ ὄριακὴ ροπὴ πρὸς κατανάλωσιν εἶναι 0,8,
ἡ δὲ ὄριακὴ ροπὴ πρὸς φορολογίαν εἶναι 0,2, τότε ἡ αὔξεις τοῦ Ἐθνικοῦ
Εἰσοδήματος δὲν θὰ εἶναι 13.850 ἑκατ. δραχ. ἀλλὰ μικρότερον ποσόν.

Τοῦτο ἀποδεικνύεται καὶ δι' ἀναφορᾶς εἰς τὴν ἐξίσωσιν :

$$\Delta Y = \frac{1}{1-\beta} \cdot \Delta I$$

ἡ ὁποία προκύπτει ἐκ τῆς ἀρχικῆς ἐξισώσεως :

$$(I) \quad Y = \frac{1}{1-\beta} \cdot (a + I + G)$$

Πράγματι, ἐὰν συμβολίσωμεν τὴν αὔξην τῶν ἰδιωτικῶν ἐπενδύσεων διὰ τοῦ
 ΔI καὶ τὴν ἐντεῦθεν αὔξην τοῦ Ἐθνικοῦ Εἰσοδήματος διὰ τοῦ ΔY , τότε μεταβολὴ
τῶν ἰδιωτικῶν ἐπενδύσεων ἀπὸ I εἰς $I + \Delta I$ θὰ ἔχῃ ὡς ἀποτέλεσμα αὔξην τοῦ
Ἐθνικοῦ Εἰσοδήματος ἀπὸ Y εἰς ΔY . Ἐὰν ἀντικαταστήσωμεν εἰς τὴν ἐξίσωσιν

$Y = \frac{1}{1-\beta} \cdot (a + I + G)$ τὸ Y διὰ τοῦ $Y + \Delta Y$, καὶ τὸ I διὰ τοῦ $I + \Delta I$, θὰ προ-
κύψῃ ἡ ἐξίσωσις :

$$(II) \quad Y + \Delta Y = \frac{1}{1-\beta} \cdot (a + I + G + \Delta I)$$

καὶ ἐκ ταύτης ἡ ἐξίσωσις :

$$(III) \quad Y + \Delta Y = \left[\frac{1}{1-\beta} \cdot (a + I + G) \right] + \left[\frac{1}{1-\beta} \cdot \Delta I \right]$$

ἐὰν δὲ ἀφαιρέσωμεν ἐκ τῆς ἐξισώσεως III τὴν ἐξίσωσιν I θὰ προκύψῃ ἡ ἐξίσωσις :

$$\Delta Y = \frac{1}{1-\beta} \cdot \Delta I$$

καὶ μετὰ τὴν ὑπ' ὄψιν τῆς ὄριακῆς ροπῆς πρὸς φορολογίαν ἡ ἐξίσωσις :

$$\Delta Y = \frac{1}{1-\beta(1-t)} \cdot \Delta I$$

Ἐὰν λοιπόν, κατ' ἀκολουθίαν τῆς διὰ δανεισμοῦ εἰς μὴ τραπεζικὸν
κοινόν πρὸς τὸν σκοπὸν καλύψεως τῆς κατὰ 5 δισεκατομμύρια δραχμῶν
αὔξεως τῶν δημοσίων δαπανῶν, ὑψωθῆ ὁ τόκος καὶ μειωθῶν συνπερὶ
τῆς ὑψώσεως τούτου αἱ ἰδιωτικαὶ ἐπενδύσεις, π. χ. κατὰ 2 δισεκατομ. δραχ.,

τότε με τιμὰς τῆς ὀριακῆς ροπῆς πρὸς κατανάλωσιν καὶ τῆς ὀριακῆς ροπῆς πρὸς φορολογία ἀντιστοιχῶς 0,8 καὶ 0,2, θὰ ἔχωμεν, δι' ἐφαρμογῆς τῆς ἐξισώσεως 6, (βλ. ἄνωτ.) μείωσιν τοῦ Ἐθνικοῦ Εἰσοδήματος κατὰ τὸ γινόμενον 2,77 ἐπὶ 2.000.000.000, ἤτοι κατὰ 5.540.000.000. Διὰ τῆς μειώσεως ταύτης θὰ ἐξουδετερωθῇ εἰς ἀντίστοιχον βαθμὸν ἢ κατ' ἀκολουθίαν τῆς αὐξήσεως τῶν δημοσίων δαπανῶν δι' ἀγορὰν ἀγαθῶν καὶ ὑπηρεσιῶν αὐξήσεις τοῦ Ἐθνικοῦ Εἰσοδήματος κατὰ 13.850.000.000. Συνεπῶς, ἡ συνολικὴ καθάρσιν αὐξήσεως τοῦ Ἐθνικοῦ Εἰσοδήματος εἰς τὴν νέαν κατάστασιν ἰσορροπίας θὰ εἶναι ἴση πρὸς τὴν διαφορὰν μεταξύ 13.850.000.000 καὶ 5.540.000.000, ἤτοι θὰ εἶναι αὕτη 8.310.000.000 δραχμῶν.

γ) Τὸ συνολικὸν ἐπεκτατικὸν ἀποτέλεσμα ἐκ δεδομένης αὐξήσεως τῶν δημοσίων δαπανῶν δι' ἀγορὰν ἀγαθῶν καὶ ὑπηρεσιῶν, τὸ δημιουργούμενον ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῶν προαναφερθέντων παραγόντων, οἱ ὅποιοι προσδιορίζουν τὴν τιμὴν τοῦ Kg, πραγματοποιεῖται ὑπὸ τὴν προϋπόθεσιν ὅτι *τὸ ποσὸν τῆς ἐκάστοτε αὐξήσεως τοῦ Ἐθνικοῦ Εἰσοδήματος τὸ ὁποῖον ἀφαιρεῖται διὰ τοῦ φόρου εἰσοδήματος ἀποτελεῖ διαρροὴν ἀγοραστικῆς δυνάμεως ἐκ τοῦ εἰσοδηματικοῦ ρεύματος*, ὡς ἀποτελεῖ τοιαύτην διαρροὴν τὸ ποσὸν τῆς ἐκάστοτε αὐξήσεως τοῦ Ἐθνικοῦ Εἰσοδήματος τὸ ὁποῖον ἀποταμιεύεται ὑπὸ τῶν ἰδιωτικῶν οἰκονομιῶν (δηλ. ἡ διαφορὰ 1—β). Εἰς τὴν πραγματικότητα ἐν τούτοις ἐν μέρος τοῦ φορολογικῶς ἀφαιρουμένου ποσοῦ τῆς ἐκάστοτε αὐξήσεως τοῦ Ἐθνικοῦ Εἰσοδήματος, ἡ καὶ τὸ σύνολον τοῦ ποσοῦ τούτου, δαπανᾶται ὑπὸ τῆς φορολογούσης Δημοσίας Οἰκονομίας δι' ἀγορὰν ἀγαθῶν καὶ ὑπηρεσιῶν. Συνεπῶς, ἡ διὰ τῆς φορολογίας διαρρέουσα ἐκ τοῦ εἰσοδηματικοῦ ρεύματος ἀγοραστικὴ δύναμις ἐπανερχεται — ἐν μέρει ἢ ἐν ὅλῳ — εἰς αὐτὸ διὰ τῶν δημοσίων δαπανῶν τῶν καλυπτομένων διὰ τῶν φορολογικῶν ἐσόδων τὰ ὁποῖα πραγματοποιοῦνται διὰ τῆς φορολογικῆς ἀφαιρέσεως ἐνὸς μέρους τῆς ἐκάστοτε αὐξήσεως τοῦ Ἐθνικοῦ Εἰσοδήματος. Τὸ γεγονός τοῦτο ὀφείλομεν ὡσαύτως νὰ λάβωμεν ὑπ' ὄψιν, ἐὰν θέλωμεν νὰ ὑπολογίσωμεν τὸ ἀκριβὲς πραγματικὸν ποσὸν τῆς αὐξήσεως τοῦ Ἐθνικοῦ Εἰσοδήματος (μετὰ τὴν ἀποκατάστασιν ἰσορροπίας) ἢ ὁποῖα προκύπτει ἐκ δεδομένης συμψηφιστικῆς, ἤτοι πρὸς τὸν σκοπὸν ἀνυψώσεως τοῦ ἐπιπέδου ἰσορροπίας τοῦ Ἐθνικοῦ Εἰσοδήματος πραγματοποιουμένης, αὐξήσεως τῶν δημοσίων δαπανῶν δι' ἀγορὰν ἀγαθῶν καὶ ὑπηρεσιῶν.

Ἐὰν π. χ., τὸ Κράτος ἀφαιρῇ διὰ τῆς φορολογίας, συμφώνως πρὸς τὴν ἄνωτέρω γενομένην ὑπόθεσιν, 20% τῆς μονάδος τῆς ἐκάστοτε αὐξήσεως τοῦ Ἐθνικοῦ Εἰσοδήματος, δαπανᾷ ὅμως ὁλόκληρον τὸ ἐντεῦθεν ἔσοδον διὰ τὴν ἀγορὰν ἀγαθῶν καὶ ὑπηρεσιῶν, τότε ἡ συνολικὴ δαπάνη ἐξ ἐκάστης μονάδος αὐξήσεως τοῦ Ἐθνικοῦ Εἰσοδήματος θὰ εἶναι 0,8. Ἡ, μὲ ἄλλας λέξεις, ἡ συνολικὴ διαρροὴ ἀγοραστικῆς δυνάμεως ἐκ τοῦ εἰσοδηματικοῦ ρεύματος θὰ συντελεῖται μόνον διὰ τῆς ἰδιωτικῆς ἀποταμιεύσεως, διότι ἡ διὰ τῆς φορολογίας διαρρέουσα ἐκ τοῦ εἰσοδηματικοῦ ρεύματος ἀγοραστι-

κή δύναμις θὰ ἐπανεισρέη εἰς τοῦτο διὰ τῆς ὑπὸ τοῦ κράτους δαπάνης ὁλοκλήρου τοῦ ποσοῦ τοῦ ἀφαιρουμένου ἐξ ἐκάστης μονάδος αὐξήσεως τοῦ Ἐθνικοῦ Εἰσοδήματος. Συνεπῶς εἰς τὸ ἀνωτέρω παράδειγμα ἡ αὐξησης τοῦ Ἐθνικοῦ Εἰσοδήματος κατ' ἀκολουθίαν τῆς κατὰ 5 δισεκ. δραχμῶν αὐξήσεως τῶν δημοσίων δαπανῶν θὰ εἶναι ἴση πρὸς $\frac{1}{1-0,8} \times 5$ δισεκατ. δραχ., ἥτοι θὰ ἰσοῦται πρὸς 25 δισεκατ. δραχ.

Γενικώτερον, τὸ μέγεθος τοῦ ΔY προσδιορίζεται, ὑπὸ τὴν προϋπόθεσιν τῆς ὑπὸ τοῦ Κράτους δαπάνης δι' ἀγορὰν ἀγαθῶν καὶ ὑπηρεσιῶν ἐνὸς μέρους ἢ τοῦ ὅλου τῶν προσθέτων φορολογικῶν ἐσόδων τὰ ὁποῖα εἰσπράττονται ἐκ τῆς καθ' ἐκάστην εἰσοδηματικὴν περίοδον βαθμιαίως—μέχρι ἀποκαταστάσεως ἰσορροπίας—αὐξήσεως τοῦ Ἐθνικοῦ Εἰσοδήματος, ἀπὸ τὴν ὀριακὴν ροπὴν πρὸς ἀποταμίευσιν, τὴν ὀριακὴν ροπὴν πρὸς φορολογίαν καὶ τὴν ὀριακὴν ροπὴν πρὸς δημοσίας δαπάνας δι' ἀγορὰν ἀγαθῶν καὶ ὑπηρεσιῶν (δηλ. ἀπὸ τὸ ποσοστὸν τῆς αὐξήσεως τῶν φορολογικῶν ἐσόδων τὸ ὁποῖον διατίθεται δι' αὐξησης τῶν δημοσίων δαπανῶν δι' ἀγορὰν ἀγαθῶν καὶ ὑπηρεσιῶν), κατὰ τὴν ἐξίσωσιν :

$$(7) \Delta Y = \frac{1}{s(1-t) + t(1-g)} \cdot \Delta G$$

(ἐνθα s συμβολίζει τὸ ποσοστὸν ἐκάστης προσθέτου μονάδος εἰσοδήματος—ἢ ὁποῖα ἀπομένει μετὰ τὴν καταβολὴν φόρου εἰσοδήματος ἐπὶ τῆς προσθέτου ταύτης μονάδος—τὸ ὁποῖον ἀποταμιεύεται ὑπὸ τῶν ἰδιωτῶν, δηλ. τὸ ποσοστὸν τὸ ὁποῖον ἀποταμιεύεται ἐκ τῆς διαθεσίμου προσθέτου μονάδος εἰσοδήματος· t συμβολίζει τὸ, κατὰ μέσον ὄρον, ποσοστὸν τοῦ φόρου εἰσοδήματος, τὸ ὁποῖον ἐπιβάλλεται ἐπὶ ἐκάστης προσθέτου μονάδος εἰσοδήματος, καὶ g συμβολίζει τὸ ποσοστὸν τῶν προσθέτων, δηλ. τῶν ἐκ τῆς αὐξήσεως τοῦ Ἐθνικοῦ Εἰσοδήματος προελθόντων, ἐσόδων τοῦ Δημοσίου ἐκ τοῦ φόρου εἰσοδήματος, τὸ ὁποῖον δαπανᾶται ὑπ' αὐτοῦ διὰ τὴν ἀγορὰν ἀγαθῶν καὶ ὑπηρεσιῶν).

Οὕτως, ἐὰν ἡ τιμὴ τοῦ s εἶναι 0,25, ἡ τιμὴ τοῦ t εἶναι 0,20, ἡ τιμὴ τοῦ g εἶναι 0,8, καὶ ΔG εἶναι 5 δισ. δραχ., θὰ ἔχωμεν :

$$\Delta Y = \frac{1}{0,25(1-0,2) + 0,2(1-0,8)} \times 5 \text{ δισεκ. δραχ.}$$

Λύοντες τὴν ἐξίσωσιν ταύτην ἔχομεν :

$$\Delta Y = \frac{1}{0,2 + 0,04} \times 5 \text{ δισεκ. δραχ.}$$

καὶ ἐπομένως :

$$\Delta Y = 4,166 \times 5 \text{ δισεκ. δραχ., καὶ}$$

$$\Delta Y = 20.830.000.000 \text{ δραχ.}$$

Συνεπῶς, τὸ ποσὸν τῆς συνολικῆς αὐξήσεως τοῦ Ἐθνικοῦ εἰσοδήμα-

τος, διαν ἀποκατασταθῆ τὸ ἐπίπεδον ἰσορροπίας τούτου, θὰ εἶναι 20,8 δισ. δρχ.

Ἐὰν τὸ Κράτος δαπανήσῃ ὁλόκληρον τὸ ποσὸν ἀξίσεως τῶν φορολογικῶν του ἐσόδων, ἀντὶ νὰ δαπανήσῃ μόνον τὰ $\frac{1}{10}$ αὐτῶν, ὡς εἰς τὸ ἀνωτέρω παράδειγμα, τότε τὸ ποσὸν τῆς συνολικῆς, μέχρι ἀποκαταστάσεως ἰσορροπίας ἀξίσεως τοῦ χρηματικοῦ Ἑθνικοῦ Εἰσοδήματος κατ' ἀκολουθίαν τῆς πρωτογενοῦς κατὰ 5 δισ. δραχμῶν ἀξίσεως τῶν δημοσίων δαπανῶν δι' ἀγορὰν ἀγαθῶν καὶ ὑπηρεσιῶν, θὰ εἶναι 25 δισ. δρχ. ἀντὶ 20.830 ἑκατ. δρχ.

Πράγματι ἀντικαθιστῶντες εἰς τὴν ἀνωτέρω ἔξιςωσιν 7 τὴν τιμὴν 0,8 τοῦ g διὰ τῆς νέας τιμῆς 1 θὰ ἔχωμεν :

$$\Delta Y = \frac{1}{0,25(1-0,2) + 0,2(1-1)} \times 5 \text{ δισεκ. δρχ.}$$

Ἐξ οὗ προκύπτει :

$$\Delta Y = \frac{1}{0,20 + (0,20 \times 0)} \times 5 \text{ δισεκ. δρχ.}$$

καὶ ἔκ τούτου:

$$\Delta Y = \frac{1}{0,20} \times 5 \text{ δισεκ. δρχ.} = 25 \text{ δισεκ. δρχ.}$$

δ) Μία ἀπαραίτητος, καὶ αὐτονόητος ἄλλως τε, προϋπόθεσις ἣ ὁποία πρέπει νὰ πληροῦται διὰ τὰ εἶναι μεγαλύτερος τῆς μονάδος ὁ πολλαπλασιαστὴς τῶν δημοσίων δαπανῶν δι' ἀγορὰν ἀγαθῶν καὶ ὑπηρεσιῶν εἶναι ὅτι *τὸ ποσοστὸν τῆς ἐκάστοτε ἀξίσεως τοῦ διαθέσιμου εἰσοδήματος τὸ ὁποῖον δαπανᾶται καταναλωτικῶς, δαπανᾶται ἐξ ὁλοκλήρου δι' ἀγορὰν ἀγαθῶν καὶ ὑπηρεσιῶν ἐγχωρίου παραγωγῆς*· καὶ δευτέρον ὅτι *τὸ ποσὸν ἀξίσεως τῶν δημοσίων δαπανῶν δι' ἀγορὰν ἀγαθῶν καὶ ὑπηρεσιῶν ἀφορᾷ ὡσαύτως μόνον ἀγαθὰ καὶ ὑπηρεσίας ἐγχωρίου παραγωγῆς*. Καθ' ὅσον ἀφορᾷ τὴν πρώτην προϋπόθεσιν, πρέπει νὰ παρατηρηθῆ ὅτι εἰς τὴν πραγματικότητα ἐν μέρος τῆς ἀξίσεως τῶν ἰδιωτικῶν καταναλωτικῶν δαπανῶν ἀναφέρεται εἰς δαπάνας δι' ἀγορὰν ἀλλοδαπῶν προϊόντων. Τούτου δοθέντος, διὰ νὰ ὑπολογίσωμεν τὴν πολλαπλασιαστικὴν ἐπίδρασιν τὴν ὁποίαν ἀσκεῖ ἡ ἀύξισις τῶν δημοσίων δαπανῶν ἐπὶ τοῦ Ἑθνικοῦ Εἰσοδήματος τῆς Ἡμεδαπῆς, (ἐπίδρασιν ἣ ὁποία δημιουργεῖται διὰ τῆς ἀξίσεως τῆς ζήτησεως καὶ τῆς παραγωγῆς καταναλωτικῶν ἀγαθῶν παραγομένων ἐν τῇ Ἡμεδαπῇ) θὰ πρέπει ἔκ τῆς ὀριακῆς ροπῆς πρὸς κατανάλωσιν δηλαδὴ ἐκ τοῦ β, ν' ἀφαιρέσωμεν τὴν ὀριακὴν ροπὴν πρὸς εἰσαγωγὰς (δηλ. τὸ ποσοστὸν ἀξίσεως τοῦ εἰσοδήματος τὸ ὁποῖον διατίθεται δι' ἀγορὰν προϊόντων εἰσαγομένων ἐκ τοῦ Ἐξωτερικοῦ). Καθ' ὅσον ἀφορᾷ τὴν δευτέραν ὡς ἄνω προϋπόθεσιν, θὰ πρέπει πρὸς ὑπολογισμὸν τοῦ ΔY ν' ἀφαιρέσωμεν—ἐὰν ἡ ἀύξισις τῶν δημοσίων δαπανῶν δι' ἀγορὰν ἀγαθῶν καὶ ὑπηρεσιῶν ἀναφέρεται καὶ εἰς προϊόντα εἰσαγόμενα ἐκ τῆς

Ἄλλοδαπῆς—ἐκ τοῦ συσολικοῦ ποσοῦ τοῦ ΔG τὸ ποσὸν τὸ ὁποῖον ἀναφέρεται εἰς ἀγορὰς ἐκ τοῦ Ἐξωτερικοῦ, ποσὸν τὸ ὁποῖον συμβολίζομεν διὰ τοῦ ΔG₂, καὶ μόνον τὸ ὑπόλοιπον, δηλ. τὴν διαφορὰν ΔG—ΔG₂, τὸ ὁποῖον συμβολίζομεν διὰ τοῦ ΔG₁, νὰ πολλαπλασιάσωμεν ἐπὶ τὸ $\frac{1}{1-\beta(1-t)}$. Εἰς τὴν πραγματικότητα ὁμοῦ δὲν ἐμφανίζεται ἀναγκαῖα τοιαύτη ἀφαίρεσις, διότι ὅταν τὸ Κράτος ἀποφασίζῃ ν' αὐξήσῃ τὰς δαπάνας του πρὸς καταπολέμησιν τῆς ὑποαπασχολήσεως (τῆς ὀφειλομένης εἰς ἀνεπάρκειαν τῆς συνολικῆς ἐνεργοῦ ζήτησεως) θ' αὐξήσῃ βεβαίως τὰς δαπάνας δι' ἀγορὰν ἐγχωρίων προϊόντων καὶ ὑπηρεσιῶν.

Διὰ τὸν εὐχερέστερον ὑπολογισμὸν τοῦ ποσοῦ αὐξήσεως τοῦ Ἐθνικοῦ Εἰσοδήματος συνεπιεῖ δεδομένης αὐξήσεως τῶν δημοσίων δαπανῶν δι' ἀγορὰν ἀγαθῶν καὶ ὑπηρεσιῶν, ὅταν λάβωμεν ὑπ' ὄψιν ὅτι ἐν μέρος τῆς αὐξήσεως τῶν ἰδιωτικῶν καταναλωτικῶν δαπανῶν ἀναφέρεται εἰς δαπάνας δι' ἀγορὰν ἀλλοδαπῶν προϊόντων θὰ πρέπει νὰ πολλαπλασιάσωμεν τὸ $\frac{1}{1-\beta(1-t)}$ ἐπὶ τὸ ΔG—ΔE (ἐνθα ΔE συμβολίζει τὸ ποσὸν αὐξήσεως τοῦ ἔλλειμματος τοῦ ἰσοζυγίου τρεχουσῶν συναλλαγῶν μετὰ τῆς Ἄλλοδαπῆς, λόγῳ αὐξήσεως τῶν εἰσαγωγῶν ὑπὲρ τὰς ἐξαγωγάς, τὴν ὁποίαν προεκάλεσεν ἡ αὐξήσις τῶν ἰδιωτικῶν εἰσαγωγῶν κατὰ ποσὸν ἀντίστοιχον πρὸς τὴν ὀριακὴν ροπὴν πρὸς εἰσαγωγάς). Οὕτω, τὸ ποσὸν τῆς αὐξήσεως τοῦ Ἐθνικοῦ Εἰσοδήματος κατ' ἀκολουθίαν δεδομένης αὐξήσεως τῶν δημοσίων δαπανῶν δι' ἀγορὰν ἀγαθῶν καὶ ὑπηρεσιῶν, καθορίζεται βάσει τῆς ἐξισώσεως:

$$(8) \Delta Y = \frac{1}{s(1-t) + t(1-g)} \cdot \Delta G - \Delta E$$

ε) Γέλος, ἐὰν ληφθῶν ὑπ' ὄψιν καὶ οἱ ἔμμεσοι φόροι, τὸ ποσὸν τὴν συνολικῆς αὐξήσεως τοῦ Ἐθνικοῦ Εἰσοδήματος εἰς ἀμοιβάς συντελεστῶν κατ' ἀκολουθίαν δεδομένης αὐξήσεως τῶν δημοσίων δαπανῶν δι' ἀγορὰν ἀγαθῶν καὶ ὑπηρεσιῶν ἐκ τῆς ἐγχωρίου παραγωγῆς, καλυπτομένης δι' ἰσοπόσου αὐξήσεως τοῦ Δημοσίου Χρέους καὶ μὲ δεδομένην τιμὴν τοῦ s, τοῦ t καὶ τοῦ g, ὡς καὶ μὲ δεδομένην τιμὴν τῆς ὀριακῆς ροπῆς πρὸς εἰσαγωγάς, προσδιορίζεται ἀκόμη ἀπὸ τὸ ποσὸν τῆς αὐξήσεως τῶν ἐσόδων ἐκ τῶν ἐμμέσων φόρων (κατ' ἀκολουθίαν τῆς αὐξήσεως τῆς Ἐθνικῆς Δαπάνης)⁽¹⁾, ὡς καὶ ἀπὸ τὸ ποσοστὸν τῆς αὐξήσεως ταύτης τὸ ὁποῖον ἐνδεχομένως διατίθεται πρὸς ἀξίωσιν τῶν δημοσίων δαπανῶν δι' ἀγορὰν ἀγαθῶν καὶ ὑπηρεσιῶν ἐκ τῆς τρεχούσης ἐγχωρίου παραγωγῆς. Μὲ ἄλλας λέξεις προσδιορίζεται ἀπὸ τὴν διαφορὰν μεταξὺ τοῦ ποσοῦ τῆς ἐκ τοῦ ἀνωτέρω λόγου αὐξήσεως τῶν ἐσόδων ἐκ τῶν ἐμμέσων φόρων, καὶ τοῦ ποσοῦ τῆς αὐξήσεως,

1. Τοῦτο συμβαίνει διότι μόνον ἡ διαφορὰ μεταξὺ τῆς αὐξήσεως τῆς Ἐθνικῆς Δαπάνης καὶ ἐπομένως τῆς αὐξήσεως τοῦ Καθαροῦ Ἐγχωρίου Προϊόντος καὶ τῆς αὐξήσεως τῶν ἐμμέσων φόρων δίδει τὸ ποσὸν τῆς αὐξήσεως τοῦ Ἐθνικοῦ Εἰσοδήματος εἰς ἀμοιβάς συντελεστῶν.

τὸ ὁποῖον δαπανᾶται δι' ἀγορὰν ἀγαθῶν καὶ ὑπηρεσιῶν ἐκ τῆς τρεχούσης παραγωγῆς. Μετὰ τὴν λήψιν ὑπ' ὄψιν καὶ τοῦ παράγοντος τούτου θὰ ἔχωμεν :

$$(9) \quad \Delta Y = \frac{1}{s(1-t) + t(1-g)} \cdot \Delta G - \Delta E - T_x \text{ ind} + g'$$

(ἔνθα $t_x \text{ ind}$ συμβολίζει τὸ χρηματικὸν ποσὸν τῆς αὐξήσεως τῶν ἐσόδων ἐκ τῶν ἐμμέσων φόρων τὸ ὁποῖον διαρρέει ἐκ τοῦ εἰσοδηματικοῦ ρεύματος, ἐνῶ g' συμβολίζει τὸ χρηματικὸν ποσὸν ἐκ τῆς αὐξήσεως τῶν ἐσόδων τούτων τὸ ὁποῖον διατίθεται διὰ τὴν ἀγορὰν ἀγαθῶν καὶ ὑπηρεσιῶν ἐκ τῆς τρεχούσης ἐγχωρίου παραγωγῆς καὶ ἐπομένως ἐπανεισφέρει εἰς τὸ εἰσοδηματικὸν ρεῦμα.

γ) Ὁ πολλαπλασιαστὴς τῶν δημοσίων δαπανῶν διὰ μεταβιβαστικὰς πληρωμάς.

Ἐὰν ἡ αὐξησης τῶν δημοσίων δαπανῶν δὲν ἀναφέρεται εἰς δαπάνας δι' ἀγορὰν ἀγαθῶν καὶ ὑπηρεσιῶν ἐκ τῆς τρεχούσης παραγωγῆς, ἀλλ' εἰς δαπάνας διὰ μεταβιβαστικὰς πληρωμάς, ἡ αὐξησης τοῦ Ἐθνικοῦ Εἰσοδήματος ἰσορροπίας θὰ ἰσοῦται πρὸς τὸ γινόμενον τοῦ πολλαπλασιασμοῦ τοῦ ποσοῦ τῆς αὐξήσεως ἐπὶ τὸν πολλαπλασιαστὴν τῶν δημοσίων δαπανῶν διὰ μεταβιβαστικὰς πληρωμάς. Ὁ πολλαπλασιαστὴς οὗτος, τὸν ὁποῖον συμβολίζομεν διὰ τοῦ K_{tr} , προσδιορίζεται, ὡς καὶ ὁ πολλαπλασιαστὴς τῶν δημοσίων δαπανῶν δι' ἀγορὰν ἀγαθῶν καὶ ὑπηρεσιῶν, ἀπὸ τὴν τιμὴν τῆς ὀριακῆς ροπῆς πρὸς κατανάλωσιν κατὰ τὴν ἐξίσωσιν :

$$K_{tr} = \frac{\beta}{1-\beta}$$

Ἡ ἐξίσωσις αὕτη προκύπτει ὡς ἀκολούθως: Ἐὰν λάβωμεν ὑπ' ὄψιν ὅτι πολλαπλασιαστὴς τῶν μεταβιβαστικῶν πληρωμῶν εἶναι ἡ σχέση τῆς αὐξήσεως τοῦ Ἐθνικοῦ Εἰσοδήματος πρὸς τὴν αὐξησην τῶν μεταβιβαστικῶν πληρωμῶν ἔχομεν :

$$(1) \quad K_{tr} = \frac{\Delta Y}{\Delta Tr}$$

(ἔνθα ΔTr συμβολίζει τὸ ποσὸν αὐξήσεως τῶν μεταβιβαστικῶν πληρωμῶν)

Ἡ αὐξησης ὅμως τοῦ Ἐθνικοῦ Εἰσοδήματος μετὰ τὴν ἀποκατάστασιν ἰσορροπίας ὀφείλεται ἀποκλειστικῶς εἰς τὴν αὐξησην τῆς ἰδιωτικῆς καταναλώσεως, δηλ. τοῦ C . Ἡ τελευταία αὕτη αὐξησης εἶναι ἐν μέρει αὐτόνομος (ὀφειλομένη εἰς αὐξησην τοῦ διαθέσιμου εἰσοδήματος προελθοῦσαν ἀποκλειστικῶς ἐκ τῆς αὐξήσεως τῶν μεταβιβαστικῶν πληρωμῶν) καὶ ἐν μέρει ὑποκινουμένη, δηλ. παράγωγος αὐξησης, ὀφειλομένη εἰς αὐξησην τοῦ Ἐθνικοῦ Εἰσοδήματος (διὰ τῆς λειτουργίας τῆς διαδικασίας τοῦ πολλαπλασιαστοῦ). Ἐὰν συμβολίσωμεν τὴν πρώτην αὐξησην διὰ τοῦ C_1 καὶ τὴν δευτέραν διὰ τοῦ C_2 , θὰ ἔχωμεν :

$$(2) \quad \Delta Y = \Delta C_1 + \Delta C_2$$

Ἡ αὐτόνομος ὁμως αὔξεις τῆς ἰδιωτικῆς καταναλώσεως εἶναι συνάρτησις ἀφ' ἑνὸς τοῦ ποσοῦ μεταβολῆς τῶν μεταβιβαστικῶν πληρωμῶν καὶ ἀφ' ἑτέρου τῆς τιμῆς τῆς ὀριακῆς ροπῆς πρὸς κατανάλωσιν. Συνεπῶς ἔχομεν :

$$\Delta C_1 = \beta (\Delta Tr)$$

Ἐὰν τώρα ἀντικαταστήσωμεν εἰς τὴν ἐξίσωσιν 2 τὸ ΔC_1 διὰ τοῦ $\beta (\Delta Tr)$ θὰ προκύψῃ ἡ ἐξίσωσις :

$$(3) \Delta Y = \beta (\Delta Tr) + \Delta C_2$$

καὶ ἐκ ταύτης

$$(4) \beta (\Delta Tr) = \Delta Y - \Delta C_2$$

Ἐὰν διαιρέσωμεν ἀμφότερα τὰ σκέλη τῆς ἐξισώσεως 4 διὰ τοῦ β θὰ ἔχωμεν :

$$(5) \Delta Tr = \frac{\Delta Y - \Delta C_2}{\beta}$$

Ἐὰν περαιτέρω ἀντικαταστήσωμεν τὸ ΔTr τῆς ἐξισώσεως 1 μὲ τὸ δεξιὸν σκέλος τῆς ἐξισώσεως 5, τότε ἡ ἐξίσωσις 1 μεταβάλλεται ὡς ἀκολούθως :

$$(6) Ktr = \frac{\Delta Y}{\frac{\Delta Y - \Delta C_2}{\beta}}$$

Ἐκ τῆς ἐξισώσεως 6 προκύπτει ἡ ἐξίσωσις :

$$(7) Ktr = \frac{\beta (\Delta Y)}{\Delta Y - \Delta C_2}$$

Διαιροῦντες τὸν ἀριθμητὴν καὶ παρονομαστὴν τοῦ κλάσματος $\frac{\beta (\Delta Y)}{\Delta Y - \Delta C_2}$

διὰ τοῦ ΔY ἔχομεν :

$$(8) Ktr = \frac{\beta}{1 - \frac{\Delta C_2}{\Delta Y}}$$

Ἀντικαθιστῶντες δὲ τὸ $\frac{\Delta C_2}{\Delta Y}$ διὰ τοῦ ἰσοδυνάμου πρὸς αὐτὸ β (1) ἔχομεν :

$$(9) Ktr = \frac{\beta}{1 - \beta}$$

Ἐάν, τέλος, ληφθῇ ὑπ' ὄψιν καὶ τὸ πραγματικὸν δεδομένον ὅτι ἡ ὀριακὴ ροπὴ πρὸς φορολογίαν εἶναι μεγαλύτερα τοῦ μηδενός, τότε ἡ ἀνωτέρω ἐξίσωσις 9 θὰ πρέπει ν' ἀναμορφωθῇ ὡς ἀκολούθως :

$$(10) Ktr = \frac{\beta}{1 - \beta (1 - t)}$$

1. $\frac{\Delta C_2}{\Delta Y}$ εἶναι ἡ σχέσις αὔξεως τῆς ἰδιωτικῆς καταναλώσεως πρὸς τὴν αὔξιν τοῦ Ἐθνικοῦ Εἰσοδήματος, μὲ ἄλλας λέξεις εἶναι ἡ ὀριακὴ ροπὴ πρὸς κατανάλωσιν, ἀναφέρεται δηλ. εἰς τὴν ὑποκινουμένην αὔξιν τῆς ἰδιωτικῆς καταναλώσεως (ὑποκινουμένην ἀπὸ τὴν αὔξιν τοῦ Ἐθνικοῦ Εἰσοδήματος).

(ἔνθα t συμβολίζει τὴν ὄριακὴν
ροπὴν πρὸς φορολογίαν).

Οὕτως, ἐὰν ἡ ὄριακὴ ροπή πρὸς κατανάλωσιν εἶναι 0,8, ἡ ὄριακὴ
ροπή πρὸς φορολογίαν εἶναι 0,2 καὶ τὸ ποσὸν ἀξήσεως τῶν δημοσίων δα-
πανῶν διὰ μεταβιβαστικὰς πληρωμὰς εἶναι 500 ἑκατ. δρχ., θὰ ἔχωμεν :

$$\Delta Y = \frac{0,8}{1 - 0,8(1 - 0,2)} \times 500 \text{ ἑκατ. δρχ.}$$

καὶ ἐπομένως :

$$\Delta Y = 2,2 \times 500 \text{ ἑκατ. δρχ.} = 1.200 \text{ ἑκατ. δρχ.}$$

Η ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΣΗΜΑΣΙΑ ΤΩΝ ΔΗΜΟΣΙΩΝ ΔΑΠΑΝΩΝ.
 Β' Ο ΠΟΛΛΑΠΛΑΣΙΑΣΤΗΣ ΤΩΝ ΔΗΜΟΣΙΩΝ ΔΑΠΑΝΩΝ ΕΝ ΣΧΕΣΕΙ
 ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΠΟΛΛΑΠΛΑΣΙΑΣΤΗΝ ΤΩΝ ΦΟΡΩΝ

§ 1. Τὸ θεώρημα τοῦ ἰσοσκελοῦς προϋπολογισμοῦ.

Εἰς περίπτωσιν ἰσοπόσου καὶ ταυτοχρόνου αὐξήσεως τῶν δημοσίων δαπανῶν δι' ἀγορὰν ἀγαθῶν καὶ ὑπηρεσιῶν ἐκ τῆς τρεχούσης παραγωγῆς καὶ τῶν ἀμέσων φόρων, εἰς περίπτωσιν δηλαδὴ διατηρήσεως τοῦ —καθ' ὑπόθεσιν ὑφισταμένου μέχρι τοῦδε—φυσιολογικοῦ ἰσοζυγίου τοῦ Δημοσίου Προϋπολογισμοῦ, καὶ συνεπῶς ἐπιτεύξεως καὶ πάλιν ἰσοζυγίου παρὰ τὴν αὐξήσιν τῶν δημοσίων δαπανῶν, ἀλλ' εἰς ὑψηλότερον ἢ μέχρι τοῦδε ἐπίπεδον δημοσίων δαπανῶν καὶ φορολογικῶν ἐσόδων, θὰ ἐπέλθῃ αὐξήσις τοῦ Ἐθνικοῦ Εἰσοδήματος ἰσορροπίας κατὰ ποσὸν ἴσον πρὸς τὸ ποσὸν τῆς αὐξήσεως τῶν δημοσίων δαπανῶν. Συνεπῶς, εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν *θὰ ἐπιτύχωμεν ἀνύψωσιν τοῦ ἐπίπεδου ἰσορροπίας τοῦ Ἐθνικοῦ Εἰσοδήματος μὲ ἰσοσκελῆ τὸν Δημόσιον Προϋπολογισμόν.*

Ἡ ἐξήγησις τοῦ ἐκ πρώτης ὄψεως παραδόξου αὐτοῦ φαινομένου, ἥτοι ἡ ἐξήγησις τοῦ «θεωρήματος τοῦ ἰσοσκελοῦς προϋπολογισμοῦ» ἢ ἄλλως τοῦ «θεωρήματος τοῦ Haavelmo»⁽¹⁾, ὡς ἀποκαλεῖται συνήθως ἡ αὐξήσις τοῦ Ἐθνικοῦ Εἰσοδήματος δι' αὐξήσεως τῶν δημοσίων δαπανῶν, χωρὶς διατάραξιν τῆς ἰσορροπίας τοῦ δημοσίου προϋπολογισμοῦ ἢ χωρὶς αὐξήσιν τοῦ ἐλλείμματος ἢ μείωσιν τοῦ περισσεύματος τούτου —ἐὰν καθ' ὑπόθεσιν ὁ προϋπολογισμὸς ἦτο προηγουμένως ἀνισοσκελὴς— εἶναι ἡ ἀκόλουθος:

Εἰς περίπτωσιν αὐξήσεως τῶν δημοσίων δαπανῶν δι' ἀγορὰν ἀγαθῶν καὶ ὑπηρεσιῶν θὰ λάβῃ χώραν αὐτόνομος αὐξήσις τῆς συνολικῆς ἐνεργουῦς ζητήσεως, ἥτοι τῆς Ἐθνικῆς Δαπάνης, καὶ ἐπομένως ἰσόποσος αὐξήσις τῆς παραγωγῆς καὶ τοῦ Ἐθνικοῦ Εἰσοδήματος κατὰ τὸ

1. Ἐκ τοῦ ὀνόματος τοῦ οἰκονομολόγου, ὁ ὁποῖος πρῶτος διεπίστωσε τὴν δυνατότητα αὐξήσεως τοῦ Ἐθνικοῦ Εἰσοδήματος διὰ τῆς διαφυλάξεως τῆς ἰσορροπίας τοῦ Δημοσίου Προϋπολογισμοῦ εἰς ὑψηλότερον ὅμως ἢ μέχρι τοῦδε ἐπίπεδον δημοσίων δαπανῶν καὶ φορολογικῶν ἐσόδων. Σημειωτέον ὅτι τὰ πορίσματα τῆς ἐρεῦνης τοῦ Haavelmo ἀναφέρονται εἰς τὸ Ἐθνικὸν Εἰσόδημα εἰς ἀγοραίας τιμὰς, ἰσχύουν ὅμως ὑπὸ ὀρισμένας προϋποθέσεις, περὶ ὧν κατωτέρω, καὶ διὰ τὸ Ἐθνικὸν Εἰσόδημα εἰς ἀμοιβὰς συντελεστῶν.

χρηματικὸν ποσὸν τῆς αὐξήσεως τῶν δημοσίων δαπανῶν. Πέραν τῆς αὐξήσεως ὅμως ταύτης τῆς Ἐθνικῆς Δαπάνης θὰ λάβουν χώραν, ὡς διεπιστώσαμεν εἰς τὸ προηγούμενον κεφάλαιον, διαδοχικαὶ αὐξήσεις τῆς Ἐθνικῆς Δαπάνης κατ' ἀκολουθίαν τῆς διαδοχικῆς ὑποκινουμένης αὐξήσεως τῆς ἰδιωτικῆς καταναλώσεως κατὰ συνολικὸν ποσὸν προσδιοριζόμενον ἀπὸ τὴν τιμὴν τῆς ὀριακῆς ροπῆς πρὸς κατανάλωσιν. Οὕτως, ἐὰν αἱ δημόσια δαπάναι δι' ἀγορὰν ἀγαθῶν καὶ ὑπηρεσιῶν αὐξηθοῦν, ὡς εἰς τὸ παράδειγμα τοῦ προηγούμενου κεφαλαίου, κατὰ 5 δισεκατομμύρια δραχμῶν, ἡ Ἐθνικὴ Δαπάνη καὶ τὸ Ἐθνικὸν Εἰσόδημα θὰ σημειώσουν πρωτογενῆ αὐξήσιν ἐπίσης 5 δισεκατομμυρίων δραχμῶν. Πέραν ὅμως τῆς αὐξήσεως καὶ λόγῳ τῆς αὐξήσεως ταύτης θ' αὐξηθοῦν καὶ αἱ ἰδιωτικαὶ καταναλωτικαὶ δαπάναι συνολικῶς (μέχρι ἀποκαταστάσεως ἰσορροπίας) κατὰ 20 δισεκατομμύρια δραχμῶν, ἐὰν ἡ ὀριακὴ ροπὴ πρὸς κατανάλωσιν εἶναι ὡς εἰς τὸ προαναφερθὲν παράδειγμα 0,8. Συνεπῶς ἡ Ἐθνικὴ Δαπάνη καὶ τὸ Ἐθνικὸν Εἰσόδημα θὰ αὐξηθοῦν κατὰ ποσὸν 5 δισεκατομμυρίων δραχμῶν, σὺν 20 δισεκατομμύρια δραχμῶν. ἤτοι θ' αὐξηθοῦν συνολικῶς κατὰ = 25 δισεκατομμύρια δραχμῶν, πρᾶγμα ποὺ σημαίνει ὅτι ὁ πολλαπλασιαστὴς εἶναι 5.

Εἰς περίπτωσιν ὅμως κατὰ τὴν ὁποίαν ἡ αὐξήσις τῶν δημοσίων δαπανῶν καλυφθῆ δι' ἰσοπόσου αὐξήσεως τοῦ φόρου εἰσοδήματος, θὰ λάβῃ χώραν αὐξήσις τῆς Ἐθνικῆς Δαπάνης καὶ ἐπομένως τοῦ Ἐθνικοῦ Εἰσοδήματος μόνον κατὰ τὸ ποσὸν τῆς αὐξήσεως τῶν δημοσίων δαπανῶν, δηλαδὴ εἰς τὸ προαναφερθὲν παράδειγμα κατὰ 5 δισεκ. δραχμῶν. Διότι εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν *θὲν θὰ ἔχωμεν παραλλήλως πρὸς τὴν αὐξήσιν τῶν δημοσίων δαπανῶν καὶ καθ' ἅρῃ αὐξήσιν τῶν ἰδιωτικῶν καταναλωτικῶν δαπανῶν*. Δὲν θὰ ἔχωμεν δὲ καθαρὰν αὐξήσιν τῶν ἰδιωτικῶν καταναλωτικῶν δαπανῶν, διὰ τὸν λόγον ὅτι ἡ προϋπόθεσις τῆς προϊούσης καθαρᾶς αὐξήσεως τῶν συνολικῶν ἰδιωτικῶν καταναλωτικῶν δαπανῶν εἶναι ὡς εἶδομεν ἡ αὐξήσις τοῦ διαθέσιμου συνολικοῦ προσωπικοῦ εἰσοδήματος. Τὸ διαθέσιμον ὅμως συνολικὸν προσωπικὸν εἰσόδημα ἠϋξήθη μὲν κατὰ τὴν πρώτην ἤδη εἰσοδηματικὴν περίοδον—ἤτοι κατὰ τὴν περίοδον κατὰ τὴν ὁποίαν ἔλαβε χώραν αὐξήσις τῶν δημοσίων δαπανῶν—κατὰ 5 δισεκατομμύρια δραχμῶν, ἐμειώθη ὅμως κατὰ τὴν ἰδίαν περίοδον ἐπίσης κατὰ 5 δισεκατομμύρια δραχμῶν, ἤτοι κατὰ τὸ ποσὸν τῆς αὐξήσεως τοῦ φόρου εἰσοδήματος (αὐξήσεως ἢ ὁποία, ὡς ἐσημειώθη, ἐγένετο πρὸς κάλυψιν τῆς αὐξήσεως τῶν δημοσίων δαπανῶν). Συνεπῶς, *τὸ διαθέσιμον συνολικὸν προσωπικὸν εἰσόδημα οὐδεμίαν ὑπέστη καθαρὰν μεταβολήν*. Ἀφοῦ ὅμως τὸ διαθέσιμον συνολικὸν εἰσόδημα παρέμεινε ἀμετάβλητον, καὶ αἱ συνολικαὶ καταναλωτικαὶ δαπάναι θὰ παραμείνουν ἀμετάβλητοι κατὰ τὴν διαδρομὴν τῶν εἰσοδηματικῶν περιόδων, καὶ ἐπομένως *ἡ Ἐθνικὴ Δαπάνη καὶ τὸ Ἐθνικὸν Εἰσόδημα θὰ αὐξηθοῦν συνολικῶς*, ὡς ἐσημειώθη, *μόνον κατὰ τὸ ποσὸν τῆς αὐξήσεως τῶν δημοσίων δαπανῶν δι' ἀγορὰν ἀγαθῶν καὶ ὑπηρεσιῶν*. Μὲ ἄλλας λέξεις, θὰ ἐπέλθῃ μὲν αὐξήσις τοῦ Ἐθνικοῦ

Εισοδήματος κατ' ἀκολουθίαν τῆς αὐξήσεως τῶν δημοσίων δαπανῶν καὶ τῆς ἰσοπόσου αὐξήσεως τοῦ φόρου εισοδήματος, ἀλλ' ὁ *πολλαπλασιαστὴς τῶν δημοσίων δαπανῶν*, ἀκριβέστερον ὁ πολλαπλασιαστὴς τοῦ ἰσοσκελοῦς προϋπολογισμοῦ, *θα εἶναι ἴσος πρὸς τὴν μονάδα*. Ἦτοι, τὸ Ἐθνικὸν Εἰσόδημα θ' αὐξηθῇ συνολικῶς κατὰ ποσὸν ἴσον πρὸς τὸ ποσὸν αὐξήσεως τῶν δημοσίων δαπανῶν (εἰς τὸ προαναφερθὲν παράδειγμα κατὰ ποσὸν 5 δισεκατομμυρίων δραχ.) καὶ οὐχὶ κατὰ μεγαλύτερον ποσόν.

Πρὸς καλλιτέραν κατανόησιν τῆς αὐξητικῆς ἐπιδράσεως τὴν ὁποίαν ἀσκεῖ ἐπὶ τοῦ ἐπιπέδου ἰσορροπίας τοῦ Ἐθνικοῦ Εἰσοδήματος ἰσοποσος καὶ ταυτόχρονος αὐξήσεως τῶν δημοσίων δαπανῶν δι' ἀγορὰν ἀγαθῶν καὶ ὑπηρεσιῶν καὶ τοῦ φόρου εισοδήματος, παραθέτομεν τὸν ἐπόμενον πίνακα, εἰς τὸν ὁποῖον ἐμφανίζεται σαφέστερον ἢ ἐπιδράσεις τῶν δύο τούτων παραλλήλων αὐξήσεων ἐπὶ τοῦ ὕψους τοῦ Ἐθνικοῦ Εἰσοδήματος κατὰ τὴν διαδρομὴν τῶν εισοδηματικῶν περιόδων:

Πίναξ 1

Εἰσοδημ. Περίοδος	C	I	G	$Y_p = Y_f$	T_x	Y_d
ο	10.000	2.000	3.000	15.000	3.000 (15.000 × 0,20)	12.000
α	10.000	2.000	4.000	16.000 (+1.000)	4.000 (15.000 × 0,267)	12.000
β	10.000	2.000	4.000	16.000	4.000	12.000

κ. ο. κ.

Εἰς τὸ ἀνωτέρω παράδειγμα τὸ Ἐθνικὸν Εἰσόδημα ἰσορροπίας ἦτο, πρὸ τῆς αὐξήσεως τῶν δημοσίων δαπανῶν δι' ἀγορὰν ἀγαθῶν καὶ ὑπηρεσιῶν, 15.000 νομισματικαὶ μονάδες⁽¹⁾, ἐκ τοῦ εισοδήματος δὲ τούτου τὸ Κράτος ἀφήρει διὰ τοῦ φόρου εισοδήματος τὰ 20% πρὸς κάλυψιν τῶν δαπανῶν του, αἱ ὁποῖαι καθ' ὑπόθεσιν ἦσαν μόνον δαπάναι δι' ἀγορὰν ἀγαθῶν καὶ ὑπηρεσιῶν. Συνεπῶς, τὰ συνολικά του φορολογικὰ ἔσοδα ἦσαν (ὡς ἐκ τῆς μὴ λήψεως ὑπ' ὄψιν τῶν ἐμμέσων φόρων) 3.000 νομισματικαὶ μονάδες καὶ οἱ συνολικαὶ του διαπᾶναι ἐπίσης 3.000 νομισματικαὶ μονάδες, ἥτοι ὑφί-

1. Ἐθνικὸν Εἰσόδημα εἰς ἀγοραίας τιμὰς καὶ εἰς ἀμοιβὰς συντελεστῶν λόγῳ μὴ λήψεως ὑπ' ὄψιν τῶν ἐμμέσων φόρων.

στατο φυσιολογικὸν ἰσοζύγιον τοῦ Κρατικοῦ Προϋπολογισμοῦ. Κατὰ τὴν περίοδον α τὸ Κράτος αὐξάνει τὰς δαπάνας του κατὰ 1000 νομισμ. μονάδας, πρὸς διατήρησιν ὅμως τοῦ ἰσοζυγίου τοῦ προϋπολογισμοῦ του αὐξάνει τὸν κατὰ μέσον ὄρον συντελεστὴν φορολογικῆς ἐπιβαρύνσεως τοῦ Ἐθνικοῦ Εἰσοδήματος (πρὸ τῆς αὐξήσεώς του) ἀπὸ 0,20 εἰς 0,267, μὲ ἀποτέλεσμα ν' αὐξηθῶν τὰ φορολογικὰ του ἔσοδα εἰς 4.000 νομισμ. μονάδας. Τὸ ἀποτέλεσμα τῆς αὐξήσεως τῶν δημοσίων δαπανῶν δι' ἀγορὰν ἀγαθῶν καὶ ὑπηρεσιῶν κατὰ 1000 νομισμ. μονάδας εἶναι ἰσόποσος αὔξεις τῆς Ἐθνικῆς Δαπάνης καὶ τοῦ Ἐθνικοῦ Εἰσοδήματος κατὰ τὴν εἰσοδηματικὴν περίοδον α (1). Ἐρωτᾶται, θὰ λάβῃ χώραν κατὰ τὴν εἰσοδηματικὴν ταύτην περίοδον ἢ κατὰ τὴν ἐπομένην εἰσοδηματικὴν περίοδον αὔξεις (ὑποκινουμένη) καὶ τῆς Ἰδιωτικῆς Καταναλώσεως; Ἡ ἀπάντησις εἶναι: ὄχι. Δὲν θὰ λάβῃ χώραν τοιαύτη αὔξις διὰ τὸν λόγον ὅτι, ναὶ μὲν ἠδξήθη κατὰ τὴν περίοδον α τὸ Ἐθνικὸν Εἰσόδημα εἰς ἀμοιβὰς συντελεστῶν (Yf), τὸ *συνολικὸν ὅμως διαθέσιμον προσωπικὸν εἰσόδημα (Yd) παρέμεινεν ἀμετάβλητον*. Διότι ἠδξήθη μὲν τοῦτο (τὸ Yd) κατὰ 1000 νομισμ. μονάδας λόγῳ αὐξήσεως τοῦ Yf, ἐμειώθη ὅμως ἐπίσης κατὰ 1000 νομισμ. μονάδας λόγῳ ἰσώσεως τῶν συντελεστῶν τοῦ φόρου εἰσοδήματος, ἤτοι λόγῳ αὐξήσεως τῆς φορολογικῆς ἐπιβαρύνσεως τοῦ μέχρι τοῦ δε Ἐθνικοῦ Εἰσοδήματος τῶν 15.000 νομισματικῶν μονάδων, καὶ οὐχὶ λόγῳ φορολογικῆς ἐπιβαρύνσεως τῆς αὐξήσεως τοῦ Ἐθνικοῦ Εἰσοδήματος, αὐξήσεως ἢ ὁποία, ὡς ἐμφαίνεται εἰς τὸν πίνακα, δὲν φορολογεῖται. Τοῦτο σημαίνει ὅτι ἡ *Ἐθνικὴ Δαπάνη* θὰ μεταβληθῇ, καὶ δὴ *θὰ αὐξηθῇ μόνον λόγῳ αὐξήσεως καὶ κατὰ τὸ ποσὸν τῆς αὐξήσεως τῶν δημοσίων δαπανῶν δι' ἀγορὰν ἀγαθῶν καὶ ὑπηρεσιῶν*. Θὰ διατηρηθῇ δὲ ἡ αὔξις τῆς Ἐθνικῆς Δαπάνης κατὰ τὴν διαδρομὴν τῶν εἰσοδηματικῶν περιόδων εἰς τὸ ποσὸν τοῦτο (ἐφ' ὅσον βεβαίως θὰ διατηρηθῇ ἢ αὔξεις τῶν δημοσίων δαπανῶν) ἀκριβῶς διότι δὲν θὰ σημειωθῇ διὰ τὸν προεκτεθέντα λόγον ὑποκινουμένη διαδοχικὴ αὔξις τῆς ἰδιωτικῆς καταναλώσεως, αὔξις ἢ ὁποία εἶναι ἐπραγματοποιεῖτο θὰ ἀνεβίβαζε τὴν αὔξισιν τοῦ Ἐθνικοῦ Εἰσοδήματος ἰσορροπίας εἰς ποσὸν πολλαπλάσιον τοῦ ποσοῦ τῆς αὐξήσεως τῶν δημοσίων δαπανῶν.

1. Εἰς τὴν πραγματικότητα ἡ αὔξις τοῦ Ἐθνικοῦ Εἰσοδήματος θὰ πραγματοποιηθῇ κατὰ τὴν ἐπομένην εἰσοδηματικὴν περίοδον διὰ τῆς ἀναπροσαρμογῆς τῆς παραγωγῆς πρὸς τὴν αὔξισιν τῆς ζήτησεως. Χάριν ἀπλουστεύσεως ὅμως πρὸς τὸν σκοπὸν εὐχερεστερας κατανοήσεως τῆς ἀναπτύξεως ὑποθέτομεν δι' ἡ αὔξις τοῦ Ἐθνικοῦ Εἰσοδήματος λαμβάνει χώραν κατὰ τὴν ἰδίαν περίοδον καθ' ἣν ἔλαβε χώραν ἡ αὔξις τῆς Ἐθνικῆς Δαπάνης.

Τὸ ἀνωτέρω διαπιστωθὲν *ἐπεκτατικὸν ἀποτέλεσμα*, ἦτοι ἡ αὔξησης τοῦ Ἐθνικοῦ Εἰσοδήματος, *ἐπέρχεται καὶ διὰ τὸν δὲν εἶναι ταυτόχρονον ἢ αὔξησης τῶν δημοσίων δαπανῶν καὶ τῶν φόρων*, ἀλλὰ προηγείται χρονικῶς ἢ αὔξησης τῶν δημοσίων δαπανῶν καὶ ἀκολουθεῖ ἢ αὔξησης τῶν φόρων, ἢ ἀντιστρόφως προηγείται ἢ αὔξησης τῶν φόρων καὶ ἀκολουθεῖ ἢ αὔξησης τῶν δημοσίων δαπανῶν.

Πρὸς εἰκονογράφησιν τῆς πρώτης περιπτώσεως, παραθέτομεν τὸ κατωτέρω ἀριθμητικὸν παράδειγμα (πίναξ 2) εἰς τὸ ὁποῖον ἡ αὔξησης τῶν δημοσίων δαπανῶν δι' ἀγορὰν ἀγαθῶν καὶ ὑπηρεσιῶν λαμβάνει χώραν κατὰ τὴν εἰσοδηματικὴν περίοδον α, ἐνῶ ἡ αὔξησης τοῦ φόρου εἰσοδήματος ἢ γινόμενη πρὸς κάλυψιν τῆς αὐξήσεως τῶν δημοσίων δαπανῶν λαμβάνει χώραν κατὰ τὴν εἰσοδηματικὴν περίοδον β :

Π Ι Ν Α Ξ 2

Εἰσοδημ. Περίοδος	C	I	G	$Y_p = Y_f$	T_x	Y_d
ο	10.000	2.000	3.000	15.000	3.000 (15.000×0,20)	12.000
α	10.000	2.000	4.000	16.000	3.200 (15.000×0,20)	12.800
β	10.640 (β=0,8)	2.000	4.000	16.660	4.448 (16.660×0,267)	12.212
γ	10.178	2.000	4.000	16.178	4.420 (16.178×0,267)	11.758
δ	9.815	2.000	4.000	15.815	4.220 (15.815×0,267)	11.595
ε	9.685	2.000	4.000	15.685	4.187 (15.685×0,267)	11.498
κ. ο. κ.						

Ὡς προκύπτει ἐκ τοῦ πίνακος, ὁ ἑτεροχρονισμὸς τῆς αὐξήσεως τῶν δημοσίων δαπανῶν δι' ἀγορὰν ἀγαθῶν καὶ ὑπηρεσιῶν καὶ τῶν φόρων, καὶ συγκεκριμένως ἢ χρονικὴ ὑστέρησις τῆς αὐξήσεως τῶν φόρων ἐν σχέσει πρὸς τὴν αὔξησην τῶν δημοσίων δαπανῶν, εἶχεν κατὰ τὰς πρώτας εἰσοδηματικὰς περιόδους ὡς ἀποτέλεσμα αὔξησην τοῦ Ἐθνικοῦ Εἰσοδήματος κατὰ ποσὸν *μεγαλύτερον* τοῦ ποσοῦ τῆς αὐξήσεως τῶν δημοσίων δαπανῶν

δι' ἄγοράν ἀγαθῶν καὶ ὑπηρεσιῶν. Τὸ ἀποτέλεσμα τοῦτο ἐπῆλθεν κατ' ἀκο-
 λουθίαν τῆς (ὑποκινουμένης) αὐξήσεως τῆς ἰδιωτικῆς καταναλώσεως κατὰ
 τὴν περίοδον β, ἡ ὁποία εἶχεν ὡς συνέπειαν ὅτι ἡ Ἐθνικὴ Δαπάνη καὶ τὸ
 Εἰσόδημα κατὰ τὴν περίοδον ταύτην (ὡς ἄλλως τε καὶ κατὰ τὴν περίοδον γ)
 ἦτο ἀνωτέρα τοῦ ποσοῦ αὐξήσεως τῶν δημοσίων δαπανῶν. Ὀφείλεται δὲ ἡ
 ὑποκινουμένη αὕτη αὐξησης τῆς ἰδιωτικῆς καταναλώσεως εἰς τὸ γεγονός
 ὅτι ἔλαβε χώραν κατὰ τὴν εἰσοδηματικὴν περίοδον α αὐξησης τῆς Ἐθνικῆς
 Δαπάνης (λόγῳ αὐξήσεως τῶν δημοσίων δαπανῶν) καὶ ἰσόποσος αὐξησης
 τῆς παραγωγῆς καὶ τοῦ Ἐθνικοῦ Εἰσοδήματος, χωρὶς νὰ ἔχουν ἀκόμη
 ὑψωθῆ οἱ συντελεσταὶ τοῦ φόρου εἰσοδήματος, καὶ ἐπομένως ἡ αὐξησης τοῦ
 Ἐθνικοῦ Εἰσοδήματος ἐπέδρασεν αὐξητικῶς καὶ ἐπὶ τοῦ συνολικοῦ διαθε-
 σίμου εἰσοδήματος, ἥτοι προεκάλεσεν αὐξησην τούτου, αὕτη δὲ ὠδήγησεν εἰς
 αὐξησην τῆς Ἰδιωτικῆς Καταναλώσεως, μὲ τὸ ἀνώτερον σημειωθὲν ἀποτέλεσμα
 τῆς αὐξήσεως τῆς Ἐθνικῆς Δαπάνης κατὰ τὴν εἰσοδηματικὴν περίοδον β
 κατὰ πόσον μεγαλύτερον τοῦ ποσοῦ τῆς αὐξήσεως τῶν δημοσίων δαπανῶν.
 Ἀπὸ τῆς εἰσοδηματικῆς ὁμως περιόδου γ ἀρχίζει σημειουμένη βαθμιαία
 μείωσις τῆς Ἰδιωτικῆς Καταναλώσεως, ἡ ὁποία κατὰ τὴν εἰσοδηματικὴν
 περίοδον ε εἶναι μόνον 9.685. Τὸ γεγονός τῆς προοιούσης μειώσεως τῆς
 Ἰδιωτικῆς Καταναλώσεως, ὀφείλεται εἰς τὴν μειωτικὴν ἐπίδρασιν τὴν ὁποίαν
 ὡς ἐμφαίνεται εἰς τὸν πίνακα ἤσκησεν ἐπὶ τοῦ ὕψους τοῦ συνολικοῦ διαθε-
 σίμου εἰσοδήματος ἡ κατὰ τὴν περίοδον β λαβοῦσα χώραν, πρὸς τὸν σκοπὸν
 καλύψεως τῆς αὐξήσεως τῶν δημοσίων δαπανῶν, ὕψους τῶν συντελεστῶν
 τοῦ φόρου εἰσοδήματος, ἀπὸ 20% κατὰ μέσον ὄρον εἰς 26,7% κατὰ μέσον
 ὄρον. Τὸ γεγονός ὁμως τῆς βαθμιαίας, ἐκ τοῦ ἀνωτέρω λόγου, μειώσεως τῆς
 Ἰδιωτικῆς Καταναλώσεως, ἡ ὁποία ἤδη κατὰ τὴν περίοδον δ εὐρίσκειται εἰς
 ἐπίπεδον κατώτερον τοῦ πρὸ τῆς αὐξήσεως τῶν δημοσίων δαπανῶν ἐπιπέ-
 δου αὐτῆς, ἔχει ὡς συνέπειαν ὅτι ἀπὸ τῆς περιόδου γ τὸ Ἐθνικὸν Εἰσό-
 δημα σημειώνει πτώσιν, συνεχιζομένην καὶ κατὰ τὰς ἐπομένους περιόδους,
 ὡς περαιτέρω δὲ συνέπειαν ὅτι τελικῶς τὸ Ἐθνικὸν Εἰσόδημα ὑπερβαίνει
 τὸ πρὸ τῆς αὐξήσεως τῶν δημοσίων δαπανῶν ποσοῦν αὐτοῦ κατὰ ποσοῦν μι-
 κροτέρον τοῦ ποσοῦ τῆς αὐξήσεως τῶν δημοσίων δαπανῶν. Τοῦτο εἶναι
 εὐλόγον, διότι ἡ συνολικὴ καθαρὰ αὐξησης τῆς Ἐθνικῆς Δαπάνης ὑπολεί-
 πεται τῆς αὐξήσεως τῶν δημοσίων δαπανῶν δι' ἄγοράν ἀγαθῶν καὶ ὑπηρε-
 σιῶν κατὰ τὸ ποσοῦν τῆς συνολικῆς μειώσεως τῆς Ἰδιωτικῆς Καταναλώσεως.
 Ὡς εἶναι εὐνόητον, ἡ μείωσις τῆς Ἰδιωτικῆς Καταναλώσεως θὰ εἶναι τόσον
 μεγαλύτερα (ἢ μικρότερα) ὅσον ὑψηλότερα (ἢ χαμηλότερα) εἶναι ἡ τιμὴ τῆς
 ὀριακῆς ροπῆς πρὸς κατανάλωσιν. Ἐὰν ἡ τιμὴ τῆς ὀριακῆς ροπῆς πρὸς κα-
 τανάλωσιν εἶναι χαμηλή, δὲν θὰ ἔχη λάβει χώραν, μετὰ τὴν ἀποκατάστασιν
 ἰσορροπίας, πτώσις τῆς Ἰδιωτικῆς Καταναλώσεως κάτω τοῦ πρὸ τῆς αὐξή-
 σεως τῶν δημοσίων δαπανῶν ἐπιπέδου αὐτῆς, καὶ συνεπῶς ἡ Ἐθνικὴ Δα-
 πάνη καὶ τὸ Ἐθνικὸν Εἰσόδημα θ' αὐξηθοῦν συνολικῶς κατὰ ποσοῦν ἴσον

πρὸς τὸ ποσὸν τῆς αὐξήσεως τῶν δημοσίων δαπανῶν δι' ἀγορὰν ἀγαθῶν καὶ ὑπηρεσιῶν.

Πρὸς εἰκονογράφησιν τῆς δευτέρας, ὡς ἄνω περιπτώσεως, ἦτοι τῆς περιπτώσεως χρονικῆς ὑστερήσεως τῆς αὐξήσεως τῶν δημοσίων δαπανῶν ἐν σχέσει πρὸς τὴν αὐξησιν τῶν φόρων, παραθέτομεν τὸ κατωτέρω παράδειγμα (πίναξ 3):

Π Ι Ν Α Ξ 3

Εἰσοδ. Περίοδος	C	I	G	$Y_p=Y_i$	Td	Yd
ο	10.000	2.000	3.000	15.000	3.000 (15.000 × 0,20)	12.000
α	10 000	2.000	3.000	15.000	4.000 (15.000 × 0,267)	11.000
β	9.200 (β=0,8)	2.000	4.000	15.200	4.058 (15.200 × 0,267)	11.142
γ	9.314	2.000	4.000	15.314	4.088 (15.314 × 0,267)	11.226
δ	9.381	2.000	4.000	15.381	4.106 (15.381 × 0,267)	11.275
ε	9.420	2.000	4.000	15.420	4.117 (15.420 × 0,267)	11.303

κ. ο. κ.

Ἐκ τοῦ παραδείγματος τοῦ πίνακος 3 προκύπτει ὅτι εἰς τὴν δευτέραν περιπτώσιν, θὰ λάβῃ μὲν χώραν αὐξησις τοῦ Ἐθνικοῦ Εἰσοδήματος ἰσορροπίας, ἔπειτα ἀπὸ δεδομένην αὐξησιν τῶν δημοσίων δαπανῶν δι' ἀγορὰν ἀγαθῶν καὶ ὑπηρεσιῶν, ἢ αὐξησις ὅμως τοῦ Ἐθνικοῦ Εἰσοδήματος θὰ ὑπολειφθῇ τῆς αὐξήσεως τῶν δημοσίων δαπανῶν. Καὶ ἐδῶ ἡ διαφορὰ μεταξὺ ποσοῦ αὐξήσεως τῶν δημοσίων δαπανῶν καὶ ποσοῦ αὐξήσεως τοῦ Ἐθνικοῦ Εἰσοδήματος ἰσορροπίας ὀφείλεται εἰς τὴν μειωτικὴν ἐπίδρασιν τὴν ὁποίαν ἡ αὐξησις τῶν φόρων ἀσκεῖ ἐπὶ τοῦ ὕψους τοῦ συνολικοῦ διαθέσιμου εἰσοδήματος, ἐπίδρασιν ἢ ὁποία δὲν ἐξουδετεροῦται ἀπὸ τὴν αὐξησιν τοῦ Ἐθνικοῦ Εἰσοδήματος λόγω αὐξήσεως τῶν δημοσίων δαπανῶν, διότι ἡ αὐξησις τῶν δημοσίων δαπανῶν λαμβάνει χώραν εἰς χρόνον μεταγενέστερον τοῦ χρόνου αὐξήσεως τῶν φόρων. Ἐνῶ ἐὰν ἐλάμβανε αὕτη χώραν ταυτοχρόνως μὲ τὴν αὐξησιν τῶν φόρων, ἢ μειωτικὴ ἐπίδρασις τῆς αὐξήσεως τῶν φόρων ἐπὶ τοῦ συνολικοῦ διαθέσιμου εἰσοδήματος θὰ ἐξουδετεροῦτο πλήρως (ὡς τοῦτο συμβαίνει εἰς τὸ παράδειγμα τοῦ πίνακος 1) ἀπὸ τὴν αὐξητικὴν ἐπίδρασιν τῆς αὐξήσεως τῶν δημοσίων δαπανῶν καὶ τοῦ Ἐθνικοῦ Εἰσοδήματος ἐπὶ τοῦ συνολικοῦ διαθέσιμου εἰσοδήματος.

Ἡ ἐκ τοῦ ἀνωτέρω λόγου μείωσις τοῦ διαθέσιμου συνολικοῦ εἰσοδή-

ματος ἀσκει μειωτικὴν ἐπίδρασιν καὶ ἐπὶ τῆς ἰδιωτικῆς καταναλώσεως, ἐπίδρασιν ἢ ὁποία εἶναι βεβαίως σημαντικὴ ὅταν ἡ ὀριακὴ ροπὴ πρὸς κατανάλωσιν εἶναι σημαντικὴ — ὡς εἶναι εἰς τὸ παράδειγμα τοῦ ἀνωτέρου πίνακος Β—, ἢ δὲ μείωσις τῆς ἰδιωτικῆς καταναλώσεως ἐξασθενίζει τὴν αὐξητικὴν ἐπίδρασιν τὴν ὁποίαν ἀσκεῖ ἐπὶ τοῦ Ἐθνικοῦ Εἰσοδήματος ἢ αὐξησης τῶν δημοσίων δαπανῶν δι' ἀγορὰν ἀγαθῶν καὶ ὑπηρεσιῶν, μὲ τελικὸν ἀποτέλεσμα νὰ ὑπολείπεται, ὡς καὶ ἀνωτέρω ἐσημειώθη, ἡ αὐξησης τοῦ Ἐθνικοῦ Εἰσοδήματος τῆς αὐξήσεως τῶν δημοσίων δαπανῶν.

Τὸ συμπέρασμα τὸ ὁποῖον προκύπτει ἐκ τῆς ἀνωτέρου συντόμου ἀναλύσεως εἶναι ὅτι διὰ τὴν ἐπίτευξιν ὅσον τὸ δυνατόν μεγαλυτέρου ἐπεκτατικοῦ ἀποτελέσματος ἐκ τῆς αὐξήσεως τῶν δημοσίων δαπανῶν καὶ τῶν φόρων, δὲν ἀρκεῖ ἡ αὐξησης νὰ εἶναι ἰσόποσος, ἀλλὰ πρέπει αὕτη νὰ εἶναι καὶ τ α ὕ τ ὁ χ ρ ο ν ο ς.

§ 2. Ὁ πολλαπλασιαστής τῶν δημοσίων δαπανῶν ἐν σχέσει πρὸς τὸν πολλαπλασιαστὴν τῶν φόρων.

Εἰς τὸ αὐτὸ ὡς ἄνω συμπέρασμα, περὶ τῆς αὐξητικῆς ἐπιδράσεως τὴν ὁποίαν ἀσκεῖ ἐπὶ τοῦ ἐπιπέδου τοῦ Ἐθνικοῦ Εἰσοδήματος ἰσόπουρος αὐξήσις τῶν δημοσίων δαπανῶν καὶ τῶν φόρων καταλήγομεν, ἐὰν κáινωμεν χρῆσιν ἀλγεβρικῶν μέσων ἀποδείξεως. Πρὸς τοῦτο λαμβάνομεν ὑπ' ὄψιν τὸν πολλαπλασιαστὴν τῶν δημοσίων δαπανῶν, ὁ ὁποῖος ὑπὸ τὴν προϋπόθεσιν μὴ φορολογικῆς καλύψεως αὐτῶν εἶναι, ὡς διεπιστώσαμεν εἰς τὸ προηγουμένον κεφάλαιον :

$$K_g = \frac{\Delta Y}{\Delta G} = \frac{1}{1-\beta}$$

Ἐὰν τώρα ἐγκαταλείψωμεν τὴν ἄνωτέρω προϋπόθεσιν καὶ λάβωμεν ὑπ' ὄψιν ὅτι ἡ αὐξήσις τῶν δημοσίων δαπανῶν εἰς τὴν πραγματικότητα καλύπτεται δι' αὐξήσεως τῶν (ἀμέσων) φόρων, καὶ συγκεκριμένως τοῦ φόρου εἰσοδήματος, τότε θὰ πρέπει, διὰ νὰ προσδιορίσωμεν τὸ συνολικὸν ἐπεκτατικὸν ἀποτέλεσμα, ἥτοι τὸ συνολικὸν ποσὸν τῆς λόγῳ αὐξήσεως τῶν δημοσίων δαπανῶν αὐξήσεως τοῦ Ἐθνικοῦ Εἰσοδήματος ἰσορροπίας, νὰ χρησιμοποιήσωμεν καὶ τὸν πολλαπλασιαστὴν τῶν φόρων καὶ ν' ἀφαιρέσωμεν τὸν πολλαπλασιαστὴν αὐτὸν ἀπὸ τὸν πολλαπλασιαστὴν τῶν δημοσίων δαπανῶν. Θὰ πρέπει δὲ νὰ τὸν ἀφαιρέσωμεν διὰ τὸν λόγον ὅτι **ὁ πολλαπλασιαστής τῶν φόρων εἶναι ἀρνητικός, εἶναι δὲ οὗτος κατὰ μίαν μονάδα μικρότερος τοῦ πολλαπλασιαστοῦ τῶν δημοσίων δαπανῶν** (αὐτοτελῶς ἐξεταζομένων). Ἦτοι ἔχομεν :

$$K_{tx} = - \frac{\beta}{1-\beta}$$

(ἐνθα K_{tx} συμβολίζει τὸν πολλαπλασιαστὴν τῶν φόρων, καὶ β συμβολίζει, ὡς εἶδομεν, τὴν ὀριακὴν ροπὴν πρὸς κατανάλωσιν).

Οὕτως, ἐὰν ἡ τιμὴ τῆς ὀριακῆς ροπῆς πρὸς κατανάλωσιν εἶναι καθ' ὑπόθεσιν 0,8 καὶ τὸ ποσὸν τῆς αὐξήσεως τοῦ φόρου εἰσοδήματος εἶναι 500 ἑκατομ. δραχ., τὸ ποσὸν μειώσεως τοῦ Ἐθνικοῦ Εἰσοδήματος ἰσορροπίας θὰ εἶναι ἴσον πρὸς :

$$- \frac{0,8}{1-0,8} \times 500 \text{ ἑκατ. δραχ.},$$

ἥτοι ἴσον πρὸς: $- 4 \times 500 \text{ ἑκατ. δραχ.} = - 2 \text{ δισεκ. δραχ. (')}.$

1. Μὲ ἄλλας λέξεις, τὸ ποσὸν μειώσεως τοῦ Ἐθνικοῦ Εἰσοδήματος κατ' ἀκολουθίαν αὐξήσεως τοῦ φόρου εἰσοδήματος, χωρὶς παράλληλον αὐξήσιν τῶν δημοσίων δαπανῶν, εἶναι μεγαλύτερον τοῦ ποσοῦ αὐξήσεως τοῦ φόρου, ὅσον δὲ μεγαλύτερον ὅσον ὑψηλοτέρα εἶναι ἡ τιμὴ τῆς ὀριακῆς ροπῆς πρὸς

Ἐάν, ἀντὶ ν' αὐξηθῆ ὁ φόρος εἰσοδήματος κατὰ τὸ ἀνωτέρω ποσόν, μειωθῶν αἱ δημόσιαι δαπάναι δι' ἀγορὰν ἀγαθῶν καὶ ὑπηρεσιῶν κατὰ τὸ αὐτὸ ποσόν, ἡ μείωσις τοῦ Ἐθνικοῦ Εἰσοδήματος ἰσορροπίας θὰ εἶναι ἴση πρὸς:

$$\frac{1}{1-0,8} \cdot (-500 \text{ ἑκατ. δραχ.})$$

ἦτοι ἴση πρὸς $5 \times (-500 \text{ ἑκατ. δραχ.}) = -2,5 \text{ δισεκατ. δραχ.}$

Ὁ λόγος διὰ τὸν ὅποιον ὁ πολλαπλασιαστικὸς τῶν φόρων εἶναι ἀρνητικὸς εἶναι ὅτι οἱ φόροι ἀσκοῦν ἐπὶ τοῦ Ἐθνικοῦ Εἰσοδήματος ἐπιδράσιν ἀντίθετον ἐκείνης τὴν ὁποίαν ἀσκοῦν αἱ δημόσιαι δαπάναι δι' ἀγορὰν ἀγαθῶν καὶ ὑπηρεσιῶν. Ὁ λόγος δὲ διὰ τὸν ὅποιον ὁ πολλαπλασιαστικὸς τῶν φόρων εἶναι κατὰ μιαν μονάδα μικρότερος τοῦ πολλαπλασιαστοῦ τῶν δημοσίων δαπανῶν δι' ἀγορὰν ἀγαθῶν καὶ ὑπηρεσιῶν εἶναι ὅτι αἱ δημόσιαι δαπάναι δι' ἀγορὰν ἀγαθῶν καὶ ὑπηρεσιῶν ἐπιδρῶσιν, ὡς καὶ αἱ ἰδιωτικαὶ αὐτόνομοι ἐπενδύσεις, ἀπ' εὐθείας ἐπὶ τοῦ Ἐθνικοῦ Εἰσοδήματος, μέσῳ δὲ τῆς ἐπιδράσεως ταύτης ἐπιδρῶσιν καὶ ἐπὶ τῆς ἰδιωτικῆς καταναλώσεως καὶ διὰ τῆς δευτέρας ταύτης ἀσκοῦν νέαν, δευτερογενῆ ὁμως, ἐπίδρασιν ἐπὶ τῆς ἰδιωτικῆς καταναλώσεως καὶ τοῦ Ἐθνικοῦ Εἰσοδήματος, ἐπὶ τῆς ἰδιωτικῆς καταναλώσεως, κ. ο. κ. Ἐνῶ οἱ φόροι, ὁ φόρος εἰσοδήματος εἰδικώτερον, ἐπιδρᾷ ἐπὶ τοῦ διαθεσίμου προσωπικοῦ εἰσοδήματος, διὰ τούτου ἐπιδρᾷ ἐπὶ τῆς ἰδιωτικῆς καταναλώσεως καὶ διὰ μέσου τῆς ἐπιδράσεως ταύτης ἀσκεῖ ἐπίδρασιν ἐπὶ τοῦ Ἐθνικοῦ Εἰσοδήματος ἦτοι ἐπιδρᾷ ἐπὶ τοῦ Ἐθνικοῦ Εἰσοδήματος μόνον ἐμμέσως⁽¹⁾.

κατανάλωσιν. Αὐτὸ ὀφείλεται εἰς τὸ ὅτι ἡ αὐξητικὸς τοῦ φόρου εἰσοδήματος καὶ ἡ συνεπείᾳ ταύτης μείωσις τοῦ διαθεσίμου εἰσοδήματος ὀδηγεῖ εἰς αὐτόνομον μείωσιν τῶν ἰδιωτικῶν καταναλωτικῶν δαπανῶν, ἡ ὁποία πάλιν προκαλεῖ μείωσιν τοῦ Ἐθνικοῦ Εἰσοδήματος, ἐκ τῆς ὁποίας προκύπτει περαιτέρω (ὑποκινουμένη ὁμως) μείωσις τῶν ἰδιωτικῶν καταναλωτικῶν δαπανῶν, περαιτέρω μείωσις τοῦ Ἐθνικοῦ Εἰσοδήματος κ.ο.κ., τῆς μείωσεως τοῦ Ἐθνικοῦ Εἰσοδήματος συνεχιζομένης μέχρι ἀποκαταστάσεως τῆς ἐκ τῆς αὐξήσεως τοῦ φόρου διαταραχθείσης ἰσορροπίας, εἰς τὴν ὁποίαν τὸ συνολικὸν ποσὸν μείωσεως τοῦ Ἐθνικοῦ Εἰσοδήματος προσδιορίζεται ἀπὸ τὸ ποσὸν αὐξήσεως τοῦ φόρου εἰσοδήματος καὶ ἀπὸ τὴν τιμὴν τῆς ὀριακῆς ροπῆς πρὸς κατανάλωσιν.

1. Ὅταν π. χ. αὐξηθῶν αἱ δημόσιαι δαπάναι δι' ἀγορὰν ἀγαθῶν καὶ ὑπηρεσιῶν καθ' ὀρισμένον ποσόν, θὰ ἔχωμεν αὐτόνομον αὐξῆσιν τῆς συνολικῆς ἐνεργοῦς ζητήσεως καθ' ὅλον κληρον τὸ ποσὸν αὐτὸ καὶ διαδοχικὰς ὑποκινουμένης αὐξήσεις τῆς ἰδιωτικῆς καταναλώσεως. Ἐνῶ ὅταν μειωθῆ ὁ φόρος εἰσοδήματος καθ' ὀρισμένον ποσόν θὰ ἔχωμεν αὐτόνομον αὐξῆσιν τῆς συν. ἐνεργοῦς ζητήσεως (αὐτόνομον αὐξῆσιν τῆς ἰδιωτικῆς καταναλώσεως) κατὰ ποσὸν μικρό-

Οὕτως, ἐὰν μειωθῶν αἱ δημόσιαι δαπάναι δι' ἀγορὰν ἀγαθῶν καὶ ὑπηρεσιῶν κατὰ 1000, θὰ ἔχωμεν ὡς ἄμεσον ἀποτέλεσμα μείωσιν τῆς Ἐθνικῆς Δαπάνης καὶ τοῦ Ἐθνικοῦ Εἰσοδήματος κατὰ 1000, μείωσιν ἐντεῦθεν τῆς ἰδιωτικῆς καταναλώσεως π.χ. κατὰ 800 (ὄριακὴ ροπὴ πρὸς κατανάλωσιν 0,8) καὶ δευτερογενῆ μείωσιν τοῦ Ἐθνικοῦ Εἰσοδήματος κατὰ 800. Ἐνῶ ἐὰν αὐξηθῇ ὁ φόρος εἰσοδήματος κατὰ 1000 θὰ ἔχωμεν μείωσιν τῆς ἰδιωτικῆς καταναλώσεως κατὰ 800 καὶ ὡς ἔμμεσον ἀποτέλεσμα μείωσιν τοῦ Ἐθνικοῦ Εἰσοδήματος κατὰ 800. Μὲ ἄλλας λέξεις ἐὰν ἐντοπίσωμεν εἰς ὠρισμένον χρονικὸν διάστημα τὴν διαδικασίαν τοῦ πολλαπλασιαστοῦ, ἢ μείωσις τῶν δημοσίων δαπανῶν κατὰ 1000 θὰ ἔχη ὡς συνέπειαν μείωσιν τοῦ Ἐθνικοῦ Εἰσοδήματος κατὰ 1800 ἔνῳ ἢ αὐξήσις τοῦ φόρου εἰσοδήματος κατὰ τὸ αὐτὸ ποσὸν θὰ ἔχη ὡς συνέπειαν μείωσιν τοῦ Ἐθνικοῦ Εἰσοδήματος κατὰ 800, ἦτοι ὁ πολλαπλασιαστὴς τοῦ φόρου θὰ εἶναι κατὰ μίαν μονάδα μικρότερος τοῦ πολλαπλασιαστοῦ τῶν δημοσίων δαπανῶν δι' ἀγορὰν ἀγαθῶν καὶ ὑπηρεσιῶν.

Ἐὰν ληφθῇ ὑπ' ὄψιν (ὡς ἐλήφθη ὑπ' ὄψιν καὶ κατὰ τὴν ἐξέτασιν τοῦ πολλαπλασιαστοῦ τῶν δημοσίων δαπανῶν — βλ. προηγούμενον κεφάλαιον) ὅτι εἰς τὴν πραγματικότητά ἡ ὄριακὴ ροπὴ πρὸς φορολογίαν εἶναι μεγαλύτερα τοῦ μηδενός, τότε ὁ πολλαπλασιαστὴς τῶν φόρων δὲν θὰ εἶναι ἴσος

πρὸς — $\frac{\beta}{1-\beta}$ ἀλλὰ θὰ ἔχωμεν :

$$Kt_x = - \frac{\beta}{1-\beta(1-t)}$$

(ἐνθα t συμβολίζει τὴν ὄριακὴν ροπὴν πρὸς φορολογίαν).

Οὕτως, ἐὰν ἡ τιμὴ τοῦ t εἶναι 0,2, καὶ ἡ τιμὴ τοῦ β εἶναι ὡς εἰς τὸ προηγούμενον παράδειγμα 0,8, τὸ δὲ ποσὸν τῆς αὐξήσεως τῶν φόρων εἶναι ὡς εἰς τὸ παράδειγμα ἐκεῖνο 500 ἑκατομ. δραχ., τὸ ποσὸν τῆς συνολικῆς μείωσεως τοῦ Ἐθνικοῦ Εἰσοδήματος θὰ εἶναι ἴσον πρὸς :

$$-\frac{0,8}{1-0,8(1-0,2)} \times 500 \text{ ἑκατ. δραχ.} = -\frac{0,80}{0,36} \times 500 \text{ ἑκατομ. δραχ.}$$

Συνεπῶς ἡ μείωσις θὰ εἶναι ἴση πρὸς :

$$-2,2 \times 500 \text{ ἑκατομ. δραχ.} = -1.100 \text{ ἑκατ. δραχ.}$$

Εἰς περίπτωσιν λοιπὸν ἰσοπόσου αὐξήσεως τῶν δημοσίων δαπανῶν δι' ἀγορὰν ἀγαθῶν καὶ ὑπηρεσιῶν καὶ τοῦ φόρου εἰσοδήματος, τὸ ποσὸν τῆς

τεροῦν τοῦ ποσοῦ μείωσεως τοῦ φόρου, ἦτοι τοῦ ποσοῦ αὐξήσεως τοῦ διαθέσιμου εἰσοδήματος. Ἀντιστοίχως δὲ μικρότεροι θὰ εἶναι καὶ αἱ διαδοχικαὶ ὑποκρινόμεναι αὐξήσεις τῆς ἰδιωτικῆς καταναλώσεως.

συνολικῆς, μετὰ τὴν ἀποκατάστασιν ἰσορροπίας, αὐξήσεως τοῦ Ἐθνικοῦ Εἰσοδήματος εἰς ἀμοιβὰς συντελεστῶν θὰ ἰσοῦται πρὸς :

$$\Delta Y = \left(\frac{1}{1-\beta} \cdot \Delta G \right) - \left(\frac{\beta}{1-\beta} \cdot \Delta T_x \right)$$

Δοθέντος ὅμως ὅτι $\Delta G = \Delta T_x$, ἡ ἀνωτέρω ἐξίσωσις δύναται νὰ διατυπωθῇ καὶ ὡς ἀκολούθως :

$$\Delta Y = \left(\frac{1}{1-\beta} - \frac{1}{1-\beta} \right) \cdot \Delta G$$

Λύοντες τὴν ἀνωτέρω ἐξίσωσιν θὰ ἔχωμεν :

$$\Delta Y = \frac{1-\beta}{1-\beta} \cdot \Delta G$$

καὶ

$$\Delta Y = 1 \cdot \Delta G$$

Ἀντικαθιστῶντες ἤδη τὸ ΔG διὰ τοῦ 1000, ἦτοι διὰ τοῦ ποσοῦ κατὰ τὸ ὁποῖον εἰς τὸ ἀνωτέρω παράδειγμα ἔλαβε χώραν αὐξήσις τῶν δημοσίων δαπανῶν δι' ἀγορὰν ἀγαθῶν καλυφθεῖσα δι' ἰσοπόσου αὐξήσεως τοῦ φόρου εἰσοδήματος, θὰ ἔχωμεν :

$$\Delta Y = 1 \times 1000 = 1000$$

Ἦτοι καταλήγομεν εἰς τὸ αὐτὸ συμπέρασμα εἰς τὸ ὁποῖον εἶχομεν καὶ προηγουμένως καταλήξει χωρὶς τὴν χρησιμοποίησιν ἀλγεβρικῶν μέσων ἀποδείξεως (βλ. πίνακα 8), εἰς τὸ συμπέρασμα δηλ. ὅτι ἡ κατὰ 1000 νομισματικὸς μονάδας αὐξήσις τῶν δημοσίων δαπανῶν καὶ τοῦ φόρου εἰσοδήματος ἔχει ὡς ἀποτέλεσμα αὐξήσιν τοῦ Ἐθνικοῦ Εἰσοδήματος ἰσορροπίας κατὰ τὸ αὐτὸ ποσόν.

Ἡ σημασία τοῦ θεωρήματος τοῦ ἰσοσκελοῦς προϋπολογισμοῦ ἔγκειται εἰς τὸ ὅτι βοηθεῖ τοῦτο νὰ ἐξετασθῇ ὑπὸ νέον φῶς τὸ πρόβλημα τῆς οὐδετερότητος τοῦ ἰσοσκελοῦς προϋπολογισμοῦ ἐναντι τοῦ εἰσοδηματικοῦ ρεύματος. Ἡ γενομένη ἀνωτέρω διαπίστωσις θὰ μᾶς ἐπιτρέψῃ νὰ διαπιστώσωμεν εἰς τὸ οἰκτεῖον κεφάλαιον τοῦ τμήματος περὶ Δημοσίου Προϋπολογισμοῦ, ὅτι *διὰν ἐπιτευχθῇ φυσιολογικὸν ἰσοζύγιον τούτου εἰς ὑψηλότερον ἢ μέχρι τοῦδε ἐπίπεδον δημοσίων δαπανῶν καὶ φορολογικῶν ἐσό-*

δων, ὁ φυσιολογικῶς ἰσοσκελῆς προϋπολογισμὸς δὲν θὰ εἶναι οὐδέτερος ἔναντι τοῦ εἰσοδήματος ρεύματος, ἀλλὰ θὰ προκαλέσῃ ἐν ἰσχυρίῳ τούτου καὶ συνεπῶς θὰ ὀδηγήσῃ εἰς αὐξήσιν τῆς χρηματικῆς Ἑθνικῆς Δαπάνης, ἢ ὅποια εἶναι δυνατόν νὰ δημιουργήσῃ πληθωρικὰς πιέσεις εἰς τὴν Οἰκονομίαν. Ἀντιθέτως, ἡ ἐπιτευξὶς φυσιολογικοῦ ἰσοζυγίου εἰς τὸν Δημόσιον Προϋπολογισμὸν εἰς χαμηλότερον ἢ μέχρι τοῦδε ἐπίπεδον δημοσίων δαπανῶν καὶ φορολογικῶν ἐσόδων θὰ ἔχῃ ὡς ἀποτέλεσμα ἐξασθένησιν τοῦ εἰσοδηματικοῦ ρεύματος, συνεπῶς καὶ πάλιν ὁ φυσιολογικῶς ἰσοσκελῆς προϋπολογισμὸς δὲν θὰ εἶναι οὐδέτερος ἔναντι τοῦ εἰσοδηματικοῦ ρεύματος.

Ἐκτὸς τούτου, τὸ θεώρημα τοῦ ἰσοσκελοῦς προϋπολογισμοῦ εἶναι χρησιμὸν διὰ τὰς πρακτικὰς ἀνάγκας τῆς δημοσιονομικῆς πολιτικῆς ἀκρόμῃ καὶ διότι ἀποδεικνύεται δι' αὐτοῦ ἡ δυνατότης καταπολεμήσεως μιᾶς περιορισμένης κάμψεως τῆς οἰκονομικῆς δραστηριότητος καὶ ἀνυψώσεως τοῦ ἐπιπέδου τοῦ Ἑθνικοῦ Εἰσοδήματος διὰ τῆς αὐξήσεως τῶν δημοσίων δαπανῶν δι' ἀγορὰν ἀγαθῶν καὶ ὑπηρεσιῶν, χωρὶς νὰ καταστῇ πρὸς τοῦτο ἀναγκαία ἡ σύναψις δημοσίων δανείων καὶ ἡ διόγκωσις τοῦ Δημοσίου χρέους.

Τέλος, διὰ τοῦ θεωρήματος τοῦ ἰσοσκελοῦς προϋπολογισμοῦ ἀποδεικνύεται, ὡς θὰ ἴδωμεν εἰς ἐπομένην παράγραφον, ἡ δυνατότης ἀνυψώσεως τοῦ ἐπιπέδου οἰκονομικῆς δραστηριότητος, ὅταν εἶναι τοῦτο χαμηλόν, ἀκόμῃ τοῦ ἐπιπέδου οἰκονομικῆς δραστηριότητος τοῦ Ἑθνικοῦ Εἰσοδήματος μέσῳ τῆς αὐξήσεως καὶ διὰ τῆς ἀνακατανομῆς τοῦ Ἑθνικοῦ Εἰσοδήματος μέσῳ τῆς αὐξήσεως τῶν φόρων τῶν βαρυνόντων τοὺς ἀνωτέρους καὶ μεσαίους εἰσοδηματικοὺς ὁμίλους καὶ ἰσοπόσου αὐξήσεως τῶν κοινωνικοῦ χαρακτῆρος μεταβιβαστικῶν πληρωμῶν, ἢ δυνατότης δηλ. ἀσκήσεως οἰκονομικῆς καὶ κοινωνικῆς πολιτικῆς. Ταῦτοχρόνως ὅμως καταδεικνύεται ὁ κίνδυνος πληθωρικῆς ὑψώσεως τῶν τιμῶν, ὅταν ἡ διὰ τῆς αὐξήσεως τῶν ἀμέσων φόρων καὶ τῶν μεταβιβαστικῶν πληρωμῶν ἐπερχομένη αὐξήσις τῆς Ἰδιωτικῆς Καταναλωτικῆς Δαπάνης λαμβάνῃ χώραν ὑπὸ συνθήκας πλήρους ἀπασχολήσεως καὶ ἐπομένως ἀνελαστικότητος τῆς προσφορᾶς ἀγαθῶν.

§ 3. Παράγοντες προσδιορίζοντες τὸ μέγεθος τοῦ ἐπεκτατικοῦ ἀποτελέσματος ἐκ δεδομένης αὐξήσεως τῶν δημοσίων δαπανῶν δι' ἀγορὰν ἀγαθῶν καὶ ὑπηρεσιῶν καὶ ἰσοπόσου αὐξήσεως τῶν ἀμέσων φόρων.

Τὸ μέγεθος τοῦ ἐπεκτατικοῦ ἀποτελέσματος τὸ ὅποιον ἐπέροχεται, δηλ. τὸ ποσὸν κατὰ τὸ ὅποιον αὐξάνει τὸ Ἑθνικὸν Εἰσόδημα ἰσορροπίας ἔπειτα ἀπὸ δεδομένην αὐξήσιν τῶν δημοσίων δαπανῶν δι' ἀγορὰν ἀγαθῶν καὶ ὑπηρεσιῶν, καλυπτομένην ἀπὸ ἰσοπόσον καὶ ταῦτ ὅχρονον αὐξήσιν τῶν φόρων, προσδιορίζεται ἀπὸ ὠρισμένους παράγοντας περὶ ὧν κατωτέρω:

α) Τὸ θεώρημα τοῦ ἰσοσκελοῦς προϋπολογισμοῦ, ὡς ἀνελύθη εἰς τὴν

παράγραφον 1, Ισχύει ὑπὸ τὴν προϋπόθεσιν ὅτι *ἡ ὀριακὴ ροπή πρὸς φορολογίαν εἶναι ἴση πρὸς τὸ μηδέν*, καὶ ὅτι συνεπῶς ἡ αὐξητικὴ ἐπίδρασις τὴν ὁποίαν ἡ αὔξεις τῶν δημοσίων δαπανῶν δι' ἀγορὰν ἀγαθῶν καὶ ὑπηρεσιῶν ἄσκει ἐπὶ τοῦ συνολικοῦ διαθεσίμου προσωπικοῦ εἰσοδήματος (ἐπὶ τοῦ Yd) δὲν ὑπολείπεται τῆς αὐξητικῆς ἐπιδράσεως τὴν ὁποίαν ἄσκει αὕτη ἐπὶ τοῦ Ἐθνικοῦ Εἰσοδήματος (ἐπὶ τοῦ Yf) καὶ ἐπομένως $\Delta Yd = \Delta Yf$. Ὅταν ἡ προϋπόθεσις αὕτη ἐγκαταλειφθῇ καὶ ληφθῇ ὑπ' ὄψιν ὅτι εἰς τὴν πραγματικότητα ἔν μέρος τῆς αὐξήσεως τοῦ Ἐθνικοῦ Εἰσοδήματος τῆς προερχομένης ἐκ τῆς αὐξήσεως τῶν δημοσίων δαπανῶν ἀφαιρεῖται διὰ τοῦ φόρου εἰσοδήματος, τότε *τὸ ποσὸν αὐξήσεως τοῦ Ἐθνικοῦ Εἰσοδήματος ἰσορροπίας εἶναι μικρότερον τοῦ ποσοῦ αὐξήσεως τῶν δημοσίων δαπανῶν*.

Πράγματι, ὅταν ληφθῇ ὑπ' ὄψιν ὅτι ἡ ὀριακὴ ροπή πρὸς φορολογίαν εἶναι μεγαλύτερα τοῦ μηδενός, τότε ἡ μειωτικὴ ἐπίδρασις τὴν ὁποίαν ἄσκει ἐπὶ τοῦ συνολικοῦ διαθεσίμου εἰσοδήματος ἡ αὔξεις τῶν συντελεστῶν τοῦ φόρου εἰσοδήματος (ἡ γενομένη πρὸς τὸν σκοπὸν καλύψεως τῆς αὐξήσεως τῶν δημοσίων δαπανῶν) εἶναι ἰσχυροτέρα τῆς αὐξητικῆς ἐπιδράσεως τὴν ὁποίαν ἄσκει ἐπὶ τοῦ συνολικοῦ διαθεσίμου εἰσοδήματος ἡ λόγῳ αὐξήσεως τῶν δημοσίων δαπανῶν αὔξεις τοῦ Ἐθνικοῦ Εἰσοδήματος, δοθέντος ὅτι ἡ ἐκ τῆς αὐξήσεως τῶν δημοσίων δαπανῶν καὶ τοῦ Ἐθνικοῦ Εἰσοδήματος αὔξεις τοῦ συνολικοῦ διαθεσίμου εἰσοδήματος εἶναι μικρότερα τῆς αὐξήσεως τοῦ Ἐθνικοῦ Εἰσοδήματος κατὰ ποσοστὸν ἴσον πρὸς τὴν τιμὴν τῆς ὀριακῆς ροπῆς πρὸς φορολογίαν, ἥτοι κατὰ τὸ ποσοστὸν τῆς αὐξήσεως τοῦ Ἐθνικοῦ Εἰσοδήματος τὸ ὁποῖον ἀφηρέθη διὰ τοῦ φόρου εἰσοδήματος. Ἐὰν π. χ. τὸ ποσὸν αὐξήσεως τῶν δημοσίων δαπανῶν καὶ τοῦ φόρου εἰσοδήματος εἶναι 1.000, ἡ δὲ ὀριακὴ ροπή πρὸς φορολογίαν εἶναι 0,2, τότε τὸ συνολικὸν διαθεσίμου προσωπικὸν εἰσόδημα θὰ ὑποστῇ τὴν ἐπίδρασιν δύο ἀντιθέτων καὶ διαφόρου ἐντάσεως παραγόντων: Ἀφ' ἑνός θὰ ὑποστῇ τοῦτο μείωσιν κατὰ 1.000, λόγῳ τῆς κατὰ τὸ ποσὸν αὐτὸ αὐξήσεως τοῦ φόρου εἰσοδήματος τῆς γενομένης πρὸς κάλυψιν τῆς ἰσοπόσου αὐξήσεως τῶν δημοσίων δαπανῶν, καὶ ἀφ' ἑτέρου θὰ σημειώσῃ αὐξῆσιν κατὰ 800, λόγῳ τῆς κατὰ 1.000 αὐξήσεως τῶν δημοσίων δαπανῶν καὶ τοῦ Ἐθνικοῦ Εἰσοδήματος, αὐξήσεως ἡ ὁποία μὲ ὀριακὴν ροπήν πρὸς φορολογίαν 0,2 θὰ ἔχη ὡς συνέπειαν αὐξῆσιν τοῦ συνολικοῦ διαθεσίμου εἰσοδήματος κατὰ 800. Συνεπῶς, ἡ κατὰ ἀμεταβολὴν ἡ ὁποία θὰ ἐπέλθῃ εἰς τὸ ὕψος τοῦ συνολικοῦ διαθεσίμου εἰσοδήματος θὰ εἶναι —200. *Μείωσις ὅμως τοῦ συνολικοῦ διαθεσίμου εἰσοδήματος θὰ ἀσκήσῃ μειωτικὴν ἐπίδρασιν ἐπὶ τῶν συνολικῶν ἰδιωτικῶν καταναλωτικῶν δαπανῶν. Κατὰ τὸ ποσὸν δὲ τῆς μειώσεως τῆς ἰδιωτικῆς καταναλώσεως θὰ ἐξουδετερωθῇ ἡ ἐπίδρασις τὴν ὁποίαν ἠσκησεν ἐπὶ τοῦ ὕψους τῆς Ἐθνικῆς Δαπάνης ἡ αὐξῆσις τῶν δημοσίων δαπανῶν δι' ἀγορὰν ἀγαθῶν καὶ ὑπηρεσιῶν.* Ἡ συνέπεια θὰ εἶναι ὅτι ὅταν ἀποκατασταθῇ ἰσορροπία

ή αύξησης τῆς Ἐθνικῆς Δαπάνης καὶ ἐπομένως τοῦ Ἐθνικοῦ Εἰσοδήματος θὰ εἶναι μικροτέρα τῆς αὐξήσεως τῶν δημοσίων δαπανῶν. Ἡ συνέπεια δηλ. θὰ εἶναι ὅτι ἡ πολλαπλασιαστὴς τῶν δημοσίων δαπανῶν θὰ εἶναι μικρότερος τῆς μονάδος.

Πρὸς καλλιτέραν κατανόησιν τούτου παραθέτομεν τὸ κατωτέρω ἀριθμητικὸν παράδειγμα, εἰς τὸ ὁποῖον ἀρχικῶς λαμβάνεται ὡς δεδομένον ὅτι ἡ ὀριακὴ ροπή πρὸς φορολογίαν, συμβολιζομένη διὰ τοῦ t , εἶναι ἴση πρὸς τὸ μηδὲν (πίναξ 4), ἐν συνεχείᾳ δὲ ὅτι εἶναι αὕτη μεγαλύτερα τοῦ μηδενός, καὶ συγκεκριμένως ἔχει τιμὴν 0,2 (πίναξ 4α).

Πίναξ 4 Θεώρημα Ἴσοσκελοῦς Προϋπολογισμοῦ ($t = 0$)

<p>Αὐξήσεις Td^* 1000 νομισμ. μονάδες ἐὰν $\beta^{**} = 0,8$:</p> <p>Αὐτόνομο μείωσις C^* = - 800 ν.μ. ἐὰν $t = 0$:</p> <p>Συνολικὴ μείωσις C ἴση πρὸς:</p> $- 800 \times \frac{1}{1-0,8} = -800 \times 5 = -4.000 \text{ ν.μ.}$ <p>Ἦτοι συνολ. μείωσις C = - 4.000 ν.μ.</p>	<p>Αὐξήσεις G^{***} 1000 νομισμ. μονάδες Αὐξήσεις Ἐθν. Εἰσοδήματος 1000 ν. μ. ἐὰν $t = 0$, $\beta = 0,8$:</p> <p>Ἦτοι ποκινουμένη συνολικὴ αὐξήσεις C ἴση πρὸς:</p> $\left(1000 \times \frac{1}{1-0,8} \right) - 1000 =$ $= (1000 \times 5) - 1000 = 4.000 \text{ ν.μ.}$ <p>Ἦτοι συνολ. αὐξήσεις C = 4.000 ν.μ. Συνεπῶς: G + 1000 C ἀμεταβλ. Ἐθν. Δαπάνη + 1000 Πολλαπλασιαστὴς = 1</p>
--	---

* Td συμβολίζει τὸν φέρον εἰσοδήματος.

** β συμβολίζει τὴν ὀρ. ροπήν πρὸς καταν. ἀλῶσιν καὶ δὴ τὴν σχέσιν $\frac{\Delta C}{\Delta Td}$

*** C συμβολίζει τὴν ἰδιωτ. κατανάλωσιν.

**** G συμβολίζει τὰς δημοσίας δαπάνας δι' ἀγορὰν ἀγαθῶν καὶ ὑπηρεσιῶν.

Πίναξ 4α Θεώρημα Ἴσοσκελοῦς Προϋπολογισμοῦ ($t > 0$)

<p>Αὐξήσεις Td 1000 νομισμ. μονάδες ἐὰν $\beta = 0,8$:</p> <p>Αὐτόνομο μείωσις C = - 800 ν.μ. ἐὰν $t = 0,2$:</p> <p>Συνολικὴ μείωσις C ἴση πρὸς:</p> $- 800 \times \frac{1}{1 - 0,8(1-0,2)} = - 800 \times$ $2,77 = - 2\ 216 \text{ ν.μ.}$ <p>Ἦτοι συνολ. μείωσις C = - 2 216 ν.μ.</p>	<p>Αὐξήσεις G 1000 νομισμ. μονάδες Αὐξήσεις Ἐθν. Εἰσοδήμ. 1000 ν. μ. ἐὰν $t = 0,2$, $\beta = 0,8$:</p> <p>Ἦτοι ποκινουμένη συνολικὴ αὐξήσεις C ἴση πρὸς:</p> $\left(1000 \times \frac{1}{1 - 0,8(1 - 0,2)} \right) - 1000 =$ $= (1000 \times 2,77) - 1000 = 1.770 \text{ ν.μ.}$ <p>Ἦτοι, συνολ. αὐξήσεις C = 1.770 ν.μ. Συνεπῶς: G + 1000 C - 446 (καθαρὰ μείωσις ἰδιωτ. καταν.). Ἐθν. Δαπάνη + 554 Πολλαπλασιαστὴς = 0,55</p>
---	---

Κατωτέρω προβαίνομεν εἰς μαθηματικὴν ἐπεξήγησιν τῶν παρατεθέντων εἰς τὴν προηγούμενην σελίδα δύο πινάκων :

Ἐὰν λάβωμεν ὡς δεδομένον ὅτι ἡ ὄριακὴ ροπὴ πρὸς φορολογίαν εἶναι μεγαλύτερα τοῦ μηδενός, τότε θὰ πρέπει ἡ ἐξίσωσις τῆς σελίδος 407 νὰ τροποποιηθῇ ὡς ἀκολούθως :

$$\Delta Y = \left[\frac{1}{1 - \beta (1 - t)} \cdot \Delta G \right] - \left[\frac{\beta}{1 - \beta (1 - t)} \cdot \Delta t x \right]$$

ἐνθα t συμβολίζει τὴν ὄριακὴν ροπὴν πρὸς φορολογίαν, ἥτοι τὸ ποσοστὸν αὐξήσεως τοῦ Ἐθνικοῦ Εἰσοδήματος τὸ ὁποῖον ἀφαιρεῖται διὰ τῆς φορολογίας, καὶ γενικώτερον τὴν σχέσιν τῆς μεταβολῆς τῶν ἐσόδων ἐκ τοῦ φόρου εἰσοδήματος πρὸς τὴν μεταβολὴν τοῦ Ἐθνικοῦ Εἰσοδήματος).

Ἀντικαθιστώντες τὰ σύμβολα δι' ἀριθμῶν καὶ λαμβάνοντες ὡς δεδομένον ὅτι $\Delta G = \Delta T x = 1.000$, $t = 0,2$ καὶ $\beta = 0,8$ ἔχομεν :

$$\Delta Y = \left(\frac{1}{1 - 0,8 (1 - 0,2)} \right) \times 1.000 - \left(\frac{0,8}{1 - 0,8 (1 - 0,2)} \right) \times 1.000$$

λύοντες τὴν ἐξίσωσιν ταύτην ἔχομεν :

$$\Delta Y = \left(\frac{1}{1 - 0,64} \times 1.000 \right) - \left(\frac{0,8}{1 - 0,64} \times 1.000 \right)$$

καὶ

$$\Delta Y = (2,77 \times 1.000) - (2,22 \times 1.000) = 550$$

Ἦτοι ἡ αὐξήσις τοῦ Ἐθνικοῦ Εἰσοδήματος θὰ εἶναι, ὅταν θὰ ἔχη ἀποκατασταθῇ ἰσορροπία, μικροτέρα τῆς αὐξήσεως τῶν δημοσίων δαπανῶν.

β) Ἡ δευτέρα ἀναγκαία προϋπόθεσις ὑπὸ τὴν ὁποίαν ἰσχύει τὸ θεώρημα τοῦ ἰσοσκελοῦς προϋπολογισμοῦ εἶναι ὅτι ἡ αὐξήσις τοῦ φόρου εἰσοδήματος, ἢ γινομένη πρὸς κάλυψιν τῆς αὐξήσεως τῶν δημοσίων δαπανῶν,

οὐδεμίαν ἀσκεῖ μειωτικὴν ἐπίδρασιν ἐπὶ τοῦ μεγέθους τῶν αὐτονόμων (καθαρῶν) ἰδιωτικῶν ἐπενδύσεων παγίου κεφαλαίου. Ὅταν δὲν πληροῦται ἡ προϋπόθεσις αὕτη, ὅταν δηλ. ἡ αὔξησις τοῦ φόρου εἰσοδήματος πρὸς κάλυψιν τῶν δημοσίων δαπανῶν ὀδηγῆ εἰς μείωσιν τῶν ἰδιωτικῶν ἐπενδύσεων, τότε τὸ ἐπεκτατικὸν ἀποτέλεσμα ἐπὶ τοῦ ὕψους τοῦ Ἐθνικοῦ Εἰσοδήματος, τὸ ὁποῖον θὰ προέλθῃ ἐκ δεδομένης αὐξήσεως τῶν δημοσίων δαπανῶν, θὰ εἶναι τόσον μικρότερον ὅσον μεγαλυτέρα θὰ εἶναι ἡ μειωτικὴ ἐπίδρασις τῆς ὑψώσεως τῶν συντελεστῶν τοῦ φόρου εἰσοδήματος ἐπὶ τῶν ἰδιωτικῶν ἐπενδύσεων. Μὲ ἄλλας λέξεις, εἰς περίπτωσιν δυσμενοῦς ἐπηρεασμοῦ τῶν ἰδιωτικῶν ἐπενδύσεων ὑπὸ τῆς αὐξήσεως τοῦ φόρου εἰσοδήματος, τῆς γενομένης πρὸς κάλυψιν τῆς αὐξήσεως τῶν δημοσίων δαπανῶν, ὁ πολλαπλασιαστικὸς τῶν δημοσίων δαπανῶν θὰ εἶναι μικρότερος τῆς μονάδος, ἔστω καὶ ἐὰν ἡ ὀριακὴ ροπή πρὸς φορολογίαν εἶναι ἴση πρὸς τὸ μηδέν, ὁπότε καὶ τὸ ἐπεκτατικὸν ἀποτέλεσμα θὰ εἶναι ἀντιστοίχως μικρότερον ἐν συγκρίσει πρὸς τὸ ἀποτέλεσμα τὸ ὁποῖον θὰ ἐπήρχετο ἐὰν ὁ πολλαπλασιαστικὸς ἦτο ἴσος πρὸς τὴν μονάδα. Μὲ ἄλλας λέξεις, *τὸ Ἐθνικὸν Εἰσοδήμα θὰ αὐξηθῆ συνολικῶς εἰς περίπτωσιν δυσμενοῦς ἐπηρεασμοῦ τῶν ἰδιωτικῶν ἐπενδύσεων ἐκ τῆς αὐξήσεως τοῦ φόρου εἰσοδήματος κατὰ ποσὸν μικρότερον τοῦ ποσοῦ αὐξήσεως τῶν δημοσίων δαπανῶν.* Τοῦτο θὰ συμβῆ διότι ἡ μείωσις τῶν ἰδιωτικῶν ἐπενδύσεων ἡ ὁποία σημαίνει ἰσόποσον αὐτόνομον μείωσιν τῆς ἐνεργοῦς ζητήσεως, ἐξουδετεροῦσαν ἐν μέρει τὴν ἐκ τῆς αὐξήσεως τῶν δημοσίων δαπανῶν αὐτόνομον αὔξησιν τῆς ἐνεργοῦς ζητήσεως, θὰ ἀσκήσῃ προϋποθέσαν μειωτικὴν ἐπίδρασιν καὶ ἐπὶ τῶν ἰδιωτικῶν καταναλωτικῶν δαπανῶν. Ἡ μείωσις δὲ τῆς Ἐθνικῆς Δαπάνης, ἡ ὁποία θὰ προέλθῃ ἐκ τῆς μειώσεως τῶν ἰδιωτικῶν ἐπενδύσεων καὶ τῆς ἐντεῦθεν μειώσεως τῶν ἰδιωτικῶν καταναλωτικῶν δαπανῶν, θὰ ἐνισχύσῃ τὴν μειωτικὴν ἐπίδρασιν τὴν ὁποίαν θ' ἀσκήσῃ ἐπὶ τῆς Ἐθνικῆς Δαπάνης ἡ μείωσις τῆς ἰδιωτικῆς καταναλώσεως λόγῳ αὐξήσεως τοῦ φόρου εἰσοδήματος καὶ μειώσεως ἐντεῦθεν τοῦ συνολικοῦ διαθεσίμου προσωπικοῦ Εἰσοδήματος. Ἡ συνολικὴ μείωσις τῆς Ἐθνικῆς Δαπάνης, ἡ ὁποία θὰ προκύψῃ ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν ὄλων αὐτῶν τῶν παραγόντων, θὰ ἐξουδετερώσῃ (περισσότερον ἢ ὀλιγώτερον, ἀναλόγως τοῦ βαθμοῦ τῆς ἐπιδράσεως ταύτης) τὴν αὔξησιν τῆς Ἐθνικῆς Δαπάνης, ἡ ὁποία θὰ προκύψῃ ἐκ τῆς αὐξήσεως τῶν δημοσίων δαπανῶν καὶ τῆς ἐντεῦθεν αὐξήσεως τῆς Ἰδιωτικῆς Καταναλώσεως. *Ἐὰν μάλιστα ἡ συνολικὴ μειωτικὴ ἐπίδρασις ἐπὶ τῆς Ἐθνικῆς Δαπάνης ἐκ τῆς αὐξήσεως τοῦ φόρου εἰσοδήματος* (μείωσις διαθεσίμου προσωπικοῦ εἰσοδήματος—μείωσις Ἰδιωτικῆς Καταναλώσεως, μείωσις Ἰδιωτικῶν Ἐπενδύσεων—μείωσις Ἰδιωτικῆς καταναλώσεως) *εἶναι ἴση πρὸς τὴν συνολικὴν αὐξητικὴν ἐπίδρασιν ἐπὶ τῆς Ἐθνικῆς Δαπάνης ἐκ τῆς αὐξήσεως τῶν δημοσίων δαπανῶν* (αὔξησις τῶν δημοσίων δαπανῶν—αὔξησις τῆς Ἰδιωτικῆς Καταναλώσεως), *τότε τὸ ποσὸν συνολικῆς αὐξήσεως τοῦ Ἐθνικοῦ Εἰσοδήματος θὰ εἶναι ἴσον πρὸς τὸ μηδέν.*

Ἐὰν δέ, ἢ κατὰ τὰ ἀνωτέρω συνολικὴ μειωτικὴ ἐπίδρασις ἐπὶ τῆς Ἐθνικῆς Δαπάνης εἶναι ἰσχυροτέρα τῆς ἐκ τῆς αὐξήσεως τῶν δημοσίων δαπανῶν συνολικῆς αὐξητικῆς ἐπιδράσεως ἐπὶ τῆς Ἐθνικῆς Δαπάνης, τότε ἡ αὐξήσις τῶν δημοσίων δαπανῶν ἀντὶ τῆς ὁδηγήσει εἰς αὐξήσιν θὰ ὁδηγήσῃ εἰς μείωσιν τοῦ Ἐθνικοῦ Εἰσοδήματος.

γ) Ἡ τρίτη προϋπόθεσις ἰσχύος τοῦ θεωρήματος τοῦ ἰσοσκελοῦς προυπολογισμοῦ εἶναι ὅτι *ἡ ὄριακὴ ροπὴ πρὸς κατανάλωσιν ἐκείνων τῶν ὁποίων αὐξάνει τὸ διαθέσιμον εἰσόδημα, κατ' ἀκολουθίαν τῆς αὐξήσεως τῶν δημοσίων δαπανῶν, εἶναι ἡ ἴδια*, δηλ. ἔχει τὴν αὐτὴν τιμὴν, *μὲ τὴν ὄριακὴν ροπὴν πρὸς κατανάλωσιν ἐκείνων τῶν ὁποίων μειοῦται τὸ διαθέσιμον εἰσόδημα κατ' ἀκολουθίαν τῆς ὑψώσεως τῶν συντελεστῶν τοῦ φόρου εἰσοδήματος*. Ὅταν δὲν πληροῦται ἡ προϋπόθεσις αὕτη, καὶ ἐπομένως ὅταν ἡ ὄριακὴ ροπὴ πρὸς κατανάλωσιν ἐνὸς μέρους τοῦ πληθυσμοῦ εἶναι διάφορος τῆς ὄριακῆς ροπῆς πρὸς κατανάλωσιν τοῦ ὑπολοίπου μέρους τοῦ πληθυσμοῦ, τὸ ἀποτέλεσμα τῆς αὐξήσεως τῶν δημοσίων δαπανῶν καὶ τῶν συντελεστῶν τοῦ φόρου εἰσοδήματος θὰ εἶναι αὐξήσις τοῦ Ἐθνικοῦ Εἰσοδήματος κατὰ ποσὸν μικρότερον ἢ μεγαλύτερον τοῦ ποσοῦ αὐξήσεως τῶν δημοσίων δαπανῶν.

Ἐπομένως π. χ. ὅτι ἡ αὐξήσις τῶν δημοσίων δαπανῶν ἀφορᾷ τὰς δαπάνας δι' ἐπισκευὴν ἢ κατασκευὴν ὁδῶν, τὸ μέγιστον δὲ μέρος ἢ καὶ τὸ σύνολον τῆς αὐξήσεως ταύτης δημιουργεῖ εἰσοδήματα εἰς ἄτομα ἀνήκοντα εἰς τοὺς κατωτέρους εἰσοδηματικούς ὁμίλους τοῦ πληθυσμοῦ (δηλ. εἰς μικρογεωργοὺς κατοικοῦντας εἰς τὰς περιοχὰς εἰς τὰς ὁποίας γίνονται τὰ ἔργα ὁδοποιίας). Ἐπομένως περαιτέρω ὅτι τὰ χρήματα διὰ τὴν κατασκευὴν τῶν ἀνωτέρω ἔργων ἐξευρίσκονται διὰ τῆς ὑψώσεως τῶν συντελεστῶν τοῦ φόρου εἰσοδήματος εἰς τὰ ἀνωτέρω εἰσοδηματικὰ κλιμάκια. Εἰς τὴν περίπτωσιν αὕτην ἡ ὄριακὴ ροπὴ πρὸς κατανάλωσιν τῶν ἀτόμων εἰς τὰ ὁποῖα διοχετεύεται, ὑπὸ μορφὴν καταβολῆς ἡμερομισθίων, τὸ μέγιστον μέρος τῆς ἀγοραστικῆς δυνάμεως ἢ ὁποῖα εἰσέρρουσεν εἰς τὸ Δημόσιον Ταμεῖον διὰ τῆς ὑψώσεως τῶν συντελεστῶν τοῦ φόρου εἰσοδήματος εἶναι ἀναμφισβητήτως μεγαλύτερα τῆς ὄριακῆς ροπῆς πρὸς κατανάλωσιν τῶν ἀτόμων τὰ ὁποῖα ὑπεβλήθησαν εἰς πρόσθετα φορολογικὰ βάρη πρὸς κάλυψιν τῶν χρηματικῶν δαπανῶν διὰ τὴν κατασκευὴν τῶν ἀνωτέρω ἔργων. Εἶναι δὲ καθ' ὑπόθεσιν ἡ ὄριακὴ ροπὴ πρὸς κατανάλωσιν τῶν ἀτόμων τῆς πρώτης κατηγορίας 0,8, ἐνῶ εἶναι μόνον 0,6 ἡ ὄριακὴ ροπὴ πρὸς κατανάλωσιν τῶν ἀτόμων τῆς δευτέρας κατηγορίας. Κατ' ἀκολουθίαν τοῦ γεγονότος τούτου θὰ λάβῃ χώραν αὐτόνομος καθαρὰ αὐξήσις τῆς συνολικῆς ἰδιωτικῆς καταναλώσεως.

Ὅπως, εἰς τὴν ἀνωτέρω περίπτωσιν θὰ ἔχωμεν αὐτόνομον αὐξήσιν τῆς συνολικῆς ζήτησεως ὄχι μόνον λόγῳ τῆς αὐτονόμου αὐξήσεως τῶν δημοσίων δαπανῶν δι' ἀγορὰν ἀγαθῶν καὶ ὑπηρεσιῶν, ἀλλὰ καὶ λόγῳ τῆς κατὰ τ' ἀνωτέρω αὐτονόμου αὐξήσεως τῆς ἰδιωτικῆς καταναλώσεως. Συνε-

πῶς καὶ τὸ συνολικὸν ἐπεκτατικὸν ἀποτέλεσμα, δηλ. τὸ συνολικὸν ποσὸν αὐξήσεως τοῦ Ἐθνικοῦ Εἰσοδήματος ὅταν ἀποκατασταθῇ ἰσορροπία, θὰ εἶναι εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν μεγαλύτερον παρ' ὅσον θὰ ἦτο ἐὰν δὲν ἐλάμβανε χώραν αὐτόνομος αὐξήσις τῆς ἰδιωτικῆς καταναλώσεως. Ἀφοῦ ὅμως ἡ συνολικὴ αὐξήσις τοῦ Ἐθνικοῦ Εἰσοδήματος εἶναι κατὰ τ' ἀνωτέρω ἴση πρὸς τὸ ποσὸν αὐξήσεως τῶν δημοσίων δαπανῶν, εἰς ἣν περιπίπτει δὲν ἐπέρχεται αὐτόνομος αὐξήσις τῆς ἰδιωτικῆς καταναλώσεως, ἡ αὐξήσις τοῦ Ἐθνικοῦ Εἰσοδήματος θὰ εἶναι μεγαλύτερα τοῦ ποσοῦ αὐξήσεως τῶν δημοσίων δαπανῶν, ὅταν παραλλήλως πρὸς τὴν αὐξήσιν τῶν δημοσίων δαπανῶν λαμβάνῃ χώραν καὶ αὐτόνομος αὐξήσις τῆς ἰδιωτικῆς καταναλώσεως ὅποτε θὰ ἔχωμεν καὶ ὑποκινουμένην αὐξήσιν ταύτης. Μὲ ἄλλας λέξεις, εἰς τὴν δευτέραν αὐτὴν περίπτωσιν ὁ πολλαπλασιαστὴς τῶν δημοσίων δαπανῶν θὰ εἶναι μεγαλύτερος τῆς μονάδος (¹), ἔστω καὶ ἐὰν ἡ ὀριακὴ ροπὴ πρὸς φορολογίαν εἶναι μεγαλύτερα τοῦ μηδενός.

δ) Ἡ τετάρτη προϋπόθεσις ἰσχύος τοῦ θεωρήματος τοῦ ἰσοσκελοῦς προϋπολογισμοῦ εἶναι ὅτι *παρὰ μένον* ἀμετάβλητα τὰ ἔσοδα τοῦ Δημοσίου ἐκ τῶν ἐμμέσων φόρων, παρὰ τὴν αὐξήσιν τῆς Ἐθνικῆς Δαπάνης καὶ τῆς παραγωγῆς. Χωρὶς τὴν προϋπόθεσιν αὐτὴν—ἦτοι διὰ λήψεως ὑπ' ὄψιν ὅτι εἰς τὴν πραγματικότητα ἡ αὐξήσις τῶν συναλλαγῶν καὶ τῆς συνολικῆς ζητήσεως κατ' ἀκολουθίαν τῆς αὐξήσεως τῶν δημοσίων δαπανῶν δι' ἀγορὰν ἀγαθῶν καὶ ὑπηρεσιῶν ἔχει ὡς συνέπειαν αὐξήσιν τῆς φορολογητέας ὕλης καθ' ὅσον ἀφορᾷ τοὺς ἐμμέσους φόρους καὶ αὐξήσιν εἰς ἀντίστοιχον βαθμὸν τῶν ἐσόδων ἐκ τῶν φόρων τούτων—ἡ συνολικὴ αὐξήσις τοῦ Ἐθνικοῦ Εἰσοδήματος εἰς ἀμοιβὰς συντελεστῶν ὑπολείπεται τοῦ ποσοῦ αὐξήσεως τῶν δημοσίων δαπανῶν δι' ἀγορὰν ἀγαθῶν καὶ ὑπηρεσιῶν κατὰ τὸ ποσὸν τῆς (αὐτομάτου) αὐξήσεως τῶν ἐσόδων ἐκ τῶν ἐμμέσων φόρων.

1. Τὸ συμπέρασμα τοῦτο προκύπτει καὶ ἀλγεβρικῶς. Ἐὰν β_1 εἶναι ἡ ὀριακὴ ροπὴ πρὸς κατανάλωσιν τῶν ἀτόμων τῶν ὁποίων ἐμειώθη τὸ διαθέσιμον εἰσόδημα λόγω ὑψώσεως τῶν συντελεστῶν τοῦ φόρου εἰσοδήματος καὶ β_2 εἶναι ἡ ὀριακὴ ροπὴ πρὸς κατανάλωσιν τῶν ἀτόμων τῶν ὁποίων ἠυξήθη τὸ εἰσόδημα λόγω αὐξήσεως τῶν δημοσίων δαπανῶν δι' ἀγορὰν ἀγαθῶν καὶ ὑπηρεσιῶν. Ἐάν, περαιτέρω, $\beta_1=0,6$ καὶ $\beta_2=0,8$ καὶ $\Delta T_x = \Delta G = 500.000.000$ δρχ., τότε τὸ ποσὸν αὐξήσεως τοῦ Ἐθνικοῦ Εἰσοδήματος θὰ εἶναι:

$$\Delta Y = \frac{1-\beta_1}{1-\beta_2} \cdot \Delta T_x \quad \text{καὶ} \quad \Delta Y = \frac{1-0,6}{1-0,8} \times 500.000.000 \text{ δρχ.} = 1.000.000.000 \text{ δρχ.}$$

Συνεπῶς, εἰς τὸ ἀνωτέρω παράδειγμα ὁ πολλαπλασιαστὴς τῶν δημοσίων δαπανῶν ἢ πολλαπλασιαστὴς τοῦ ἰσοσκελοῦς προϋπολογισμοῦ θὰ εἶναι 2. Τοῦτο ὅμως ὑπὸ τὴν προϋπόθεσιν ὅτι ἡ ὀριακὴ ροπὴ πρὸς φορολογίαν εἶναι ἴση πρὸς τὸ μηδὲν (ἐὰν εἶναι αὐτὴ μεγαλύτερα τοῦ μηδενός, τὸ ποσὸν αὐξήσεως τοῦ Ἐθνικοῦ Εἰσοδήματος θὰ εἶναι ἀντιστοιχῶς μικρότερον, πάντως ὅμως θὰ ὑπερβαίῃ τοῦτο τὸ ποσὸν αὐξήσεως τῶν δημοσίων δαπανῶν δι' ἀγορὰν ἀγαθῶν).

Με άλλας λέξεις ὁ πολλαπλασιαστής τῶν δημοσίων δαπανῶν δι' ἀγορὰν ἀγαθῶν καὶ ὑπηρεσιῶν, ὅταν ἡ αὐξήσις αὐτῶν καλύπτεται δι' ἰσοπόσου αὐξήσεως τῶν ἀμέσων φόρων, εἶναι ὑπὸ τὴν ἀνωτέρω προϋπόθεσιν μικρότερος τῆς μονάδος, ἔστω καὶ ἂν ἡ ὀριακὴ ροπή πρὸς φορολογίαν εἶναι ἴση πρὸς τὸ μηδέν. Ὑπολείπεται δὲ ἀκόμη περισσότερο τῆς μονάδος, ὅταν ἡ ὀριακὴ ροπή πρὸς φορολογίαν εἶναι μεγαλύτερα τοῦ μηδενός.

ε) Ἡ τελευταία, καὶ αὐτονόητος ἄλλως τε, προϋπόθεσις τῆς ἰσχύος τοῦ θεωρήματος τοῦ ἰσοσκελοῦς προϋπολογισμοῦ εἶναι ὅτι *δλόκληρον τὸ ποσὸν αὐξήσεως τῶν δημοσίων δαπανῶν δι' ἀγορὰν ἀγαθῶν καὶ ὑπηρεσιῶν ἀφορᾷ ἀγαθὰ καὶ ὑπηρεσίας ἐκ τῆς ἐγχωρίου παραγωγῆς*. Ὅταν δὲν συμβαίνει τοῦτο, ὅταν π.χ. τὸ ἥμισυ τοῦ ποσοῦ αὐξήσεως τῶν δημοσίων δαπανῶν τῆς καλυφθείσης δι' αὐξήσεως τοῦ φόρου εἰσοδήματος, ἀφορᾷ εἰς προϊόντα εἰσαχθέντα ἐκ τοῦ Ἐξωτερικοῦ, τότε ἡ αὐξητικὴ ἐπίδρασις τῆς αὐξήσεως τῶν δημοσίων δαπανῶν ἐπὶ τοῦ ὕψους τοῦ Ἐθνικοῦ Εἰσοδήματος θὰ εἶναι ἤδη κατὰ τὴν πρώτην εἰσοδηματικὴν περίοδον εἰς ποσὸν μικροτέρα τῆς αὐξήσεως τῶν δημοσίων δαπανῶν. Διὰ τὴν ὑπολογίσωμεν τὸ ποσὸν τῆς μεταβολῆς τοῦ Ἐθνικοῦ Εἰσοδήματος εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν, θὰ πρέπει νὰ πολλαπλασιάσωμεν τὸν πολλαπλασιαστὴν τῶν δημοσίων δαπανῶν $(\frac{1}{1-\beta})$ ἐπὶ τὸ ποσὸν αὐξήσεως τῶν δημοσίων δαπανῶν μείον τὸ

ποσὸν αὐξήσεως τοῦ ἔλλειμματος ἢ μειώσεως τοῦ περισσεύματος τοῦ ἰσοζυγίου τρεχουσῶν συναλλαγῶν μετὰ τῆς Ἀλλοδαπῆς⁽¹⁾—αὐξήσεως ἢ μειώσεως ἢ ὁποῖα προῆλθεν ἐκ τῆς αὐξήσεως τῶν εἰσαγωγῶν ὑπὲρ τὰς ἐξαγωγὰς κατ' ἀκολουθίαν τῆς αὐξήσεως τῶν δημοσίων δαπανῶν δι' ἀγορὰν προϊόντων παραχθέντων εἰς τὸ ἔξωτερικόν—ὅποτε θὰ ἔχωμεν :

$$\Delta Y = \left[\frac{1}{1-\beta} \cdot (\Delta G - \Delta E) \right] - \left[\frac{\beta}{1-\beta} \cdot \Delta T_x \right]$$

Ἐὰν ὑποθέσωμεν ὅτι β εἶναι 0,6, ΔG εἶναι 1.000 καὶ ΔE (δηλ. αὐξήσις τοῦ ἔλλειμματος τοῦ ἰσοζυγίου τρεχουσῶν συναλλαγῶν μετὰ τῆς Ἀλλοδαπῆς) εἶναι 500, τότε ἀντικαθιστῶντες εἰς τὴν ἀνωτέρω ἐξίσωσιν τὰ σύμβολα δι' ἀριθμῶν θὰ ἔχωμεν :

$$\Delta Y = \left[\frac{1}{1-0,6} \times (1000-500) \right] - \left[\frac{0,6}{1-0,6} \times 1.000 \right]$$

ἔξ οὗ προκύπτει :

$$\Delta Y = (2,5 \times 500) - (1,5 \times 1000)$$

καὶ

$$\Delta Y = 1.250 - 1.500 = - 250$$

1. Ὡς γνωστόν, τὸ πλεόνασμα ἢ τὸ ἔλλειμμα τοῦ ἰσοζυγίου τρεχουσῶν συναλλαγῶν μετὰ τῆς ἀλλοδαπῆς ἀποτελεῖ ἀντιστοίχως ἐπένδυσιν ἢ ἀρνητικὴν ἐπένδυσιν εἰς τὸ ἔξωτερικόν, ἢ ὁποῖα εἶναι ἰσοδύναμος πρὸς τὰς αὐτονόμους ἰδιωτικὰς ἐπενδύσεις εἰς τὸ ἔσωτερικόν ἢ πρὸς τὰς δημοσίας δαπάνας δι' ἀγορὰν ἀγαθῶν καὶ ὑπηρεσιῶν.

Με ἄλλας λέξεις, ἀντὶ αὐξήσεως θὰ ἔχωμεν εἰς τὴν ἄνωτέρω περίπτωσιν μείωσιν τοῦ Ἐθνικοῦ Εἰσοδήματος, ὅταν θὰ ἔχη ἀποκατασταθῆ ἡ διὰ τῆς αὐξήσεως τῶν δημοσίων δαπανῶν καὶ τῶν φόρων διαταραχθεῖσα ἰσορροπία. Βεβαίως ἡ μείωσις τοῦ Ἐθνικοῦ Εἰσοδήματος θὰ εἶναι πολὺ μεγαλύτερα, ὅταν μεγαλύτερον—παρ' ὅσον ὑπετέθη ἄνωτέρω—μέρος τῆς αὐξήσεως τῶν δημοσίων δαπανῶν ἀφορᾷ προϊόντα εἰσαχθέντα ἐκ τοῦ Ἐξωτερικοῦ, καὶ τόσον μεγαλύτερα ὅσον περισσότερο ἢ ὀριακὴ ροπὴ πρὸς φορολογίαν (ἢ ὅποια εἰς τὸ ἄνωτέρω παράδειγμα εἶναι ἴση πρὸς τὸ μηδέν) ὑπερβαίνει τὸ μηδέν. Θὰ εἶναι δὲ αὕτη μικρότερα, ἢ καὶ δὲν θὰ λάβῃ χώραν μείωσις, ἴσως δὲ σημειωθῆ αὐξήσις τοῦ Ἐθνικοῦ Εἰσοδήματος, ὅταν μικρότερον, παρ' ὅσον ὑπετέθη ἄνωτέρω, μέρος τῆς αὐξήσεως τῶν δημοσίων δαπανῶν ἀφορᾷ δαπάνας δι' ἀγορὰν ἀγαθῶν εἰς τὸ Ἐξωτερικόν.

§ 4. Ἰσοπόσος αὐξήσις τῶν δημοσίων δαπανῶν διὰ μεταβιβαστικὰς πληρωμὰς καὶ τῶν ἀμέσων φόρων.

Εἰς περίπτωσιν κατὰ τὴν ὁποίαν ἡ αὐξήσις τῶν δημοσίων δαπανῶν ἀφορᾷ οὐχὶ τὰς δαπάνας δι' ἀγορὰν ἀγαθῶν καὶ ὑπηρεσιῶν, ἀλλὰ τὰς δαπάνας διὰ μεταβιβαστικὰς πληρωμὰς, καλυφθῆ δὲ ἡ αὐξήσις αὕτη δι' ἰσοπόσου αὐξήσεως τῶν ἀμέσων φόρων καὶ διὰ τοῦ φόρου εἰσοδήματος, οὐδεμία αὐξήσις τοῦ Καθαροῦ Ἐγγωρίου Προϊόντος καὶ τοῦ Ἐθνικοῦ Εἰσοδήματος εἰς ἀμοιβὰς συντελεστῶν θὰ προέλθῃ ἐντεῦθεν. Διότι ἐὰν αὐξηθοῦν κατὰ τὸ αὐτὸ ποσὸν ὁ φόρος εἰσοδήματος (φυσικῶν προσώπων) καὶ αἱ μεταβιβαστικαὶ πληρωμαί, τὸ συνολικὸν διαθέσιμον προσωπικὸν εἰσόδημα θὰ παραμείνῃ ἀμετάβλητον, συνεπῶς καὶ ἡ ἰδιωτικὴ κατανάλωσις θὰ παραμείνῃ (*ceteris paribus*) ἀμετάβλητος. Ἀφοῦ ὅμως θὰ παραμείνῃ ἀμετάβλητος ἡ ἰδιωτικὴ κατανάλωσις καὶ διὰ τοῦτο ἡ Ἐθνικὴ Δαπάνη, οὐδεμία μεταβολὴ τοῦ Καθαροῦ Ἐγγωρίου προϊόντος καὶ ἐπομένως τοῦ Ἐθνικοῦ Εἰσοδήματος εἰς ἀμοιβὰς συντελεστῶν θὰ ἐπέλθῃ.

Τὸ ἄνωτέρω ἀποδεικνύεται καὶ διὰ τῆς χρησιμοποίησεως ἀλγεβρικῶν μέσων ἀποδείξεως: Ὡς διεπιστώσαμεν ἄνωτέρω ὁ πολλαπλασιαστὴς τῶν δημοσίων δαπανῶν διὰ μεταβιβαστικὰς πληρωμὰς εἶναι ὁ αὐτὸς μὲ τὸν πολλαπλασιαστὴν τῶν φόρων, μὲ μόνην τὴν διαφορὰν ὅτι ὁ πρῶτος εἶναι θετικὸν μέγεθος, ἐνῶ ὁ δεῦτερος εἶναι ἀρνητικὸν μέγεθος. Ἴσοῦται δὲ ἕκαστος τῶν

πολλαπλασιαστῶν τούτων πρὸς $\frac{\beta}{1-\beta}$ ἢ (ἐὰν ληφθῆ ὑπ' ὄψιν καὶ ἡ ὀριακὴ ροπὴ πρὸς φορολογίαν) πρὸς $\frac{\beta}{1-\beta(1-t)}$. Τούτου δοθέντος καὶ ὑπὸ τὴν

προϋπόθεσιν ἐκ τῆς ὁποίας ἀνεχωρήσαμεν ὅτι τὸ ποσὸν αὐξήσεως τοῦ φόρου εἰσοδήματος εἶναι ἴσον πρὸς τὸ ποσὸν αὐξήσεως τῶν μεταβιβαστικῶν πλη-

ρωμών, τὸ ποσὸν αὐξήσεως τοῦ Ἐθνικοῦ Εἰσοδήματος θὰ εἶναι ἴσον πρὸς τὸ μηδέν, κατὰ τὴν ἐξίσωσιν :

$$\Delta Y = \left[\frac{\beta}{1-\beta(1-t)} \cdot \Delta tr \right] - \left[\frac{\beta}{1-\beta(1-t)} \cdot \Delta tx \right] = 0$$

Τὸ συμπέρασμα ὅμως τοῦτο ἰσχύει ὑπὸ μίαν προϋπόθεσιν, ἡ ὁποία δὲν ἀνταποκρίνεται πρὸς τὴν πραγματικότητα, ἥτοι ὑπὸ τὴν προϋπόθεσιν ὅτι ἡ ὀριακὴ ροπὴ πρὸς κατανάλωσιν εἶναι δι' ὅλα τὰ τμήματα τοῦ πληθυσμοῦ μιᾶς χώρας ἡ ἰδία. Εἰς τὴν πραγματικότητα ἡ ὀριακὴ ροπὴ πρὸς κατανάλωσιν τῶν μεσαίων καὶ ἀνωτέρων εισοδηματικῶν ὁμίλων τοῦ πληθυσμοῦ εἶναι, ὡς καὶ ἀνωτέρω ἐσημειώθη, μικρότερα τῆς ὀριακῆς ροπῆς πρὸς κατανάλωσιν τῶν κατωτέρων καὶ κατωτάτων εισοδηματικῶν ὁμίλων. Ἐὰν λάβωμεν ὑπ' ὄψιν τὸ πραγματικὸν αὐτὸ γεγονὸς καὶ ἐὰν περαιτέρω λάβωμεν ὡς δεδομένον ὅτι ἡ αὐξησης τῶν μεταβιβαστικῶν πληρωμῶν ἢ καλυπτομένη δι' ἰσοπόσου αὐξήσεως τοῦ φόρου εισοδήματος ἀφορᾷ εἰς τὰς κοινωνικοῦ χαρακτῆρος μεταβιβαστικὰς πληρωμὰς, ἐὰν δηλ. ὑποθέσωμεν ὅτι διὰ τῆς αὐξήσεως τῶν ἀνωτέρω δαπανῶν λαμβάνει χώραν, λόγῳ τοῦ τρόπου καλύψεως αὐτῶν, ἀνακατανομὴ τοῦ Ἐθνικοῦ Εἰσοδήματος. Καὶ ἐὰν τέλος συμβολίσωμεν τὴν ὀριακὴν ροπὴν πρὸς κατανάλωσιν τῶν μεσαίων καὶ ἀνωτέρων εισοδηματικῶν ὁμίλων, τῶν ὁποίων ἐμειώθη τὸ διαθέσιμον εἰσόδημα λόγῳ αὐξήσεως τοῦ φόρου εισοδήματος, διὰ τοῦ β_2 , τὴν δὲ ὀριακὴν ροπὴν πρὸς κατανάλωσιν τῶν κατωτέρων καὶ κατωτάτων εισοδηματικῶν ὁμίλων πρὸς τοὺς ὁποίους ἐγένοντο αἱ μεταβιβαστικαὶ πληρωμαὶ καὶ τῶν ὁποίων ἐπομένως ηὔξηθη τὸ διαθέσιμον εἰσόδημα διὰ τοῦ β_1 , τότε θὰ ἔχωμεν :

$$\Delta Y = \left[\frac{\beta_2}{1-\beta_2(1-t)} \cdot \Delta tr \right] - \left[\frac{\beta_1}{1-\beta_1(1-t)} \cdot \Delta tx \right]$$

Ἐποθέτοντες δὲ ὅτι

$$\beta_2 = 0,8$$

$$\beta_1 = 0,6$$

$$t = 0,2 \text{ καὶ}$$

$\Delta tr = \Delta tx = 1.000$ νομισματικαὶ μονάδες, θὰ ἔχωμεν :

$$\Delta Y = \left[\frac{0,8}{1-0,8(1-0,2)} \times 1.000 \right] - \left[\frac{0,6}{1-0,6(1-0,2)} \times 1.000 \right]$$

καὶ συνεπῶς :

$$\Delta Y = (2,22 \times 1.000) - (1,15 \times 1.000)$$

ἥτοι :

$$\Delta Y = 2.220 - 1.150 = 1.070.$$

Με ἄλλας λέξεις, ἡ διὰ τῆς αὐξήσεως τῶν δημοσίων δαπανῶν διὰ μεταβιβαστικὰς πληρωμὰς καὶ τῆς ἰσοπόσου αὐξήσεως τοῦ φόρου εἰσοδήματος γενομένη ἀνακατανομή τοῦ Ἐθνικοῦ Εἰσοδήματος ὠγήγησεν εἰς αὐξήσιν τούτου—διότι εἶχεν ὡς ἀποτέλεσμα αὐξήσιν τῆς μέσης ροπῆς πρὸς κατανάλωσιν—καὶ μάλιστα προεκάλεσεν αὐξήσιν τοῦ Ἐθνικοῦ Εἰσοδήματος μεγαλύτεραν τοῦ ποσοῦ αὐξήσεως τῶν δημοσίων δαπανῶν διὰ μεταβιβαστικὰς πληρωμὰς, πᾶγμα τὸ ὁποῖον σημαίνει ὅτι ὁ πολλαπλασιαστῆς τοῦ ἰσοσκελοῦς προϋπολογισμοῦ εἶναι εἰς τὴν ἀνωτέρω περίπτωσιν μεγαλύτερος τῆς μονάδος.

§ 5. Ἰσόποσος αὐξήσις τῶν δημοσίων δαπανῶν δι' ἀγορὰν ἀγαθῶν καὶ ὑπηρεσιῶν καὶ τῶν ἐμμέσων φόρων.

Εἰς περίπτωσιν κατὰ τὴν ὁποίαν τὸ ποσὸν τῆς αὐξήσεως τῶν δημοσίων δαπανῶν δι' ἀγορὰν ἀγαθῶν καὶ ὑπηρεσιῶν καλυφθῆ δι' ἰσοπόσου καὶ ταυτοχρόνου αὐξήσεως τῶν ἐμμέσων φόρων, ἡ αὐξήσις τοῦ Ἐθνικοῦ Εἰσοδήματος εἰς ἀμοιβὰς συντελεστῶν θὰ εἶναι ἴση πρὸς τὸ μηδέν, ἐφ' ὅσον παραμείνουν ἀμετάβλητοι αἱ ἰδιωτικαὶ ἐπενδύσεις καὶ αἱ ἰδιωτικαὶ καταναλωτικαὶ δαπάναι. Διότι κατὰ τὸ ποσὸν τῆς αὐξήσεως τῶν δημοσίων δαπανῶν θὰ αὐξηθῶν μὲν εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν τὰ συνολικὰ ἀκαθάριστα ἔσοδα τῶν ἐπιχειρήσεων, θὰ αὐξηθῆ ὁμοίως κατὰ τὸ αὐτὸ ποσὸν ἡ ἀγοραστικὴ δύναμις ἡ ὁποία ἐκρῆει ἀπὸ τὰς ἐπιχειρήσεις καὶ εἰσρέει εἰς τὸν Δημόσιον Τομέα ὑπὸ μορφὴν καταβολῆς ἐμμέσων φόρων. Ἦτοι θὰ πραγματοποιηθῶν μὲν αἱ ἐπιχειρήσεις μεγαλύτερα ἢ μέχρι τοῦδε ἀκαθάριστα ἔσοδα, θὰ καταβάλλουν ὁμοίως αὐτὰ μεγαλύτερους (κατὰ τὸ αὐτὸ ποσὸν) ἢ μέχρι τοῦδε ἐμμέσους φόρους. Συνεπῶς, τὸ ποσὸν τῶν συνολικῶν ἀκαθαρίστων ἐσόδων των, τὸ ὁποῖον μετασχηματίζεται εἰς ἀμοιβὰς συντελεστῶν τῆς παραγωγῆς, θὰ παραμείνη ἀμετάβλητον, ἦτοι οὐδεμία αὐξήσις τοῦ Ἐθνικοῦ Εἰσοδήματος εἰς ἀμοιβὰς συντελεστῶν θὰ λάβῃ χώραν παρὰ τὴν αὐξήσιν τῶν δημοσίων δαπανῶν.

Τὸ αὐτό, ὡς εἶναι εὐνόητον, θὰ συμβῆ καὶ εἰς περίπτωσιν κατὰ τὴν ὁποίαν ἡ αὐξήσις τῶν δημοσίων δαπανῶν ἀναφέρεται καθ' ὑπόθεσιν ἀποκλειστικῶς εἰς δαπάνας δι' ἀγορὰν προσωπικῶν ὑπηρεσιῶν (π.χ. διὰ τὴν αὐξήσιν τῶν μισθῶν τῶν δημοσίων ὑπαλλήλων), καλύπτεται δὲ αὕτη δι' ἰσοπόσου αὐξήσεως τῶν ἐμμέσων φόρων. Καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν θὰ ἔχωμεν αὐξήσιν τῶν ἀμοιβῶν τῶν συντελεστῶν τῆς παραγωγῆς κατὰ τὸ ποσὸν τῆς αὐξήσεως τῶν δημοσίων δαπανῶν δι' ἀγορὰν προσωπικῶν ὑπηρεσιῶν. Ἡ αὐξήσις ὁμοίως αὕτη θὰ ἐξουδετερωθῆ πλήρως ἀπὸ τὴν μείωσιν τῶν ἀμοιβῶν τῶν συντελεστῶν τῆς παραγωγῆς, κατ' ἀκολουθίαν τῆς ὑπὸ τῶν ἐπιχειρήσεων καταβολῆς μεγαλύτερου (κατὰ τὸ ποσὸν τῆς αὐξήσεως

τῶν δημοσίων δαπανῶν καὶ τῶν ἐμμέσων φόρων) ἢ μέχρι τοῦδε ποσοῦ ἐμμέσων φόρων ἐκ τῶν συνολικῶν ἀκαθαρίστων ἐπιχειρηματικῶν τῶν ἐσόδων, τὰ ὅποια παρέμειναν ἀμετάβλητα. Ἡ καταβολὴ δηλ. μεγαλυτέρου, κατὰ τὸ ἀνωτέρω ποσόν, ἢ μέχρι τοῦδε ποσοῦ ἐμμέσων φόρων σημαίνει ὅτι καταβάλλονται συνολικῶς μικρότεροι κατὰ τὸ αὐτὸ ποσὸν ἀμοιβαὶ ἀπὸ τὰς ἐπιχειρήσεις εἰς τοὺς συντελεστὰς τῆς παραγωγῆς.

Πρὸς πληρεστέραν κατανόησιν τῶν ἀνωτέρω παραθέτομεν τὸ ἀκόλουθον παράδειγμα. (Πίναξ 5 σελ. 421), εἰς τὸ ὁποῖον λαμβάνεται ὡς δεδομένον ὅτι αἱ μετὰ τὴν αὔξησιν τῶν ἐμμέσων φόρων ἰδιωτικαὶ καταναλωτικαὶ δαπάναι παραμένουν ἀμετάβλητοι.

Εἰς τὸ παράδειγμα ἡ αὔξεις τῶν δημοσίων δαπανῶν δι' ἀγορὰν ἀγαθῶν καὶ ὑπηρεσιῶν κατὰ 1.000 νομισματικὰς μονάδας, ἡ ὁποία ἐκαλύφθη δι' ὑψώσεως τῶν συντελεστῶν τῶν ἐμμέσων φόρων (ἀπὸ 10% κατὰ μέσον ὄρον εἰς 14,3%), καὶ αὐξήσεως ἐντεῦθεν τῶν ἐσόδων ἐκ τῶν ἐμμέσων φόρων κατὰ 1.000 νομισμ. μον. εἰς οὐδεμίαν αὔξησιν τοῦ Ἐθνικοῦ Εἰσοδήματος at factor cost ὀδηγεῖ. Διότι καθ' ὃ ποσὸν αὐξάνουν αἱ δημόσιαι δαπάναι καὶ συνεπείρ τούτου τὸ Καθαρὸν Ἐγχώριον Προῖόν καὶ ἐπομένως τὰ συνολικὰ ἀκαθ. ἔσοδα τῶν ἐπιχειρήσεων (λόγφ αὐξήσεως τῆς καθαρᾶς χρηματικῆς ἀξίας τῆς συνολικῆς παραγωγῆς), κατὰ τὸ αὐτὸ ποσὸν αὐξάνουν καὶ οἱ ἔμμεσοι φόροι. Ἀφοῦ ὅμως τὸ Ἐθνικὸν Εἰσόδημα εἰς ἀμοιβὰς συντελεστῶν παραμένει ἀμετάβλητον καὶ ἀφοῦ καὶ οἱ συντελεσταὶ τοῦ φόρου εἰσοδήματος παραμένουν ἀμετάβλητοι—διότι κατὰ τὴν γενομένην ὑπόθεσιν ἡ αὔξεις τῶν δημοσίων δαπανῶν ἐκαλύφθη ἀποκλειστικῶς διὰ τῆς αὐξήσεως τῶν ἐμμέσων φόρων—τὸ συνολικὸν διαθέσιμον προσωπικὸν εἰσόδημα παραμένει καὶ αὐτὸ ἀμετάβλητον. Ἀφοῦ δὲ δὲν μεταβάλλεται τὸ συνολικὸν διαθέσιμον εἰσόδημα, δὲν μεταβάλλονται καὶ αἱ συνολικαὶ ἰδιωτικαὶ καταναλωτικαὶ δαπάναι, ὡς ἐπίσης δὲν μεταβάλλονται, κατὰ τὴν γενομένην ὑπόθεσιν, καὶ αἱ ἰδιωτικαὶ ἐπενδύσεις Συνεπῶς, ἡ αὔξεις τῆς Ἐθνικῆς Δαπάνης προέρχεται ἀποκλειστικῶς ἀπὸ τὴν αὔξησιν τῶν δημοσίων δαπανῶν, ἡ ὁποία ὅμως διὰ τὸν ἀνωτέρω λόγον οὐδεμίαν ἀσκει αὐξητικὴν ἐπίδρασιν ἐπὶ τοῦ μεγέθους τοῦ Ἐθνικοῦ Εἰσοδήματος εἰς ἀμοιβὰς συντελεστῶν.

Π Ι Ν Α Κ Η 5

Είσοδημα- τική Περίοδος	C	I	G	Y _p *	T _i *	Y _f *	T _d *	Y _d *
ο	12.000	3.000	5.000	20.000	2.000 (10%)	18.000	3.000 (18.000 × 0,165)	15.000
α	12.000	3.000	6.000	21.000	3.000 (14,3%)	19.000	3.000	15.000
β	12.000	3.000	6.000	21.000	3.000	18.000	3.000	15.000
γ	12.000	3.000	6.000	21.000	3.000	18.000	3.000	15.000

κ. ο. κ.

* Y_p συμβολίζει το Καθαρόν Έγχώριον Προϊόν, ήτοι το Έθνικόν Εισόδημα εις άγοραίας τιμές, T_i συμβολίζει τους έμμέσους και T_d τους άμέσους φόρους και τέλος Y_f και Y_d συμβολίζουν αντίστοιχος το Έθνικόν Εισόδημα εις άμοιβάς συντελεστών και το συνολικόν διαθέσιμον προσωπικόν εισόδημα.

Τὸ ἀνωτέρω συμπέρασμα εἶναι ὅμως ἐσφαλμένον, διὰ τὸν λόγον ὅτι παραβλέπει τὸ γεγονός ὅτι ἡ ἰδιωτικὴ χρηματικὴ κατανάλωσις (ἢ καταναλωτικὴ ζήτησις) δὲν εἶναι μόνον συνάρτησις τοῦ ὕψους τοῦ διαθεσίμου εἰσοδήματος (καὶ συνεπῶς δὲν αὐξάνει ἢ μειοῦται μόνον ὅταν αὐξάνῃ ἢ μειοῦται τὸ διαθέσιμον εἰσόδημα). ἀλλὰ καὶ τοῦ ὕψους τῶν τιμῶν τῶν ἀγαθῶν καὶ ὑπηρεσιῶν πρὸς τὰ ὁποῖα κατευθύνεται ἡ καταναλωτικὴ ζήτησις :

Ὅταν ὑψωθῶν αἱ τιμαὶ τῶν ἀγαθῶν αὐτῶν — π. χ. λόγῳ αὐξήσεως τῶν ἐμμέσων φόρων, ὡς εἰς τὴν προκειμένην περίπτωσιν — ἡ χρηματικὴ καταναλωτικὴ δαπάνη, δηλ. ἡ χρηματικὴ ἀξία τῆς καταναλωτικῆς ζήτησεως τῶν ἐν λόγῳ ἀγαθῶν, θὰ αὐξηθῇ, ὡς γνωστόν, περισσότερο ἢ ὀλιγότερον, ἀναλόγως τοῦ βαθμοῦ ἐλαστικότητος ἐν σχέσει πρὸς τὰς τιμὰς τῆς ζήτησεως τῶν ἀγαθῶν τῶν ὁποίων ὑψώθη ἡ τιμή. Ἡ καὶ θὰ μειωθῇ ἡ χρηματικὴ ἀξία τῆς καταναλωτικῆς ζήτησεως, ἐὰν ἡ ἐλαστικότητα τῆς ζήτησεως εἶναι μεγαλυτέρα τῆς μονάδος. Ὅσον δὲ μεγαλυτέρα εἶναι ἡ ἐλαστικότητα τῆς ζήτησεως, τόσον μεγαλυτέρα θὰ εἶναι ἡ μείωσις τῆς χρηματικῆς καταναλωτικῆς δαπάνης μετὰ τὴν ὑψωσιν τῶν τιμῶν. Καὶ ὅσον μικρότερα εἶναι ἡ ἐλαστικότητα τῆς ζήτησεως, τόσον μεγαλυτέρα θὰ εἶναι ἡ αὐξήσις τῆς χρηματικῆς καταναλωτικῆς δαπάνης μετὰ τὴν ὑψωσιν τῶν τιμῶν. Τὸ μέγιστον τῆς αὐξήσεως τῆς καταναλώσεως λόγῳ ὑψώσεως τῶν τιμῶν θὰ σημειωθῇ βεβαίως ὅταν ἡ ἐλαστικότητα τῆς ζήτησεως εἶναι ἴση πρὸς τὸ 0. Ἀντιθέτως, ἡ καταναλωτικὴ δαπάνη θὰ παραμείνῃ ἀμετάβλητος, ὅταν ἡ ἐλαστικότητα τῆς ζήτησεως εἶναι ἴση πρὸς τὴν μονάδα. Ἀλλὰ καὶ τὸ πρῶτον (ἐλαστικότης = 0) καὶ τὸ δεύτερον (ἐλαστικότης = 1) δὲν ἀνταποκρίνονται εἰς τὴν πραγματικότητα, ἐὰν ἀποβλέψωμεν εἰς τὸ σύνολον τῶν ἀγαθῶν καὶ ὑπηρεσιῶν ἢ κατανάλωσις τῶν ὁποίων ἐπιβαρύνεται διὰ τῶν φόρων καταναλώσεως. Ἐὰν ἡ κατὰ μέσον ὄρον ἐλαστικότης ζήτησεως τῶν διὰ τῶν φόρων καταναλώσεως καὶ τῶν λοιπῶν ἐμμέσων φόρων ἐπιβαρυνομένων ἀγαθῶν, ἢ ἄλλως τὸ συνολικὸν ποσὸν ἐλαστικότητων ζήτησεως τῶν ἀγαθῶν αὐτῶν εἶναι μεγαλυτέρον μὲν τοῦ μηδενός, μικρότερον ὅμως τῆς μονάδος, τότε εἰς περίπτωσιν αὐξήσεως τῶν ἐμμέσων φόρων καὶ ὑψώσεως τῶν τιμῶν τῶν διαφορῶν ἀγαθῶν θὰ αὐξηθῶν αἰδιωτικαὶ καταναλωτικαὶ δαπάναι αἱ ἀναφερόμεναι εἰς τὰ ἀγαθὰ τῶν ὁποίων ὑψώθη ἡ τιμή. Ἐν τούτοις ἡ συνολικὴ καταναλωτικὴ δαπάνη θ' αὐξηθῇ κατὰ ποσὸν μικρότερον τοῦ ποσοῦ αὐξήσεως τῶν ἀνωτέρω καταναλωτικῶν δαπανῶν. Ἰούτο θὰ συμβῇ διότι ἡ αὐξήσις τῶν τιμῶν ὠρισμένων ἀγαθῶν καὶ τῶν δαπανῶν διὰ τὴν ἀγορὰν αὐτῶν θὰ ὀδηγήσῃ εἰς μείωσιν τῶν δαπανῶν διὰ τὴν ἀγορὰν ἄλλων ἀγαθῶν. Πάντως **θὰ λάβῃ χώραν, λόγῳ τῆς ὑψώσεως τῶν τιμῶν, καθαρὰ καὶ δὴ αὐτό-**

νομος, αύξησης τῆς συνολικῆς ιδιωτικῆς καταναλώσεως, παραλλήλως πρὸς τὴν αύξησιν τῶν δημοσίων δαπανῶν δι' ἀγορὰν ἀγαθῶν καὶ ὑπηρεσιῶν. Συνεπῶς, ἡ Ἐθνικὴ Δαπάνη καὶ τὰ ἀκαθάριστα ἔσοδα τῶν ἐπιχειρήσεων θ' αὐξηθιοῦν κατὰ ποσὸν μεγαλύτερον τοῦ ποσοῦ αύξήσεως τῶν δημοσίων δαπανῶν καὶ ἐπομένως τοῦ ποσοῦ αύξήσεως τῶν ἐμμέσων φόρων. Τοῦτο σημαίνει ὅτι ἡ αύξησης τῶν δημοσίων δαπανῶν θὰ ὀδηγήσῃ εἰς πρωτογενῆ αύξησιν τοῦ Ἐθνικοῦ Εἰσοδήματος εἰς ἀμοιβάς συντελεστῶν καὶ οὐχὶ εἰς αύξησιν μόνον τῆς καθαρᾶς χρηματικῆς ἀξίας τῆς συνολικῆς παραγωγῆς, δηλ. τοῦ Ἐθνικοῦ Εἰσοδήματος εἰς ἀγοραίας τιμᾶς.

Ἡ αύξησης ὁμως ἐκ τοῦ ἀνωτέρω λόγου τοῦ Ἐθνικοῦ Εἰσοδήματος εἰς ἀμοιβάς συντελεστῶν θὰ ὀδηγήσῃ εἰς αύξησιν τοῦ συνολικοῦ διαθεσίμου προσωπικοῦ Εἰσοδήματος εἰς βαθμὸν ἀντίστοιχον πρὸς τὴν ὀριακὴν ροπὴν πρὸς φορολογίαν (δηλ. ἀντίστοιχον πρὸς τὴν τιμὴν τοῦ t), ἡ δὲ αύξησης τοῦ διαθεσίμου εἰσοδήματος θὰ ὀδηγήσῃ εἰς ὑποκινουμένην αύξησιν τῆς ιδιωτικῆς καταναλώσεως καὶ νέαν ἐντεῦθεν αύξησιν τοῦ Ἐθνικοῦ Εἰσοδήματος εἰς βαθμὸν ἀντίστοιχον πρὸς τὴν τιμὴν τῆς ὀριακῆς ροπῆς πρὸς κατανάλωσιν κ. ο. κ. Τὸ ποσὸν τῆς συνολικῆς, ὅταν ἀποκατασταθῇ ἰσορροπία, αύξήσεως τοῦ Ἐθνικοῦ Εἰσοδήματος, θὰ προσδιορισθῇ, ὡς εἶναι εὐνόητον, ἰδίᾳ ἀπὸ τὸν βαθμὸν ἐλαστικότητος ζητήσεως τῶν ἀγαθῶν, τὰ ὁποῖα ἐπλήγησαν ἐκ τῆς αύξήσεως τῶν ἐμμέσων φόρων, ἀπὸ τὴν τιμὴν τῆς ὀριακῆς ροπῆς πρὸς φορολογίαν καὶ ἀπὸ τὴν τιμὴν τῆς ὀριακῆς ροπῆς πρὸς κατανάλωσιν.

Πρὸς εἰκονογράφησιν τῆς αύξητικῆς ἐπιδράσεως τὴν ὁποίαν ἀσκεῖ ἐπὶ τοῦ ὕψους τοῦ Ἐθνικοῦ Εἰσοδήματος ἰσορροπίας δεδομένη αύξησης τῶν δημοσίων δαπανῶν, καλυπτομένη δι' ἰσοπόσου αύξήσεως τῶν ἐμμέσων φόρων ὑπὸ τὴν προϋπόθεσιν ἐλαστικότητος ζητήσεως μικροτέρας τῆς μονάδος, παραθέτομεν τὸ κατωτέρω ἀριθμητικὸν παράδειγμα (Πίναξ 6, σελὶς 424), τὸ ὁποῖον ἀποτελεῖ τροποποίησιν τοῦ παραδείγματος τοῦ πίνακος 5.

Εἰς τὸ παράδειγμα τοῦτο λαμβάνει χώραν κατὰ τὴν περίοδον α **αὐτόνομος αύξησης τῆς ιδιωτικῆς χρηματικῆς καταναλώσεως ὀφειλομένη εἰς τὴν ὕψωσιν τῶν τιμῶν** διαφόρων καταναλωτικῶν ἀγαθῶν, τὴν ὁποίαν προέκλεσεν ἡ ὕψωσις τῶν συντελεστῶν τῶν ἐμμέσων φόρων. Ἡ αύξησης τῆς ιδιωτικῆς καταναλώσεως καὶ τῆς Ἐθνικῆς Δαπάνης, κατὰ τὸ συνολικὸν ποσὸν τῆς αύξήσεως τῆς ιδιωτικῆς καταναλώσεως καὶ τῆς αύξήσεως τῶν δημοσίων δαπανῶν δι' ἀγορὰν ἀγαθῶν, ὀδηγεῖ εἰς αύξησιν τοῦ Ἐθνικοῦ Εἰσοδήματος εἰς ἀμοιβάς συντελεστῶν κατὰ τὸ ποσὸν τῆς αύξήσεως τῆς ιδιωτικῆς καταναλώσεως μείον τὸ ποσὸν τῆς αύξήσεως τῶν ἐμμέσων φόρων,

Π Ι Ν Α Κ 6

Είσοδημα- τική Περίοδος	C	I	G	Yp*	Yt*	Yt*	Td*	Yd*
ο	12.000	3.000	5.000	20.000	2.000 (10%)	18.000	3.000 (18.000 × 0,165)	15.000
α	12.800	3.000	6.000	21.800	3.117 (14,3%)	18.683	3.205 (O. P. Φ. = 0,3)	15.478
β	13.040 (β=0,5)	3.000	6.000	22.040	3.150	18.890	3.267 (O. P. Φ. = 0,3)	15.522
γ	13.112	3.000	6.000	22.112	3.162	18.950	3.285 (O. P. Φ. = 0,3)	15.665

κ. ο. κ.

* Βλ. επεξηγήσιν συμβόλων εις σελίδα 421

δηλ. κατά 683 νομισμ. μονάδας, ἡ δὲ αὔξεις αὐτῆ τοῦ Ἐθνικοῦ Εἰσοδήματος ὀδηγεῖ (μὲ τὴν ὑπόθεσιν ὅτι ἡ ὄριακὴ ροπή πρὸς φορολογίαν εἶναι 0,3) εἰς αὔξησιν τοῦ συνολικοῦ διαθεσίμου προσωπικοῦ εἰσοδήματος κατὰ 478 νομισματικὰς μονάδας. **Συνεπεία τῆς αὔξεσεως τοῦ Ἐθνικοῦ Εἰσοδήματος** καὶ τοῦ διαθεσίμου συνολικοῦ προσωπικοῦ εἰσοδήματος **λαμβάνει χώραν** κατὰ τὴν περίοδον β **ὑποκινομένη αὔξεις καὶ ἰδιωτικῆς καταναλώσεως** κατὰ 240 νομισματικὰς μονάδας περίπου (ὄριακὴ ροπή πρὸς κατανάλωσιν 0,5), αὔξεις ἐντεῦθεν τῆς Ἐθνικῆς Δαπάνης, νέα αὔξεις τοῦ Ἐθνικοῦ Εἰσοδήματος κ. ο. κ.

ΟΙ ΠΟΣΟΤΙΚΟΙ ΚΑΙ ΠΟΙΟΤΙΚΟΙ ΠΕΡΙΟΡΙΣΜΟΙ ΤΩΝ ΔΗΜΟΣΙΩΝ ΔΑΠΑΝΩΝ
(Η ΑΡΧΗ ΤΗΣ ΜΕΓΙΣΤΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΩΦΕΛΕΙΑΣ)

* § 1. Ἡ διὰ τῆς ἐπεμβάσεως τοῦ Κράτους εἰς τὴν κατανομὴν τῶν παραγωγικῶν πόρων πραγματοποιουμένη ἐπαύξησης τοῦ Κοινωνικοῦ Ὀφέλους ἐκ τῆς χρησιμοποίησεως αὐτῶν.

Ἡ ἀκολουθουμένη εἰς τὸν τομέα τῶν δημοσίων δαπανῶν δημοσιονομικὴ πολιτικὴ πρέπει νὰ εἶναι διαμορφωμένη κατὰ τρόπον ἐξυπηρετοῦντα ὅσον τὸ δυνατόν πληρέστερον τὸν βασικὸν σκοπὸν τῆς δημοσιονομικῆς δράσεως, ἤτοι τὴν ἐπαύξησην τοῦ Κοινωνικοῦ Ὀφέλους ἐκ τῆς χρησιμοποίησεως τῶν συνολικῶς διαθέσιμων παραγωγικῶν πόρων ἐκάστης χώρας. Ὁ σκοπὸς οὗτος ἐπιτυγχάνεται, ὡς εἶδομεν εἰς τὴν Εἰσαγωγήν, διὰ τῆς μέσῃ τῆς φορολογίας καὶ τῶν δημοσίων δαπανῶν ἀνακατανομῆς τῶν παραγωγικῶν πόρων κατὰ τρόπον ὥστε νὰ πραγματοποιηθῆται ἡ ἀρίστη κατανομὴ τούτων ἢ ὅποια δὲν ἐπιτυγχάνεται αὐτομάτως, ἤτοι διὰ μόνης τῆς λειτουργίας τοῦ Μηχανισμοῦ τῶν Τιμῶν.

Ὁ Μηχανισμὸς τῶν Τιμῶν δὲν ἐξασφαλίζει τὴν ἀρίστην κατανομὴν τῶν παραγωγικῶν πόρων, καὶ συνεπῶς τὴν μεγιστοποίησιν τῶν ἱκανοποιήσεων τῆς Κοινωνίας ἐκ τῆς χρησιμοποίησεως αὐτῶν, λόγῳ τῶν ἀτελειῶν τὰς ὁποίας οὗτος παρουσιάζει, ἤτοι διὰ τὸν λόγον ὅτι δὲν πληροῦνται αἱ προϋποθέσεις αἱ ὁποῖαι ἀπαιτοῦνται πρὸς ἐπίτευξιν, διὰ τῆς λειτουργίας τοῦ μηχανισμοῦ αὐτοῦ, τοῦ ἀρίστου κατανεμητικοῦ ἀποτελέσματος. Ἡ πρώτη ἐκ τῶν ἀναγκαίων αὐτῶν προϋποθέσεων εἶναι ἡ ὑπαρξις πλήρως ἀνταγωνιστικῆς οἰκονομίας. Ἡ δευτέρα προϋπόθεσις εἶναι ἀρίστη κατανομὴ τοῦ Ἐθνικοῦ Εἰσοδήματος. Καὶ ἡ τρίτη προϋπόθεσις εἶναι ὅτι τὰ ἀποτελοῦντα τὴν Ὀλότητα ἄτομα καταβάλλουν τιμὴν διὰ τὴν ἀπόκτησιν παντὸς ἀγαθοῦ ἢ ὑπηρεσίας τὸ ὁποῖον ἢ τὴν ὁποίαν καταναλίσκουν, καὶ ὅτι τὸ ὀριακὸν ἀτομικὸν ὄφελος ἐξ ἑνὸς ἐκάστου ἀγαθοῦ δὲν εἶναι μόνον ἴσον πρὸς τὴν τιμὴν ἢ ὁποία πληρώνεται διὰ τὴν ἀπόκτησιν αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ πρὸς τὸ ὀριακὸν κοινωνικὸν ὄφελος ἐξ αὐτοῦ καὶ ἀκόμη ὅτι τὸ ὀριακὸν κόστος παραγωγῆς ἑνὸς ἐκάστου ἀγαθοῦ εἶναι ἴσον πρὸς τὸ ὀριακὸν κοινωνικὸν κόστος παραγωγῆς αὐτοῦ.

Καθ' ὅσον ἀφορᾷ τὴν πρώτην ἐκ τῶν ἀνωτέρω προϋποθέσεων, ἡ ἀναγκαϊότης ταύτης διὰ τὴν ἐπίτευξιν τοῦ optimum κατανομῆς τῶν παραγωγικῶν πόρων καθίσταται ἐμφανής, ἐὰν ληφθῆ ὑπ' ὄψιν ὅτι ὑπὸ καθεστῶς

καθαροῦ ἀνταγωνισμοῦ πραγματοποιεῖται ἰσότης τῆς τιμῆς, εἰς τὴν ὁποίαν διατίθενται εἰς τὴν Ἄγορὰν τὰ ὑπὸ μιᾶς ἐκάστης ἐπιχειρήσεως παραγόμενα προϊόντα, καὶ τοῦ ὀριακοῦ κόστους παραγωγῆς αὐτῶν. Ἡ ἐπιτυγχανομένη ὁμῶς εἰς τὴν ἄγορὰν δι' ἕκαστον προϊόν τιμὴ ἐκφράζει τὴν ἱκανοποίησιν τὴν ὁποίαν ἀποκοτῶν οἱ καταναλωταὶ ἐκ τῆς καταναλώσεως τῆς τελευταίας μονάδος αὐτοῦ. Ἐνῶ τὸ ὀριακὸν κόστος παραγωγῆς ἀντιπροσωπεύει τὸ ποσὸν τῶν παραγωγικῶν πόρων οἱ ὁποῖοι ἠναλώθησαν διὰ τὴν παραγωγὴν τῆς τελευταίας παραχθείσης μονάδος τοῦ ἐν λόγῳ προϊόντος. Τοῦτου δοθέντος, καὶ ἐφ' ὅσον ἐπιτυγχάνεται — ὅπως πράγματι ἐπιτυγχάνεται ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τοῦ κινήτρου τοῦ κέρδους — ἰσότης τιμῆς (ἢ ὁποῖα ὑπὸ καθεστῶς πλήρους ἀνταγωνισμοῦ εἶναι ταυτόσημος μὲ τὴν ὀριακὴν πρόσδοτον) καὶ τοῦ ὀριακοῦ κόστους παραγωγῆς δὲν πραγματοποιεῖται μόνον τὸ maximum ἐπιχειρηματικοῦ κέρδους εἰς τοὺς τομεῖς παραγωγῆς τῶν κατ' ἰδίαν ἀγαθῶν καὶ ὑπηρεσιῶν, ἀλλὰ καὶ τὸ maximum τῶν ἱκανοποιήσεων τῆς Κοινωνίας ἐκ τῆς παραγωγῆς αὐτῶν. Ἐνῶ τοῦτο δὲν θὰ συνέβαινε ἂν τὸ ὀριακὸν κόστος παραγωγῆς ἐνὸς ἐκάστου προϊόντος ἦτο ἀνώτερον ἢ κατώτερον τῆς τιμῆς πωλήσεως αὐτοῦ. Ἐάν π.χ. τὸ ὀριακὸν κόστος παραγωγῆς ὠρισμένου ἀγαθοῦ ἦτο ἀνώτερον τῆς διαμορφωμένης εἰς τὴν ἄγορὰν τιμῆς πωλήσεως αὐτοῦ, ἦτοι ἀνώτερον τοῦ ὀριακοῦ ἀτομικοῦ ὀφέλους ἐκ τῆς καταναλώσεως αὐτοῦ, τοῦτο θὰ ἐσήμαινε ὅτι ἡ ἀπώλεια ἱκανοποιήσεων τῆς Κοινωνίας ἐκ τῆς ἀναλώσεως παραγωγικῶν πόρων διὰ τὴν παραγωγὴν προσθέτων μονάδων τοῦ ἐν λόγῳ ἀγαθοῦ, θὰ ἦτο μεγαλύτερα τῶν ἱκανοποιήσεων ταύτης ἐκ τῆς καταναλώσεως τῶν προσθέτων τούτων μονάδων. Καὶ συνεπῶς δὲν θὰ ἐπιτυγχάνετο τὸ maximum τῶν ἱκανοποιήσεων τῆς Κοινωνίας ὀλοκλήρου ἐκ τῆς χρησιμοποίησεως τῶν συνολικῶς διαθέσιμων παραγωγικῶν πόρων. Ἡ ἐπέλευσις ὁμῶς ἐνὸς τοιούτου ἀποτελέσματος παρεμποδίζεται εἰς μίαν πλήρως ἀνταγωνιστικὴν οἰκονομίαν, ἀκριβῶς διὰ τῆς λειτουργίας τοῦ Μηχανισμοῦ τῶν Τιμῶν. Διότι οἱ ἐπιχειρηματῆαι ἐπεκτείνουν, ὡς γνωστόν, τὴν παραγωγὴν ἐνὸς ἐκάστου προϊόντος μόνον μέχρι τοῦ σημείου εἰς τὸ ὁποῖον ἐπιτυγχάνεται ἰσότης ὀριακοῦ κόστους καὶ ὀριακῆς προσόδου, τοῦ σημείου δηλ. εἰς τὸ ὁποῖον πραγματοποιοῦν οὗτοι τὸ maximum κέρδους. Ὑπὸ τὸ καθεστῶς ὁμῶς καθαροῦ ἀνταγωνισμοῦ τὸ σημεῖον ἐξισώσεως τοῦ ὀριακοῦ κόστους πρὸς ὀριακὴν πρόσδοτον εἶναι ὡς ἐλέχθη τὸ σημεῖον ἰσότητος ὀριακοῦ κόστους καὶ τιμῆς, ἢ ὁποῖα, ὡς εἰδομεν, ἀντανάκτῃ τὸ ὀριακὸν ὄφελος ἐνὸς ἐκάστου ἐκ τῶν ἀποτελούντων τὴν Κοινωνίαν ἀτόμων, συνεπῶς καὶ τοῦ Κοινωνικοῦ Συνόλου, ἐκ τῆς καταναλώσεως τοῦ ἀγαθοῦ διὰ τὴν ἀπόκτησιν τοῦ ὁποῖου καταβάλλεται ἢ εἰς τὴν ἄγορὰν διαμορφουμένη τιμὴ πωλήσεως αὐτοῦ.

Διὰ τὰ ἐπιτευχθῆν ὁμῶς ὑπὸ καθεστῶς καθαροῦ ἀνταγωνισμοῦ, κατὰ τὸν προεκτεθέντα τρόπον, ἀρίστη κατανομὴ τῶν παραγωγικῶν πόρων διὰ τῆς λειτουργίας τοῦ Μηχανισμοῦ τῶν Τιμῶν, πρέπει ἀκριβῶς νὰ ἔχωμεν καθαρὸν ἀνταγωνισμόν, καὶ πρέπει ἀκόμη νὰ ἔχωμεν ἰσότητα κατανομῆς τοῦ

Ἐθνικοῦ Εἰσοδήματος. Εἰς τὴν πραγματικότητα ἐν τούτοις ὁ καθαρὸς ἀνταγωνισμὸς, ἀποτελεῖ, ὡς γνωστόν, σπανίαν ἐξαιρέσιν, ἐνῶ τὸν κανόνα ἀποτελοῦν μονοπωλιακαί, εἰς μεγαλύτερον ἢ μικρότερον βαθμόν, καταστάσεις, γεγονὸς τὸ ὁποῖον ἔχει ὡς συνέπειαν ὅτι ἡ παραγωγή τῶν πλείστων προϊόντων δὲν καθορίζεται εἰς τὸ σημεῖον συμπτώσεως ὀριακοῦ κόστους καὶ ὀριακοῦ ἀτομικοῦ ὀφέλους, δηλ. τιμῆς (ὡς θὰ ἔπρεπε νὰ συμβαίη κατὰ τὰ λεχθέντα διὰ νὰ ἐπιτευχθῇ ἀρίστη κατανομή τῶν παραγωγικῶν πόρων), ἀλλ' εἰς τὸ σημεῖον συμπτώσεως ὀριακοῦ κόστους καὶ ὀριακῆς προσόδου, ἡ ὁποία ὑπὸ τὸ κρατοῦν καθεστῶς μονοπωλιακοῦ ἀνταγωνισμοῦ, ὀλιγοπωλίου, ἢ πλήρους μονοπωλίου ὑπολείπεται εἰς μεγαλύτερον ἢ μικρότερον βαθμόν, τῆς τιμῆς πωλήσεως τῶν ἀντιστοιχῶν προϊόντων.

Ἐκτὸς τούτου, εἰς τὴν πραγματικότητα ἡ κατανομή τοῦ Ἐθνικοῦ Εἰσοδήματος μεταξὺ τῶν ἀποτελούντων τὸ Κοινωνικὸν Σύνολον ἀτόμων πόρρω ἀπέχει ἀπὸ τοῦ νὰ εἶναι ἴση. Τὸ γεγονὸς τοῦτο ἔχει ὡς συνέπειαν, ὅτι δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἐπιτευχθῇ διὰ τοῦ Μηχανισμοῦ τῶν Τιμῶν—ἔστω καὶ ἐὰν ὑφίσταται πλήρως ἀνταγωνιστικὴ οἰκονομία—ἀρίστη κατανομή τῶν παραγωγικῶν πόρων. Διότι ἀπαραίτητος προϋπόθεσις πρὸς τοῦτο εἶναι ὅτι τὸ ὀριακὸν ἀτομικὸν ὄφελος ἔξ ἑνὸς ἐκάστου καταναλισκομένου ἀγαθοῦ εἶναι ἴδιον δι' ὅλους. Ἡ ἀναγκαία ὁμως αὕτη ἰσότης ὀριακοῦ ἀτομικοῦ ὀφέλους δὲν πραγματοποιεῖται ὅταν ὑφίσταται ἀνισότης κατανομῆς τοῦ Ἐθνικοῦ Εἰσοδήματος. Τὸ ὀριακὸν ὄφελος ἑνὸς πτωχοῦ μέλους τῆς Κοινωνίας ἐκ τῆς ὑπ' αὐτοῦ δαπάνης ὀρισμένου χρηματικοῦ ποσοῦ διὰ τὴν ἀπόκτησιν τοῦ α ἢ τοῦ β ἀγαθοῦ εἶναι σημαντικῶς μεγαλύτερον τοῦ ὀριακοῦ ὀφέλους τὸ ὁποῖον πραγματοποιεῖ εἰς πλούσιος ἐκ τῆς δαπάνης τοῦ ἰδίου ποσοῦ διὰ τὴν ἀγορὰν αὐτοῦ τοῦ ἀγαθοῦ. Συνεπῶς, ἡ διαμορφουμένη εἰς τὴν Ἀγορὰν τιμὴ δι' ἕκαστον ἀγαθὸν δὲν ἀντινακλᾷ τὸ ἐξ αὐτοῦ ὀριακὸν ὄφελος τῆς Κοινωνίας ὀλοκλήρου, δηλ. τὸ ὀριακὸν κοινωνικὸν ὄφελος. Ἐνῶ θὰ ἔπρεπε νὰ συμβαίη τοῦτο, συμφώνως πρὸς τὰ μέχρι τοῦδε λεχθέντα, ἵνα ἐπιτευχθῇ—διὰ τῆς ἰσότητος ὀριακοῦ κόστους παραγωγῆς ἑνὸς ἐκάστου ἀγαθοῦ καὶ τιμῆς πωλήσεως αὐτοῦ—ἡ ἀρίστη κατανομή τῶν διαθέσιμων παραγωγικῶν πόρων καὶ τὸ μέγιστον τῶν ἱκανοποιήσεων τῆς Κοινωνίας ἐκ τῆς χρησιμοποίησεως αὐτῶν. Ἀντὶ τῆς ἀρίστης κατανομῆς, ἡ διάρθρωσις τῆς συνολικῆς ζητήσεως, ὡς διαμορφοῦται αὕτη ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῆς ὑφισταμένης εἰσοδηματικῆς ἀνισότητος, καθιστᾷ ἀναγκαίαν τὴν χρησιμοποίησιν ἑνὸς μέρους τῶν παραγωγικῶν πόρων διὰ τὴν παραγωγήν ἀγαθῶν πρὸς ἱκανοποίησιν τῆς ἀνάγκης τῆς ψυχαγωγίας ἢ πρὸς ἱκανοποίησιν τῆς ματαιοδοξίας εὐαρίθμων οἰκονομικῶς ἰσχυρῶν ἀτόμων, εἰς βάρος τῆς παραγωγῆς ἀγαθῶν, διὰ τῶν ὁποίων θὰ ἠδύνατο νὰ καλυφθοῦν βασικαὶ ἀνάγκαι τῶν πτωχῶν μελῶν μιᾶς Κοινωνίας.

Τέλος, καὶ ἡ τρίτη, ἐν ἀρχῇ ἀναφερθεῖσα, ἀναγκαία προϋπόθεσις διὰ τὴν ἐπίτευξιν μέσφ τοῦ Μηχανισμοῦ τῶν Τιμῶν τῆς ἀρίστης κατανομῆς τῶν παραγωγικῶν πόρων δὲν πληροῦται εἰς πολλὰς περιπτώσεις παραγω-

γῆς ἀγαθῶν ἢ ὑπηρεσιῶν. Δὲν πληροῦται ἡ προϋπόθεσις αὕτη, ἐν πρώτοις διὰ τὸν λόγον ὅτι ὑπάρχουν ὑπηρεσίαι, οἱ καταναλωταὶ τῶν ὁποίων δὲν εἶναι διατεθειμένοι νὰ πληρώσουν οἰανδήποτε τιμὴν διὰ τὴν ἀπόκτησιν αὐτῶν, μάλιστα δὲ τιμὴν δυναμένην νὰ καλύψῃ τὸ μέσον συνολικὸν κόστος παραγωγῆς τῶν ὑπηρεσιῶν αὐτῶν. Τοῦτο συμβαίνει διότι αἱ ὑπηρεσίαι αὗται καλύπτουν ἀνάγκας τοῦ Κοινωνικοῦ Συνόλου καὶ οὐχὶ ἀτομικὰς ἀνάγκας τῶν καθ' ἕκαστον μελῶν τῆς Κοινωνίας. Παρέχονται δὲ αὗται, ὡς εἶδομεν εἰς τὴν Εἰσαγωγὴν, οὐχὶ πρὸς τὰ καθ' ἰδίαν ἄτομα χωρισμένως, ἀλλὰ ἐξ ἀδιαιρέτου πρὸς τὴν Ὀλότητα. Τὰ καθ' ἕκαστον ἄτομα δὲν ἔχουν διὰ τοῦτο κατανόησιν τοῦ ὀφέλους τὸ ὁποῖον ἡ Κοινωνία ὀλοκλήρως, συνεπῶς δὲ καὶ αὐτὰ ὡς μέλη τῆς Κοινωνίας, ἀντλοῦν ἐκ τῆς καταναλώσεως τῶν ἐν λόγῳ ὑπηρεσιῶν. Παραδείγματα τοιούτων ὑπηρεσιῶν εἶναι αἱ ὑπηρεσίαι αἱ ὁποῖαι παρέχονται πρὸς τὸ Κοινωνικὸν Σύνολον διὰ τῆς λειτουργίας τοῦ Κοινοβουλίου, ἤτοι διὰ τῆς θεσπίσεως Κανόνων Δικαίου ρυθμιζόντων τὰ ἐκ τῆς κοινωνικῆς συμβιώσεως ἀνακύπτοντα πολλαπλᾶ ζητήματα. Εἶναι ἐπίσης αἱ ὑπηρεσίαι τῶν Δικαστῶν, τῆς Ἀστυνομίας κ.λ.π., διὰ τῶν ὁποίων διασφαλίζεται ἡ τήρησις τῶν τιθεμένων κανόνων Δικαίου, αἱ ὑπηρεσίαι τῶν Ἐνόπλων Δυνάμεων κ.ο.κ. Προκειμένου περὶ τοιούτων ὑπηρεσιῶν δὲν καθίσταται δυνατόν ὅπως διατεθοῦν διὰ τῆς λειτουργίας τοῦ Μηχανισμοῦ τῶν Τιμῶν παραγωγικοὶ πόροι διὰ τὴν παραγωγὴν αὐτῶν, παρὰ τὸ γεγονός ὅτι τὸ ὄριακὸν ὄφελος τῆς Κοινωνίας ἐκ τῶν ἐν λόγῳ ὑπηρεσιῶν εἶναι σημαντικόν, καὶ συνεπῶς ἡ χρησιμοποίησις ἐνὸς μέρους τοῦ συνολικοῦ Παραγωγικοῦ Δυναμικοῦ τῆς χώρας διὰ τὴν παραγωγὴν αὐτῶν ἀναποκοίνεται πρὸς τὸν σκοπὸν τῆς ἀρίστης κατανομῆς τῶν παραγωγικῶν πόρων. Δὲν καθίσταται δὲ τοῦτο δυνατόν, διότι οὐδεὶς ἰδιώτης επιχειρηματίας εἶναι διατεθειμένος νὰ παραγάγῃ ὑπηρεσίας, διὰ τὴν ἀπόκτησιν τῶν ὁποίων οἱ καταναλωταὶ εἶναι ἀπρόθυμοι πρὸς καταβολὴν τιμῆς καθιστώσης δυνατὴν τὴν κάλυψιν τοῦλάχιστον τῶν ἐξόδων παραγωγῆς αὐτῶν.

Κατὰ δεύτερον λόγον, ὑπάρχουν ἀγαθὰ ἢ ὑπηρεσίαι διὰ τὴν ἀπόκτησιν τῶν ὁποίων ἡ καταβαλλομένη ὑπὸ τῶν καταναλωτῶν τιμὴ ἐκφράζει μόνον τὸ ὄριακὸν ἀτομικὸν ὄφελος, τὸ ὄφελος δηλ. τὸ ὁποῖον ἀντλοῦν ἐξ αὐτῶν τὰ καθ' ἰδίαν ἄτομα, οὐχὶ δὲ τὸ ὄριακὸν κοινωνικὸν ὄφελος, τὸ ὁποῖον προκειμένου περὶ τῶν ἀγαθῶν τούτων εἶναι ἀνώτερον τοῦ ὄριακοῦ ἀτομικοῦ ὀφέλους. Ὅπως, ἀντιθέτως, ὑπάρχουν ἄλλα ἀγαθὰ ἢ ὑπηρεσίαι, τῶν ὁποίων ἡ τιμὴ, ἡ καταβαλλομένη ὑπὸ τῶν καταναλωτῶν, δὲν καλύπτει ἐξ ὀλοκλήρου τὸ κόστος τὸ ὁποῖον δημιουργεῖ διὰ τὴν Κοινωνίαν ἢ τελευταία παραγομένη μονὰς αὐτῶν, ἀλλὰ μόνον τὸ μέσον συνολικὸν κόστος τῶν ἐπιχειρήσεων αἱ ὁποῖαι παράγουν τὰ ἀγαθὰ ἢ τὰς ὑπηρεσίας ταύτας. Κλασσικὸν παράδειγμα ὑπηρεσιῶν τὸ ἐκ τῶν ὁποίων ὄριακὸν κοινωνικὸν ὄφελος εἶναι ἀνώτερον τοῦ ὄριακοῦ ἀτομικοῦ ὀφέλους ἐξ αὐτῶν, καὶ συνεπῶς ἀνώτερον τῆς διὰ τὴν ἀπόκτησιν τῶν ὑπηρεσιῶν τού-

των καταβαλλομένης τιμῆς εἶναι τὸ παράδειγμα τῶν ὑπηρεσιῶν ἐκπαιδεύσεως. Τὸ ἐκ τῶν ὑπηρεσιῶν τούτων ὄριακόν ὄφελος τῆς Κοινωνίας εἶναι σημαντικῶς ἀνώτερον τοῦ ἐξ αὐτῶν ὄριακοῦ ἀτομικοῦ ὀφέλους, ἐκτὸς ἄλλων καὶ διὰ τὸν λόγον ὅτι διὰ τῆς μορφώσεως τοῦ πληθυσμοῦ ἐπηρεάζεται εὐνοικῶς ἡ παραγωγικότης τῆς Ἑθνικῆς Ἐργασίας, περιορίζεται ἡ ἐγκληματικότης, καθίστανται οἱ πολῖται ἱκανοὶ πρὸς ἐκλογὴν καλύτερων βουλευτῶν καὶ συνεπῶς ἐπιτυγχάνεται καλύτερα διακυβέρνησις τῆς χώρας κ.λ.π. Ἄφ' ἑτέρου παράδειγμα περιπτώσεως, κατὰ τὴν ὁποίαν τὸ ὄριακόν κοινωνικὸν κόστος εἶναι ἀνώτερον τοῦ ὄριακοῦ ἐπιχειρηματικοῦ κόστους παραγωγῆς, εἶναι τὸ παράδειγμα τῆς παραγωγῆς καὶ ἐμπορίας οἰνοπνευματωδῶν ποτῶν, ὅπου τὸ κοινωνικὸν κόστος παραγωγῆς εἶναι ὑπέρογκον, συνιστάμενον μεταξὺ ἄλλων εἰς τὰς συνεπείας τὰς ὁποίας ἔχει καὶ τὰς ἐπιβαρύνσεις τὰς ὁποίας συνεπάγεται διὰ τὴν Κοινωνίαν ἡ κατανάλωσις οἰνοπνευματωδῶν ποτῶν (ὡς εἶναι ὁ ἀλκοολισμὸς, ἡ ἐκ τούτου μείωσις τῆς ἐργατικῆς ἱκανότητος καὶ βουλήσεως, ἡ αὔξησις τῆς ἐγκληματικότητος καὶ τὰ διὰ τὴν καταπολέμησιν ταύτης λαμβανόμενα κρατικά μέτρα κ.λ.π.). Τὸ κοινωνικὸν κόστος παραγωγῆς εἶναι συνεπῶς, εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτήν, σημαντικῶς ἀνώτερον τοῦ ἐπιχειρηματικοῦ κόστους παραγωγῆς, εἰς τὸ ὅποιον στηρίζουν τοὺς ὑπολογισμοὺς τῶν οἱ παραγωγοὶ καὶ ἔμποροι οἰνοπνευματωδῶν ποτῶν. Παρόμοιον παράδειγμα εἶναι τὸ τῆς λειτουργίας ἐργοστασίων, τὰ ὅποια ἐκπέμπουν καυσαέρια ἢ ἀποβάλλουν ἄλλας οὐσίας ἐπιβλαβεῖς διὰ τὴν δημοσίαν ὑγείαν ἢ διὰ τὴν ἀνάπτυξιν παρακειμένων φυτειῶν. Τὸ ὑπὸ τὴν μορφήν ταύτην κόστος, τὸ δημιουργούμενον διὰ τὴν Κοινωνίαν ἐκ τῆς λειτουργίας τῶν ἀνωτέρω ἐργοστασίων, δὲν συμπεριλαμβάνεται ὡσαύτως εἰς τοὺς ὑπολογισμοὺς τῶν ἐπιχειρηματιῶν κατὰ τὴν κοστολόγησιν τῶν προϊόντων των, καὶ συνεπῶς δὲν ἐπιβαρύνει τὴν τιμὴν πωλήσεως αὐτῶν. Ἐχομεν οὕτως ἐνταῦθα μίαν πρόσθετον ἀρνητικὴν ἱκανοποίησιν τῆς Κοινωνίας, κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὴν περίπτωσιν τῆς παραγωγῆς ἐκπαιδευτικῶν ὑπηρεσιῶν, ἐκ τῶν ὁποίων ὡς εἶδομεν προκύπτουν πρόσθετοι θετικαὶ ἱκανοποιήσεις τοῦ Κοινωνικοῦ Συνόλου.

Ὅλαι ὁμως αἱ πρόσθετοι αὐται, θετικαὶ ἢ ἀρνητικαί, ἱκανοποιήσεις τῆς Κοινωνίας ἐκ τῆς παραγωγῆς ὠρισμένων ἀγαθῶν ἢ ὑπηρεσιῶν δὲν λαμβάνονται ὑπ' ὄψιν κατὰ τὴν κατανομήν τῶν παραγωγικῶν πόρων μεταξὺ τῶν διαφόρων παραγωγικῶν τομέων, ἡ ὁποία συντελεῖται διὰ τοῦ Μηχανισμοῦ τῶν Τιμῶν. Τὸ γεγονός αὐτὸ ἔχει ὡς συνέπειαν ὅτι εἰς τὴν περίπτωσιν π.χ. τῆς παραγωγῆς τῶν ὑπηρεσιῶν ἐκπαιδεύσεως, ἡ τιμὴ τὴν ὁποίαν τὰ κατ' ἰδίαν ἄτομα εἶναι διατεθειμένα νὰ καταβάλλουν διὰ τὴν ἀπόκτησιν αὐτῶν εἶναι ἀντίστοιχος πρὸς τὸ περιορισμένον, ὡς εἶδομεν, ὄριακόν ἀτομικὸν ὄφελος ἐκ τῆς καταναλώσεως τῶν ἐν λόγῳ ὑπηρεσιῶν καὶ οὐχὶ πρὸς τὸ ἠϋξημένον ὄριακόν κοινωνικὸν ὄφελος ἐξ αὐτῶν. Ἡ περαιτέρω συνέπεια τούτου εἶναι, ὅτι εἰς περίπτωσιν κατὰ τὴν ὁποίαν αἱ ὑπηρεσίαι ἐκπαιδεύσεως θὰ παρείχοντο ἀποκλειστικῶς ὑπὸ Ἰδιωτικῶν Ἐκπαιδευτηρίων, ἡ ἰσό-

της ὀριακοῦ κόστους καὶ ὀριακῆς προσόδου θὰ ἐπετυγχάνετο εἰς ἐπίπεδον συνολικῆς παραγωγῆς τῶν ὑπηρεσιῶν τούτων χαμηλότερον τοῦ ἐπιπέδου εἰς τὸ ὁποῖον θὰ ἔπρεπε νὰ καθορισθῇ ἡ παραγωγή αὐτῶν, ἐὰν ἡ διὰ τὰς ὑπηρεσίας ταύτας καταβαλλομένη τιμὴ ἐξέφραζε τὸ ἠϋξημένον ὀριακὸν ὄφελος τῆς Κοινωνίας ἐκ τῆς καταναλώσεως αὐτῶν. Μὲ ἄλλους λόγους, διὰ τὴν παραγωγήν τῶν ἐκπαιδευτικῶν ὑπηρεσιῶν θὰ διειθύνετο παραγωγικοὶ πόροι εἰς ποσότητα μικροτέραν ἐκείνης εἰς τὴν ὁποίαν θὰ ἔπρεπε νὰ διατεθοῦν πρὸς ἐπίτευξιν τοῦ optimum κατανομῆς παραγωγικῶν πόρων. Καὶ ἀντιστρόφως, εἰς περιπτώσεις, ὡς αἱ προαναφερθεῖσαι, εἰς τὰς ὁποίας τὸ ὀριακὸν κοινωνικὸν κόστος παραγωγῆς εἶναι ἀνώτερον τοῦ ἐπιχειρηματικοῦ κόστους, θὰ ἔπρεπε, πρὸς ἐπίτευξιν ἀρίστης κατανομῆς, νὰ διειθεθοῦν παραγωγικοὶ πόροι διὰ τὴν παραγωγήν αὐτῶν εἰς ποσότητα μικροτέραν ἐκείνης εἰς τὴν ὁποίαν διατίθενται διὰ τῆς λειτουργίας τοῦ Μηχανισμοῦ τῶν Τιμῶν.

Ἄλλος λόγος, διὰ τὸν ὁποῖον ἀποτυγχάνει ὁ Μηχανισμὸς τῶν Τιμῶν καὶ δὲν καθίσταται ἐφικτὸν ὅπως πραγματοποιηθῇ διὰ τῆς λειτουργίας αὐτοῦ ἡ ἀρίστη κατανομή τῶν παραγωγικῶν πόρων, εἶναι ὅτι ὑπάρχουν ἐπενδύσεις παγίου κεφαλαίου, θεμελιώδους σημασίας διὰ τὴν οἰκονομικὴν ἀνάπτυξιν μιᾶς χώρας, καὶ συνεπῶς ὑψηλῆς παραγωγικότητος, διὰ τὴν ἐκτέλεσιν τῶν ὁποίων ὁμως, δὲν ἐκδηλώνουν ἐνδιαφέρον οἱ ἰδιῶται ἐπιχειρηματίαι: εἴτε διότι αἱ ἐπενδύσεις αὗται στεροῦνται ἰδιωτικοοικονομικῆς ἀποδοτικότητος, εἴτε διότι εἶναι βραδείας προσοδιακῆς ὠριμάνσεως, εἴτε διότι ἀπαιτοῦν μεγάλα κεφάλαια τὰ ὁποῖα ἀδυνατεῖ νὰ ἐξεύρη ἡ δισταζει νὰ διακινδυνεύσῃ ἡ ἰδιωτικὴ ἐπιχειρηματικὴ πρωτοβουλία, εἴτε τέλος διότι πρόκειται περὶ ἐπενδύσεων αἱ ὁποῖαι εἶναι ψυχολογικῶς ἀπρόσιτοι εἰς τὴν ἰδιωτικὴν ἐπιχειρηματικὴν πρωτοβουλίαν.

Ἡ ἀδυναμία αὕτη τοῦ Μηχανισμοῦ τῶν Τιμῶν καθιστᾷ ἀναγκαίαν τὴν ἐπέμβασιν τοῦ Κράτους εἰς τὴν λειτουργίαν τοῦ Μηχανισμοῦ τούτου, καὶ τὴν διὰ κρατικῶν μέτρων διόρθωσιν τῶν ἀτελειῶν αὐτοῦ. Εἰς τὰς περισσοτέρας τῶν περιπτώσεων εἰς τὰς ὁποίας καθίσταται ἀναγκαία ἡ διορθωτικὴ ἐπέμβασις τοῦ Κράτους εἰς λειτουργίαν τοῦ Μηχανισμοῦ τῶν Τιμῶν καὶ εἰς τὴν κατανομήν τῶν παραγωγικῶν πόρων, πραγματοποιεῖται αὕτη διὰ τοῦ Δημοσίου Προϋπολογισμοῦ, ἐνῶ εἰς ἄλλας περιπτώσεις ἐμφανίζεται περισσότερον ἐνδεδειγμένη ἡ ἐφαρμογὴ ἄλλων τεχνικῶν μεθόδων.

Διὰ τοῦ Δημοσίου Προϋπολογισμοῦ καθίσταται, ἐν πρώτοις, δυνατόν —ὡς εἶδομεν καὶ εἰς τὴν Εἰσαγωγήν—ὅπως χρησιμοποιηθῇ ἐν μέρος τῶν συνολικῶς διαθέσιμων παραγωγικῶν πόρων διὰ τὴν ὀργάνωσιν τῆς Ἐθνικοῦς Ἀμύνης καὶ τῆς Ἐννόμου Τάξεως, διὰ τὴν ἀπονομήν τῆς Δικαιοσύνης, διὰ τὴν ἐξασφάλισιν τῆς Χρηματικῆς Τάξεως, καὶ γενικώτερον διὰ τὴν παραγωγήν ὑπηρεσιῶν πρὸς ἱκανοποίησιν συλλογικῶν ἀναγκῶν, αἱ ὁποῖαι διὰ τοῦς προαναφερθέντας λόγους δὲν καθίσταται ἐφικτὸν ὅπως ἱκανο-

ποιηθῶν διὰ τῆς λειτουργίας τοῦ Μηχανισμοῦ τῶν Τιμῶν. Ἡ κάλυψις τοιούτων ἀναγκῶν, ἡ ὁποία ὡς εἶδομεν ἀποτελεῖ μίαν τῶν βασικωτέρων προϋποθέσεων διὰ τὴν μεγιστοποίησιν τῶν ἱκανοποιήσεων τῆς Κοινωνίας ἐκ τῆς χρησιμοποίησεως τῶν ὑφισταμένων παραγωγικῶν πόρων, ἐπιτυγχάνεται εἰδικώτερον διὰ τῆς διαδικασίας τῆς φορολογίας καὶ τῶν δημοσίων δαπανῶν, καὶ τῆς διὰ ταύτης μεταθέσεως παραγωγικῶν πόρων ἀπὸ τῆς ἰδιωτικῆς εἰς τὴν δημοσίαν χρῆσιν, ἤτοι πρὸς παραγωγὴν ἀγαθῶν καὶ ὑπηρεσιῶν καταλλήλων διὰ τὴν θεραπείαν συλλογικῶν ἀναγκῶν.

Διὰ τοῦ Δημοσίου Προϋπολογισμοῦ ἐξασφαλίζεται, προσέτι, ἡ χρησιμοποίησις ἐνὸς μέρους τῶν διαθέσιμων παραγωγικῶν πόρων μιᾶς Κοινωνίας διὰ τὴν παραγωγὴν ἀγαθῶν καὶ ὑπηρεσιῶν πρὸς ἱκανοποίησιν ἀτομικῶν ἀναγκῶν τῶν μελῶν ταύτης, ἀναγκῶν αἱ ὁποῖαι, ὡς διεπιστώθη, δὲν καθίσταται δυνατὸν —λόγῳ τῆς ὑφισταμένης ἐισοδηματικῆς ἀνισότητος— νὰ ἱκανοποιηθῶν ἐπαρκῶς ἢ δὲν καθίσταται δυνατὸν ὅπως ἱκανοποιηθῶν ἔστω καὶ μερικῶς, διὰ τῆς λειτουργίας τοῦ Μηχανισμοῦ τῶν Τιμῶν, ἡ ἱκανοποίησις τῶν ὁποίων ὅμως ἀποτελεῖ ὡς εἶδομεν ὡσαύτως ἀπαραίτητον προϋπόθεσιν διὰ τὴν μεγιστοποίησιν τοῦ Κοινωνικοῦ Ὁφέλους ἐκ τῆς ἐκμεταλλεύσεως τῶν συνολικῶν διαθέσιμων παραγωγικῶν πόρων. Καθίσταται δὲ ἐφικτὴ ἡ μέσῳ τοῦ Δημοσίου Προϋπολογισμοῦ ἱκανοποίησις τῶν ἀναγκῶν τούτων διὰ τῆς χρησιμοποίησεως ἐνὸς μέρους τῆς διὰ τῆς φορολογίας μεταβιβαζομένης εἰς τὸ Κράτος ἀγοραστικῆς δυνάμεως, ἀφ' ἐνὸς μὲν πρὸς μερικὴν ἢ ὀλικὴν κάλυψιν τῶν δαπανῶν λειτουργίας διαφόρων Δημοσίων Ἰδρυμάτων κοινωνικοῦ χαρακτῆρος ἀφ' ἑτέρου δὲ πρὸς ἐκτέλεσιν διαφόρων κοινωνικῶν χρηματικῶν παροχῶν, δηλ. διὰ τὴν διενέργειαν μεταβιβαστικῶν δαπανῶν (βλ. ἀνωτέρω κεφάλαιον 2) αἱ ὁποῖαι καθιστοῦν δυνατὸν εἰς ἓν μέρος τοῦ πληθυσμοῦ νὰ ἐξοπλίσῃ ἐπαρκῶς δι' ἀγοραστικῆς δυνάμεως βασικὰς αὐτοῦ ἀνάγκας καὶ ἐπιτύχῃ οὕτω τὴν ἱκανοποίησιν αὐτῶν. Εἰς ἄλλας πάλιν περιπτώσεις κοινωνικῶς ἐπιβλαβοῦς καταναλώσεις τὸ Κράτος ἐπεμβαίνει ἀπαγορευτικῶς ἢ περιοριστικῶς εἰς τὴν κάλυψιν τῶν ἀτομικῶν ἀναγκῶν, αἱ ὁποῖαι εἶναι δυνατὸν νὰ ἱκανοποιηθῶν διὰ τοῦ Μηχανισμοῦ τῶν Τιμῶν, ἡ ἱκανοποίησις τῶν ὁποίων ὅμως ἀποβαίνει εἰς βάρος τοῦ σκοποῦ τῆς μεγιστοποίησεως τοῦ Κοινωνικοῦ Ὁφέλους ἐκ τοῦ συνολικῶς παραγομένου Κοινωνικοῦ Προϊόντος.

Περαιτέρω, τὸ Κράτος ἐπεμβαίνει διορθωτικῶς εἰς τὴν λειτουργίαν τοῦ Μηχανισμοῦ τῶν Τιμῶν διὰ τῆς ἐπιδοτήσεως ἐπιχειρήσεων πρὸς τὸν σκοπὸν ὅπως καταστήσῃ εἰς αὐτὰς δυνατὴν τὴν ἐπέκτασιν τῆς παραγωγῆς τῶν καὶ τὸν καθορισμὸν ταύτης εἰς ἐπίπεδον ἀνταποκρινόμενον εἰς τὸ *optimum* κατανομῆς τῶν παραγωγικῶν πόρων.

Ἐπίσης τὸ Κράτος ἐπεμβαίνει ἀνακατανομητικῶς ἐπὶ τῶν παραγωγικῶν πόρων διὰ τῆς χρησιμοποίησεως τῆς διὰ τῆς φορολογίας καὶ ἄλλων μέσων μεταβιβαζομένης εἰς αὐτὸ ἐξουσίας διαθέσεως παραγωγικῶν πόρων πρὸς τὸν σκοπὸν ὅπως καταστῇ δυνατὴ ἡ ἐκτέλεσις ἐπενδύσεως παγίου κεφα-

λαίου ύψηλης παραγωγικότητας, εις βάρος πολυτελών ή χαμηλής παραγωγικότητας επενδύσεων, ή εις βάρος τής παραγωγής μη βασικῶν ειδῶν άμέσου καταναλώσεως.

Εις πάσας τὰς άνωτέρω, και εις πολλὰς άλλας, περιπτώσεις επεμβάσεως εις τήν λειτουργίαν του Μηχανισμού τῶν Τιμῶν, πραγματοποιουμένης **διὰ του Δημοσίου Προϋπολογισμού**, δηλ. διὰ τῶν δημοσίων δαπανῶν, **επέρχεται βελτίωσις τής κατανομής τῶν παραγωγικῶν πόρων και συνεπῶς επιτυγχάνεται επαύξησις του ἐξ αὐτῶν οφέλους του Κοινωνικοῦ Συνόλου** και άνιψώσις του επιπέδου Κοινωνικῆς Εὐημερίας.

Ὁ Δημοσίος Προϋπολογισμός δμως επηρεάζει, ὡς εἶδομεν εις τὸ προηγούμενον κεφάλαιον, **τὸ επίπεδον Κοινωνικῆς Εὐημερίας** οὐχί μόνον διὰ τῶν ποικίλων αὐτοῦ επεμβάσεων ἐπὶ τής κατανομής τῶν παραγωγικῶν πόρων, αλλά και **διὰ τής συμβολῆς αὐτοῦ εις τήν διατήρησιν ὕψηλου επιπέδου απασχολήσεως** τούτων. Ὁφείλεται δὲ ὡς εἶδομεν ή τελευταία αὐτή συμβολή του Δημοσίου Προϋπολογισμού εις τήν άνιψώσιν του επιπέδου Κοινωνικῆς Εὐημερίας κυρίως εις τὸ γεγονός δτι αἱ δημόσιαι δαπάναι δι' άγορὰν αγαθῶν και ὑπηρεσιῶν (ἐκ τής τρεχούσης παραγωγῆς) αποτελοῦν μέρος τής Ἐθνικῆς Δαπάνης ἐκάστης χώρας και συμπεροσδιορίζουν, διὰ τούτο, τὸ μέγεθος του Ἐθνικοῦ Εἰσοδήματος και τής Συνολικῆς Παραγωγῆς ἐν αὐτῇ.

§ 2. Αἱ προϋποθέσεις ὑπὸ τὰς ὁποίας επαυξάνει τὸ Κοινωνικὸν Ὄφελος διὰ τής μέσῃ του Δημοσίου Προϋπολογισμού ἀνακατανομῆς τῶν παραγωγικῶν πόρων. Ἡ Ἀρχὴ τής Μεγίστης Κοινωνικῆς Ὀφελείας.

α) Τὸ κοινωνικὸν κόστος τῶν δημοσίων δραστηριοτήτων.

Ἡ διαπιστωθεῖσα, ἐκ τῶν μέχρι τουδε λεχθέντων, ἐπωφελῆς διὰ τὸ Κοινωνικὸν Σύνολον ἐπίδρασις του Δημοσίου Προϋπολογισμού ἐπὶ τής κατανομῆς τῶν παραγωγικῶν πόρων δὲν πρέπει νὰ παρασίρη εις τὸ συμπέρασμα δτι οἰανδήποτε ἔκτασιν και ἂν λαμβάνουν και ὑπὸ οἰανδήποτε μορφήν και ἂν ἐμφανίζονται αἱ δημόσιαι δαπάναι εις δεδομένην χώραν ἐπιδροῦν αὐται ἀξητικῶς ἐπὶ του επιπέδου Κοινωνικῆς Εὐημερίας εις τήν χώραν ταύτην. Διότι αἱ δημόσιαι δραστηριότητες, αἱ ὁποῖαι κηθιστοῦν ἀναγκαίαν τήν ὑπὸ του Κράτους και τῶν άλλων νομικῶν προσώπων Δημοσίου Δικαίου **θιενέργειαν χρηματικῶν δαπανῶν**, με άλλους λόγους ή παραγωγή τῶν διαφορῶν ὑπὸ του Κράτους προσφερομένων πρὸς τὸ Κοινωνικὸν Σύνολον ὑπηρεσιῶν (ὡς εἶναι κατὰ τ' άνωτέρω λεχθέντα αἱ ὑπηρεσίαι τῶν Ἐνόπλων Δυνάμεων, τῶν Δικαστῶν κ.λ.π.) συνεπάγεται ἐν κοινωνικὸν κόστος.

Γενικῶς τὸ κοινωνικὸν ἢ πραγματικὸν κόστος παραγωγῆς (Real Cost) δημιουργεῖται ἐκ τῆς ὑφισταμένης στενότητος τῶν παραγωγικῶν πόρων, ἢ ὅποια ἔχει ὡς συνέπειαν ὅτι ἡ χρησιμοποίησις παραγωγικῶν πόρων διὰ τὴν παραγωγὴν ὠρισμένου ἀγαθοῦ καὶ γενικώτερον διὰ τὴν ἐπίτευξιν ὠρισμένου παραγωγικοῦ ἀποτελέσματος καθιστᾷ ἀναγκαῖον ὅπως ματαιωθῇ ἡ παραγωγή ἄλλων ἀγαθῶν, τὰ ὅποια θὰ ἠδύναντο νὰ παραχθοῦν διαζευκτικῶς διὰ τῶν παραγωγικῶν πόρων οἱ ὅποιοι ἠγαλῶθησαν διὰ τὴν παραγωγὴν τοῦ ἐν λόγῳ ἀγαθοῦ. Συνεπῶς **κοινωνικὸν κόστος παραγωγῆς ὠρισμένου ἀγαθοῦ ἢ ὑπηρεσίας εἶναι ἡ θυσιασθεῖσα χρησιμοποίησις παραγωγικῶν πόρων διὰ διαφόρους, διαζευκτικῶς, παραγωγικοὺς σκοπούς, ἧτις κατέστη ἀναγκαία λόγῳ τῆς χρησιμοποίησεως τῶν πόρων τούτων διὰ τὴν παραγωγὴν τοῦ ἐν λόγῳ ἀγαθοῦ** ἢ τῆς ἐν λόγῳ ὑπηρεσίας. Οὕτως τὸ κοινωνικὸν κόστος παραγωγῆς π.χ. ἐνὸς ραδιοφώνου εἶναι μία ραπτομηχανὴ ἢ μία φωτογραφικὴ μηχανὴ ἢ μία μηχανὴ φωνοληψίας, αἱ ὅποια θὰ ἠδύναντο νὰ παραχθοῦν διαζευκτικῶς μὲ τοὺς παραγωγικοὺς πόρους οἱ ὅποιοι ἠγαλῶθησαν διὰ τὴν κατασκευὴν τοῦ ραδιοφώνου, καὶ ἡ παραγωγή τῶν ὁποίων ἐθυσιάσθη χάριν τοῦ σκοποῦ τῆς παραγωγῆς τοῦ ραδιοφώνου.

Κοινωνικὸν κόστος ὑφίσταται εἰς πᾶσαν περίπτωσιν παραγωγῆς (ἐξαιρέσει τῶν περιπτώσεων κατὰ τὰς ὁποίας ἡ Οἰκονομία τῆς χώρας εὐρίσκεται εἰς ὕφεσιν), συνεπῶς καὶ εἰς τὰς περιπτώσεις τῆς παραγωγῆς ἄϋλων ἀγαθῶν, ἢ ὅποια συντελεῖται ὡς εἶδομεν εἰς τὴν κρατικὴν παραγωγικὴν διαδικασίαν. Οὕτω δυνάμεθα νὰ ὀμιλήσωμεν περὶ κοινωνικοῦ κόστους τῶν δημοσίων δραστηριοτήτων, τὸ ὅποιον δημιουργεῖται ἐκ τοῦ γεγονότος ὅτι διὰ τὴν λειτουργίαν τῶν διαφόρων Δημοσίων Ὑπηρεσιῶν καθίσταται ἀναγκαία, ὡς εἶδομεν εἰς τὴν Εἰσαγωγήν, ἄμεσος ἢ ἔμμεσος χρησιμοποίησις καὶ ἀνάλωσις παραγωγικῶν πόρων. Ἦτοι καθίσταται ἀναγκαία ἡ χρησιμοποίησις τῶν ὑπηρεσιῶν τῶν κρατικῶν ὑπαλλήλων, τῶν ὑπηρεσιῶν χρήσεως τῶν κτηρίων εἰς τὰ ὅποια στεγάζονται Δημοσίου Ὑπηρεσίαι κ.λ.π. ὡς καὶ ἡ ἀνάλωσις παραγωγικῶν πόρων διὰ τὴν παραγωγὴν διαφόρων ὑλικῶν ἀγαθῶν, τὰ ὅποια χρησιμοποιοῦνται εἰς τὴν κρατικὴν παραγωγικὴν διαδικασίαν. Ἡ χρησιμοποίησις δὲ καὶ ἡ ἀνάλωσις κατὰ τοὺς ἀνωτέρω, ἄμεσον καὶ ἔμμεσον, τρόπους παραγωγικῶν πόρων, ἀποβαίνει, λόγῳ τῆς προμνησθείσης στενότητος τῶν παραγωγικῶν πόρων, εἰς βᾶρος ἐτέρων παραγωγικῶν σκοπῶν, οἱ ὅποιοι θὰ ἠδύναντο νὰ ἐπιτευχθοῦν διαζευκτικῶς διὰ τῆς χρησιμοποίησεως τῶν διὰ τὴν λειτουργίαν τοῦ Κρατικοῦ Μηχανισμοῦ ἀναλωθέντων πόρων, ἧτοι ἀποβαίνει εἰς βᾶρος τῆς ἱκανοποίησεως ἀτομικῶν ἀναγκῶν τῶν μελῶν τῆς Ὀλότητος. Π.χ. ἡ παραγωγή ἀρμάτων μάχης διὰ τὴν Ἐθνικὴν Ἀμυναν ἔχει ὡς συνέπειαν ὅτι περιορίζεται ἡ παραγωγή αὐτοκινήτων ἢ ἄλλων βιομηχανικῶν προϊόντων. Ὡς ἐπίσης ἡ χρησιμοποίησις τῶν ὑπηρεσιῶν τῶν Δικαστῶν διὰ τὴν λειτουργίαν τῶν Δικαστηρίων ἔχει ὡς συνέπειαν ὅτι πε-

ριορίζεται ἡ χρησιμοποίησις ἀνθρωπίνων παραγωγικῶν πόρων δι' ἄλλους παραγωγικοὺς σκοπούς.

Ἡ ἀδυσώπητος αὕτη συνέπεια τῆς στενότητος τῶν παραγωγικῶν πόρων εἶχε διατυπωθῆ κατὰ τρόπον ἐπιγραμματικὸν εἰς τὸ σύνθημα: «Kanopen oder Butter», τὸ ὁποῖον εἶχεν ρίψει κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ Β' Παγκοσμίου Πολέμου ἡ Ἐθνικοσοσιαλιστικὴ Ἑγεσία τῆς Γερμανίας διὰ στόματος τοῦ Götting. Τὸ διαζευκτικὸν oder (δηλ. ἢ) εἰς τὸ ἀνωτέρω σύνθημα περικλείει ὅλην τὴν δραματικότητα τοῦ διλήμματος, ἐνώπιον τοῦ ὁποῦ ἐτέθη τότε ἡ πολιτικὴ Ἑγεσία τοῦ Γερμανικοῦ Λαοῦ καὶ ἐνώπιον τοῦ ὁποῦ εὐρίσκειται ὁ φορεὺς οἰασδήποτε Οἰκονομίας, ἰδιωτικῆς ἢ δημοσίας, ἔχων ν' ἀντιμετωπίσῃ τὰς ἀπείρους πρὸς κάλυψιν ὕλικὰς καὶ πνευματικὰς ἀνάγκας καὶ τὰ πεπερασμένα ὕλικὰ μέσα καλύψεως αὐτῶν, καὶ ὑποχρεούμενος διὰ τοῦτο νὰ καθορίσῃ τὰς ἀνάγκας ἐκείνας αἱ ὁποῖαι θὰ πρέπει νὰ θυσιασθοῦν καὶ τὰ ἀγαθὰ τὰ ὁποῖα θὰ πρέπει νὰ μὴ παραχθοῦν διὰ νὰ καταστῆ δυνατὴ ἡ παραγωγή ἄλλων ἀγαθῶν καὶ ἡ θεραπεία ἄλλων ἀναγκῶν.

Τὴν μεγάλην, ἢ ἀκριβέστερον μεγίστην, π ρ α κ τ ι κ ῆ ν σημασίαν τὴν ὁποῖαν ἔχει τὸ κοινωνικὸν κόστος τῶν δημοσίων δραστηριοτήτων εἶχε παλαιότερον εἰκονογραφῆσει κατὰ τρόπον ἐντυπωσιακὸν ὁ τέως Πρόεδρος τῶν Η.Π.Α. ἀειμνηστὸς Eisenhower ἀναφερόμενος εἰδικώτερον εἰς τὰς δαπάνας δι' ἐξοπλισμὸν τῶν Ἠνωμένων Πολιτειῶν Ἀμερικῆς καὶ παρατηρῶν δι: τὸ κόστος π.χ. ἐνὸς συγχρόνου βαρέος βομβαρδιστικοῦ ἀεροπλάνου εἶναι ὅσον καὶ τὸ κόστος δύο ἐργοστασίων παραγωγῆς ἠλεκτρικοῦ ρεύματος, ἕκαστον τῶν ὁποίων θὰ ἠδύνατο νὰ ἐξυπηρετήσῃ μιαν πόλιν 60.000 κατοίκων, ἢ ὅσον καὶ τὸ κόστος δύο ὥραιων καὶ τελείως συγχρονισμένων νοσοκομείων. Πληρεστέραν ὁμως εἰκόνα τοῦ κοινωνικοῦ κόστους τῆς Ἐθνικῆς Ἀμύνης τῶν διαφόρων χωρῶν παρέχει παλαιότερος — καὶ συνεπῶς κατώτερος τῆς σημερινῆς πραγματικότητος — ὑπολογισμὸς τοῦ Ο.Η.Ε., συμφώνως πρὸς τὸν ὁποῖον τὸ συνολικὸν ποσὸν τῶν ἐτησίων χρηματικῶν δαπανῶν Ἐθνικῆς Ἀμύνης τῶν κυριωτέρων χωρῶν τοῦ Κόσμου ἰσοῦται πρὸς τὸ συνολικὸν χρηματικὸν ποσὸν τῶν ἐ τ η σ ῖ ω ν ἡμερομισθίων 40 ἑκατομμυρίων εἰδικευμένων ἐργατῶν, ἐργαζομένων ἐπὶ ὀκτῶρον ἡμερησίως καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τοῦ ἔτους. Συνεπῶς, ἐματαιοῦτο εἰς τὰς χώρας ταύτας χάριν τῆς Ἐθνικῆς αὐτῶν Ἀμύνης ἢ κατ' ἔτος παραγωγή τεραστίων ποσοτήτων ἀγαθῶν πολιτικῆς καταναλώσεως, τὰ ὁποῖα θὰ ἠδύνατο νὰ παραχθοῦν διὰ τῆς χρησιμοποίησεως τῶν ὑπηρεσιῶν τῆς στρατιᾶς ταύτης τῶν ἐργαζομένων, καὶ διὰ τῶν ὁποίων ἀγαθῶν θὰ ἠδύνατο νὰ ἱκανοποιηθοῦν εἰς ἀντίστοιχον βαθμὸν διάφοροι ἀτομικαὶ ἀνάγκαι τῶν πληθυσμῶν τῶν ἀνωτέρω χωρῶν.

Σημειωτέον, ἀκόμη, ὅτι πλὴν τοῦ ὑπὸ τὴν ἀνωτέρω ἐννοίαν κοινωνικοῦ κόστους παραγωγῆς, ἡ παραγωγή εἰδικώτερον τῶν ὑπηρεσιῶν τῶν Ἐνόπλων Δυνάμεων, τῶν ὑπηρεσιῶν τῶν δικαστῶν καὶ τῶν ὑπηρεσιῶν τῶν λοιπῶν δημοσίων ὑπαλλήλων, καὶ συνεπῶς ἡ διενέργεια τῶν σχετικῶν μὲ τὴν

Ἐθνικὴν Ἀμυναν, τὴν ἀπονομὴν τῆς Δικαιοσύνης κ.λ.π. δαπανῶν, ἀλλὰ καὶ αὐτῶν ἀκόμη τῶν μεταβιβαστικῶν δαπανῶν συνεπάγεται ἐν *πρόσθετον κοινωνικὸν κόστος*. Τὸ εἰδικὸν τοῦτο, προκειμένου περὶ τῶν δημοσίων δραστηριοτήτων, κοινωνικὸν κόστος, δημιουργεῖται κατ' ἀκολουθίαν τοῦ γεγονότος ὅτι ἡ φορολογία διὰ τῆς ὁποίας ὡς εἶδομεν καλύπτεται τὸ μέγιστον μέρος τῶν δημοσίων δαπανῶν, ἔχει ὀρισμένας, μὴ ἐπιθυμητάς, κοινωνικὰς καὶ ἰδίως οἰκονομικὰς παρενεργείας, περὶ τῶν ὁποίων ἐγένετο λόγος ἀνωτέρω (Α' Τόμος, Γενικὴ Θεωρία περὶ Φόρων, κεφάλαιον 30).

β) Ἡ ἐκ τοῦ κοινωνικοῦ κόστους τῶν δημοσίων δραστηριοτήτων προκύπτουσα ἀνάγκη ποσοτικῶν καὶ ποιοτικῶν περιορισμῶν τῶν δημοσίων δαπανῶν.

Ἐν ὅψει τῶν ἀνωτέρω κοινωνικῶν ἐπιβαρύνσεων ἐκ τῶν δημοσίων δαπανῶν θὰ πρέπει νὰ διενεργῶνται αὐταὶ μέχρι τοῦ σημείου εἰς τὸ ὅποιον τὸ ὄριακὸν κοινωνικὸν ὄφελος τῶν δημοσίων δραστηριοτήτων εἰς τὰς ὁποίας ἀναφέρονται αἱ δημόσιαι δαπάναι μιᾶς ἐκάστης κατηγορίας εἶναι ἴσον πρὸς τὸ ὄριακὸν κοινωνικὸν αὐτῶν κόστος. Ὅριακὸν κοινωνικὸν ὄφελος εἶναι τὸ πρόσθετον ὄφελος τὸ ὅποιον προκύπτει διὰ τὸ Κοινωνικὸν Σύνολον ἐκ τῆς δαπάνης μιᾶς προσθέτου νομισματικῆς μονάδος ἢ τοῦ πολλαπλασίου ταύτης δι' ἓνα ὀρισμένον δημόσιον σκοπὸν—π.χ. διὰ τὴν Δημοσίαν Ὑγίαν—ἢ ἄλλως τὸ ὄφελος τοῦ Κοινωνικοῦ Συνόλου ἐκ τῆς τελευταίας παραχθείσης ὑπὸ τοῦ Κράτους μονάδος π.χ. τῆς ὑπηρεσίας τῆς Δημοσίας Ὑγείας. Ἐνῶ τὸ ὄριακὸν κοινωνικὸν κόστος εἶναι ἡ πρόσθετος ἐπιβάρυνσις τοῦ Κοινωνικοῦ Συνόλου ἢ ἄλλως ἡ πρόσθετος ἀπώλεια ἱκανοποιήσεων τοῦ Κοινωνικοῦ Συνόλου, τὴν ὁποίαν συνεπάγεται ἡ δαπάνη ὑπὸ τοῦ Δημοσίου διὰ τὸν ἀνωτέρω σκοπὸν, τῶν προσθέτων τούτων νομισματικῶν μονάδων.

Ἐὰν υποθέσωμεν πρὸς στιγμήν ὅτι ὑφίσταται ἡ δυνατότης μετρήσεως τοῦ ὄριακοῦ κοινωνικοῦ ὄφελους καὶ τοῦ ὄριακοῦ κοινωνικοῦ κόστους παραγωγῆς τῶν διαφόρων ἀγαθῶν, συνεπῶς δὲ—προκειμένου περὶ ἀγαθῶν παραγομένων εἰς τὴν κρατικὴν παραγωγικὴν διαδικασίαν—καὶ ἡ δυνατότης μετρήσεως τοῦ ὄριακοῦ κοινωνικοῦ ὄφελους καὶ ὄριακοῦ κοινωνικοῦ κόστους ἐκ τῶν διαφόρων δημοσίων δαπανῶν· καὶ ἐὰν υποθέσωμεν περαιτέρω ὅτι τὸ ὄριακὸν κοινωνικὸν ὄφελος ἐκ τοῦ ἀγαθοῦ α εἶναι 10 «μονάδες ὀφέλους», τὸ δὲ ὄριακὸν αὐτοῦ κοινωνικὸν κόστος εἶναι ὡσαύτως 10 «μονάδες ὀφέλους», τοῦτο σημαίνει ὅτι διὰ τῆς παραγωγῆς τῆς τελευταίας προσθέτου ποσότητος τοῦ ἀγαθοῦ α θὰ ματαιωθῇ ἡ παραγωγή μιᾶς προσθέτου ποσότητος π.χ. τοῦ ἀγαθοῦ β ἢ τοῦ ἀγαθοῦ γ κλπ., καὶ ὅτι τὸ πρόσθετον ὄφελος τοῦ Κοινωνικοῦ Συνόλου, δηλ. τὸ ὄριακὸν κοινωνικὸν ὄφελος, τὸ ὅποιον θὰ προέκυπτεν ἐκ τῆς παραγωγῆς καὶ καταναλώσεως ἀντὶ τῆς προσθέτου ποσότητος τοῦ ἀγαθοῦ α τῆς προσθέτου ταύτης ποσότητος τοῦ ἀγαθοῦ β ἢ τοῦ ἀγαθοῦ γ, δηλ. τὸ διαζευτικὸν ὄριακὸν κοινωνικὸν ὄφελος, εἶναι 10 μονάδες ὀφέλους. Συνεπῶς, εἰς περιπτώσιν κατὰ τὴν

ὅποιαν ἐπιτυγχάνεται ἰσότης ὀριακοῦ κοινωνικοῦ ὀφέλους ἐκ τῆς δημοσίας δαπάνης ὠρισμένης κατηγορίας πρὸς τὸ ὀριακὸν κοινωνικὸν αὐτῆς κόστος, ἐπιτυγχάνεται κατ' ἀνάγκην καὶ ἰσότης τοῦ ὀριακοῦ κοινωνικοῦ ὀφέλους ἐκ τῆς δημοσίας αὐτῆς δαπάνης πρὸς τὸ ὀριακὸν κοινωνικὸν ὀφελος ἐξ οἰασθῆποτε ἄλλης δημοσίας δαπάνης ἢ πρὸς τὸ ὀριακὸν κοινωνικὸν ὀφελος ἐκ τῶν ἰδιωτικῶν δαπανῶν αἱ ὅποιαι θὰ ἐγένοντο ἀντὶ τῆς ἐν λόγῳ δημοσίας δαπάνης (π. χ. τῆς δαπάνης διὰ τὴν Δημοσίαν Ὑγίαν). Ἦτοι ἀποφεύγεται εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν ἢ διενέργεια δημοσίων δαπανῶν μικροτέρου ὀριακοῦ κοινωνικοῦ ὀφέλους εἰς βάρος ἰδιωτικῶν δαπανῶν μεγαλυτέρου — ἐν συγκρίσει πρὸς τὰς δημοσίας δαπάνας — ὀριακοῦ κοινωνικοῦ ὀφέλους. Ὅταν ὁμως ἀποφεύγεται τοῦτο, ἐπιτυγχάνεται ἀρνητικῶς ὁ σκοπὸς ὁ ὅποιος ἐπιδιώκεται διὰ τῆς μέσῳ τοῦ Δημοσίου Προϋπολογισμοῦ μεταθέσεως παραγωγικῶν πόρων ἀπὸ τὴν ἰδιωτικὴν εἰς τὴν δημοσίαν χρῆσιν, ἦτοι ὁ σκοπὸς τῆς μεγιστοποιήσεως τοῦ Κοινωνικοῦ Ὀφέλους ἐκ τῆς χρησιμοποίησεως τῶν συνολικῶς διαθέσιμων παραγωγικῶν πόρων ἐκάστης χώρας. **Ἐπίσης ἐπιτυγχάνεται ὁ σκοπὸς τῆς μεγιστοποιήσεως τοῦ Κοινωνικοῦ Ὀφέλους ἐκ τῶν δημοσίων δαπανῶν, προϋπόθεσις τῆς ὅποιας εἶναι ἡ ἰσότης ὀριακοῦ κοινωνικοῦ ὀφέλους ἐξ ὠρισμένης δημοσίας δαπάνης πρὸς τὸ ὀριακὸν κοινωνικὸν ὀφελος ἐξ οἰασθῆποτε ἄλλης δαπάνης.** Διότι ὅταν τὸ ὀριακὸν κοινωνικὸν ὀφελος ἐκ τῆς δημοσίας δαπάνης Α εἶναι μικρότερον τοῦ ὀριακοῦ κοινωνικοῦ ὀφέλους ἐκ τῆς δημοσίας δαπάνης Β, τότε δὲν ἐπιτυγχάνεται ὁ σκοπὸς τῆς μεγιστοποιήσεως τοῦ κοινωνικοῦ ὀφέλους ἐκ τῆς χρησιμοποίησεως τῶν συνολικῶν παραγωγικῶν πόρων τῆς χώρας καὶ τῆς μεγιστοποιήσεως τοῦ Κοινωνικοῦ Ὀφέλους ἐκ τῶν δημοσίων δαπανῶν. Ἐὰν στοποιοῦσεως τοῦ Κοινωνικοῦ Ὀφέλους ἐκ τῶν δημοσίων δαπανῶν κατ' ὑπόθεσιν τὸ ὀριακὸν κοινωνικὸν ὀφελος ἐκ τῶν δημοσίων δαπανῶν δι' ἔξωραϊστικά ἔργα ἢ δι' ἀνέγεσιν τουριστικῶν ξενοδοχείων εἶναι 100, ἐνῶ τὸ ὀριακὸν κοινωνικὸν ὀφελος ἐκ τῶν δημοσίων δαπανῶν δι' ἔργα ὁδοποιίας ἐκτελούμενα εἰς περιοχὰς στερουμένας ἐκσυγχρονισμένου ὁδικοῦ δικτύου εἶναι 150, θὰ πρέπει διὰ τὴν πραγματοποίησιν τοῦ σκοποῦ τῆς μεγιστοποιήσεως τοῦ κοινωνικοῦ ὀφέλους νὰ μειωθοῦν ἢ ματαιωθοῦν αἱ δαπάναι δι' ἔξωραϊστικά ἔργα καὶ νὰ γίνον ἀντ' αὐτῶν δαπάναι δι' ἔργα ὁδοποιίας εἰς τὰς περιοχὰς εἰς τὰς ὅποιας εἶναι ἀναγκαῖα τὰ ἔργα ταῦτα.

Ἡ κατὰ τ' ἀνωτέρω ἀνάγκη ἐξισώσεως τοῦ ὀριακοῦ κοινωνικοῦ ὀφέλους ἐκ τῶν δημοσίων δαπανῶν οἰασθῆποτε κατηγορίας πρὸς τὸ ὀριακὸν κοινωνικὸν αὐτῶν κόστος, σημαίνει ὅτι **πρέπει νὰ τίθενται ποσοτικοὶ καὶ ποιοτικοὶ περιορισμοὶ κατὰ τὴν διενέργειαν τῶν δημοσίων δαπανῶν.**

Οἱ ποσοτικοὶ καὶ ποιοτικοὶ οὔτοι περιορισμοὶ — οἱ ὅποιοι εἰς τὴν πρᾶξιν τίθενται, ὡς εἶδομεν εἰς τὴν Εἰσαγωγὴν, διὰ τοῦ ὑπὸ τῆς Κυβερνήσεως καταρτιζομένου καὶ ὑπὸ τοῦ Κοινοβουλίου ψηφιζομένου Προϋπολογισμοῦ.

σμεῦ, ὁ ὁποῖος ὡς εἶδομεν λειτουργεῖ ὡς οἰκονομικὴ τροχοπέδη τῆς Διοικήσεως — ἀποτελοῦν τὸ περιεχόμενον τῆς λεγομένης *Ἀρχῆς τῆς Μεγίστης Κοινωνικῆς Ὁφελείας*. Ἡ ἀρχὴ αὕτη ἔχει συνεπῶς διττὸν περιεχόμενον, εἶναι δηλ. ποιοτικὴ ἀρχή, ἥτοι καθιερώνει ποιοτικούς περιορισμούς κατὰ τὴν διενέργειαν τῶν δημοσίων δαπανῶν, καὶ εἶναι ἀκόμη ποσοτικὴ ἀρχή, ἥτοι καθιερώνει ποσοτικούς περιορισμούς.

§ 3. Ἡ Ἀρχὴ τῆς Μεγίστης Κοινωνικῆς Ὁφελείας ὡς ποιοτικὴ ἀρχή.

Ὡς ποιοτικὴ ἀρχή, ἡ Ἀρχὴ τῆς Μεγίστης Κοινωνικῆς Ὁφελείας ἐπιτάσσει, πρῶτον, ὅπως γίνεται *ιεράρχησις τῶν δημοσίων δαπανῶν, με κριτήριον τὸν βαθμὸν σπουδαιότητος διὰ τὸ Κοινωνικὸν Σύνολον ἐκάστης δαπάνης* καὶ ἰδίως με κριτήριον τὸ μέγεθος τοῦ ἐξ αὐτῶν ὄριακοῦ κοινωνικοῦ ὀφέλους *καὶ με ἀντικειμενικὸν σκοπὸν τὴν ἐξίσωσιν τοῦ ὄριακοῦ κοινωνικοῦ ὀφέλους* τῶν δημοσίων δαπανῶν ἐκάστης κατηγορίας πρὸς τὸ ὄριακὸν κοινωνικὸν ὄφελος τῶν δημοσίων δαπανῶν οἰασδήποτε ἄλλης κατηγορίας (βλ. ἄνωτ.).

Οὕτως ἡ Ἀρχὴ τῆς Μεγίστης Κοινωνικῆς Ὁφελείας ἐπιτάσσει ὅπως προτιμῶνται αἱ παραγωγικαὶ δημόσιαι ἐπενδύσεις τῶν πολυτελῶν ἐπενδύσεων (ὡς εἶναι ἡ ἀνάγεισις μνημείων τέχνης καὶ ἡ κατασκευὴ δημοσίων ἐξωραϊστικῶν ἔργων) ἐφ' ὅσον δὲν ἔχουν καλυφθῆ εἰς τὴν περὶ ἧς πρόκειται χώραν αἱ ἀνάγκαι εἰς παραγωγικὰς δημοσίας ἐπενδύσεις. Ἐπίσης ἐπιτάσσει ἡ ἀρχὴ αὕτη ὅπως προτιμῶνται αἱ δαπάναι π.χ. δημοσίας ἐκπαιδεύσεως τῶν δαπανῶν διὰ τὴν ψυχαγωγίαν τοῦ πληθυσμοῦ μιᾶς χώρας (ὡς εἶναι αἱ δαπάναι διὰ τὴν κατασκευὴν δημοσίων κήπων, κολυμβητικῶν δεξαμενῶν κ.λ.π.) ἐφ' ὅσον εἰς τὴν χώραν αὐτὴν εἶναι ἀνεπαρκεῖς αἱ γινόμεναι διὰ τὴν δημοσίαν ἐκπαίδευσιν δαπάναι. Καὶ γενικώτερον ἐπιτάσσει, ὡς καὶ ἀνωτέρω ἐτιόνισθη, ἡ ἀρχὴ τῆς Μ.Κ.Ω. ὡς ποιοτικὴ ἀρχὴ τὴν σύγκρισιν τοῦ ὄριακοῦ κοινωνικοῦ ὀφέλους τῶν ἀνταγωνιζομένων ἀλλήλας, ὡς ἐκ τῆς στενότητος τῶν παραγωγικῶν μέσων, δημοσίων δαπανῶν, καὶ τὴν διενέργειαν τῶν δαπανῶν ἐκάστης κατηγορίας μέχρι σημείου εἰς τὸ ὅποιον τὸ ὄριακὸν κοινωνικὸν ὄφελος ἐξ αὐτῶν — τὸ ὅποιον μειοῦται ἐφ' ὅσον αὐξάνει τὸ διὰ ταύτας διατιθέμενον ποσὸν — νὰ εἶναι ἴσον πρὸς τὸ ὄριακὸν κοινωνικὸν ὄφελος ἐκ τῶν δημοσίων δαπανῶν οἰασδήποτε ἄλλης κατηγορίας.

Συνεπῶς, θὰ πρέπει συμφώνως πρὸς τὴν Ἀρχὴν τῆς Μ.Κ.Ω. ἀντὶ τῆς δαπάνης 100 προσθέτων ἑκατομμυρίων δραχμῶν διὰ δημοσία ἔργα νὰ δαπανηθοῦν 100 πρόσθετα ἑκατομμύρια δραχμαὶ διὰ τὴν δημοσίαν ἐκπαίδευσιν, ἐφ' ὅσον τὸ πρόσθετον κοινωνικὸν ὄφελος ἐκ τῆς δαπάνης τῶν 100 ἑκατομμυρίων δραχμῶν διὰ δημοσίας ἐπενδύσεις, π.χ. δι' ἀνάγεισιν τουριστικῶν ξενοδοχείων, εἶναι καθ' ὑπόθεσιν μικρότερον τοῦ προσθέτου κοινωνικοῦ ὀφέλους, τὸ ὅποιον θὰ προκύψῃ εἰς τὴν περὶ ἧς πρόκειται χώραν

ἔάν τὸ ποσὸν τῶν 100 ἑκατομμυρίων δραχμῶν ἀντὶ νὰ δαπανηθῇ διὰ τουριστικὰ ξενοδοχεῖα δαπανηθῇ προσθέτως π.χ. διὰ τὴν Ἀνωτάτην Ἐκπαίδευσιν. Διότι ἄλλως δὲν θὰ ἐπιτευχθῇ ἰσότης, ἀλλ' ἀντιθέτως ἀνισότης τοῦ δριακοῦ κοινωνικοῦ ὀφέλους ἐκ τῶν δημοσίων δαπανῶν τῶν κατ' ἴδιαν κατηγοριῶν, ἦτοι τὸ πρόσθετον ὄφελος τοῦ Κοινωνικοῦ Συνόλου ἐκ τῆς προσθέτου δαπάνης 100 ἑκατομμυρίων θὰ εἶναι μικρότερον παρ' ὅσον θὰ ἦτο ἔάν τὸ ἀνωτέρω ποσὸν διετίθετο διὰ τὴν Ἀνωτάτην Ἐκπαίδευσιν. Ἐπίσης, ἔάν μὲ τὴν ὑφισταμένην διάρθρωσιν τοῦ Προϋπολογισμοῦ Δημοσίων Δαπανῶν ὠρισμένης χώρας τὸ δριακὸν κοινωνικὸν ὄφελος ἐκ τῶν δαπανῶν τῆς α' κατηγορίας, π.χ. τῶν δαπανῶν Ἐθνικῆς Ἀμύνης (αἱ ὁποῖαι βεβαίως καταλαμβάνουν τὴν α' θέσιν εἰς τὴν ἱεραρχικὴν κλίμακα τῶν δημοσίων δαπανῶν) εἶναι μικρότερον τοῦ δριακοῦ κοινωνικοῦ ὀφέλους ἐκ τῶν δημοσίων δαπανῶν τῆς β' κατηγορίας, θὰ πρέπει νὰ μειωθοῦν αἱ δαπάναι τῆς α' κατηγορίας — μὲ συνέπειαν τὴν αὔξησιν τοῦ δριακοῦ κοινωνικοῦ ὀφέλους ἐξ αὐτῶν — καὶ ν' αὔξηθοῦν αἱ δαπάναι τῆς β' κατηγορίας, μὲ ὄφελος ἔξ αὐτῶν — καὶ ν' αὔξηθοῦν αἱ δαπάναι τῆς β' κατηγορίας, μὲ ὄφελος ἐκ τῶν δημοσίων δαπανῶν τῆς α' κατηγορίας πρὸς τὸ δριακὸν κοινωνικὸν ὄφελος τῶν δαπανῶν τῆς β' κατηγορίας.

Ὡς εἶναι εὐνόητον, διὰ τὴν ἐκτίμησιν καὶ σύγκρισιν τοῦ δριακοῦ κοινωνικοῦ ὀφέλους ἐκ τῶν δημοσίων δαπανῶν τῶν διαφόρων κατηγοριῶν θὰ πρέπει νὰ λαμβάνωνται ὑπ' ὄψιν καὶ αἱ ἰδιαιτέρας συνθήκαι ὑπὸ τὰς ὁποίας τελεῖ ἕκαστη συγκεκριμένη χώρα, ὡς καὶ διάφοροι ἄλλοι παράγοντες οἱ ὅποιοι προσδιορίζουν τὴν διαμόρφωσιν τοῦ Δημοσίου Προϋπολογισμοῦ. Π.χ. προκειμένου νὰ προσδιορισθῇ τὸ δριακὸν κοινωνικὸν ὄφελος καὶ τὸ ἐνδεδειγμένον ὕψος τῶν δαπανῶν Ἐθνικῆς Ἀμύνης θὰ πρέπει νὰ ληφθῇ ὑπ' ὄψιν ἡ γεωγραφικὴ θέσις τῆς περὶ ἧς πρόκειται χώρας, ἡ ἰσχύς τῆς Ἐθνικῆς Ἀμύνης τῶν γειτονικῶν αὐτῆς χωρῶν κ.λ.π. Ἐπίσης προκειμένου νὰ καθορισθῇ τὸ ἐνδεδειγμένον συνολικὸν ὕψος καὶ ἡ διάρθρωσις τῶν δαπανῶν διὰ δημοσίας ἐπενδύσεις θὰ πρέπει νὰ ληφθῇ ὑπ' ὄψιν ὁ βαθμὸς οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως ἐκάστης συγκεκριμένης χώρας. Οὕτως εἰς χώραν εὐρισκομένην εἰς χαμηλὸν ἐπίπεδον οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως θὰ πρέπει νὰ καταλαμβάνουν σχετικῶς μεγάλην θέσιν αἱ δαπάναι διὰ δημοσίας παραγωγικὰς ἐπενδύσεις, διενεργούμεναι εἰς βάρος τῶν δαπανῶν διὰ τὴν ἐκτέλεσιν ἐξωραϊστικῶν ἔργων. Ἀκόμη θὰ πρέπει νὰ λαμβάνεται ὑπ' ὄψιν κατὰ τὴν ἱεράρχησιν τῶν δημοσίων δαπανῶν καὶ τὸν καθορισμὸν τοῦ ὕψους τῶν δαπανῶν ἐκάστης κατηγορίας, τὸ ἐπίπεδον γενικῆς καὶ τεχνικῆς μορφώσεως τοῦ πληθυσμοῦ. Συνεπῶς, εἰς χώρας εἰς τὰς ὁποίας τὸ ἐπίπεδον τοῦτο εἶναι χαμηλόν, αἱ δημοσῖαι δαπάναι ἐκπαιδεύσεως θὰ πρέπει νὰ καταλαμβάνουν ἀναλογικῶς ὑψηλοτέραν θέσιν εἰς τὴν κλίμακα τῶν δημοσίων δαπανῶν ἐν συγκρίσει π.χ. πρὸς τὰς δαπάναις δι' ἐπενδύσεις κοινωνικῆς σκοπιμότητος (π.χ. κατασκευὴ παιδικῶν κήπων, ἴδρυσις ψυχαγωγικῶν κέντρων

νεότητος κ.λ.π.). Διότι τὸ ὄριακὸν κοινωνικὸν ὄφελος τῶν δαπανῶν δημοσίας ἐκπαιδεύσεως εἶναι εἰς τὰς χώρας ταύτας μεγαλύτερον τοῦ ὄριακοῦ κοινωνικοῦ ὄφελους ἐκ τῶν δαπανῶν διὸ τὴν ἐκτέλεσιν κοινωνικῶν ἐπενδύσεων. Διὰ τὴν ἐπίτευξιν συνελπῶς ἰσότητος ὄριακοῦ κοινωνικοῦ ὄφελους ὅλων τῶν δημοσίων δαπανῶν θὰ πρέπει αἱ δαπάναι δημοσίας ἐκπαιδεύσεως νὰ καθορισθοῦν εἰς ὑψηλότερον ἐπίπεδον εἰς ἐκάστην τῶν χωρῶν αὐτῶν εἰς βῆρος τῶν δαπανῶν δι' ἐπενδύσεις κοινωνικῆς σκοπιμότητος.

§ 4. **Οἱ ποιοτικοὶ περιορισμοὶ τῶν δημοσίων δαπανῶν καὶ ἡ ἀνάγκη συμμέτρου γεωγραφικῆς κατανομῆς αὐτῶν.**

Κατὰ δεύτερον λόγον, ἡ ἀρχὴ τῆς *Μεγίστης Κοινωνικῆς Ὀφελείας* ὡς *ποιοτικὴ ἀρχὴ ἐπιτάσσει τὴν σύμμετρον γεωγραφικὴν κατανομήν τῶν δημοσίων δαπανῶν*, διὰ τῆς λήψεως ὑπ' ὄψιν τοῦ πληθυσμοῦ ἐκάστης περιοχῆς, τοῦ βαθμοῦ οἰκονομικῆς αὐτῆς ἀναπτύξεως καὶ τοῦ μέσου βιοτικοῦ ἐπιπέδου τοῦ πληθυσμοῦ τῆς περὶ ἧς πρόκειται περιοχῆς.

Οὕτως εἰς ὅλας τὰς περιοχὰς τῆς Ἐπικρατείας, καὶ ἀναλόγως τοῦ ἀριθμοῦ τῶν κατοίκων ἐκάστης περιοχῆς, θὰ πρέπει νὰ ὑπάρχουν καὶ νὰ εἶναι ἐπαρκῶς ἐπηρεδρωμένα δημοσία ἐκπαιδευτήρια στοιχειώδους ἢ καὶ μέσης ἐκπαιδεύσεως, λαϊκὰ ἱατρεῖα, κέντρα Κοινωνικῆς Προνοίας, ἀστυνομικὰ καταστήματα, δικαστήρια, ταχυδρομικὰ γραφεῖα κ.λ.π. Ἐπίσης εἰς ὅλας τὰς περιοχὰς θὰ πρέπει νὰ γίνωνται—καὶ μάλιστα εἰς μεγαλύτεραν ἢ μικροτέραν ἔκτασιν, ἀναλόγως τοῦ βαθμοῦ οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως ἐκάστης περιοχῆς—ἔργα ὁδοποιίας, λιμενικὰ ἔργα, ἔργα ἐγγείου βελτιώσεως καὶ ἄλλα δημοσία ἔργα ἀναγκαῖα διὰ τὴν οἰκονομικὴν ἀνάπτυξιν τῆς περὶ ἧς πρόκειται περιοχῆς.

Ἐπίσης θὰ πρέπει νὰ γίνεταί γεωγραφικὴ κατανομή τῶν παραγγελιῶν τοῦ Κράτους καὶ τῶν ἄλλων Νομικῶν Προσώπων Δημοσίου Δικαίου (ἀλλὰ καὶ τῶν Δημοσίων Ἐπιχειρήσεων) μεταξὺ τῶν ἰδιωτικῶν ἐπιχειρήσεων μεταποιήσεως τῶν ἐγκατεστημένων εἰς τὰς διαφόρους περιοχὰς τῆς χώρας, καὶ νὰ μὴ εὐνοοῦνται κατὰ τὴν χρῆσιν δημοσίων παραγγελιῶν ὠρισμένοι περιοχαὶ εἰς βῆρος ἄλλων, καὶ μάλιστα εἰς βῆρος περισσότερον καθυστερημένων περιοχῶν. Ἀντιθέτως κατὰ τὴν κατανομήν τῶν δημοσίων παραγγελιῶν, ἡ ὁποία θὰ πρέπει νὰ γίνεταί καὶ μὲ κριτήριον τὸν βαθμὸν οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως ἐκάστης περιοχῆς, θὰ πρέπει νὰ προτιμῶνται αἱ ἐπιχειρήσεις αἱ ἐγκατεστημέναι εἰς τὰς περισσότερον καθυστερημένας περιοχὰς (ἐφ' ὅσον βεβαίως εἶναι αὐταὶ εἰς θέσιν νὰ προσφέρουν τὰ εἰς τὸ Δημόσιον ἀναγκαιοῦντα καταναλωτικὰ ἢ παραγωγικὰ ἀγαθὰ εἰς τὴν ἀπαιτουμένην ποσότητα καὶ ποιότητα καὶ εἰς τὴν ἰδίαν τιμὴν ἐν συγκρίσει πρὸς τὰς ἀντιστοιχοῦς ἐπιχειρήσεις τῶν ἄλλων περιοχῶν) εἰς τρόπον ὥστε νὰ ὑποβοηθη-

θῆ και διὰ τοῦ μέσου αὐτοῦ ἡ οἰκονομική ἀνάπτυξις τῶν καθυστερημένων περιοχῶν.

Ὡς εἶναι εὐνόητον, διὰ τῆς ἐπιταγῆς τῆς συμμετρῶν γεωγραφικῆς κατανομῆς τῶν δημοσίων δαπανῶν, τίθενται ὡσαύτως περιορισμοὶ κατὰ τὴν διενέργειαν αὐτῶν, οἱ περιορισμοὶ δὲ οὗτοι εἶναι ποιοτικοὶ περιορισμοί, ὅπως ποιοτικὸς εἶναι ὁ ἀνωτέρω ἐξετασθεὶς περιορισμὸς ὁ ἀποβλέπων εἰς τὴν ἐξίσωσιν τοῦ ὀριακοῦ κοινωνικοῦ ὀφέλους ἐκ τῶν διαφόρων κατηγοριῶν δημοσίων δαπανῶν. Ὅπως δὲ ὁ περιορισμὸς ἐκεῖνος, οὕτω και οἱ περιορισμοὶ οἱ ἀναφερόμενοι εἰς τὴν γεωγραφικὴν κατανομὴν ἐπιδιώκουν τὴν μεγιστοποίησιν τοῦ κοινωνικοῦ ὀφέλους ἐκ τῶν δημοσίων δαπανῶν και γενικώτερον τὴν ἐπίτευξιν τοῦ μεγίστου κοινωνικοῦ ὀφέλους ἐκ τῶν συνολικῶς διαθέσιμων παραγωγικῶν πόρων ἐκάστης χώρας.

Καθ' ὅσον ἀφορᾷ τὴν σκοπιμότητα τῆς συμμετρῶν γεωγραφικῆς κατανομῆς τῶν δημοσίων δαπανῶν, αὕτη συνίσταται εἰς τὸ ὅτι ὅλοι οἱ φορολογούμενοι, δηλ. οἱ πολῖται ὅλων τῶν γεωγραφικῶν διαμερισμάτων τῆς χώρας, πρέπει νὰ συμμετέχουν εἰς τὴν γενικὴν κρατικὴν ἀντιπαροχὴν, διὰ τῆς ὁποίας ὡς εἶδομεν ἀντικρύζεται ἡ συνολικὴ φορολογικὴ αὐτῶν παροχὴ. Μὲ ἄλλους λόγους οἱ πολῖται ὅλων τῶν γεωγραφικῶν διαμερισμάτων τῆς χώρας πρέπει νὰ συμμετάσχουν τοῦ ὀφέλους ἐκ τῶν δημοσίων δραστηριοτήτων αἱ ὁποῖαι ἀναπτύσσονται εἰς τοὺς διαφόρους τομεῖς τῆς Δημοσίας Διοικήσεως. Διότι αἱ δημόσιαι δραστηριότητες και ἡ μετάθεσις παραγωγικῶν πόρων ἀπὸ τῆς ἰδιωτικῆς εἰς τὴν δημοσίαν χρῆσιν ἀποβλέπουν, ὡς εἶδομεν, εἰς τὴν ἐπαύξησιν τοῦ ὀφέλους τῆς Κοινωνίας ὅλοκληρου ἐκ τῆς χρησιμοποίησεως τῶν συνολικῶς διαθέσιμων πόρων. Συνεπῶς προϋπόθεσις ἀπαραίτητος διὰ τὴν ἐπίτευξιν τοῦ σκοποῦ τούτου τῶν δημοσίων δραστηριοτήτων εἶναι ὅτι οἱ εἰς τὴν δημοσίαν χρῆσιν μετατιθέμενοι παραγωγικοὶ πόροι διατίθενται κατὰ τοιοῦτον τρόπον, ὥστε διὰ τῆς χρησιμοποίησεως αὐτῶν νὰ ἐξυπηρετῆται τὸ Κοινωνικὸν Σύνολον και οὐχὶ ὠρισμένοι μόνον ὀμάδες τοῦ πληθυσμοῦ, ἢ ὁ πληθυσμὸς ὠρισμένων μόνον διαμερισμάτων, ἢ νὰ ἐξυπηρετοῦνται ὠρισμένοι ὀμάδες τοῦ ἀναλογικῶς περισσότερον ἐν συγκρίσει πρὸς τὸν ὑπόλοιπον πληθυσμόν, ἢ ὠρισμένοι περιοχαὶ ἀναλογικῶς περισσότερον ἐν συγκρίσει πρὸς τὰς ἄλλας περιοχάς.

Διὰ τὴν ἐπίτευξιν ὅμως τοῦ ἀνωτέρω σκοποῦ τῶν δημοσίων δραστηριοτήτων (ἐπαύξεις τοῦ κοινωνικοῦ ὀφέλους ἐκ τῆς χρησιμοποίησεως τῶν διαθέσιμων παραγωγικῶν πόρων) δὲν ἀρκεῖ νὰ συμμετέχουν ὅλοι αἱ περιοχαὶ τῆς Ἐπικρατείας τοῦ ὀφέλους ἐκ τῶν δημοσίων δραστηριοτήτων διὰ τῆς γεωγραφικῆς κατανομῆς τῶν δημοσίων δαπανῶν κατ' ἀναλογίαν πρὸς τὸν πληθυσμόν ἐκάστης περιοχῆς. Ἄλλ' εἶναι ἀναγκαῖον, ὡς ἐσημειώθη και ἀνωτέρω ὅπως ὁ βαθμὸς συμμετοχῆς τοῦ πληθυσμοῦ ἐκάστης περιοχῆς εἰς τὸ ὀφελος ἐξ ὠρισμένων δημοσίων δραστηριοτήτων εἶναι

ἀντίστοιχος πρὸς τὸν βαθμὸν οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως ταύτης καὶ πρὸς τὸ μέσον βιοτικὸν ἐπίπεδον τοῦ πληθυσμοῦ αὐτῆς.

Ὅταν δὲν συμβαίῃ τοῦτο, ἀλλ' ὠρισμένοι περιοχαὶ συμμετέχουν τοῦ ἀνωτέρω ὀφέλους εἰς βαθμὸν μεγαλύτερον καὶ ἄλλοι εἰς βαθμὸν μικρότερον ἐκείνου εἰς τὸν ὅποιον, λόγῳ τοῦ πληθυσμοῦ αὐτῶν, καὶ ἰδίως λόγῳ τοῦ βαθμοῦ οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως καὶ τοῦ μέσου βιοτικοῦ ἐπιπέδου τοῦ ἐν αὐταῖς ἐγκατεστημένου πληθυσμοῦ, θὰ ἔπρεπε νὰ συμμετέχουν, τότε ἡ γεωγραφικὴ κατανομὴ τῶν δημοσίων δαπανῶν ἀνταποκρίνεται περισσότερον πρὸς τὸ συμφέρον τῶν εὐνοουμένων περιοχῶν καὶ ὀλιγότερον πρὸς τὸ συμφέρον τοῦ Κοινωνικοῦ Συνόλου. Συνεπῶς δὲν ἐπιτυγχάνεται, εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν, τὸ μέγιστον κοινωνικὸν ὄφελος ἐκ τῶν δημοσίων δαπανῶν καὶ τὸ μέγιστον τῶν ἱκανοποιήσεων τῆς Κοινωνίας ἐκ τῆς χρησιμοποίησεως τῶν συνολικῶν παραγωγικῶν αὐτῆς πόρων.

Οὕτως, ὅταν ἡ γεωγραφικὴ κατανομὴ τῶν δημοσίων κοινωνικῶν δαπανῶν μεταξὺ τῶν διαφόρων γεωγραφικῶν διαμερισμάτων τῆς χώρας δὲν εἶναι προσηρμοσμένη πρὸς τὰς συνθήκας ἐκάστης περιοχῆς ἀπὸ ἀπόψεως μέσου βιοτικοῦ ἐπιπέδου τοῦ πληθυσμοῦ αὐτῆς, ἀλλὰ γίνεται αὕτη μόνον μὲ βάσιν τὸν πληθυσμὸν ἐκάστης περιφερείας, τότε δὲν συντελεῖται κατὰ τὸν ἐνδεικνυόμενον τρόπον ἡ διὰ μέσου τοῦ Δημοσίου Προϋπολογισμοῦ ἀνακατανομὴ τοῦ πραγματικοῦ Ἐθνικοῦ Εἰσοδήματος, καὶ δὲν ἐπιτυγχάνεται εἰς τὸν ἀπαιτούμενον βαθμὸν ἡ διὰ τῆς ἀνακατανομῆς ταύτης ἐπιδιωκομένη ἐπαύξησης τοῦ κοινωνικοῦ ὀφέλους ἐκ τῶν διαθέσιμων παραγωγικῶν πόρων. Τοῦτο συμβαίνει π.χ. εἰς τὴν περίπτωσιν κατὰ τὴν ὁποίαν εἰς ὠρισμένας περιοχὰς ἰδρύνονται, ἐν τῇ πλαισίῳ τῆς Κοινωνικῆς Προνοίας, παιδικὸι κῆποι, ὀργανώνονται παιδικαὶ κατασκηνώσεις, κατασκευάζονται παράκτιοι λουτρικαὶ ἐγκαταστάσεις κ.λ.π. Ἐνῷ εἰς ἄλλας περιοχὰς, εἰς τὰς ὁποίας τὸ μέσον βιοτικὸν ἐπίπεδον τοῦ ἐν αὐταῖς ἐγκατεστημένου πληθυσμοῦ εἶναι χαμηλότερον καὶ εἰς τὰς ὁποίας εἶναι μεγαλύτερα καὶ περισσότερον ἐπιτακτικὴ ἀνάγκη Κοινωνικῆς Προνοίας, δὲν λειτουργοῦν μαθητικὰ συσσίτια, τὰ ὁποῖα εἶναι ἀπαραίτητα εἰς τὰς περιοχὰς αὐτὰς καὶ τὰ ὁποῖα θὰ ἠδύναντο νὰ λειτουργήσουν διὰ τῶν χρημάτων τὰ ὁποῖα διατίθενται εἰς τὰς πλουσίας ἢ τὰς ὀλιγότερον πτωχὰς περιοχὰς διὰ τὴν ἰδρυσιν καὶ συντήρησιν παιδικῶν κήπων, δημοσίων λουτρῶν, παιδικῶν κατασκηνώσεων κ.λ.π. Εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν τὸ Κοινωνικὸν Ὅφελος ἐκ τῶν συνολικῶν κοινωνικῶν δαπανῶν εἶναι μικρότερον τοῦ Κοινωνικοῦ Ὅφέλους τὸ ὅποιον θὰ ἐπραγματοποιεῖτο ἐὰν τὸ ὕψος τῶν τοιούτων δαπανῶν εἰς ἐκάστην περιοχὴν καθωρίζετο ἐπὶ τῇ βάσει ὄχι μόνον τοῦ πληθυσμοῦ ἀλλὰ καὶ τοῦ μέσου βιοτικοῦ ἐπιπέδου τοῦ πληθυσμοῦ αὐτῆς. Ἐὰν — διὰ νὰ ἐπανέλθωμεν εἰς τὸ ἀνωτέρω παράδειγμα — ὀργανώνοντο μαθητικὰ συσσίτια εἰς τὰς πτωχὰς περιοχὰς ἢ ἐγένοντο μεγαλύτεραι δαπάναι διὰ τὴν λειτουργίαν μαθητικῶν συσσιτίων εἰς τὰς περιοχὰς αὐτὰς, καὶ ὀλιγώτεραι δαπάναι διὰ παιδικούς κήπους, λαϊκούς κινηματογράφους κ.λ.π. εἰς τὰς πλουσίας περιοχὰς, μὲ ἄλλους λό-

γους ἂν ἐγένοντο μεγαλύτερου ὀριακοῦ κοινωνικοῦ ὀφέλους κοινωνικαὶ δαπάναι εἰς βῆρος μικροτέρου ὀριακοῦ κοινωνικοῦ ὀφέλους κοινωνικῶν δαπανῶν, τότε τὸ ὄφελος τοῦ Κοινωνικοῦ Συνόλου ἐκ τῶν συνολικῶν κοινωνικῶν δαπανῶν θὰ ἦτο μεγαλύτερον.

*Ἐπίσης, δὲν ἐπιτυγχάνεται τὸ Μέγιστον Κοινωνικὸν Ὀφελος ἐκ τῶν δημοσίων δαπανῶν ὅταν δὲν γίνεται γεωγραφικὴ κατανομὴ τῶν δημοσίων ἐπενδύσεων, ἐπὶ τῇ βάσει ὄχι μόνον τοῦ πληθυσμοῦ, ἀλλὰ καὶ τοῦ βαθμοῦ οικονομικῆς ἀναπτύξεως ἐκάστης περιοχῆς καὶ παραμελοῦνται ὡς ἐκ τούτου, εἰς μικρότερον ἢ μεγαλύτερον βαθμὸν, κατὰ τὴν κατανομὴν τῶν δαπανῶν αὐτῶν περιοχῶν χαμηλοῦ ἐπιπέδου οικονομικῆς ἀναπτύξεως, μολοντί συντρέχουν αἱ ἀπαιτούμεναι τεχνικοοικονομικαὶ προϋποθέσεις διὰ τὴν ἐκτέλεσιν δημοσίων ἐπενδύσεων εἰς τὰς περιοχὰς ταύτας. Διότι εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν διατηρεῖται ἡ ὑφισταμένη διαφορὰ ἀπὸ ἀπόψεως ἐπιπέδου οικονομικῆς ἀναπτύξεως μεταξὺ τῶν διαφόρων περιοχῶν τῆς χώρας ἢ καὶ ἐπιτείνεται βαθμιαίως ἡ διαφορὰ αὐτὴ, δηλ. πραγματοποιεῖται ἀσύμμετρος οικονομικὴ ἀνάπτυξις τῆς χώρας. Τὸ γεγονός τοῦτο ἔχει ὡς συνέπειαν ὅτι δὲν ἐπιτυγχάνεται ἡ κατὰ τρόπον συμμετρικὸν ἀνῆψωσις τοῦ βιοτικοῦ ἐπιπέδου τοῦ πληθυσμοῦ ὄλων τῶν περιοχῶν τῆς χώρας, μετελικὸν ἀποτέλεσμα ὅτι δὲν πραγματοποιεῖται τὸ maximum τοῦ ὀφέλους τῆς Κοινωνίας ὀλοκλήρου ἐκ τῶν παραγωγικῶν πόρων οἱ ὁποῖοι διατίθενται διὰ τὴν κατασκευὴν δημοσίων ἔργων.

Ἐκτὸς τῶν ἀνωτέρω ἀποτελεσμάτων ἡ παραβίασις τῆς ἀρχῆς τῆς συμμετέρου γεωγραφικῆς κατανομῆς τῶν δημοσίων δαπανῶν γενικῶς εἶναι δυνατὸν νὰ ἐχῇ ὡς συνέπειαν ἐξασθένησιν τῆς ἰσχύος τοῦ λεγομένου εἰσοδηματικοῦ ρεύματος εἰς τὰς περιοχὰς αἱ ὁποῖαι παραμελοῦνται κατὰ τὴν κατανομὴν τῶν δημοσίων δαπανῶν καὶ περαιτέρω συνέπειαν μείωσιν τοῦ εἰς τὰς περιοχὰς ταύτας συνολικῶς δημιουργουμένου εἰσοδήματος.

Πράγματι, τὸ εἰσοδηματικὸν ρεῦμα ἐξασθενίζει διὰ τῆς φορολογίας καὶ ἐνισχύεται διὰ τῶν δημοσίων δαπανῶν. Ὅταν λοιπὸν εἰς μίαν περιοχὴν ἢ ἐνισχύεται διὰ τῶν δημοσίων δαπανῶν. Ὅταν λοιπὸν εἰς μίαν περιοχὴν ἢ ἀγοραστικὴ δύναμις ἢ ὁποῖα εἰσρέει εἰς τὸ εἰσοδηματικὸν ρεῦμα διὰ τῶν δημοσίων δαπανῶν εἶναι — λόγῳ παραμελήσεως τῆς περιοχῆς ταύτης κατὰ τὴν γεωγραφικὴν κατανομὴν τῶν δημοσίων δαπανῶν — μικρότερα τῆς ἀγοραστικῆς δυνάμεως ἢ ὁποῖα ἀφαιρεῖται ἀπὸ τὴν περιοχὴν ταύτην διὰ τῆς φορολογίας, τότε κατ' ἀνάγκην τὸ εἰσοδηματικὸν ρεῦμα ὑφίσταται εἰς τὴν περιοχὴν ταύτην καθαρὰν ἐξασθένησιν ἀπὸ τῆς πλευρᾶς τοῦ Δημοσίου Τοῦ ἐν λόγῳ περιοχῆν κατὰ τὴν εἰσοδηματικὴν ἀπό τῆς πλευρᾶς τοῦ Δημοσίου Τοῦ ἐν λόγῳ περιοχῆν καθαράν ἐξασθένησιν τοῦ εἰσοδηματικοῦ ρεύματος σημαίνει μέως. Ἡ τοιαύτη ὁμως ἐξασθένησις τοῦ εἰσοδηματικοῦ ρεύματος σημαίνει — ὡς θὰ εἶδομεν εἰς τὸ περὶ Προϋπολογισμοῦ Τμήμα — ὅτι τὸ συνολικὸν χρηματικὸν ποσὸν τῶν ἀμοιβῶν τῶν συντελεστῶν τῆς παραγωγῆς εἰς τὴν ἐν λόγῳ περιοχὴν, ἐνδεχομένως δὲ καὶ τὸ συνολικὸν διαθέσιμον προσωπικὸν εἰσόδημα εἰς τὴν περιοχὴν ταύτην, εἶναι μικρότερα παρ' ὅσον θὰ ἦσαν χωρὶς τὴν

Δημοσίαν Οικονομίαν, δηλ. χωρὶς τὴν εἴσπραξιν φόρων καὶ τὴν διενέργειαν δημοσίων δαπανῶν.

Ἡ πραγματικὴ σημασία τὴν ὁποίαν ἔχει ἡ διὰ τῆς παραμελήσεως ὠρισμένων περιοχῶν ἐπερχομένη ἐξασθένησις εἰς ταύτας τοῦ εἰσοδηματικοῦ ρεύματος εἶναι μεγάλη, λαμβανομένου ὑπ' ὄψιν ὅτι αἱ δημόσιαι δαπάναι δι' ἀγορὰν ἀγαθῶν καὶ ὑπηρεσιῶν ἀποτελοῦν, ὡς εἶδομεν, ἐν ἀπὸ τὰ κυριώτερα συστατικὰ στοιχεῖα τῆς Ἑθνικῆς Δαπάνης καὶ λαμβανομένου ἀκόμη ὑπ' ὄψιν ὅτι αἱ δημόσιαι μεταβιβαστικαὶ δαπάναι, διὰ τῶν ὁποίων ὡσαύτως εἰσέρχεται ἀγοραστικὴ δύναμις εἰς τὸ εἰσοδηματικὸν ρεῦμα ἐκ τοῦ Δημοσίου Τομέως καὶ ἀψάνει τὸ συνολικὸν διαθέσιμον προσωπικὸν εἰσόδημα, ἀσκοῦν σήμερον οὐσιώδη ἐπίδρασιν ἐπὶ τοῦ ὕψους τῆς Ἑθνικῆς Δαπάνης.

Θὰ πρέπει ὅμως νὰ σημειωθῇ ὅτι σύμμετρος, ὑπὸ τὴν ἀναλυθεῖσαν ἀνωτέρω πολλαπλὴν ἔννοιαν, γεωγραφικὴ κατανομή τῶν δημοσίων δαπανῶν τῶν διαφόρων κατηγοριῶν δὲν εἶναι εἰς ὠρισμένας περιπτώσεις ἐκ τῶν πραγμάτων δυνατὴ ἢ (καὶ) δὲν ἐμφανίζεται αὕτη ἐνδεδειγμένη:

Οὕτω δὲν εἶναι δυνατὴ ἐκ τῶν πραγμάτων ἡ σύμμετρος γεωγραφικὴ κατανομή τῶν στρατιωτικῶν δαπανῶν, ἀλλὰ καθίσταται ἀναγκαῖον ὅπως εἰς τὰς παραμεθορίους περιοχὰς γίνωνται στρατιωτικαὶ δαπάναι (ἴδρσις στρατώνων, ἐνοικίσεις κτιρίων πρὸς στέγασιν στρατιωτικῶν ὑπηρεσιῶν, δαπάναι διὰ τὴν ἀγορὰν τροφίμων πρὸς διατροφήν τῶν στρατιωτῶν κ.λ.π.), εἰς ἀναλογικῶς μεγαλύτεραν ἔκτασιν, εἰς ἄλλας δὲ περιοχὰς εἰς ἀναλογικῶς μικρότεραν ἔκτασιν ἢ καὶ οὐδὲν.

Ἐπίσης καθίσταται ἀναγκαῖον πολλάκις ὅπως παραβιάζεται ἡ ἀρχὴ τῆς συμέτρου γεωγραφικῆς κατανομῆς τῶν δαπανῶν διὰ κατασκευὴν δημοσίων ἔργων χάριν τῆς καλύτερας ἐξυπηρητήσεως τοῦ σκοποῦ τῆς οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως: Ἡ οἰκονομικὴ ἀνάπτυξις μιᾶς χώρας ἐπιβάλλει νὰ γίνωνται ὠρισμένα μεγάλα δημόσια ἔργα, τὰ ὁποῖα ἀποτελοῦν τὴν ὑποδομὴν τῆς Οἰκονομίας, ὡς εἶναι π. χ. τὰ ὑδροηλεκτρικὰ ἔργα. Αὐτὰ τὰ ἔργα ὅμως δὲν εἶναι βεβαίως δυνατὸν νὰ γίνουν εἰς ὅλας τὰς περιοχὰς, ἀλλὰ θὰ γίνουν κατ' ἀνάγκην ἐκεῖ μόνον ὅπου ὑπάρχουν ὑδατοπτώσεις. Ἀνεξαρτήτως τῆς τεχνικῆς αὐτῆς ἀδυνατότητος συμέτρου γεωγραφικῆς κατανομῆς τῶν μεγάλων ἔργων ὑποδομῆς, καὶ ἡ χρηματοδότησις τῶν ἔργων αὐτῶν δυσχεραίνεται ἢ καθίσταται ἀνέφικτος εἰς τὴν περίπτωσιν συμέτρου, *in stricto sensu*, γεωγραφικῆς κατανομῆς τῶν δημοσίων δαπανῶν δι' ἐπενδύσεις. Θὰ πρέπει διὰ τοῦτο νὰ παραβιασθῇ μέχρι ὠρισμένου σημείου ἡ ἀρχὴ αὕτη χάριν τοῦ σκοποῦ τῆς οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως. Θὰ πρέπει δηλ. ἀντὶ νὰ σπαταλῶνται οἱ διαθέσιμοι παραγωγικοὶ πόροι καὶ χρηματικοὶ πόροι διὰ τὴν ἐκτέλεσιν μικρῶν δημοσίων ἔργων εἰς ἐκάστην περιοχὴν (πρὸς τήρησιν τῆς ἀρχῆς τῆς συμέτρου γεωγραφικῆς κατανομῆς), νὰ χρησιμοποιοῦνται οἱ πόροι οὗτοι διὰ τὴν ἐκτέλεσιν εἰς ὠρισμένας μόνον περιοχὰς μεγάλων ἔργων ὑποδομῆς τῆς Οἰκονομίας, τὰ ὁποῖα θὰ ἀσκήσουν εὐεργετικὴν ἐπί-

δρασιν εἰς ὅλην τὴν Ἐπικράτειαν. Μικρότερα ἔργα θὰ πρέπει νὰ ἐκτελοῦνται (εἰς τὰς κατ' ἰδίαν περιοχὰς) μόνον διὰ τῶν χρηματικῶν καὶ παραγωγικῶν πόρων οἱ ὁποῖοι ὑπολοίπονται μετὰ τὴν ἀνάλωσιν κατ' ἔτος παραγωγικῶν πόρων διὰ τὴν βαθμιαίαν ἐκτέλεσιν τῶν μεγάλων ἔργων ὑποδομῆς τῆς Οἰκονομίας. Τὰ μικρότερα ταῦτα ἔργα θὰ πρέπει νὰ κατανέμονται συμμέτρως μεταξὺ τῶν διαφόρων περιοχῶν δι' ἐφαρμογῆς μὲν τῆς ἀρχῆς τῆς συμμέτρου γεωγραφικῆς κατανομῆς, δι' εὐνοικωτέρας ὁμως μεταχειρίσεως τῶν περισσότερον καθυστερημένων περιοχῶν.

§ 5. Ἡ ἀρχὴ τῆς Μεγίστης Κοινωνικῆς Ὁφελείας ὡς ποσοτικὴ ἀρχὴ καὶ τὰ ὅρια τῶν δημοσίων δαπανῶν.

Τὸ ἕτερον σκέλος τῆς ἀρχῆς τῆς Μεγίστης Κοινωνικῆς Ὁφελείας ἀφορᾷ, ὡς εἶδομεν, εἰς τοὺς ποσοτικoὺς περιορισμοὺς, οἱ ὁποῖοι τίθενται διὰ τῆς ἀρχῆς ταύτης εἰς τὴν Διοίκησιν κατὰ τὴν διενέργειαν τῶν δημοσίων δαπανῶν. Κατὰ τὴν ἀρχὴν τῆς Μεγίστης Κοινωνικῆς Ὁφελείας ὡς ποσοτικὴν ἀρχὴν θὰ πρέπει, ἐν πρώτοις, ν' ἀποφεύγεται αὐξήσις τοῦ συνολικοῦ ποσοῦ τῶν δημοσίων δαπανῶν εἰς βαθμὸν ὥστε νὰ καθίσταται ἀναγκαία ὑπέρμετρος συμπέσεις τῶν ἀτομικῶν ἀναγκῶν τοῦ πληθυσμοῦ ἢ ἐνὸς μέρους αὐτοῦ (λόγῳ τῆς ἐπιβολῆς ἀντιστοίχως μεγάλων φορολογικῶν βαρῶν πρὸς κάλυψιν τῶν δημοσίων δαπανῶν), καὶ ἰδίως ἡ ὑπέρβασις τῶν οἰκονομικῶν δαπανῶν τῆς φορολογίας, ἢ νὰ καθίσταται ἀναπόφευκτος ὁ δημοσιονομικὸς πληθωρισμὸς, δηλ. ἡ πληθωρικὴ ὑψωσις τῶν τιμῶν λόγῳ αὐξήσεως τῶν δημοσίων δαπανῶν καὶ τῆς μερικῆς καλύψεως αὐτῶν διὰ πληθωρικοῦ δανεισμοῦ, ὡς ἐκ τῆς ἀδυνατοῦτος πλήρους καλύψεως τῶν διὰ φορολογικῶν μέσων (λόγῳ ἐπιτεύξεως τοῦ maximum τῆς φορολογίας) ἢ διὰ μὴ πληθωρικῶν δανείων, δηλ. δανείων διὰ τῶν ὁποίων ἀπορροφᾶται ἡ τρέχουσα ἰδιωτικὴ ἀποταμίευσις. Ὅταν αἱ δημόσιαι δαπάναι εἰς ὄρισμένην χώραν αὐξάνουν ὑπερμέτρως, παραβλάπεται ὁ δι' αὐτῶν ἐπιδιωκόμενος σκοπὸς τῆς μεγιστοποιήσεως τοῦ Κοινωνικοῦ Ὁφέλους ἐκ τῶν συνολικῶς διαθέσιμων πόρων. Διότι εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν τὸ ὄριακὸν κοινωνικὸν ὄφελος ἐκ τῶν δημοσίων δαπανῶν τῆς α' ἢ τῆς β' κατηγορίας (διὰ τῆς αὐξήσεως τῶν ὁρίων ἐπὶ τὴν ἢ ὑπέρμετρος αὐξήσις τῶν συνολικῶν δημοσίων δαπανῶν) εἶναι μικρότερον τοῦ ὄριακοῦ κοινωνικοῦ αὐτῶν κόστους (βλ. ἄνωτ.).

Οὕτως παραβλάπεται ὁ σκοπὸς τῆς μεγιστοποιήσεως τῶν ἱκανοποιήσεων τῆς Κοινωνίας ἐκ τῆς χρησιμοποίησεως τῶν συνολικῶν παραγωγικῶν πόρων τοὺς ὁποίους αὕτη διαθέτει, ὡς ἄκτις εἰς μίαν πτωχὴν χώραν, ἢτοι χώραν μὲ χαμηλὸν κατὰ κεφαλὴν εἰσόδημα, τὸ Κράτος διενεργεῖ ἐκτὸς τῶν ἀπαραιτήτων δημοσίων δαπανῶν καὶ πολυτελεῖς δαπάναι (π.χ. δαπάναι διὰ ἀκατασκευῆν ἐξωραϊστικῶν ἔργων), ἢ διενέργεια τῶν ὁρίων ἔχει ὡς συντέλειαν τὴν ἐπιβολὴν ἀντιστοίχως μεγαλυτέρων φορολογικῶν βαρῶν εἰς τὸν πληθυσμὸν τῆς πτωχῆς ταύτης χώρας καὶ περαιτέρω συνέπειαν τὴν ὑπέρμετρον συμπέσειν τῶν βασικῶν ἀναγκῶν τοῦ μεγαλυτέρου ἢ ἐνὸς μεγάλου μέρους τοῦ πληθυσμοῦ τῆς χώρας ταύτης. Διότι εἰς τὴν ἀνωτέρω περιπτώ-

σιν Ικανοποιούνται δημόσιαι ανάγκαι μικροτέρου ὄριακοῦ κοινωνικοῦ ὀφέλους ἐν συγκρίσει πρὸς τὸ ὄριακὸν κοινωνικὸν κόστος τῆς συνδυομένης μὲ τὰς ἀνάγκας ταύτας δημοσίας δραστηριότητος, ἤτοι ἐν συγκρίσει πρὸς τὸ ὄριακὸν κοινωνικὸν κόστος τῆς κατασκευῆς ἐξωραϊστικῶν ἔργων. Τὸ κόστος δὲ τοῦτο συνίσταται, ὡς ἐλέχθη εἰς τὴν παράγραφον 3, εἰς τὴν συμπέσειν βασικῶν ἀναγκῶν τοῦ πληθυσμοῦ καὶ τὴν ματαίωσιν τῆς καλύψεως αὐτῶν, τὴν ὁποίαν καθιστᾷ ἀναγκαίαν ἢ διὰ τὴν κατασκευὴν τῶν ἀνωτέρω ἔργων γενομένη ἀνίλωσις παραγωγικῶν πόρων, οἱ ὅποιοι ἄλλως θὰ διετίθεντο διὰ τὴν παραγωγὴν ἀγαθῶν «πολιτικῆς καταναλώσεως» πρὸς πληρεστέραν ἱκανοποίησιν τῶν βασικῶν ἀναγκῶν τοῦ πληθυσμοῦ τῆς ἐν λόγῳ χώρας.

Κατὰ δεύτερον λόγον ἡ ἀρχὴ τῆς Μεγίστης Κοινωνικῆς Ὁφελείας ὡς ποσοτικὴ ἀρχὴ ἐπιτάσσει ὅπως τηρηθῆται ἡ ἀναγκαία ὀρθολογικότης κατὰ τὴν διενέργειαν δημοσίων δαπανῶν πρὸς ἀγορὰν ἀγαθῶν καὶ ὑπηρεσιῶν καὶ συνεπῶς ὅπως καλύπτονται μὲ τὴν μικροτέραν δυνατὴν χρηματικὴν δαπάνην αἱ διάφοροι δημόσιαι ἀνάγκαι, εἰς τρόπον ὥστε νὰ περιορίζεται τὸ χρηματικὸν κόστος λειτουργίας τῶν διαφόρων κλάδων τῆς Διοικήσεως ἐντὸς τῶν ὁρίων τὰ ὅποια καθορίζει ἡ λεγομένη ὀρθολογικὴ ἢ οἰκονομικὴ ἀρχή. Ὅταν δὲν τηρηθῆται ἐπαρκῶς ἡ ἀναγκαία αὕτη ὀρθολογικότης κατὰ τὴν διενέργειαν δημοσίων δαπανῶν καὶ ὅταν συνεπῶς ἡ κάλυψις τῶν διαφόρων δημοσίων ἀναγκῶν γίνεται διὰ τῆς ἀναλώσεως παραγωγικῶν πόρων εἰς ποσότητα μεγαλυτέραν ἐκείνης ἢ ὁποία θὰ ἦτο ἀναγκαία ἐὰν ἐτηρεῖτο ἡ ἀνωτέρω ἀρχή, καθίσταται ἀναπόφευκτος ἡ ἐπιβολὴ ἀντιστοιχῶς μεγαλυτέρων φορολογικῶν βαρῶν εἰς τὸν πληθυσμὸν τῆς περὶ τῆς πρόκειται χώρας, γεγονόςς τὸ ὅποιον ἔχει ὄχι μόνον ἐπιβλαβεῖς οἰκονομικὰς συνεπειάς, ἀλλ' ἔχει ἀκόμη — ὡς εἶδομεν ἀνωτέρω — ὡς συνέπειαν τὸν ὑπερβολικὸν περιορισμὸν τῶν βασικῶν ἀναγκῶν ἐνὸς μέρους τοῦ πληθυσμοῦ, ὅποτε τὸ ὄριακὸν κοινωνικὸν ὄφελος τῶν δημοσίων δαπανῶν αἱ ὅποια διενεργοῦνται κατὰ παράβασιν τῆς ὀρθολογικῆς ἀρχῆς εἶναι μικρότερον τοῦ ὄριακοῦ κοινωνικοῦ αὐτῶν κόστους, καὶ συνεπῶς δὲν ἐπιτυγχάνεται τὸ maximum τοῦ κοινωνικοῦ ὀφέλους ἐκ τῶν δημοσίων δαπανῶν καὶ τὸ optimum κατανομῆς τῶν συνολικῶς διαθέσιμων παραγωγικῶν πόρων.

Ἡ συνεπάγεται ἢ μὴ τήρησις τῆς ὀρθολογικῆς ἀρχῆς κατὰ τὴν διενέργειαν δαπανῶν ὑπὸ τοῦ Α ἢ Β Κλάδου τῆς Διοικήσεως, τὴν διενέργειαν δαπανῶν ὑπὸ ἄλλων Κλάδων τῆς Διοικήσεως εἰς ἕκτασιν μικροτέραν ἐκείνης εἰς τὴν ὁποίαν θὰ ἔπρεπε νὰ γίνουσι αὐταὶ λόγοι τοῦ μεγαλυτέρου ὄριακοῦ κοινωνικοῦ ὀφέλους ἐξ αὐτῶν ἐν συγκρίσει πρὸς τὸ ὄριακὸν κοινωνικὸν ὄφελος ἐκ τῶν δαπανῶν αἱ ὅποια γίνονται κατὰ τὴν παράβασιν τῆς ὀρθολογικῆς ἀρχῆς. Οὕτως, ὅταν ἡ Διοίκησις χρησιμοποιῆ διὰ τὰς ἀνάγκας τῶν διαφόρων Δημοσίων Ὑπηρεσιῶν περισσότερα παρ' ὅσον εἶναι ἀναγκαῖον κρατικὰ αὐτοκίνητα, τοῦτο ἔχει ὡς συνέπειαν ὅτι εἶναι ἐξωπλισμένα μὲ ὀλιγώτερα κρεβάτια δι' ἀπόρους τὰ διάφορα Κρατικὰ Νοσοκο-

μεῖα τῆς χώρας ἢ ὅτι εἶναι ἐπηρεαζόμενα μὲ μικρότερον τοῦ ἀναγκαιοῦντος ἀριθμὸν διδασκάλων καὶ εἶναι ἐξωπλισμένα μὲ ὀλιγώτερον τῶν ἀπαιτουμένων ἐποπτικῶν μέσα διδασκαλίας τὰ διάφορα δημόσια διδακτήρια στοιχειῶδους ἢ μέσης ἐκπαιδεύσεως. Τοῦτο ὅμως σημαίνει ὅτι τὸ ὄριακὸν κοινωνικὸν ὄφελος τῶν δαπανῶν δι' ἀγορᾶν, συντήρησιν καὶ λειτουργίαν τῶν κρατικῶν αὐτοκινήτων εἶναι μικρότερον τοῦ ὄριακοῦ κοινωνικοῦ ὄφελους τῶν δαπανῶν Κοινωνικῆς Προνοίας ἢ τῶν δαπανῶν Δημοσίας Ἐκπαιδεύσεως. Καὶ ὅτι συνεπῶς παραβιάζονται καὶ οἱ ποιοτικοὶ περιορισμοὶ τοὺς ὁποίους θέτει ἡ ἀρχὴ τῆς Μεγίστης Κοινωνικῆς Ὀφελείας καὶ δὲν ἐπιτυγχάνεται τὸ μέγιστον κοινωνικὸν ὄφελος ἐκ τῶν συνολικῶν δημοσίων δαπανῶν, ἀλλὰ πραγματοποιεῖται κοινωνικὸν ὄφελος μικρότερον ἐκείνου τὸ ὁποῖον θὰ ἐπραγματοποιεῖτο ἐὰν ἐτηρεῖτο ἢ ἐν λόγῳ ἀρχῆ, ἐὰν δηλ. ἦσαν μικρότεραι αἱ δαπάναι διὰ κρατικὰ αὐτοκίνητα καὶ ἀντιστοίχως μεγαλύτεραι αἱ δαπάναι διὰ ἐξωπλισμὸν καὶ λειτουργίαν τῶν κρατικῶν νοσοκομείων ἢ τῶν δημοσίων διδακτηρίων.

§ 6. Αἱ δυσχέρειαι διὰ τὴν ἐπίτευξιν τῆς Μεγίστης Κοινωνικῆς Ὀφελείας ἐκ τῶν δημοσίων δαπανῶν.

α) Δυσχέρειαι ὀφειλόμεναι εἰς τὰς ἀτελείας τοῦ Πολιτικοῦ Μηχανισμοῦ.

Ὡς ἐσημειώθη εἰς τὴν Εἰσαγωγήν, ἡ κατανομή τῶν παραγωγικῶν πόρων οἱ ὁποῖοι τίθενται εἰς τὴν διάθεσιν τοῦ Κράτους καὶ τῶν λοιπῶν φορέων Δημοσίων Οἰκονομιῶν (διὰ τῆς μέσῃ τῆς φορολογίας τοῦ δανεισμοῦ κ.λ.π. μεταβιβάσεως εἰς ταύτας ἀγοραστικῆς δυνάμεως), ἤτοι ἡ κατανομή τῶν εἰς τὴν δημοσίαν χρῆσιν μετατιθεμένων παραγωγικῶν πόρων μεταξὺ τῆς παραγωγῆς τῶν ὑπηρεσιῶν Ἐθνικῆς Ἀμύνης, τῶν ὑπηρεσιῶν τῶν Δικαστῶν, τῶν ὑπηρεσιῶν τῶν Δημοσίων Ἐκπαιδευτηρίων κ.λ.π., συντελεῖται εἰς ἐκάστην Συνταγματικὴν Δημοκρατίαν διὰ τοῦ λεγομένου μηχανισμοῦ τῆς ψηφοφορίας ἢ ἄλλως Πολιτικοῦ Μηχανισμοῦ. Ἡ οὐσία τοῦ Μηχανισμοῦ αὐτοῦ εἶναι, ὡς εἶδομεν, ὅτι ὁ τρόπος κατὰ τὸν ὁποῖον τὰ συνολικά δημοσία ἔσοδα κατανέμονται μεταξὺ τῶν διαφόρων δημοσίων δαπανῶν, ἤτοι μεταξὺ τῶν διαφόρων τομέων τῆς κρατικῆς παραγωγῆς ὑπηρεσιῶν, καθορίζεται διὰ πολιτικῶν ἀποφάσεων, αἱ ὁποῖαι λαμβάνονται καθ' ὠρισμένην διαδικασίαν διὰ συνεργασίας τοῦ Κοινοβουλίου μετὰ τῆς Κυβερνήσεως καὶ ἀποτυποῦνται δι' ἀριθμῶν εἰς τὸν ὑπὸ τοῦ Κράτους καὶ τῶν ἄλλων Νομικῶν Προσώπων Δημοσίου Δικαίου καταριζόμενον κατ' ἔτος Προϋπολογισμόν. Τοῦτο, ἐν τελικῇ ἀναλύσει, σημαίνει ὅτι αὐτοὶ οὗτοι οἱ πολῖται ἐκάστης χώρας, δηλ. οἱ φορολογούμενοι, ἀποφασίζουσιν διὰ τῶν ψηφοδελτίων τὰ ὁποῖα ρίπτουσιν ἐκάστοτε εἰς τὰς κάλπας πρὸς ἀνάδειξιν τῶν ἀντιπροσώπων των εἰς τὸ Κοινοβούλιον, περὶ τοῦ ἐπιθυμητοῦ εἰς αὐτούς, δηλ. ἐπ' ὧν

φελεστερόου δι' αὐτούς, τρόπου κατανομῆς τῶν εἰς τὴν δημοσίαν χρῆσιν μετατιθεμένων παραγωγικῶν πόρων μεταξύ τῶν διαφόρων τομέων τῆς δημοσίας παραγωγῆς ὑπηρεσιῶν — ἀκριβῶς ὅπως ἀποφασίζουσιν οὗτοι διὰ τῆς ἐνεργοῦ αὐτῶν ζητήσεως, ἤτοι συμφώνως πρὸς τὰς προσωπικὰς τῶν ἐπιθυμίας καὶ τὰς προσωπικὰς τῶν προτιμήσεις περὶ τοῦ τρόπου κατανομῆς τῶν εἰς τὴν ἰδιωτικὴν χρῆσιν παραμενόντων παραγωγικῶν πόρων μεταξύ τῶν διαφόρων τομέων τῆς ἰδιωτικῆς παραγωγῆς.

Δυστυχῶς ὁμοίως ὁ Πολιτικὸς Μηχανισμὸς, ὡς ἐκ τῆς φύσεως αὐτοῦ, παρουσιάζει ἀτελείας μεγαλύτερας ἀκόμη καὶ ἀπὸ τὰς ἀτελείας τοῦ Μηχανισμοῦ τῶν Τιμῶν (ὁ ὁποῖος διὰ τοῦτο ὡς διεπιστώσαμεν ἀνωτέρω δὲν δύναται νὰ ἐξασφαλίσῃ τὴν ἀρίστην κατανομήν τῶν συνολικῶν παραγωγικῶν πόρων ἐκάστης χώρας). Αἱ ἀτέλειαι τοῦ Πολιτικοῦ Μηχανισμοῦ ἔχουσιν ὡς συνέπειαν ὅτι δὲν καθίσταται δυνατὴ ἡ μεγιστοποίησις τοῦ Κοινωνικοῦ Ὀφέλους ἐκ τῶν δημοσίων δαπανῶν καὶ δὲν ἐπιτυγχάνεται ἐπαύξεις τοῦ Κοινωνικοῦ Ὀφέλου ἐκ τῶν συνολικῶς διαθέσιμων παραγωγικῶν πόρων εἰς ὃν βαθμὸν θὰ ἐπιτυγχάνετο χωρὶς τὰς ἀτελείας τοῦ Πολιτικοῦ Μηχανισμοῦ. Αἱ ἀτέλειαι αὗται συνίστανται, ἐν πρώτοις, εἰς τὸ γεγονός ὅτι *ὁ μεμονωμένος ψηφοφόρος δὲν ἔχει τὴν δυνατότητα νὰ ἐπιλέξῃ μεταξύ τῶν διαφόρων διαζευκτικῶν χρήσεων τῶν εἰς τὴν διάθεσιν τοῦ Κράτους τιθεμένων παραγωγικῶν πόρων, ἐκείνας αἱ ὁποῖαι ἐξασφαλίζουν εἰς αὐτὸν ἀτομικῶς τὴν μέγιστην συνολικὴν ἱκανοποίησιν*. Δὲν ἔχει δηλ. οὗτος τὴν δυνατότητα νὰ ἐπιλέξῃ τὴν ἐπωφελεστεράν δι' αὐτὸν δαπάνην τῶν δημοσίων χρημάτων, διὰ τῆς συγκρίσεως τοῦ ὀριακοῦ ὀφέλους τὸ ὁποῖον ἀτομικῶς αὐτὸς ἀντλεῖ ἐξ ἐκάστης δημοσίας δαπάνης πρὸς τὸ ὀριακὸν ἀτομικὸν κόστος ἐκ ταύτης, δηλ. πρὸς τὴν ἀπώλειαν ἀτομικῶν ἱκανοποιήσεων τὴν ὁποίαν συνεπάγεται δι' αὐτὸν ἡ—λόγῳ μεταθέσεως παραγωγικῶν πόρων εἰς τὴν δημοσίαν χρῆσιν— θυσία τῆς παραγωγῆς ἀγαθῶν, διὰ τῶν ὁποίων καλύπτονται ἀτομικαὶ ἀνάγκαι. Ὁ μεμονωμένος ψηφοφόρος ἔχει μόνον τὴν δυνατότητα ν' ἀπαντήσῃ, μὲ ἔν ναι ἢ μὲ ἔν ὄχι εἰς τὸ οικονομικὸν καὶ δημοσιονομικὸν πρόγραμμα τούτου ἢ ἐκείνου τοῦ Κόμματος, χωρὶς νὰ δύναται ν' ἀντικαταστήσῃ μίαν δαπάνην ἐξ ἐκείνων αἱ ὁποῖαι περιέχονται εἰς τὸ πρόγραμμα τοῦ Κόμματος, εἰς τὸ ὁποῖον θέλει δώσει τὴν ψήφον του, διὰ μιᾶς ἄλλης δαπάνης, συνεπαγομένης δι' αὐτὸν προσωπικῶς μεγαλύτερον ὀριακὸν ἀτομικὸν ὄφελος.

Ἄλλωστε, τὸ λεγόμενον δημοσιονομικὸν πρόγραμμα (βλ. κατωτέρω) ἐκάστου Κόμματος περιορίζεται εἰς γενικότητος, ἐνῶ αἱ λεπτομέρειαι περιέχονται εἰς τὸν Προϋπολογισμόν, τὸν ὁποῖον καταρτίζει ἡ Κυβέρνησις καὶ ψηφίζει καθ' ὠρισμένην διαδικασίαν τὸ Κοινοβούλιον, καὶ οὐχὶ ὁ μεμονωμένος Βουλευτὴς, μὲ τὸν ὁποῖον ἔρχονται πολλάκις οἱ μεμονωμένοι ψηφοφόροι εἰς προσωπικὴν ἐπαφήν. Βεβαίως εἶναι δυνατόν οἱ μεμονωμένοι ψηφοφόροι νὰ ἐπηρεάσουν τὴν διαμόρφωσιν τοῦ Κρατικοῦ Προϋπολογισμοῦ δαπανῶν, κατὰ τρόπον ὥστε διὰ τῶν μεταβολῶν εἰς τὴν διάρθρωσιν

Τομέα τῆς Οικονομίας, ἐπιτυγχάνεται τοῦτο μὲ τὴν βοήθειαν τοῦ Μηχανισμοῦ τῶν Τιμῶν, διὰ τῆς λειτουργίας τοῦ ὁποίου καθορίζεται τὸ εἶδος καὶ ἡ ποσότης παραγωγῆς ἐνὸς ἐκάστου ἀγαθοῦ ἐν ἄρμονίᾳ πρὸς τὰς διαφοροῦσας μεταξύ των προτιμήσεις τῶν κατ' ἴδιαν ἀτόμων δι' ἕκαστον ἀγαθόν. Διότι αἱ ποικίλλουσαι κατ' ἄτομον προτιμήσεις, καθ' ὅσον ἀφορᾷ τὰ εἰς τὸν Ἰδιωτικὸν Τομέα παραγόμενα ἀγαθὰ, ἀντανακλῶνται εἰς τὴν ὑπὸ ἐνὸς ἐκάστου ἀτόμου ἀγορὰν διαφορῶν ποσοτήτων ἐξ ἐνὸς ἐκάστου ἀγαθοῦ, κατ' ἀντιστοιχίαν πρὸς τὸ ὄριακὸν ὄφελος τὸ ὁποῖον ἔχει δι' ἕκαστον ἄτομον ἢ κατανάλωσις αὐτοῦ.

β) Δυσχέρειαι ὀφειλόμεναι εἰς κακὴν λειτουργίαν τοῦ Πολιτικοῦ Μηχανισμοῦ.

Πλὴν τῶν ἀνωτέρω ὀργανικῶν ἀδυναμιῶν τοῦ Πολιτικοῦ Μηχανισμοῦ ἔτερον, ὡσαύτως βασικόν, αἷτιον διὰ τὴν περιορισμένην ἀποδοτικότητα αὐτοῦ (δηλ. διὰ τὴν μὴ ἐπίτευξιν τοῦ maximum τῆς Κοινωνικῆς Ὀφελείας ἐκ τῶν δημοσίων δαπανῶν καὶ τοῦ optimum τῆς κατανομῆς τῶν συνολικῶν παραγωγικῶν πόρων διὰ τῆς κρατικῆς παρεμβάσεως εἰς τὴν κατανομήν αὐτῶν) εἶναι ἡ κακὴ λειτουργία, εἰς πολλὰς χώρας, τοῦ Πολιτικοῦ Μηχανισμοῦ, λόγῳ ἰδίᾳ τῶν εἰς τὰς χώρας ταύτας κρατουσῶν κοινωνιολογικῶν συνθηκῶν.

Εἰδικώτερον, ἡ κακὴ λειτουργία τοῦ Πολιτικοῦ Μηχανισμοῦ ὀφείλεται εἰς τὸ γεγονός ὅτι *ἡ Κυβέρνησις ἢ ὁποία ὡς γνωστὸν διὰ τοῦ Ὑπουργοῦ τῶν Οἰκονομικῶν καταρτίζει τὸν Προϋπολογισμὸν τοῦ Κράτους καὶ τὸ Κοινοβούλιον τὸ ὁποῖον ἐγκρίνει αὐτόν, ὑφίστανται εἰς πολλὰς χώρας ἑτερογενεῖς καὶ διαφόρου ἐντάσεως πιέσεις ἐκ μέρους διαφορῶν ὀργανωμένων ομάδων τοῦ Πληθυσμοῦ*. Συνέπεια τῶν ἀσκουμένων πιέσεων εἶναι πολλάκις ὅτι ἡ κατανομή τῶν συνολικῶν δημοσίων ἐσόδων μεταξύ τῶν διαφορῶν δημοσίων δαπανῶν, ἢ καὶ ἡ γεωγραφικὴ κατανομή τῶν δημοσίων δαπανῶν, γίνονται κατὰ τρόπον ὅστις ἀνταποκρίνεται περισσότερον πρὸς τὸ συμφέρον ταύτης ἢ ἐκείνης τῆς ομάδος καὶ ὀλιγώτερον πρὸς τὸ συμφέρον τοῦ Κοινωνικοῦ Συνόλου. Ἦτοι γίνονται δημόσια δαπάναι αἱ ὁποῖαι συνεπάγονται θυσίαν τῶν συμφερόντων τῆς Ὀλότητος εἰς τὰ συμφέροντα μεμονωμένων ομάδων, μὲ ἀποτέλεσμα ὅτι τὸ ὄφελος τῆς Ὀλότητος, δηλ. τὸ Κοινωνικὸν Ὀφελος, ἐκ τῶν δημοσίων δαπανῶν εἶναι μικρότερον τοῦ ὀφέλους τὸ ὁποῖον θὰ ἐπραγματοποιεῖτο ἐὰν ἡ διαμόρφωσις τοῦ Δημοσίου Προϋπολογισμοῦ δὲν ὑφίστατο τὴν ἐπίδρασιν τῶν οἰκονομικῶν συμφερόντων ὀργανωμένων ομάδων.

Δεύτερον αἷτιον κακῆς λειτουργίας τοῦ Πολιτικοῦ Μηχανισμοῦ εἶναι τὸ γεγονός ὅτι *ἡ οἰκονομικὴ τροχοπέδη, ἢ ὁποία ὡς θὰ ἴδωμεν τίθεται διὰ τοῦ Δημοσίου Προϋπολογισμοῦ εἰς τὴν Διοίκησιν κατὰ τὴν διενέργειαν ὑπὸ ταύτης δαπανῶν, ἔχει εἰς τὴν πρᾶξιν περιορισμένην ἀποτελεσματικότητα*, λόγῳ τοῦ ἑλλιποῦς ἐλέγχου τοῦ σχεδίου τοῦ Προϋ-

πολογισμοῦ κατὰ τὴν ἐξέτασιν αὐτοῦ ὑπὸ τῆς ἀρμοδίας Κοινοβουλευτικῆς Ἐπιτροπῆς καὶ κατὰ τὴν διαδικασίαν τῆς ψηφίσεως αὐτοῦ. Τὸ γεγονός τοῦτο εἶναι δυνατόν νὰ ὀφείλεται εἰς ἀνεπαρκῆς ἐνδιαφέρον τῶν μελῶν τοῦ Κοινοβουλίου διὰ τὴν ἐκπλήρωσιν τῶν καθηκόντων αὐτῶν. Εἰς τὴν ἔλλειψιν παρ' αὐτοῖς τῶν τεχνικῶν γνώσεων αἱ ὁποῖαι εἶναι ἀναγκαῖαι διὰ τὴν ἐπὶ οικονομικῶν θεμάτων λήψιν ὀρθῶν ἀποφάσεων αἱ ὁποῖαι διατυπῶνται εἰς διάφορα κεφάλαια ἢ ἄρθρα τοῦ Προϋπολογισμοῦ εἰς τὴν κομματικὴν πειθαρχίαν τῶν βουλευτῶν τῆς συμπολιτεύσεως καὶ τὴν εὐθυγράμμισιν αὐτῶν ἐπὶ τῶν κατ' ἴδιαν θεμάτων πρὸς τὰς κυβερνητικὰς καὶ κομματικὰς ἀπόψεις κ.λ.π. Πάντα ταῦτα ἔχουν ὡς συνέπειαν ὅτι δὲν ἐπιτυγχάνεται οὔτε τὸ optimum ἐπίπεδον τῶν δημοσίων δαπανῶν, οὔτε τὸ maximum τοῦ Κοινωνικοῦ Ὁφέλους ἐκ τῆς διεργείας αὐτῶν, μετὰ ἄλλους λόγους παραβιάζεται ἡ ἀρχὴ τῆς Μεγίστης Κοινωνικῆς Ὁφελείας καὶ πραγματοποιεῖται μικροτέρα ἐπαύθησις τῶν συνολικῶν ἱκανοποιήσεων τῆς Κοινωνίας ἐκ τῆς ἀνακαταμεμητικῆς ἐπεμβάσεως τοῦ Δημοσίου Προϋπολογισμοῦ ἐπὶ τῶν παραγωγικῶν πόρων παρ' ὅσον ἄλλως θὰ ἐπετυγχάνετο.

Τρίτον, παρεμποδίζεται ἡ ἐπίτευξις τοῦ ἀρίστου ἀνακαταμεμητικοῦ ἀποτελέσματος ἐκ τῆς ἐπεμβάσεως τοῦ Δημοσίου Προϋπολογισμοῦ ἐπὶ τῶν παραγωγικῶν πόρων κατ' ἀκολουθίαν τοῦ γεγονότος ὅτι *εἰς τὴν πραγματικότητα ὁ Προϋπολογισμὸς εἰς τὰ κατ' ἴδιαν τμήματα αὐτοῦ* (τὰ ὁποῖα ἀποτελοῦν τοὺς εἰδικοὺς Προϋπολογισμοὺς τῶν διαφόρων Ὑπουργείων) *διαμορφώνεται κατ' οὐσίαν οὐχὶ ἀπὸ τοὺς ἀνωτέρω ἀναλυθέντας πολιτικούς παράγοντας, δηλ. τὴν Κυβέρνησιν καὶ τὸ Κοινοβούλιον, ἀλλὰ ἀπὸ ὑπηρεσιακοὺς παράγοντας,* ἥτοι ἀπὸ πρόσωπα τὰ ὁποῖα εὐρίσκονται ἐπὶ κεφαλῆς τῶν κατ' ἴδιαν κλάδων ἐκάστου ὑπουργείου. Τὰ πρόσωπα δὲ ταῦτα ἔχουν πρὸ ὀφθαλμῶν τὰς ἀνάγκας τοῦ μεμονωμένου τομέως ἢ ὑποτομέως τῆς Διοικήσεως τοῦ ὁποίου προΐστανται, καὶ οὐχὶ τὰς συνολικὰς δημοσίας ἀνάγκας. Διὰ τοῦτο, καὶ ὅταν συντάσσουν τὸν εἰδικὸν Προϋπολογισμὸν ἢ τμῆμα τοῦ εἰδικοῦ προϋπολογισμοῦ τοῦ Ὑπουργείου εἰς τὸ ὁποῖον ἀνήκουν, δὲν εἶναι εἰς θέσιν νὰ κρίνουν ἐὰν αἱ δαπάναι τὰς ὁποίας εἰσηγοῦνται εἰς τὸν Ὑπουργὸν τῶν Οἰκονομικῶν ἀνταποκρίνονται εἰς δημοσίας ἀνάγκας, αἱ ὁποῖαι εἶναι ἴσης τοῦλάχιστον σπουδαιότητος — δηλ. ὀριακοῦ Κοινωνικοῦ Ὁφέλους — ἐν συγκρίσει πρὸς τὰς ἀνταγωνιζομένας τὰς δαπάναις ταύτας δαπάναις ἄλλων τομέων ἢ ὑποτομέων τῆς Διοικήσεως. Μάλιστα, οἱ διεσθύνοντες τοὺς διαφόρους κλάδους τῆς Διοικήσεως εἶναι συνήθως ἀκραδάντως πεπεισμένοι περὶ τῆς ἰδιαζούσης σπουδαιότητος τῆς Δημοσίας Ὑπηρεσίας τῆς ὁποίας προΐστανται καὶ περὶ τοῦ ὑψηλοῦ κοινωνικοῦ ὀφέλους πάσης συνδεομένης μετὰ τὴν ὑπηρεσίαν ταύτης δαπάνης.

Ἐκτὸς τούτου, αἱ κατ' ἴδιαν Δημοσῖαι Ὑπηρεσίαι εὐρίσκονται, ὡς περετῆραι καὶ ὁ ἀείμνητος Καθηγητὴς Ἀνδρεάδης, εἰς ἓνα διαρκῆ ἀνταγωνισμὸν πρὸς ἀλλήλας, ὑπὸ τὴν ἔννοιαν ὅτι ἐκάστη Δημοσίαι Ὑπηρε-

σία προσπαθεῖ νὰ μὴν ὑστερήσῃ τῶν ἄλλων Ὑπηρεσιῶν ὑπὸ ἔποψιν σχετικοῦ μεγέθους τῶν διενεργουμένων ὑπὸ ταύτης δαπανῶν, ἀλλ' ἀντιθέτως νὰ τὰς ὑπερβῇ. Ἐκαστος Διευθυντῆς Ὑπουργείου ἔχει τὴν τάσιν συνεχοῦς ἐξαπλώσεως τῆς Διευθύνσεώς του, διὰ τῆς ἰδρύσεως νέων τμημάτων ἐν αὐτῇ καὶ αὐξήσεως τοῦ προσωπικοῦ. Ἐχει τὴν τάσιν νὰ ἐξοπλιζῇ μὲ διαρκῶς περισσότερα καὶ πολυτελέστερα τεχνικὰ μέσα τὴν ὑπηρεσίαν τῆς ὁποίας προΐσταται. Ἐχει τὴν τάσιν νὰ ἀποκτήσῃ ὅσον τὸ δυνατόν μεγαλύτερον χῶρον καὶ ὅσον τὸ δυνατόν εὐπρεπέστερον κτίριον διὰ τὴν στέγασιν τῆς Διευθύνσεώς του κ.λ.π. Διότι πάντα ταῦτα ἀποβαίνουν πρὸς ὄφελος τοῦ γοήτρου τοῦ Διευθυντοῦ καὶ ἱκανοποιοῦν τὴν φιλαυτίαν αὐτοῦ, χωρὶς νὰ ἔχουν οἰανδήποτε δυσμενῆ οἰκονομικὸν ἀντίκτυπον δι' αὐτόν, δοθέντος ὅτι τὰ ἔξοδα τῶν Δημοσίων Οἰκονομιῶν ὡς ἐκ τῆς φύσεως αὐτῶν δὲν καλύπτονται, ὡς εἶδομεν εἰς τὴν Εἰσαγωγὴν, ἀπὸ τὸ ἀντίτιμον πωλήσεως τῶν ὑπηρεσιῶν τὰς ὁποίας αὐταὶ προσφέρουν πρὸς τὸ Κοινόν, ἀλλὰ καταβάλλονται ἀπὸ τὰ χρήματα τῶν φορολογουμένων, δηλ. ἀπὸ τὰς φορολογικὰς θυσίας τῶν πολιτῶν ἐκάστης χώρας. Συνεπῶς δὲν ὑπάρχει εἰς τὰς Δημοσίας Οἰκονομίας, ὅπως ὑπάρχει εἰς τὰς ἰδιωτικὰς, αὐτόματος ἔλεγχος τῶν δαπανῶν διὰ τῶν ἐσόδων, καὶ ὡς ἐκ τούτου ἐγγύησις ὀρθολογικότητος, ἡ ὁποία ὡς εἶδομεν ἀνωτέρω, ἀποτελεῖ μίαν ἀπὸ τὰς ἀπαραιτήτους προϋποθέσεις διὰ τὴν μεγιστοποίησιν τοῦ Κοινωνικοῦ Ὀφέλου ἐκ τῶν Δημοσίων Δαπανῶν.

Τὰς ἐκ τοῦ ἀνωτέρω εἰδικοῦ λόγου προερχομένης σπατάλας τῆς Διοικήσεως ἢ δαπάνας μικροτέρου ὀριακοῦ κοινωνικοῦ ὀφέλους ἐν συγκρίσει πρὸς ἄλλας μεγαλυτέρου ὀριακοῦ κοινωνικοῦ ὀφέλους δὲν ἔχουν, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, τὴν δυνατότητα νὰ παρεμποδίσουν ἢ νὰ περιορίσουν ὁ Ὑπουργὸς τῶν Οἰκονομικῶν ὁ ὁποῖος συντάσσει τὸν Γενικὸν Προϋπολογισμὸν τῶν Δαπανῶν δι' ὅλους τοὺς Κλάδους τῆς Διοικήσεως καὶ οἱ ἄμεσοι ὑπηρεσιακοὶ αὐτοῦ συναργάται. Διότι δὲν ἔχουν οὗτοι εἰς τὴν διάθεσιν των, ὡς διεπιστώσαμεν ἀνωτέρω, ἐν μέτρον μὲ τὸ ὁποῖον νὰ δύνανται νὰ μετροῦν τὸ ὀριακὸν κοινωνικὸν ὄφελος ἐξ ἐκάστης δημοσίας δαπάνης, ἀλλ' εἶναι ὑποχρεωμένοι νὰ βασίζωνται εἰς τὰς εἰσηγήσεις τὰς ὁποίας κάμνουν οἱ προϊστάμενοι τῶν διαφόρων τομέων καὶ ὑποτομέων τῆς Διοικήσεως, ὡς καὶ εἰς τὸ οἰκονομικὸν αὐτῶν αἰσθητήριον καὶ τὰς προσωπικὰς των ἀντιλήψεις. Τὸ γεγονός αὐτὸ ἔχει κατ' ἀνάγκην ὡς συνέλειαν ὅτι κατὰ τὴν κατάρτισιν τοῦ Σχεδίου τοῦ Κρατικοῦ Προϋπολογισμοῦ δὲν λαμβάνεται ὑπ' ὄψιν ὁ βαθμὸς σπουδαιότητος, τὸν ὁποῖον ἔχει εἰς τὴν πραγματικότητα ἐκάστη δαπάνη διὰ τὸ Κοινωνικὸν Σύνολον, ἀλλ' ὁ Ὑπουργὸς τῶν Οἰκονομικῶν κάμνει *συνήθως χονδροειδῆ, βάσει αξιολογικῶν κρίσεων καὶ προχείρου ἐξετάσεως τῶν πραγμάτων, ἰεράρχησιν τῶν δημοσίων ἀναγκῶν* καὶ κατανομήν μεταξὺ αὐτῶν τῶν συνολικῶν δημοσίων ἐσόδων. Πολλάκις δὲ ἀντὶ νὰ παρεμποδίσῃ πραγματικὰς σπατάλας τῆς Διοικήσεως, διατάσσει περικοπὰς κονδυλίων εἰς κεφάλαια καὶ ἄρθρα τοῦ Προϋπολογισμοῦ, εἰς τὰ ὁποῖα αἱ περικοπὰὶ αὐταὶ ἀποβαίνουν εἰς βάρος τοῦ σκοποῦ τῆς μεγιστο-

παιήσεως τοῦ κοινωνικοῦ ὀφέλους ἐκ τῶν δημοσίων δαπανῶν, δι' ὃ καὶ λίαν προσφυῶς ἐχαρακτηρίσθησαν ὡς σπάταλος φειδώ.

4) Ἐτερος λόγος διὰ τὸν ὁποῖον δὲν λειτουργεῖ ἱκανοποιητικῶς εἰς τινὰς χώρας ὁ Πολιτικὸς Μηχανισμὸς καὶ δὲν ἐπιτυγχάνεται τὸ μέγιστόν τῆς ἀποδόσεως αὐτοῦ, εἶναι ἀκόμη *ἢ ὑφισταμένη* εἰς τὰς χώρας ταύτας *πολιτικὴ διαφθορὰ ἢ (καὶ) ἢ χαμηλὴ εἰς αὐτὰς ἠθικὴ στάθμη τῆς δημοσίας ὑπαλληλίας :*

Ὅταν εἰς μίαν χώραν ὑφίσταται πολιτικὴ διαφθορὰ καὶ τὸ ἐν Ἀρχῇ κόμμα χρησιμοποῖ τὴν Κρατικὴν Ἐξουσίαν ὡς μέσον διὰ τὴν πραγματοποίησιν κομματικῶν ὀφελῶν, τότε παραβλάπεται καὶ ἐκ τοῦ λόγου αὐτοῦ ἢ ἀναγκαίᾳ διὰ τὴν μεγιστοποίησιν τοῦ Κοινωνικοῦ Ὀφέλους ἐκ τῶν δημοσίων δαπανῶν ὀρθολογικότης τῆς Διοικήσεως. Π.χ. παραβλάπεται ἢ ὀρθολογικότης αὕτη καὶ συνεπῶς αὐξάνουν τὰ ἔξοδα λειτουργίας τῶν διαφόρων Δημοσίων Ὑπηρεσιῶν, διὰ τοῦ διορισμοῦ εἰς ταύτας ὑπεραρίθμων ὑπαλλήλων πρὸς τὸν σκοπὸν ἐξυπηρετήσεως ἀπλῶς πολιτικῶν φίλων τοῦ ἐν τῇ Ἀρχῇ κόμματος, ἢ διὰ τῆς ἰδρύσεως, πρὸς ἐξυπρέτησιν κομματικῶν φίλων, περιττῶν θέσεων εἰς διαφόρους τομεῖς τῆς Διοικήσεως κ.λ.π.

Σημαντικῶς ἐπίσης ἐπηρεάζεται τὸ μέγεθος τοῦ κοινωνικοῦ ὀφέλους ἐκ τῶν δημοσίων δαπανῶν ἀπὸ τὸ μέσον ἐπίπεδον μορφώσεως, ἀλλὰ καὶ τὸ ἐπίπεδον ἠθικῆς τῶν δημοσίων ὑπαλλήλων μιᾶς χώρας. Διότι *ἢ μόρφωσις καὶ γενικώτερον αἱ ἱκανότητες τῶν ὀργάνων τῆς Διοικήσεως καὶ ἰδίως ἢ ἠθικὴ αὐτῶν ποιότης, ἢτοι ἢ εὐσυνειδησία αὐτῶν καὶ ἢ προσήλωσις τῶν εἰς τὰ ὑπηρεσιακὰ τῶν καθήκοντα, εἶναι παράγοντες οἱ ὁποῖοι προσδιορίζουν εἰς μέγαν βαθμὸν τὴν ποιότητα, ἀλλὰ καὶ τὴν ποσότητα τῶν ὑπὸ τῆς Διοικήσεως παρεχομένων ὑπηρεσιῶν καὶ συνεπῶς τὸ μέγεθος τοῦ Κοινωνικοῦ Ὀφέλους ἐκ τῶν δημοσίων δραστηριοτήτων καὶ τῶν μὲ ταύτας συνδεομένων δημοσίων δαπανῶν.* Ὅταν ἢ μόρφωσις τῶν δημοσίων ὑπαλλήλων εἶναι, κατὰ μέσον ὅρον, ἔλλιπής καὶ ἰδίως ὅταν ἢ ἠθικὴ ποιότης αὐτῶν ἢ ἐνὸς μεγάλου μέρους αὐτῶν εἶναι χαμηλὴ, ὅταν συνεπῶς οἱ δημόσιοι ὑπάλληλοι δὲν ἔχουν εἰς τὸν ἀπαιτούμενον βαθμὸν συναίσθησιν τῶν ὑπηρεσιακῆς αὐτῶν ἀποστολῆς καὶ τῶν πρὸς τὸ Κοινωνικὸν Σύνολον ὑποχρεώσεών των, καὶ ὡς ἐκ τούτου ἐκτελοῦν ἔλλιπῶς καὶ μετὰ δυσθυμίας τὰ καθήκοντά των, τότε ἢ ἐξυπρέτησις τῶν φορολογουμένων πολιτῶν ὑπὸ τῶν διαφόρων κλάδων τῆς Διοικήσεως εἶναι ποιοτικῶς καὶ ποσοτικῶς κατωτέρα παρ' ὅσον ἄλλως θὰ ἦτο, καὶ συνεπῶς τὸ Κοινωνικὸν Ὀφελος ἐκ τῶν δημοσίων δραστηριοτήτων εἶναι ἀντιστοιχῶς μικρότερον.

Ἐκτὸς τούτου, εἰς περίπτωσιν κατὰ τὴν ὁποίαν ὑπάρχει πολιτικὴ διαφθορὰ εἰς μίαν χώραν, καὶ ἢ ἠθικὴ στάθμη τῆς δημοσίας ὑπαλληλίας εἶναι χαμηλὴ, χάνουν τὴν ἀποτελεσματικότητά αὐτῶν καὶ τὰ διάφορα τεχνητὰ μέσα, τὰ ὁποῖα συνήθως χρησιμοποιοῦνται διὰ τὴν προαγωγὴν τῆς ὀρθολογικῆ-

τητος τῆς Διοικήσεως καὶ αὔξησιν τῆς ἀποδοτικότητος τοῦ Πολιτικοῦ Μηχανισμοῦ καὶ συνεπῶς αὔξησιν τοῦ Κοινωνικοῦ Ὀφέλους ἐκ τῶν δημοσίων δαπανῶν. Π.χ. δὲν ἐξυπηρετεῖται ἄλλ' ἀντιθέτως παραβλάπτεται ὁ σκοπὸς ὁποῖος ἐπιδιώκεται διὰ τῆς δημοπρατήσεως τῶν δημοσίων ἔργων ἢ διὰ τῆς προκηρύξεως μειοδοτικῆς δημοπρασίας διὰ τὴν προμήθειαν στρατιωτικοῦ ὑλικοῦ, ἢ ὁ σκοπὸς εἰς τὸν ὁποῖον ἀποβλέπει ἡ προκήρυξις διαγωνισμοῦ διὰ τὴν πρόσληψιν δημοσίων ὑπαλλήλων, ὅταν λόγῳ τῆς πολιτικῆς διαφθορᾶς καὶ τῆς ἠθικῆς ἀμβλύνσεως τῶν διοικητικῶν στελεχῶν διενεργῆται πλημμελῶς ἡ προκηρυχθεῖσα δημοπρασία ἢ διεξάγεται κατὰ τρόπον ἠθικῶς διαβλητὸν ὁ προκηρυχθεὶς διαγωνισμὸς κ.λ.π.

§ 7. Τὰ μέσα διὰ τὴν ἐνίσχυσιν τῆς ἀποτελεσματικότητος τοῦ Πολιτικοῦ Μηχανισμοῦ καὶ τὴν ἐπαύξησιν τοῦ Κοινωνικοῦ Ὀφέλους ἐκ τῶν δημοσίων δαπανῶν.

Αἱ ἐκτεθεῖσαι ἀνωτέρῳ ὀργανικαὶ ἀτέλειαι τοῦ Πολιτικοῦ Μηχανισμοῦ καὶ ἡ κατ' ἀκολουθίαν τῶν ἀτελειῶν τούτων ὑφισταμένη ἀδυνατότης ἐπιτεύξεως, διὰ τῆς λειτουργίας τοῦ μηχανισμοῦ αὐτοῦ, τοῦ μεγίστου κοινωνικοῦ ὀφέλους ἐκ τῶν συνολικῶν δημοσίων δαπανῶν δὲν ἀποτελοῦν λόγον διὰ τὴν μὴ προσαρμογὴν τῆς Δημοσιονομικῆς Πολιτικῆς πρὸς τὴν ἀρχὴν τῆς Μεγίστης Κοινωνικῆς Ὀφελείας. Διότι καὶ κατὰ τὴν διενέργειαν ἰδιωτικῶν δαπανῶν πρὸς κάλυψιν ἀτομικῶν ἀναγκῶν οὐδέποτε σχεδὸν πραγματοποιεῖται τὸ μέγιστον ἀτομικὸν ὄφελος τοῦ φορέως ἐκάστης ἰδιωτικῆς καταναλωτικῆς οἰκονομίας ἐκ τῶν συνολικῶς γινομένων ὑπ' αὐτοῦ δαπανῶν —παρὰ τὸ γεγονός ὅτι διὰ τῆς λειτουργίας τοῦ Μηχανισμοῦ τῶν Τιμῶν ἢ παραγωγή ἢ ὁποῖα συντελεῖται εἰς τὸν Ἰδιωτικὸν Τομέα τῆς Οἰκονομίας προσαρμόζεται, ὡς εἶδομεν, ποιοτικῶς καὶ ποσοτικῶς πρὸς τὰς προτιμήσεις τῶν κατ' ἰδίαν καταναλωτῶν τὰς ἐκδηλουμένας διὰ τῆς ἐνεργου αὐτῶν ζήτησεως.

Τοῦτο πρέπει ν' ἀποδοθῆ εἰς τὴν ἀνορθολογικὴν συμπεριφορὰν τῶν κατ' ἰδίαν ἀτόμων, εἰς τὸ γεγονός δηλ. ὅτι τὰ καθ' ἕκαστον ἄτομα δὲν κατανέμουν τὸ διὰ καταναλωτικὸς σκοπὸς συνολικῶς διατιθέμενον ὑπ' αὐτῶν εἰσόδημα μεταξὺ τῶν διαφόρων χρήσεων κατὰ τρόπον ὥστε νὰ ἐπιτυγχάνουν τὴν μεγίστην δυνατὴν ἱκανοποίησιν ἐκ τῆς δαπάνης αὐτοῦ. Ὀφείλεται δὲ ἡ ὑπὸ τὴν ἔννοιαν ταύτην ἀνορθολογικὴ συμπεριφορὰ τῶν καθ' ἕκαστον καταναλωτῶν εἰς τὴν ἑλλιπῆ γνῶσιν ὑπ' αὐτῶν τοῦ ὀφέλους ἐκ τῆς καταναλώσεως τῶν κατ' ἰδίαν ἀγαθῶν, ἢ εἰς τὴν ἑλλιπῆ γνῶσιν τῶν τιμῶν διαφόρων ἀγαθῶν ἢ εἰς τὴν ἀδιαφορίαν ἢ εἰς τὴν ἀπροσεξίαν αὐτῶν ἢ εἰς τὴν νωθρότητα σκέψεως κατὰ τὴν λῆψιν ἀποφάσεων περὶ τοῦ μέτρου καλύψεως τῶν διαφόρων ἀναγκῶν τῶν ἢ τοῦ τρόπου καλύψεως ἐκάστης ἀνάγκης. Ὀφείλεται δηλ. εἰς τὸ γεγονός ὅτι τὰ κατ' ἰδίαν ἄτομα ὅταν λαμβάνουν

ἀποφάσεις περὶ τοῦ τρόπου δαπάνης τοῦ εἰσοδήματός των ἀποφεύγουν πολλάκις ὅπως συγκρίνουν τὸ ὄριακὸν ὄφελος ἐξ ὠρισμένης δαπάνης τὴν ὁποίαν πρόκειται νὰ κάμνουν πρὸς τὸ ὄριακὸν ὄφελος ἐξ ἄλλων δαπανῶν τὰς ὁποίας θὰ ἠδύναντο διαζευκτικῶς νὰ κάμνουν. Ἡ εἶναι δυνατόν νὰ ὀφείλεται ἢ τοιαύτη ἀνορθολογικὴ συμπεριφορὰ τῶν κατ' ἴδιαν καταναλωτῶν εἰς τὸ ὅτι δὲν διαθέτουν οὔτοι τὸν ἀπαιτούμενον διὰ τοιαύτας συγκρίσεις χρόνον. Ἡ τέλος ὀφείλεται αὕτη εἰς τὴν ἐπίδρασιν τὴν ὁποίαν ἀσκοῦν ἐπὶ πολλῶν καταναλωτῶν ἢ παραδόσις, αἱ διαφημῆσεις τῶν ἐμπόρων διαφόρων ἀγαθῶν, ἢ εἰς τὴν τάσιν αὐτῶν ὅπως μιμηθῶν ἄλλους καταναλωτὰς ὡς πρὸς τὴν ἐπιλογὴν τῶν πρὸς κάλυψιν ἀναγκῶν καὶ ὡς πρὸς τὸν τρόπον καλύψεως τῆς α' ἢ τῆς β' ἀνάγκης. Πλὴν τῆς ἀνορθολογικῆς συμπεριφορᾶς καὶ ἡ οἰκονομικὴ ἀδυναμία διαφόρων ἀτόμων συντελεῖ πολλάκις εἰς τὴν μὴ ἐπίτευξιν ὑπ' αὐτῶν τοῦ μεγίστου ἀτομικοῦ ὀφέλους ἐκ τῆς δαπάνης τοῦ εἰσοδήματός των.

Καθ' ὃ μέρος ὀφείλεται εἰς τὴν ἐπίδρασιν τῶν ἀνωτέρω παραγόντων ἢ μὴ πραγματοποιήσις τοῦ μεγίστου ἀτομικοῦ ὀφέλους ἐκ τῶν ἰδιωτικῶν δαπανῶν δὲν δυνάμεθα, παρὰ εἰς λίαν περιορισμένον μέτρον νὰ ἐπιτύχωμεν ἐπαύξεισιν τούτου δι' ἐπηρεασμοῦ τῶν ἐν λόγῳ παραγόντων (π.χ. διὰ τῆς οἰκονομικῆς διαπαιδαγωγήσεως τῶν καταναλωτῶν). Ἀντιθέτως **δυνάμεθα νὰ καταπολεμήσωμεν** εἰς μέγαλον βαθμὸν **τὴν ἀνεπάρκειαν τοῦ Πολιτικοῦ Μηχανισμοῦ, δηλ. νὰ ἐπαυξήσωμεν τὴν ἀποτελεσματικότητά αὐτοῦ καὶ νὰ ἐπιτύχωμεν οὕτως ἐπαύξεισιν εἰς ἀντίστοιχον βαθμὸν τοῦ Κοινωνικοῦ Ὀφέλους ἐκ τῶν δημοσίων δαπανῶν**, διὰ τῆς ἐφαρμογῆς διαφόρων καταλλήλων πρὸς τοῦτο μέσων.

Τὰ μέσα διὰ τῶν ὁποίων εἶναι δυνατόν νὰ ἐπιτευχθῇ τὸ ἀποτέλεσμα αὐτὸ εἶναι τεχνικὰ καὶ μὴ τεχνικά.

Τὰ τεχνικὰ μέσα διὰ τὴν ἐπίτευξιν τῆς μεγίστης δυνατῆς ἀποτελεσματικότητος τοῦ Πολιτικοῦ Μηχανισμοῦ εἶναι, ἐν πρώτοις, **ἡ τήρησις ὠρισμένων ἀρχῶν κατὰ τὴν κατάρτισιν τοῦ Δημοσίου Προϋπολογισμοῦ**, διὰ τοῦ ὁποίου ὡς κατ' ἐπανάληψιν ἐσημειώθη τίθεται μία οἰκονομικὴ τροχοπέδη εἰς τὴν Διοίκησιν κατὰ τὴν διενέργειαν ὑπὸ ταύτης δαπανῶν καὶ συνεπῶς ἐπαυξάνει ἡ ὀρθολογικότης τῶν Δημοσίων Ὑπηρεσιῶν καὶ τὸ Κοινωνικὸν Ὀφελος ἐκ τῶν δημοσίων δραστηριοτήτων. Διότι ἡ ἀποτελεσματικότης τῆς διὰ τῆς καταρτίσεως τοῦ Προϋπολογισμοῦ δημιουργουμένης οἰκονομικῆς τροχοπέδης ἐξαρτᾶται — ὡς θὰ ἴδωμεν εἰς τὸ οἰκείον κεφάλαιον — εἰς ἀποφασιστικὸν βαθμὸν ἐκ τῆς τηρήσεως τῶν ἐν λόγῳ ἀρχῶν, ἰδίᾳ δὲ τῆς ἀρχῆς τῆς πληρότητος, τῆς ἀρχῆς τῆς εἰδικεύσεως καὶ τῆς ἀρχῆς τῆς ἀκριβείας.

Ἐτερον τεχνικὸν μέσον διὰ τὴν προαγωγὴν τῆς ὀρθολογικότητος τῆς Διοικήσεως καὶ τὴν ἐπαύξεισιν τοῦ Κοινωνικοῦ Ὀφέλους ἐκ τῶν ὑπὸ ταύτης ἀναπτυσσομένων δραστηριοτήτων εἶναι ἡ παραλλήλως πρὸς τὴν διὰ τοῦ

Προϋπολογισμού δέσμευσιν αὐτῆς κατὰ τὴν διενέργειαν δαπανῶν, ἡ πρόσθετος δέσμευσις ταύτης διὰ τῆς καθιερώσεως ὠρισμένης διαδικασίας κατὰ τὴν διενέργειαν δαπανῶν πρὸς ἀγορὰν ἀγαθῶν καὶ μὴ προσωπικῶν ὑπηρεσιῶν ἢ κατὰ τὴν ἐκτέλεσιν δημοσίων ἐπενδύσεων (δημοπράτησις δημοσίων ἔργων κ.λ.π.), ὡς καὶ διὰ τῆς καθιερώσεως ὠρισμένης διαδικασίας κατὰ τὴν μίσθωσιν τῶν ὑπηρεσιῶν τῶν δημοσίων ὑπαλλήλων πρὸς τὸν σκοπὸν ὅπως διασφαλισθῆ ἡ ἐπιλογή ἐκάστοτε τῶν καλυτέρων ἢ τῶν πλέον ἀποδοτικῶν προσώπων διὰ τὴν ἐπ'ἀνδρῶσιν τῶν Δημοσίων Ὑπηρεσιῶν. Τέλος πρέπει νὰ σημειωθῆ ὅτι ὁ βαθμὸς ἀποτελεσματικότητος τῶν ἀνωτέρω τεχνικῶν μέσων προσδιορίζεται εἰς μέγало μέτρον ἀπὸ τὰς δεδομένας κοινωνιολογικὰς συνθήκας ἐκάστης χώρας, περὶ ὧν ἐγένετο λόγος εἰς τὴν προηγουμένην παράγραφον.

Παράλληλος πρὸς τὴν ἐφαρμογὴν τῶν προαναφερθέντων τεχνικῶν μέσων, καὶ ἡ προσαρμογὴ τῆς δημοσιονομικῆς — συνεπῶς καὶ τῆς φορολογικῆς πολιτικῆς ἐκάστης χώρας πρὸς τὰς κρατούσας εἰς τὴν χώραν ταύτην κοινωνικοοικονομικὰς συνθήκας καὶ συνεπῶς πρὸς τὰς ἀνάγκας τῆς Ἐθνικῆς Οἰκονομίας συντελεῖ ὡσαύτως, καὶ μάλιστα εἰς μέγало βαθμὸν, εἰς τὴν ἀποτελεσματικότητα τοῦ Πολιτικοῦ Μηχανισμοῦ καὶ τὴν ἐπαύξησιν τοῦ Κοινωνικοῦ Ὀφέλους ἐκ τῶν δημοσίων δαπανῶν.

Διὰ νὰ δημιουργηθοῦν, ἀπὸ τῆς πλευρᾶς τῆς ἀκολουθουμένης Δημοσιονομικῆς Πολιτικῆς, αἱ ἀναγκαῖαι προϋποθέσεις διὰ τὴν ὅσον τὸ δυνατόν ἀποδοτικώτεραν λειτουργίαν τοῦ ἀνωτέρω Μηχανισμοῦ καὶ συνεπῶς διὰ τὴν μεγαλυτέραν δυνατὴν ἐπίδρασιν τῶν δημοσίων δαπανῶν ἐπὶ τοῦ ἐπιπέδου Κοινωνικῆς Εὐημερίας, θὰ πρέπει νὰ καθορίζεται ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἀναγκῶν τῆς Ἐθνικῆς Οἰκονομίας ἐκάστης χώρας μεταξὺ ἄλλων ὁ συνολικὸς ὄγκος τῶν δημοσίων δαπανῶν καὶ ἡ κατανομή τῶν δαπανῶν δι' ἀγορὰν ἀγαθῶν καὶ ὑπηρεσιῶν μεταξὺ Δημοσίας καταναλώσεως καὶ Δημοσίων ἐπενδύσεων. Τοῦτο σημαίνει ὅτι εἰς χώρας εὐρισκομένας εἰς χαμηλὸν ἐπίπεδον οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως θὰ πρέπει νὰ διατίθεται κατ' ἔτος ὅσον τὸ δυνατόν μεγαλύτερον μέρος τῶν συνολικῶν χρηματικῶν πόρων τοῦ Δημοσίου πρὸς κάλυψιν δαπανῶν διὰ Δημοσίας Ἐπενδύσεις εἰς βάρος τῶν δαπανῶν Δημοσίας Καταναλώσεως. Ὅπως ἐπίσης θὰ πρέπει νὰ γίνεται ἐπιλογή τῶν πρὸς ἐκτέλεσιν δημοσίων ἐπενδύσεων μὲ γνώμονα τὴν μεγιστοποίησιν τῆς ἐξ αὐτῶν ἐπιδράσεως ἐπὶ τοῦ ἐπιπέδου Κοινωνικῆς Εὐημερίας διὰ τῆς κατὰ προτεραιότητα ἐκτελέσεως τῶν ἐπενδύσεων, αἱ ὁποῖαι συμβάλλουν εἰς μεγαλύτερον βαθμὸν εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῆς παραγωγικότητος καὶ τὴν αὔξησιν τοῦ πραγματικοῦ Ἐθνικοῦ Εἰσοδήματος.

Πρὸς τὸν αὐτὸν σκοπὸν ὅπως μεγιστοποιηθῆ ἡ ἐπίδρασις τοῦ Δημοσίου Προϋπολογισμοῦ ἐπὶ τοῦ ἐπιπέδου Κοινωνικῆς Εὐημερίας, θὰ πρέπει ἀκόμη εἰς τὰς ὑποαναπτύκτους ἢ ἡμιανεπτυγμένας οἰκονομικῶς καὶ συνεπῶς πτωχὰς χώρας, εἰς ἐκείνας δηλαδὴ εἰς τὰς ὁποίας εἶναι μεγαλυτέρα ἡ ἀνάγκη ἀσκήσεως Κοινωνικῆς Πολιτικῆς ὑπὸ τοῦ

Κράτους, ν' αποφεύγεται παρὰ ταῦτα εὐρεῖα ἀνακατανομή τοῦ πραγματικοῦ Ἐθνικοῦ Εἰσοδήματος διὰ τοῦ Δημοσίου Προϋπολογισμοῦ: Ἐν ὄψει τοῦ γεγονότος ὅτι ἡ καλύτερα Κοινωνική Πολιτική δὲν εἶναι ἐκείνη ἡ ὁποία ἀποβλέπει εἰς τὴν ἄμβλυνσιν τῆς ὑφισταμένης εἰσοδηματικῆς ἀνισότητος ἐπὶ θυσίᾳ τοῦ σκοποῦ τῆς αὐξήσεως τοῦ πρὸς διανομὴν Ἐθνικοῦ Εἰσοδήματος, ἀλλ' ἐκείνη ἡ ὁποία ἐπιτυγχάνει μακροχρονίως τὴν μεγαλύτεραν αὐξήσιν τοῦ κατὰ κεφαλὴν πραγματικοῦ εἰσοδήματος, ἡ ἀνακατανομητικὴ ἐπίδρασις τοῦ Δημοσίου Προϋπολογισμοῦ ἐπὶ τοῦ Ἐθνικοῦ Εἰσοδήματος δὲν θὰ πρέπει νὰ ὑπερβαίῃ τὸ ὄριον πέραν τοῦ ὁποίου παρακωλύει αὐτὴ τὴν ἀνάπτυξιν, εἰς τὸν ἐπιβαλλόμενον ρυθμὸν τῆς ἰδιωτικῆς καὶ τῆς δημοσίας ἐπενδυτικῆς δραστηριότητος. Ὅσον περισσότερον ἀκολουθοῦνται αἱ γενικαὶ αὐταὶ γραμμαὶ κατὰ τὴν χάραξιν καὶ ἐφαρμογὴν τῆς δημοσιονομικῆς πολιτικῆς, τόσον καλύτερον ἀξιοποιοῦνται χάριν τοῦ Κοινωνικοῦ Συνόλου αἱ φορολογικαὶ θυσίαι τῶν πολιτῶν μιᾶς χώρας, καὶ τόσον μεγαλύτερα καθίσταται ἡ εὐεργετικὴ ἐπίδρασις τῶν δημοσίων δραστηριοτήτων ἐπὶ τοῦ ἐπιπέδου Κοινωνικῆς Εὐημερίας, ἥτοι τόσον μεγαλύτερον καθίσταται τὸ Κοινωνικὸν Ὄφελος ἐκ τῶν δημοσίων δαπανῶν.

ΜΕΡΟΣ 7

ΘΕΩΡΙΑ
ΤΟΥ ΔΗΜΟΣΙΟΥ
ΠΡΟΫΠΟΛΟΓΙΣΜΟΥ

ΕΝΝΟΙΑ ΚΑΙ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑΙ ΤΟΥ ΔΗΜΟΣΙΟΥ ΠΡΟΫΠΟΛΟΓΙΣΜΟΥ

§ 1. Ἡ ἔννοια τοῦ Δημοσίου Προϋπολογισμοῦ.

Τὸν Δημόσιον Προϋπολογισμὸν δυνάμεθα νὰ δρίσωμεν ὡς ἐν σύνολον λογαριασμῶν, οἱ ὁποῖοι περιέχουν τὰ ποσὰ τῶν δημοσίων δαπανῶν τὰ ὁποῖα ἔχουν σχεδιασθῆ διὰ μίαν μελλοντικὴν χρονικὴν περίοδον καὶ διὰ τοὺς καθ' ἕκαστον τομεῖς τῆς δημοσίας δραστηριότητος καὶ τὰ ποσὰ τῶν δημοσίων ἐσόδων, τὰ ὁποῖα ὑπολογίζεται ὅτι θὰ πραγματοποιηθῶν ἐντὸς τῆς περιόδου ταύτης καὶ τὰ ὁποῖα προορίζονται συνολικῶς διὰ τὴν κάλυψιν τῶν σχεδιασθεισῶν δαπανῶν. Συνεπῶς ὁ Δημόσιος Προϋπολογισμὸς ἀποτελεῖται ἀπὸ δύο σκέλη: τὸ σκέλος τῶν ἐσόδων καὶ τὸ σκέλος τῶν δαπανῶν.

Ἐκ τοῦ ἀνωτέρω ὁρισμοῦ προκύπτει ὅτι τὰ βασικὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ Δημοσίου Προϋπολογισμοῦ εἶναι ὅτι: α) οὗτος ἀποτελεῖ πρόβλεψιν, ἀναφέρεται δηλαδὴ εἰς τὸ μέλλον, κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὸν «Ἀπολογισμὸν» ὃ ὁποῖος ἀναφέρεται εἰς τὸ παρελθόν, καὶ β) εἶναι περιοδικός, συνήθως δὲ εἶναι ἐνιαύσιος.

§ 2. Ὁ Δημόσιος Προϋπολογισμὸς ὡς μέσον βραχυχρονίου προγραμματισμοῦ.

Ἀπὸ τὸν δοθέντα ἀνωτέρω ὁρισμὸν τοῦ Δημοσίου Προϋπολογισμοῦ προκύπτει καὶ μία ἐκ τῶν κυριωτέρων λειτουργιῶν αὐτοῦ. Ἡ λειτουργία αὕτη εἶναι ὅτι ὁ Δημόσιος Προϋπολογισμὸς ἀποτελεῖ σχέδιον οἰκονομικῆς δράσεως, εἶναι δηλ. οὗτος μέσον προγραμματισμοῦ καὶ δὴ μέσον βραχυχρονίου προγραμματισμοῦ.

Ὁ προγραμματισμὸς οὗτος εἶναι ἀναγκαῖος διὰ πᾶσαν Οἰκονομίαν, μάλιστα δὲ διὰ τὰς Δημοσίας Οἰκονομίας, τὴν Οἰκονομίαν τοῦ Κράτους καὶ τὰς Οἰκονομίας τῶν ἄλλων Νομικῶν Προσώπων Δημοσίου Δικαίου. Ἡ κατάρτισις ἑνὸς προγράμματος οἰκονομικῆς δράσεως εἶναι ὡς ἐλέγχθη ἀναγκαία δι' ἑκάστην Οἰκονομίαν. Εἶναι ἐν πρώτοις αὕτη ἀναγκαία δι' ἑκάστην Ἰδιωτικὴν παραγωγικὴν οἰκονομίαν: Ὁ ἰδιώτης ἐπιχειρηματίας, ὃ ὁποῖος ἀποφασίζει νὰ παραγάγῃ τὸ Α ἢ τὸ Β προϊόν δὲν θὰ σπεύσῃ νὰ προμηθευθῆ τὰ παραγωγικὰ μέσα τὰ ὁποῖα εἶναι ἀπλῶς τεχνικῶς κατάλληλα διὰ τὴν παραγωγὴν τοῦ προϊόντος τὸ ὁποῖον θέλει νὰ παραγάγῃ.

Ἄλλὰ θὰ συγκρίνη τὰς τιμὰς τῶν διαφόρων παραγωγικῶν μέσων, τὰ ὁποῖα εἶναι τεχνικῶς κατάλληλα διὰ τὴν παραγωγήν τοῦ περὶ οὗ ὁ λόγος προϊόντος καὶ τὰς ποσότητας ἕξ ἐκάστου παραγωγικοῦ μέσου, π. χ. ἐκ τῶν διαφορῶν πρώτων ὑλῶν, αἱ ὁποῖαι θὰ πρέπει νὰ χρησιμοποιηθοῦν διαζευκτικῶς διὰ τὴν παραγωγήν τῆς μονάδος ἢ τοῦ πολλαπλασίου τῆς μονάδος τοῦ προϊόντος τούτου, θὰ ἐπιλέξῃ δὲ τελικῶς ἐκεῖνα τὰ παραγωγικὰ μέσα τὰ ὁποῖα εἶναι εὐθηνότερα. Διότι ὁ ἰδιώτης επιχειρηματίας ἀποβλέπει εἰς τὴν μεγιστοποίησιν τοῦ κέρδους τοῦ ἢ ὁποῖα ἐπιτυγχάνεται σὺν τοῖς ἄλλοις διὰ τῆς ἐλαχιστοποίησεως τῶν ἐξόδων παραγωγῆς. Ἀκριβῶς δὲ διότι, ὁ ἰδιώτης επιχειρηματίας ἀποβλέπει εἰς τὴν μεγιστοποίησιν τοῦ επιχειρηματικοῦ κέρδους, δὲν θὰ ἐπιλέξῃ μόνον τὰ εὐθηνότερα παραγωγικὰ μέσα, ἀλλὰ καὶ θὰ συγκρίνη τὰς τιμὰς τῶν ἐπιλεγέντων παραγωγικῶν μέσων πρὸς τὰς τιμὰς αἱ ὁποῖαι προβλέπει ὅτι θὰ διαμορφωθοῦν εἰς τὴν ἀγορὰν διὰ τὸ προϊόν ἢ τὰ προϊόντα τὰ ὁποῖα θέλει νὰ παραγάγῃ. Μόνον δὲ ἂν ἀπὸ τοὺς ὑπολογισμοὺς αὐτοὺς, δηλαδὴ ἀπὸ τὸν προὑπολογισμόν τὸν ὁποῖον θὰ καταρτίσῃ, διαπιστώσῃ ὅτι εἶναι συμφέρουσα οἰκονομικῶς ἡ παραγωγή τῶν περὶ ὧν πρόκειται προϊόντων, μόνον δηλ. ἂν ἐκ τοῦ προὑπολογισμοῦ διαπιστώσῃ ὅτι ἡ παραγωγή καὶ διάθεσις τῶν προϊόντων τούτων ἐξασφαλίζει ποσοστὸν επιχειρηματικοῦ κέρδους τοῦλάχιστον ἴσον πρὸς ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον εἶναι δυνατόν νὰ ἐπιτευχθῇ εἰς τὴν περὶ ἧς πρόκειται χώραν εἰς ἄλλους τομεῖς παραγωγῆς μὲ τὸν ἴδιον επιχειρηματικὸν κίνδυνον, θὰ ἀποφασίσῃ τὴν παραγωγήν.

Ὡσαύτως ὁ φορεὺς μιᾶς ἰδιωτικῆς καταναλωτικῆς οἰκονομίας, δηλ. ἐνὸς «νοικοκυριοῦ», ἔχει ὡσαύτως ἀνάγκην προὑπολογισμοῦ. Πρέπει καὶ αὐτὸς νὰ καταρτίσῃ, ἔστω καὶ γοερῶς, ἓνα ὑποτυπώδη προὑπολογισμόν, ἂν θέλῃ νὰ ἐπιτύχῃ τὸ μέγιστον ἀτομικὸν ὄφελος ἐκ τῆς δαπάνης τοῦ εἰσοδήματός του. Διότι ἂν ἀρχίσῃ οὗτος νὰ δαπανᾷ τὸ εἰσόδημα π. χ. τοῦ 15θήμερου, τὸ ὁποῖον θὰ εἰσρεύσῃ εἰς τὴν καταναλωτικὴν οἰκονομίαν τῆς ὁποίας εἶναι φορεὺς, διὰ νὰ προμηθευθῇ διάφορα καταναλωτικὰ ἀγαθὰ διὰ μόνον τὸν λόγον ὅτι εἶναι ταῦτα φυσικῶς κατάλληλα πρὸς ἱκανοποίησιν τῶν ἀτομικῶν ἀναγκῶν του, τὸ πιθανὸν ἀποτέλεσμα θὰ εἶναι ὅτι ἐντὸς δύο ἢ τριῶν ἡμερῶν θὰ ἔχῃ δαπανήσῃ ὁλόκληρον τὸ εἰσόδημά του καὶ δὲν θὰ διαθέτῃ χρήματα διὰ νὰ καλύψῃ βασικὰς του ἀνάγκας κατὰ τὰς ὑπολοίπους 12 ἡμέρας τοῦ 15θήμερου. Συνεπῶς, δὲν θὰ ἐπιτύχῃ τὸ μέγιστον ἀτομικὸν ὄφελος ἐκ τῆς δαπάνης τοῦ εἰσοδήματός του.

Κατὰ μείζονα λόγον, εἶναι ἀναγκαῖα, ὡς ἐλέχθη, ἡ κατάρτισις προὑπολογισμοῦ προκειμένου περὶ τῶν Δημοσίων Οἰκονομιῶν, διότι μόνον οὕτως ἐπιτυγχάνεται τὸ μέγιστον κοινωνικὸν ὄφελος ἐκ τῆς δαπάνης τῶν δημοσίων χρημάτων, ἐπιτυγχάνεται δηλ. ὁ σκοπὸς ὁ ὁποῖος ὡς εἶδομεν εἰς τὸ περὶ Δημοσίων Δαπανῶν Τμῆμα ἐπιδιώκεται κατὰ τὴν διενέργειαν τῶν δημοσίων δαπανῶν. Ἐνῶ χωρὶς τὴν κατάρτισιν προὑπολογισμοῦ δὲν ἐπιτυγχάνεται ὁ σκοπὸς οὗτος, ἀλλ' ὑπάρχει κίνδυνος νὰ μὴν

ἐπαρκέσουν τὰ συνολικά δημόσια ἔσοδα διὰ τὴν κάλυψιν τῶν κυριωτέρων δημοσίων δαπανῶν, λόγῳ δαπάνης μεγαλυτέρου τοῦ ἐπιτρεπομένου χρηματικοῦ ποσοῦ διὰ τὴν ἱκανοποίησιν διαφόρων μικρᾶς σπουδαιότητος δημοσίων ἀναγκῶν. Ἐπὶ πλέον ὑπάρχει κίνδυνος νὰ μὴ ἱκανοποιῶνται αἱ διάφοροι δημόσιαι ἀνάγκαι, κατὰ τὸν βαθμὸν τῆς σπουδαιότητος ἐκάστης ἐξ αὐτῶν — ὡς τοῦτο ἐπιτάσσει, ὡς εἶδομεν, ἡ Ἀρχὴ τῆς Μεγίστης Κοινωνικῆς Ὁφελείας — ἀλλὰ κατὰ τὴν χρονικὴν σειρὰν τῆς ἐμφανισέως τῶν.

Διὰ νὰ ἐκπληρωσῆ ὁμοῦ ὁ Δημόσιος Προϋπολογισμὸς τὴν λειτουργίαν αὐτοῦ ὡς μέσου προγραμματισμοῦ, διὰ νὰ καταστήσῃ δηλ. δυνατὴν οὗτος τὴν ἐπιτευχθῆ τῆς Μεγίστης Κοινωνικῆς Ὁφελείας ἐκ τῶν δημοσίων δαπανῶν, πρέπει νὰ εἶναι ἐνιαύσιος. Μόνον ὅταν διὰ τοῦ Δημοσίου Προϋπολογισμοῦ κατανέμονται τὰ συνολικά δημόσια ἔσοδα ὀρισμένου ἔτους μεταξύ τῶν διαφόρων δημοσίων ἀναγκῶν τοῦ ἔτους τούτου, μόνον τότε εἶναι δυνατὸν νὰ ἐπιτευχθῆ τὸ μέγιστον τῶν ἱκανοποιήσεων τῆς Κοινωνίας ἐκ τῆς δαπάνης τῶν δημοσίων ἐσόδων. Ἀντιθέτως, ὅταν ἡ διὰ τοῦ Δημοσίου Προϋπολογισμοῦ κατανομή τῶν δημοσίων ἐσόδων μεταξύ τῶν δημοσίων δαπανῶν ἀναφέρεται εἰς πλείονα ἔτη δὲν καθίσταται δυνατὸν νὰ ἐπιτευχθῆ ὁ σκοπὸς τῆς μεγιστοποιήσεως τοῦ κοινωνικοῦ ὀφέλους: Ὅταν ὁ Δημόσιος Προϋπολογισμὸς καταρτίζεται π.χ. δύο τρία ἔτη, δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ εἶναι γνωστὸν κατὰ τὴν κατάρτισιν αὐτοῦ τὸ ὕψος τῶν πραγματοποιηθησομένων δημοσίων ἐσόδων ἀντιστοίχως κατὰ τὸ δεύτερον καὶ τρίτον ἔτος καὶ ἰδίως δὲν εἶναι γνωστὸν ποῖος θὰ εἶναι ὁ βαθμὸς σπουδαιότητος μιᾶς ἐκάστης δημοσίας δαπάνης καθ' ἕκαστον τῶν ἐτῶν εἰς τὰ ὁποῖα θ' ἀναφέρεται ὁ καταρτιζόμενος προϋπολογισμὸς. Διότι μεταβάλλονται ἀπὸ ἔτος εἰς ἔτος, ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν διαφόρων παραγόντων (π.χ. ἐξέλιξις διεθνoῦς καταστάσεως, φυσικαὶ καταστροφαί, τεχνικαὶ πρόοδοι κ.λ.π.) αἱ συνθῆκαι αἱ ὁποῖαι προσδιορίζουν τὸν βαθμὸν σπουδαιότητος μιᾶς ἐκάστης δημοσίας ἀνάγκης. Καὶ ἀκόμη ὑφίσταται μεταβολὰς κατὰ τὴν διαδρομὴν τοῦ χρόνου τὸ συνολικὸν μέγεθος τῶν χρηματικῶν πόρων τοὺς ὁποῖους εἶναι δυνατὸν νὰ διαθέτῃ ἡ Δημοσία Οἰκονομία τῆς περὶ ἧς πρόκειται χώρας. Τούτου δοθέντος, ἡ κατανομή τῶν μετὰ διειλίαν ἢ τριειλίαν πραγματοποιηθησομένων δημοσίων ἐσόδων μεταξύ τῶν δημοσίων ἀναγκῶν αἱ ὁποῖαι θὰ ἐμφανισθοῦν μετὰ διειλίαν ἢ τριειλίαν εἶναι ἐνδεχόμενον ἢ καὶ πιθανὸν νὰ γίνῃ κατὰ τρόπον διάφορον ἐκείνου ὁ ὁποῖος ἀνταποκρίνεται πρὸς τὴν ἀρχὴν τῆς Μεγίστης Κοινωνικῆς Ὁφελείας. Εἶναι δηλ. ἐνδεχόμενον ἢ πιθανὸν νὰ σχεδιασθῆ κατὰ τὴν κατάρτισιν ἐνὸς τριετοῦς διαρκείας προϋπολογισμοῦ ἢ διάθεσις, π.χ. κατὰ τὸ τρίτον ἔτος, πρὸς κάλυψιν ὀρισμένης δημοσίας ἀνάγκης χρηματικῶν πόρων μεγαλυτέρων ἢ καὶ μικροτέρων ἐκείνων οἱ ὁποῖοι θὰ ἔπρεπε νὰ διατεθοῦν πρὸς ἱκανοποίησιν τῆς ἀνάγκης ταύτης, ἐὰν ἦτο δυνατὸν νὰ εἶναι γνωστοὶ καὶ νὰ ληφθοῦν ὑπ' ὄψιν κατὰ τὴν κατάρτισιν τοῦ Προϋπολογισμοῦ οἱ συνολικῶς διαθέσιμοι χρηματικοὶ πόροι τοῦ Δημοσίου κατὰ τὸ τρίτον ἔτος καὶ ὁ βαθμὸς σπουδαιότη-

τος τῆς ἐν λόγῳ δημοσίας ἀνάγκης κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο, ὡς καὶ ὁ βαθμὸς σπουδαιότητος μιᾶς ἐκάστης τῶν λοιπῶν δημοσιῶν ἀναγκῶν.

§ 3. Ὁ Δημόσιος Προϋπολογισμὸς καὶ τὸ Δημοσιονομικὸν Πρόγραμμα.

Ὡς σχέδιον οἰκονομικῆς δράσεως ὁ προϋπολογισμὸς τοῦ Κράτους παρουσιάζει μεγάλας ὁμοιότητας πρὸς τὸ Δημοσιονομικὸν Πρόγραμμα τῆς Κυβερνήσεως.

Τὸ δημοσιονομικὸν πρόγραμμα εἶναι καὶ αὐτὸ σχέδιον δημοσιονομικῆς δράσεως, ἀναφερόμενον εἰς μελλοντικὴν, συνήθως δὲ εἰς μακράν, χρονικὴν περίοδον. Δι' αὐτοῦ τίθενται αἱ διαρκεῖς βάσεις ἰσορροπίας τοῦ προϋπολογισμοῦ, συνεπῶς ἀποτελεῖ τοῦτο τὴν προϋπόθεσιν τῆς καταρτίσεως αὐτοῦ. Ἦτοι ὁ προϋπολογισμὸς ἀπορρέει ἐκ τοῦ δημοσιονομικοῦ προγράμματος, ἀποτελῶν τὴν «ἰδιαιτέραν ἐμφάνισιν καὶ συγκεκριμένην πραγματοποίησιν τῶν εἰς τὸ δημοσιονομικὸν πρόγραμμα τεθειμένων γενικῶν ἀρχῶν καθ' ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὰς μονίμους πηγὰς εἰσοδήματος τοῦ Κράτους καὶ τοὺς καθ' ἑκάστον κλάδους δημοσιῶν δαπανῶν» (Schanz). Ἐπομένως ἀποτελεῖ οὗτος τὴν πραγματοποίησιν καὶ τῶν εἰς τὸ δημοσιονομικὸν πρόγραμμα τεθειμένων σκοπῶν οἰκονομικῆς πολιτικῆς τῆς Κυβερνήσεως.

Εἰδικώτερον διὰ τοῦ δημοσιονομικοῦ προγράμματος γίνεται μακροχρόνιος προοπτικὴ καὶ σχεδιασμὸς τῆς διαμορφώσεως τῶν δημοσίων ἐσόδων καὶ δημοσίων δαπανῶν καὶ καθορίζονται εἰς γενικὰς γραμμὰς ἢ κατανομή τῶν προβλεπομένων δημοσίων ἐσόδων μεταξὺ τῶν διαφόρων δημοσίων ἀναγκῶν κατὰ τὴν χρονικὴν περίοδον εἰς τὴν ὁποίαν ἀναφέρεται ὁ δημοσιονομικὸς προγραμματισμὸς. Ἦτοι περιέχει τοῦτο τὰς γενικὰς γραμμὰς τῆς ἀκσλουθητέας πολιτικῆς δημοσίων δαπανῶν κατὰ τὴν ἐν λόγῳ περίοδον. Ἐπὶ πλεόν προγραμματίζεται δι' αὐτοῦ ἡ συμβολὴ τῶν κατ' ἰδίαν πηγῶν δημοσίων ἐσόδων εἰς τὴν κάλυψιν τῶν δημοσίων δαπανῶν, γενικώτερον δὲ τίθενται αἱ βασικαὶ κατευθύνσεις τῆς φορολογικῆς καὶ δανειακῆς πολιτικῆς τῆς Κυβερνήσεως κατὰ τὴν περίοδον εἰς τὴν ὁποίαν ἀφορᾷ ὁ προγραμματισμὸς. Τὸ δημοσιονομικὸν πρόγραμμα εἶναι δυνατόν ὅμως νὰ ἔχη καὶ μερικὸν χαρακτήρα, ν' ἀναφέρεται δηλ. εἰς ὠρισμένους μόνον τομεῖς τῆς δημοσιονομικῆς δράσεως (π. χ. μακροχρόνιον πρόγραμμα δημοσίων ἐπενδύσεων, ἢ μακροχρόνιον πρόγραμμα ἀποσβέσεως τοῦ Δημοσίου Χρέους).

Ἡ ἀνωτέρω καθορισθεῖσα σχέσις μεταξὺ δημοσιονομικοῦ προγράμματος καὶ προϋπολογισμοῦ προσδιορίζει καὶ τὴν διαφορὰν ἢ ὁποία ὑφίσταται μεταξὺ τούτου καὶ ἐκείνου. Ὁ προϋπολογισμὸς διαφέρει ὅμως τοῦ δημοσιονομικοῦ προγράμματος καὶ κατὰ τὸ ὅτι οὗτος δεσμεύει τὴν Κυβέρνησιν, ἐνῶ ἐκεῖνο δὲν τὴν δεσμεύει. Διότι τὸ δημοσιονομικὸν πρόγραμμα δὲν καθορίζεται διὰ νόμου, καὶ ἀποκλίσεις ἐξ αὐτοῦ δὲν ἔχουν νομικὰς συνεπείας. Ἐκτὸς τούτου, τὸ δημοσιονομικὸν πρόγραμμα καθορίζει, ὡς εἶδομεν, μό-

νον τὰς γενικάς γραμμάς τῆς ἀκολουθητέας πολιτικῆς δημοσίων ἐσόδων καὶ δημοσίων δαπανῶν, χωρὶς νὰ ὑπεισέρχεται εἰς λεπτομερείας, ὅπως ὑπεισέρχεται ὁ προϋπολογισμός, ὁ ὁποῖος, ὡς θὰ ἴδωμεν εἰς ἄλλο κεφάλαιον κατωτέρω, πρέπει νὰ εἶναι εἰδικευμένος, δηλ. νὰ καθορίζῃ ἀναλυτικῶς καὶ λεπτομερῶς τὰς δαπάνας αἱ ὁποῖαι εἶναι δυνατόν νὰ γίνονιν εἰς τοὺς καθ' ἕκαστον κλάδους τῆς Δημοσίας Διοικήσεως.

Ἡ κατάρτισις δημοσιονομικοῦ προγράμματος εἶναι ἀναγκαία, ὅσον καὶ ἡ κατάρτισις προϋπολογισμοῦ, προκειμένου περὶ μεγάλων Δημοσίων Οἰκονομιῶν καὶ *ἰδίᾳ προκειμένου περὶ τῆς Δημοσίας Οἰκονομίας τοῦ Κράτους, διὰ τὴν ἄσκησιν ὀρθῆς δημοσιονομικῆς πολιτικῆς.* Ὡς ὀρθῶς παρατηρεῖ ὁ Neumarck, ὁ ἐπὶ κεφαλῆς τῆς Δημοσιονομικῆς Διοικήσεως μιᾶς χώρας δὲν εἶναι δυνατόν νὰ ἀρκῆται εἰς τὴν κατάρτισιν προϋπολογισμοῦ διὰ τὴν ἐπίθυσαις οἰκονομικὴν περίσθον καὶ εἰς τὴν ἐπίτευξιν ἰσορροπίας μεταξὺ ἐσόδων καὶ δαπανῶν ἐνὸς ἐνιαυσίου προϋπολογισμοῦ, ἀλλ' εἶναι ἠναγκασμένος ἐκ τῶν πραγμάτων νὰ κάμνη μακροχρόνιον προοπτικὴν καὶ νὰ καταστρώνη πολυετὲς σχέδιον διαμορφώσεως ἐσόδων καὶ δαπανῶν ἐκτεινόμενον εἰς πλείονας οἰκονομικὰς περιόδους. Ἐκτὸς τούτου *ἡ κατάρτισις δημοσιονομικοῦ προγράμματος εἶναι ἀναγκαία διὰ τὴν ἄσκησιν οἰκονομικῆς πολιτικῆς διὰ δημοσιονομικῶν μέσων.* Μάλιστα ἡ χρησιμοποίησις κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη τῆς δημοσιονομικῆς πολιτικῆς εἰς δισρκῶς μεγαλυτέραν κλίμακον, ὡς βρισκοῦ μέσου πρὸς ἐπιδιώξιν οἰκονομικοπολιτικῶν σκοπῶν (δηλ. πρὸς πραγματοποίησιν τῶν ἐπιδιώξεων τῆς οἰκονομικῆς πολιτικῆς) ἐπηύξησε σημαντικῶς τὴν ἀνάγκην καταρτίσεως πολυετῶν δημοσιονομικῶν προγραμμάτων καὶ ἐπῆρσεν οὐσιασθῶς τὸ περιεχόμενον αὐτῶν. Ἐπὶ παραδείγματι ἡ ἀνάγκη ἀντιμετώπισεως ὑπὸ τοῦ Κράτους τῶν οἰκονομικῶν διακυμάνσεων ἐπιβάλλει μακροχρόνιον προγραμματισμὸν μέτρων ἀποβλεπόντων εἰς τὴν ἐξασφάλισιν ὑψηλοῦ ἐπιπέδου ἀπασχολήσεως, τὸ γεγονός εἰς τοῦτο δημιουργεῖ τὴν ἀνάγκην καταρτίσεως καὶ δημοσιονομικοῦ πολυετοῦς προγράμματος. Ἐπίσης ἡ ἀντιμετώπισις τῆς ἀνάγκης ἀνασυγκροτήσεως τῆς Ἐθνικῆς Οἰκονομίας ἔπειτα ἀπὸ ἓνα μακροετῆ πόλεμον, ἢ ἡ ἄσκησις ὑπὸ τοῦ Κράτους πολιτικῆς οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως δὲν εἶναι δυνατὰ χωρὶς τὴν κατάρτισιν μακροχρονίων οἰκονομικῶν προγραμμάτων, τὰ ὁποῖα κατὰ ἓνα μεγάλο μέρος ἀναφέρονται εἰς τὴν δημοσιονομικὴν πολιτικὴν, καὶ τὰ ὁποῖα διὰ τοῦτο καθιστοῦν ὡσαύτως ἀναγκαῖον μακροετῆ δημοσιονομικὸν προγραμματισμόν.

Τὸ δημοσιονομικὸν πρόγραμμα περιέχεται συνήθως εἰς τὰς προγραμματικὰς δηλώσεις, εἰς τὰς ὁποίας προβαίνει ἐκάστη νέα Κυβέρνησις, πολλάκις δὲ ἀναλύεται τοῦτο καὶ εἰς τὴν Εἰσηγητικὴν Ἔκθεσιν ἐπὶ τοῦ Προϋπολογισμοῦ, εἰς τὴν ὁποίαν ὡς γνωστὸν προβαίνει ὁ Ὑπουργὸς τῶν Οἰκονομικῶν μετὰ τὴν κατάρτισιν τοῦ προϋπολογισμοῦ ἢ καὶ ἀναπτύσσεται ἐν ὄλῳ ἢ ἐν μέρει εἰς εἰσηγητικὰς ἐκθέσεις συνοδευούσας νόμους δημοσιονομικῶν.

μικού περιεχομένου υποβαλλομένους εις τὴν Βουλὴν. Εἰς τὰ δλοκληρωτικὰ Κράτη τὸ δημοσιονομικὸν πρόγραμμα ἀποτελεῖ μέρος τῶν πολυετῶν (συνήθως πενταετῶν) οἰκονομικῶν σχεδίων, τὰ ὁποῖα καταρτίζονται εἰς αὐτὰ.

§ 4. Ὁ Δημόσιος Προϋπολογισμὸς ὡς οἰκονομικὴ τροχοπέδη τῆς Διοικήσεως.

Ἐκτὸς τῆς ἀνωτέρω λειτουργίας του ὡς μέσου βραχυπροθέσμου προγραμματισμοῦ ὁ Δημόσιος Προϋπολογισμὸς ἀποτελεῖ ἀκόμη καὶ πλαίσιον δημοσιονομικῆς δράσεως. Συγκεκριμένως *εἶναι οὗτος μέσον δεσμεύσεως τῆς Διοικήσεως εἰς τὴν θέλησιν τοῦ Κοινοβουλίου*. Διὰ τοῦ προϋπολογισμοῦ τίθεται μία τροχοπέδη εἰς τὴν δαπάνην τῶν δημοσίων χρημάτων, τροχοπέδη ἢ ὁποῖο, ὡς εἶδομεν εἰς τὴν Εἰσαγωγὴν, εἶναι ἀναγκαία διὰ τὴν ἐπίτευξιν ὅσον τὸ δυνατόν μεγαλυτέρας ὀρθολογικότητος κατὰ τὴν διενέργειαν δημοσίων δαπανῶν καὶ συνεπῶς διὰ τὴν ὅσον τὸ δυνατόν πληρεστέραν ἐφαρμογὴν τῆς Ἀρχῆς τῆς Μεγίστης Κοινωνικῆς Ὀφελείας. Τοιαύτη τροχοπέδη δὲν εἶναι ἀναγκαία, ὡς εἶδομεν ἐκεῖ, προκειμένου περὶ τῶν ἰδιωτικῶν παραγωγικῶν οἰκονομιῶν, διότι ἐπὶ τούτων ἐπενεργοῦν διάφορα ὄργανικὰ αἷτια, τὰ ὁποῖα ἔχουν ὡς ἀποτέλεσμα τὴν τήρησιν τῆς ὀρθολογικῆς ἀρχῆς κατὰ τὴν διενέργειαν δαπανῶν ὑπὸ τῶν ἰδιωτικῶν ἐπιχειρήσεων: Αἱ ἰδιωτικαὶ ἐπιχειρήσεις ἀποβλέπουν εἰς τὴν μεγιστοποίησιν τοῦ κέρδους, προϋπόθεσις δὲ διὰ τὴν ἐπίτευξιν τοῦ σκοποῦ αὐτοῦ εἶναι ὡς εἶδομεν σὺν τοῖς ἄλλοις ἢ ἐλαχιστοποιήσις τοῦ κόστους παραγωγῆς. Ἐκτὸς τούτου εἰς τὴν περίπτωσιν τῶν ἰδιωτικῶν ἐπιχειρήσεων εἶναι ἀναγκαία ὡς εἶδομεν ἢ ὅσον τὸ δυνατόν μεγαλυτέρα συμπίεσις τοῦ κόστους παραγωγῆς καὶ διὰ τὸν πρόσθετον λόγον ὅτι, ἐὰν τὸ κόστος αὐτὸ εἶναι ὑπέρογκον, ὑπάρχει κίνδυνος ὄχι πλέον νὰ μὴ πραγματοποιήσῃ κέρδη ἢ περὶ ἧς πρόκειται ἐπιχειρήσις, ἀλλὰ καὶ νὰ μὴ δυνηθῇ αὕτη νὰ καλύψῃ τὰ ἐξοδά της. Ἐνῶ, προκειμένου περὶ τῶν διαφόρων κλάδων τῆς Δημ. Διοικήσεως δὲν ἐπενεργοῦν τὰ ὄργανικὰ ταῦτα αἷτια, διότι ἡ Δημοσία Οἰκονομία δὲν εἶναι, ὡς εἶδομεν, κερδοσκοπικὴ οἰκονομία, καὶ δὲν ὑφίσταται ὡς ἐκ τούτου ἐνδιαφέρον διὰ τὴν συμπίεσιν τοῦ κόστους λειτουργίας τῶν διαφόρων κλάδων τῆς Δημοσίας Διοικήσεως. Οὔτε ἐξαρτῶνται οἱ διάφοροι κλάδοι τῆς Δημοσίας Διοικήσεως διὰ τὴν κάλυψιν τῶν χρηματικῶν ἐξόδων εἰς τὰ ὁποῖα υποβάλλονται ἀπὸ τὸ ἀντίτιμον πωλήσεως τῶν ὑπηρεσιῶν τὰς ὁποίας παρέχουν πρὸς τὸ Κοινωνικὸν Σύνολον, διότι τὰ χρηματικὰ αὐτῶν ἐξοδα καλύπτονται διὰ τῆς φορολογίας. Ἄντι νὰ ἐνδιαφέρονται οἱ διευθύνοντες τὰς διαφόρους Δημοσίας Ὑπηρεσίας διὰ τὴν συμπίεσιν τοῦ κόστους λειτουργίας αὐτῶν ἐνδιαφέρονται, ὡς εἶδομεν εἰς τὸ κεφάλαιον περὶ τῆς ἀρχῆς τῆς Μεγίστης Κοινωνικῆς Ὀφελείας, διὰ τὸ γόητρον τῆς Ὑπηρεσίας τῆς ὁποίας ἕκαστος προϊσταται. Ὑπάρχει διὰ τοῦτο τάσις ἐπεκτάσεως ἐκάστης Δημοσίας Ὑπηρεσίας δι' αὐξήσεως τοῦ προσωπικοῦ αὐτῆς, δι' αὐξήσεως τοῦ ἀριθ-

μοῦ τῶν τμημάτων καὶ τῶν διευθύνσεων τῆς περὶ ἧς πρόκειται Ὑπηρεσίας, διὰ τὸν καλύτερον καὶ κατὰ τὸ δυνατόν πλουσιώτερον ἐξοπλισμὸν αὐτῆς, διὰ τὴν στέγασίν της εἰς ὅσον τὸ δυνατόν καλλίτερα οἰκήματα καὶ γενικώτερον διὰ τὴν ὅσον τὸ δυνατόν καλλιτέραν ἐμφάνισίν της. **Εἶναι λοιπὸν ἀναγκαῖα μία τροχοπέδη, διότι χωρὶς τροχοπέδην, δηλ. χωρὶς ἐξαναγκασμὸν, ἀποβαίνει ἄχρηστος ὁ προγραμματισμὸς τῆς ὑπὸ τῶν Δημοσίων Οἰκονομιῶν ἀναπτυσσομένης δραστηριότητος,** προγραμματισμὸς ὁ ὁποῖος ὡς εἶδομεν ἀποβλέπει εἰς τὴν μεγιστοποίησιν τοῦ Κοινωνικοῦ Ὀφέλους ἐκ τῆς διενεργείας τῶν δημοσίων δαπανῶν. Ἡ ἀναγκαῖα αὕτη τροχοπέδη δημιουργεῖται ὡς ἐλέχθη διὰ τοῦ Προϋπολογισμοῦ, δημιουργεῖται συγκεκριμένως διὰ τῶν ποσοτικῶν καὶ ποιοτικῶν περιορισμῶν, οἱ ὁποῖοι τίθενται εἰς τὴν Διοίκησιν διὰ τοῦ Προϋπολογισμοῦ, ἤτοι διὰ τοῦ καθορισμοῦ τοῦ ὕψους καὶ διὰ τῆς ἐξειδικεύσεως τῶν εἰς τὸν Προϋπολογισμὸν ἀναγραφόμενων δαπανῶν. Συνεπεία τῆς ἐξειδικεύσεως ταύτης δὲν εἶναι δυνατόν νὰ δαπανηθοῦν χρήματα εἰς ἕκαστον κλάδον τῆς Διοικήσεως παρὰ μόνον διὰ τὸν συγκεκριμένον σκοπὸν ὁ ὁποῖος καθορίζεται εἰς τὸν Προϋπολογισμὸν, δι' ἕκαστον δὲ εἰς τὸν Προϋπολογισμὸν καθοριζόμενον σκοπὸν δὲν εἶναι δυνατόν νὰ δαπανηθῇ χρηματικὸν ποσὸν μεγαλύτερον τοῦ ἐν τῷ Προϋπολογισμῷ ἀναγραφόμενου (ἐκτὸς ἐὰν διαπιστωθῇ κατὰ τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ προϋπολογισμοῦ ἡ ἀνεπάρκεια τοῦ δι' ὠρισμένον σκοπὸν καθορισθέντος ποσοῦ, ὁπότε χορηγεῖται ὡς θὰ ἴδωμεν ἀναπληρωματικὴ πίστωσις πρὸς ἀντιμετώπισιν τῆς διαπιστωθείσης ἀνεπαρκείας).

Πολλάκις εἰς τὴν πρᾶξιν ὁ δημόσιος προϋπολογισμὸς δὲν ἐκπληροῖ τὴν ἀνωτέρω λειτουργίαν του ὡς μέσου ἐπιτεύξεως ὀρθολογικότητος κατὰ τὴν διενεργεῖαν δημοσίων δαπανῶν καὶ πραγματοποιήσεως τοῦ μεγίστου κοινωνικοῦ ὀφέλους ἐξ αὐτῶν. Τοῦτο ὀφείλεται εἰς ποικίλα αἷτια, ἐν τῶν ὁποίων εἶναι τὸ ὅτι ἡ Κυβέρνησις ἢ ὁποία διὰ τοῦ Ὑπουργοῦ τῶν Οἰκονομικῶν καταρτίζει τὸν Προϋπολογισμὸν τοῦ Κράτους καὶ τὸ Κοινοβούλιον τὸ ὁποῖον ἐγκρίνει αὐτόν, **ὑφίστανται εἰς πολλὰς χώρας ἑτερογενεῖς καὶ διαφόρου ἐντάσεως πιέσεις ἐκ μέρους διαφόρων ὀργανωμένων ὁμάδων τοῦ πληθυσμοῦ.** Συνέπεια τῶν ἀσκουμένων πιέσεων εἶναι ὅτι πολλάκις ἡ κατανομή τῶν συνολικῶν δημοσίων ἐσόδων μεταξὺ τῶν διαφόρων δημοσίων δαπανῶν, ἢ καὶ ἡ γεωγραφικὴ κατανομή τῶν δημοσίων δαπανῶν, γίνονται κατὰ τρόπον ὅστις ἀνταποκρίνεται περισσότερον πρὸς τὸ συμφέρον ταύτης ἢ ἐκείνης τῆς ὁμάδος καὶ ὀλιγώτερον πρὸς τὸ συμφέρον τοῦ Κοινωνικοῦ Συνόλου. Ἦτοι γίνονται δημόσιαι δαπάναι αἱ ὁποῖαι συνεπάγονται θυσίαν τῶν συμφερόντων τῆς Ὀλότητος εἰς τὰ συμφέροντα μεμονωμένων ὁμάδων, με ἀποτέλεσμα ὅτι τὸ ὄφελος τῆς Ὀλότητος, δηλ. τὸ Κοινωνικὸν Ὀφελος, ἐκ τῶν δημοσίων δαπανῶν εἶναι μικρότερον τοῦ ὀφέλους τὸ ὁποῖον θὰ ἐπραγματοποιεῖτο ἐὰν ἡ διαμόρφωσις

τοῦ Δημοσίου Προϋπολογισμοῦ δὲν ὑφίστατο τὴν ἐπίδρασιν τῶν οικονομικῶν συμφερόντων ὀργανωμένων ομάδων.

Ἐν ἄλλο αἷτιον τῆς μὴ ἱκανοποιητικῆς λειτουργίας τοῦ Δημοσίου Προϋπολογισμοῦ ὡς οικονομικῆς τροχοπέδης εἶναι ὁ ἑλλειπῆς ἔλεγχος τοῦ σχεδίου τοῦ Προϋπολογισμοῦ ὑπὸ τῆς ἀρμοδίας Κοινοβουλευτικῆς Ἐπιτροπῆς καὶ ὑπὸ τῶν βουλευτῶν κατὰ τὴν διαδικασίαν τῆς ψηφίσεως τοῦ Προϋπολογισμοῦ. Τὸ γεγονός αὐτὸ εἶναι δυνατόν νὰ ὀφείλεται, ὡς εἶδομεν εἰς τὸ τμήμα περὶ Δημοσίων Δαπανῶν, εἰς ἀνεπαρκῆς ἐνδιαφέρον τῶν μελῶν τοῦ Κοινοβουλίου διὰ τὴν ἐκπλήρωσιν τῶν καθήκοντων αὐτῶν· εἰς τὴν ἔλλειψιν παρ' αὐτοῖς τῶν τεχνικῶν γνώσεων αἱ ὁποῖαι εἶναι ἀναγκαῖαι διὰ τὴν ἐπὶ οικονομικῶν θεμάτων λήψιν ὀρθῶν ἀποφάσεων αἱ ὁποῖαι ἀποτυπῶνται εἰς διάφορα «κεφάλαια» ἢ «ἄρθρα» τοῦ Προϋπολογισμοῦ· εἰς τὴν «κομματικὴν πειθαρχίαν» τῶν βουλευτῶν τῆς συμπολιτεύσεως καὶ τὴν εὐθυγράμμισιν αὐτῶν ἐπὶ τῶν κατ' ἰδίαν θεμάτων πρὸς τὰς κυβερνητικὰς καὶ κομματικὰς ἀπόψεις κ.λ.π. Πάντα ταῦτα ἔχουν ὡς συνέπειαν ὅτι δὲν ἐπιτυγχάνεται οὔτε τὸ optimum ἐπίπεδον τῶν δημοσίων δαπανῶν, οὔτε τὸ maximum τοῦ Κοινωνικοῦ Ὀφέλους ἐκ τῆς διενεργείας αὐτῶν, μετ' ἄλλους λόγους παραβιάζεται ἡ ἀρχὴ τῆς Μεγίστης Κοινωνικῆς Ὀφελείας καὶ πραγματοποιεῖται μικρότερα ἐπαύξεισις τῶν συνολικῶν ἱκανοποιήσεων τῆς Κοινωνίας ἐκ τῆς ἀνακατανομικῆς ἐπεμβάσεως τοῦ Δημοσίου Προϋπολογισμοῦ ἐπὶ τῶν παραγωγικῶν πόρων παρ' ὅσον ἄλλως θὰ ἐπετυγχάνετο.

Περαιτέρω παρεμποδίζεται ἡ ἐπίτευξις τοῦ ἀρίστου ἀνακατανομικοῦ ἀποτελέσματος ἐκ τῆς ἐπεμβάσεως τοῦ Δημοσίου Προϋπολογισμοῦ ἐπὶ τῶν παραγωγικῶν πόρων, κατ' ἀκολουθίαν τοῦ γεγονότος ὅτι εἰς τὴν πραγματικότητα ὁ Προϋπολογισμὸς εἰς τὰ κατ' ἰδίαν τμήματα αὐτοῦ (τὰ ὁποῖα ἀποτελοῦν τοὺς εἰδικούς προϋπολογισμούς τῶν διαφόρων Ὑπουργείων, βλ. σχετικῶς κατωτέρω) διαμορφώνεται κατὰ βάσιν οὐχὶ ἀπὸ τοὺς συνιστῶντας τὸν «Πολιτικὸν Μηχανισμόν» πολιτικούς παράγοντας, δηλ. τὴν Κυβέρνησιν καὶ τὸ Κοινοβούλιον, ἀλλὰ ἀπὸ ὑπερησιακούς παράγοντας, ἥτοι ἀπὸ πρόσωπα τὰ ὁποῖα εὐρίσκονται ἐπὶ κεφαλῆς κατ' ἰδίαν κλάδων ἐκάστου Ὑπουργείου. Τὰ πρόσωπα δὲ ταῦτα ἔχουν πρὸ ὀφθαλμῶν τὰς ἀνάγκας τοῦ μεμονωμένου τομέως ἢ ὑποτομέως τῆς Διοικήσεως τοῦ ὁποῦ προΐστανται, καὶ οὐχὶ τὰς συνολικὰς δημοσίας ἀνάγκας. Διὰ τοῦτο, καὶ ὅταν συντάσσουν τὸν Εἰδικὸν Προϋπολογισμὸν ἢ τμήμα τοῦ Εἰδικοῦ Προϋπολογισμοῦ τοῦ Ὑπουργείου εἰς τὸ ὁποῖον ἀνήκουν, δὲν εἶναι εἰς θέσιν νὰ κρίνουν ἐὰν αἱ δαπάναι τὰς ὁποίας εἰσηγοῦνται εἰς τὸν Ὑπουργὸν τῶν Οἰκονομικῶν ἀνταποκρίνονται εἰς δημοσίας ἀνάγκας, αἱ ὁποῖαι εἶναι ἴσης, τοῦλάχιστον, σπουδαιότητος, δηλ. ὀριακοῦ κοινωνικοῦ ὀφέλους, ἐν συγκρίσει πρὸς τὰς—ἀνταγωνιζομένας τὰς δαπάναις ταύτας—δαπάναις ἄλλων τομέων ἢ ὑποτομέων τῆς Διοικήσεως. Ἀπεναντίας, μάλιστα, οἱ διευθύνοντες τοὺς διαφόρους κλάδους τῆς Διοικήσεως εἶναι συνήθως ἀκραδάντως πεπεισμένοι περὶ τῆς ἰδια-

ζούσης σπουδαιότητος τῆς Δημοσίας Ὑπηρεσίας τῆς ὁποίας προΐστανται καὶ περὶ τοῦ ὑψηλοῦ ὄριακοῦ κοινωνικοῦ ὀφέλους πάσης δαπάνης συνδεομένης μὲ τὴν ὑπηρεσίαν ταύτην.

Ἐκτὸς τούτου, αἱ κατ' ἰδίαν Δημοσῖαι Ὑπηρεσίαι εὐρίσκονται, ὡς παρ-
ετήρει καὶ ὁ ἀείμνηστος Καθηγητῆς Ἀνδρεάδης, εἰς ἓνα διαρκῆ ἀντα-
γωνισμόν πρὸς ἀλλήλας, ὑπὸ τὴν ἔννοιαν ὅτι ἐκάστη Δημοσῖα Ὑπηρεσία
προσπαθεῖ νὰ μὴν ὑστερήσῃ τῶν ἄλλων Ὑπηρεσιῶν ὑπὸ ἔποψιν σχετικοῦ
μεγέθους διενεργουμένων ὑπ' αὐτῆς δαπανῶν, ἀλλ' ἀντιθέτως νὰ τὰς ὑπερ-
βῇ. Ὅπως καὶ ἀνωτέρω ἐσημειώθη, ἕκαστος Διευθυντῆς Ὑπουργείου ἔχει
τὴν τάσιν συνεχοῦς ἐξαπλώσεως τῆς Διευθύνσεώς του διὰ τῆς ἰδρύσεως
νέων τμημάτων ἐν αὐτῇ καὶ αὐξήσεως τοῦ προσωπικοῦ. Ἐχει τὴν τάσιν νὰ
ἐξοπλίξῃ μὲ διαρκῶς περισσότερα καὶ πολυτελέστερα τεχνικὰ μέσα τὴν ὑπηρε-
σίαν τῆς ὁποίας προΐστανται. Ἐχει τὴν τάσιν νὰ ἀποκτήσῃ ὅσον τὸ δυνα-
τὸν μεγαλύτερον χῶρον διὰ τὴν στέγασιν τῆς Διευθύνσεώς του κ.λ.π. Διότι
πάντα ταῦτα ἀποβαίνουν πρὸς ὄφελος τοῦ «γοήτρου» τοῦ Διευθυντοῦ, καὶ
ἱκανοποιοῦν τὴν φιλαυτίαν αὐτοῦ χωρὶς νὰ ἔχουν οἰονδήποτε δυσμενῆ οἰκο-
νομικὸν ἀντίκτυπον δι' αὐτόν, δοθέντος ὅτι τὰ ἐξοδα τῶν Δημοσίων Οἰκο-
νομιῶν ὡς ἐκ τῆς φύσεως αὐτῶν δὲν καλύπτονται, ὡς εἶδομεν, ἀπὸ τὸ ἀντί-
τιμον πωλήσεως τῶν ὑπηρεσιῶν τὰς ὁποίας αὐταὶ προσφέρουν πρὸς τὸ Κοι-
νόν, ἀλλὰ καταβάλλονται ἀπὸ τὰ χρήματα τῶν φορολογουμένων, δηλ. ἀπὸ
τὰς φορολογικὰς θυσίας τῶν πολιτῶν ἐκάστης χώρας. Συνεπῶς δὲν ὑπάρχει
εἰς τὰς Δημοσῖαι Οἰκονομίας, ὅπως ὑπάρχει εἰς τὰς Ἰδιωτικὰς, αὐτόματος
ἐλεγχος τῶν δαπανῶν διὰ τῶν ἐσόδων, καὶ ὡς ἐκ τούτου ἐγγύησις ὀρθολο-
γικότητος, ἢ ὁποία, ὡς εἶδομεν ἀνωτέρω, ἀποτελεῖ μίαν ἀπὸ τὰς ἀπαραιτή-
τους προϋποθέσεις διὰ τὴν μεγιστοποίησιν τοῦ Κοινωνικοῦ Ὀφέλους ἐκ
τῶν δημοσίων δαπανῶν.

Τὰς ἐκ τοῦ ἀνωτέρω εἰδικοῦ λόγου προερχομένας σπατάλας τῆς Διοική-
σεως ἢ τὴν διενέργειαν δημοσίων δαπανῶν μικροτέρου ὄριακοῦ κοινωνικοῦ
ὀφέλους ἐν συγκρίσει πρὸς ἄλλας δημοσῖαι δαπάναις δυναμένας διαζευκτικῶς
νὰ γίνουιν, δὲν ἔχουν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον τὴν δυνατότητα νὰ παρεμποδίσουν
ὁ Ὑπουργὸς τῶν Οἰκονομικῶν καὶ οἱ ὑπηρεσιακοὶ αὐτοῦ συνεργάται, οἱ
ὁποῖοι συντάσσουν τὸν Γενικὸν Προϋπολογισμόν Δαπανῶν δι' ὅλους τοὺς
Κλάδους τῆς Διοικήσεως. Διότι δὲν ἔχουν οὗτοι εἰς τὴν διάθεσίν των ἐν μέ-
τρον μὲ τὸ ὁποῖον νὰ δύνανται νὰ μετροῦν τὸ ὄριακὸν κοινωνικὸν ὄφελος
ἐξ ἐκάστης δημοσῖαι δαπάνης. Ἀλλὰ βασίζονται ἐν πολλοῖς εἰς τὰς εἰσηγή-
σεις τὰς ὁποίας κάμνουν οἱ προϊστάμενοι τῶν διαφόρων τομέων καὶ ὑποτο-
μέων τῆς Διοικήσεως, ὡς καὶ εἰς τὸ ἴδιον οἰκονομικὸν αἰσθητήριον καὶ εἰς
ἀξιολογικὰς κρίσεις. Τὸ γέγονός αὐτὸ ἔχει κατ' ἀνάγκην ὡς συνέπειαν ὅτι
κατὰ τὴν κατάρτισιν τοῦ σχεδίου τοῦ Κρατικοῦ Προϋπολογισμοῦ δὲν λαμβά-
νεται ὑπ' ὄψιν ὁ βαθμὸς σπουδαιότητος, τὸν ὁποῖον ἔχει εἰς τὴν
πραγματικότητα ἐκάστη δημοσῖαι δαπάνη διὰ τὸ Κοινωνικὸν Σύν-
ολον, ἀλλ' ὁ Ὑπουργὸς τῶν Οἰκονομικῶν κάμνει συνήθως χονδρο-

ειδῆ, βάσει αξιολογικῶν κρίσεων καὶ προχείρου ἐξετάσεως τῶν πραγμάτων, ἱεράρχησιν τῶν δημοσίων ἀναγκῶν καὶ κατανομήν μεταξὺ αὐτῶν τῶν συνολικῶν δημοσίων ἐσόδων. Πολλάκις δέ, ἀντὶ νὰ παρεμποδίσῃ πραγματικὰς σπατάλας τῆς Διοικήσεως προβαίνει εἰς περικοπὰς κονδυλίων εἰς Κεφάλαια καὶ ἄρθρα τοῦ Προϋπολογισμοῦ εἰς τὰ ὅποια αἱ περικοπαὶ αὐταὶ ἀποβαίνουν εἰς βῆρος τοῦ σκοποῦ τῆς μεγιστοποιήσεως τοῦ κοινωνικοῦ ὀφέλους ἐκ τῶν δημοσίων δαπανῶν, δι' ὃ καὶ λίαν προσφυῶς ἐχαρακτήρισθησαν ὡς «σπάταλος φειδώ».

§ 5. Ὁ Δημόσιος Προϋπολογισμὸς ὡς ὑποκατάστατον τοῦ Μηχανισμοῦ τῶν Τιμῶν.

Μία ἄλλη βασικὴ λειτουργία τοῦ Δημοσίου Προϋπολογισμοῦ εἶναι ὅτι ἀποτελεῖ οὗτος, ὡς εἶδομεν καὶ εἰς τὴν Εἰσαγωγήν, ὑποκατάστατον τοῦ Μηχανισμοῦ Τιμῶν Κέρδους, ὃ ὁποῖος λειτουργεῖ εἰς τὸν ἰδιωτικὸν τομέα τῆς Οἰκονομίας. Ἀποτελεῖ δηλ. ὑποκατάστατον τῆς λεγομένης «ἀρχῆς τῆς ἀγορᾶς», ἢ ὁποία εἶναι ἡ κατευθυντήριος ἀρχὴ τῶν ἰδιωτικῶν οἰκονομιῶν.

Εἰς τὰς ἰδιωτικὰς παραγωγικὰς οἰκονομίας αἱ ἀμοιβαί, αἱ ὁποῖαι θὰ καταβληθοῦν εἰς τὸ προσωπικὸν τὸ ὅποιον αὐταὶ ἀπασχολοῦν, διαμορφώνονται εἰς τὴν Ἀγορὰν ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῶν δυνάμεων τῆς προσφορᾶς καὶ τῆς ζήτησεως. Ἐπίσης αἱ τιμαὶ τῶν προϊόντων, τὰ ὅποια παράγει μία ἰδιωτικὴ ἐπιχείρησις, καθορίζονται καὶ διαμορφοῦνται εἰς τὴν ἀγορὰν ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν ὡσαύτως τῆς προσφορᾶς καὶ τῆς ζήτησεως αὐτῶν. Ἰδίως ὅμως εἰς τὰς ἰδιωτικὰς οἰκονομίας ἡ κατανομή τῶν παραγωγικῶν πόρων, οἱ ὁποῖοι τίθενται εἰς τὴν διάθεσιν αὐτῶν μεταξὺ τῶν διαφόρων τομέων τῆς ἰδιωτικοοικονομικῆς παραγωγῆς, καθορίζεται διὰ τῆς λειτουργίας τοῦ Μηχανισμοῦ Τιμῶν Κέρδους: Ἐὰν ἀξηθῇ ἡ ζήτησις τοῦ Α ἀγαθοῦ καὶ μειωθῇ ἡ ζήτησις τοῦ Β ἀγαθοῦ, θὰ ὑψωθῇ ἡ τιμὴ τοῦ πρώτου ἀγαθοῦ καὶ θὰ μειωθῇ ἡ τιμὴ τοῦ δευτέρου. Θὰ ἀξηθῇ συνεπῶς τὸ ποσοστὸν κέρδους τῶν ἐπιχειρήσεων αἱ ὁποῖαι παράγουν τὸ πρῶτον ἀγαθὸν καὶ θὰ μειωθῇ τὸ ποσοστὸν κέρδους τῶν ἐπιχειρήσεων, αἱ ὁποῖαι παράγουν τὸ δεύτερον ἀγαθόν. Τὸ γεγονός αὐτὸ θὰ ἔχῃ ὡς ἀποτέλεσμα ὅτι θ' ἀξηθῇ ἡ παραγωγή εἰς τοὺς τομεῖς ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι ἐξασφαλίζουν ὑψηλότερον ποσοστὸν κέρδους καὶ θὰ μειωθῇ ἡ παραγωγή εἰς τοὺς τομεῖς οἱ ὁποῖοι ἐξασφαλίζουν χαμηλότερον ποσοστὸν κέρδους.

Αὐτὸς ὁ Μηχανισμὸς Τιμῶν Κέρδους δὲν εἶναι δυνατὸν ὅμως—ὡς εἶδομεν εἰς τὴν Εἰσαγωγήν—νὰ λειτουργήσῃ προκειμένου περὶ τῆς παραγωγῆς ἢ ὁποία συντελεῖται εἰς τὸν Κρατικὸν Τομέα τῆς Οἰκονομίας, προκειμένου δηλαδὴ περὶ τῆς παραγωγῆς τῶν ὑπηρεσιῶν τῶν ἐνόπλων δυνάμεων, τῶν ὑπηρεσιῶν τῶν δικαστῶν καὶ τῶν ὑπηρεσιῶν τῶν λοιπῶν δημοσίων ὑπαλλήλων, διὰ τὸν λόγον ὅτι διὰ νὰ λειτουργήσῃ ὁ Μηχανισμὸς οὗτος πρέπει νὰ ἔχωμεν τιμὰς καὶ πρέπει ἀκόμη νὰ ἔχωμεν κέρδος. Ἄλλ' ὡς διεπιστώθη

εις την Εισαγωγὴν, ἡ Δημοσία Οἰκονομία δὲν εἶναι κερδοσκοπικὴ οἰκονομία, τὸ δὲ μέγιστον μέρος τῶν ὑπηρεσιῶν τὰς ὁποίας προσφέρει τὸ Κράτος πρὸς τὸ Κοινωνικὸν Σύνολον παρέχονται τελείως δωρεάν. Ἀκόμη δὲ καὶ ὅταν ὠρισμένα ὑπηρεσία διατίθενται ἐπὶ καταβλητῆ τιμήματος, τὸ τίμημα τοῦτο δὲν διαμορφοῦται εἰς τὴν ἀγορὰν ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῶν δυνάμεων τῆς προσφορᾶς καὶ τῆς ζήτησεως, ἀλλὰ καθορίζεται ἐξουσιαστικῶς ὑπὸ τοῦ Κράτους.

Δὲν ὑπάρχει λοιπὸν ἡ δυνατότης λειτουργίας τοῦ Μηχανισμοῦ Τιμῶν—Κέρδους· εἰς τὴν Δημοσίαν Οἰκονομίαν καὶ κατανομῆς διὰ τοῦ Μηχανισμοῦ τούτου τῶν παραγωγικῶν πόρων οἱ ὅποιοι, ὡς εἶδομεν, τίθενται ἐν τελικῇ ἀναλύσει εἰς τὴν διάθεσιν τοῦ Κράτους, δηλαδὴ τῆς κατανομῆς αὐτῶν μεταξὺ τῶν διαφόρων τομέων τῆς κρατικῆς παραγωγῆς. Δι' αὐτὸν ἀκριβῶς τὸν λόγον θὰ πρέπει νὰ ὑπάρξῃ ἐν ὑποκατάστατον τοῦ Μηχανισμοῦ Τιμῶν, τὸ ὑποκατάστατον δὲ τοῦτο εἶναι, ὡς εἶδομεν εἰς τὴν Εἰσαγωγὴν, ὁ λεγόμενος Πολιτικὸς Μηχανισμὸς. Ὡς ἐπίσης εἶδομεν εἰς τὴν Εἰσαγωγὴν ἡ οὐσία τοῦ Πολιτικοῦ Μηχανισμοῦ εἶναι ὅτι ἡ παραγωγή, ἡ ὁποία συντελεῖται εἰς τὴν κρατικὴν παραγωγικὴν διαδικασίαν, δὲν κατευθύνεται ἀπὸ προσδοκίας κέρδους καὶ δὲν καθορίζεται ἀπὸ τὰς ἀτομικὰς προτιμήσεις τῶν καταναλωτῶν, τὰς ἐκδηλουμένας διὰ τῆς ἐνεργουῦ αὐτῶν ζήτησεως, ἀλλὰ προσδιορίζεται διὰ πολιτικῶν ἀποφάσεων, αἱ ὁποιαὶ ἀποτυποῦνται δι' ἀριθμῶν εἰς τὸν Δημόσιον καὶ ἰδίᾳ εἰς τὸν Κρατικὸν Προϋπολογισμὸν. Ὑπὸ τὴν ἔννοιαν δὲ ταύτην ὁ Δημόσιος Προϋπολογισμὸς εἶναι ὑποκατάστατον τοῦ Μηχανισμοῦ Τιμῶν—Κέρδους. Διὰ τοῦ Δημοσίου Προϋπολογισμοῦ καθορίζεται ὁ τρόπος κατανομῆς τῶν παραγωγικῶν πόρων, οἱ ὅποιοι τίθενται εἰς τὴν διάθεσιν ὠρισμένης Δημοσίας Οἰκονομίας μεταξὺ τῶν διαφόρων τομέων παραγωγῆς, ἡ ὁποία συντελεῖται ἐντὸς τῆς Δημοσίας αὐτῆς Οἰκονομίας. Ἡτοι διὰ τοῦ Δημοσίου Προϋπολογισμοῦ καθορίζεται ὁ τρόπος κατανομῆς τῶν συνολικῶν δημοσίων ἐσόδων μεταξὺ τῶν διαφόρων δημοσίων δαπανῶν, δηλ. διὰ τὴν κάλυψιν τῶν διαφόρων δημοσίων ἀναγκῶν, καὶ ἡ ἀναλογία εἰς τὴν ὁποίαν τὰ ἔσοδα ταῦτα θὰ διατεθοῦν διὰ τὴν κάλυψιν μιᾶς ἐκάστης ἀνάγκης.

Ἀ μέχρι τοῦδε ἀναλυθεῖσαι λειτουργίαι τοῦ Δημοσίου Προϋπολογισμοῦ, ἦτοι ἡ λειτουργία αὐτοῦ ὡς μέσου βραχυχρονίου προγραμματισμοῦ, ἡ λειτουργία τοῦ Προϋπολογισμοῦ ὡς οἰκονομικῆς τροχοπέδης καὶ ἡ λειτουργία τοῦ Προϋπολογισμοῦ ὡς ὑποκαταστάτου τοῦ Μηχανισμοῦ τῶν Τιμῶν, ἀναφέρονται κατ' ἐξοχὴν εἰς ἓνα βασικὸν σκοπὸν τῆς δημοσιονομικῆς δράσεως τὸν ὁποῖον ἀνελεύσαμεν εἰς τὴν Εἰσαγωγὴν: ἦτοι εἰς τὴν ἐπίτευξιν τοῦ μεγίστου Κοινωνικοῦ Ὀφέλους ἐκ τῆς χρησιμοποίησεως τῶν εἰς τὴν δημοσίαν χοῆσιν μετατιθεμένων παραγωγικῶν πόρων. Συνεπῶς, ἡ κατάρτις Προϋπολογισμοῦ ὑπὸ τῆς Δημοσίας Οἰκονομίας ἀποτελεῖ ἀναγκαίαν προϋπόθεσιν διὰ τὴν πραγματοποίησιν τοῦ βασικοῦ αὐτοῦ σκοποῦ.

§ 4. **Ὁ Δημόσιος Προϋπολογισμὸς ὡς μέσον ἀσκήσεως κοινωνικῆς καὶ οἰκονομικῆς πολιτικῆς.**

Μία τελευταία λειτουργία τοῦ Δημοσίου Προϋπολογισμοῦ εἶναι ἡ λειτουργία αὐτοῦ ὡς μέσου πρὸς ἀσκήσιν κοινωνικῆς καὶ ἰδίᾳ οἰκονομικῆς πολιτικῆς. Τοῦτο συμβαίνει ὑπὸ τὴν ἔννοιαν ὅτι τὰ διάφορα κρατικά μέτρα κοινωνικῆς καὶ οἰκονομικῆς πολιτικῆς ἀποτυπῶνται δι' ἀριθμῶν εἰς τὸν ἐκάστοτε καταρτιζόμενον Δημόσιον Προϋπολογισμόν, καὶ ἀκόμη ὅτι ὑπὸ τὴν ἐπιδρασιν τῶν μέτρων τούτων καταλήγει πολλάκις οὗτος ἄλλοτε εἰς (ἡθελημένον) ἔλλειμμα καὶ ἄλλοτε εἰς περίσσειμα.

Ὁ Δημόσιος Προϋπολογισμὸς ἐπιτελεῖ τὴν λειτουργίαν αὐτοῦ ὡς μέσου οἰκονομικῆς πολιτικῆς, καὶ ἰδίως «ἀντικυκλικῆς» οἰκονομικῆς πολιτικῆς, ἐφ' ὅσον ἐντάσσεται οὗτος εἰς τὸν «Ἐθνικὸν Οἰκονομικὸν Προϋπολογισμόν» καὶ συμβάλλει εἰς τὴν ἐξισορροπήσιν τούτου (1). Μὲ ἄλλας λέξεις συμβάλλει εἰς τὴν ἐσωτερικὴν ἰσορροπίαν τῆς Οἰκονομίας, ἥτοι εἰς τὴν ἐπίτευξιν—ἢ τὴν ἀποκατάστασιν—ἰσοζυγίου μεταξὺ τῶν διαφόρων, ἰδιωτικῶν καὶ δημοσίων, ἀναγκῶν καὶ τῶν διαθέσιμων μέσων καλύψεως αὐτῶν. Καὶ συνεπῶς εἰς τὴν ἀποκατάστασιν ἰσοζυγίου μεταξὺ τῆς χρηματικῆς ἀξίας τῆς συνολικῆς ζήτησεως ἀγαθῶν καὶ ὑπηρεσιῶν καὶ τῆς χρηματικῆς ἀξίας τῆς συνολικῆς προσφορᾶς αὐτῶν, *χωρὶς πληθωρισμὸν καὶ χωρὶς ὑποαπασχόλησιν τοῦ παραγωγικοῦ δυναμικοῦ.*

Πράγματι, εἶναι δυνατόν εἰς μίαν χώραν καὶ εἰς ὄρισμένην ἐποχὴν νὰ ὑφίσταται, ἢ νὰ ἀπειλῆται, ἀνισορροπία μεταξὺ ἀναγκῶν καὶ μέσων καλύψεως αὐτῶν, π.χ. ὑπὸ τὴν ἔννοιαν ὅτι οἱ ἀνάγκαι αἱ ἐκδηλούμεναι διὰ τῆς ἐνεργοῦς ζήτησεως τοῦ Δημοσίου καὶ τῶν ἰδιωτῶν εἶναι μεγαλύτεραι ἐν συγκρίσει πρὸς τὰ μέσα καλύψεως αὐτῶν, ὅποτε τὸ ἀποτέλεσμα θὰ εἶναι πληθωρισμὸς ζήτησεως. Εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν τὸ Κράτος λαμβάνει διάφορα μέτρα, τὰ ὁποῖα ἀποτυπῶνται δι' ἀριθμῶν εἰς τὸν Δημόσιον Προϋπολογισμόν, καὶ σκοπὸς τῶν ὁποίων εἶναι ἡ συμπίεσις τῶν ἀναγκῶν εἰς τρόπον ὥστε νὰ ἐπιτευχθῇ ἐξίσωσις ἐξίσωσις μεταξὺ τῆς χρηματικῆς ἀξίας τῆς ζήτησεως καὶ τῆς χρηματικῆς ἀξίας τῆς προσφορᾶς, χωρὶς πληθωρικὴν

1. Ὁ «Ἐθνικὸς Οἰκονομικὸς Προϋπολογισμὸς» (National Budgeting, Budget National, Nationalbudget) περιλαμβάνει τέσσαρας τομεῖς: Ἰδιωτικὰς Καταναλωτικὰς Οἰκονομίας, Ἰδιωτικὰς Ἐπιχειρήσεις, Ἐξωτερικὴν Οἰκονομίαν (ὑπόλοιπον κόσμον) καὶ Δημοσίας Οἰκονομίας (Δημόσιον). Δι' ἕκαστον τῶν τομέων τούτων—οἱ ὁποῖοι συνδέονται ὀργανικῶς μεταξὺ τῶν—περιέχει στοιχεῖα ἀφορῶντα εἰς τὰ προβλεπόμενα μεγέθη εἰσοδήματος καὶ δαπανῶν πρὸς ἀγορὰν ἀγαθῶν καὶ ὑπηρεσιῶν. Ὄταν λαμβάνονται κρατικά μέτρα π.χ. πρὸς ἐνίσχυσιν τῆς συνολικῆς ἐνεργοῦς ζήτησεως καὶ ἀποτροπὴν πτώσεως τοῦ ἐπιπέδου οἰκονομ. δραστηριότητος (μείωσις φόρων καὶ αὐξήσις δημ. δαπανῶν), αὐξάνει τὸ (διαθέσιμον) εἰσόδημα καὶ αἱ δαπάναι τοῦ τομέως «Ἰδιωτικὰ Καταναλωτικὰ Οἰκονομία» ὡς καὶ αἱ δαπάναι τοῦ τομέως «Δημόσιον».

ὑψωσιν τῶν τιμῶν. Θύτω τὸ Κράτος αὐξάνει τοὺς φόρους, με ἀποτελεσμα τὴν μείωσιν τῆς ἰδιωτικῆς καταναλωτικῆς ζητήσεως, ἢ (καὶ) μειώνει τὰς κυβερνητικὰς δαπάνας δι' ἀγορὰν ἀγαθῶν καὶ ὑπηρεσιῶν, ἢ ἀκόμη μειώνει τὰς δαπάνας διὰ μεταβιβαστικὰς πληρωμὰς κ.τ.λ. Τὰ μέτρα δὲ ταῦτα, τὰ ὁποῖα ἀποτυποῦνται δι' ἀριθμῶν εἰς τὸν Δημόσιον Προϋπολογισμόν καὶ ὀδηγοῦν εἰς τὴν δημιουργίαν περισσεύματος εἰς αὐτόν, συμβάλλουν εἰς τὴν ἔξισορρόλησιν τοῦ Ἐθνικοῦ Οἰκονομικοῦ Προϋπολογισμοῦ.

Εἰς τὴν ἀντίστροφον περίπτωσιν, εἰς περίπτωσιν δηλαδή κατὰ τὴν ὁποῖαν ὑπάρχει ἢ πρόβλεψις ὅτι αἱ ἀνάγκαι αἰ ἐκδηλοῦμεναι ὡς ἐνεργὸς ζήτησις θὰ εἶναι μικρότεροι ἐν συγκρίσει πρὸς τὰ μέσα καλύψεως αὐτῶν, τὰ μέσα δηλ. τὰ ὁποῖα εἶναι δυνατὸν νὰ διαθέσῃ ἡ Οἰκονομία πρὸς κάλυψιν τῶν ἀναγκῶν διὰ χρησιμοποίησεως ὀλοκλήρου τοῦ παραγωγικοῦ αὐτῆς δυναμικοῦ, καὶ ἐπομένως διαφαίνεται κίνδυνος προκύψεως ἀντιπληθωρικοῦ κενοῦ, ὁ Δημόσιος Προϋπολογισμὸς, ὡς ἀναπόσπαστον μέρος τοῦ Ἐθνικοῦ Οἰκονομικοῦ Προϋπολογισμοῦ, συμβάλλει ὡσαύτως εἰς τὴν ἐπίτευξιν ἰσορροπίας αὐτοῦ. Διότι λαμβάνονται τότε διάφορα μέτρα, τὰ ὁποῖα ἀποτυποῦνται δι' ἀριθμῶν εἰς τὸν Δημόσιον Προϋπολογισμόν καὶ καταλήγουν εἰς τὴν δημιουργίαν ἐλλείματος εἰς αὐτόν καὶ τὰ ὁποῖα ἀποβλέπουν εἰς τὸ νὰ αὐξηθοῦν τεχνητῶς αἱ ἀνάγκαι, δηλ. ἡ συνολικὴ ἐνεργὸς ζήτησις. Συγκεκριμένως ἡ Κυβέρνησις προβαίνει εἰς τὴν δευτέραν αὐτὴν περίπτωσιν π.χ. εἰς ὑποβασμὸν τῶν φορολογικῶν συντελεστῶν, ἢ καὶ ἀποφασίζει τὴν κατασκευὴν δημοσίων ἔργων πρὸς τὸν σκοπὸν ὅπως ἐπιτύχη, διὰ τῶν μέτρων τούτων, ἀθροιστικῶς ἢ διαζευκτικῶς λαμβανομένων, αὔξῃσιν τῆς συνολικῆς ἐνεργοῦ ζήτησεως καὶ διὰ τοῦ τρόπου αὐτοῦ ἀποφύγη τὴν πτώσιν τοῦ ἐπιπέδου οἰκονομικῆς δραστηριότητος.

Ἐπίσης τὰ διάφορα μέτρα κρατικῆς πολιτικῆς οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως ἀποτυποῦνται δι' ἀριθμῶν εἰς τὸν Δημόσιον καὶ ἰδίᾳ εἰς τὸν Κρατικὸν Προϋπολογισμόν καὶ ὀδηγοῦν συνήθως εἰς ἔλλειμμα αὐτοῦ (ἐλλειμματικαὶ δαπάναι δημ. ἐπενδύσεων οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως). Π.χ. εἰς τὸν Κρατικὸν Προϋπολογισμόν καὶ εἰς τὸ σκέλος τῶν ἐξόδων αὐτοῦ ἐμφανίζονται αἱ δαπάναι διὰ δημοσίας ἐπενδύσεις οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως, ὡς καὶ ἐνδεχόμενως γινόμεναι δαπάναι δι' ἐπιχορήγησιν ἰδιωτικῶν ἐπιχειρήσεων πρὸς τεχνητὴν ἐνίσχυσιν τῆς ἀνταγωνιστικῆς ἰκανότητος τῶν ὑπ' αὐτῶν παραγομένων προϊόντων.

ΕΣΩΤΕΡΙΚΑΙ ΔΙΑΙΡΕΣΕΙΣ ΚΑΙ ΜΟΡΦΟΛΟΓΙΚΑΙ ΔΙΑΚΡΙΣΕΙΣ
ΤΟΥ ΔΗΜΟΣΙΟΥ ΠΡΟΫΠΟΛΟΓΙΣΜΟΥ

§ 1. Ἐσωτερικαὶ διαιρέσεις τοῦ Δημοσίου Προϋπολογισμοῦ.

Αἱ ἔσωτερικαὶ διαιρέσεις τοῦ δημοσίου προϋπολογισμοῦ εἶναι δύο εἰδῶν: κατακόρυφος καὶ ὀριζοντία.

Ἡ κατακόρυφος διαίρεσις ἀφορᾷ τόσον εἰς τὰς δαπάνας ὅσον καὶ εἰς τὰ ἔσοδα, εἶναι δὲ διαιρέσεις εἰς ομάδας, ὑπομάδας καὶ ὑποδιαιρέσεις αὐτῶν. Αἱ πολλαπλαῖ αὗται διαιρέσεις ἀναφέρονται προκειμένου μὲν περὶ τῶν δαπανῶν εἰς τὸν σκοπὸν διὰ τὸν ὁποῖον προορίζονται αὗται, προκειμένου δὲ περὶ τῶν ἐσόδων εἰς τὴν φύσιν αὐτῶν καὶ εἰς τὴν πηγὴν ἐκ τῆς ὁποίας ταῦτα προέρχονται. Ἡ κατακόρυφος διαίρεσις ἀνταποκρίνεται εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς εἰδικεύσεως, περὶ τῆς ὁποίας γίνεται λόγος κατωτέρω, καὶ ἡ ὁποία ἀπαιτεῖ ὅπως αἱ δαπάναι διαιροῦνται κατακορῦφως καθ' ὑπουργεῖα ἢ γενικώτερον ὀργανωτικῆς ἐνότητος — πρώτη διαιρέσις. Αἱ δαπάναι δὲ ἐκάστου ὑπουργείου διαιροῦνται περαιτέρω εἰς κεφάλαια, τμήματα καὶ τίτλους. Παρ' ἡμῖν οἱ δαπάναι ἐκάστου Ὑπουργείου διηροῦντο ἀνέκαθεν εἰς κεφάλαια (δευτέρα διαιρέσις) καὶ εἰς ἄρθρα (τρίτη διαιρέσις). Ἀπὸ τινων ὅμως ἐτῶν ἡ διαίρεσις αὕτη ἀντικατεστάθη διὰ τῆς διαιρέσεως τῶν ἐσόδων καὶ τῶν δαπανῶν βάσει κωδικῶν ἀριθμῶν. Εἰς τὰς ἀγγλοσηωνικῆς χώρας ἡ ὑποδιαιρέσις τῶν δαπανῶν γίνεται εἰς Classes, Votes, Sub-Heads καὶ Subdivisions, ἢ εἰς Parties καὶ Sections. Διὰ τῆς πολλαπλῆς ταύτης διαιρέσεως — π. χ. εἰς κεφάλαια καὶ ἄρθρα — πραγματοποιεῖται ἡ ἐξειδίκευσις τῶν εἰς τὸν Προϋπολογισμὸν ἀναγραφόμενων δαπανῶν, δηλ. τῶν «πιστώσεων» ὅπως ἀποκαλοῦνται αὗται, συμφῶνως πρὸς τὴν ἀρχὴν τῆς εἰδικεύσεως. Ἦτοι διὰ τῆς εἰς κεφάλαια καὶ ἄρθρα διαιρέσεως καὶ ὑποδιαιρέσεως τῶν δαπανῶν ἐκάστου Ὑπουργείου σύγκριση γίνεται καὶ ἐξειδικεύεται ὁ σκοπὸς εἰς τὸν ὁποῖον ἀποβλέπει ἡ διενέργεια ἐκάστης μεμονωμένης δημοσίας δαπάνης.

Πλὴν τῆς κατὰ τ' ἀνωτέρω ἐξειδικεύσεως τῶν δημοσίων δαπανῶν ἔχουμεν καὶ τὴν διαίρεσιν αὐτῶν εἰς τακτικὰς καὶ ἐκτάκτους δαπάνας, ἡ ὁποία εἶναι παράλληλος διαίρεσις καὶ βασίζεται κυρίως εἰς τὸ κριτήριον τῆς περιοδικότητος, εἰς τὸ ἐὰν δηλ. ὠρισμένη δαπάνη ἐνός Ὑπουργείου ἐμφανίζεται περιοδικῶς εἰς τὸν Προϋπολογισμὸν, ὅποτε κατα-

τάσσεται αὐτὴ εἰς τὰς τακτικὰς δαπάνας, ἢ δὲν ἐμφανίζεται περιοδικῶς, ὁπότε κατατάσσεται εἰς τὰς ἐκτάκτους. Ἡ διάκρισις ὅμως αὐτὴ καθίσταται ἐν πολλοῖς περιπτώσεσιν, ὡς αἰεὶ καταρτίζονται διὰ μίαν καὶ τὴν αὐτὴν Δημοσίαν Οἰκονομίαν τακτικὸς καὶ ἑκτακτος προϋπολογισμὸς, ὡς αἰεὶ δηλαδὴ παραβιάζεται ἢ ἀρχὴ τῆς Ἐνότητος (βλ. κατωτ.) ἢ ὡς αἰεὶ καταρτίζεται κεχωρισμένως Προϋπολογισμὸς Τρεχουσῶν Δαπανῶν καὶ Προϋπολογισμὸς Κεφαλαίου.

Καθ' ὅσον ἀφορᾷ τὰ ἔσοδα, ἢ καθετος διαίρεσις ἀπαιτεῖ ὅπως καθορίζεται ἐν πάσῃ ἀκριβεῖα καὶ λεπτομερείᾳ ἢ φύσιν καὶ τὰ ἰδιαίτερα χαρακτηριστικὰ ἐκάστου ἐξ αὐτῶν. Πρὸς τοῦτο καθίσταται ἀναγκαῖον, ὄχι μόνον νὰ γίνεται διάκρισις τῶν δημοσίων ἐσόδων ἀναλόγως τῆς γενικῆς οἰκονομικῆς αὐτῶν φύσεως—φορολογικὰ ἔσοδα, ἔσοδα ἐκ δανείων, ἔσοδα ἐκ τῆς ἐκποιήσεως κρατικῆς περιουσίας κ.λ.π. Ἄλλ' ἀκόμη ὅπως ἐκάστη γενικὴ κατηγορία ἐσόδων διαιρῆται εἰς ὑποδεστέρας κατηγορίας καὶ ὑποδιαίρεσις αὐτῶν. Ἐπὶ τῇ βάσει ἐνὸς τοιοῦτου λεπτομεροῦς σχήματος θὰ πρέπει π.χ. τὰ ἔσοδα ἐκ τῶν ἀμέσων φόρων νὰ διαχωρίζονται εἰς ὁμάδας καὶ ὑποομάδας, ἐνδεχομένως δὲ καὶ εἰς ὑποδιαίρεσις αὐτῶν, ἀναλόγως τοῦ ἀντικειμένου τοῦ φόρου ἐκ τοῦ ὁποίου προέρχονται (π.χ. ἔσοδα ἐκ τοῦ φόρου εἰσοδήματος, ἢ ἐν περιπτώσει ἐφαρμογῆς τοῦ ἀναλυτικοῦ συστήματος ἔσοδα ἐκ τῶν καθ' ἕνα ἀναλυτικῶν φόρων εἰσοδήματος, ἔσοδα ἐκ τοῦ φόρου κληρονομιῶν, ἔσοδα ἐκ τοῦ φόρου δωρεῶν καὶ προικῶν κ.ο.κ.). Ἡ αὐτὴ δὲ λεπτομερὴς κατάταξις νὰ ἐφαρμόζηται καὶ καθ' ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὰς λοιπὰς κατηγορίας φορολογικῶν καὶ ἄλλων δημοσίων ἐσόδων.

Ἡ ὀριζοντία διαίρεσις τοῦ Προϋπολογισμοῦ δύναται νὰ γίνῃ κατὰ τοὺς ἐξῆς τρεῖς τρόπους :

Πρῶτον, εἶναι δυνατόν ν' ἀναγράφονται εἰς τὸν προϋπολογισμὸν ὅλαι αἱ δαπάναι κατατεταγμέναι κατακορῦφος κατὰ τὸ ἀνωτέρω σχῆμα, καὶ μετ' αὐτὰς νὰ ἀναγράφονται τὰ ἔσοδα ἢ ἀντιθέτως ν' ἀναγράφονται πρῶτον τὰ ἔσοδα καὶ ν' ἀκολουθῆ ἢ εἰς τὸν προϋπολογισμὸν ἀναγραφῆ τῶν δαπανῶν. Ὁ τρόπος οὗτος διαίρεσεως εἶναι ὁ συγχρότερος εἰς τὴν πρᾶξιν ἀπαντώμενος, ἐκ τῆς ἐφαρμογῆς δὲ αὐτοῦ προκύπτει ἡ συνήθης διάκρισις τοῦ προϋπολογισμοῦ εἰς «Προϋπολογισμὸν δαπανῶν» καὶ «Προϋπολογισμὸν ἐσόδων».

Ὁ δεύτερος τρόπος κατάταξεως—εἰς τὸν ὁποῖον εἶναι περισσότερον ἐμφανὴς ἡ ὀριζοντία διαίρεσις—εἶναι ἡ κεχωρισμένως δι' ἕνασιν Ὑπουργεῖον—ἢ ὀργανωτικὴν μονάδα—ἀντιπαράθεσις τῶν δαπανῶν πρὸς τὰ ἔσοδα τούτου.

Εἰδικώτερον, κατὰ τὸ σύστημα αὐτὸ εἰς τὸν Προϋπολογισμὸν ἀναγράφονται αἱ δαπάναι π.χ. τοῦ Ὑπουργείου Δικαιοσύνης, κατατεταγμέναι κατακορῦφος συμφάνως πρὸς τὸ ἀνωτέρω σχῆμα, ἀπέναντι δὲ τούτων ἀναγράφονται τὰ διάφορα ἔσοδα τοῦ Κράτους, τὰ ὁποῖα ἀμέσως ἢ ἐμμέσως συνδέονται μὲ τὴν λειτουργίαν τῶν Δικαστηρίων—π.χ. ἔσοδα ἐκ τῆς πο-

λιτικής και ποινικής διαδικασίας. Κάτωθι τῶν δαπανῶν τοῦ Ὑπουργείου Δικαιοσύνης ἀναγράφονται αἱ δαπάναι π.χ. τοῦ Ὑπουργείου τῶν Οἰκονομικῶν, παραπλεύρως δὲ αὐτῶν ἀναγράφονται τὰ ἔσοδα ἐκ φόρων κ.ο.κ.

Τέλος, κατὰ τὸ τρίτον σύστημα τὰ ἔσοδα ἐκάστου Ὑπουργείου ἀναγράφονται κάτωθι τῶν δαπανῶν αὐτοῦ, ἐκπιπτόμενα ἐν συνεχείᾳ ἐξ αὐτῶν. Συνεπῶς ὑπὸ τὸ σύστημα τοῦτο εἶναι δυνατὴ ἡ συνύπαρξις καθαρῶν καὶ ἀκαθαρίστου προϋπολογισμοῦ (βλ. κατωτ.) δι' ἕκαστον Διοικητικὸν Κλάδον, ὡς καὶ διὰ τὸ σύνολον τῆς Διοικήσεως.

§ 2. Μορφαὶ τοῦ Δημοσίου Προϋπολογισμοῦ.

α) Ἐνιαῖος καὶ πολλαπλοῦς προϋπολογισμός.

Ὁ Προϋπολογισμὸς τοῦ Κράτους καὶ ὁ Προϋπολογισμὸς οἰασδήποτε ἄλλης Δημοσίας Οἰκονομίας, εἶναι δυνατὸν νὰ διαφέρῃ κατὰ τὰς χώρας ὡς πρὸς τὴν ἐξωτερικὴν αὐτοῦ μορφήν καὶ περιεχόμενον, ἢ καὶ ὡς πρὸς τὴν χρονικὴν αὐτοῦ ἔκτασιν.

Ἀπὸ ἀπόψεως ἐξωτερικῆς μορφῆς τοῦ προϋπολογισμοῦ μία χώρα εἶναι δυνατὸν ἐν πρώτοις εἶτε νὰ ἔχῃ ἐνιαῖον δημόσιον προϋπολογισμόν, εἶτε νὰ ἐφαρμόζῃ σύστημα πολλαπλοῦ προϋπολογισμοῦ.

Ἐνιαῖος εἶναι ὁ προϋπολογισμὸς τοῦ Κράτους ἢ ἄλλης Δημοσίας Οἰκονομίας, ὅταν αἱ δαπάναι καὶ τὰ ἔσοδα ταύτης συγκεντροῦνται εἰς ἓνα καὶ μόνον προϋπολογισμόν, ὅταν δηλ. καταρτίζεται εἰς μόνον προϋπολογισμόν δι' ἕκαστην Δημοσίαν Οἰκονομίαν καὶ δι' ἕκαστην χρονικὴν περίοδον. Ἀντιθέτως, ὑπὸ τὸ σύστημα τοῦ πολλαπλοῦ προϋπολογισμοῦ καταρτίζονται διὰ τὴν αὐτὴν Δημοσίαν Οἰκονομίαν περισσότεροι εἰδικοὶ προϋπολογισμοί, μεταξὺ τῶν ὁποίων κατανέμονται αἱ συνολικαὶ δαπάναι καὶ τὰ συνολικὰ ἔσοδα ταύτης. Συνεπῶς ὑπὸ τὸ πολλαπλοῦν σύστημα ἕκαστος ἐκ τῶν καταρτιζομένων εἰδικῶν προϋπολογισμῶν ἐμφανίζει ἐν μέρος μόνον τῶν συνολικῶν δαπανῶν καὶ τῶν πρὸς κάλυψιν αὐτῶν προβλεπομένων ἐσόδων τῆς περι ἧς πρόκειται Δημοσίας Οἰκονομίας.

Τὸ σύστημα τοῦ ἐνιαίου προϋπολογισμοῦ, τὸ ὁποῖον ἀνταποκρίνεται εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς ἐνότητος (περὶ τῆς ὁποίας γίνεται διεξοδικῶς λόγος εἰς τὸ οἰκείον κεφάλαιον κατωτέρω) ἐμφανίζει, ἰδίᾳ προκειμένου περὶ τῆς Δημοσίας Οἰκονομίας τοῦ Κράτους, τὸ ἀναμφισβήτητον πλεονέκτημα ὅτι εὐχεραίνει τὸν ἔλεγχον τοῦ Προϋπολογισμοῦ ὑπὸ τοῦ Κοινοβουλίου καὶ τῆς Κοινῆς Γνώμης. Διότι ὑπὸ τὸ σύστημα τοῦτο ὁ προϋπολογισμὸς παρέχει μίαν ἐνιαίαν καὶ διὰ τοῦτο σαφῆ εἰκόνα τῆς δημοσιονομικῆς καταστάσεως καὶ τοῦ τρόπου κατανομῆς τῶν συνολικῶν διαθέσιμων πόρων μιᾶς Δημοσίας Οἰκονομίας μεταξὺ τῶν διαφόρων δημοσίων ἀναγκῶν.

Σημαντικὰ ὅμως πλεονεκτήματα ἐμφανίζει καὶ τὸ σύστημα τοῦ πολλα-

πλοῦ προϋπολογισμοῦ. Πρῶτον διότι παρέχεται πιστὴ εἰκὼν τῆς δημοσιονομικῆς διαχειρίσεως καὶ ἰδίως εὐχεραίνεται ἡ διαπίστωσις τῆς ὑπάρξεως ἢ μὴ ἐλλείμματος εἰς τὸν δημόσιον προϋπολογισμόν. Καὶ δεύτερον διότι διὰ τοῦ πολλαπλοῦ συστήματος, διὰ τῆς ὑπάρξεως δηλαδὴ ἀντὶ ἑνὸς συμπαγοῦς ἐνιαίου προϋπολογισμοῦ, πλειόνων εἰδικῶν προϋπολογισμῶν ὀργανικῶς συνδεομένων μεταξὺ των καὶ ἀποτελούντων συνεπῶς τὰ τμήματα, ἦτοι τοὺς σπονδύλους, τοῦ γενικοῦ προϋπολογισμοῦ, ἐξασφαλίζεται μεγαλυτέρα ἐλαστικότητα εἰς τὴν περὶ ἧς πρόκειται Δημοσίαν Οἰκονομίαν, πρᾶγμα ἀναγκαῖον διὰ τὴν καλλίτεραν ἐκπλήρωσιν τῆς ἀποστολῆς ταύτης. Π. χ. ἡ κατάρτισις ὑπὸ τὸ ἀνωτέρω σύστημα ἰδίου προϋπολογισμοῦ δι' ὠρισμένας κρατικὰς ὑπηρεσίας ἢ κρατικὰς λειτουργίας — καὶ δὴ ἰδίου προϋπολογισμοῦ δι' ἑκάστην ἐξ αὐτῶν — παρέχει εἰς ταύτας μεγαλυτέραν οἰκονομικὴν ἐλευθερίαν κινήσεων καὶ καθιστᾷ διὰ τοῦ τρόπου τούτου εἰς αὐτὰς δυνατόν ὅπως ἐξυληρητήσουν καλλίτερον τοὺς καθ' ἕκαστον σκοποὺς εἰς τοὺς ὁποίους ἀποβλέπουν (Βλ. κατ. κεφ. 7, § 2).

Ἄλλὰ καὶ ἡ ἀναγκαία εἰς τὸν προϋπολογισμόν τοῦ Κράτους σαφήνεια εἶναι δυνατόν νὰ ἐπιτευχθῇ ὑπὸ τὸ ἀνωτέρω σύστημα. Βεβαίως δὲν δύναται νὰ ἐπιτευχθῇ αὕτη αὐτομάτως, ὅπως ὑπὸ τὸ προηγούμενον σύστημα. Εἶναι δυνατόν ὅμως νὰ ἐπιτευχθῇ εἰς ἱκανοποιητικὸν βαθμὸν σαφήνεια, ἐφ' ὅσον παραλλήλως πρὸς τὴν κατάρτισιν τῶν κατ' ἰδίαν προϋπολογισμῶν συντάσσεται καὶ μία γενικὴ ἐπισκόπησις παρέχουσα σαφὴ εἰκόνα τῆς ὅλης δημοσιονομικῆς καταστάσεως τῆς χώρας καὶ τῆς κατανομῆς τῶν συνολικῶν κρατικῶν πόρων — ἐὰν πρόκειται περὶ τῆς Δημοσίας Οἰκονομίας τοῦ Κράτους — μεταξὺ τῶν διαφόρων δημοσίων ἀναγκῶν.

Ὑπὸ τὸ πολλαπλοῦν σύστημα προϋπολογισμοῦ εἶναι δυνατόν νὰ ὑφίστανται παραλλήλως ἢ διαζευκτικῶς τὰ ἑξῆς ζεύγματα προϋπολογισμῶν :

α) Προϋπολογισμὸς Ἐκμεταλλεύσεως ἢ τρεχουσῶν δαπανῶν (operating budget, budget d' exploitation) καὶ Προϋπολογισμὸς Κεφαλαίου (capital or investment budget — budget de capital).

Ὁ Προϋπολογισμὸς Ἐκμεταλλεύσεως περιλαμβάνει τὰς δημοσίας δαπάνας, αἱ ὁποῖαι ἀποτελοῦν Δημοσίαν Κατανάλωσιν (βλ. σχετικῶς Κεφ. 2 τοῦ Τμήματος περὶ Δημοσίων Δαπανῶν), τὰς δαπάνας διὰ τῶν ὁποίων δημιουργοῦνται εἰσδήματα ἐκ μεταβιβάσεως, ὡς εἶναι αἱ δαπάναι διὰ πληρωμῆν τόκων τοῦ δημοσίου χρέους, διὰ πληρωμῆν συντάξεων καὶ χρηματικῶν βοηθημάτων εἰς ἀπόρους. Καὶ τέλος, τὰς δαπάνας διὰ τὴν λειτουργίαν τῶν μὴ αὐτονόμων δημοσίων ἐπιχειρήσεων, ἐκείνων δηλ. τῶν ὁποίων ὁ προϋπολογισμὸς εἶναι ἐνσωματωμένος εἰς τὸν Προϋπολογισμόν τῆς περὶ ἧς πρόκειται Δημοσίας Οἰκονομίας (ὡς εἶναι παρ' ἡμῖν τὰ Κρατικὰ Ταχυδρομεῖα) καὶ τέλος τὰς δαπάνας δι' ἀπόσβεσιν τοῦ δημοσίου παγίου κεφαλαίου.

Εἰς τὸ σκέλος τῶν ἐσόδων ὁ Προϋπολογισμὸς Ἐκμεταλλεύσεως περιλαμβάνει ὅλα τὰ ἔσοδα τὰ ὁποῖα ἀποτελοῦν εἰσόδημα τοῦ Κράτους — ἐὰν πρόκειται περὶ τῆς Δημοσίας Οἰκονομίας τοῦ Κράτους —, ἤτοι τὰ φορολογικὰ ἔσοδα καὶ τὰ ἔσοδα ἐκ τελῶν καὶ δικαιωμάτων, ὡς καὶ τὰ ἔσοδα ἐκ τῆς ἐκμεταλλεύσεως δημοσίων κτημάτων ἢ ἀσκήσεως ἐπιχειρήσεων ἐφ' ὅσον αὗται δὲν κέκτηνται ἴδιον προϋπολογισμόν. Ἐπίσης εἰς τὸν Προϋπολογισμόν Ἐκμεταλλεύσεως περιλαμβάνονται τὰ ἔσοδα ἐκ μονίμων ἐπιχορηγήσεων παρεχομένων εἰς μίαν Δημοσίαν Οἰκονομίαν ὑπὸ ἐτέρας Δημοσίας Οἰκονομίας — ὡς εἶναι π. χ. τὰ ἔσοδα τοῦ Δήμου Ἀθηναίων ἐκ τῆς ἐπιχορηγήσεως αὐτοῦ ὑπὸ τοῦ Κράτους.

Ὁ Προϋπολογισμὸς Κεφαλαίου περιλαμβάνει τὰς δαπάνας διὰ τὰς πάσης φύσεως ἐπενδύσεις παγίου κεφαλαίου τῆς περὶ ἧς πρόκειται Δημοσίας Οἰκονομίας (π. χ. δαπάνας διὰ κατασκευὴν λιμένων, ὁδῶν, σιδηροδρομικῶν γραμμῶν, ὑδροηλεκτρικῶν ἔργων κ.λ.π.), ὡς καὶ ὅλας τὰς «χρηματικὰς» ἐπενδύσεις ταύτης — π. χ. ἀγορὰς ἀξιογράφων, ἀγορὰς κτιρίων πρὸς στέγασιν δημοσίων ὑπηρεσιῶν κ.λ.π. —. Γενικώτερον δὲ ὅλας τὰς δαπάνας τοῦ Κράτους — ἢ ἐτέρας Δημοσίας Οἰκονομίας — αἱ ὁποῖαι προκαλοῦν αὐξήσιν τῶν περιουσιακῶν στοιχείων αὐτοῦ, ἤτοι αὐξήσιν τοῦ Ἐνεργητικοῦ τοῦ Ἴσολογισμοῦ τῆς Κρατικῆς Περιουσίας, ἢ μείωσιν τοῦ Παθητικοῦ τοῦ ἐν λόγῳ Ἴσολογισμοῦ (ὡς εἶναι αἱ δαπάναι δι' ἀπόσβεσιν τοῦ Δημοσίου Χρέους).

Εἰς τὸ ἕτερον σκέλος αὐτοῦ, ὁ Προϋπολογισμὸς Κεφαλαίου περιλαμβάνει τὰ ἔσοδα διὰ τῶν ὁποίων καλύπτονται αἱ ἀνωτέρω δαπάναι. Ταῦτα εἶναι: α) τὸ ἐνδεχομένως ὑφιστάμενον περίσσευμα τοῦ Προϋπολογισμοῦ Ἐκμεταλλεύσεως, β) τὰ ἔσοδα ἐκ δωρεῶν τρίτων πρὸς τὸ Κράτος, γ) τὰ ἔσοδα ἐκ τῆς ἐκποιήσεως περιουσιακῶν στοιχείων τοῦ Κράτους — ἢ ἄλλης Δημοσίας Οἰκονομίας, εἰς τὴν ὁποίαν ἀναφέρεται ὁ Προϋπολογισμὸς Κεφαλαίου —, δ) τὰ ἔσοδα ἐκ χρεωλυσιῶν δανείων χορηγηθέντων κατὰ τὸ παρελθὸν ὑπὸ τοῦ Κράτους, καὶ ε) καὶ κυριώτερον, τὰ ἔσοδα ἐκ τῆς συνάψεως ὑπ' αὐτοῦ δανείων.

Εἰς τὰ ἔσοδα τοῦ Προϋπολογισμοῦ Κεφαλαίου, καὶ ἐπομένως εἰς τὰς πηγὰς χρηματοδοτήσεως τῶν δαπανῶν τοῦ προϋπολογισμοῦ τούτου, καὶ δὴ τῶν δαπανῶν δι' ἐπενδύσεις, θὰ πρέπει νὰ περιληφθοῦν καὶ τὰ ἀποθεματικὰ ἀποσβέσεως παγίων περιουσιακῶν στοιχείων τοῦ Κράτους, τὰ προκύπτοντα ἐκ τῆς ἐγγραφῆς ἀντιστοίχων κονδυλίων εἰς τὸν Προϋπολογισμόν Ἐκμεταλλεύσεως — δαπάναι δι' ἀποσβέσεις. Ἀκόμη δὲ θὰ πρέπει, κατὰ τινὰς συγγραφεῖς, προκειμένου περὶ τῆς Δημοσίας Οἰκονομίας τοῦ Κράτους νὰ περιληφθοῦν εἰς τὸν Προϋπολογισμόν Κεφαλαίου, ἀντὶ νὰ ἐμφανισθοῦν εἰς τὸν Προϋπολογισμόν Ἐκμεταλλεύσεως, καὶ τὰ ἔσοδα τὰ εἰσπρατιτόμενα ἐκ τοῦ φόρου κληρονομιῶν, δοθέντος ὅτι ταῦτα ἀποτελοῦν μέρος τῶν ἰδιωτικῶν περιουσιῶν, τὸ ὁποῖον μετεβιβάσθη εἰς τὸ Κράτος καὶ κατέστη οὕτω Κρατικὴ Περιουσία.

Ἐκ τῆς γενομένης ἀνωτέρω ἀναλύσεως τοῦ σκέλους τῶν ἐσόδων τοῦ Προϋπολογισμοῦ Κεφαλαίου προκύπτει ὅτι ἡ πραγματοποίησις ὠρισμένων ἐκ τῶν ἐσόδων αὐτοῦ ἀσκεῖ μειωτικὴν ἐπίδρασιν ἐπὶ τοῦ Ἑνεργητικοῦ τοῦ Ἱσολογισμοῦ τῆς Κρατικῆς Περιουσίας (ἐκποίησις κρατικῶν κτημάτων, ἀνάλωσις εἰσπραχθέντων ὑπὸ τοῦ Κράτους Χρεωλυσίων) ἢ αὐξητικὴν ἐπίδρασιν ἐπὶ τοῦ Παθητικοῦ (Σύναψις Χρεῶν). Ἐπίσης ἐκ τῆς ἀνωτέρω γενομένης ἀναλύσεως τῶν Προϋπολογισμῶν Ἐκμεταλλεύσεως καὶ Κεφαλαίου προκύπτει, ὅτι **ὕφίσταται εἰς ὄργανικὸν δεσμὸν μεταξὺ αὐτῶν**. Ὁ ὄργανικὸς οὗτος δεσμὸς συνίσταται πρῶτον εἰς τὸ ὅτι ὁ Προϋπολογισμὸς Ἐκμεταλλεύσεως βαρύνεται μὲ τὰς δαπάνας διὰ τόκους τῶν δανείων, τὰ ὁποῖα συνήφθησαν πρὸς χρηματοδότησιν τῶν δαπανῶν κεφαλαίου, δηλ. τῶν δαπανῶν τοῦ Προϋπολογισμοῦ Κεφαλαίου, ἀκόμη δὲ καὶ μὲ τὰ ποσὰ δι' ἀποσβέσεις τῶν διὰ τῶν δαπανῶν αὐτῶν δημιουργηθέντων παγίων περιουσιακῶν στοιχείων τοῦ Κράτους, ἤτοι τῶν δημοσίων ἐπενδύσεων, ὡς καὶ τὰς δαπάνας ἐκμεταλλεύσεως τῶν ἐν λόγῳ ἐπενδύσεων. Ἐξ ἐτέρου ὁ Προϋπολογισμὸς Ἐκμεταλλεύσεως περιλαμβάνει, ὡς εἶδομεν, εἰς τὸ σκέλος τῶν ἐσόδων αὐτοῦ καὶ τὰ ἔσοδα ἐκ τῆς ἐκμεταλλεύσεως τῶν ἀνωτέρω ἐπενδύσεων, ἐφ' ὅσον αὐτὰ εἶναι ἀποδοτικά, καὶ ἐφ' ὅσον βεβαίως ἢ ἐκμετάλλευσις αὐτῶν γίνεται ἀπ' εὐθείας ὑπὸ τοῦ Κράτους—ἐὰν πρόκειται περὶ τῆς Δημοσίας Οἰκονομίας τοῦ Κράτους. Ἐκτὸς τούτου, ἡ μεταξὺ τῶν δύο προϋπολογισμῶν συνάρτησις συνίσταται εἰς τὸ ὅτι εἰς τὸ σκέλος τῶν ἐσόδων τοῦ Προϋπολογισμοῦ Κεφαλαίου ἐμφανίζεται ὡς εἶδομεν ἀνωτέρω τὸ ἐνδεχομένως προκύπτον περίσσευμα τοῦ Προϋπολογισμοῦ Ἐκμεταλλεύσεως, διατιθέμενον ὁμοῦ μετὰ ἄλλων ἐσόδων τοῦ Προϋπολογισμοῦ Κεφαλαίου διὰ τὴν χρηματοδότησιν τῶν εἰς τὸν προϋπολογισμὸν τοῦτον ἐμφανιζομένων δαπανῶν διὰ δημοσίας ἐπενδύσεις.

Λόγῳ τῆς ὑφισταμένης ταύτης συναρτήσεως μεταξὺ τοῦ Προϋπολογισμοῦ Ἐκμεταλλεύσεως καὶ τοῦ Προϋπολογισμοῦ Κεφαλαίου καὶ λόγῳ τοῦ διαφόρου περιεχομένου ἐκάστου ἐξ αὐτῶν, ἡ κατάρτισις ἰδιαίτερου προϋπολογισμοῦ ἐκμεταλλεύσεως καὶ προϋπολογισμοῦ κεφαλαίου διὰ τὴν αὐτὴν Δημοσίαν Οἰκονομίαν δὲν ἀποτελεῖ ἐν τελικῇ ἀναλύσει καταστρατήγησιν τῆς ἀρχῆς τοῦ Ἐνιαίου Προϋπολογισμοῦ. Διότι κατ' οὐσίαν πρόκειται περὶ ἐνὸς προϋπολογισμοῦ κενωρισμένου εἰς δύο μέρη, τοῦ πρώτου περιλαμβάνοντος τὰς δαπάνας διὰ τὴν λειτουργίαν τοῦ Κρατικοῦ Μηχανισμοῦ καὶ τῶν κρατικῶν ἐπιχειρήσεων, καὶ τοῦ δευτέρου τὰς δαπάνας Κεφαλαίου τῆς Δημοσίας Οἰκονομίας τοῦ Κράτους—ἢ ἄλλης Δημοσίας Οἰκονομίας. Διὰ τῆς διασπάσεως δὲ ταύτης εἰς δύο μέρη, ἐνῶ δὲν παραβλάπεται ἡ ἀναγκαία διὰ τὸν δημόσιον προϋπολογισμὸν σαφήνεια, ἐπιτυγχάνεται ἡ πιστὴ ἀπεικόνισις τῆς δημοσιονομικῆς διαχειρίσεως καὶ εὐχεραίνεται σημαντικῶς, ὡς καὶ ἀνωτέρω ἐσημειώθη, ἡ ἐξακριβωσις τῆς καταστάσεως τοῦ Κρατικοῦ Προϋπολογισμοῦ ἐν συνόλῳ λαμβανομένου ἀπὸ ἀπόψεως ἰσορροπίας, ἐὰν δηλ. εἶναι οὗτος φυσιολογικῶς ἰσοσκελισμένος ἢ εἶναι

ἐλλειμματικὸς ἢ ἀντιθέτως παρουσιάζει περίσσευμα. Πράγματι, ὅταν δὲν λαμβάνῃ χώραν ὁ ἀνωτέρω διαχωρισμός, ὅταν συνεπῶς ἀναμιγνύονται τὰ ἔσοδα τὰ ὁποῖα ἀποτελοῦν εἰσόδημα τοῦ Κράτους μετὰ τῶν ἔσόδων ἐκ δανείων καὶ ἐξ ἄλλων παρομοίων πηγῶν, καὶ ὅταν δὲν διαστέλλονται αἱ τρέχουσαι δαπάναι πρὸς τὰς δαπάνας κεφαλαίου, τότε ἀποβαίνει δυσχερὴς ἡ διαπίστωσις τῆς καταστάσεως τὴν ὁποίαν παρουσιάζει ἡ δημοσιονομικὴ διαχείρισις, ἐὰν δηλ. εἶναι αὕτη ἐλλειμματικὴ ἢ περισσευματικὴ, καὶ ὁ ὑπολογισμὸς τοῦ πράγματι ὑφισταμένου ἐλλείμματος ἢ περισσεύματος. Ἐκτὸς τούτου, διὰ τῆς διασπάσεως τοῦ συνολικοῦ προϋπολογισμοῦ εἰς προϋπολογισμὸν ἐκμεταλλεύσεως καὶ προϋπολογισμὸν κεφαλαίου προωθείται ἡ ὀρθολογικότης τῶν Δημοσίων Οἰκονομιῶν, διότι εὐχεραίνεται ἡ ἔτησία ἀπόσβεσις τῶν παγίων ἐγκαταστάσεων τοῦ Δημοσίου καὶ ὁ ὑπολογισμὸς τοῦ συνολικοῦ ἔτησιου κόστους τῶν ὑπὸ τῶν διαφόρων δημοσίων ἐπιχειρήσεων παρεχομένων ὑπηρεσιῶν καὶ συνεπῶς ὁ βαθμὸς τῆς ὀρθολογικότητος αὐτῶν καὶ τὸ ὕψος τῆς ἀποδοτικότητός των.

Ἡ κατάρτις ἰδιαιτέρων προϋπολογισμῶν ἐκμεταλλεύσεως καὶ κεφαλαίου ἔχει τύχει μικρᾶς μόνον ἐφαρμογῆς μέχρι τοῦδε εἰς τὴν πράξιν. Προϋπολογισμὸν Κεφαλαίου συναντῶμεν σήμερον μόνον εἰς Δανίαν, ὅπου καταρτίζεται ἀπὸ τοῦ 1927 διὰ τὴν Δημοσίαν Οἰκονομίαν τοῦ Κράτους τοιοῦτος προϋπολογισμὸς παραλλήλως πρὸς τὸν Προϋπολογισμὸν Ἐκμεταλλεύσεως. Ἐπίσης καταρτίζεται ἰδιαίτερος προϋπολογισμὸς κεφαλαίου καὶ ὑπὸ τῶν Δήμων ὠρισμένων Ἀμερικανικῶν Πόλεων, εἶχε δὲ καταρτισθῆ κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ πολέμου ἐπὶ τι χρονικὸν διάστημα καὶ ὑπὸ τῆς Κεντρικῆς Κυβερνήσεως τῶν Η.Π.Α. Ἐπίσης παρ' ἡμῖν καταρτίζεται ἀπὸ τινῶν ἔτων «Προϋπολογισμὸς Δημοσίων Ἐπενδύσεων», οὗτος ὅμως ἀποτελεῖ ἀκόμη ὑποτυπώδη μορφήν προϋπολογισμοῦ κεφαλαίου, διότι ἔχει ἐν μόνον σκέλος, τὸ σκέλος τῶν δαπανῶν, εἰς τὸ ὁποῖον δὲν ἐμφανίζονται ὅλαι αἱ δαπάναι κεφαλαίου ἐκ τῶν ὁποίων κατὰ τὰ ἀνωτέρω ἐκτεθέντα ἀποτελεῖται ὁ Προϋπολογισμὸς Κεφαλαίου, ἀλλὰ μόνον αἱ δαπάναι δημοσίων ἐπενδύσεων παγίου κεφαλαίου.

ββ) Τακτικὸς καὶ Ἑκτακτος Προϋπολογισμὸς.

Ἡ διάκρισις τοῦ προϋπολογισμοῦ τοῦ Κράτους—ἢ ἄλλης Δημοσίας Οἰκονομίας—εἰς τακτικὸν καὶ ἑκτακτον στηρίζεται κυρίως εἰς τὴν διάκρισιν τῶν δημοσίων δαπανῶν εἰς τακτικὰς καὶ ἑκτάκτους δαπάνας καὶ τῶν δημοσίων ἔσόδων εἰς τακτικὰ καὶ ἑκτακτὰ ἔσοδα.

Ἡ ἀνωτέρω διάκρισις καὶ εἰς σημαντικὰς δυσχερείας προσκρούει ἐν τῇ πράξει καὶ σημαντικὰ μειονεκτήματα παρουσιάζει. Αἱ πρακτικαὶ δυσχέρειαι ἀναφέρονται κυρίως εἰς τὴν ἐξεύρεσιν τῶν καταλλήλων κριτηρίων εἰς τὰ ὁποῖα θὰ στηριχθῆ ὁ ἀνωτέρω διαχωρισμός. Τὰ δὲ μειονεκτήματα συνίστανται εἰς τὰς δυσμενεῖς συνεπειάς, τὰς ὁποίας ἔχει ὑπὸ τὴν ἔποψιν τῆς

ορθολογικότητος τῆς Δημοσίας Οικονομίας ἢ διάσπασις τοῦ προϋπολογισμοῦ αὐτῆς εἰς τακτικὸν περιλαμβάνοντα τὰς τακτικὰς δαπάνας καὶ ἕκτακτον περιέχοντα τὰς ἐκτάκτους.

Ὡς προκύπτει ἐκ τῆς γενομένης εἰς τὸ κεφάλαιον 2 τοῦ Τμήματος περὶ Δημοσίων Δαπανῶν ἀναλύσεως τῶν κριτηρίων διαχωρισμοῦ τῶν δημοσίων δαπανῶν εἰς τακτικὰς καὶ ἐκτάκτους, ὁ ἕκτακτος προϋπολογισμὸς εἶναι δυνατὸν νὰ περιλαμβάνῃ εἰς χώρας αἱ ὁποῖαι δὲν καταρτίζουσιν ἰδιαίτερον προϋπολογισμὸν κεφαλαίου, πάσας τὰς δαπάνας τοῦ προϋπολογισμοῦ τούτου. Συνήθως ὁμοῦ περιλαμβάνει οὗτος ἐκτάκτους στρατιωτικὰς δαπάνας, ὁ καταρτιζόμενος δηλ. ἕκτακτος προϋπολογισμὸς εἶναι προϋπολογισμὸς στρατιωτικῶν δαπανῶν. Εἰς τὸ σκέλος τῶν ἐσόδων αὐτοῦ ὁ ἕκτακτος προϋπολογισμὸς περιλαμβάνει τὸ ἐνδεχομένως ὑφιστάμενον πλεόνασμα τοῦ τακτικοῦ προϋπολογισμοῦ καὶ ἕκτακτα ἔσοδα, τὰ ὁποῖα συνήθως εἶναι κυρίως ἔσοδα ἐκ συνάψεως δανείων.

γγ) Κύριος Προϋπολογισμὸς καὶ Προσηρητημένοι Προϋπολογισμοὶ—(Annexed budgets—Budgets—annexes).

Ἡ κατάρτισις ἰδικῶν προϋπολογισμῶν προσηρητημένων εἰς τὸν κύριον Προϋπολογισμὸν εἶναι ἡ συνηθεστέρα ἐν τῇ πράξει περίπτωσις παραβίασεως τῆς ἀρχῆς τοῦ ἐνιαίου τοῦ προϋπολογισμοῦ. Διότι ἡ κατάρτισις προϋπολογισμῶν κεφαλαίου καὶ ἐκμεταλλεύσεως ἐλαχίστης ἔχει τύχει, ὡς εἶδομεν ἄνωτέρω, μέχρι τοῦδε ἐφαρμογῆς, ἕκτακτοι δὲ προϋπολογισμοὶ ἐμφανίζονται συνήθως εἰς πολεμικὰς μόνον περιόδους· ἐνῶ οἱ προσηρητημένοι προϋπολογισμοὶ καταρτίζονται εἰς πλείστας χώρας καὶ ἀποτελοῦν μόνιμον κατάστασιν. Οἱ προσηρητημένοι προϋπολογισμοὶ δὲν εἶναι ἀποκεχωρισμένοι ἀπὸ τὸν κύριον προϋπολογισμὸν—ὡς εἶναι ἀποκεχωρισμένος ὁ ἕκτακτος προϋπολογισμὸς ἀπὸ τὸν τακτικὸν—ἀλλ' εἶναι ὡς καὶ τὸ ὄνομα αὐτῶν δεικνύει προσηρητημένοι εἰς αὐτόν, ἀποτελοῦν δηλαδὴ παραρτήματα αὐτοῦ. Τελοῦν οὗτοι εἰς συνάρτησιν μὲ τὸν κύριον προϋπολογισμὸν, καθόσον τὰ πλεονάσματα αὐτῶν μεταφέρονται εἰς τὸν κύριον προϋπολογισμὸν ἐμφανιζόμενα ὡς ἔσοδα αὐτοῦ. Ἡ, καὶ ἀντιθέτως, ἐν μέρος τῶν δαπανῶν τοῦ κυρίου προϋπολογισμοῦ ἀποτελοῦν δαπάνας δι' ἐπιχορηγήσεις πρὸς τὰς Δημοσίας Ὑπηρεσίας εἰς τὰς ὁποίας ἀναφέρονται οἱ κατ' ἰδίαν προσηρητημένοι προϋπολογισμοὶ τῶν ἐπιχορηγήσεων τούτων ἐμφανιζομένων ὡς ἐσόδων τῶν προσηρητημένων προϋπολογισμῶν.

β) Καθαρὸς καὶ Ἀκαθάριστος Προϋπολογισμὸς.

Ὁ ἀκαθάριστος προϋπολογισμὸς—brutto budget—ἀνταποκρίνεται εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς πληρότητος, περιλαμβάνει δὲ ὅλας καὶ εἰς ὅλην αὐτῶν τὴν ἕκτασιν τὰς δαπάνας καὶ ὅλα τὰ ἔσοδα τῆς Δημοσίας Οικονομίας εἰς τὴν ὁποίαν οὗτος ἀναφέρεται. Συνεπῶς περιέχονται εἰς αὐτόν καὶ τὰ ἔσοδα ἐκ-

μεταλλεύσεως τῶν δημοσίων ἐπιχειρήσεων, ἐφ' ὅσον αὐταὶ δὲν ἔχουν ἴδιον προϋπολογισμόν, ὡς καὶ τὰ ἔξοδα βεβαιώσεως καὶ εἰσπράξεως τῶν φόρων τελῶν καὶ δικαιωμάτων τῆς περὶ ἧς πρόκειται Δημοσίας Οἰκονομίας.

Ἀντιθέτως ὁ καθαρὸς Προϋπολογισμὸς—netto budget—περιλαμβάνει τὰ καθαρὰ δημόσια ἔσοδα καὶ τὰς καθαρὰς δημοσίας δαπάνας. Τοῦτο σημαίνει ὅτι τὰ κατ' ἴδιαν δημόσια ἔσοδα δὲν ἐμφανίζονται εἰς αὐτὸν εἰς ὅλην αὐτῶν τὴν ἔκτασιν, ἀλλὰ μειωμένα κατ' τὸ ποσὸν τῶν δαπανῶν, αἱ ὁποῖαι ἐγένοντο διὰ τὰ πραγματοποιηθῶν ταῦτα (δαπάναι βεβαιώσεως καὶ εἰσπράξεως τῶν φόρων, ἔξοδα λειτουργίας δημοσίων ἐπιχειρήσεων, ἀποσβέσεις τῶν παγίων ἐγκαταστάσεων τούτων κ.λ.π.).

Ἐπίσης καὶ ὅσον ἀφορᾷ εἰς ὠρισμένας δημοσίας καὶ δὴ κρατικὰς δαπάνας, μετὰ τῶν ὁποίων συνδέονται στενωῶς ὠρισμένα δημόσια ἔσοδα μερικῶς καλύπτοντα ταύτας, αὐταὶ δὲν ἐμφανίζονται εἰς τὸν καθαρὸν προϋπολογισμόν καθ' ὅλην αὐτῶν τὴν ἔκτασιν, ἀλλὰ μειωμένα κατὰ τὸ ποσὸν τῶν ἐν λόγῳ ἐσόδων. Π. χ. εἰς τὸν καθαρὸν προϋπολογισμόν ἐμφανίζονται αἱ καθαροὶ δαπάναι δι' ἀπονομὴν δικαιοσύνης, ἐκεῖναι δηλ. αἱ ὁποῖαι προκύπτουν μετὰ τὴν ἔκπτωσιν ἐκ τῶν συνολικῶς γενομένων πρὸς τὸν ἀνωτέρω σκοπὸν κρατικῶν δαπανῶν τῶν ἐσόδων ἐκ τελῶν ποινικῆς καὶ πολιτικῆς διαδικασίας ἢ καὶ ἄλλων παρεμφερῶν ἐσόδων.

Ὁ θεσμὸς τοῦ καθαρῶ προϋπολογισμοῦ ἴσχυεν εἰς παλαιότερας ἐποχάς, ὅτε αἱ κρατικαὶ δραστηριότητες ἠσκούντο κατὰ τὸ μεγαλύτερον αὐτῶν μέρος ὑπὸ τοπικῶν ὀργάνων καὶ ἐχρηματοδοτοῦντο διὰ τοπικῶν εἰσφορῶν, τὰς ὁποίας μάλιστα εἰσέπραττον αὐτὰ ταῦτα τὰ ὄργανα τὰ ἐνασκούντα κατὰ περιφερείας τὰς ἀνωτέρω δραστηριότητας. Τὸ σύστημα τοῦτο εἶχεν ὡς συνέπειαν ὅτι εἰς τὴν Κεντρικὴν Διοίκησιν διεβιβάζοντο πρὸς κάλυψιν τῶν γενικῶν ἀναγκῶν τοῦ Κράτους (π. χ. πρὸς κάλυψιν τῶν δαπανῶν Ἐθνικῆς Ἀμύνης) μόνον τὰ εἰς ἐκάστην περιοχὴν ἐπιτυγχανόμενα πλεονάσματα τῶν τοπικῶν εἰσφορῶν ὑπὲρ τὰς τοπικὰς δαπάνας—π. χ. δαπάνας διὰ τὴν ἀστυνομίαν, διὰ τὴν κατασκευὴν καὶ συντήρησιν ὁδῶν, διὰ τὴν ἐκπαίδευσιν κ.λ.π.—καὶ συνεπῶς μόνον τὰ ἐκ τῶν πλεονασμάτων τούτων ἔσοδα, δηλ. τὰ καθαρὰ ἔσοδα, ἐνεφανίζοντο εἰς τὸν Προϋπολογισμόν τοῦ Κράτους.

Ἀντιθέτως, εἰς τὴν σημερινὴν ἐποχὴν ἐμφανίζεται—μολοντί οὐχὶ πάντοτε ἀμιγῶς—ὁ θεσμὸς τοῦ ἀκαθαρίστου προϋπολογισμοῦ καθ' ὅσον ἀφορᾷ τοῦλάχιστον τὸ Κράτος. Διότι ὁ ἀκαθάριστος προϋπολογισμὸς κατοχυρῶνει περισσότερον τὸ δικαίωμα τοῦ Κοινοβουλίου πρὸς ἔλεγχον τῆς κατανομῆς τῶν κρατικῶν πόρων μεταξὺ τῶν δημοσίων ἀναγκῶν, καὶ συνεπῶς ἐξυπηρετεῖ καλλίτερον τὸν σκοπὸν τῆς ὀρθολογικότητος κατὰ τὴν διενέργειαν δημοσίων δαπανῶν καὶ κατὰ τὴν εἰσπραξιν δημοσίων ἐσόδων, ὅστις ἐπιδιώκεται διὰ τῆς καταρτίσεως καὶ τῆς κοινοβουλευτικῆς ἐγκρίσεως τοῦ Προϋπολογισμοῦ. Καὶ ἀκόμη διότι μόνον διὰ τῆς καταρτίσεως ἀκαθαρίστου προϋπολογισμοῦ δυνάμεθα νὰ διαπιστώσωμεν τὴν πραγματικὴν συνολικὴν οἰκονομικὴν ἐπιβάρυνσιν εἰς τὴν ὁποίαν ὑποβάλλονται αἱ

ιδιωτικαὶ οἰκονομίαι λόγῳ τῆς ὑπάρξεως Δημοσίων Οἰκονομιῶν καὶ νὰ συγκρίνωμεν τὸ συνολικὸν κόστος λειτουργίας τοῦ Κρατικοῦ Μηχανισμοῦ πρὸς τὰ ἐκ ταύτης προκύπτοντα ὀφέλη, δηλ. πρὸς τὴν ἀξίαν τῶν κρατικῶν παροχῶν. Καὶ τέλος, διότι μόνον διὰ τῆς καταρτίσεως ἀκαθαρῆστου προϋπολογισμοῦ δυνάμεθα νὰ ἐξακριβώσωμεν τὸν βαθμὸν ὀρθολογικότητος καὶ τὸ μέγεθος τῆς ἀποδοτικότητος —ἐφ' ὅσον ὑφίσταται τοιαύτη— τῶν δημοσίων ἐπιχειρήσεων.

γ) *Ἐτήσιος καὶ Πολυετῆς ἢ Κυκλικὸς Προϋπολογισμὸς.*

Κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὸν ἐτήσιον προϋπολογισμὸν, ὅστις ἀναφέρεται εἰς ἓν οἰκονομικὸν ἔτος, ὁ κυκλικὸς προϋπολογισμὸς ἀναφέρεται εἰς πλείονα ἔτη καλύπτοντα ὁλόκληρον τὸν «οἰκονομικὸν κύκλον».

Ἡ ἀνάγκη καιαρτίσεως κυκλικῶν προϋπολογισμῶν ἀνακύπτει διὰ τὴν Δημοσίαν Οἰκονομίαν τοῦ Κράτους, δημιουργεῖται δέ, πρῶτον ἐκ τοῦ γεγονότος ὅτι ἡ οἰκονομία αὕτη ὑφίσταται τὸν ἀντίκτυπον τῶν οἰκονομικῶν διακυμάνσεων, αἱ ὁποῖαι ἐπηρεάζουν τόσον τὴν ἀπόδοσιν τῶν φόρων, ὅσον καὶ τὸ ὕψος τῶν δημοσίων δαπανῶν καὶ δὴ ὠρισμένων κατηγοριῶν ἐξ αὐτῶν, ἥτοι τῶν δαπανῶν κοινωνικῆς προνοίας, δαπανῶν διὰ τὴν ἐπιχορήγησιν ἐπιχειρήσεων καὶ δαπανῶν διὰ τὴν κατασκευὴν δημοσίων ἔργων. Κατὰ τὰ ἔτη τῆς οἰκονομικῆς καταπτώσεως τὰ φορολογικὰ ἔσοδα σημειώνουν κάμψιν, ἐνῶ αἱ ἀνωτέρω δημόσιαι δαπάναι ὑφίστανται διόγκωσιν. Ἡ ἀντίθετος κίνησις ἀρχίζει σημειουμένη, ὅταν ἡ Οἰκονομία ἐξέρχεται ἐκ τῆς φάσεως τῆς καταπτώσεως, ἐπιτείνεται δέ ἡ κίνησις αὕτη ἐφ' ὅσον προσεγγίζομεν τὸ ἐπίπεδον τῆς πλήρους ἀπασχολήσεως τοῦ παραγωγικοῦ δυναμικοῦ.

Ἐκτὸς τούτου, ἡ Δημοσία Οἰκονομία τοῦ Κράτους δύναται καὶ ὀφείλει διὰ τοῦ προϋπολογισμοῦ αὐτῆς, δηλ. διὰ τῶν εἰς τὴν διάθεσιν αὐτῆς μέσων τὰ ὁποῖα ἀποτυποῦνται εἰς τὰς ἐγγραφὰς τὰς περιεχομένας εἰς τὸν κρατικὸν προϋπολογισμὸν, νὰ ἐπηρεάσῃ τὰς οἰκονομικὰς διακυμάνσεις μειώνουσα τὸ πλάτος αὐτῶν, ἐξασφαλίζουσα δηλ. εἰς τὴν χώραν μεγαλυτέραν οἰκονομικὴν σταθερότητα καὶ ὑψηλότερον ἐπίπεδον ἀπασχολήσεως.

Ὁ προϋπολογισμὸς ὅμως τοῦ Κράτους ὅταν ἐδράζεται ἐπὶ στενῆς χρονικῆς βάσεως, ἥτοι καταρτίζεται διὰ χρονικὸν διάστημα ἑνὸς μόνον ἔτους, οὔτε εἰς τὸν ἀντίκτυπον δύναται ν' ἀνθῆξῃ ὁ ὁποῖος δημιουργεῖται ἐπὶ τῶν ἐσόδων καὶ ἐξόδων αὐτοῦ ἐκ τῶν οἰκονομικῶν διακυμάνσεων, χωρὶς νὰ χάσῃ τὴν ἰσορροπίαν του, οὔτε εἰς τὴν ἀνάγκην ἐνεργητικῆς ἀντιμετωπίσεως τῶν οἰκονομικῶν διακυμάνσεων δύναται ἐπαρκῶς νὰ ἀνταποκριθῆ. Μόνον εἰς τὸ εὐρὺ πλαίσιον ἑνὸς πολυετοῦς προϋπολογισμοῦ εἶναι δυνατὸν ν' ἀντιμετωπισθοῦν ἀποτελεσματικῶς ἡ πτώσις τῶν φορολογικῶν ἐσόδων καὶ ἡ αὐξήσις τῶν δημοσίων δαπανῶν, αἱ ὁποῖαι λαμβάνουν χώραν κατὰ τὴν περιόδον τῆς οἰκονομικῆς ὑφέσεως καὶ νὰ ἐξουδετερωθοῦν αὐταὶ διὰ τῆς αὐξήσεως τῶν φορολογικῶν ἐσόδων καὶ μειώσεως τῶν δημοσίων δαπανῶν, αἱ

όποια ἐπακολουθοῦν κατὰ τὰ ἔτη τῆς οἰκονομικῆς ἀνόδου. Καὶ μόνον δι' ἐνὸς μακροετοῦς προϋπολογισμοῦ εἶναι δυνατόν ν' ἀσκηθῆ ἔπιτυχῶς αὐτόνομος δημοσιονομικὴ πολιτικὴ ἐπὶ τῶν οἰκονομικῶν διακυμάνσεων, νὰ καταστρωθῆ δηλ. καὶ ἐφαρμοσθῆ μακροχρόνιον πρόγραμμα ἐπηρεασμοῦ τοῦ οἰκονομικοῦ κύκλου.

Ὑπὸ τὸ σύστημα τοῦ κυκλικοῦ προϋπολογισμοῦ δὲν καταργοῦνται κυρίως εἰπεῖν οἱ ἐτήσιοι προϋπολογισμοί, ἀλλὰ καταργεῖται ἡ αὐτοτέλεια αὐτῶν. Ἡτοι ἀποκτοῦν οὗτοι μίαν χρονικὴν ἐνότητα, δημιουργεῖται εἰς ὄργανικὸς σύνδεσμος μεταξὺ αὐτῶν, διὰ τοῦ ὁποίου καθίστανται ὑπὸ ἔποψιν χρόνου τμήματα τοῦ κυκλικοῦ προϋπολογισμοῦ. Πρὸς καλλιτέραν κατανόησιν τῆς οὐσίας τοῦ κυκλικοῦ προϋπολογισμοῦ θὰ ἠδύνατο νὰ λεχθῆ ὅτι οὗτος ἀποτελεῖ μίαν χρονικὴν ἄλυσιν πολλῶν ἐτησίων προϋπολογισμῶν. Κατ' ἀκολουθίαν τούτου, ἡ ἀναγκαία εἰς τὸν προϋπολογισμὸν τοῦ Κράτους ἰσορροπία δὲν ἀναφέρεται εἰς τὰ κατ' ἴδιαν ἔτη ἐκ τῶν ὁποίων συνίσταται ὁ οἰκονομικὸς κύκλος, ἀλλ' εἰς τὴν χρονικὴν περίοδον, ὡς σύνολον λαμβανομένην, εἰς τὴν ὁποίαν ἐκτείνεται οὗτος. Συνεπῶς ὑπὸ τὸ σύστημα τοῦ κυκλικοῦ προϋπολογισμοῦ ἡ δημοσιονομικὴ ἰσορροπία πραγματοποιεῖται διὰ τῆς ἐξισώσεως τῶν ἐσόδων τὰ ὁποῖα συνολικῶς εἰσπράχθησαν κατὰ τὰ ἔτη εἰς τὰ ὁποῖα ἐκτείνεται ὁ οἰκονομικὸς κύκλος πρὸς τὰ συνολικὰ ἔξοδα τὰ γενόμενα κατὰ τὰ ἔτη ταῦτα. Μὲ ἄλλους λόγους ἐπέρχεται μακροχρόνιος ἐξίσωσις ἐσόδων πρὸς ἔξοδα, διὰ τῆς χρησιμοποίησεως τῶν δημιουργηθέντων κατὰ τὴν περίοδον τῆς οἰκονομικῆς ἀνόδου πλεονασμάτων πρὸς κάλυψιν τῶν ἐλλειμμάτων τὰ ὁποῖα προέκυψαν κατὰ τὴν περίοδον τῆς οἰκονομικῆς καταπτώσεως· ἢ διὰ τῆς ἐξοφλήσεως τῶν χρεῶν τὰ ὁποῖα συνήφθησαν πρὸς κάλυψιν τῶν ἐλλειμμάτων τῶν ἐτῶν τῆς καταπτώσεως διὰ τῶν περισσευμάτων τῶν ἐπιτευχθέντων κατὰ τὴν περίοδον τῆς οἰκονομικῆς ἀνόδου. Τὸ γεγονός τοῦτο δημιουργεῖ ἀκριβῶς τὸν σύνδεσμον μεταξὺ τῶν κατ' ἕκαστον ἐτησίων προϋπολογισμῶν περὶ τοῦ ὁποίου ἐγένετο λόγος ἀνωτέρω, ἥτοι τὴν χρονικὴν ἐνότητα αὐτῶν.

Τὸ σύστημα τοῦ κυκλικοῦ προϋπολογισμοῦ δὲν ἔχει τύχει εὐρείας ἐφαρμογῆς εἰς τὴν διεθνή δημοσιονομικὴν πράξιν. Ἐφαρμόσθη τοῦτο μέχρι τοῦδε, καὶ δὴ κατὰ τὴν προπολεμικὴν περίοδον, μόνον εἰς Σουηδίαν, Βέλγιον καὶ Φινλανδίαν, ἢ ἐφαρμογὴ του δὲ καὶ εἰς τὰς ὀλίγας αὐτὰς χώρας ἐσημείωσε περιορισμένην μόνον ἐπιτυχίαν.

δ) Διοικητικὸς καὶ Ταμειακὸς Προϋπολογισμὸς.

Εἰς τὴν διεθνή δημοσιονομικὴν πράξιν συναντῶνται δύο, διαφορετικά, συστήματα καταρτίσεως προϋπολογισμοῦ: Τὸ λεγόμενον γαλλικὸν σύστημα καὶ τὸ λεγόμενον ἀγγλικὸν σύστημα. Κατὰ τὸ γαλλικὸν σύστημα τὸ οἰκονομικὸν ἔτος δὲν συμπίπτει μὲ τὴν οἰκονομικὴν χρῆσιν ⁽¹⁾, ἀλλ' ἡ οἰ-

1. Οἰκονομικὴ χρῆσις εἶναι ἡ χρονικὴ ἐνότης ἢ ἄλλως τὸ χρονικὸν διάστημα

οικονομική χρῆσις συνεχίζεται ὠρισμένους μῆνας — συνήθως 6 ἕως 8 μῆνας — μετὰ τὴν λῆξιν τοῦ οἰκονομικοῦ ἔτους. Ἡ τοιαύτη χρονικὴ ἐπέκτασις καθίσταται ἀναγκαία ἐκ τοῦ λόγου ὅτι συμβαίνει πολλάκις, ἂν ὄχι πάντοτε, εἰς τὴν προᾶξιν νὰ μὴν ἔχουν εἰσπραχθῆ ἕξ ὀλοκλήρου μέχρι τέλους ὠρισμένου οἰκονομικοῦ ἔτους τὰ κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο «βεβαιωθέντα» (1) φορολογικὰ ἢ ἄλλα δημόσια ἔσοδα ἢ — καὶ — νὰ μὴν ἔχουν πληρωθῆ μέχρι τέλους τοῦ ἔτους αἱ κατὰ τὴν διάρκειαν τούτου «ἀναληφθεῖσαι» δημόσια δαπάναι. Διὰ τὸν λόγον αὐτὸν κατὰ τὸ γαλλικὸν σύστημα ἡ οἰκονομικὴ χρῆσις παρατείνεται ἐπὶ τινὰς μῆνας, τὰ κατὰ τὴν διάρκειαν δὲ τῆς παρατάσεως ταύτης εἰσπραττόμενα ἔσοδα ἢ αἱ κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς παρατάσεως πληρωνόμενα δημόσια δαπάναι θεωροῦνται λογιστικῶς ὅτι εἰσπραχθῆσαν ἢ ἐπληρώθησαν κατὰ τὸ ἔτος εἰς τὸ ὅποιον νομικῶς ἀνήκουν, δηλ. κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ ὁποίου ἐγένετο ἡ βεβαίωσις τῶν ἐσόδων καὶ ἡ ἀνάληψις τῶν δαπανῶν. Συνεπῶς, κατὰ τὸ γαλλικὸν σύστημα ὁ προϋπολογισμὸς ἐκάστου οἰκονομικοῦ ἔτους δὲν περιλαμβάνει μόνον τὰ κατὰ τὴν διάρκειαν αὐτοῦ εἰσπραχθέντα ἔσοδα καὶ τὰς πληρωθείσας δαπάνας, ἀλλὰ τὰ ἐντὸς τοῦ ἔτους βεβαιωθέντα ἔσοδα καὶ τὰς ἀναληφθείσας δαπάνας, ἔστω καὶ ἂν ἡ ἢ εἰσπραξις τῶν πρώτων ἐγένετο μετὰ τὴν λῆξιν τοῦ ἔτους κατὰ τὸ ὅποιον ἐβεβαιώθησαν καὶ ἡ πληρωμὴ τῶν δευτέρων ἐγένετο ὡσούτως μετὰ τὴν λῆξιν τοῦ ἔτους κατὰ τὸ ὅποιον ἀνελήφθησαν. Ὁ τοιοῦτος προϋπολογισμὸς καλεῖται *Διοικητικὸς Προϋπολογισμὸς*. Οὕτω, τὸ γαλλικὸν σύστημα στηρίζεται εἰς τὴν νομικὴν προσοικειότητα τῶν κατ' ἰδίαν δημοσίων ἐσόδων καὶ δημοσίων δαπανῶν, δηλ. διὰ τὴν ἔνταξιν εἰς ὠρισμένον ἔτος τῶν δημοσίων ἐσόδων καὶ τῶν δημοσίων δαπανῶν ἐξετάζεται ὑπὸ τὸ σύστημα αὐτὸ εἰς ποῖον ἔτος ἀνήκουν νομικῶς τὰ κατ' ἰδίαν ἔσοδα καὶ ἔξοδα. Ἀνήκει δὲ νομικῶς ἕκαστον δημοσίον ἔσοδον καὶ ἕκαστη δημοσία δαπάνη εἰς τὸ ἔτος κατὰ τὸ ὅποιον ἐβεβαιώθη τὸ ἔσοδον ἢ ἀνελήφθη ἡ δαπάνη.

Ἄλλως ἔχουν τὰ πράγματα κατὰ τὸ *ἀγγλικὸν σύστημα*. Τὸ σύστημα τοῦτο ἀντὶ νὰ στηρίζεται ὡς τὸ γαλλικὸν εἰς τὴν νομικὴν προσοικειότητα ἐσόδων καὶ ἐξόδων ἔχει ὡς ἀφετηρίαν τὸ ταμεῖον. Κατὰ τὸ σύστημα δηλαδὴ τοῦτο εἰς τὸν προϋπολογισμὸν ἐκάστου ἔτους ἐμφανίζονται κατὰ τὸ τέλος τοῦ ἔτους τούτου μόνον τὰ μέχρι τῆς λήξεως αὐτοῦ εἰσπραχθέντα δημόσια ἔσοδα, ἔστω καὶ ἂν ἐβεβαιώθησαν ταῦτα εἰς προηγούμενον ἔτος, καὶ μόνον αἱ μέχρι τέλους τοῦ ἔτους πληρωθεῖσαι δημόσια δαπάναι, ἔστω ἂν εἶχον αὐταὶ ἀναληφθῆ εἰς προηγούμενον ἔτος. Συνεπῶς κατὰ τὸ *ἀγγλι-*

εἰς τὴν ὁποίαν ἢ εἰς τὸ ὅποιον ἐκτείνονται αἱ συνολικαὶ ἀπαιτήσεις καὶ ὑποχρεώσεις τοῦ Κράτους ἢ ἄλλης Δημοσίας Οἰκονομίας.

1. Περὶ τῆς ἐννοίας τῶν ὄρων τούτων βλ. κατωτέρω κεφάλαιον περὶ τῆς ἐκτελέσεως τοῦ Δημοσίου Προϋπολογισμοῦ.

κὸν σύστημα τὸ οἰκονομικὸν ἔτος συμπίπτει μὲ τὴν οἰκονομικὴν χρῆσιν, ἢ οἰκονομικὴ χρῆσις εἶναι καὶ αὐτὴ δωδεκάμηνος λήγουσα τὴν 31ην Δεκεμβρίου ἐκάστου ἔτους, τὰ δὲ ἔσοδα τὰ ὁποῖα ἐββαιώθησαν κατὰ τὴν διάρκειαν ὠρισμένου ἔτους, ἀλλὰ δὲν εἶχον εἰσπραχθῆ μέχρι τέλους τοῦτου μεταφέρονται εἰς τὸ ἐπόμενον οἰκονομικὸν ἔτος—ἢ ὅπερ τὸ αὐτὸ εἰς τὴν ἐπομένην οἰκονομικὴν χρῆσιν. Ὡσαύτως αἱ κατὰ τὴν διάρκειαν ὠρισμένου οἰκονομικοῦ ἔτους ἀναληφθεῖσαι, ἀλλὰ μέχρι τῆς λήξεως αὐτοῦ μὴ πληρωθεῖσαι δημόσιαι δαπάναι μεταφέρονται εἰς τὸ ἐπόμενον οἰκονομικὸν ἔτος. Ὄταν ὁ δημόσιος προϋπολογισμὸς περιλαμβάνῃ μόνον εἰσπραχθέντα δημόσια ἔσοδα καὶ μόνον πληρωθείσας δημοσίας δαπάνας καλεῖται **Ταμειακὸς Προϋπολογισμὸς** (Cash Budget)⁽¹⁾. Ἐχομεν λοιπὸν μίαν τελευταίαν διάκρισιν τοῦ δημοσίου προϋπολογισμοῦ εἰς διοικητικὸν προϋπολογισμὸν, περιλαμβάνοντα βεβαιωθέντα ἔσοδα καὶ ἀναληφθείσας δαπάνας, καὶ ταμειακὸν προϋπολογισμὸν περιλαμβάνοντα εἰσπραχθέντα ἔσοδα καὶ πληρωθείσας δαπάνας.

Ὡς εἶναι εὐνόητον, ὁ ταμειακὸς προϋπολογισμὸς εἶναι ἰσοσκελῆς, ὁσάκις τὰ ἀπὸ τῆς ἐνάρξεως μέχρι τέλους ἑνὸς ἐκάστου οἰκονομικοῦ ἔτους εἰσπραχθέντα ἔσοδα ἐκ φόρων, ἐκ τῆς ἀσκήσεως ἐπιχειρήσεων καὶ ἐκ τῆς ἐκμεταλλεύσεως τῆς δημοσίας περιουσίας εἶναι ἴσα πρὸς τὰς κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ ἰδίου ἔτου πληρωθείσας δημοσίας δαπάνας. Τοῦτο δὲ ἀνεξαρτήτως τοῦ ἐὰν ἐν μέρος τῶν εἰσπραχθέντων κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ ἔτους ἔσοδων εἶχον βεβαιωθῆ εἰς προηγούμενα ἔτη, ἢ ἐν μέρος τῶν πληρωθεισῶν δαπανῶν εἶχον ἀναληφθῆ εἰς προηγούμενα ἔτη. Ὡς εἶναι ἐπίσης εὐνόητον, **τὸ ἀποτέλεσμα — ἔλλειμμα ἢ περίσσειμα — τοῦ ταμειακοῦ προϋπολογισμοῦ δεικνύει τὴν πληθωρικὴν ἢ ἀντιπληθωρικὴν ἐπίδρασιν τῆς δημοσιονομικῆς δραστηριότητος**, δηλ. τῆς φορολογίας καὶ τῶν δημοσίων δαπανῶν.

1. Τὸ σύστημα τοῦ ταμειακοῦ προϋπολογισμοῦ ἰσχύει ἀπὸ τινων ἔτων καὶ εἰς Ἑλλάδα.

ΕΝΝΟΙΑ ΤΟΥ ΙΣΟΖΥΓΙΟΥ ΤΟΥ ΔΗΜΟΣΙΟΥ ΠΡΟΫΠΟΛΟΓΙΣΜΟΥ

§ 1. Γενικά.

Εἰς Ἐκθέσιν τῆς Ἐπιτροπῆς Εὐρωπαϊκῆς Οἰκονομικῆς Συνεργασίας ἀναφέρεται ὅτι ἐκ τῶν ἀπαντήσεων τῶν συνεργαζομένων Εὐρωπαϊκῶν Χωρῶν, αἱ ὁποῖαι ὑπεβλήθησαν πρὸς τὴν Ἐπιτροπὴν ταύτην κατὰ τὸ ἔτος 1947 ἐπὶ τοῦ διατυπωθέντος ὑπ' αὐτῆς ἐρωτήματος περὶ τῶν προγραμματισθέντων παρ' ἐκάστης χώρας μέτρων πρὸς ἐπίτευξιν δημοσιονομικῆς σταθερότητος καὶ δημοσιονομικῆς ἰσορροπίας, προέκυψαν ἀνομοιογενεῖς καὶ βασικῶς ἀποκλίνουσαι ἀπ' ἀλλήλων ἀντιλήψεις ὡς πρὸς τὸ περιεχόμενον τῆς ἐννοίας τοῦ Ἴσοζυγίου τοῦ Προϋπολογισμοῦ, ὥστε νὰ δύναται, ὡς παρρηθεῖ ὁ Heipig, νὰ σχηματισθῇ ὁλόκληρος κατάλογος τῶν διαφόρων ἐννοιῶν τοῦ Ἴσοζυγίου.

Οὕτω εἰς τὴν ἀπάντησιν τὴν ὑποβληθεῖσαν ὑπὸ τῆς Αὐστριακῆς Κυβερνήσεως ἀναφέρεται ὅτι ἡ χώρα αὕτη ἔχει ἰσοσκελισμένον τὸν τακτικὸν προϋπολογισμόν τῆς, καὶ ὅτι τὸ ὑπάρχον ... ἔλλειμμα(!) προέρχεται ἐκ τῶν ἐξόδων κατοχῆς. Τὸ Βέλγιον ἀναφέρει ὅτι ἐκ τοῦ τακτικοῦ προϋπολογισμοῦ τοῦ ὑπάρχοντος ἀκόμη καὶ περισσεύματα, τὰ ὁποῖα μάλιστα θὰ ἠδύνατο νὰ ἐπαρκέσουν τοῦλάχιστον διὰ τὴν μερικὴν κάλυψιν τοῦ ..... ἐλλείμματος τοῦ προϋπολογισμοῦ Πολεμικῶν Βαρῶν. Ἡ Πορτογαλλία ἀναγγέλλει μεθ' ὑπερηφανείας εἰς τὴν Ἐκθεσίαν τῆς ὅτι ἀπὸ 20ετίας ἔχει ἰσοσκελισμένον Προϋπολογισμόν, τὰ... περισσεύματα τοῦ ὁποίου ἀρκοῦν ἀκόμη καὶ διὰ τὴν κάλυψιν τοῦ ... ἐλλείμματος τοῦ ἐκτάκτου Προϋπολογισμοῦ, κ. ο. κ.

Ἡ ὑφισταμένη αὕτη εἰς τὴν Δημοσιονομικὴν Πράξιν σύγχυσις ὡς πρὸς τὴν ἐννοίαν τοῦ Ἴσοζυγίου τοῦ Προϋπολογισμοῦ καθιστᾷ περισσότερον ἐπιτακτικὸν τὸ καθήκον τῆς διερευνήσεως, ὑπὸ τὸ φῶς τῆς δημοσιονομικῆς θεωρίας, τῆς ἐννοίας τοῦ Ἴσοζυγίου. Ἐκ τῆς τοιαύτης ἐρεύνης προκύπτει ἡ ἀνάγκη διακρίσεως τοῦ Ἴσοζυγίου τοῦ προϋπολογισμοῦ εἰς τὰ ἑξῆς εἶδη :

α) Εἰς φυσιολογικὸν καὶ τεχνητὸν Ἴσοζύγιον. β) Εἰς ἐτήσιον βραχυχρόνιον καὶ μακροχρόνιον Ἴσοζύγιον. γ) Εἰς Ἴσοζύγιον ἢ ἀνισοζύγιον ex post καὶ Ἴσοζύγιον ἢ ἀνισοζύγιον ex ante, καὶ δ) εἰς πραγματικὸν καὶ εἰκονικὸν Ἴσοζύγιον.

§ 2. Φυσιολογικὸν καὶ τεχνητὸν ἰσοζύγιον.

Ὁ Προϋπολογισμὸς τοῦ Κράτους εἶναι φυσιολογικῶς ἰσοσκελὴς ὅταν τὰ εἰς ὄρισμένην χρονικὴν περίοδον ἔσοδα αὐτοῦ ἐκ φορολογίας καὶ γενικώτερον τὰ ἔσοδα διὰ τῆς πραγματοποιήσεως τῶν ὁποίων δὲν ἐπῆλθε αὐξήσις τοῦ Παθητικοῦ ἢ μείωσις τοῦ Ἐνεργητικοῦ τοῦ Ἰσολογισμοῦ τῆς Κρατικῆς Περιουσίας ἰσοῦνται πρὸς τὰς κατὰ τὴν αὐτὴν περίοδον γενομένας ὑπὸ τοῦ Κράτους δαπάνας, διὰ τῆς διενεργείας τῶν ὁποίων δὲν ἐπῆλθε μείωσις τοῦ Παθητικοῦ τοῦ ἀνωτέρω Ἰσολογισμοῦ. Ἐλλειμματικὸς εἶναι ὁ Κρατικὸς Προϋπολογισμὸς, ὅταν τὰ συνολικὰ ἔσοδα αὐτοῦ, πλὴν τῶν ἐσόδων διὰ τῆς εἰσπράξεως τῶν ὁποίων αὐξάνει τὸ Παθητικὸν τοῦ Κρατικοῦ Ἰσολογισμοῦ ἢ μειοῦται τὸ Ἐνεργητικόν, ἤτοι πλὴν τῶν ἐσόδων ἐκ τῆς συνάψεως δανείων ἢ ἐκποιήσεως περιουσιακῶν στοιχείων τοῦ Κράτους, ὑπολείπονται τῶν συνολικῶν δαπανῶν αὐτοῦ, πλὴν τῶν δαπανῶν αἱ ὁποῖαι προκαλοῦν μείωσιν τοῦ Παθητικοῦ, ἤτοι τῶν δαπανῶν δι' ἀπόσβεσιν δημοσίου χρέους. Περισσευματικὸς δὲ εἶναι οὗτος, ὅταν τὰ μὴ ἐπηρεάζοντα τὸ Παθητικὸν ἢ τὸ Ἐνεργητικὸν κρατικὰ ἔσοδα ὑπερβαίνουν τὰς μὴ ἐπηρεαζούσας τὸ Παθητικὸν κρατικὰς δαπάνας.

Εἶδομεν ἀνωτέρω, ὅτι πρὸς διαπίστωσιν τῆς υπάρξεως ἐλλείμματος εἰς τὸν προϋπολογισμὸν δὲν ἀρκεῖ νὰ ἀντιπαραβάλωμεν τὸ σύνολον τῶν ἐσόδων αὐτοῦ πρὸς τὸ σύνολον τῶν κρατικῶν δαπανῶν, ἀλλὰ δεόν νὰ λάβωμεν ὑπ' ὄψιν μόνον τὰ ἔσοδα τὰ ὁποῖα ἀφήνουν ἀνεπηρέαστον τὸ Παθητικὸν τοῦ Κρατικοῦ Ἰσολογισμοῦ. Τοῦτο εἶναι εὐλόγον, καθόσον θὰ ἔσπευτο σημασίας ἢ συμπερίληψις κατὰ τὴν σύγκρισιν ἐσόδων πρὸς ἔξοδα τῶν ἐσόδων ἐκ δανείων ἢ ἐκ τῆς ἐκποιήσεως κρατικῆς περιουσίας. Διότι ὅταν συμπεριλάβωμεν καὶ τὰ ἔσοδα ταῦτα δὲν χρειάζεται νὰ ἐρευνήσωμεν ἐὰν ὁ προϋπολογισμὸς εἶναι ἰσοσκελὴς. Θὰ εἶναι οὗτος κατ' ἀνάγκην ἰσοσκελὴς, δοθέντος ὅτι συνάπτονται πιστώσεις ἢ ἐκποιοῦνται περιουσιακὰ στοιχεῖα τοῦ Κράτους, ἀκριβῶς ὅταν τὰ φορολογικὰ καὶ τὰ τούτοις ἑξομοιούμενα λοιπὰ δημόσια ἔσοδα δὲν ἔπαρκοῦν πρὸς κάλυψιν τῶν κρατικῶν δαπανῶν, ὅταν δηλ. ὑφίσταται ἔλλειμμα εἰς τὸν προϋπολογισμὸν πρὸς κάλυψιν τοῦ ὑφισταμένου ἐλλείμματος. Ὡσαύτως πρὸς διαπίστωσιν τῆς υπάρξεως περισσεύματος εἰς τὸν προϋπολογισμὸν θὰ πρέπει νὰ μὴ συμπεριλάβωμεν τὰς δαπάνας αἱ ὁποῖαι ἐγένοντο δι' ἀπόσβεσιν δημοσίου χρέους, διὰ τὸν λόγον ὅτι αἱ δαπάναι αὗται προκαλοῦν μείωσιν τοῦ Παθητικοῦ τοῦ Ἰσολογισμοῦ τοῦ Κράτους καὶ ἐπομένως καθαρὰν αὐξήσιν τῆς Κρατικῆς Περιουσίας. Ἄλλωστε ἀπόσβεσις τοῦ Δ. Χρέους, καὶ δὴ ἔκτακτος ἀπόσβεσις, γίνεται συνήθως—καὶ πρέπει νὰ γίνεται—ὅταν ὑφίσταται περισσευμα εἰς τὸν προϋπο-

λογισμὸν πρὸς ἀπορρόφῃσιν αὐτοῦ⁽¹⁾. Συνεπῶς ἐὰν κατὰ τὴν σύγκρισιν δαπανῶν πρὸς ἔσοδα συμπεριληφθῶν καὶ αἱ γενόμεναι δι' ἀπόσβεσιν δαπάναι εἶναι βέβαιον ὅτι δὲν θὰ προκύψῃ περίσσευμα, ἀλλ' ὁ προϋπολογισμὸς θὰ εἶναι ἰσοσκελής. Εἰς τὴν περίπτωσιν ὅμως αὐτὴν, ὡς καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν τοῦ συνυπολογισμοῦ εἰς τὰ ἔσοδα τῶν πιστωτικῶν ἔσόδων ἢ τῶν ἔσόδων ἐκ τῆς ἐκποίησεως περιουσιακῶν στοιχείων τοῦ Κράτους, θὰ πρόκειται ἀπλῶς περὶ πραγματικῆς μὲν, ἀλλὰ τεχνητῶς ἐπιτυγχανομένης ἰσορροπίας τοῦ Προϋπολογισμοῦ, ἥτοι περὶ *τεχνητῶς ἰσοσκελισμένου Προϋπολογισμοῦ*. Ἐνῶ φυσιολογικῶς ἰσοσκελισμένος εἶναι οὗτος μόνον ὅταν κατὰ τὴν σύγκρισιν τοῦ σκέλους τῶν ἔσόδων πρὸς τὸ σκέλος τῶν δαπανῶν δὲν λαμβάνωνται ὑπ' ὄψιν οὔτε τὰ ἔσοδα τὰ ὁποῖα προκαλοῦν αὔξησιν τοῦ Παθητικοῦ ἢ μείωσιν τοῦ Ἐνεργητικοῦ τοῦ Ἰσολογισμοῦ τοῦ Κράτους, οὔτε αἱ δαπάναι διὰ τῶν ὁποίων ἐπέρχεται μείωσις τοῦ Παθητικοῦ τοῦ ἐν λόγῳ Ἰσολογισμοῦ.

Κατὰ τὸν Hansen, Lindhall καὶ ἄλλους τινὰς συγγραφεῖς, πρὸς διαπίστωσιν τῆς ὑπάρξεως φυσιολογικοῦ ἰσοζυγίου εἰς τὸν προϋπολογισμὸν τοῦ Κράτους θὰ πρέπει νὰ παραλειφθῶν ὄχι μόνον αἱ δαπάναι ἀποσβέσεως τοῦ Δημοσίου χρέους, αἱ δαπάναι δηλ. διὰ τῶν ὁποίων ἐπέρχεται μείωσις τοῦ Παθητικοῦ τοῦ Κρατικοῦ Ἰσολογισμοῦ, ἀλλὰ καὶ ἐκεῖναι αἱ ὁποῖαι προκαλοῦν αὔξησιν τοῦ Ἐνεργητικοῦ, ἥτοι αἱ δαπάναι διὰ κρατικὰς ἐπενδύσεις, καὶ ἐν γένει αἱ δαπάναι αἱ ἐμφανιζόμεναι εἰς τὸν Κρατικὸν Προϋπολογισμὸν Κεφαλαίου. Συνεπῶς, κατὰ τὴν ἀνωτέρω ἄποψιν, φυσιολογικὴ ἰσορροπία ὑφίσταται μόνον ὅταν τὰ ἔσοδα τοῦ Προϋπολογισμοῦ Ἐκμεταλλεύσεως ἰσοῦνται πρὸς τὰς δαπάνας αὐτοῦ—καὶ ἐφ' ὅσον συμπεριλαμβάνωνται εἰς ταύτας αἱ δαπάναι δι' ἀπόσβεσιν τῶν παγίων περιουσιακῶν στοιχείων τοῦ Κράτους (βλ. ἀνωτ.), ἥτοι ἰσοσκελίσις τοῦ προϋπολογισμοῦ ἐπιτυγχάνεται μόνον ὅταν ἢ καθαρὰ ἀξία τῶν συνολικῶν περιουσιακῶν στοιχείων τοῦ Κράτους παραμένῃ ἀμετάβλητος. Τοῦτο σημαίνει ὅτι κατὰ τὴν ἀνωτέρω ἄποψιν ὁ προϋπολογισμὸς τοῦ Κράτους δὲν εἶναι εἰς τὴν πραγματικότητα ἑλλειμματικός, ὅταν τὰ ἔσοδα αὐτοῦ τὰ μὴ ἀσχοῦντα ἐπίδρασιν ἐπὶ τοῦ Ἐνεργητικοῦ ἢ τοῦ Παθητικοῦ τοῦ Ἰσολογισμοῦ τῆς Κρατικῆς Περιουσίας ὑπολείπονται τῶν συνολικῶν κρατικῶν δαπανῶν κατὰ τὸ ποσὸν τῶν δαπανῶν διὰ κρατικὰς ἐπενδύσεις, ἀλλ' ὁ προϋπολογισμὸς εἶναι εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν ἰσοσκελής. Ἐπίσης ὁ προϋπολογισμὸς εἶναι κατὰ τὴν ἀνωτέρω ἄποψιν πράγματι περισσευματικός, ὅταν τὰ συνολικὰ ἔσοδα τοῦ Κράτους τὰ μὴ ἀσχοῦντα ἐπίδρασιν ἐπὶ τῆς Κρατικῆς Περιουσίας ἰσοῦνται πρὸς τὸ σύνολον τῶν κρατικῶν δαπανῶν, ἐφ' ὅσον εἰς ταύτας

1. Οὕτω τὸ εἰς τὸν Ὀμοσπονδιακὸν Προϋπολογισμὸν τῶν Η.Π.Α. σχηματισθὲν κατὰ τὸ ἔτος 1948 περίσσευμα ἐξ 8, 4 δισεκατομμυρίων δολλαρίων διετέθη κατὰ τὸ πλεῖστον διὰ τὴν μερικὴν ἀπόσβεσιν τοῦ Δημοσίου Χρέους τῶν Η.Π.Α.

συμπεριλαμβάνονται καὶ αἱ δαπάναι διὰ τὴν χρηματοδότησιν κρατικῶν ἐπενδύσεων, ἤτοι διὰ τὴν αὐξήσιν τῆς καθαρᾶς ἀξίας τῆς Κρατικῆς Περιουσίας. Βεβαίως ἡ ἀποψὶς αὕτη εἶναι συνεπεστέρα τῆς κρατούσης (βλ. κατωτέρω), ὡς καὶ τῆς ὑφ' ἡμῶν ὡς ἀνωτέρω ὑποστηριζομένης ἀπόψεως. Διότι ἐφ' ὅσον εἰς τὸ σκέλος τῶν ἐσόδων δὲν περιλαμβάνομεν τὰ ἔσοδα τῶν ὀφείων ἢ πραγματοποιήσας ἐπιδρᾶ ἐπὶ τοῦ ἐνεργητικοῦ ἢ παθητικοῦ τοῦ Ἰσολογισμοῦ τῆς Κρατικῆς Περιουσίας, εἶναι φυσικὸν νὰ μὴ συμπεριλάβωμεν καὶ εἰς τὸ σκέλος τῶν δαπανῶν ἐκεῖνας τὰς δαπάνας διὰ τῆς διενεργείας τῶν ὀφείων μεταβάλλεται ἡ καθαρὰ ἀξία τῆς Κρατικῆς Περιουσίας. Παρουσιάζει ὅμως ἡ ἀποψὶς τῶν Lindhall καὶ Hansen τὸ μειονέκτημα ὅτι στενεύει ὑπερβαλλόντως τὴν ἔννοιαν τοῦ φυσιολογικοῦ ἰσοζυγίου τοῦ προϋπολογισμοῦ.

Κατὰ τὴν κρατοῦσαν ἀποψιν, ὁ δημόσιος προϋπολογισμὸς εἶναι φυσιολογικῶς ἰσοσκελῆς ὅταν τὰ φορολογικὰ καὶ τὰ πρὸς ταῦτα ἑξομοιούμενα δημόσια ἔσοδα εἶναι ἴσα πρὸς τὰς συνολικὰς δημοσίας δαπάνας. Ἐλλειμματικὸς δὲ ὅταν εἶναι ταῦτα μικρότερα τῶν συνολικῶν δημοσίων δαπανῶν καὶ περισσευματικὸς ὅταν εἶναι μεγαλύτερα.

Ὅταν τὰ συνολικὰ ἐτήσια φορολογικὰ κ.λ.π. ἔσοδα δὲν ἐπαρκοῦν διὰ τὴν κάλυψιν τῶν συνολικῶν ἐτησίων δαπανῶν τοῦ Προϋπολογισμοῦ τοῦ Κράτους — ἢ ἄλλης Δημοσίας Οἰκονομίας — τότε ἐκποιοῦνται περιουσιακὰ στοιχεῖα αὐτοῦ ἢ — καὶ τοῦτο εἶναι συνθηθέτερον εἰς τὴν πρᾶξιν — συνάπτονται δάνεια καὶ οὕτως ἐπιτυγχάνεται ἰσότης συνολικῶν ἐτησίων δαπανῶν πρὸς συνολικὰ ἐτήσια ἔσοδα, ἤτοι ἐπιτυγχάνεται ἰσοζύγιον. Τὸ οὕτως ὅμως ἐπιτυγχάνομενον ἰσοζύγιον δὲν εἶναι φυσιολογικόν, ἀλλ' εἶναι τεχνητὸν ἰσοζύγιον.

Ὡς εἶναι εὐνόητον, ὡσάκις εἰς μίαν χώραν καταρτίζεται τακτικὸς καὶ ἑκτακτος προϋπολογισμὸς, ἢ — ὡς εἰς τὴν περίπτωσιν τῆς Ἑλλάδος — τακτικὸς προϋπολογισμὸς καὶ προϋπολογισμὸς δημοσίων ἐπενδύσεων (ἢ γενικώτερον προϋπολογισμὸς κεφαλαίου, βλ. ἀνωτέρω), τότε ὑφίσταται φυσιολογικὸν ἰσοζύγιον εἰς τὸν προϋπολογισμὸν μόνον ὅταν τὰ συνολικὰ φορολογικὰ καὶ τὰ πρὸς ταῦτα ἑξομοιούμενα, ἀπὸ τῆς ἀπόψεως ἐπιδράσεως ἐπὶ τῆς καθαρᾶς ἀξίας τῆς δημοσίας περιουσίας, ἔσοδα τῆς περὶ ἧς πρόκειται Δημοσίας Οἰκονομίας εἶναι ἴσα πρὸς τὰς συνολικὰς δαπάνας αἱ ὁποῖαι περιέχονται εἰς ἀφοτέροισι τοῦ προϋπολογισμοῦ. Ἐνῶ, ὅταν εἶναι ἰσοσκελῆς ὁ τακτικὸς μόνον προϋπολογισμὸς, ἢ καὶ ὅταν παρουσιάξῃ περίσσευμα ὁ προϋπολογισμὸς οὗτος, τὸ ποσὸν ὅμως τοῦ περισσεύματος τοῦ προϋπολογισμοῦ αὐτοῦ εἶναι μικρότερον τοῦ ποσοῦ τοῦ ἐλλείματος τοῦ ἐκτάκτου προϋπολογισμοῦ ἢ τοῦ προϋπολογισμοῦ δημοσίων ἐπενδύσεων, τότε ὅχι μόνον δὲν εἶναι δυνατόν νὰ γίνῃ λόγος περὶ περισσεύματος, ἀλλ' οὔτε κ' ἔν περι φυσιολογικοῦ ἰσοζυγίου τοῦ περὶ οὗ πρόκειται προϋπολογισμοῦ. Ἀλλ' ὁ προϋπολογισμὸς οὗτος, ὡς

σύνολον λαμβανόμενος, παρουσιάζει ἔλλειμμα, καθόσον αἱ συνολικαὶ δαπάναι π.χ. τοῦ τακτικοῦ προϋπολογισμοῦ καὶ τοῦ προϋπολογισμοῦ δημοσίων ἐπενδύσεων εἶναι κατὰ ποσὸν μεγαλύτεραι τῶν συνολικῶν φορολογικῶν κ.λ.π. ἐσόδων τῆς περὶ ἧς πρόκειται Δημοσίας Οἰκονομίας.

Ὡς εἶναι ἐπίσης εὐνόητον, τὸ *φυσιολογικὸν ἀνισοζύγιον ὑπὸ τῆν μορφήν τοῦ ἔλλειμματος προϋποθέτει τεχνητὸν ἰσοζύγιον*. Διότι πρῶτον πρέπει νὰ ἐξευρεθοῦν τὰ μέσα διὰ τῶν ὁποίων θὰ καλυφθῆ τὸ ἔλλειμμα τοῦ Προϋπολογισμοῦ καὶ κατόπιν νὰ δημιουργηθῆ τὸ ἔλλειμμα. Κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὴν μεγάλην δημοσιονομικὴν καὶ οἰκονομικὴν σημασίαν τοῦ φυσιολογικοῦ ἰσοζυγίου, περὶ τῆς ὁποίας γίνεται λόγος εἰς ἄλλο κεφάλαιον κατωτέρω, *ἡ μόνη σημασία τοῦ τεχνητοῦ ἰσοζυγίου συνίσταται εἰς τὸν τρόπον ἐπιτεύξεως αὐτοῦ*, ἢ ἄλλως εἰς τὸν τρόπον καλύψεως τοῦ ἔλλειμματος τοῦ Προϋπολογισμοῦ: "Ἦτοι εἰς τὸ ἐὰν τὸ ἔλλειμμα καλυφθῆ καὶ συνεπῶς τὸ τεχνητὸν ἰσοζύγιον ἐπιτευχθῆ διὰ μὴ πληθωρικῶν δανείων, ἢ ἐὰν, ἀντιθέτως, ἡ κάλυψις τοῦ ἔλλειμματος ἐπιτευχθῆ διὰ δανεισμοῦ ὀδηγούντος εἰς πληθωρισμόν.

§ 5. Περίσσευμα τοῦ Προϋπολογισμοῦ καὶ Δημοσία Ἀποταμίευσις.

Διάφορος τῆς ἐννοίας τοῦ περισσέυματος τοῦ Δημοσίου Προϋπολογισμοῦ εἶναι ἡ ἐννοία τῆς Δημοσίας Ἀποταμιεύσεως:

Δημοσία ἀποταμίευσις ὑπὸ εὐρείαν ἐννοίαν εἶναι ἡ διαφορὰ μεταξὺ τῶν συνολικῶν εἰσοδηματικῶν ἐσόδων τοῦ Κράτους καὶ τῶν ἄλλων φορέων Δημοσίων Οἰκονομιῶν, ἧτοι τῶν ἐσόδων τὰ ὁποῖα δὲν προέρχονται ἐκ περιουσιακῶν συναλλαγῶν, καὶ τῶν συνολικῶν δημοσίων δαπανῶν, πλὴν τῶν δαπανῶν αἱ ὁποῖαι προκύπτουν ἐκ περιουσιακῶν συναλλαγῶν, (ἧτοι τῶν δαπανῶν διὰ δημοσίας χρηματικὰς ἐπενδύσεις καὶ τῶν δαπανῶν δι' ἀπόσβεσιν δημοσίων δανείων). Δοθέντος ὅτι τὰ εἰσοδηματικὰ ὑπὸ τὴν ἀνωτέρω ἐννοίαν δημοσία ἔσοδα εἶναι κυρίως φορολογικὰ ἔσοδα, δυνάμεθα νὰ δρῶσμεν τὴν δημοσίαν ἀποταμίευσιν ὡς τὴν διαφορὰν μεταξὺ συνολικῶν φορολογικῶν ἐσόδων καὶ συνολικῶν δημοσίων δαπανῶν, πλὴν τῶν δαπανῶν τῶν συνδεομένων μὲ περιουσιακὰς συναλλαγὰς, κατὰ τὴν ἐξίσωσιν:

$$(1) \text{ Sg} = (\text{Td} + \text{Ti}) - (\text{Gc} + \text{Gi} + \text{Tr} + \text{Subs}).$$

[ἐνθα Sg, Td, Ti, Gc, Gi, Tr καὶ Subs. συμβολίζουσιν ἀντιστοίχως: τὴν δημοσίαν ἀποταμίευσιν, τὰ ἔσοδα ἐκ τῶν ἀμέσων φόρων, τὰ ἔσοδα ἐκ τῶν ἐμμέσων φόρων, τὰς δαπάνας δημοσίας καταναλώσεως, τὰς δαπάνας δημοσίων ἐπενδύσεων, τὰς δαπάνας διὰ μεταβιβαστικὰς πληρωμὰς εἰς τὸ Ἐσωτερικὸν καὶ Ἐξωτερικὸν καὶ τὰς δαπάνας διὰ δημοσίας ἐπιχορηγήσεις].

Ὑπὸ στενὴν ἐννοίαν δημοσία ἀποταμίευσις εἶναι ἡ διαφορὰ μεταξὺ φορολογικῶν καὶ γενικώτερον εἰσοδηματικῶν δημοσίων ἐσόδων καὶ συνολικῶν δημοσίων δαπανῶν, πλὴν τῶν δαπανῶν αἱ ὁποῖαι προκύπτουν ἐκ περιουσιακῶν συναλλαγῶν (βλ. ἀνωτ.) ὡς καὶ τῶν δαπανῶν διὰ

δημοσίας επενδύσεις παγίου κεφαλαίου. Ἡ ἄλλως, δημοσία ἀποταμίευσις ὑπὸ στενήν ἔννοιαν εἶναι ἢ διαφορὰ μεταξὺ εισοδηματικῶν δημοσίων ἐσόδων καὶ τρεχουσῶν δημοσίων δαπανῶν, ἤτοι δαπανῶν δημοσίας καταναλώσεως, δαπανῶν διὰ μεταβιβαστικὰς πληρωμὰς εἰς τὸ Ἐσωτερικὸν καὶ Ἐξωτερικὸν καὶ δαπανῶν δι' ἐπιχορηγήσεις ἐκ τοῦ Δημοσίου Προϋπολογισμοῦ.

Τὴν ὑπὸ τὴν στενήν ταύτην ἔννοιαν δημοσίαν ἀποταμίευσιν δυνάμεθα νὰ ἐκφράσωμεν ἀλγεβρικῶς διὰ τῆς κατωτέρω ἐξισώσεως:

$$(2) \text{ Sg} = (\text{Td} + \text{Ti}) - (\text{Gc} + \text{Tr} + \text{Subs.})$$

Ἡ δευτέρα αὕτη ἔννοια τῆς δημοσίας ἀποταμιεύσεως εἶναι ὀρθότερα, διότι μόνον ὅταν χρησιμοποιῆται ἢ στενή ἔννοια ἐξευρίσκομεν τὸ πραγματικὸν μέγεθος τῆς δημοσίας ἀποταμιεύσεως, ἐνῶ ὅταν χρησιμοποιῆται ἢ εὐρεῖα ἔννοια προκύπτει δημοσία ἀποταμίευσις μικροτέρα τῆς πραγματικῆς. Πράγματι διὰ νὰ ἐξεύρωμεν τὸ πραγματικὸν μέγεθος τῆς Δημοσίας Ἀποταμιεύσεως ὄχι μόνον δὲν θὰ πρέπει νὰ συμπεριλάβωμεν εἰς τὸ δεξιὸν σκέλος τῆς ἀνωτέρω ἐξισώσεως τὰς δημοσίας δαπάνας διὰ χρηματικὰς επενδύσεις καὶ δι' ἀπόσβεισιν Δημ. Χρέους—ἐκ τοῦ λόγου ὅτι ἐν μέρος τῆς σχηματιζομένης δημοσίας ἀποταμιεύσεως διατίθεται ἀκριβῶς διὰ χρηματικὰς επενδύσεις καὶ δι' ἀπόσβεισιν ἑνὸς μέρους τῶν ἐν ζῶῃ δημοσίων δανείων. Ἀλλὰ δὲν θὰ πρέπει νὰ συμπεριλάβωμεν οὔτε τὰς δημοσίας δαπάνας δι' επενδύσεις παγίου κεφαλαίου, διὰ τὸν αὐτὸν ὡς ἄνω λόγον, διότι δηλ. ἐν μέρος τῆς δημοσίας ἀποταμιεύσεως διατίθεται διὰ τὴν (αὐτο)χρηματοδότησιν δημοσίων ἐπενδύσεων παγίου κεφαλαίου.

Ἡ ὑπὸ τὴν στενήν ἔννοιαν δημοσία ἀποταμίευσις εἶναι ἴση πρὸς τὸ πλεόνασμα τοῦ Δημ. Προϋπολογισμοῦ Ἐκμεταλλεύσεως (ἀνωτ. κεφ. 2). Τοῦτο σημαίνει ὅτι ὅταν ἐφαρμόζηται τὸ σύστημα τοῦ πολλαπλοῦ προϋπολογισμοῦ, καὶ καταρτίζεται, ὡς παρ' ἡμῶν, π. χ. τακτικὸς προϋπολογισμὸς καὶ προϋπολογισμὸς δημοσίων επενδύσεων, εἶναι δυνατόν ὁ γενικὸς προϋπολογισμὸς νὰ εἶναι ἔλλειμματικὸς, ὡς εἶναι παρ' ἡμῶν, νὰ ὑφίσταται ὁμως παρὰ ταῦτα δημοσία ἀποταμίευσις.

Σημειωτέον, τέλος, ὅτι ἡ δευτέρα, στενή, ἔννοια τῆς Δημοσίας Ἀποταμιεύσεως χρησιμοποιεῖται καὶ ὑπὸ τῆς Ἑλληνικῆς Ὑπηρεσίας Ἐθνικῶν Λογαριασμῶν. Κατὰ τοὺς ὑπολογισμοὺς τῆς Ὑπηρεσίας ταύτης ἢ συνολικὴ δημοσία ἀποταμίευσις ἀνήρχετο τὸ ἔτος 1967 εἰς 2.442 ἑκατομ. δραχμῶν (διαφορὰ μεταξὺ δημοσίων εισοδηματικῶν ἐσόδων καὶ τρεχουσῶν δαπανῶν, χωρὶς, συνεπῶς, συνυπολογισμὸν τῶν δαπανῶν διὰ δημοσίας επενδύσεις), ἐνῶ, ἢ κ ρ α τ ι κ ῆ ἀποταμίευσις εἰδικώτερον, ἀνήρχετο κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος εἰς 995 ἑκατομ. δραχμῶν.

§ 4. Ἐτήσιον, μακροχρόνιον καὶ βραχυχρόνιον ἰσοζύγιον ἢ ἀνισοζύγιον.

Τὸ φυσιολογικὸν ἰσοζύγιον τοῦ προϋπολογισμοῦ εἶναι δυνατόν νὰ εἶναι ἐτήσιον, πολυετές καὶ βραχυχρόνιον. Τὸ ἐτήσιον ἰσοζύγιον ἀποτελεῖ τὸν

κανόνα και ανταποκρίνεται εις τὸν σκοπὸν τοῦ προγραμματισμοῦ, ἔνα τῶν σκοπῶν οἱ ὁποῖοι ἐπιδιώκονται διὰ τῆς καταρτίσεως προϋπολογισμοῦ, ἐνῶ δὲν εἶναι δυνατόν ἐκ τῶν πραγμάτων νὰ ἐξυπηρετήσῃ τὸν σκοπὸν αὐτὸν ἢ κατάρτισις πολυετοῦς προϋπολογισμοῦ. Τὸ μακροχρόνιον ἢ πολυετὲς *ισοζύγιον* ἀναφέρεται εἰς τὸν κυκλικὸν προϋπολογισμὸν καὶ συνίσταται εἰς τὴν ἐξίσωσιν τῶν ἠϋξημένων κατὰ τὰ ἔτη τῆς οικονομικῆς ὑφέσεως δημοσίων δαπανῶν πρὸς τὰ ἠϋξημένα κατὰ τὰ ἔτη τῆς οικονομικῆς εὐημερίας φορολογικὰ ἔσοδα. Οὕτως, ἐὰν ἀποβλέψωμεν εἰς μίαν μακρὰν χρονικὴν περίοδον, ἢ ὁποία νὰ περιλαμβάνῃ ὅλας τὰς φάσεις τοῦ οικονομικοῦ κύκλου, ὁ δημόσιος προϋπολογισμὸς εἶναι, ὡς εἶδομεν ἀνωτέρω, *ισοσκελῆς*, ὑφίσταται δηλ. μακροχρόνιον *ισοζύγιον*. Τέλος, ἔχομεν καὶ τὸ *βραχυχρόνιον* *ισοζύγιον* ἢ ἀνισοζύγιον, τὸ ὁποῖον ἀναφέρεται εἰς χρονικὴν περίοδον βραχυτέραν τοῦ ἔτους. Τὸ βραχυχρόνιον *ισοζύγιον* ἢ ἀνισοζύγιον εἶναι ταμειακὸν *ισοζύγιον* ἢ ταμειακὸν ἀνισοζύγιον, ἐμφανίζει δηλ. τὸ ἀποτελεσμα τῆς συγκρίσεως τῶν κατὰ τὴν διάρκειαν ὠρισμένης βραχείας χρονικῆς περιόδου γενομένων εἰσπράξεων πρὸς τὰς κατὰ τὴν αὐτὴν χρονικὴν περίοδον πραγματοποιηθείσας πληρωμὰς. Ὅταν αἱ εἰσπράξεις π. χ. ἐνὸς μηνὸς εἶναι μικρότεραι τῶν κατὰ τὸν μῆνα τοῦτον γενομένων πληρωμῶν, ὁμιλοῦμεν περὶ ταμειακοῦ ἐλλείμματος, ἐνῶ εἰς τὴν ἀντίστροφον περίπτωσιν ὁμιλοῦμεν περὶ ταμειακοῦ περισσεύματος.

§ 5. *Ἰσοζύγιον ἢ ἀνισοζύγιον* — Ex post καὶ ex ante.

Τὸ *ισοζύγιον* τοῦ Δημοσίου Προϋπολογισμοῦ, καὶ δὴ τὸ φυσιολογικὸν *ισοζύγιον*, εἶναι δυνατόν νὰ εἶναι *ισοζύγιον* τὸ ὁποῖον ὑφίσταται ἤδη κατὰ τὴν κατάρτισιν καὶ ψήφισιν αὐτοῦ. Εἶναι ἐπίσης δυνατόν ἤδη κατὰ τὴν κατάρτισιν καὶ ψήφισιν τοῦ προϋπολογισμοῦ νὰ εἶναι οὗτος ἐλλειμματικός, δηλ. νὰ ὑφίσταται φυσιολογικὸν ἀνισοζύγιον. Εἰς ἀμφοτέρας τὰς περιπτώσεις ταύτας ὁμιλοῦμεν περὶ (φυσιολογικοῦ) *ισοζυγίου* ἢ ἀνισοζυγίου ex ante, ἤτοι *ισοζυγίου* ἢ ἀνισοζυγίου ἐκ τῶν προτέρων ὑφισταμένου.

Εἶναι ὁμοίως δυνατόν ὁ Δημόσιος Προϋπολογισμὸς νὰ εἶναι μὲν ἐλλειμματικός—ἢ καὶ περισσευματικός—κατὰ τὴν ψήφισιν αὐτοῦ, νὰ ἐμφανίσῃ δηλαδή οὗτος φυσιολογικὸν ἀνισοζύγιον, διαρκοῦντος ὁμοίως τοῦ οικονομικοῦ ἔτους εἰς τὸ ὁποῖον ἀναφέρεται νὰ ἐξαφανισθῇ τὸ ἐλλεῖμμα, ἢ τὸ περίσσευμα, καὶ ὁ προϋπολογισμὸς νὰ εἶναι κατὰ τὸ τέλος τῆς οικονομικῆς χρήσεως *ισοσκελῆς*. Ἡ εἶναι δυνατόν—καὶ αὐτὸ συμβαίνει συνηθέστερον—νὰ εἶναι φυσιολογικῶς *ισοσκελῆς* ὁ προϋπολογισμὸς κατὰ τὴν κατάρτισιν καὶ ψήφισιν αὐτοῦ, νὰ προκύψῃ ὁμοίως κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἐκτελέσεως αὐτοῦ ἐλλεῖμμα, τὸ ἐλλεῖμμα δὲ τοῦτο νὰ διατηρηθῇ μέχρι τέλους τῆς οικονομικῆς χρήσεως. Εἰς τὰς τελευταίας αὐτὰς δύο περιπτώσεις ὁ προϋπολογισμὸς ὁ ὁποῖος κατὰ τὴν κατάρτισιν αὐτοῦ ἐνεφάνιζεν ἐλλεῖμμα ἢ περίσσευμα καθίσταται ἐκ τῶν ὑστέρων *ισοσκελῆς*, ἔχομεν δηλ. ex post *ισοζύγιον*. Ἡ ἐνῶ ἦτο οὗτος *ισοσκελῆς* κατὰ τὴν κατάρτισίν του, ἐμφανίζει ἐκ τῶν ὑστέρων ἐλλεῖμμα ἢ καὶ περίσσευμα, ἤτοι ἔχομεν ex post ἀνισοζύγιον.

Ἡ ἐμφάνισις εἰς τὸν τακτικὸν προϋπολογισμὸν ἐλλείμματος μὴ προ-

βλεφθέντος κατὰ τὴν κατάρτισιν αὐτοῦ, μὲ ἄλλους λόγους ἢ πρόκυψις ἐλλείμματος κατὰ τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ προϋπολογισμοῦ εἶναι δυνατόν νὰ ὀφείλεται, ὡς θὰ ἴδωμεν εἰδικιώτερον κατωτέρω, εἰς ποικίλα αἷτια. Συνήθως ὅμως ὀφείλεται αὕτη, ὅταν δὲν πρόκειται περὶ χρονίου ἀλλὰ περὶ ἐκτάκτου ἐλλείμματος, εἴτε εἰς τὸ ὅτι τὰ φορολογικὰ ἔσοδα τοῦ Κράτους κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς περὶ ἧς πρόκειται οἰκονομικῆς χρήσεως ὑπελείφθησαν δι' οἰονδήποτε λόγον τῶν φορολογικῶν ἐσόδων τὰ ὁποῖα εἶχον προβλεφθῆ κατὰ τὴν κατάρτισιν τοῦ προϋπολογισμοῦ· εἴτε εἰς τὸ ὅτι τὰ εἰσπραχθέντα ἔσοδα ὑπελείφθησαν τῶν βεβαιωθέντων· εἴτε ἀκόμη εἰς τὸ ὅτι κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἐκτελέσεως τοῦ προϋπολογισμοῦ ἐνεφανίσθησαν νέαι ἀνάγκαι—καὶ ἐγένοντο πρὸς θεραπείαν αὐτῶν ἀντίστοιχοι δαπάναι—αἱ ὁποῖαι δὲν προεβλέφθησαν ἢ δὲν ἦτο δυνατόν νὰ προβλεφθοῦν κατὰ τὴν κατάρτισιν τοῦ προϋπολογισμοῦ καὶ τὴν ὑποβολὴν αὐτοῦ πρὸς ἔγκρισιν εἰς τὸ Κοινοβούλιον.

§ 6. Εἰκονικὸν καὶ Πραγματικὸν Ἴσοζύγιον τοῦ Προϋπολογισμοῦ.

Εἰς ὄρισμένας χώρας παρατηρεῖται τὸ φαινόμενον τῆς καταρτίσεως εἰκονικοῦ ἰσοζυγίου τοῦ προϋπολογισμοῦ: Ὁ προϋπολογισμὸς ἐμφανίζεται ὡς ἰσοσκελὴς κατὰ τὴν κατάρτισιν αὐτοῦ, πλὴν ὅμως δὲν ἀπεικονίζει οὗτος τὴν πραγματικὴν κατάστασιν τῶν Δημοσίων Οἰκονομικῶν. Εἰς τὴν πραγματικότητα εἶναι οὗτος ἀνισοσκελὴς, ὑπάρχει δηλαδὴ πραγματικὸν φυσιολογικὸν ἀνισοζύγιον. Παρὰ ταῦτα ἐμφανίζεται ὡς ἰσοσκελὴς, εἴτε λόγῳ παραβιάσεως τῆς ἀρχῆς τῆς ἀκριβείας, διότι δηλ. γίνεται ἐκ προθέσεως ὑπερεκτίμησις τῶν δημοσίων ἐσόδων ἢ—καὶ—ὑποεκτίμησις τῶν δημοσίων δαπανῶν, καὶ οὕτω τὰ δύο σκέλη ἐμφανίζονται ἴσα πρὸς ἄλληλα. Εἴτε λόγῳ παραβιάσεως τῆς ἀρχῆς τῆς καθολικότητος, διότι δηλαδὴ ὄρισμένα δαπάναι δὲν περιέχονται εἰς τὸν προϋπολογισμὸν πρὸς τὸν σκοπὸν ὅπως ἐμφανισθῆ τὸ συνολικὸν ὕψος τῶν δημοσίων δαπανῶν ἴσον πρὸς τὸ συνολικὸν ὕψος τῶν προβλεπομένων φορολογικῶν ἐσόδων. Εἴτε ἀκόμη λόγῳ παραβιάσεως τῆς ἀρχῆς τῆς ἐνότητος, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον συμβαίνει ὅταν ἐν μέρος τῶν συνολικῶν δημοσίων δαπανῶν μεταφέρεται εἰς ἓνα ἕκτακτον προϋπολογισμὸν, ὃ ὁποῖος καταρτίζεται καὶ εἰς τὸν ὁποῖον περιλαμβάνονται ὡς ἐλέγχθη ἐν μέρος τῶν συνολικῶν δαπανῶν, εἰς τρόπον ὥστε ὁ τακτικὸς προϋπολογισμὸς, εἰς τὸν ὁποῖον συγκεντρῶνται ἢ προσοχῇ τῆς Κοινῆς Γνώμης νὰ ἐμφανίζεται ἰσοσκελὴς.

Εἰς ὅλας αὐτὰς τὰς περιπτώσεις τὸ εἰκονικὸν ἰσοζύγιον ἀποτελεῖ ἀπλῶς μέσον camouflage, μέσον δηλαδὴ συγκαλύψεως τῆς πραγματικῆς δημοσιονομικῆς καταστάσεως τῆς περὶ ἧς πρόκειται χώρας. Διὰ τοῦ εἰκονικοῦ ἰσοζυγίου ἀποκρύπτεται ἀπὸ τὴν Κοινὴν Γνώμην ἢ ἀληθῆς κατάστασις τῶν Δημοσίων Οἰκονομικῶν, τὸ δὲ ἐν τῇ Ἀρχῇ κόμμα δύναται, ὑπὸ τὸ προστατευτικὸν προπέτασμα τοῦ εἰκονικοῦ ἰσοζυγίου, νὰ προβαίῃ ἐν ἀνέσει, ἥτοι

χωρίς τὴν πίεσιν τῆς Κοινῆς Γνώμης—ἡ ὁποία καθησυχάζεται διὰ τῆς ἐμφανίσεως ἑνὸς ψευδοῦς ἰσοζυγίου—εἰς τὴν διενέργειαν περιττῶν δημοσίων δαπανῶν ἢ δαπανῶν μικροῦ ὀριακοῦ κοινωνικοῦ ὀφέλους (1). Οὕτως ἡ κατάρτισις εἰκονικοῦ ἰσοζυγίου ἀποβλέπει εἰς τὴν δημιουργίαν ἀγαθῶν ἐντυπώσεων εἰς τὴν Κοινὴν Γνώμην ὡς πρὸς τὴν ἀκολουθουμένην ὑπὸ τοῦ ἐν τῇ Ἀρχῇ κόμματος δημοσιονομικὴν πολικὴν. Ἀποβλέπει δηλαδὴ εἰς τὸ νὰ ἐμφανισθῇ ἡ Κυβέρνησις ὡς ἀσκοῦσα σφόδρα δημοσιονομικὴν διαχείρισιν καὶ ὡς ἐπιτυχοῦσα ἰσοσκελίσει τοῦ Δημοσίου Προϋπολογισμοῦ. Νὰ ἀποδοθῇ δὲ τὸ ἐν τῇ πράξει ἀποδεικνυόμενον ἐκ τῶν ὑστέρων ἔλλειμμα αὐτοῦ εἰς τὴν ἐπενέργειαν ἀπροβλέπτων διῆθεν γεγονότων ἢ ἀσταθμῶν παραγόντων, ἐνῶ εἰς τὴν πραγματικότητα ὀφείλεται τοῦτο, ἀκριβῶς εἰς τὸ ὅτι ὁ καταρτισθεὶς ἰσοσκελὴς προϋπολογισμὸς ἦτο λόγῳ τῆς διενεργείας περιττῶν ἢ μικροῦ ὀριακοῦ ὀφέλους δαπανῶν καὶ τῆς ὑπερεκτιμήσεως τῶν φορολ. ἐσόδων εἰκονικῶς ἰσοσκελῆς.

Ἄλλοτε πάλιν ἡ Κυβέρνησις προβαίνει ἐκ προθέσεως εἰς ὑποεκτίμησιν τῶν φορολογικῶν ἐσόδων τοῦ Κράτους κατὰ τὴν κατάρτισιν τοῦ Προϋπολογισμοῦ, εἰς τρόπον ὥστε νὰ προκύψῃ περίσσευμα, δηλαδὴ νὰ ἐμφανισθοῦν «ὑπερέσοδα» εἰς αὐτόν, μὲ τὴν ὑστεροβουλίαν νὰ χρησιμοποιήσῃ τὰ ὑπερέσοδα ταῦτα διὰ τὴν διενέργειαν πολυτελῶν δαπανῶν. Τὰς τοιαύτας δὲ δαπάνας ἐγκρίνει εὐχερέστερον τὸ Κοινοβούλιον — ἐφ' ὅσον πρόκειται αὐταὶ νὰ καλυφθοῦν διὰ τοῦ ὑπάρχοντος περισσεύματος — παρ' ὅσον θὰ τὰς ἐνέκρινεν ἐὰν ἐπρόκειτο νὰ καλυφθοῦν διὰ τῆς ad hoc ἐπιβολῆς προσθέτων φορολογικῶν βαρῶν εἰς τὸν πληθυσμὸν.

1. Ἡ κατάρτισις εἰκονικοῦ ἰσοζυγίου, τὸ ὁποῖον εἰς τὴν πραγματικότητά ἐστὶν ἀνισοζύγιον ὑπὸ μορφὴν ἔλλειμματος, ἀποβλέπει πολλάκις εἰς τὸ νὰ παραπλανήσῃ τὸ Κοινοβούλιον καὶ τὴν Κοινὴν Γνώμην διὰ νὰ ἐπιτευχθῇ χωρὶς ἀντίδρασιν αὐτῶν ἔγκρισις τοῦ συνολικοῦ ποσοῦ τῶν δημοσίων δαπανῶν αἱ ὁποῖαι εἶναι ἀναγεγραμμέναι εἰς τὸ Σχέδιον τοῦ Προϋπολογισμοῦ παρὰ τὸ γεγονός ὅτι εἰς τὰς συνολικὰς δαπάνας περιλαμβάνονται καὶ δαπάναι μικροῦ ὀριακοῦ κοινωνικοῦ ὀφέλους ἢ καὶ τελείως περιτταί. Τὰς τοιαύτας δαπάνας δὲν θὰ ἐνέκρινε τὸ Κοινοβούλιον καὶ δὲν θὰ ἠνείχετο ἡ Κοινὴ Γνώμη, ἐὰν δὲν εἶχε ἐξογκωθῆ δι' ἀπατηλῶν μέσων—διὰ τῆς ὑπερεκτιμήσεως τῶν φορολογικῶν ἐσόδων κατὰ παράβασιν τῆς ἀρχῆς τῆς ἀκριβείας—τὸ σκέλος τῶν δημοσίων ἐσόδων, ὥστε νὰ ἐμφανίζετο ἰσοσκελὴς ὁ Προϋπολογισμὸς ὁ ὁποῖος εἶναι εἰς τὴν πραγματικότητά ἔλλειμματικός.

Η ΣΚΟΠΙΜΟΤΗΣ ΤΟΥ ΙΣΟΖΥΓΙΟΥ ΤΟΥ ΔΗΜΟΣΙΟΥ ΠΡΟΫΠΟΛΟΓΙΣΜΟΥ

§ 1. Λόγοι δημοσιονομικής και κοινωνικοοικονομικής σκοπιμότητος συνηγορούντες υπέρ τῆς διαφυλάξεως τοῦ φυσιολογικοῦ ἰσοζυγίου τοῦ Δημοσίου Προϋπολογισμοῦ.

Ὁ Δημόσιος Προϋπολογισμός, καὶ ἰδίως ὁ Προϋπολογισμός τοῦ Κράτους, πρέπει κατ' ἀρχὴν νὰ εἶναι ἰσοσκελῆς. *Τὸ ἰσοζύγιον ὅμως τοῦ Προϋπολογισμοῦ πρέπει κατὰ κανόνα νὰ εἶναι, πρῶτον, ἐτήσιον ἰσοζύγιον.* Τὸ ἐτήσιον ἰσοζύγιον ἐνδείκνυται τόσον ἀπὸ οἰκονομικῆς ὅσον καὶ ἀπὸ δημοσιονομικῆς ἀπόψεως. Διότι μόνον διὰ τῆς ἀντικρῦσεως τῶν ἐτησίων δαπανῶν διὰ τῶν ἐτησίων—φορολογικῶν—ἐσόδων παρέχεται σαφὴς εἰκὼν τῆς δημοσιονομικῆς καταστάσεως τῆς χώρας καὶ κατατοπίζεται ὀρθῶς ἡ Κοινὴ Γνώμη ἐπὶ τῆς ἐξελίξεως τῶν δημοσιονομικῶν πραγμάτων. Ἐνῶ τὸ πολυετές ἰσοζύγιον συγκαλύπτει τὴν πραγματικὴν δημοσιονομικὴν κατάστασιν καὶ δύναται νὰ παραπλανήσῃ ὡς πρὸς ταύτην τὴν Κοινὴν Γνώμην. Διὰ τοῦτο δὲν ἐνδείκνυται εἰ μὴ μόνον ὅταν δι' αὐτοῦ ἐξυπηρετῆται ἡ δημοσιονομικὴ πολιτικὴ πλήρους ἀπασχολήσεως. Ἐπίσης ἢ μὴ ἐπίτευξις ἰσοζυγίου εἰς τὸν ἐτήσιον προϋπολογισμόν, καὶ δὴ ἡ ὑπαρξίς ἑλλείμματος ἐν αὐτῷ, ἀποτελεῖ—ὅταν βεβαίως τὸ ἔλλειμμα τοῦτο εἶναι σημαντικόν, καὶ ὅταν ὑφίσταται πλήρης ἀπασχολήσις τῶν δυναμένων νὰ ἐνταχθοῦν εἰς τὴν παραγωγικὴν διαδικασίαν παραγωγικῶν πόρων, ὡς τοῦτο συμβαίνει κατὰ κανόνα εἰς τὰς ὑποαναπτύκτους χώρας—σύμπτωμα νοσηρᾶς δημοσιονομικῆς καταστάσεως, καὶ περικλείει, ὡς θὰ ἴδωμεν, σοβαροὺς κινδύνους τόσον διὰ τὰ Δημόσια Οἰκονομικά ὅσον καὶ διὰ τὸ νόμισμα καὶ τὸ ἰσοζύγιον πληρωμῶν τῆς περὶ ἧς πρόκειται χώρας. Δεύτερον, *τὸ ἰσοζύγιον τοῦ Προϋπολογισμοῦ πρέπει νὰ εἶναι φυσιολογικὸν ἰσοζύγιον,* ὡς τοῦτο καθωρίσθη ἐννοιολογικῶς ἀνωτέρω, ἧτοι ἰσοζύγιον φορολογικῶν καὶ λοιπῶν παρομοίων ἐσόδων καὶ συνολικῶν δημοσίων δαπανῶν, πλὴν τῶν δαπανῶν διὰ τὴν ἀπόσβεσιν τοῦ Δημοσίου Χρέους. Διότι τὸ τεχνητὸν ἰσοζύγιον προϋποθέτει, ὡς εἶδομεν, ὑπαρξίς ἑλλείμματος ἢ περισσεύματος, τὸ ἔλλειμμα δὲ ἢ τὸ περίσσευμα τοῦ προϋπολογισμοῦ ἀποτελεῖ ὡς θὰ ἴδωμεν ζημιολογικὰ παράγοντας διὰ τὰ Δημόσια Οἰκονομικά καὶ τὴν Ἐθνικὴν Οἰκονομίαν τῆς περὶ ἧς πρόκειται χώρας. Τρίτον, *τὸ ἰσοζύγιον τοῦ Προϋπολογισμοῦ πρέπει νὰ εἶναι ἰσοζύγιον κατὰ τὸ τέλος τῆς χρήσεως ἢ διατηρούμενον*

μέχρι τέλους τῆς χρήσεως, και ὄχι ἀπλῶς ἰσοζύγιον ὑφιστάμενον κατὰ τὴν κατάρτισιν και κατάρθεισιν τοῦ προϋπολογισμοῦ, ἀνατρεπόμενον δὲ κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἐκτελέσεως αὐτοῦ.

Τὸ ἰσοζύγιον τοῦ προϋπολογισμοῦ ἀνταποκρίνεται εἰς τὴν φύσιν τῆς Δημοσίας Οἰκονομίας, ἐπὶ πλέον δὲ ὑπαγορεύεται τοῦτο ἐκ λόγων δημοσιονομικῆς και κοινωνικοοικονομικῆς σκοπιμότητος, διότι ἀποτελεῖ μίαν τῶν κυρίων βάσεων τῆς νομισματικῆς και οἰκονομικῆς σταθερότητος ἐκάστης χώρας. Ὁρθῶς διὰ τοῦτο ἐτονίζετο ὑπὸ τῆς «Committee of European Economic Cooperation» εἰς ἐκθεσίῳ τῆς ὑποβληθεῖσαν τὸ 1947, ἦτοι εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς μεταπολεμικῆς περιόδου—ὅτε τὰ Δημόσια Οἰκονομικά και τὸ νόμισμα τῶν περισσοτέρων Εὐρωπαϊκῶν χωρῶν εὐρίσκοντο εἰς κακὴν κατάστασιν—ὅτι «διὰ πολλὰς εὐρωπαϊκὰς χώρας ἀποτελεῖ τὴν πλέον ἐπείγουσαν ἀνάγκην, και τὸ πρῶτον βῆμα πρὸς τὴν οἰκονομικὴν αὐτῶν σταθερότητα ἢ ἀποκατάστασις τάξεως εἰς τὰ Δημόσια αὐτῶν Οἰκονομικά και ἡ ἐπίτευξις ἐπὶ τῆς βάσεως ταύτης, δηλ. ἐπὶ βάσεως τοῦ ἰσοζυγίου τοῦ προϋπολογισμοῦ, μιᾶς σταθερᾶς και ἱκανοποιητικῆς διαρθρώσεως τιμῶν, μισθῶν και νομισμάτων».

Εἰδικώτερον, ἡ κατ' ἀρχὴν σκοπιμότης τοῦ ἰσοζυγίου τοῦ Κρατικοῦ, και γενικώτερον τοῦ Δημοσίου, Προϋπολογισμοῦ στηρίζεται πρῶτον εἰς τὴν φύσιν τῆς Δημοσίας Οἰκονομίας ἢ ὁποία, ὡς εἶδομεν εἰς τὴν Εἰσαγωγὴν, δὲν διέπεται ὑπὸ τῆς ἀρχῆς τῆς ἐπιτεύξεως πλεονάσματος ἐσόδων ὑπὲρ τὰ ἔξοδα, ἀλλ' ὑπὸ τῆς ἀρχῆς τῆς καλύψεως τῶν δημοσίων ἀναγκῶν, ἦτοι τῆς ἀρχῆς τῆς συμφωνίας τῶν ἀναγκῶν πρὸς τὰ μέσα καλύψεως αὐτῶν και ἐπομένως τῆς ἀρχῆς τῆς ἰσορροπίας τοῦ προϋπολογισμοῦ. Τοῦτο σημαίνει ὅτι ὁ Δημόσιος Προϋπολογισμὸς, και ἰδίᾳ ὁ Προϋπολογισμὸς τοῦ Κράτους δὲν πρέπει κατὰ κανόνα νὰ παρουσιάσῃ περίσσειμα.

Ἐκτὸς τούτου εἰς τὴν Δημοσίαν Οἰκονομίαν ἰσχύει—ὅπως ὡσαύτως διεπιστώσαμεν εἰς τὴν Εἰσαγωγὴν—ἡ ἀρχὴ ὅτι τὰ ἔσοδα, και δὴ τὰ ἔσοδα τ' ἀποτελοῦντα εἰσόδημα τοῦ Δημοσίου, δεόν νὰ προσαρμόζωνται πρὸς τὰς δαπάνας. Συνεπῶς, ὁ Δημόσιος Προϋπολογισμὸς δὲν πρέπει, κατ' ἀρχὴν, νὰ παρουσιάσῃ ὅτε ἔλλειμμα, ἀλλὰ τὸ σκέλος τῶν εἰσοδηματικῶν δημοσίων ἐσόδων θὰ πρέπει νὰ προσαρμόζεται ἐκάστοτε πρὸς τὸ σκέλος τῶν δημοσίων δαπανῶν. Ἡ ἐὰν ἡ ὑστέρησις τῶν συνολικῶν ἐτησίων εἰσοδηματικῶν ἐσόδων πρὸς τὰς συνολικὰς ἐτησίαις δαπάνας εἶναι ἀναπόφευκτος, λόγῳ τῆς ἀνάγκης διενεργείας μεγάλης σχετικῶς ἐκτάσεως ἐκτάκτων δαπανῶν, ἐὰν δηλ. τὸ ἔλλειμμα τοῦ δημοσίου Προϋπολογισμοῦ εἶναι ἀναπόφευκτον, θὰ πρέπει νὰ λάβῃ τοῦτο ὅσον τὸ δυνατόν μικροτέραν ἔκτασιν.

Ἐκτὸς τοῦ ἀνωτέρω λόγου, τὸ φυσιολογικὸν ἐτήσιον ἰσοζύγιον τοῦ Δημοσίου Προϋπολογισμοῦ ὑπαγορεύεται ἀκόμη, ὡς και προηγουμένως ἐσημειώθη, ἐκ λόγων δημοσιονομικῆς και κοινωνικοοικονομικῆς σκοπιμότητος. Ἡ ὑπαρξις μονίμου φυσιολογικοῦ ἰσοζυγίου εἰς τὸν ἐτήσιον προϋπολογισ-

σμών, καὶ ἰδίως εἰς τὸν Προϋπολογισμὸν τοῦ Κράτους, ἀποτελεῖ βασικὴν προϋπόθεσιν ὑγιоῦς Δημοσίας Οἰκονομίας. Ἀντιθέτως τὸ ἔλλειμμα τοῦ Προϋπολογισμοῦ ὀδηγεῖ πολλακίς εἰς ἐξάρθρωσιν τῶν Δημοσίων Οἰκονομικῶν καὶ τοῦ νομίσματος—ἐφ' ὅσον προκαλεῖ τοῦτο αὔξησιν τῆς χρηματικῆς ἐθνικῆς δαπάνης. Ἀλλὰ καὶ τὸ περίσσευμα τοῦ Δημοσίου Προϋπολογισμοῦ καὶ ἰδίως σημαντικὸν περίσσευμα, μάλιστα δὲ περίσσευμα ἐπαναλαμβάνομενον, ὄχι μόνον δὲν εἶναι ἐπωφελές—πλὴν ἐξαιρετικῶν περιπτώσεων, περὶ ὧν κατωτέρω—ἀλλ' ἀντιθέτως ἔχει διαφόρους ἐπιβλαβεῖς συνεπείας.

Κατ' ἐξαιρέσιν τῶν ἀνωτέρω ἐκτιθεμένων, ὁ ἀνισοσκελὴς προϋπολογισμός, εἴτε ὑπὸ τὴν μορφήν τοῦ ἔλλειμματος, εἴτε ὑπὸ τὴν μορφήν τοῦ περισσέυματος, ἐνδείκνυται εἰς τὰς περιπτώσεις κατὰ τὰς ὁποίας τὸ ἔλλειμμα ἢ τὸ περίσσευμα εἶναι ἀναγκαῖον πρὸς ἐξασφάλισιν ὑψηλοῦ ἐπιπέδου ἀπασχολήσεως ἢ πρὸς καταπολέμησιν τοῦ πληθωρισμοῦ. Ἐπίσης εἶναι ἀναγκαῖος ὁ ἀνισοσκελὴς προϋπολογισμὸς εἰς τὰς περιπτώσεις κατὰ τὰς ὁποίας τὸ φυσιολογικὸν ἀνισοζύγιον αὐτοῦ ἀποτελεῖ προϋπόθεσιν ἀπαραίτητον πρὸς διατήρησιν τοῦ ἐπιπέδου ἰσορροπίας τοῦ Ἐθνικοῦ Εἰσοδήματος, ὅταν τὸ ἐπίπεδον ἰσορροπίας ἔχει ἐπιτευχθῆ ὑπὸ συνθήκας πλήρους ἀπασχολήσεως (Βλ. σχετικῶς κατωτέρω, κεφαλ. 5).

Τέλος, ὁ ἀνισοσκελὴς καὶ διῆ ἔλλειμματικὸς προϋπολογισμὸς ὡς σὺν ὀλοῦν λυμβανόμενος⁽¹⁾ ἐνδείκνυται καὶ εἶναι ἀναπόφευκτος ὅταν τὸ ἔλλειμμα δημιουργῆται κατ' ἀκολουθίαν τῆς διενεργείας δαπανῶν διὰ δημοσίας ἐπενδύσεις πρὸς θεμελίωσιν καὶ ἐπιτάχυνσιν τῆς οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως μιᾶς ὑποαναπτύκτου χώρας. Διότι εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν τὸ τίμημα τῆς διατηρήσεως τοῦ φυσιολογικοῦ ἰσοζυγίου τοῦ προϋπολογισμοῦ θὰ ἦτο ἡ ἐπιβράδυνσις τῆς οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως.

✓ § 2. Τὰ γενεσιουργὰ αἷτια τοῦ ἔλλειμματος τοῦ Δημοσίου Προϋπολογισμοῦ.

Τὸ ἔλλειμμα τοῦ Δημοσίου Προϋπολογισμοῦ εἶναι δυνατόν νὰ εἶναι ἔλλειμμα ἐκτάκτως ἐμφανιζόμενον ἢ ἔλλειμμα χρόνιον. Τὰ πιθανὰ αἷτια τοῦ ἐκτάκτως ἐμφανιζομένου ἔλλειμματος εἶναι τὰ ἐξῆς—αἷτια διαζευκτικῶς ἢ καὶ ἀθροιστικῶς ἐπιδρῶντα καὶ δημιουργοῦντα τὸ ἔλλειμμα:

Πρῶτον: **Ἐμφάνισις ἐκτάκτων δαπανῶν μὴ προβλεφθεισῶν κατὰ τὴν κατάρτισιν τοῦ προϋπολογισμοῦ** καὶ μὴ δυναμένων νὰ καλυφθοῦν ἐξ ὀλοκλήρου ἢ καὶ οὐδόλως διὰ τοῦ ἐκτάκτου ἀποθεματικοῦ τοῦ Προϋπολογισμοῦ.

1. Ἐὰν ἡ περὶ ἧς πρόκειται ὑποανάπτукτος χώρα καταρτίξη τακτικὸν προϋπολογισμὸν καὶ προϋπολογισμὸν δημοσίων ἐπενδύσεων ἢ προϋπολογισμὸν ἐκμεταλεύσεως καὶ προϋπολογισμὸν κεφαλαίου, θὰ πρέπει ὁ τακτικὸς προϋπολογισμὸς νὰ εἶναι περισευματικὸς, πρὸς τὸν σκοπὸν ὅπως τὸ περίσσευμα αὐτοῦ χρησιμοποιηθῆ διὰ τὴν ὅσον τὸ δυνατόν μεγαλυτέραν κάλυψιν τῶν δαπανῶν διὰ τὴν ἐκτέλεισιν δημοσίων ἐπενδύσεων.

Δεύτερον: Ἐκτακτοὶ δαπάναι, προβλεφθεῖσαι μὲν κατὰ τὴν κατάρτισιν τοῦ Προϋπολογισμοῦ, ἀλλὰ μὴ δυνάμεναι ὡς ἐκ τοῦ μεγέθους αὐτῶν νὰ καλυφθοῦν ἐξ ὀλοκλήρου διὰ τῶν φορολογικῶν καὶ λοιπῶν παραπλησίων ἐσόδων: π. χ. δαπάναι διὰ τὴν κατασκευὴν δημοσίων ἔργων εἰς ἓνα μικρὸν Δῆμον, διὰ τὸν ὅποιον αἱ τοιαῦται δαπάναι εἶναι ἔκτακτοι καὶ συνεπῶς τὸ ἔλλειμμα τὸ ὅποιον προκαλοῦν αὐταὶ εἶναι ὡσαύτως ἔκτακτον.

Τρίτον: Ἀπρόοπτος πτώσις τῶν φορολογικῶν ἐσόδων, λόγῳ πτώσεως τοῦ ἐπιπέδου οἰκονομικῆς δραστηριότητος (οἰκονομικὴ κάμψις — recession), πτώσεως ἢ ὅποια εἶχεν ὡς συνέπειαν μείωσιν τοῦ Ἐθνικοῦ Εἰσοδήματος καὶ ἐπομένως ἐπέδρασεν μειωτικῶς τόσον ἐπὶ τῶν ἐσόδων ἐκ τοῦ φόρου εἰσοδήματος ὅσον καὶ ἐπὶ τῶν ἐσόδων ἐκ τῶν φόρων καταναλώσεως, εἰσαγ. τελῶν, φόρων ἐπὶ τῶν συναλλαγῶν κ.λ.π. Ἐπίσης πτώσις τῶν φορολογικῶν ἐσόδων λόγῳ μειώσεως τῆς γεωργικῆς παραγωγῆς (κακὴ ἐσοδεία) καὶ τοῦ Γεωργικοῦ Εἰσοδήματος καὶ ἐπομένως τοῦ Ἐθνικοῦ Εἰσοδήματος.

Τέταρτον: Παραβίασις εἴτε τῆς ἀρχῆς τῆς ἀκριβείας, διὰ τῆς ὑπερεκτιμήσεως τῶν φορολογικῶν ἐσόδων ἢ —καὶ— ὑποεκτιμήσεως τῶν δημοσίων δαπανῶν κατὰ τὴν κατάρτισιν τοῦ προϋπολογισμοῦ, εἴτε τῆς ἀρχῆς τῆς καθολικότητος διὰ τῆς μὴ ἐμφανίσεως ὠρισμένων δαπανῶν κατὰ τὴν κατάρτισιν τοῦ Προϋπολογισμοῦ, εἴτε καὶ ἀμφοτέρων τῶν ἀρχῶν τούτων.

Καθ' ὅσον ἀφορᾷ τὰ κυριώτερα καὶ πιθανώτερα αἷτια τοῦ χρονοῦ ἐλλείμματος τοῦ Δημοσίου Προϋπολογισμοῦ, ταῦτα εἶναι τὰ ἑξῆς:

Πρῶτον: Πτωχεία τῆς Ἐθνικῆς Οἰκονομίας τῆς περὶ ἧς πρόκειται χώρας, μὲ συνέπειαν περιορισμένην φοροδοτικὴν αὐτῆς ἱκανότητα, καὶ περαιτέρω συνέπειαν μόνιμον ἀνεπάρκειαν τῶν συνολικῶν φορολογικῶν ἐσόδων πρὸς κάλυψιν τῶν συνολικῶν δημοσίων δαπανῶν — ἔστω καὶ ἂν τὸ ὕψος τούτων εἶναι χαμηλὸν καὶ τὸ ἐπίπεδον φορολογικῆς ἐπιβαρύνσεως τοῦ πληθυσμοῦ ὑψηλόν.

Δεύτερον: Κακὴ διάρθρωσις τοῦ Φορολογικοῦ Συστήματος. Ὅταν τὸ φορολογικὸν σύστημα μιᾶς χώρας δὲν εἶναι προσηρμοσμένον πρὸς τὰς ἐν αὐτῇ κρατούσας οἰκονομικὰς καὶ κοινωνιολογικὰς συνθήκας, ὅταν π. χ. εἰς μίαν πτωχὴν χώραν δὲν εἶναι ἐπαρκῶς ἀνεπτυγμένοι οἱ ἔμμεσοι φόροι ἢ δὲν εἶναι προσηρμοσμένοι οὗτοι πρὸς τὴν διάρθρωσιν τῆς Ἰδιωτικῆς Καταναλωτικῆς Δαπάνης εἰς τὴν χώραν ταύτην, τότε δὲν εἶναι τεχνικῶς δυνατὸν εἰς τὸ Κράτος νὰ αξιοποιήσῃ φορολογικῶς τὴν φοροδοτικὴν ἱκανότητα τοῦ μεγίστου μέρους τοῦ πληθυσμοῦ τῆς χώρας ταύτης. Διότι ἡ φοροδοτικὴ ἱκανότης τῶν μικροεισοδηματιῶν (καὶ τοιοῦτοι εἶναι ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον οἱ εἰσοδηματῖαι εἰς μίαν ὑποανάπτυκτον χώραν) αξιοποιεῖται ὡς εἴδομεν μόνον ἢ κυρίως διὰ τῶν φόρων καταναλώσεως καὶ τῶν λοιπῶν ἐμμέσων φόρων, ἐνῶ διὰ τοῦ φόρου εἰσοδήματος μόνον τὰ ἄτομα τὰ ὅποια

ἀνήκουν εἰς τοὺς μεσαίους καὶ ἀνωτέρους εἰσοδηματικούς δμίλους εἶναι οἰκονομικῶς δυνατόν νὰ φορολογηθοῦν. Συνεπῶς, ὅταν δὲν εἶναι ἀνεπτυγμένοι οἱ ἔμμεσοι φόροι εἰς μίαν χώραν εἰς τὴν ἔκτασιν εἰς τὴν ὁποίαν θὰ ἔπρεπε νὰ εἶναι ἀνεπτυγμένοι διὰ νὰ δύναται τὸ Κράτος νὰ καλύπτῃ διὰ τῶν ἐσόδων ἐκ τῶν φόρων αὐτῶν τὸ μῆμα τῶν δαπανῶν του, τὸ ὁποῖον δὲν δύναται νὰ καλύψῃ διὰ τῶν ἐσόδων ἐκ τῶν ἀμέσων φόρων, τότε κατ' ἀνάγκην ὁ προϋπολογισμὸς του θὰ εἶναι καὶ ἐκ τοῦ λόγου αὐτοῦ μονίμως ἔλλειμματικός.

Τρίτον: *Κακὴ ἐφαρμογὴ τῆς φορολογικῆς νομοθεσίας* καὶ συνεπῶς ἀναλογικῶς μεγάλη φοροδιαφυγὴ. Ὅταν ἡ φοροδιαφυγὴ εἶναι μεγάλη καὶ συνεπείρ ταύτης τὸ Δημόσιον στερεῖται σημαντικῶν φορολογικῶν ἐσόδων τὰ ὁποῖα θὰ ἐπραγματοποιεῖ χωρὶς τὴν φοροδιαφυγὴν, τότε εἶναι πιθανόν νὰ καταλείπῃ ὁ προϋπολογισμὸς του μονίμως ἔλλειμμα, ἔστω καὶ ἂν δὲν ἐπιβαρύνεται αὐτός με ἐκτάκτους δαπάνας, ἔστω καὶ ἂν τὸ φορολογικὸν σύστημα ἔχη τὴν ἐνδεικνυομένην διάρθρωσιν, καὶ ἀκόμη ἔστω καὶ ἂν ἡ φοροδοτικὴ ἱκανότης τῆς Ἑθνικῆς Οἰκονομίας τῆς χώρας εἶναι τοιαύτη ὥστε νὰ δύναται αὐτὴ νὰ ἐξασφαλίσῃ εἰς τὸ Κράτος τὰ φορολογικὰ μέσα καλύψεως τῶν δαπανῶν του.

Τέταρτον: *Διενέργεια εἰς μεγάλο ὕψος ἐκτάκτων δαπανῶν.* Ὅταν γίνονται εἰς μεγάλην ἔκτασιν καὶ μονίμως π.χ. δαπάναι δημοσίων ἐπενδύσεων, τότε εἶναι ἀναπόφευκτον τὸ ἔλλειμμα, καὶ μάλιστα τὸ χρόνιον ἔλλειμμα, τοῦ Προϋπολογισμοῦ. Διότι, τὰ φορολογικὰ ἔσοδα δὲν εἶναι ἀπεριόριστα, ἀλλ' ὑπάρχει ὡς εἶδομεν εἰς τὸ Γενικὸν Μέρος περὶ Φόρων, ἐν maximum εἰς τὴν αὔξησιν αὐτῶν τὸ ὁποῖον οὐδεμίᾳ Κυβέρνησις δύναται νὰ ὑπερβῇ. Ὅπως ὑπάρχει καὶ ἐν optimum φορολογικῶν ἐσόδων, τὸ ὁποῖον ὁ Ὑπουργὸς τῶν Οἰκονομικῶν ἂν εἶναι συνετὸς δὲν πρέπει νὰ ὑπερβῇ. Π.χ. σήμερον εἰς τὴν Ἑλλάδα θὰ ἦτο φυσικῶς δυνατόν ν' αὐξήσωμεν τὴν ἀπόδοσιν τῶν φόρων πρὸς μείωσιν τοῦ ἐλλείμματος τοῦ κρατικοῦ προϋπολογισμοῦ δι' ὑψώσεως τῶν φορολογικῶν συντελεστῶν. Τοῦτο ὅμως θὰ ἦτο ἐπιζήμιον διὰ τὴν Ἑθνικὴν Οἰκονομίαν. Διότι θὰ ἐσήμαινε περαιτέρω ὑπέρβασις τοῦ optimum τῆς φορολογίας, τὸ ὁποῖον ἔχομεν ἤδη ὑπερβῆ, δι' ὃ καὶ ἐνδείκνυται μείωσις τῶν φόρων. Ἀλλὰ καὶ μὲ τὸ ἤδη ὑφιστάμενον ἐπίπεδον φορολογικῆς ἐπιβαρύνσεως ἀφ' ἑνὸς καὶ τὸ ἐπίπεδον τῶν δαπανῶν διὰ δημοσίας ἐπενδύσεις ἀφ' ἑτέρου, τὸ ἔλλειμμα τοῦ Ἑλληνικοῦ Προϋπολογισμοῦ, καὶ δὴ τὸ χρόνιον ἔλλειμμα, εἶναι ἀναπόφευκτον κατὰ τὴν παρούσαν φάσιν ἀναπτύξεως τῆς Ἑλληνικῆς Οἰκονομίας, καὶ μάλιστα εἶναι τοῦτο διὰ τοὺς λόγους οἱ ὁποῖοι ὑπεδηλώθησαν πρὸ ὀλίγου ἐπιβεβλημένον. Ὅπως ἐπίσης ἀναπόφευκτον εἶναι τὸ χρόνιον ἔλλειμμα τοῦ προϋπολογισμοῦ κατὰ τὴν διάρκειαν ἑνὸς πολέμου, ὅταν εἰς τὰς ἄλλας δημοσίας δαπάνας προστίθενται αἱ τεράστια πολεμικὰ δαπάναι. Δι' αὐτὸ εἶδομεν κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ Β' Παγκοσμίου Πολέμου ὅτι καὶ πλούσια ἀκόμη χωρὰ ὥπως αἱ Η.Π.Α., ἡ Ἀγγλία, ὁ Καναδάς, ἡ Σοβιετικὴ Ρωσ-

σία κ.λ.π. δὲν ἠδυνήθησαν νὰ καλύψουν διὰ μόνον τῶν φορολογικῶν ἐσόδων τὰς πολεμικὰς τῶν δαπάνας, ἀλλὰ προσέφυγον καὶ εἰς τὸν δανεισμόν, ἦτοι ὁ Κρατικὸς Προϋπολογισμὸς τῶν ἤτο καθ' ὅλα τὰ ἔτη τοῦ Πολέμου ἔλλειμματικός.

Πέμπτον: *Εἰσοδηματικὴ ἀνελαστικότητα τοῦ Φορολογικοῦ συστήματος.* Ὑπάρχουν ὄρισμένα χωρὰ, καὶ τοιαῦτα εἶναι αἱ εἰς μέγαλον βαθμὸν οἰκονομικῶς καθυστερημένα, εἰς τὰς ὁποίας τὰ συνολικὰ φορολογικὰ ἔσοδα ἀυξάνουν ἐν περιπτώσει αὐξήσεως τοῦ Ἐθνικοῦ Εἰσοδήματος κατὰ ποσοστὸν μικρότερον τοῦ ποσοστοῦ αὐξήσεως τοῦ Ἐθνικοῦ Εἰσοδήματος. Μὲ ἄλλας λέξεις, ἡ εἰσοδηματικὴ ἐλαστικότης τῶν συνολικῶν φορολογικῶν ἐσόδων εἰς τὰς χώρας ταύτας εἶναι μικρότερα τῆς μονάδος. Τοῦτο ὀφείλεται εἰς αἷτια, ἡ ἀνάλυσις τῶν ὁποίων ἐγένετο εἰς τὸ οἰκτεῖον κεφάλαιον τοῦ Γενικοῦ Μέρους περὶ Φόρων, ἔχει δὲ πολλὰκις ὡς ἀποτέλεσμα χρόνιον ἔλλειμμα τοῦ Δημοσίου Προϋπολογισμοῦ. Τὸ ἀποτέλεσμα τοῦτο ἐπέρχεται διὰ τοὺς ἐξῆς εἰδικώτερος λόγους: Ἡ αὔξησις τοῦ Ἐθνικοῦ Εἰσοδήματος εἶναι συνέπεια τῆς αὐξήσεως τοῦ παγίου κεφαλαίου, τῆς αὐξήσεως τοῦ ἐργατικοῦ δυναμικοῦ, τῆς αὐξήσεως τῆς παραγωγικότητος τῆς Ἐθνικῆς Ἐργασίας ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῶν τεχνολογικῶν πρῶδων, τῆς μεγαλυτέρας καὶ ἀποτελεσματικώτερας ἐπεμβάσεως τοῦ Κράτους εἰς τὴν οἰκονομικὴν ζωὴν κ.λ.π. Τὰ αἷτια ὁμως ταῦτα τὰ ὁποία ἐπιδροῦν αὐξητικῶς ἐπὶ τοῦ Ἐθνικοῦ Εἰσοδήματος, ἐπιδροῦν αὐξητικῶς καὶ ἐπὶ τῶν δημοσίων δαπανῶν (1). Ὅταν λοιπὸν αὐξάνουν τὸ Ἐθνικὸν Εἰσόδημα καὶ αἱ Δημόσιαι Δαπάναι, δὲν καθίσταται ὁμως δυνατὴ ἡ κατὰ τὸ αὐτὸ ποσοστὸν αὐτόματος αὔξησις τῶν συνολικῶν φορολογικῶν ἐσόδων, ἀλλὰ ταῦτα αὐξάνουν, ὡς ἐλέχθη, κατὰ ποσοστὸν μικρότερον τοῦ ποσοστοῦ αὐξήσεως τοῦ Ἐθνικοῦ Εἰσοδήματος, τότε πλέον τὸ χρόνιον ἔλλειμμα τοῦ Κρατικοῦ Προϋπολογισμοῦ εἶναι ἀναπόφευκτον. Βεβαίως εἶναι δυνατόν τεχνικῶς νὰ καταπολεμηθῇ ἡ ὑστέρησις αὕτη τῆς αὐξήσεως τῶν φορολογικῶν ἐσόδων ἐν σχέσει πρὸς τὴν αὔξησιν τοῦ Ἐθνικοῦ Εἰσοδήματος, διὰ τῆς ὑψώσεως τῶν φορολογικῶν συντελεστῶν. Ἀλλὰ τὰ αἷτια τὰ ὁποία προκαλοῦν αὕτην τὴν ὑστέρησιν, ἔχουν ὡς συνέπειαν ὅτι ἡ ὑψῶσις τῶν φορολογικῶν συντελεστῶν θὰ ἐπιτείνῃ τὰς ἐπιζημίους οἰκονομικὰς καὶ κοινωνικὰς συνεπείας τὰς ὁποίας ἔχει εἰς τὰς χώρας εἰς τὰς ὁποίας παρατηρεῖται αὐτὸ τὸ φαινόμενον, ἡ φορολογία. Εἶναι δὲ ἰδιαιτέρως ἐπιζημία οἰκονομικῶς καὶ κοινωνικῶς ἡ φορολογία εἰς τὰς ὑποαναπτύκτους χώρας, διότι ὁ μὲν φόρος εἰσοδήματος ἐπιβάλλεται συνήθως οὐχὶ ἐπὶ τοῦ πραγματικοῦ, ἀλλὰ ἐπὶ τοῦ τεκμαρτοῦ εἰσοδήματος, ἐνίοτε μάλιστα ἐπὶ τοῦ ἀκαθαρίστου τεκμαρτοῦ εἰσοδήματος, οἱ δὲ φό-

1. Ὡς εἶδομεν εἰς τὸ περὶ Δημοσίων Δαπανῶν Τμήμα τὰ κυριώτερα αἷτια αὐξήσεως τῶν δημοσίων δαπανῶν εἶναι ἡ αὔξησις τοῦ πληθυσμοῦ, αἱ τεχνολογικαὶ πρῶδοι, ἡ ἀνύψωσις τοῦ ἐπιπέδου μορφώσεως, καὶ ἡ αὐξουσα ἐπέμβασις τοῦ Κράτους εἰς τὴν οἰκονομικὴν ζωὴν καὶ τὴν κατανομὴν τοῦ Ἐθνικοῦ Εἰσοδήματος.

ροι καταναλώσεως πλήττουν με ύψηλους συντελεστὰς εἶδη πρώτης ἀνάγκης καὶ λαϊκῆς καταναλώσεως, καὶ κατέχουν οἱ ἔχοντες τοιαῦτα εἶδη ὡς ἀντικείμενον φόροι προέχουσιν θέσιν εἰς τὸ φορολογικὸν σύστημα τῶν ὑποαναπτύκτων χωρῶν.

Ὡς εἶναι εὐνόητον, τὸ χρόνιον ἔλλειμμα τοῦ Δημοσίου Προϋπολογισμοῦ εἶναι δυνατὸν νὰ ὀφείλεται καὶ εἰς ἄλλα αἷτια. Π.χ. εἶναι δυνατὸν νὰ ὀφείλεται τοῦτο εἰς μόνιμον παραβίασιν τῆς ἀρχῆς τῆς ἀκριβείας κατὰ τὴν κατάρτισιν τοῦ σχεδίου τοῦ Προϋπολογισμοῦ, ἢ εἰς μόνιμον παραβίασιν τῆς ὀρθολογικῆς ἀρχῆς κατὰ τὸν προγραμματισμὸν καὶ τὴν διενέργειαν τῶν δημοσίων καταναλωτικῶν δαπανῶν, συνεπεία τῆς ὁποίας τὸ ἐπίπεδον αὐτῶν εἶναι ὑψηλότερον παρ' ὅσον θὰ ἔπρεπε νὰ εἶναι ἐὰν ἐτηρεῖτο ἡ ὀρθολογικὴ ἀρχὴ καὶ παρ' ὅσον ἔπρεπε νὰ εἶναι διὰ νὰ ἐπαρκοῦν τὰ συνολικὰ φορολογικὰ ἔσοδα διὰ τὴν κάλυψιν τῶν συνολικῶν δημοσίων δαπανῶν. Ἐνταῦθα ὅμως ἀνεπτύχθησαν, ὡς καὶ ἀνωτέρω ἐσημειώθη, οὐχὶ πάντα τὰ δυνατὰ αἷτια, ἀλλὰ μόνον τὰ κυριώτερα καὶ πιθανώτερα αἷτια τοῦ χρόνιου ἔλλείμματος τοῦ Προϋπολογισμοῦ.

* § 3. Αἱ πληθωρικαὶ συνέπειαι τοῦ ἔλλείμματος τοῦ Δημοσίου Προϋπολογισμοῦ καὶ αἱ προϋποθέσεις ὑπὸ τὰς ὁποίας ἐμφανίζονται αὐταί.

α) Τὸ ἔλλειμμα τοῦ Δημοσίου Προϋπολογισμοῦ δὲν ὀδηγεῖ πάντοτε εἰς αὐξήσιν τῆς Ἐθνικῆς Δαπάνης.

Ὡς θὰ ἴδωμεν εἰς τὸ ἐπόμενον κεφάλαιον, τὸ ἔλλειμμα τοῦ Δημοσίου Προϋπολογισμοῦ προκαλεῖ ἐνίσχυσιν τοῦ εἰσοδηματικοῦ ρεύματος ἀπὸ τῆς πλευρᾶς τοῦ Δημοσίου Τομέως, διὰ τὸν λόγον ὅτι ἡ διὰ τῶν δημοσίων δαπανῶν εἰσρέουσα εἰς τὸ εἰσοδηματικὸν ρεῦμα ἀγοραστικὴ δύναμις εἶναι μεγαλύτερα τῆς ἀγοραστικῆς δυνάμεως ἢ ὁποία διαρρέει τοῦ εἰσοδηματικοῦ ρεύματος διὰ τῆς καταβολῆς φόρων εἰς τὸ Κράτος καὶ ἄλλας Δημοσίας Οἰκονομίας. Ἐφ' ὅσον καὶ καθ' ὃ μέρος ἡ ἐνίσχυσις αὕτη τοῦ εἰσοδηματικοῦ ρεύματος δὲν ἐξουδετεροῦται διὰ τῆς ἐξασθενήσεως τοῦ εἰσοδηματικοῦ ρεύματος ἀπὸ τῆς πλευρᾶς τοῦ Ἰδιωτικοῦ Τομέως, τὸ ἀποτέλεσμα θὰ εἶναι καθαρὰ ἐνίσχυσις αὐτοῦ καὶ συνεπῶς καθαρὰ αὐξήσις τῆς Ἐθνικῆς Δαπάνης, ἥτοι τῆς συνολικῆς ἐνεργουῦς ζητήσεως.

Ἐξασθένεισι τοῦ εἰσοδηματικοῦ ρεύματος ἐκ τοῦ Ἰδιωτικοῦ Τομέως ἐπέρχεται ὁσάκις ἡ ἀγοραστικὴ δύναμις ἢ διαρρέουσα ἐκ τοῦ εἰσοδ. ρεύματος διὰ τῆς ἰδιωτικῆς ἀποταμιεύσεως εἶναι μεγαλύτερα τῆς ἀγοραστικῆς δυνάμεως ἢ ὁποία εἰσάγεται εἰς τὸ εἰσοδηματικὸν ρεῦμα διὰ τῶν ἰδιωτικῶν ἐπενδύσεων. Τούτου δοθέντος, ἐὰν τὸ ποσοδὸν τοῦ ἔλλείμματος τοῦ Δημοσίου Προϋπολογισμοῦ (1) εἶναι ἴσον πρὸς τὸ πλεόνασμα τῆς ἰδιωτικῆς ἀπο-

1. Διὰ τοῦ ἔλλείμματος τοῦ προϋπολογισμοῦ ἐπέρχεται ὡς ἐσημειώθη ἐνίσχυσις τοῦ εἰσοδηματικοῦ ρεύματος ἐκ τοῦ Δημοσίου Τομέως.

ταμιεύσεως ὑπὲρ τῆς ἰδιωτικῆς ἐπενδύσεως (κατὰ τὸ ποσὸν τοῦ ὁποίου πλεονάσματος, ἐπέρχεται, ὡς προκύπτει ἐκ τῶν προεκτεθέντων καθαρὰ ἑξασθένεισι τοῦ εἰσοδηματικοῦ ρεύματος ἐκ τοῦ Ἰδιωτικοῦ Τομέως) **οὐδεμία καθαρὰ ἐνίσχυσις τοῦ εἰσοδηματικοῦ ρεύματος καὶ συνεπῶς οὐδεμία καθαρὰ αὐξήσις τῆς Ἐθνικῆς Δαπάνης θὰ λάβῃ χώραν.**

Τὸ ἔλλειμμα τοῦ Δημοσίου Προϋπολογισμοῦ εἶναι ἴσον πρὸς τὸ πλεόνασμα τῆς ἰδιωτικῆς ἀποταμιεύσεως ὑπὲρ τὴν χρηματικὴν ἀξίαν τῶν ἰδιωτικῶν ἐπενδύσεων ὅταν καλύπτεται τοῦτο ἐξ ὀλοκλήρου δι' ἀπορροφήσεως ἰδιωτικῆς ἀποταμιεύσεως ἐκ τοῦ εἰσοδήματος τῆς τρεχούσης εἰσοδηματικῆς περιόδου, ὅταν δηλ. διὰ τῶν δανείων τῶν συναπιτομένων πρὸς κάλυψιν τοῦ ἔλλειμματος τίθεται εἰς τὴν διάθεσιν τοῦ Δημοσίου ἰδιωτικὴ ἀποταμίεσις ἐκ τοῦ Ἐθνικοῦ Εἰσοδήματος τῆς τρεχούσης εἰσοδηματικῆς περιόδου. Ὅταν τὸ ἔλλειμμα καλύπτεται κατὰ τὸν τρόπον αὐτὸν — καὶ οὐχὶ διὰ τῆς ἐκδόσεως νέου χρήματος ἢ διὰ τῆς χρησιμοποίησεως παλαιῶν ἀποταμιεύσεων τοῦ Κοινοῦ τεθεισῶν εἰς τὴν διάθεσιν τοῦ Κράτους διὰ τοῦ δημοσίου δανεισμοῦ — τότε ἡ **πληθωρικὴ ἐπίδρασις τοῦ ἔλλειμματος ἐξουδετεροῦται διὰ τῆς ἀντιπληθωρικῆς ἐπιδράσεως τῆς ἀποταμιεύσεως.** Διότι εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν ἢ ὑπὸ τοῦ Δημοσίου διενέργεια δαπανῶν καθ' ὑπέρβασιν τοῦ εἰσοδήματός του, δηλ. καθ' ὑπέρβασιν τῶν φορολογικῶν του ἐσόδων, ἐξουδετεροῦται διὰ τῆς ἰδιωτικῆς ἀποταμιεύσεως (δηλ. τῆς μὴ δαπάνης εἰσοδήματος ὑπὸ τῶν ἰδιωτῶν) ἢ ὁποία πραγματοποιεῖται καθ' ὑπέρβασιν τῶν ἰδιωτικῶν ἐπενδύσεων.

Θὰ ἡδυνάμεθα ἀκόμη νὰ εἴπωμεν, διατυπῶντες κατ' ἄλλον τρόπον τὴν ἀνωτέρω συνθήκην ἢ ὁποία πρέπει νὰ πληροῦται διὰ νὰ μὴν ἐπέλθῃ καθαρὰ αὐξήσις τῆς Ἐθνικῆς Δαπάνης ἐκ τοῦ ἔλλειμματος τοῦ Δημοσίου Προϋπολογισμοῦ δηλ. ἐκ τῆς διενεργείας ἔλλειμματικῶν δημοσίων δαπανῶν, ὅτι: **αἱ ἔλλειμματικαὶ δημοσίου δαπάναι δὲν ὀδηγοῦν εἰς αὐξήσιν τῆς Ἐθνικῆς Δαπάνης, ὅταν τὸ συνολικὸν ποσὸν τῶν ἀμέσων καὶ ἐμμέσων φόρων σὺν τὸ συνολικὸν ποσὸν τῆς ἰδιωτικῆς ἀποταμιεύσεως — συνολικὴ ἑξασθένεισι εἰσοδηματικοῦ ρεύματος — ἴσονται πρὸς τὸ συνολικὸν χρηματικὸν ποσὸν τῶν δημοσίων δαπανῶν δι' ἀγορὰν ἀγαθῶν σὺν τὸ χρηματικὸν ποσὸν τῶν ἰδιωτικῶν ἐπενδύσεων — συνολικὴ ἐνίσχυσις εἰσοδηματικοῦ ρεύματος — ἢτοι ὅταν πληροῦται ἡ συνθήκη:**

$$S + (Td + Ti) = I + G \text{ (}^1\text{) (}^2\text{)}.$$

καὶ ἐπομένως ὅταν:

$$S - I = G - (Td + Ti)$$

Δοθέντος ὅτι $G - (Td + Ti)$ εἶναι τὸ ἔλλειμμα τοῦ Δημοσίου

1) Βλ. καὶ σελίδα 381 παρόντος τόμου.

2) Εἰς τὴν ἐξίσωσιν ταύτην Td συμβολίζει τοὺς καθαρὸς ἀμέσους φόρους, ἢτοι τὴν διαφορὰν μεταξὺ τῶν (ἀκαθαρίστων) ἐσόδων ἐκ τῶν ἀμέσων φόρων καὶ τοῦ ποσοῦ τῶν μεταβιβαστικῶν πληρωμῶν, ἐνῶ Ti συμβολίζει τοὺς ἐμμέσους φόρους.

Προϋπολογισμοῦ, τὸ ὁποῖον συμβολίζομεν διὰ τοῦ Df , δὲν προκαλεῖ τοῦτο (τὸ ἔλλειμμα) καθαρὰν ἐνίσχυσιν τῆς Ἐθνικῆς Δαπάνης, ὅταν :

$$S - I = Df$$

ὅταν δηλ. τὸ ἔλλειμμα εἶναι, ὡς εἶδομεν, ἴσον πρὸς τὴν διαφορὰν μεταξὺ ἰδιωτικῆς ἀποταμιεύσεως καὶ προγραμματισμένων ἰδιωτικῶν ἐπενδύσεων.

Οὕτως, ἐὰν ὑποθέσωμεν ὅτι τὸ Ἐθνικὸν Εἰσόδημα ὠρισμένης εἰσοδηματικῆς περιόδου ἦτο 200 δισεκ. νομισμ. μονάδων (Ἐθνικὸν Εἰσόδημα εἰς ἀμοιβὰς συντελεστῶν παραγωγῆς) καὶ ὅτι κατὰ τὴν νέαν εἰσοδηματικὴν περίοδον ἡ προγραμματισμένη ἰδιωτικὴ ἀποταμίευσις εἶναι 20 δισεκ. νομισμ. μονάδων, τὸ ποσὸν τῶν ἀμέσων καὶ ἐμμέσων φόρων εἶναι $30 + 10 = 40$ δισεκ. νομισμ. μονάδων, αἱ συνολικαὶ δημόσιαι δαπάναι εἶναι 50 δισεκ. νομισμ. μονάδων, ἤτοι 10 δισεκ. νομισμ. μονάδων καὶ ἕκ τῶν συνολικῶν φορολογικῶν ἐσόδων (ἔλλειμμα 10 δισεκ. νομισμ. μονάδων) καὶ ἐκ τῶν συνολικῶν αὐτῶν δημοσίων δαπανῶν τὰ 40 δισεκατομμύρια εἶναι δημόσιαι δαπάναι δι' ἀγορὰν ἀγαθῶν καὶ ὑπηρεσιῶν, τὰ δὲ ὑπόλοιπα 10 δισεκατομμύρια εἶναι δαπάναι διὰ μεταβιβαστικὰς πληρωμὰς εἰς τὸ ἐσωτερικόν. Ἐὰν περαιτέρω ὑποθέσωμεν ὅτι αἱ προγραμματισμέναι ἰδιωτικαὶ ἐπενδύσεις ἀνέρχονται κατὰ τὴν νέαν εἰσοδηματικὴν περίοδον εἰς 10 δισεκ. νομισμ. μονάδων καὶ τέλος αἱ ἰδιωτικαὶ καταναλωτικαὶ δαπάναι ἀνέρχονται εἰς 160 δισεκ. νομισμ. μονάδων, τότε θὰ ἔχωμεν Ἐθνικὸν Εἰσόδημα εἰς ἀμοιβὰς συντελεστῶν κατὰ τὴν νέαν περίοδον (εἰς δισεκατομμύρια νομισμ. μονάδων) :

$$C + I + G - T_i$$

$$Y = 160 + 10 + 40 - 10, \text{ καὶ}$$

$Y = 200$, ἤτοι Ἐθνικὸν Εἰσόδημα τοῦ αὐτοῦ ὕψους μὲ τὸ τῆς προηγουμένης εἰσοδ. περιόδου, ἀκριβῶς διότι ἡ Ἐθνικὴ Δαπάνη παρὰ τὸ ἔλλειμμα τοῦ Προϋπολογισμοῦ παρέμεινεν ἀμετάβλητος εἰς τὸ ἐπίπεδον εἰς τὸ ὁποῖον εὐρίσκετο αὕτη κατὰ τὴν προηγουμένην εἰσοδ. περίοδον.

Ὅταν ὅμως ἡ ἐνίσχυσις τοῦ εἰσοδηματικοῦ ρεύματος ἐκ τοῦ Δημοσίου Τομέως, δηλ. τὸ ἔλλειμμα τοῦ Δημοσίου Προϋπολογισμοῦ, δὲν ἐξουδετερῶνται πλήρως διὰ τῆς ἐξασθενήσεως τοῦ εἰσοδηματικοῦ ρεύματος ἐκ τοῦ Ἰδιωτικοῦ Τομέως, τότε τὸ ἔλλειμμα ὁδηγεῖ εἰς καθαρὰν αὐξήσιν τῆς Ἐθνικῆς Δαπάνης.

β) Ἡ αὐξήσις τῆς Ἐθνικῆς Δαπάνης λόγω διενεργείας δημοσίων ἐλλειμματικῶν δαπανῶν δὲν ὁδηγεῖ πάντοτε εἰς πληθωρισμὸν ζητήσεως.

Ἄλλὰ καὶ ὅταν τὸ ἔλλειμμα τοῦ Δημοσίου Προϋπολογισμοῦ προκαλῆ αὐξήσιν τῆς Ἐθνικῆς Δαπάνης, δὲν ὁδηγεῖ τοῦτο κατ' ἀνάγκην εἰς πληθωρισμὸν ζητήσεως :

Ἐν πρώτοις δὲν ἐπέρχεται, ὡς εἶναι εὐνόητον, πληθωρισμὸς εἰς περιπτώσιν κατὰ τὴν ὁποίαν ἡ αὐξήσις τῆς Ἐθνικῆς Δαπάνης — διὰ τῆς διενεργείας δημοσίων ἐλλειμματικῶν δαπανῶν — λαμβάνει χώραν ὑπὸ κα-

θεσιῶς ὑποαπασχολήσεως τοῦ παραγωγικοῦ δυναμικοῦ τῆς περὶ ἧς πρόκειται χώρας, καὶ συνεπείᾳ τούτου ἡ αὔξησις τῆς ζητήσεως εἶναι δυνατόν ν' ἀντισταθμισθῇ δι' αὔξησεως τῆς παραγωγῆς καὶ ἐπομένως αὔξησεως τῆς ἀπασχολήσεως καὶ τοῦ παραγωγικοῦ δυναμικοῦ, τὸ ὁποῖον ἦτο μέχρι τοῦδε ὑποαπασχολημένον λόγῳ ἀνεπαρκείας τῆς ἐνεργοῦ ζήτησεως. Ὅταν ὑφίσταται ὑποαπασχόλησις τῆς μορφῆς ταύτης, τότε τὸ ἔλλειμμα τοῦ Δημοσίου Προϋπολογισμοῦ ὄχι μόνον δὲν ἐπενεργεῖ πληθωρικῶς, ἀλλὰ καὶ ἀσκεῖ εὐεργετικὴν ἐπίδρασιν ἐπὶ τῆς Ἐθνικῆς Οἰκονομίας, ἀκριβῶς διότι καθιστᾷ δυνατὴν τὴν αὔξησιν τῆς ἀπασχολήσεως.

Κατὰ δεύτερον λόγον, ἡ αὔξησις τῆς Ἐθνικῆς Δαπάνης ἢ ἐπερχομένη συνεπείᾳ τῆς διενεργείας δημοσίων ἐλλειμματικῶν δαπανῶν δὲν ὀδηγεῖ εἰς πληθωρισμὸν ὅταν τὸ ἔλλειμμα τοῦ Δημοσίου Προϋπολογισμοῦ καλύπτεται δι' ἐξωτερικοῦ δανεισμοῦ, διότι κατὰ τὸ ποσὸν τοῦ ἐξωτερικοῦ δανεισμοῦ αὐξάνουν αἱ εἰσαγωγαὶ ὑπὲρ τὰς ἐξαγωγὰς καὶ ἐπομένως αὐξάνει ἡ προσφορά ἀγαθῶν. Ἡ ἐκ τοῦ λόγου δὲ τούτου αὔξησις τῆς προσφορᾶς ἀντισταθμίζει τὴν ἐκ τοῦ ἐλλείματος τοῦ Δημοσίου Προϋπολογισμοῦ προερχομένην αὔξησιν τῆς ζητήσεως. Σημειωτέον ὅτι εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν δὲν ἐπέρχεται δευτερογενὴς αὔξησις τῆς Ἐθνικῆς Δαπάνης — ἡ ὁποία θὰ ἦσκει ὑψωτικὴν πίεσιν ἐπὶ τῶν τιμῶν — ἀκριβῶς διότι αἱ ἔλλειμματικά δημοσίου δαπάναι ἐκαλύφθησαν διὰ προσθέτων εἰσαγωγῶν καὶ συνεπῶς ἐδημιούργησαν εἰσοδήματα εἰς τὸ Ἐξωτερικόν.

Ἐπαλήθευσιν τοῦ ἀνωτέρω συμπεράσματος περὶ μὴ ἐμφανίσεως πληθωρικῆς ὑψώσεως τῶν τιμῶν ἐκ τοῦ ἐλλείματος τοῦ Δημοσίου Προϋπολογισμοῦ συνεπαγομένου αὔξησιν τῆς Ἐθνικῆς Δαπάνης, ὅταν τὸ προκαλέσαν τὴν αὔξησιν ταύτην ἔλλειμμα καλύπτεται δι' ἐξωτερικοῦ δανεισμοῦ, ἀποτελοῦν αἱ κατωτέρω ἐξισώσεις αἱ ὁποῖαι ἀναφέρονται εἰς τοὺς προσδιοριστικούς παράγοντας τῆς Ἐθνικῆς Δαπάνης εἰς περίπτωσιν κατὰ τὴν ὁποίαν ἡ Ἐθνικὴ Οἰκονομία τῆς περὶ ἧς πρόκειται χώρας προέρχεται εἰς συναλλαγὰς μετ' ἄλλων χωρῶν. Εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν τὸ Ἐθνικὸν Εἰσόδημα (Y) ἴσουςται πρὸς τὸ συνολικὸν ποσὸν τῶν ἰδιωτικῶν καταναλωτικῶν δαπανῶν (C), σὺν τὴν ἀξίαν τῶν ἰδιωτικῶν ἐπενδύσεων ἐν τῷ Ἐσωτερικῷ (I), σὺν τὸ ποσὸν τῶν δαπανῶν δι' ἀγορὰν ἀγαθῶν καὶ ὑπηρεσιῶν ὑπὸ τοῦ Δημοσίου (G), σὺν τὸ ποσὸν τοῦ πλεονάζματος ἢ μείον τὸ ποσὸν τοῦ ἐλλείματος τοῦ ἰσοζυγίου τρεχουσῶν συναλλαγῶν μετὰ τῆς Ἀλλοδαπῆς (É) κατὰ τὴν ἐξίσωσιν :

$$Y = C + I + G + \underline{É} - T_i$$

Ὅπως, ἐὰν C = 160 δισεκ. νομισμ. μονάδων, I = 10 δισεκ. νομισμ. μονάδων, G = 40 δισεκ. νομισμ. μονάδων, É = 20 δισεκ. νομισμ. μονάδων, καὶ T_i = 10 δισεκ. νομισμ. μονάδων, τότε καὶ ἐφ' ὅσον τὸ É δεικνύει τὸ πλεόνασμα τῶν τρεχουσῶν συναλλαγῶν μετὰ τῆς Ἀλλοδαπῆς θὰ ἔχωμεν :

$$Y = 160 + 10 + 40 + 20 - 10, \text{ ἦτοι}$$

$$Y = 220 \text{ δισεκ. νομισμ. μονάδων.}$$

Ἐάν, ἀντιθέτως, τὸ Ἐ τῆς ἀνωτέρω ἐξισώσεως ἀναφέρεται εἰς ἔλλειμμα τῶν τρεχουσῶν συναλλαγῶν μετὰ τῆς Ἀλλοδαπῆς θὰ ἔχωμεν :

$$Y + C + I + G - \dot{E} - T_i$$

καὶ ἐπομένως

$$Y + E = C + I + G - T_i$$

Οὕτως, ἐὰν C εἶναι πάλιν 160 δισεκ. νομισμ. μονάδων, I εἶναι 10 δισεκ. νομισμ. μονάδων, G εἶναι 40 δισεκ. νομισμ. μονάδων, Ἐ — ἔλλειμμα — εἶναι 20 δισεκ. νομισμ. μονάδων καὶ T_i εἶναι 10 δισεκ. νομισμ. μονάδων, τὸ Ἐθνικὸν Εἰσόδημα εἰς ἀμοιβὰς συντελεστῶν θὰ εἶναι :

$$\begin{array}{cccccc} Y & C & I & G & \dot{E} & T_i \\ 180 & = & 160 & + & 10 & + & 40 & - & 20 & - & 10 \end{array}$$

Ἐκ τῆς ἐξισώσεως ταύτης προκύπτει ἡ ἐξίσωσις :

$$\begin{array}{cccccc} Y & \dot{E} & C & I & G & T_i \\ 180 & + & 20 & = & 160 & + & 10 & + & 40 & - & 10 \end{array}$$

Ἐὰν ὑπὸ τὰς συνθήκας τοῦ ἀνωτέρω ἀριθμητικοῦ παραδείγματος γίνον ἔλλειμματικαὶ δημόσιαι δαπάναι ποσοῦ 10 δισεκατομμυρίων νομισματικῶν μονάδων καὶ αὐξηθῆ συνπερὶ τούτου ἡ Ἐθνικὴ Δαπάνη κατὰ τὸ αὐτὸ ποσόν, καλυφθῆ ὅμως τὸ ἔλλειμμα τοῦ προϋπολογισμοῦ δι' ἐξωτερικοῦ δανεισμοῦ ὃ ὅποιος θὰ προκαλέσῃ αὐξήσιν τοῦ ἐλλείμματος τῶν τρεχουσῶν συναλλαγῶν μετὰ τοῦ Ἐξωτερικοῦ ἀπὸ 20 δισεκατομμύρια εἰς 30 δισεκατομμύρια νομισματικῶν μονάδων, θὰ διατηρηθῆ ἡ ἐξίσωσις τῶν ἀνωτέρω μεγεθῶν, ἦτοι ἡ ἐξίσωσις :

$$\begin{array}{cccccc} Y + \dot{E} & = & C & + & I & + & G & - & T_i \\ 180 & + & 30 & = & 160 & + & 10 & + & 50 & - & 10 \end{array}$$

Λιότι θ' αὐξηθῆ μὲν τὸ G καὶ ὁμοῦ μὲ τὸ G θ' αὐξηθῆ καὶ ἡ Ἐθνικὴ Δαπάνη κατὰ 10 δισεκατομμύρια νομισματικῶν μονάδων, θ' αὐξηθῆ ὅμως κατὰ τὸ αὐτὸ ποσόν τὸ ἔλλειμμα τρεχουσῶν συναλλαγῶν μετὰ τοῦ Ἐξωτερικοῦ καὶ συνεπῶς ἡ χρηματικὴ ἀξία τῆς προσφορᾶς ἀγαθῶν. Διότι τώρα ἡ συνολικὴ ἀξία τῆς προσφορᾶς θὰ εἶναι : 180, χρηματικὴ ἀξία ἐγχωρίου παραγωγῆς, σὺν 30, ἦτοι ποσόν τοῦ πλεονάσματος τῶν εἰσαγωγῶν ὑπὲρ τὰς ἐξαγωγὰς. Συνεπῶς ἡ συνολικὴ χρηματικὴ ἀξία τῆς προσφορᾶς ἀγαθῶν εἰς τὸ Ἐσωτερικὸν θὰ εἶναι 210 δισεκατομμύρια νομισματικῶν μονάδων, ὅση δηλ. εἶναι καὶ ἡ συνολικὴ χρηματικὴ ἀξία τῆς ζήτησεως, ἦτοι ὅση εἶναι καὶ ἡ αὐξηθεῖσα Ἐθνικὴ Δαπάνη.

Εἰς πᾶσαν ὁμοῦ ἄλλην περίπτωσιν, πλὴν τῶν ἀνωτέρω δύο, ἡ αὐξήσις τῆς Ἐθνικῆς Δαπάνης λόγῳ διενεργείας δημοσίων ἐλλειμματικῶν δαπανῶν, ὅταν αὕτη λαμβάνη χώραν ὑπὸ καθεστῶς πλήρους ἀπασχολήσεως τῶν δυνα-

μένων να ἐνταχθῶν εἰς τὴν παραγωγικὴν διαδικασίαν παραγωγικῶν μέσων, ὀδηγεῖ ἀποκλειστικῶς εἰς ὑψωσιν τῶν τιμῶν. Ἡ ὑψωσις δὲ αὕτη τῶν τιμῶν λαμβάνει μὲ τὴν ἀρροδον τοῦ χρόνου ὄλονεν μεγαλύτερας διαστάσεις, λόγῳ τῆς ἐπενεργείας τοῦ Πολλαπλασιαστοῦ (δευτερογενῆς αὔξεις τῆς Ἑθνικῆς Δαπάνης κατ' ἀκολουθίαν τῆς καταναλωτικῆς δαπάνης ἐνὸς μέρους τοῦ αὐξηθέντος χρηματικοῦ εἰσοδήματος κ.λ.π.), ὡς καὶ λόγῳ τῆς ἐπενεργείας ψυχολογικῶν παραγόντων (αὔξεις τῆς ὀριακῆς ροπῆς πρὸς κατανάλωσιν, ἀπόκρυψις ἐμπορευμάτων κ.λ.π.).

Τὸ συμπέρασμα τὸ ὁποῖον προκύπτει ἐκ τῶν ἐκτεθέντων ἀνωτέρω καθ' ὅσον ἀφορᾷ τὴν ἀκολουθητέαν δημοσιονομικὴν πολιτικὴν εἶναι πρῶτον ὅτι **πρέπει ν' ἀποφεύγεται κατὰ τὸ δυνατόν τὸ ἔλλειμμα τοῦ Δημοσίου Προϋπολογισμοῦ**—ἐκτὸς ἐὰν ὑπάρχη ὑποαπασχόλησις ὀφειλομένη εἰς ἀνεπάρκειαν τῆς ἐνεργοῦ ζητήσεως. Πρέπει δὲ νὰ ἀποφεύγεται τὸ ἔλλειμμα, διότι αἱ δυνατότητες καλύψεως αὐτοῦ δι' ἀπορροφήσεως ἰδιωτικῆς ἀποταμιεύσεως, ὡς καὶ αἱ δυνατότητες καλύψεώς του δι' ἐξωτερικοῦ δανεισμοῦ εἶναι περιορισμέναι.

Δεύτερον, δταν τὸ ἔλλειμμα εἶναι ἀναπόφευκτον (ὡς τοῦτο συμβαίνει εἰς περίπτωσιν διενεργείας μεγάλης σχετικῶς ἐκτάσεως ἐκτάκτων δημοσίων δαπανῶν, ὡς εἶναι αἱ πολεμικαὶ δαπάναι ἢ αἱ δαπάναι πρὸς ἐκτέλεσιν δημοσίων ἐπενδύσεων, ἢ εἰς περίπτωσιν ὑπερβάσεως τοῦ ὄριου φορολογικῆς ἐπιβαρύνσεως, συνεπείᾳ τῆς ὁποίας δὲν ἐμφανίζεται σκόπιμον ὅπως καλυφθῆ ἔνδεχομένη αὔξεις τῶν δημοσίων δαπανῶν δι' αὔξεσως τῶν φορολογικῶν βαρῶν τοῦ πληθυσμοῦ), **θὰ πρέπει νὰ καλύπτεται τοῦτο διὰ δανείων συναπτομένων εἰς μὴ Τραπεζικὸν Κοινὸν** καί, γενικώτερον, διὰ δανείων διὰ τῶν ὁποίων ν' ἀπορροφᾶται ἰδιωτικὴ ἀποταμίευσις ἐκ τοῦ εἰσοδήματος τῆς τρεχούσης εἰσοδηματικῆς περιόδου **ἢ νὰ καλύπτεται δι' ἐξωτερικοῦ δανεισμοῦ** πρὸς τὸν σκοπὸν ὅπως παρεμποδίζεται διὰ τῆς τοιαύτης αὐτοῦ καλύψεως αὐξητικὴ ἐπίδρασις τοῦ ἐλλείμματος ἐπὶ τῶν τιμῶν.

Τὴν καλυτέραν ἀπόδειξιν περὶ τῆς ὀρθότητος τοῦ δευτέρου ἐκ τῶν ἀνωτέρω δύο συμπερασμάτων ὡς πρὸς τὰς προϋποθέσεις ὑπὸ τὰς ὁποίας τὸ ἔλλειμμα τοῦ Δημοσίου Προϋπολογισμοῦ δὲν ἐπιδρᾷ πληθωρικῶς παρέχει ἢ ἐν Ἑλλάδι κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη κτηθεῖσα πείρα. Μολονότι σημαντικὸν τὸ ἔλλειμμα τοῦ Προϋπολογισμοῦ τοῦ Ἑλληνικοῦ Κράτους τῶν τελευταίων ἔτων δὲν ἐπέδρασε τοῦτο πληθωρικῶς, ἀκριβῶς λόγῳ τῆς εφαρμοσθείσης ὀρθῆς πολιτικῆς διὰ τὴν ἀντιμετώπισιν αὐτοῦ, ἦτοι λόγῳ τῆς καλύψεως τῶν ἐλλειμματικῶν κρατικῶν δαπανῶν δι' ἀπορροφήσεως τρεχούσης ἐσωτερικῆς ἀποταμιεύσεως (μέσῳ τῶν ἐκδοθέντων κατ' ἐπανάληψιν ἐσωτερικῶν δανείων) καὶ δι' ἐξωτερικοῦ δανεισμοῦ, ἐν μέρει δὲ διὰ τῆς δωρεᾶν βοήθειας ἐκ τῶν Η.Π.Α. καὶ διὰ τῶν ἐσόδων ἐκ πολεμικῶν ἐπανορθώσεων, δηλ. διὰ τῆς χρησιμοποίησεως μέσων διὰ τῶν ὁποίων ἠὔξησε ἢ προσφορὰ ἀγαθῶν ἐν τῇ χώρα.

§ 4. Αἱ συνέπειαι τοῦ περισσεύματος τοῦ Δημοσίου Προϋπολογισμοῦ.

Κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὰς ἰδιωτικὰς παραγωγικὰς οἰκονομίας, οἱ φορεῖς τῶν ὁποίων ἐλαύνονται ὑπὸ τοῦ κινήτρου τοῦ κέρδους καὶ διὰ τοῦτο ἐπιδιώκουν τὴν πραγματοποίησιν ἐσόδων ὅσον τὸ δυνατόν περισσότερον ὑπερβαινόντων τὰ γενόμενα ὑπ' αὐτῶν ἔξοδα παραγωγῆς, τὸ Κράτος—καὶ οἰαδήποτε ἄλλη Δημοσία Οἰκονομία—δρεῖλει νὰ πραγματοποιήσῃ συνολικῶς τόσα ἔσοδα ὅσα εἶναι τὰ ἔξοδα παραγωγῆς τῶν ὑπηρεσιῶν τὰς ὁποίας προσφέρει πρὸς τὸ Κοινωνικὸν Σύνολον, δηλ. ὅσα εἶναι τὰ ἔξοδα λειτουργίας τοῦ Κρατικοῦ Μηχανισμοῦ καὶ γενικώτερον τὰ ἔξοδα διὰ τὴν ἐκπλήρωσιν τῆς ἀποστολῆς τοῦ νεωτέρου Κράτους. Ἡ πραγματοποίησις ἐσόδων μεγαλυτέρων τῶν ἀνωτέρω ἐξόδων, δηλ. ἐσόδων ὑπερβαινόντων τὰς παρούσας χρηματικὰς ἀνάγκας τοῦ Κράτους, μὲ ἄλλας λέξεις ἢ δημιουργία περισσεύματος εἰς τὸν Προϋπολογισμὸν τοῦ Κράτους,—ἢ τὸν Προϋπολογισμὸν ἄλλης Δημοσίας Οἰκονομίας—ἄχι μόνον ἀντιστρατεύεται πρὸς τὴν ἀνωτέρω ἀρχὴν τῆς καλύψεως τῶν δημοσίων ἀναγκῶν, ἀλλὰ συνεπάγεται ἀκόμη διὰ τὰς ἰδιωτικὰς οἰκονομίας, ὑπὸ τῶν ὁποίων τροφοδοτεῖται διὰ τῆς φορολογίας ἢ Δημοσία Οἰκονομία, μεγαλυτέραν φορολογικὴν ἐπιβάρυνσιν ἐν συγκρίσει πρὸς ἐκείνην ἢ ὁποία θὰ ἦτο ἀναγκαία χωρὶς τὴν δημιουργίαν περισσεύματος διὰ τῆς πρὸς τοῦτο διαθέσεως ἐνὸς μέρους τῶν εἰσπρατομένων ἐκ τῆς φορολογίας ἐσόδων.

Σημειωτέον ἀκόμη, ὅτι ἡ πραγματοποίησις δημοσίων ἐσόδων ὑπερβαινόντων τὰς παρούσας χρηματικὰς ἀνάγκας τοῦ Κράτους, πρὸς τὸν σκοπὸν δημιουργίας δημοσιονομικοῦ καλύμματος δι' ἐκτάκτους ἀνάγκας, αἱ ὁποῖαι ἤθελον ἐνδεχομένως ἐμφανισθῆ εἰς τὸ Μέλλον, ἀποβαίνει εἰς τὴν πρᾶξιν ἐλάχιστα ἐξυπηρετικὴ ἐνὸς τοιούτου σκοποῦ, ὡς ἀποδεικνύει τοῦτο ἡ πείρα ξένων χωρῶν, αἱ ὁποῖαι εἶχον κατὰ τὸ παρελθὸν σχηματίσει Δημόσιον Θησαυρὸν πρὸς ἀντιμετώπισιν μελλοντικῶν ἐκτάκτων δαπανῶν. Οὗτως ἡ Γερμανία εἶχε σχηματίσει τὰς παραμονὰς τοῦ Α' Παγκοσμίου Πολέμου ἀξιόλογον Δημόσιον Θησαυρὸν, ὁ ὁποῖος ἀνήρχετο εἰς ἑκατοντάδας ἑκατομμυρίων χρυσῶν μάρκων. Ὁ θησαυρὸς ὅμως οὗτος ἀπεδείχθη τελείως ἀνεπαρκῆς ὡς μέσον καλύψεως τῶν πολεμικῶν δαπανῶν τοῦ Γερμανικοῦ Κράτους, αἱ ὁποῖαι μόνον τὰς πρώτας ἡμέρας τοῦ πολέμου κατέστη δυνατόν νὰ καλυφθοῦν δι' ἀντλήσεως εἰς αὐτόν. Ἐνῶ δὲ δὲν εἶναι ἀξιόλογος εἰς τὴν πρᾶξιν ἡ χρησιμότης τοῦ Δημοσίου Θησαυροῦ, *ἡ δημιουργία Θησαυροῦ ἐπενεργεῖ ἀντιπληθωρικῶς καὶ δύναται νὰ ὀδηγήσῃ, διὰ τὸ ἐτήσιον περίσσευμα τοῦ Προϋπολογισμοῦ* (τὸ διατιθέμενον διὰ σχηματισμὸν Δημοσίου Θησαυροῦ) *εἶναι σχετικῶς σημαντικόν, εἰς ἀντίστοιχον μείωσιν τῆς συνολικῆς ἐνεργουῦς ζητήσεως* εἰς τὴν περὶ ἧς πρόκειται χώραν λόγῳ τῆς μειωτικῆς ἐπιδράσεως, τὴν ὁποίαν τὸ περίσσευμα ἀσχεῖ ἐπὶ τῆς ἰσχύος τοῦ εἰσοδηματικοῦ ρεύματος. Τὸ ἀποτέλεσμα τοῦτο ἔχει τὸ περίσσευμα, ἔστω καὶ ἂν διατίθεται δι' ἀπόσβεσιν τοῦ Δημοσίου Χρέους, διότι

καὶ αὕτη ἐπενεργεῖ ὡς εἶδομεν εἰς τὸ κεφ. 10 τοῦ τμήματος περὶ τῆς Δημοσίας Πίστεως ἀντιπληθωρικῶς. Ἐπίσης ἀντιπληθωρικῶς ἐπενεργεῖ τὸ περίσσευμα τοῦ προϋπολογισμοῦ, ἀκόμη καὶ ὅταν γίνωνται δι' αὐτοῦ χρηματικαὶ ἐπενδύσεις τοῦ Δημοσίου — π.χ. τὸ περίσσευμα διατίθεται δι' ἀγορὰν μετοχῶν ἢ ἀγορὰν ἀκινήτων κ.λ.π.—διότι αἱ ἐπενδύσεις αὗται καθ' ἑαυτὰς οὐδεμίαν μεταβολὴν προκαλοῦν εἰς τὴν συνολικὴν ἀξίαν τῶν Ἰδιωτικῶν Ἐπενδύσεων. Ἡ ἀντιπληθωρικὴ ἐπίδρασις τοῦ περισσεύματος ἀπολείπει εἰς τὴν περίπτωσιν τοιούτων ἐπενδύσεων μόνον ὁσάκις αἱ γενόμεναι χρηματικαὶ ἐπενδύσεις συνίστανται εἰς τὴν ἀγορὰν νεοεκδοθεισῶν μετοχῶν ἢ ὁμολογιῶν, καὶ ἐφ' ὅσον οἱ ἐκδότης αὐτῶν διέθεσαν τὸ ἐκ τῆς πωλήσεως αὐτῶν εἰσπραχθὲν χρηματικὸν ποσὸν διὰ τὴν χρηματοδότησιν παραγωγικῶν ἐπενδύσεων.

Ἐπίσης τὸ περίσσευμα εἶναι δυνατόν νὰ ἐπιδράσῃ ἐπιβλαβῶς καὶ ἐπὶ τῆς Δημοσίας Οἰκονομίας, καθόσον δύναται νὰ ὀδηγήσῃ εἰς ἀνορθολογικότητα κατὰ τὴν διενέργειαν δημοσίων δαπανῶν. Παρασύρει δὲ εἰς ἀνορθολογικότητα τὸ περίσσευμα ἐκ τοῦ λόγου ὅτι ἡ ὑπαρξίς αὐτοῦ ἐπηρεάζει ψυχολογικῶς τοὺς ἀντιπροσώπους τοῦ Λαοῦ εἰς τὸ Κοινοβούλιον κατὰ τρόπον ὥστε νὰ μὴ καταβάλλουν οὔτοι τὴν προσοχὴν καὶ ἐπιμέλειαν, τὴν ὁποίαν ἄλλως θὰ ἐπεδείκνυον κατὰ τὸν ἔλεγχον τῆς σκοπιμότητος τῶν δημοσίων δαπανῶν καὶ νὰ ἐγκρίνουν δαπάνας ἀναφερομένας εἰς δημοσίας ἀνάγκας δευτερευούσης σημασίας ἢ δαπάνας διὰ τὴν πολυτελεῖα κάλυψιν βασικῶν δημοσίων ἀναγκῶν. Ἐπίσης ἡ ὑπαρξίς περισσεύματος ἔχει ὡς συνέπειαν ὅτι εὐχερῶς ἐγκρίνονται ἐκ τ α κ τ ο ι δαπάναι ὑπὸ τοῦ Κοινοβουλίου διὰ τῆς διαθέσεως πρὸς κάλυψιν αὐτῶν ἐνὸς μέρους τοῦ περισσεύματος, χωρὶς ἐπαρκῆ ἔλεγχον τῆς σκοπιμότητος τῶν περὶ ὧν πρόκειται δαπανῶν, ἤτοι τῆς σπουδαιότητος τῶν εἰς αὐτὰς ἀναφερομένων δημοσίων ἀναγκῶν καὶ τῆς ὀρθολογικῆς ἱκανοποιήσεως αὐτῶν.

Ἡ ζημία τῶν Δημοσίων Οἰκονομικῶν ἐκ τοῦ περισσεύματος εἶναι βεβαίως μεγαλυτέρα ὅταν τὸ περίσσευμα εἶναι εἰκονικόν, ὀφειλόμενον εἰς τὴν ὑποεκτίμησιν δημοσίων δαπανῶν καὶ ὑπερεκτίμησιν δημοσίων ἐσόδων ὑπὸ τῆς Διοικήσεως. Τὸ περίσσευμα εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν εἶναι δημοσιονομικῶς ἐπιζήμιον, ὅχι μόνον διότι τὸ Κοινοβούλιον παρασύρεται κατὰ τ' ἀνωτέρω ἐκ τῆς ἐμφανίσεως περισσεύματος καὶ ἐγκρίνει δαπάνας δευτερευούσης σημασίας καὶ ἀμφιβόλου σκοπιμότητος. Ἀλλὰ καὶ διότι ἡ ἔγκρισις καὶ ἐν συνεχείᾳ ἡ διενέργεια τῶν δαπανῶν αὐτῶν εἶναι πιθανόν, λόγῳ ἀκριβῶς τῆς ὑποεκτιμήσεως ἄλλων δημοσίων δαπανῶν, ἐνδεχομένως δὲ ἀναγκαίων δαπανῶν, καὶ τῆς ὑπερεκτιμήσεως τῶν δημοσίων ἐσόδων νὰ ὀδηγήσῃ εἰς ἔλλειμμα κατὰ τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ προϋπολογισμοῦ.

Ἀλλὰ καὶ πραγματικὰ περισσεύματα εἶναι δυνατόν νὰ ὀδηγήσουν μακροχρονίως εἰς ἔλλειμματα, διὰ τὸν λόγον ὅτι ἐπιδρῶν ταῦτα αὐξητικῶς ἐπὶ τῶν δημοσίων δαπανῶν, διότι παρασύρουν τὸ Κοινοβούλιον εἰς τὴν ἔγκρισιν δευτερευουσῶν δαπανῶν, δημιουργουμένης οὕτω μιᾶς καταστά-

σεως εἰς τὸν τομέα τῶν δημοσίων δαπανῶν, ἡ ὁποία δὲν θὰ εἶναι δυνατὸν νὰ ἀντιμετωπισθῇ χωρὶς ἔλλειμμα εἰς τὸν προϋπολογισμόν εἰς περιπτώσιν μεταγενεστέρας ἐπὶ τὰ χεῖρω μεταβολῆς τῆς καταστάσεως εἰς τὸν τομέα τῶν δημοσίων ἐσόδων.

Πρὸς ἀποτροπὴν τῶν ἀντιπληθωρικῶν συνεπειῶν τοῦ περισσεύματος, ὡς καὶ τῶν συνεπειῶν αὐτοῦ ἐπὶ τῆς ὀρθολογικότητος τῆς Δημοσίας Οἰκονομίας θὰ πρέπει, ὡς ἄρα δημιουργῆται περίσσευμα εἰς τὸν προϋπολογισμόν, νὰ διατίθεται τοῦτο πρὸς ἀπόσβεσιν ἑνὸς ἀντιστοίχου μέρους τοῦ Δημοσίου Χρέους. Τὸ καλύτερον ὅμως εἶναι ν' ἀποφεύγεται ἔντελῶς ἡ δημιουργία μεγάλου περισσεύματος, (πλὴν τῶν περιπτώσεων κατὰ τὰς ὁποίας εἶναι τοῦτο ἀναγκαῖον πρὸς ἀποσόβησιν πληθωρισμοῦ ζητήσεως—βλ. ἐπόμεν. κεφάλαιον) διότι ὡς προσφυνῶς παρατηρεῖ ὁ Beaulieu «τὸ περίσσευμα ἀνοίγει πάντοτε τὴν ὄρεξιν διὰ τὴν διενέργειαν μὴ ἀπαραιτήτων δαπανῶν» καὶ ὁδηγεῖ οὕτω εἰς σπατάλας τῆς Διοικήσεως. Ἄλλως τε μεγάλο περίσσευμα εἰς τὸν προϋπολογισμόν, καὶ δὴ περίσσευμα κατ' ἐπανάληψιν ἐμφανιζόμενον εἰς σειρὰν οἰκονομικῶν χρήσεων, δηλ. *χρόνιον περίσσευμα, ἀποτελεῖ ἀπόδειξιν ὅτι ἡ φορολογικὴ ἐπιβάρυνσις τοῦ πληθυσμοῦ εἶναι ὑψηλὴ ἢ πάντως εὗρίσκεται εἰς ἐπίπεδον ὑψηλότερον τοῦ ἀναγκαιοῦντος*, γεγονόςς τὸ ὁποῖον δημιουργεῖ διὰ τὴν Δημοσιονομικὴν Διοίκησιν τὸ καθῆκον μειώσεως τῶν φορολογικῶν βαρῶν.

ΑΙ ΑΝΑΓΚΑΙΑΙ ΔΙΑ ΤΗΝ ΕΠΙΤΕΥΞΙΝ ΚΑΙ ΔΙΑΤΗΡΗΣΙΝ ΤΟΥ ΕΠΙΠΕΔΟΥ
ΙΣΟΡΡΟΠΙΑΣ ΤΟΥ ΕΘΝΙΚΟΥ ΕΙΣΟΔΗΜΑΤΟΣ ΠΛΗΡΟΥΣ ΑΠΑΣΧΟΛΗ-
ΣΕΩΣ ΠΑΡΕΚΚΛΙΣΕΙΣ ΕΚ ΤΗΣ ΙΣΟΡΡΟΠΙΑΣ ΤΟΥ ΔΗΜΟΣΙΟΥ ΠΡΟ-
ΥΠΟΛΟΓΙΣΜΟΥ ΚΑΙ ΑΙ ΠΡΟΫΠΟΘΕΣΕΙΣ ΟΥΔΕΤΕΡΟΤΗΤΟΣ ΤΟΥΤΟΥ
ΕΝΑΝΤΙ ΤΟΥ ΕΙΣΟΔΗΜΑΤΙΚΟΥ ΡΕΥΜΑΤΟΣ

§ 1. Έννοια καὶ οὐσία τοῦ εἰσοδηματικοῦ ρεύματος.

Τὸ λεγόμενον εἰσοδηματικὸν ρεῦμα δημιουργεῖται κατὰ τὸν ἀκόλουθον τρόπον: Οἱ ἰδιοκτητῆται παραγωγικῶν μέσων οἱ θέτοντες εἰς τὴν διάθεσιν τῶν ἐπιχειρήσεων τὰς ὑπηρεσίας τῶν διαφόρων συντελεστῶν τῆς παραγωγῆς αἱ ὁποῖαι εἶναι ἀναγκαῖαι διὰ τὴν παραγωγὴν τῶν διαφόρων προϊόντων καὶ ὑπηρεσιῶν ἐκ τῶν ὁποίων ἀποτελεῖται ἡ συνολικὴ παραγωγή, εἰσπράττουν χρηματικὰ εἰσοδήματα ὑπὸ μορφήν ἀμοιβῶν διὰ τὰς ὑπ' αὐτῶν παρασχεθείσας παραγωγικὰς ὑπηρεσίας, ἤτοι ὑπὸ μορφήν μισθῶν, ἡμερομισθίων, ἐνοικίων, ἐπιχειρηματικῶν κερδῶν κ.λ.π. Αἱ χρηματικαὶ αὐτὰ ἀμοιβαὶ ἀποτελοῦν τὸ χρηματικὸν Ἐθνικὸν Εἰσόδημα, τὸ ὁποῖον εἶναι ἀγοραστικὴ δύναμις ἡ ὁποία εἰσρέει ἀπὸ τὰς ἐπιχειρήσεις εἰς τὰ νοικοκυριά, δηλ. εἰς τὰς οἰκονομίας τῶν συντελεστῶν τῆς παραγωγῆς, οἱ ὁποῖοι εἶναι κάτοχοι παραγωγικῶν μέσων. Οὗτοι δαπανοῦν τὰ χρηματικὰ αὐτὰ εἰσοδήματα διὰ τὴν ἀγορὰν τῶν διαφόρων ὑπὸ τῶν ἐπιχειρήσεων παραγομένων προϊόντων καὶ ὑπηρεσιῶν. Συνεπεία τοῦ γεγονότος τούτου, ἀγοραστικὴ δύναμις ἀντίστοιχος πρὸς τὸ μέγεθος τῶν γινομένων δαπανῶν ἐκρέει ἀπὸ τὰ νοικοκυριά, δηλ. ἀπὸ τὸν τόπον εἰς τὸν ὁποῖον κατὰ τ' ἀνωτέρω συγκεντροῦται τὸ Ἐθνικὸν Εἰσόδημα, καὶ εἰσρέει πρὸς τὰς ἐπιχειρήσεις ὑπὸ τὴν μορφήν τῆς πληρωμῆς εἰς ταύτας τῆς ἀξίας τῶν παραχθέντων ὑπ' αὐτῶν ἀγαθῶν (καὶ ὑπηρεσιῶν), διὰ τὴν ἀγορὰν τῶν ὁποίων οἱ κάτοχοι παραγωγικῶν μέσων ἐδαπάνησαν τὰ χρηματικὰ τῶν εἰσοδήματα. Οὕτως *ἡ ἀγοραστικὴ δύναμις, ἡ ὁποία εἶχεν εἰσρεύσει ἀπὸ τὰς ἐπιχειρήσεις εἰς τὰ νοικοκυριά ὑπὸ μορφήν διαφόρων ἀμοιβῶν, ἐπανέρχεται εἰς τὰς ἐπιχειρήσεις καὶ οὕτω συμπληροῦται ἡ κυκλικὴ ροὴ ἀγοραστικῆς δυνάμεως.* Τὰ ἔσοδα τὰ ὁποῖα εἰσέρευσαν εἰς τὰς ἐπιχειρήσεις διατίθενται ὑπ' αὐτῶν διὰ τὴν καταβολὴν ἐκ νέου ἀμοιβῶν εἰς τοὺς συντελεστὰς τῆς παραγωγῆς διὰ τὴν νέαν παραγωγὴν, συνεπῶς εἰσρέουν ἐκ νέου ἀπὸ τὰς ἐπιχειρήσεις εἰς τὰ νοικοκυριά εἰσοδήματα δαπανώμενα καὶ πάλιν διὰ τὴν ἀγορὰν

διαφόρων αγαθῶν καὶ ὑπηρεσιῶν, διὰ τῶν δαπανῶν δὲ αὐτῶν ἢ ἀγοραστική δύναμις ἢ εἰσρεύσασα ἀπὸ τὰς ἐπιχειρήσεις εἰς τὰ νοικοκυριά, ἐπανεισρέει ἐκ νέου εἰς τὰς πρώτας, ἔξ αὐτῶν εἰσρέει καὶ πάλιν εἰς τὰ νοικοκυριά κ.ο.κ. Οὕτω συντελεῖται μία συνεχῆς κυκλικὴ ροὴ ἀγοραστικῆς δυνάμεως, δηλ. χρηματικῆς ροῆς, δι' ἣ καὶ ἡ ροὴ αὕτη καλεῖται κύκλωμα ἢ εἰσοδηματικὸν ρεῦμα (income stream).

Παραλλήλως πρὸς τὴν χρηματικὴν κυκλικὴν ροὴν συντελεῖται καὶ μία ροὴ παραγωγικῶν πόρων ἀπὸ τὰ νοικοκυριά (τὰ ὅποια δὲν εἶναι μόνον τελικοὶ καταναλωταὶ τῶν παραγομένων προϊόντων καὶ ὑπηρεσιῶν, ἐμμέσως δὲ καὶ καταναλωταὶ τῶν παραγωγικῶν αγαθῶν διὰ τῆς χρησιμοποίησεως τῶν ὁποίων παράγονται τὰ καταναλωτικά αγαθὰ, ἀλλὰ καὶ ἰδιοκτῆται τῶν διὰ τὴν παραγωγὴν αὐτῶν χρησιμοποιουμένων παραγωγικῶν πόρων, τοὺς ὁποίους πωλοῦν, δηλ. ἀνταλλάσσουν μὲ χρηματικὰ εἰσοδήματα, εἰς τὰς ἐπιχειρήσεις) πρὸς τὰς ἐπιχειρήσεις καὶ ἐν συνεχείᾳ ροὴ τῶν εἰς ταύτας παραγομένων προϊόντων καὶ ὑπηρεσιῶν πρὸς τὰ νοικοκυριά, δημιουργουμένης οὕτω *μιας ἀντιστοίχου πρὸς τὴν χρηματικὴν ροὴν ροῆς παραγωγικῶν πόρων καὶ παραγομένων προϊόντων*.

Τὸ κατὰ τὸν ἀνωτέρω τρόπον δημιουργούμενον εἰσοδηματικὸν ρεῦμα ὑφίσταται, ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν διαφόρων παραγόντων, ἐξασθένησιν καὶ ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν ἄλλων παραγόντων ἐνίσχυσιν. Ἐξασθένησιν ὑφίσταται τὸ εἰσοδηματικὸν ρεῦμα ἐν πρώτοις, κατ' ἀκολουθίαν τῆς ἰδιωτικῆς ἀποταμιεύσεως, κατ' ἀκολουθίαν δηλ. τῆς μὴ διαπίνευσης ὀλοκλήρου τοῦ χρηματικοῦ εἰσοδήματος τὸ ὁποῖον εἰσρέει εἰς τὰ νοικοκυριά ἀλλὰ ἐνὸς μέρους μόνον ἔξ αὐτοῦ καὶ τῆς ἀποταμιεύσεως τοῦ ὑπολοίπου. Ἡ ἰδιωτικὴ ἀποταμίευσις ἀποτελεῖ διὰ τοῦτο μίαν διαρροὴν ἀγοραστικῆς δυνάμεως ἐκ τοῦ εἰσοδηματικοῦ ρεύματος. Περαιτέρω τὸ εἰσοδηματικὸν ρεῦμα ὑφίσταται ἐξασθένησιν κατ' ἀκολουθίαν τοῦ γεγονότος ὅτι αἱ ἐπιχειρήσεις εἶναι ἠναγκασμένα ὅπως καταβάλλουν ἐν μέρος τῆς εἰς αὐτὰς εἰσρεούσης ἀγοραστικῆς δυνάμεως, δηλ. ἐν μέρος τῶν ὑπ' αὐτῶν πραγματοποιουμένων ἐσόδων, εἰς τὸ Κράτος καὶ ἄλλα Νομικὰ Πρόσωπα Δημοσίου Δικαίου ὑπὸ μορφήν ἐμμέσων φόρων, ἀντὶ νὰ τὸ διαθέσουν διὰ τὴν πληρωμὴν ἀμοιβῶν εἰς τοὺς συντελεστάς παραγωγῆς, δηλ. νὰ τὸ διαθέσουν π.χ. διὰ τὴν πληρωμὴν μεγαλυτέρων μισθῶν ἢ ἡμερομισθίων ἢ διὰ τὴν καταβολὴν μεγαλυτέρων ἐπιχειρηματικῶν κερδῶν. Τέλος τὸ εἰσοδηματικὸν ρεῦμα ὑφίσταται ἐξασθένησιν ἐκ τοῦ λόγου ὅτι τὰ εἰς τὰ νοικοκυριά εἰσρέοντα εἰσοδήματα ἐκχωροῦνται εἰς τὸ Κράτος ἢ καὶ εἰς ἄλλα Νομικὰ Πρόσωπα Δημοσίου Δικαίου ὑπὸ μορφήν ἀμμέσων φόρων, τοὺς ὁποίους πρέπει νὰ καταβάλλουν οἱ κάτοχοι παραγωγικῶν πόρων διὰ τὸ εἰσόδημα τὸ ὁποῖον πραγματοποιοῦν.

Ἄφ' ἑτέρου τὸ εἰσοδηματικὸν ρεῦμα ὑφίσταται ἐνίσχυσιν κατ' ἀκολουθίαν τοῦ γεγονότος ὅτι αἱ διάφοροι ἐπιχειρήσεις ἢ καὶ μὴ ἐπιχειρήσεις κάμνουν ἐπενδύσεις ὑπὸ μορφήν κατασκευῆς ἐργοστασίων, ἐκτελέσεως ἐγγειοβελτιωτικῶν ἔργων, ἢ (προκειμένου περὶ φορέων καταναλωτικῶν οἰκονομιῶν)

ὑπὸ μορφήν ἀνεγέρσεως οἰκοδομῶν. Ἡ χρηματικὴ ἀξία τῶν ἐπενδύσεων τούτων ἀποτελεῖ ἀγοραστικὴν δύναμιν, ἢ ὁποῖα εἰσέρχεται ἔξωθεν εἰς τὸ εἰσοδηματικὸν ρεῦμα καὶ κατευθύνεται πρὸς τὰς ἐπιχειρήσεις παραγωγῆς κεφαλαιουχικῶν ἀγαθῶν καὶ οὕτως ἐνισχύει τοῦτο. Ἐκτὸς αὐτοῦ τὸ εἰσοδηματικὸν ρεῦμα ἐνισχύεται κατ' ἀκολουθίαν τοῦ γεγονότος ὅτι τὸ Κράτος καὶ ἄλλα Νομικὰ Πρόσωπα Δημοσίου Δικαίου κάμνουν δαπάνας διὰ να πληρώσουν τὰς ὑπηρεσίας τῶν ὑπαλλήλων των καὶ διὰ τοῦ τρόπου τούτου εἰσέρχεται ὡσαύτως ἀγοραστικὴ δύναμις εἰς τὸ εἰσοδηματικὸν ρεῦμα καὶ εἰσρέει εἰς τὰ νοικοκυριά καί, συγκεκριμένως, εἰς τὰς οἰκονομίας τῶν δημοσίων ὑπαλλήλων αἱ ὁποῖαι ἀποτελοῦν ἓν μέρος τῶν συνολικῶν ἰδιωτικῶν καταναλωτικῶν οἰκονομιῶν. Τέλος, τὸ εἰσοδηματικὸν ρεῦμα ἐνισχύεται ἔξωθεν κατ' ἀκολουθίαν τοῦ γεγονότος ὅτι ἀγοραστικὴ δύναμις ἐκρέουσα ἐκ τοῦ Κράτους (καὶ ἄλλων Νομικῶν Προσώπων Δημοσίου Δικαίου) εἰσρέει εἰς τὰς ἐπιχειρήσεις ἀπὸ τὰς ὁποίας τὸ Κράτος ἀγοράζει διάφορα τελικὰ προϊόντα καὶ μὴ προσωπικὰς ὑπηρεσίας.

Ὡς εἶναι εὐνόητον, ὅταν οἱ παράγοντες οἱ προκαλοῦντες ἔξασθένησιν τοῦ εἰσοδηματικοῦ ρεύματος εἶναι συνολικῶς ἰσχυρότεροι τῶν παραγόντων οἱ ὁποῖοι προκαλοῦν ἐνίσχυσιν τούτου, τὸ ἀποτέλεσμα εἶναι καθαρὰ ἔξασθένησις τοῦ εἰσοδηματικοῦ ρεύματος καὶ ἐπομένως μείωσις τοῦ Ἐθνικοῦ Εἰσοδήματος—δοθέντος ὅτι διὰ τοῦ εἰσοδηματικοῦ ρεύματος δημιουργεῖται Ἐθνικὸν Εἰσόδημα μεγαλύτερον ἢ μικρότερον ἀναλόγως τῆς ἰσχύος τοῦ εἰσοδηματικοῦ ρεύματος. Ἀντιθέτως, ὅταν οἱ παράγοντες οἱ ὁποῖοι προκαλοῦν ἔξασθένησιν τοῦ εἰσοδηματικοῦ ρεύματος εἶναι συνολικῶς ἀσθενέστεροι τῶν παραγόντων οἱ ὁποῖοι προκαλοῦν ἐνίσχυσιν τούτου, τὸ ἀποτέλεσμα εἶναι καθαρὰ ἐνίσχυσιν τοῦ εἰσοδηματικοῦ ρεύματος καὶ ἐπομένως αὔξησις τοῦ Ἐθνικοῦ Εἰσοδήματος.

§ 2. Πότε ὁ φυσιολογικῶς ἰσοσκελὴς προϋπολογισμὸς εἶναι οὐδέτερος ἐναντι τοῦ εἰσοδηματικοῦ ρεύματος καὶ δὲν διαταράσσει τὴν οἰκονομικὴν ἰσορροπίαν.

Ἐκ πρώτης ὄψεως ὁ Δημόσιος Προϋπολογισμὸς εἶναι οὐδέτερος ἐναντι τοῦ εἰσοδηματικοῦ ρεύματος καὶ δὲν διαταράσσει τὴν ἰσορροπίαν τῆς Οἰκονομίας πάντοτε ὅταν εἶναι οὗτος φυσιολογικῶς ἰσοσκελὴς. Διότι τότε τὸ συνολικὸν ποσὸν τῆς ἀγοραστικῆς δυνάμεως ἢ ὁποῖα ἀφαιρεῖται διὰ τῶν φόρων—καὶ ἡ ἀφίρσις τῆς ὁποίας προκαλεῖ ἰσόποσον ἔξασθένησιν τοῦ εἰσοδηματικοῦ ρεύματος—εἶναι ἴσον πρὸς τὸ συνολικὸν ποσὸν τῶν δημοσίων δαπανῶν διὰ τῶν ὁποίων ἐπέρχεται ἰσόποσος ἐνίσχυσιν τοῦ εἰσοδηματικοῦ ρεύματος⁽¹⁾. Τοῦτο εἶναι ἀληθές, ἀλλὰ μόνον ὑπὸ τὴν προϋπόθεσιν

1. Ἐκτὸς ἐάν ἓν μέρος τῶν Δημοσίων Δαπανῶν εἶναι δαπάναι διὰ πληρωμῆς εἰς τὸ Ἐξωτερικόν.

δτι υφίσταται Ισότης τῆς προγραμματισμένης ἀποταμιεύσεως πρὸς τὰς προγραμματισμένας ἐπενδύσεις, ὅποτε ἐφ' ὅσον καὶ ὁ Δημόσιος Προϋπολογισμός εἶναι φυσιολογικῶς ἰσοσκελισμένος ἔχομεν ἰσορροπίαν Ἐθνικοῦ Εἰσοδήματος, διὰ τὴν ὑπαρξιν τῆς ὁποίας θὰ πρέπει, ὡς εἶδομεν εἰς τὸ κεφάλαιον 3 τοῦ τμήματος περὶ Δημοσίων Δαπανῶν, νὰ πληροῦται ἡ συνθήκη:

$$S + T_x - T_r - = I + G - T_x \text{ ind.}$$

Πρὸς εἰκονογράφησιν τῆς καταστάσεως ἰσορροπίας τοῦ Ἐθνικοῦ Εἰσοδήματος μὲ ἰσοσκελῆ τὸν Δημόσιον Προϋπολογισμόν παραθέτομεν τὸ κατωτέρω ἀριθμητικὸν παράδειγμα:

Ἐθνικὸν Εἰσοδήμα καὶ διαθέσεις αὐτοῦ (1)

C	825
S	225
T _x	350
<hr/>	
C + S + T _x	= 1.400
μεῖον	100 (T _r)
<hr/>	
Y	= 1.300

Ἐθνικὴ Δαπάνη

C	I	G	T _x ind.	Y
825	+ 225	+ 300	- 50	= 1.300

Κατάστασις Δημοσίου Προϋπολογισμού

Δημόσιαι Δαπάναι	Φορολογικὰ Ἔσοδα
Ἄγορά ἀγαθῶν καὶ ὑπηρεσιῶν . . . . (G) 300	Ἄμεσοι Φόροι (T _x) 350
Μεταβίβαστ. πληρωμαὶ (T _r) 100	Ἐμμεσοι Φόροι (T _x ind.) 50
Σύνολον 400	Σύνολον 400

(Ἴσοσκελὴς Προϋπολογισμός)

Κατάστασις Ἐθνικῆς Οἰκονομίας

S	T _x	T _r	I	G	T _x ind.
225	+ 350	- 100	= 225	+ 300	- 50

(Ἴσορροπία)

Συνολικὴ ἐξασθένεισις εἰσοδηματικοῦ ρεύματος

Ἰδιωτικὸς Τομεὺς	225 (S)
Δημόσιος Τομεὺς	400 (T _x + T _x ind.)
<hr/>	
Σύνολον	625

1. Κατὰ τὴν ἀνάλυσιν τοῦ τρόπου διαθέσεως τοῦ Ἐθνικοῦ Εἰσοδήματος λαμβάνεται ὡς δεδομένον δτι ὁ προγραμματισμὸς τῆς ἰδιωτικῆς καταναλώσεως καὶ τῆς ἰδιωτικῆς ἀποταμιεύσεως βασίζεται εἰς τὰς ἐκάστοτε μεταβολὰς τῆς ἐκ τῶν ἀμέσων φόρων ἐπιβαρύνσεως ὡς καὶ εἰς τὴν προσδοκίαν τῆς πραγματοποιήσεως κατὰ τὴν νέαν εἰσοδηματικὴν περίοδον τοῦ κατὰ τὴν ἀμέσως προηγουμένην περίοδον πραγματοποιηθέντος εἰσοδήματος.

Συνολική ένλσχυσις εισοδηματικοῦ ρεύματος

Ἰδιωτικὸς Τομεὺς	225 (I)
Δημόσιος Τομεὺς	} 300 (G) 100 (Tr)
Σύνολον	625

**§ 3. Πότε ὁ ἀνισοσκελὴς δημόσιος προϋπολογισμὸς ἀποτελεῖ προϋπόθε-
σιν ἀπαραίτητον διὰ τὴν διατήρησιν τοῦ ἐπιπέδου ἰσορροπίας
τοῦ Ἐθνικοῦ Εἰσοδήματος.**

*α) Κίνδυνοι διαταράξεως τῆς οικονομικῆς ἰσορροπίας προερχόμενοι ἐκ τοῦ
Ἰδιωτικοῦ Τομέως τῆς Οἰκονομίας.*

Ἡ οὐδετερότης ὄμως τοῦ Δημοσίου Προϋπολογισμοῦ ἔναντι τοῦ εισο-
δηματικοῦ ρεύματος δὲν εἶναι συνδεδεμένη μετὰ τὸ φυσιολογικὸν ἰσοζύγιον
αὐτοῦ, ὅταν τὸ ἰσοζύγιον ἐπιτυγχάνεται εἰς διάφορον ἢ μέχρι τοῦδε
ἐπίπεδον φορολογικῶν ἐσόδων καὶ δημοσίων δαπανῶν,
οὔτε ἡ κατάστασις ἰσορροπίας Ἐθνικοῦ Εἰσοδήματος καὶ ἀπασχολήσεως
συνδέεται μετὰ τὸ φυσιολογικὸν ἰσοζύγιον τοῦ Προϋπολογισμοῦ.

Ὅταν ὑπάρχη κίνδυνος διαταράξεως τῆς ἰσορροπίας
τῆς Οἰκονομίας ἐκ τοῦ λόγου ὅτι ἐμειώθησαν ἢ ἀντιθέτως
ἠῤῥῆθησαν αἱ ἰδιωτικαὶ ἐπενδύσεις, τότε διὰ νὰ διαφυλαχθῇ ἡ
οικονομικὴ ἰσορροπία δηλ. νὰ διατηρηθῇ τὸ ἐπίπεδον ἰσορροπίας τοῦ Ἐθνι-
κοῦ Εἰσοδήματος θὰ πρέπει νὰ τεθοῦν εἰς λειτουργίαν ἀντίρροποι δυνά-
μεις, ἐκ τοῦ Δημοσίου Προϋπολογισμοῦ ἐκπορευόμεναι, διὰ νὰ διαφυλάξουν
τὴν ἀπειλουμένην ἰσορροπίαν τῆς Οἰκονομίας. Συγκεκριμένως θὰ πρέπει
εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτήν, κατὰ παρέκκλισιν τῶν ἀνωτέρω εἰς τὸ κεφάλαιον
4 ἐκτεθέντων, *ἐὰν ἐμειώθησαν αἱ ἰδιωτικαὶ ἐπενδύσεις, νὰ δημιουργη-
θῇ ἔλλειμμα εἰς τὸν Δημοσίον Προϋπολογισμὸν* διὰ τῆς αὐξήσεως τῶν
δημοσίων δαπανῶν ἴσον πρὸς τὸ ποσὸν τῆς μειώσεως τῶν
ἰδιωτικῶν ἐπενδύσεων⁽¹⁾ καὶ ἐπομένως ἴσον πρὸς τὴν ἐκ τῆς μειώσεως
τούτων δημιουργηθεῖσαν διαφορὰν μεταξύ $S + Tx - Tr$ καὶ $I + G - Tx$
ind., εἰς τρόπον ὥστε νὰ πληροῦται ἡ ὡς ἄνω συνθήκη ἰσορροπίας, ἥτοι :

$$S + Tx - Tr = I + G - Tx \text{ ind.}$$

Ἐὰν ἀντιθέτως ἠῤῥῆθησαν αἱ ἰδιωτικαὶ ἐπενδύσεις καὶ συνεπέξ

4. Ἐὰν τὸ ἔλλειμμα δημιουργηθῇ διὰ τῆς μειώσεως τῶν ἀμέσων φόρων, θὰ
πρέπει τὸ ποσὸν τούτου, καὶ ἐπομένως τὸ ποσὸν τῆς μειώσεως τῶν φόρων, νὰ εἶναι
ἀντίστοιχον πρὸς τὴν τιμὴν τῆς ὀριακῆς ροπῆς πρὸς ἀποταμίευσιν, εἰς τρόπον ὥστε
ἡ λόγῃ μειώσεως τῶν φόρων αὐξησις τῆς ἰδιωτικῆς καταναλώσεως καὶ τῆς ἰδιωτικῆς
ἀποταμιεύσεως νὰ λάβουν χώραν κατὰ τὸ ποσὸν τὸ ὅποῖον εἶναι ἀναγκαῖον διὰ νὰ
ὑφίσταται ἰσότης $S + Tx - Tr$ πρὸς $I + G - Tx \text{ ind.}$

τῆς ἀξίσεως τούτων προέκυψεν χωρὶς τὴν ἐπέμβασιν τοῦ Κράτους, διαφορὰ μεταξύ $I + G - Tx \text{ ind}$ καὶ $S + Tx - Tr$, θὰ *πρέπει νὰ δημιουργηθῇ περίσσευμα εἰς τὸν Δημόσιον Προϋπολογισμόν* διὰ μείωσης τῶν δημοσίων δαπανῶν κατὰ ποσὸν ἴσον πρὸς τὸ ποσὸν τῆς ἀξίσεως τῶν ἰδιωτικῶν ἐπενδύσεων, ἢ —ἐάν τὸ περίσσευμα δημιουργηθῇ δι' ἀξίσεως τῶν ἀμέσων φόρων — κατὰ ποσὸν μεγάλυτερον (κατ' ἀντιστοιχίαν πρὸς τὴν τιμὴν τῆς ὀριακῆς ροπῆς πρὸς ἀποαμίεισιν) τοῦ ποσοῦ τῆς ἀξίσεως τῶν ἰδιωτικῶν ἐπενδύσεων, εἰς τρόπον ὥστε νὰ διαφυλαχθῇ ἡ ἰσότης $S + Tx - Tr$ πρὸς $I + G - Tx \text{ ind}$.

Πρὸς εἰκονογράφησιν τοῦ τρόπου κατὰ τὸν ὁποῖον ὁ ἀνισοσκελὴς δημόσιος προϋπολογισμὸς συμβάλλει εἰς τὴν διατήρησιν τῆς οἰκονομικῆς ἰσορροπίας, ὅταν αὕτη ἀπειληθῇ ἐκ τοῦ ἰδιωτικοῦ τομέως, λόγῳ μεταβολῶν τῆς ἀξίας τῶν ἰδιωτικῶν ἐπενδύσεων, παραθέτομεν τὰ κατωτέρω δύο παραδείγματα:

Κίνδυνοι διαταράξεως οἰκονομικῆς ἰσορροπίας προερχόμενοι ἐκ τοῦ ἰδιωτικοῦ τομέως.

α) Μείωσις ἰδιωτικῶν ἐπενδύσεων

Ἐπίπεδον ἰσορροπίας Ἐθνικοῦ Εἰσοδήματος: **1.300**

Μετὰ τὴν μείωσιν τῶν ἰδιωτικῶν ἐπενδύσεων ἀπὸ 225 εἰς 175, αὔξησις δημοσίων δαπανῶν δι' ἀγορὰν ἀγαθῶν καὶ ὑπηρεσιῶν ἀπὸ 300 εἰς 350.

Ἐθνικὸν Εἰσόδημα καὶ διάθεσις αὐτοῦ

$$C = 825$$

$$S = 225$$

$$Tx = 350$$

$$C + S + Tx = 1400$$

$$- 100 (Tr)$$

$$Y = 1.300$$

Ἐθνικὴ Δαπάνη

$$C \quad I \quad G \quad Tx \text{ ind.} \quad Y$$

$$825 + 175 + 350 - 50 = 1.300$$

Κατάστασις Δημοσίου Προϋπολογισμοῦ

Δημόσιαι Δαπάναι	Φορολογικὰ Ἐσοδα
Δαπάναι διὰ ἀγορὰν ἀγαθῶν 350	Ἄμεσοι Φόροι 350
Μεταβιβαστικαὶ πληρωμαὶ 100	Ἐμμεσοι Φόροι 50
Σύνολον 450	Σύνολον 400
	Ἐλλειμμα 50

Κατάσταση Ἐθνικῆς Οἰκονομίας

$$S \quad T_x \quad T_r \quad I \quad G \quad T_x \text{ ind}$$

$$225 + 350 - 100 = 175 + 350 - 50$$

(Ἴσορροπία)

Συνολικὴ ἐξασθένεισι εἰσοδηματικῶν ρεύματος

Ἴδιωτικὸς Τομεὺς	225 (S)
Δημόσιος Τομεὺς	400 (T _x + T _x ind)
Σύνολον	625

Συνολικὴ ἐνίσχυσι εἰσοδηματικῶν ρεύματος

Ἴδιωτικὸς Τομεὺς	175 (I)
Δημόσιος Τομεὺς	350 (G)
	100 (T _r)
Σύνολον	625

β) Αὔξεισι ἰδιωτικῶν ἐπενδύσεων

Ἐπίπεδον ἰσορροπίας Ἐθνικοῦ Εἰσοδήματος . . . . . **1300.**

Μετὰ τὴν αὔξειν τῶν ἰδιωτικῶν ἐπενδύσεων ἀπὸ 225 εἰς 275, μείωσις δημοσίων δαπανῶν δι' ἀγορὰν ἀγαθῶν καὶ ὑπηρεσιῶν ἀπὸ 300 εἰς 250.

Ἐθνικὸν Εἰσόδημα καὶ διάθεσις αὐτοῦ

$$C = 825$$

$$S = 225$$

$$T_x = 350$$

$$C + S + T_x = 1400$$

$$\quad - 100 (T_r)$$

$$Y = 1300$$

Ἐθνικὴ Δαπάνη

$$C \quad I \quad G \quad T_x \text{ ind} \quad Y$$

$$825 + 275 + 250 - 50 = 1300$$

Κατάσταση Δημοσίου Προϋπολογισμοῦ

Δημόσιαι Δαπάναι	Φορολογικὰ Ἔσοδα
Δαπάναι δι' ἀγορὰν ἀγαθῶν 250	Ἄμεσοι Φόροι 350
Μεταβιβαστικὰ Πληρωμαὶ 100	Ἐμμεσοι Φόροι 50
Σύνολον 350	Σύνολον 400

Περίσσευμα 50

Κατάσταση Ἐθνικῆς Οἰκονομίας

S	Tx	Tr	I	G	Tx ind.
225	+ 350	— 100	= 275	+ 250	— 50
(*Ἴσορροπία)					

Συνολικὴ ἑξασθένεισις εἰσοδηματικοῦ ρεύματος

Ἰδιωτικὸς Τομεὺς	225 (S)
Δημόσιος Τομεὺς	400 (Tx + Tx ind)
Σύνολον	625

Συνολικὴ ἐνίσχυσις εἰσοδηματικοῦ ρεύματος

Ἰδιωτικὸς Τομεὺς	275 (I)
Δημόσιος Τομεὺς	{ 250 (G)
	{ 100 (Tr)
Σύνολον	625

β) Κίνδυνοι διαταράξεως τῆς οἰκονομικῆς ἰσορροπίας προερχόμενοι ἐκ τοῦ Δημοσίου Προϋπολογισμοῦ.

Ὅταν ὑφίσταται κίνδυνος διαταράξεως τῆς καταστάσεως ἰσορροπίας τοῦ Ἐθνικοῦ Εἰσοδήματος λόγω μεταβολῆς τῶν δημοσίων δαπανῶν καὶ τῶν φόρων, τότε θὰ πρέπει καὶ πάλιν πρὸς διαφύλαξιν τῆς ἰσορροπίας τῆς Οἰκονομίας νὰ δημιουργηθῇ ἢ εἴτε περίσσευμα εἴτε ἔλλειμμα εἰς τὸν Δημοσίον Προϋπολογισμόν.

Συγκεκριμένως, ἐὰν ἀυξηθοῦν οἱ δημόσιαι δαπάναι δι' ἀγορὰν ἀγαθῶν θὰ πρέπει ν' ἀυξηθοῦν καὶ οἱ φόροι, — ὁ φόρος εἰσοδήματος — ἀλλ' ἡ σχέση ἀυξήσεως τῶν δημοσίων δαπανῶν πρὸς τὴν ἀύξησιν τῶν φόρων θὰ πρέπει — πρὸς διαφύλαξιν τῆς ἰσορροπίας τῆς Οἰκονομίας — νὰ εἶναι ἴση πρὸς τὴν σχέση ἀυξήσεως τῆς ἰδιωτικῆς καταναλώσεως πρὸς τὴν ἀύξησιν τοῦ διαθέσιμου προσωπικοῦ εἰσοδήματος, ὁπότε ὁμοῦς θὰ προκύψῃ περίσσευμα εἰς τὸν Δημοσίον Προϋπολογισμόν. Οὕτως, ἐὰν πρὸς κάλυψιν τῆς κατὰ 100 νομ. μον. ἀυξήσεως τῶν δαπανῶν δι' ἀγορὰν ἀγαθῶν ἀυξηθῇ ὁ φόρος εἰσοδήματος μόνον κατὰ τὸ ποσοῦν τῆς ἀυξήσεως τῶν δημοσίων δαπανῶν, ἢ ἰδιωτικῆ καταναλώσεως θὰ μειωθῇ κατὰ ποσοῦν μικρότερον τοῦ ποσοῦ ἀυξήσεως τοῦ φόρου (καὶ μείωσεως τοῦ διαθέσιμου εἰσοδήματος) ὁπότε θὰ ἔχωμεν καθαρὰν ἀύξησιν τῆς Ἐθνικῆς Δαπάνης, ἢ ὁποία ἰδίως εἰς τὰς ὑποαναπτύκτους χώρας περιλαμβάνει πολλάκις τὸν κίνδυνον πληθωρισμοῦ ζήτησεως (').

1) Ὁ κίνδυνος οὗτος δὲν ἀπομακρύνεται διὰ μείωσεως τῶν ἰδιωτικῶν ἐπενδύσεων λόγω μείωσεως τῆς ἰδιωτικῆς ἀποταμιεύσεως, εἰς τὴν ὁποίαν ὡσαύτως ὁδηγεῖ ἡ

Ἐὰν ἀντιθέτως μειωθοῦν οἱ φόροι καὶ αἱ δημόσιαι δαπάναι, θὰ περὶ πρὸς διαφύλαξιν τῆς οικονομικῆς ἰσορροπίας ἢ σχέσις τῆς μείωσης τῶν δημοσίων δαπανῶν πρὸς τὴν μείωσιν τῶν φόρων νὰ εἶναι ἴση πρὸς τὴν σχέσιν τῆς μείωσης τῆς ἰδιωτικῆς καταναλώσεως πρὸς τὴν μείωσιν τοῦ διαθέσιμου προσωπικοῦ εἰσοδήματος, ὁπότε ὁμοῦ θὰ δημιουργηθῆ ἕλλειμμα εἰς τὸν Δημόσιον Προϋπολογισμόν. Πρὸς εἰκονογράφησιν παραθέτομεν τὰ κατωτέρω δύο παραδείγματα:

Α'. Δατάραξις οικονομικῆς ἰσορροπίας λόγῳ ἰσοπόσου αὐξήσεως φόρων καὶ δημοσίων δαπανῶν.
($\beta = 0,5$)

Ἐθνικὸν Εἰσόδημα καὶ διαθέσιμα αὐτοῦ

(Μετὰ τὴν αὐξήσιν τῶν φόρων κατὰ 100)

$$C = 775 \quad (-50)$$

$$S = 175 \quad (-50)$$

$$Tx = 450 \quad (+100)$$

$$C + S + Tx = 1400$$

$$- 100 \quad (Tr)$$

$$Y = 1300$$

Ἐθνικὴ Δαπάνη

(Μετὰ τὴν αὐξήσιν τῶν δημοσίων δαπανῶν δι' ἀγορὰν ἀγαθῶν κατὰ 100)

$$C \quad I \quad G \quad Tx \text{ ind.} \quad Y$$

$$775 + 225 + 400 - 50 = 1350$$

Κατάστασις Δημοσίου Προϋπολογισμού

Δημόσιαι Δαπάναι	
Δαπάναι δι' ἀγορὰν ἀγαθῶν	400
Μεταβιβαστικαὶ Πληρωμαὶ	100
Σύνολον	500

Φορολογικὰ Ἔσοδα	
Ἄμεσοι Φόροι	450
Ἐμμεσοὶ Φόροι	50
Σύνολον	500

(Ἴσοσκελὴς Προϋπολογισμὸς)

αὐξήσις τοῦ φόρου εἰσοδήματος καὶ ἡ ἰσόποσος μείωσις τοῦ διαθέσιμου εἰσοδήματος. Διότι ἀκόμη καὶ εἰς τὰς ὑποαναπτύκτους χώρας, ὅπου συνήθως δὲν εἶναι δυνατὴ ἡ χρηματοδότησις ἰδιωτικῶν ἐπενδύσεων ὑπὸ τῶν ἐμπορικῶν τραπεζῶν διὰ τῆς ὑπ' αὐτῶν αὐξήσεως τῆς προσφορᾶς χρήματος, δηλ. διὰ τῆς δημιουργίας νέου χρήματος, εἶναι παρὰ ταῦτα δυνατὸν νὰ ὑπερβοῦν αἱ ἰδιωτ. ἐπενδύσεις τὴν προγραμματισμένην ἰδιωτικὴν ἀποταμίευσιν, συνεπῶς εἶναι δυνατὸν νὰ μὴν μειωθοῦν αἱ ἰδιωτικαὶ ἐπενδύσεις ὅταν μειωθοῦν (ὡς εἰς τὴν ἀνωτέρω περίπτωσιν) ἡ ἰδιωτικὴ ἀποταμίευσιν. Τοῦτο δύναται νὰ συμβῆ ἐκ τοῦ λόγου ὅτι αἱ νέαι ἰδιωτικαὶ ἐπενδύσεις εἶναι δυνατὸν ἐν μέρει νὰ χρηματοδοτηθοῦν διὰ τῆς χρησιμοποίησεως παλαιῶν ἀποταμιεύσεων, ἤτοι ἀποταμιεύσεων αἱ ὁποῖαι ἤσκησαν εἰς τὸ παρελθὸν τὴν ἀντιπληθωρικὴν αὐτῶν λειτουργίαν. Καθ' ὃ μέρος ὁμοῦ χρηματοδοτηθοῦν αὐταὶ διὰ παλαιῶν ἀποταμιεύσεων εἶναι ὡς ἐὰν ἔχουν χρηματοδοτηθῆ διὰ νέου χρήματος. Λόγῳ λοιπὸν τῆς ὑφιστάμενης δυνατότητος χρηματοδοτήσεως τῶν κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον, ἢ μείωσις τῆς (τερεχούσης) ἀποταμιεύσεως, λόγῳ αὐξήσεως τοῦ φόρου εἰσοδήματος, δὲν θὰ ὀδηγήσῃ ἀναγκαιῶς εἰς μείωσιν τῶν ἰδιωτικῶν ἐπενδύσεων, (συνεπῶς θὰ εἶναι αὐταὶ μεγαλύτεραι τῆς ἰδιωτικῆς ἀποταμιεύσεως) καὶ οὕτω θὰ προκύψῃ καθαρὰ αὐξήσις τῆς Ἐθνικῆς Δαπάνης ἐκ τῆς ἰσοπόσου αὐξήσεως τῶν δημοσίων δαπανῶν δι' ἀγορὰν ἀγαθῶν καὶ τοῦ φόρου εἰσοδήματος, τὴν ὅποیان θὰ συνοδεύσῃ μείωσις κατὰ μικρότερον ποσὸν τῶν ἰδιωτικῶν καταναλωτικῶν δαπανῶν.

Κατάστασις Ἐθνικῆς Οἰκονομίας

S	Tx	Tr	I	G	Tx ind	
175	+ 450	- 100	+ < 225	+ 400	- 50	(ἀνισορροπία)
Συνολικὴ ἐξασθένεισι; εισοδηματικοῦ ρεύματος						
Ἰδιωτικὸς Τομεὺς					175	(S)
Δημόσιος Τομεὺς					500	(Tx + Tx ind)
Σύνολον					675	
Συνολικὴ ἐνίσχυσις εισοδηματικοῦ ρεύματος						
Ἰδιωτικὸς Τομεὺς					225	(I)
Δημόσιος Τομεὺς					400	(G)
					100	(Tr)
Σύνολον					725	

B'. Διατήρησις οἰκονομικῆς ἰσορροπίας εἰς περιπτώσιν αὐξήσεως τῶν φόρων κατὰ ποσὸν μεγαλύτερον τοῦ ποσοῦ αὐξήσεως τῶν δημοσίων δαπανῶν.

Ἐθνικὸν Εἰσόδημα καὶ διάθεσις αὐτοῦ

(Μετὰ τὴν αὐξήσιν τῶν φόρων κατὰ 200)

$$C = 725 \quad (-100) \quad (\beta = 0,5)$$

$$S = 125 \quad (-100)$$

$$Tx = 550 \quad (+200)$$

$$C + S + Tx = 1.400$$

$$\quad \quad \quad - 100 \text{ (Tr)}$$

$$Y = 1.300$$

Ἐθνικὴ Δαπάνη

C	I	G	Tx ind	Y (1)
725	+ 225	+ 400	- 50	= 1.300

1. Τὸ συμπέρασμα τοῦτο (διατήρησις τῆς Ἐθνικῆς Δαπάνης εἰς τὸ πρὸ τῆς αὐξήσεως τῶν φόρων καὶ τῶν δημ. δαπανῶν ἐπίπεδον αὐτῆς, ἤτοι εἰς τὸ ἀνωτέρω παράδειγμα εἰς τὸ ἐπίπεδον τῶν 1.300 νομισματικῶν μονάδων) δὲν μεταβάλλεται καὶ ἐὰν ἀκόμη λάβωμεν ὑπ' ὄψιν τὸ πραγματικὸν γεγονός, ὅτι ἡ ὀριακὴ ροπὴ πρὸς φορολογίαν εἶναι μεγαλύτερα τοῦ μηδενός. Πράγματι, ἐὰν ἡ ὀριακὴ ροπὴ πρὸς φορολογίαν, δηλ. ἡ τιμὴ τοῦ t εἶναι 0,2, ἡ τιμὴ τοῦ β εἶναι ὡς εἰς τὸ ἀνωτέρω παράδειγμα 0,5 καὶ τὸ ΔG καὶ ΔTx εἶναι ἀντιστοίχως 100 καὶ 200, ἡ αὐξήσις τῆς Ἐθνικῆς Δαπάνης καὶ ἐπομένως τοῦ Ἐθνικοῦ Εἰσοδήματος κατ' ἀκολουθίαν τῆς κατὰ t ἀνωτέρω ποσᾶ αὐξήσεως τοῦ G καὶ Tx θὰ εἶναι :

$$\Delta Y = \left[\frac{1}{1 - \beta(1-t)} \cdot \Delta G \right] - \left[\frac{\beta}{1 - \beta(1-t)} \cdot \Delta Tx \right]$$

Συνεπῶς θὰ ἔχωμεν :

$$\Delta Y = \left[\frac{1}{1 - 0,5(1 - 0,2)} \times 100 \right] - \left[\frac{0,5}{1 - 0,5(1 - 0,2)} \times 200 \right]$$

καὶ

$$\Delta Y = (1,66 \times 100) - (0,83 \times 200) = 0$$

Κατάσταση Δημοσίου Προϋπολογισμού

Δημόσιαι Δαπάναι		Φορολογικά Έσοδα	
Δαπάναι δι' αγοράν αγαθῶν	400	Άμεσοι Φόροι	550
Μεταβιβαστικά Πληρωμαί	100	Έμμεσοι Φόροι	50
Σύνολον	500	Σύνολον	600

(Περίσσευμα 100)

Κατάσταση Έθνικῆς Οικονομίας

S	T _x	T _r	I	G	T _x ind
125 + 550	— 100	= 225 + 400	— 50		

(Ισορροπία)

Συνολικὴ ἐξασθένησις εἰσοδηματικοῦ ρεύματος

Ίδιωτικὸς Τομεὺς	. . . . .	125 (S)
Δημόσιος Τομεὺς	. . . . .	600 (T _x + T _x ind)
Σύνολον		725

Συνολικὴ ἐνίσχυσις εἰσοδηματικοῦ ρεύματος

Ίδιωτικὸς Τομεὺς	. . . . .	225 (I)
Δημόσιος Τομεὺς	. . . . .	} 400 (G)
		725

Ὡς προκύπτει ἐκ τῶν ἀνωτέρω, *διὰ τὴν αὐξήσιν τῶν δημοσίων δαπανῶν δὲν ἀποτελεῖ μέσον ἀντικυκλικῆς δημοσιονομικῆς πολιτικῆς*, δηλ. δὲν γίνεται αὕτη πρὸς τὸν σκοπὸν αὐξήσεως τῆς Ἐθνικῆς Δαπάνης καὶ ἀνυψώσεως τοῦ ἐπιπέδου ἰσορροπίας τοῦ Ἐθνικοῦ Εἰσοδήματος, *ἀλλ' ὑπαγορεύεται ἐξ ἄλλων λόγων σκοπιμότητος, π. χ. ἐκ λόγων Ἐθνικῆς Ἀμύνης*, τότε διὰ νὰ μὴ προκαλέσῃ ἡ αὐξήσιν τῶν δημοσίων δαπανῶν διατάραξιν τῆς οἰκον. ἰσορροπίας καὶ διὰ νὰ μὴν ὀδηγήσῃ αὕτη εἰς αὐξήσιν τῆς Ἐθνικῆς Δαπάνης πέραν τῶν δυνατοτήτων αὐξήσεως τῆς συνολικῆς παραγωγῆς θὰ πρέπει νὰ συνοδεύηται ἀπὸ αὐξήσιν τῶν φόρων. *Θὰ πρέπει δέ, ὡς εἶδομεν, νὰ αὐξηθοῦν οἱ φόροι κατὰ ποσὸν μεγαλύτερον τοῦ ποσοῦ αὐξήσεως τῶν δημοσίων δαπανῶν, μὲ ἀποτέλεσμα τὴν δημιουργίαν περισσεύματος εἰς τὸν Δημ. Προϋπολογισμόν.* Ἐνῶ δὲ τὴν αὐξήσιν τῶν δημ. δαπανῶν γίνεται πρὸς ἄσκησιν ἀντικυκλικῆς πολιτικῆς, π. χ. πρὸς ἐξουδετέρωσιν τῆς μειώσεως τῶν ἰδιωτικῶν ἐπενδύσεων, θὰ πρέπει ἡ αὐξήσιν αὐτῶν διὰ νὰ ἐπιτύχῃ τοῦ σκοποῦ τῆς νὰ ὀδηγήσῃ εἰς ἔλλειμμα τοῦ Δημ. Προϋπολογισμοῦ (βλ. ἀνωτ. σελ. 516).

Γ'. Διατάραξις οικονομικῆς ἰσορροπίας λόγω ἰσοπύσου μειώσεως φόρων καὶ δημοσίων δαπανῶν χάριν διατηρήσεως τῆς ἰσορροπίας τοῦ Δημοσίου Προϋπολογισμοῦ.

$$(\beta = 0,5)$$

*Ἐθνικὸν Εἰσόδημα καὶ διάθεσις αὐτοῦ

(Μετὰ τὴν μείωσιν τῶν φόρων κατὰ 100)

$$\begin{aligned} C &= 875 \quad (+ 50) \\ S &= 275 \quad (+ 50) \\ T_x &= 250 \quad (- 100) \\ C + S + T_x &= 1.400 \\ &\quad - 100 \quad (Tr) \\ Y &= 1.300 \end{aligned}$$

*Ἐθνικὴ Δαπάνη

$$\begin{array}{cccccc} C & I & G & T_x \text{ ind} & Y & \\ 875 + 225 + 200 & - & 50 & = & 1.250 & \end{array}$$

Κατάστασις Δημοσίου Προϋπολογισμοῦ

Δημόσιαι Δαπάναι		Φορολογικὰ Ἔσοδα	
Δαπάναι δι' ἀγορὰν ἀγαθῶν	200	Ἄμεσοι Φόροι	250
Δαπάναι διὰ μεταβιβαστικὰς πληρωμὰς	100	Ἐμμεσοι Φόροι	50
Σύνολον	300	Σύνολον	300

(Ἴσοσκελὲς Προϋπολογισμὸς)

Κατάστασις Ἐθνικῆς Οἰκονομίας

$$\begin{array}{cccccc} S & T_x & Tr & I & G & T_x \text{ ind} \\ 275 + 250 - 100 & > & 225 + 200 - 50 & & & \end{array}$$

(ἀνισορροπία)

Συνολικὴ ἐξασθένεισις εἰσοδηματικοῦ ρεύματος

Ἰδιωτικὸς Τομεὺς	275 (S)
Δημόσιος Τομεὺς	300 (T _x + T _x ind)
Σύνολον	575

Συνολικὴ ἐνίσχυσις εἰσοδηματικοῦ ρεύματος

Ἰδιωτικὸς Τομεὺς	225 (I)
Δημόσιος Τομεὺς	} 200 (G)
Σύνολον	525

Δ'. Διατήρησης οικονομικής ισορροπίας εις περιπτώσιν μειώσεως τῶν φόρων κατὰ ποσὸν μεγαλύτερον τοῦ ποσοῦ μειώσεως τῶν δημοσίων δαπανῶν.
(Ἐλλειμματικός Προϋπολογισμός).

$$(\beta = 0,5)$$

Ἐθνικὸν Εἰσόδημα καὶ διάθεσις αὐτοῦ

(Μετὰ τὸν μείωσιν τῶν φόρων κατὰ 200)

$$C = 925 \quad (+100)$$

$$S = 325 \quad (+100)$$

$$Tx = 150 \quad (-200)$$

$$C + S + Tx = 1400$$

$$- 100 (Tr)$$

$$Y = 1.300$$

Ἐθνικὴ Δαπάνη

$$C \quad I \quad G \quad Tx \text{ ind} \quad Y$$

$$925 + 225 + 200 - 50 = 1.300$$

Κατάστασις Δημοσίου Προϋπολογισμοῦ

Δημόσιαι Δαπάναι		Φορολογικὰ Ἔσοδα	
Δαπάναι δι' ἀγορὰν ἀγαθῶν	200	Ἄμεσοι Φόροι	150
Μεταβιβαστικαὶ Πληρωμαὶ	100	Ἐμμεσοι Φόροι	50
Σύνολον	300	Σύνολον	200
		(Ἐλλειμμα 100)	

Κατάστασις Ἐθνικῆς Οἰκονομίας

$$S \quad Tx \quad Tr \quad I \quad G \quad Tx \text{ ind}$$

$$325 + 150 - 100 = 225 + 200 - 50$$

(Ἴσορροπία)

Συνολικὴ ἐξασθένεισις εἰσοδηματικοῦ ρεύματος

Ἰδιωτικὸς Τομεὺς	325 (S)
Δημόσιος Τομεὺς	200 (Tx + Tx ind)
Σύνολον	525

Συνολικὴ ἐνίσχυσις εἰσοδηματικοῦ ρεύματος

Ἰδιωτικὸς Τομεὺς	225 (I)
Δημόσιος Τομεὺς	200 (G)
	100 (Tr)
Σύνολον	525

Η ΑΥΤΟΜΑΤΟΣ ΣΤΑΘΕΡΟΠΟΙΗΤΙΚΗ ΕΠΙΔΡΑΣΙΣ
 ΤΟΥ ΔΗΜΟΣΙΟΥ ΠΡΟΫΠΟΛΟΓΙΣΜΟΥ ΕΠΙ ΤΟΥ ΕΠΙΠΕΔΟΥ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΕΩΣ
 ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΟΣ

524

Εἰς τὸ προηγούμενον κεφάλαιον (5 § 3, ἔδαφ. α) διεπιστώσαμεν ὅτι ὅταν ἀπειλῆται ἢ λαμβάνη χώραν διατάραξις τῆς οἰκονομικῆς ἰσορροπίας προερχομένη ἐκ τοῦ Ἰδιωτικοῦ Τομέως⁽¹⁾, καὶ ἐπομένως ἀπειλῆται ἢ ἐπέρχεται πτώσις τοῦ ἐπιπέδου ἰσορροπίας τοῦ Ἐθνικοῦ Εἰσοδήματος λόγῳ μειώσεως τῶν Ἰδιωτικῶν προγραμματισμένων ἐπενδύσεων⁽²⁾, εἶναι δυνατόν ν' ἀποτραπῆ ἢ πτώσις αὕτη ἢ νὰ ἐπανέλθῃ τὸ Ἐθνικὸν Εἰσόδημα εἰς τὸ πρὸ τῆς πτώσεως ἐπίπεδον αὐτοῦ διὰ τῆς συμψηφιστικῆς αὐξήσεως τῶν δημοσίων δαπανῶν δι' ἀγορὰν ἀγαθῶν καὶ ὑπηρεσιῶν, δηλαδὴ διὰ τῆς ἐφαρμογῆς «ἀντικυκλικῆς» δημοσιονομικῆς πολιτικῆς. Ὅπως ἐπίσης εἶναι, ὡς εἶδομεν, δυνατόν εἰς τὴν ἀντίστροφον περίπτωσιν τῆς αὐξήσεως τῶν Ἰδιωτικῶν ἐπενδύσεων καὶ ἀνατροπῆς ἐκ τοῦ λόγου τούτου τῆς καθ' ὑπόθεσιν ὑφισταμένης ἰσορροπίας⁽³⁾, νὰ ἀποκατασταθῇ ἰσορροπία διὰ τῆς συμψηφιστικῆς μειώσεως τῶν δημοσίων δαπανῶν δι' ἀγορὰν ἀγαθῶν καὶ ὑπηρεσιῶν, ἢτοι ὡσαύτως διὰ τῆς ἐφαρμογῆς μέτρων ἀντικυκλικῆς δημοσιονομικῆς πολιτικῆς⁽⁴⁾.

Ὁ Δημόσιος Προϋπολογισμὸς εἶναι ὅμως δυνατόν νὰ ἀσκήσῃ καὶ αὐτομάτως σταθεροποιητικὴν ἐπίδρασιν τοῦ ἐπιπέδου οἰκονομικῆς δραστηριότητος, δηλ. νὰ σταθεροποιήσῃ ταύτην εἰς δεδομένον ἐπίπεδον παραγωγῆς καὶ ἀπασχολήσεως, ἢ νὰ ἀμβλύνη τὰς σημειουμένας ἐκάστοτε διακυμάνσεις ταύτης διὰ τῶν ἐντὸς αὐτοῦ ἐνυπαρχόντων αὐτομάτων σταθεροποιητικῶν. Διὰ τῆς λειτουργίας τῶν αὐτομάτων τούτων σταθεροποιητικῶν (built-in stabilizers κατὰ τὴν ἀγγλοσαξωνικὴν ὀρολογίαν) διορθοῦνται ἐκάστοτε αὐτομάτως ἀποκλίσεις πρὸς τὰ κάτω ἢ πρὸς τὰ ἄνω ἐκ τῆς δεδομένης γραμμῆς, δηλ. ἀποκλίσεις ἐκ τοῦ ἐπιπέδου οἰκονομικῆς δραστηριότητος τοῦ ἀντιστοιχοῦντος εἰς δεδομένον (προκαθωρισμένον) ἐπίπεδον ἀπασχολήσεως, χωρὶς νὰ καθίσταται ἀναγκαία ἢ λήψις ἐπὶ τούτῳ μέτρων ἀντικυκλικῆς δημοσιονομικῆς πολιτικῆς, ἢτοι συμψηφιστικῆς ad hoc αὐξήσεως τῶν δημ. δαπανῶν ἢ —καὶ—μειώσεως τῶν φόρων (ὑποβιβασμὸς τῶν φορολ.

1. Μὲ συνέπειαν ἀντὶ τῆς συνθήκης ἰσορροπίας :

$$S + Tx = I + G$$

νὰ ἔχωμεν

$$S + Tx > I + G$$

ἢ

$$S + Tx < I + G$$

2. Ὡς θὰ εἶδομεν εἰς τὰ «Μαθήματα Δημοσιονομικῆς Πολιτικῆς», ἡ ἀντικυκλικὴ πολιτικὴ δὲν ἀσκεῖται μόνον διὰ μεταβολῆς τῶν δημ. δαπανῶν ἀλλὰ καὶ διὰ μεταβολῆς τῶν φορολ. συντελεστῶν ὡς καὶ δι' ἄλλων διαζευκτικῶν ἢ καὶ παραλλήλων δημοσιονομικῶν μέτρων.

συντελεστών) ἢ ἀντιθέτως συμψηφιστικὴ μείωσις τῶν δημοσίων δαπανῶν δι' ἀγορὰν ἀγαθῶν καὶ ὑπηρεσιῶν ἢ—καὶ—συμψηφιστικὴ αὔξεισις τῶν φόρων. Οἱ σταθεροποιεῖται δηλ. οὗτοι τίθενται αὐτομάτως εἰς λειτουργίαν ὅταν ἀρχίσῃ σημειουμένη κάμψις τῆς οἰκονομικῆς δραστηριότητος ἢ ἀντιθέτως ἀρχίσῃ σημειουμένη ἀνυψωτικὴ αὔξεισις τῶν ἰδιωτικῶν δαπανῶν καὶ τῆς Ἐθνικῆς Δαπάνης, περικλείουσα κίνδυνον πληθωρισμοῦ, καὶ καταπολεμοῦνται μὲ τὴν βοήθειαν αὐτῶν αἱ κυμάνσεις αὐταί, μὲ ἀποτέλεσμα νὰ διατηρῆται τελικῶς τὸ προκαθορισμένον ἐπίπεδον ἀπασχολήσεως τοῦ παραγωγικοῦ δυναμικοῦ τῆς χώρας ἢ νὰ ἀμβλύνωνται οὐσιωδῶς αἱ κυμάνσεις τούτου, χωρὶς νὰ καθίσταται ἀναγκαῖον νὰ ἀπασχοληθοῦν οἱ φορεῖς τῆς δημοσιονομικῆς καὶ γενικώτερον τῆς οἰκονομικῆς πολιτικῆς καὶ λάβουν οὗτοι ἀντικυκλικὰ μέτρα. Ὡς παρατηρεῖ χαρακτηριστικῶς ὁ Ἄμερικανὸς οἰκονομολόγος Καθηγητῆς Paul Samuelson, ὁ Πρόεδρος τῶν Ἡν. Πολιτειῶν εἶναι δυνατὸν ν' ἀπουσιάσῃ ἐκ τοῦ Λευκοῦ Οἴκου καὶ τὸ Κογκρέσσον νὰ εὐρίσκειται ἐκτὸς συνόδου, καὶ ἐν τούτοις ἢ Ἄμερικανικὴ Οἰκονομία νὰ παραμένῃ σταθερά, διότι αἱ εἰς τὸν Δημόσιον Προϋπολογισμὸν ἐνυπάρχουσαι, οὕτως εἰπεῖν λανθάνουσαι, δυνάμεις (οἱ αὐτόματοι σταθεροποιεῖται) τίθενται αὐτομάτως εἰς λειτουργίαν εὐθὺς ὡς σημειωθῇ π. χ. κάμψις τῆς οἰκονομικῆς δραστηριότητος καὶ βοηθοῦν νὰ διατηρηθῇ τελικῶς σταθερὸν τὸ ἐπίπεδον ταύτης εἰς τὴν χώραν.

Αὐταὶ αἱ εἰς τὸν Δημόσιον Προϋπολογισμὸν ἐνυπάρχουσαι λανθάνουσαι δυνάμεις εἶναι αἱ *μεταβολαὶ τῆς φορολογικῆς ἐπιβαρύνσεως καὶ τῶν φορολογικῶν ἐσόδων, αἱ ὁποῖαι ἐπέρχονται αὐτομάτως ὅταν σημειώσῃ μεταβολὴν (αὔξεισιν ἢ μείωσιν) ἢ οἰκονομικὴ δραστηριότης καὶ τὸ Ἐθνικὸν Εἰσόδημα*, καὶ αἱ ἐπίσης αὐτομάτως ἐπερχόμεναι σὺν τῇ μεταβολῇ τῆς οἰκονομικῆς δραστηριότητος καὶ τοῦ Ἐθνικοῦ Εἰσοδήματος *μεταβολαὶ τοῦ ὕψους ὀρισμένων δημοσίων δαπανῶν*, συνεπῶς δὲ καὶ τῶν συνολικῶν δημοσίων δαπανῶν, μεταβολαὶ αἱ ὁποῖαι ἐξουδετερῶνουν ἐμμέσως—καθ' ὃν τρόπον θὰ ἐκτεθῇ ἐν συντομίᾳ κατωτέρω—τὰς μεταβολὰς τῶν ἰδιωτικῶν δαπανῶν (ἰδίως τῶν ἰδιωτικῶν ἐπενδύσεων) αἱ ὁποῖαι προεκάλεσαν τὰς κυμάνσεις οἰκονομικῆς δραστηριότητος, καὶ ἐπαναφέρουν ταύτην εἰς τὸ προκαθορισμένον ἐπίπεδον αὐτῆς, ἢ ἀμβλύνουν σημαντικῶς τὰς κυμάνσεις ταύτας.

Τὸ ζήτημα περὶ τῶν δυνατοτήτων αὐτομάτου σταθεροποιητικῆς ἐπιδράσεως τοῦ Δημοσίου Προϋπολογισμοῦ ἐπὶ τοῦ οἰκονομικοῦ συστήματος ἤρουν ἡθῆ τὸ πρῶτον εἰς τὰς Η.Π.Α., ἰδίᾳ ὑπὸ τῆς *Ἐπιτροπῆς διὰ τὴν Οἰκονομικὴν Ἀνάπτυξιν* (Committee for Economic Development—C. E. D.), τὰ πορίσματα δὲ τῆς γενομένης ὑπὸ τῆς ἐπιτροπῆς ταύτης ἐρεῦνης, δημοσιευθέντα τὸ πρῶτον τὸ 1947, ὑπῆρξαν ἐνθαρρυντικά.

Καθ' ὅσον ἀφορᾷ τὴν σταθεροποιητικὴν ἐπίδρασιν ἐπὶ τῆς οἰκονομικῆς δραστηριότητος τὴν ὁποίαν κατὰ τ' ἀνωτέρω προκαλεῖ ἡ αὐτόματος

μεταβολή τῆς φορολογικῆς ἐπιβαρύνσεως καὶ τῶν φορολογικῶν ἐσόδων, αὕτη προέρχεται κυρίως ἐκ τῶν ἀμέσων φόρων καὶ εἰδικώτερον ἐκ τοῦ φόρου εἰσοδήματος. Ὁ βαθμὸς δὲ τῆς σταθεροποιητικῆς ἐπιδράσεως τῶν φορολογικῶν αὐτομάτων σταθεροποιητῶν προσδιορίζεται ἀπὸ τὸν βαθμὸν εἰσοδηματικῆς ἐλαστικότητος τῶν φορολογικῶν ἐσόδων, ἡ ὁποία ἐξητάσθη εἰς τὸ εἰδικὸν κεφάλαιον τῆς Γενικῆς Θεωρίας περὶ Φόρων. Εἶναι δηλ. ἡ σταθεροποιητικὴ ἐπίδρασις τῶν φόρων (τόσον εἰς περιπτώσιν κυμάνσεως πρὸς τὰ κάτω, ὅσον καὶ εἰς περιπτώσιν κυμάνσεως πρὸς τὰ ἄνω τῆς οἰκονομικῆς δραστηριότητος) τόσον περισσότερον ἔντονος, ὅσον μεγαλύτερα εἶναι ἡ εἰσοδηματικὴ ἐλαστικότης τῶν συνολικῶν φορολογικῶν ἐσόδων, καὶ ἰδίως ἡ εἰσοδηματικὴ ἐλαστικότης τῶν ἐσόδων ἐκ τοῦ φόρου εἰσοδήματος.

Κατὰ παῖον ὅμως τρόπον πραγματοποιεῖται ἡ σταθεροποιητικὴ αὕτη ἐπίδρασις τῶν φόρων; Ἡ ἀπάντησις εἰς τὸ ἐρώτημα τοῦτο εἶναι ἐν συντομίᾳ ἡ ἐξῆς: Ὅταν σημειωθῇ π.χ. πτώσις τοῦ Ἐθνικοῦ Εἰσοδήματος, λόγφ ἀρξαμένης κάμψεως τῆς οἰκονομικῆς δραστηριότητος, μειοῦται τὸ διὰ τοῦ φόρου εἰσοδήματος φυσικῶν προσώπων, *ὡς ἐκ τῆς προοδευτικότητος τοῦ συντελεστοῦ* τοῦ φόρου τούτου, ἢ καὶ διὰ τοῦ φόρου εἰσοδήματος νομικῶν προσώπων⁽¹⁾ ἀφαιρούμενον ποσοστὸν τοῦ Ἐθνικοῦ Εἰσοδήματος. Καθ' ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὸν φόρον εἰσοδήματος φυσικῶν προσώπων, ἡ περαιτέρω συνέπεια τούτου εἶναι ὅτι *ἐξασθενίζει ὁ ἀντίκτυπος τῆς μειώσεως τοῦ Ἐθνικοῦ Εἰσοδήματος ἐπὶ τοῦ ὕψους τοῦ συνολικοῦ διαθεσίμου προσωπικοῦ εἰσοδήματος*, ἦτοι τὸ συνολικὸν διαθέσιμον προσωπικὸν εἰσόδημα μειοῦται κατὰ ποσοστὸν μικρότερον τοῦ ποσοστοῦ μειώσεως τοῦ Ἐθνικοῦ Εἰσοδήματος. Τελικὴ δὲ συνέπεια εἶναι ὅτι *ἐξασθενίζει καὶ ὁ ἀντίκτυπος τῆς μειώσεως τοῦ Ἐθνικοῦ Εἰσοδήματος ἐπὶ τῆς Ἰδιωτικῆς Καταναλώσεως*, ἡ ὁποία ὡς γνωστὸν εἶναι συνάρτησις τοῦ μεγέθους τοῦ διαθεσίμου προσωπικοῦ εἰσοδήματος, καὶ οὕτω ἐξασθενίζει ἡ πολλαπλασιαστικὴ ἐπίδρασις τῆς μεταβολῆς τῶν Ἰδιωτικῶν Ἐπενδύσεων, ἡ ὁποία προεκάλεσε τὴν μεταβολὴν τοῦ Ἐθνικοῦ Εἰσοδήματος, ἐπὶ τοῦ ὕψους τοῦ ἐπιπέδου ἰσορροπίας τοῦ Ἐθνικοῦ Εἰσοδήματος (κατ' ἐφαρμογὴν τῆς διαδικασίας τοῦ πολλαπλασιαστοῦ).

Ὁ ἀντίκτυπος τῆς λόγφ μειώσεως τῶν Ἰδιωτικῶν Ἐπενδύσεων (ἢ ἔξ ἄλλου λόγου) μειώσεως τοῦ Ἐθνικοῦ Εἰσοδήματος ἐπὶ τοῦ ὕψους τοῦ συνολικοῦ διαθεσίμου προσωπικοῦ εἰσοδήματος καὶ ἐπομένως ἐπὶ τοῦ μεγέθους τῆς Ἰδιωτικῆς καταναλώσεως ἐξασθενίζει περαιτέρω ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν ὡσάυτως τοῦ φόρου εἰσοδήματος φυσικῶν προσώπων καὶ

1. Εἰς χώρας εἰς τὰς ὁποίας καὶ ὁ φόρος εἰσοδήματος νομικῶν προσώπων εἶναι ἐξωπλισμένος μὲ προοδευτικὸν φορολογικὸν συντελεστήν.

κατ' ἀκολουθίαν τῆς ἐπιστροφῆς ὑπὸ τοῦ Δημοσίου εἰς διαφόρους φορολογουμένους (ἰδίᾳ μισθωτοῦς) διαφόρων χρηματικῶν ποσῶν, ὡς ἀχρεωστικῶς καταβληθέντων, δηλ. παρακρατηθέντων ἐκ τοῦ εἰσοδήματος των ὑπὸ τῆς Φορολογούσης Ἀρχῆς (1), διὰ τῆς εἰσπράξεως τῶν ὁποίων ὑπὸ τῶν φορολογουμένων ὁμοίως αὐξάνει τὸ συνολικὸν διαθέσιμον προσωπικὸν εἰσόδημα.

Τέλος ἐπιδρᾷ ἐπὶ τοῦ συνολικοῦ διαθέσιμου προσωπικοῦ εἰσοδήματος καὶ ἐξασθενίζει τὸν ἐπὶ τούτου ἀντίκτυπον τῆς μειώσεως τοῦ Ἐθνικοῦ Εἰσοδήματος τὸ γεγονός ὅτι *διὰ μείωσιν τὸ Ἐθνικὸν Εἰσόδημα ἐπομένως δὲ καὶ τὸ συνολικὸν καθαρὸν εἰσόδημα τῶν Ἄνων. Ἐταιρειῶν καὶ ἄλλων Νομ. Προσώπων*, αὐξάνει τὸ ποσοστὸν τοῦ εἰσοδήματος αὐτῶν τὸ ὅποιον διανέμεται συνολικῶς ὑπὸ μορφήν μερισμάτων εἰς τοὺς μετόχους. Ἡ καὶ διανεμόνται μερίσματα συνολικοῦ ποσοῦ μεγαλυτέρου τοῦ καθ' ὄρισμένον ἔτος πραγματοποιηθέντος εἰσοδήματος τοῦ περὶ οὗ πρόκειται νομικοῦ προσώπου δι' ἀντλήσεως εἰς ἀποθεματοποιηθέντα (μὴ διανεμηθέντα) κέρδη αὐτοῦ ἐκ προηγουμένων ἐτῶν. Ὡς εἶναι εὐνόητον αἱ δυνατότητες καταβολῆς μεγαλυτέρων ἀναλογικῶς μερισμάτων εἰς περίπτωσιν μειώσεως τοῦ Ἐθν. Εἰσοδήματος καὶ τῶν κερδῶν τῶν Ἄνων. Ἐταιρειῶν εἶναι μεγαλύτεραι διὰ λόγῳ τῆς προοδευτικότητος τοῦ συντελεστοῦ τοῦ φόρου εἰσοδήματος νομικῶν προσώπων, μειοῦται τὸ ποσοστὸν τοῦ διὰ τοῦ φόρου τούτου ἀφαιρουμένου εἰσοδήματος τῶν νομικῶν προσώπων εἰς περίπτωσιν κατὰ τὴν ὁποίαν τὸ εἰσόδημα τούτων σημειώνει πτώσιν.

Τὴν ἀνωτέρω ἐπίδρασιν ἐπὶ τοῦ συνολικοῦ διαθέσιμου προσωπικοῦ εἰσοδήματος, τὴν ὁποίαν δημιουργοῦν οἱ προαναφερθέντες παράγοντες ἐνισχύει ἢ αὐξήσει τοῦ συνολικοῦ διαθέσιμου προσωπικοῦ εἰσοδήματος, ἢ ὁποία ἐπέρχεται ὡς θὰ ἴδωμεν κατ' ἀκολουθίαν τῆς αὐτομάτου αὐξήσεως ὀρισμένων δημοσίων δαπανῶν, αὐξήσεως ἢ ὁποία ὡσαύτως λαμβάνει χώραν ὡς θὰ ἴδωμεν αὐτομάτως διὰ πίπτῃ τὸ ἐπίπεδον οἰκονομικῆς δραστηριότητος καὶ μειοῦται τὸ Ἐθνικὸν Εἰσόδημα.

Τὸ τελικὸν ἀποτέλεσμα τῆς ἐπιδράσεως ὅλων αὐτῶν τῶν παρα-

1. Ἡ ἐπιστροφή γίνεται διότι παρεκρατήθη ὡς φόρος εἰσοδήματος ποσὸν μεγαλυτέρον ἐκείνου τὸ ὅποιον (λαμβάνομένης ὑπ' ὄψιν τῆς ἐπιγενομένης ἀπωλείας τοῦ εἰσοδήματος ὀρισμένων φορολογουμένων λόγῳ ἐπιγενομένης ἀνεργίας τούτων) θὰ ἔδει νὰ παρακρατηθῇ. Ἡ ἐπὶ πλέον παρακράτησις ὀφείλεται εἰς τὸ ὅτι ὁ συντελεστὴς τοῦ παρακρατουμένου καθ' ἕκαστον μῆνα ἢ 15θήμερον φόρου ἐκ τοῦ εἰσοδήματος τῶν μισθωτῶν καθορίζεται ἐπὶ τῇ βάσει τῆς ὑποθέσεως ὅτι τὸ ἐτήσιον εἰσόδημα τοῦ φορολογουμένου εἶναι τὸ 12πλάσιον τοῦ μηνιαίου εἰσοδήματός του. Ἡ ὑπόθεσις ὅμως αὕτη δὲν ἀνταποκρίνεται εἰς τὴν πραγματικότητα, διὰ ὅ ἄνεργος ἄνεργος λόγῳ ἐπιγενομένης ἀνεργίας πραγματοποιήσῃ εἰσόδημα π. χ. μόνον κατὰ τοὺς 7 πρώτους μῆνας ὀρισμένου ἔτους.

γόντων (φορολογικῶν καὶ μὴ) εἶναι ὅτι παρὰ τὴν μείωσιν τοῦ Ἐθνικοῦ Εἰσοδήματος δὲν μειοῦται, ἢ καὶ αὐξάνει τὸ συνολικὸν διαθέσιμον προσωπικὸν εἰσόδημα, καὶ οὕτω αὐξάνει, ἀντὶ νὰ μειωθῆ, ἡ ἰδιωτικὴ κατατάλασις, ἐξουδετεροῦσα τὴν μείωσιν τῶν ἰδιωτ. ἐπενδύσεων (ἢ ὅποια εἶχε προκαλέσει τὴν μείωσιν τῆς οἰκον. δραστηριότητος καὶ τοῦ Ἐθν. Εἰσοδήματος). Οὕτω, παρὰ τὴν εἰς τὰς Η.Π.Α. λαβοῦσαν χώραν μείωσιν, μεταξὺ τοῦ δευτέρου 4μήνου τοῦ 1953 καὶ δευτέρου 4μήνου τοῦ 1954, τοῦ Ἀκαθάριστου Ἐθνικοῦ Προϊόντος κατὰ 10% περίπου, ἡ ἰδιωτικὴ κατατάλασις ἀντὶ μείωσης ἐσημείωσε αὐξήσιν κατὰ 3,2%, λόγω αὐξήσεως τοῦ διαθέσιμου εἰσοδήματος ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῶν προαναφερθέντων αἰτίων, (ὡς καὶ λόγω μείωσης τῆς προσωπικῆς ἀποταμιεύσεως). Τὸ γεγονός τοῦτο ἐξησθένισε τὸν ἀντίκτυπον ἐκ τῆς μείωσης τοῦ Ἀκαθάριστου Ἐθνικοῦ Προϊόντος, ἐνῶ ἄλλως ἡ μείωσις τούτου θὰ ὀδήγει εἰς πολλαπλασιασὴν μείωσιν τοῦ Ἐθνικοῦ Εἰσοδήματος ἰσορροπίας.

Τὴν ἀντίθετον ἐπίδρασιν ἀσκεῖ, ὡς εἶναι εὐνόητον, ἐπὶ τοῦ συνολικοῦ διαθέσιμου προσωπικοῦ εἰσοδήματος ὁ φόρος εἰσοδήματος εἰς περίπτωσιν αὐξήσεως τῆς οἰκονομικῆς δραστηριότητος καὶ τοῦ Ἐθνικοῦ Εἰσοδήματος. Εἰς τὴν περίπτωσιν δηλ. αὐτὴν τὸ συνολικὸν διαθέσιμον προσωπικὸν εἰσόδημα αὐξάνει κατὰ ποσοστὸν μικρότερον τοῦ ποσοστοῦ αὐξήσεως τοῦ Ἐθνικοῦ Εἰσοδήματος καὶ οὕτω προλαμβάνεται ἢ ἐλαχιστοποιεῖται ἡ ὑψώσεις τῶν τιμῶν, ἢ ὅποια θὰ ἰδύνατο νὰ λάβῃ χώραν λόγω αὐξήσεως τῆς συνολικῆς ζήτησεως πέραν τῶν δυνατοτήτων αὐξήσεως τῆς παραγωγῆς καὶ προσφορᾶς ἀγαθῶν.

Ἐκτὸς τοῦ φόρου εἰσοδήματος καὶ οἱ ἔμμεσοι φόροι ἐνεργοῦν ὡς αὐτόματοι σταθεροποιηταί. Ὄταν π.χ. ἀρχίξῃ σημειουμένη τάσις αὐξήσεως τῶν ἰδιωτικῶν δαπανῶν καὶ τῆς Ἐθνικῆς Δαπάνης περικλείουσα κίνδυνον πληθωρισμοῦ, ἀπορροφᾶται ἀπὸ τὸ Κοινὸν ἀγοραστικὴ δύναμις ὄχι μόνον διὰ τοῦ φόρου εἰσοδήματος ἀλλὰ καὶ διὰ τῶν ἐμμέσων φόρων καὶ ἀσκεῖται οὕτω ἀνασχετικὴ ἐπίδρασις ἐπὶ τῆς αὐξήσεως τῆς Ἐθνικῆς Δαπάνης.

Πλὴν τῶν φόρων, ἄλλοι αὐτόματοι σταθεροποιηταί ἐν τῷ τοῦ Δημοσίου Προϋπολογισμοῦ εἶναι, ὡς ἀνωτέρω ἐσημειώθη, αἱ δημόσιαι δαπάναι: Βεβαίως αἱ περισσότεραι ἐκ τῶν διαφόρων κατηγοριῶν δημοσίων δαπανῶν δὲν μειοῦνται, ὅταν σημειώσῃ μείωσιν τὸ Ἐθνικὸν Εἰσόδημα λόγω ἀρξαιμένης κάμψεως τῆς οἰκον. δραστηριότητος, διότι αἱ ὑλικαὶ ἀνάγκαι τοῦ Κράτους παραμένουν ἀμετάβλητοι. Τὸ Κράτος ἔχει ἀνάγκην π.χ. τῶν ὑπηρεσιῶν τῶν Δημ. Ὑπαλλήλων εἰς τὸν αὐτὸν ὡς καὶ πρότερον ἀριθμὸν, ἔχει ἀνάγκην τῶν ἰδίων ὡς καὶ πρότερον ποσοτήτων διαφόρων ἀγαθῶν κλπ. Ἐνῶ ὅμως αὐταὶ αἱ δαπάναι δὲν μειοῦνται, ἄλλαι δημόσιαι δαπάναι σημειώνουν αὐτομάτως αὐξήσιν. Τοιαῦται, αὐτομάτως ἀξανόμεναι, ὅταν ἀρχίσῃ σημειουμένη κάμψις τῆς οἰκον. δραστηριότητος καὶ μείωσις τοῦ Ἐθνικοῦ Εἰσοδήματος, δημόσιαι δαπάναι εἶναι ἰδίως αἱ δαπάναι διὰ τὴν χορήγησιν χρηματικῶν ἐπιδομάτων εἰς ἀνέργους (ὅταν αὐξηθῆ ἡ ἀνεργία

θ' αὐξηθῆ ἄντιστοίχως ἢ δαπάνη διὰ καταβολὴν ἐπιδομάτων ἀνεργίας]. Ἐπίσης εἶναι αἱ δαπάναι διὰ τὴν εἰσοδηματικὴν ἐνίσχυσιν ἀπόρων οἰκογενειῶν, αἱ δαπάναι διὰ τὴν ἐπιχορήγησιν γεωργικῶν ἐπιχειρήσεων, (ἢ ὅποια ὡς εἶδομεν γίνεται πρὸς τὸν σκοπὸν αὐξήσεως τοῦ εἰσοδήματος τὸ ὅποιον εἰσρέει εἰς τὰς καταναλωτικὰς οἰκονομίας τῶν διευθυντῶν τῶν ἐπιχορηγουμένων ἐπιχειρήσεων) (1), ἀκόμη καὶ αἱ δαπάναι διὰ συντάξεις (2). **Τὸ ἀποτέλεσμα τῆς (αὐτομάτου) αὐξήσεως ἄλλων αὐτῶν τῶν δαπανῶν ἐπὶ ἀμεταβλήτου τοῦ ὕψους τῶν λοιπῶν δημοσίων δαπανῶν εἶναι, ὡς καὶ ἀνωτέρω ἐσημειώθη, *ὅτι αὐξάνουν τὰ εἰς διαφόρους καταναλωτικὰς οἰκονομίας εἰσρέοντα χρηματικὰ εἰσοδήματα, δημιουργουμένης οὕτω αὐξητικῆς ἐπιδράσεως ἐπὶ τοῦ ὕψους τοῦ συνολικοῦ διαθέσιμου προσωπικοῦ εἰσοδήματος* καὶ συνεπῶς ἐπὶ τοῦ μεγέθους τῆς Ἰδιωτικῆς Καταναλώσεως.** Ἡ ἀντίθετος ἐπίδρασις δημιουργεῖται ἀπὸ τῆς πλευρᾶς τῶν δημοσίων δαπανῶν, διὰ τοὺς ἀντιστρόφους τῶν προεκτεθέντων λόγους, εἰς περιπτώσιν αὐξήσεως τῆς οἰκονομικῆς δραστηριότητος καὶ τοῦ Ἐθνικοῦ Εἰσοδήματος.

Τὴν σταθεροποιητικὴν ἐπίδρασιν τῶν ἀνωτέρω αὐτομάτων σταθεροποιητῶν ἐπὶ τοῦ ἐπιπέδου τῆς παραγωγῆς καὶ τῆς οἰκονομικῆς δραστηριότητος καὶ τὴν διατήρησιν, τῇ βοηθείᾳ τῶν σταθεροποιητῶν τούτων, τοῦ προκαθορισμένου ἐπιπέδου ἀπασχολήσεως τοῦ παραγωγικοῦ δυναμικοῦ ἢ τὴν ἄμβλυνσιν τῶν κυμάνσεων οἴκον. δραστηριότητος διαπιστώνομεν καὶ ἔὰν παρακολουθῆσωμεν τὴν ἐπίδρασιν τὴν ὁποίαν ἄσκουν αἱ αὐτόματοι μεταβολαὶ τῶν φορολογικῶν ἐσόδων καὶ τῶν δημοσίων δαπανῶν ἐπὶ τοῦ εἰσοδηματικοῦ ρεύματος, περὶ τοῦ ὁποίου ἐγένετο λόγος εἰς τὸ προηγούμενον κεφάλαιον.

Ἐφ' ὅσον μειοῦνται, ὅταν σημειωθῆ μείωσις τῶν ἰδιωτικῶν ἐπενδύσεων καὶ κάμψις ἐκ τοῦ λόγου τούτου τῆς οἴκον. δραστηριότητος, τὰ συνολικὰ φορολογικὰ ἔσοδα τοῦ Κράτους, ἐνῶ αἱ συνολικαὶ δημόσιαι δαπάναι ὄχι μόνον δὲν μειοῦνται ἀλλ' ἀντιθέτως ὡς εἶδομεν αὐξάνουν αὐτομάτως

1. Ὅταν μειοῦται ἡ οἰκονομικὴ δραστηριότης καὶ τὸ Ἐθνικὸν Εἰσόδημα, μειοῦται ἡ διάθεσις πολλῶν ἀγορῶν προϊόντων ἢ καὶ πίπτουν αἱ τιμαὶ πωλήσεως αὐτῶν, μειοῦνται ὡς ἐκ τούτου τὰ γεωργικὰ εἰσοδήματα καὶ καθίσταται ἀναγκαῖα ἡ μεγαλύτερα ἢ μέχρι τούδε ἐνίσχυσις αὐτῶν διὰ τοῦ μέσου τῶν γεωργικῶν ἐπιχορηγήσεων.

2. Ὅταν ἀρχίσουν νὰ μειοῦνται αἱ δυνατότητες ἀπασχολήσεως λόγῳ σημειώσεως κάμψεως τῆς οἰκονομικῆς δραστηριότητος, πολλοὶ πλησιάζοντες τὴν συντάξιμον ἡλικίαν ἐγκαταλείπουν τὴν προσπάθειαν ἀναζητήσεως ἐργασίας καὶ καθίστανται οὕτω ἐνωρίτερον συνταξιούχοι.

δημιουργείται αυτομάτως ἔλλειμμα εἰς τὸν Δημόσιον Προϋπολογισμόν καὶ τὸ *εἰσοδηματικὸν ρεῦμα ὑφίσταται καθαρὰν ἐνίσχυσιν ἐκ τοῦ Δημοσίου Τομέως*. Ἡ ἐνίσχυσις δὲ αὕτη *ἐξουδετερώνει*, τουλάχιστον μερικῶς, *τὴν καθαρὰν ἐξασθένεισιν τοῦ εἰσοδηματικοῦ ρεύματος ἐκ τοῦ Ἰδιωτικοῦ Τομέως*, τὴν προσελθοῦσαν ἐκ τῆς μειώσεως τῶν ἰδιωτικῶν ἐπενδύσεων. Συνεπῶς περιορίζεται σημαντικῶς ἡ λόγῳ μειώσεως τούτων συνολικὴ καθαρὰ ἐξασθένεισις τοῦ εἰσοδηματικοῦ ρεύματος καὶ ἡ καθαρὰ μείωσις τῆς Ἐθνικῆς Δαπάνης καὶ ἀμβλύνονται οὕτως αἱ κυμάνσεις τῆς οἰκονομικῆς δραστηριότητος.

Τὴν ἀντίθετον ἐπίδρασιν ἀσκεῖ αὐτομάτως ἐπὶ τοῦ προϋπολογισμοῦ καὶ ἐπὶ τοῦ εἰσοδηματικοῦ ρεύματος ἡ αὐτόματος ἀύξεισις τῶν φορολογικῶν ἐσόδων καὶ ἡ αὐτόματος μείωσις ὀρισμένων δημ. δαπανῶν, ὅταν ἀυξάνη ἡ οἰκονομικὴ δραστηριότης λόγῳ ἀρξαμένης ἀυξήσεως τῶν ἰδιωτικῶν δαπανῶν δημιουργούσης κίνδυνον πληθωρισμοῦ. Τὸ ἀποτέλεσμα δηλ. τῶν αὐτομάτων, ὑπὸ τὴν ἀνωτέρω ἔννοιαν, μεταβολῶν τῶν φορολ. ἐσόδων καὶ τῶν δημοσίων δαπανῶν εἶναι ἡ *δημιουργία περισσεύματος* εἰς τὸν Δημόσιον Προϋπολογισμόν *καὶ ἡ καθαρὰ ἐξασθένεισις τοῦ εἰσοδηματικοῦ ρεύματος ἐκ τοῦ Δημοσίου Τομέως*, ἡ ὁποία ἐξουδετερώνει ἐν μέρει τὴν καθαρὰν ἐνίσχυσιν τούτου ἐκ τοῦ Ἰδιωτικοῦ Τομέως τῆς Οἰκονομίας.

Τὴν κατὰ τ' ἀνωτέρω σταθεροποιητικὴν ἐπίδρασίν του ἐπὶ τοῦ ἐπιπέδου τῆς παραγωγῆς καὶ τῆς οἰκονομικῆς δραστηριότητος δὲν δύνανται ὁμως ν' ἀσκήσουν οἱ ἐν τὸς τοῦ Προϋπολογισμοῦ αὐτόματοι σταθεροποιηταί, ὅταν αἱ κυμάνσεις οἰκον. δραστηριότητος εἶναι μεγάλου πλάτους. Κι ἰδίως δὲν εἶναι δυνατὸν διὰ τῶν ἀνωτέρω σταθεροποιητῶν νὰ ἐπιτύχωμεν πλήρη ἀπασχόλησιν ὑπὸ συνθήκας ἀυξανομένης παραγωγικῆς δυναμικότητος (ἀυξανομένης λόγῳ τῆς ἀυξήσεως ἀπὸ ἔτους εἰς ἔτος, διὰ τῶν ἐτησίως γινομένων ἐπενδύσεων, τοῦ παραγωγικοῦ δυναμικοῦ τῆς Οἰκονομίας, λόγῳ τῶν συνεχῶν τεχνολογικῶν προόδων, λόγῳ τῆς ἀυξήσεως τοῦ πληθυσμοῦ κλπ.), καὶ συνεπῶς δὲν δυνάμεθα νὰ διασφαλίσωμεν τὴν συνεχῆ ἀνάπτυξιν τῆς Οἰκονομίας τῆς περὶ ἧς πρόκειται χώρας. Ἄλλὰ καθίσταται ἀναγκαία πρὸς τοῦτο ἡ ἀνάληψις ἐνεργῶν δράσεως ὑπὸ τῶν φορέων τῆς Δημοσιονομικῆς Πολιτικῆς διὰ τῆς *ad hoc* ὑπὸ τούτων μεταβολῆς, πρὸς τὴν μίαν ἢ τὴν ἄλλην κατεύθυνσιν, τοῦ ὕψους τῶν δημοσίων δαπανῶν—ἰδίως τῶν δαπανῶν δι' ἰγορὰν ἀγαθῶν καὶ ὑπηρεσιῶν ἐκ τῆς τρεφούσης παραγωγῆς—καὶ τοῦ ὕψους τῶν συντελεστῶν τῶν κυριωτέρων φόρων. Ὡσαύτως δὲν καθίσταται, ὡς εἶναι εὐόητον, δυνατὸν διὰ τῶν αὐτομάτων σταθεροποιητῶν ν' ἀποτραπῆ πτωσις τοῦ ἐπιπέδου οἰκονομικῆς δραστηριότητος, ἐνῶ εἶναι τοῦτο (ὑπὸ τὴν προϋπόθεσιν ὀρθῆς οἰκονομικῆς προογνώσεως) δυνατὸν διὰ τῆς προληπτικῆς ἀυξήσεως τῶν δημοσίων δαπανῶν ἢ—καὶ—τῆς μειώσεως τῶν φόρων, ἥτοι ὡσαύτως δι' ἐφαρμογῆς μέτρων ἀντικυκλικῆς δημοσιονομικῆς πολιτικῆς.

Η ΚΑΤΑΡΤΙΣΙΣ ΤΟΥ ΔΗΜΟΣΙΟΥ ΠΡΟΫΠΟΛΟΓΙΣΜΟΥ

§ 1. Ἡ διαδικασία τῆς καταρτίσεως τοῦ Προϋπολογισμοῦ
Δαπανῶν καὶ Ἐσόδων.

Ἡ κατάρτισις τοῦ Δημοσίου Προϋπολογισμοῦ ἐσόδων καὶ δαπανῶν γίνεται, προκειμένου περὶ τοῦ Κρατικοῦ Προϋπολογισμοῦ, ὑπὸ τοῦ Ὑπουργοῦ τῶν Οἰκονομικῶν καὶ βασιζέται, καθ' ὅσον ἀφορᾷ τὸ σκέλος τῶν δαπανῶν ἐπὶ τῶν σχεδίων τῶν εἰδικῶν προϋπολογισμῶν ἐξόδων τῶν κατ' ἴδιαν ὑπουργείων, σχεδίων τὰ ὁποῖα πρὸ τῆς λήξεως ἐκάστου οἰκονομικοῦ ἔτους ὑποβάλλονται εἰς τὸ Γενικὸν Λογιστήριον τοῦ Κράτους. *Τὰ σχέδια ταῦτα τῶν Εἰδικῶν Προϋπολογισμῶν Ἐξόδων τῶν κατ' ἴδιαν Ὑπουργείων ἐπεξεργάζεται ὁ Ὑπουργὸς τῶν Οἰκονομικῶν, καταρτίζων ἐπὶ τῇ βάσει αὐτῶν τὸν Γενικὸν Προϋπολογισμὸν Ἐξόδων τοῦ Κράτους.* Κατὰ τὴν ἐπεξεργασίαν ταύτην ὁ Ὑπουργὸς τῶν Οἰκονομικῶν, ὁ ὁποῖος ἐνσαρκώνει τὴν οἰκονομικὴν συνείδησιν τοῦ Κράτους, φροντίζει ὄχι μόνον ὅπως τὸ σκέλος τῶν συνολικῶν ἐξόδων προσαρμοσθῇ πρὸς τὸ σκέλος τῶν φορολογικῶν ἐσόδων καὶ ἐπιτευχθῇ οὕτω τὸ ἰσοζύγιον τοῦ Προϋπολογισμοῦ, ἢ σκοπιμότης τοῦ ὁποῖου ἐτονίσθη ἀνωτέρω ἢ ὅπως περιορισθῇ κατὰ τὸ δυνατόν τὸ ἔλλειμμα αὐτοῦ (ἐκτὸς ἐὰν τὸ ἔλλειμμα εἶναι σκόπιμον πρὸς διαφύλαξιν τῆς οἰκονομικῆς ἰσορροπίας, βλ. προηγούμενον κεφάλαιον), ἀλλὰ καὶ ὅπως ἡ κατανομή τῶν συνολικῶν κρατικῶν δαπανῶν μεταξὺ τῶν διαφόρων τομέων τῆς κρατικῆς δραστηριότητος—ἀκόμη δὲ καὶ μεταξὺ τῶν διαφόρων γεωγραφικῶν διαμερισμάτων τῆς Χώρας—ἀνταποκρίνεται πρὸς τὴν Ἀρχὴν τῆς Μεγίστης Κοινωνικῆς Ὀφελείας. Μὲ ἄλλους λόγους ὁ Ὑπουργὸς τῶν Οἰκονομικῶν ἀσκεῖ αὐτοχρόνως ποσοτικὸν καὶ ποιοτικὸν ἔλεγχον τῶν ὑποβαλλομένων εἰς αὐτὸν εἰδικῶν σχεδίων προϋπολογισμῶν, φρευνῶν τὴν σκοπιμότητα καὶ τὸν βαθμὸν σπουδαιότητος ἐκάστης εἰς τὰ εἰδικὰ ταῦτα σχέδια περιεχομένης «πιστώσεως», δηλ. προτάσεως δαπάνης δι' ὠρισμένον σκοπὸν, καὶ δυνάμενος νὰ προβῇ εἰς περικοπὰς ἢ καὶ διαγραφὰς τῶν εἰς αὐτὰ ἐγγεγραμμένων κονδυλίων, ἐὰν ἤθελε κρίνει τοῦτο ἀναγκαῖον διὰ τὴν διασφάλισιν τοῦ Ἰσοζυγίου τοῦ Κρατικοῦ Προϋπολογισμοῦ ἢ καὶ διὰ τὴν ἐπίτευξιν τοῦ σκοποῦ τῆς μεγιστοποιήσεως τοῦ Κοινωνικοῦ Ὀφέλους ἐκ τῶν δημοσίων δαπανῶν. Ἡ εὐχέρεια ὅμως αὕτη «διορθώσεως» ὑπὸ τοῦ Ὑπουργοῦ τῶν Οἰκονομικῶν τῶν σχεδίων τῶν εἰδικῶν προϋπολογι-

σμῶν ἐξόδων δὲν ὑφίσταται προκειμένου περὶ δαπανῶν αἱ ὁποῖαι συνδέονται μὲ τὴν ἐκπλήρωσιν νομικῶν υποχρεώσεων τοῦ Κράτους.

Καθ' ὅσον ἀφορᾷ τὸ σκέλος τῶν ἐσόδων, τὸ σχέδιον τοῦ Προϋπολογισμοῦ τοῦ Κράτους καταρτίζεται ὡσαύτως ὑπὸ τοῦ Ὑπουργοῦ τῶν Οἰκονομικῶν, καθορίζονται δὲ ἐν αὐτῷ ἀναλυτικῶς κατὰ κατηγορίας, ὡς καὶ κατὰ κεφάλαια καὶ ἄρθρα, ἢ κατὰ κωδικοὺς ἀριθμοὺς, τὰ δημόσια ἔσοδα τὰ ὁποῖα προβλέπεται ὅτι θὰ πραγματοποιηθοῦν ἐντὸς τοῦ οἰκονομικοῦ ἔτους εἰς τὸ ὁποῖον ἀναφέρεται ὁ καταρτιζόμενος Προϋπολογισμός.

§ 2. Ἡ σημασία τῆς ἀκριβοῦς ἐκτιμήσεως καὶ ὁ ἐνδεικνυόμενος τρόπος ἐκτιμήσεως τῶν φορολογικῶν ἐσόδων καὶ τῶν δημοσίων δαπανῶν κατὰ τὴν κατάρτισιν τοῦ Προϋπολογισμοῦ.

α) Ἡ σημασία τῆς ἀκριβοῦς ἐκτιμήσεως τῶν φορολογικῶν ἐσόδων καὶ τῶν δημοσίων δαπανῶν.

Κατὰ τὴν κατάρτισιν τοῦ Δημοσίου Προϋπολογισμοῦ θὰ πρέπει νὰ καταβάλληται εὐλικρινὴς προσπάθεια διὰ τὴν κατὰ τὸ δυνατόν ἀκριβῆ ἐκτίμησιν τῶν δημοσίων ἐσόδων καὶ τῶν δημοσίων δαπανῶν, ἥτοι νὰ καταβάλληται προσπάθεια διὰ τὴν τήρησιν τῆς λεγομένης ἀρχῆς τῆς ἀκριβείας τοῦ Προϋπολογισμοῦ (βλ. εἰδικὸν κεφάλ. κατωτέρω). Ἡ ἀνάγκη τηρήσεως τῆς ἀρχῆς ταύτης καθίσταται ἐμφανῆς ἐὰν ληφθοῦν ὑπ' ὄψιν αἱ συνέπειαι τῆς παραβάσεως αὐτῆς, ἥτοι αἱ συνέπειαι τῆς ὑπερεκτιμήσεως τῶν φορολογικῶν ἐσόδων καὶ ὑποεκτιμήσεως τῶν δημοσίων δαπανῶν, ἢ ἀντιθέτως τῆς ὑποεκτιμήσεως τῶν φορολογικῶν ἐσόδων καὶ ὑπερεκτιμήσεως τῶν δημοσίων δαπανῶν. Ὡς καὶ εἰς τὸ περὶ τῶν Ἀρχῶν τοῦ Προϋπολογισμοῦ κεφάλαιον ἐκτίθεται, αἱ συνέπειαι αὗται εἶναι πολλαπλῆς φύσεως: Εἶναι συνέπειαι δημοσιονομικαί, συνέπειαι κοινωνικοοικονομικαί καὶ συνέπειαι σχετιζόμεναι μὲ τὸ ὄφελος τοῦ Κοινωνικοῦ Συνόλου ἐκ τῶν Δημοσίων Δαπανῶν.

Εἰς περίπτωσιν ὑπερεκτιμήσεως τῶν φορολογικῶν ἐσόδων, ἐπομένως δὲ καὶ τῶν συνολικῶν δημοσίων ἐσόδων ἢ καὶ ὑποεκτιμήσεως τῶν δημοσίων δαπανῶν, προκύπτει μὴ ἠθελημένον ἔλλειμμα *ex post* εἰς τὸν Προϋπολογισμόν, ἔλλειμμα τὸ ὁποῖον θὰ ἠδύνατο ἐνδεχομένως ν' ἀποφευχθῆ δι' ἀναπροσαρμογῆς τῆς φορολογικῆς νομοθεσίας πρὸς διασφάλισιν τῆς ἐπαρκείας τῶν φορολογικῶν ἐσόδων ἢ διὰ περικοπῆς τῶν δυναμένων νὰ περικοποῦν πιστώσεων, ἥτοι τῶν πιστώσεων διὰ τὰς μικροτέρου ὀριακοῦ κοινωνικοῦ ὀφέλους δημοσίας δαπάνας. Εἰς τὴν ἀντίστροφον περίπτωσιν τῆς ὑποεκτιμήσεως τῶν φορολογικῶν ἐσόδων ἢ καὶ τῆς ὑπερεκτιμήσεως τῶν δημοσίων δαπανῶν ἐμφανίζεται μὴ ἠθελημένον περίσσειμα, καὶ δὴ *ex post* περίσσειμα, εἰς τὸν προϋπολογισμόν. Τὸ περίσσειμα τοῦτο θὰ ἠδύνατο ὡσαύτως νὰ παρεμποδισθῆ, ἐὰν εἶχε γίνει ἀκριβῆς κατὰ τὸ δυνατόν ἐκτίμησις τῶν φορολογικῶν ἐσόδων, διότι ἐὰν προέκυπτεν ἐκ ταύτης ὑπερ-

ἐπάρκεια αὐτῶν πρὸς κάλυψιν τῶν προγραμματισθεισῶν δημοσίων δαπανῶν θὰ ἐμειοῦτο ἢ φορολογικῆ ἐπιβάρυνσις τοῦ πληθυσμοῦ, ἢ θὰ καθωρίζοντο εἰς ὑψηλότερα ἐπίπεδα αἱ πιστώσεις διὰ τὰς μεγαλύτερας ὀριακοῦ κοινωνικοῦ ὀφέλους δημοσίας δαπάνας, εἰς τρόπον ὥστε ὁ προϋπολογισμὸς νὰ εἶναι ex ante, ἦτοι κατὰ τὴν κατάρτισίν του καὶ ex post, δηλ. μέχρι τέλους τῆς χρήσεως, ἰσοσκελής:

Ἐκτὸς τούτου, ἡ ὑπερεκτίμησις ἢ ὑποεκτίμησις τῶν φορολογικῶν ἐσόδων καὶ τῶν δημοσίων δαπανῶν ἀποβαίνει κατ' ἄλλον τρόπον εἰς βάρους τοῦ σκοποῦ τῆς μεγιστοποιήσεως τοῦ Κοινωνικοῦ Ὀφέλους ἐκ τῶν δημοσίων δαπανῶν: Ἐὰν π. χ. γίνῃ ὑπερεκτίμησις τῶν δημοσίων ἐσόδων καὶ βάσει τῶν ἀποτελεσμάτων τῆς τοιαύτης, δηλ. μὴ ἀκριβοῦς, ἐκτιμήσεως καθορισθῇ τὸ ὕψος τῶν κατ' ἰδίαν δημοσίων δαπανῶν, θὰ καθορισθοῦν κατ' ἀνάγκην αὐταὶ εἰς ἐπίπεδα ὑψηλότερα ἐκείνων εἰς τὰ ὁποῖα θὰ ἔδει νὰ καθορισθοῦν, ἐὰν εἶχον ἐκτιμηθῇ ὀρθῶς οἱ διαθέσιμοι διὰ τὴν κάλυψιν των χρηματικοὶ πόροι. Ἐὰν εἶχε γίνεαι κατὰ τὴν κατάρτισιν τοῦ σχεδίου τοῦ Προϋπολογισμοῦ ὀρθή, δηλ. ἀκριβής, ἐκτίμησις τῶν δημοσίων ἐσόδων, τότε διάφοροι μικροτέρας σπουδαιότητος, δηλ. μικροτέρου ὀριακοῦ ὀφέλους, διὰ τὸ Κοινωνικὸν Σύνολον δαπανάει θὰ καθωρίζοντο εἰς ἐπίπεδα χαμηλότερα ἐκείνων εἰς τὰ ὁποῖα πράγματι καθωρίσθησαν, εἰς τρόπον ὥστε τὸ ὕψος αὐτῶν καὶ ἐπομένως τὸ ὕψος τῶν συνολικῶν δημοσίων δαπανῶν νὰ εἶναι προσηρμοσμένον πρὸς τὸ συνολικὸν ποσὸν τῶν πράγματι διαθέσιμων χρηματικῶν πόρων. Ἡ ἐκ τῶν ὑστέρων ὁμῶς (ὅταν δηλ. διαπιστωθῇ ἡ ἀνακρίβεια τῶν γενομένων ἐκτιμήσεων τῶν δημοσίων ἐσόδων) προσαρμογὴ δὲν εἶναι δυνατή, διότι ἐν τῷ μεταξὺ ἔχουν ἤδη ἀναλωθῆ χρηματικοὶ πόροι διὰ τὴν διενέργειαν ἡσσονος σημασίας δημοσίων δαπανῶν ἢ διὰ τὴν διενέργειαν τοιούτων δαπανῶν εἰς ἔκτασιν μεγαλύτεραν ἐκείνης εἰς τὴν ὁποίαν θὰ ἔπρεπε νὰ γίνονν αἱ δαπάναι αὐταὶ, ἐὰν εἶχε λάβει χώραν ἀκριβής ἐκτίμησις τῶν συνολικῶς διαθέσιμων χρηματικῶν πόρων τῆς περὶ ἧς πρόκειται Δημοσίας Οἰκονομίας.

Τέλος, ἡ παρόρβασις τῆς ἀρχῆς τῆς ἀκριβείας διὰ τῆς ὑποεκτιμήσεως τῶν φορολογικῶν ἐσόδων εἴτε παρεμποδίζει τὴν μείωσιν τῆς φορολογικῆς ἐπιβαρύνσεως, μείωσιν ἢ ὁποῖα πραγματοποιουμένη θ' ἀπέβαινεν ἐπ' ὠφελείᾳ τῆς Ἐθνικῆς Οἰκονομίας, ἰδίᾳ ὅταν τὸ ἐπίπεδον φορολογικῆς ἐπιβαρύνσεως εἶναι ὑψηλὸν καὶ ἢ ὁποῖα θὰ ἦτο δυνατόν νὰ λάβῃ χώραν ἐὰν εἶχε γίνεαι ὀρθὴ ἐκτίμησις τῶν φορολογικῶν ἐσόδων καὶ διεπιστοῦτο ἐκ ταύτης ὅτι τὰ πραγματοποιηθησόμενα συνολικὰ φορολογικὰ ἔσοδα εἶναι μεγαλύτερα τῶν προγραμματισθεισῶν διὰ τοῦ Προϋπολογισμοῦ συνολικῶν δημοσίων δαπανῶν, εἴτε ὁ δ ἡ γ ε ἰ—ὡς ἀποδεικνύει ἡ κτηθείσα εἰς διαφόρους χώρας καὶ παρ' ἡμῖν πείρα—ἢ ὑποεκτίμησις τῶν φορολογικῶν ἐσόδων εἰς διενέργειαν περιττῶν δημοσίων δαπανῶν πρὸς

ἀπορρόφῃσιν τοῦ ἐκ τῆς ὑποεκτιμήσεως προελθόντος μὴ ἠθελημένου περισσεύματος τοῦ Προϋπολογισμοῦ (1).

Βεβαίως, εἶναι δυνατόν νὰ μὴν προκύψουν αἱ ἀνωτέρω ἀνεπιθύμητοι συνέπειαι, παρὰ τὴν μὴ ἀκριβῆ ἐκτίμησιν τῶν δημοσίων ἐσόδων ἢ καὶ τῶν δημοσίων δαπανῶν. Τοῦτο π. χ. θὰ συμβῆ εἰς περιπτώσιν ἀπροβλέπτου, δηλ. εἰς τυχαίους λόγους ὀφειλομένης, αὐξήσεως τῶν συνολικῶν φορολογικῶν ἐσόδων, εἰς βαθμὸν ὥστε παρὰ τὴν ὑπερεκτίμησιν αὐτῶν κατὰ τὴν κατάρτισιν τοῦ Σχεδίου τοῦ Προϋπολογισμοῦ νὰ πραγματοποιηθοῦν ταῦτα εἰς τὴν ἔκτασιν εἰς τὴν ὁποίαν εἶχον προϋπολογισθῆ. Ἐπίσης εἶναι δυνατόν νὰ μὴ ἔχη γίνῃ ἀκριβῆς ἐκτίμησις τῶν κατ' ἰδίαν φορολογικῶν ἐσόδων, ἢ ἐκτίμησις ὁμοῦ τῶν συνολικῶν φορολογικῶν ἐσόδων νὰ εἶναι παρὰ ταῦτα ἀκριβῆς. Τοῦτο θὰ συμβῆ ὅταν ἐγένετο ὑπερεκτίμησις ὀρισμένων φορολογικῶν ἐσόδων καὶ ὑποεκτίμησις ἄλλων καὶ ὅταν τὸ ἀποτέλεσμα τῆς ὑπερεκτιμήσεως τῶν μὲν ἐξουδετεροῦται πλήρως ἀπὸ τὸ ἀποτέλεσμα τῆς ὑποεκτιμήσεως τῶν δέ. Ἡ Δημοσιονομικὴ Διοίκησις δὲν εἶναι δυνατόν ὁμοῦ νὰ στηρίζεται εἰς τὴν ἐπενέργειαν ταιούτων, δηλ. τυχαίων, παραγόντων, ἀλλὰ πρέπει νὰ καταβάλλῃ πᾶσαν προσπάθειαν καὶ νὰ χρησιμοποιοῖ ὅλα τὰ διαθέσιμα τεχνικὰ μέσα διὰ τὴν ἀκριβῆ ἐκτίμησιν τῶν διαφόρων μεγεθῶν τὰ ὁποῖα συνθέτουν τὸν Δημόσιον Προϋπολογισμόν, δηλ. διὰ τὴν πιστὴν τήρησιν τῆς ἀρχῆς τῆς ἀκριβείας τοῦ Προϋπολογισμοῦ.

Τὴν τήρησιν τῆς ἀρχῆς τῆς ἀκριβείας διευκολύνει σημαντικῶς ἡ καὶ καθιστᾷ δυνατόν ἢ ἐφαρμογὴ ἐκσυγχρονισμένων τεχνικῶν μεθόδων κατὰ τὴν ἐκτίμησιν τῶν ἐσόδων καὶ δαπανῶν. Εἰς χώρας, εἰς τὰς ὁποίας ἐφαρμόζονται αἱ μέθοδοι αὗται, τὸ ποσοστὸν πλάνης κατὰ τὴν ἐκτίμησιν εἶναι πολὺ χαμηλόν. Ἀντιθέτως, τὸ ποσοστὸν πλάνης εἶναι ὑψηλόν, ὡσάκις ἐφαρμόζονται πεπαλαιωμένοι μέθοδοι ἐκτιμήσεως, ἴδιαι καθ' ὅσον ἀφορᾷ τὰ φορολογικὰ ἔσοδα, ἢ ἐκτίμησις τῶν ὁρίων παρουσιάζει—ὡς εἶναι εὐνόητον—μεγαλυτέρας δυσχερείας ἐν συγκρίσει πρὸς τὰς δυσχερείας ἐκτιμήσεως τῶν δημοσίων δαπανῶν, αἱ ὁποῖαι ἐπὶ τέλους εἶναι δυνατόν συνολικῶς λαμβανόμεναι νὰ καθορισθοῦν εἰς τὸ ὕψος τὸ ὁποῖον ἐπιθυμοῦν ἡ Κυβέρνησις καὶ τὸ Κοινοβούλιον. Τὸ ἀποτέλεσμα ὁμοῦ τῆς προκύψεως ὑψηλοῦ ποσοστοῦ πλάνης—λόγῳ ἐφαρμογῆς πεπαλαιωμένων μεθόδων ἐκτιμήσεως—εἶναι εἴτε ἡ ἐμφάνισις σημαντικῶν «ὑπερέσόδων» εἰς τὸν Προϋπολογισμόν, ἢ ἀντιθέτως ἡ ἐμφάνισις ἐλλείμματος εἰς αὐτὸν ἢ ἡ

1. Ἐνίοτε ἡ ὑποεκτίμησις τῶν φορολογικῶν ἐσόδων γίνεται ἐκ προθέσεως διὰ νὰ προκύψῃ δῆθεν «μὴ ἠθελημένον» περισσεύμα, καὶ καταστῆ εὐχερὴς ἢ διὰ προσφυγῆς εἰς τοῦτο διενέργεια μὴ ἀπολύτως ἀναγκαίων ἢ καὶ ἀναφελῶν δημοσίων δαπανῶν.

ἐπέλευσις ἄλλων ἀνεπιθυμητῶν συνεπειῶν περὶ τῶν ὁποίων ἐγένετο λόγος ἀνωτέρω.

β) Μέθοδοι ἐκτιμήσεως τῶν φορολογικῶν ἐσόδων.

Μία ἐκ τῶν περισσοτέρων ἐν χρήσει ἀκόμη καὶ σήμερον πρωτογόνων μεθόδων ἐκτιμήσεως τῶν φορολογικῶν ἐσόδων εἶναι ἡ λεγομένη μέθοδος τοῦ « προτελευταίου ἔτους » (Rénultième Année). Συνίστατο, ὑπὸ τὴν ἀρχικὴν αὐτῆς μορφήν ἢ μέθοδος αὕτη εἰς τὴν ἐκτίμησιν τῶν κατ' ἰδίαν καὶ τῶν συνολικῶν φορολογικῶν ἐσόδων βάσει τοῦ ποσοῦ εἰς τὸ ὁποῖον εἶχον ἀνέλθει ταῦτα, δηλ. εἶχον πραγματοποιηθῆ, κατὰ τὸ ἔτος τὸ ἀμέσως προηγούμενον τοῦ ἔτους διὰ τὸ ὁποῖον κατηγοριζέτο ὁ νέος προϋπολογισμός. Ἐπειδὴ δὲ ἕκαστος νέος προϋπολογισμός, π.χ. ὁ προϋπολογισμός τοῦ ἔτους 1967, καταρτίζεται περὶ τὸ τέλος τοῦ ἀμέσως προηγουμένου ἔτους, δηλ. τοῦ ἔτους 1966, λαμβάνονται κατ' ἀνάγκην ὡς βάσις κατὰ τὴν κατάρτισιν αὐτοῦ οὐχὶ τὰ κατὰ τὸ ἔτος 1966 πραγματοποιηθέντα ἔσοδα, διότι δὲν ἔχει ἀκόμη λήξει τὸ ἔτος τοῦτο, ἀλλὰ τὰ ἔσοδα τὰ ὁποῖα ἐπραγματοποιήθησαν συνολικῶς κατὰ τὸ προτελευταῖον ἔτος, δηλ. εἰς τὸ ἀναφερόμενον παράδειγμα τὰ ἔσοδα τοῦ ἔτους 1965. Ἡ τεχνικὴ αὕτη ἐκτιμήσεως ἐβελτιώθη βραδύτερον ἐν Γαλλίᾳ ὑπὸ τοῦ Say. Ὑπὸ τὴν βελτιωμένην τῆς μορφήν ἢ ἐν λόγῳ τεχνικῆ συνίσταται εἰς τὸ ὅτι λαμβάνονται μὲν ὡς βάσις τὰ κατὰ τὸ προτελευταῖον ἔτος πραγματοποιηθέντα ἔσοδα, τὸ ποσὸν δὲ αὐτῶν προσαυξάνεται κατὰ τὸ μέσον ποσοστὸν τῆς κατὰ τὴν τελευταίαν πενταετίαν σημειωθείσης αὐξήσεως τῶν—πραγματοποιηθέντων—ἐσόδων ἐκ τῶν κατ' ἰδίαν φόρων καὶ τῶν συνολικῶν φορολογικῶν ἐσόδων.

Ἡ μέθοδος αὕτη εἶναι μὲν εὐχεροῦς ἐφαρμογῆς, δὲν λαμβάνει δὲ μὲν ὑπ' ὄψιν τὰς διακυμάνσεις τῆς οἰκονομικῆς δραστηριότητος—πρὸς τὴν μίαν ἢ τὴν ἄλλην κατεύθυνσιν—ὅπως ἐπίσης δὲν λαμβάνει ὑπ' ὄψιν ἄλλας ἐνδεχομένας μεταβολὰς οἰκονομικῶν μεγεθῶν ἀνεξαρτήτους τῶν οἰκονομικῶν διακυμάνσεων (π.χ. πτώσις τῆς γεωργικῆς παραγωγῆς λόγῳ κακῆς ἐσοδείας, αὐξήσις τῶν ἐξαγωγῶν λόγῳ αὐξήσεως τῆς ζήτησεως τῶν κυρίως ἐξαγομένων προϊόντων ἢ λόγῳ ὑψώσεως τῆς τιμῆς αὐτῶν κ.λ.π.). Πάντως, ὑπὸ τὴν βελτιωμένην αὐτῆς μορφήν, δηλ. τῆς προεκτάσεως εἰς τὸ νέον ἔτος τῶν ποσοστιαίων μεταβολῶν τῶν φορολογικῶν ἐσόδων αἱ ὁποῖα ἐπραγματοποιήθησαν κατὰ τὰ προηγηθέντα πέντε ἔτη, ἢ ἀνωτέρω τεχνικῆ ἐκτιμήσεως ἐφηγήθησαν πλὴν τῆς Γαλλίας καὶ εἰς πολλὰς βορειοαμερικανικὰς Πολιτείας.

Ἡ νεωτέρα καὶ τελειότερα τεχνικῆ μέθοδος ἐκτιμήσεως τῶν φορολογικῶν καὶ λοιπῶν τακτικῶν δημοσίων ἐσόδων στηρίζεται εἰς τὰς ἐκτιμήσεις περὶ τῆς ἐξελίξεως τῶν διαφορῶν οἰκονομικῶν μεγεθῶν, καὶ ἰδίως τῆς ἐξελίξεως τοῦ ἐπιπέδου οἰκονομικῆς δραστηριότητος καὶ τοῦ Ἐθνικοῦ Εἰσοδήματος κατὰ τὸ ἔτος εἰς τὸ ὁποῖον ἀναφέρεται ὁ καταρτιζόμενος προϋπολογισμός.

Τοῦτο σημαίνει ὅτι εἰς χώρας εἰς τὰς ὁποίας καταρτίζεται ὁ λεγόμενος «Ἐθνικὸς Οἰκονομικὸς Προϋπολογισμὸς», ἡ κατάρτισις τούτου διευκολύνει σημαντικῶς τὴν ἐφαρμογὴν τῆς μεθόδου ταύτης, δηλ. τὴν ἐκτίμησιν τῶν κατ' ἰδίαν φορολογικῶν ἐσόδων βάσει τῶν ἐκτιμήσεων περὶ τῆς ἐξελίξεως τοῦ ἐπιπέδου οἰκονομικῆς δραστηριότητος κατὰ τὸ νέον ἔτος.

Ὡς εἶναι εὐνόητον, ἡ μέθοδος αὕτη ἐκτιμήσεως δὲν εἶναι δυνατόν νὰ ἐφαρμοσθῇ διὰ τὴν ἐκτίμησιν τῶν παντὸς εἴδους φορολογικῶν ἐσόδων, ἀλλ' ἐκεῖνων μόνον ἐξ αὐτῶν τὰ ὁποία ὑφίστανται τὸν ἀντίκτυπον τῆς τοιαύτης ἢ τοιαύτης ἐξελίξεως τοῦ ἐπιπέδου καὶ τῆς διαρθρώσεως τῆς οἰκονομικῆς δραστηριότητος. Τὰ ἔσοδα ταῦτα εἶναι: τὰ ἔσοδα ἐκ τοῦ φόρου εἰσοδήματος φυσικῶν καὶ νομικῶν προσώπων, τὰ ἔσοδα ἐκ τῶν ἐσωτερικῶν καὶ ἐξωτερικῶν φόρων καταναλώσεως, τὰ ἔσοδα ἐκ τῶν ἐξαγωγικῶν τελῶν καὶ τὰ ἔσοδα ἐκ τῶν φόρων ἐπὶ τῶν χρηματικῶν συναλλαγῶν μεταξὺ ἰδιωτικῶν οἰκονομιῶν, πλὴν τῶν ἐσόδων τῶν προερχομένων ἐκ τῆς φορολογικῆς ἐπιβαρύνσεως συναλλαγῶν ἐπὶ περιουσιακῶν στοιχείων. Ἡ ἀπόδοσις τοῦ φόρου ἐπὶ συναλλαγῶν ἐπὶ περιουσιακῶν στοιχείων, ἦτοι τοῦ ἐμμέσου φόρου ἐπὶ τῆς περιουσίας, ὡς καὶ ἡ ἀπόδοσις τοῦ ἐνδεχομένου ὑφισταμένου φόρου ἐπὶ τῆς κατοχῆς περιουσίας, ὡς εἶναι ὁ εἰς τὰς Η.Π.Α. λειτουργῶν Property tax, μόνον μακροχρονίως ὑφίσταται τὸν ἀντίκτυπον τῶν μεταβολῶν τοῦ ἐπιπέδου οἰκονομικῆς δραστηριότητος. Π.χ. ὅταν ἔχωμεν παρατεταμένην πλήρη ἀπασχόλησιν, ἔχομεν καὶ αὔξουσαν ἐπενδυτικὴν δραστηριότητα ἢ ὁποία φυσικῶν τῶν λόγῳ ἐπιδοῦ αὐξητικῶς ἐπὶ τῶν ἐσόδων ἐκ τοῦ φόρου μεταβιβάσεως κινητῆς καὶ ἀκινήτου περιουσίας. Τὸ ἀντίθετον βεβαίως συμβαίνει εἰς περίπτωσιν παρατεινομένης οἰκονομικῆς ὑφέσεως.

Ἐπὶ τῶν ἐσόδων, ὡς π.χ. ὁ φόρος κληρονομιῶν, δωρεῶν, προικῶν, κερδῶν ἐκ λαχείου καὶ ὠρισμένοι ἄλλοι φόροι, ὡς εἶναι π.χ. ὁ εἰς Η.Π.Α. ἰσχύων φόρος ἐπὶ τῶν ἱπποδρομιακῶν στοιχημάτων, οἱ ὁποιοὶ οὐδεμίαν ἢ ἐλαχίστην σχέσιν ἔχουν μὲ τὴν ἐξέλιξιν τῆς οἰκονομικῆς δραστηριότητος. Προκειμένου περὶ τῶν φόρων αὐτῶν, ἡ ἐκτίμησις τῶν ἐξ αὐτῶν ἐσόδων θὰ πρέπει κατ' ἀνάγκην νὰ στηριχθῇ εἰς τὸ ποσὸν τῶν ἐσόδων τὰ ὁποία ἐπραγματοποιήθησαν κατὰ τὸ λήγον ἢ κατὰ τὸ προτελευταῖον οἰκονομικὸν ἔτος, ὡς καὶ εἰς τὴν μελέτην τῶν μακροχρονίων διακυμάνσεων τῶν ἐσόδων ἐξ ἑνὸς ἐκάστου ἐκ τῶν φόρων αὐτῶν, βάσει τῆς ὁποίας ὑπολογίζεται ἡ τάσις (trend) αὐξήσεως ἢ μειώσεως τῶν ἐσόδων καὶ ἐπέρχεται ἀντίστοιχος διόρθωσις τοῦ ποσοῦ τῆς πραγματοποιηθείσης ἀποδόσεως τῶν ἐσόδων κατὰ τὸ τελευταῖον ἢ προτελευταῖον ἔτος, προκειμένου νὰ καθορισθῇ τὸ κατ' ἐκτίμησιν ποσὸν τῆς ἀποδόσεως τῶν ἐν λόγῳ φόρων κατὰ τὸ νέον ἔτος εἰς τὸ ὁποῖον ἀναφέρεται ὁ καταρτιζόμενος προϋπολογισμὸς. Ἄλλὰ καὶ πάλιν τυχαῖα γεγονότα εἶναι δυνατόν νὰ ἀνατρέψουν τὰ ἀποτελέσματα τῆς οὕτω γινομένης ἐκτιμήσεως. Π.χ. δύο ἢ τρεῖς μεγάλοι κληρονομίαι κατὰ τὸ νέον ἔτος θὰ ἀνατρέψουν ἄρδην τὸ ἀποτέλεσμα τῆς γενομένης κατὰ τὸν ἀνωτέρω τρόπον ἐκτιμήσεως τοῦ ἐσόδου ἐκ τοῦ φόρου κληρονομιῶν. Εὐτυχῶς τὰ φο-

ρολογικά έσοδα τὰ ὁποῖα δὲν ὑφίστανται τὸν ἀντίκτυπον τῶν διακυμάνσεων τοῦ ἐπιπέδου οἰκονομικῆς δραστηριότητος κατ' ἐπιπέδου ὡς γνωστὸν πολὺ μικρὰν θέσιν εἰς τὸ σύνολον τῶν συνολικῶν φορολογικῶν ἐσόδων. Συνεπῶς, ἀκόμη καὶ ὅταν προκύπτῃ ὡς πρὸς τὰ έσοδα ταῦτα ὑψηλὸν ποσοστὸν πλάνης, δὲν ἐπηρεάζεται ἐντεῦθεν αἰσθητῶς τὸ ποσοστὸν πλάνης καθ' ἕσπον ἀφορᾷ τὰ συνολικά φορολογικά έσοδα.

Ἡ εὐαισθησία τῶν ἐσόδων ἐκ τῶν προαναφερθέντων φόρων, οἱ ὁποῖοι κατὰ κανόνα ὑφίστανται ἐντονὸν τὸν ἀντίκτυπον τῆς ἐξελίξεως τῆς οἰκονομικῆς δραστηριότητος καὶ τῶν μεταβολῶν τοῦ ἐπιπέδου ταύτης εἶναι περιωρισμένη ἢ καὶ ἀνύπαρκτος εἰς τὰς χώρας αἱ ὁποῖαι εὐρίσκονται εἰς λίαν χαμηλὸν ἐπίπεδον οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως καὶ εἰς τὰς ὁποῖας ὑφίστανται αἱ ἐξῆς συνθήκαι :

α) Ὁ φόρος εἰσοδήματος δὲν ἐπιβάλλεται ἐπὶ τοῦ πραγματικοῦ καθαροῦ εἰσοδήματος ἐνὸς ἐκάστου, ἀλλ' ἐπὶ τῆς ἀκαθαρίστου προσόδου—π. χ. τῆς ἀκαθαρίστου γεωργικῆς προσόδου—ἢ ἐπὶ τῆς τεκμαιρομένης καθαρᾶς προσόδου. Ἡ, προκειμένου περὶ κερδῶν ἐξ ἐμπορικῶν ἐπιχειρήσεων, γίνεται δι' ἕνα μεγάλον ἀριθμὸν αὐτῶν, ἐξωλογοιστικὸς προσδιορισμὸς τῶν ἐπιχειρηματικῶν κερδῶν, βάσει συντελεστῶν κέρδους, οἱ ὁποῖοι ἐνίοτε ὑπολογίζονται ἐπὶ τῶν τεκμαιρομένων ἀκαθαρίστων ἐσόδων, ἢ βάσει τεκμηρίων ἢ διὰ κατατάξεως τῶν ἐπαγγελματιῶν εἰς κλάσεις. Ὅταν τοῦτο συμβαίνει ὑφίσταται, ὡς εἶναι εὐνόητον, χαλαρὰ σχέσις ἢ καὶ οὐδεμία σχέσις μεταξύ μεταβολῶν τοῦ ἐπιπέδου οἰκονομικῆς δραστηριότητος καὶ μεταβολῆς τῆς φορολογητέας ὕλης εἰς τὸν φόρον εἰσοδήματος. β) Εἰς τοὺς φόρους καταναλώσεως κατισχύουν οἱ φόροι οἱ ἐπιβαλλόμενοι ἐπὶ εἰδῶν πρώτης ἀνάγκης, ἢ εἰσοδηματικῆ ἐλαστικότητος τῶν ὁποίων εἶναι ὡς γνωστὸν μικροτέρα τῆς μονάδος. Τοῦτο ἔχει ὡς συνέπειαν ὅτι δεδομένη ποσοστιαία μεταβολὴ ἐπερχομένη εἰς τὸ ἐπίπεδον τῆς οἰκονομικῆς δραστηριότητος καὶ τοῦ Ἑθνικοῦ Εἰσοδήματος ἔχει ὡς συνέπειαν πολὺ μικροτέραν μεταβολὴν τῶν ἐσόδων ἐκ τῶν ἀνωτέρω φόρων. Δηλ. ὁ ἀντίκτυπος τῆς μεταβολῆς τοῦ ἐπιπέδου οἰκονομικῆς δραστηριότητος ἐπὶ τῶν ἐσόδων ἐκ τῶν φόρων τούτων εἶναι λίαν ἀσθενής.

Ὅταν ὁμως γίνεται προείσπραξις τοῦ φόρου εἰσοδήματος καὶ ἀκόμη ὅταν ἐφαρμόζεται οὗτος ἐπὶ τοῦ καθαροῦ πραγματικοῦ εἰσοδήματος ἐκάστου, ἢ ἐκτίμησις τοῦ ἐσόδου ἐκ τοῦ φόρου εἰσοδήματος εἶναι δυνατὸν θεωρητικῶς, ἀλλὰ καὶ πρακτικῶς νὰ γίνῃ μὲ βάσιν: α) τὸ κατ' ἐκτίμησιν ποσοστὸν μεταβολῆς τοῦ Ἑθνικοῦ Εἰσοδήματος, καὶ β) τὴν εἰσοδηματικὴν ἐλαστικότητα τοῦ ἐσόδου ἐκ τοῦ φόρου εἰσοδήματος.

Εἰς τὴν περίπτωσιν τοῦ φόρου εἰσοδήματος φυσικῶν πρὸς ὡπων, ἢ εἰσοδηματικῆ ἐλαστικότητος τῶν ἐξ αὐτοῦ ἐσόδων εἶναι, ὡς εἶδομεν εἰς τὸ Γενικὸν Μέρος περὶ Φόρων, μεγαλυτέρα τῆς μονάδος, ὑπὸ τὴν προϋπόθεσιν ὁμως ὅτι ὁ φόρος ἐπιβάλλεται ἐπὶ τοῦ πραγματι-

κ ο ὦ καθαροῦ εἰσοδήματος ἑκάστου, ὡς καὶ ὑπὸ τὴν προϋπόθεσιν ὅτι παραμένουν ἀμετάβλητοι οἱ φορολογικοὶ συντελεσταὶ καὶ τὰ ποσὰ τῶν ἐκπτώσεων καὶ ἀκόμη παραμένει ἀμετάβλητον τὸ ποσοστὸν τῆς φοροδιαφυγῆς καὶ δὲν αὐξάνει οὔτε μειοῦται ἢ ἕκτασις τῶν νομίμων ἀπαλλαγῶν ἐκ τοῦ φόρου εἰσοδήματος. Τοῦτο συμβαίνει διότι ὅταν αὐξηθῇ ἢ ὅταν προβλέπεται ὅτι θὰ αὐξηθῇ τὸ Ἐθνικὸν Εἰσόδημα, τὸ νέον ἠϋξημένον Ἐθνικὸν Εἰσόδημα θὰ ὑποβληθῇ (ἐφ' ὅσον πραγματοποιηθῇ ἢ προβλεφθεῖσα αὐξησης) εἰς ἠϋξημένον φορολογικὸν συντελεστήν. Δηλ. ἡ Φορολογουσα Ἀρχὴ θὸ ἀφαιρέσῃ διὰ τοῦ φόρου εἰσοδήματος, λόγῳ τῆς προοδευτικότητος τοῦ συντελεστοῦ τοῦ φόρου τούτου, μεγαλύτερον ποσοστὸν ἀπὸ τὸ μεγαλύτερον Ἐθνικὸν Εἰσόδημα ἐν συγκρίσει πρὸς τὸ ποσοστὸν τὸ ὅποιον ἀφήρει προηγουμένως ἀπὸ τὸ μικρότερον Ἐθνικὸν Εἰσόδημα. Καὶ ἀκόμη διότι ὅταν αὐξηθῇ τὸ Ἐθνικὸν Εἰσόδημα θὰ αὐξηθῇ ἢ ὁ ἀριθμὸς τῶν προσώπων τὰ ὅποια ὑπόκεινται εἰς τὸν φόρον εἰσοδήματος, διὰ τῆς ὑποβολῆς εἰς τὸν φόρον αὐτὸν καὶ ἑκείνων τῶν εἰσοδηματιῶν οἱ ὅποιοι ἀπηλλάσσοντο προηγουμένως (δηλ. πρὸ τῆς αὐξήσεως τοῦ Ἐθνικοῦ Εἰσοδήματος) τοῦ φόρου εἰσοδήματος, ἐπειδὴ τὸ εἰσόδημα αὐτῶν δὲν ὑπερέβαινε τὸ ἀφορολόγητον ὄριον, ἐνῶ τώρα, δηλ. μετὰ τὴν αὐξησης τοῦ Ἐθνικοῦ Εἰσοδήματος, τὸ ὑπερβαίνει. Διὰ τοὺς ἀντιστροφους τῶν ἀνωτέρω λόγους, ὅταν μειωθῇ τὸ Ἐθνικὸν Εἰσόδημα τὰ ἔσοδα ἐκ τοῦ φόρου εἰσοδήματος θὰ μειωθοῦν κατὰ ποσοστὸν μεγαλύτερον τοῦ ποσοστοῦ μειώσεως τοῦ Ἐθνικοῦ Εἰσοδήματος.

Δυνάμεθα λοιπὸν προεκτείνοντες εἰς τὸ νέον ἔτος—τὸ ἔτος εἰς τὸ ὅποιον ἀναφέρεται ὁ ὑπὸ κατάρτισιν προϋπολογισμὸς—τὴν εἰσοδηματικὴν ἐλαστικότητα τοῦ ἔσοδου ἐκ τοῦ φόρου εἰσοδήματος κατὰ τὰ 4-5 τελευταῖα (δηλ. προηγηθέντα) ἔτη καὶ λαμβάνοντες ὑπ' ὄψιν τὸ κατ' ἐκτίμησιν ποσοστὸν μεταβολῆς τοῦ Ἐθνικοῦ Εἰσοδήματος κατὰ τὸ νέον ἔτος νὰ ἐκτιμήσωμεν τὸ ἔσοδον ἐκ τοῦ φόρου εἰσοδήματος κατὰ τὸ ἔτος αὐτό. Τεχνικῶς δυνάμεθα ἀκόμη νὰ ὑπολογίσωμεν τὸ ποσὸν αὐξήσεως τῶν ἐσόδων ἐκ τοῦ φόρου εἰσοδήματος κατὰ ὠρισμένον οἰκονομικὸν ἔτος ἐπὶ τῇ βάσει τῆς προβλεπομένης αὐξήσεως τοῦ Ἐθνικοῦ Εἰσοδήματος κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο, καὶ τῶν ἐκ τῆς προβλεπομένης αὐξήσεως μεταβολῶν εἰς τὸν ἀριθμὸν εἰσοδηματιῶν ἑκάστου εἰσοδηματικοῦ ὀμίλου, ὡς καὶ τῶν συντελεστῶν φορολογικῆς ἐπιβαρύνσεως τῶν εἰσοδημάτων εἰς ἕκαστον εἰσοδηματικὸν ὄμιλον.

Βεβαίως ἀπολύτως ἱκανοποιητικὴ δὲν εἶναι ἡ μέθοδος αὕτη. Ἰδίως παρουσιάζει αὕτη τὸ μειονέκτημα ὅτι δὲν λαμβάνει ὑπ' ὄψιν τὸ πραγματικὸν γεγονός ὅτι μὲ τὴν πάροδον τοῦ χρόνου μεταβάλλεται ὁ τρόπος κατανομῆς τοῦ Ἐθνικοῦ Εἰσοδήματος. Μία μεταβολὴ ὅμως εἰς τὴν κατανομήν τοῦ Ἐθνικοῦ Εἰσοδήματος, ὅταν ἡ μεταβολὴ αὕτη εἶναι σημαντικὴ, στερεῖ τοῦ μεγαλύτερου μέρους τῆς ἀξίας τῆς τὴν μέθοδον ἐκτιμήσεως τοῦ ἔσοδου ἐκ τοῦ φόρου εἰσοδήματος κατὰ τὸ νέον οἰκονομικὸν ἔτος, βάσει τῆς εἰσο-

δηματικῆς ἐλαστικότητος τοῦ ἐσόδου τούτου κατὰ τὰ προηγούμενα ἔτη. Ἄλλὰ μεγάλης ἐκτάσεως μεταβολαὶ εἰς τὸν τρόπον κατανομῆς τοῦ Ἐθνικοῦ Εἰσοδήματος δὲν συντελοῦνται βραχυχρονίως, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον σημαίνει ὅτι ἡ εἰσοδηματικὴ ἐλαστικότης τοῦ ἐσόδου κατὰ τὰ προηγηθέντα 4·5 ἔτη ἀποτελεῖ ἀρκούντως ἀσφαλῆ ὁδηγὸν διὰ τὴν ἐκτίμησιν τοῦ ἐσόδου κατὰ τὸ νέον ἔτος.

Δυνάμεθα ἐπίσης νὰ ἐκτιμήσωμεν τὸ ἔσοδον ἐκ τοῦ φόρου εἰσοδήματος φυσικῶν προσώπων κατὰ τὸ νέον οἰκονομικὸν ἔτος ἐὰν λάβωμεν ὡς βάσιν ἀφ' ἐνὸς τὸ κατ' ἐκτίμησιν συνολικὸν προσωπικὸν εἰσόδημα κατὰ τὸ νέον ἔτος (τοῦτο ἐξευρίσκειται εὐχερῶς ὅταν καταρτίζεται Ἐθνικὸς Οἰκονομικὸς Προϋπολογισμὸς) καὶ ἀφ' ἐτέρου τὴν κατὰ τὰ προηγηθέντα 4·5 ἔτη σχέσιν τοῦ συνολικοῦ φορολογητέου εἰσοδήματος πρὸς τὸ συνολικὸν προσωπικὸν εἰσόδημα. Ἐὰν π. χ. ἐξευρεθῇ ὅτι ἡ σχέση αὕτη εἶναι 0,8 πρὸς 1, δηλ. τὰ 80% τοῦ συνολικοῦ προσωπικοῦ εἰσοδήματος εἶναι φορολογητέον εἰσόδημα, καὶ ἐὰν τὸ κατ' ἐκτίμησιν μέγεθος τοῦ συνολικοῦ προσωπικοῦ εἰσοδήματος κατὰ τὸ νέον ἔτος εἶναι π. χ. 80 δισεκ. δραχ., τότε πολλαπλασιάζοντες τὸ ποσὸν τῶν 80 δισεκ. δραχ. ἐπὶ 0,8 ἐξευρίσκομεν τὴν φορολογικὴν βάσιν τοῦ φόρου εἰσοδήματος φυσικῶν προσώπων κατὰ τὸ νέον ἔτος, δηλ. τὴν συνολικὴν φορολογητέαν ὕλην. Ἐφαρμόζοντες δὲ ἐπὶ τῆς φορολογικῆς ταύτης βάσεως τὸν κατὰ μέσον ὄρον συντελεστὴν ἐπιβαρύνσεως τῶν ἰδιωτικῶν εἰσοδημάτων διὰ τοῦ φόρου εἰσοδήματος, καταλήγομεν εἰς τὸ κατ' ἐκτίμησιν ποσὸν τοῦ ἐσόδου ἐκ τοῦ φόρου εἰσοδήματος φυσικῶν προσώπων κατὰ τὸ νέον ἔτος. Τὸ ἀποτέλεσμα ὁμῶς τῆς ἐκτιμήσεως ταύτης εἶναι ὀλιγώτερον ἀκριβὲς τοῦ ἀποτελέσματος τὸ ὁποῖον εἶναι δυνατὸν νὰ ἐπιτευχθῇ ὅταν ἡ ἐκτίμησις στηριχθῇ εἰς τὴν εἰσοδηματικὴν ἐλαστικότητα τοῦ ἐσόδου ἐκ τοῦ φόρου εἰσοδήματος.

Ἡ ἐκτίμησις τῶν ἐσόδων ἐκ τοῦ φόρου εἰσοδήματος νομικῶν προσώπων παρουσιάζει σημαντικὰς δυσχερείας, ἔστω καὶ ἂν ὁ συντελεστὴς φορολογικῆς ἐπιβαρύνσεως τοῦ εἰσοδήματος αὐτοῦ εἶναι ἀναλογικὸς. Αἱ ὑφιστάμεναι δυσχέρειαι ὀφείλονται ἐν πρώτοις εἰς τὸν τρόπον ὑπολογισμοῦ τῆς ἀποσβέσεως (ὑπάρχον ἠώραι εἰς τὰς ὁποίας ἡ ἐπιχειρήσις δύναται ἐκ τοῦ νόμου νὰ καθορίσῃ κατὰ βούλησιν τὸ ποσοστὸν ἀποσβέσεως δι' ἕκαστον ἔτος — ἐπιταχυνομένη ἀπόσβεσις). Ἐπίσης ὑφίσταται δυσχέρεια ἐκτιμήσεως τοῦ συνολικοῦ ἐπιχειρηματικοῦ κέρδους τῶν νομικῶν προσώπων ὀφειλομένη εἰς τὸ γεγονός ὅτι ἐκάστη ἐπιχειρήσις δικαιούται ἐκ τοῦ Νόμου νὰ ἐφαρμόσῃ κατ' ἐλευθέραν ἐκλογὴν τὸν α' ἢ τὸν β' τρόπον (ἐκ τῶν καθοριζομένων εἰς τὸν φορολογικὸν νόμον) διὰ τὸν ὑπολογισμὸν τῆς ἀξίας τῶν ἀποθεμάτων τῆς. Τέλος, ὅταν ὁ φόρος ἐπιβάλλεται ἐπὶ τῶν ἀδιανεμήτων μόνον κερδῶν, προκύπτει πρόσθετος δυσχέρεια ἐκ τοῦ λόγου ὅτι μεταβάλλεται ἀπὸ τοῦ ἐνὸς ἔτους εἰς τὸ ἄλλο τὸ ποσοστὸν τῶν συνολικῶν κερδῶν (τοῦ νομικοῦ προσώπου) τὸ ὁποῖον διανέμεται εἰς τοὺς μετόχους. Δὲν εἶναι λοιπὸν εὐχερὲς καὶ ἐκ τοῦ λόγου αὐτοῦ νὰ γίνῃ ἐκτίμησις

τῆς φορολογητέας ὕλης πρὸς τὸν σκοπὸν ἐκτιμήσεως τοῦ φορολογικοῦ ἐσόδου. Οὕτως ἡ μόνη λύσις εἶναι νὰ ληφθῇ ὡς βάσις διὰ τὴν ἐκτίμησιν τὸ ἔσοδον ἐκ τοῦ φόρου κατὰ τὸ τελευταῖον ἢ κατὰ τὸ προτελευταῖον ἔτος καὶ νὰ ὑπολογισθῇ ἡ trend ὡς πρὸς τὸ συνολικὸν ὕψος τῶν ἐπιχειρηματικῶν κερδῶν τῶν νομικῶν προσώπων καὶ βάσει αὐτῶν τῶν δύο στοιχείων νὰ γίνῃ ἡ ἐκτίμησις τοῦ ἐσόδου κατὰ τὸ νέον ἔτος.

Καθ' ὅσον ἀφορᾷ τὰ ἔσοδα ἐκ τῶν φόρων καταναλώσεως, ἡ ἐκτίμησις αὐτῶν εὐχεραίνεται σημαντικῶς διὰ τῆς καταρτίσεως Ἐθνικοῦ Οἰκονομικοῦ Προϋπολογισμοῦ. Ἐκ τοῦ Ἐθνικοῦ Οἰκονομικοῦ Προϋπολογισμοῦ λαμβάνομεν τὰ στοιχεῖα τὰ ὁποῖα ἀφοροῦν εἰς τὴν ἐκτίμησιν τοῦ ὕψους καὶ τῆς διαρθρώσεως τῆς Ἰδιωτικῆς Καταναλωτικῆς Δαπάνης, ὁπότε ἐφαρμόζοντες τοὺς ἐν ἰσχύϊ φορολογικοὺς συντελεστάς, δυνάμεθα νὰ ἐκτιμήσωμεν μὲ ἀκρίβειαν τὸ ὕψος τῶν φορολογικῶν ἐσόδων ἐκ τῶν κατ' ἰδίαν φόρων καταναλώσεως κατὰ τὸ νέον οἰκονομικὸν ἔτος.

Δυνάμεθα ὁμως ἀκόμη νὰ ἐκτιμήσωμεν τὰ ἔσοδα ἐκ τῶν περιῶν ὁ λόγος φόρων μὲ βάσιν ἀφ' ἑνὸς τὸ κατ' ἐκτίμησιν μέγεθος τοῦ Ἐθνικοῦ Χρηματικοῦ Εἰσοδήματος κατὰ τὸ νέον ἔτος καὶ ἀφ' ἑτέρου τοὺς ὑπολογισμοὺς οἱ ὁποῖοι ἔχουν γίνῃ καθ' ὅσον ἀφορᾷ τὴν εἰσοδηματικὴν ἐλαστικότητα ζήτησεως τῶν κυριωτέρων ἐκ τῶν φορολογουμένων καταναλωτικῶν ἀγαθῶν καὶ ὑπηρεσιῶν τῶν ἐν τῇ ἡμεδαπῇ παραγομένων καὶ τῶν ἐκ τοῦ Ἐξωτερικοῦ εἰσαγομένων (δηλ. τὴν μεταβολὴν τῆς ζήτησεως κατ' ἀκολουθίαν δεδομένης μεταβολῆς τῶν ἰδιωτικῶν εἰσοδημάτων καὶ τοῦ Ἐθνικοῦ Εἰσοδήματος), ὡς καὶ τὴν προβλεπομένην ἐξέλιξιν τῶν τιμῶν τῶν περιῶν πρὸκειται ἀγαθῶν.

Καθ' ὅσον ἀφορᾷ τὸ ἔσοδον ἐκ τοῦ φόρου ἐπὶ τῶν «εἰσοδηματικῶν» χρηματικῶν συναλλαγῶν (συναλλαγὰι μεταξὺ ἐπιχειρήσεων ἢ μεταξὺ ἐπιχειρήσεων καὶ μὴ ἐπιχειρήσεων ἀναγκαῖαι διὰ τὴν δημιουργίαν τοῦ Ἐθνικοῦ Εἰσοδήματος), ἡ μεταβολὴ τοῦ ἐσόδου τούτου κατὰ τὸ νέον οἰκονομικὸν ἔτος εἶναι δυνατὸν νὰ ὑπολογισθῇ grosso modo βάσει τοῦ ὑπολογιζομένου ποσοστοῦ αὐξήσεως τῆς οἰκονομικῆς δραστηριότητος καὶ συνεπῶς βάσει τοῦ ποσοστοῦ αὐξήσεως τῶν περιῶν ὁ λόγος χρηματικῶν συναλλαγῶν κατὰ τὸ νέον ἔτος.

Αἱ ἐκτιμήσεις τῶν φορολογικῶν ἐσόδων αἱ γινόμεναι δι' ἐφαρμογῆς τῶν ἀνωτέρω ἀναλυθεισῶν μεθόδων, ἀλλὰ καὶ αἱ ἐκτιμήσεις αἱ γινόμεναι βάσει τῆς παλαιότερας τεχνικῆς (βλ. ἀνωτ.) στηρίζονται, ὡς εἶναι φυσικόν, εἰς τὴν ἰσχύουσαν ἢ τὴν μέλλουσαν νὰ ἰσχύσῃ, κατὰ τὸν χρόνον ἐκτελέσεως τοῦ ὑπὸ κατάρτισιν προϋπολογισμοῦ, φορολογικὴν νομοθεσίαν (καθ' ὅσον ἀφορᾷ τὸ ὕψος τῶν φορολογικῶν συντελεστῶν, τὰ ποσὰ τῶν διαφόρων ἐκπτώσεων, τὸν τρόπον ἀποσβέσεως τοῦ παγίου κεφαλαίου τῶν ἐπιχειρήσεων, τὸν τρόπον ὑπολογισμοῦ τοῦ οἰκογενειακοῦ εἰσοδήματος κ.λ.π.).

Είναι δυνατόν ἐν τούτοις νὰ συμβῆ καὶ τὸ ἀντίστροφον. Εἶναι δυνατόν δηλ. ἀντὶ ἡ φορολογικῆ νομοθεσίας νὰ προσδιορίζη τὰ ἀποτελέσματα τῶν ἐκτιμήσεων περὶ τῆς ἀποδόσεως τῶν κατ' ἴδιαν φόρων καὶ περὶ τῆς ἐξελίξεως τῶν συνολικῶν φορολογικῶν ἐσόδων, τὰ ἀποτελέσματα τῶν ἐκτιμήσεων νὰ ἐπηρεάζουν τὴν διαμόρφωσιν τῆς φορολογικῆς νομοθεσίας: Συγκεκριμένως, ἐὰν ἀπὸ τὰς γενομένας ἐκτιμήσεις τῆς ἐξελίξεως τῶν φορολογικῶν ἐσόδων κατὰ τὸν νέον οικονομικὸν ἔτος προκύψῃ ὅτι λαμβανομένων ὑπ' ὄψιν τῶν χρηματικῶν ἀνιγκῶν τοῦ Δημοσίου εἶναι ἐφικτὴ μείωσις τῶν φόρων, ὑφίστανται δηλ. περιθώρια φορολογικῶν μειώσεων λαμβάνει χώραν τοιαύτη μείωσις, ἥτοι μεταβολὴ τῆς φορολογικῆς νομοθεσίας. Ἐὰν ἀντιθέτως, ἀπὸ τὰς γενομένας ἐκτιμήσεις τῶν φορολογικῶν ἐσόδων προκύπτῃ ἀνεπάρκεια αὐτῶν πρὸς κάλυψιν τῶν δημοσίων δαπανῶν εἰς τὸ προγραμματισθὲν ὑπὸ τῆς Κυβερνήσεως ἐπίπεδον, γίνεται καὶ πάλιν ἀναμόρφωσις τῆς φορολογικῆς νομοθεσίας, ἀλλὰ ὑπὸ τὴν ἀντίστροφον τῆς προηγουμένης ἔννοιαν, ἥτοι ὑπὸ τὴν ἔννοιαν τῆς αὐξήσεως τῶν φορολογικῶν συντελεστῶν κλπ. Γίνεται δὲ τοιαύτη ἀναμόρφωσις πολλάκις καὶ ὑπὸ πίεσιν ἀσκουμένην ὑπὸ ὀργανωμένων ομάδων τοῦ πληθυσμοῦ, πρὸς τὸν σκοπὸν ὅπως διασφαλίσουν οὗτοι τὴν πραγματοποιήσιν τῶν δημοσίων δαπανῶν ταύτης ἢ ἐκείνης τῆς κατηγορίας εἰς τὸ ὕψος τὸ ὁποῖον ἀνταποκρίνεται εἰς τὰ συμφέροντά των (π. χ. πιέσεις τῶν Ἀγροτῶν πρὸς αὐξήσιν τῶν τιμῶν συγκεντρώσεως τοῦ α' ἢ β' γεωργικοῦ προϊόντος, μὲ συνέπειαν τὴν αὐξήσιν τῶν ἀντιστοιχῶν δαπανῶν τοῦ Κρατικοῦ Προϋπολογισμοῦ).

Ὅταν ἀποφασίζωνται καὶ νομοθετοῦνται αὐξήσεις συντελεστῶν τοῦ α' ἢ τοῦ β' φόρου πρὸς τὸν σκοπὸν προσαρμογῆς τῶν φορολογικῶν ἐσόδων πρὸς τὰς δημοσίας δαπάνας, θὰ πρέπει νὰ λαμβάνεται ὑπ' ὄψιν κατὰ τὴν τελικὴν ἐκτίμησιν τῶν φορολογικῶν ἐσόδων ὁ ἀντίκτυπος τὸν ὁποῖον θ' ἀσκήσῃ ἡ ὑψωσις τῶν συντελεστῶν τοῦ ἐνὸς ἢ τοῦ ἄλλου φόρου ἐπὶ τῶν ἐσόδων ἐκ τῶν ἄλλων φόρων. Τοῦτο ἰσχύει ἰδίᾳ προκειμένου περὶ ὑψώσεως τῶν συντελεστῶν φορολογικῆς ἐπιβαρύνσεως τοῦ α' ἢ β' καταναλωτικοῦ ἀγαθοῦ, ὁπότε θὰ πρέπει νὰ ὑπολογισθῇ ὁ ἀντίκτυπος τῆς ὑψώσεως ταύτης, ἐπὶ τῶν ἐσόδων τὰ ὁποῖα θὰ πραγματοποιηθῶν ἐκ τῆς φορολογησεως τῶν ὑποκαταστάτων ἀγαθῶν. Ὁ ἀντίκτυπος δὲ οὗτος εἶναι δυνατόν νὰ εἶναι εὐνοϊκὸς ἢ δυσμενής, δηλ. εἶναι δυνατόν (βάσει τῶν ὑφισταμένων συνθηκῶν ἀπὸ ἀπόψεως ἐλαστικότητος ζητήσεως) ἡ ὑψωσις τῶν συντελεστῶν φορολογικῆς ἐπιβαρύνσεως τῶν ἀγαθῶν α, β, γ, νὰ ὀδηγήσῃ εἰς μείωσιν τῶν ἐσόδων ἐκ τῆς φορολογίας τῆς καταναλώσεως τῶν ἀγαθῶν τούτων, εἰς αὐξήσιν ὁμοῦ τῶν ἐσόδων ἐκ τῆς φορολογίας τῆς καταναλώσεως τῶν ἀγαθῶν δ, ε, ζ. Ἡ ἀντιστροφή ἢ ὑψωσις τῶν φορολογικῶν συντελεστῶν εἶναι δυνατόν νὰ ἐπιδράσῃ αὐξητικῶς ἐπὶ τῶν ἐσόδων ἐκ τῶν φόρων καταναλώσεως τῶν ἀγαθῶν α, β, γ, εἰς τὰ ὁποῖα ἀφορᾷ ἡ ὑψωσις τῶν

συντελεστῶν, μειωτικῶς δὲ ἐπὶ τῶν ἐσόδων ἐκ τῶν φόρων καταναλώσεως, ἐπὶ τῶν ἀγαθῶν δ, ε, ζ.

Θὰ πρέπει, τέλος, νὰ σημειωθῇ ὅτι ἡ φορολογικὴ νομοθεσία ὑφίσταται ἀκόμη τὸν ἀντίκτυπον ἐκ τῶν ἀποτελεσμάτων τὰ ὁποῖα προκύπτουν ἐκ τῆς ἐκτιμῆσεως τῆς ἐξελίξεως τῶν διαφορῶν οἰκονομικῶν μεγεθῶν. Οὕτως ἐὰν διαπιστωθῇ ἐκ τῶν ἐκτιμήσεων αἱ ὁποῖαι γίνονται εἰς τὸ πλαίσιον τῆς καταρτίσεως τοῦ Ἑθνικοῦ Οἰκονομικοῦ Προϋπολογισμοῦ, ἢ καὶ ἀνεξαρτήτως τῆς καταρτίσεως τοιοῦτου Προϋπολογισμοῦ, ὅτι ὑφίσταται κίνδυνος ὑποαπασχολήσεως κατὰ τὸ ἐρχόμενον οἰκονομικὸν ἔτος, θὰ πρέπει νὰ ληφθῶν διάφορα μέτρα πρὸς ἀποσβῆσιν τοῦ κινδύνου αὐτοῦ, μεταξύ τῶν μέτρων δὲ αὐτῶν περιλαμβάνονται καὶ μειώσεις φόρων. Ὅταν ἀντιθέτως διαφαίνεται κίνδυνος πληθωρισμοῦ ἀποφασίζονται τὰ ἀντίστροφα τῶν εἰς τὴν προηγουμένην περίπτωσιν ἐνδεκνυομένων μέτρων «ἀντικυκλικῆς πολιτικῆς», μεταξὺ τῶν ὁποίων προέχουσιν θέσιν καταλαμβάνουν τὰ φορολογικὰ μέτρα. Ἀναλόγως, λοιπόν, τῶν σημειουμένων ἢ προβλεπομένων οἰκονομικῶν ἐξελίξεων (ἐν περιπτώσει καταρτίσεως Ἑθνικοῦ Οἰκονομικοῦ Προϋπολογισμοῦ ἀναλόγως τοῦ ἐὰν οὗτος καταλείπῃ πλεόνασμα ἢ ἔλλειμμα) ἀναμορφοῦται ἡ φορολογικὴ νομοθεσία εἴτε πρὸς τὴν μίαν εἴτε πρὸς τὴν ἄλλην κατεύθυνσιν. Τὰ ἀποτελέσματα τῶν μεταβολῶν αὐτῶν τῆς φορολογικῆς νομοθεσίας αἱ ὁποῖαι ὑπήγορεύθησαν, δηλ. κατέστησαν ἀναγκαστικαί, ἀπὸ τὰ δεδομένα τοῦ Ἑθνικοῦ Οἰκονομικοῦ Προϋπολογισμοῦ καὶ γενικώτερον ἀπὸ τὰς γενομένας προβλέψεις περὶ τῆς ἐξελίξεως τοῦ ἐπιπέδου οἰκονομικῆς δραστηριότητος, λαμβάνονται βεβαίως ὑπ' ὄψιν κατὰ τὴν τελικὴν ἐκτίμησιν τῶν φορολογικῶν ἐσόδων. Λαμβάνονται δηλ. ὑπ' ὄψιν τὰ ἀποτελέσματα τὰ ὁποῖα θὰ προκαλέσῃ π. χ. ἡ μείωσις τῶν συντελεστῶν τοῦ α' ἢ β' φόρου ἐπὶ τῶν ἐσόδων ἐκ τοῦ φόρου αὐτοῦ, ὡς καὶ ἐπὶ τῶν ἐσόδων ἐξ ἄλλων φόρων, διὰ μέσου τῆς ἐπιδράσεως τὴν ὁποίαν θ' ἀσκήσῃ ἡ μείωσις αὕτη ἐπὶ τοῦ ἐπιπέδου τῆς οἰκονομικῆς δραστηριότητος. Οὕτω, μείωσις τῶν συντελεστῶν τῶν ἐσωτερικῶν φόρων καταναλώσεως θὰ ὀδηγήσῃ εἰς αὔξησιν τῶν ζητουμένων ποσοτήτων τῶν προϊόντων τὰ ὁποῖα ἐπιβαρύνονται διὰ τῶν φόρων αὐτῶν καὶ ἐπομένως εἰς αὔξησιν παραγωγῆς αὐτῶν καὶ ἀντίστοιχον (πρωτογενῆ) αὔξησιν τοῦ Ἑθνικοῦ Εἰσοδήματος, μὲ ἀποτέλεσμα τὴν πρωτογενῆ αὔξησιν τῶν ἐσόδων ἐκ τῶν φόρων καταναλώσεως, ὡς καὶ τὴν αὔξησιν τῶν ἐσόδων ἐκ τοῦ φόρου εἰσοδήματος καὶ τῶν φόρων ἐπὶ τῶν συναλλαγῶν.

Ὁ βαθμὸς ἀκριβείας ἡ ὁποία δύναται νὰ ἐπιτευχθῇ κατὰ τὴν ἐκτίμησιν τῶν φορολογικῶν ἐσόδων δὲν ἐξαρτᾶται μόνον ἀπὸ τὴν μέθοδον ἐκτιμῆσεως ἡ ὁποία ἀκολουθεῖται καὶ ἀπὸ τὴν καλὴν ἢ κακὴν ἐκτίμησιν τῆς ἐξελίξεως τῶν κοινωνικοοικονομικῶν δεδομένων, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ ὄρισμένους ἄλλους συντελεστές, οἱ ὁποῖοι ὅταν εἶναι δυσμενεῖς εἶναι δυνατόν νὰ ἀποβῶν εἰς βάρος τῆς ἀκριβείας τῆς ἐκτιμῆσεως, ἔστω καὶ ἐὰν ἔχουν ὀρθῶς

ἐκτιμηθῆ τὰ οἰκονομικὰ δεδομένα (ἐξέλιξις οἰκονομικῆς δραστηριότητος κ.λ.π.) ἐπὶ τῶν ὁποίων ἐστηρίχθη ἡ ἐκτίμησις τῶν φορολογικῶν ἐσόδων.

Εἶναι εὐνόητον, ὅτι ὅσονδῆποτε καλῶς καὶ ἂν εἶναι θεμελιωμένη ἡ ἐκτίμησις τῶν φορολογικῶν ἐσόδων, δὲν θὰ εἶναι αὐτὴ ἀκριβὴς ὅταν ὁ φορολογικὸς ἔλεγχος γίνεται κατὰ τρόπον πλημμελεῖ, (λόγῳ κακῆς ὀργανώσεως τῶν φορολογικῶν ὑπηρεσιῶν, ἀνεπαρκείας τῶν στοιχείων φορολογικοῦ ἐλέγχου, ἀδιαφορίας ἢ δωροληψίας τῶν ἐλεγκτικῶν ὀργάνων κ.λ.π.). Ἀκόμη ἡ βραδύτης εἰς τὴν διαδικασίαν τοῦ φορολογικοῦ ἐλέγχου, λόγῳ ποσοτικῆς ἢ ποιοτικῆς ἀνεπαρκείας τοῦ προσωπικοῦ τῶν Οἰκονομικῶν Ἐφοριῶν, ἢ ἐξ ἄλλων αἰτιῶν, εἶναι δυνατὸν νὰ ἔχη ὡς ἀποτέλεσμα νὰ μὴ πραγματοποιηθοῦν ἐξ ὀλοκλήρου μέχρι τέλους τοῦ οἰκονομικοῦ ἔτους τὰ φορολογικὰ ἔσοδα τὰ ὁποῖα εἶχον προυπολογισθῆ διὰ τὸ ἔτος αὐτὸ καὶ συνεπῶς νὰ σημειωθῆ ὑστέρησις τῶν πραγματοποιηθέντων πρὸς τὰ προϋπολογισθέντα ἔσοδα. Ἐπίσης ποσοτικὴ ἀνεπάρκεια τοῦ ἐλεγκτικοῦ προσωπικοῦ ἀποτελεῖ παράγοντα φοροδιαφυγῆς, διὰ τῆς ὁποίας παραβλάπτεται, ὡς ἐλέχθη ἀνωτέρω, ἡ ἀκρίβεια τῶν γενομένων ἐκτιμήσεων μὲ ἀποτέλεσμα καὶ πάλιν τὴν ὑστέρησιν τῶν πραγματοποιηθέντων πρὸς τὰ προϋπολογισθέντα ἔσοδα.

γ) Ἡ ἐκτίμησις τῶν δημοσίων δαπανῶν.

Κατὰ τὴν κατάρτισιν τοῦ σχεδίου τοῦ Προϋπολογισμοῦ τῶν Δημοσίων Δαπανῶν πρέπει νὰ λαμβάνωνται ὑπ' ὄψιν δύο βασικαὶ ἀρχαὶ ὑπὸ τῶν ὁποίων πρέπει νὰ διέπεται ἡ πολιτικὴ δημοσίων δαπανῶν. Ἡ πρώτη ἀρχὴ ἀναφέρεται εἰς τὸ ὕψος τοῦ Προϋπολογισμοῦ δημοσίων δαπανῶν, ἡ δὲ δευτέρα εἰς τὴν διάρθρωσιν αὐτοῦ. Ἡ πρώτη ἀρχὴ εἶναι ἡ ἀρχὴ τοῦ ποσοτικοῦ περιορισμοῦ τῶν δημοσίων δαπανῶν, ἐνῶ ἡ δευτέρα τοῦ ποιοτικοῦ περιορισμοῦ τούτων.

Εἰδικώτερον, ἡ πρώτη ἀρχή, ἡ ὁποία ὡς ἐλέχθη πρέπει ν' ἀποτελῆ ὁδηγὸν κατὰ τὴν ἐκτίμησιν τοῦ συνολικοῦ ποσοῦ τῶν δημοσίων δαπανῶν, ἐπιτάσσει ν' ἀποφεύγηται ὁ καθορισμὸς αὐτῶν εἰς ἐπίπεδον πέραν τοῦ δέοντος ὑψηλόν, εἰς ἐπίπεδον δηλ. τόσον ὑψηλόν, ὥστε νὰ καθίσταται ἀναπόφευκτος ἡ ὑπέρβασις τῶν οἰκονομικῶν ὀρίων τῆς φορολογίας καὶ τῶν ὀρίων τοῦ δημοσίου δανεισμοῦ. Διότι καὶ ἡ φορολογικὴ ἐπιβάρυνσις τῆς Ἐθνικῆς Οἰκονομίας ἐκάστης χώρας καὶ ἡ δανειακὴ δυναμικότης τοῦ Δημοσίου εἰς ἐκάστην χώραν ἔχουν ὡς εἶδομεν ἐν ὄριον, τὸ ὁποῖον δὲν δύναται ἀτιμωρητῆ νὰ ὑπερβοῦν οἱ διαχειριζόμενοι τὰ Δημοσία Οἰκονομικά. Ὁ παλαιὸς κανὼν τοῦ J. B. Say, κατὰ τὸν ὁποῖον εἰς τὴν Δημοσίαν Οἰκονομίαν τὰ ἔσοδα προσδιορίζονται ἀπὸ τὰς δαπάνας εἶναι μόνον μέχρις ὀρισμένου σημείου ἀληθής. Δὲν ἔχει ἀπόλυτον ἀλλὰ σχετικὴν μόνον ἀξίαν. Ἐὰν ἐφαρμόσωμεν τὸν κανόνα αὐτὸν μὲ τὴν ἀπόλυτον διατύπωσιν τὴν ὁποίαν ἔδωκε ὁ Say, ἔαν δηλ. καθορίσωμεν τὸ συνολικὸν ποσοῦν τῶν δημοσίων

δαπανῶν εἰς ἓν κατὰ βούλησιν ὑψηλὸν ἐπίπεδον καὶ ἐπιδιώξωμεν νὰ ἐξεύρωμεν διὰ τῆς φορολογίας καὶ τοῦ δημοσίου δανεισμοῦ τὰ ἔσοδα τὰ ὅποια ἀπαιτοῦνται διὰ τὴν κάλυψιν τῶν δαπανῶν τὰς ὁποίας ἀπεφασίσαμεν νὰ κάμνωμεν, θὰ καταστρέψωμεν καὶ τὴν Ἑθνικὴν Οἰκονομίαν καὶ τὴν Δημοσίαν Πίστιν.

Ἡ δευτέρα ἀρχὴ ἀναφέρεται, ὡς ἐλέχθη, εἰς τὴν διάρθρωσιν τῶν δημοσίων δαπανῶν, καὶ δὴ ὄχι τόσον εἰς τὴν γεωγραφικὴν διάρθρωσιν αὐτῶν, ὅσον εἰς τὴν διάρθρωσίν των κατὰ τομεῖς δημοσίας δραστηριότητος. Ἀναφέρεται δηλ. ἡ ἀρχὴ αὕτη εἰς τὸν ἐνδεικνυόμενον τρόπον κατανομῆς τῶν δημοσίων δαπανῶν μεταξύ τῶν δημοσίων ἀναγκῶν. Ποῖον ποσοστὸν τῶν συνολικῶν δημοσίων δαπανῶν θὰ πρέπει νὰ διατεθῇ διὰ τὴν ἱκανοποίησιν μιᾶς ἐκάστης δημοσίας δαπάνης; Εἰς τὸ ἐρώτημα αὐτὸ ἡ Οἰκονομικὴ Ἐπιπέτημῃ δίδει μίαν περιεκτικὴν ἀπάντησιν. Καὶ ἡ ἀπάντησις αὕτη εἶναι: ἔξισωσις τοῦ ὀριακοῦ κοινωνικοῦ ὀφέλους ἐκ τῶν κατ' ἰδίαν δημοσίων δαπανῶν.

Βεβαίως δὲν εἶναι ἐκ τῶν πραγμάτων δυνατὸν νὰ ὑπολογίσωμεν μὲ ἀκρίβειαν τὸ ὀριακὸν κοινωνικὸν ὄφελος ἐκ μιᾶς ἐκάστης δαπάνης. Δυνάμεθα ὅμως νὰ ὑπολογίσωμεν *grosso modo*. Καὶ εἶναι προτιμώτερον νὰ κάμνωμεν μίαν *grosso modo* διαβάθμισιν τῶν δημοσίων ἀναγκῶν καὶ ἱεράρχησιν τῶν δημοσίων δαπανῶν, παρὰ νὰ μὴ κάμνωμεν καμμίαν ἱεράρχησιν, καὶ νὰ προγραμματίσωμεν εἰς ἓν ὠρισμένον ποσὸν τὴν δαπάνην διὰ τὴν ἱκανοποίησιν ὠρισμένης δημοσίας ἀνάγκης ὅταν εἶναι προφανές ὅτι τὸ ὀριακὸν ὄφελος τοῦ Κοινωνικοῦ Συνόλου ἐκ τῆς δαπάνης ταύτης θὰ εἶναι μικρότερον (ἀδιάφορον ἢ πολὺ ἢ ὀλίγον μικρότερον) τοῦ ὀριακοῦ κοινωνικοῦ ὀφέλους ἐξ ἄλλων δημοσίων δαπανῶν.

Μετὰ τὰς εἰσαγωγικὰς ταύτας παρατηρήσεις εἰσερχόμεθα ἤδη εἰς τὴν ἐξέτασιν τοῦ τρόπου κατὰ τὸν ὁποῖον θὰ πρέπει νὰ γίνεται, ὑπὸ τοὺς ἀνωτέρω ποιοτικὸς καὶ ποσοτικὸς περιορισμοὺς, ἡ ἐκτίμησις τοῦ ὕψους τῶν κατ' ἰδίαν δημοσίων δαπανῶν κατὰ τὴν κατάρτισιν τοῦ νέου προϋπολογισμοῦ.

Ὡς εἶναι εὐνόητον, τὸ ἔργον τῆς ἐκτιμήσεως δὲν παρουσιάζει δυσχερείας προκειμένου περὶ δαπανῶν, αἱ ὁποῖαι ὡς ἐκ τῆς φύσεως αὐτῶν εἶναι σταθεραὶ (τοῦλάχιστον *in the short-run*) ἢ αἱ ὁποῖαι εἶναι εὐχερὲς ὄχι ἀπλῶς νὰ ἐκτιμηθοῦν, ἀλλὰ καὶ νὰ ὑπολογισθοῦν μὲ ἀκρίβειαν. Τοιαῦται εἶναι π.χ. αἱ δαπάναι διὰ τὴν Βασιλικὴν Χορηγίαν, αἱ δαπάναι διὰ πληρωμῆν τόκων καὶ χρεωλυσιῶν τοῦ Δημοσίου Χρέους, αἱ δαπάναι διὰ πληρωμῆν ἐνοικίων, αἱ δαπάναι διὰ συντάξεις, αἱ δαπάναι διὰ μισθοὺς τῶν δημοσίων ὑπαλλήλων, αἱ δαπάναι δι' ἐπιχορηγήσεις κ.λ.π.

Καθ' ὅσον ἀφορᾷ τὰς ἄλλας δημοσίας δαπάνας, ἡ ἐκτίμησις τοῦ ὕψους αὐτῶν θὰ πρέπει νὰ γίνεται μὲ ἀφετηρίαν μὲν τὸ ὕψος τῶν δαπανῶν ἐκάστης κατηγορίας κατὰ τὸ λήγον ἔτος, διὰ τῆς λήψεως ὅμως ὑπ' ὄψιν

καὶ ὄλων τῶν πρὸς τοῦτο ἀναγκαίων συμπληρωματικῶν δεδομένων : ὡς εἶναι ἡ ἐξέλιξις τοῦ ἐπιπέδου τῶν τιμῶν, αἱ μεταβολαὶ τῆς ἐν γένει νομοθεσίας, αἱ ὁποῖαι ἔχουν ἐπίδρασιν ἐπὶ τῶν δημοσίων δαπανῶν, οἱ στόχοι τῆς οἰκονομικῆς καὶ κοινωνικῆς πολιτικῆς τῆς Κυβερνήσεως, αἱ γενόμενα τεχνικαὶ μελέται διὰ τὰ προγραμματισθέντα δημοσία ἔργα, αἱ τεχνολογικαὶ προόδοι, καὶ ἡ ἐπίδρασις αὐτῶν ἐπὶ τῶν δαπανῶν, ἰδίᾳ Ἐθνικῆς Ἀμύνης, αἱ μεταβαλλόμενα στρατιωτικαὶ ἀνάγκαι τῆς χώρας, ἡ ἐξέλιξις τοῦ πληθυσμοῦ, ἡ ὁποία ἐπηρεάζει, ὡς εἶναι εὐνόητον, πολλὰς εἰδικωτέρας κατηγορίας δημοσίων δαπανῶν κ.λ.π.

Ὅπως ἡ ἐκτίμησις τῶν φορολογικῶν ἐσόδων, οὕτω καὶ ἡ ἐκτίμησις τῶν δημοσίων δαπανῶν εὐχεραίνεται σημαντικῶς διὰ τῆς καταρτίσεως Ἐθνικοῦ Οἰκονομικοῦ Προϋπολογισμοῦ, διότι πολλὰ δεδομένα, ὡς ἡ ἐξέλιξις τοῦ Πληθυσμοῦ, τὰ ὁποῖα χρησιμοποιοῦνται διὰ τὴν κατάρτισιν τοῦ Προϋπολογισμοῦ τούτου εἶναι χρήσιμα, ὡς ἐσημειώθη, καὶ διὰ τὴν ἐκτίμησιν τοῦ ὕψους ὠρισμένων ἐκ τῶν δαπανῶν, αἱ ὁποῖαι ἐμφανίζονται εἰς τὸν Κρατικὸν Προϋπολογισμόν. Ὁ Ἐθνικὸς Προϋπολογισμὸς δὲν βοηθεῖ ὁμως μόνον εἰς τὴν ἐκτίμησιν τοῦ ὕψους ὠρισμένων δημοσίων δαπανῶν, ἀλλὰ—ὅπως προκειμένου περὶ τῶν φορολογικῶν ἐσόδων—προσδιορίζει καὶ τὸ ὕψος ὠρισμένων δημοσίων δαπανῶν, συνελθῶς δὲ καὶ τῶν συνολικῶν δημοσίων δαπανῶν. Ἐὰν π. χ. ἐκ τοῦ Ἐθνικοῦ Οἰκονομικοῦ Προϋπολογισμοῦ προκύψῃ ἡ ἀνάγκη τεχνητῆς ἐνισχύσεως τῆς συνολικῆς ἐνεργοῦ ζήτησεως πρὸς ἀποσόβησιν ὑποαπασχολήσεως, θὰ πρέπει εἰς τὸ πλαίσιον τῶν ἀναγκαίων πρὸς ἐπίτευξιν τοῦ σκοποῦ τούτου κυβερνητικῶν μέτρων, παρ' ἀλλήλως πρὸς τὴν μείωσιν τῶν φόρων ἢ καὶ ἀντὶ τῆς μειώσεως τῶν φόρων, ν' ἀξήθησῶν αἱ συνολικαὶ δημόσιαι δαπάναι δι' ἀγορὰν ἀγαθῶν καὶ ὑπηρεσιῶν κατὰ τὸ ἀναγκαίου διὰ τὴν διασφάλισιν ὑψηλοῦ ἐπιπέδου ἀπασχολήσεως χρηματικῶν ποσόν. Ἐπίσης ἀπὸ τὸν Ἐθνικὸν Οἰκονομικὸν Προϋπολογισμόν θὰ προκύψῃ εἰς περίπτωσιν κατὰ τὴν ὁποίαν θὰ ἐμφανίσῃ οὗτος ἔλλειμμα τὸ ποσὸν τῆς ἀναγκαίας ἀξήσεως τῶν δαπανῶν διὰ τὴν ἀντιμετώπισιν τῶν συνεπειῶν τῆς ἀνεργίας, ἐὰν αὕτη ἔχῃ ἤδη ἐμφανισθῆ καὶ μέχρις ὅτου καταπολεμηθῆ διὰ τῶν ἀντικυκλικῶν δημοσιονομικῶν καὶ ἄλλων κυβερνητικῶν μέτρων. Οὕτως, ὁ Ἐθνικὸς Οἰκονομικὸς Προϋπολογισμὸς εἶναι πολλαπλῶς χρήσιμος διὰ τὴν κατάρτισιν τοῦ Δημοσίου Προϋπολογισμοῦ Δαπανῶν. Ἀλλὰ καὶ ὅταν δὲν καταρτίζεται Ἐθνικὸς Οἰκονομικὸς Προϋπολογισμὸς αἱ προβλέψεις περὶ τῆς ἐξελίξεως τῶν συνολικῶν οἰκονομικῶν μεγεθῶν ἐπηρεάζουν ὡς εἶναι εὐνόητον διὰ τοὺς πρὸ ὀλίγου ἀναφεροθέντας λόγους τὸ ποσὸν εἰς τὸ ὁποῖον θὰ καθορισθῶν εἰς τὸ σχέδιον τοῦ καταρτιζομένου Κρατικοῦ Προϋπολογισμοῦ ὠρισμένα δημόσια δαπάναι.

Δοθέντος, ὅτι αἱ δημόσιαι δαπάναι πολλῶν κατηγοριῶν δὲν εἶναι ὡς ἐκ τῆς φύσεως αὐτῶν οὔτε εἰχερὲς οὔτε δυνατὸν νὰ ἐκτιμηθοῦν ἐπακριβῶς καὶ ἀκόμη ὅτι προκειμένου περὶ τοιούτων δαπανῶν μία ὑπερεκτίμησις αὐ-

τῶν πρὸς ἀντιμετώπισιν τοῦ κινδύνου ὑποεκτιμήσεως (ἐπιδιώξεις διὰ τῆς ὑπερπαρκειᾶς τῆς ἐπαρκειᾶς) περικλείει τὸν κίνδυνον σπατάλης τοῦ δημοσίου χρήματος, ὡς ἐκ τῆς τάσεως τῶν διαφόρων Δημοσίων Ὑπηρεσιῶν νὰ ἐξαντλοῦν ὀπωσδήποτε τὰς δι' αὐτὰς ἀναγραφείσας εἰς τὸν Προϋπολογισμόν πιστώσεις, καθίσταται ἀναγκαία ἡ δημοιοργία ἐνὸς ἀποθεματικοῦ εἰς τὸν Προϋπολογισμόν. Εἰς τὸ ἀποθεματικὸν αὐτὸ ἀντλοῦνται τὰ χρηματικὰ μέσα τὰ ὁποῖα ἀπαιτοῦνται ὁσάκις διαπιστωθῇ κατὰ τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ Προϋπολογισμοῦ ἀνεπάρκεια τῶν διὰ τὴν κάλυψιν τῆς α' ἢ τῆς β' ἀνάγκης ἐγγραφειῶν εἰς αὐτὸν πιστώσεων. Διὰ πράξεων δὲ τῆς Νομοθετικῆς ἔξουσας ἐγκρίνονται αἱ πρόσθετοι πιστώσεις, αἱ ὁποῖαι εἶναι ἀναγκαῖαι διὰ τὴν ἀντιμετώπισιν τῆς ἐκ τῶν πραγμάτων διαπιστωθείσης ἀνεπαρκειᾶς τῶν κατὰ τὴν κατάρτισιν τοῦ Προϋπολογισμοῦ ἐγγραφειῶν ἀνεπαρκῶν πιστώσεων.

Πρὶν ἐγκαταλείψωμεν τὸ θέμα τῆς ἐκτιμήσεως τῶν δημοσίων ἐσόδων καὶ τῶν δημοσίων δαπανῶν καὶ τῶν μεθόδων διὰ τῶν ὁποίων θὰ ἐπιτευχθῇ ἡ μεγαλύτερα δυνατὴ ἀκρίβεια τῆς ἐκτιμήσεως αὐτῶν, θὰ πρέπει νὰ τονίσωμεν τὴν σημασίαν τὴν ὁποῖαν ἔχει διὰ τὸν βαθμὸν τῆς ἐπιτυχανομένης ἀκρίβειας ἐκτιμήσεως ἡ ἀπόστασις ἢ ὁποῖα χωρίζει τὸ χρονικὸν σημεῖον κατὰ τὸ ὁποῖον γίνονται αἱ ἐκτιμήσεις τῶν ἐσόδων καὶ τῶν δαπανῶν ἀπὸ τὸν χρόνον ἐνάξεως τοῦ οἰκονομικοῦ ἔτους εἰς τὸ ὁποῖον ἀναφέρεται ὁ καταρτιζόμενος προϋπολογισμός. Συγκεκριμένως, ὅσον μικρότερα εἶναι ἡ ἀπόστασις αὐτή, δηλ. ὅσον ἐγγύτερον πρὸς τὸ νέον οἰκονομικὸν ἔτος γίνεται ἡ κατάρτισις τοῦ προϋπολογισμοῦ τοῦ ἔτους τούτου καὶ ἡ ἐκτίμησις τῶν ἐσόδων καὶ τῶν δαπανῶν τοῦ ἔτους αὐτοῦ, τόσον μεγαλύτερα ἀκρίβεια ἐπιτυγχάνεται (ὑπὸ τὴν προϋπόθεσιν βεβαίως ὅτι εἶναι εὐνοϊκοὶ ὅλοι οἱ ἄλλοι παρίγοντες οἱ ὁποῖοι ἔχουν σημασίαν διὰ τὴν ἀκρίβειαν τῶν ἐκτιμήσεων: μέθοδοι ἐκτιμήσεως, κατασκευὴ τῶν φέρων ἐπιτρέπουσα τὴν ἐκτίμησιν τῆς ἀποδόσεώς των βάσει τῆς προβλεπομένης ἐξελίξεως τῆς οἰκονομικῆς δραστηριότητος κ.λ.π.). Τοῦτο εἶναι εὐλογον. Διότι ὅσον ἐγγύτερον εἶναι τὸ νέον οἰκονομικὸν ἔτος κατὰ τὸν χρόνον καταρτίσεως τοῦ σχεδίου τοῦ Προϋπολογισμοῦ τοῦ ἀναφερομένου εἰς τὸ ἔτος τοῦτο, τόσον εὐχερεστέρα καὶ ἀσφαλέστερα εἶναι ἡ ἐκτίμησις περὶ τῆς ἐξελίξεως τῶν διαφόρων οἰκονομικῶν μεγεθῶν, καὶ ἐπομένως τόσον ἀκριβεστέρα ἡ ἐκτίμησις τῶν φορολογικῶν ἐσόδων τῶν ὁποίων ἡ ἐξέλιξις ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴν ἐξέλιξιν τῆς οἰκονομικῆς δραστηριότητος. Ἐπίσης προκειμένου περὶ τῆς ἐκτιμήσεως τοῦ ὕψους τῶν κατ' ἰδίαν δημοσίων δαπανῶν, ὅσον ἐγγύτερον πρὸς τὸ νέον οἰκονομικὸν ἔτος γίνεται ἡ κατάρτισις τοῦ προϋπολογισμοῦ τόσον περισσότερα καὶ ἀσφαλέστερα οἰκονομικά, τεχνικά καὶ λοιπὰ δεδομένα εὐρίσκονται εἰς τὴν διάθεσιν τοῦ ἐκτιμητοῦ διὰ νὰ στηρίξη ἐπ' αὐτῶν τὰς ἐκτιμήσεις του. Τὰ λεχθέντα ἀποτελοῦν, ὡς εἶναι εὐνόητον, ἐν πρόσθετον ἐπιχείρημα κατὰ τῆς καταρτίσεως πολυετοῦς προϋπολογισμοῦ. Διότι ὅταν ὁ δημόσιος προϋπολογισμὸς ἀναφέρεται ἔστω καὶ εἰς δύο μόνον ἔτη (ὡς

τοῦτο συμβαίνει εἰς ὠρισμένας Πολιτείας τῶν Η.Π.Α.) εἶναι ἐκ τῶν πραγμάτων λίαν δυσχερῆς ἢ καὶ ἀδύνατος ἀκριβῆς ἐκτίμησις τοῦ ὕψους τῶν κυριωτέρων φορολογικῶν ἐσόδων κατὰ τὸ δεύτερον ἔτος τῆς διαιτίας, ὡς καὶ ἀκριβῆς ἐκτίμησις πολλῶν κατηγοριῶν δημοσίων δαπανῶν.

§ 3. Ἡ δημιουργία ἀποθεματικῶν.

Ὡς καὶ εἰς τὴν προηγουμένην παράγραφον ἐσημειώθη, πρὸς ἀντιμετώπισιν τῆς *ἀνεπαρκείας τῶν πιστώσεων*, αἱ ὁποῖαι εἶχον ἀναγραφῆ εἰς τὸν Προϋπολογισμόν πρὸς κάλυψιν τῶν ἀναγκῶν τοῦ Α ἢ τοῦ Β Κλάδου τῆς Διοικήσεως, ἀνεπαρκείας ἢ ὁποῖα εἶναι ἐνδεχόμενον νὰ διαπιστωθῆ κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἐκτελέσεως τοῦ Προϋπολογισμοῦ, ὡς καὶ πρὸς ἀντιμετώπισιν τῆς ἀνάγκης *διενεργείας ἐκτάκτων ἀπροβλέπτων δαπανῶν*, ἀνάγκης ἢ ὁποῖα εἶναι ἐπίσης ἐνδεχόμενον ν' ἀνακύβῃ κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἐκτελέσεως τοῦ Προϋπολογισμοῦ, δημιουργεῖται κατὰ τὴν κατάρτισιν αὐτοῦ ἐν *τακτικῶν ἀποθεματικῶν* καὶ ἐν *ἑκτακτῶν ἀποθεματικῶν*. Ἐκ τούτων τὸ πρῶτον χρησιμεύει διὰ τὴν ἀντιμετώπισιν ἀνεπαρκείας πιστώσεων ἀναγεγραμμένων εἰς τὸν Προϋπολογισμόν, τὸ δὲ δεύτερον διὰ τὴν ἀντιμετώπισιν ἐκτάκτων ἀπροβλέπτων δαπανῶν. Εἰς τὸ τακτικὸν ἀποθεματικὸν ἀντλοῦνται τὰ μέσα διὰ τὴν χορήγησιν τῶν λεγομένων *ἀναπληρωματικῶν πιστώσεων*, ἧτοι πιστώσεων χορηγουμένων πρὸς ἀντιμετώπισιν τῆς διαπιστωθείσης ἀνεπαρκείας τοῦ δι' ὠρισμένην εἰδικωτέραν δημοσίαν ἀνάγκην ἀναγραφέντος εἰς τὸν Προϋπολογισμόν ποσοῦ, ἐνῶ εἰς τὸ ἑκτακτὸν ἀποθεματικὸν ἀντλοῦνται τὰ μέσα διὰ τὴν χορήγησιν *ἐκτάκτων πιστώσεων* πρὸς κάλυψιν ἐμφανισθεισῶν ἀπροβλέπτων ἐκτάκτων δαπανῶν. Διὰ τῆς δημιουργίας ἀποθεματικῶν ἀποφεύγονται οἱ συνέπειαι τὰς ὁποίας ἔχει ἢ ἐν τῇ πράξει διαπιστομένη ἀδυνατότης ἐπακριβοῦς ἐκτιμήσεως τῶν δημοσίων δαπανῶν κατὰ τὴν κατάρτισιν τοῦ Προϋπολογισμοῦ. Συνέπεια τῆς ἀδυνατότητος ταύτης θὰ ἦτο, χωρὶς τὴν δημιουργίαν ἀποθεματικῶν, ἢ καθυστέρησις τῆς πληρωμῆς δαπανῶν, αἱ διὰ τὰς ὁποίας πιστώσεις θὰ ἀπεδεικνύοντο ἀνεπαρκεῖς, μέχρις ἐξευρέσεως πόρων πρὸς ἀντιμετώπισιν τῆς διαπιστωθείσης ἀνεπαρκείας. Ἡ θὰ ἔπρεπε τὸ ποσὸν τῶν κατ' ἰδίαν πιστώσεων νὰ καθορίζεται εἰς ὑψηλὸν ἐπίπεδον, ὥστε ν' ἀποκλείεται τὸ ἐνδεχόμενον ἀνεπαρκείας, ὁπότε ὅμως ὁ φορεὺς ἐκάστης δημοσίας δαπάνης θὰ εἶχε τὴν τάσιν νὰ ἐξαντλῇ ὁ π ω σ δ ἦ π ο τ ε τὴν χορηγηθεῖσαν πίστωσιν ἐκ φόβου περικοπῆς τῆς πιστώσεως κατὰ τὸ ἐπόμενον ἔτος.

§ 4. Ἡ κατάθεσις τοῦ σχεδίου τοῦ Προϋπολογισμοῦ εἰς τὴν Βουλὴν.

Οἱ Προϋπολογισμοὶ Ἐσόδων καὶ Δαπανῶν ὑποβάλλονται ὑπὸ τοῦ Ὑπουργοῦ τῶν Οἰκονομικῶν ἐντὸς τῆς προαναφερθείσης προθεσμίας εἰς τὴν Βουλὴν, κατατιθέμενοι εἰς τὸ προεδρεῖον αὐτῆς. Μετὰ τοῦ Προϋπολογισμοῦ Ἐσόδων καὶ Δαπανῶν ὁ Ὑπουργὸς τῶν Οἰκονομικῶν ὑποβάλλει εἰς τὴν Βουλὴν καὶ τὴν ἐπὶ τοῦ Προϋπολογισμοῦ Εἰσηγητικὴν Ἐκθεσιν, εἰς τὴν ὁποίαν ἐκτίθενται τὰ βασικὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ κατατιθεμένου Προϋπολογισμοῦ καὶ ἀναλύεται τὸ δημοσιονομικὸν πρόγραμμα τῆς Κυβερνήσεως, τοῦ ὁποῦ ὁ κατατιθέμενος Προϋπολογισμὸς ἀποτελεῖ, ὡς εἶδομεν εἰς προηγούμενον κεφάλαιον, ἐνσάρκωσιν διὰ τὸ ἔτος εἰς τὸ ὁποῖον οὗτος ἀναφέρεται.

Μετὰ τὴν κατάθεσιν τοῦ σχεδίου τοῦ Προϋπολογισμοῦ Ἐσόδων καὶ τοῦ Προϋπολογισμοῦ Δαπανῶν ὑποβάλλονται ταῦτα εἰς τὴν Βουλὴν πρὸς ἔγκρισιν. Πρὸς τὸν σκοπὸν ὅμως ὅπως διασφαλισθῇ ἡ ἐνδελεχὴς ἔρευνα τοῦ περιεχομένου τοῦ Προϋπολογισμοῦ ὑπὸ τοῦ Κοινοβουλίου καὶ συνελπῶς ἀποβῇ ἀποτελεσματικὸς ὁ κοινοβουλευτικὸς ἔλεγχος τοῦ Προϋπολογισμοῦ, τὸ σχέδιον τούτου παραπέμπεται, ἅμα τῇ καταθέσει του εἰς τὸ προεδρεῖον τῆς Βουλῆς, εἰς τὴν ἐπὶ τῶν Οἰκονομικῶν Κοινοβουλευτικῆν Ἐπιτροπὴν καὶ ὑπὸ ταύτης εἰς τὴν ἐπὶ τοῦ Προϋπολογισμοῦ Ὑποεπιτροπὴν. Ἡ τελευταία αὕτη προβαίνει εἰς ἔρευναν τῶν ἐγγραφῶν τοῦ Προϋπολογισμοῦ καὶ καταρτίζει ἔκθεσιν τῶν εἰσηγητῶν τῆς (τοῦ Εἰσηγητοῦ τῆς Πλειοψηφίας καὶ τοῦ Εἰσηγητοῦ τῆς Μειοψηφίας) ἐπὶ τοῦ σχεδίου τοῦ Προϋπολογισμοῦ, εἰς τὴν ὁποίαν διατυποῦνται αἱ παρατηρήσεις τῆς Ἐπιτροπῆς ἐπὶ τοῦ Προϋπολογισμοῦ. Μετὰ τὴν εἰς τὴν Βουλὴν διαβίβασιν τοῦ σχεδίου τοῦ Προϋπολογισμοῦ καὶ τῶν σχετικῶν μὲ αὐτὸν ἐκθέσεων τῆς ἐπὶ τοῦ Προϋπολογισμοῦ Ὑποεπιτροπῆς, ἄρχεται ἡ ἐπὶ τοῦ Προϋπολογισμοῦ συζήτησις, τῆς ὁποίας προτάσσεται ἀγόρευσις τοῦ Ὑπουργοῦ τῶν Οἰκονομικῶν, ὁ ὁποῖος παρουσιάζει εἰς τὴν Βουλὴν τὸν νέον Προϋπολογισμὸν καὶ ἀναλύει τὰ κυριώτερα χαρακτηριστικὰ αὐτοῦ.

ΑΙ ΑΡΧΑΙ ΒΑΣΕΙ ΤΩΝ ΟΠΟΙΩΝ ΔΕΟΝ ΝΑ ΚΑΤΑΡΤΙΖΕΤΑΙ
Ο ΔΗΜΟΣΙΟΣ ΠΡΟΫΠΟΛΟΓΙΣΜΟΣ

§ 1. Εισαγωγικαὶ παρατηρήσεις.

Διὰ τὴν ἐξασφαλισθῆ εἰς τὸν ἀπαιτούμενον βαθμὸν ἢ ἐπιδιωκομένη διὰ τῆς καταρτίσεως τοῦ Δημοσίου Προϋπολογισμοῦ ὀρθολογικότητος τῶν Δημοσίων Οἰκονομιῶν κατὰ τὴν διενέργειαν ὑπ' αὐτῶν δαπανῶν καὶ ἡ μεγιστοποίησης τοῦ ἐξ αὐτῶν Κοινωνικοῦ Ὀφέλους θὰ πρέπει νὰ τηρῶνται ὠρισμένα ἀρχαὶ κατὰ τὴν κατάρτισιν τοῦ Προϋπολογισμοῦ, ἡ τήρησις τῶν ὁποίων συμβάλλει ἄλλωστε καὶ εἰς τὴν ἐπίτευξιν φυσιολογικοῦ ἰσοζυγίου ἢ εἰς τὴν ἐλαχιστοποίησιν τοῦ ἐλλείμματος τοῦ Προϋπολογισμοῦ ὅταν τὸ ἔλλειμμα εἶναι ἀναπόφευκτον. Αἱ ἀναγκαῖαι αὗται ἀρχαὶ εἶναι: α) ἡ ἀρχὴ τῆς ἐνότητος, β) ἡ ἀρχὴ τῆς πληρότητος, γ) ἡ ἀρχὴ τῆς εἰδικεύσεως, δ) ἡ ἀρχὴ τῆς ἀκριβείας, καὶ ε) ἡ ἀρχὴ τῆς σαφηνείας. Λόγῳ τῆς σπουδαιότητος τῶν ἀρχῶν τούτων θ' ἀναλύσωμεν ἐν συντομίᾳ κατωτέρω τὸ περιεχόμενον μιᾶς ἐκάστης ἐξ αὐτῶν.

§ 2. Ἡ ἀρχὴ τῆς ἐνότητος τοῦ Προϋπολογισμοῦ.

Ἡ ἀρχὴ τῆς ἐνότητος ἐπιτάσσει ὅπως καταρτίζεται εἰς καὶ μόνον προϋπολογισμὸς διὰ μίαν καὶ τὴν αὐτὴν Δημοσίαν Οἰκονομίαν καὶ ὅπως συγκεντρώνονται εἰς τὸν Προϋπολογισμὸν αὐτὸν τὰ ἔσοδα καὶ αἱ δαπάναι τῆς περὶ ἧς πρόκειται Δημοσίας Οἰκονομίας. Συνεπῶς δὲν ὑφίσταται παρέκκλισις ἀπὸ τῆς ἀνωτέρω ἀρχῆς, ὅταν καταρτίζονται πλείονες Προϋπολογισμοὶ διὰ πλείονας Δημοσίας Οἰκονομίας, ὅταν π. χ. καταρτίζεται ἰδιαιτέρος Προϋπολογισμὸς διὰ τὸ Κράτος, ἰδιαιτέρος Προϋπολογισμὸς διὰ τὸν Δῆμον Ἀθηναίων, ἰδιαιτέρος Προϋπολογισμὸς διὰ τὸ Ἴδρυμα Κοινωνικῶν Ἀσφαλίσεων κ.λ.π.

Ἡ τήρησις τῆς ἀρχῆς τῆς ἐνότητος παρουσιάζει τὸ πλεονέκτημα ὅτι ὁ καταρτιζόμενος ἐνιαυτός προϋπολογισμὸς παρέχει σαφὴ εἰκόνα τῆς δημοσιονομικῆς διαχειρίσεως καὶ προκύπτει εὐχερῶς ἐξ αὐτοῦ τὸ ποσὸν ἐκ τῶν χρηματικῶν πόρων ὠρισμένης Δημοσίας Οἰκονομίας, τὸ ὁποῖον διατίθεται συνολικῶς ὑπὸ ταύτης διὰ τὴν ἱκανοποίησιν ὠρισμένης δημοσίας ἀνάγκης. Ἰδίως συμβάλλει ἡ τήρησις τῆς ἀρχῆς τῆς ἐνότητος εἰς τὴν ἐπίτευξιν τῆς ἀναγκαίας ὀρθολογικότητος κατὰ τὴν διενέργειαν δαπανῶν τῆς περὶ ἧς πρόκειται Δημοσίας Οἰκονομίας καὶ εἰς τὴν κατανομήν

των συνολικῶν διαθέσιμων χρηματικῶν αὐτῆς πόρων μεταξὺ τῶν διαφόρων δημοσίων ἀναγκῶν κατὰ τὸν βαθμὸν σπουδαιότητος ἐκάστης ἀνάγκης, ὡς ἐπιτάσσει ἡ ἀρχὴ τῆς Μειστής Κοινωνικῆς Ὀφελείας.

Παρὰ τὴν ἀνωτέρω σκοπιμότητα αὐτῆς, ἡ ἀρχὴ τῆς ἐνότητος τοῦ Προϋπολογισμοῦ παραβιάζεται πολλάκις εἰς τὴν δημοσιονομικὴν πράξιν, ἄλλοῦ εἰς μικρότερον καὶ ἄλλοῦ εἰς μεγαλύτερον βαθμὸν. Ἡ παραβίασις δὲ αὐτῆς γίνεται κατὰ διαφόρους τρόπους εἰς τὰς κατ' ἰδίαν χώρας.

Οὕτω, ἡ ἐν λόγῳ ἀρχὴ παραβιάζεται διὰ τῆς καταρτίσεως τακτικοῦ καὶ ἐκτάκτου προϋπολογισμοῦ διὰ μίαν καὶ τὴν αὐτὴν Δημοσίαν Οἰκονομίαν, γεγονόςς τὸ ὁποῖον ἔχει ὡς συνέπειαν ὅτι ἐν μέρος τῶν συνολικῶν δαπανῶν τῆς Δημοσίας αὐτῆς Οἰκονομίας καὶ συγκεκριμένως αἱ ὡς ἔκτακτοι χαρακτηριζόμεναι δαπάναι αὐτῆς μεταφέρονται εἰς τὸν ἔκτακτον Προϋπολογισμόν. Ἡ κατάρτισις Ἐκτάκτου Προϋπολογισμοῦ, παραλλήλως πρὸς τὸν Τακτικόν, καθιστᾷ δυσχερὲς εἰς τὸ Κοινοβούλιον καὶ τὴν Κοινὴν Γνώμην ὅπως ἐλέγξουν ἐὰν καὶ κατὰ πόσον αἱ δημοσίου δαπάναι αἱ περιεχόμεναι εἰς τοὺς δύο προϋπολογισμούς, τὸν τακτικὸν καὶ τὸν ἔκτακτον, ἀνταποκρίνονται εἰς τὴν ὀρθολογικότητα ὑπὸ τῆς ὁποίας πρέπει κατὰ τὰ λεχθέντα νὰ διέπεται ἡ διαχείρισις τῶν δημοσίων χρημάτων. Διότι, ὡς παρατηρεῖ ὁ Jèze, «ὁ ἔκτακτος προϋπολογισμὸς διὰ τῆς καταρτίσεως τῶν συνολικῶν δημοσίων δαπανῶν, τὴν ὁποίαν προκαλεῖ, κατορθώνει νὰ μειώσῃ τὴν διορατικότητα τῆς Κοινῆς Γνώμης ὡς πρὸς τὴν κατάστασιν τῶν Δημοσίων Δαπανῶν, δοθέντος ὅτι τὸ πολύπλοκον τοῦ συστήματος ἔγγραφῶν εἰς τὸν Προϋπολογισμόν, τὸ ὁποῖον δημιουργεῖται διὰ τῆς καταρτίσεως καὶ ἐκτάκτου προϋπολογισμοῦ καθιστᾷ τὴν συμπόσωσιν τῶν δημοσίων δαπανῶν ἐκάστης κατηγορίας δυσχερῆ, ἢ μὴ ἀδύνατον».

Ἡ ἀρχὴ τῆς ἐνότητος τοῦ Προϋπολογισμοῦ παραβιάζεται ἰδίως, προκειμένου περὶ τοῦ Κρατικοῦ Προϋπολογισμοῦ, διὰ τῆς ἰδρύσεως διαφόρων «εἰδικῶν ταμείων» ἢ ἄλλων αὐτονόμων δημοσίων ὀργανισμῶν. Οὗτοι ἔχουν ἴδια ἔσοδα αὐτοτελῶς ὑπ' αὐτῶν διαχειριζόμενα καὶ περιλαμβανόμενα ὁμοῦ μετὰ τῶν ὑπ' αὐτῶν ἐπίσης αὐτονόμως διενεργουμένων δαπανῶν, εἰς ἰδίους προϋπολογισμούς ἀποχωρισμένους ἀπὸ τὸν Κρατικὸν Προϋπολογισμόν. Συγκεκριμένως, ἔσοδα τῶν Εἰδικῶν Ταμείων εἶναι αἱ πρόσοδοι ἐξ ὠρισμένων φόρων, αἱ ὁποῖαι κατ' ἀποκλειστικότητα ἐκχωροῦνται εἰς τὰ Εἰδικὰ ταῦτα Ταμεῖα ὑπὸ τοῦ Κράτους πρὸς κάλυψιν τῶν δαπανῶν των. Συνεπῶς, αἱ πρόσοδοι αὗται ἀφιεροῦνται εἰδικῶς εἰς τὴν κάλυψιν ὠρισμένων δημοσίων δαπανῶν, ἧτοι τῶν δαπανῶν τῶν ὁποίων φορεῖς εἶναι οἱ ἐν λόγῳ αὐτόνομοι δημοσίου ὀργανισμοί. Πολλάκις ἀντὶ τῆς ἐκχωρήσεως εἰς τοὺς αὐτονόμους δημοσίους ὀργανισμούς ὠρισμένου δημοσίου ἔσοδου, παραχωρεῖται εἰς αὐτούς ἡ ἔξουσία ὅπως ἐπιβάλλουν καὶ εἰσπράττουν ὠρισμένον φόρον καὶ ὅπως διαχειρίζονται κατ' ἀποκλειστικότητα πρὸς κάλυψιν τῶν δαπανῶν των τὸ ἐξ αὐτοῦ ἔσοδον.

Συνήθως οί περί ὧν ὁ λόγος δημόσιοι ὄργανισμοί εἶναι ἀποκεντρωμένοι Δημόσιαι Ὑπηρεσίαι (π.χ. Λιμενικά Ταμεία, Ἐπαρχιακά Ταμεία Ὀδοποιίας κ.λ.π.), ἀπολαμβάνουσαι προϋπολογιστικῆς αὐτονομίας, κατὰ παράβασιν τῆς ἀρχῆς τῆς Ἐνότητος καὶ διαχειριζόμεναι αὐτοτελῶς τὰ εἰς αὐτὰς ἐκχωρούμενα δημόσια ἔσοδα ἢ τὰ ἔσοδα τὰ ὁποῖα πραγματοποιοῦν ἐκ τῆς ἀσκήσεως τῆς εἰς αὐτὰς παραχωρηθείσης φορολογικῆς ἐξουσίας. Συνεπῶς αἱ δαπάναι τῶν ἀποκεντρωμένων καὶ προϋπολογιστικῶς αὐτονόμων Δημοσίων Ὑπηρεσιῶν δὲν ἐμφανίζονται εἰς τὸν Κρατικὸν Προϋπολογισμὸν ἀλλ' εἰς τὸν ἰδιαίτερον προϋπολογισμὸν τῆς ἀντιστοίχου Δημοσίας Ὑπηρεσίας.

Ἡ ἀποκέντρωσις καὶ ἡ προϋπολογιστικὴ αὐτονομίαις Δημοσίων Ὑπηρεσιῶν γίνεται μὲ τὴν αἰτιολογίαν ὅτι ὠρισμένα δημόσια δραστηριότητες, ὅπως εἶναι π.χ. ἡ κατασκευὴ καὶ συντήρησις ὁδῶν καὶ λιμένων, ἀναπτύσσονται πληρέστερον καὶ αἱ ἀντιστοιχοὶ δημόσιαι λειτουργίαι ἐκτελοῦνται ἀφριώτερον ὅταν αἱ ἀρμόδιαι διὰ ταύτας Δημόσιαι Ὑπηρεσίαι εἶναι διοικητικῶς ἀποκεντρωμέναι καὶ ἀπολαύουν προϋπολογιστικῆς αὐτοτελείας. Διότι τότε περιορίζονται αὐταὶ ὀλιγώτερον κατὰ τὴν ἀνάπτυξιν τῆς δραστηριότητος τῶν ἀπὸ τὰς δεσμευτικὰς διατάξεις τῆς Νομοθεσίας περὶ Δημοσίου Λογιστικοῦ. Καὶ ἰδίως διότι ἐξασφαλίζουν αὐταὶ πληρέστερον χάρις εἰς τὴν προϋπολογιστικὴν αὐτονομίαν τῆς ὁποίας ἀπολαύουν, τὰ διὰ τὴν ἐκπλήρωσιν τῆς ἀποστολῆς τῶν ἀπαιτούμενα ὕλικά μέσα. Ἐνῶ χωρὶς τὴν αὐτονομίαν ταύτην διατρέχουν ἐκάστοτε τὸν κίνδυνον νὰ στερηθοῦν ἐνὸς μεγαλυτέρου ἢ μικροτέρου μέρους τῶν ἀπαιτουμένων διὰ τὴν ἐκπλήρωσιν τῶν λειτουργιῶν τῶν χρηματικῶν πόρων, λόγῳ διαθέσεως αὐτῶν διὰ τὴν κάλυψιν ἄλλων δημοσίων ἀναγκῶν.

Παρὰ τὴν ἀναμφισβήτητον ταύτην πλεονεκτικότητα τῆς εἰδικῆς ἀφιερώσεως ὠρισμένου ἢ ὠρισμένων δημοσίων ἔσόδων πρὸς κάλυψιν ὠρισμένης δημοσίας δαπάνης, παρουσιάζει αὕτη τὸ μειονέκτημα ὅτι εἶναι δυνατόν νὰ παρεμποδίσῃ τὴν μεγιστοποίησιν τοῦ Κοινωνικοῦ Ὀφέλους ἐκ τῆς δαπάνης τῶν δημοσίων χρημάτων. Διότι εἶναι δυνατόν νὰ συμβῇ νὰ ἀποδίδουν τὰ εἰς τὰς ἀνωτέρω ἀποκεντρωμένας καὶ προϋπολογιστικῶς αὐτονόμους Δημοσίας Ὑπηρεσίας ἐκχωρούμενα δημόσια ἔσοδα κατὰ καιροὺς χρηματικὰ ποσὰ μεγαλύτερα ἐκείνων τὰ ὁποῖα εἶναι ἀπολύτως ἀναγκαῖα διὰ τὴν ἱκανοποίησιν τῶν χρηματικῶν ἀναγκῶν τῶν Ὑπηρεσιῶν εἰς τὰς ὁποίας ἔχουν ἐκχωρηθῆ τὰ ἔσοδα ταῦτα. Δεδομένου ὅτι τὰ ἐν λόγῳ ἔσοδα δὲν εἶναι δυνατόν, λόγῳ τῆς εἰδικῆς ἀφιερώσεώς των, νὰ διατεθοῦν ἐν μέρει διὰ τὴν κάλυψιν ἄλλων δημοσίων ἀναγκῶν, τὸ γεγονός τῆς ἀφθόνου εισροῆς αὐτῶν εἰς τοὺς Δημοσίους Ὀργανισμοὺς εἰς τοὺς ὁποίους ἔχουν ταῦτα κατ' ἀποκλειστικότητα ἐκχωρηθῆ παρακινεῖ αὐτοὺς εἰς τὴν διενέργειαν μὴ ἀπολύτως ἀναγκαίων ἢ καὶ πολυτελῶν δαπανῶν, δηλαδὴ εἰς τὴν κάλυψιν τῶν ἀναγκῶν τῶν κατὰ τρόπον ὁ ὁποῖος ἀντίκειται πρὸς τὴν ὀρθολογικὴν ἀρχήν. Τοῦτο δὲ καθ' ὃν χρόνον ἡ ὑπόλοιπος Δημοσία Διοίκησις, δηλ. αἱ διά-

φοροι μὴ ἀποκεντρωμένοι Δημόσιαι Ὑπηρεσίαι ἐνδεχομένως λιμοκτονοῦν καὶ ἀναγκάζονται λόγῳ ἐλλείψεως ἐπαρκῶν χρηματικῶν πόρων ν' ἀφήσουν ἀνικανοποίητους ἢ νὰ ἱκανοποιήσουν ἀνεπαρκῶς ἄλλας δημοσίας ἀνάγκας τῆς ἰδίας ἢ καὶ ἐνδεχομένως μεγαλύτερας σπουδαιότητος ἐν συγκρίσει πρὸς τὰς ἀνάγκας τὰς ὁποίας ἀνορθολογικῶς καλύπτουν αἱ ἀποκεντρωμένοι Δημόσιαι Ὑπηρεσίαι.

§ 3. Ἡ ἀρχὴ τῆς πληρότητος τοῦ Προϋπολογισμοῦ.

Κατὰ τὴν ἀρχὴν ταύτην, ἡ ὁποία καθιεροῦται παρ' ἡμῖν ὑπὸ τοῦ ἄρθρου 83, § 2 τοῦ Ν. Συντάγματος καθ' ὅσον ἀφορᾷ τὸν Κρατικὸν Προϋπολογισμόν, *ὁ Προϋπολογισμὸς τοῦ Κράτους ἢ ἄλλης Δημοσίας Οἰκονομίας δέον νὰ περιλαμβάνῃ ὅλα τὰ ἔσοδα καὶ ὅλας τὰς δαπάνας τῆς Δημοσίας ταύτης Οἰκονομίας, τὰ ὁποῖα καὶ αἱ ὁποῖαι προβλέπεται διὰ τὰ πραγματοποιηθῶν κατὰ τὸ ἔτος εἰς τὸ ὁποῖον ἀναφέρεται ὁ καταρτιζόμενος προϋπολογισμὸς.*

Σχετικῶς πρὸς τὸ περιεχόμενον τῆς ἀρχῆς τῆς πληρότητος θὰ πρέπει νὰ διευκρινισθῇ ὅτι ἡ ἀρχὴ αὕτη οὐρίζει ὅπως μὴ παραλείπωνται ἐκ τοῦ ὑποβαλλομένου πρὸς ἔγκρισιν Προϋπολογισμοῦ ἔσοδα ἢ δαπάναι διὰ τὰ ὁποῖα ἢ διὰ τὰς ὁποίας ὑφίσταται ἀντικειμενικῶς ἡ δυνατότης ὅπως προβλεφθῶν κατὰ τὸν χρόνον καταρτίσεως αὐτοῦ. Διότι εἶναι ἐνδεχόμενον νὰ προκύψουν κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἐκτελέσεως τοῦ Προϋπολογισμοῦ καὶ ἔσοδα τὰ ὁποῖα δὲν ἦτο δυνατόν νὰ προβλεφθῶν κατὰ τὴν κατάρτισιν καὶ ὑποβολὴν αὐτοῦ πρὸς ἔγκρισιν (π. χ. τὸ ἔκτακτον ἔσοδον ἐνὸς Νομικοῦ Προσώπου Δημ. Δικαίου ἐκ κερδῶν ἐκ λαχείου τὰ ὁποῖα τὸ Νομικὸν τοῦτο Πρόσωπον ἐπραγματοποίησεν ἐκ τῆς κληρώσεως κατεχομένων ὑπ' αὐτοῦ λαχειοφόρων ὁμολογιῶν). Ἰδίως εἶναι ἐνδεχόμενον, καὶ μάλιστα πιθανόν, νὰ διενεργηθῶν κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἐκτελέσεως τοῦ Προϋπολογισμοῦ δαπάναι, αἱ ὁποῖαι ὡς ἐκ τῆς φύσεως αὐτῶν δὲν ἦτο δυνατόν νὰ προβλεφθῶν κατὰ τὴν κατάρτισιν αὐτοῦ—ὡς εἶναι π. χ. ἡ δαπάνη διὰ τὴν περίθαλψιν τῶν θυμάτων μιᾶς φυσικῆς καταστροφῆς. Τοιαύτης φύσεως ἔσοδα ἢ δαπάναι κατ' ἀνάγκην δὲν περιλαμβάνονται, διότι δὲν εἶναι δυνατόν νὰ περιληφθῶν, εἰς τὸν Προϋπολογισμόν κατὰ τὴν κατάρτισιν αὐτοῦ. Ἡ ἀρχὴ τῆς πληρότητος δὲν ἀναφέρεται ὁμως εἰς τοιαύτας παραλείψεις, ἀλλ' εἰς παραλείψεις ἐσόδων ἢ ἐξόδων ἐκ τοῦ καταρτιζομένου προϋπολογισμοῦ, τὰ ὁποῖα ἦτο δυνατόν νὰ περιληφθῶν κατὰ τὴν κατάρτισιν αὐτοῦ καὶ ἐν τούτοις παρελείφθησαν, π. χ. πρὸς τὸν σκοπὸν ὅπως ἐμφανισθῇ ἰσοσκελὴς ὁ Προϋπολογισμὸς κατὰ τὴν ὑποβολὴν του εἰς τὸ Κοινοβούλιον.

Ὁ λόγος διὰ τὸν ὁποῖον πρέπει νὰ περιλαμβάνωνται εἰς τὸν καταρτιζόμενον Προϋπολογισμόν ὅλα τὰ δυνάμενα νὰ προβλεφθῶν ἔσοδα καὶ ἔσοδα τῆς περὶ ἧς πρόκειται Δημοσίας Οἰκονομίας, εἶναι ὅτι ἡ παράλει-

πισ ἐνὸς μέρους τῶν ἐσόδων ἢ δαπανῶν ἀφ' ἐνὸς μὲν παρεμποδίζει τὴν μεγιστοποίησιν τοῦ Κοινωνικοῦ Ὀφέλους ἐκ τῆς δαπάνης τῶν δημοσίων χρημάτων, ἀφ' ἐτέρου δὲ δύναται νὰ θέσῃ εἰς κίνδυνον τὴν ἰσορροπίαν τοῦ Προϋπολογισμοῦ, δηλαδὴ τὸ φυσιολογικὸν ἰσοζύγιον αὐτοῦ.

Πράγματι, ὅταν παραλείπωνται ἐκ τοῦ Κρατικοῦ Προϋπολογισμοῦ ὄρισμένα ἔσοδα ἢ καὶ ὄρισμένα δαπάναι κατὰ τὴν ὑποβολὴν αὐτοῦ πρὸς ἔγκρισιν εἰς τὸ Κοινοβούλιον, τοῦτο δὲν ἔχει ὑπ' ὄψιν τὰς συνολικὰς δημοσίας ἀνάγκας καὶ τοὺς συνολικῶς διαθέσιμους χρηματικούς πόρους. Τὸ γεγονός αὐτὸ ἔχει ὡς περαιτέρω συνέπειαν ὅτι διὰ τοῦ ψηφισομένου ὑπὸ τοῦ Κοινοβουλίου Προϋπολογισμοῦ δὲν γίνεται κατανομὴ τῶν χρηματικῶν πόρων τοῦ Κράτους μεταξὺ τῶν διαφόρων δημοσίων ἀναγκῶν κατὰ τὸν λόγον τῆς σπουδαιότητος ἐκάστης ἐξ αὐτῶν, διότι δὲν εἶναι γνωσταί, ὡς ἐκ τῆς παραλείψεως ὄρισμένων δαπανῶν, ὅλαι αἱ δημόσιαι ἀνάγκαι. Ἄλλ' ἢ διενέργεια τῶν δημοσίων δαπανῶν γίνεται κατὰ τρόπον διάφορον τοῦ καθοριζομένου ὑπὸ τῆς ἀρχῆς τῆς Μεγίστης Κοινωνικῆς Ὀφελείας, γεγονός τὸ ὅποιον ἔχει ὡς συνέπειαν ὅτι δὲν ἐπιτυγχάνεται τὸ μέγιστον κοινωνικὸν ὄφελος ἐκ τῶν συνολικῶς διενεργουμένων δημοσίων δαπανῶν.

Διὰ νὰ καταστῇ τοῦτο πληρέστερον ἀντιληπτόν, υποθέσωμεν ὅτι κατὰ τὴν ὑποβολὴν τοῦ Προϋπολογισμοῦ τοῦ Κράτους πρὸς ἔγκρισιν εἰς τὸ Κοινοβούλιον ἔχουν παραλειφθῆ ἔξ αὐτοῦ διὰ τὸν α ἢ β λόγον ὄρισμένα δαπάναι. Τὸ γεγονός τοῦτο δημιουργεῖ ὡς εἰκὸς (ἐπὶ δεδομένον ὕψους τῶν προϋπολογισθέντων κρατικῶν ἐσόδων) μεγαλυτέραν οἰκονομικὴν ἄνεσιν, παρ' ὅσον ἄλλως θὰ ὑφίστατο, καὶ καθιστᾷ δυνατὴν τὴν ὑπὸ τοῦ Κοινοβουλίου ψήφισιν μετὰ τῶν λοιπῶν εἰς τὸν Προϋπολογισμὸν ἀναγεγραμμένων «πιστώσεων» (1) καὶ πιστώσεων ἀναφερομένων εἰς δημοσίας ἀνάγκας δευτερευούσης σημασίας (ἐν συγκρίσει πρὸς τὰς παραλειφθείσας), αἱ ὁποῖαι δὲν θὰ ἔπρεπε διὰ τοῦτο νὰ ἰκανοποιηθοῦν καὶ δὲν θὰ ἰκανοποιοῦντο (ἢ δὲν θὰ ἰκανοποιοῦντο εἰς τὴν ἔκτασιν εἰς τὴν ὁποῖαν κατέστη δυνατόν ὅπως θὰ ἰκανοποιηθοῦν διὰ τῶν δι' αὐτὰς ἀναγραφεισῶν εἰς τὸν Προϋπολογισμὸν πιστώσεων) ἐὰν δὲν ὑφίστατο ἡ φαινομενικὴ οἰκονομικὴ ἄνεσις, ἢ ὀφειλομένων δαπανῶν. Ἡ ἐκ τῶν ὑστέρων, δηλαδὴ κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἐκτελέσεως τοῦ Προϋπολογισμοῦ, ἐμφάνισις τῶν παραλειφθεισῶν δαπανῶν εἶναι δυνατόν νὰ καταστήσουν δυσχερῆ ἢ ἀδύνατον τὴν ἐξέυρεσιν χρηματικῶν μέσων διὰ ταῦτα, λόγῳ τῆς ἐν τῷ μεταξὺ ἀναλώσεως ἐνὸς μέρους τῶν συν-

1. Ὁ ὅρος πιστώσεις σημαίνει τὴν δαπάνην ἢ ὁποῖα εἶναι ἀναγεγραμμένη εἰς τὸν Προϋπολογισμὸν δι' ὄρισμένον, συγκεκριμένον καὶ λεπτομερῶς καθοριζόμενον, σκοπόν.

ολικῶν χρηματικῶν πόρων τοῦ Κράτους διὰ τὴν διενέργειαν τῶν ἥσσοнос σπουδαιότητος δαπανῶν εἰς ἕκτασιν μεγαλυτέραν ἐκείνης εἰς τὴν ὁποίαν θὰ ἔπρεπε αὐταὶ νὰ γίνουσι. Ἡ εἶναι δυνατόν νὰ καταστῇ ἀναγκαία (συνεπεία ἐλλείψεως ἐκ τοῦ ἀνωτέρω λόγου ἐπαρκῶν χρηματικῶν πόρων) ἡ διενέργεια τῶν παραλειφθεισῶν δημοσίων δαπανῶν καὶ ἡ ἱκανοποιήσις τῶν δημοσίων ἀναγκῶν εἰς τὰς ὁποίας αὐταὶ ἀναφέρονται, εἰς ἕκτασιν μικροτέραν ἐκείνης εἰς τὴν ὁποίαν θὰ ἔπρεπε λόγῳ τῆς σπουδαιότητός των νὰ καλυφθοῦν αἱ ἀνάγκαι αὐταί. Οὕτως ἡ παράλειψις ὠρισμένων δαπανῶν κατὰ τὴν κατάρτισιν τοῦ Προϋπολογισμοῦ ἔχει ὡς συνέπειαν τὴν ἱκανοποίησιν δημοσίων ἀναγκῶν μικροτέρας σπουδαιότητος διὰ τὴν Κοινωνίαν εἰς ἕκτασιν μεγαλυτέραν τῆς ἐπιτρεπομένης καὶ ἀντιθέτως τὴν ἱκανοποίησιν δημοσίων ἀναγκῶν μεγαλυτέρας σπουδαιότητος εἰς ἕκτασιν μικροτέραν τῆς ἐπιβαλλομένης, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον ὡς εἶδομεν ἀντίκειται πρὸς τὴν Ἀρχὴν τῆς Μεγίστης Κοινωνικῆς Ὁφελείας.

Ἀκόμη δύναται νὰ ἔχη ὡς συνέπειαν ἡ παράλειψις κατὰ τὴν κατάρτισιν τοῦ Προϋπολογισμοῦ ὠρισμένων δημοσίων δαπανῶν καὶ ἡ ἐκ τῶν ὑστέρων ψήφισις πιστώσεων διὰ ταύτας τὴν δημιουργίαν ἀντιστοίχου ἐλλείμματος εἰς τὸν Προϋπολογισμόν καὶ τὴν σύναψιν δανείου πρὸς κάλυψιν αὐτοῦ, ἐκ τοῦ λόγου ὅτι δὲν εἶναι δυνατὴ ἡ αὔξησις τῶν φορολογικῶν ἐσόδων πρὸς ἐξέυρεσιν καλύμματος διὰ τὰς παραλειφθείσας δαπάνας, οὔτε καθίσταται πλέον δυνατὴ (τοῦλάχιστον εἰς τὴν ἀπαιτουμένην ἕκτασιν) ἡ συμπέσις πρὸς τὸν σκοπὸν αὐτὸν ἄλλων μικροτέρας σημασίας δημοσίων δαπανῶν. Ἦτοι ἡ παράλειψις δημοσίων δαπανῶν κατὰ τὴν κατάρτισιν τοῦ Προϋπολογισμοῦ ἔχει ὡς δευτέραν διαζευκτικὴν συνέπειαν τὴν ἐκ τῶν ὑστέρων ἀνατροπὴν τοῦ φυσιολογικοῦ Ἴσοζυγίου τοῦ Προϋπολογισμοῦ, ἢ ἐὰν ὁ Προϋπολογισμὸς ἦτο ἤδη κατὰ τὴν κατάρτισιν αὐτοῦ ἀνισοσκελὴς τὴν διεύρυνσιν τοῦ ἐλλείμματος αὐτοῦ.

§ 4. Ἡ ἀρχὴ τῆς εἰδικεύσεως τοῦ Προϋπολογισμοῦ.

α) Περιεχόμενον καὶ σκοπιμότης τῆς Ἀρχῆς τῆς Εἰδικεύσεως.

Κατὰ τὴν ἀρχὴν τῆς εἰδικεύσεως αἱ δαπάναι αἱ ὁποιαὶ ἀναγράφονται εἰς τὸν Προϋπολογισμόν (τοῦ Κράτους ἢ ἄλλων Νομικῶν Προσώπων Δημοσίου Δικαίου) θὰ πρέπει νὰ εἶναι ἐξειδικευμέναι διὰ τῆς εἰς «κεφάλαια» καὶ «ἄρθρα» ἢ κατ' ἄλλον τρόπον (π.χ. κατὰ κωδικούς ἀριθμούς) διαιρέσεως τῶν δαπανῶν ἐκάστου Ὑπουργείου ἢ ἄλλης ὀργανωτικῆς ἐνότητος καὶ τοῦ λεπτομεροῦς καθορισμοῦ τοῦ εἰδικωτέρου σκοποῦ διὰ τὸν ὁποῖον πρόκειται νὰ γίνῃ μία ἐκάστη δαπάνη ἐξ ἐκείνων διὰ τὰς ὁποίας ἔχει ἐγγραφῆ πίστωσις εἰς τὸν Προϋπολογισμόν. Μὲ ἄλλους λόγους δὲν ἀρκεῖ νὰ καθορίζεται κατὰ τρόπον γενικὸν ὁ σκοπὸς διὰ τὸν ὁποῖον προορίζεται τὸ συνολικὸν ποσὸν τὸ ὁποῖον καθορίζεται εἰς τὸν Προϋπολογισμόν διὰ τὴν λειτουργίαν ἐνὸς ὠρισμένου Κλάδου

της Διοικήσεως, δηλαδή ἑνὸς ὠρισμένου Ὑπουργείου, ὅπως εἶναι π.χ. τὸ Ὑπουργεῖον Ἐθνικῆς Παιδείας καὶ Θρησκευμάτων. Ἀλλὰ θὰ πρέπει αἱ συνολικαὶ δαπάναι τοῦ Ὑπουργείου τούτου νὰ εἶναι ταξινομημέναι κατὰ κατηγορίας, καὶ αἱ δαπάναι ἑκάστης κατηγορίας νὰ εἶναι ὑποδιηρημέναι εἰς ὑποκατηγορίας. Οὕτως ἐκ τῶν συνολικῶν δαπανῶν τοῦ προμνησθέντος Ὑπουργείου, αἱ δαπάναι π.χ. διὰ τὴν λειτουργίαν τῆς Κεντρικῆς Ὑπηρεσίας τοῦ Ὑπουργείου τούτου θὰ πρέπει νὰ εἶναι ὑποδιηρημέναι περαιτέρω εἰς τρόπον ὥστε νὰ ἐπιτυγχάνεται λεπτομερῆς διαχωρισμὸς τῶν δαπανῶν τούτων ἀναλόγως τῆς εἰδικωτέρας φύσεως ἑκάστης ἐξ αὐτῶν.

Ἡ αἰτιολογία τοῦ λεπτομεροῦς διαχωρισμοῦ, δηλ. τῆς ἐξειδικεύσεως τῶν εἰς τὸν Προϋπολογισμὸν ἀναγραφόμενων πιστώσεων, εἶναι ὅτι διὰ τῆς ἐξειδικεύσεως τίθενται ὄχι μόνον ποσοτικοὶ ἀλλὰ καὶ ποιοτικοὶ περιορισμοὶ εἰς τὴν Δημοσίαν Διοίκησιν κατὰ τὴν διενέργειαν ὑπὸ ταύτης δαπανῶν καὶ καθίσταται δυνατόν νὰ λειτουργήσῃ ἡ οἰκονομικὴ τροχοπέδη, τὴν ὁποίαν κατὰ τὰ λεχθέντα ἀποτελεῖ ὁ Προϋπολογισμὸς καὶ νὰ ἐξασφαλισθῇ συνεπῶς ἡ ἀναγκαία ὀρθολογικότης κατὰ τὴν δαπάνην τῶν δημοσίων χρημάτων. Ἐπιβάλλονται περιορισμοὶ διὰ τῆς ἐξειδικεύσεως τῶν πιστώσεων, διότι λόγφ τῆς ἐξειδικεύσεως τὰ δημοσία χρήματα τὰ ὁποῖα τίθενται διὰ τοῦ Προϋπολογισμοῦ εἰς τὴν διάθεσιν ἑνὸς ἑκάστου Κλάδου τῆς Διοικήσεως μόνον διὰ τοὺς εἰδικωτέρους σκοποὺς εἶναι δυνατόν νὰ δαπανηθῶν οἱ ὁποῖοι καθορίζονται λεπτομερῶς εἰς τὸν Προϋπολογισμὸν (ποιοτικὸς περιορισμὸς). Δι' ἕκαστον δὲ λεπτομερῶς ἀναγραφόμενον εἰς τὸν Προϋπολογισμὸν συγκεκριμένον σκοπὸν δὲν δύναται νὰ δαπανηθῇ ποσὸν μεγαλύτερον τοῦ εἰς τὸν Προϋπολογισμὸν διὰ τὸν σκοπὸν αὐτὸν ἀναγραφόμενου (ποσοτικὸς περιορισμὸς). Ὅταν δὲν γίνεται λεπτομερῆς καθορισμὸς τοῦ εἰδικωτέρου σκοποῦ διὰ τὸν ὁποῖον προορίζονται αἱ κατ' ἴδιαν πιστώσεις αἱ ἀναγραφόμεναι εἰς τὸν Προϋπολογισμὸν, ἀλλὰ καθορίζεται ἐν block ὠρισμένον χρηματικὸν ποσὸν διὰ τὴν θεραπείαν ὄλων ὁμοῦ τῶν ἀναγκῶν ἑνὸς ἑκάστου Κλάδου τῆς Διοικήσεως (π.χ. ἀναγράφεται εἰς τὸν Προϋπολογισμὸν μία γενικὴ πίστωσις 4 δισεκατομμυρίων δραχμῶν διὰ τὰς ἀνάγκας τοῦ Ὑπουργείου Ἐθνικῆς Παιδείας), δὲν καθίσταται δυνατόν εἰς τὸ Κοινοβούλιον νὰ ἐλέγξῃ ἕαν ὠρισμένος κλάδος τῆς Διοικήσεως—ὡς εἶναι εἰς τὸ ἀνωτέρω παράδειγμα τὸ Ὑπουργεῖον Ἐθνικῆς Παιδείας—λειτουργῇ ὀρθολογικῶς, ἢ ἕαν ἀντιθέτως τὰ ἔξοδα λειτουργίας τῆς α ἢ β ὑπηρεσίας τοῦ Διοικητικοῦ αὐτοῦ Κλάδου εἶναι ἀνώτερα τῶν κανονικῶν. Οὕτως δύναται νὰ ἐλέγξῃ τὸ Κοινοβούλιον ἕαν εἰς τὸν α ἢ β Κλάδον τῆς Διοικήσεως γίνωνται πολυτελεῖς ἢ περιτταὶ δαπάναι. Διότι εἶναι δυνατόν π.χ. νὰ παρειαφρῦσον εἰς τὸ σχέδιον τοῦ Προϋπολογισμοῦ, τὸ ὁποῖον ὅπως εἶδομεν καταρτίζεται εἰς τὰ κατ' ἴδιαν αὐτοῦ μέρη ὑπὸ τῶν προϊσταμένων τῶν διαφόρων τομέων καὶ ὑποτομέων τῆς Διοικήσεως, πολυτελεῖς δαπάναι καὶ νὰ διαφύγουν αὐταὶ τῆς προσοχῆς τοῦ Κοινοβουλίου καὶ τῆς Κοινῆς

Γνώμης λόγῳ ἐντάξεώς των εἰς μίαν ὁμάδα δαπανῶν μὲ γενικὸν χαρακτηρισμόν.

Διὰ τὴν ἐλεγχθῆ ἀποτελεσματικῶς ὁ βαθμὸς ὀρθολογικότητος κατὰ τὴν λειτουργίαν ἑνὸς ἐκάστου Διοικητικοῦ Κλάδου καὶ τὴν παρεμποδισθῆ ἢ διενέργεια πολυτελῶν ἢ περιττῶν δαπανῶν καὶ σπαταλῶν ὑπὸ τῶν διαφόρων ὑπηρεσιῶν αὐτοῦ καὶ ἢ κατὰ τρόπον ἀνορθολογικὸν κάλυψις τῶν διαφόρων ἀναγκῶν του, εἶναι ἀπαραίτητον τὸ γνωρίζουν ὁ Ὑπουργὸς τῶν Οἰκονομικῶν καὶ ἰδίως τὸ Κοινοβούλιον καὶ ἡ Κοινὴ Γνώμη, διὰ ποίους ἐπὶ μέρους εἰδικωτέρους σκοποὺς θὰ δαπανηθῆ τὸ συνολικὸν ποσὸν τὸ ὁποῖον ἀναγράφεται εἰς τὸν Προϋπολογισμόν δι' ἕνα ἕκαστον Κλάδον. Μόνον τότε δύναται τὸ Κοινοβούλιον καὶ ἡ Κοινὴ Γνώμη τὴν ἀναγκαῖότητα μιᾶς ἐκάστης δαπάνης τούτου ἢ ἐκείνου τοῦ Κλάδου τῆς Διοικήσεως καὶ εἶναι εἰς θέσιν τὴν κρίνουν, ἐὰν ἡ δημοσία ἀνάγκη εἰς τὴν ὁποίαν ἀναφέρεται μία ἐκάστη πίστωσις ἐκ τῶν ἀναγραφομένων εἰς τὸν Προϋπολογισμόν δι' ἕκαστον Κλάδον καλύπτεται κατὰ τρόπον ὀρθολογικὸν ἢ ὄχι. Καὶ ἀκόμη δύναται τὴν κρίνουν ἐὰν πρόκειται περὶ βασικῆς σημασίας ἀνάγκης ἢ ἀντιθέτως περὶ ἀνάγκης δευτερευούσης ἢ καὶ τριτευούσης σημασίας, ἢ ὁποία ἐνδεχομένως δὲν θὰ πρέπει τὴν ἱκανοποιηθῆ, διότι τοῦτο θὰ ἦτο ἀντίθετον πρὸς τὴν ἀρχὴν τῆς Μεγίστης Κοινωνικῆς Ὀφελείας.

β) Ἡ Ἀρχὴ τῆς Εἰδικότητος.

Ἀναγκαίαν συμπλήρωσιν τῆς ἀναλυθείσης προηγουμένως ἀρχῆς τῆς εἰδικεύσεως ἀποτελεῖ ἡ λεγομένη ἀρχὴ τῆς εἰδικότητος. Συγκεκριμένως ἡ ἀρχὴ αὕτη εἶναι ἀρχὴ ἢ ὁποία πρέπει τὴν τηρηθῆ οὐχὶ κατὰ τὴν κατάρτισιν τοῦ Προϋπολογισμοῦ ἀλλὰ κατὰ τὴν ἐκτέλεσιν αὐτοῦ, ἀποβλέπει δὲ εἰς τὴν διασφάλισιν τῆς ἐπιτυχίας τοῦ σκοποῦ, ὁ ὁποῖος κατὰ τ' ἀνωτέρω ἐπιδιώκεται διὰ τῆς τηρήσεως τῆς ἀρχῆς τῆς εἰδικεύσεως κατὰ τὴν κατάρτισιν τοῦ Προϋπολογισμοῦ.

Κατὰ τὴν ἀρχὴν τῆς εἰδικότητος *θὰ πρέπει τὸ διὰ τῆς ψηφίσεως τοῦ Προϋπολογισμοῦ ἐνεκρίθην χρηματικὸν ποσὸν δι' ἕνα ἕκαστον λεπτομερῶς καθοριζόμενον ἐν αὐτῷ σκοπὸν τὸ δαπανηθῆ μόνον διὰ τὸν εἰδικὸν σκοπὸν διὰ τὸν ὁποῖον ἐνεκρίθη καὶ μόνον κατὰ τὴν οἰκονομικὴν χρῆσιν διὰ τὴν ὁποίαν ἐνεκρίθη.* Μὲ ἄλλους λόγους, ἡ ἀρχὴ τῆς εἰδικότητος ἀπαγορεύει τὴν διάθεσιν ἑνὸς μέρους ἢ τοῦ συνόλου ἑνὸς ποσοῦ τὸ ὁποῖον ἐνεκρίθη διὰ τὴν ἐξυπηρέτησιν τοῦ αἰετικωτέρου σκοποῦ δι' ἕνα ἄλλον σκοπὸν, διάφορον τοῦ σκοποῦ διὰ τὸν ὁποῖον τὸ ποσὸν τοῦτο ἐνεκρίθη. Καὶ γενικώτερον ἀπαγορεύει τὴν μεταφορὰν (δλικὴν ἢ μερικὴν) ἑνὸς ποσοῦ ἀπὸ τοῦ ἑνὸς κεφαλαίου ἢ ἀπὸ τοῦ ἑνὸς ἀρθροῦ εἰς ἕτερον — ἢ ἀπὸ ἑνὸς κωδικοῦ ἀριθμοῦ εἰς ἄλλον κωδικὸν ἀριθμόν. Ἐπίσης ἀπαγορεύει ἢ ἐν λόγῳ ἀρχὴ τὴν χρονικὴν μεταφορὰν ἑνὸς

ώρισμένου ποσοῦ, δηλαδή τὴν μεταφορὰν αὐτοῦ ἀπὸ τῆς οἰκονομικῆς χρήσεως διὰ τὴν ὁποίαν τοῦτο ἐνεκρίθη εἰς τὴν ἐπομένην οἰκονομικὴν χρῆσιν, ἔστω καὶ ἐν ἡ μεταφορὰ γίνεται εἰς τὸ ἀντίστοιχον κεφάλαιον καὶ ἄρθρον ἢ εἰς τὸν ἀντίστοιχον κωδικὸν ἀριθμὸν τῆς ἐπομένης χρήσεως, (δηλ. διὰ τὴν ἐξυληρέτησιν τοῦ ἰδίου εἰδικωτέρου σκοποῦ διὰ τὸν ὁποῖον ἐνεκρίθη τὸ ποσὸν τοῦτο, τὴν ἐξυληρέτησιν ὁμως τοῦ σκοποῦ κατὰ τὴν ἐπομένην οἰκονομικὴν χρῆσιν καὶ οὐχὶ κατὰ τὴν χρῆσιν διὰ τὴν ὁποίαν τοῦτο ἐνεκρίθη).

Ἡ σκοπιμότης τῆς διττῆς ταύτης ἀπαγορεύσεως εἶναι προφανής: Ἐὰν οἱ διευθύνοντες ἕκαστον Διοικητικὸν Κλάδον εἶχον τὴν δυνατότητα μεταφορᾶς μιᾶς πιστώσεως ἀπὸ κεφαλαίου εἰς κεφάλαιον ἢ ἀπὸ ἄρθρου εἰς ἄρθρον ἢ ἀπὸ ἐνὸς κωδικοῦ ἀριθμοῦ εἰς ἕτερον κωδικὸν ἀριθμὸν, θὰ καθώριζον οὗτοι (εἰς τὸν εἰδικὸν προϋπολογισμὸν ὃ ὁποῖος ὡς εἶδομεν ὑποβάλλεται εἰς τὸν Ἐπιτελεστικὸν τῶν Οἰκονομικῶν ὑπὸ τοῦ προϊσταμένου ἑκάστου Κλάδου καὶ ἀναφέρεται εἰς τὰς ἀνάγκας τοῦ Κλάδου αὐτοῦ) εἰς χαμηλὸν ἐπίπεδον πιστώσεως διὰ τὰς ὁποίας θὰ ἐγνώριζον ὅτι δὲν θὰ ἠδύναντο νὰ ἐπιτύχουν τὴν ἔγκρισιν μεγάλων ποσῶν, λόγῳ τῆς ὑποδεεστέρας σημασίας τῶν διὰ τῆς χρησιμοποίησεως τῶν πιστώσεων τούτων ἐξυληρευμένων εἰδικωτέρων δημοσίων ἀναγκῶν, καὶ ἀντιθέτως θὰ ἐζήτουν ἀντιστοίχως μεγαλύτερα ποσὰ διὰ δαπάνας διὰ τὰς ὁποίας θὰ ἠδύναντο εὐχερῶς νὰ ἐπιτύχουν τὴν προκαταρκτικὴν ἔγκρισιν τοῦ Ἐπιτελεστικοῦ τῶν Οἰκονομικῶν καὶ τὴν τελικὴν ἔγκρισιν τοῦ Κοινοβουλίου. Θὰ ἔπραττον δὲ τοῦτο μὲ τὴν πρόθεσιν νὰ κάμνουν ἐκ τῶν ὑστέρων μεταφορὰν, καὶ συγκεκριμένως νὰ μεταφέρουν ἓν μέρος τοῦ συνολικοῦ ποσοῦ, τὸ ὁποῖον θὰ ἐνεκρίνετο διὰ τὰς δαπάνας τῆς δευτέρας ὡς ἄνω κατηγορίας, πρὸς διενέργειαν δαπανῶν τῆς πρώτης κατηγορίας εἰς ἕκτασιν μεγαλυτέραν τῆς ὑπὸ τοῦ Κοινοβουλίου ἐγκριθείσης. Ὡς εἶναι ὁμως εὐνόητον, εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν οὐδόλως ἢ ἐλάχιστα θὰ ἐπετυγχάνετο ὁ σκοπὸς ὃ ὁποῖος κατὰ τ' ἀνωτέρω ἐπιδιώκεται διὰ τῆς ἐξειδικεύσεως τῶν πιστώσεων, δηλαδή διὰ τοῦ διαχωρισμοῦ εἰς κεφάλαια καὶ ἄρθρα ἢ εἰς κωδικοὺς ἀριθμοὺς τῶν δαπανῶν ἑκάστου Κλάδου τῆς Διοικήσεως.

Ἀνάλογος, πρὸς τὴν ἀνωτέρω σκοπιμότητα, εἶναι καὶ ἡ σκοπιμότης τῆς μὴ χρονικῆς μεταφορᾶς ἐνὸς ποσοῦ τὸ ὁποῖον ἐνεκρίθη διὰ τὴν ἐκπλήρωσιν ὁρισμένου σκοποῦ: Ὅταν εἰς τὸν προϋπολογισμὸν δεδομένου οἰκονομικοῦ ἔτους ἀνεγράφη καὶ ἐνεκρίθη ὑπὸ τοῦ Κοινοβουλίου πίστωσης οἰκονομικοῦ ἔτους ἀνάγκης, ἐγένετο τοῦτο διότι ἐλήθησαν ὑπ' ὄψιν αἱ συνολικαὶ ἀνάγκαι τῶν διαφόρων κλάδων τῆς Διοικήσεως κατὰ τὸ ἔτος αὐτὸ καὶ τὰ διὰ τὴν ἱκανοποίησιν τῶν ἀναγκῶν τούτων, ἦτοι διὰ τὴν κάλυψιν τῶν σχετικῶν πρὸς ταύτας δαπανῶν, συνολικὰ ἔσοδα τὰ ὁποῖα προεβλέφθη ὅτι θὰ πραγματοποιηθῶν κατὰ τὸ ἐν λόγῳ ἔτος. Κατὰ τὸ ἐπόμενον ὁμως ἔτος ἡ κατάστασις εἶναι ἐνδεχόμενον νὰ μεταβληθῇ τόσον ἀπὸ τῆς ἀπόψεως τοῦ μεγέθους καὶ τῆς σπουδαιότητος μιᾶς ἑκάστης τῶν πρὸς κάλυψιν δημοσίων ἀναγκῶν, ὅσον καὶ

ἀπὸ ἀπόψεως τῶν διαθεσίμων μέσων καλύψεως αὐτῶν, δηλαδή ἀπὸ ἀπόψεως τῶν συνολικῶς διαθεσίμων χρηματικῶν πόρων τοῦ Κράτους. Καί εἶναι ἐνδεχόμενον νὰ μεταβληθῇ κατὰ τρόπον καὶ βαθμὸν μὴ ἐπιτρέποντα τὴν κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο ἱκανοποίησιν μιᾶς ἀνάγκης πρὸς ἐξυπηρέτησιν τῆς ὁποίας εἶχεν ἀναγραφῇ ὠρισμένη πίστωσης εἰς τὸν προϋπολογισμὸν τοῦ προηγουμένου ἔτους ἢ μὴ ἐπιτρέποντα τὴν ἱκανοποίησιν τῆς ἀνάγκης ταύτης διὰ τῆς δαπάνης ὀλοκλήρου τοῦ ποσοῦ τὸ ὁποῖον εἶχεν διατεθῆ διὰ τὴν ἐν λόγῳ ἀνάγκην εἰς τὸν Προϋπολογισμὸν τοῦ προηγουμένου ἔτους.

Θὰ πρέπει ὁμως νὰ σημειωθῇ, ὅτι ἡ ἀρχὴ τῆς εἰδικότητος, ἰδίᾳ ὅταν ἐφαρμόζεται αὕτη μὲ ἀκαμψίαν, εἶναι δυνατὸν ἀντὶ νὰ συμβάλῃ εἰς τὴν ἐπίτευξιν τοῦ σκοποῦ ὁ ὁποῖος κατὰ τὰ ἀνωτέρω ἐπιδιώκεται διὰ τῆς ἐφαρμογῆς τῆς ἀρχῆς τῆς εἰδικεύσεως, ἀντιθέτως νὰ παραβλάψῃ τὸν σκοπὸν αὐτόν, δηλαδή ν' ἀποβῇ εἰς βάρος τῆς ὀρθολογικότητος ἢ ὁποία πρέπει νὰ τηρῆται κατὰ τὴν διενέργειαν δημοσίων δαπανῶν. Τοῦτο δύναται νὰ συμβῇ διὰ τὸν λόγον ὅτι πολλοὶ ἐκ τῶν λεγομένων «πραγματικῶν» δαπανῶν τοῦ Κράτους, ἦτοι τῶν δαπανῶν δι' ἀγορὰν τελικῶν προϊόντων ἢ τῶν δαπανῶν διὰ κατασκευὰς δὲν εἶναι δυνατὸν ὡς ἐκ τῆς φύσεως αὐτῶν νὰ ὑπολογισθοῦν ἐπακριβῶς. Εἶναι λοιπὸν δυνατὸν κατὰ τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ Προϋπολογισμοῦ νὰ διαπιστωθῇ ὅτι τὸ ποσὸν τὸ ὁποῖον ἐνεγράφη ὡς πίστωσης διὰ τὴν κάλυψιν ὠρισμένης ἀνάγκης, δηλαδή διὰ τὴν ἐξυπηρέτησιν ὠρισμένου εἰδικωτέρου σκοποῦ, εἶναι μεγαλύτερον τοῦ ποσοῦ τὸ ὁποῖον εἶναι ἀναγκαῖον διὰ τὴν ἐκπλήρωσιν τοῦ σκοποῦ διὰ τὸν ὁποῖον ἐνεκρίθη ἡ πίστωσης αὕτη. Τὸ γεγονὸς δὲ αὐτὸ εἶναι δυνατὸν νὰ ὀδηγήσῃ εἰς κατασπατάλησιν ὑπὸ τοῦ ἀντιστοίχου Κλάδου τῆς Διοικήσεως τοῦ πλεονάζοντος ποσοῦ, ὡς ἐκ τῆς ἀδυναμίας μεταφορᾶς αὐτοῦ εἰς ἄλλο κεφάλαιον ἢ ἄρθρον τοῦ Προϋπολογισμοῦ ἢ μεταφορᾶς εἰς τὴν ἐπομένην οἰκονομικὴν χοῆσιν. Διότι ἡ ἀδυνατότης μεταφορᾶς σημαίνει, κατὰ τὴν ἀντίληψιν τοῦ διευθύνοντος τὴν περὶ ἧς πρόκειται Δημοσίαν Ὑπηρεσίαν, τὴν μερικὴν καὶ ὀριστικὴν «ἀπώλειαν» τῆς εἰς αὐτὴν χορηγηθείσης πιστώσεως. Πρὸς ἀποσόβησιν τούτου, ὡς καὶ πρὸς ἀποσόβησιν τοῦ κινδύνου τὸν ὁποῖον διατρέχει ἡ ἐν λόγῳ Δημοσία Ὑπηρεσία νὰ ἴδῃ περικοπτομένην κατὰ τὸ ἐπόμενον ἔτος τὴν περὶ ἧς πρόκειται πίστωσησιν κατὰ τὸ ποσὸν κατὰ τὸ ὁποῖον δὲν ἐχρησιμοποιήθη αὕτη κατὰ τὸ τρέχον ἔτος, σπαταλᾷ τὸ ποσὸν κατὰ τὸ ὁποῖον πλεονάζει ἡ χορηγηθεῖσα πίστωσης.

Πρὸς ἄρσιν τοῦ ἀνωτέρω μειονεκτήματος τῆς ἀρχῆς τῆς εἰδικότητος ἐπιτρέπεται εἰς ὠρισμένας χώρας, προκειμένου κατ' ἐξάρεσιν περὶ δαπανῶν αἱ ὁποῖαι εἶναι ἰδιαιτέρως δυσχερὲς νὰ ὑπολογισθοῦν μὲ μεγάλην προσέγγισιν πρὸς τὴν πραγματικότητά, ὅπως αἱ εἰς αὐτὰς ἀναφερόμεναι πιστώσεις μεταφέρονται εἰς ἄλλα κεφάλαια ἢ ἄρθρα τοῦ Προϋπολογισμοῦ ἢ εἰς τὴν ἐπομένην χοῆσιν καθ' ὃ ποσὸν δὲν διετέθησαν αὐταὶ κατὰ τὴν τρέχουσαν χοῆσιν. Ἡ ἐνίοτε παρέχονται, προκειμένου περὶ τοιούτων δαπανῶν, αἱ

λεγόμενα ἐκτιμητικαὶ πιστώσεις, δηλαδή ἀναγράφεται εἰς τὸν Προϋπολογισμὸν κατ' ἐκτίμησιν ὠρισμένον ποσὸν πρὸς κάλυψιν τῆς ἀντιστοίχου δαπάνης. Τὸ ποσὸν δὲ τοῦτο δύναται εὐχερῶς νὰ μεταβάλλεται ἀναλόγως τῶν παρουσιαζομένων εἰς τὴν πρᾶξιν καὶ κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἐκτελέσεως τοῦ προϋπολογισμοῦ ἀναγκῶν.

Ἄλλα καὶ ὅπου δὲν ἰσχύει τοῦτο, ἀντιμετωπίζονται αἱ περιπτώσεις εἰς τὰς ὁποίας αἱ ψηφισθεῖσαι διὰ τὰς ἀνάγκας τοῦ α ἢ β Κλάδου τῆς Διοικήσεως πιστώσεις ἤθελον ἀποδειχθῆ ἔκ τῶν πραγμάτων ἀνεπαρκεῖς πρὸς κάλυψιν τῆς δημοσίας ἀνάγκης διὰ τὴν ὁποίαν αἱ πιστώσεις αὗται ἐνεκρίθησαν ὑπὸ τοῦ Κοινοβουλίου, ἀντιμετωπίζονται δὲ ὡς εἶδομεν εἰς τὸ προηγουμένον κεφάλαιον διὰ τῆς ἐκ τῶν ὑστέρων καὶ δι' ἀποφάσεων τοῦ Ὑπουργοῦ τῶν Οἰκονομικῶν (κατὰ τὸ παρ' ἡμῖν ἰσχύον Δίκαιον) χορηγήσεως προσθέτων πιστώσεων.

§ 5. Ἡ ἀρχὴ τῆς ἀκριβείας τοῦ Προϋπολογισμοῦ,

Κατὰ τὴν ἀρχὴν τῆς ἀκριβείας, τὰ ἔσοδα καὶ τὰ ἔξοδα τοῦ Κράτους (ἢ ἄλλης Δημοσίας Οἰκονομίας) πρέπει νὰ προϋπολογίζονται διὰ τῆς λήψεως ὑπ' ὄψιν τῶν πραγματικῶν οἰκονομικῶν δεδομένων τῆς περὶ ἧς πρόκειται χώρας κατὰ τρόπον ὥστε νὰ προκύπτουν ὅσον τὸ δυνατόν μικρότερα διαφορὰ μεταξὺ τῶν προϋπολογιζομένων καὶ πραγματοποιουμένων ἐσόδων ἢ ἐξόδων. Βεβαίως ἀπόλυτος ἀκρίβεια τοῦ Προϋπολογισμοῦ δὲν εἶναι ἐκ τῶν πραγμάτων δυνατὴ, ἐκτὸς ἄλλων, διότι δὲν εἶναι δυνατόν νὰ προβλεφθοῦν κατὰ τὴν κατάρτισιν αὐτοῦ π.χ. μεταβολαὶ αἱ ὁποῖαι θὰ ἐπέλθουν κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἐκτελέσεως αὐτοῦ εἰς τὴν Νομοθεσίαν καὶ αἱ ἐκ τῶν μεταβολῶν αὐτῶν καθιστάμεναι ἀναγκαῖαι μεταβολαὶ εἰς τὸ ὕψος τῶν δαπανῶν τῶν διαφόρων Κλάδων τῆς Διοικήσεως. Ἐνίοτε μάλιστα δὲν εἶναι δυνατὴ ἡ ἀποφυγὴ ἀκόμη καὶ μεγάλων διαφορῶν μεταξὺ προϋπολογιζομένων καὶ πραγματοποιουμένων ἐσόδων ἢ δαπανῶν. Π.χ. μία ἐπιγενομένη κάμψις τῆς οἰκονομικῆς δραστηριότητος ἔχει ὡς συνέπειαν νὰ ὑπολειφθῶν σημαντικῶς τὰ πραγματοποιηθέντα ἔσοδα τῶν προϋπολογισθέντων. Καὶ ἀντιθέτως πλουσία ἐσοδεῖα, ἡ ὁποία δὲν ἦτο δυνατόν νὰ προβλεφθῆ κατὰ τὴν κατάρτισιν τοῦ Προϋπολογισμοῦ, ἔχει ὡς συνέπειαν εἰς μίαν γεωργικὴν χώραν ὅτι τὰ πραγματοποιηθέντα ἔσοδα ὑπερβαῖαν οὐσιωδῶς τὰ προϋπολογισθέντα. Ἡ ἀρχὴ τῆς ἀκριβείας δὲν ἀναφέρεται ὅμως εἰς παρεκκλίσεις τῶν πραγματοποιουμένων ἐσόδων ἢ ἐξόδων ἐκ τῶν προϋπολογισθέντων ὀφειλομένας εἰς τοιαῦτα αἷτια. Ἄλλ' ἐπιτάσσει ὅπως μὴ γίνεται οὔτε ὑποεκτίμησις οὔτε ὑπερεκτίμησις τῶν δημοσίων ἐσόδων⁽¹⁾ καὶ ἰδίως τῶν φορολογικῶν ἐσόδων καὶ τῶν δημο-

1. Π.χ. δὲν πρέπει κατὰ τὴν κατάρτισιν τοῦ Σχεδίου τοῦ Προϋπολογισμοῦ νὰ ἀναγράφονται εἰς αὐτὸν πιστωτικὰ ἔσοδα μεγαλύτερα ἐκείνων τὰ ὁποῖα εἶναι δυ-

σίων δαπανῶν κατὰ τὴν κατάρτισιν τοῦ Προϋπολογισμοῦ, ὀφειλομένη εἰς τὴν μὴ θεμελιώσιν αὐτοῦ ἐπὶ πραγματικῶν οἰκονομικῶν δεδομένων τὰ ὁποῖα εἶναι γνωστὰ κατὰ τὸν χρόνον τῆς καταρτίσεώς του, λόγῳ ἀνεπαρκοῦς μελέτης τῶν δεδομένων τούτων ἢ λόγῳ κακῆς προθέσεως, πρὸς τὸν σκοπὸν δηλ. ὅπως ὁ προϋπολογισμὸς ἐμφανισθῆ ἰσοσκελῆς κατὰ τὴν κατάρτισιν καὶ ὑποβολὴν αὐτοῦ εἰς τὸ Κοινοβούλιον, ἐνῶ ὁ καταρτίσας αὐτὸν Ὑπουργὸς τῶν Οἰκονομικῶν ἔχει συνείδησιν τῆς εἰκονικότητος τοῦ ἰσοζυγίου τὸ ὁποῖον ἐμφανίζει ὁ προϋπολογισμὸς λόγῳ τῆς γενομένης ὑπερεκτιμήσεως τῶν φορολογικῶν ἐσόδων ἢ (καὶ) ὑποεκτιμήσεως τῶν δημοσίων δαπανῶν.

Ὁ λόγος, ὁ ὁποῖος καθιστᾷ ἀναγκαίαν τὴν τήρησιν τῆς ἀρχῆς τῆς ἀκριβείας κατὰ τὴν κατάρτισιν τοῦ Προϋπολογισμοῦ εἶναι ὅτι παρέκκλισις ἐκ τῆς ἀρχῆς ταύτης, καὶ μάλιστα παρέκκλισις εἰς μέγαν βαθμὸν, παρεμποδίζει τὴν μεγιστοποίησιν τοῦ Κοινωνικοῦ Ὀφέλους ἐκ τῆς διενεργείας τῶν δημοσίων δαπανῶν, καὶ ἀκόμη εἶναι δυνατόν νὰ συντελέσῃ εἰς τὴν δημιουργίαν ἐκ τῶν ὑστέρων ἀνισοζυγίου.

Οὕτως, εἰς περίπτωσιν κατὰ τὴν ὁποίαν γίνῃ ὑπερεκτίμησις τῶν φορολογικῶν ἐσόδων, θὰ προκύψῃ ἔλλειμμα κατὰ τὸ στάδιον τῆς ἐκτελέσεως τοῦ Προϋπολογισμοῦ, ἐνῶ οὗτος ἦτο φυσιολογικῶς ἰσοσκελῆς κατὰ τὴν κατάρτισίν του. Τὸ ἔλλειμμα ὅμως τοῦτο θὰ ἦτο δυνατόν ν' ἀποφευχθῆ, ἐὰν ἐγένετο ὀρθὴ πρόβλεψις τῶν δημοσίων ἐσόδων, διὰ συμπίεσεως τῶν μικροτέρας σπουδαιότητος δαπανῶν, εἰς τρόπον ὥστε τὸ συνολικὸν μέγεθος αὐτῶν νὰ προσαρμοσθῆ πρὸς τὸ συνολικὸν ποσὸν τῶν δημοσίων ἐσόδων. Ἐκ τῶν ὑστέρων ἢ προσαρμογῆ αὕτη δὲν εἶναι δυνατὴ, διότι ἔχουν ἤδη ἀναλωθῆ χρηματικοὶ πόροι πρὸς διενέργειαν ἡσσονος σημασίας δημοσίων δαπανῶν εἰς ἔκτασιν μεγαλυτέραν ἐκείνης εἰς τὴν ὁποία ἔπρεπε νὰ γίνουν αὗται, ἐὰν εἶχον ὀρθῶς προϋπολογισθῆ οἱ συνολικῶς διαθέσιμοι χρηματικοὶ πόροι τῆς ἡς πρόκειται Δημοσίου Οἰκονομίας.

Εἰς τὴν ἀντίστροφον περίπτωσιν τῆς ὑποεκτιμήσεως τῶν φορολογικῶν ἐσόδων, τὰ πραγματοποιηθησόμενα ἔσοδα θὰ εἶναι ἀνώτερα τῶν προϋπολογισθέντων, θὰ προκύψουν δηλαδὴ «ὑπερέσοδα», ἐνδεχομένως δὲ θὰ διατηρηθῆ μέχρι τέλους τῆς οἰκονομικῆς χρήσεως τὸ περίσσευμα τὸ ὁποῖον θὰ ἐμφανισθῆ εἰς τὸν Προϋπολογισμὸν. Ἡ καὶ ἂν δὲν διατηρηθῆ μέχρι τέλους τὸ περίσσευμα διὰ τὸν λόγον ὅτι τὰ ὑπερέσοδα θὰ διατεθοῦν διὰ τὴν διενέργειαν προσθέτων δημοσίων δαπανῶν, ὑπάρχει κίνδυνος αἰ πρὸς ἀπορρόφησιν τοῦ προκύψαντος περισσεύματος διενεργηθησόμεναι δημόσιαι δαπάναι νὰ εἶναι δαπάναι περιορισμένης σπουδαιότητος διὰ τὸ Κοινωνικὸν Σύνολον. Τὸ περίσσευμα ὅμως εἰς τὸ ὁποῖον ἠντλήθησαν τὰ μέσα διὰ τὴν κάλυψιν τῶν δαπανῶν αὐτῶν ἐπραγματοποιήθη λόγῳ ἐπιβο-

νατὸν ὑπὸ τὰς ὑφισταμένας εἰς τὴν πιστωτικὴν ἀγορὰν συνθήκας νὰ πραγματοποιηθοῦν διὰ τῆς ἐκδόσεως δανείων.

λῆς εἰς τὸν πληθυσμὸν φορολογικοῦ βάρους μεγαλυτέρου ἐκείνου τὸ ὅποιον θὰ ἐπεβάλλετο εἰς αὐτόν, ἐὰν τὸ συνολικὸν ποσὸν τῶν φόρων ἦτο ἴσον ἀντι νὰ εἶναι μεγαλύτερον τοῦ συνολικοῦ ποσοῦ τῶν προϋπολογισθεισῶν δαπανῶν. Αὐτὸ δὲ τὸ ἐπὶ πλεόν φορολογικὸν βᾶρος, διὰ τοῦ ὁποίου ἐκαλύφθησαν ἐκ τῶν ὑστέρων πρόσθετοι μικροτέρας σπουδαιότητος δαπάναι, εἶναι πιθανὸν νὰ εἶχεν ὡς συνέπειαν τὴν συμπέσειν βασικῶν ἀναγκῶν ἐνὸς μέρους τῶν φορολογουμένων, κατὰ παράβασιν τῆς ἀρχῆς τῆς Μεγίστης Κοινωνικῆς Ὁφελείας.

Εἰς περίπτωσιν ὑπερεκτιμήσεως τῶν δημοσίων δαπανῶν προκύπτει ἐντεῦθεν μεγάλη οἰκονομικὴ ἐλευθερία κινήσεων εἰς τοὺς ἀντιστοιχοὺς Κλάδους τῆς Διοικήσεως. Αἱ Δημόσιαι Ὑπηρεσίαι, αἱ ὁποῖαι ἔχουν ἐγκεκριμένης ὑπὸ τοῦ Κοινοβουλίου πιστώσεις μεγαλυτέρας ἐκείνων αἱ ὁποῖαι ἀντιστοιχοῦν εἰς τὰς πραγματικὰς αὐτῶν ἀνάγκας, καταβάλλουν προσπάθειαν—διὰ τοὺς λόγους οἱ ὁποῖοι ἐξετέθησαν κατὰ τὴν ἀνάλυσιν τῆς ἀρχῆς τῆς εἰδικεύσεως—ὅπως ἐξαντλήσουν ὅπωςδήποτε τὰς δι' αὐτὰς ἐγκριθείσας πιστώσεις, προβαίνουσαι ἀκόμη καὶ εἰς σπατάλας, δηλαδὴ εἰς διασπάθεισιν τοῦ δημοσίου χρήματος.

Θὰ πρέπει τέλος νὰ σημειωθῆ, ὅτι εἰς περίπτωσιν προβάσεως τῆς ἀρχῆς τῆς ἀκριβείας, τὸ Κοινοβούλιον δὲν δύναται νὰ ἔχη ὑπ' ὄψιν, κατὰ τὴν ἐξέτασιν καὶ ψήφισιν τοῦ Προϋπολογισμοῦ, τὸ πραγματικὸν μέγεθος τῶν συνολικῶς διαθέσιμων χρηματικῶν πόρων τοῦ Κράτους καὶ τὸ πραγματικὸν μέγεθος τῶν διαφόρων δημοσίων δαπανῶν, ὥστε νὰ κατανεύμῃ τοὺς διαθέσιμους πόρους μεταξὺ τῶν διαφόρων τομέων τῆς κρατικῆς δραστηριότητος κατὰ τὸν λόγον τοῦ βαθμοῦ σπουδαιότητος ἐκάστης δημοσίας ἀνάγκης, ὡς ἐπιτάσσει τοῦτο ἡ Ἀρχὴ τῆς Μεγίστης Κοινωνικῆς Ὁφελείας.

§ 6. Ἡ ἀρχὴ τῆς σαφηνείας τοῦ Προϋπολογισμοῦ.

Κατὰ τὴν ἀρχὴν ταύτην θὰ πρέπει πρῶτον νὰ ὑπάρχη σαφηνεία εἰς τὰς ἐγγραφὰς εἰς τὸν Προϋπολογισμὸν τῶν δημοσίων ἐσόδων καὶ δημοσίων δαπανῶν. Μὲ ἄλλας λέξεις, θὰ πρέπει νὰ καθορίζεται ὄχι μόνον λεπτομερῶς ἀλλὰ καὶ σαφῶς ὁ εἰδικώτερος σκοπὸς διὰ τὸν ὅποιον πρόκειται νὰ διατεθῆ ἐκάστη πίστωσις ἐκ τῶν ἀναγραφομένων εἰς τὸν Προϋπολογισμὸν καὶ ἡ φύσις ἐνὸς ἐκάστου ἐκ τῶν εἰς αὐτὸν ἀναγραφομένων δημοσίων ἐσόδων. Δεύτερον θὰ πρέπει ν' ἀποχωρίζονται ἀπ' ἀλλήλων κατὰ τὴν ἐγγραφὴν των εἰς τὸν Προϋπολογισμὸν διαφορῶν φύσεως δημοσία ἐσοδα καὶ διαφορῶν φύσεως δημοσία δαπάναι, (δαπάναι δηλ. ἀποβλέπουσαι εἰς τὴν ἐξυπηρέτησιν διαφορῶν εἰδικωτέρων σκοπῶν). *Νὰ συγκεντρώνωνται δὲ κατὰ τὸ δυνατόν εἰς τὸ αὐτὸ ἀκεφάλαιον» τοῦ Προϋπολογισμοῦ ὁμοειδῆ ἐσοδα καὶ ὁμοειδεῖς δαπάναι*

ἦτοι δαπάναι ἀποβλέπουσαι εἰς τὴν ἐξυπηρέτησιν τοῦ ἰδίου εἰδικωτέρου σκοποῦ.

Ἡ ὑπὸ τὰς ἀνωτέρω ἐννοίας σαφήνεια κατὰ τὴν κατάρτισιν τοῦ Προϋπολογισμοῦ εἶναι ἀναγκαία διὰ τὸν λόγον ὅτι μόνον ὅταν ὑπάρχη ἡ σαφήνεια αὕτη καθίσταται δυνατόν νὰ ἐπιτευχθῇ ὁ σκοπὸς ὁ ὁποῖος κατὰ τὰ λεχθέντα ἐπιδιώκεται διὰ τῆς τηρήσεως τῆς ἀρχῆς τῆς ἐνότητος καὶ ἰδίως τῆς ἀρχῆς τῆς εἰδικεύσεως τοῦ Προϋπολογισμοῦ. Διότι μόνον εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν ὁ Ὑπουργὸς τῶν Οἰκονομικῶν (ὁ ὁποῖος ὡς ἐλέχθη, ἐγκρίνει τὰ σχέδια τῶν εἰδικῶν προϋπολογισμῶν τὰ ἀναφερόμενα εἰς τοὺς καθ' ἕκαστον Κλάδους τῆς Διοικήσεως) καὶ τὸ Κοινοβούλιον καὶ ἡ Κοινὴ Γνώμη, οἱ ὁποῖοι ἐλέγχουν τὸν ὑπὸ τοῦ Ὑπουργοῦ τῶν Οἰκονομικῶν ὑποβαλλόμενον καὶ εἰς ὄλους τοὺς τομεῖς τῆς Διοικήσεως ἀναφερόμενον Προϋπολογισμόν, ἔχουν τὴν δυνατότητα νὰ σχηματίσουν σαφῆ ἀντίληψιν περὶ τῆς φύσεως τῶν περιεχομένων εἰς τὸν Προϋπολογισμόν ἐπὶ μέρους δημοσίων ἐσόδων καὶ περὶ τοῦ πραγματικοῦ συνολικοῦ ὕψους τῶν δαπανῶν αἱ ὁποῖαι ἀναγράφονται εἰς τὸν προϋπολογισμόν πρὸς ἐξυπηρέτησιν ἑνὸς ἐκάστου εἰδικωτέρου σκοποῦ.

Ὅταν, ἀντιθέτως, δὲν τηρῆται ἡ ἀναγκαία αὕτη σαφήνεια εἰς τὰς ἐγγραφὰς τοῦ Προϋπολογισμοῦ, εἶναι δυνατόν ὠρισμένος Κλάδος τῆς Διοικήσεως νὰ ἐπιτύχη τὴν ἔγκρισιν ὑπὸ τοῦ Κοινοβουλίου μιᾶς πιστώσεως δι' ἄσαφοὺς ἐγγραφῆς εἰς τὸν Προϋπολογισμόν τοῦ σκοποῦ ταύτης καὶ ἀποκρύψεως, διὰ τοῦ τρόπου αὐτοῦ, τῆς ἀληθοῦς φύσεως τῆς περὶ ἧς πρόκειται πιστώσεως, δηλαδὴ τοῦ εἰδικωτέρου σκοποῦ, διὰ τὸν ὁποῖον αὕτη προορίζεται. Ἐνῶ δὲν θὰ ἐπετύγχανε ἐνδεχομένως τὴν ἔγκρισιν τῆς πιστώσεως ταύτης ὑπὸ τοῦ Κοινοβουλίου, ἐὰν καθωρίζετο σαφῶς εἰς τὸν Προϋπολογισμόν ὁ εἰδικώτερος σκοπὸς διὰ τὸν ὁποῖον ἡ Διοίκησις προτίθεται ὅπως διαθέσῃ τὸ ποσὸν τῆς αἰτουμένης πιστώσεως.

Ἐπίσης, ὅταν δὲν γίνεται διαχωρισμὸς ἀπ' ἀλλήλων ἀνομοιογενῶν δημοσίων δαπανῶν καὶ συγκέντρωσις τῶν ὁμοιογενῶν δαπανῶν, ὡς ἐπιτάσσει τοῦτο ἡ ἀρχὴ τῆς σαφηνείας, καθίσταται εἰς τὸ Κοινοβούλιον καὶ τὴν Κοινὴν Γνώμην πρακτικῶς λίαν δυσχερὲς νὰ ἐξακριβώσουν τὸ πραγματικὸν μέγεθος τῶν χρηματικῶν πόρων τὸ ὁποῖον διατίθεται συνολικῶς διὰ τὴν κάλυψιν μιᾶς δεδομένης δημοσίας ἀνάγκης, δηλαδὴ διὰ τὴν ἐξυπηρέτησιν ἑνὸς συγκεκριμένου δημοσίου σκοποῦ. Συνεπῶς καθίσταται εἰς αὐτοὺς δυσχερὲς νὰ διαπιστώσουν ἐὰν ὠρισμένη δημοσία ἀνάγκη ἱκανοποιῆται κατὰ τρόπον ἀνταποκρινόμενον πρὸς τὴν Ὄρθολογικὴν Ἀρχήν, καὶ ἰδίως νὰ διαπιστώσουν ἐὰν γίνεται κατὰ τρόπον ὀρθὸν ἡ κατανομὴ τῶν συνολικῶς διαθέσιμων χρηματικῶν πόρων μεταξὺ τῶν διαφόρων δημοσίων ἀναγκῶν, κατὰ τὸν λόγον τῆς σπουδαιότητος ἐκάστης ἀνάγκης, ὡς ἐπιτάσσει ἡ Ἀρχὴ τῆς Μεγίστης Κοινωνικῆς Ὀφελείας.

Πρέπει ἀκόμη νὰ σημειωθῇ, ὅτι ἡ συγκέντρωσις ἐπὶ τῷ αὐτῷ ὁμοιογενῶν, δηλ. ἐξυπηρετουσῶν τὸν αὐτὸν εἰδικώτερον δημόσιον σκοπὸν, δαπανῶν

είναι σκόπιμος και ὑπὸ τὴν ἔννοιαν ὅτι ξεουδετερώνει αὐτή, τοῦλάχιστον ἐν μέρει, τὸ μειονέκτημα τὸ ὁποῖον παρουσιάζει ἡ ειδικεύσις τῶν δημοσίων δαπανῶν καὶ ὁ λεπτομεροῦς προσδιορισμὸς τοῦ ειδικωτέρου σκοποῦ διὰ τὸν ὁποῖον προορίζεται ἐκάστη πίστωση. Πράγματι, ἡ ειδικεύσις, ἐνῶν προάγει, κατὰ τὰ λεχθέντα, τὴν ὀρθολογικότητα τῶν Δημοσίων Οἰκονομιῶν, δύναται ταῦτοχρόνως νὰ παραβλάψῃ ταύτην. Διότι τὸ πλῆθος τῶν λεπτομερῶν ἐγγραφῶν εἰς τὸν Προϋπολογισμὸν δυσχεραίνει τὴν γενικὴν ἄποψιν τούτου καὶ ἰδίως καθιστᾷ δυσχερὲς εἰς τὸ Κοινοβούλιον νὰ ἐξακριβώσῃ τὸν τρόπον κατανομῆς τῶν συνολικῶς διαθέσιμων χρηματικῶν πόρων μεταξὺ τῶν διαφόρων δημοσίων ἀναγκῶν. Τὸ μειονέκτημα τοῦτο τῆς ειδικεύσεως ξεουδετεροῦται ὅμως, κατὰ μεγάλο μέρος, διὰ τῆς κατὰ τὰ ἀνωτέρω συγκεντρώσεως ἐπὶ τῷ αὐτῷ τῶν ὁμοιογενῶν δημοσίων δαπανῶν.

Σκόπιμος εἶναι τέλος, ἀπὸ τῆς ἀνωτέρω ἀπόψεως, ἐκτὸς τῆς συγκεντρώσεως τῶν πιστώσεων ἐμειδείς περιεχομένου καὶ ἡ ἀνακεφαλαίωσις καὶ ἐπιστημονικὴ κατάταξις τῶν πιστώσεων ἐκάστου Ὑπουργείου ἢ ὀργανωτικῆς ἐνότητος. Ἡ σημασία τὴν ὁποῖαν ἔχει εἰς τὴν πράξιν ἡ τοιαύτη ἀνακεφαλαίωσις καὶ ἐπιστημονικὴ ταξινόμησις τῶν διαφόρων ἐν τῷ Προϋπολογισμῷ ἀναγεγραμμένων πιστώσεων, ἥτοι ἡ χρησιμότης τὴν ὁποῖαν αὐτὴ ἔχει διὰ τὸν ἔλεγχον τοῦ Δημοσίου Προϋπολογισμοῦ ὑπὸ τοῦ Κοινοβουλίου καὶ τῆς Κοινῆς Γνώμης, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν ἔρευναν τῆς διαρθρώσεως αὐτοῦ ὑπὸ τοῦ μελετητοῦ τῶν Δημοσίων Οἰκονομικῶν, κατεδείχθη προσφάτως ἐν Ἑλλάδι μετὰ τὴν εἰσαγωγὴν τοῦ συστήματος τῶν ἀνακεφαλαιώσεων εἰς τὸν Προϋπολογισμὸν τοῦ Ἑλληνικοῦ Κράτους, παραλλήλως πρὸς τὴν διὰ κωδικῶν ἀριθμῶν ταξινόμησιν, βάσει ἐπιστημονικῶν κριτηρίων, τῶν δαπανῶν ἐκάστου τομέως ἢ ὑποτομέως τῆς Διοικήσεως: Ἐνῶν προηγουμένως διὰ νὰ ἐξακριβώσῃ τις τὴν σύνθεσιν τοῦ Προϋπολογισμοῦ Δαπανῶν π.χ. τοῦ Ὑπουργείου Ἑθνικῆς Ἀμύνης, ἔπρεπε νὰ μελετήσῃ μίαν πρὸς μίαν τὰς πολλὰς ἑκατηντάδας ἐγγραφῶν αἱ ὁποῖαι περιέχονται εἰς τὸν ειδικὸν προϋπολογισμὸν τοῦ ὑπουργείου τούτου, ἥδη δύναται νὰ πληροφορηθῇ τοῦτο δι' ἀπλῆς ἐπισκοπῆσεως τοῦ ἀνακεφαλαιωτικοῦ πίνακος, ὁ ὁποῖος εἶναι τοσοῦτον μᾶλλον διαφωτιστικὸς ὅσον ἡ κατάταξις τῶν δημοσίων δαπανῶν γίνεται ἐν αὐτῷ κατὰ τρόπον αὐστηρῶς ἐπιστημονικόν.

Η ΕΚΤΕΛΕΣΙΣ ΤΟΥ ΚΡΑΤΙΚΟΥ ΠΡΟΫΠΟΛΟΓΙΣΜΟΥ

§ 1. Εισαγωγική παρατήρησις.

Τὴν ψήφισιν τοῦ Προϋπολογισμοῦ ὑπὸ τῆς Βουλῆς ἀκολουθεῖ ἡ ἐκτέλεσις αὐτοῦ ὑπὸ τῆς Κυβερνήσεως. Τὴν διαδικασίαν τῆς ἐκτελέσεως τοῦ Προϋπολογισμοῦ, ἡ ὁποία ἀποτελεῖται ἀπὸ πολλὰ στάδια, θὰ ἐξετάσωμεν κεχωρισμένως καθ' ὅσον ἀφορᾷ τὸ σκέλος τῶν ἐσόδων καὶ τὸ σκέλος τῶν δαπανῶν.

§ 2. Ἡ ἐκτέλεσις τοῦ Προϋπολογισμοῦ ἐσόδων.

α) Ἡ «βεβαίωσις» τῶν δημοσίων ἐσόδων. Γενικά.

Ἡ ἐκτέλεσις τοῦ Προϋπολογισμοῦ ἐσόδων γίνεται εἰς δύο στάδια, τὸ στάδιον τῆς βεβαιώσεως τῶν φορολογικῶν καὶ λοιπῶν δημοσίων ἐσόδων καὶ τὸ στάδιον τῆς εἰσπράξεως αὐτῶν. Τὰ δύο ταῦτα στάδια εἶναι σαφῶς διακεκριμένα ἀπ' ἀλλήλων, δι' αὐτὸ δὲ εἶναι διάφορα καὶ τὰ κρατικά ὄργανα τὰ ὁποῖα δροῦν εἰς ἕν ἕκαστον τῶν σταδίων τούτων.

Ἡ λεγομένη «βεβαίωσις» εἶναι διοικητικὴ πράξις διὰ τῆς ὁποίας καθορίζεται ἡ ἐκ φόρων ἢ ἐξ ἄλλης αἰτίας ἀπαιτήσις τοῦ Δημοσίου ἐναντι ὀρισμένου φυσικοῦ ἢ νομικοῦ προσώπου καὶ τὸ συνεπεία τῆς ἀπαιτήσεως ταύτης καταβλητέον ὑπὸ τοῦ ἐν λόγῳ προσώπου εἰς τὸ Δημόσιον Ταμεῖον χρηματικὸν ποσόν. Προκειμένου, εἰδικώτερον, περὶ φορολογικῶν ἐσόδων διὰ τῆς βεβαιώσεως καθορίζεται τὸ ὑπὸ ὀρισμένου προσώπου, δηλ. ὑπὸ τοῦ ὑποκειμένου τούτου ἢ ἐκείνου τοῦ φόρου, καταβλητέον εἰς τὸ Δημόσιον Ταμεῖον, καθ' ὅσον ἀφορᾷ τὸν φόρον αὐτὸν καὶ καθ' ὅσον ἀφορᾷ ὀρισμένον οικονομικὸν ἔτος, χρηματικὸν ποσόν.

Ἡ βεβαίωσις τῶν φορολογικῶν ἐσόδων δύναται νὰ γίνῃ κατὰ διαφόρους τρόπους, ἕκαστος τῶν ὁποίων προσιδιάζει πρὸς τὴν φύσιν τοῦ φόρου, εἰς τὸν ὁποῖον ἀναφέρεται τὸ βεβαιούμενον ἔσοδον. Οἱ τρόποι οὗτοι εἶναι οἱ ἑξῆς: α) βεβαίωσις μονομερῶς ὑπὸ τῆς Φορολογούσης Ἀρχῆς, β) βεβαίωσις διὰ συμπράξεως τῆς Φορολογούσης Ἀρχῆς μετὰ τοῦ ὑποκειμένου τοῦ φόρου, καὶ γ) αὐτοβεβαίωσις, ἥτοι βεβαίωσις μονομερῶς ὑπὸ τοῦ φορολογουμένου χωρὶς τὴν σύμπραξιν τῆς Φορολογούσης Ἀρχῆς.

β) Ἡ μονομερῶς ὑπὸ τῆς Φορολογούσης Ἀρχῆς βεβαίωσις τῶν φορολογικῶν ἐσόδων.

Ὁ πρῶτος τρόπος βεβαίωσης χρησιμοποιεῖται εἰς τοὺς ἀμέσους φόρους (φόρον εἰσοδήματος, φόρον κληρονομιῶν κ.λ.π.) καὶ ἐκ τῶν ἐμμέσων κυρίως εἰς τὸν φόρον κύκλου ἐργασιῶν. Οὕτω, προκειμένου περὶ τοῦ φόρου εἰσοδήματος φυσικῶν προσώπων καθορίζεται ὑπὸ τοῦ ἀρμοδίου καθ' ἕλην Οἰκονομικοῦ Ἐφόρου τὸ καταβλητέον ὑπὸ ἐνὸς ἐκάστου φορολογουμένου ποσὸν φόρου εἰσοδήματος, βάσει τοῦ συνολικοῦ ἐκ πάσης πηγῆς εἰσοδήματος του (ὡς τοῦτο προκύπτει ἐκ τῆς ὑποβληθείσης δηλώσεως φορολογουμένου καὶ τοῦ ἐπακολουθήσαντος ἐλέγχου τῆς γενομένης δηλώσεως), ὡς καὶ βάσει τῶν προσωπικῶν συνθηκῶν τοῦ περὶ οὗ πρόκειται φορολογουμένου.

Μετὰ τὸν κατὰ τὸν ἀνωτέρω τρόπον προσδιορισμὸν τῆς φορολογικῆς ὀφειλῆς ἐνὸς ἐκάστου φορολογουμένου καθ' ὅσον ἀφορᾷ τὸν φόρον εἰσοδήματος ἢ τὸν προσδιορισμὸν τῆς φορολογικῆς ὀφειλῆς αὐτοῦ καθ' ὅσον ἀφορᾷ ἕνα ἄλλον φόρον (π.χ. τὸν φόρον κληρονομιῶν), συντάσσονται ὑπὸ τοῦ ἀρμοδίου Οἰκονομικοῦ Ἐφόρου οἱ λεγόμενοι **φορολογικὸι κατάλογοι**. Οὗτοι εἶναι κατάλογοι εἰς τοὺς ὁποίους ἀναγράφονται τὰ ὀνόματα τῶν ὑποχρέων δι' ἕνα ἕκαστον φόρον καὶ τὸ παρ' ἐκάστου ὑποχρέου ὀφειλόμενον δι' ἕκαστον φόρον ποσόν. **Οἱ φορολογικὸι κατάλογοι ἀποτελοῦν τὸν λεγόμενον νόμιμον τίτλον βεβαίωσης**, βάσει τοῦ ὁποίου δημιουργεῖται τὸ δικαίωμα τοῦ Δημοσίου Ταμίου πρὸς εἴσπραξιν παρ' ἐκάστου φορολογουμένου τοῦ φόρου εἰς τὸν ὁποῖον ἀναφέρεται ἡ φορολογικὴ αὐτοῦ ὀφειλή.

Ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ὑπὸ τοῦ Οἰκονομικοῦ Ἐφόρου ἐκάστης περιφερείας συνταγέντων φορολογικῶν καταλόγων καθ' ὅσον ἀφορᾷ τοὺς καθ' ἑαυτὴν φόρους τὰ ἐκ τῶν ὁποίων ἔσοδα βεβαιοῦνται κατὰ τὸν ἀνωτέρω τρόπον, **καταρτίζονται ὑπ' αὐτοῦ οἱ χρηματικὸι κατάλογοι**, εἰς τοὺς ὁποίους ἐγγράφεται τὸ βεβαιωθὲν δι' ἕνα ἕκαστον φόρον ποσόν, ἀναλυτικῶς κατὰ κεφάλαιον καὶ ἄρθρον τοῦ Προϋπολογισμοῦ ἢ κατὰ κωδικὸν ἀριθμὸν καὶ τὸ ὀνοματεπώνυμον ἐνὸς ἐκάστου φορολογουμένου εἰς βάρος τοῦ ὁποῖου ἐγένετο βεβαίωσις ἐσόδου καθ' ὅσον ἀφορᾷ τοῦτον ἢ ἐκείνον τὸν φόρον καὶ τὸ παρ' ἐκάστου ὀφειλόμενον, δηλ. βεβαιωθὲν, ποσὸν φόρου. Ὁ κατάλογος οὗτος ἀποστέλλεται ὑπὸ τοῦ Οἰκονομικοῦ Ἐφόρου εἰς τὸν ἀρμοδίον Δημοσίον Ταμίαν πρὸς εἴσπραξιν τῶν ἐν αὐτῷ ἐγγεγραμμένων ἐσόδων.

γ) Ἡ βεβαίωσις διὰ συμπράξεως τῆς Φορολογούσης Ἀρχῆς μετὰ τοῦ φορολογουμένου.

Ὁ τρόπος οὗτος βεβαίωσης ἐφαρμόζεται κυρίως ἐπὶ τῶν ἐσόδων ἐκ τῶν τελῶν ἐπὶ τῶν εἰσαγωγῶν, δηλ. ἐπὶ τῶν δασμῶν, ὡς καὶ ἐπὶ τῶν μετὰ

τῶν δασμῶν συνεισπραττομένων φόρων — ὡς εἶναι π. χ. ὁ φόρος κύκλου ἐρ,ασιῶν ὃ ἐπιβαλλόμενος ἐπὶ τῶν ἐκ τοῦ Ἐξωτερικοῦ εἰσαγομένων ἐμπορευμάτων.

Εἰς τὴν περίπτωσιν τῶν ἀνωτέρω ἐσόδων τὸν νόμιμον τίτλον βεβαιώσεως ἀποτελεῖ ἡ λεγομένη «τελωνειακὴ διασάφησις» μετὰ τὸν ἔλεγχον ταύτης ὑπὸ τοῦ ἀρμοδίου κρατικοῦ ὀργάνου (βλ. κατωτέρω). Ἡ τελωνειακὴ διασάφησις εἶναι ἔγγραφος δήλωσις, κατατιθεμένη ὑπὸ τοῦ εἰσαγωγέως καὶ γενικώτερον τοῦ παραλήπτου ἐνὸς ἐμπορεύματος ἀφιχθέντος ἐκ τοῦ Ἐξωτερικοῦ. Εἰς ταύτην γίνεται μετὰ ἄλλων λεπτομερῆς περιγραφὴ τοῦ εἰσαχθέντος ἐμπορεύματος βάσει τῆς ἐν τῷ Δασμολογίῳ περιεχομένης κατατάξεως τῶν ἐμπορευμάτων, καθορίζεται τὸ ποσὸν ἢ τὸ βάρος ἢ ὁ ὄγκος αὐτοῦ, ὡς καὶ ἡ ἀξία του (ἐὰν ὁ ἐπιβαλλόμενος εἰσαγωγικὸς δασμὸς καθορίζεται βάσει τῆς ἀξίας) καὶ ἀναγράφεται τὸ χρηματικὸν ποσὸν τοῦ κατὰ τὰς διατάξεις τοῦ Δασμολογίου καταβλητέου δασμοῦ. Τελικῶς ὁ προσδιορισμὸς τοῦ χρηματικοῦ ποσοῦ τοῦ δασμοῦ γίνεται ὑπὸ τοῦ καθ' ἕλην ἀρμοδίου Τελώνου, μετὰ προηγουμένην ὑπὸ τούτου «ἐπαλήθευσιν» δηλ. ἔλεγχον τῶν ἐν τῇ τελωνειακῇ διασαφήσει περιεχομένων στοιχείων, καθ' ὅσον ἀφορᾷ τὸ γένος, εἶδος, ποσότητα κ.λ.π. τοῦ εἰσαχθέντος ἐμπορεύματος. Οὕτως εἰς τὴν περίπτωσιν τῶν δασμῶν καὶ τῶν λοιπῶν φόρων οἱ ὅποιοι ἐπιβάλλονται ἐπὶ τῶν ἐκ τοῦ Ἐξωτερικοῦ εἰσαγομένων ἐμπορευμάτων καὶ οἱ ὅποιοι βεβαιοῦνται κατὰ παρόμοιον ὡς οἱ τελωνειακοὶ δασμοὶ τρόπον, ἢ βεβαίωσις τῶν ἐξ αὐτῶν ἐσόδων γίνεται διὰ συμπράξεως τῶν τελωνειακῶν ὀργάνων μετὰ τῶν κατ' ἰδίαν φορολογικῶν ὀφειλετῶν, δηλ. τῶν ὑποκειμένων τοῦ φόρου.

δ) Ἡ αὐτοβεβαίωσις.

Κατὰ τρόπον διάφορον τῶν ἐσόδων ἐκ τῶν προαναφερθέντων φόρων, πραγματοποιεῖται ἡ βεβαίωσις τῶν ἐσόδων ἐκ τῶν λεγομένων φόρων ἐπὶ τῶν συναλλαγῶν, ἡτοι πραγματοποιεῖται αὕτη μονομερῶς ὑπὸ τοῦ φορολογικοῦ ὀφειλέτου χωρὶς σύμπραξιν φορολογικῶν ὀργάνων μετὰ τούτου, δι' ὃ καὶ ὁ τρόπος οὗτος βεβαιώσεως καλεῖται αὐτοβεβαίωσις. Ἡ αὐτοβεβαίωσις συνδέεται μὲ ταυτόχρονον καταβολὴν τοῦ ὀφειλομένου φόρου ὑπὸ τοῦ φορολογικοῦ ὀφειλέτου, πραγματοποιεῖται δὲ ἡ τοιαύτη καταβολὴ διὰ τῆς ὑπ' αὐτοῦ χρησιμοποίησεως «κινήτου ἐπισήματος» τοῦ λεγομένου χαρτοσήμου ἢ ἄλλου ἐνσήμου ἢ διὰ τῆς χρησιμοποίησεως «σφραγιστοῦ χάρτου». Τὸν χρησιμοποιούμενον σφραγιστὸν χάρτην ἢ τὸ κινήτὸν ἐπίσημα προμηθεύεται ὁ φορολογικὸς ὀφειλέτης (ἀπ' εὐθείας ἢ μέσῳ τρίτων) ἐκ τοῦ Δημοσίου Ταμείου, ἐναντι καταβολῆς τῆς χρηματικῆς ἀξίας τούτου, ἢ ὅποια καθορίζεται εἰς τὸν φορολογικὸν νόμον ἀναλυτικῶς δι' ἐκάστην περίπτωσιν φορολογουμένης συναλλαγῆς.

Εἰς τὴν περίπτωσιν τῆς αὐτοβεβαίωσεως εἶναι ἀναγκαῖος, ὡς εἶναι εὐνόητον, καὶ λαμβάνει διὰ τοῦτο χώραν, ἔλεγχος ταύτης ἐκ μέρους

τῶν ἐλεγκτικῶν φορολογικῶν ὀργάνων πρὸς ἀντιμετώπισιν τοῦ ἐνδεχομένου αὐτοβελαιώσεως ποσοῦ φόρου μικροτέρου τοῦ ὑπὸ τοῦ φορολογικοῦ νόμου προβλεπομένου. Ὁ ἔλεγχος οὗτος ἀσκεῖται κυρίως ἐπὶ τῶν ἐπιχειρήσεων, ἐπειδὴ αὐταὶ διενεργοῦν εἰς μεγάλην ἔκτασιν εἰσοδηματικὰς συναλλαγὰς ἐπιβαρυνομένας διὰ τοῦ ἐπὶ τούτων ἐπιβαλλομένου φόρου. Πρὸς τοῦτο αἱ διάφοροι ἐπιχειρήσεις καὶ δὴ αἱ μεγαλύτεραι ἐξ αὐτῶν ὑποχρεοῦνται ὅπως τηροῦν τὰ λογιστικὰ αὐτῶν βιβλία κατὰ τρόπον καθιστῶντα δυνατόν τὸν ἀνωτέρω ἔλεγχον.

ε) Ἡ εἴσπραξις τῶν δημοσίων ἐσόδων.

Γενικῶς, προϋπὸθεσις διὰ τὴν εἴσπραξιν ἐνὸς δημοσίου ἐσόδου εἶναι: α) ἡ *πρόβλεψις τοῦ ἐσόδου ὑπὸ νόμου*, β) ἡ *ὑπαρξις νομίμου τίτλου βεβαιώσεως* αὐτοῦ καὶ γ) ἡ *νόμιμος ἀρμοδιότης πρὸς εἴσπραξιν* τοῦ δημοσίου ὀργάνου τὸ ὁποῖον διενεργεῖ τὴν εἴσπραξιν. Καθ' ὅσον ἀφορᾷ τὴν τελευταίαν ταύτην προϋπὸθεσιν ἢ πρὸς εἴσπραξιν ἀρμοδιότης τῶν φορολογικῶν ἐσόδων ἀνήκει εἰς τὸν Δημόσιον Ταμίαν τῆς κατοικίας ἢ τῆς ἐπαγγελματικῆς στέγης τοῦ φορολογικοῦ ὀφειλέτου.

§ 3. Ἡ ἐκτέλεσις τοῦ Προϋπολογισμοῦ δαπανῶν.

α) Γενικά.

Ἡ ἐκτέλεσις τοῦ Προϋπολογισμοῦ Ἐξόδων περιλαμβάνει πλείονα ἢ ἡ ἐκτέλεσις τοῦ Προϋπολογισμοῦ Ἐσόδων στάδια. Ταῦτα εἶναι: α) ἡ «ἀνάληψις» τῆς δημοσίας δαπάνης, ἢ ὁποία καὶ ἀποτελεῖ τὸ σπουδαιότερον στάδιον τῆς ὅλης διαδικασίας, β) ἡ «ἐκκαθάρισις» τῆς δαπάνης, γ) ἡ ἐντολὴ πρὸς πληρωμὴν τῆς δαπάνης καὶ δ) ἡ πληρωμὴ τῆς δαπάνης.

β) Ἡ ἀνάληψις τῆς δαπάνης.

Ἡ ἀνάληψις μιᾶς δημοσίας δαπάνης εἶναι ἡ ἐγγραφή τοῦ ποσοῦ τῆς δαπάνης εἰς τὰ «βιβλία ἀνειλημμένων ὑποχρεώσεων» τοῦ Κράτους. Κατὰ τὸν παρ' ἡμῶν ἰσχύοντα Λογιστικὸν Νόμον *πρὸ τῆς ἀναλήψεως ὠρισμένης δαπάνης ἀσκεῖται προληπτικὸς ἔλεγχος ταύτης*. Κατὰ τὸν προληπτικὸν ἔλεγχον ἐξετάζονται: αα) ἡ νομιμότης τῆς δαπάνης, ἐὰν δηλαδή ἐπιτρέπεται ὑπὸ τοῦ νόμου ἢ διενέργεια ταύτης καὶ ἐὰν πληροῦνται ὑπὸ τοῦ νόμου καθοριζόμεναι προϋπὸθεσις διὰ τὴν ἔκδοσιν τῆς διοικητικῆς πράξεως τῆς συνεπαγομένης τὴν δαπάνην (βλ. κατωτέρω), ββ) ἡ ὑπαρξις σχετικῆς μὲ τὴν δαπάνην πίστωσης εἰς τὸν προϋπολογισμὸν τοῦ Κράτους καὶ γγ) ἡ δημοσιονομικὴ σχετικὴ πίστισις εἰς τὸν Προϋπολογισμὸν. Εἰδικώτερον ἐξετάζεται ἐὰν ἡ ἐξέλιξις τῆς καταστάσεως τῶν Δημοσίων Οἰκονομικῶν (ἢ πορεία τῶν δημοσίων ἐσόδων ἐν σχέσει πρὸς τὴν ἐξέλιξιν τῆς ἐκτελέσεως τοῦ προϋπολογισμοῦ ἐξόδων) καθιστοῦν ἐπὶ τοῦ

παρόντος δημοσιονομικῶς ἐφικτὴν ἢ μὴ τὴν πραγματοποιήσιν τῆς ἐν τῷ προϋπολογισμῷ προβλεφθεῖσης—διὰ τῆς ἐγγραφῆς πιστώσεως—δαπάνης.

Λόγῳ τῆς μεγάλης σημασίας τὴν ὁποῖαν, ὡς εἶναι εὐνόητον, ἔχει ἡ τελευταία αὕτη προϋπόθεσις διὰ τὴν ἀνάληψιν ὠρισμένης δαπάνης, ὁ ἀνωτέρω προληπτικὸς ἔλεγχος ὑπάγεται εἰς τὴν ἀρμοδιότητα τοῦ Ὑπουργοῦ τῶν Οἰκονομικῶν. Ἀσκεῖται δὲ ἡ ἀρμοδιότης αὕτη ἐν συνεργασίᾳ τοῦ Ὑπουργοῦ τῶν Οἰκονομικῶν μετὰ τῶν προϊσταμένων τῶν Εἰδικῶν Λογιστηρίων τοῦ Κράτους, δηλαδὴ τῶν «Ὑπηρεσιῶν Ἐντελλομένων Ἐξόδων» αἱ ὁποῖαι ἐδρεύουν παρ' ἐκάστῳ Ὑπουργείῳ καὶ ἑξαρθῶνται ἐκ τοῦ Ὑπουργείου Οἰκονομικῶν.

Εἰδικώτερον, πρὸ τῆς ἀναλήψεως (ὑπὸ τὴν προεκτεθεισάν ἔννοιαν) ὠρισμένης δαπάνης, φορεὺς τῆς ὁποίας εἶναι ὠρισμένον Ὑπουργεῖον, καὶ πρὸ τῆς ὑπογραφῆς ὑπὸ τοῦ προϊσταμένου τοῦ Ὑπουργείου τούτου τῆς κατὰ τὸν λογιστικὸν νόμον ἀναγκαίας διοικητικῆς πράξεως περὶ διενεργείας τῆς δαπάνης, δηλ. περὶ ἐγγραφῆς τῆς δαπάνης εἰς τὰς ἀνειλημμένας υποχρεώσεις τοῦ Κράτους, τὸ σχέδιον τῆς πράξεως ταύτης παραπέμπεται εἰς τὸν προϊστάμενον τῆς κατὰ τ' ἀνωτέρω ἐδρευούσης ἐν τῷ Ὑπουργείῳ «Ὑπηρεσίας Ἐντελλομένων Ἐξόδων» ἡ ὁποία εἶναι περιφερειακὴ Ὑπηρεσία τοῦ Γενικοῦ Λογιστηρίου τοῦ Κράτους. Ὁ προϊστάμενος τῆς τελευταίας ταύτης ὑπηρεσίας, ἐφ' ὅσον εἶναι σύμφωνος πρὸς τὴν ἔγκρισιν τῆς περὶ ἧς πρόκειται δαπάνης εἰσηγείται τὴν ἔγκρισιν ταύτης εἰς τὸν Ὑπουργὸν τῶν Οἰκονομικῶν. Ἐφ' ὅσον ὁ Ὑπουργὸς τῶν Οἰκονομικῶν παράσχη τὴν ἔγκρισίν του ἐκδίδεται ὑπὸ τοῦ καθ' ὕλην ἀρμοδίου Ὑπουργοῦ ἢ κατὰ τὰ ἀνωτέρω διοικητικὴν πράξιν περὶ διενεργείας τῆς δαπάνης. Εἰς περίπτωσιν ὁμοῦ κατὰ τὴν ὁποῖαν ὁ προϊστάμενος τῆς καθ' ὕλην ἀρμοδίας Ὑπηρεσίας Ἐντελλομένων Ἐξόδων εἰσηγηθῆ τὴν μὴ ἔγκρισιν ὠρισμένης δαπάνης, ὁ δὲ Ὑπουργὸς τῶν Οἰκονομικῶν ἀποδεχθῆ τὴν εἰσήγησιν τοῦ προϊσταμένου τῆς Ὑπηρεσίας Ἐντελλομένων Ἐξόδων καὶ δὲν παράσχη τὴν ἔγκρισίν του διὰ τὴν διενέργειαν τῆς περὶ ἧς πρόκειται δαπάνης, πρὸς τὴν ἀπόφασιν δὲ ταύτην τοῦ Ὑπουργοῦ τῶν Οἰκονομικῶν δὲν συμφωνῆ ὁ προϊστάμενος τοῦ καθ' ὕλην ἀρμοδίου διὰ τὴν ἐνέργειαν τῆς δαπάνης Ὑπουργείου, ἀποφασίζει περὶ τῆς διενεργείας ἢ μὴ τῆς δαπάνης τὸ Ὑπουργικὸν Συμβούλιον.

Ἄναφερόμενος εἰς τὴν κατὰ τὰ ἀνωτέρω ἀρμοδιότητα τοῦ Ὑπουργοῦ τῶν Οἰκονομικῶν καθ' ὅσον ἀφορᾷ τὸν προληπτικὸν ἔλεγχον τῶν δημοσίων δαπανῶν ὁ Καθηγητῆς Στασινόπουλος παρατηρεῖ («Στοιχεῖα Δημοσιονομικοῦ Δικαίου καὶ Δημοσίου Λογιστικοῦ» σελ. 116): «Ἡ νομολογία τοῦ Συμβουλίου Ἐπικρατείας ἐπεξηγοῦσα..... τὴν ἔκτασιν τῆς ἐξουσίας τοῦ Ὑπουργοῦ τῶν Οἰκονομικῶν δέχεται ὅτι οὗτος δὲν δύναται δι' ἀποφάσεώς του νὰ καταλύη νομίμους ὑποχρεώσεις τῆς Διοικήσεως οὐδὲ νὰ καταργῆ διατάξεις νόμων, ἐξ ὧν αἱ ὑποχρεώσεις αὗται ἀπορρέουν, ἀλλὰ δύναται ἀπλῶς νὰ

ἀναβάλλη τὴν ἀνάληψιν ὠρισμένης δαπάνης, ὅσας ἐκτιμῶν τὰς συνθήκας τοῦ Δημοσίου Ταμείου κρίνη ὅτι τοῦτο ἐπιβάλλει τὸ δημόσιον συμφέρον».

Πάντως πρὸς ἀντιμετώπισιν τοῦ ἐνδεχομένου νὰ ματαιωθῇ (λόγῳ ἀπορριπτικῆς ἀποφάσεως τοῦ ἀσχοῦντος τὸν προληπτικὸν ἔλεγχον τῶν Δημοσίων Δαπανῶν Ὑπουργοῦ τῶν Οἰκονομικῶν) ἢ ἐκδοσις μιᾶς διοικητικῆς πράξεως μολονότι προσηγήθη ὀλόκληρος προκαταρκτικὴ διαδικασία διὰ ταύτην, ὁ Ὑπαλληλικὸς Κῶδιξ ὥρισεν ὅτι πρὸ τῆς προκηρῦξεως διαγωνισμοῦ διὰ τὴν πρόσληψιν ὑπαλλήλων εἰς ὠρισμένον κλάδον τῆς Διοικήσεως ἢ πρὸ τῆς προκηρῦξεως μιᾶς Πανεπιστημιακῆς Ἐδρας κ.λ.π., πρέπει νὰ ζητηται ἢ ἔγκρισις ὑπὸ τοῦ Ὑπουργοῦ τῶν Οἰκονομικῶν τῆς δαπάνης ἢ ὅποια θὰ ἀπαιτηθῇ διὰ τὸν διορισμὸν τῶν προσώπων τὰ ὅποια ἤθελον ἐπιτύχει εἰς τὸν προκηρυχθισόμενον διαγωνισμὸν κλπ.

Ὡς εἶναι εὐνόητον, ἡ ἀναβολὴ τῆς παροχῆς ἔγκρίσεως ὑπὸ τοῦ ἀσχοῦντος τὸν προληπτικὸν ἔλεγχον Ὑπουργοῦ τῶν Οἰκονομικῶν διὰ τὴν ἀνάληψιν ὠρισμένης δαπάνης, συνεπῶς δὲ καὶ ἡ ἀναβολὴ τῆς ἐντολῆς πρὸς πληρωμὴν τῆς δαπάνης ταύτης ἔχει ὡς συνέπειαν ὅτι τὸ λεγόμενον ταμειακὸν ἔλλειμμα τοῦ κρατικοῦ προϋπολογισμοῦ (βλ. ἀνωτ. κεφάλαιον 3, § 4) εἶναι — *ceteris paribus*, δηλ. μὲ δεδομένον ρυθμὸν εἰσροῆς ἐσόδων εἰς τὸ Δημόσιον Ταμεῖον — μικρότερον παρ' ὅσον ἄλλως θὰ ἦτο. Χωρὶς τὴν ἀναβολὴν τῆς ἀναλήψεως καὶ πληρωμῆς ταύτης ἢ ἐκείνης τῆς δημοσίας δαπάνης, τὸ ποσὸν τῶν δημοσίων πληρωμῶν θὰ ἦτο καθ' ὠρισμένον χρονικὸν σημεῖον μεγαλύτερον παρ' ὅσον εἶναι λόγῳ ἀναβολῆς τῆς πληρωμῆς ὠρισμένων δαπανῶν, συνεπῶς καὶ ὁ ἑτεροχρονισμὸς δημοσίων εἰσπραξέων καὶ δημοσίων πληρωμῶν θὰ ἦτο, μὲ δεδομένον ρυθμὸν εἰσροῆς ἐσόδων εἰς τὸ Δημόσιον Ταμεῖον, μεγαλύτερος.

γ) Ἡ «ἐκκαθάρισις» τῆς δαπάνης.

Τὴν ἀνάληψιν τῆς δαπάνης ἀκολουθεῖ ἡ προκαταρκτικὴ ἐργασία ἢ ὅποια εἶναι ἀναγκαῖα διὰ τὴν ἐκδοσιν τοῦ ἐντάλματος πληρωμῆς τῆς δαπάνης, ἢτοι ἀκολουθεῖ ἡ «ἐκκαθάρισις» τῆς δαπάνης, ἢ ὅποια συνίσταται εἰς ἐκκαθάρισιν τῆς κατὰ τοῦ Δημοσίου ἀπαιτήσεως τρίτων, ἢ ὅποια ἰκανοποιεῖται διὰ τῆς πληρωμῆς τῆς δαπάνης. Ἡ ἐν λόγῳ προκαταρκτικὴ ἐργασία συνίσταται εἰς τὴν μελέτην καὶ ἔλεγχον τῶν διαφόρων τίτλων καὶ δικαιολογητικῶν ἐγγράφων, τὰ ὅποια ὑποβάλλουν εἰς τὸ καθ' ἕλην ἀρμοδίον Ὑπουργεῖον αἱ διάφοροι πιστωταὶ τοῦ Δημοσίου πρὸς ὑποστήριξιν τῶν κατ' αὐτοῦ ἀπαιτήσεών των, ὡς εἶναι π.χ. προκειμένου περι τῆς δαπάνης διὰ τὴν πληρωμὴν μισθώματος τὸ ἀντίγραφον τοῦ μισθωτοῦ συμβολαίου. Ἡ ἀρμοδιότης διὰ τὴν διενέργειαν τοῦ ἔλεγχου τῶν δικαιολογητικῶν ὠρισμένης δαπάνης ἀνήκει ὡσαύτως εἰς τὴν Ὑπηρεσίαν Ἐν-

τελλομένων Ἐξόδων τὴν ἐδρεύουσαν παρὰ τῷ Ὑπουργείῳ τὸ ὅποιον εἶναι φορεὺς τῆς δαπάνης ταύτης.

δ) Ἡ ἐντολὴ πρὸς πληρωμὴν τῆς δαπάνης.

Μετὰ τὸν κατὰ τὰ ἀνωτέρω ἔλεγχον τῶν δικαιολογητικῶν ἐκάστης δαπάνης, ὁ προϊστάμενος τοῦ καθ' ἕλην Ὑπουργείου δίδει ἐντολὴν εἰς τὸν Δημόσιον Ταμίαν ὅπως πληρώσῃ εἰς τὸν δικαιοῦχον (ἐκείνον τοῦ ὁποίου ἐξεκαθαρίσθη κατὰ τὰ ἀνωτέρω ἢ κατὰ τοῦ Δημοσίου ὑφισταμένη ἀπαίτησις) τὸ ποσὸν εἰς τὸ ὅποιον ἀνέρογεται ἡ δαπάνη. Εἰδικώτερον ἢ ἔκδοσις τοῦ ἐντάλματος πρὸς πληρωμὴν, τὸ ὅποιον καλεῖται *«χρηματικὸν ἔνταλμα»*, καὶ εἶναι, ὡς προσφυῶς παρατηρήθη, ἡ κλεῖς διὰ τῆς ὁποίας ἀνοίγεται εἰς τὸν ὑπὲρ οὗ τὸ ἔνταλμα δικαιοῦχον τὸ Δημόσιον Ταμεῖον, ἐνεργεῖται διὰ τῆς ὑπογραφῆς τοῦ ἐντάλματος ὑπὸ τοῦ καθ' ἕλην ἀρμοδίου Ὑπουργοῦ καὶ προσυπογραφῆς τούτου ὑπὸ τοῦ προϊσταμένου τῆς Ὑπηρεσίας Ἐντελλομένων Ἐξόδων ἢ ὁποία ἐδρεύει εἰς τὸ καθ' ἕλην ἀρμοδίον Ὑπουργεῖον. Καταχωρεῖται δὲ τὸ ἐκδοθὲν χρηματικὸν ἔνταλμα εἰς τὰ ὑπὸ τῆς ὑπηρεσίας ταύτης τηρούμενα ἐπὶ τούτῳ λογιστικὰ βιβλία.

Ὁ ὑπογράφων τὸ χρηματικὸν ἔνταλμα ὑπουργὸς καλεῖται διατάκτης. Διατάσσεται, γενικῶς, καλοῦνται τὰ δημόσια ὄργανα τὰ ὁποῖα δίδουν ἐντολὴν εἰς τὰ Δημόσια Ταμεῖα, δηλ. διατάσσουν ταῦτα, νὰ πληρώσουν διαφόρους δημοσίας δαπάνας. Τοιαύτην ἐντολὴν δὲν δίδουν μόνον οἱ καθ' ἕλην ἀρμοδίον ὑπουργοί, ἀλλὰ καὶ ὑποδεέστερα δημόσια ὄργανα (π.χ. Γενικοὶ Διοικηταί, Νομάρχαι, Πρυτάνεις Πανεπιστημίων), εἰς τὰ ὁποῖα ὁ καθ' ἕλην ἀρμοδίος ὑπουργὸς μεταβιβάζει πρὸς ἐκτέλεσιν μέρος τῶν πιστώσεων αἱ ὁποῖαι περιέχονται εἰς ὠρισμένα κεφάλαια ἢ ἄρθρα ἢ εἰς ὠρισμένους κωδικοὺς ἀριθμοὺς τοῦ εἰδικοῦ Προϋπολογισμοῦ τοῦ ὑπουργείου τοῦ ὁποίου οὗτος προϊσταται. Τὰ ὑποδεέστερα ταῦτα ὄργανα καλοῦνται *δευτερεύοντες διατάκται* κατ' ἀντιδιαστολὴν πρὸς τοὺς ὑπουργοὺς, οἱ ὁποῖοι καλοῦνται *κύριοι διατάκται*. Κύριος διατάκτης παρ' ἡμῖν εἶναι καὶ ὁ Πρόεδρος τῆς Βουλῆς, καθ' ὅσον ἀφορᾷ τὰς εἰς τὸν εἰδικὸν Προϋπολογισμὸν αὐτῆς περιεχομένας πιστώσεις.

ε) Ἡ πληρωμὴ τῆς δαπάνης.

Πρὶν ἢ τὸ ἐκδοθὲν χρηματικὸν ἔνταλμα ἀποσταλῇ εἰς τὸν Δημόσιον Ταμίαν, καὶ συνεπῶς πρὶν γίνῃ ὑπὸ τούτου πληρωμὴ εἰς τὸν δικαιοῦχον τοῦ ἐπὶ τοῦ ἐντάλματος ἀναγραφομένου ποσοῦ *τὸ ἐκδοθὲν χρηματικὸν ἔνταλμα ὑποβάλλεται διὰ μίαν ἀκόμη φορὰν εἰς ἓνα προληπτικὸν ἔλεγχον*. Ὁ κατὰ σειρὰν δεῦτερος οὗτος προληπτικὸς ἔλεγχος τῆς πρὸς πληρωμὴν δαπάνης δὲν ἀσχεῖται ὅμως ὑπὸ τοῦ Ὑπουργοῦ τῶν Οἰκονομικῶν, ὡς ὁ πρῶτος προληπτικὸς ἔλεγχος, ἀλλ' ὑπὸ τοῦ Ἐλεγκτικοῦ

Συνεδρίου δι' ἑνὸς ἐκ τῶν παρέδρων αὐτοῦ. Σκοπὸς τοῦ δευτέρου τοῦτου ἐλέγχου εἶναι νὰ ἐξετασθῇ: α) ἐὰν εἶναι νόμιμος ἡ περὶ ἧς πρόκειται δαπάνη (π. χ. ἐὰν εἶναι νομοθετημένη ἢ θέσις τὴν ὁποίαν κατέχει ἐκεῖνος εἰς τὸν ὁποῖον πρόκειται διὰ τοῦ ἐντάλματος νὰ καταβληθῇ μισθός), β) ἐὰν ὑφίσταται ἢ διὰ τὴν διενέργειαν τῆς δαπάνης ἀπαιτουμένη πίστωση εἰς τὸν Προϋπολογισμόν, γ) ἐὰν ἐπαρκῆ ἢ εἰς τὸν Προϋπολογισμόν ἀναγεγραμμένη πίστωση διὰ τὴν διενέργειαν τῆς περὶ ἧς πρόκειται δαπάνης ἢ ἔχη ἤδη ἐξαντληθῇ ἢ ἀναγραφείσα πίστωση, δ) ἐὰν ἔχη δοθῇ ἢ κατὰ τὰ ἀνωτέρω διὰ τὴν ἐνέργειαν τῆς δαπάνης ἀναγκαῖα ἔγκρισις τοῦ Ὑπουργοῦ τῶν Οἰκονομικῶν, ἐὰν δηλαδὴ ἔχη λάβει χώραν ὁ πρῶτος προληπτικὸς ἔλεγχος ὡς πρὸς τὴν δαπάνην ταύτην, καὶ τέλος, ε) ἐὰν εἶναι πλήρη καὶ νομίμως συντεταγμένα τὰ διὰ τὴν πληρωμὴν τῆς δαπάνης εἰς τὸν δικαιοῦχον ἀπαιτούμενα δικαιολογητικὰ ἔγγραφα.

Ἐφ' ὅσον ἐκ τοῦ ἀνωτέρω πολλαπλοῦ ἐλέγχου διαπιστωθῇ ὅτι ὑφίστανται ὄλαι αἱ κατὰ νόμον ἀναγκαῖαι προϋποθέσεις διὰ τὴν πληρωμὴν τῆς δαπάνης εἰς τὴν ὁποίαν ἀναφέρεται τὸ *ἐκδοθὲν χρηματικὸν ἔνταλμα*, θεωρεῖται τοῦτο ὑπὸ τοῦ παρέδρου τοῦ Ἐλεγκτικοῦ Συνεδρίου, εἰς τὸν ὁποῖον εἶχε παραπεμφθῇ, καὶ ἀποστέλλεται εἰς τὸν Ταμίαν πρὸς ἐκτέλεσιν, ὁπότε καὶ μόνον διενεργεῖται ἡ πληρωμὴ τῆς δαπάνης, ἥτοι ἡ εἰς τὸν δικαιοῦχον καταβολὴ τοῦ ἐπὶ τοῦ ἐντάλματος ἀναγραφομένου ποσοῦ.

Τὴν πληρωμὴν τοῦ εἰς ἕκαστον ἔνταλμα ἀναγραφομένου χρηματικοῦ ποσοῦ διενεργεῖ ὁ καθ' ἑλὴν ἀρμόδιος δημόσιος ταμίαις. Οἱ δημόσιοι ταμίαι οἱ ἐκτελοῦντες τὰ χρηματικὰ ἐντάλματα καὶ εἰσπράττοντες τὰ δημόσια ἔσοδα, εἰδικώτερον δὲ οἱ Διευθύνται Δημ. Ταμείων, οἱ ἐλεγκταί, οἱ διαχειρισταί καὶ οἱ «ἐπιμεληταί εἰσπράξεων», κατ' ἐπέκτασιν δὲ καὶ οἱ διαχειριζόμενοι καθ' οἰονδήποτε τρόπον δημοσίαν περιουσίαν, καλοῦνται — κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τοὺς διατάκτας περὶ τῶν ὁποίων ἐγένετο λόγος ἀνωτέρω — *δημόσιοι ὑπόλογοι*. Κατὰ κανόνα οἱ δημόσιοι ὑπόλογοι ἔποχθεοῦνται συμφώνως πρὸς τὸν λογιστικὸν νόμον εἰς τὴν παροχὴν πρὸς τὸ Κράτος ἐγγυοδοσίας, σκοπὸς τῆς ὁποίας εἶναι ἡ κάλυψις ζημιῶν τοῦ Δημοσίου προερχομένων ἐξ ἀμελείας ἢ δόλου τοῦ δημοσίου ὑπόλογου. Ἡ ἐγγύησις συνίσταται κυρίως εἰς μετρητὰ ἢ καὶ εἰς δημόσια χρεώγραφα (κατ' ἐξαιρέσιν δὲ καὶ εἰς ἔγγραφὴν ὑπὲρ τοῦ Δημοσίου ὑποθήκης ἐπὶ ἀκινήτων ἀνηκόντων εἰς τὸν παρέχοντα τὴν ἐγγύησιν) καὶ παρέχεται διὰ συμβολαιογραφικοῦ ἔγγραφου. Τὸ χρηματικὸν ποσὸν τῆς ἐγγυοδοσίας κατατίθεται εἰς τὸ «Ταμεῖον Παρακαταθηκῶν καὶ Δανείων».

Ἐλέχθη ἀνωτέρω ὅτι τὰ ἐκδιδόμενα χρηματικὰ ἐντάλματα ἐκτελοῦνται μόνον μετὰ προηγουμένην θεώρησιν αὐτῶν ὑπὸ τοῦ Ἐλεγκτικοῦ Συνεδρίου. Εἰς περίπτωσιν ἀρνήσεως τοῦ Ἐλεγκτικοῦ Συνεδρίου νὰ θεωρήσῃ τὸ εἰς αὐτὸ διαβιβασθὲν κατὰ τ' ἀνωτέρω πρὸς ἔλεγχον χρηματικὸν ἔνταλμα, ὁ καθ' ἑλὴν ἀρμόδιος Ὑπουργός ἔχει ἐκ τοῦ λογιστικοῦ νόμου τὴν δυνατότητα νὰ ζητήσῃ τὴν ὑπ' εὐθύνην του θεώρησιν τοῦ ἐντάλματος. Τὰ τοι-

αὐτὰ ὑπὸ προσωπικὴν εὐθύνην τοῦ καθ' ἑλὴν ἀρμοδίου Ὑπουργοῦ θεωρούμενα ὑπὸ τοῦ Ἑλεγκτικοῦ Συνεδρίου ἐντάλματα διαβιβάζονται ὑπὸ τούτου ἐν ἀντιγράφῳ εἰς τὸν Ὑπουργὸν τῶν Οἰκονομικῶν, εἰς τὸ Ὑπουργικὸν Συμβούλιον καὶ εἰς τὴν Βουλὴν. Ἡ τελευταία αὕτη ὀφείλει ἐντὸς τῆς πρώτης αὐτῆς συνόδου ἀπὸ τῆς ὑποβολῆς τῶν ἀνωτέρω ἐνταλμάτων εἴτε νὰ ἐγκρίνη ταῦτα, εἴτε νὰ τὰ ἀπορρίψῃ. Εἰς περίπτωσιν ἀπορρίψεως, τὸ Ἑλεγκτικὸν Συνέδριον καταλογίζει εἰς βάρος τοῦ ἀναλαβόντος τὴν εὐθύνην Ὑπουργοῦ τὰ βάρη τῶν τοιούτων ἐνταλμάτων καταβληθέντα εἰς τρίτους χρηματικὰ ποσά.

§ 4. Ὁ ρόλος τῆς Ἐκδοτικῆς Τραπεζῆς κατὰ τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ Δημοσίου Προϋπολογισμοῦ.

α) Ἡ συγκέντρωσις τῶν δημοσίων χρημάτων εἰς τὴν Ἐκδοτικὴν Τράπεζαν.

Ἡ Ἐκδοτικὴ Τράπεζα τῶν περισσοτέρων χωρῶν, δηλ. ἡ Τράπεζα ἡ ὁποία ἔχει τὸ προνόμιον τῆς ἐκδόσεως τραπεζογραμματίων καὶ τὴν εὐθύνην τοῦ ἐφοδιασμοῦ τῆς Οἰκονομίας μὲ τὴν ἀπαιτουμένην ποσότητα μέσων πληρωμῆς διαδραματίζει εἰς πολλὰς χώρας, ἐν αἷς καὶ ἡ Ἑλλάς, σημαντικὸν ρόλον καὶ κατὰ τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ δημοσίου προϋπολογισμοῦ. Ὁ ρόλος οὗτος τῆς Ἐκδοτικῆς Τραπεζῆς συνίσταται εἰς τὴν παρ' αὐτῇ συγκέντρωσιν τῶν δημοσίων χρημάτων, διὰ τῆς εἰς αὐτὴν ὑποχρεωτικῆς καὶ ἀμέσου καταθέσεως τῶν χρηματικῶν ποσῶν τὰ ὁποῖα πληρώνονται εἰς τὰ Δημόσια Ταμεῖα ὑπὸ τῶν φορολογουμένων καὶ ὑπὸ παντὸς ἄλλου ἐναντι τοῦ ὁποίου τὸ Δημόσιον ἔχει ἀπαιτήσεις, ὡς καὶ διὰ τοῦ ὑπὸ τῆς Ἐκδοτικῆς Τραπεζῆς ἐφοδιασμοῦ τῶν Δημοσίων Ταμείων μὲ τὰ ποσὰ τῶν χρημάτων τῶν ὁποίων ἔχουν ἐκάστοτε ἀνάγκη ταῦτα διὰ τὴν ἐκτέλεσιν τῶν εἰς αὐτὰ ἀποστελλομένων χρηματικῶν ἐνταλμάτων (βλ. ἀνωτ.).

Οὕτως, ἡ Ἐκδοτικὴ Τράπεζα, ἡ ὁποία ὡς προσφυνῶς ἐλέχθη, εἶναι ἡ Τράπεζα τῶν Τραπεζῶν (ἐκ τοῦ λόγου ὅτι δέχεται αὕτη καταθέσεις τῶν διαφόρων Ἐμπορικῶν Τραπεζῶν), καθίσταται καὶ **Τράπεζα τοῦ Κράτους**. Πρὸς τοῦτο, τηρεῖ αὕτη εἰδικὸν λογαριασμὸν ἐπ' ὀνόματι τοῦ Δημοσίου, ὁ ὁποῖος πιστοῦται μὲ τὰ ποσὰ τῶν ὑπὸ τῶν Δημοσίων Ταμείων εἰσπραττομένων καὶ παρ' αὐτῇ κατατιθεμένων ἐσόδων ἐκ φορολογίας καὶ ἐξ ἄλλων πηγῶν, καὶ χροεῦται μὲ τὰ χρηματικὰ ποσὰ διὰ τῶν ὁποίων ἡ Ἐκδοτικὴ Τράπεζα ἐφοδιάζει ὡς ἐλέχθη ἐκάστοτε τὰ Δημόσια Ταμεῖα διὰ νὰ καταστήσῃ εἰς αὐτὰ δυνατὴν τὴν ἐκτέλεσιν τῶν διαφόρων χρηματικῶν ἐνταλμάτων.

β) Ἡ σκοπιμότης τῆς συγκεντρώσεως τῶν δημοσίων χρημάτων εἰς τὴν Ἐκδοτικὴν Τράπεζαν.

Τὸ ἐρώτημα, τὸ ὁποῖον ἀνακύπτει πρὸς ἐξέτασιν, εἶναι: διὰ ποῖον λόγον πρέπει νὰ κατατίθενται ὑπὸ τῶν Δημοσίων Ταμείων εἰς τὴν Ἐκδοτι-

κὴν Τράπεζαν αἱ εἰσπράξεις τῶν δημοσίων ἐσόδων καὶ νὰ ἐφοδιάζωνται ὑπὸ τῆς Ἐκδοτικῆς Τραπέζης τὰ δημόσια ταμεῖα μὲ τὰ χρηματικὰ ποσὰ τῶν ὁποίων ἔχουν ἀνάγκη; Δὲν θὰ ἦτο πολὺ ἀπλούστερον ἀντὶ τῆς πολυπλόκου αὐτῆς διαδικασίας νὰ παραμένουν εἰς ἕκαστον Δημόσιον Ταμεῖον τὰ χρήματα τὰ ὁποῖα τοῦτο εἰσπράττει, διὰ νὰ τὰ ἔξη ἀνὰ πᾶσαν στιγμὴν εἰς τὴν διάθεσίν του πρὸς πληρωμὴν τῶν εἰς αὐτὸ ἀποστελλομένων πρὸς ἐκτέλεσιν χρηματικῶν ἐνταλμάτων;

Ἡ ἀπάντησις εἰς τὸ ἀνωτέρω ἐρώτημα εἶναι ὅτι ἡ τοιαύτη συγκέντρωσις ἐξυπηρετεῖ κατὰ πρῶτον λόγον αὐτὰ ταῦτα τὰ Δημόσια Ταμεῖα, δηλ. ἐξυπηρετεῖ τὸ Δημόσιον καὶ τοὺς μετ' αὐτοῦ συναλασσομένους. Διότι τὰ ὑπὸ ὠρισμένων Δημοσίων Ταμείων εἰσπραττόμενα χρηματικὰ ποσὰ ὑπερβαίνουν πολλὰκις σημαντικῶς εἰς δεδομένον χρονικὸν σημεῖον, τὰς εἰς ρευστὸν χρήμα ἀνάγκας των, δηλ. ὑπερβαίνουν τὸ συνολικὸν ποσὸν τῶν πρὸς ἐκτέλεσιν χρηματικῶν ἐνταλμάτων. Καὶ ἀντιθέτως ἄλλα Δημόσια Ταμεῖα ἔχουν εἰς δεδομένον χρόνον εἰσπράξει χρηματικὸν ποσὸν σημαντικῶς μικρότερον τοῦ χρηματικοῦ ποσοῦ τὸ ὁποῖον συνολικῶς χρειάζονται διὰ τὴν πληρωμὴν τῶν εἰς τὰς χεῖρας των πρὸς ἐκτέλεσιν χρηματικῶν ἐνταλμάτων. Τοῦτου δοθέντος, θὰ ἔπρεπε, χωρὶς τὴν κατὰ τ' ἀνωτέρω παρεμβολὴν τῆς Ἐκδοτικῆς Τραπέζης νὰ γίνωνται συνεχῶς μεταφοραὶ χρηματικῶν ποσῶν ἀπὸ ἐνὸς Δημοσίου Ταμείου εἰς ἄλλο, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον θὰ συνεπήγετο, ὡς εἶναι εὐνόητον, καθυστέρησιν εἰς τὴν ἐκτέλεσιν τῶν χρηματικῶν ἐνταλμάτων ἐκ μέρους ἐκείνων τῶν Δημοσίων Ταμείων τὰ ὁποῖα θὰ ἀντιμετώπιζον ἔλλειψιν ρευστοῦ χρήματος. Ταυτοχρόνως δὲ θὰ ἐλίμναζον δημοσὶα χρήματα, θὰ ἐλάμβανεν δηλ. χώραν ἀκίνητοποίησις ἀγοραστικῆς δυνάμεως, εἰς ἐκεῖνα τὰ Δημόσια Ταμεῖα τὰ ὁποῖα θὰ εἶχον πλεόνασμα εἰσπράξεων ὑπὲρ τὰς πληρωμὰς, καὶ θὰ ἐλίμναζον τὰ χρήματα ταῦτα μέχρως ὅτου ζητηθοῦν ἀπὸ ἄλλα ταμεῖα ἀντιμετωπίζοντα χρηματικὴν ἔλλειψιν. Ἐὰν δὲν ἀπερροφῶντο τὰ λιμνάζοντα χρήματα ἀπὸ τὰ ἔχοντα ἀνάγκη αὐτῶν ταμεῖα, θὰ παρέμενον ταῦτα ἀχρησιμοποίητα ἐπὶ μακρὸν χρονικὸν διάστημα. Τὸ ἄτοπον τοῦτο ἀπλῶς μετριάζεται, ὡς εἶναι εὐνόητον, χωρὶς ὁμως νὰ ἐκλείψῃ τελείως, διὰ τῆς περιοδικῆς ἀποστολῆς τοῦ περισσεύματος ἑκάστου Δημοσίου Ταμείου εἰς τὸ Κεντρικὸν Ταμεῖον τοῦ Κράτους — ὡς τοῦτο συνέβαινεν παρ' ἡμῖν πρὸ τῆς ἰδρύσεως τῆς Τραπέζης τῆς Ἑλλάδος. Διότι καὶ πάλιν εἶναι ἀναπόφευκτοι καθυστερήσεις εἰς τὸν χρηματικὸν ἀνεφοδιασμὸν τῶν κατ' ἰδίαν Δημοσίων Ταμείων ὑπὸ τοῦ Κεντρικοῦ Ταμείου τοῦ Κράτους, ἢ εἶναι δυνατὸν μετὰ τὴν ἀποστολὴν τοῦ πλεονάσματος ὠρισμένου Δημοσίου Ταμείου εἰς τὸ Κεντρικὸν Ταμεῖον τοῦ Κράτους νὰ σημειωθῇ ἔλλειψις χρημάτων εἰς τὸ Δημόσιον Ταμεῖον τὸ ὁποῖον εἶχε προηγουμένως χρηματικὸν πλεόνασμα, λόγῳ ἐπιγενομένης ἐμφανίσεως μεγάλου χρηματικοῦ ποσοῦ ἐνταλμάτων πρὸς πληρωμὴν. Ὡς ἐπίσης εἶναι ἀναπόφευκτον τὸ λίμνασμα δημοσίων χρημάτων, μὲ τὴν διαφορὰν ὅτι ἀντὶ νὰ λιμνάζουν ταῦτα εἰς τὰ κατὰ περιφερείας δημοσὶα ταμεῖα

λιμνάζουν εις τὸ Κεντρικὸν Ταμεῖον. Ἐνῶ ὑπὸ τὸ σύστημα τῆς κεντρικῆς διαχειρίσεως τῶν δημοσίων χρημάτων ὑπὸ τῆς Ἐκδοτικῆς Τραπεζῆς ἀποφεύγονται πλήρως τ' ἀνωτέρω ἄτοπα.

Ἐκτὸς τῆς ἀνωτέρω σκοπιμότητος, τὸ σύστημα τῆς συγκεντρώσεως τῶν δημοσίων χρημάτων εις τὴν Ἐκδοτικὴν Τράπεζαν ἐξυπηρετεῖ καὶ μίαν ἄλλην, κοινωνικοοικονομικὴν, σκοπιμότητα:

Τὸ Δημόσιον, τὸ ὁποῖον λαμβάνει σήμερον εις ὅλας τὰς χώρας (διὰ τῆς φορολογίας καὶ δι' ἄλλων μέσων) ἐν σημαντικὸν ποσοστὸν τοῦ χρηματικοῦ Ἐθνικοῦ Ἐισοδήματος, καὶ συνεπῶς διαθέτει τεραστίαν ἀγοραστικὴν δύναμιν, ἢ ἡδύνατο, χωρὶς τὴν συγκέντρωσιν τῶν δημοσίων χρημάτων εις τὴν Ἐκδοτικὴν Τράπεζαν, νὰ μειώσῃ τὴν ἀποτελεσματικότητα τῶν ὑπ' αὐτῆς λαμβανομένων μέτρων νομισματικῆς πολιτικῆς. Οὕτως, ἐὰν ἡ Ἐκδοτικὴ Τράπεζα ἐφαρμόσῃ πολιτικὴν ἀδείξεως τῶν μέσων πληρωμῆς πρὸς τὸν σκοπὸν ὅπως αὐξηθῇ ἡ οἰκονομικὴ δραστηριότης τῆς χώρας, ἡ ἐπιτυχία τοῦ σκοποῦ αὐτοῦ δυσχεραίνεται εις περίπτωσιν κατὰ τὴν ὁποίαν ἐφαρμόζεται ἀποκεντρωτικὸν σύστημα διαχειρίσεως τῶν δημοσίων χρημάτων, ἀντὶ τοῦ ἀνωτέρω συστήματος κεντρικῆς διαχειρίσεως τούτων παρὰ τῇ Ἐκδοτικῇ Τραπεζῇ. Διότι τὸ ἀποκεντρωτικὸν σύστημα προκαλεῖ, ὡς εἶδομεν, λίμνασμα δημοσίων χρημάτων, δηλ. ἀκίνητοποίησιν ἀγοραστικῆς δυνάμεως, ἀκίνητοποίησιν ἢ ὁποία λαμβάνει βεβαίως μεγαλυτέρας διαστάσεις εις περίπτωσιν περισσεύματος τοῦ κρατικοῦ προϋπολογισμοῦ, καὶ ἡ ὁποία ἰσοδυναμεῖ πρὸς μείωσιν τοῦ συνολικοῦ ὄγκου ἀγοραστικῆς δυνάμεως, τὸν ὁποῖον ἐν τούτοις ἡ Ἐκδοτικὴ Τράπεζα ἠθέλησε διὰ τῶν ὑπ' αὐτῆς ληφθέντων μέτρων ν' αὐξήσῃ. Ἡ ἀκίνητοποίησις ὅμως ἀγοραστικῆς δυνάμεως παρεμποδίζεται, ὡς διεπιστώθη ἀνωτέρω, εις περίπτωσιν κεντρικῆς διαχειρίσεως τῶν δημοσίων χρημάτων, δηλ. συγκεντρώσεως αὐτῶν εις τὴν Ἐκδοτικὴν Τράπεζαν.

Ἐκτὸς τούτου, ἡ συγκέντρωσις εις τὴν Ἐκδοτικὴν Τράπεζαν τῶν δημοσίων χρημάτων, συγκέντρωσις ἢ ὁποία δὲν ἰσχύει μόνον διὰ τὸ Κράτος, ἀλλ' ἐκτείνεται, παρ' ἡμῖν καὶ ἀλλαχοῦ, καὶ εις τὰ ἄλλα Νομικὰ Πρόσωπα Δημοσίου Δικαίου, π. χ. εις ἀσφαλιστικὰ ταμεῖα, καὶ ἀναφέρεται, καθ' ὅσον ἀφορᾷ τὰ λοιπὰ ταῦτα Νομικὰ Πρόσωπα εις τὰ πλεονάσματα τῆς διαχειρίσεώς των συνδύαζεται δὲ μὲ τὴν ἐπιβολὴν ποσοτικῶν περιορισμῶν εις τὴν ἀνάληψιν καὶ δαπάνην τῶν ὑποχρεωτικῶς κατατιθεμένων εις τὴν Τράπεζαν χρηματικῶν ποσῶν (τὰ ὁποία συνεπῶς ἐφ' ὅσον δὲν ἀναλαμβάνονται ἀποτελοῦν ἀναγκαστικὴν ἀποταμίευσιν προκαλοῦσαν ἐξασθένησιν τοῦ εἰσοδηματικοῦ ρεύματος) ἐπαυξάνει τὰς δυνατότητας τῆς Ἐκδοτικῆς Τραπεζῆς ὅπως ἀσκήσῃ τὴν ἐνδεικνυομένην νομισματικὴν πολιτικὴν.

Οὕτως, ἡ Ἐκδοτικὴ Τράπεζα δύναται εις περίοδον πληθωρικῶν πιέσεων νὰ καταπολεμήσῃ ταύτας, χρησιμοποιοῦσα ὡς ἀντιπληθωρικὸν παρὰ-

γοντα, ἐκτὸς ἄλλων, τὰς ὑποχρεωτικὰς καταθέσεις τῶν δημοσίων χρημάτων. Δύναται δηλ. αὕτη νὰ ἀσκήσῃ ἀντιπληθωρικὴν πολιτικὴν διὰ τῆς ἀκίνητοποιήσεως τῆς ἀγοραστικῆς δυνάμεως, τὴν ὁποίαν ἀντιπροσωπεύουν τὰ ὑποχρεωτικῶς παρ' αὐτῇ κατατιθέμενα — ἐν τῷ πλαισίῳ τῆς συγκεντρώσεως τῶν δημοσίων χρημάτων — ὑπὸ διαφόρων νομικῶν προσώπων Δημοσίου Δικαίου χρηματικὰ ποσά. Ἡ ἀκίνητοποιήσις αὕτη ἀγοραστικῆς δυνάμεως καὶ ἡ χρησιμοποίησις ταύτης ὡς ἀντιπληθωρικῆς παράγοντος, δηλ. ἡ ἀναγκαστικὴ ἀποταμίευσις τῶν πλεονασμάτων τῆς διαχειρίσεως τῶν διαφορῶν νομικῶν προσώπων δὲν θὰ ἦτο δυνατὴ χωρὶς τὴν ὑποχρεωτικὴν κατάθεσιν τῶν πλεονασμάτων αὐτῶν εἰς τὴν Ἐκδοτικὴν Τράπεζαν. Ἐνῶ διὰ τῆς συγκεντρώσεως ἡ Ἐκδοτικὴ Τράπεζα διατηρεῖ ὑπὸ τὸν πλήρη αὐτῆς ἔλεγχον τὴν ἀγοραστικὴν ταύτην δύναμιν — τὴν ὁποίαν ὡς εἶναι εὐνόητον ἀντιπροσωπεύουν ὄχι μόνον τὰ ὑπὸ τῶν κατ' ἰδίαν νομικῶν προσώπων δημοσίου δικαίου συνεχῶς εἰσπραττόμενα ποσά, ἀλλὰ καὶ τὰ κατὰ τὸ παρελθὸν εἰσπραχθέντα. Δύναται δὲ αὕτη νὰ παρεμποδίσῃ ἀποτελεσματικῶς τὰ ἀντίστοιχα νομικὰ πρόσωπα (ἀκριβῶς διότι ἔχει εἰς τὰ ταμεία τῆς τὰ κεφάλαιά των) ἀπὸ τοῦ νὰ δαπανήσουν ὄχι μόνον τὰ παρόντα καθαρὰ αὐτῶν ἔσοδα, ἀλλὰ καὶ τὰ κατὰ τὸ παρελθὸν πραγματοποιηθέντα, εἰς κρίνην ὅτι ἡ δαπάνη εἰς δεδομένον χρόνον τῶν ποσῶν αὐτῶν θὰ ὀδηγήσῃ εἰς ὑπέρμετρον αὐξήσιν τῆς Ἐθνικῆς Δαπάνης. Σχετικῶς πρέπει νὰ σημειωθῇ ὅτι ἡ δαπάνη εἰς τὸ παρὸν ὑπὸ διαφόρων Νομικῶν Προσώπων χρηματικῶν ποσῶν, τὰ ὁποῖα εἶχον ταῦτα ὑποχρεωτικῶς καταθέσει εἰς τὸ παρελθὸν εἰς τὴν Ἐκδοτικὴν Τράπεζαν, μὲ ἄλλας λέξεις ἡ δαπάνη ποσῶν ἀποταμιευθέντων ὑπὸ τῶν ἐν λόγῳ νομικῶν προσώπων εἰς τὸ παρελθόν, ἐκ τοῦ κατὰ τὸ παρελθὸν πραγματοποιηθέντος ὑπ' αὐτῶν εἰσοδήματος, ἰσοδυναμεῖ πρὸς δαπάνην νεοδημιουργηθείσης ἀγοραστικῆς δυνάμεως. Διότι ἡ κατὰ τὸ παρελθὸν γενομένη ὑπὸ διαφόρων νομικῶν προσώπων ἀποταμίευσις, τὸ χρηματικὸν ποσὸν τῆς ὁποίας κατετέθη ὑπ' αὐτῶν ὑποχρεωτικῶς κατὰ τὸ παρελθὸν εἰς τὴν Ἐκδοτικὴν Τράπεζαν, ἤσκησε ἤδη κατὰ τὸ παρελθὸν τὴν ἀντιπληθωρικὴν αὐτῆς ἐπίδρασιν, ἐχρησιμοποιήθη δηλ. κατὰ τὸ παρελθὸν ὑπὸ τῆς Ἐκδοτικῆς Τραπέζης ὡς ἀντιπληθωρικὸς παράγων. Ἐὰν συνεπῶς δαπανηθοῦν εἰς τὸ παρὸν τὰ ποσά τῶν παλαιῶν ἀποταμιεύσεων τῶν νομικῶν προσώπων θὰ προκαλέσουν ἐνίσχυσιν τοῦ εἰσοδηματικοῦ ρεύματος εἰς τὸ παρὸν.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ*

I. ΕΛΛΗΝΙΚΗ

- Α. Θ. 'Αγγελοπούλου, Δημοσία Οικονομική. 'Αθήναι 1962.
- Π. Δ. Δερτιλιή, 'Εγχειρίδιον Δημοσίας Οικονομικής - Τεύχη Α, Β. Θεσσαλονίκη 1966.
- Δ. Κράγιωργα, Παραδόσεις Δημοσιονομικής Πολιτικής - Τεύχος Πρώτον. 'Αθήναι 1967.
- Ι. Ν. Κούλη, Δημοσία Οικονομική και Δημοσιονομική Πολιτική. 'Αθήναι 1954.
- Ι. Ν. Κούλη, 'Η Δημοσία Πίστις. 'Αθήναι 1956.
- Ι. Ν. Κούλη, Μαθήματα Δημοσιονομικής Πολιτικής, 'Αθήναι 1969.
- Ε. Morselli, Δημοσία Οικονομική. (Μετάφρασις ἐκ τῆς 'Ιταλικῆς). 'Αθήναι 1958.
- Α. Ι. Σμπαρούνη, Δημοσία Οικονομική. (Τεύχη 1 - 5). 'Αθήναι 1955 - 1961.
- Ν. Τότση, 'Ερμηνεία Φορολογίας Εισοδήματος (ἐν 'Ελλάδι). Τόμοι 1 - 6. 'Αθήναι 1959 - 1961.
- Ν. Τότση - Α. Παπασπύρου, 'Η Φορολογία τοῦ Κύκλου 'Εργασιῶν (ἐν 'Ελλάδι). 'Αθήναι 1959.

II. ΞΕΝΟΓΛΩΣΣΟΣ

- R. Bird - O. Oldman (editors), Readings in Taxation in Developing Countries. Baltimore 1967.
- J. Buchanan, The Public Finances (An introductory textbook). Homewood, Ill. 1965.
- J. Buchanan, Public Finance in democrating process. Chapel Hill 1967.
- J. Burkhead, Government budgeting. New York 1961.
- G. Colm, Essays in Public Finance and Fiscal Policy New-York 1955.
- J. Due, Government Finance. Homewood 1963.
- O. Eckstein, Public Finance. New Jersey 1967.
- H. Groves, Financing Government. New York 1964.
- A. Hansen, Fiscal Policy and Business Cycles New York 1941.
- A. Hansen, Monetary theory and fiscal policy New-York 1949.
- B. Hansen, The economic theory of fiscal policy. London 1958.
- B. Herber, Modern Public Finance. Homewood, Ill. 1967.
- L. Johansen, Public Economics. Amsterdam 1965.
- R. Lindholm, Public Finance and Fiscal Policy. New York 1050.
- J. Maxwell, Fiscal Policy. New York 1955.

* Σημειοῦνται ἐκ τῆς νεωτέρας φιλολογίας περὶ δημοσιονομικῆς θεωρίας καὶ πολιτικῆς κυρίως τὰ ἐξυπηρετοῦντα διδασκτικoὺς σκοποὺς βιβλία, τὰ εἰς τὴν 'Ελληνικὴν γλῶσσαν συντεταγμένα καὶ κατ' ἐπιλογὴν τὰ ξενόγλωσσα.

- R. Musgrave, *The Theory of Public Finance* New York 1959.
- R. Musgrave - C. Shoup (editors), *Readings in the Economics of Taxation*. London 1959.
- K. Poole, *Public Finance and Economic Welfare*. New York 1956.
- A. R. Prest, *Public Finance in Theory and Praxis*, London 1960.
- A. R. Prest, *Public Finance in underdeveloped countries*. London 1963.
- A. Sharp - B. Sliger, *Public Finance*. Homewood, Ill. 1964.
- A. Smithies - J. K. Butters (Editors), *Readings in Fiscal Policy*. London 1955.
- H. Somers, *Public Finance and National Income*. Philadelphia 1949.
- F. Taylor, *The Economics of Public Finance*. New York 1948.
- H. Wolf, *Monetary and Fiscal Policy*. Columbus Ohio 1966.
-
- W. Gerloff, *Die Öffentliche Finanzwirtschaft*. Frankfurt/Main 1942.
- H. Haller, *Die Steuern*. Tübingen 1964.
- H. Haller, *Finanzpolitik*, Zürich 1965.
- H. Haller (and andere), *Wirtschafts- und Finanzpolitik in Gemeinsamen Markt*. Hannover 1963.
- H. Kolms, *Finanzwissenschaft (Bände 1-4)*. (Sammlung Göschen), Berlin 1966.
- F. Neumark, *Handbuch der Finanzwissenschaft*. (Bände 1-4). Tübingen 1952-1964.
- G. Schmolders, *Allgemeine Steuerlehre*. Berlin 1965.
- G. Schmolders, *Finanzpolitik*. Berlin 1965.
- A. Tauscher, *Die Öffentliche Wirtschaft*. Berlin 1953.
- F. Terhalle, *Finanzwissenschaft*. Jena 1930.
- F. Terhalle, *Die Finanzwirtschaft des Staates und der Gemeinden*. München 1948.
-
- A. Barrère, *Politique Financière*. Paris 1959.
- H. Brochier - P. Tabatoni, *Economie Financière*. Paris 1963.
- M. Duverger, *Finances Publiques*. Paris 1963.
- H. Laubenburger, *Théorie économique et psychologique des Finances Publiques*. Paris 1956.
- H. Laubenburger, *Finances Comparées*. Paris 1957.
- M. Lauré, *Traité de Politique Fiscale*. Paris 1957.
- L. Mehl, *Science et technique fiscales Tomes 1-2*. Paris 1959.
-
- E. Morselli, *Compendio di Scienza delle Finanze*. Padova 1967.